

UC SOUTHERN REGIONAL LIBRARY FACILITY

REESE LIBRARY
OF THE
UNIVERSITY OF CALIFORNIA.

Received *Mar. 27*, 189*3*.

Accessions No. *50760* . Class No. *V212*
v.83

PA
6105
V24

v.83 Valpy -
Delphin classics.

Southern Branch
of the
University of California
Los Angeles

Form L 1

PA
6105
V24
v.83

This book is **DUE** on the last date stamped below

Form L-9-15m-8,'26

Digitized by the Internet Archive
in 2008 with funding from
Microsoft Corporation

T. LIVII PATAVINI
HISTORIARUM

LIBRI QUI SUPERSUNT.

VOL. XVII.

T. LIVII PATAVINI

HISTORIARUM

LIBRI QUI SUPERSUNT,

EX EDITIONE G. A. RUPERTI

CUM SUPPLEMENTIS

NOTIS ET INTERPRETATIONE

IN USUM DELPHINI

VARIIS LECTIONIBUS

NOTIS VARIORUM

RECENSU EDITIONUM ET CODICUM

INDICE LOCUPLETISSIMO

ET

GLOSSARIO LIVIANO

ACCURATE RECENSITI.

75904

VOLUMEN DECIMUM SEPTIMUM.

T

LONDINI:

CURANTE ET IMPRIMENTE A. J. VALPY, A. M.

1828.

NOTES

T. LIVII PATAVINI

HISTORIARUM

LIBRI OCTO

EX EDITIOE G. A. RUPERTI

CUM SUPPLEMENTIS

NOTIS ET INTERPRETATIONE

IN USUM DELPHINI

VARII LECTIOIBUS

NOTIS 50760

RECENTE EDITIONUM ET CODICUM

INDICE LOCUTISSIMO

GLOSSARIO LITANO

AGGREGAT RECENTI

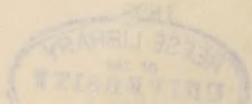
12804

VOLUMEN DECIMUM SEPTIMUM

F

LONDINI

GRANAT ET IMPRIMERIE A. J. TAYLOR, A.M.

orem morbum reciderent.' xxxiii. 13. 'Ætolis non in præsentia modo gravia auditu, sed mox belli etiam causæ fuerunt.' 'in futurum' xxxiii. 27. 'Id ægre et in præsentia hi passi, et in futurum etiam metum ceperunt.' Præterea civitatem et inpetraverunt Voss. 2. Varietas hæc lectionis sæpe in Mss. reperitur. Vide ad xxii. 47. § 9. Paulo ante ferre verborum, pro fere verb. fragm. Hav. Hinc a Tusculanis Lov. 4. et 5.

Ab Tusculo legiones reductæ] Vet. lib. deductæ. Sigon. Deductæ etiam Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. Hav. atque Hearnii Oxon. B. et C. 'Deducere Romam' vel 'deducere ex provincia' ubique in Livio obviæ sunt locutiones. Infra viii. 2. 'Extemplo inde exercitus Romanus deductus.' c. 17. 'Eo ex agro Sidicino exercitus Romanus non est deductus.' c. 36. 'Ita deductus ex Samnitibus exercitus.' x. 30. 'Suis legionibus deductis ad urbem, de Gallis Etruscisque ac Samnitibus triumphavit.' xxviii. 9. 'Decedere se inde, ac deduci exercitum consularem posse.' Eodem cap. 'Exercitus Livianus deductus Romam venisset, Neronis deduci non potuisset de provincia.' xxxv. 8. 'Deduceretur eum secum Romam.' ubi vide J. F. Gronovium, et Jac. Gronovium ad Liv. xxviii. 9. § 3. Et ita Livius infinitis locis locutus est. Sed nec alterum apud eum minus frequens est. Infra hoc lib. c. 33. 'Recuperato ab hostibus Tusculo, exercitus Romam est reductus.' ubi alia exempla videri possunt. c. 38. 'Prius circumactus est annus, quam a Velitris reducerentur legiones.' Quum itaque utrumque *reductæ* et *deductæ* defendi possit, et certiores et plures codd. audiendos arbitror, contra quam Sigonio placuit, qui *deductæ* in contextum recepit. Passim vero 'deducere' et 'reducere' in Mss. commutantur. Vide ad ii. 21. § 7. v. 27. § 15. vi. 33. § 12. ix. 24. § 14. x. 10. § 5.

Delph. et Var. Clas.

xxviii. 9. § 3. xxxvii. 19. § 3. xxxix. 2. § 9. xl. 41. § 6. Epit. Liv. lib. xi. et alibi. Quin et passim verba cum vocolis *de* et *re* composita inter se commutata fuerunt. Aliorum verborum exempla vide ad ix. 10. § 6. Ceterum a Tusculo Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Gaertn. et fragm. Hav.

CAP. XXVII. § 1 *Camillus, consilio et virtute in Volsco bello*] *Camillo consilio* Gaertn. *Camillus in consilio* Harl. 2. Vide ad cap. præc. § 4. *Felicitate etiam Tusc. pro felicitate in Tusc.* Port. et Hav.

§ 2 *Creatis militaribus tribunis in insequentem annum*] Vet. lib. *creatis tribunis militaribus*. Sigon. Similiter etiam omnes mei. Deinde in *sequentem annum* Voss. uterque, Leid. 2. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. atque Hearnii Oxon. B. C. L. 2. Male. Vide ad iv. 30. § 12.

L. et P. Valeriis, Lucio quintum, Publio tertium] *L. P. Valeriis* Voss. 1. Lov. 1. et fragm. Hav. a m. pr. *L. et P. Valerius* Leid. 2. et Lov. 2. 3. ac 5. *L. et P. Valerio* Harl. 1. cum edd. vetustis. Male. Vide hoc lib. ad c. 22. § 1. *L. et P. Valeriis*, quod reliqui scripti probant, primum inveni in Mediolan. 1505. tum in Ascensianis 1513. et 1516. atque hinc in recentioribus. Deinde *Quintio*, pro *quintum*, Hav. Denique *Pollicio*, pro *Publio*, Leid. 1. et Lov. 2.

C. Sergio tertium] Hujus Sergii nomen in magistratibus antea semel duntaxat, videlicet a. ccclxviii. (vi. 5.) invenitur, et prænomine tamen *Cnæo*, non *Caio*. Sed suspicor a. ccclxx. c. 11. ubi iterum fuit, omissum nomen, atque hoc loco tertium factum, quod constanter omnes Livii habent codd. *Glar. G. Sergio Flor. Gaio Sergio* Leid. 1. Harl. 2. et fragm. Hav. *Gaudio Sergio* Harl. 1. *Galba Sergio* Lov. 2. Sed, *C. Sergio* legendum, eumque tertium hoc anno tribunum fuisse, recte viri docti monu-

Livius.

22 Z

erunt hoc lib. ad c. 5. § 7. et ad c. 11. § 2.

Licinio Menenio secundum] Miror eos, qui c. 5. *Licinium Menenium* in *L. Licinium et M. Menenium* commutarunt, hujus loci rationem non habuisse. Alioquin frustra quæras, quo primum anno 'Licinius' hic 'Menenius' tribunus militum fuerit. Opus est igitur in emendando diligentia summa, ut omnes omnibus locis certissima ratione respondeant. *L.* autem *Menenio II.* esse legendum, apparet ex priore tribunatu, ut docui ex Diodoro. *Sigon.* *Licinio Menenio* Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. quinque, Flor. Port. Gaertn. fragm. Hav. et apud Hearnium excerpta Pith. alique libri. *Litinio Menenio* Harl. 1. *Lucinio Menenio* Hav. Sed, *L. Menenio* legendum esse, Sigonio consentit Pighius in *Annal.* ad a. ccclxxiv. p. 238. Et ita, si excerptis fidere licet, erat etiam in Harl. 2. Sæpe prænomen *Lucius* ignorantia operarum in *Licinius* vel *Lucinius* abiit. Vide ad vi. 5. § 7. c. 21. § 1. et alibi.

Sp. Papirio] Ita hoc loco, et apud Diodor. etiam *Bibl.* xv. p. 483. ubi vulgatæ edd. *Τίτον Παπίριον* vocant, legendum esse, censet Pighius in *Annal.* ad a. ccclxxiv. p. 239. Eam autem conjecturam in contextum recepit Gruterus in postrema, cui præfuit, ed. quum priores haberent *P. Papirio*: sed *P.* vel *Publio Papirio* servant omnes scripti mei, ut et Hearnii Oxon. B. C. et N. Pighio autem vulgatam lectionem sollicitandi non alia causa fuisse videtur, quam quod *Publii* prænomen in gente *Papiria* vel admodum rarum, vel etiam hoc tempore inauditum fuerit. 'P.' autem, sive 'Publius,' et 'Sp.' sive 'Spurius,' commutare inter se consueverunt librarii. Ita mox § 4. cap. 31. § 5. et alibi.

Ser. Cornelio Maluginense] Legendum *Ser. Cornelio Maluginensi* quar-

tum, quippe qui a. ccclxxiii. vi. 22. fuit tertium. Sed de hoc etiam paullo ante. *Glar.* *Sergio Cornelio* Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. quinque, Flor. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. apud Hearnium Oxon. C. et Exc. Pithæi sollemni errore. Vide ad v. 29. § 2. Deinde *Muluginensi* Lov. 4. Harl. 2. Port. et Gaertn. Male. Vide ad vi. 22. § 1. Non opus autem, ut cum Glareano *Muluginensi* huic quarti tribunatus nota addatur. Vide ad ii. 16. § 7. Immo, si addenda esset, non *quartum*, sed *quintum* legendum foret, quemadmodum etiam reposuit Pighius in *Annal.* ad a. ccclxxiv. p. 239. Verum, ut dixi, non opus est.

§ 3 *Adgravantibus summam etiam invidiæ ejus tribunis plebis*] Hæc non capio: *summam* sine dubio dicit summam æris alieni, ut paullo post, 'quia nolint conspici summam æris alieni.' Sed quid est *summam invidiæ ejus*? si dixisset, *adgravantibus summam etiam invidiose tribunis plebis*, nihil hærerem. *Duk.* *Et gravantibus* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. a m. pr. Male. Supra iv. 12. 'Quo si adgravatæ res essent, vix ope Deorum omnium sisti potuisset:' ubi vide. Insuper Klockius ad marginem Livii monuit, alios legere *adgrav. etiam summæ ejus invidiam*. *Perizonius* autem *adgrav. summam etiam invidiæ causa tribunis plebis* legendum conjecit in ora Livii sui. Sed vulgatum sine auctoritate Mss. mutari temerarium est, si commodo sensu recepta scriptura exponi possit. Puto igitur 'invidiam' hic accipi debere rem invidiosam, id quod est causa invidiæ. Ita 'odium' pro homine odioso, qui est objectum odii. *Plaut.* in *Bacchid.* iv. 7. 20. 'Hunc si ullus Deus amaret, plus annis decem, Plus jam viginti mortuum esse oportuit. Terræ odium ambulat.' *Justinus* xi. 3. 'Odium eos omnium populorum esse.' Ad quem locum videndus est

Bernerc. Et hoc sensu Titus imperator 'amor ac deliciae generis humani' vocatur Sueton. in ejus vit. c. 1. Et ita 'amor' dicitur, qui, vel quæ amatur. Vide Passerat. ad Propert. El. 1. 4. 26. et Broekhus. ad Tibull. Eleg. 1. 2. 4. Ceterum etiam summam inv. ejus alio ordine Port. et Hav.

Quum ab iis elevaretur, quibus fide magis, quam fortuna, debentium laborare creditum] Quibus cum ab iis elev. fide Gaertn. levaretur Lov. 3. Male. Vide ad ix. 37. § 6. Deinde laborare et creditum Harl. 2. Port. et Hav.

§ 4 Creati censores C. Sulpicius Camerinus, Sp. Postumius Regillensis] Creati quæstores Hearnii Oxon. L. 1. Tum Cl. vel Claudius Sulpicius excusi Aldo antiquiores. Vide ad v. 26. § 2. Deinde P. Postumius fragm. Hav. a m. pr. Vide paulo ante ad § 2. Sp. q; Postumius vetustiores excusi. Sed copulam primus Aldus omisit, quam nulli etiam codd. agnoscunt. Vide ad II. 17. § 1. Sp. Postumus Leid. 1. et fragm. Hav. Contrario modo peccatum erat II. 18. § 1. Denique Rigillensis Gaertn. Religilensis Lov. 2. 5. et Leid. 2. Regilensis Voss. 1. Vide ad IV. 49. § 7.

Cæptaque jam res morte Postumii, quia collegam suffici censori religio erat] Cæptaque jam res Leid. 2. Ita etiam errant ejusdem et aliorum codd. scribæ III. 28. § 7. hoc lib. c. 37. § 9. VII. 28. § 1. c. 34. § 9. IX. 43. § 16. Contra captus noster, pro cæptus nost. Gellio in Præfat. restituit Lipsius Antiq. Lect. v. 4. Cæpta jam res sine conjunctione Port. cæptaque res jam Lov. 5. et Gaertn. Tum morte Postumi Flor. Leid. 1. et fragm. Hav. Vide ad IV. 41. § 11. Insuper q collegam suffici Lov. 2. et 4. qua collegam suffici Harl. 1. Sæpius ita lapsos esse librariorum, videbimus ad XL. 29. § 8. Quia collegam c. non suffici Voss. 2. et Lov. 3. Præterea vocem censori omittunt edd. princi-

pes. Eam Aldus primus interseruit, et omnes etiam Mss. agnoscunt. Denique τὸ erat exsulat a Leid. 1. Lov. 2. et Harl. 1. Mox interpolata, pro interpellata, ed. Mediolan. 1480. operarum aberratione. Vide ad IX. 41. § 17.

§ 5 Tertios creari, &c. religiosum fuit] Tertio creari Flor. ternos creati Gaertn. tertios non creari Lov. 2. et Hav. quorum codicum librarii 'religiosus' pro religioni conveniens accepisse videntur, quomodo eam vocem exponebat Doujatius v. 52. § 8. ut esset, religioni conveniens fuisse ne tertii crearentur. Sed negationem recte ignorant reliqui codd. religiosum enim plane contraria significatione pro eo quod per religionem fieri nequit, usurpari, ibidem docui. Ceterum in verbis præcedd. non cesserunt magistratum præfert Flor. errore librarii. Vide ad XXXVII. 52. § 3. Voces autem cens. alii vitio cr. non gess. magist. exsulant a Lov. 3. cui errori τῶν magistratu et magistratū, sive magistratum, repetitio causam dedit. Vide ad IX. 11. § 11.

§ 6 Eam vero ludificationem plebis tribuni ferendam negabant] E; ut ludif. tribuni plebis fer. neg. Lov. 2. Eam vero ludif. tribuni plebis fer. neg. Harl. 2. Port. et Hav. Sed non necesse est ordinem vocabulorum mutari. Interdum enim trajectis dictionibus plebis tribuni dici, vidimus ad IV. 59. § 11. Verum non opus est, ut eo hic decurratur. Ordo enim est, 'tribuni negabant, ludificationem plebis ferendam.'

Quia nolint conspici summam æris alieni] Quam, pro quia, Leid. 2. Voss. 1. et Lov. 1. Sed male librarii confunderunt compendia ταχυγράφων q̄u et qm. Deinde nolent Lov. 2. nolunt Port. Sed, quia interdum etiam cum subjunctivo construi, vidimus ad II. 5. § 5. voluit Lov. 4. 5. et Harl. 2. nolui Hav. noluit Leid. 2. Gaertn. et fragm. Hav. quomodo datum esse

videtur, quia præcedens 'senatus,' non *volunt*, sed *voluit* requirere putabant. At male. Sæpe enim τῷ *senatus* tamquam nomini collectivo verbum plurale addi, dictum est ad iv. 58. § 4. Voces deinde *summam æris* desunt in Port. *Summaris* præfert Flor. *summam ejus alieni* Lov. 5.

Quæ indicatura sit, demersam partem a parte civitatis] *Quæ judicatum sit* Gaertn. *quæ indicatura sit* Lov. 4. 5. et Hav. Vide ad v. 26. § 6. Hinc *damnosam partem a parte* Lov. 4. 5. et Harl. 2. *damnosam partem ab parte* Port. Non recte. Supra ii. 29. 'Totam plebem ære alieno demersam esse:' ubi vide Gebhard. hoc lib. c. 17. 'Sic M. Manlium, mersam et obrutam fœnore partem civitatis in libertatem ac lucem extrahentem, proditum inimicis.'

Quum interim obæratam plebem objectari aliis atque aliis hostibus] *Tum interim obæratam* Lov. 2. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa finem. *Quum interim obrutam* Lov. 4. Infra xxvi. 40. 'Mixti ex omni colluvione exules, obæratī, capitalia ansi plerique.' Doujatius monet, expeditionem sententiam fore demto illo *quum*, cui nullum postea verbum respondet, nisi *objectari* dicatur pro *objectaretur*. Similiter mox hoc cap. § 10. Gronovius particulam *quam* in oratione infinita delendam esse censet, ejusdemque emendationis alia exempla adfert. Ceterum *aliis atque quæ aliis hostibus* sine sensu dedit Harl. 1.

§ 7 *Passim jam sine ullo discrimine bella quæri*] *Passim nam* Harl. 2. Vide ad ix. 17. § 5. Deinde *sine ullo discrimine bellari* Klockian.

Ab Satrico Velitras, inde Tusculum legiones ductas] Tres priores voces aberant in antiquioribus edd. Eas primi Mediolan. addiderunt a. 1505. quorum exemplum Ascensius 1513. et inde reliqui secuti sunt. Super sunt etiam in omnibus meis codd. nisi

quod a *Satrico* habeant Lov. 4. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. Mox addita conjunctione *Latinis Hernicisque Prænestinis* Leid. 1. *Latinis Hernicis Prænestinisque* Harl. 2.

Civium magis, quam hostium, odio, ut in armis terant plebem] *Audio, pro odio*, Leid. *Tum et in armis* Hav. Sed τὸ *ut* omittitur in Leid. 1. qui et *steterant*, pro *terant*, præfert. *Stantem* Lov. 2. *terant* Lov. 5. *tereant* Hav. *teneant* Port. Vide ad iii. 7. § 3. *Tētant ac teneant* Gaertn. Quales errores in hoc codice obvios esse, vidimus ad iv. 55. § 5. *Vulgatum verum* est. Supra hoc lib. c. 8. 'Cohortatus milites, ne, tamquam Veios obpugnantes, in opere longinquo sese tererent.'

Meminisse sinant, aut consistere in concione] *Meminisset sinant* aberrans manus librarii dedit in Flor. Deinde *considere in concione* Harl. 2. Port. et Hav. Sed 'in concione,' 'in foro consistebant,' non 'considebant.' Supra i. 28. 'Hi novitate etiam rei moti, ut regem Romanum concionantem audirent, proximi constiterent.' iv. 4. 'Cur non sancitis, ne vicinus patricio sit plebeius? ne eodem itinere eat? ne idem convivium ineat? ne in foro eodem consistat?' Verba autem 'consistere' et 'considere' sæpissime in membranīs permutantur. Vide quæ notantur ad Epit. Liv. lib. LXV. Alio ordine *aut consist. in conc., aut per ot. libert. mem. sinant* est in Lov. 4. Paullo ante *respirare in urbē* Gaertn. et Lov. 2.

Vocem tribuniciam de levando fœnore et fine aliarum injuriarum agentem] *Vocem tribuniciam ab lev. fœnore* Lov. 2. *vocem tribunici adlevando fœnore* Leid. 1. et Harl. 1. 'Levare fœnus' ut hoc lib. c. 32. 'Tantum abesse spes veteris levandi fœnoris.' vii. 21. 'Novi consules fœnebrem quoque rem, &c. levare adgressi.' Deinde *et in finem al. inj. ag.* Gaertn. *et finem aliarum injur. agentem* Flor. Leid. uterque,

Voss. uterque, Lov. quinque, Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. Et ita Aldus edidit, pro quo tamen inter errata *sine* reponendum monuit. Neque aliter fuit in Harl. 1. si excerptis ejus fidere licet.

§ 8 *Se nec addici quemquam civem Romanum*] *Abdici* Lov. 2. *adici* Gaertn. quod foret *adjici*, ut est in Lov. 3. Sed ubique hæc verba commutantur. Vide ad I. 30. § 3. *Additi* Hav. Verum, ita etiam librarios sæpe peccasse, dictum est hoc lib. ad c. 15. § 9. Dein *quemquem* Port. Sed vox illa exulat a vetustioribus inpressis. Primus addidit Aldus: et habent omnes codd. Insuper *civium Romanum* Leid. 2. ut librarius dare forte voluerit *quemquam civium Romanorum*. Sed alios nihil mutant audientes arbitror. In verbis proxime præcedentibus *animus plebis*, pro *animus plebi*, legunt Lov. 2. et Gaertn.

Neque delectum haberi, donec inspecto ære alieno] *Dilectum haberi* Flor. Voss. 1. Lov. 1. et Harl. 1. Vide ad xxxvii. 51. § 7. et mox ad § 10. *delectum haberi* transpositis literis Hav. Vide Gebhard. ad Liv. iii. 30. § 3. Postea *inspecto ære alieno* Port. in qua scriptura duplicem lectionem *inspecto* et *conspecto* latere arbitror, quam librarii hoc modo sæpe indicare soliti fuerunt. Vide ad iii. 44. § 4. Posterius autem adsumtum videtur ex ipso hoc cap. supra: 'Quia nolint conspici summam æris alieni.' 'Inspectere' autem, ut 'cernere' xxxv. 7. 'Libero fœnore obruebant debitores. Cujus cernendi quum ratio quæreretur:' ubi videndi viri docti. Mox literis transpositis *ratione muniendi*, pro *rat. minuendi*, perperam præferunt Lov. 3. et Hav. Vide etiam ad v. 40. § 4. Hac ratione *minuunt*, pro *muniunt*, datum erat in uno etiam codice iii. 55. § 4. *communuere*, pro *communiere*, iv. 26. § 4. Similia alia vide ad iii. 48. § 7.

Supersit sibi liberum corpus, an id

quoque nervo debeat] Pronomen *sibi* deficit in Lov. 4. Harl. utroque, Port. et Hav. quod partim ab ultimis præcedentis, partim ab initialibus literis seq. vocis interceptum est.

§ 9 *Proposita confestim seditionem excitavit*] *Propositam conf. sed. exc.* Flor.

Nam et addicebantur multi, et ad Prænestini famam belli novas legiones] Priori loco copulam omittunt Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Vide ad ii. 44. § 3. Deinde *addiciebantur* Leid. 1. *adicebantur* Lov. 2. et Gaertn. *adjiciebantur* Lov. 4. Vide modo ad § præc. *abjiciebantur* Hav. Secundum et non exstat etiam in Voss. 2. Insuper *novas* deficit in Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. et fragm. Hav. a m. pr. Mox in verbis seqq. *consuerant Patres*, in alium ordinem digestis dictionibus, Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Harl. 2. Port. et Hav. Præterea *quæ utroque simul*, pro *quæ utraque simul*, Lov. 4. 5. et Port.

§ 10 *Neque juniores nomina dabant, quum Patribus minor præsens cura, &c.*] Sive antecedentia, sive consequentia consideres, apparebit τῷ quum hic locum nullum esse. Neque enim ratio datur, cur detrectaverint juniores militiam, quæ si ad hanc quæstionem applicaretur, contrarium potius efficeret; neque si ab eo novam incipias periodum, plena est oratio, aut decenter præcisa. Flagitium ingens oblatum huic loco sic abolendum videtur: *nam neque duci addictos tribuni sinebant, neque jun. nom. dabant. Patribus minus præ. cura creditæ pec. juris exs. quam del. esse: quippe jam a Pr. profectus hostis in agro Sabino consedissee nuntiabatur.* A Mss. est *profectus hostis*. Sic viii. 22. 'Pestilentia, quæ Romanam urbem adorta nuntiabatur.' xxii. 54. 'Cum duobus consulibus exercitus amissi nuntiabantur.' Cæsar vii. 59. 'Jam Cæsar a Gergovia discessisse audiebatur.'

Præterea scripsimus *minus præsens*, pro *minor præs.* Non tam urgens. Lib. viii. c. 2. 'Injuriam Samnitium, quam beneficii Romanorum, memoria præsentior erat.' Cætera, vides, quam bene sibi constant: et ne quid temere nos adfirmasse putes, hujus generis alia quædam subjungemus. Par omnino vitium sustulit Rhenanus iv. 39. 'Quod ubi est factum, interclusi equites nec perrumpere eadem, qua transierant, posse:' ubi ante pessime *cum possent*. Prorsus ita simile nos, ubi dissimilis sibi Rhenanus, xxvi. 50. 'Quum adolescens simul pudore gaudioque perfusus dextram Scipionis tenens Deos omnes invocaret ad gratiam illi referendam:' sic ille e suo libro hic certe corrupto: nam Put. et omnes nobis visi, *Adolescens, &c. Deos omnes invocare*. Proxima vero nova periodus ibi incipit, *Parentes inde*: itaque et distinctionem mutabis. Lib. v. c. 15. 'Prodigia interim multa nuntiari:' ubi male Rhenani liber *nuntiavere*: male ipse *nuntiata fuere*. Lib. xxi. c. 15. 'Numidæ alii atque alii occurrentes refugientesque ad castra prope ipsum cum fatigue equorum atque hominum pertrahere:' sic Put. Petav. Reg. Men. Vulgo, *pertraxere*. Lib. xxiii. c. 47. 'Dein libero spatio inter se ludificantes sine vulnere pugnam extrahebant.' Put. *extraherebant*. Dele augmentum librarii hæsitantis, et habebis verum *pugnam extrahere*. Lib. xxvii. c. 50. 'Matronæ, &c. per omnia delubra vagæ supplicii votisque fatigare Deos:' ita iidem omnesque alii, non *fatigavere*. J. F. Gron. *Nominabant*, pro *nomina dabant*, perperam Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. Deinde *minores*, pro *juniores*, Gaertn. Vide ad ii. 28. § 6. iii. 57. § 9. Infra ad cap. seq. § 4. vii. 9. § 6. c. 11. § 5. x. 4. § 3. Alibi *minor*, sed alio sensu usurpatum, abiit in *junior* ex librarium glossa. Vide hoc lib. ad c. 34.

§ 6. Ceterum Gronovio, *dabant*. *Patribus minus præsens cura, &c. esse* emendenti, adversatur Doujatius; qui, vulgatum defendens, particulam *quum* non vacare existimat: per eam quippe rationem reddi, non quidem cur juniores nomina non darent, sed cur id senatui ægre esset. Verum non illo *quum*, sed potius sequenti quippe ratio redditur, cur ægrius senatus ferret, juniores nomina non dare, quam tribunos non sinere addictos duci. Neque emendatio Gronoviana Clerico placuit, qui legendum conjicit *dum Patribus, &c. esset*: quo tantum abest, ut loco male adfecto consultum esse putem, ut contra mendo mendum addidisse dicendus sit. Sæpius enim Gronovius supra monuit, *dum esset* hoc sensu *σολοικίζειν*. Vide quæ notantur ad i. 40. § 7. Gronovio favet cod. Hav. qui, licet *quum* servet, attamen *esse*, pro *esset*, ostentat. Sæpe etiam librarii orationes infinitas, quæ quum aliis historicis, tum in primis Livio placerent, non intelligentes variis modis corruerunt. Vide superius dicta ad i. 50. § 5. Nihilominus, quum omnes libri, solo Hav. excepto, constanter *quum Patribus, &c. esset* servant, a recepta lectione recedere religioni fuit. Sola distinctione locum juvandum arbitror hoc modo: *nomina dabant. Quum Patribus minor præs. cura creditæ pec. juris exs., quum del., esset; quippe jam a Pr. prof. host. in agro Sabino cons. nunciabatur; interim trib. fama ea ipsa irrit. magis, &c.* Omnis ratiocinatio Livii huc redit: quum Patribus præsentior cura delectus esset, quia jam a Præneste profectos hostes nunciabatur; interim tribuni eam ipsam ob famam ab incepto certamine minime destiterunt. Præterea *minor præsens cura* superest in omnibus membranis. Videndum itaque, an id dictum sit eodem exemplo, quo apud Senec. de Clement. i. 20. 'Ut non minorem agi rem periculi-

tántis, quam iudicis sciat :’ ad quem locum videndus est ipse Gronov. qui locutionem exemplis inlustravit, et Erasmus aliosque refellit, qui *ut non minus* substituerant. Adde Benth. ad Terent. Heautont. II. 3. 113. Denique *dilectus* Flor. Leid. 1. Lov. 1. Voss. 1. et fragm. Hav. Vide hoc cap. ad § 8.

Jam a Præneste profectos hostes in agro Sabino consedissee nunciabatur] Pall. 1. ac 3. *profectos hostis in agro Sabino cons. nunc.* Neque multum aliter Campani ed. Gebh. *Profectos hostes* servant Voss. 1. Leid. 2. Lov. 2. 4. 5. Flor. Harl. 2. Port. Gaertn. et Hav. quod dictum erit ad exemplum eorum, de quibus vidimus ad I. 31. § 8. *profectos hostis* Leid. 1. et Harl. 1. *ut profectus hostis* in paucis tantum meorum, neque in pluribus, quam in Voss. 2. Lov. 1. 3. et fragm. Hav. superfuit ; quod tamen Clericus in contextum recepit, unde iterum ejeci. Præterea quippe *jam aut Præneste* Hav. Tum *nunciabatur* Harl. 1. et Voss. 1. a m. pr. ut forte librarii dare volnerit *profecti hostes nunciabatur*. Sed melius id in *nunciabatur* postea mutatum est. Ceterum recte Jac. Gronovius in scholis domesticis, ut ex adnotationibus auditorum ejus didici, observavit agrum Sabinum in hac historia locum habere non posse, utpote qui ultra Anienem situs fuerit, quum nunc agatur de Latio : legendum itaque videri *in agro Gabino*, qui ut et ipsa urbs Gabii inter Præneste et Romam media fuerunt. Agros Gabinum ac Prænestinum jungit Livius III. 8. ‘Vastavere agros Prænestinum Gabinumque.’ Fines autem Gabinos triennio ante pariter incursaverant Prænestini hoc lib. c. 21. ‘Arguentibusque eos’ (Prænestinis) ‘Tusculanis et Gabinis et Lavicanis, quorum in fines incursatum erat.’ Et eam lectionem, licet nullius codicis auctoritate nisam, in contextum tamen recipiendam putavi.

§ 11 *Interim tribunos plebis fama ipsa irritaverat*] Castiga *fama ex ipsa irr.* Rhen. *Fama ea irrit.* Hearnii Oxon. B. et meorum Harl. 2. Port. et Hav. *fama ipsa irr.* Voss. 2. Leid. ambo, Lov. 2. 3. 4. Gaertn. fragm. Hav. et apud Hearnium Oxon. L. 1. et C. Et ita Aldus ediderat, pro quo Rhenanus priscarum edd. lectionem *fama ea ipsa* revocavit : quam etiam recte hoc loco tuentur Flor. Voss. 1. Harl. 1. et Lov. 1. ac 5. Vide ad II. 5. § 5. Alibi sæpe librarii alterum horum prænominum, et quidem præsertim prius, expungere soliti fuerunt. Vide ad v. 43. § 4.

Magis ad susceptum certamen, quam deterruerat] Omnia hæc negligentia amannensium deficiunt in Leid. 2. Lov. 1. et Hearnii Oxon. B. Contra *magis ad susceptum certamen magis præfert* Voss. 1. *defuerat* etiam, pro *deterruerat*, habet Hav. Olim videtur per compendium scriptum fuisse *detruerat* ; id autem parva mutatione in *defuerat* corrumpi potest.

Neque aliud ad seditionem extinguendam in urbe, quam prope inlatum mœnibus ipsis bellum, valuit] *Neque aliquid* Hav. sollemni scribarum errore. Vide ad xxv. 38. § 3. Tum *ad exting. sed. in urbe* Lov. 5. *ad sed. ext. in urbem* Leid. 1. *ad sed. exting. in urbes* Gaertn. Deinde vox *prope* non comparet in Leid. 1. et poterat etiam abesse. Nam Prænestinos ‘ad portam Collinam signa intulisse’ mox cap. seq. Livius tradit. Interdum etiam librarii hanc vocem nunc de suo adjecerunt, nunc perperam omiserunt. Vide ad III. 67. § 3. v. 18. § 9. IX. 2. § 12. XXXVIII. 45. § 3. et alibi. Præstat tamen, ut plures eam vocem servantes sequamur. Tandem *inl. mæn. bellum ipsis* Voss. 2.

CAP. XXVIII. § 1 *Nullum exercitum conscriptum Romæ*] *Nullum ex. scriptum* Lov. 1. Voss. 1. et Leid. 2. Vide mox ad § 5. Paulo ante *quum esset Præn. in his nunciatum* Flor. Verum

ra in his perperam repetita sunt ex ultimis literis vocis præced. In verbis seqq. *Patres ad plebem* habet Hav. pro *Patres ac plebem*. Ita sæpe obfenderunt librarii. Vide quæ notantur ad XXI. 32. § 2. Vox *versos* deerat in Lov. 5.

§ 2 *Raptim agmine facto*, *pervastatis protinus agris, ad portam Collinam signa intulere*] *Acto* videtur legendum, quo genere loquendi sæpe utitur Livius. *Sigon.* Pall. tres *acto*. Interim lectionem nihili cudit Sigonius nescio e quibus libris. Certe edd. primariæ propugnant vulgatam quoque. *Gebh.* Scripsimus e Mss. *acto*. Ut apud Virgil. *Æn.* VII. 804. et XI. 433. 'Agmen agens equitum.' Liv. VII. 37. 'Relictis impedimentis castrorum raptim agitur agmen.' Auctor de Gall. VIII. 7. 'Sin majores copias ageret, in eo loco permanere:' ita optimæ membranæ. Vulgo *adduceret*. J. F. Gron. Omnes quidem codd. quos consulni, etiam integerrimi et optimæ notæ, in receptam lectionem *facto* conspirant. Sed *agmine acto* se in Oxon. L. 1. et B. invenisse auctor est Hearnius. Ita XXIII. 36. 'Præter arma nihil secum miles, raptim acto agmine, extulerat.' XXV. 9. 'Ipse raptim agmine acto quindecim ferme millium spatio castra ab Tarento posuit:' quemadmodum eo loco Sigonius et J. F. Gronovius ex conjectura legendum docuerunt, ubi hic etiam alia ejus locutionis exempla adtulit. XXVII. 16. 'Dies noctesque cursim agmine acto, quum, festinans ad opem ferendam, captam urbem audisset.' XLII. 66. 'Qui phalangem arcesserent, propere misit: qua et serius, quam res postulabat, et raptim acta, turbati cursu adversus instructos et præparatos erant adventuri.' Curtius V. 4. in fine: 'Craterus quoque raptim agmine acto supervenit.' IX. 14. 'Ne levius quidem ægri sequi poterant; quippe agmen raptim agebatur.' Frontin. IV. 7. ex.

13. 'Protinus inde raptim acto Lacedæmonem versus agmine.' Et ita 'agere agmen' est II. 58. 'Si citius agi vellet agmen, tardius sedulo incedere.' XXV. 36. 'Nunc agendo, nunc sustinendo agmen, quum aliquamdiu hand multum procederetur.' Ut autem hic *raptim acto agmine*, sic 'raptim ducto exercitu,' et 'raptim ducere phalangem' alibi dixit. Ita V. 37. 'Quibus, velut tumultuario exercitu raptim ducto, ægre ad undecimum lapidem obscurum est.' XLII. 66. 'Phalanx, abs trepido nuncio adcita, quum raptim duceretur.' Solent autem passim voces *actus* et *factus* a libris in membranarum vetustis permutari. Vide ad II. 21. § 4. III. 3. § 9. et 10. c. 5. § 1. IV. 3. § 7. V. 14. § 6. Epit. Liv. lib. VII. XXII. 9. § 6. XXIII. 25. § 1. XXXVIII. 7. § 7. et aliis locis. Adde Nic. Heinsium ad Nason. Epist. Heroid. VIII. 44. et Epist. Her. XIX. 33. Præterea ad *portam Colinam* Lov. 5. et Hav. ad *portam Collatinam* Leid. 2. Paullo ante *occasione rati*, pro *occasionem rati*, Leid. 1. *occasiones rati* Gaertn.

§ 3 *Concursumque in muros atque portas est*] Voss. 1. et *portas*. Forte in m. adque p. est. J. F. Gron. Eadem mihi quoque lectio insuper obvia fuit in Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. et Hav. Neque displicet Gronovii conjectura *in muros adque portas*. Solet enim Livius passim præpositiones repetere, et quidem modo easdem, ut mox videbimus hoc cap. ad § 6. modo alias. Supra II. 46. 'Jam pugna in manus, jam ad gladios, ubi Mars est atrocissimus, venerat.' IV. 56. 'Seu Carventana arx in spem, seu Verrugine amissum præsidium ad iram compulisset.' V. 8. 'Ut diversæ legiones, aliæ adversus Capenatem ac Faliscum, aliæ contra eruptionem oppidanorum pugnarent:' hoc lib. c. 8. 'Terroremque non in primam tantum aciem, sed etiam ad subsidiarios perlatum.' c. 34. 'Potentis viri quum

inter sui corporis, tum etiam ad plebem.' VII. 13. 'Quis tandem succenseat, milites nos esse, non servos vestros? ad bellum, non in exilium missos?' X. 39. 'Intentiorque Carvilius, quo majore discrimine res vertebatur, in Aquiloniam, quam ad Cominium, quod obsidebat, erat.' XXIII. 5. 'Et ex Africa et a Karthagine jura petere.' XXVI. 13. 'Quemadmodum in defectione præsidium, quod poterat emitti, per cruciatum et ad contumeliam necavimus.' XXVII. 50. 'Numquam per omnes dies, &c. ant senator quisquam a curia atque ab magistratibus abcessit, aut populus e foro:' ubi male Rhenanus præpositionem *e* deletbat. XXIX. 13. 'Consules delectum habere instituerunt, et ad novas scribendas in Bruttios legiones, et in ceterorum exercituum supplementum:' ubi præpositio in vulgo ante Gronovium omittebatur. XXXVIII. 10. 'Tum illam tempestatem coortam, quæ ad Antiochum eos, sicut in scopulum, intulisset.' Vide ad III. 36. § 5. IV. 25. § 11. Epit. Liv. I. VII. et Gronov. ad IX. 5. § 9. Solent autem voculæ *at* et *ad* in Mss. confundi. Vide ad III. 17. § 3. Ceterum *concursumque ad muros atque portas est* habet Gaertn. quod et ipsum verum esse posset.

Tandemque ab seditione ad bellum versi] *Tantumdemque* Hav. Tum *a seditione* Lov. 4. et Gaertn. *ab obsidione* Voss. 2. Deinde *ad bellum viñ* Gaertn.

§ 4 *Magistrum equitum A. Sempronium Atratinum dixit*] *Magistratum equitum* Leid. 2. Hinc *Sempronium Atratinum* Leid. 1. et Gaertn. *Sempronium Attracinum* Port. *Sempronium Atracinum* Voss. 2. Lov. 3. 5. Harl. 2. et Hav. *Sempronium Atracinium* Lov. 4. *Sempronium Aratinum* Lov. 2. *Sempronium Tratinum* Leid. 2. Vide ad IV. 7. § 1.

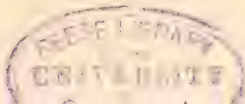
Tantus ejus magistratus terror erat] Vocem *terror* omittit Gaertn. Mox

simul et hostes addita conjunctione Hav. Tum *recesserunt*, pro *recessere*, Gaertn.

Et juniores Romani ad edictum] Freinshemius *Romam*. Non sine magna specie. Sic enim XLIII. 14. 'Hoc edicto literisque censorum per fora et conciliabula dimissis, tanta multitudo juniorum Romam convenit, ut gravis Urbi turba insolita esset.' Sed tum latius patebat Romana civitas. Hunc ex plebe præsentem conscriptum exercitum verisimilius est. Itaque potest vetus scriptura tolerari. J. F. Gron. Lipsius quoque de Milit. Rom. I. 3. hæc verba describens *Romam* habet. Duk. Freinshemius ita emendandum credit in indice Curtiano voc. 'Juniores.' *Romæ* est in Lov. 5. Sed *Romani* in reliquis scriptis superest, idque Gronovius recte vindicavit. At *minores*, pro *juniores*, præfert Gaertn. Vide ad cap. præc. § 10.

Ad edictum sine detractatione convenere] Lectio hæc in nullo mihi codice obvia fuit. Nam *sine retractione* habent edd. Rom. 1472. et Parm. tum Mss. Voss. ambo, Leid. ambo, Flor. fragm. Hav. et Port. a m. pr. in quo a m. sec. repositum est *sine detractatione*. Et ita legunt Harl. ambo, Hearnii Oxon. N. L. 2. et Excerpta Pith. *Sine retractione* Gaertn. Lov. quinque, et Hav. Antiquiores reliqui, quos vidi, excusi præferunt similiter. Pro eo Veneti 1495. *retractione* dederunt, Ascensius 1513. *detractatione*, Moguntini tandem *detractatione*, quod, Aldo excepto qui *retractione* vulgavit, recentiores servarunt. Veterem lectionem revocavi. Vide ad III. 49. § 2.

§ 5 *Dum conscribitur Romæ exercitus*] *Dum scribitur* Leid. 1. Eadem varietas erat hoc cap. § 1. et VII. 19. § 6. Ita sæpe 'scribere milites' apud Livium occurrit. Infra X. 25. 'Quatnor millia, inquit, peditum et sexcentos equites dumtaxat scribere

in animo est.' xxxv. 2. 'Quum militem ab se ipso scriptum ex senatusconsulto adjecisset.' Eodem cap. 'Placere tumultuarios milites extra Italiam scribi a prætore.' xl. 1. 'Scribere præterea jussi septem millia peditum sociorum ac Latini nominis.' Mox eodem cap. 'Sociorum septem millia peditum cum trecentis equitibus scribi jussa.' Ita 'scribere legiones' mox c. 31. 'Legionibus novis scriptis, placuit duos exercitus in agrum Volscum legionibus divisos duci.' xxix. 13. 'Ad novas scribendas in Bruttios legiones, et ceterorum exercituum supplementum: 'scribere supplementum' xxxvii. 50. 'Ut supplementum scriberet, permissum: ubi vide Gronov. Quin et 'scribere exercitum' est hoc lib. c. 32. 'Obtinere, ut, &c. tres exercitus scriberent.' viii. 6. 'Duobus scriptis exercitibus per Marsos Pelignosque profecti.' xlii. 10. 'Postulantibus deinde, ut novos exercitus scribere, aut supplementum veteribus liceret, utrumque negatum est.' Ceteri tamen omnes codd. in receptam lectionem uno consensu conspirant. *Romæ conscribitur* edd. principes. Aldus primus voces transposuit, adstipulantibus Mss. quos adhibui.

Castra interim hostium haud procul Allia flumine posita] *Castra interea* Harl. 2. Port. et Hav. Vide ad ix. 9. § 13. Tum *haud prope Allia* scribæ aberratione Port. Vide ad xxxv. 15. § 5. *haud procul Alia* Voss. 1. Lov. quinque, et Hav. Vide ad Epit. Liv. lib. v. et § seq. Mox *late agrum populates*, serie vocabulorum mutata, Harl. 2. Port. et Hav.

Fatalem se urbi Romanæ locum cepisse] *Cæpisse* Gaertn. *accepisse* Voss. 1. a m. pr. et Hearnii Oxon. N. in margine. Sed nihil mutandum. Infra ix. 21. 'Tutam aciem dictator habuit, quia locum haud facilem ad circumveniendum cepit: ubi pariter variat unus codex. xxxv. 14. 'Castra

metari primum docuisse: ad hoc neminem elegantius loca cepisse, præsidia disposuisse.' c. 28. 'Erat autem Philopæmen præcipuæ in ducendo agmine locisque capiendis solertiae atque usus.' Et mox, 'Quem locum ipse capturus esset, cogitando aut quaerendo exsequebatur.' Veget. de Re Mil. i. 22. 'Cavendum etiam, ne mons sit vicinus altior, qui ab adversariis captus possit obficere.' Plenius 'locum castris capere' dixit Liv. eodem lib. xxxv. c. 28. 'Castris quoque quem locum caperet, quantum munimento amplecteretur loci.' Curtius vii. 5. 'Ex iis, qui præcesserant ad capiendum locum castris, duo obcurrunt.' Frontin. ii. 7. ex. 12. 'Quum metatores ejus per imprudentiam ita castris locum cepissent.' Tacit. Ann. xii. 55. 'Trosobore duce montes asperos castris cepere.'

§ 6 *Similem pavorem inde ac fugam fore, ac bello Gallico fuerit*] *Vox inde* exsulat a Lov. 4. Tum *bello Gallico fuit* habet Hearnii Oxon. L. 1. Sed quum *fu'it* scriptum fuisset, librarius additam notam vel non vidit, vel perperam omisit. Vide ad xl. 14. § 10. *Fuerat* editi ante Aldum, qui illud reposuit, quod nunc vulgo exstat. Id autem in reliquis scriptis constanter superest.

Si diem contactum religione insignemque nomine ejus loci timeant] *Diem contractum religione* Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 1. Gaertn. Port. a m. pr. et fragm. Hav. Sed male. Solent autem sæpe librarii has voces confundere. Vide ad iv. 15. § 8. vii. 6. § 11. ix. 13. § 12. xxix. 18. § 12. xxxi. 8. § 11. xxxviii. 55. § 5. Simili modo etiam permutantur voces simplices 'tactus' et 'tractus.' Vide ad Livii v. 22. § 5. Præterea vox *ejus* non adparet in Leid. 1. Lov. 2. 5. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. Denique *tenent* Port. *teneant* Leid. 1. Lov. 2. 5. Hav. et fragm. Hav. Librarios etiam hoc

modo peccare solitos fuisse, vidimus ad v. 22. § 6.

Quanto magis Alliensi die Alliam ipsam] Tollendum omnino istud *Alliensi die*: quod quasi glossema adscriptum fuerat τῇ ‘contactum religione diem.’ Est autem ineptum. Nam per ‘contactum religione diem’ intelligebant Prænestini isti omnes omnino dies, qui clade aliqua nobilitati fuerant; non autem particulariter de die Alliensi. *T. Faber.* Immo de solo die Alliensi: apertum est ex eo, quod addit Livius, ‘insignemque nomine ejus loci,’ quod non nisi de Alliensi die accipi potest. Verba *die Alliensi* ideo suspecta esse possunt, quod in hac narratione nihil est unde constet, hæc die illo dicta, aut gesta esse; et quod dictator Romanus c. 29. Prænestinos loci fortuna fretos ad Alliam constitisse dicit, nec de die quidquam addit; quod tamen videtur facturum fuisse, si etiam de diei fortuna sensissent, eique itidem, ut loci fortunæ, spes suas delegassent hostes. His, credo, inductum Fabrum verba *Alliensi die* pro insitiis habuisse. Sed *quanto magis Alliensi die* est, ‘quanto magis, quam Alliensem diem.’ Catullus Carm. LXV. 100. ‘Quantum sæpe magis pallore expallnit auri.’ *Duk.* Ad verba Livii non attendit Faber, quum voces *Alliensi die*, quæ constanter in omnibus libris supersunt, pro glossemate haberet, et ex contextu tollendas putaret. Præcedentia enim ‘diem contactum religione, insignemque nomine ejus loci,’ docent Prænestinos non intellexisse omnes omnino dies, qui clade aliqua nobilitati fuerant, sed particulariter diem Alliensem, qui ‘ejus loci,’ id est, Alliæ, ‘nomine insignis’ erat. Indicant igitur Prænestini fore ut Romani magis Alliam ipsam reformidaturi sint, quam diem Alliensem, quem tamen tantopere timeant, ut eam insignem rei nulli publice privatimque agendæ fe-

cerint, ut Livius retulit hoc lib. c. 1. Fabrum non adsecutum fuisse mentem Livii, vidit etiam Donjatus. Ceterum vox *magis* deerat in Voss. 2. Tum *Aliensi* Voss. uterque, Lov. 1. 2. 3. 4. et Hav. et deinde *Alliam* Voss. 2. Leid. 1. Lov. quinque, et Hav. Vide ad § præc. Insuper *Alliam ipsa* Flor. sed ultimam literam τῷ *ipsam* intercepit prima vocis seq. Vide ad xxiii. 8. § 9. *Alliam ipsum* Port. Quæ lectio firmaret eorum opinionem, qui omnia fluviorum nomina, quacumque terminatione finiantur, generis masculini existimant. Sed vide Voss. Gramm. III. 10. qui verisimilius docuit, illa ejus esse generis, quod terminatio requirit; sin autem juxta terminationem fuerint fœminina aut neutra, ac nihilominus in masculino usurpentur, id per synthesisin fieri, quia respicitur ‘fluvius,’ vel potius ‘amnis:’ hinc, se iudice, pene σολοικίξιν qui *damnatus Allia* dicere ausit. Scripturam itaque, quam hic obfert Port. errori scribæ tribuendam censeo.

Species profecto his ibi truces Gallorum sonumque vocis] Habent omnes codd. Mss. et impressi, *Species prof. hic sibi truces Gall.* quod recte a doctis emendatum in *his ibi*. Gebh. *Profecto hic sibi* Voss. 2. Lov. 3. et fragm. Hav. *profecto his sibi* Voss. 1. Leid. uterque, Lov. 1. Harl. 1. Gaertn. Hav. et excusi usque ad Mogunt. Sed ultima litera pronominis *his* perperam in initio seq. vocis erat repetita. Vide ad xxxvii. 29. § 8. Vocem *ibi* omittunt Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hearnii Oxon. B. Denique *sonusque vocis* habent edd. Rom. 1472. et Parm. *sonosque vocis* vetustiores eas sequuntæ; pro quo Aldus *sonumque* substituit, concinentibus libris scriptis.

In oculis atque in auribus fore] *In oculis atque auribus* Lov. quinque, (nisi quod *in bello atque auribus* sit in Lov. 2.) Voss. uterque, Leid. uterque,

Gaertn. fragm. Hav. Hearnii Oxon. C. excerpta Pith. et edd. principes, cuius loco Aldus vulgavit, ut nunc exstat; cum quo faciunt reliqui calamo exarati: id autem verum esse puto. Passim enim Livius in illis locutionibus, ubi duæ res per conjunctionem similesve particulas copulantur, præpositiones iterare solitus est, quas plerumque librarii modo horum modo illorum codicum posteriori loco expunxerunt, sufficere credentes si semel legeretur, vel alio modo interpolarent. Ita I. 57. 'Gens, ut in ea regione atque in ea ætate, divitiis præpollens.' III. 25. 'In Lavicanum agrum, inde in Tusculanum hostili populatione veniunt.' c. 47. 'Sævite in tergum et in cervices nostras.' v. 41. 'Quos in Capitolium atque in arcem prosequerantur.' c. 52. 'De sacris loquimur et de templis.' VI. 25. 'Commeatus exercitui comiter in castra ex urbe et ex agris devehitur.' VII. 32. 'Promptos nunc ad ferenda, nunc ad arcescenda adversus se auxilia.' VIII. 1. 'Nec in fide populi Romani, nec in ditione essent.' c. 11. 'Ex Latinis et ex Volscis juventute propere excita.' x. 7. 'Certatum inter Ap. Claudium maxime ferunt et inter P. Decium Murem.' XXII. 53. 'Ad P. Scipionem admodum adolescentem et ad Ap. Claudium summa imperii delata est.' XXIII. 34. 'Ad senatum aut ad consules quam primum deportare.' c. 38. 'Dum hæc in Lucanis atque in Hirpinis geruntur.' Alia exempla vide ad XXVIII. 8. § 3. et XL. 33. § 6. Adde Abrah. Gronovium ad Justin. III. 3. § 6. et Torrenium ad Valer. Max. II. 7. in princ. ut et, quos memorat Corte ad Plinii Ep. VI. 2. § 2. Similiter Livius præpositiones repetiit in locutionibus, quæ connectuntur per particulas 'magis' et 'quam,' similesque. Ita IV. 58. 'Tarditatis caussa in senatu magis fuit, quam in tribunis:' ubi alia vide.

Eodem modo in locutionibus, quæ conjunguntur vocalis 'non modo' et 'sed.' III. 6. 'Ut non modo ad expeditiones, sed vix ad quietas stationes viribus subficerent:' ubi etiam quædam dixi. Non aliter etiam in locutionibus ἀσυνδέτοις. Vide ad XXXVIII. 18. § 12. Denique in illis, quæ duplici conjunctione et cohærent. Vide ad XLV. 8. § 4.

§ 7 *Has inanium rerum inanes ipsas volventes cogitationes*] *Inanes ipsæ* fragm. Hav. a m. sec. *inanes ipsa* Harl. 1. Deinde *volentes cogitationes* Flor. sollemni errore, de quo vide ad IV. 49. § 16. *Volutantes cogitationes* edd. Mediolan. 1495, et Veneta 1498. 'Volutare cogitatione' dixit IX. 17. 'Tanti regis ac ducis mentio, quibus sæpe tacitis cogitationibus volutavit animum, eas evocat in medium.' Verum et reliqui excusi et scripti vulgatum servant. Id itaque præferendum arbitror, quamvis utrumque, 'volvere animo' non modo et 'in animo,' sed et 'volutare animo' et 'in animo,' in usu sit, ut vidimus ad Livii II. 49. § 5.

Fortunæ loci delegaverant spes suas] Eleganter utitur verbo 'delegare,' quod non simpliciter aliquid alicui mandare notat, sed id mandare, quod is, qui mandat, facere ipse debebat, ut docet P. Manutius ad Cic. ad Fam. VIII. 1. Indicat igitur, Prænestinos spem victoriæ, quam in se ac viribus suis habere debuerant, in fortuna loci, qui olim Romanis infelix fuerat, posuisse. *Delegaverunt* est in Lov. 4.

Ubicumque esset Latinus hostis, satis scire eum esse] Debet esse *satis scire eum esse*. Rhen. Nescio, quid Rhenanus indicare voluerit: quemadmodum enim scribendum monuit, in omnibus editis superest. An itaque credidit, legendum esse *satis se scire*? Sed pronomen tuto abesse potest, et in nullo etiam exstat scripto. Ceterum τὸ *satis* deest in Gaertn. Male.

Supra 1. 9. 'Satis scire, origini Romanæ et Deos adfuisse.' xxxix. 49. 'Priusquam adpropinquare urbi satis scirent.' xl. 39. 'Saltum Manlium, per quem transiturum exercitum Romanum satis sciebant, obsederunt.' Alibi autem in variis locutionibus Livius illo *satis* uti gavius est. Vide ad xxvi. 51. § 2. et xxxvi. 35. § 8. Præterea tractatis vocabulis *scire esse eum* Harl. 2. *eum esse scire* Gaertn. Tum *ubic. esset Latinis hostis* male Leid. 1. et Lov. 2. Mox *ad Regulum lacum* Leid. 2. *ad Regillum lacum* Leid. 1. Sæpe duo hæc verba in Mss. permutantur. Vide ad viii. 5. § 10.

Centum annorum pace obnoxia tenuerint] *Pace obnoxia* Voss. 1. a m. pr. *obnixa* a m. sec. quomodo etiam præferunt Leid. 2. Lov. 1. 2. et Harl. 2. Alibi sæpe ita variant librarii in scriptis et impressis libris. Vide hoc lib. ad c. 12. § 8. Vulgatum verius est. Intelligitur pax cum Latinis inita, Sp. Cassio iterum et Postumo Cominio consulibus, cujus meminit Liv. ii. 33. Ex quo tempore quum paullo plures, quam centum anni effluerint, numero rotundo Livius usus fuisse censendus est. 'Per annos prope centum' dixerat hoc lib. c. 2. 'Terror accesserat defectione Latinorum Hernicorumque, qui, post pugnam ad lacum Regillum factam, per annos prope centum numquam ambigua fide in amicitiam populi Romani fuerant.' Quum autem jam eo tempore ex fœdere cum Latinis icto plures quam centum anni numerarentur, illud *prope* habita ratione Hernicorum additum esse, ibidem vidimus. In hoc fœdere 'nihil esse, quo bellare, cum quibus ipsi velint, prohibeantur' Latini, ipsi Romani farentur viii. 2. Ex illis tamen, quæ ibidem c. 4. et c. 5. sequuntur, patet Romanos sub umbra fœderis æqui servitutem Latinis inposuisse. Inter alia autem legibus hujus fœderis cau-

tum erat, ut, si Romanis bellum gerendum foret, Latini ad id milites, quot petiti forent, submitterent. Infra vii. 12. 'Solatio fuit pax Latinis petentibus data, et magna vis militum ab iis ex vetusto fœdere, quod multis intermiserant annis, accepta.' Ob similes itaque leges, quæ in componendo fœdere convenerant, pax illa *obnoxia* vocatur: quoniam per illam Latini quasi in potestatem Romanorum venerint, et sub ditione eorum fuerint. Hinc 'subjectus' et 'obnoxius' junguntur Livio vii. 30. 'Amici forsitan pariter ac nunc, subjecti atque obnoxii vobis minus essemus:' ubi vide. Paci huic obnoxia, sive qua populus in ditionem alterius transit, obponitur 'æqua pax,' sive 'æquum fœdus.' Livius ix. 20. 'Inpetravere, ut fœdus daretur: neque ut æquo tamen fœdere, sed ut in ditione populi Romani essent.' Vide Livium ipsum xxxiv. 57. Vocem autem 'obnoxius' multis inlustrarunt Salmas. ad Solin. p. 23. Gronov. ad Senec. de Ira iii. 8. et Schulting. ad Quintil. Declam. i. 6. Præterea *tenuerunt* est in Lov. 2.

§ 8 *Ne qua terra sit nefasta victoriae suæ*] *Ne qua transit nefasta* Lov. 2. 5. et Voss. 2. Per compendium scriptum fuerat *t'ra sit*, et hinc factum est *transit*. Eodem errore pro *terras*, sive *t'ras*, scriptum erat in uno codice *trans* v. 33. § 9. *Ne qua terra sit nefata* Gaertn. *ne qua certa sit nefasta* Lov. 2. Præterea *nefastā victoria sua* Leid. 1. Lov. 2. 4. 5. Port. et fragm. Hav. Ea lectio si vera esset, *victoria sua* foret 'victoria de se parta,' victoria qua Romani superati erant. Ita 'amor noster' est, quo ego amor ab alio, amor alterius erga me, apud Ovid. Epist. Her. xvii. 204. 'cum ventis noster abibit amor.' Vide ad xl. 2. § 6. *Terra autem nefasta victoria sua* esset 'infelix,' 'ominosa propter victoriam de se partam,' eodem modo, quo 'dies nefastus' pro religioso, in-

fausto ponitur apud Sueton. in Tib. c. 53. 'Quum diem quoque natalem ejus inter nefastos referendum snassisset.' Id 'prave et perperam' fieri existimat Gellius Noct. iv. 9. 'Religiosi enim dies dicuntur tristi omine infames ineditique, in quibus et res divinas facere, et rem quampiam novam exordiri temperandum est, quos multitudo inperitorum prave et perperam nefastos appellat.' An ergo eorum inperitorum numero ad censendus etiam erit Horatius? qui similiter loquitur Od. iii. 13. 1. 'Ille et nefasto te posuit die.' Ita et 'locus nefastus' apud Statium Theb. i. 273. 'Arcades hic tua (nec pudor est) delubra nefastis Inposuere locis:' et Theb. xi. 267. 'juvat ecce nefasto Stare loco, regimenque manu tractare cruentum.' Si hoc loco vulgatum placet, *terra nefasta victoria suæ* notabit 'terram, qua sibi non licebat, nefas erat vincere,' ut apud eundem Statium Theb. iv. 517. 'Et triplicis mundi summum quem scire nefastum est:' quo modo et 'nefastum' pro illicitum est apud Curtium vii. 5. 'Nihil ulli nefastum in Bessum interfectorem regis sui videbatur:' in quam lectionem tantum non omnes codd. a viris doctis excussi consentiunt. Plinius xiv. 19. 'Prohibere Diis nefastum habetur vina, præter inputatæ vitis, fulmine tactæ.' Donjatus exponebat: ne, etiamsi dies nefastus sit, terra tamen nulla sit ubi sibi nefas vincere. Verum 'diei nefasti' non meminit Livius, sed tantum 'loci nefasti.' Vox *suæ* deficit in fine in Harl. 1. Paullo ante *imitaturum*, pro *irritaturum*, Lov. 5. *invitaturum* Lov. 4. Vide ad i. 15. § 1.

§ 9 *Quin ipsi Galli si offerantur* [Vid. Lectt. Varr.] Pall. tres et edd. priscae *Quin ipsi sibi Galli si offerantur*. At Sigonius in vetusta lectione germanæ lectionis vestigia ait contineri, *Quin ipsi sibi Galli se offerant*. Unde putat legendum, *Quin ipsi si*

ibi Galli se offerant. Gebh. Invenio in scriptis et primis edd. *ipsi sibi Galli*. Sigonius amplius *offerant*. Forte interpunctio tantum mutanda, hoc modo: *Quin ipsi sibi Galli si offerantur illo loco, se ita pugnatos, ut Romæ pugnaverint*. J. F. Gron. *Quin ipsi Galli se offerantur, illo loco se* Leid. 2. *Quin ipsi sibi Galli si offerant illo loco se* Harl. 1. *Quin ipsi sibi Galli si offerantur, se illo loco se* Gaertn. *Quin ipsi sibi Galli si conferant illo loco se* Hearnii Oxon. C. *Quin ipsi sibi Galli si conferantur illo loco* Lov. 4. *Quin ipsi sibi Galli si offerantur illo loco, se* Leid. 1. Lov. 2. 3. Hav. fragm. Hav. et apud Hearnium Oxon. L. 2. Exc. Pithæi, et edd. vetustæ usque ad Frobenianam 1531. quæ prima *rd sibi* omisit. Eam deinde recentiores secutæ sunt. Et ita reliqui Mss.

Ut Romæ pugnaverint in repetenda patria, ut postero die ad Gabios] *Romæ ut pugnāv*. Lov. 5. Harl. 2. Port. et Gaertn. *Romæ ut pugnāv*. Hav. ut *Romæ pugnāv*. Lov. 2. Deinde *ut potero ad Gabios* Leid. 2. *Mox tum quum effecerint, pro tunc q. eff.* Port. Hav. et fragm. Hav. Vide ad Livii ii. 12. § 15. *Tum, quum effecerunt* Lov. 2. *tum, quum fecerint* Lov. 4.

Ne quis hostis, qui mœnia Romana intrasset, nuncium secundæ adversæque fortunæ domum perferret] *Ne quis hostis mœnia Rom. intr.* Voss. 2. qui *Rom. mœnia intr.* Leid. 2. et Lov. 2. *Tum nuncium adv. secundæque fort.* Lov. 2. *nuncium fœdæ adversæque fort.* Lov. 4. 5. et Hearnii Oxon. N. Male. Nam per 'secundam fortunam' intelligitur victoria ad Alliam reportata, et, qui fructus ejus fuit, Romæ expugnatio; per 'adversam' autem 'fortunam,' quod Roma iterum ejecti, et ad Gabios occidione occisi sint. Scriptum per compendium fuerat *sed'æ*, sive *secundæ*, inde parva mutatione *fedæ*, sive *fædæ*, datum est. Denique *perferet* Harl. 1. et fragm. Hav. *perferrent* Port. a m. pr. *præ-*

ferret Lov. 5. *proferret* ed. Rom. 1472.

CAP. XXIX. § 1 *His utrimque animis ad Alliam ventum est*] *Utrique* edd. Rom. 1472. et Parin. *utrumque* Voss. a m. pr. Voss. 2. et Lov. 3. Vide ad XXI. 45. § 1. ad *Alliam* Voss. 2. Leid. 1. Flor. Lov. 2. 3. 4. 5. et Hav. atque ita mox hoc § et § 5. præferunt iterum Flor. Leid. 1. Hav. et Lov. 2. 3. 4. ac 5. Vide ad Epit. Liv. lib. v. *Ad Galliam* Gaertn.

Postquam in conspectu hostes erant instructi intentique] *Postquam hostes in conspectu erant* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. *postquam in conspectu omnes erant hostes* Hearnii Oxon. L. 1. *postquam in conspectu hostis erat instructi intentique* Lov. 2.

Videsne tu, inquit, A. Semproni, loci fortuna illos fretos ad Alliam constitisse] *Inquit D. A. Semproni* Harl. 1. Tum vox *loci* deerat in vetustioribus excusis; quam quum servent omnes exarati, eadem recte ab Aldo interposita est: non enim Quinctius ideo Prænestinos culpat, quod 'fortuna tamquam constantissima re freti' sint, (ut de C. Sempronio consule Romano supra refert Liv. iv. 37.) sed quod 'loci fortuna, inani re,' confidant. Supra cap. præc. 'Fortunæ loci delegaverant spes suas.' Vide Gronov. ad ix. 11. § 5. Deinde *constisse*, duarum literarum repetitione neglecta, Harl. 1. *consedissee* Lov. 4. Vide h. lib. ad c. 27. § 7.

Nec illis Diis immortales certioris quidquam fiducia, majorisve quod sit auxilii, dederint] *Nec in illis Diis* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. Hav. et a m. pr. fragm. Hav. *nec illis Diis* Harl. 2. *nec illis Diis Dii*, utraque lectione juncta, Lov. 5. *nec illis Di* Flor. Vide ad v. 14. § 4. Tum *quidquid fiducia* Port. *q̄c̄q̄ i fiducia* Hav. *quidquam fortunæ* Port. fragm. Hav. a m. sec. et Hearnii Oxon. B. Sed eam vocem ex præcedd. verbis male a librariis

repetitam puto. Denique *majorisve quod sit auribus terruit*, nescio quid cogitans, dedit scriba Gaertn. *Majori suæque sit auxilii dederint* Lov. 3.

§ 2 *Fretus armis animisque, concitatis equis invade mediam aciem*] *Armisque animis* Flor. Tum *invade meniam aciem* Harl. 1.

In turbatos trepidantesque inferam signa] *Inturbatus trepidantes qui feram signa* corruptissime dedit librarius Leid. 1. *in turbatos trepidantes inferam signa* Lov. 5. *feram*, pro *inferam*, dederunt etiam scribæ in Lov. 2. 4. Harl. 2. Port. et Hav. Infra ix. 23. 'Ferte signa in hostem.' Sed reliquorum consensus in vulgatum potior est. Vide ad ii. 53. § 2.

Expetite pœnas debitas] *Expedite pœnas* Harl. 1. et fragm. Hav. confusis literis *d* et *t*, de quo vide ad vii. 16. § 3. 'Expetere pœnas' rectum est. Supra i. 23. 'Magnumque Deorum numen, ab ipso capite orsum, in omne nomen Albanum expediturum pœnas.' xxvi. 13. 'Tanta aviditas supplicii expetendi, tanta sanguinis nostri hauriendi est sitis.' Vide Gronov. ad xxx. 18. § 9. Mox *scilicet vobis*, pro *simul vobis*, Lov. 4.

§ 3 *Non equitem, non peditem sustinere Prænestini*] *Sustinere* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. fragm. Hav. et apud Hearnium Excerpta Pith. Tum *non peditem, non equitem* Lov. 2. Sine discrimine modo equites, modo pedites primo loco memorari, videbimus ad xxxiv. 26. Reliquorum itaque codd. auctoritas suadet, ut nihil mutemus.

Primo inpetu ac clamore dissipati ordines sunt] Vox *primo* non adparet in Voss. 2. *inpetu a clamore dissipati* habent Voss. 2. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. Sed ultima litera *o* *o* *u* ac intercepta est ab initiali vocis seq. Vide ad xxiii. 8. § 9. Illa *primo inpetu ac clamore* inlustrantur ad cap. 4. hujus lib. § 9. *Primo inpetu et clamore* Lov. 2. Tum *dissipati sunt ordines* Gaertn.

Dein, postquam nullo loco constabat acies, terga vertunt] Deinde Flor. Voss. uterque, Leid. 2. Lov. quinque, Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et omnes excusi usque ad Jac. Gronovium, qui *Dein* substituit, quemadmodum in Leid. 1. fuisse videtur. Vide ad III. 3. § 6.

Præter castra etiam sua pavore prælati] *Perlati* legendum est potius: alioquin *præter* vacat, ut in v. 26. 'Effusa fuga castra sunt prælati.' Sigon. Etsi *præ* in *prælati* habet vim τὸν *præter*, tamen non minus recte dicitur 'præter castra prælati,' quam 'castra prælati.' Vide Gronovium ad xxix. 32. § 8. Eadem ratio est in 'trajicere trans' xxi. 26. et xxv. 14. et in 'perrumpere per' III. 70. Duk. Scholion hoc Sigonii demum apparuit in posthuma ejus ed. 1592. et ideo minoris est auctoritatis. *Perlati*, quemadmodum Sigonius emendandum censebat, obfert solum fragm. Hav. Sæpe ita variant scribæ in codd. manu exaratis. Vide ad lib. xxxviii. c. 28. § 8. Hic tamen nihil mutandum. Eadem enim locutio etiam occurrit VII. 24. 'Præter castra etiam sua fuga prælati arcem Albanam petunt.' Et ita 'præter fasces prævectus' xxiv. 44. Neque magis in his τὸν *præter* vacare censendum est, aut, si vacat, magis displicere debet, quam τὸν *ante* in illo xxi. 20. 'Præoccupatos jam ante ab Hannibale Gallorum animos esse:' vel τὸν *prius* in illo eodem lib. c. 32. 'Quamquam fama prius præcepta res erat.' Quibus locis plura similia videnda sunt. Et sane si *præter* additum τῷ *prælatus* Sigonius ideo mutandum censuit, quia *præ* in *prælatus* sensu τὸν *præter* adhibetur; quomodo ferre potuit, præpositionem, cum qua verbum compositum est, eidem in regimine addi? Id tamen Livio frequens esse, vidimus ad Præfat. § 11. Vulgatam lectionem Sigonii conjecturæ præferbat etiam Gebhardus ad II. 14. § 7.

Ceterum Clericus ad hunc locum 'præter castra præferri,' sive 'præter castra fugere,' proverbium militare esse existimabat, cujus, si per libentarios licuisset, exemplum haberemus apud Terent. in Phorm. v. 2. 3. 'Ita fugias, ne præter castra, quod aiunt: 'ubi scripserunt nunc *ne præter casam*. Verum, præterquam quod viri docti ex Mss. nullam hic lectionis varietatem agnoverint, (nisi quod Bœcler. in duobus invenerit *causam*) *casam*, non *castra*, hic legit jam Donat. sive quisquis est, qui Donati nomine circumfertur, ita inter alia notans: 'Hoc est, ne prætereas *casam* tuam, quæ sit tibi tutissimum receptaculum.' Iis itaque adversantibus vulgatum mutari audacius est, quam ut placere possit; certe si in vulgato commodus sensus sit, quem Gujet. Bœcler. et alii dare conati sunt. Vide etiam Erasmus in Adag. Titulo 'Modestia modusque' p. m. 1300. Ceterum *et jam*, pro *etiam*, Lov. 3. Insuper *præter castra etiam suo pavore prælati* perperam obferunt Lov. 2. 4. et Hav. Mox *sistant*, pro *sistunt*, Leid. 1.

§ 4 *Locum, quem tumultuario opere communirent, capiunt]* *Cominuerant* Hav. *communiverant* Flor. et Lov. 2. *communierant* Port. a m. sec. et Hearnii Oxon. L. 1. et C. nec non Neapol. Latinii. Verum non ceperunt locum, quem jam communiverant, sed quem communituri erant. Rectius ergo *communirent*, pro quo simplex *muni-rent* obfert Hearnii Oxon. B. quem non audio. Vide ad III. 42. § 3.

Extemplo ureretur ager] *Ureretur* *extemplo* ager Leid. 1. Harl. 2. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *uteretur* *extemplo* ager Port. a m. pr. qui *agero* ex interpolatione exhibet. *Extemplo uteretur* ager Lov. 5. Mox *depopulatusque*, pro *depopulatisque*, Leid. 2. *delatisque* Lov. 5. Tum *inferetur*, pro *inferretur*, Voss. 1. *infertur* Gaertn.

§ 5 *Sed, postquam, direptis ad Alliam castris]* *Tò postquam* deficit in Leid.

2. Tum ad *Aliam* Flor. Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. 5. et Hav. Vide hoc cap. ad § 1. Præterea *directis castris* fragm. Hav. a m. pr. Vide ad xxxvii. 31. § 5.

Id quoque munimentum relictum: et vix mœnia tuta rati] Huius quoque Gaertn. qui voluisse videtur hic quoque. Sed id servant reliqui: idque Port. et Harl. 2. Vide ad v. 27. § 1. Deinde *munimentum* Leid. 1. *monumentum* Voss. 1. et Lov. 4. ac 5. Vide ad iv. 10. § 6. *munimen* Hav. Vide ad ii. 10. § 2. Hinc *tuta rapti* Voss. 1. et Lov. 4. ac 5. Tum *Prænesti* Lov. 2. Male. Vide h. lib. c. 9. § 3. In verbis seqq. *includent*, pro *includent*, habet Port.

§ 6 *Octo præterea oppida erant sub ditione Prænestinorum*] [Vid. Lectt. Varr.] Codd. nihil mutant, nisi quod propterea legant Leid. 1. et fragm. Hav. a m. pr. Ita sæpe præter et propter in Mss. commutantur. Vide ad iv. 61. § 10. Eundem errorem commissurus etiam fuerat librarius Lov. 3. Sed, prima syllaba vocis propterea dixisse dixisse, (se falli animadvertens,) ea tamen non deleta veram lectionem adscripsit, unde in eo nunc *Octo pro præterea oppida* superest. Fabri conjectura displicuit Doujat, qui per ea tempora non necessarium putabat; quoniam, non de suo tempore id Livium prædicasse ex τὰ ἐρὰν erat satis intelligitur: ideo vero Livium præterea dixisse addit, ut innuat octo oppida fuisse sub Prænestinorum ditione præter ipsum Præneste ceterorum caput. Non aliter τὸ præterea accepisse videtur Faber, sed eam ipsam ob causam vulgatum damnasce, quod ita Quinctius non novem, ut mox § 9. dicitur, sed decem oppida cepisset. Verum omnino decem oppida subegisse, novem vi cepisse, Præneste per deditionem recepisse, ipse Livius § 8. tradit. Et tamen in monumento a Quinctio in Capitolio fixo 'novem' tantum 'oppidorum captorum' mentio fit, quod Livius eam

mutilam adduxerit, et forte aliquid de Præneste desideretur, quemadmodum J. F. Gronovius ad § 9. existimavit. Nisi potius dicendum sit, per 'novem oppida' intelligi illa quæ erant ditionis Prænestinorum, de quibus victis proprie hoc monumentum positum erat. Velitræ enim, decimum oppidum, colonia erat Romanorum.

Velitræ exercitus ductus] *Excitus* ductus Hav. Sed quum *ex'citus ductus* per compendium scriptum foret, additam notam librarius male omisit. Vide ad x. 33. § 1. Paullo ante *deinceps*, sine copula *que*, Lov. 3. et edd. Rom. 1472. ac Parm.

§ 7 *Eæ quoque expugnatae: tum ad caput belli]* *Hee quoque expugnatae* Voss. 1. Leid. 2. et Gaertn. *Hæ quoque expugn.* Port. et Hav. *Ea quoque expugnata: tum* Voss. 2. et Lov. 3. *Ea quoque expugnare: tum* fragm. Hav. a m. pr. *Eas quoque expugnare* Hearnii Oxon. N. in margine. *Eo quoque expugnato, tum ad caput belli* Oxon. L. 2. *Eoque oppugnato, cum ad caput belli* Lov. 4. *Iñ*, sive *inde*, pro *tū*, sive *tum*, est in Lov. 2. facili lapsu ob ductuum similitudinem. Sed vulgatum, quod in melioribus codd. superest, loco non movendum.

Id non vi, sed per deditionem, receptum est] *Id non vis et per ded.* Leid. 1. Sed quum olim *set*, pro *sed*, scriptum fuisset, ut sæpius in Lov. invenitur, ejus prima litera perperam voci præcedenti in fine accessit. Deinde *per ditionem* Flor. et Leid. 1. Sæpius ita peccasse librariorum, videbimus ad xxvi. 21. § 17.

§ 8 *T. Quinctius, semel acie victor, binis castris hostium, novem oppidis vi captis]* Quinctii prænomen *T.* deficit in Hearnii Oxon. L. 2. Tum *semel aciem victor* Leid. 1. qui insuper *binis castris otium opp.* perperam dedit; *binis castris ocus, novem opp.* Lov. 2. in contextu, vulgata lectione margini adscripta.

Romam revertit] *Romam vertitur* Leid. 2. *Romam revertitur* Voss. 1. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. 2. Port. Hav. et Hearnii Oxon. B. N. et C. Nihil mutò; sed *revertit* accipio tempus perfectum. Passim enim Livius hujus verbi perfectum et inde declinata alia forma activa extulit. Ita VII. 17. 'Præda ingenti parta victores reverterunt:' ubi etiam codex unus *revertuntur*. XXVI. 50. 'Intra paucos dies ad Scipionem revertit:' hic etiam alii *revertitur*. XLI. 6. 'Per eos dies Ti. Sempronius Gracchus et L. Postumius Albinus ex Hispania Romam quum revertissent.' c. 12. 'Claudius duarum gentium uno anno victor Romam revertit:' et alibi sæpe. Soliti autem fuerunt librarii verbis activis perperam terminationem passivorum addere. Vide ad XXXIX. 22. § 8. In verbis præcedd. in *editionem recepto*, pro in *ded. accepto*, est in Lov. 4.

Triumphansque signum, Præneste devectum, Jovis Imperatoris in Capitolium tulit] *Triumphatis et duxit* Lov. 1. *Triumphantisque signum, Pr. dev., Jovis imperator in Capit. duxit*, a reliquis dissentiens, Leid. 2. ut innuat, Quinctium, quem nomine 'imperator' indicat, Præneste Romam tulisse signum Jovis non cognominati 'Imperatoris,' sed 'Triumphantis.' Verum male. Vulgatum enim, quod reliqui omnes codd. defendunt, firmatur etiam testimonio P. Victoris, qui in libro de Region. Urb. Romæ in reg. VIII. memorat 'Signum Jovis Imperatoris Præneste devectum.' A Livio in diversa abire videtur Cic. qui Jovis Imperatoris signum illud non a T. Quinctio Cincinnato Præneste, sed a T. Quinctio Flaminino ex Macedonia Romam devectum, et in Capitolio positum fuisse, refert in Verr. IV. 58. 'Tria ferebantur in orbe terrarum signa Jovis Imperatoris uno in genere pulcherrime facta: unum illud Macedonicum, quod in Capitolio videmus: alterum in Ponti ore et angus-

tiis: tertium quod Syracusis ante Verrem prætorem fuit. Illud Flamininus ita ex æde sua sustulit, ut in Capitolio, hoc est, in terrestri domicilio Jovis, poneret.' Dissensus hic Ciceronis ac Livii viros doctos in varias opiniones abire coëgit. Lipsius ad Plinii Panegy. Trajani c. 5. existimat, id signum 'T. Quinctii' nomine inscriptum fuisse et dedicatum, haud addito cognomine, atque alium alio traxisse; Livium et P. Victorem retulisse ad T. Quinctium Cincinnatum, Ciceronem ad T. Quinctium Flamininum. Vide etiam Syllog. Epist. quas Burm. edidit, tom. I. epist. ccccxix. et cccxxx. Duo Jovis Imperatoris signa in Capitolio fuisse, alterum a T. Quinctio Cincinnato Præneste, alterum a T. Quinctio Flaminino ex Macedonia devectum, statuit Just. Ryequins de Capitol. c. 24. et similiter etiam Alex. Donatus de Urbe Roma II. 7. Addit autem Ryeq. ideo alterius simulacri nullam mentionem fecisse Ciceronem, quod Prænestinum illud Græco isto longe vilius fuerit. Et sane Cic. non simpliciter memorat 'tria Jovis imperatoris, quæ in orbe terrarum ferebantur, signa,' sed insuper 'uno in genere pulcherrime facta.' Inter pulcherrime facta igitur hoc Prænestinum referri non potuit. Chishull in Antiquit. Asiat. docet quosdam fuisse, qui pro *Jovis Imperatoris* apud Cic. legendum censent *Jovis Imbricatoris*, eum enim indicari, qui Græcis *ὄβριος* vocatur. Ipse vero, quum Jupiter hic forma pueri effectus sit, conjicit, Ciceronem per compendium scripsisse *Jovis Imp.* pro *impuberis*, ex quo deinde oscitantes librarii fecerint *Jovis Imperatoris*: quæ iterum conjectura viris doctis, qui Acta Erudit. Lipsiæ edunt, displicuit in a. MDCCXXIX. p. 146. quoniam, vocem *impuberis* compendiaria illa scriptura sic expressam alibi obcurrere sibi persuadere nequeant; et facilius sit literas IMP. exponere Im-

peratoris, quemadmodum in Inscript. et nummis eo sensu fere semper leguntur, quam *Impuberis*; ideoque verisimile non sit, compendio illo in hac re ibi usum fuisse Ciceronem. Ipsi vero credunt, minore negotio in Cicerone legi posse *Jovis Imperatoris*, quod Jupiter *Ὀῤῖος* sit, qui, ut Horatius inquit Od. III. 4. 45. 'mare temperat ventosum.' Vel etiam locum Cic. integrum esse, et Jovem *Ὀῤῖον Imperatorem* dici potuisse, quod imperium habuerit in ventorum rabiem et indomitas undas. Quidquid est, in eo inter ipsos et Rycquium ac Donatum convenit, duo diversa fuisse signa Jovis, alterum Imperatoris a T. Quinctio Cincinnato Præneste Romam adlatum, alterum Jovis *Ὀῤῖος* sive Imperatoris, quod T. Quinctius Flaminius ex Macedonia advexit; utrumque autem in Capitolio dedicatum fuisse. Prioris istius Romam translationem verbis Livianis describens Pighius in Annal. ad a. CCCLXXIV. p. 240. vocat 'signum Jovis Induperatoris:': quod qua auctoritate fecerit, non adparet. Antiquissimos Latinos *Induperator* vel *Enduperator*, pro *Imperator*, dixisse, nullum est dubium; Livium tamen similibus antiquatis usum fuisse, nisi ubi ipsas antiquarum formularum voces in medium adfert, nemo mihi persuadebit. Vide ad xxxvi. 2. § 2. Dukerus observat etiam loca Lipsii et Rycquii, iisque addiderat sequentia: 'De his signis etiam alia tradiderunt doctissimi et antiquitatis Romanæ peritissimi viri, quæ non carent scrupulo. Veluti, quod Nardinus Rom. Vet. v. 16. scribit, incertum esse, an signum Prænestinum Jovis Imperatoris apud P. Victorem idem sit, atque illud de quo agit Cic. Or. Cat. III. 8. et 9. et an in arce vel alibi in Regione VIII. Urbis positum fuerit: item, quod Donat. de Urb. Rom. II. 7. dicit, de signo Macedonico Jovis Imp. agere Cic. d. Or. Catil. III. et

Obsequentem de Prodigiiis c. 122. ac denique quod Lipsius ad Plin. d. I. affirmat, signum Macedonicum ad ætatem Plinii et infra eam durasse, negant Rycquius l. d. et Hotomannus ad Cic. in Verr. IV. 58. Sed, ea hic pluribus excutere, ab hoc loco et instituto nostro alienum est.' Hæc notarat vir celeberr. quæ hic etiam conspici, ex re esse duxi.

§ 9 *Dedicatum est inter cellam Jovis ac Minervæ*] *Dedicatumque est* Lov. 4. Harl. 2. Hav. et fragm. Hav. Deinde *inter Jovis cellam et Min.* Hav. *inter Jovis cellam Min.* Port. *inter cellam Jovis et Min.* Harl. sec. et edd. Aldina priores. Mox *monimentum*, pro *monumentum*, Leid. 1. et Lov. 2.

His ferme incisa literis fuit: Jupiter atque Divi omnes hoc dederunt, ut T. Quinctius dictator oppida novem caperet] Animadvertat lector, inscriptionem istam in Livio valde imperfectam atque mutilam exstare. Id quod ex Sex. Pompeio de Verb. Signific. in voce 'Triens' cognoscitur, qui ex Cincii Mystagogicon libro secundo ex eadem inscriptione plura adducit, quæ docent partem illam a Livio citatam esse male detruncatam, et libriorum, ni fallor, magis errore, quam Livii ipsius oscitantia. Non tam enim admiratione et Capitolina dedicatione dignum est, dictatorem populi Romani novem oppida Prænestinæ ditionis haud potentis cepisse; quam novem diebus oppida novem cepisse. Quod quidem ipsum in dicta T. Quinctii tabula Capitolina pulchre expressum fuit: coronamque auream, victoriæ caussa duarum librarum pondo et trientis Jovi donum dedisse: quemadmodum Cincius illius tabulæ verba exponit. Quod etiam in Livio non reperitur. Igitur monumentum vetustum rerum a T. Quinctio gestarum hoc, tam ex Livio, quam ex Festo, in hunc fere modum suppleri potest:

IUPITER. ATQ. DI. OMNES. HOC.
DEDER.

VT. T. QVINCTIVS. DICT. OPPIDA.
NOVEM

DIEBUS. IX. CAPERET. X. PRAE-
NESTE. IN

DEDITIONEM. RECIPERET. EARVM
RERV. ERGO. TRIENTEM. TERTIVM
PONDO. CORONAM. AVREAM

IOVI. D. D.

Pighius in Ann. ad a. CCCLXXIV. p. 210. *Ferne* ait *Livius*: non igitur necesse, ut totum illum titulum verbis omnibus, quibus conceptus fuit, retulerit. Certe nullis in libris antiquis reperitur, præterquam, *Jupiter atque Divi omnes hoc dederunt, ut T. Quinctius dictator oppida novem caperet*: quæ mutila esse, atque in iis desiderari, 'novem' vel 'totidem diebus,' forte et aliquid de Præneste, non iverim inficias. Meminit ejusdem tituli *Festus*: 'Trientem,' inquit, 'tertium pondo coronam auream dedisse Jovi donum scripsit T. Quinctius dictator, quum per novem dies totidem urbes, et decimo Præneste cepisset.' Itaque *Pighius* monumentum T. Quinctii tam ex *Livio* quam ex *Festo* ita instaurari posse censuit: 'Jupiter atque Divi omnes hoc dederunt, ut T. Quinctius dictator oppida novem diebus novem caperet, decimo Præneste in deditionem acciperet. Earum rerum ergo trientem tertium pondo coronam auream Jovi donum dedit.' Non improbo conatum. Sed hoc totum in exemplaria *Livii* contra omnes veteres libros a *Grutero* relatum esse, id vero probare non possum, inque eo tanti viri providentiam vehementer desidero. Hæc enim vis est, quæ ad quidvis audendum fenestram patefaciat. Quid autem indignius, quam ut princeps civis, instar exoleti e pædagogio, pannis et coloribus et fasciis alienis male conspectus incedat? Ille quidem paupertate sua involvi, et, quod attulit vetustas, magno animo ferre

liber ac suus multis partibus mavult. Itaque nos ea delevimus, facile concedentes aliquid ingenio ad emendam veterum scripturam, dummodo ad sententiam ea, ut aqua in usum, molliter ducatur, non trahatur, aut trudatur. Adsuere, et versus integros, nec necessarios, ob verbum elegans interponere, aut ab aliis interpositos, ubi prohibere possumus, pati, nec pudoris est, nec sæculi nostri. *J. F. Gron.* Sententiam *Pighii* recte ex usu, quem in lingua Latina habet adverbium *ferme*, refellit *Gronovius*: quod indicio est, inscriptionem ab ipso *Livio* in pauca contractam. Nam *ferme* et *fere* sæpe summa et præcipua capita rerum denotant. *Livius* I. 15. 'Hæc ferme Romulo regnante domi militiæque gesta.' XXIII. 34. 'In has ferme leges fœdus ictum.' *Suetonius* in Cæs. c. 25. 'Gessit autem novem annis, quibus in imperio fuit, hæc fere.' *Duk.* Vox incisa non adparet in *Leid.* 2. et *Lov.* 1. Deinde *Jupiter ac Dii omnes* *Lov.* 4. *Jupiter atque Dii omnes* *Lov.* 4. *Harl.* 2. *Port. Gaertn.* fragm. *Hav.* a m. sæc. et edd. vetustæ. *Pighius* etiam *Jupiter atque Di omnes* restituebat. Sed vulgatum præfero, quod primus *Frobenius* 1735. in contextum recepit, et reliqui codd. tuentur. *Divus* autem et *Diva*, pro *Deus* et *Dea*, in vetustis formulis passim reperiuntur. *Infra* VII. 26. 'Si *Divus*, si *Diva* esset, qui sibi præpetem misisset, volens propitiis adesset.' XXV. 12. 'Nam is *Divus* exstinguet perduelles vestros, qui vestros campos pascunt placide.' XXIX. 27. 'Divi *Divæque*, inquit, maria terrasque qui colitis, vos precor quæsoque.' Et ita sæpe. Insuper rò hoc deficit in *Voss.* 2. *Lov.* 2. 4. 5. *Harl.* 2. *Port. Gaertn.* *Hav.* et fragm. *Hav.* hæc dederunt obferunt vetustæ edd. usque ad *Aldum*, qui, concinentibus reliquis scriptis, dedit hoc dederunt. Vide ad XXI. 52. § 10. Tum ut *Quinctius dictator*, omisso

prænomine, Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. Gaertn. fragm. Hav. a m. pr. et Hearnii Oxonienses L. 2. et C. An forte legendum *dederunt*, *T. Quinctius dictator oppida novem caperet?* Videntur enim librarii illud *ut*, quod necessarium putabant, partim formasse ex ultimis literis præcedentis *dederūt*, partim ex prænominis Quinctiani litera *T.* Similiter fere Sueton. in Cæsar. c. 30. 'Hoc voluerunt, tantis rebus gestis Cæsar condemnatus essem.' Sed nec vulgatum, pro quo stant reliqui codd. damno. Ceterum, quæ Gruterus in contextum postremæ ed. ex mente Pighii receperat, recte inde iterum Gronovius expulit. Neque muto sententiam, licet videam etiam Just. Rycquium de Capit. c. 24. Pighii emendationem probasse.

§ 10 *Die XX. quam creatus erat, dictatura se abdicavit*] Nihil emendatius hac esse oratione videtur; cum tamen, si veteres libros attendamus, turpissime depravata sit, in quibus ita est: *Duodevicesimo, quam creatus fuerat, dictatura se abdicavit.* Item, *Duodevicesimo, quam creatus fuerat, die dictatura se abdicavit.* Quod magis probatur: prior enim syllaba vocis *dictaturæ* in errorem impulsisse librarium videtur, ut vocem *die* omiserit. Hæc autem si germana lectio est, accipiendum est dictum esse *duodevicesimo die*, pro *XXII. die*; sic enim antiquos locutos esse docet Nonius his verbis: 'Duodevicesimo, ita ut, Duodecimo. Varro Human. Rerum lib. xvi. 'Mortuus est anno duodevicesimo: rex fuit xxi.' Cato l. iv. Originum: 'Deinde duodevicesimo anno post dimissum bellum, quod iiii. et xx. annos fuit.' Quamquam Gellius v. 4. superius exemplum ex Fabii Annalibus profert ita: 'Mortuus est anno duo et vicesimo. Rex fuit annos viginti et unum.' ['Ne hic Sigonius ostendit, se quoque errare posse: cum Livius l. 40. de Tarquinio Prisco dicat, 'duodequadragesimo ferme an-

no, ex quo regnare cœperat Tarquinius,' quis nescit, pro trigesimo octavo anno dictum?'] *Sigon.* Breviter describit hanc victoriam cum triumpho Eutropius in Breviario historiæ Romanæ ii. 2. 'T. etiam Quinctius Cincinnatus,' inquit, 'Prænestinos, qui usque ad' (alias V. C. *adusque*) 'urbis Romæ portas venerant, bello persequutus ad flumen Alliam vicit, et civitates,' (V. C. itidem *et octo civitates*) 'quæ sub ipsis agebant, Romanis adjunxit. Ipsum Præneste aggressus in deditionem accepit. Quæ omnia ab eo gesta viginti diebus, triumphusque ipsi decretus.' Eadem fere Livius de celeritate ejus expeditionis hic tradit, T. Quinctium die xx. quam creatus erat, dictatura se abdicasse scribens. Quocirca non assentior iis, qui ex veteribus libris ipsum duodevicesimo die, id est, vigesimo secundo, ut interpretantur, abdicasse opinantur. *Pighius* in *Annal.* ad a. cccclxxiv. p. 240. *Pal.* 2. *Duodevicesimo die, quam creatus fuerat:* de qua emendatione videantur Sigonii scholia. *Gebh. Pall.* *Duo de vicesimo die.* Perinde ut Sigoniani, nisi quod vox *die* transposita est. Sed miror id eum interpretari vicesimo secundo, contra quam fert ratio sermonis, auctoritate Nonii, quæ et ipsa jam dudum a viris doctis spreta est: præsertim cum afferat ex Fabii annalibus, 'mortuus est anno duo et vicesimo.' Aut igitur intelligendus octavus decimus dies, aut scribendum, *Duo et vicesimo, quam creatus erat, die dictatura se abdicavit.* Viginti diebus hæc omnia ab illo gesta narrat Eutropius: sed potest ille rotundum numerum videri secutus. *Chifflet.* *Duo vicesimo.* *J. F. Gronov.* *Deumcesimo, quam creatus erat, dictatura* Harl. 1. *Duodevicesimo, quam creatus erat, dictatura* Hav. *Duovicesimo, quam creatus erat, dictatura* Leid. 1. *Duo die vicesimo, qua creatus erat, dictatura* Lov. 2. *Die vicesimo, vel Die*

vigesimo, quam creatus erat, dictatura Voss. ambo, Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. 2. Port. et Gaertn. *Die vicesimo, quam creatus erat, dictatura* Flor. Vide ad v. 54. § 5. *Die vicesimo creatus erat, dictatura* Leid. 2. *Die vicesimo, qua creatus erat, dictatura* fragm. Hav. Sed *quam* hic ponitur pro 'postquam,' quod Livio aliisque admodum frequens est. Vide Hadrian. Cardin. de Serm. Lat. p. 68. Adde Burmann. ad Suet. Cæs. cap. 35. Abrah. Gronovium ad Justin. xxvi. 1. § 10. et quæ notantur ad Liv. xxviii. 16. § 14. Ceterum quum omnes membranæ *vicesimo* genere digniori præferant, ita etiam restitui. Vide ad viii. 11. § 15. Recentiores editores dederant *Die vigesima*, secuti Gruterum, qui ita primus in postrema ed. vulgavit. Priores omnes per notas numerales dederunt *Die XX. quam creatus erat*, nisi quod Cervic. habeat *Die vigesimo*, Ascensius a. 1530. *Die vicesimo*. Tandem *Duodevicesimo*, quod non nisi in ambiguae fidei Mss. obviam fuit, licet optimæ notæ libri Donjatio vocentur; sive, ut Gronov. conjecit, *Duo et vicesimo*, probare ausus non sum. Nam *Duo et vicesimo* pro *Secundo et vicesimo* non videtur stili Liviani esse. *Duodevicesimo* autem foret decimo octavo, ut Gronov. docuit; ita enim 'Duodequadragesimus' Livio est trigesimus octavus l. 40. ut Donjatio observat. Jam autem, si Quinctius duodevicesimo post die, quam creatus erat, se iterum dictatura abdicasset, Eutropius, celeritatem victoriæ ab eo partæ prædicturus, non numero rotundo majore usus fuisset: ita enim celeritatem illam multum imminuebat. Tandem *se dictatura abdicavit* Lov. 4.

CAP. XXX. § 1 *Comitia inde habita tribunorum militum consulari potestate*] In mentem venire posset, uno ambitu hanc et sequentem periodum hoc modo jungendam esse: *Comitiis inde habitis tribunorum militum consulari*

potestate, quibus æquatus patriciorum plebeiorumque numerus, ex Patribus creati, &c. Verum codd. nihil mutant, nisi quod convulso verborum ordine *Comitia tribunorum militum inde habita consulari potestate* habeat Voss. 2. et *æquatus patriciorumque numerus*, una voce perperam deficiente, Port. Locus itaque non sollicitandus est. Vide hoc lib. ad cap. 4. § 7.

§ 2 *Ex Patribus creati P. et C. Manlii cum L. Julio*] *P. A. C. Manlii* Port. *P. et C. Manlius* Lov. 4. et 5. *P. et C. Manlio ius* Harl. 1. Cujus librario fraudi fuit, quod aliis fuisse vidimus hoc lib. c. 22. § 1. Reliqui vulgatum recte servant, nisi quod *P. et C. Manli* sit in Flor. Leid. 1. et fragm. Hav. Vide ad xxxviii. 27. § 8. *P. et C. Mullii* Gaertn. Vide ad xxxiv. 52. § 2. Deinde præpositio *cum* non est in Leid. 2. *M. Julio* autem præferunt Leid. 2. Lov. 5. Harl. 2. Port. Hav. et Hearnii Oxon. B. atque Exc. Pithœi. Τιβέριος Ἰούλιος vocatur Diod. Sicul. Biblioth. lib. xv. pag. 484. qui multum a Livio differt in recensendis tribunis consularibus hujus anni.

Plebes C. Sextilium] *Pleb̃* ambigue dedit Leid. 2. *plebis* Harl. 2. *plebs* Lov. 1. 2. 4. 5. Port. et Hav. Vide ad l. 20. § 6. et *C. plebes C. Sextilium* Gaertn. *plebes est Sextilium* Voss. 2. et Lov. 3. Sed librarii negligentes se *ē*, sive *est*, scriptum videre crediderunt pro litera *C.* qua *Caius* notari solet.

M. Albinum] Vet. lib. *M. Albinum*; optime. Est enim e plebe. *Sigon.* E Pal. 2. atque ed. Campani *M. Albinum* edendum curavi. Occupavit autem monere Sigonius. Vulgo *M. Albinum*. Gebh. *M. Albinum*, ut ante Sigonium passim edebatur, tenent Voss. 2. Lov. 4. 5. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. N. et C. Neque aliter Lov. 2. nisi quod insuper omittat prænomen *M.* Illo nomini juncto *Malbinum* exhibet

Harl. 1. Vide ad xxxviii. 35. § 2. Reliqui recte *M. Albinum* ostentant. Non raro 'Albinus,' pro 'Albinus,' corrupte a librariis datum est. Vide ad v. 40. § 9.

§ 3 *Dedit. Manliis, quod genere plebeios, gratia Julium anteibant, Volsci*] Omnia hæc verba deerant in Leid. 2. *Malliis* præfert fragm. Hav. *Malleis* Gaertn. Vide ad § præc. Tum quod genere plebeio Voss. 2. Leid. 1. et Harl. 1. sine sensu: neque melius quod genere quod plebeio Lov. 1. genere plebeios, voce priori quod omissa, Lov. 3. Deinde gratiam Julium anteibant Voss. 1. Leid. 1. et Lov. 1. gratiaque Julium anteibant Harl. 2. Port. et Hav. gratiaque quod Julium anteibant Gaertn. gratia ante Julium ibant fragm. Hav. gratia Julium anteibat, et Volsci Harl. 1.

Volsci provincia sine sorte, sine comparatione, extra ordinem data] *Volscorum provincia* Harl. 2. Port. et Hav. Male. Supra v. 12. 'Valerio Potito Volsci provincia venerat:' ubi iidem codd. eodem modo peccabant. *Volscique provincia* Gaertn. Mox extra ordinem datam fragm. Hav.

Cujus et ipsos postmodo et Patres, qui dederant, pœnituit] Vet. lib. postmodum Sigon. *Cujus et ipsas post me* Lov. 1. *cujus et ipsum postmodo* Lov. 2. *cujus et ipsos postea* Leid. 2. *cujus et ipsos postmodum* Voss. 2. Lov. 3. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. Neapol. Latinii, et Hearnii Oxon. L. 1. et C. Supra ii. 1. 'Ne postmodum flecti precibus aut donis regiis possent.' Quum tamen certiores codd. vulgatum postmodo servant, eos potius sequor. Vide ad xxv. 38. § 12.

§ 4 *Inexplorato pabulatum cohortes misere*] *Inexplorato paulatim cohortes* Lov. 5. a m. pr. *Inexplorato pabulatu* Leid. 2. Sed male: *inexplorato* enim adverbialiter Livio ponitur. Infra xxi. 25. 'Ibi exexplorato profectus in insidias præcipitatus.' xxii. 4. 'Inexplorato postero die, vix dum

satis certa luce, angustiis superatis, id tantum hostium, quod ex adverso erat, adspexit.' xxvii. 26. 'In quæ inexplorato euntes Romani quum incidissent.' 'Pabulatum mittere' ut Cæsar Bell. Civil. i. 40. 'His pontibus pabulatum mittebat.' 'Pabulatum ire' x. 19. 'Gellius Egnatius pabulatum cum cohortibus paucis ierat.' xl. 25. 'Pabulatum lignatumque milites irent.' c. 30. 'Pone castra utrique pabulatum et lignatum ibant.' Insuper cohortes missæ Neapol. Latinii: cohortes miserat Lov. 2.

Quum id falso nunciatum esset] *Quom illud falsum nunciatum esset* Gaertn. id falsum Voss. 2. Leid. 1. fragm. Hav. et Lov. 2. ac 3.

Ipsi in insidias præcipitavere] Tò ipsi non adparet in Leid. 2. et Lov. 1. Tum ipsi insidias præcipitavere præfert Hav. ipsi insidias præcipitaverunt Gaertn. Sed præpositionem in intercepta prima syllaba vocis seq. ut sæpe alibi factum. Vide ad i. 14. § 7. ii. 30. § 13. c. 51. § 5. et iii. 43. § 5. Vide alia ad viii. 33. § 6. Se ipsi insidias præcipitavere Lov. 2. Librario male displicuit, τὸ præcipitare hic οὐδὲτέπως poni, quod tamen Livio frequens est. Vide ad xxv. 11. § 6.

§ 5 *Dum iniquo loco sola virtute militum restantes*] *Dum loco iniquo* Harl. 2. Lov. 4. 5. Port. et Hav. Tum virtute militum restatur Harl. 2. virtute militum restant Port. a m. pr. quasi id pendeat a particula dum, ad quam potius sequentia 'cæduntur, cæduntque' referuntur, ut ita locus aptius cohæreat, qui ceteroquin divellendus et post ea verba interpunctione dividendus foret. Virtute militum resistentes Lov. 4. et edd. principes, cujus demum loco Froben. a. 1535. restantes subposuit. Et recte. Ita enim reliqui omnes codd. Vide ad iv. 58. § 4.

Cæduntur, cæduntque] *Cæduntur* deest in Leid. 1. *cædunt*, reliquis omis- sis, legit fragm. Hav. a m. pr. cæ-

duntur, exultante etiam voce sequenti, Voss. 1. a m. pr. (cujus margini *cæduntque* a m. altera adscriptum est,) Voss. 2. Lov. 3. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. et Hearnii Oxon. N. et C. neque aliter se quoque in duobus Pall. invenisse, auctor est Gebhard. ad iv. 58. § 4. qui addit, Campani editionem id inversum exhibere *cædunt cædunturque*. Et ita erat etiam in Flor. Mox *castra licentia*, pro *cast. jacentia*, perperam Port. Tum in *altera parte*, pro *ab altera p.* Lov. 3. et *invaserunt*, pro *invasere*, Gaertn.

§ 6 *Ab ducibus utrobique prodita temeritate atque inscitia res*] Vet. lib. *prodita*. Sigon. Pal. 1. *utroque prod. t. atque stultitia res*. Pal. 2. quod et ex suo protulit Sigonius, male *prodita*, contra morem Latini sermonis. Gebh. Primo *A ducibus* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Gaertn. et fragm. Hav. Tum *utrum sibi que*, pro *utrobique*, Flor. *utroque* Voss. 2. et Lov. 3. Male. Vide ad xxxiii. 15. § 12. Illud *utrobique* magnas tenebras interpreti Delphinico obfundit, qui, sciens utrique Manlio eandem provinciam datam fuisse, ut non duobus locis prodere vel perdere rem Romanam potuisse videantur, ambos quidem Manlios adversus Volscos missos fuisse existimat, sed tamen proprio quemque exercitu; idque ex eo conjicit, quod mox addatur 'revocati etiam inde exercitus et duces.' Verum, ut de posteriori illo prius videamus, fundamentum hujus conjecturæ admodum est infirmum. Quod enim *revocati* numero multitudinis proponatur, non sequitur, *exercitus* accipiendum esse numero eodem, quum *revocati* respiciat et exercitum et duces, atque duobus etiam singularis numeri nominibus adjectivum plurale addi soleat. Infra XLIV. 19. 'Brevi extorres regno Ptolemæum et Cleopatram Romam venturos.' Huc etiam pertinet illud iv. 57. 'Exemplo fuit collegas eumque in-

tuentibus, quam gratia atque honos opportuniora interdum non cupientibus essent:.' ubi vide quæ notantur. Similiter duobus substantivis, alteri numeri pluralis, alteri singularis, verbum plurale additur. Vide ad III. 30. § 1. immo et additur duobus substantivis numeri singularis. Vide ad I. 31. § 7. Verum insuper necesse non est, ut statuamus, ambos Manlios divisim exercitibus rem gessisse, quod etiam eos fecisse alinnde probari nequit. *Utrobique* enim est et illo loco, ubi in insidias præcipitaverant qui citati profecti erant, ut cohortibus pabulatum missis præsidio forent, et ad castra, quæ interim ab altera parte hostes invaserant. Adparet, qui hoc sponte videre non potuit, numquam adtente Livium legisse. Præterea *prodita temeritate atque inscitia res* Harl. 2. Lov. 5. Port. et Hav. Vulgatum quidem præfero, quod optimi codd. in id consentiant, nondum tamen video, cur ea scriptura Gebhardo dicatur esse contra morem Latini sermonis: ut enim hic 'prodita res,' ita 'restituta res' III. 12. 'Neminem unum esse, cujus magis opera putet rem restitutam:.' ubi plura vide. *Prodita est temeritate atque inscitia res* Lov. 1. Voss. 1. et Leid. 2. Sed ex ultima litera *τοῦ prodita*, a reliquis disjuncta, fecit libraribus verbum substantivum *est*, quod sæpe unica litera ē exarari solet. Vide ad VII. 34. § 13. *Prodita temeritate atque stultitia res* Gaertn. *stultitia*, pro *inscitia*, etiam præferunt Voss. 2. Lov. 3. et Hearnii Oxon. N. Verum ea lectio ex alterius expositione nata est: *inscitia* enim est 'stultitia,' 'inperitia.' Vide Gifanii Observ. Ling. Lat. ea voce. Infra VII. 34. 'Quænam illa inscitia belli ac pigritia est?' *Perdita temeritate atque inscitia res* Lov. 4. *perdita res temeritate atque stultitia* habet fragm. Hav. a m. pr. pro quo altera dedit *prodita*. Sæpius verba 'perdere' et

‘prodere’ culpa scribarum commutantur. Vide ad **xxvi. 36. § 9.**

Quidquid superfuit fortunæ populi Romani, id militum] Nimis elate inflateque, *quicquid superfuit fortunæ populi Romani.* Alliam aut Cannas cogites. Multum sane supererat; idque non horum militum virtus (hactenus utilis, ut se ipsi loco iniquo non sine aliqua ciade expedirent) sed prudentia Patrum et ipsa fortuna servavit, quæ hostibus eripuit mentem victoria utendi. Scribe, *quicquid superfuit*, (nempe de his exercitiis) *fortuna populi Romani et militum.* Mos est Romanis scriptoribus, atque inprimis Livio, quæ insperatam salutem in magno periculo attulerunt, ea fortunæ populi Romani delegare. Ut **1. 46.** ‘Forte ita inciderat, ne duo violenta ingenia matrimonio jungerentur, fortuna credo populi Romani, quo diuturnius Servii regnum esset, constituique civitatis mores possent.’ **11. 40.** ‘Ibi fortuna populi Romani duos hostium exercitus, haud minus pernicioso quam pertinaci certamine, confecit.’ **vii. 34.** ‘Nos deinde aut fortuna populi Romani aut nostra virtus expediet.’ Et, quod prorsus simile est præsentis dicto, **xxxv. 6.** ‘M. Claudius scripserat, fortunæ populi Romani et militum virtuti gratiam habendam, quod res bene gesta esset: consulis opera et militum aliquantum amissum, et hostium exercitum, cujus delendi oblata fortuna fuerit, elapsam.’ *J. F. Gron.* Gronovio consentit Doujatius, ejusque conjecturam probat, nisi quod voculam *et*, pro *id*, interseri non absolute necessarium judicet, sed legendum existimet *quidq. superf., id fortuna pop. Rom. militum.* Puto tamen minorem mutationem fore, si cum Gronovio *et* scribamus pro *id*, quam si cum Doujatio *id* loco motum trajiciatur. Accedit nunc, Hearnium monuisse, se in Oxon. L. 2. et C. invenisse *quicq. sup. fortunæ pop. Rom.*

ac militum: quomodo ego quoque in **Lov. 4. et 5.** obfendi; quum insuper fortuna etiam exhibeat **Lov. 2.** Codd. mei reliqui vulgatum servant, nisi quod *tuta est* præferant **Harl. 2. et Gaertn.** errore scribarum. Vide ad **x. 37. § 2.** Ceterum fortunam populi Romani memorat etiam Tacitus Histor. **111. 46.** ‘Adfuit, ut sæpe alias, fortuna populi Romani, quæ Mucianum viresque Orientis illuc tulit, et quod Cremonæ interim transegitimus.’ Eadem etiam sub vario habitu in nummis præsertim Nervæ sæpius obcurrit. Similiter ‘fortunam urbis’ laudat Livius **111. 7.** ‘Deserta omnia, sine capite, sine viribus, Dii præsidet ac fortuna urbis tutata est.’

§ 7 *Revocati etiam inde exercitus ac duces*] **Pall. duo 1. ac 3. revocati etiam exinde.** **Pal. 2. revocati inde etiam.** **Gebh. Revocati etiam exinde Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. Gaertn. et fragm. Hav. revocati inde etiam exercitus Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Harl. 2. Port. et Hav. Ceterum omnia hæc verba adf., et adp. nescire eos, &c. quantum a Volscis desunt in Harl. 1. culpa librarii, cui fraudi fuit vocis Volscis repetitio.** Vide ad **ix. 11. § 11.** *Eos nescire alio ordine præferunt edd. Rom. 1472. et Parm.*

§ 8 *Otiumque inde, quantum a Volscis, fuit*] *Sociorumque inde corrupte* **Leid. 1.** Pro *otium*, ut sæpiissime in **Mss.** exaratum fuit, primo datum erat *socium*, adsumta in principio hujus vocis litera, quæ vocem præcedentem finit. Vide ad **xxxvii. 29. § 8.** Inde autem sociorum alii effinxerunt, qui *socium*, pro sociorum, per contractionem scriptum esse opinabantur. Tum *inde* deficit in **Hav. Deinde fuit. Seti id modo** legit **Harl. 1. fuisset: id modo Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. quinque, Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et vetustiores excusi. Pro eo Ascensius 1513. et 1516. dedit quantum a Volscis fuisset, fuit: id modo: quem**

quidam secuti sunt. Frobenius de-
mum 1535. id dedit, quod nunc edi-
tur. Et ita habet Flor.

Id modo extremo anno tumultuatum]
Extremo anni Lov. 2. quod non dis-
pliceret, si plures ac certiores codd.
probarent. Vide ad xxxix. 23. § 3.
nunc vero vulgatum servo. Tum tu-
multuatum est Harl. 2. Port. Gaetrn.
et Hav. In verbis, quæ sequuntur
proxime, *debellarunt*, pro *rebellarunt*,
perperam præfert Gaetrn. Sed pas-
sim verba cum voculis *de* et *re* com-
posita inter se commutantur. Vide
ad ix. 10. § 6.

§ 9 *Eodem anno etiam ipsis querenti-
bus penuriam hominum novi coloni ad-
scripti]* Omissum est hoc loco colo-
niæ nomen. Nam de Prænестinis
intelligi non potest, qui jam rebella-
runt. Quidam de Satrico hoc intel-
ligunt; at hoc statim post fit hostium
receptaculum. Ego de Veliternis
intelligere malim. Nam illi, otio ges-
tientes, in agrum Romanum incur-
sionem fecisse paullo post describun-
tur. *Glar.* Desideratur coloniæ no-
men. Nam de Prænестinis rebellan-
tibus intelligi non potest. Ne de
Satrico quidem et Velitris: neque
enim syllabas habent, quæ erroris
causam tribuere librario potuerint.
Itaque ego sine dubio legendum puto,
Eodem anno Setiam, ipsis querentibus.
Setiæ enim coloniæ post Satricum
deductæ meminit Vell. i. 14. Et Li-
vius lib. vii. extremo *Norbam et Seti-
am finitimas colonias* vocat: cum ta-
men, quo anno deducta Setia sit, nus-
quam apud eum exstet. Quod autem
novi coloni dicat de iis, qui tum pri-
mum deducti sint, non est mirum.
Etenim sic locutus est ii. 34. ‘*Nor-
bæ in montes novam coloniam mise-
runt.*’ Et Pædian. in Pison. ‘*Pom-
peius non novis colonis eas constituit,
sed veteribus incolis manentibus jus
dedit Latii.*’ Item, ‘*Placentiam no-
vi coloni deducti sunt.*’ *Sigon.* Cam-
pani ed. *ipsius.* At Sigonius conten-

dit legendum, *Eodem anno Setiam ipsis.*
Rationes vide apud ipsum. *Gebh.*
Multa hujus generis *Setiam, ipsis* ex
Livio adnotavit Gronovius de Pec.
Vet. ii. 4. quibus facile plura addi
possent. Eadem ratione de Pec.
Vet. iii. 17. contra Scaligerum et
alios defendit vulgatam scripturam
Catulli Carm. x. ‘*Respondi, id quod
erat, nihil nec ipsis, Nec prætoribus
esse, nec cohorti, Cur quisquam ca-
put unctius referret:*’ nam quia ibi
præcedit, ‘*quid esset jam Bithynia,*
quo modo se haberet, ipsis’ referen-
dum dicit ad Bithynos. Est locus
vexatissimus. Sed dubitari potest,
an hæc sit sententia verborum Ca-
tulli, ob hanc præcipue causam,
quod provinciales plerumque nihil
minus, quam caput unctius ab admi-
nistratione prætorum Romanorum re-
ferebant. *Duk.* *Eodem anno ipsis que-
rentibus* Voss. 1. *Eodem anno ipsis
etiam querentibus* Harl. 2. Leid. 2.
Lov. 1. 4. 5. Port. et Hav. *Eodem
anno etiam querentibus* Lov. 3. *Eodem
anno etiam ipsis querentibus* Voss. 2.
Leid. 1. Lov. 2. Harl. 1. Gaetrn.
fragm. Hav. Flor. et Hearnii Oxoni-
enses. Si autem pro eo cum Sigonio
Eodem anno Setiam legendum est, er-
ror inde ortus esse videbitur, quod
librarius literam *S* initialem omiserit,
ut eum postea minio aliove colore
ornatus exararet. Vide etiam ad
vii. 42. § 8. Similes errores sæpius
commissi sunt apud poëtas in initio
versuum; unde factum, ut, si vox
mutila ac capite truncata tamen com-
modum sensum exhiberet, nulla ei
litera præposita fuerit. Vide Bentl.
ad Hor. Epod. xvii. 33. vel ut post-
ea, non consultis melioribus libris,
alia, quam debebat, adderetur. Vide
eundem Bentl. ad Hor. Od. ii. 18.
30. Neque tantum apud poëtas in
initio versuum ita peccatum est, sed
et in medio eorum, ut et in scriptis
aliorum auctorum, ubi litera majus-
cula erat scribenda. Ita *Aterrio*, pro

Saverrio, perperam datum erat ix. 45. § 1. Præterea si *Setiam* rependum, simul etiam dicendum erit, inter Livium et Velleium non convenire de anno, quo coloni novi *Setiam* adscripti sunt. Annus enim hic est undecimus post illum, quo Galli Romanam ceperunt; at teste Vellei. *Setiam* colonia deducta est anno nono post eam Romanorum calamitatem. Sed et de aliis colonis inter eos non convenit. Vellei. enim Nepe vel Nepete coloniam deductam scribit nono post *Setiam* anno, adeoque anno septimo decimo post Romanam a Gallis captam. Verum Livius ejus deductionem jam memoravit hoc lib. c. 21. et ita anno septimo post eam urbem expugnatam. Vide etiam hoc lib. c. 3. § 2. Adde, locutionem ‘colonos,’ vel ‘novos colonos adscribere’ potius convenire coloniae jam olim deductae, sed cujus nunc tantum numerus colonorum subpletur. Infra xxxi. 49. ‘Triumviri inde creati ad supplendum Venusinis colonorum numerum, &c. C. Terentius Varro, T. Quinctius Flamininus, P. Cornelius, Cn. F. Scipio. Hi colonos Vennsiam adscripserunt.’ Et alibi. Vide ad Epit. Liv. lib. iv.

Rebusque haud prosperis bello, domestica quies] *Rebus haud prosperis bello* Gaertn. *rebus haud prosperis bello* Flor. *Tum bello domo, domestica quies* Voss. 1. et Leid. 2. *Mox tum trib. mil., quam plebis gratia majestatisque inter suos* Lov. 2. *Rebusque haud prosperis bello domestico quies tam trib. mil. quam pleb. gratia majestatisque, quæ inter suos* Lov. 4. *majestatisque etiam* Lov. 3. *verba inter suos exsulant a* Gaertn. quæ in aliis omnibus recte supersunt.

CAP. XXXI. § 1 *Tribunis militum consulari potestate*] *Tribuni militum* Gaertn. Una voce auctius *Tribunis militum consulari potestate creatis* præferunt Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. C. Male. In his

enim subintelligitur participium verbi substantivi, quod non adsecuti libarii illud *creatis* fulciendæ orationi inseruerunt. Vide ad iv. 47. § 7. ubi similiter in quibusdam codd. peccabatur, eorum aberrationem probante Sigonio.

Sp. Furio, Q. Servilio secundum, Licinio Menenio III.] Pro *Licinio Menenio III.* legendum puto C. *Licinio*. Me in hanc sententiam ducit Diodorus, qui quatuor hujus anni tribunos militum his nominibus edit, Bibl. lib. xv. p. 487. Λεύκιος Φούριος, Κόιντος Σερονίλιος, Γάιος Λικίνιος, Πόπλιος Κλούλιος. Item Livius, qui postea c. 39. ‘C. *Licinium*’ eum, qui primus e plebe magister equitum fuit, tribunum militum scribit fuisse; neque tamen, quo anno fuerit, exstat, nisi hoc anno dicamus. Item quod idem sequenti anno tribunos militum patricios omnes a plebe invita factos scribit: quasi vero hoc ipso non omnes fuerint, si quidem ‘C. *Licinius*’ e plebe fuit. Quod vero in veteribus etiam libris legatur *Licinio Menenio III.* causam attulerunt imperiti illi emendatores veteres Nicomachus et Victorianus, qui quia scripserant bis *Licinium Menenium* ante tribunum, hoc etiam loco inscite scripserunt, ubi in *Licinum* inciderunt, et de suo *III.* addiderunt, itemque *Menenium*. Sigon. Sigonio consentit Pighius in Annal. ad ccclxxvi. p. 242. Damna tamen lectio *Licinio Menenio III.* vel tertium, superest in omnibus scriptis Hearnii Oxoniensibus meisque, nisi quod *Lucinio Menenio III.* præferant Flor. et Lov. 5. *L. Menenio tertium* Leid. 2. et Lov. 4. Præterea primi tribuni nomen ita exhibet fragm. Hav. *Sp. Furioque IIº.* secundi vero hic omitit, sed ejus loco post *M. Horatio* interponit *Q. Servilio M.* At Gaertn. duorum illorum priorum nomina ita confuse effert, *Spurio Servilioq; IIº. Furio Quintio.* Lov. 2. *Sp. Spurioque Servilio secundum.* Lov. 3. *Sp. Furio-*

que *Servilio secundum*.

P. Clælio, M. Horatio, L. Geganio] *Prædæ clio* Lov. 3. *P. Coclilio* Lov. 5. *P. Cedio* fragm. Hav. *P. Cecilio Hearnii* Oxon. L. 2. *P. Clælio primo* Gaertn. *P. Clælio I^o. Oratio M.* Lov. 2. *P. Clælio I. Horatio I. M.* Leid. 1. quasi hic etiam prænomen loco motum esset, et librarius dare voluisset *P. Clælio primum, M. Horatio primum*. Deinde *M. Lucio Geganio* Leid. 1. atque Hearnii Oxon. L. 2. et C. quasi librarii indicare vellent, duplex se Geganii prænomen 'Marcus' et 'Lucius' in Mss. reperisse. Et sane mox hoc cap. § 5. in omnibus codd. uno tantum excepto, *Marcus* dicitur, ubi vide. *L. Geganio* Leid. 2. et Hav. Vide ad iv. 17. § 7. et modo ad § 5.

§ 2 *Erat autem et materia et caussa seditionis æs alienum]* Prius et non adparet in Leid. 2. et Lov. 1. Male. Vide ad II. 44. § 3.

Sp. Servilius Priscus, Q. Clælius Sículus censores facti] *Priscusque Lelius* Lov. 2. *Priscusque Clælius* Voss. 2. Leid. 2. Lov. 3. 4. 5. Harl. 2. Gaertn. et Hav. An forte voluerunt *Priscus Qque*, sive *Quintusque, Clælius*? Sed recte reliqui vulgatum servant, nisi quod *Clærius* sit in Leid. 1. *Clælius* in Voss. 2. et fragm. Hav. Tum *Sículus* in Leid. 2.

Ne rem agerent, bello impediti sunt] *Ne re agerent* Gaertn. *ne rem agerent belli, impediti sunt* edd. Rom. 1472. et Parm. *Ne rem agerent, impediti bello sunt*, trajectis dictionibus, Hav.

§ 3 *Trepidi nuncii primo, fuga deinde ex agris]* *Trepidi bello nuncii primo, fuga deinde* Lov. 4. *trepidi nuncii, prima fuga deinde* Gaertn. *trepidi nuncii primo, fuga deinde inde ex agris* Leid. 1. Mox, transpositis vocibus, *agrum Romanum* Lov. 2.

§ 4 *Tantum absuit, ut civilia certamina terror externus cohiberet]* *Tantum fuit* Flor. *tantum aufuit* Leid. 2. Gaertn. et fragm. Hav. *tantum affuit*

Lov. 1. 3. ac 5. *tantum adfuit* Lov. 2. Vide ad xxiii. 8. § 11. *tantum afuit* Leid. 1. Quod hujus codicis fide recepi. Vide ad iv. 12. § 6. Deinde *externos* Leid. 1. et Gaertn. *extremus* Lov. 5. a m. pr. solito errore. Vide ad xxxiv. 25. § 6.

Ut contra eo violentior potestas tribunicia impediendo delectui esset] *Ut contra ea violentior* Voss. 1. a m. pr. Leid. 2. et Lov. 1. ac 2. *ut contra eos violentior* Lov. 4. *ut contra et violentior* Port. et Hav. *ut contra etiam violentior* Harl. 2. *ut contra eo insolentior* edd. principes, pro quo *violentior* primus substituit Aldus, quod servant omnes scripti. Ita 'violenti censores' ix. 34. 'Tenuit Æmilia lex violentos illos censores C. Furium, M. Geganium:' 'violentum ingenium' i. 46. 'Ne duo violenta ingenia matrimonio jungerentur:' 'violentus exercitus' II. 59. Exercitus 'multo Appio, quam Fabio, violentior fuit:' 'violentum imperium' xlv. 12. 'Obstupefactus tam violento imperio, parumper quum hæsitasset, Faciam, inquit, quod censeat senatus.' 'Violentus' autem est arrogans, inpotens. Vide Burmann. ad Nason. Amor. Eleg. II. 17. 7. Deinde *tribunicia potestas* omnes editi usque ad Jac. Gronov. qui ordinem vocabulorum invertit, et primus editit, ut nunc circumfertur. Cum eo autem faciunt omnes scripti mei. De suis Hearne nihil monuit, satis habens, mutationem a Gronovio indutam memorasse. Præterea *impediendo delectu essent* Voss. 2. Leid. 2. Lov. 1. 3. Harl. 1. et Port. *impediendo dilectu essent* Voss. 1. a m. sec. Leid. 1. Flor. et fragm. Hav. quod si placet, vel *dilectu dictum erit pro delectui*, de quo vide ad xxiv. 19. § 6. vel 'esse impediendo dilectu' dictum erit, quemadmodum 'esse solvendo ære alieno' xxxi. 13. vel potius *impediendo dilectu*, quemadmodum 'divendenda præda,' pro *impediendo dilectum*, de quo vide ad i. 53. § 3. Et ita *impedi-*

endo delectum, quod habent Lov. 4. Harl. 2. et Hav. ex interpolatione natum erit. *Impediendo delectui* est in Lov. 2. 5. et Gaertn. *impediendo delectui* in Harl. 1. Klockian. et Leid. 1. a m. pr. Mox quo *abellatum* esset, pro *quoad bellatum* esset, Leid. 1. quod *abellatum* esset Harl. 1. Præterea at *jus*, pro *aut jus*, Lov. 5. a m. pr. Vide ad II. 45. § 5. Atque *jus* Lov. 5. a m. sec. Tum *credita duceret*, pro *cred. diceret*, fragm. Hav. Vide ad XXXVIII. 43. § 1.

§ 5 *Eo laxamento plebi sumto, mora delectui non est facta*] *Eo plebi lax. sumto* Voss. 2. et Lov. 2. *Eo lax. plebis sumto* excusi priores. Sed ultima litera in voce *plebis* ex initio vocis æq. repetita est. Vide ad XXVIII. 25. § 2. Recte itaque Aldus substituit *plebi*, ut est in omnibus calamo exaratis. Tum *delectu* Voss. 2. Vide modo ad verba præcedd. Hic tamen reliqui omnes codd. *delectui* verum esse præstant, nisi quod *dilectui* sit in Flor. Leid. 1. Lov. 1. et fragm. Hav. Vide ad XXXVII. 51. § 1. Mox *ducit*, pro *duci*, perperam Leid. 1. et Harl. 1.

Sp. Furius, M. Horatius, dextrorsus maritimam oram atque Antium] *P. Furius* Voss. 2. Lov. 2. 3. Harl. 1. Gaertn. et fragm. Hav. qui tamen in principio hujus cap. in prænomen ejus *Spurius* consenserant. Sed ita et alibi peccarunt librarii. Vide hoc lib. ad c. 27. § 2. Tum *et M. Horatius* addita conjunctione Leid. 2. quæ in reliquis Mss. deficit. Vide ad II. 17. § 1. Præterea *maritumam oram* Flor. et Leid. 1. Vide ad VII. 25. § 3. Eadem orthographia est in veteri plebiscito apud Sigonium de Antiq. Jur. Provinc. I. 10. PORTORIEIS TERRESTRIBUS. MARITVMEISQVE. Pro quo tamen, ne quid dissimulem, Smetius in Inscr. Antiq. p. 16. et ex eo Gruter. in Corp. Inscr. p. 501. ediderunt MARITIMEISQVE. Similia alia vide ad IV. 3. § 4. *Martimam horam*

habent Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. et Klockian. Vide ad v. 37. § 2. *Maritimam oia* Hav. An forte librarius scribere voluit *maritima omnia*? Sed potius est, ut dicamus, quum scriptum fuisset *maritimam orā*, literam *r* vocis posterioris parva ductuum mutatione in *i* abiisse. Denique *atque nuncium*, pro *atque Antium*, est in Harl. 2. Ceterum voces *oram maritimam* non habent quo referantur, nisi verbum quod sequitur ‘pergunt.’ At ‘pergunt oram maritimam’ vix placet. Vide ad III. 6. § 7. An itaque scribendum *dextra versus oram maritimam*? quod inde firmari videtur, quod etiam mox, addita præpositione, dicat ‘*læva ad montes Ecetram pergunt.*’ Omnes tamen codd. pertinaciter *dextrorsus*; nisi quod *dextrorsum* sit in Lov. 4.

Q. Servilius et L. Geganius læva ad montes Ecetram pergunt] *Servilii* prænomen deficit in Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Deinde alteri tribuno *Marcii* prænomen tribuunt Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. quinque, Harl. ambo, Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. Hearnii Oxon. L. 2. B. C. et vetustiores excusi, pro quo Moguntini deinde dederunt *L. Geganius*, quod etiam receperunt Colon. 1525. Cervicornus, Ascensius 1530. omnesque recentiores. Et supra etiam § 1. in quibusdam codd. librarii, utrum verius foret incerti, duplex ei prænomen *Marcus* et *Lucius* tribuerant. Puto tamen posterius, quod in Flor. superfuisse videtur, genuinum esse. Illud autem cur verisimilius fiat, hæc subest ratio, quod infra *M. Geganius* tribunus consularis creatus memoretur c. 42. hujus libri, et tamen iterati honoris nota non addatur. Neque existimandum est, notam hanc a Livio eodem modo ibi neglectam esse, quo eam sæpius neglexisse vidimus ad II. 16. § 7. In Fastis enim Capitolinis, in quibus magistratum ejus anni partim integra nomina partim

cognomina exstant, post vocem **MACERINVS**, quod Geganii istius cognomen est, cuiusque ibi prænomen ac nomen periit, itidem repetitæ dignitatis nota non adjecta est, quæ tamen quinque ejus collegarum nominibus diligenter adponitur: forte enim nullus alius eo anno primum tribunus creatus est. Præterea *Gaganus* Flor. *Greganius* vetustæ edd. Vide modo ad § 1. Denique *ad monte se cetra* Leid. 1. male divisio vocibus. *Ad montes etera* Lov. 1. *ad montes e terra* Leid. 2. *ad montes et terram* Harl. 2. *ad montes Etetram* Lov. 4. 5. et Hav. *ad montes Ecetram* fragm. Hav. *ad montes Ecetera* Lov. 2. Vide ad II. 25. § 6.

§ 6 *Neutra parte hostis obuius fuit. Populatio itaque*] Edd. principes alio ordine habent *hostis fuit obuius*. Aldus deinde dedit *obuius hostis fuit*. Frobenius denique 1535. *hostis obuius fuit*, quod in omnibus superest codd. Præterea, *Populatioque* omnes præferunt typis descripti usque ad Gronovium, qui in prima notarum ed. se *Populatio itaque* in Thuan. membr. invenisse, idque per placere monuit, ideoque in contextum recepit. Ea tamen adnotatio, incertum quam ob causam, in recentioribus edd. ommissa est, licet lectionem eandem servarint. Neque aliter legunt codd. quos vidi, omnes.

Discordia hostium fretus, et virtutem metuens] Optimi codd. Flor. Leid. 1. Lov. 3. et Harl. 1. *discordiæ hostium fretus*. Neque aliter Rhenanus in suo invenisse videtur ex illis quæ notat ad IV. 37. § 6. Nam locum hunc adfert, ut doceat, participium *fretus* a Livio interdum dativo jungi, quum tamen in omnibus editis sit *discordia*. Vide quæ ad eum locum dicta sunt.

Ab justo exercitu justa ira facta, spatium quoque temporis gravior] *A justo exercitu* Gaertn. ab *justo exercitu* Hav. Deinde *spatio quoque temporum* Hav.

spatioque temporis Hearnii Oxon. B. Vide ad v. 27. § 1. *Pacto quoque temporis* Lov. 2.

§ 7 *A Volscis, &c. incursiones in extrema finium factæ erant*] Præpositionem a prætereunt Voss. 1. Leid. uterque, Lov. quinque, Harl. 2. Hearnii Oxon. L. 2. et Exc. Pithœi. Vide ad VI. 11. § 4. Tum *excursiones in extr. fin.* Lov. 4. Aliis nihil mutantibus, vulgatum servo. Vide ad I. 11. § 1. *Incur. in extremo finium* librarii errore fragm. Hav. Vide ad VII. 21. § 8. *Hinc factæ sunt* Harl. 2. Præterea a *Roma exiret*, pro *ab Roma ex.* Gaertn.

Romano contra etiam in hostico morandi erat caussa] Prima vox *perperam* deerat in Hav. cuius loco *Romanus* præfert Lov. 2. *Romano esse etiam commorandi caussa erat* habent Voss. 2. et Lov. 3. *Romano contra etiam commorandi caussa erat* fragm. Hav. vocibus in *hostico* omissis, de quibus vide ad XXIX. 6. § 3. *Commorandi* autem etiam est in Gaertn. et priscis edd. idque dare voluisse videtur librarius Hav. qui tamen aberrans scripsit *commemorandi*. At prima syllaba *τοῦ* *cōmorandi* hic nata videtur ex ultima vocis præced. *hostico*. Vide ad XXXVII. 41. § 5. Id ex eo firmari potest, quod *contra etiam ne hosti commorandi caussa erat* sit in Lov. 2. Recte itaque Froben. *morandi* dedit, cum quo sentiunt reliqui codd. Deinde *caussa erat* etiam Flor. Voss. 1. Leid. uterque, Lov. 1. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et priscæ edd. usque ad Froben. qui a. 1535. ordinem invertit. Sed hac parte priorem lectionem revocavi, quod tot codd. eam præferentibus fidem abrogare non possim. Insuper *etiam contra*, transpositis vocibus, Lov. 5.

Ut hostem ad certamen eliceret] *Hostes* Port. et Hav. Male. Vide ad v. 50. § 2. Insuper *ad certamen alliceret* vetustæ edd. pro quo recte Aldus *eliceret* recepit. Id enim in omnibus scriptis superest. Ita XXXIV. 19.

‘Ubi hostes ad pugnam elicere nequit.’ XXI. 54. ‘Obequitare jubet hostium portis, jaculandoque in stationes elicere ad pugnam hostem.’ XXV. 15. ‘Quem facile elici ad certamen temere ineundum rebantur posse.’ XLII. 64. ‘Elici posse ratus ad equestre certamen Romanos.’ Frontin. II. 5. ex. 34. ‘Parte alia Gallos Germanosque ea factione Casti et Gannici eliceret ad pugnam:’ ex. 46. ‘Quum haberet ducentarum navium classem, et hostium naves elicere ad prælium vellet.’

§ 8 *Itaque omnibus passim tectis agrorum, vicisque etiam quibusdam exustis] Ita omnibus quædam veterum edd. pro quo tamen jam utraque Tarvis. tum Veneta 1495. et 1506. atque Ascensianæ Itaque receperunt, quod etiam in edd. Rom. 1472. et Parm. atque in omnibus est scriptis. Solent autem alibi voces ita et itaque confundi. Vide ad XXI. 53. § 7. Deinde omnibus passim tectis, agris Harl. 2. Tum cujusque etiam quib. ex. Leid. 1. captisque etiam quib. ex. Lov. 2. vicisque in quib. ex. Harl. 2. Port. et Hav.*

Omni, quæ extra mœnia fuit, hominum pecudumque præda abacta] Omni-que extra mœnia hom. pecudumque pr. ab. Voss. 2. et Lov. 3. Omnium, quæ extra mœnia sint, hominum pecudumque Gaertn. omnis, quæ extra mœnia fuit, hominum pecudumque Harl. 2. Port. Hav. et Hearnii Oxon. B. et N. Prædam abactam perperam ostentat Flor.

Romam utrimque exercitus reducti] Utrique exercitus Harl. 1. et edd. vetustiores. Sæpe utrique et utrîque, sive utrimque, adscriptam notam vel omittendo vel addendo, inter se commutantur. Vide ad V. 47. § 11. VI. 9. § 10. IX. 27. § 3. c. 32. § 5. Utraque lectio ferri potest: utrique exercitus; nam placuerat ‘duos exercitus’ in agrum Volscum legionibus divisim duci, ut Livius hoc cap. dixit, utrimque reducti; id est ex utroque loco. Sp. Furius enim et M. Ho-

ratius dextra versus maritimam oram atque Antium, at Q. Servilius et L. Geganius læva ad montes Ecetram perrexerant. Vulgatum itaque præfero, quod Froben. primus 1535. in contextum recepit. Pro eo enim stant plures ac certiores codd. Præterea reducti exercitus principes typis exarati, pro quo Aldus exercitus reducti, qui ordo etiam est in omnibus scriptis. Variant nihilominus: nam exercitus ducti habet Flor. exercitus deducti Gaertn. Vide hoc lib. ad cap. 26. § 8. Exercitus reductis Leid. 2. quod forte datum est pro exercitus reducti sunt. Quum enim verbum sunt unica litera s in Mss. passim scribatur, ea sæpe ab imperitiori librario, qui compendium illud non adsequabatur, præcedenti voci adjuncta fuit. Vide ad XLV. 16. § 6. Verum hic quoque pluribus ac melioribus libris consentio, ac nihil muto. Ceterum in multis etiam vet. edd. locus perperam interpunctus, ac major distinctio quæ est post vocem reducti, rejecta est post verba sequentia hoc modo: exercitus reducti, parvo intervallo ad respirandum debitoribus dato. Postquam, &c.

CAP. XXXII. § 1 *Tantum abesse spes veteris levandi fœnoris] Species Voss. 2. et Lov. 3. Vide ad III. 9. § 13. Tum lavandi fœnoris Voss. 1. Alibi verba hæc in Mss. commutari solent. Vide Nic. Heinsium ad Claudian. in Eutrop. II. 241. et ad Ovidii Fast. IV. 374. Sed ‘levare fœnus,’ ut hoc lib. c. 27. ‘Consistere in concione, ubi aliquando audiant vocem tribuniciam de levando fœnore:’ ubi vide. Paulo ante verbis præced. celebrata de integro jurisdictione, pro celebrari de int. jur., fragm. Hav. jurisdictione autem Lov. 5. Hav. et vetustiores typis excusi.*

Ut tributo novum fœnus contraheretur in murum, a censoribus locatum saxo quadrato faciundum] Ut tribuno Leid. 1. Deinde vox fœnus deest in Leid.

2. et Lov. 1. quæ etiam tuto omitti posset, si id plures certioresque libri vellent. Nam commodè ex præcedd. repeti potest. Tum *traheretur* Hav. Hinc *nam murum* fragm. Hav. *in urbi* Port. Præterea *ascensoribus* Voss. 1. a m. sec. Lov. 1. et Leid. 2. *assensoribus* fragm. Hav. a m. pr. a *sensoribus* a m. sec. Insuper *loca cum saxo quadrato* Leid. 2. *locatum saxa quadrato* Port. Denique *faciendum* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Gaertn. Port. et Hav. Vide ad xxvi. 36. § 11.

§ 2 Cui succumbere oneri coacta plebes] Tum succumbere Lov. 2. cum succumbere Leid. 1. Lov. 3. et fragm. Hav. cui succumberet Harl. 1. Deinde coacta plebs Voss. ambo, Leid. 2. Lov. 1. 2. 4. 5. Port. Gaertn. et Hav. Vide ad 1. 20. § 6.

Quia, quem delectum impeditent, non habebant tribuni plebis] Prima vox non adparet in Gaertn. culpa librarii. Tum *dilectum* Leid. 1. Flor. Lov. 1. et fragm. Hav. Vide ad xxxvii. 51. § 7. Quia quæ delectum imp. Lov. 4. Deinde non habeant Leid. 1. Vide mox ad § 4. Præterea *tr.* pro *tribuni plebis*, Harl. 1. Ceterum Hearnius monet, in Exc. Pithœi, sublata majori distinctione, orationem ita continuari: *plebes, quia, quem delectum impeditent, non habebant tribuni plebis, tribunos*. Et ita fere antiquiores inpressi, ac nonnulli codd. meorum.

§ 3 Tribunos etiam militares patricos omnes, coacta principum opibus, fecit] Vox omnes non adparet in Voss. 2. Deinde *principium opibus* habent fragm. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Vide ad ii. 27. § 12. *Principum operibus* Lov. 4. Vide ad viii. 16. § 4.

L. Æmilium, P. Valerium quartum] L. Æmilius fit tribunus militum quartum a. ccclxxxiii. ut omnes habent Livii codd. quare si idem est, adiciendum *quintum*. Quidam putant hunc Mamertinum cognomine; sed eum, qui initio libri vii. cum L. Sex-

tio fit consul, Mamercum. At ratio temporum non obstat, quo minus sit idem omnibus his locis. Glar. Pighius etiam in Annal. ad a. ccclxxxvii. p. 243. numerum culpa librariorum deesse putat, Æmilioque *quintum* addendum. Eundem etiam Mamercini cognomine adpellat. Voces P. Valerium perperam omittuntur in Lov. 2.

C. Veturium, Ser. Sulpicium] C. Vecturium Lov. 4. et 5. C. Victurium Harl. 2. Port. et Hav. Vide hoc lib. ad c. 42. § 3. Tum S. Sulpicium fragm. Hav. Sed litera S. plerumque nota est prænominis Sexti; interdum etiam Spurii. Servilium Sulpicium Lov. 4. Etiam hunc Sulpicium antea tribunatum militarem obtinuisse, eique notam repetiti honoris addendam esse, opinatur Pighius eodem loco. Sed vide mox.

L. et C. Quinctios Cincinnatos] L. Quinctius Cincinnatus etiam anno ccclxix. fuit tribunus militum. Hic igitur iterum adjiciendum. Sed Livius brevitate gratia omisit, offensus, opinor, tanto nominum acervo. Et plane res nimium molesta est. Glar. L. Quinctium tribunum a. ccclxviii. habuimus; quare miror, Livium præter morem suum non adjunxisse inter duorum, quos jungit, Quinctiorum prænomena notam repetiti honoris apud Lucium hoc modo: L. II. et C. Quinctios Cincinnatos, quemadmodum antea plerumque observasse videmus. Similes tamen notæ librariorum imperitia ubique in exemplaribus periere. Pighius in Annal. ad a. ccclxxxvii. p. 243. Quid de iterati honoris nota sentiam, videri potest ad Livii ii. 16. § 7.

§ 4 Nullo impediante omnibus junioribus sacramento adactis] Nullo imped. omn. impediuntibus junioribus Leid. 2. Tum sacramento actis male Lov. 5. Paulo ante in verbis proximis castra habeant Leid. 1. cujus librarius pari modo etiam peccarat hoc cap. § 2.

§ 5 *Si qui alibi motus exstitisset]* Sic' *alibi*, sive *sicut alibi*, Gaertn. *si quis alibi motus exstitisset* Voss. 2. Lov. 3. et Harl. 2. *si quis alibi motus æstitissent* Port. *si qui alibi motus exstitissent* Leid. 2. Lov. 2. 4. 5. Hav. Hearnii Oxon. B. et C. atque ed. Mediol. 1505. Neque aliter Flor. a m. sec. quum olim corrupte scriptum fuisset *si qui alibi motus exstitissent*. Ita vi. 22. 'Tribunis ad præsidium Urbis, et si qui ex Etruria novi motus nunciarentur, relictis.' Vulgatum tamen, pro quo plerique stant scripti, et inter eos plures optimæ fidei, movere non audeo. Vide quæ notantur ad d. I. Livii. Et ita passim apud eum *si qui* et *ne qui* numero singulari obvia sunt. Vide ad iii. 10. § 7. et c. 17. § 7. Ita codd. et edd. antt. præferunt quod Sueton. in Aug. c. 79. 'Gaudebat, si qui sibi acrius contuenti, quasi ad fulgorem solis, vultum submitteret:' ubi vide Burm. *Alibi* etiam *qui* pro *quis* usurpari solet. Supra i. 7. 'Rogitat, qui vir esset:' ubi vide quæ notavi. Similiter *quisnam*, pro *quisnam*, ix. 17. 'Ut quæ-rere libeat, quinam eventus Romanis rebus futurus fuerit:' ubi plures codd. *quisnam*. Et ita Rhenaui cod. habet xxviii. 3. 'Id utrum parum ex intervallo sit conspectum, an dolus. aliquis suspectus fuerit, incom-pertum est.'

Ad subita bella mitti posset] Voss. 1. Busl. Chiff. *ad subita belli*. Sic Tacitus Histor. v. 13. 'Quando impetus et subita belli locus abnueret.' In Agricola c. 37. 'Quatuor equitum alas ad subita belli retentas.' Florus i. 1. 'Juventus divisa per tribus in equis et armis ad subita belli excubaret.' J. F. Gron. *Ad subita bella* ex meis servant Voss. 2. Leid. 2. Port. Lov. 4. 5. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Reliqui, et præsertim etiam integerimi, habent *subita belli*. Ita certe, ne memorem Voss. 1. est in Flor. Leid. 1. Harl. utroque, Lov. 1. 2. 3.

Delph. et Var. Clas.

et Klockian. quod etiam se in Oxon. N. invenisse, auctor est Hearne. Quin et omnes ita præferunt editi usque ad Sigonium, qui primus *subita bella* substituit, idque deinde Gruterus recepit. At *subita belli* etiam infra apud Livium est xxv. 15. 'Ut ad subita belli, si Hannibal ad opem ferendam sociis Capuam venisset, equites vim sustinere possent.' Plene 'subita belli ministeria' Livius dixit iv. 27. 'Relictoque C. Julio consule ad præsidium Urbis, et L. Julio magistro equitum ad subita belli ministeria.' Pariter 'subita rerum' utitur ix. 43. 'Ad subita rerum duo justi scriberentur exercitus:' pro quo simpliciter *subita* dixit Tacitus Annal. vi. 11. 'In tempus deligebatur, qui jus redderet, ac subitis mederetur.' Ut autem *subita belli*, ita 'reliqua belli' ix. 16. 'Convenit, jam per consules reliqua belli perfecta.' xxvi. 1. 'Prorogatum et M. Marcello, ut pro consule in Sicilia reliqua belli perficeret.' Hæc duorum optimorum codd. lectio est, non *reliquias belli*: 'cetera belli' xxvii. 20. 'Consilio in cetera exsequenda belli haud parum opportuni:' 'dura atque aspera belli' xxxiii. 11. 'Ut dura atque aspera belli Ætoli exhauserint, pacis gratiam et fructum Romanus in se vertat.' 'incerta belli' xxxix. 54. 'Se certam, etsi non speciosam pacem, quam incerta belli præoptantes, dedisse se prius in fidem, quam in potestatem, populi Romani:' ubi similia alia vide. Amat autem Livius adjectiva neutra pluralia substantive usurpare, iisque addere genitivum nominum vel pluralium, ut vii. 21. 'Tarda enim nominum et impeditiora inertia debitorum, quam facultatibus, dissolvit:' ita eo loco Gebhard. et Gronov. ex Mss. legunt; ubi plura vide: vel singularium, ut xxxvii. 58. 'In Asia totius Asiæ steterunt vires, ab ultimis Orientis omnium gentium contractis auxiliis:' ita et ibi legen-

Livius.

23 B

dum videtur. Respice quæ eo loco notantur. Ceterum in loco Flori, quem Gronovius laudavit, Dukerus *subita bella* ex Mss. et edd. vett. legendum judicat, et *subita belli* aliter, aliter *subita bella* dici docuit.

Tertium longe validissimum] Media vox deest in Gaertn. quam reliqui omnes recte servant. Sæpe enim Livius τὸ *longe* superlativis addidit. Supra II. 31. 'Dictator Sabinos, ubi longe plurimum belli fuerat, fundit, fugatque, exiitque castris.' VII. 25. 'Inter hæc longe maximus terror exstitit.' IX. 1. 'Samnites eo anno imperatorem C. Pontium Herennii filium habuerunt, patre longe prudentissimo natum.' Tum M. Æmilius perperam Lov. 4.

§ 6 *Ut nondum satis claram victoriam, sic prosperæ spei pugnam*] Forte *gnaram*, id est, certam. T. Faber. Vulgatum tuentur omnes codd. quod et patrocinio suo defendit Burmann. ad Valer. Flacc. VI. 181. docens 'gnarus' eo sensu, quo Faber voluit, genio linguæ Latinæ non convenire; *claram* autem *victoriam* esse 'manifestam.' 'Certam victoriam' vocat Livius hoc lib. c. 8. 'Repente ingentibus procellis fusus imber certam magis victoriam, quam prælium, diremit.' Ita 'clara dies' est Silio Ital. VI. 452. 'Vixdum clara dies summa instrabat in Cæta Herculei monumenta rogi:' quam 'certam lucem' vocat Liv. IX. 42. 'Postero die, vixdum luce certa, deditio fieri cæpta.' Alio sensu 'clara victoria' obponitur 'obscuræ' apud Liv. XXIII. 43. 'Cannarum se quoque memoriam obscuram majore et clariore victoria facturum.' Deinde *prosperæ rei pugnam* priscae edd. pro quo Aldus recte *spei* dedit. Id enim in omnibus superest scriptis. Alibi voces *spes* et *res* sæpe confunduntur. Vide ad V. 12. § 4. *Prosperæ spei pugnatum* Lov. 3. Paulo ante *pugnatum est*, adjecta ultima voce, Lov. 2. Mox verbis

seqq. *diredemit*, pro *diremit*, Harl. 1. qui ita duas lectiones, *diremit*, et *redemit*, servasse videtur.

§ 7 *Latinæ maxime legiones, longa societate militiam Romanam edoctæ*] Pal. 3. *longæva societate*. Gebh. In nullo cod. eam lectionem inveni. Neque etiam Livium ita reliquisse existimo. 'Longævus' enim non memini me observare in monumentis scriptorum orationis prosaicæ, certe non qui optimo ævo vixerunt. Apud poëtas autem rarius de rebus inanimatis, sed plerumque de hominibus usurpatur: *longæva* enim *novalia* apud Valer. Flacc. VI. 118. Gronov. in *Lagæa novalia* mutanda docuit, ejusque conjecturam viri docti probaverunt. Apud Martial. tamen 'longævi capilli' dicuntur Epigr. XIV. 27. id est, hominis longævi capilli: ut 'longævum Priami caput' apud Propert. El. IV. 1. 52. et 'longæva senecta' de Nestore El. II. 10. 47. at 'longæva vetustas' eidem Martiali dicitur in lib. Spectacul. epigr. V. 'Nec se miretur, Cæsar, longæva vetustas.' Malim igitur hic vulgatum servare. 'Longa societas,' ut 'longa pax' apud Silium Ital. II. 600. 'portantque, trahuntque Longæ pacis opes quæsitæque præmia dextris:' ubi vide quæ notavi. Ceterum *Latinæque maxime legiones* Leid. 2. et Lov. 1. *Latinæ legiones maxime* Voss. 2. Sed vox *maxime* deficit in Gaertn. quam recte reliquorum codicum consensus tuetur. Indicat enim Livius, præcipue Latinos, ac magis quam Volscos, restitisse.

§ 8 *Eques inmissus ordines turbavit*] Sed *eques inmissus* Voss. ambo, Leid. 2. Lov. 1. 3. Harl. 1. Gaertn. et fragm. Hav. *sequens inmissus* Leid. 1. quæ scriptura inde nata est, quod, quum olim per compendium scriptum fuisset *s; eques*, postea nota librarii negligentia omissa, et litera, quæ restabat, voci seq. juncta sit. *Sequens imber inmissus* Lov. 2. 4. 5.

Harl. 2. Hav. et Port. a m. pr. Voci enim *imber* additæ sunt notæ, quibus librarii aliquid delendum indicant. Sed libentissime hic sequor codicem Flor. qui vulgatum servat. Illud *sed*, (ex cujus compendio reliquæ lectiones corruptæ natæ sunt,) est ex numero illarum particularum, quas librarii contextui Liviano passim addiderunt, ut ita orationem, quam male coherere putabant, connecterent. Vide Rhenan. ad Livii xxviii. 16. § 2. Gronov. ad ix. 19. § 4. xxi. 23. § 8. xxx. 30. § 23. et xxxix. 8. § 4. Adde quæ notavi ad i. 17. § 1. iii. 3. § 2. hoc lib. c. 40. § 4. vii. 10. § 3. viii. 39. § 15. ix. 40. § 17. xxix. 21. § 10. xxx. 30. § 13. xl. 10. § 6. et ad Epit. Liv. lib. xlix. circa finem. Frequenter autem Livium hanc particulam omisisse, vidimus ad i. 25. § 3. Ita ii. 2. 'Ne intervallo quidem facto oblitum, tamquam alieni, regni Superbum Tarquinium; velut hæreditatem gentis scelere ac vi repetisse.' iii. 50. 'Non defuit, quid responderetur; deerat, qui daret responsum.' Vide etiam ad iv. 48. § 8.

Quantumque Romana se invexit acies, tantum hostes gradu demoti] Rott. *gradu moti*. vii. 8. 'Inferunt pedem, et primo gradu moverunt hostem.' Jac. Gronov. Similiter etiam Senec. de Constant. Sapient. c. 19. 'Injurias vero, ut vulnera, alia armis, alia pectori infixæ, non dejectus, ne motus quidem gradu, sustineat;' et ita 'statu movere' Liv. xxx. 18. 'Equestrem procellam excitemus, oportet; si turbare ac statu movere volumus.' Ex omnibus tamen codd. quos consului, nullus ei, quem Gronovius laudavit, consentit. Verius itaque puto, in uno illo primam syllabam *τοῦ demoti* interceptam esse ab ultima vocis præcedentis. Sed nec omnes nostri in vulgatam lectionem conspirant. *Gradu remoti* enim habent Lov. 4. 5. Port. et Hav. quod et Hearnius

in Oxon. N. et C. reperit. Sed lapsu scribarum ita datum est: passim enim verba cum vocibus *de* et *re* composita confunduntur in membranæ vetustis. Vide ad ix. 10. § 6. 'A gradu depellere' dixit Nepos in Themist. c. 5. 'Interim tamen ab eodem gradu depulsus est;' 'statu demovere' Livius ix. 29. 'Quod demovendis statu suo sacris religionem facere posset;' ita unus et alter cod. Vulgo *dimovendis*. Vide quid ibi notetur. 'De statu demovere' Cic. pro Cæcin. c. 15. 'Periculo mortis injecto, formidine animi perterritum loco sæpe, et certo de statu demovet;' ubi vide viros doctos. Alibi etiam 'de gradu dejicere.' Vide Gebhard. ad loc. laud. Nepotis. Ceterum pronomen *se* deficit in Leid. 2. et Lov. 1. Eo transposito *se Romana invexit acies* præfert Lov. 4.

Ut semel inclinavit pugna, jam intollerabilis Romana vis erat] *Declinavit pugna* Voss. 1. et Lov. 1. ac 5. *declinant pugna* Leid. 2. De verbo 'inclinare' vide ad iii. 61. § 4. Deinde vocula *jam* omittitur in Leid. 2. verbum erat in Harl. 2.

§ 9 *Quum Satricum, quod duobus millibus inde aberat, non castra, peterent*] Vet. lib. duo millia passuum *inde aberat*. Sigon. [Vid. Lectt. Varr.] *Quod duobus millibus inde aberat*, ut ante Sigonium edebatur, solus habet Hearnii Oxon. C. duo millia passuum *inde aberat* solus meorum Hav. Sigonii vet. lib. consentiens. Vide ad xxxii. 30. § 5. *Duorum millium inde spatio aberat* Hearnii Oxon. L. 1. et ex meis Harl. 2. quomodo locutus est Livius xxv. 9. 'Ipse, raptim agmine acto, quindecim ferme millium spatio castra ab Tarento posuit.' In eadem locutione voce 'intervallo' usus est xxv. 39. 'Erant ultra proxima castra sex millium intervallo distantes aliæ copiæ Pænorum.' c. 40. 'Ab hoste quatuor ferme millium intervallo consedit.' Sed duo miliaria *inde aberat*

fragm. Hav. quod ex veræ lectionis expositione natum puto. Vide ad Epit. Liv. lib. cxxx. *Duo millia inde aberat* Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. quinque, Harl. 1. Port. Gaertn. Klockian. et Hearnii Oxon. L. 2. N. et B. Ita xxv. 11. 'Ad Galæsum flumen (quinque millia ab urbe abest) posuit castra.' c. 27. 'Tria millia alterum ab Syracusis, alterum quindecim abest.' xxviii. 37. 'In Baleares insulas (quinquaginta inde millia absunt) transmisit.' xxxii. 6. 'Quinque millia ferme ab regiis castris quum abesset.' xxxiii. 1. 'Profectus per Phocidem quinque millia ab Thebis, quod caput est Bœotiæ, posuit castra.' xlv. 10. 'Qui portus viginti paullo amplius millia ab Rhodo abest.' Ut autem hic *duo millia aberat*, ita *tridui viam aberat* ex Mss. reposuit Gronovius xxv. 8. § 12. *Duobus millibus*, ut vulgo editum erat, inde natum esse videtur, quod per compendium fuerat *II. M. inde aberat*. Vide ad xxv. 9. § 16. *Tē castra*, pro *non castra*, est in Lov. 2. *tunc castra* in Lov. 4.

Ab equite maxime cæsi] Probo hanc lectionem. Interim Pall. tres *ab equitatu*. Campanus autem *ab hoste maxime cæsi*. Gebh. Gronovius contra *ab equitatu maxime cæsi* in contextum recepit, ad verba proxime præcedentia notans, ita codd. suos et veteres edd. habere. Certe ita et codd. mei. Omnes tamen edd. quas vidi, constanter *ab equite* servant.

§ 10 *Ab Satrico nocte, quæ prælio proxima fuit*] *A Satrico* Gaertn. et fragm. Hav. Deinde *quæ prælio promissa fuit* Harl. 2. Sed pro *proxima* sæpe scribebatur *procsima* vel *prossima*; vulgo enim pro *x* duplex *ss* et scribebatur, et in pronuntiatione efferebatur. Vide Castalion. ad Rutilii Itin. i. 371. Ex eo vero literis transpositis factum est *promissa*. Trajectis vocibus *quæ proxima prælio fuit*

Lov. 4. et Gaertn. Mox *simile agmine*, pro *simili agmine*, Leid. 1. fragm. Hav. et Lov. 2. Hinc *petiit Antium*, pro *petunt Ant.*, idem Lov. 2.

Quum Romanus exercitus prope in *vestigiiis sequeretur*] Pall. tres et Campani ed. *prope vestigiis sequeretur*. Lib. xxvii. 2. 'Vestigiis institit sequi:' ibidem c. 44. 'Numquam Nero vestigiis hostis abstiterat.' Gebh. Præpositionem *in* jam Gronovius ex contextu eiecit, quam etiam codd. mei non agnoscent. Eadem etiam Aldus omiserat. Inter errata tamen, pœnitentia ductus, vulgatam scripturam revocandam monuit. Hearne autem, qui Gronovium secutus *vestigiiis sequeretur* edidit, notasse satis habuit, in ed. Romana principe et a Sigonio *in vestigiis* vulgatum esse; de codd. Oxoniensibus siluit; quos proinde *vestigiiis sequeretur* similiter prætulisse, verisimile est. Ita Cic. in Bruto c. 90. 'Ut nostrum cursum perspicere possis, et videre, quemadmodum simus in spatio Q. Hortensium ipsius vestigiis persecuti:' in Orat. pro Cluent. c. 13. 'Asinius cum Avilio Romam est profectus. Hos vestigiis Oppianicus consecutus est.' Plinius Hist. Nat. viii. 8. 'Prætereuntibus sagittarum venabula infingit, mox sanguinis vestigiis sequuntur.' Tacit. in Agric. c. 26. 'Iter hostium ab exploratoribus edoctus, et vestigiis insecutus.' Similiter 'vestigiiis ingredi' Cæsar dixit de Bell. Gall. viii. 20. Ceterum vox *exercitus* non adparet in Harl. 2. quam etiam, si certiores codd. similiter repudiarent, non desiderarem. Simile enim foret illi, quod restitutum est iii. 2. 'Prelum fuit utrimque vehemens, quod et Romanus ira odioque pugnabat:' ubi vide quæ notantur. Uni tamen huic nunc fidem habere non audeo, præsertim quum ita mox 'Romanus' sequatur. Quod verisimile reddit, Livium hic *Romanus exercitus* dixisse, ut ita locutio-

num varietate orationem distingnat. Mox *tum timor*, pro *tamen tim*. Lov. 4. Vide ad Livii xxii. 17. § 5.

Extrema agminis carpere aut morari posset] *Capere aut morari* Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Port. Haverk. Hearnii Oxon. N. C. et edd. antiquiores, pro quo jam Veneti 1495. *carpere* subposuerunt. Id autem inter alios postea etiam Ascensius servavit, nihilominus tamen 1513. et 1516. *capere* pro varia lectione in marginem coniecit. Solent autem hæc verba in Mss. commutari. Vide Nic. Heinsium ad Nason. Fastor. iii. 185. Burmann. ad Nemes. Ecl. ii. 7. et eundem aliosque ad Seren. Samon. de Medic. vs. 321. Vide etiam ad iii. 5. § 1. ad vi. 12. § 12. vii. 36. § 11. ix. 27. § 6. Livius xxvii. 48. 'Quum fessum agmen carperent ab omni parte, incurarentque.' Paulo ante *hostes* de erat in Lov. 2.

Aliquot dies vastando agro absunti] *Vox agro* deest in Leid. 2. *vastando in agro* habet Gaertn. Deinde *adsumti* Flor. *assumpti* Voss. 1. Leid. 1. Lov. 1. 2. 5. Harl. 2. Gaertn. Hav. et prisæ edd. Primus Ascensius 1513. *absunti* pro varia lectione in margine ostentavit, quod triennio post in contextum recepit, altero *assumpti* in marginem ejecto. Solent autem ea verba in Mss. confundi. Vide ad ix. 17. § 11.

CAP. XXXIII. § 1 *Seditio tum inter Antiates Latinosque coorta*] *Cum*, pro *tum*, Voss. 2. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa finem. *Dum* Gaertn. Vide ad XL. 42. § 7. *Tamen* Harl. 2. Vide ad xxii. 17. § 5. Deinde *cohorta* Flor. et Leid. 1. Vide ad ii. 30. § 12.

Coorta; quum Antiates, victi malis subactique bello] *Coorta est; Antiates* Voss. 1. et Lov. 1. *coorta; Antiates* Leid. 2. *Præterea victi malis subactisque bello* Lov. 1. et fragm. Hav. Vide hoc lib. ad c. 3. § 8.

Deditionem spectarent] *Expectarent*

Flor. Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. quinque, Harl. uterque, Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Sæpissime error hic, tum in Livii, tum in aliorum codd. a scribis commissus est. Exempla vide ad Livii v. 5. § 5. c. 16. § 8. c. 21. § 5. hoc lib. c. 24. § 6. c. 40. § 14. vii. 32. § 14. viii. 8. § 8. c. 19. § 7. x. 11. § 7. c. 40. § 3. xxiv. 36. § 9. xxxi. 48. § 11. et xlv. 31. § 8. ubi vide Gronov. Vide etiam Vorstium ad Justin. xii. 3. § 2. Duker. ad Flori ii. 7. § 3. quosque eo loco laudavit; et Corte ad Plinii Epist. iii. 13. Et ita *circumexpectare*, pro *circumspectare*, male datum erat hoc lib. c. 18. § 7. Causa, cur tam frequenter in hac voce peccatum sit, illa dari potest, quod posterioribus seculis, quibus paulatim barbaries quædam in linguam Latinam inducta est, 'expectare' pro spectare, et 'expectabilis' pro spectabilis, eximius, in usu fuerint, ut Du Cange in Glossar. mediæ Latin. docet. Quum autem eo tempore plerique codd. qui nobis supersunt, exarati sint, librarii sui ævi stribliginem optimis scriptoribus passim obtrudere conati sunt. Nam ita *protelare*, pro *prolatare*, et similia alia dederunt, de quibus vide ad vii. 21. § 3. Contra alibi etiam scribas *spectare*, pro *expectare*, dedisse, videbimus ad xxx. 23. § 7. Ceterum *expeterent*, pro *expectarent*, esse in Oxon. C. auctor est Hearne. Verum et hæc verba sæpissime in Mss. permutantur. Vide ad x. 7. § 12. Jam autem 'spectare deditionem,' ut 'spectare defectionem' xxii. 22. 'Itaque ingenti consensu defectionem omnes spectare:' ubi vide quæ notantur. Vide etiam ad ii. 12. § 13. Alibi, addita præpositione, 'spectare ad rebellionem' dixit: ut ii. 18. 'Parvaque ex re ad rebellionem spectare res videbatur:' ubi quædam notantur.

§ 2 *Ex diutina pace nova defectio recentibus adhuc animis ferociores*] *Ex*

diuturna pace Leid. 1. a m. pr. pro quo manus altera *diutina* emendavit, quod reliqui omnes codd. servant. ‘*Diutina pax*,’ ut ‘*diutinum otium*’ xxv. 7. ‘*Vir inquieti animi, et minime otium, quo tum diutino senescere videbatur, patientis* :’ ubi plura vide. Solent autem hæ voces inter se commutari. Vide ad xxviii. 24. § 6. Præterea *recedentibus animis* Leid. 2. *Vox animis* deerat a m. pr. in Lov. 5. sed a m. sec. transposita, et *recentibus animis* adhuc datum est.

Quo minus *incepta persequerentur*] *Prosequerentur* Lov. 4. et Hav. Sed vulgatum verum est. ‘*Persequi*’ enim ‘*incepta*’ est ea perficere, ad finem perducere. Ita ‘*persequi, quæ restant*’ Cic. in fragm. de Legib. lib. v. apud Macrob. Saturn. vi. 4. ‘*Visne igitur descendatur ad Lirim, eaque, quæ restant, in illis alnorum umbraculis persequamur*?’ ubi etiam *prosequamur* nunc vulgo excusum exstat. ‘*Persequi mandata*’ pro perficere. Vide Nic. Heins. ad Nason. Ep. Heroid. xi. 128. Solent autem verba *persequi* et *prosequi* passim in Mss. confundi. Vide ad Epit. Liv. l. xcix.

§ 3 *A societate pacis, ut rebantur, inhonestæ sese vindicaverunt*] *Ab societate pacis* est in Lov. 2. 3. Port. Hav. et fragm. Hav. Itaque editum exstat in priscis excusis. Neque aliud voluisse videtur librarius Leid. 1. qui tamen errore ablatus dedit *ad societatem pacis*. Primus Frobenius 1535. a *societate* vulgavit. Deinde *rebantur*, vocula ut omissa, Leid. 2. *ut rebant* Harl. 2. Vide ad x. 10. § 1. *Vertebantur* Voss. 2. et Lov. 3. *urebantur* Lov. 2. Sed *rebantur* Livio in deliciis fuit, quod verbum, sibi minus notum, non raro librarii corruerunt. Vide ad lib. xxvii. cap. 25. § 11. Insuper in *hostes ut se vindicarent* Lov. 2. *se vindicaverunt* Voss. 2. Lov. 3. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Sed, transpositis literis, *esse vindicaverunt* Voss. 1. Leid. uterque,

Lov. 1. et Harl. 1. Vide ad xl. 26. § 5.

Urbem agrosque Romanis dedunt] *Urbem agrumque* Gaertn. Male. Supra i. 38. ‘*Deditisne vos populum Collatinum, urbem, agros, aquam, terminos, delubra, utensilia, divina humanaque omnia in meam populique Romani ditionem*?’ Infra vii. 31. ‘*Populum Campanum urbemque Capuam, agros, delubra Deum, divina humanaque omnia in vestram, Patres conscripti, populique Romani ditionem dedimus*.’ Contra tamen Plautus in Amphitr. i. 1. 70. ‘*Convenit, victi utri sunt eo prælio, Urbem, agrum, aras, focos, seque uti dederent*.’ Nihilominus codicum consensus alteram lectionem veriore præstat. Præterea *dederunt* Voss. 1. Lov. 1. 4. Harl. 2. Port. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. B. et C. *dediderunt* Leid. 2. Ita vero dedisse videntur librarii, quod *vindicaverunt* præcesserit. Sed frustra. Vide ad iii. 46. § 9. Paullo ante in *comois arbitris, pro incommotis arb.*, Harl. 2. Tum *consilium, pro consilio-rum*, Lov. 2.

§ 4 *Ira et rabies Latinorum*] *Ita et rabies* Port. et excusi vetustiores. Pro eo Frobenius recte a. 1531. dedit *Ira et rabies*. Infra viii. 30. ‘*Cujus rei vitium non in belli eventum, quod prospere gestum est, sed in rabiem atque iras imperatorum vertit*,’ Curtius iv. 6. ‘*Ira deinde vertit in rabiem*,’ v. 3. ‘*Ira igitur in rabiem versa*,’ x. 2. ‘*Amico animo, si veri patiens fuisset, admonebatur: sed in rabiem ira pervenerat*,’ Solent autem *ira* et *ita* in Mss. confundi. Vide ad xxiv. 16. § 1.

Nec Volscos in armis retinere potuerant, eo erupit, ut Satricum] *Retinere in armis* Lov. 4. *in agris retinere* edd. principes, pro quo Aldus, adstipulantibus scriptis, dedit *in armis*. Deinde *potuerunt* Harl. 2. Port. et Hav. *poterant* Lov. 2. et Hearnii Oxon. C. Tum *eo rupit* Lov. 3. *eo eruperant*

Gaertn. ut sit 'ira et rabies eruperant.' Verum potius *eruperant* dedisse indoctus scriba videtur, ut conveniret præcedenti *potuerant*. Certe reliqui omnes *erupit*, quod verum est. Deinde particula *ut* non adparet in Leid. 1. Sed eam interceptit ultima syllaba proximæ vocis *erupit*. Vide ad I. 51. § 2.

Igni concremarent] *Igitur concremarent* Lov. 3. et Hav. An forte inperitis scribis displicuit pleonasmus 'igni concremare?' quo tamen Livius usus est III. 53. 'Vivosque igni concrematuros minabantur.' Mox *tecum*, pro *tectum*, Leid. 2. Hinc *ē nec*, pro *ejus*, fragm. Hav. Tandem *urbi*, pro *urbis*, Leid. 2. et Lov. 1.

Quum fuces pariter sacris profanisque injicerent] *Quum pariter fuces* Lov. 1. 5. Voss. 1. et Leid. 2. Deinde *fanis profanisque* fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. in margine. Male. Passim enim *sacra* et *profana* obponuntur. Horat. Epist. 1. 16. 54. 'Sit spes fallendi, miscebis sacra profanis.' Curtius x. 1. 'Quum omnia profana spoliassent, ne sacris quidem abstinuerant.' Præterea *inicerent* Flor. Leid. uterque, Lov. 1. 2. 3. 5. Gaertn. et fragm. Hav. Vide ad II. 10. § 9.

§ 5 *Inde eos nec sua religio, nec verecundia Deum arcuisse dicitur*] *Ne sua religio, verec. Deum* Voss. 2. *non sua religio, nec verec. Deum* edd. principes. Vulgatæ lectionis Aldus auctor existit, quam defendunt reliqui scripti. Tum *arguisse* Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 2. Lov. 1. 2. 3. 4. 5. a m. pr. Klockian. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. sollemni descriptorum aberratione. Vide hoc lib. ad c. 25. § 6.

Edita templo cum tristibus minis, ni nefandos ignes procul delubris amovissent] *Edicta templo* fragm. Hav. sollemni scribarum peccato. Vide ad XXI. 62. § 7. Supra II. 7. 'Adjiciunt miracula huic pugnae, silentio proximæ noctis ex silva Arsia ingentem editam vocem.' Trajectis vocibus

templo edita Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. Vox *templo* exsulat ab Harl. 1. Tum *in effandos igne* fragm. Hav. *in nefandos ignes* Lov. 2. 3. *in nefandos ignes* Hav. Verum illud *in* æque pro *ni*, ac pro *in*, poni potuit. Sed vocalam *ni* non agnoscit Harl. 1. Deinde *amovissent* Gaertn. *admovissent* fragm. Hav. qui error in Mss. frequens est. Vide ad XL. 55. § 5. *Amovisset* Hav.

§ 6 *Ob iram, quod deserto communi concilio Latinorum*] *Ob iram, quo deserto* Leid. 1. Sed ultimam literam vocis *quod* interceptit prima sequentis. Vide ad XXIII. 8. § 9. quamvis et alibi sæpe, ubi eadem erroris causa dari nequit, voces *quo* et *quod* in Mss. commutentur. Vide ad Livii XXXVI. 33. § 3. *Quod desestote* Harl. 1. *quod deserto consilio* Lov. 4. *quod deserto communi consilio* Leid. 2. Lov. 1. 2. 3. Gaertn. et edd. principes. Ejus loco primus Aldus substituit *concilio*, concinentibus reliquis scriptis. Et recte. Intelligitur enim communis respublica omnium Latii populorum; quod non *consilium*, sed *concilium*, dicendum esse, Gronov. docuit ad Livii XLIV. 2. § 5. Mox in verbis seqq. *sed et in civitatem*, pro *sed etiam in civ.* Port. Vide ad XXII. 47. § 9. *τὸ se* autem exsulat a Leid. 3.

§ 7 *Patentibus portis quum improvise incidissent*] Vox *portis* deficit in Leid. 2. Tum *quo*, pro *quum*, Gaertn. Verum quum in eo codice plerumque scribatur *quom*, pro *quum* vel *cum*, ultimam literam a primis vocis seq. elisam esse patet. Hinc *in improvise* Leid. 1. Verum præpositio *in* nata est ex seq. vocis syllaba initiali. Vide ad IV. 6. § 11. Passim simpliciter *improvise* usurpatur. Supra hoc lib. c. 4. 'Improvise adorti primo clamore atque impetu cepere:' ubi alia exempla vide. At si adderetur præpositio, dici solebat *ex improvise*. x. 24. 'Forsthan quem ille obrutum ignem reliquerit, ita ut toties novum ex improvise incendium daret, eum se exstinc-

turum.' VIII. 10. 'Nova ex inproviso exorta acies principia Latinorum perturbant:' vel *de inproviso* Terent. in Andr. II. 2. 23. 'Paullulum obsoni: ipsus tristis: de inproviso nuptiæ: Non cohærent.'

In arcem oppidani refugere cum conjugibus ac liberis] *Et in arcem* Voss. 2. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. N. et B. *Tum oppidani refugerunt* Gaertn. *Tandem conjugibus et liberis* Harl. 2. Port. et Hav.

Nunciosque Romam, &c. misere] *Nuptiosque* Harl. 1. Deinde *Romani*, pro *Romam*, fragm. Hav. Præterea *miserrunt* Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. Insuper *certiores de suo casu*, pro *certiorem de suo c.*, Lov. 4. et 5.

§ 8 *Haud segnus, quam fide populi Romani dignum fuit*] *Qua fide* Harl. 1. quod *fide* Gaertn. *quam fide patrum dignum fuit* Lov. 2. et Hav. Mox *Tusculanum*, pro *Tusculum*, Leid. 1.

L. Quinctius et Servius Sulpicius tribuni militum duxere] *Lq; Serv. Sulp. tribunus mil. dux est* Lov. 3. *Lq° Servius Sulpicius* Lov. 2. *L. Quinctius et P. Sulpicius Servius* Lov. 4. Particulam copulantem omittunt Leid. 1. Gaertn. et fragm. Hav. Vide ad II. 17. § 7. Insuper *Servilius Sulpicius* Voss. 2. et edd. principes. Pro eo deinde *Ascensius Ser. Sulpitius*, *Alud Servius Sulpitius* excuderunt. Sæpe nomina *Servius* et *Servilius* commutantur in Mss. Vide ad Epit. Liv. lib. LXXII. Deinde *tribunos militum duxere* Gaertn. Sed forte per compendium *trib. mil.* scriptum fuerat; quod quemadmodum plene efferendum foret, librarii ignorarunt. Vide ad x. 10. § 2.

§ 9 *Clausas portas Tusculi, Latinosque simul obsidentium*] *Portas clausas* Harl. 2. Port. et Hav. Deinde *Tusculos Latinosque* male Lov. 2. *Hinc obsidentium* Gaertn. Vide ad ix. 2. § 3.

Hinc mœnia tueri vident] Helmstad.

Rott. Voss. uterque *hinc mœnia Tusculi tueri*. J. F. Gron. Pariter apud me, præter Voss. utrumque, præferunt Leid. uterque, Lov. quinque, Harl. uterque, Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. apud Hearnium vero Exc. Pithæi et codd. Oxon. L. 1. B. N. et C. Quorum pertinaci consensu non obluetandum censens, illud vocabulum in contextum admisi. Quod duæ voces a literis *tu* incipientes jungantur, id librariis eorum codicum, quibus primi editores Livii usi sunt, caussa esse potuit, cur neglegenter alteram omiserint. Certe Flor. habet *Tusculi ueri*, prima tantum litera *t* deficiente. Nisi potius illud *Tusculi* a primis editoribus de industria ejectum fuisse dicendum sit, quod 'Tusculum' et 'Tusculi' modo præcesserint, et, Livium non de aliis, quam Tusculi, mœnibus loqui, quilibet videat. Præterea *viderit* fragm. Hav. litera *n* in *ri* dissoluta. Vide ad XXII. 7. § 4. Mox *atque pavere* fragm. Hav. idem: *terrerrunt una ac pavere* Gaertn.

§ 10 *Latinos ex prope certa fiducia mox capiendæ arcis*] *Ex prope fiducia certa* fragm. Hav. Insuper *rapientiæ arcis* Gaertn. admodum frequenti scribarum lapsu. Vide ad vi. 23. § 5. Paullo ante *utrius partis*, pro *utriusque part.* Leid. 1. Deinde *Tusculanis et Latinis*, pro *Tusculanos et Latinos*, Lov. 4. Sed reliqui vulgatum tuentur.

In exiguum de se ipsis spem verterat] Suspectum mihi ultimum verbum, quod sententia minime requirit: quippe cui sufficiat ex superioribus in utroque intelligi *τὸ mutaverat*. J. F. Gron. Si ultimum verbum a bonæ notæ codd. omissum foret, aliis adtentibus fidem non haberem. Nunc vero, quum in eo tuendo omnes conspirent, adversus eorum consensum id expellendum non arbitror. Ceterum *in exiguum de ipsis spem* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. 5.

Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Vide quæ notantur ad Præfat. Liv. § 3.

§ 11 *Excipitur aliquanto majore ab exercitu Romano*] Rott. Voss. uterque major. J. F. Gron. Major, præter Voss. ambos, ex meis insuper exhibent Leid. ambo, Lov. quinque, Harl. ambo, Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Hearne autem se quoque ita invenisse testatur in Exc. Pithœi, et Oxon. L. 2. et B. ut et Latinius in Neapol. Neque aliter exstat in vetustioribus excusis. Frobenius demum 1531. majore substituit. Id tamen recipere, quum optimus Flor. ex quo nulla adnotatur varietas, adversari videatur, non ausus sum. Paulo ante a *Tusculanis*, pro *ab Tusculanis*, Lov. 2. 4. et fragm. Hav.

Molientesque obices portarum, arcere possunt] *Molientes obicesque port. Leid. 2. et Lov. 1. molientesque obicesque port. arcem possunt* Lov. 3. Deinde *arcereque possunt* Gaertn. Paulo ante *ex superiori*, pro *ex superiore*, Lov. 2. Tum *nisi Romanos*, pro *nec Romanos*, Lov. 3.

§ 12 *Scalis prius mœnia capta, inde effracta claustra portarum*] Duo priora vocabula desunt in Leid. 2. et Lov. 1. vox *claustra* in Harl. 1. ultima vero *portarum* in Port.

Hostis et a fronte et a tergo urget] *Et ab tergo* Lov. 3. et Port. Deinde *urgetur* codex Flor. Vide quæ notantur ad ix. 21. § 4. *Urgetur*, id est *urgetur*, Lovel. 5. Vide ad xxxix. 22. § 8.

Nec ad fugam loci quidquam supereset] *Nec ad fugam ulli loci* Port. Sed vox *ulli* ex verbis proxime præcedentibus perperam a librario hic repetita est. Deinde *quidquid* Hav. et Port. idem a m. pr.

Exercitus Romam est reductus] *Reductus* Voss. 2. Lov. 2. 3. et; Gaertn. quæ voces in Mss. sæpissime confunduntur. Vide hoc lib. ad c. 26. § 8. Hic nihil mutandum est. Similiter

iv. 34. 'Exercitum victorem opulentumque præda triumphans dictator Romam reduxit:.' ubi similiter variatur. v. 27. 'Pace data exercitus Romam reductus:.' hoc lib. c. 31. 'Hominum pecudumque præda abacta, Romam utrumque exercitus reducti.' vii. 20. 'Legionibusque Romam reductis, reliquum anni muris turribusque reficiendis consumtum.' c. 24. 'Victorem exercitum opulentumque Gallicis spoliis Romam reduxit.' viii. 16. 'Præsidioque inposito Calibus reductæ Romam legiones.' Similiter exercitus ex transmarinis provinciis Romam revertens dicitur 'transportari' apud Livium xxxviii. 50. 'Qui, perduellibus devictis, confecta provincia, exercitum reportasset.' c. 42. 'Aut consules ad exercitus consulares mitti, aut reportari legiones inde reddique tandem reipublicæ debere.'

CAP. XXXIV. § 1 *Quanto magis prosperis eo anno bellis tranquilla omnia foris erant*] *Prospero eo anno* Lov. 5. Harl. 2. et Port. a m. pr. Originem erroris vide hoc lib. ad cap. 3. § 8. Nec peritius in posteriori a m. sec. emendatur *prospera*. Præterea *omnia erant foris* Gaertn. transpositis vocibus. Ceterum Dodwell. de Cyclis Dissert. x. § 82. unum in Livio annum deesse existimans, eum hic inserendum credidit. Ejus anni tribunos se in Diodoro Siculo, quamvis rerum Romanarum inperitissimo, invenisse arbitratur, qui Bibl. xv. 494. post tribunos consulares c. 32. a Livio memoratos, anno proximo ante anarchiam, tribunos militum consulari potestate quatuor memoravit L. Papirium, L. Menenium, Ser. Cornelium, Ser. Sulpicium; quorum Menenins Lænatis, (*Lanatus* Meneniorum et *Lænas* Popilliorum cognomina male ibi confudit,) Sulpicius Prætextati cognomina habuissent. His tribunatum obtinentibus, in fine anni Juliani ex ipsius sententia C. Lici-

nus Stolo et L. Sextius, qui per decem continuos annos tribunatum plebis gesserunt, eum honorem hoc anno primum acceperunt. Annotationum harum ratio non permittit, ut sententiam ejus ad examen revocemus, quare breviter ejus hoc loco meminisse sufficiat. Addo tamen, proximis triginta annis vices ac septies tribunos consulares creatos esse, præterea quater post hunc annum, usque ad consulatum cum plebe communicatum; sed semper senos quotannis: hinc igitur verisimile non videri, solo hoc anno quatuor tantum tribunos constitutos esse.

Tanto in urbe vis Patrum in dies miseriarum plebis crescebant] Tanta in urbe Voss. 2. et Lov. 3. Et hujus peccati origo eadem est, atque illius, de quo ad verba præc. dictum est. Locutionem 'quanto magis tranquilla erant, tanto crescebant' inlustravi ad v. 10. § 5. *Tanto vires Patrum miseriarum plebis* Lov. 2. Insuper Gebhardus hoc lib. ad c. 14. § 2. conjecit scribendum *miseriarumque plebis gliscebant*. Sed invitis libris, qui hic omnes in vulgatum conspirant, receptam lectionem moveri temerarium puto.

§ 2 *Itaque, quum jam ex re nihil dari posset*] Hæc in Herald. de Auctor. Rer. Judic. l. ii. c. 24. ita distinguuntur: *quum jam ex re nihil dari posset, fama, et corpore judicati, atque addicti cred. sat.* Distinguo, *quum jam ex re nihil dari posset, fama et corpore, judicati atque addicti, cred. sat.* et conjungo *fama et corpore cred. satisf. judicati atque addicti* absolute dicitur, ut c. 14. 'Ne quem vestrum judicatum addictumve duci patiar:' et c. 15. 'Prohibendo judicatos addictosque duci.' Et 'judicatus' in hoc genere loquendi genitivo jungi solet, non ablativo. Liv. vi. 14. et xxiii. 14. ubi vide Gronovium. Gellius xx. 1. 'Quantæque pecuniæ judicati essent,' et 'debiti judicatis:' quod

ibidem etiam dicit 'ob pecuniam debitam judicatus addictusque.' 'Fama' autem videtur dicere Livius, vel quod non levis notæ maculam adferebat non solvendo esse; et judicatum addictumque a creditore duci; vel ob eam causam, quam viii. 28. tangit. Duk. Vocem *jam* non agnoscit ed. Romana princeps, ut observat Hearne. At reliquæ edd. antiquiores, quas ego consului, etiam Rom. 1472. eam transponunt hoc modo, *quum ex re jam nihil dari posset*. Primus Frobenius ordinem illum mutavit, et a. 1535. ita edidit, ut nunc vulgo exstat: cum quo stant omnes codd.

Fama et corpore judicati atque addicti] *Fame ac corpore* Leid. 2. *famæ et corpore* Port. a m. pr. an voluerunt hi librarii *famæ et corporis judicati*? Vide Gronov. ad xxiii. 14. § 3. Sed consensio potius Dukero interpunctionem mutanti; et existimo, ultimam literam τοῦ *famæ* voci adhæsisse ex principio sequentis. Vide ad xl. 7. § 8. Tum *additi* Voss. 2. Hav. et fragm. Hav. Vide hoc lib. ad c. 15. § 9. Mox dictionem *vicem* non agnoscit Gaertn.

§ 3 *Adeo ergo obnoxios submiserant animos*] Τὸ ergo deficit in Lov. 4. Tum *abnoxios summisserant animos* præfert Lov. 1. *obnoxios sumpserant animos* Leid. 2. Male. Infra xxiii. 25. 'Ne, qui Cannensi ruinæ non subcubuisent, ad minores calamitates animos submitterent.' Voces *submiserant animos* non exstant in Gaertn.

Non infini solum, sed principes etiam plebis] Vocula *sed* in contextu Liviano deficit in Voss. 1. ejusque margini tantum adscripta est. Sane si plures codd. concinerent, non magis eam hoc loco requirerem, quam iii. 71. 'Non juvenem, vicesima jam stipendia merentem.' Vide ad Livii i. 23. § 3. Nunc vero, quum in reliquis omnibus constanter supersit, eam servandam puto. *Sed etiam principes*

legit Lov. 4. Mox *intra patricios*, pro *inter pat.* Harl. 2. Port. et Hav. sollemni scribarum errore. Vide ad v. 27. § 3. et mox hoc cap. ad § 6.

Quod *tantavi*, ut *liceret*, *tetenderant*] Quo *tanta vi* Lov. 4. Vide ad xxxvi. 33. § 3. Tum *tenderant* Lov. 2. *contenderant* Flor. At nulli alii meorum codd. a vulgata lectione recedunt, nisi quod aperto errore *tetenderent* sit in fragm. Hav. *tetenderant* verum est. Infra xxxii. 32. 'An, quod summa vi ut tenderent, amicis et propinquis mandaverat, imperium prorogaretur:' ubi alia exempla vide. *Contenderant* natum est ex alterius expositione, quod tamquam notius sæpe inperiti librarii ei substituerunt. Vide ad xxviii. 18. § 4.

§ 4 *Ulli viro acri experientique animus esset*] *Vili viro acri* Hav. ex confusione in scriptis admodum frequenti literarum *i* et *l*, de qua vide ad ii. 23. § 3. *Ullo viro acri* Lov. 4. *ulli viro acti* Gaertn. ex literarum *r* et *t* confusione. De ea autem vide ad v. 55. § 3. Ceterum 'virum experientem' esse, qui vulgo 'expertus' dicitur, observat Sylvius ad Cic. Orat. pro Cluent. c. 8. Contra Torrent. ad Horat. Epist. i. 17. 42. inter utraque illa vocabula differentiam notat; vocabuli enim 'experiens' rationem ad actionem pertinere, 'expertus' vero habitum quemdam experientia partum significare. 'Desidiam et ingenium experiens' obponuntur apud Nason. Amor. Eleg. i. 9. 31. 'Ergo, desidiam quicumque vocarit amorem, Desinat: ingenii est experientis amor.' Paulo ante *ne ad plebeios mag. quidem cap.* alio ordine Lov. 4. Mox *possessoremq. honoris pro possessionemque honoris* Lov. 2. *possessionemque honoris* Lov. 3. *possessionem honoris usurpāi*, id est *usurpari*, Lov. 4.

§ 5 *Ne id nimis lætum parti alteri esset*] *Minus lætum* Voss. 2. Leid. 2. Lov. 4. et Port. Ita sæpe lapsi sunt scribæ. Vide ad xxxvi. 9. § 7. In-

super adhuc *minus læti* Hav. *nimum lætum* editi ante Aldum, qui primus *nimis lætum* dedit, ut est in reliquis codd. Tum *alteri parti* Lov. 4.

Parva, ut plerumque solet, rem ingentem moliundi causa intervenit] Verbum *solet* non comparet in Voss. 1. sed in margine tantum conspicitur. In aliis omnibus recte in contextu superest. Supra ii. 5. 'Fudere in Tiberim, tenni fluentem aqua, ut mediis caloribus solet.' xxxvi. 23. 'Non laqueis, ut solet, exceptos declinabant ictus:' 'ut adsolet' similiter i. 28. 'Paratis omnibus, ut adsolet, vocari ad concionem utrumque exercitum jubet.' Vide ad xxxvi. 23. § 2. 'Ut fit,' et 'ut plerumque fit' iv. 52. 'Pestilentem annum inopia frugum, neglecto cultu agrorum, ut plerumque fit, accepit:' ubi etiam in nonnullis codd. simili modo omisum erat verbum *fit*. Vide quæ ibi notantur. Præterea *moliendi causa* Voss. 1. Leid. 2. Port. Lov. 1. 4. 5. Gaertn. et Hav. Vide ad xxvi. 36. § 11.

M. Fabii Ambusti, potentis viri, quum inter sui corporis homines, tum etiam ad plebem] *M. Fabi Ambusti* Flor. et Harl. 1. Vide ad xxxviii. 27. § 8. Et ita etiam erat in Leid. 1. Verum ibi ex male distinctis vocibus error additus est; legitur enim in eo cod. *M. Fabium Busti*. Deinde pro ejus prænomine *M.* Voss. 2. et Lov. 3. *inde* præferunt. Id prænomen sæpe in Mss. ita *m̄* notatur, pro quo *iñ* factum, et hinc alii *inde* scribere soliti fuerunt. Vide ad iv. 52. § 5. Tum *viri potentis* alio ordine Lov. 4. Deinde *tum inter sui* Voss. 2. Lov. 2. 3. 5. Port. et Hav. et ita etiam edd. omnes usque ad Vascos, qui *cum inter sui* primus dedit. Id vero, vel *quum inter sui*, aut *quom inter sui*, servant reliqui scripti, sed Flor. tantum a manu recenti. Vide hoc lib. ad c. 23. § 3. Insuper *sui temporis homines* fragm. Hav. a m.

sec. penitus erasa, quæ antea exarata fuerat, lectione. Supra I. 17. 'Oriundi ab Sabinis sui corporis creari regem volebant:.' ubi vide notata. xxvi. 48. 'Nec ipsi tam inter se acriter contendebant, quam studia excitaverant uterque sui corporis hominum.' Præterea *vocula tum* non erat in fragm. Hav. Sed, ea transposita, *etiam tum ad plebem* habent Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Harl. 2. Port. et Hav.

Ser. Sulpicio major, minor C. Licinio Stoloni erat] Prioris prænomen deest in Leid. 1. et Lov. 2. pro eo vero *servitio* est in Voss. 2. *Servilio* in Lov. 4. Vide ad Epit. Liv. lib. LXXII. Deinde *Supplicio* legit Leid. 1. cuius librarius tamen bis aliter dedit § seq. Vide ad III. 10. § 5. Denique *tractis* vocibus *C. Licinio Scoloni minor erat* Harl. 2. et Hav. *C. Licinio Stoloni minor erant* Lov. 4. 5. et Port. ut *erant* referatur ad duas filias. Alii omnes tamen constanter *singulare erat* retinent. *Coloni*, pro *Stoloni*, habet Leid. 1. *Scoloni* Lov. 2. 3. quorum prior etiam *Lucinio*.

Inlustri quidem, viro tamen plebeio] *Illustris tamen vir plebeius* Lov. 4. *tū*, sive *tum plebeio* Gaertn. et Hav. Vide ad xxii. 17. § 5. *Sed tamen plebeio* edd. princ. usque ad Aldum, qui particulam *sed* expunxit. Et recte. Nam in nullo codice obvia fuit. Vox *tamen* deficit male in Lov. 5. Ceterum Flor. ita distinguit, *inlustri quidem, viro tamen plebeio*.

Gratiam Fabio ad vulgum quasierat] *Ad vulgus* omnes, quibus usus sum, edd. antiquiores. Serv. ad Virg. *Æneid.* I. 149. 'Vulgus masculi et neutri invenitur, sed generis neutri hoc loco: alibi masculini, ut 'In vulgum ambiguas.' Et hoc est artis, ut masculino utamur; quia omnia nomina Latina in *us* exenutia, si neutrius generis fuerint, tertiæ declinationis sunt, ut 'pecus, pecoris.' Si secundæ autem fuerint declinationis, mas-

culina sunt: 'vulgi' ergo facit, non 'vulgeris,' ut 'docti,' 'clari,' 'boni:.' usurpatum tamen est, ut neutrum genus sit propter unum Græcum nomen, id est, 'pelagus.' Cum enim 'pelagi' faciat, neutri tamen est generis.' Vide etiam ad *Æn.* II. 39. et Voss. Gramm. III. 31. Hic tamen *ad vulgum*, quemadmodum primus edidit Frobenius 1535. servant omnes codd. Paulo ante *ea quæ ipsa*, pro *eaque q. ip.* Lov. 3.

§ 6 *Forte ita incidit*] *Forte igitur incidit* Hearnii Oxon. L. 2. *Forte jam incidit* Lov. 5. Reliqui vulgato adherent.

Ut in Ser. Sulpicii tribuni militum domo sorores Fabiæ, quum inter se] *Mirror*, quibus ita potius visum est distinguere, quam, ut aliæ edd. *ut in Ser. Sulp. trib. mil. domo sorores Fabiæ quum*, &c. Jac. Gron. Ego vicissim *mirror*, Gronovium, qui veriore distinctionem viderat, eam tamen in edd. suis non secutum esse. Illam igitur non modo probavi, sed etiam recepi, quod similiter Hearne fecerat, qui Sigonium aliasque veteres edd. ita distinxisse monuit. *Ut quum in Ser. Sulpicii* Lov. 2. qui τὸ quum in sequentibus omittit.

Quum inter se, ut fit, sermonibus tempus tererent] *Intra se* fragm. Hav. Vide hoc cap. ad § 3. Deinde *tererent tempus* Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. Lov. 1. 5. Port. et Hav. *terrerent tempus* Leid. 1. quomodo alibi sæpe peccatum est in codd. scriptis. Vide hoc lib. ad c. 8. § 10.

Lictor Sulpicii, quum is de foro se domum reciperet] *Lictor Sulpicium is de foro* Leid. 1. et Harl. 1. *lictor Sulpicii, quum iste foro* Lov. 5. et Voss. 2. *lictor Sulpicii, quum his de foro* Hav. *lictor Sulpicii, quum iisdem foro* Gaertn. *lictor Sulpicii, is de foro domum se receperat* Lov. 2. quod, si alii codd. accederent, ferri posset, si voces *is de foro domum se receperat* parentheses notis circumscribantur. *Domum se recipe-*

ret Lov. 4. *receperat etiam* Harl. 1. *Mox et mos est, pro ut mos est,* Lov. 5. a m. pr.

Quum ad id, moris ejus insueta, exparisset minor Fabia] Tò *ejus* exsulat a Lov. 4. Tum *junior Fabia* habent fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. sine dubio ex interpretis expositione. Similiter etiam in uno cod. peccatum erat i. 46. § 9. Contra *juniores* pro illis qui erant ætatis militaris, in Mss. sæpe abierunt in *minores*. Vide hoc lib. ad c. 27. § 10. *Minor Fabia* autem, pro quo vulgo dicitur 'nata minor.' Vide ad III. 13. § 2. *Minor exparisset filia* Lov. 4.

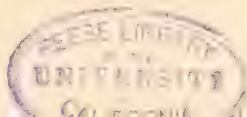
Risui sorori fuit, miranti ignorare id sororem] *Risui sororis fuit* Hearnii Oxon. L. 2. Sed ita etiam *mirantis* dedisse oportuisset. Litera itaque sibilans fini vocis adhæsit ex similitudine illius quæ in voce proxima est initialis. Vide ad IV. 33. § 10. Tò *fuit* deficit in Harl. 2. Port. et Gaertn. Deinde *ignorantem id sororem* Voss. 2. et Lov. 3. *id ignorare sororem* Gaertn. *ignorare sororem id* Hav. *ignorare sororem* Lov. 5.

§ 7 *Is risus stimulos parvis mobili rebus animo muliebri subdidit]* *Id risus* Port. et fragm. Hav. quod eodem modo dictum foret, quod *id cognominis*; de quo vide ad VII. 26. § 12. Alii tamen vulgatum tuentur, nisi quod pronomen *is* desit in Haverk. Deinde *parvis rebus mobili* alio vocabulorum ordine Lov. 5. Harl. 2. Port. et Hav. *parvis nobili rebus* Lov. 2. Vide ad x. 20. § 8. *parvis rebus muliebri animo*, una voce omissa, Lov. 4. *parvis mobili rebus animo muliebribus* Leid. 1. Sed ultima syllaba vocis *muliebribus* repetita videtur ex transpositis literis initialibus vocis seq.

Frequentia quoque prosequentium, rogantiumque, num quid vellet] Cic. ad Att. v. 2. 'Illum agentem aliquid credo salutavi: post etiam jussi valere, cum me e Pansæ villa, numquid vellem, rogasset.' Ad Att. VI.

3. 'Is me proficiscentem Apameam nec prosecutus est, nec, cum postea in castra venisset, atque inde discederet, num quid vellem, rogavit.' Donat. ad Terentii Hec. II. 2. ad illa verba 'Numquid vis?' ait: 'Num quid vis, discedentis verbum est.' Vide eundem Donat. in Eun. Terentii II. 3. et Adelph. III. 3. Adde Brisson. de Formul. VIII. p. 850. (p. m. 746.) Klock. *Persequentium* Lov. 4. Port. Hav. et Hearnii Oxon. B. Male. 'Prosequi' enim est verbum honoris et officii, ac de illis usurpatur, qui aliquem honoris causa deducunt, et per publicum comitantur. Infra VIII. 35. 'Degressum eum templo lætus senatus, lætior populus prosecuti sunt.' XXII. 40. 'Ab hoc sermone profectum Paullum tradunt, prosequentibus primoribus Patrum. Plebeium consulem sua plebs prosecuta, turba quam dignitate conspectior.' XL. 21. 'Didas, ex prætoribus regiis unus, qui Pæoniæ præerat, jussus est prosequi eum cum modico præsidio.' II. 31. 'Decedentem domum cum favore ac laudibus prosecuti sunt.' XLII. 49. 'Præcipue tamen convertit oculos animosque, quum ad magnum nobilemque aut virtute aut fortuna hostem euntem consulem prosequuntur.' Et ita sæpe alibi. In primis tamen frequentissime eo verbo hoc sensu Sueton. usus est. Passim autem librarii 'prosequi' et 'persequi' in Mss. confundere soliti fuerunt. Vide ad Epit. Liv. lib. xcix. Præterea rogantium num quid, omissa copula, Voss. 2. et Lov. 3.

Credo fortunatum matrimonium ei sororis visum] *Fortunam* Gaertn. *fortuna* tum Hav. Tum *matrimonium ejus sororis* idem Hav. Sed primo datum fuit *eis*, adsumta ultima litera ex vocis seq. initio. Deinde *ejus* factum est, ut conveniret sequenti *sororis*. Vide ad h. lib. c. 3. § 8. Sed ita dandum fuisset *sua sororis*.

Quo a proximis quisque minime anteiri vult] Præpositio deest in Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. Harl. 1. Gaertn. et fragm. Hav. 'Anteiri proximis,' pro 'a proximis;' vide ad vi. 11. § 4. Præterea minimum Voss. 2. nime, prima syllaba male neglecta, Harl. 1. munere Gaertn. Denique anteire Leid. 2. Port. et Hav. quo proximus quisque minime anteiri vult Lov. 2. quo proximos quisque minime anteire vult Lov. 4.

§ 8 Confusam eam ex recenti morsu] Confusam ita ex recenti Hearnii Oxon. L. 1.

Percunctatus satin' salvæ? avertentem, caussam doloris] Ab aliis edd. non male videtur abesse incisum post avertentem. Sueton. in Oth. c. 3. et Domit. c. 17. 'avertere suspicionem.' Duk. Percunctatus statim salvæ Voss. 2. Lov. 3. et Hav. De formula satin' salvæ vide Dukerum ad 1. 58. § 7. Deinde advertentem Leid. 2. Harl. 1. et fragm. Hav. Similiter etiam ediderunt Basil. 1539. sed, ut verisimile fit, operarum errore, quem tamen Curio postea servavit. Passim autem hæc verba confundi solent. Vide hoc lib. c. 23. § 8. Advertensque caussam doloris Lov. 2. advertisse caussam doloris Lov. 4. a m. pr. qui advertisq; inter versus adscriptum habuit a m. altera.

§ 9 Ut fateretur, eam esse caussam doloris] Duo postrema vocabula magnam speciem scholii, ab aliquo ad pronomen eam adscripti, habent. Si tamen libri scripti non variant, nihil novandum est: nam Livius infinitis locis eadem iterat. Duk. Libri nihil mutant, nisi quod sola vox caussam omittatur in Lov. 4.

Nupta in domo, quam nec honos nec gratia intrare posset] Vet. lib. in quam nec. Sigon. Quam nec honos nec gratia vetustissimæ edd. et Pall. duo meliores. Sigonius nihilo minus, in quam nec honos. Quod adjectum ab putido interprete pædagogo. Sic mox cap. 36. 'incursavere agrum.'

Gebh. In qua nec honos nec gratia intrare Port. et Hav. in quam nec honos nec gratia intrare Harl. 2. et Hearnii Oxon. B. Sed vulgatum defendunt reliqui, quorum auctoritati cedo. Supra 1. 29. 'Ubi intravere portas, non quidem fuit tumultus ille nec pavor, qualis captarum esse urbium solet:' quod accipiendum est pro intrare urbem per portas, ut patet ex illis quæ Burmann. notavit ad Phædri Fab. III. 10. 20. Liv. II. 12. 'Transire Tiberim, inquit, Patres, et intrare, si possim, castra hostium volo.' c. 20. 'Pronunciassent militi præmia, qui primus, qui secundus castra hostium intrasset.' VI. 25. 'Intransibiles fines Romanis non demigratum ex propinquis itineri locis.' IX. 31. 'Postquam intrasse Romanos vidit saltum.' ubi etiam unus codex in saltum. X. 36. 'Nec, vivo consule tuo, nisi victor, castra intrabis.' Et alibi sæpe. Quamvis itaque ego quoque in quam intrare ab interprete ortum putem; non video tamen, cur auctorem ejus lectionis putidum pædagogum Gebhardus vocaverit, quum et optimos scriptores ita loqui solitos esse constet. Paulo ante quod juncta esset impari, transpositis vocabulis, edd. principes. Ordinem, qui nunc vulgo exstat, primus dedit Aldus; isque in omnibus editis obtinet. Quod juncta impar esset Leid. 1. et Lov. 2.

§ 10 Quos apud sororem viderat] Rott. Voss. uterq. Flor. Helm. videat. J. F. Gron. Videat etiam omnes mei, præter Lov. 2. 4. Port. Hav. et fragm. Hav. qui vulgatum præferunt. Codicibus autem Gronovianis concinnant etiam ex Oxon. quos Hearne consuluit, L. 2. B. N. et C. Paulo ante in verbis præcedd. bonum animum inde habere jussit Lov. 1. et Leid. 2. Sed illud inde ex proximis male etiam hic fuit repetitum. Tum prope dies, pro prope diem, Lov. 4.

§ 11 Adhibito L. Sextio, strenuo adolescente] L. Sextio Port. Male. Ali-

bi sæpe nomina diversarum gentium 'Sestius,' quæ gens patricia fuit, et 'Sextius,' quæ plebeia exstitit, in Mss. confundi solent. Vide supra notata ad III. 32. § 5. Præterea *strenuo*, pro *strenuo*, literis transpositis negligentia librarii, Flor. Insuper *adulescente* idem codex, qui ita passim exaratum exhibet, ut et alii alibi. Vide ad v. 32. § 8. c. 52. § 3. VIII. 28. § 3. c. 30. § 4. c. 32. § 15. c. 35. § 2. IX. 17. § 5. c. 46. § 9. Pariter ex optimo Memmiano profuerunt viri docti ad Suet. Tib. c. 7. De hac scribendi ratione consule Dausquei. in Orthogr. voc. 'Adolescens,' et Vossium in Etym. Ling. Lat. voce 'Adolere.' Paulo ante *concilia*, pro *consilia*, perperam Lov. 1. et 4. In sequentibus *patricium genus*, transpositis vocibus, Lov. 4.

CAP. XXXV. § 1 *Cujus levamen mali plebes, nisi suis in summo imperio locatis, nullum speraret*] *Ad cuius levamen mali, &c. nullum speraret aditum* Hav. ceteris omnibus recte vulgatæ lectioni adhærentibus, nisi quod *aditum* tamen etiam receperint Lov. 5. Harl. 2. et Gaertn. Tum *plebs* Voss. 2. Leid. 2. Lov. quinque, Port. Gaertn. et Hav. *plebis* Flor. Vide ad I. 20. § 6. Deinde in *summo prælio* Flor. in *summum imperium* Gaertn. Præpositio in non adparet in Lov. 4. ut nec *locatis* in Lov. 5. Paulo ante autem *præter ingentem vim æris alieni* est in Voss. 1. et Leid. 2. Soliti autem sæpe fuerunt librarii has præpositiones inter se confundere. Vide ad IV. 61. § 10. *Propter ingentem summam æris alieni* Klockian. Supra hoc lib. c. 27. 'Quia nolit conspici summam æris alieni.' Sed nihil mutandum. Infra VII. 21. 'Ut non modo sine injuria, sed etiam sine querimoniis partis utriusque exhausta vis ingens æris alieni sit.'

§ 2 *Adcingendum ad eam cogitationem esse*] Probo. Male igitur illis precor, qui veteres libros inquinantes

supposuerunt *Attingendum ad eam cog. esse*. Gebh. Forte melius *Accingendum ad ea cog. esse*. Ea consilia, quæ retulit, vel ansa, vel conata. Lib. II. c. 12. 'Proinde in hoc discrimen, si juvat, accingere, ut in singulas horas capite dimices tuo.' IV. 2. 'Jam ad consulatum vulgi turbatores accingi.' XXVIII. 41. 'Quin igitur ad hoc accingeris, nec per istos circuitus potius, quam recto hinc itinere, ubi Annibal est, eo bellum intendis.' J. F. Gron. *Attingendum* etiam Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 2. Port. et fragm. Hav. *Attigendum* Hav. Sæpe verba illa in Mss. confundi solent. Alia exempla jam habuimus III. 19. § 8. IV. 2. § 7. et videbimus quoque VIII. 29. § 4. aliisque locis. Ad priorem autem locum dictum est, errorem ortum esse ex similitudine literarum *c* et *t*, quæ in scriptura Longobardica tanta est, ut vix altera ab altera discerni possit. Vide Casaub. ad Suet. Cæs. c. 5. Hinc confunduntur voces *ac* et *at*; vide ad III. 61. § 4. 'cautus' et 'tantus;' vide ad II. 37. § 3. 'concinentes' et 'continentes;' vide hoc cap. ad § 9. 'cām,' id est 'causam,' et 'tām,' id est 'tamen;' vide ad IV. 17. § 2. 'trux' et 'crux;' vide ad IX. 18. § 5. 'cumulus' et 'tumulus;' vide ad X. 29. § 19. 'materia' et 'maceria;' vide ad VI. 2. § 11. et similes plures alibi. Deinde *cognationem* Voss. 1. et Lov. 1. *cognitionem* Leid. 2. Locutio autem 'Accingendum cogitationem ad ea esse,' quomodo Gronovio restituendum visum est, formata foret ad exemplum illius apud Lucret. VI. 919. 'Hoc genus in rebus firmandum est multa prius, quam Ipsius rei rationem reddere possis:' apud Cic. de Senect. c. 2. 'Tamquam aliquam viam longam confeceris, quam nobis quoque ingrediendum sit:' ubi vide Ald. Manutium. Apud Columell. VII. 5. 'Itaque reserandum est, et ulcera medicamentis curandum:' apud Silium Ital.

xv. 105. 'Nec bona censendum, quæ fors infida dedisse, Atque eadem rapuisse valet:' ubi plura dixi. Alibi tamen Livium ita locutum esse, eique genus hoc loquendi placuisse, nondum observavi. Ubi enim olim edebatur xxii. 16. 'Quum per Casilinum evadere non posset, petendumque montes, et jugum Calliculæ superandum esset:' alii postea *petendique montes* substituerunt; idque in optimis et tantum non omnibus codd. sibi obvium fuisse Gronovius testatur. Hinc neque Klockio adsendendum arbitrator, ex conjectura reponenti ii. 2. § 5. 'Neque ullam rem, quæ eo pertineat, esse contemnendum,' pro *contemnendam*: neque etiam Doujatio, nullis itidem libris addicentibus emendanti xxxviii. 8. § 10. 'Arma illis prius equosque omnes tradendos esse, deinde mille talenta argenti populo Romano dandum,' pro *mille talentum*. Unus tantum locus est Livii, in quo similis locutio obvia fuit, xlii. 43. ubi olim vulgabatur: 'Quum experienda omnia ad ultimum, nec prætermittendum spem ullam censuisset.' Verum, quid de eo censendum sit, ibidem videbimus. Quin etiam, utrum revera Gronovius *Accingendum ad ea cogitationem esse* legendum censuerit, an in hac conjectura ejus exprimenda operæ typographorum erraverint, dubius hæreo. Addita enim exempla, quibus genus loquendi illustratum oportuerat, nihil aliud probant, quam Livium alibi etiam dixisse 'adcingi in aliquid,' et 'adcingi ad aliquid.' Præterea conjectura hæc eo modo expressa tantum occurrit in postrema Jac. Gronovii ed. In prioribus enim, in quibus notæ J. F. Gronovii excusæ sunt, quasque ipse curavit, legendum conjicitur *Accingendam ad ea cogitationem esse*. Sed neque ea Doujatio placuit, quod nemo 'adcingere' a personis ad res transtulerit; neque ferri possit, cogitationem 'adcingi,' seu 'adcinctam' dici. Neque

ego Gronovii conjecturam, quæ omnibus libris adversatur, pertinaciter defenderim; quum *Adcingendum ad ea cogitationem* impersonaliter, ut loquuntur, accipi commode queat: non tamen ideo cum Doujatio negare velim, dici posse *cogitationem adcingendam esse*. Nam ut hic plebis *cogitationem adcingendam* Livius ex conjectura Gronovii dicit, ita Trajani 'bonitas adcineta' dicitur apud Plinium in Paneg. c. 30. 'Tam velox, Cæsar, potentia tua est, tamque in omnia pariter intenta bonitas et adcineta.'

Conando agendoque jam eo gradum fecisse plebeios] *Eo jam gradum fecisse* Lov. 3. 4. et fragm. Hav. *eo jam gradum fecisset* Hav. *eo jam gradu fecisse plebeios* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. a m. sec. qui *gradus* præfert a m. pr. Erroris fontem indicavi hoc lib. c. 3. § 8. 'Gradum facere' ut apud Cic. in Verr. ii. 1. 'Itaque majoribus nostris in Africam ex hac provincia gradus imperii factus est.' Orat. Agrar. ii. 15. 'Hunc quasi gradum quemdam atque aditum ad cetera factum intellegitis:' ubi tamen nunc vulgo editur *gradum jactum*. Livius 'gradu aliquo viam facere' dixit hoc lib. c. 42. 'Graduque eo jam via facta ad consulatum videbatur.' Deinde *plebeiosque* Lov. 4. unde legendum conjici posset, *plebeios, qui inde, si porro*. Sed nihil muto.

Unde, si porro adnitantur, pervenire ad summam] Iterum hæc sunt interpolata. Legendum, ut præeunt Pall. duo, *pervenire ad summam*: habuitque initio Pal. 2. cui nunc substitutum est *ad summum*. Fabius Proëmio l. i. 'Est certe aliquid consummata eloquentia, neque ad eam pervenire natura humani ingenii prohibet: altius tamen ibunt, qui ad summam nitentur:' ut restitui e Mss. Pall. Juven. Curarum i. 3. Quæ, si voles hæc uberius cognoscere, vide. Gebh. Ita *pervenire ad summam* fortassis etiam

alii loquuntur: sed non habeo eorum auctoritatem. In aliis edd. est *ad summa*, quod etiam Sigonius maluisse, et a se in uno Ms. inventum adnotat Hearnius. Vell. 1. 17. 'Quod summo studio petitus est, adscendit in summum.' Vir doctus in Livio contracto hic edidit *ad summum*: e conjectura, opinor. Duk. Palatinis Gebhardi obsecutus Gronovius, qui eorum excerpta habuit, edidit *pervenire ad summam*; idque recentiores omnes servarunt. Neque aliter in plerisque meorum exstitit. Contra Perizonius ad marginem ed. Gronovianæ adscripsit, in edd. Mogunt. et Gruter. esse *pervenire ad summa*, idque rectius esse; nisi forte per errorem typographorum datum sit *ad summam*, et Gronovius maluerit *ad summum*, scilicet 'gradum.' Doujatius vero monuit, cavendum esse ne *summam* adjectivum putemus, quasi referatur ad *cogitationem*: non enim de cogitatione, spe, consiliove agi, sed de ipsa re: esse itaque substantive *summa*, rerum seu reipublicæ summa, nullo addito, suprema administratio, præcipuus gradus auctoritatis. Ei vero, qui id non probaverit, legendum *pervenire ad summa*. Novi equidem apud Livium sæpius inveniri 'summa rerum,' 'summa belli,' 'summa imperii,' et similia, de quibus vide ad VIII. 26. § 6. Insuper 'proficere in summam spei,' 'prod-esse in summam,' de quibus dixi ad III. 61. § 12. Nihilominus magis hic placet *pervenire ad summa*, quomodo non modo ante Gronovium omnes edd. habuerunt, sed exhibent etiam optimi meorum, Flor. et Leid. 1. ac cum illis etiam Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 2. 4. 5. et Hearnii Oxon. C. Ita in eodem, quod laudat Gebhardus, Proëm. Quinctil. 'Non ideo minus nobis ad summa tendendum est.' Quin et eo loco, quem hic ad partes advocavit, recte Burm. legendum monuit, *Altius tamen ibunt, qui ad sum-*

Delph. et Var. Clas.

ma nitentur: ut et inferius Institut. Orat. x. 1. p. 887. *Perveniri ad summa, nisi ex principiis, non potest*: ubi Gebhard. similiter *ad summam* substituerat. Quod hic *pervenire ad summa* dixit, verbis præcedentibus 'in summo imperio locari' dixerat. *Ad summa* itaque contextui reddidi.

Et Patribus æquari, tam honore, quam virtute, possent] *Ex Patribus* a m. pr. scriptum erat iu fragm. Hav. quomodo sæpe erratum est in membranis vetustis. Vide ad xxvi. 45. § 1. Verum a m. sec. id perperam ita emendatur, *ex qua Patribus*.

§ 3 *Quo in magistratu sibimet ipsi viam ad ceteros honores aperirent*] *Quod in magistratu* Flor. Harl. 1. et fragm. Hav. a m. sec. priori scriptura penitus erasa. Vide ad xxxvi. 33. § 3. Si quid mutandum, vellem *qui in magistratu*. Sed causa non est, cur vulgatum displiceat. Deinde *viam ac ceteros honores* Hav. Vide ad xxi. 32. § 2. Supra II. 42. 'Agros illos servitutem iis, qui acceperint, laturos: regno viam fieri.' IV. 25. 'Querri, se a plebe adeo spreto, ut nulli umquam plebeio ad eum honorem aditus fuerit:' et eodem cap. 'Eorum ambitione artibusque fieri, ut obseptum plebi sit ad honorem iter.' Infra hoc lib. c. 37. 'Ad consulatum viam fieri passuros.' c. 41. 'Cui non via ad consulatum facilior.' c. 42. 'Gradumque eo jam via facta ad consulatum videbatur.' VII. 22. 'Per eundem, qui ad dictaturam aperisset viam.' Paullo ante *tribunorum plebis*, pro *tribunos plebis*, Lov. 4. Scriptum per compendium fuerat *tr. pl.* quod quomodo reddendum foret, librarius adsequi non potuit. Vide Burm. ad Suet. Claud. c. 12. et quæ dicta sunt ad IV. 57. § 9.

§ 4 *Creatique tribuni C. Licinius et L. Sextius*] *Creatis C. Licinius* Hav. *creati tribuni C. Licinius* vetustiores excusi usque ad Aldum, qui *creatique* primus vulgavit. Et ita reliqui scrip-

Livius.

23 C

ti, nisi quod *Lucinius* sit in Lov. 5. Deinde et *L. Sextilius* Voss. 1. Lov. 1. 5. Harl. 2. Port. Hav. et apud Hearnium Oxon. B. atque excerpta Pithœi. Alibi sæpe ita peccatur in scriptis. Vide ad III. 32. § 5. c. 33. § 3. Similiter *Servilius* datum est, pro *Servius*. Vide ad Epit. Liv. I. LXXII. et *Lelius Sextilius* Hav. Passim pro prænomine *Lucius* librarii dederunt *Lælius*. Vide ad XXIX. 7. § 2.

Deducto eo de capite, quod usuris pernumeratum esset] *Deducto eodẽ capite*, sive *eodem capite*, Voss. 2. et Lov. 3. Supra hoc lib. c. 15. 'Sortem aliam ferte: de capite deducite, quod usuris pernumeratum est.' Pari apsu *eadem industria*, pro *ea de industria*, dederunt librarii IV. 58. § 11.

Id, quod superesset, triennio æquis portionibus persolveretur] Forsitan legendum *triennio æquis pensionibus*; ut XXXVIII. 38. 'Duodecim millia dato intra duodecim annos pensionibus æquis.' Et alio loco c. 9. 'Trecenta per annos sex pensionibus æquis.' *Cujac.* Observ. XI. 29. Livius XXX. 37. 'Decem millia talentum argenti, descripta pensionibus æquis, in annos quinquaginta solverent:' et vox illa 'pensio' Livio etiam frequens. XXIX. 16. 'Decreverunt, ut tribus pensionibus ea pecunia solveretur.' XXXI. 13. 'Quibus ex pecunia, quam M. Valerio M. Claudio consulibus mutam dederant, tertia pensio debebatur eo anno.' XXXIII. 30. 'Mille talentum daret populo Romano: dimidium præsens, dimidium pensionibus decem annorum.' cap. 42. 'Ultimam pensionem pecuniæ in bellum conlatæ persolvere placuerat privatis.' XXXVI. 4. 'Stipendium, quod pluribus pensionibus in multos annos deberent, præsens omne daturus.' Si igitur codd. auctoritate hæc lectio firmaretur, eam non mutandam censerem: nunc iis invitis a recepta lectione non recedo. Ceterum in *triennio æquis portionibus* Gaertn. *triennio*

et *æquis portionibus* Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. Deinde *persolverent* Voss. 2.

§ 5 *De modo agrorum, ne quis plus quingenta jugera agri possideret*] Hujus legis meminit his verbis Varro de Re Rust. I. 2. 'Nam Stolonis illa lex, quæ vetat, plus quingenta jugera habere civem Romanum.' Sigon. Perperam, existimo, Pall. duo *de dono agrorum*. Varro de Re Rust. I. 2. 'Nam Stolonis illa lex, quæ vetat, plus quingenta jugera habere civem Romanum:' ut antevertit notare Sigonius. *Gebh.* Soli hic veram lectionem ex meis exhibent minimæ auctoritatis codd. Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. quibuscum Palat. tertium consensisse, quum tantum duos suorum ab recepta scriptura discedere Gebhardus notarit, non dubito. Reliquorum omnium librarii hic se turpiter dederunt. *De dono agrorum*, literis transpositis, habent Flor. Voss. 1. Leid. 1. et Harl. 1. Ita sæpius in codd. scriptis peccatum esse, videbimus ad XXXIX. 13. § 3. *De dmo agrorum* Lov. 2. Verum, quum id sensum nullum efficeret, pro eo deinceps *de dono agrorum* datum est in Voss. 2. Leid. 2. Lov. 1. 3. et Gaertn. 'Donum' autem et 'domum' etiam passim in Mss. confunduntur. Vide ad V. 20. § 8. Ex hac lectione postea factum est *de dominio agrorum*, quod apud me superest in fragm. Hav. et apud Hearnium in Oxon. N. Nam 'donari' etiam et 'dominari' commutantur in membranis. Vide Nic. Heinsium ad Claudian. in Rufin. I. 143. Verum *de modo agrorum rectum* est. Vide ad Epit. Liv. lib. LVIII. Deinde *quinquaginta jugera* Leid. 2. Male. Livius XXXIV. 4. 'Quid legem Liciniam excitavit de quingentis jugeribus, nisi ingens cupido agros continuandi?' Val. Max. VIII. 6. ex. 3. 'C. vero Licinius Stolo, cum lege sanxisset, ne quis amplius quingenta agri jugera possideret, ipse mille

comparavit.' (Ita ad exemplum Livii et Varron. ex duobus codd. Traject. ibi legendum; non *quam quingenta*. Vide ad Livii XXI. 29. § 3.) Plinius XVIII. 3. 'Lege Stolenis Licinii incluso modo quingentorum jugerum et ipso sua lege damnato, cum substituta filii persona amplius possideret.' Plutarch. in Camillo p. 150. 'Ἐκέλευσε δ' οὗτος, μηδένα πλεόνων πεντακοσίων πλείονα χώραν κεκτηῖσθαι. Aurel. Vict. de Vir. Inlust. c. 20. 'Idem lege sancivit, ne cui plebeio plus quingenta jugera agri habere liceret.' Ejusdem legis, eaque damnati Stolonis ipsius, qui tulerat, meminit etiam Livius VII. 16. 'C. Licinius Stolo a M. Popillio Lænate sua lege decem millibus æris est damnatus, quod mille jugerum agri cum filio possideret, emancipandoque filium fraudem legi fecisset.'

Fierent, consulumque utique alter ex plebe crearetur] Repone, ut est in veteribus libris, *ne tribun. mil. com. fierent, sed consulum, et ut utique alter ex plebe crearetur*. Ita enim fit, ut hujus legis duo capita essent: unum, quo tribuni militares abrogarentur; alterum, quo consulatus plebei constitueretur. Sigon. Quandoquidem et expressit eam Campanus, non possum improbare lectionem Pal. 2. etiam Sigonio productam, *ne trib. mil. comitia fierent, sed consulum; et ut utique alter de plebe crearetur*. Distinguit capita legis duo: prius ut comitia consularia fierent, omissis tribunis militum consulari potestate; posterius, ut alter consulum de plebe crearetur. Gebh. Lectionem, quam ex quibusdam scriptis Sigonius et Gebhardus probarunt, in solo Oxon. B. obviam habuit Hearnius. Eam autem in nullo meorum inveni. Quidam tamen, qui minoris sunt auctoritatis, non longe inde aberunt. Nam *fierent, sed consulum, et ut uti alter* habet Hav. *fierent, sed consulum, et*

uti alter Port. *fierent, sed consulum, et utique alter* Harl. 2. *fierent, consulumque sed et utique alter* Gaertn. *fierent, sed consulumque uti alter* Leid. 2. Optimi codd. ac bonitate proximi nihil mutant. Certe vulgatum servabant Flor. Leid. 1. Voss. uterque, et fragm. Hav. neque aliter etiam erat in Harl. 1. nisi quod scribarum errore *consiliumque*, pro *consulumque*, præferat. *Fierent, consulumque uti alter* legit Lov. 5. Viris doctis itaque consentire nequeo. In lectione enim, quam hoc loco probarunt, displicent illa *et ut utique*. Nam *utique* hic accipio pro 'et uti,' sive 'et ut,' quemadmodum illa vocula plerumque sumitur in proponendis verbis senatusconsultorum, plebiscitorum, legum, aliarumque veterum formularum. Ita VII. 42. 'Item aliis plebiscitis cautum, ne quis eundem magistratum intra decem annos caperet; neu duos magistratus uno anno gereret; utique liceret, consules ambos plebeios creari.' XXXVI. 11. 'Ut ejus rei causa supplicationem imperarent consules, utique M'. Acilius consul ludos magnos Jovi voveret, et dona ad omnia pulvinaria.' Cic. ad Famil. VIII. 8. 'Uti L. Paulus, C. Marcellus consules de consularibus provinciis ad senatum referrent, neve quid prius ex Kalendis Martiis, neve quid conjunctim de ea re referretur a consulibus, utique ejus rei causa per dies comitiales senatum haberent, senatusque consultum facerent.' In marmoribus literatis, quæ senatusconsulta vel leges nobis servarunt, frequentissime eo sensu occurrit. Ita in antiquissimo senatusconsulto de Bacchanalibus: VTEI. HOCE. IN. TABOLAM. AHENAM. INCIDERETIS. ITA. SENATVS AIQVOM. CENSUIT. VTEIQVE. EAM FIGIER. IOBEATIS. VBEL. FACILIVMED. GNOSCIER. POTISIT. Aliquoties etiam in utroque Cenotaphio Pisano aliisque monumentis. Vide

etiam ad III. 30. § 7. Et hinc neque vulgatam lectionem probandam puto, sed, altero *que* ejecto, legendum existimo vel *fierent, consulumque uti alter* ut in uno meorum erat; vel *fierent, consulum utique alter*; vel, si pressius inhærendum lectioni alteri, quæ Sigonio et Gebhardo adrisit, scriberem *fierent, sed consulum; utique alter*: ut ita voculæ ‘et ut’ ex interpretatione sequentis *utique* adsumtæ sint. Si quis vero, *utique* particulam adfirmandi esse contendens, vulgatum retineret, neque ei pertinaciter adversarer. Ita enim Livius, sensum legis per compendium proponens, alterum legis caput omiserit, consules nempe creandos esse; quia id satis intelligatur partim ex præcedentibus, *ne tribunorum militum comitia fierent*; sed præsertim ex sequentibus *consulumque utique alter ex plebe crearetur*. Si enim alter consulum utique ex plebe creari deberet, consulum, loco tribunorum militum, comitia habenda placere, sponte patebat. Clericus quidem edidit etiam *ne trib. mil. comitia fierent, sed consulum, utique alter ex plebe crearetur*; verum dupliciter erravit, se ita scripsisse testando ex antiquis libris; deinde ita etiam voluisse J. F. Gronovium. Nullus enim interpretum eam lectionem ex ullo cod. laudavit, multo minus Gronovius. Præterea *alter de plebe crearetur* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 4. 5. Port. et Hav. Utraque locutio Livio in usu fuit. Supra IV. 1. ‘Mentio primo sensim inlata a tribunis, ut alterum ex plebe consulem liceret fieri, eo processit deinde, ut rogationem novem tribuni promulgarent, ut populo potestas esset, seu de plebe, seu de patribus vellet, consules facendi:’ et c. 6. ‘Eo deducta est res, ut tribunos militum consulari potestate promiscue ex patribus ac plebe creari sinerent.’ Et alibi sæpe. Pluribus itaque et integrioribus codd. nihil

mutantibus fidem habendam censeo.

§ 6 *Omnium igitur simul rerum, quarum inmodica cupido*] Vox igitur aberat a fragm. Hav. a m. pr. Tum *quorum inmodica cupido* Flor. quasi referendum foret ad sequentia ‘agri, pecuniæ, honorum.’ Sed *quarum* servant reliqui omnes. *Quarum inmodicus cupido* mendose etiam Leid. 1. et Harl. 1. a m. pr. Mox *discrimine* male deficit in Leid. 2.

Conterriti Patres, quum trepidassent] *Lege trepidarent*. T. Faber. Omnes codd. scripti et editi constanter *τὸ trepidassent* tneuntur. Neque etiam Fabri conjectura opus est. Enallage enim plusquamperfecti pro imperfecto Livio frequens est. Vide ad xxxiv. 11. § 2. Insuper *contempti Patres* Oxon. N. in margine, teste Hearnio. Error ex similitudine litterarum *m* et *rri* in scriptura Longobardica natus est.

Præter expertam multis jam ante certaminibus intercessionem, invento] *Multis* deest in Harl. 2. Contra, voce perperam addita, *multis jam annis ante certaminibus* Hearnii Oxon. L. 1. Quin et *τὸ invento* exsulat ab edd. quibus ntor, antiquioribus. Ita autem locus aliter foret interpungendus, et quidem hoc modo: *conterriti Patres, quum trepidassent publicis privatisque consiliis, nullo remedio alio præter expertam multis jam ante certaminibus intercessionem, collegas adversus tribunicias rogationes comparaverunt*. Et tum illud nullo remedio alio accipiendum foret per ellipsin participii verbi substantivi, pro ‘nullo remedio alio existente.’ Vide ad IV. 47. § 7. et xxii. 31. § 5. Vocem *invento* primus addidit Aldus. Et recte. Eandem enim servant omnes scripti.

§ 7 *Tribus ad suffragium ineundum citari a Licinio Sextioque viderunt*] *Ad suffrag. eundem* Voss. 1. et Lov. 1. Tum *Sextioque* Lov. 5. Vide modo ad § 5. Præterea *viderent* Leid. 2.

Paullo ante *comparaverant*, pro *comparaverunt*, Lov. 5. a m. pr.

Nec sollemne quidquam aliud ad sciendum plebi fieri passi sunt] *Nec sollemne nec quidquam aliud* Leid. 1. et Lov. 2. in contextu. *Nec sollemne quidquam aliud* Hav. *nec sollemne aliud quidquam* Lov. 4. Tum *asciscendum*, pro *ad sciendum*, Voss. 2. Lov. 3. 4. Harl. 1. Gaertn. Hav. et excusi principes, pro quo Froben. 1531. *ad sciendum* substituit, concinentibus reliquis scriptis. Deinde *plebei* Voss. 2. Leid. 1. et Harl. 1. Denique vox *fieri* deficit in Harl. 2. Port. Hav. et Lov. 4. Eadem voce omissa, insuper transpositis vocabulis, *ad sciendum passi sunt plebi* præfert Lov. 5.

§ 8 *Jamque frustra sæpe concilio advocato*] *Jam frustra* edd. quas vidi, Aldo priores. Is primus *Jamque* dedit, quod servant omnes scripti, nisi quod *Itaque* sit in Lov. 2. Tum *sæpe* omittitur in Leid. 2. Præterea *consilio advocato* Lov. 1. 2. 5. Voss. 1. et Leid. 2. quod et erat in vetustioribus excusis. Ascensius autem 1516. substituit *concilio advocato*, ut est in reliquis scriptis. Et recte. Intelliguntur enim comitia tributa, quæ non *consilium*, sed *concilium*, vocanda esse, docuit Gronovius ad Liv. XLIV. 11. § 5.

Bene habet, inquit Sextius] *Bene habent* Flor. invitis reliquis omnibus, qui recte vulgatum servant. Est enim formula sollemnis, qua Livius sæpius usus est. Infra VIII. 6. 'Bene habet. Dii, pium movete bellum.' c. 9. 'Atqui bene habet, inquit Decius, si ab collega litatum est.' c. 35. 'Bene habet, inquit, Quirites: vicit disciplina militaris.' XXXIX. 50. 'Postquam dictum est, incolumes esse; Bene habet, inquit: et, poculo inpavide exhausto, haud ita multo post expiravit.' Similiter Cic. pro Murena c. 6. 'Bene habet: jacta sunt fundamenta defensionis:' ubi vide Camerar. et Valer. Max. v. 10.

ex. 2. 'Quapropter bene habet: adnuendo enim votis meis id egerunt, ut vos potius meum casum doleatis, quam ego vestro ingemiscerem:' ubi vide Torrenium. Adfinis autem est illa apud Florum IV. 2. § 68. 'Gladium per viscera exegit: et, ubi esset, quodam exigente, respondit hoc ipsum: Bene se habet imperator:' ubi vide viros doctos.

Quandoquidem tantum intercessionem pollere placet] Vocem *tantum* omiserunt antiquiores edd. Eam primus adscivit Aldus. Consentiant autem omnes scripti, nisi quod *tantum intercessionem* habeant Lov. 5. Harl. 2. Port. et Hav. Deinde *intercess. pollere placet* Lov. 4. *intercess. propellere placet* Hav. errore librarii. *Tantum pollere*, est 'tantum valere,' 'tantum posse.' Supra III. 34. 'Plus pollere multorum ingenia consiliaque.' v. 54. 'Non universa Etruria tantum terra marique pollens, atque inter duo maria latitudinem obtinens Italiae, bello vobis par est.' XLIV. 40. 'Fortuna, quæ plus consiliis humanis pollet, contraxit certamen.' Eo sensu *pollere* et *posse* sæpe junguntur. Vide ad II. 34. § 9. *Placeat male Lov. 2.*

Isto ipso telo tutabimur plebem] Supra v. 29. 'Si tribunicia vis tribunicio auxilio repelli nequeat, aliud telum Patres inventuros esse.' Vegetius III. 3. 'In omni expeditione unum est et maximum telum, ut tibi sufficiat victus, hostes frangat inopia.' Klock. Liv. III. 55. 'Qua lege tribuniciis rogationibus telum acerrimum datum est.' IV. 28. 'Virtute pares, necessitate, quæ ultimum ac maximum telum est, superiores estis.' IX. 37. 'Nec hostem hosti, nec multitudinem multitudini comparandam ait esse. Præterea telum aliud occultum scituros in tempore.' Cic. ad Fam. VII. 16. 'Usque quaque sapere oportet, id erit telum acerrimum.' Sallust. Fragm. I. III. Histor.

in orat. Licinii § 12. 'Vis tribunicia, telum a majoribus libertati paratum:' ad quem locum vide Cortium. Ceterum isto ipso *tutabitur plebem*, voce *telo* expuncta, male Leid. 2. Isto ipso *tutabimur plebem* Lov. 3.

§ 9 *Comitia indicite, Patres, tribunis militum creandis: faxo*] *Comitia indicite, Patres, trib. mil. faxo* Lov. 1. et Leid. 2. Si ea lectio placeret, verba per compendium scripta reddi deberent *tribunorum plebis*. Vide ad iv. 57. § 9. Sed nihil muto: nam alii omnes editam lectionem uno ore veriore esse clamant.

Faxo ne juvet vox ista, Veto] *Faxo, ne juret* fragm. Hav. a m. pr. qui error ex adfinitate ductum literarum *r* et *v* commissus est. Vide ad xlv. 39. § 15. *juvet* idem codex a manu altera. Et ita præferunt quoque Flor. Leid. uterque, et Lov. 1. 2. ac 4. quomodo sæpe peccatur in libris scriptis. Vide quæ notavi ad Sillii Ital. iv. 747. Et hic error ex eo natus est, quod literæ *b* et *v* frequenter admodum a scribis commutentur. Vide ad v. 24. § 5. *Ne juvat* Gaertn. Jac. Perizonius autem ad marginem Livii monnerat, forte hic exidisse voculam *vos*, eamque ita restituendam, *faxo, ne juvet vos vox ista*. Ejus conjecturæ favere videtur fragm. Hav. quod a m. pr. præfert *ne juvet vos ista, Veto*. At potius hic quoque librarii confuderunt literas *s* et *x*; qua ratione sæpe lapsi sunt. Vide ad xxvi. 19. § 4. Verum, in receptam lectionem conspirantibus scriptis, τὸ *vos* interponi necesse non est. Denique *Veto* deest in Harl. 2. Port. et Hav. *voto* habent Leid. 1. Lov. 4. 5. et ed. Aldina. *vento* Gaertn. vero Voss. 2. Lov. 3. et editi ante Ascensium, qui a. 1513. 1516. et 1530. edidit *Veto*: eandemque lectionem anno sequenti 1531. Frobenius, et post eum omnes editores receperunt. Et ita habent reliqui scripti; ac recte. 'Vetare' enim verbum sollemne, ac

vocem tribuniciam esse, docet Brisson. de Formul. lib. iii. p. 273. Lectione tamen ab Ascensio proposita non contenti Moguntini vulgarunt *faxo, ne juvet vox ista vos*, omisso τὸ *Veto*. Verum ita in nullo codice inveniri; ut forte lectio illa potius editorum ingenio ac conjecturæ, quam libris scriptis, accepta ferenda sit. Tutius itaque est illud sequi, quod vulgo editum exstat, et plerique libri servant; aliorum autem, paucis exceptis, vestigia verum esse evincunt.

Qua nunc concinentes collegas nostros tam læti auditis] 'Concinere voce' mire, sed tamen Latine, dictum credo: stabiliturque hæc lectio a sola Andreæ ed. a qua seorsum reliqui omnes fere libri habent *quam*. Pall. autem Mss. 1. ac 3. *quam nunc continentes*. Pal. 2. *qua nunc contemnentes collegas nostros omnes tam læti auditis*. Gebh. *Qua nunc contemnentes collegas nostros homines tam læti* Hav. *qua nunc contemnentes collegas nostros tam læti* Harl. 2. et Port. *qua nunc continentes collegas nostros tam læti* Voss. 1. Leid. ambo, et Lov. 1. *qua nunc continentes collegas in om̃s tam læti* Lov. 2. *qua nunc continentes collegas nostros tam late* Lov. 3. *q; nunc continentes collegas nostros tam læti* Lov. 4. *qua nunc collegas continentes nostros tam læti* Lov. 5. *quam nunc continentes collegas nostros tam læti* Voss. 2. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. in quo *concinentes* interpolavit manus altera. *Qua nunc concinentes collegas nostros tam læti* Flor. et Harl. 1. quam veram lectionem esse, nullus dubito. Voculas *qua* et *quam* sæpius librarii confuderunt. Vide i. 38. § 6. ii. 31. § 2. viii. 31. § 3. c. 35. § 6. ix. 40. § 2. x. 14. § 5. et alibi. Causa dari potest, quod virgula, quæ literæ finalis *m* nota est, passim a librariis perperam vel addita, vel omisa sit: vel hoc loco litera *m* voci *quam* adhæserit ex similitudine literarum initialium voculæ sequen-

tis. Quod autem *continentes*, pro *con-*
continentes, plures codd. præferant, ex
perpetua confusione literarum *c* et *t*
factum est, de qua vide hoc cap. ad
§ 2. pro *continentes* deinde parva mu-
tatione *contēnentes*, vel *contemnentes*,
alii librarii dederunt. 'Concinere,'
quemadmodum 'canere' XL. 8. 'Quæ,
vereor, ne vana surdis auribus ceci-
nerim.' Ceterum *audistis* Gaertn.

§ 10. *Comitia, præter adilium tribu-*
norumque plebis, nulla sunt habita] Per-
peram vocem *præter* omiserunt Voss.
2. et Lov. 3. Deinde *ad. trib. plebi*
legunt Flor. Leid. 1. Harl. 1. Gaertn.
et fragm. Hav. Vide ad II. 42. § 6.
Præterea *ad* sunt deficit in Harl. 2.

Licinius Sextiusque tribuni plebis re-
fecti] Particula *que* non comparet in
Port. Eadem etiam deest in multis
edd. antiquioribus, quam addiderunt
Mediolan. a. 1495. et reliqui scripti
retinent. Mox *creari sunt passi* alio
ordine Lov. 4. Sed verbum *sunt* ex-
sulat a Lov. 2. Deinde *eaque magis-*
tratum solitudo edd. antiquæ. Frobe-
nius demum a. 1535. voces in eum or-
dinem, qui nunc vulgo exstat, rede-
git, eundemque servant codd. mei.
Nullos civiles magistratum, et plebe,
reliquis omissis, Gaertn. Sed libra-
rio errandi occasio fuit vocum *magis-*
tratus et magistratum repetitio. Vide
ad IX. 11. § 11. Eadem voces de-
erant etiam in Lov. 5. a m. pr. sed a
m. sec. ad marginem postea adscrip-
tæ fuerunt, nisi quod *et eadem*, pro
eaque, datum sit.

Plebe reficiente duos tribunos] *Plebe*
reficienti Leid. 1. et Gaertn. Alibi
eo modo casum sextum singularem
participiorum præsentium Livium
formasse, vidimus ad lib. hujus c. 14.
§ 13. Editam tamen lectionem hic
veriore esse, consensus reliquorum
codd. in eam conspirantium evincit.

His comitia tribunorum militum tollen-
tibus] *Comitia trib. mil.* Gaertn. Ve-
rum ita voce addita *comitia* creandis,
vel rogandis *tribunis militum* dicen-

dum fuisset. Vide ad II. 8. § 3. Ob
eam itaque causam, et quod reliqui
codd. nihil mutant, vulgatum servan-
dum. *Comitia tribunorum*, ut IV. 57.
'Tribunorum militum comitia edixit:'
et alibi sæpe. Error iterum ortus vi-
detur ex compendio. Vide hoc cap.
ad § 3.

Per quinquennium Urbem tenuit]
'Tenere' cum nomine vel adverbio
temporis sæpe dicit Livius pro 'du-
rare.' XXIV. 47. 'Romæ fœdum in-
cendium per duas noctes ac diem
unum tenuit.' XXV. 39. 'Atrox præ-
lium oritur: diu tenuisset, ni,' &c.
Adde ad IV. 7. § 7. Sed *ad Urbem*
non patitur hic ita accipi *tenuit*. Si
libri scripti in illo non variant, quæ-
renda est alia huic loco conveniens
significatio verbi *tenuit*: nam mihi
non videtur obvium genus loquendi
esse, 'solitudo magistratum tenet
Urbem,' pro nulli sunt in Urbe ma-
gistratus. Duk. Pighius in Annal.
ad a. CCCLXXVIII. p. 253. hic potius
sequitur Vopiscum in Vit. Taciti c.
1. Eutrop. II. 1. Sext. Rufum in Bre-
viar. c. 2. et Cassiod. in Chron. qui
non per quinque, sed per quatuor
annos, nullos curules magistratus
creatos fuisse referunt. Annum vero
hic exemptum, qui tamen per rationes
chronologicas abesse non potest, re-
cipere conatur alium intercalando
post tribunos militum memoratos c.
38. hujus libri, quo quidem neque
consules neque tribuni militum con-
sulares creati, sed duo deinceps dic-
tatores dicti fuissent, M. Furius Ca-
millus IV. et P. Manlius, quos Livius
cap. 38. iisdem tribunis consularibus
magistratum gerentibus honore fun-
ctos scripsit. Vide Pighium in Ann.
ad an. CCCLXXXIV. pag. 257. Verum
Pighium refellit, ac Livium defendit
Dodwell. de Cyclis Dissert. X. § 82.
Chronologiam autem Livii etiam Si-
gonius in fastis secutus est.

CAP. XXXVI. § 1 *Alia bella oppor-*
tune quievēre] *Opportuna quievēre* Leid

2. et Lov. 1. *oportuna crevere* Lov. 4. *opportune quieverunt* Gaertn. *opportune creavere* Port. a m. pr. *optime quieverunt* priscae edd. usque ad Moguntinos, qui dederunt *peropportune quieverunt*: pro quo iterum Aldus *opportune quievire*. Supra hoc lib. c. 18. 'Et Patribus et plebi peropportune externa quies data.' *Opportune et optime* etiam alibi in Mss. commutantur. Vide ad xxxvii. 7. § 10. *Peropportune* hic recipiendum non puto, quod ita nulli præferant codd. licet sæpe ea voce Livius usus sit. Vide ad xxix. 35. § 9.

Veliterni coloni gestientes otio] *Veliterni* fragm. Hav. *Velitrini* Gaertn. Vide etiam ad cap. 21. hujus lib. § 3. c. 39. § 7. ad viii. 12. § 8. et ad cap. 13. § 5. Secundum Stephan. Byz. in voce Βέλιτρα, gentile ejus urbis dicitur Βελιτριανός: pro quo, teste Berkel. ad eum locum, Cluverius in Ital. Antiq. iii. 8. p. 1016. Βελιτριῶνος scribendum conjicit, idque ita formatum obcurrere Berkel. docet apud Diod. Sicul. lib. xiv. p. 449. ut et *Veliternus* apud Sueton. in Aug. c. 94. quamvis et Οὐβελιτριανός obcurrat apud Plutarch. in Camillo p. 151. adde etiam apud Dionys. Hal. lib. v. pag. 326. Ego vero hic vulgatum servandum puto, tum quod in illud consentiant optimi codd. tum etiam quod gentile illud non alio modo apud Latinos formatum reperiat. Apud Sueton. etiam optimus cod. Salmas. *Veliterni*, non *Velitrini*, præfert. Contra apud Val. Max. ix. 10. ex. 1. ubi recte *Veliternos* editur, cod. prior Trajectin. habet *Veliternos*. Vide Burm. ad l. laud. Sueton. qui VELITERNVS etiam ex duobus lapidibus, apud Gruter. et Reines. obviis, laudat.

Et agrum Romanum aliquoties incursavere] *In agrum Rom.* aliq. *incurs.* Voss. 2. et Lov. 3. Liv. viii. 38. 'Eques, luce demum ausus incursare in hostem, agmen detinuit:' ubi vide quæ notantur. Verum et altera con-

structio 'incursare agrum' Livio frequens fuit. ii. 48. 'Ubi abductas senserant legiones, agros incursabant.' v. 31. 'Superbia elati ultro agros Romanos incursavere.' xxviii. 11. 'Querentes agrum suum ab adcolis Gallis incursari ac vastari.' xxxix. 1. 'Propter domesticam inopiam vicinos agros incursabant.' Quum itaque utrumque loquendi genus apud Livium inveniatur, vulgatum præferendum puto, quod illud defendat omnium reliquorum codd. inter quos etiam optimi sunt, turba. *Incursaverunt* habet Gaertn.

§ 2 *Eaque res, Tusculanis veteribus sociis, novis civibus, opem orantibus, verecundia maxime non Patres modo, &c. movit*] Jac. Perizonius ad marginem Livii conjecit, forte legendum esse *eaque res*: ut *verecundia* accipiatur casu primo, et ea dicatur Patres ac plebem movisse. Omnes tamen codd. scripti et æditi constanter *eaque res* servarunt: quare eam lectionem præfero, et *verecundia* pro casu sexto habeo. 'Movit Patres verecundia,' ut 'movere amore' apud Ovid. Trist. ii. 240. 'Et falso movi pectus amore meum.' Ita 'motus ira,' 'amore,' Liv. ii. 42. 'Motique ira numinis causam nullam aliam vates canebant, quam hand rite sacra fieri.' Ovid. Ep. Her. ii. 24. 'nec nostro motus amore redis.' *Verecundia maxima* edd. Rom. 1472. et Parm. Alibi hoc modo librarii in quibusdam codd. peccarunt. *maxima plebis turba*, pro *maxime* p. t. datum erat v. 40. § 5. *maximoque lapidum ictu*, pro *maximeque* l. i. x. 1. § 5. Vide quæ notantur ad priorem locum. Præterea Pighius in Annal. ad a. ccclxxxii. p. 255. legendum censet *veteribus sociis et novis tum civibus*. Verum et hic nullam emendandi necessitatem video, præsertim quum omnes libri stent cum vulgata lectione; nisi quod librarius Leid. 1. aberrans *cibus*, pro *civibus*, dederit. Deinde *opem curantibus* male Voss. 2.

opera orantibus Leid. 1. Tum vocula non perperam deest in Leid. 2. et Lov. 1. Deinde *Patres et modo* Lov. 5.

§ 3 *Remittentibus tribunis plebis, comitia per interregem sunt habita*] Errorem Vopisci in Tacito c. 1. in hac re ibi observarunt Casaubonns et Salmasius. *Duk.* Vel *remittentibus* hic tamquam neutrum sine casu per ellipsin ponitur, pro ‘remittentibus certamen,’ ‘remittentibus intercessionem:’ ita II. 34. ‘Ut etiam, ubi ea pestilentia remisisset, terrore aliquo tenerentur:’ ad quem locum plura vide: vel *remittentibus* est ‘permittentibus.’ Vide Lipsium ad Tacit. Annal. I. 8. Acidal. ad Pacati Paneg. c. 32. et Jac. Gothofred. ad I. 3. Cod. Theodos. de Divers. Rescript. ita tamen, ut hoc verbo indicetur, non modo permisisse, concessisse tribunos, sed etiam victos et expugnatos post aliquod certamen permisisse, concessisse; et quidem hoc loco verecundia victos, expugnatos fuisse. Vide J. F. Gronovium Observ. IV. 2. Ceterum vox *plebis* deest in Leid. 2. *comitia* in fragm. Hav. a m. pr. sed ab eadem adscripta exstat in margine. Tum *per interr. habita sunt* præfert Leid. 2. *per interr. suum habita* fragm. Hav.

Creatique tribuni militum L. Furius, A. Manlius] Pall. 1. ac 3. *Matilius*. Andreas edidit *A. Manilius*. Gebh. *Aulius Matilius* fragm. Hav. *Aulus Matilius* Leid. 1. Lov. 3. et Gaertn. scribarum errore, qui literas *n* et *ti* ob ductuum similitudinem in Longobardica scriptura confuderunt. Vide ad IV. 46. § 9. Ceterum plerique hujus anni tribuni jam antea eundem magistratum gessisse dicuntur. Et quidem L. Furius nunc iterum eam dignitatem obtinet. Nam et supra tribunus memoratur cap. 22. A. Manlius quartum; tertium enim obcurrit c. 21. Ser. Sulpicius in Fast. Capitolin. fragmentis ‘Prætextatus’ vocatur, et tertium tribunus dicitur. De prioribus autem ejus tribunatibus vide ad c. 22. § 1. Etiam pars nomi-

nis Ser. Cornelii in Fragm. Capitol. superest, unde constat Maluginensem cognominatum fuisse, et hoc anno honorem illum sextum obtinuisse. Idem ergo est, de quo agit Sigonius ad v. 36. § 12. Nulli tamen numeros illos addendos censeo, quod constanter in codd. omittantur, et Livius eos sæpissime neglexerit. Vide ad II. 16. § 7.

A. et C. Valerii] Legendum est *P. et C. Valerii*. Id docent Capitolina fragmenta, in quibus est *POPPLICOLA*. v. Ex quo apparet, P. Valerium Popplicolam esse, qui quater ante tribunus militum fuit, et postea etiam sextum traditur esse a Livio. Quæ res in magnum errorem Glareanum induxit, ut annum ibi sine causa interjiciendum esse putaret. [‘Glareanus alias adducit rationes, quæ non diluuntur, ut fieri oportebat.’] *Sigon.* Priori horum tribunorum *Auli* prænomen, quemadmodum ante Sigonium in omnibus excusis erat, tribuunt codd. quoscumque vidi, excepto solo Gaertn. in quo *Lucius* dicitur. Sed recte ejus loco Sigonius *Publius* reposuit, quem in eo secutus est Pighius in Annal. ad a. cccclxxxii. p. 255. Glareanus autem errorem, quem Sigonius refellit, commisit ad c. 38. § 11. et c. 42. § 3. Quod autem Glareanus querat, Sigonium alias rationes a se adductas non diluisse, quemadmodum fieri oportuerat, iis omnino Sigonius respondit in Scholiis ad Chronolog. Livii ad a. cccclxxxviii. Ratio autem notarum non permittit, ut examinemus, utrum responsio ejus ad argumenta Glareani sufficiat. Certe non satisfacit Dodwello, quem via, diversa ab ea quam Glareanus et Sigonius institerunt, annum qui in Livio intercidisse creditur, ei restituisse vidimus ad c. 34. § 1. Ceterum *Valerius* præferunt Lov. 1. a m. pr. Voss. 1. et fragm. Hav. nisi quod in eorum secundo, stigmate ultimæ parti τοῦ u subjecto librarius aut alius quis indicare voluerit, emendandam

esse *Valeriis*. Sed *Valerii* vera lectio est. Vide quæ dicta sunt hoc lib. ad c. 22. § 1. Et ita exhibent reliqui codd. nisi quod *Cornelii* sit in Lov. 5. *Valeri* in Flor. et Leid. 1. quæ lectio vulgatam potius firmat, quam evertit; quum infinitis locis librarii geminatam literam *i* per simplicem efferre soliti sint. Vide ad xxxviii. 27. § 8.

Haudquaquam tam obedientem in dilectu, quam in comitiis, habuere] *Haud quamquam tamen obed.* Gaertn. *quamquam præferunt etiam* Lov. 1. et 3. Sæpius *q̄q̄*, sive *quaquam*, et, *q̄q̄* id est *quamquam*, in Mss. commutantur. Vide ad vii. 26. § 8. Eodem modo, quo *q* et *q̄*, sive *qua* et *quam*; de quo vide ad cap. præc. § 9. Passim etiam *tam* et *tamen* confuderunt librarii. Vide ad xxii. 59. § 13. *Haud quamquam tam obed. tam in dilectu* fragm. Hav. quasi duplicem lectionem in codd. suis scriba invenisset, nempe *tam obedientem in dilectu*, et *obedientem tam in dilectu*, atque utramque exprimere voluisset. Sed posteriori loco *tam* admitti nequit. In *dilectu* etiam Leid. 1. et Lov. 1. Vide ad xxxvii. 51. § 7. In *dilectum* Flor. Denique *hære*, id est *habere*, Gaertn.

§ 4 *Ingentique contentione exercitu scripto profecti]* *Contione* Voss. 2. Lov. 3. et Hav. quomodo frequenter lapsi sunt scribæ. Vide ad iv. 6. § 4. *Tum exercito* Port. a m. pr. quomodo etiam peccatur viii. 36. § 8. Vide ad i. 15. § 7. Deinde *perfecti*. De hoc errore vide ad xxxvii. 6. § 7.

Intra suamet ipsum mœnia compulere] *Ipsi* Harl. 2. et Port. a m. pr. *ipsa* Hav. Vide hoc lib. ad c. 3. § 8. In verbis præcedd. a *Tusculo*, pro *ab Tusculo*, præferunt Gaertn. et fragm. Hav.

§ 5 *Ab eis, a quibus obsideri cæptæ erant, expugnari potuere]* *Ab eis, quibus obsideri* Lov. 1. 5. Voss. 1. et Leid. 2. Dein *expugnare potuere* Gaertn. et fragm. Hav. *expugnari poterant* Leid. 2. *expugnari potuerunt* Hav. Paulo ante *Velitres*, pro *Velitæra*, Voss. 2. Vide ad cap. seq. §

12. Deinde *nec tum*, pro *nec tamen*, Lov. 2. Vide ad xxii. 17. § 5.

§ 6 Q. *Servilius, C. Veturius, M. Aulus, et M. Cornelius, Q. Quintius, M. Fabius]* Quidam pro *M. Aulus* emendarunt *A. Manlius*: sed is prioris anni fuit tribunus militum. Quare legendum *C. Veturius II. A. et M. Cornelii*. Nam *C. Veturius* primum fuit a. ccclxxviii. c. 32. hic autem secundum. *Cornelii* vero postea iterum fiunt a. ccclxxviii. ad hujus libri finem c. 42. Hic itaque primum fuere; et faciliter ex *II.* potuit *M.* fieri: mirum autem, et in his quidem, et præcedentis anni omnibus tribunis, omissa et cognomina et numerum. *Glar.* Quia antea legebatur *C. Veturius, M. Aulus, et M. Cornelius*, propterea probo conjecturam *Gla-reani*, quæ est, ut legatur *C. Veturius II., A. et M. Cornelii*. Nam *C. Veturius* semel ante fuit, *A.* autem et *M. Cornelii* infra iterum esse dicuntur, quorum alter *Cossus* est, alter *Maluginensis*. Sigon. Pall. 1. ac 3. *aius Vetellius*. Pal. 2. *C. anius Veturius*. Andreas vero nobis in ed. sua reliquit *Cl. Haius Veturius*. Hoc Augiæ stabulum aliquantum alii purgarunt. *Gebh.* In nominibus horum tribunorum plurimum iterum variant codd. scripti. De priori inter omnes convenit. Secundi prænomen quum olim omnibus literis *Caius* perscriptum fuisset, iis in duas voces divisus perperam *C. aius* datum invenio in Leid. 1. Lov. 3. Harl. 1. et fragm. Hav. a m. sec. *C. anius*, addita insuper litera, in Lov. 5. et Harl. 2. *C. avius* in Lov. 2. et Hav. duabus literis additis *C. annius* in Port. corruptius *C. Aulus* in Lov. 4. sed corruptissime *C. Ærinus* in Gaertn. Ejusdem tribuni nomen est *Vetueius* in Hav. *Neturius* in Lov. 1. *Vitellius* in Lov. 4. *Vetellius* in Leid. 1. Voss. 2. Lov. 2. 3. et fragm. Hav. a m. pr. utrumque junctum *Vetellius Veturius* est in Gaertn. Terti et quarti tribuni nomina ita exhibentur: *Maulius M. Cornelius* in Harl. 2.

pro quo *Manlius M. Cornelius* præfert Port. *Manilius M. Cornelius* Hav. *Manlius et M. Cornelii* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. ac 5. *Aulus et M. Cornelius* Gaertn. tertii prænomine omissio *M. Cornelius* Harl. 1. Voces contra *et M. Cornelii*, Q. *Quintius* desunt in Lov. 4. Reliqui omnes habent *A. et M. Cornelius*, vel *A. et M. Cornelii*, quod rectum est. Vide ad hujus libri c. 22. § 1. Quod ad duos ultimos tribunos *et Quintus M. Fabius* obfert Leid. 1. *et Quintius M. Fabius* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *et Q. Quintius M. Fabius* Voss. 2. Lov. 2. 5. Harl. 1. Gaertn. et fragm. Hav. quæ *Quintius M. Fabius* Lov. 3. Q. *Quintius et M. Fabius* Port. et Hav. Per eum quem pro *M. Aulus*, ut habent præcæ edd. *A. Manlius* emendasse Glareanus notat, intelligendus est Aldus, qui ita edidit: eum vero secuti sunt Colonienses 1525. Cervicornus, et Ascensius 1530. Verum ea scriptura in nullo cod. superest. Ceterum ex his patet, nullum etiam esse codicem, qui iterati honoris notam, a Glareano Veturio additam, probante etiam Sigonio, agnoscat; quam neque addendam contendo. Prodesse enim illis nequit, quod se secutos dicant vestigia veterum edd. quæ *M. Aulus et M. Cornelius* præferunt. Litera enim *M.* quam in notam numeri binarii convertunt, inde inrepsit, quod librarii primo prioris tribuni prænomen *Aulus* omiserint, et deum, litera *M.* qua sequentis tribuni prænomen indicabatur, exarata, errorem animadverterint; ideoque, ut solebant, ea non deleta, quod omissum erat, addiderint; unde tandem exiit *M. Aulus et M. Cornelius*, vel *Cornelii*. Et veram esse hanc originem vitiosæ istius lectionis, probat scriptura, quam ex cod. Harl. 1. laudavi. Ex *M. Aulus* deinde factum est *Maulius* et *Manlius*, quod in multis codd. superesse vidimus. His permotus vocem *iterum*, quam post

Sigonium Gronovius recepit, ex contextu eieci. Et cur, quæso, uni Veturio repetiti honoris nota invitis scriptis adderetur? quum et alii fuerint in collegio hujus anni, qui similiter antea eandem dignitatem gesserint. Certe Q. Servilius nunc tertium erat tribunus, cujus secundum tribunatum memorat Livius cap. 31. At M. Fabius iterum est tribunus, ut Fasti Capitolini docent, qui etiam iterati honoris signum addunt. Prioris autem tribunatus Livius meminit cap. 22. Quemadmodum itaque illorum, ita et C. Veturii nomini iterum gesti honoris notam non addendam esse sine codd. auctoritate, verius est: præsertim quum Livius eam sæpius omiserit. Vide ad II. 16. § 7. Ita ut edidi, dederunt jam olim Moguntini, quos primus secutus est Frobenius 1531. et inde præter Sigonium omnes recentiores usque ad Gronovium. Eandem etiam lectionem servavit cod. Flor. et fragm. Hav. a m. sec. nisi quod in eo male sit *Cornelius*, pro *Cornelii*.

Nihil ne ab his quidem tribunis ad Velitras memorabile factum] *Nihil e ab his quidem* Leid. 1. *nihil et ab his quidem* Lov. 2. 4. et fragm. Hav. *nihilve ab his quidem* Lov. 3. *nihil ab his quidem* quidam vetustiores typis excusi. Aldus deinde *ne* addidit, quod retinent reliqui codd. et exhibuerant etiam edd. Rom. 1472. ac Parm. At vocibus transpositis *nihil ne quidem ab his* Harl. 2. Port. et Hav. Male. Vide ad XXXVIII. 25. § 14. Tum *tribunis Romanis* Gaertn. Forte olim per compendium scriptum librarius ejus cod. invenerat *TR.* Ita ex literis illis disjunctis *tribunis Romanis* scribendi occasionem adripere potuit. Deinde priores ante Aldum edd. ad *Vel. factum memor.* nullo codicum adsentiente.

§ 7 *In majore discrimine domi res vertebantur*] *In majori discr.* Voss. 2. Lov. 2. 3. Gaertn. Hav. et fragm.

Hav. Deinde *res domi vertebantur* edd. principes. Aldus primus voces eo ordine constituit, quo nunc eduntur. Cum eo autem stant omnes scripti.

Præter Sextum Liciniumque latores legis, jam octavum tribunos plebis refectos] *Præter Sextum Liciniumque* Flor. Voss. 2. Leid. ambo, Lov. 3. et fragm. Hav. a m. pr. *præter Sextum Licinium* Hav. Sed toties jam eorum nomina juncta in præcedentibus obvia fuerunt, ut, in iis librarios errare potuisse, mirandum sit. Vide mox ad § 10. et c. 41. § 10. Tum *jam latores legum*, priori voce perperam addita, Lov. 5. Hinc *octavo* Lov. 1. Harl. 2. Port. Hav. et multæ veterum edd. Vide ad v. 16. § 1. Deinde *trib. pl. refecti* Leid. 2. *tribunos plebis, refectus Fabius quoque tribunus militum* Voss. 1. neque aliter Lov. 1. nisi quod omittat vocem *tribunos*. Vocem *refectos* omittit Voss. 2. Sed reliqui omnes eam recte servarunt. Vide ad III. 57. § 12. Mox *Stilonis*, pro *Stolonis*, male Leid. 2. nec melius *Scolonis* Lov. 2. et 3. Nam Licinius hic *Stolonis* cognomen sibi confirmavit, et ad posteros transmisit, 'quod nullus in ejus fundo reperi poterat stolo; quod effodiebat circum arbores, e radicibus quæ nascerentur e solo quos stolones adpellabant,' ut Varro auctor est de Re Rust. I. 2.

Quarum legum auctor fuerat, earum suasorem se haud dubium ferebat] *Quarum legum auctor fuerat* Port. *quarum legum auctorū fuerat* fragm. Hav. a m. pr. in quo æque mendose *auctorē* a m. altera interpolatum est. *Quarum legum fuerat auctor* Hav. Tum *earum se suasorem* alio ordine Harl. 2. Gaertn. Port. et Hav. Vox *earum* non adparet in Lov. 5. sed, pro *se*, est in Leid. 1. et fragm. Hav. a m. pr.

§ 8 *Ex collegio tribunorum plebis primo intercessores legum fuissent*] *Tribunorum plebi* Leid. 1. et Harl. 1. Multi etiam codd. ambigue *pleb.* vel

pl. præferunt. Vide ad II. 42. § 6. *Ex collegis primi intercessores*, reliquis omissis, Lov. 2. *primi* etiam Lov. 4. *prima* fragm. Hav.

Ut ferme solent, qui a suis desciscunt] *Ut ferme solet* Harl. 2. Port. et Hav. quorum codd. librarii existimasse videntur, *ut solet* hic impersonaliter poni, de quo modo dictum est ad c. 34. § 5. Verum, cohærere voces *solent, qui desciscunt*, vidissent, si animum advertere voluissent. Tum *qui ab suis* Port. et Hav. *quia a suis* quædam ex antt. edd. Male. Vide ad xxxvi. 33. § 5. Hic autem ultima litera vocis *quia* perperam repetita est ex sequenti præpositione. Deinde *asciscunt* Voss. 2. *desistunt* multæ ex vetustioribus excusis, pro quo jam Mediolanenses 1495. recte dederunt *desciscunt*: quod et idem servat Rom. 1472. Solent sæpe hæc verba commutari. Vide ad xxx. 3. § 5.

Capti et stupentes animi] Si vulgatum servandum, *animi* accipio casu secundo numeri singularis, ut *stupentes animi* dicatur, quemadmodum 'æger animi,' de quo vide ad xxx. 13. § 9. Interim *stupentes animis* Lov. 2. *stupentibus animi* Gaertn. Videndum itaque, an legendum sit *stupentibus animis*. Ita 'stupentes mentes' Horat. Epod. VII. 15. 'Tacent: et albus ora pallor inficit, Mentisque percussæ stupent.' Neque displicet etiam unius modo memorati codicis lectio *Capti et stupentes animis*. Illa certe, quæ vulgo exstat, minus satisfacit, sive *animi* numero singulari casu secundo, sive plurali casu primo accipere velis.

Vocibus alienis id modo, quod domi præceptum erat, intercessionis suæ prætendebant] *Vocē alienis* Leid. 1. *vocalienis* Klockian. *vocum alienis* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *vocem alienis* Voss. 2. Lov. 3. et fragm. Hav. a m. pr. *votisque alienis* Lov. 2. *votis alienis* Lov. 5. Sed 'vocibus alienis prætendere' dictum est, ut 'verbis se-

natus quærere' III. 50. § 15. ubi vide. Tum *id domo*, transpositis perperam literis, Harl. 1. Vide ad xxxix. 13. § 3. *id domi præceptum erat*, omissis mediis, Lov. 3. Deinde *intercessioni fuit prætendebant* Hav.

§ 9 *Velitris in exercitu plebis magnam partem abesse*] *Velitres* Lov. 5. a m. pr. et Gaertn. corruptius *Ulixis* Hav. Insuper *magnam partem esse* Voss. ambo, Leid. 2. Lov. 1. 3. et editi, quos vidi, usque ad Aldum, qui *abesse* restituit, ut præferunt reliqui codd. 'Abesse in ex. Vel.' pro *abesse* ab Urbe Roma, ita ut sit in exercitu, qui est Velitris. Elegantior multo hæc lectio est, quam altera, ac sensum plenior efficit.

Comitia differri debere] *Comitia differri jubent* Hearnii Oxon. C. *comitia debere transferri* Leid. 2. *comitia debere differri* alio ordine Lov. 1. et 5.

Ut universa plebes de suis commodis suffragia ferret] *Universa plebs* Voss. ambo, Leid. 2. Lov. quinque, Port. Gaertn. Hav. et excusi principes. Aldus primus dedit *universa plebes*, ut habent reliqui scripti. Vide ad i. 20. § 6. Deinde alia omnia curans Hav. codicis scribe *de suis comediis suffragiis ferret* nobis dedit. *De suis incommodis* est in Gaertn.

§ 10 *Sextius Liciniusque cum parte collegarum et uno ex tribunis*] *Sextus Liciniusque cum parte* Flor. et Lov. 3. Vide hoc cap. ad § 7. *Sextius Licinius qui cum parte* Voss. 1. Lov. 1. et Harl. 1. Præterea *ut uno ex tribunis* Voss. 1. et Lov. 1. qui error in scriptis admodum frequens est. Vide ad xxi. 28. § 8.

Artifices jam tot annorum usu tractandi animos plebis] *Jam tunc ann. usu* Gaertn. Sed formulæ *jam tunc*, sive *jam tum*, de qua dixi ad i. 41. § 7. hic locus esse vix potest. Tot sive multorum annorum usu jam erant artifices tractandi animos plebis. *Jam tot annorum qui usu* Lov. 1. 2. et Leid. 2. Deinde *tractando animos plebis* Harl.

2. 'artifices' autem 'tractando animos' dictum esse censi posset eodem modo, quo 'adjutor consiliis,' 'amicus populo Romano,' et similia, de quibus adi ad xxxix. 47. § 11. At potius videtur, ut existimemus, eam lectionem ex librarii stupore ortam esse, qui jungenda crediderit *usu tractando*: errorem itaque promanasse ex illo fonte, de quo egi ad c. 3. hujus lib. § 8. *Tracti animos* Lov. 3.

Primores Patrum productos interrogando de singulis] *i mores Patrum* Gaertn. Præterea *vox interrogando* non exstat in Voss. 2. et Lov. 3.

§ 11 *Auderentne postulare, ut, quum bina jugera agri plebi dividerentur*] *Auderent nec postul.* Leid. 1. et fragm. Hav. *Auderent nunc postulare* Lov. 2. nã per compendium forte scriptum fuerat, idque librario errandi ansam præbuit. Vide ad cap. seq. § 6. Tum *bona jugera agri* Hav. Quod omnino a dormitante librario profectum est. Bina enim jugera hoc tempore ordinaria fuit mensura, quæ cuique in coloniam deducto adsignari solebat. Supra iv. 47. 'Opportune senatus censuit frequens, coloniam Lavicos deducendam. Coloni ab urbe mille et quingenti missi bina jugera acceperunt.' viii. 21. 'Eodem anno Anxur treceni in coloniam missi sunt. Bina jugera agri acceperunt.' Sicul. Flacc. de Condit. Agror. p. 15. 'Cum antiqui Romanorum agrum ex hostibus captum victori populo per bina jugera partiti sunt, centenis hominibus ducentena jugera dederunt.' Juvenal. Satyr. xiv. 161. 'fractis ætate ac Punica passis Prælia, vel Pyrrhum inmanem, gladiosque Molossos, Tandem pro multis vix jugera bina dabantur Vulneribus.' Hinc mensuræ semissem jugeri aliquando additum fuisse, constat ex Livio vi. 16. 'Senatus Satricum coloniam duo millia civium Romanorum deduci jussit: bina jugera et semisses agri adsignati.' Postea Licinius tribunus

plebi viritim septena jugera divisisse dicitur apud Colum. de Re Rust. i. 3. 'Post reges exactos Liciniana illa septena jugera, quæ plebis tribunus viritim diviserat, majores quæstus antiquis retulere.' Referendum id videtur ad hujus temporis Licinium Stolonem, qui cum Sextio tribunus plebis existens legem promulgavit 'de modo agrorum, ne quis plus quingenta jugera agri possideret,' teste Livio c. 35. Eandem etiam pertulit. Nam postea 'a M. Popillio Lænate sua lege decem millibus æris est damnatus, quod mille jugerum agri cum filio possideret, emancipandoque filium frandem legi fecisset,' ut Livius refert vii. 16. Jam autem lege hac perlata ex eo, quod principes plus, quam quingenta jugera, possederant, plebi viritim septena jugera divisisse videtur. Non recte tamen illi, qui rei agrariæ leges varias collegerunt apud Gæsium in Rei Agrar. Auctor. p. 348. legis Liciniæ hoc caput constituerunt: 'Quotiescumque populus Romanus agrum per curatores dividi jubebit, jugera non minus septem assignantur.' Licinius enim septena quidem jugera plebi divisit, non tamen, ne minor numerus postea adsignaretur, lege sua constituisse videtur. Certe post legem ejus latam bina adhuc jugera adsignata fuisse constat ex loco Livii laudato viii. 21. quin etiam quina ac sena jugera adhuc diutissime postea sæpius divisa memorantur apud Livium. Vide l. xxxix. c. 44. et 55. et xl. 29. Huc etiam Turneb. ad Cic. Orat. Agrar. ii. 8. retulit locum Varronis ex l. 7. de Re Rust. c. 2. secundum quem 'C. Licinius tribunus plebis cum esset, post reges exactos annis ccclxv. primus populum ad leges accipiundas in septem jugera forensia e comitio eduxit.' At verba *post reges exactos annis CCCLXV.* id alio pertinere ostendunt. Alio etiam referendum docuit Pighius in Annal.

ad a. dcviii. p. 464. Ceterum 'bina et 'bona' etiam alibi in Mss. confunduntur. Exemplum habuimus iv. 34. § 4. Præterea, transpositis vocibus, *jugera plebi agri Gaetrn. plebei* est in Lov. 1. *dividentur* in Harl. 1. qui idem codex verbis seqq. *plus genta*, pro *plus quingenta*, præfert.

Vix ad tectum necessarium aut locum sepulturæ suus pateret ager] Tò vix loco suo motum infra ante vocem *pateret* inserunt Harl. 1. Port. Gaetrn. et Hav. Eandem vocem plane ignorant Lov. 1. 2. et 5. Tum *ad necessarium tectum* Gaetrn. Deinde *locum sepulchro* Hearnii Oxon. C. Denique *pr. et ager* fragm. Hav. *pareret ager* Leid. 2. 'Patere' proprium in hac re verbum est. Liv. xxxvii. 31. 'Mille et ducentos passus ibi latitudo patet.' xxxviii. 4. 'Muro quoque firmo septa erat, patente in circuitu pannello amplius tria millia passuum.' c. 59. 'Regionem dierum plus triginta in longitudinem, decem inter duo maria in latitudinem patentem.' Sueton. in Tib. c. 16. 'Toto Illyrico, quod inter Italiam regnumque Noricum et Thraciam et Macedoniam, interque Danubium flumen et sinum maris Adriatici patet, perdomito.' Justin. ii. 2. 'Multum in longitudinem et latitudinem patet.' xlii. 2. 'Armenia a Cappadocia usque mare Caspium undecies centum millia patet.' *Patere* autem et *Parere* interdum turbantur inter se in Mss. Vide ad Liv. ix. 18. § 7. De sepulcris in agro exstructis, præter Victor. Var. Lect. xiv. 21. vide Guther. de Jure Man. ii. 33. et Kirchmann. de Funer. Rom. ii. 22.

§ 12 *An placeret, senore circumventam plebem, ni potius quam sortem creditum solvat]* Hoc ni tollerem, et planior erit lectio. Neque vero me latet, quæ portenta quidam hic prodiderint, ut hunc explicarent locum. Mihi satius hoc videtur. Glar. Glareanus tollendam vocem putat illam *ni*, et immerito. Sensus enim est: pla-

ceretne plebem, ni prius usuram, quam sortem, solvat, vinculis astringi? ['Glareanus non simpliciter asserit hoc, sed sibi videri, abesse posse clariore sensu.'] *Sigon.* Faërnus legebat, *ni plus, quam sortem creditam, solvat, &c.* Ursin. *Lego, ni illud potius, quam sortem creditum, solvat.* Klock. Sublata particula *ni*, Glareanus clariore vestiri sensu orationem putavit: quem increpans Sigonius sententiam talem constituit: 'Placeretne plebem, ni prius usuram, quam sortem, solvat, vinculis adstringi?' Qui si vidisset Campani ed. excusatum habuisset Sigonius Glareanum, ante quem seculo fere prave admodum hunc in modum edidit Camp. *aut placeret fœnore circumventa plebem potius, quam sortem solvat, corpus in nervum ac supplicia dare.* Faërnus, referente Ursino, legebat *ni plus, quam sortem creditam, solvat.* Pall. 1. ac 3. *ni potius quam sorte creditum solvat.* Pal. 2. vero ad arbitrium quasi Loriti scriptus exhibet, *an placeret fœnore circumventam plebem potius unam sortem creditam solvat, corpus in nervum ac supplicia dare?* Gebh. Scribendum *ni totius sortem crediti solvat.* Nec enim propter usuras non solutas, quæ tunc admodum leves erant, (utpote uno in centenos nummos annuo pendendo taxatæ,) sed propter sortem ipsam, si ei solvendæ impares essent, in nervum et compedes adducebantur. *Salmas.* de Usur. c. 2. p. 33. Vexatus merito conjecturis locus. Glareanus *rd* *ni* tollit. Repugnat Sigonius, et explicat: 'placeretne plebem, ni prius usuram, quam sortem, solvat, vinculis adstringi?' Faërnus, *ni plus, quam sortem.* Salmasius, *ni totius sortem crediti solvat.* Duo Mss. Pall. et Voss. *ni potius quam sorte creditum.* Unus, *plebem potius, quam sortem creditam.* Quid si legamus, *An placeret fœnore circumventam plebem potius, quam sorte creditum solvat, corpus in nervum ac supplicia dare?* Creditum

fœnus non solvitur sola sorte restituta: usuræ accedant, oportet. Id autem volebat lex, quam illi ferebant, ut fœneratores sorte contenti essent: si nempe de capite deducto eo, quod usuris pernumeratum esset, reliquum triennio æquis portionibus redderetur. Hæc scripseram pridem, quum monnit me H. Nesselrodus S. J. prorsus, ut conjeceram, in membranarum quibusdam collegii scriptum reperiri. *J. F. Gron.* *Plebem vi potius, quam sortem creditum solvat* Voss. 1. a m. sec. et Lov. 1. *plebem vi potius, quam sorte creditum solvat* Voss. 2. *plebem potius, quam sorte creditum solvat* Harl. 2. et Hav. *plebem potius, quam sortem creditum solvat* Gaertn. *plebem potius, quam sortem creditam solvat* Port. *plebem, ni potius quam sortem debitam solvat* Hearnii Oxon. L. 1. *plebem, ni potius quam sorte creditum solvat* Lov. 3. *plebem, ni potius quam sortem creditam solvat* Lov. 2. 4. fragm. Hav. Oxon. L. 2. et C. apud Hearnium, omnesque excusi usque ad Froben. qui a. 1531. dedit *ni potius, quam sortem, creditum solvat*: quod recentiores servarunt, et in reliquis superest codd. Id si recipitur, 'sors' erit pecunia fœnori data; 'creditum' ejus usuræ. Verum, cur usuræ potius, quam ipsa sors, *creditum* vocentur, rationem datam opportunisset, quam nullam video. Faërno apud Ursinum consentit Latinius. Quemadmodum in Mss. exaratus hic locus foret, ex Gronovio quærentem Salmas. quo tempore librum de Usura ederet, vide ejus Epist. xciv. qui nihil aliud quam codd. Pall. lectiones subgessit, ut constat ex Epist. edita a Burm. in Syllog. Epist. tom. II. p. 545. Quod Nesselrodus Gronovium docuit, in membranarum quibusdam Collegii S. J. scriptum reperiri, id a Mureto adnotatum, ex adnotatione autem Mureti Gronovium monuisse Nesselrodum, Doujatius tradit, in

quo secutus est notas Gronovii, quemadmodum verbis Livianis in ed. 1665. conceptæ subjiciuntur: sed respexisse debuerat addenda, fini voluminis subjecta, ubi verba ita corrigenda monet, ut ea postea a Jac. Gronovio edita sunt, et hic exhibentur. Verum, ne emendationem hanc viderit, illud Doujatio fraudi fuit, quod Gronovius eam per errorem retulerit inter ea, quæ lib. vii. loco lib. vi. emendanda erant. Ipse denique Doujatius, caussatus emendationem Gronovii a sententia Livii quidem non abhorreere; quæ tamen ab eo adduntur rem implicare magis quam explicare, duplicem deinde ipse proposuit emendationem; vel legendum esse *plebem, nî id potius, quam sortem creditam, solvat*; vel *plebem, nî id potius, quam sortem crediti, solvat*; quomodo fere huic loco succurrendum Klockius censuit. Verum, quidquid dicit, verior videtur Gronovii conjectura, præsertim quum eam cod. testimonio confirmatam invenerit, cui ex nostris nunc duo consentiunt. Rogant Sextius Liciniusque, utrum mallerent patricii, plebeios fœnore mersos eo adigi, ut corpus creditoribus in nervum et supplicium darent, quam concedere, ut creditum solverent restituendo sortem? Vocula *nî* perperam repetita est ex vocis præced. litera finali *m*, quæ iisdem ductibus constat, eodem modo, quo ex eadem litera repetitur præpositio *in*. Vide ad xxxvii. 11. § 4.

Corpus in nervum ac supplicia dare] *Ad supplicia* Harl. 2. reliquis invitis. Sæpe ad et ac confunduntur in Mss. Vide ad xxi. 32. § 2.

Gregatim quotidie de foro addictos duci, et repleti vinctis nobiles domos] *Vet. lib. nobilium domos.* Sigon. *De foro additos* Gaertn. et Harl. 2. Vide hoc lib. ad c. 15. § 9. *de foro abdictos* Harl. 2. *de foro adictos* Lov. 4. *de foro abductos* Port. in contextu, pro quo recte in margine *addictos* emendatur.

De foro adductos Lov. 5. Vide ad iii. 56. § 8. Deinde *repleti vinctis* fragm. Hav. a m. pr. Tandem *nobilium domos* Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. utramque lectionem *nobiles ac nobilium domos* jungit Gaertn. quod illi codici sollemne esse, vidimus ad iv. 55. § 5. Optimis codd. vulgatum tuentibus, caussam non video, cur eam lectionem repudiarem: præsertim quum 'domus nobilis' dici possit, ut 'domus trabeata' apud Claudian. in Paneg. Mall. Theod. vs. 337. 'Decurrat trabeata domus, tradatque secures Mutua posteritas.'

CAP. XXXVII. § 1 *Hæc indigna, &c. quum apud timentes sibimet ipsos, &c. increpuissent*] *In hæc indigna* Harl. 1. Deinde *apud timentes* Gaertn. eodem errore, quo 'timor' et 'tumor,' ac 'timidus' et 'tumidus,' sæpe in Mss. commutari, vidimus ad ii. 52. § 1. Præterea *timentes sibimet ipsis* Harl. 1. et edd. quas vidi, ante Frobenianam 1535. quæ prima dedit *sibimet ipsos*, quomodo est in reliquis scriptis. Vide ad ii. 19. § 5. Tandem *increpuisset* fragm. Hav. errore librarii. Refertur enim ad Sextium Liciniumque cum parte collegarum unoque ex tribunis militum Fabio, de quibus cap. præc. dixerat 'fatigabant,' mox autem hoc cap. 'adfirmabant,' et inferius similia eadem forma.

§ 2 *Atqui nec agros occupandi modum, nec fœnore trucidandi plebem alium Patribus umquam fore*] *Atque nec agros* scribendum conjicit vir doctus ad marginem ed. Curionis. *atq; uî nec agros* habent Leid. 1. Lov. 1. 2. 4. et Harl. 1. quæ lectio indicare videtur, librariorum duplicem scripturam in codd. suis invenisse *atque* et *atqui*; et utramque hac ratione exprimere voluisse. Vide ad iii. 44. § 4. *Atque* autem et *atqui* alibi etiam in codd. vetustis commutari, supra dictum est ad eundem iii. 52. § 8. Hic vero vulgatum *atqui* sensus requirit. Tum ne fœnore

Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Hinc *Patribus alium umquam fore*, vocibus alio ordine propositis, Harl. 2. Port. et Hav. *Patribus auxilium umquam fore* Lov. 4. et 5. *auxilium Patribus umquam fore* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. et Klockian. *aliud Patribus umquam fore* Flor. a m. pr. Insuper in verbis seqq. *adfirmant*, pro *adfirmabant*, Voss. 2. et Lov. 3.

Custodem suæ libertatis plebs fecisset] *Plebi fecisset* Voss. 1. Leid. ambo, Lov. 1. Harl. 1. Flor. *plebes fecisset* Gaertn. Port. et fragm. Hav. quod tamquam genuinum recepi. Vide ad I. 20. § 6. Pro eo scriptum olim fuerat *plebis*, ut etiam alibi scribi solet a librariis. Vide ad II. 24. § 2. et ad V. 12. § 11. Ejus autem vocis ultimam litteram s elisit prima vocis seq. ob ductum similitudinem, ut alibi sæpe factum. Vide ad IV. 33. § 11. inde ergo natum, quod in optimis codd. superest *plebi*.

§ 3 *Contemni jam tribunos plebei*] Ita solus edidit Clericus; *tribunos plebi* solus Jac. Gronovius. Neque ullus meorum codd. consentit alterutri. *Tribunos plebis*, ut antea edebatur, obferunt Flor. Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. 2. 3. 5. Harl. 2. Gaertn. Port. et fragm. Hav. Alii ambigue *tribunos pl.* vel *pleb.* Priorum itaque lectionem revocavi.

Quæ potestas jam suam ipsa vim frangat] *Suam vim*, ommissa media voce, Gaertn. *suam ipsam vim* Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. ambo, Port. Hav. et fragm. Hav. Et ita in contextu Aldus edidit, qui in erratis recte priorum edd. lectionem revocavit. Error, qui inest in scriptis plerisque, promanavit ex illo fonte, de quo dixi hoc lib. ad c. 3. § 8.

§ 4 *Nisi imperio communicato, numquam plebem in parte pari reipublicæ fore*] *Imperio communicando* Gaertn. Facillime *communicato* et *communicando* commutari potuerunt. Vide ad II. 48. § 4. IV. 27. § 5. VIII. 17. § 2.

Delph. et Var. Clas.

et XXIII. 31. § 8. Passim enim *literæ d* et *t* in Mss. confunduntur. Vide ad VII. 16. § 3. Hic reliquos codd. sequor, qui præferunt editam lectionem. Deinde in parte *plebem pari reipublicæ fore* Voss. 2. et editi ante Aldum. *plebem in parte reipublicæ pari fore* Leid. 2. et Lov. 1. Sed verbum *fore* deficit in Leid. 1. Paullo ante *auxilium tantum sit* Gaertn. pro *aux. t. sit*, obvio errore. Vide ad V. 3. § 8.

Quod quisquam satis putet, si plebeiorum ratio comitiis consularibus habeatur] *Quod satis quisquam putet* Gaertn. alio ordine verborum. Insuper si *plebeiorum ratio coram ipsis com. cons. hab.* duabus vocibus insertis, Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Harl. 2. Hav. et Hearnii Oxon. N. et C. At voces illas reliqui codd. et cum illis optimi, constanter respuunt. Tum ni *plebeiorum ratio* Hav. si *plebeiorum micio* Gaertn.

Nisi alterum consulem utique ex plebe fieri necesse sit, neminem fore] *Illud neminem fore* quid sibi velit, quidve ad sensum faciat, fateor plane me nescire, nisi in τῶ nisi incipiamus novam sententiam. Glar. Si priores edd. diligentius Glareanus consulisset, earum quasdam hæc verba majori interpunctione a præcedentibus distinxisse vidisset.

§ 5 *An jam memoria exisse*] Hic locus, quem alii aliter interpungunt, sic mihi videtur legendus, atque interpungendus: *An jam mem. exisse, cum trib. mil. idc. potius, quam cons. creari placuisset, ut et pleb. pat. sum. honos, quatuor et quad. an. nem. ex pl. trib. mil. creat. esse? Quis crederet duobusne in locis sua vol. imp. plebi honorem, qui oct. loca trib. mil. cr. occ. sol. sint?* Sigon. *Ante jam memoria exisse* Voss. 2. Lov. 2. 3. ac Gaertn. *Ante jam memoria exisse* Lov. 4. *Jam ante memoria exisse* Lov. 5. Harl. 2. Port. et Hav. *An jam memoriam exisse* Leid. 1. et Harl. 1. Quæ lectio tanto ma-

Livius.

23 D

gis placebat Abresch. in Animad. ad Æschyl. p. 613. præ edita, quanto magis superare putat captum librariorum. Sed memoria hic est casus sextus: quod forte non cogitans vir doctus, qui casu primo accipiebat, in margine ed. Curion. *An jam memoria exisset* scribendum conjecit. At similiter 'exire vita' Valer. Max. IX. 12. ext. 1. *Exiisse* præfert Leid. 2. a m. pr. Vide ad I. 1. § 7. et ad xxxvi. 20. § 3. Similiter 'exit' et 'exiit' confunduntur IX. 34. § 22. Mox tum *tribunos*, pro *cum tr.* Voss. 1. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa finem. *Cur tribunos militum* Lov. 2. Hinc *idcirca*, pro *idcirco*, Gaertn. et *creant*, pro *creari*, Leid. 1. Denique *potius creari plac.*, quam *cons.*, alio ordine, Lov. 4.

Ut et plebeiis pateret summus honos] *Ut ex plebeiis* Voss. 1. et Lov. 1. qui error in scriptis frequens est. Vide ad xxvi. 45. § 1. *Ut plebeiis pateret* Lov. 2. 5. Port. Hav. et fragm. Hav. *ut plebes* Leid. 1. *ut et plebes* Harl. 1. *ut et pleius* Lov. 3. *ne plebs peteret* *summos honores* Lov. 4.

III. ac XL. annis neminem ex plebe *tribunum militum creatum esse*] Hic annus est CCLXXXV. ab urbe condita. At ille, quo primi tribuni militum consulari potestate creati sunt, fuit CCCXI. Hos si ab illis subtraxeris, relinquentur anni LXXIV. Tot enim annis licuit tribunos militum consulari potestate creare, ac ex plebeiis etiam. Sed quadragies quater, inquit, hoc neglectum est; imo vero sæpius: nec enim rotundum hunc exhibuit numerum. Glar. Reprehendit hunc numerum Glareanus, ut alios multos, quod a primis tribunis militum usque ad hunc annum multo plures numerentur anni, quam XLIV. itemque, quod sæpius quam quater et quadragies fieri ex plebe tribuni militum potuerint. Verum injusta accusatio est. Mens enim auctoris est hæc: Quater et quad-

ragies tribunos militum ex patriciis solis factos esse, nullo admissio plebeio. Hinc error natus est Sex. Rufi, qui scribit in Breviar. c. 2. Romam sub tribunis militum consulari potestate fuisse annos XLIII. Quamquam, re diligenter inspecta, ne patricios quidem solos in hoc magistratu fuisse reperire possum, nisi annos duos et quadraginta. Sigon. XLIIII. annis Lov. 1. 5. Voss. 1. et Leid. 2. *quatuor ac quadraginta annos* Port. a m. pr. et Hav.

§ 6 *Qui crederent, duobusne in locis sua voluntate inperituros plebi honorem*] Sic lego: *Quid? crederentne duobus in locis.* T. Faber. Sigonius, *Quis crederet.* Sed non tollit difficultatem. Potius *deleteret τὸ ne.* Hoc si inducat, integra sententia est: qua credulitate persuadere sibi possent, ex duobus locis unum gratificaturos plebeio, qui octona loca tam avidè occuparint? Ego tamen huc magis inclino, ut gravius ulcens hic sedere putem, et *τὸ ne* quidem genuinum, *τὰ qui crederent* insiticia esse. Quid enim rotundius hac oratione, ut integram proponamus: *An jam mem. exisse, quum trib. mil. idc. potius, quam cons. cr. placuisset, ut et pleb. pat. sum. honos, quatuor et quadr. an. nem. ex pl. trib. mil. creatum esse? duobusne in l. sua vol. imp. plebi honorem, qui oct. loca trib. mil. cr. occ. sol. sint?* Confirmat me, quod simile additamentum maculavit veteres libros IV. 35. 'An portento simile miraculoque sit, fortem et strenuum virum aliquem existere ortum de plebe?' Nam hic excerpta dum Pall. *miraculoque, si fortem, &c. de plebe crederetur.* Pal. 3. *miraculoque sit, fortem, &c. credatur.* Edd. primæ *si crederent.* Quæ a corruptoribus esse nemini potest esse ambiguum. Adde quæ Observ. II. 14. notavimus. J. F. Gron. Sigonio, supra ad § 5. *Quis crederet emendanti, consentiunt* Lov. 4. ♂. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. et B. Reliqui

omnes *Qui crederent* pertinaciter defendunt; quare Gronovio vocabula hæc ejicienti fidem habere non audeo. Voci *crederet* etiam controversiam idem vir magnus movit ix. 16. § 4. Doujatius eundem intellectum fore, quem Gronovius volebat, existimat, si, sola interpunctione mutata, legamus *Quid crederent? duobusne in locis*. Verum ita sensus inpeditissimus redditur, vel potius plane evertitur. Clericus ita legendum et distinguendum judicat: *tribunum militum creatum? Essene, qui crederent, duobus in locis*: eamque minimam mutationem pronunciat. At longe minore mutatione Jac. Gronovius, quum Livium in scholis domesticis exponeret, legendum docuit, *Quis crederet, duobus nunc in locis*. Et ita est in margine edd. Ascensii 1513. et 1516. quæ in ipso contextu, utraque lectione simul juncta, præferunt *duobus nuncne in locis*. Indocti librarii ex *nunc* sive *nc*; ut scribi solebat, fecerunt *ne*, quomodo et alibi peccare soliti fuerunt. Certe v. 10. § 8. ubi recte editur, 'Quæ nunc etiam vectigalis ad ultimum facta sit,' quidam codd. *quæ ne*, alii *quîn ne* præferunt. Vide etiam ad iii. 54. § 15. c. 60. § 11. iv. 26. § 14. hoc lib. c. præc. § 11. viii. 33. § 18. et alibi. Et ita ei quod 'nunc' facturi essent, obponitur quod facere 'soliti' sunt, sive quod olim sæpius fecerant. Ceterum *impituros plebi honorem* Flor. a m. pr. sed supra scripta est *litera t*, ut sit *impituros*, sive *impertituros*. At *impartituros plebi honorem* Lov. 3. *impartituros plebi honores* Gaertn. De orthographia hujus verbi, utrum *inpartio*, an *inpertio*, dicendum sit, vide ad xxxviii. 36. § 8. *Honores* autem dedisse librarius videtur, ut conveniret præcedenti *impertituros*. Vide hoc lib. ad c. 3. § 8. Præfero hic *honorem*, quod, servant reliqui codd. Videntur enim Sextius Liciniusque et alii majoris invidiæ causa potius nu-

mero singulari, quam plurali, usi esse. Præterea de uno consulatu sermo est.

Qui octona loca tribunis militum creandis occupare soliti sint] Vide Periz. Anim. Hist. c. 2. p. 45. Quot annos Sextius et Licinius in tribunatu fuerint, disputat ibidem c. 10. p. 459. et seqq. Duk. *Optima loco* Lov. 3. *octima loca* Voss. 2. *octava loca* Gaertn. et Hav. *octena loca* Leid. 2. *centena loca* fragm. Hav. Doujatius, adfirmans amplioris numeri, quam sex tribunorum consularium, nulla alibi vestigia esse, ita emendandum judicavit, ut *senā loca* scribatur. Non ausuros enim fuisse tribunos plebis coram universo populo adfirmare, illud sollemne esse, quod vix semel, ac ne semel quidem, contigisse apud omnes constaret. Verum mihi nihil mutandum esse videtur. Octo enim tribunos militum consulari potestate creatos semel memorat Livius v. 1. Viri docti quidem ad eum locum probaverunt, Livium errasse, et duos censores, qui eo anno creati erant, inter tribunos consulari potestate numerasse: verum non tam hoc loco quærendum esse existimo, utrum umquam re vera octo tribuni uno anno creati fuerint, quam quidem, an Livius illud crediderit. Id autem quum verum esse ex illis, quæ ad eum locum notavi, pateat; nunc etiam, eandem sententiam secutus, Sextium Liciniumque adfirmantes inducere potest, patricios *octona loca tribunis militum creandis occupare*. Neque obstat, quod *soliti sint* de eo, quod semel tantum accidit, dici nequeat. Cogitandum enim est, hæc a patronis plebis animo accusatorio dici, adeoque mirum videri non debere, si omnia angeantur. Denique *soliti st'*, id est *sunt*, Gaertn. *soliti sunt* Lov. 4. et 5. cum edd. Rom. 1472. ac Parm.

Tribunatum septum tam diu habuerint] *Habuerunt* Lov. 4. et Gaertn. qui similiter *soliti sunt* exhibuerant.

Abuerint Voss. 1. signo tamen addito, quo indicatur, literam *l* expungendam esse, ut sit *abuerint* omissa adspiratione, pro *habuerint*. Vide ad xxii. 59. § 19.

§ 7 *Quod comitiis per gratiam nequeat*] *Nequeant* Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. ut subintelligatur 'obtinere.' Sed optimi stant pro vulgata lectione, in qua ex præcedenti *obtinendum* revocandum est *obtinere*.

Et seponendum extra certamen alterum consulatum] Pal. 2. *aliorum consulatum*. Forte legendum *alium consulatum*. 'Alius' pro alter. Gellius v. 11. 'Sed minime hoc esse videtur ἀντιστρέφον, quoniam ex altero latere conversus frigidius est infirmiusque.' Latinum hoc maxime. Captivor. Planti Argum. 'Captus est in pugna Hegionis filius, Alium quadrimum fugiens servus vendidit.' *Gebh. Aliorum consulatum* etiam meorum infimæ notæ Lov. 2. Port. et Hav. exhibent. Sed utramque lectionem servare volens librarius eod. Gaertn. quum prius scripsisset *vel alterum eorum consulatum*, postea emendavit *vel alterum aliorum consulatum*. Interdum 'alius' pro 'alter' poni, monuerunt viri docti ad laud. Argumenti Plantinæ comædiæ locum, et Casaub. ad Capitol. Anton. Pium c. 12. Hic tamen vulgatum præferendum puto, quod uno consensu cum optimis reliqui omnes codd. tuentur. 'Alter' et 'alius' in Mss. confundi, videbimus ad Epit. Livii lib. l. Præterea *ad se ponendum extra certamen* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Harl. 2. et Port. Mox in verbis seqq. *fit aditus*, pro *sit* ad. Gaertn. Vide hoc cap. ad § 4. *Ad quem plebi sit additus* Lov. 5.

Præmium semper potentioris futurus sit] *Figuris sit* Klockian. *futurum sit* Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. Hav. fragm. Hav. et, ut Hearne docuit, Oxon. N. et C. Neque aliter priscæ edd. usque ad Moguntinos, qui recte reposuerunt *futurus sit*, ut habent ceteri codd.

In Flor. tamen ultima litera *ροῦ* *futurus* erasa, ejusque loco litera *m* asprascripta est.

§ 8 *Quod antea jactare soliti sint*] *Jactari* Lov. 2. 5. et fragm. Hav. a m. pr. *antea actare* Lov. 3. Tum *soliti sunt* Voss. 1. a m. pr. Leid. 2. et Lov. 1. 4. ac 5. Verum obliqua oratio et hic et § 6. *sint* atque *habuerint* potius requirit: quamvis id tamen non ubique observetur. Vide Duker. ad iii. 71. § 6.

Non esse in plebeis idoneos viros ad curules magistratus] *Non esse plebeios idoneos viros* Leid. 2. *non esse in plebeios idoneos viros* Lov. 1. a m. pr.

Numquid enim socordius aut segnius rempublicam administrari post P. Licinii Calvi tribunatum] *Numqui enim* Flor. Harl. 1. et apud Hearnium excerpta Pith. Alibi *qui* et *quid* commutari solent. Vide ad iii. 50. § 16. Sed *numquid* probum est. Vide ad vii. 25. § 1. *Vox enim* exsulat a Lov. 1. Tum *secordius* Leid. 2. Lov. 3. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et quædam ex vetustioribus excusis. Et ita nonnulli codd. vii. 35. § 5. ix. 34. § 13. et alibi. Eam scripturam probat Dausquei. in Orthogr. parte sec. in voce 'Secordia,' altera magis placere videtur Vossio in Etym. Ling. Lat. voce 'Cor.' Sequentia verba variis modis in Mss. depravata exstant. *Remp. administrare potest Publicini Calvi tribunatu* habet Leid. 1. ubi librarii errore *potest*, pro *post*, datum esse patet; deinde *Publicini*, pro *Pub. Licini*, vel *P. Licinii*; et tandem *tribunatu*, pro *tribunatū*, aut *tribunatum*. Similiter *remp. administrare potest P. Licinii trib.* est in Voss. 2. et Lov. 3. Alii magis divertunt. Nam *remp. administrare potens post P. Licinii*, vel *Licini*, *Calvi trib.* Harl. ambo exhibent: *remp. administrare potest post P. Licinii Calvi trib.* Voss. 1. Port. Klockian. Lov. 1. 5. Gaertn. fragm. Hav. et apud Hearnium Oxon. B. et N. atque Excerpta Pith. *remp. administrari*

potest post P. Licinii Calvi trib. Lov. 4. et Oxon. L. 1. 2. et C. *remp. administrari potuit post P. Licinii Calvi trib.* Neapol. Latinii : *respublica administrari potest P. Licinii Calvi tribunatu* Lov. 2. *respublica administrare potest post P. Lucinii Calvi trib.* Hav. *respublica administrari potest post P. Licinii Calvi trib.* Leid. 2. et priscæ edd. pro quo Ascensius dedit *respublica administrata post P. Licinii Calvi trib.* Ascensium autem, præter Aldum priorum edd. lectioni adhærentem, secuti sunt recentiores omnes usque ad Frobenium, qui 1535. vulgari curavit, ut nunc editur. Quæ lectio etiam vera est, et auctoritate optimi Flor. probari videtur : certe ex eo in excerptis meis nullam varietatem scripturæ notari video. Illud *potest post*, quod in plerisque codd. erat, vel ortum est ex conjunctione duarum lectionum *potest*, quod Leid. 1. et Voss. 2. habere vidimus, et *post* ; vel profluxit ex eo, quod locutio, per verbum infinitum prolata, librariis displicuerit ; ad quod idem saxum eos sæpe offendisse, vidimus ad I. 50. § 5.

Quam per eos annos gesta sit, quibus præter patricios nemo tribunus militum fuerit ? quin contra patricios aliquot damnatos] Quam per eos ante nos gesta sint. Quin cor patr. aliquot, reliquis omissis, Voss. 2. cui errori causa fuit vocis patricios repetitio. Vide ad I. 11. § 11. *quam per eos ante nos gesta sint* etiam Lov. 3. præter patricius Gaertn. ut præter hic accipiatur pro 'præterquam.' Vide ad V. 52. § 13. Quum tamen alii codd. stent pro vulgata lectione, et hujus Msti librario admodum frequens fuerit, ut syllabas finales us et os confundat, hic etiam illam scripturam ejus errori adscribendam puto. Tum *tribunus militum fuerat* Lov. 4. et fragm. Hav. *tribunus militum fuit* Harl. 2. et Port. quomodo datum esse adparet, quod scribæ non adtenderint, per compendium

scriptum fuisse fu'it. Vide ad XL. 14. § 10. Deinde *quin cor* Lov. 3. *qui contra* Leid. 1. et Gaertn. Tandem *patricios aliquos* Leid. 2. et Lov. 5. Alibi ita variant libri scripti. Exempla habuimus IV. 15. § 4. et c. 44. § 2. Est ita VII. 2. § 8. aliisque locis. *Patricio aliquod* Klockian. Vide ad VI. 24. § 2.

§ 9 *Paucis ante annis ex plebe ceptos creari*] Tolle notam interrogationis. Sigon. Notæ interrogationis locum non esse, nullus non videt. Sed scire velim, in qua demum ed. eam Signius invenerit. Certe mihi in nulla obvia fuit. Insuper *paucis annis ante* habent Lov. 2. et Gaertn. Quorum scribis cur ordo ac series, quæ vulgo exstat, displicuerit, non video. In Livio certe sæpe eadem compositio verborum occurrit. Ita 'paucis post diebus' XLII. 37. et XLIV. 1. 'tertio post die' XXXVII. 38. 'diebus post paucis' XXXVII. 12. Quamvis autem ante hic loco adverbii ponatur, huc tamen facit, solitum fuisse Livium præpositionem mediam collocare inter adjectivum ac substantivum. Vide ad II. 19. § 8. Tum *et ex plebe* desunt in Lov. 3. Deinde *captos* Leid. 2. cujus codicis scriba etiam alibi ita errare solitus est. Vide hoc lib. ad c. 27. § 4. In verbis seqq. *Patres pœnituisse* Lov. 2. *populum pœnituisse* Lov. 4.

§ 10 *Eam esse arcem libertatis, id columnen*] Ideo *lumen* Leid. 1. male distinctis vocibus, quæ olim perpetua serie scriptæ erant, et confusis literis *c* et *e*, quod ob ductuum adfinitatem sæpe fit. Vide ad XXXIX. 35. § 8. *id eē lumen* Lov. 2. *id culmen* fragm. Hav. Vulgatum verius est. Voce *columnen* usus est Livius XXXVIII. 51. 'Unum hominem caput columnęque imperii Romani esse.' Eandem illustrant quæ Rhenanus notavit ad Livii I. 39. § 3.

Si eo perventum sit, tum populum Romanum, &c. stabilem libertatem suam existimaturum] Vocula *si* male omit-

titur in Gaertn. Præterea cum pop. Rom. est in Flor. Leid. 2. et Harl. 2. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa finem. Tum *extimaturum* Lov. 4. Hav. et fragm. Hav. *extimaturam* Lovel. 5. *estimaturum* Leid. 2. et Port. Sæpe 'æstimare' et 'existimare' in Mss. confundi solent. Vide ad xxxiv. 2. § 5. *tum ppⁱ. R. &c. stab. lib. suam extimaturi* Lovel. 2.

§ 11 *Imperium atque honorem, gloriam belli, genus, nobilitatem*] *Imperia atque hon.* Harl. 2. Port. et Hav. Tum *gratiam belli* Leid. 1. Sed vulgatum verius est. Voces 'gloria' et 'gratia' sæpe in Mss. commutari solent. Vide ad Livii ix. 18. § 19. Ideo autem *genus* hic memoratur, quia plebei gente carere censebantur, ut ad hunc locum in margine Livii notabat Jac. Perizonius. Ita x. 8. 'Semper ista audita sunt eadem, penes vos auspicia esse, vos solos gentem habere, vos solos justum imperium et auspicium domi militiæque:' *genus* autem et *gens* in hac re ejusdem esse significationis ac synonyma, docuit Sigonius ad Livii iv. 1. § 2. Idem tamen Perizon. etiam *generis nobilitatem* legi posse existimabat. Paullo ante *patricios excelant*, pro *patricii exc.* Lov. 5.

Magna ipsis fruenda, majora liberis relinquenda] *Magnam ipsius struendam, majorem liberis relinquendam* Leid. 2. quasi ad solum proximum nobilitatem respiceretur, quum ad omnia simul hæc referri debeant. *Magnam ipsis struendam* Lov. 1. a. m. pr. in quo manus altera reposuit *magnam ipsis fruendam*, quod habet etiam Voss. 1. ultimæ tamen literæ *τοῦ* *magnam* signum subjicitur, quo indicatur, eam expungendam esse.

§ 12 *Pro duumviris sacris faciundis decemviri creentur; ita ut pars*] *Sacris faciendis* Flor. Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 2. 4. 5. Port. Gaertn. et Hav. Vide ad xxvi. 36. § 11. Deinde *decem creentur* Lov. 3. *decemviri crea-*

rentur Lov. 2. Tum vox *ita* deficit in Lov. 5. Harl. 2. et Port.

Omniumque earum rogationum comitia in adventum ejus exercitus differunt] *Omnium earum* Lov. 5. *omniumque rog. earum com.* Gaertn. Deinde *differant* Port. et Hav. *differuntur* Lov. 2. Vide ad xxxix. 22. § 8. Mox etiam *Velitres*, pro *Velitras*, Voss. 2. et Lov. 3. Ita peccabatur etiam cap. præc. §. 5.

CAP. XXXVIII. § 1 *Prius circumactus est annus, quam a Velitris*] *Primo circ. est annus* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Harl. 2. et Port. *Primi circ. est annus* Lov. 3. *Prius circ. est armis* Gaertn. errore librarii. Sæpe autem hæ voces in scriptis commutari solent. Vide quæ olim notavi ad Sillii Ital. ii. 94. Adde ad iv. 35. § 10. et x. 11. § 11. Deinde *quam Velitris* Lov. 1. Voss. 1. et Leid. 2. Forte scriptum fuerat *quæ a Velitris*; ita vero præpositio facile elidi potuit ab ultima litera vocis proximæ. Vide ad v. 52. § 10. Mox *ita de legibus suspensa res* alio ordine Lov. 4.

Plebis tribunos eosdem, duos utique, qui legum latores erant, plebes reficiebat] *Plebes tribunos eosdem, &c. plebes ref.* Flor. Leid. 1. et Harl. 1. *plebs tribunos eosdem, &c. reficiebant* Lov. 5. et Hav. *plebs tribunos eosdem, &c. ref.* Lov. 4. et Harl. 2. *plebs tribunos eosdem, &c. ref.* Lov. 2. et Port. in sex his codd. voce *plebes* omissa. *Tribunos eosdem, &c. plebs ref.* Lov. 1. *tribunos eosdem, &c. plebes ref.* Voss. 1. Leid. 2. et Hearnii Oxon. N. et C. omissio priori loco *τῶ* *plebis*; quæ vox etiam necessaria non esse videri posset, quoniam non alios tribunos, quam plebis, intelligi ex eo satis patet, quod *plebes reficiebat* addatur. Et ita sæpe simpliciter 'tribuni' pro tribunis plebis memorantur, ubi eos innui sensus ostendit. Vide ad ii. 56. § 1. Vulgatum hic soli servant Voss. 2. Lov. 3. et fragm. Hav. cum omnibus excusis, (exceptis Rom. 1472. et

Parm. *plebis*, pro *plebes*, exhibentibus) quod etiam verum esse puto non tantum ob auctoritatem horum codd. sed et optimorum, qui leviter depravati *plebes tribunos*, ut vidimus, praeferunt, pro *plebis trib.* Accedit etiam, quod voces *plebis trib. eos. duos utique, qui leg. lat. erant* desint in Gaertn. cujus erroris non alia causa esse censi potest, quam quod post τὸ *plebis*, paucis vocibus interjectis subjiciatur *plebes*: unde sollemni sociordia prius illud cum omnibus mediis scriba transiluit. Vide ad ix. 11. § 11. In hunc autem errorem librarius non incidisset, nisi is quoque *plebis tribunos*, vel *plebes tribunos* in cod. suo reperisset. Neque conlocatio verborum *plebis tribunos*, pro *tribunos plebis*, obstare debet, quo minus hanc lectionem genuinam existimemus. Vide quid de ea re notavi ad iv. 59. § 11. Præterea quia *legum latores erant* Flor. Leid. 1. Voss. 2. Lov. 3. 4. Harl. 1. fragm. Hav. et, quas vidi, edd. ante Frobenium, qui 1531. *qui legum latores erant* primus substituit. Utrum sequamur, parum interest; et res eodem redibit. Nam et reficiebantur duo, qui legum latores erant, et quidem ideo reficiebantur, quia erant. Sæpe autem hæ voculæ in Mss. commutari solent. Vide ad xxxvi. 33. § 5. Hic igitur ob fidem codicum integerrimorum quia revocavi. Alio ordine *legum qui latores erant* est in Harl. Port. et Hav.

§ 2 *Tribuni militum creati T. Quinctius, Ser. Cornelius, Ser. Sulpicius*] In nominibus horum tribunorum Livium inter et Fastos Capitolinos satis convenit, nisi quod in his addantur omnibus sua cognomina, et insuper Cornelio septimi, Sulpicio quarti tribunatus consularis notæ; unde confirmari potest mos Livii, (de quo egi ad ii. 16. § 7.) eum sæpe in prioribus libris, etiam post tribunos militum constitutos, iterati honoris notam omittere solitum fuisse. Præ-

terea primus tribunorum in codd. meis plerisque recte vocatur *T. Quinctius*, in paucissimis *T. Quintus*, vel *T. Q.* Neque a priori illa scriptura discedunt edd. nisi quod in una Frobeniana 1531. dicatur *L. Quintius*, quomodo se in uno Oxon. C. reperisse testatur Hearne, et apud me in solo Lov. 2. superest. Eam lectionem secuti sunt Sigonius in Fastis ad a. ccclxxxiv. et Pighius in Ann. ad eundem an. p. 257. neque causam ullam reddiderunt, cur hanc, quam illam, scripturam maluerint. Fasti Capit. hic nihil juvant, utpote qui tantum trium posteriorum tribunorum nomina integra servarunt, priorum sola cognomina exhibuerunt. Prætexere autem nequeunt Sigonius et Pighius, T. Quinctium Capitolinum (id enim, non 'Cincinnatus,' hujus anni tribuno cognomen fuisse, docent Fasti Capit. at male *T. Quinctius Cincinnatus* vocatur in Lov. 4.) eam dignitatem jam olim gessisse, ut Livius narrat hoc lib. c. 11. eum itaque indicari non posse, quia ita secundum tribunus fuisset, quum tamen repetiti magistratus signum in fragmentis Fast. Capit. non conspiciatur. Id, inquam, prætexere nequeunt, nam idem obstat, si statuamus, hujus anni tribunum *Lucii* prænomen habuisse. Eodem enim anno, quo T. Quinctius Capitolinus, etiam L. Quinctius Capitolinus illo honore functus memoratur cap. 11. Verius itaque est, ut, codd. et edd. fere omnium fidem secuti, ei Tito prænomen fuisse credamus, (quod Sigonius ipsi etiam in contextu Liviano reliquit,) et, ex auctoritate Fast. Capit. diversum esse ab eo, qui antea hunc magistratum gessit; in quo posteriori Glareanus erravit, qui in Chronol. Liviana ejus nomini notam iterum gestæ dignitatis adposuit. Verum Chronologiam edidit, priusquam marmorum Capitolinorum fragmenta effossa et inventa essent.

Sp. Servilius, L. Papirius, L. Venturius] Servillii prænomen male omitunt Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. Harl. 1. Gaertn. et fragm. Hav. Ejus et prænomen et nomen deest in Lov. 4. et Hearnii Oxon. L. 2. et C. Deinde *L. Vecturius* Port. et Hav. *L. Veturius* Lov. 4. *L. Venturius* Lov. 5. et fragm. Hav. Vide ad III. 8. § 2.

§ 3 *Et, quum tribus vocarentur, ne intercessio collegarum latoribus obstaret*] In hoc loco hæreo. 'Tribus vocari' dicuntur, quum suo quæque ordine in comitiis ad suffragium ferendum citantur. III. 71. 'Quum tribus vocari, et populum inire suffragium oporteret.' Ibid. c. 72. 'Vocatæ tribus judicaverunt, agrum publicum populi Romani esse.' Sic x. 24. xxv. 3. xl. 42. xlv. 36. et hic paullo post, 'Concilioque plebis indicto tribus ad suffragium vocant.' Si nihil impedimento esset, quo minus ordine introvocarentur tribus, id, quod major pars jusserrat, pro lege erat. Impedebatur autem res plerumque eo tempore vel intercessione collegarum, vel summo imperio dictatoris; quod sæpe de comitiis tributis, e quo genere hæc quoque de quibus hic agitur erant, memorat Livius. In his intercessio collegarum, ipso Livio auctore, non obstat latoribus legum, quo minus tribus vocarentur. Nec ob stare poterat vis imperii dictatorii, quum illo ipso articulo ac momento temporis, quo tribus in comitiis jam vocari cæperant, dictator dici non potuerit. Ad eam rem enim senatusconsulto opus erat, nec dictator qui silentio noctis dicebatur, ante noctem, quæ diem quo tribus ad suffragium vocatæ erant insequuta est, dici potuit. Quum ergo non adpareat, quidquam impedimento fuisse, quo minus hæc comitia, in quibus tribus jam vocari cæperant, perficerentur, quæri potest, quis illorum exitus fuerit, aut qui factum sit, ut Sextius et Licinius in iis leges non pertulerint? Neque e-

nim perlatae sunt, quarum jubendarum causa deinde novum concilium plebis indictum est. Ex aliis locis Livii adferri potest conjectura, post primo vocatas tribus ceteras, oratione alicujus præcipue auctoritatis viri motas, eo snadente prius concilium differendum existimasse, vel id vi turbatum fuisse. Sed quæcumque demum causa conatus Sextii ac Licinii leges suas in eo perferendi irritos fecerit, melius facturus fuisse videtur Livius, si hoc verbo indicare, quam lectorem incertum relinquere maluisset. *Duk. Ut tribus vocarentur, pro et cum tribus, est in Lov. 4.*

Ad duo ultima auxilia, summum imperium, summumque ad civem] *Auxilia in summum imp.* Ms. *Lego id est summum imp.* Klock. *Ad ultima auxilia* fragm. Hav. *ad duo milia auxilia* Hav. *ad duo aut ultima aux.* Gaertn. Deinde *summum imp., summumque civem* fragm. Hav. Quæ lectio probanda videretur, si plures codd. consentirent. An forte cum Lov. 3. legendum *ad summum imp. summumque ad civem?* ut prius *ad interceptum* sit ab ultima litera vocis præced., ejus loco *in* erat in cod. quo Klockius usus est. Certe præpositionem omittere in designando priori auxilio, quæ in posteriori additur, non placet. Utroque enim loco eam repetere sæpissime Livius solitus est. Vide ad vi. 28. § 6. Klockii conjectura huic difficultati non subcurrit. Deinde *currunt* Lov. 5.

§ 4 *Magistrum equitum L. Æmilium cooptat*] *Magnam equitum* Leid. 1. *magistratum equitum* Gaertn. Deinde *L. Camillum cooptat* Voss. 1. Leid. 1. Lov. 4. 5. Harl. 1. Gaertn. et fragm. Hav. errore scribarum, quorum auribus oculisque adhuc inhærebat modo memorati dictatoris cognomen. Camillo dictatori Æmilium magistrum equitum additum fuisse, etiam ex *Fragm. marmorum Capitolinorum* colligere est, quæ hic lacera ejus cog-

nomen et ne id quidem integrum exhibent hoc modo -: -: AMERCINVS. id est *Mamercinus*: quod *Æmiliorum* cognomen esse constat. Paulo ante dicitur inde *Furius*, pro dicitur *M. Furius*, Lov. 3. Vide ad IV. 52. § 4. Mox in verbis seqq. *Legumque latores*, pro *Legum quoque latores* Leid. 1. Vide ad V. 27. § 1. Insuper *adversum tantum adparatum adversariorum* Flor. Verum, Livium potius *adversus*, quam *adversum*, usurpasse, videbimus ad Epit. Liv. lib. XLVII. ne dicam, si vulgatum servemus, evitari concursum quatuor vocum syllabaum finientium.

Concilioque plebis indicto tribus ad suffragium vocant] *Consilioque plebis* Lov. 2. Hav. et edd. principes, pro quo Mediolan. primi 1505. tum Ascensius 1513. et inde reliqui recentiores *concilioque plebis* adoptarunt, ut servant alii omnes codd. Et recte. Indicantur enim comitia tributa, quæ non *consilium*, sed *concilium*, plebis vocantur. Vide Gronov. ad Livii XLIV. 2. § 5. Eundem errorem nonnulli librarii commiserunt hoc ipso cap. § 7. et c. 39. § 1. Deinde *indictatoribus ad suffr.* perperam Leid. 1. in *dictatore tribus in suffr.* Lov. 2.

§ 5 *Quum dictator, stipatus agmine patriciorum, &c. consedisset]* *Tum dictator* Leid. 2. Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. quæ varietas in scriptis milles obcurrit. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa finem. Deinde *stipatus agmine patricio* Leid. 2. Lov. 5. Harl. 2. et Port. Non sequor. Liv. IV. 14. 'Stipatus caterva patriciorum juvenum dictatori renunciat.' Præterea *cum sedisset* Leid. 2. Lov. 4. 5. Harl. 2. et Port. De hoc lapsu frequenter in Mss. obvio vide ad IV. 24. § 7.

Solito primum certamine inter se tribunorum plebei] Ita unus vulgari curavit Clericus, sed invitis omnibus Mss. Priores edd. præferunt *trib. plebis*; quod superest in Voss. 2.

Lov. 2. 3. Harl. 2. et fragm. Hav. Pro eo deinde Jac. Gronovius substituit *tribunorum plebi*, concinentibus codd. optimis ac spectatissimæ fidei Leid. 1. Harl. 1. et Flor. etiam Voss. 1. a m. pr. in quo inter versus litera finalis *s* adscripta exstat, ut fiat *plebis*. Reliqui codd. vel corrupte præferunt *tribunorum plebz*, ut Gaertn. vel ambigue *tribunorum pl.* ut Lov. 4. et Hav. vel *tribunorum pleb.* ut Lov. 5. vel *tribunorum p.* ut Port. vel vocem *plebi* omiserunt, ut Leid. 2. et Lov. 1. Gronovii igitur lectionem revocavi. Vide ad II. 42. § 6. Mox *intercedentium*, sine addita copula *que*, Hav.

Tantum vinceretur favore legum ipsarum latorumque] *Tanto vinc.* Lov. 3. Voss. 2. Harl. 2. et Port. Quorum librarii id requiri existimasse videntur, quod 'quanto jure potentior' præcesserit. Et id ferri etiam posset, si gravioris auctoritatis codicibus ea lectio niteretur. Tæp *vinceretur* enim comparatio inest. Nam idem est atque 'inpotentior esset.' Verum, eo etiam casu *quanto* et *tantum*, ac *quantum* et *tanto* componi, vidimus ad V. 10. § 5. Quum itaque optimæ ac certissimæ membranæ stent pro vulgato, id etiam verius esse, ac loco non movendum existimo. Deinde *legum latorumque favore*, una voce omissa, reliquis alio ordine propositis, Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *legum ipsarum latorumque favore* Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. *favore legum ipsarum latorumque* fragm. Hav. *furore legum ipsarum latorumque* Gaertn. a m. pr. quæ eadem mox bene *favore* correxit. *Furore* enim ex errore est librarii. Solent autem hæ voces commutari. Vide ad II. 42. § 6.

Et, uti rogassent, primæ tribus dicerent] Locus vehementer obscurus. *Cum rogassent* (tribuni scilicet) et *cum primæ tribus dicerent*, opinor legem exponendam. *Glar.* Veteres libri habent *Uti rogas*, non solum hoc

in loco, sed etiam l. x. c. 8. ubi ait Liv. 'Hanc legem, uti rogastis, jubendum censeo:' et recte. Fuit enim 'Uti rogas' vox, aut tabella, qua populus, rogatus in jubendo sciscendoque aliquid, utebantur, de qua Cicero de Leg. II. 10. 'Suade igitur istam ipsam legem, ut ego, Uti rogas, possim dicere.' (Sic enim legendum est, non, ut legitur, *edicere*.) Idem ad Atticum I. 14. 'Tabellæ ministrabantur ita, ut nulla daretur, Uti rogas.' Itaque apud Livium xxx. 43. 'De pace, uti rogassent, omnes tribus jussurunt:' legendum est *Uti rogas*: et xxxi. 8. 'In suffragium missi, uti rogaret, bellum jusserunt.' *Uti rogas*. Has autem voces cum mendose esse animadverterent ii, qui ante me Livium emendarunt, *Uti rogata est*, *Uti rogatae essent*, *Uti rogati estis*, corrigendum sine ratione putarunt. Sigon. Væ illis qui optimam hanc Mss. lectionem omnium mutarunt aut in *et uti rogationes primæ tribus ducerent*, aut in *uti rogassent*, recte observavit ad hunc locum Sigonius, cui adstipulantur Pall. Gebh. *Et uti rogationes primæ tribus deficerent* Lov. 4. *et uti rogationes primæ tribus dicerent* Hearnii Oxon. L. 1. Neapol. Latini, omnesque edd. principes. Ei deinde Aldus *et, uti rogassent, primæ tribus dicerent* substituit: quod in nullo scripto obvium mihi fuit. Quod autem Sigonius ejus loco legi jussit *et, Uti rogas, primæ tribus dicerent*, superest in reliquis omnibus, quibus utor, codd. calamo exaratis; (unum excipiendum est fragm. Hav. quod a m. pr. quidem *uti rogas, primæ tribus dicerent* habuisse videtur, sed a m. sec. præfert *uti rogati* nullo sensu: in margine etiam a m. pr. adscriptam habet vocem *omnes*, quasi foret *uti rogas, vel rogati omnes primæ tribus dicerent*) superest etiam in Hearnii Oxon. L. 2. B. N. et C. Gronovius insuper, præterquam in Pall. tribus, Voss. duobus, superesse in Thuan.

testatur ad Livii xxxi. 8. § 1. ubi Sigonii quidem emendationem hujus loci laudat; ejus tamen sententiam de plerisque aliis Livii locis, quam hic proposuit, non probandam esse ostendit. De formula 'Uti rogas' agit Brisson. de Form. lib. II. p. m. 133. ubi etiam hunc locum ad partes vocans ita laudat, quasi *et, uti rogarent, primæ tribus dicerent* editum reperisset; quod tamen in nullo typis excuso vidi. Mox verbis seq. *cum Camillus, pro tum Camillus*, Leid. 2. et Flor. Vide ad Epit. Liv. I. XLVIII. circa finem.

§ 6 *Et intercessionem, secessionem quondam plebis partam*] Prima vocula deficit in fragm. Hav. Sed eam videntur interceptisse ultimæ literæ vocis præcedentis *regit*. Vide ad IX. 41. § 10. Deinde *successione quondam plebis* Lov. 1. *seditione quondam plebis* Neapol. Latini, quæ lectio ex interpretis glossa, ut puto, nata est. 'Secedere' et 'secessio' in hac re propria vocabula esse, vidimus ad III. 39. § 9. *Secessione quondam legis plebis* Lov. 4. Paulo ante *tribunicia libido, potestas regit*, omisso *quæ non*, vetustiores excusi; pro quo Ascensius a. 1510. dedit *tribunicia libido potestatis regit*: at triennio post illud, quod nunc exstat, præeuntes secutus in eo Mediolanenses, qui primi ita vulgarunt a. 1505. Id deinde probarunt recentiores, et omnium etiam codicum testimonio verum esse patet.

Nobis eadem vi facitis irritam] *Vobis* habent Mss. et recte. Sigon. Ita etiam Gebhardus et Gronovius in Mss. et vett. edd. esse, ad verba seqq. hujus § monuerunt. Illis codd. suos concinere auctor est Hearne. Neque aliter legunt nostri. Operarum ergo errore, ut verisimile fit, Curio demum nobis a. 1549. edidit; neque tamen recentiores, quamquam opportune Sigonio monente, veram lectionem restituerunt usque ad Gronovium, qui *vobis* iterum in contextum rece-

pit. Ceterum Scholion hoc Sigonii ex illis est, quæ non nisi post mortem ejus adparuerunt in ed. a. 1592.

Non reipublicæ magis universæ, quam vestra causa, dictator intercessioni adero, eversumque vestrum auxilium imperio tutabor] Veteres libri *intercessioni vestræ adero*. Sigon. Ita habent Pal. 2. et Campani ed. Pall. autem reliqui duo, *non reipub. magis univ., quam vest. causa, interc. adhærens eversum vestrum aux. imp. tut.* De qua scriptura doctiorum esto iudicium. Paulo ante edidi *vobis eadem vi facitis irritam*, quod sic exstet in Pall. tribus binisque vetustis edd. Gebh. Sigonius immisit *vestræ*; nos expulimus, quod nec in bonis libris reperiretur, et inconveniens esset. Quirites alloquitur Camillus, non tribunos: intercessio autem proprie non erat Quiritium, nec plebis, sed tribunorum plebis in usum et commodum ejus. Hac de causa statim ante, *vobis eadem vi facitis irritam* scripsimus e Mss. et vet. edd. non nobis, quod habent novitiæ. J. F. Gron. *Reipublicæ magis invisæ* Leid. 2. Vocem *universæ* omittit Lov. 2. Tum *quam nostra causa* Gaertn. Deinde *intercessioni adhærens, aversum vest. aux. imp. tut.* Lov. 2. *intercessioni adhærens eversum vest. aux. imp. tut.* Voss. 2. et Lov. 3. *intercessionem adhærens, eversumque vest. aux. imp. tut.* fragm. Hav. *intercessionem vestræ adhærens, eversumque vest. aux. imp. tut.* Gaertn. *intercessionem vestræ adero, eversumque, &c.* Port. et Hav. *intercessionem vestræ, eversumque, &c.* Harl. 2. Sed nihil mutandum, nisi quod *vestræ*, a Sigonio insertum, recte iterum a Gron. ejectum putem. Dictator non tantum 'adhærebat' intercessioni, verum eidem etiam 'aderat,' id est, ei auxilio erat, non permittebat eam everti, sive, ut addit, imperio eam tutabatur. Eo sensu 'adesse' Livio frequens est. Supra III. 25. 'Et hæc, inquit, sacrata quæcus, et quidquid Deorum est, audiant fœdus a vobis

ruptum, nostrisque et nunc querelis adsint, et mox armis.' XXI. 6. 'Certamina cum finitimis serebantur, maxime Turdetanis. Quibus quum adesset idem, qui litis erat sator:' ubi alia vide. Ita contra 'longe esse' dicitur, qui non prodest, qui non adjuvat. Vide quæ notavi ad Silli XVII. 80. Gronovius duplici argumento *id vestræ* expellendum docuit: primo, quod ea vox in bonis libris non reperiretur; quod verum esse, etiam illi, quibus usus sum, evincunt: nulli enim eorum, nisi qui suspectæ fidei sunt, illam admiserunt: nec se in ullo invenisse Hearne memorat. Secundo, quod inconveniens esset; Camillum enim, Quirites adlocutum, 'intercessionem vestræ' dicere non posse, quod jus intercedendi proprie non Quiritibus, sed tribunis plebis competere. Donjatius ille, qui nullam Gronovio obloquendi occasionem mittit, prius viri magni argumentum ad se non pertinere iudicans, aut ei se, quod placere posset, responsurum desperans, tutius existimavit, id omne silentio transmittere; quum oportuisset, ut codd. qui Lutetiæ in bibliotheca regia et alibi servantur, consulisset, eorumque scriptura proposita, Gronovium si posset erroris arguisset. Posteriori autem respondet, quum omnes tribuni concioni interfuerint, se non videre quid obsit, quo minus sermo Camilli ad tribunos quinque, intercessionis auctores, pertinere potuerit. Sed cæcum fuisse oportet professorum regiorum primicerium, qui non viderit, plane obstare vocem 'Quirites,' qua modo usus est Camillus, ut Gronovius observavit, et non conveniens esse 'Quirites, vestræ intercessionem,' pro intercessionem tribunorum plebis: inconveniens etiam esse, quod mox sequitur, 'intercessionem collegarum cedunt;' nam et ibi dictum fuisset 'intercessionem vestræ,' si hic similiter Livius dedisset. Sed præterea

firmi admodum stomachi esse debuit, qui, invitis optimis codd. tam facile concoquere potuit *vestra caussa dictator intercessioni vestræ adero, eversumque vestrum auxilium imperio tuabor.*

§ 7 *Si C. Licinius et L. Sextius intercessioni collegarum cedunt*] *Sicut Licinius* Lov. 1. 2. 3. 4. Leid. 1. et fragm. Hav. a m. pr. *si Licinius* Leid. 2. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. Male. Cur enim Licinii prænomen omisisset, quod collegam ejus Sextium memorans addit? Tum et *L. Sextus* Gaertn. et *L. Sextilius* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Harl. 2. Port. a m. pr. et Hav. Vide ad c. 35. § 4. Deinde *cedunt* perperam deficit in Port.

Inseram concilio plebis] *Miseram consilio plebis* Gaertn. *consilio* etiam est in Lov. 2. et in vetustis excusis, pro quo Ascensius 1516. deinde Aldus, et fere reliqui omnes recentiores dederunt *concilio*, quomodo etiam est in ceteris Mss. Recte: causam vide ad § 4.

Tamquam captæ civitati leges imponere tendent] *Tamq. captæ civitatis* Lov. 5. et fragm. Hav. Tum *legē imponere* Gaertn. Insuper *tenderet* Voss. 2. et Lov. 3. Olim scriptum fuisse verisimile est *tendēt*: postea pro eo datum esse *tend'et*, atque ita *tenderet* factum esse. *Tendunt* Lov. 5. et Hearnii Oxon. N. Quomodo dedisse librarius videtur, quod præcedat *cedunt*. *Tentent* fragm. Hav. a m. sec. Verba hæc 'tendere' et 'tentare' sæpe in Mss. mutantur. Vide ad x. 1. § 6. Nic. Heinsium ad Claud. in Eutrop. i. 15. et ad Nason. Met. xi. 533. quibus locis etiam ipsam locutionem inlustrat. Vide etiam ad xxxii. 32. § 7. Mox *ab se ipsa*, pro *a se ipsa*, Port. et Hav.

§ 8 *Quum contemtim tribuni plebis rem nihilo segnus peragerent*] *Contemti* Leid. 1. *contenti* Voss. 2. Harl. 1. Gaertn. fragm. Hav. et quædam

ex vetustioribus excusis; sed librariorum errore, qui sæpius has voces commutarunt. Vide ad xxv. 38. § 20. *contēti* ambigue est in Lov. 2. et 3. *contemptum* in Lov. 1. *contentum* in Hav. Nihil muto. 'Contemtim peragere' est cum contemptu Camilli peragere, ita peragere, ut pateret, se Camillum contemnere. Supra ii. 35. 'Contemtim primo Marcius audiebat minas tribunicias.' Similiter 'contemtim ad castra succedere' vii. 7. 'Nihilo segnus' ut ii. 47. 'Nihilo segnus in altero cornu Cn. Manlius consul pugnam ciebat.' vii. 18. 'Consules, relictis a parte populi, per infrequentiam comitia nihilo segnus perficiant.' Hoc ideo noto, quod Voss. 1. in contextu præferat *nihilo senius*: unde forte suspicio nasci posset, legendum esse *nihilo secius*, quod, pro *nihilo segnus*, multis scriptoribus restituit Nic. Heinsius ad Ovid. Metam. ii. 809. Hic tamen vulgatum præferendum.

Tum percitus ira Camillus] Pall. duo *tum paratus ira*. Forte ut Ennius, 'Iram atque inimicitiam in fronte promptam gestare,' dixit. Nihil affirmo. Ad vulgatum alludit Camp. *percitus*. Gebh. *Partitus ira* Voss. 2. et Lov. 3. *parcitus ira* Gaertn. Et ita fuisse, vel certe librarii dare voluisse videntur, in duobus Pall. apud Gebhard. pro quo is se invenisse credidit, aut illi per errorem dederunt *paratus*. Ductus literarum *ci* et *a* in scriptura Longobardica simillimi sunt. *Percitus ira*, ut vii. 5. 'Percitum ira in patrem spes erat criminis aliquid novi deferre:' ubi eadem in iisdem codd. meis lectionum varietas occurrit. apud Plant. in Casin. iii. 5. 6. 'Ne quid in te mali faxit ira percita.' Valer. Max. v. 1. ex. 11. 'Ira percitus, protinus in eum animadvertit.' Auctor Bell. Afric. c. 46. 'Ita percitus Scipio, atque animi dolore incensus, adnuit centurionibus.' Mox *quidem medio*, pro *qui de medio*, Leid. 1. du-

abus vocibus male conjunctis, quod in eo cod. frequens est, et litera initiali vocis seq. in fine præcedentis repetita; de quo vide ad xxviii. 25. § 2. Hinc *amoverent*, pro *emoverent*, Lov. 2. Male. De verbo 'emovere' vide ad XLII. 50. § 6.

Addit minas, si pergerent, sacramento omnes juniores adacturum] Ita demum invenio in ultima Gruteri ed. cujus deinde lectionem sequuntur recentiores, præter Hearnium et Londinenses. Omnes priores exhibent *addidit minas*. Et ita præferunt etiam tum mei, tum Hearnii Oxonienses codd. quare eam scripturam contextui reddendam putavi. Deinde *ni pergerent* Lov. 2. *si peregre gerent* Leid. 2. Vox autem sacramento deficit in Gaertn.

Exercitum extemplo ex Urbe deducturum] Vet. lib. *exercitumque extemplo educturum*. Sigon. Vetustæ edd. *educturum*, ut est in Pal. 2. Sed reliqui duo jun. *adact. extemploque ex urbe educturum*. Gebh. *Deducturum* primum comparuit in Frob. 1535. Priores habebant *educturum*, ut Sigonius restituit. Et ita plerique codd. nisi quod *adjecturum* sit in Gaertn. *adducturum* in fragm. Hav. *ducturum* in Harl. 1. Male. Vide ad ix. 12. § 11. Nullus tamen meorum ejusdem Sigonii vet. lib. voces *ex urbe* ejicienti consentit: quare tam dubiæ fidei testem audiendum non censeo, licet alibi ita Livius locutus sit: ut III. 20. 'Persequi quærendo, quonam modo exercitum educturi consules essent.' Vide ad III. 62. § 5. *Extemploque ex urbe educturum*, ut Gebhardus in duobus Pall. invenit, soli tantum meorum Voss. 2. et Lov. 3. præferunt. Ita ex præcedenti juniores repetendum foret, vel 'educere ex urbe' absolute dictum esset, quemadmodum 'educere in aciem.' Vide ad i. 23. § 6. Sed, ob codicum in vulgatam lectionem consensum, eam præferendam esse nullus dubito. Ceterum et

exercitum habet Hav. Frobenius copulam que a. 1535. omisit, quam recte Sigonius restituit. Nam eam quoque omnes libri scripti defendunt.

§ 9 *Terrorem ingentem incusserat plebi*] Vocem *ingentem* ignorat Hearnii Oxon. L. 1. Deinde *incesserat plebi* Leid. 1. *incussit plebi* Port. et Hav. Mox voces *animos*, quam minuit perperam exulant ab Harl. 1.

Sed re neutro inclinata magistratu se abdicavit] Vocula *re* aberat a contextu Flor. sed inter versus adscripta est. Deinde *ne ultro* Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 1. 3. et fragm. Hav. *ultro* Lov. 4. Male. *Neutro* est 'in neutram partem.' Supra i. 25. 'Neutro inclinata spe, torpebat vox spiritusque.' v. 26. 'Teri tempus, neutro inclinata spe.' VIII. 1. 'Quum tempestas eos neutro inclinata spe dimicantes diremisset.' XXVII. 11. 'Diu pugna neutro inclinata stetit.' XLIX. 7. 'Pugnatum est amplius tres horas, ita ut neutro inclinaret spes.' Et alibi sæpe. Insuper *inclinat* Voss. 2. et Lov. 3. Similiter fere edidit Curio *re neutro inclinat, a magistratu*; sed, ut puto, operarum lapsu. Errorem sensit vir doctus, sed minus recte ex conjectura emendat in margine *neutro inclinat, ac magistratu*. Præstitisset, ut priores edd. consulisset. Tandem *magistratum se abdicavit* Gaertn. Male. Ita enim pronomen *se* delendum foret. Utrumque enim dici 'abdicare se magistratu' et 'abdicare magistratum,' vidimus hoc lib. ad c. 18. § 4. Vulgatum autem, pro quo stant ceteri codd. hic verius puto.

Seu quia vitio creatus erat, ut scribere quidam] Quid vitio erat creatus Lov. 1. 5. Voss. 1. et Leid. 2. Td erat deficit in Harl. 2. et in contextu Port. cujus deinde margini adscriptum fuit. Tres seqq. voces omisit scriba Leid. 2.

Tribuni plebis tulerunt ad plebem, id-

que *plebes scivit*] Tribuni populi Lov. 2. Vide ad v. 11. § 4. Tum *tulerant ad plebem* Harl. 2. Port. et Hav. Deinde *plebs scivit* Voss. ambo, Leid. 2. Lov. quinque, Harl. 1. Flor. Gaertn. fragm. Hav. et excusi usque ad Gruterum, in cuius ultima ed. datum est *plebis scivit*, pro quo deinde D. Heinsius in Elzevir. substituit *plebes scivit*, invitis plerisque melioribus: in uno Leid. 1. voces *idque plebes* ob similitudinem præcedentium ad *plebem* deerant. Veterem itaque lectionem revocavi. Quamvis enim sæpissime, non tamen ubique ac semper, Livius *plebes* pro *plebs* dicere solitus est. Mox voces pro dictatore, quæ omnino requiruntur, non comparent in Leid. 2. et Lov. 1. iis transpositis *quid pro dictatore egisset* præfert Lov. 4.

Quingentum millium æris ei multa esset] Vox *æris* ignoratur a Flor. Rott. Voss. ut Helm. J. F. Gron. Eadem vox abest etiam a Leid. utroque, Lov. quinque, Harl. 1. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. N. et C. neque occurrit, nisi in minoris auctoritatis codd. Harl. 2. Port. Gaertn. et Hav. Ex snis Hearne unum L. 1. memoravit, in quo illam invenit. Vox sequens *ei*, quæ a prioribus edd. aberat, ab Aldo addita est, et superest etiam in omnibus scriptis, nisi quod ab eodem Hearnii Oxon. L. 1. exsularit. Deinde τὸ *multa* ab ed. Rom. principe abesse, monuit Hearnius: exstat tamen in Rom. 1472. *Multasset*, pro *multa esset*, habet Leid. 1. *multa esset* Flor. et Lov. 2. ac 3. de qua orthographia vide ad III. 67. § 5. Denique *quingenta millia* Oxon. L. 1. apud eundem Hearnium: *quingentorum millium* Harl. 2. Port. et Hav. Ceterum quam Livius 'quingentum millium multam' vocat, Plutarch. in Camill. p. 150. exprimit πέντε μυριάσις ἀργυρίου ζημιώσεων. Unde colligo, eum per 'quingenta millia' intellexisse quingenta millia assium: per ἀργύ-

ριον autem denarium, et ita quodlibet ἀργύριον sive denarium æstimasse decem assibus.

§ 10 *Auspiciis magis, quam novi exempli rogatione, deterritum*] Idem codd. *detentum*. Gebh. Similiter Voss. 2. et Lov. 3. Eandem varietatem ex uno cod. notavimus ad II. 54. § 8. Præterea vox *magis* deerat in Leid. 2. Et solet ea sæpe omitti. Vide ad xxxiv. 49. § 10. At uni testi hic credere periculosum est.

Quum ipsius viri facit ingenium, tum quod ei subfectus est extemplo P. Manlius] Tum ipsius viri Voss. 2. Leid. 2. Lov. 2. 3. 4. 5. Port. fragm. Hav. Flor. a m. sec. Hearnii Oxon. N. et C. et vett. ante Aldum. Tum rogatione ipsius viri, insuper voce quæ modo præcesserat perperam repelita, Hav. Tum et cum, sive quum, in hac locutione passim commutari, vidimus hoc lib. ad cap. 23. § 3. Hinc fecit ingenium Voss. 1. et Leid. 2. Deinde quia ejus subfectus est Hav. quia ei subfectus est Harl. 2. et Port. Ubique vculæ hæc quod et quia confundi solent. Vide ad xxxviii. 36. § 4. Quod eis affectus est Leid. 1. et Harl. 1. Tum Publius dictator, media voce Manlius omissa, Voss. 2. et Lov. 3. Paullo ante voces ut potius credam deficiebant in vett. edd. Primi addiderunt Mediolan. 1505. sequuntur Ascensius 1513. et 1516. Aldus, et recentiores inde reliqui. Easdem quoque agnoscunt omnes scripti.

§ 11 *Et quod eundem M. Furium dictatorem insequens annus habuit*] Hic omnino annus rursus omissus est, cuius rei duæ sunt suspensiones. Altera, quod Licinius Sextiusque statim post cap. seq. dicturi sunt 'nonum se annum jam velut in acie stare,' cum alioqui hic octavus esset. Anno enim ccclxxix. cœperant hoc certamen. Item postea c. 42. Livius dicet, decimum hos reffectos ante annum ccclxxxviii. qui nonum reffecti essent, si hic annus non inseratur.

Altera suspicio, quod C. Licinium, primum ex plebe magistrum equitum, Livius dicat cap. seq. ante fuisse tribunum militum consulari potestate, cum nusquam antea legatur. Et loquitur quidem de C. Licinio Stolone, non Menenio. Quod quanquam ex hoc loco ostendi non potest, at libro decimo cap. 8. in P. Decii oratione adversus nobilitatem de pontificibus etiam ex plebe creandis satis luculenter patet. Quare Stolo, quando nullo alio anno invenitur, hoc anno fuisse videtur tribunus militum consulari potestate. Idem sentio de P. Valerio, hoc anno cum Stolone tribuno. Nam anno CCCLXXXVIII. cap. 42. sextum dicitur tribunus, quum, ubi quintum fuerit, non inveniatur. At ut tandem concludam, hic liber visus est mihi mutilus, et aliis plus justo brevior, ideoque hæc omnia mihi suspecta. *Glar.* Qui etiam videndus est ad c. 42. § 3. Verum hanc Glareani sententiam per partes refellere Sigonius variis locis conatus est. Et quidem priorem ejus suspensionem dimovit in Scholiis ad Chronol. Livian. ad a. CCCLXXXVIII. Alterius suspicionis priorem partem tum ad c. 31. § 1. tum ad c. 39. § 3. partem secundam hoc lib. ad c. 36. § 3. Paullo ante *quidem creari*, pro *quid creari*, Lov. 2. et M. *Furius motus*, pro M. F. *victus*, Voss. 2. et Lov. 3.

Haud sine pudore certe fractum priore anno] *Aut sine pudore* scribarum errore Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. et Hav. Vide ad xxviii. 2. § 11. et mox ad § seq. *Sum cerfractum priore anno* Klockian. *certe sc̃um*, id est *factum*, Lov. 2. 4. et 5. Vide hoc lib. ad c. 17. § 6. Voces *certe fractum priore* perperam desunt in Hav.

§ 12 *Quo promulgatum de multa ejus traditur*] *De ejus multa traditur* Lov. 4. *de mulcta ejus pœna traditur*, una voce auctior, Gaertn. Verum vox illa in contextum iurepsisse videtur

ex margine, cui olim adscripta erat tamquam expositio vocis *multa*.

Aut et huic rogationi, qua se in ordinem cogi videbat] *Haud*, pro *aut*, Leid. 1. et Harl. 2. *haut* Leid. 2. et Lov. 1. Vide modo ad § præc. Tum vocula *et* deficit in Voss. 2. Leid. 2. et Lov. 1. ac 3. Ejus loco *etiam* præfert Port. Vide ad xxii. 47. § 9. Deinde in *ordine cogi* Leid. 2. Lov. 1. 5. et Hav. Male. Vide ad xxv. 3. § 18. *Mox obsistere non potuit*, addita media voce, Lov. 4.

Aut ne illas quidem, propter quas et hæc lata erat, impedit] *Aut ne illas quidem cās*, id est *causas*, Gaertn. et Lov. 2. Sed ultima vox ex margine adscita videtur, cui ab inperito aliquo interprete adscripta erat. Ex præcedenti enim repetendum est 'rogationes.' Nam rogatio de multa Camilli lata erat propter tres rogationes memoratas c. 35. § 4. et 5. ac quartam, cujus meminit Liv. c. 37. § 12. ne Camillus dictatoria auctoritate illas impedit. Deinde *propter quas hæc lata erat* Voss. 2. Lov. 3. et Gaertn. *propter quas hoc latum erat* fragm. Hav. a m. pr. *propter quas et hæc lata erant* Hav. Sed intelligitur una rogatio de multa Camilli. *Propter quas et hæc laterat* Flor. et Harl. 1. de quo errore vide ad xxiii. 29. § 16. Corruptissime *propter quas hæc latuerat* Leid. 1. *propter quas ipse latuerat* Lov. 2. Denique *impedit* Lov. 4.

§ 13 *Et quod usque ad memoriam nostram tribuniciis consularibusque, &c.*] [Vid. Lectt. Varr.] Aliquid desiderari, recte Sigonius vidit. In nullo tamen nostro inveni vocem *quoties*, quam is ex uno Msto inserendam putavit. Quare recte cod. illius lectionem Gronovius rejecit ad xxxvii. 20. § 7. nullique recentiorum editorum lectionem ejus adoptarunt, qui potius minima mutatione substituerunt *et quoad usque ad mem. nostram*. Atque ita repetendum erit ex præ-

cedentibus τὸ quod: et quod, quoad usque ad mem. nostram, &c. Neque hanc lectionem servat ullus meorum codicum, sed et quousque ad mem. nostram præfert Lov. 4. et quod usque ad mem. nostram reliqui omnes: quod idem etiam Hearne de Oxon. B. et N. testatur, non addens, quemadmodum ceteri exhibuerint; quo silentio indicasse videtur, eos quoad, quemadmodum edidit, probasse. Primus autem, qui ita vulgavit, est Aldus: sed, præter unum forte Juntam, (ejus enim editionem consulere non contingit,) nullum diu invenit, qui sequeretur. Nam demum Lugdunenses 1553. tum Basileenses 1554. hinc Parisinos 1573. et postea reliquos omnes eam lectionem recepisse video. Solent autem voces quod et quoad sæpius in Mss. et edd. vett. confundi. Vide ad v. 51. § 2. VIII. 2. § 4. c. 12. § 11. c. 23. § 12. XXXVII. 20. § 14. et c. 24. § 8. Contra quoad etiam alibi pro quod dare librarii soliti sunt. Vide ad XXXIX. 45. § 7. Ceterum Jac. Gronovius ad Taciti Annal. XIV. 58. hunc locum adducens, una voce laudat quoadusque, ubi pluribus etiam exemplis illustravit. Præterea copula que non adparet in Hav.

Dictaturæ semper altius fastigium fuit] Dictatori Voss. 1. dictat. semper alicujus fast. fuit Hav.

CAP. XXXIX. § 1 *Ab tribunis velut per interregnum concilio plebis habito*] *Tribunis*, omissa præpositione, Lov. 4. a *tribunis* Voss. 2. Lov. 2. 3. 5. Harl. 1. Gaertn. et fragm. Hav. Deinde *consilio plebis* Leid. 2. Lov. 2. et quædam vett. edd. Perperam. Vide ad c. 38. § 4. Insuper *habita* Port. qui idem codex, ut et Harl. 1. et Gaertn. in verbis præcedd. præferunt *Mallio*. Vide ad XXXIV. 53. § 2. Vox etiam *abdicatam* exsulata Gaertn. In verbis seqq. *plebis*, quæ *latoribus*, pro *plebi* quæ *lat*. Lov. 3. *plebis lationibus* Lov. 5.

§ 2 *De plebeio consulatu antiquabant*] Vet. lib. *de plebeio consule*. Sigon. Ambigua est scriptura in Pall. duobus. Sed Pal. 2. Ms. codex cum Campani impressione expresse præit legenti *de plebeio consule*. Gebh. Helm. et Sig. *de plebeio consule antiquabant*. Voss. alter *de plebeio cons. antiq.* Alter *de plebeio consules antiq.* Videtur scripsisse *de plebe consules antiquabant*, eleganter mutata oratione. J. F. Gron. *De plebeio consule* Leid. ambo, Lov. 4. Harl. 2. Port. et Hav. *de plebeio cōs* Lov. 2. 3. 5. et Klockian. *de plebeio cō* fragm. Hav. *de plebeio consules* Lov. 1. et Gaertn. Conjecturam Gronovii firmare potest locus mox hoc cap. 'Quippe qui etiam omen plebeio consuli, magistro equitum ex plebe dicendo, dederit.' Quum tamen in eodem illo loco etiam 'plebeius consul' memoretur, et hoc loco in omnibus codd. constanter *plebeio* supersit, nisi quod *pleio* scribæ errore habeat Harl. 1. vulgatum mutandum non videtur. Quia *cons.* vel *cos.* per compendium scriptum erat pro *consulatu*, hinc factum est, ut alii ejus loco *consule*, alii *consules* dederint. Ita pro *cons.* id est *consularis*, simili errore librarios *consul* dedisse, videbimus ad Epit. Liv. lib. LVIII. Præterea antiquam habebant, pro antiquabant, Leid. 1. antiqua habebant Lov. 2. et 4. De verbo 'antiquare' in hac re sollemni vide Brisson. de Formul. lib. II. p. 133. Paullo ante transpositis dictionibus jubebant rogationes Harl. 2. Port. et Hav.

Ni tribuni se in omnia simul consule-re plebem dixissent] Vet. lib. *ni tribuni plebis se*. Sigon. Non secus hæc lectio concipitur in Pall. duobus melioribus cæcisque edd. quam vulgo exstat. Pal. autem 2. *ni tribuni se plebis in omnia se plebem simul cons. pl. dix.* Unde Sigonius evoluit suam lectionem. Gebh. *Ni tribuni se pl. in omnia simul cons. pl. dix.* Port. et Hav. Reliqui nihil mutant, nisi quod Leid.

1. omittat primam voculam *ni*; et *velle consulere*, addita voce, legat Lov. 5. a m. sec. Non est itaque, cur Sigonii codici infido potius, quam aliis, qui in diversa eunt, credamus. Ita mox *tribuni* simpliciter pro 'tribunis plebis' dixit in princ. hujus cap. 'Ab tribunis velut per interregnum concilio plebis habito.' Vide ad II. 56. § 1. In verbis proxime præcedd. *utraque res est*, pro *utr. res esset*, male præfert Voss. 2.

§ 3 *P. Manlius deinde dictator rem in causam plebis inclinavit*] Interpolatitia lectio. Pall. duo abjecta inutili et hic inhonesta vocula *rem*, melius præferunt *dictator in causam plebis inclinavit*. Verbum absolute positum cum non intelligerent correctores, interposuerunt etiam contra sententiam τὸ *rem*. Supra c. 32. 'Ut semel inclinavit pugna, jam intolerabilis Romana vis erat.' IX. 45. 'Cum ad bellum pacemve inclinent animi, falli non posse.' *Gelh.* Voculam *rem* duo apud me codd. fragm. Hav. et Lov. 3. unus tantum apud Hearnium Oxon. C. non agnoscunt. 'Inclinare' sæpius absolute poni, verum est. Supra III. 61. 'At si fortuna belli inclinet, omnium liberis ab tot millibus hostium periculum fore:' ad quem locum plura vide. Eidem tamen etiam casum addere Livio non infrequens est. Ita IV. 55. 'Inclinante deinde se fortuna ad causam plebis, nuntii veniunt, arcem Carventanam Æquos invasisse:' ubi alia exempla vide. Et hoc loco reliqui omnes codd. in vulgatum conspirant, nisi quod *dictatorem in causam plebis inclinavit* mendose quidem sit in Leid. 1. ita tamen, ut aperte eidem lectioni faveat. Tutius itaque videtur, tot codd. et inter illos integerrimis, *rem* servantibus fidem habere, quam paucorum auctoritate vocem illam expungere.

C. *Licinio, qui tribunus militum fuerat, magistro equitum de plebe dicto*]

Livius. et Var. Clas.

Hic non est C. Licinius, qui tribunatus plebis novem per hos annos gessit cum L. Sextio, ut tradit Plutarchus in Camillo p. 150. Nam de eo vel hoc etiam anno tribuno plebis ita suggerit Livius mox hoc cap. 'Licinius Sextiusque, cum tribunorum plebis creandorum indicta comitia essent, ita se gerere, ut negando jam sibi velle continuari honorem acerrime accenderent ad id, quod dissimulando petebant, plebem.' Pauloque post iidem loquuntur: 'Jam nec collegas, nec bellum, nec dictatorem obstare, quippe qui etiam omen plebeio consuli, magistro equitum ex plebe dicendo, dederit.' Cum autem non exstaret annus apud Livium, quo tribunatum hic militum cepisset, eum ipsum supra c. 31. § 1. ex Diodori auctoritate tradidi. Est autem verisimile, si Livius Licinium tribunum plebis intellexisset, non *qui tribunus militum fuerat*, sed *qui tribunus plebis erat*, dicturum fuisse, quod ne animadvertit quidem etiam Glareanus. Sigon. Glareanus C. Licinium, qui hoc anno magister equitum primus de plebe fuit, Stolonis cognomen habuisse credidit, ad cap. præc. § 11. quod probat ex loco Livii x. 8. 'L. Sextius primus de plebe consul est factus, C. Licinius Stolo primus magister equitum.' Adde Dion. Cocceian. fragm. in Exc. Peiresc. p. 585. *Λικίνιον γὰρ Στόλωνα προσέλετο ὄντα ἑπάρχον.* Et quidem secundum Sigonium adsensus est Glareanus Plutarcho, qui magistrum equitum credebatur eum Stolonem esse, qui multos annos cum L. Sextio tribunatum plebis gessit, et variis legibus adversus opes patriciorum et pro commodis plebis rempublicam turbavit: neque id umquam negavit Glareanus in stricturis, quas Schollis Sigonii postea obposuit. Jam autem sententiam illam Glareani falsam esse, non modo Sigonius ad hunc locum monuit, sed Pighius etiam, qui magistrum equi-

Livius.

23 E

tum P. Licinii Calvi, anno CCCLVII. tribuni militum, vel filium vel fratrem, C. autem Licinii Calvi Stolonis tribuni plebis fratrem patruelem esse credidit, novis argumentis firmavit in *Annal. Rom.* Et quidem ad a. CCCLXXVI. p. 243. probat, C. Stolonem ante tribunatum plebis non fuisse tribunum militum consulari potestate. Verisimile enim non esse, eum post curulem et maximum magistratum petiisse minorem ac plebeium: deinde eum ideo tribunatum plebis cepisse, ut in hoc magistratu 'sibimet ipsi viam ad ceteros honores aperiret,' teste Livio c. 35. ejus uxorem etiam Fabiam patri questam esse, 'quod juncta inpari esset, nupta in domo, quam nec honos nec gratia intrare posset,' c. 34. Postea ad a. CCCLXXV. p. 258. evincere conatur, magistrum equitum a tribuno plebis diversum fuisse; Livium enim, ut illum ab hoc distingueret, addidisse 'C. Licinio, qui tribunus militum fuerat, magistro equitum de plebe dicto:' (quo eodem argumento etiam Sigonius usus erat) denique credendum non esse, Licinium eodem tempore tribunum plebis et magistrum equitum fuisse. Et hæc etiam sententia verior videtur. Non enim evertit hanc opinionem, consules, tribunos consulares, ac prætores interdum vel dictatores vel magistros equitum creatos esse, adeoque nihil ob stare, quo minus eadem dignitates etiam in tribunum plebis conferantur. Aliorum enim magistratum alia erat ratio, quam tribunorum plebis. Creato enim dictatore, aliorum magistratum jus ac potestas desinebant; tribuni contra eam retinebant. Polyb. III. 87. Δικτάτωρ δ' ἐστὶν αὐτοκράτωρ στρατηγός, οὗ κατασταθέντος παραχρῆμα διαλύσθαι συμβάλει πάσας τὰς ἀρχὰς ἐν τῇ Ῥώμῃ πλὴν τῶν δημάρχων. Plutarch. in Fabio Max. p. 179. Μόνη γὰρ αὐτῇ, δικτάτωρ ἀφαιρέντος, ἢ ἀρχὴ (scilicet δημαρχία) τὸ

κράτος οὐκ ἀπόλλυσιν, ἀλλὰ μένει, τῶν ἄλλων καταλυθεῖσάν. Jam autem inde eveniebat, ut consul, tribunus consularis, vel prætor ad dictaturam vel magisterium equitum evectus non tamen duos magistratus populi Romani eodem tempore gereret, quod de tribuno plebis dicendum fuisset, si is dictator vel magister equitum creatus foret. Præterea idem Pighius, ne locus Livii ex x. 8. a Glareano laudatus obstaret, et magistrum equitum et tribunum plebis non tantum 'Calvos' cognominatos fuisse, sed et 'Stolones,' existimat ad d. a. CCCLXXV. Quod et ipsum verius esse puto. Scrupulum tamen injicere potest locus Varron. de Re Rust. I. 2. 'Stolonis illa lex, quæ vetat plus quingenta jugera habere civem Romanum, et qui propter diligentiam culturæ Stolonum confirmavit cognomen, quod nullus in ejus fundo reperiri poterat stolo.' Ex eo enim colligendum videtur, Licinium, qui legem de quingentis jugeribus tulit, ergo tribunum plebis, primum suæ gentis cognomen Stolonis habuisse. Eo posito omnis hæc sententia plane corruet. Inde enim sequeretur, cognomen Stolonis magistro equitum a tribuno plebis diverso non competiisse, adeoque Livium x. 8. narrantem, 'C. Licinium Stolonem primum de plebe magistrum equitum factum esse,' Stolonem antea tribunum plebis intellexisse. Verum observandum est, Varronem non dicere, Licinium 'propter diligentiam culturæ Stolonis adeptum esse cognomen,' sed 'Stolonum confirmasse cognomen,' quod nempe antea majoribus ejus inditum erat; adeoque non tantum tribunum plebis, sed et magistrum equitum ejus gentilem id habere potuisse. Ceterum cum Licinio, pro C. Licinio, fragm. Hav. M. Licinio Hearnii Oxon. L. 2. C. Lucinio Lov. 5. Tom. tribunus plebis Gaertn. invitis reliquis scriptis et editis. Denique

magistro equitum dicto de plebe alio ordine Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Harl. 2. Port. et Hav.

§ 4 *Magistri equitum majus, quam tribuni consularis, imperium esse*] *Magr̄m*, id est, *magistrum*, Gaertn. Verum ita etiam legendum foret *tribunum consularem*. Et tum locutio formata foret eodem modo, quo illa *xxiii. 11.* ‘*Magistrum equitum, quæ consularis potestas sit, fuscum fugatumque* :’ ubi plura vide. Verum hic nihil mutandum puto ob consensum aliorum omnium codicum, qui stant pro vulgato. Deinde *magis, quam tribuni consularis* Flor. quomodo alibi variant codd. Vide ad *xxvi. 46. § 16.* Verum recte in eodem cod. alia manu emendatum est *majus*. Tum *tribuni esse consularis imperium* alio ordine *Lov. 4.* Insuper verba præced. *Patres pas. acc. ; dict. prop. cogn. Licinii se apud* desunt in *Leid. 1.* errore librarii, cui repetitio vocis *Patres* fraudi fuit. Vide ad *Livii ix. 11. § 11.* *Passos Patres accipio* trajectis vocibus legit *Lov. 2.* cum edd. vetustioribus usque ad *Aldum*. Hinc *cogitatione*, pro *cognitione*, perperam *Lov. 1.* Eadem scripturæ varietas etiam occurrit hoc lib. c. 35. § 2. Præterea *se apud Patres se excusare* habet *Leid. 2.* Verum posterius illud *se* natum est partim ex ultima litera præcedentis, partim ex prima seq. vocis : nisi potius eo repetito librarius indicare voluerit, se id duplici loco scriptum invenisse.

§ 5 *Quum tribunorum plebis creatorum indicta comitia essent, ita se gerere*] *Tribun. plebi creand.* Flor. *Leid. 1.* Voss. 1. et Harl. 1. Vide ad *ii. 42. § 6.* Tum *indicta comitia essent* *Lov. 3.* Vide ad *iii. 65. § 4.* Hinc, litera *d* in *c* et *l* dissoluta, nata est lectio Voss. 2. *inclita comitia essent*. Vide ad *x. 24. § 2.* Postea *ita se gessere* *Lov. 2. et 4.* *ita se gesserunt* Hearnii *Oxon. L. 2. et C.* Sed, passim orationes per infinitivos enunciatas librariis displicuisse, vidimus ad

1. 50. § 5.

Negando jam sibi velle continuari honorem, acerrime accenderent] *Continuare hon.* Harl. 2. Port. Hav. et priscae edd. Pro eo primi *Mediol. 1505.* dederunt *continuari*, quod imitati sunt *Aldus*, et tantum non omnes reliqui recentiores. Pro eadem lectione stant etiam ceteri codd. Deinde *accederent* Voss. ambo, *Leid. 2. Lov. 1. 3. et Gaertn.* solito errore amanuensis. Vide ad *xxiii. 46. § 2.* Mox *patebant*, pro *petebant*, male *Leid. 1.* Vide ad *vii. 30. § 11.*

§ 6 *Nonum se annum jam veluti in acie adversus optimates, &c. stare*] *Novum se annum* *Lov. 3. 5.* Gaertn. et nonnullæ ex vett. edd. quomodo etiam alibi peccatur. Vide viros doctos ad *Plinii Epist. v. 6. § 10.* Origo erroris est similitudo literarum *n* et *u*, quas in minuta scriptura vix distinguui docet *Gronov. Obs. i. 15. p. 126.* *Norum se aium*, id est *animum*, Hav. Et hic lapsus in Mss. quam frequentissimus est, ut ‘*annus*’ et ‘*animus*’ confundantur. Vide ad *xxxii. 5. § 2.* *Donum se annum* *Lov. 4.* Tum *Nonum se annum velut se in acie* *Lov. 1. velut jam* Voss. 1. *Leid. 2. Lov. 4. 5.* Harl. 2. Port. et Hav. *jam velut* reliqui omnes codd. omnesque edd. usque ad *Clericum*, qui, nescio qua auctoritate, *jam veluti* dedit : quod iterum mutavi. Deinde *in aciem stare* Voss. 2. *Leid. 1. Lov. 3. 4. 5.* Harl. ambo, Flor. Port. *Klockian.* Hav. fragm. Hav. omnesque editi usque ad *Gronovium*, qui 1665. *in acie* vulgari curavit, quod multi ex recentioribus receperunt. Quum tamen tot codd. atque inter eos optimi, alterum malint, et, *Livium* ‘*in potestatem esse*,’ ac similia alia usurpasse, constet ex illis quæ notantur ad *i. 14. § 4.* mirari subit, cur hoc loco *stare in aciem* displicere potuerit. Eam igitur lectionem revocandam censi. Præterea *optimates* *Florent.* quomodo *optimus*, pro *optimus*, scribi solebat. Vide quæ notantur

ad III. 17. § 5.

Maximo privatim periculo, nullo publico emolumento] Pall. 1. ac 3. nullo publice emol. Gebh. Ita etiam Gronovius 1665. edidit, quem plerique recentiorum secuti sunt. Hearne, qui publico emolumento servavit, testatur, eam lectionem in Mss. suis superesse. At contra publico apud me tantum exstat in minimæ fidei codd. Harl. 2. Port. et Hav. quum reliqui constanter habeant publice, cui obponitur privatim. Vide ad IV. 13. § 8. Præterea molumento Flor. Sed primam literam elisit ultima vocis præced. Vide ad II. 44. § 6.

Consensuisse jam secum et rogationes promulgatas, et vim omnem] Cum tenuisse fragm. Hav. a m. pr. De hoc errore vide ad IV. 24. § 7. Mox vocula et priori loco deest in Leid. 1. Gaertn. Lov. 2. 3. 4. et fragm. Hav. quorum posteriores duo codd. cum Lov. 5. etiam promulgatas rogationes, alio ordine conlocatis vocibus, præferunt. Tum vocem vim non agnoscit Hav.

§ 7 *Intercessione collegarum in leges suas pugnatum esse*] In legiones suas Hav. Et ita nonnumquam variant codd. scripti. Vide Vorstium ad Val. Max. II. 3. ex. 2. quæ notantur ad Livii IV. 48. § 5. ad VIII. 9. § 4. c. 32. § 1. et alibi. Præterea purgatum Leid. 2.

Alegatione juventutis ad Veliternum bellum] Allegatione Gaertn. Vide ad Liv. IV. 58. § 12. Tum Vellitrinum bellum fragm. Hav. Velitrinum bellum Lov. 2. et Gaertn. Vide hoc lib. ad c. 36. § 1.

Dictatorium fulmen in se intentatum] Dictatorium fulmen in se intentum Leid. 2. et Lov. 1. Sed unius dictatoris Camilli fulmen intelligitur. Nam P. Manlius, qui Camillo in dictatura successit, nullum fulmen intentasse legitur, sed contra rem in causam plebis inclinasse: dictatorem itaque pro dictatorem eodem errore, quo regum pro regium, regis pro regiis, et

similia alia. Vide ad XXXII. 6. § 6. Rectum etiam est intentatum, quod ea ratione dictum, qua 'intentare manus' III. 48. § 7. Vide ad XXXVIII. 6. § 4. Intentum, pro intentatum, ex eo genere errorum est, de quo vide ad IX. 5. § 2. Tentatum præfert Lov. 5.

§ 8 *Qui etiam omen plebeio consuli, magistro equitum ex plebe dicendo, dederit*] Qui se jam Lov. 2. et 4. Tum omnem Gaertn. omnem Leid. 1. Lov. 4. et fragm. Hav. a m. pr. omnem partem Voss. 2. et Lov. 3. omen et omne, sive omina et omnia, sæpe in Mss. commutantur. Vide ad Epit. Liv. lib. CXVII. Coem Harl. 2. communem Port. et Hav. Deinde magistrum equitum ex plebe dicendo Lov. 4. 5. et Gaertn. magistrum equitum de plebe dicendo Harl. 2. Port. et Hav. Sed reliqui codd. in vulgatum conspirant, nisi quod ex plebe desit in Leid. 2. De locutione 'magistro dicendo' vide ad I. 53. § 3. Voculæ autem ex et de sæpe in Mss. confunduntur. Vide ad XXI. 6. § 5. Denique dederint apud Hearnium Oxon. L. 1. Sed referendum hoc verbum ad solum dictatorem.

Se ipsam plebem et commoda morari sua] Vocula et omittitur in Leid. 2. et Lov. 1. Insuper commoderari sua Leid. 1. et fragm. Hav. commoderari suæ Voss. 2. et Lov. 3. commoderari suam Lov. 2. et 4. Commoda morari, ut 'morator commodi' II. 44. 'Quatuorque tribunorum adversus unum moratorem publici commodi auxilio delectum consules habent.'

§ 9 *Liberam urbem ac forum a creditoribus, liberos agros ab injustis possessoribus extemplo, si velit, habere posse*] Ab creditoribus Port. et Hav. Tum et liberos agros ab injustis possessoribus Hav. et ab injustis possessoribus, duabus vocibus omissis, Harl. 2. et Port. in contextu; in cujus margine emendatur liberos agros et ab injustis possessoribus. Sed sine causa Livium ἀσυνδέτως loqui prohibent, quum id

ipsi familiare sit. Ita 'omnes patri-
cii, omnes unius gentis' II. 49. 'om-
nia præmia ab se, omnes honores
sperare' eodem cap. 'duo exercitus,
duæ potentissimæ et maximæ finiti-
mæ gentes' c. 53. ubi quædam vide:
'nulla arma, nullam vim expertus'
VIII. 36. § 8. ubi etiam quædam vide:
'in quæstoribus novis major vis, ma-
jor auctoritas erat' III. 25. 'fames
pestilentiaque fœda homini, fœda pe-
cori' c. 32. 'omne Hernicum nomen,
omnis militaris ætas excitur' VII. 7.
'idem somnus, eadem negligentia'
XXXI. 24. ubi etiam alia vide. Dein-
de exemplo Leid. 1. et fragm. Hav.
Vide ad XXXIV. 33. § 8. *si velint* Voss.
1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Harl. 2. Port.
et Hav. nempe 'plebs;' quæ vox
sæpe collectivè sumi solet: qua for-
ma mox subjungitur 'æstimatores'
et 'incident.' Vide ad II. 5. § 2.
Quum tamen optimi codd. stent pro
vulgato, eam lectionem in contextum
recipere non audeo. Præterea *si* ex-
sulat a Gaertn.

§ 10 *Satis grato animo æstimaturos]*
Extimaturos Leid. 2. Lov. 1. 2. 3. 4.
et fragm. Hav. Solent autem 'æsti-
mare' et 'extimare,' sive 'existi-
mare,' in Mss. commutari. Vide ad
XXXIV. 2. § 5. *Mox honoribus, pro*
honoris, Gaertn. Vide ad XXII. 8. §
7. *spei honoris* Lov. 4.

Non esse modestiæ populi Romani id
postulare] *Non esse inmodestiæ pop.*
Rom. Leid. 2. *non esse modesti pop.*
Rom. Flor. Male. Cicero de Orat.
II. 20. 'Alterum divinitatis mihi cu-
jusdam videtur; alterum humanita-
tis.' de Offic. I. 19. 'Non enim modo
id virtutis non est, sed potius inma-
nitatis.'

Ut ipse fœnore levetur, et in agrum
injuria possessum a potentibus induca-
tur] *Ut ipso fœnore levetur* fragm. Hav.
de quo errore vide hoc lib. ad c. 3. §
8. *ut id fœnore levetur* Lov. 4. Tum
et agrum in inj. pos., male transposi-
tis duabus vocibus, Voss. 2. *et injuria*

in agrum poss. Lov. 2. *et in agrum in-*
juria possessionum fragm. Hav. Τῷ
in subjecta erant stigmata in Port.
quibus eam vocem delendam esse li-
brarius indicare voluit. Deinde *in-*
dicatur Voss. ambo, Leid. 1. Lov. 1. 2.
3. et fragm. Hav. quomodo sæpius
librarios peccasse, videbimus ad X.
38. § 4.

Per quos ea consecutus sit, senes tri-
bunicios non sine honore tantum, sed eti-
am sine spe honoris relinquit] Vox *ea*
exsulat a Lov. 5. verbum *sit* ab Harl.
2. et Port. Hinc *senex tribunos præ-*
fert Harl. 2. *senes tribunos* Port. et
Hav. Mox *sed jam sine spe* omnes
illi tres codd. Interdum etiam *et*
jam a scribis permutantur. Vide ad
v. 7. § 2. Hic vero duæ priores li-
teræ τοῦ etiam interceptæ videntur
ab ultimis præcedentis *sed*, vel, ut
sæpe scribitur, *set*. Denique *relin-*
quant Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. De
locutione 'populus Romanus relin-
quant' vide ad X. 13. § 11. Hic vero
ob aliorum codicum dissentientium
auctoritatem nihil muto. 'Ο πᾶν
Gronovius ad cap. seq. § 10. *relin-*
quere legendum esse conjicit.

§ 11 *Deinde comitiis tribuniciis de-*
clararent voluntatem] Vide num legen-
dum *comitiis tributis*, ut ad finem ora-
tionis Claudii etiam habetur. *Glar.*
Tribunicia vocat comitia, quibus
plebs mandare tribunatum plebis Li-
cino Sextioque cupiebat. Quare
non est, cur *tributis* legamus, ut pla-
cet Glareano. *Sigon.* 'Tributus' et
'tribunicius' sæpe in Mss. confun-
duntur. Vide ad II. 56. § 2. Hic
tamen recte Sigonius receptam scrip-
turam adversus Glareanum defendit,
ac docuit 'comitia tribunicia' esse,
quibus plebs mandabat tribunatum
plebis. Ita Cic. ad Att. I. 1. 'Nos
autem initium prensandi facere cogi-
taramus in campo comitiis tribuni-
ciis.' Ita 'comitia tribunicia,' 'quæ-
storia,' quibus tribuni militum con-
sulari potestate, quibus quæstores

creabantur, iv. 54. 'Non alias ægrins plebs tulit, tribunicia sibi comitia non commissa: eum dolorem quæstoris comitiis simul ostendit et ulta est:' 'consularia comitia' c. 53. 'Consularibus comitiis est exclusus.' c. 13. 'Jam comitia consularia instabant:' hoc lib. c. 37. 'Nec esse, quod quisquam satis putet, si plebeiorum ratio comitiis consularibus habeatur:' 'comitia prætoria' xxvi. 23. 'Prætoria inde comitia habita.' Et ita Livius sæpissime. Vulgatum etiam defendunt omnes scripti; nisi quod, ordine mutato, *comitiis declararent trib. volunt.* habeant Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Harl. 2. Port. et Hav. *tribunicii comitiis declar. volunt.* Gaertn. *comitiis volunt. tribuniciis declar.* Lov. 4. *comitiis tribuniciis declar. volunt.* Leid. 1. et vox *tribuniciis* desit in Lov. 1. Paulo ante *primo statuerent*, pro *primum stat.* Leid. 2. *primum statuerunt* Lov. 5. a m. pr.

Si *conjunctim* ferri ab se promulgatas rogationes vellent] *Conjuncte* Voss. uterque, Flor. Leid. 2. Lov. 1. 3. Klockian. et fragm. Hav. Eo etiam ducunt lectiones, licet corruptæ, in aliis codd. obviæ: nam *conjuxte* est in Leid. 1. et Harl. 1. *conjuncte* in Gaertn. *cum juste* in Lov. 4. et contextu Port. *tum juste* in Lov. 5. a m. pr. *commix* in Hav. *commixte* in Lov. 2. At cap. seq. tantum non omnes codd. *Ut rogationes, inquit, nostras omnes conjunctim accipiatis.* Deinde *fore* Hav. *forē* Port. *forte* Lov. 2. *fere* Lov. 5. a m. pr. *ferre* Leid. 1. Lov. 1. 3. 4. 5. a m. sec. Harl. uterque, Gaertn. Flor. Klockian. fragm. Hav. omnesque edd. usque ad Modium; in qua lectione jungendum foret *ferre ab se*, id est a se accipere; quo sensu 'ferre munus' illustrat Broekhus. ad Tibull. Eleg. i. 1. 24. et Livius dixit ii. 12. 'Ut beneficio tuleris a me, quod minis nequisti.' Verum in hac re populus potius dice-

batur 'accipere,' quam 'ferre legem,' quum eam probaret. Infra hoc cap. 'Sin, quod cuique privatim opus sit, id modo accipi velint:' et iterum: 'Si, inter accipiendas de suis commodis rogationes, spem honoris latoribus earum incidant.' cap. 40. 'Aut omnia accipe, aut nihil fero:' et iterum: 'Si non tuleris, quod commodum est populo accipere.' Et adhuc semel: 'Aut omnia accipite, aut nihil fero.' c. 42. 'Dictator senatusque victus, ut rogationes tribunicie acciperentur.' x. 9. 'Adparebatque accipi legem.' xxiv. 29. 'Aut eximendum id de fœdere esse, aut legem eam fœderis non accipiendam.' Servo itaque, quod Modius substituit, omnesque post eum receperunt, *ferri*: idem autem in Voss. utroque, et Leid. 2. ex quibus in excerptis nihil notatum invenio, superfluisse videtur. Ita vero *ab se* (pro quo *a se* præferunt Voss. 2. Leid. 2. Lov. 4. Gaertn. et fragm. Hav.) pendebit ex sequenti *promulgatas*.

Esse, quod eosdem reficerent tribunos plebis] Tò quod omittitur in Voss. 2. et Lov. 3. *esse quod eos* habet Lov. 4. *est quidem eosdem* Gaertn. Elegans est genus loquendi, 'est, quod reficerent.' Supra cap. 37. 'Nec esse, quod quisquam satis putet, si plebeiorum ratio comitiis consularibus habeatur.' Terent. in Phorm. v. 1. 11. 'Quod si illum nunc reperire possim, nihil est, quod verear.' Ovid. Epist. Her. xix. 159. 'Non est, quod timeas: auso Venus ipsa favebit.' Præterea *reficent* Lov. 2. cujus librarius, quum scriptum invenisset *reficent*, additam notam perperam neglexit. *Inficerent* Gaertn. scribæ aberratione. De verbo 'reficere' vide ad iv. 57. § 12. Mox *perlaturus enim esse, quæ*, addito verbo, Lov. 4. Tum *promulgaverunt*, pro *promulgaverint*, Leid. 2. et Lov. 1. ac 5. *promulgaverit* Lov. 3. *promulgavint* Lov. 4.

§ 12 *Sin, quod cuique privatim opus*

sit, id modo accipi velint] Si, quod cuique fragm. Hav. quod invitis reliquis non recipiendum. Vide ad iv. 5. § 6. *siquidem cuique* Lov. 5. Tum *privati* Hav. Deinde *opposuit*, pro *opus sit*, Klockian. Hinc vox sequens *nil* non adparet in Lov. 2. *accipi vellent* legit Leid. 2. qui etiam mox in fine cap. τὸ ea omisit. Tandem *promulgata sunt*, pro *prom. sint*, Lov. 4.

CAP. XL. § 1 *Quum, præ indignitate rerum, stupor silentiumque inde ceteros Patrum deflexisset]* Campan. pessime edidit *deflexisset*. ‘Defigere’ proprium fere Livii verbum est. Lib. vii. c. 10. ‘Defixerat pavor cum admiratione Gallos.’ Hinc emendandus Valerius Flaccus v. 455. ‘Quin idem Minyas operum defixerat error:’ ut habet vetus codex. Livius xxii. 53. ‘Quod malum cum stupore ac miraculo torpidos deflexisset.’ Valer. Flacc. vii. 407. ‘Ergo ut erat vultu defixus uterque silenti.’ Gebh. *Quom pro indign. rerum* Gaertn. quomodo sæpe errarunt librarii. Aliud exemplum habuimus iii. 26. § 7. Vide etiam ad vii. 5. § 6. c. 6. § 2. c. 19. § 5. ix. 6. § 12. et ita passim. Præpositionem *præ* omittunt Harl. 2. et Port. quam recte meliores omnesque reliqui servarunt. *Præ* hic est ‘propter.’ Infra ix. 13. ‘Præ clamore poscentium pugnam nulla adhortatio imperatoris audita est.’ cap. 14. ‘Suarum inpotens rerum præ domesticis seditionibus discordiisque.’ x. 13. ‘Vix præ strepitu audita lex est.’ xxxi. 24. ‘Nec divini humanive juris quidquam præ inpotenti ira est servatum.’ xlv. 7. ‘Progredi præ turba obcurrentium ad spectaculum non poterat.’ Florus ii. 10. ‘Epulantes ac ludibundos plerosque, ac ubi essent præ poculis nescientes, Ap. Pulcher invadit.’ Propert. Eleg. ii. 20. 15. ‘Et tibi præ invidia Nereides increparent:’ ubi videndus est Broekhus. Deinde *silentiumque* ceteros Patrum Gaertn. *silentiumque inde ceterum Pa-*

trum fragm. Hav. Insuper *deflexisset* Hav. quomodo librarius dedisse videtur, quod duo vocabula ‘stupor silentiumque’ præcedant. Vide ad i. 31. § 7. Unius tamen, et quidem istius testis auctoritas levior est, quam ut ejus fide vulgatum mutarem, præsertim quum Livius utroque modo loqui solitus fuerit. Vide ad xxxvii. 29. § 6. De verbo ‘defigere’ vide ad iii. 47. § 6.

§ 2 *Ap. Claudius Crassus]* Cognomen omiserunt Lov. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. N. Crassi habet Lov. 2.

Locutus in hanc fere sententiam esse] *Locutū* Leid. 2. Harl. 2. Lov. 1. et Hav. *locutā* Port. τὸ *fere* non erat in edd. primis: addidit deinde Aldus, ac servant scripti, nisi quod alio ordine *fere in hanc sententiam* præferant Gaertn. et Lov. 2. *fore*, pro *fere*, habent Lov. 1. et 3.

§ 3 *Neque novum, neque inopinatum mihi sit, Quirites]* *Nec novum, nec inop.* Lov. 5. *Nec novum, neque inop.* Lov. 1. Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. et Port. Quod ferri posset, nisi optimi codd. dissentirent. Nam alibi sæpe *nec* et *neque* se excipere solent. Vide ad ix. 9. § 14. Deinde, cur subjunctivo *sit* Livius hoc loco utatur, causam non video. Hand displicet *inopinatum mihi fit*, quod inveni in Leid. 2. et Lov. 2. Ita Terent. in Andr. i. 3. 20. ‘Mihi quidem Heracle non fit verisimile: atque ipsis commentum placet.’ Sæpius autem *fit* et *sit* in scriptis commutari solent. Vide ad Livii v. 3. § 8. Mox *objectum sit*, pro *est*, Lov. 5. Tum *a seditiosis*, pro *ab seditiosis*, Gaertn. et *ego quoque nunc*, transpositis vocabulis, Lov. 2.

Claudiae genti jam inde ab initio nil antiquius in republica Patrum majestate fuisse] *Claudiae gentis* Flor. Voss. 1. Leid. uterque, Lov. 1. 2. 4. 5. a m. pr. Harl. 1. Gaertn. fragm. Hav. a m. pr. Hearnii Oxon. L. 2. N. C. et excerpta Pith. ac vett. edd. quo mu-

tato recte Mogunt. et Aldus *Claudia genti* dederunt. Non enim jungendum 'ab initio *Claudia gentis*,' sed '*Claudia genti* nil antiquius.' Hinc *jam tum ab initio* Hav. Male. Supra I. 3. 'Jam inde ab initio minime lætus novæ origine urbis:' ubi quædam vide. IX. 17. 'Disciplina militaris jam inde ab initiis urbis tradita per manus.' XXIV. 5. 'Jam inde a puero in omnia familiaria jura adsuetum.' XLIV. 25. 'Cernebat et, Persea jam inde ab initio belli omni modo spem pacis tentasse:' 'jam inde antiquitus' inquit Liv. eodem sensu IX. 29. Deinde nihil antiquius Voss. uterque, Leid. 2. Lov. 1. 2. 4. 5. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Alibi ita variant scripti. Vide Sigon. hoc lib. c. 26. § 7. etiam quæ notantur ad VII. 5. § 7. VIII. 25. § 2. IX. 31. § 3. cap. 43. § 11. et passim. Nihil antiquus Harl. 1. nil antiquus Leid. 1. et Flor. De locutione 'nihil antiquius' vide ad I. 32. § 2. Insuper *Patrum magistrate fuisse* Klockian. *Patrum majestati fuisse* edd. Rom. 1472. et Parm. Vide ad Epit. Liv. lib. XLV. In verbis proximis *commodis plebis adversatos esse*, trajectis vocibus, Port. et Hav. *commodis plebis adversarios esse* Harl. 2. Vide ad VII. 41. § 6.

§ 4 *Quorum alterum neque nego, neque inficias eo*] Pal. 2. superscriptam habet lectionem, quam in suis quoque edd. secuti Andreas atque Camp. non ego, non ceteri Claudii infitiamur. In ipso textu scribitur *neque nego, neque infitior, sed nos ex quo acciti sumus*. Andreas vero, *cum nos ex quo adsciti*, Gebh. Quasi vero diversa pronuntiatio esset in τῷ nego, diversa in τοῖς inficias eo. Sed etiam in ipsum alterum, quod se ait non negare, est plane id ipsum de quo ait se inficias non ire, nempe de aucta patriciorum majestate. Vix dubito scripsisse Livium, *quorum alterum neque ego inficias eo*. Adjectæ sunt voces ab illis, qui τὸ neque sine antapodosi non conco-

quebant. IX. 9. 'Neque ego inficias eo, tam sponsiones quam fœdera sancta esse.' Vel si placet mitius consulere, legendum erit, *quorum alterum neque nescio neque inficias eo*. Is enim ordo est, ut rem, de qua consuleris, vel nescire te dicas, vel deinde, si concedas te scire, probes ita quoque fieri debere. Sic Frontinus in Præfatione jungit, *neque ignoro, neque inficior*. Jac. Gron. Coram alterum Klockian. Præterea voces *neque inficias* desunt in Lov. 3. *neque nego, neque inficio* habet Lov. 2. *neque nego, neque interficior eo* Lov. 1. a m. pr. in quo *inficior eo* interpolavit manus altera. *Neque nego, neque inficior* Voss. 1. a m. sec. Leid. 2. Lov. 4. 5. Port. Hav. Gaertn. et Hearnii Oxon. B. L. 2. N. et C. quæ lectio ex alterius expositione nata est. Vide ad I. XXXI. cap. 31. § 9. *Quorum alterum neque ego, neque ceteri Claudii inficiamur, cum nos ex quo* edd. Rom. 1472. et Parm. *Quorum alterum non ego, non ceteri Claudii negamus* ejusdem Hearnii codex L. 1. Si majoris auctoritatis codd. ita præferrent, lectio illa non rejicienda videretur. Ita enim tolleretur, quod merito displicuit Gronovio. Nunc potius ejus prior conjectura præferenda videtur. In fragm. Hav. a m. pr. scriptum fuerat *Quorum alterum neque nego neque ego, nos, ex quo*: a m. sec. vero reposta erat vulgata lectio.

Nos, ex quo adsciti sumus simul in civitatem et Patres] Sed nos ex quo Lov. 2. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. et Hearnii Oxon. L. 2. et C. qui omnes etiam *inficio* vel *inficior*, pro *inficias eo*, exhibuerunt. Hinc illud sed ex ultima litera τὸν *inficias* et ex vocula eo natum existimassem, nisi etiam in fragm. Hav. in quo a m. sec. *inficias eo*, a m. pr. *ego* legitur, reperissem. Potius est igitur τὸ sed ex numero illarum particularum, quibus nasuti librarii orationem Livianam, ex eorum sententia male cohærentem,

melius connectere conati fuerunt. Vide ad c. 32. hujus lib. § 8. et mox hoc cap. § seq. Tum *aciti sumus* Gaertn. *arciti sumus* Leid. § 2. *acciti sumus* Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. Sed nihil mutandum. Attus Clausus enim, gentis Claudiae auctor et caput, non 'accitus' est in civitatem; sed, quum seditione domestica ex patria profugus Romam commigrasset, in eam 'adscitus,' et deinde 'inter Patres lectus' est, ut Livius inquit II. 16. 'inter patricios cooptatus' est, teste Sueton. in Tiber. c. 1. Verbo 'accipere' in ea re usus est Livius IV. 3. 'Claudiam certe gentem post reges exactos ex Sabinis non in civitatem modo accepimus, sed etiam in patriciorum numerum.' X. 8. 'Sabinum advenam principem nobilitatis vestrae, seu Attum Clausum, seu Ap. Claudium mavultis, illi antiqui patricii in suum numerum acceperunt.' At contra Numa, qui non sponte, sed evocatus, Romam migravit, 'adscitus' fuisse dicitur I. 18. 'Adscitus, sicut Romulus augurato Urbe condenda, regnum adeptus est.' IV. 3. 'Numam Pompilium, non modo non patricium, sed ne civem quidem Romanum, ex Sabino agro additum, populi jussu, Patribus auctoribus, Romae regnasse.' 'Adsciscere' autem, ut apud Cic. pro Arch. Poët. c. 2. 'Perficiam profecto, ut hunc A. Liciuinum non modo non segregandum, quum sit civis, a numero civium; verum etiam, si non esset, putetis adsciscendum fuisse.' 'Adscitus' autem et 'adscitus' commutari solent. Vide ad XLV. 25. § 12. Deinde *in civitatem, Patres* Leid. 2. et Lov. 1. *in civitatem et in Patres* Hav. Solet ita Livius praepositiones repetere. Vide hoc lib. c. 28. § 6. Hic tamen reliquos codd. vulgatum servantes, sequor.

Quam inminuta majestas earum gentium, inter quas nos esse voluisti] Quam minuta Hav. Quum tamen reliqui

stent pro recepta scriptura, syllabam in elisam puto vel a praecedentis vocis litera ultima, (vide ad v. 27. § 6.) vel a litera seq. *m.* (vide ad XXXVII. 1. § 2.) Deinde *intra quas nos esse* Voss. 2. et Lov. 3. Vide ad v. 27. § 3. *in qua nos esse* Lov. 2. *in quas nos esse* Leid. 1. Vide ad XXXVIII. 57. § 6. *inter quas non esse* Gaertn. Vide ad III. 9. § 5. *inter quas esse nos* Leid. 2. et Lov. 1.

§ 5 Illud alterum pro me majoribusque meis] Sed illud alterum Hearnii Oxon. L. 2. Vide modo ad § praec.

Quae pro universa republica fiant, ea plebi, tamquam aliam incolenti urbem] Pro universa reip. Leid. 1. Tum vox aliam deficit in Leid. 2. et Lovel. 1. Deinde *incolendi urbem* Hav. Mox *incommodis*, pro *incommodum*, Gaertn. *incomm. plebei* Lov. 5. Vide ad II. 42. § 2.

Etsi quaedam contra voluntatem fuerint, vere referri posse] Contra utilitatem fuerint Voss. 2. Sed vox utilitas ex praecedentibus verbis animo scribæ contra sensum Livii adhuc inhæsit. Contra in praecedentibus voluntatem, pro utilitatem, praefert Lov. 4. Præterea fiunt, pro fuerint, Hearnii Oxon. C. Hinc referre posse Harl. 2. et Hav. referre possent Leid. 1. referre posset fragm. Hav. a m. pr. referri posset Lov. 2. Vox referre deficit in Hav. Paullo ante vox nostrum non erat in Harl. 2. et Port.

§ 6 An hoc, si Claudiae familiae non sim, nec ex patricio sanguine ortus] An hæc Harl. 2. Port. Gaertn. et Hav. Deinde neque ex patricio sanguine ortus Hav. nec patriæ sanguine ortus Harl. 2. nec patricie sanguine ortus Port. nec patricio sanguine ortus Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. et Exc. Pithæi. Ita mox praepositionem omittit Livius verbis seqq. 'Qui modo me duobus ingenuis ortum, et vivere in libera civitate sciam.' Vide ad II. 6. § 2.

Sed unus Quiritium quilibet, qui mo-

do me duobus ingenuis ortum] *Quiritium* Flor. Voss. 1. Leid. 2. Lov. 4. 5. Harl. uterque, Port. et Hav. Vide ad III. 20. § 7. *Unus Quiritium quibus* Lov. 1. *unus Quiritium qui licet* Lov. 2. Tum pronomen *qui* deficit in Lov. 2. et non, pro *qui* modo, legit Lov. 4. *duobus ingenuis ortum* Port. Tò *ortum* non comparet in Leid. 2. Mox *civitate* nam, pro *civ. sciam*, Leid. 1. Præterea *relicere possum*, pro *possim*, edd. vetustiores. Primi Mediolanenses a. 1505. et deinde Aldus alterum substituerunt, quod probant omnes codd.

§ 7 *Ut vobis negent potestatem liberam suffragii, &c. se permissuros esse*] *Aut vobis* Voss. 1. Leid. 1. et Lov. 1. solito scribarum lapsu. Vide ad IV. 12. § 8. et mox § 11. *Ut nobis negent* Lov. 2. 5. Port. Gaertn. Haverk. et fragm. Hav. De qua varietate vide ad XXXIV. 2. § 2. Vide etiam mox ad § 9. et § 13. Præterea tò *se* exulat ab edd. principibus. Vide ad I. 23. § 5. Primi addiderunt Mediolan. 1505. quos secuti sunt Ascensius 1513. et Aldus. At idem Ascensius 1516. per errorem operarum vulgavit *semper missuros esse*. Tò *se* in omnibus superest scriptis, nisi quod pro eo *sed* habeat fragm. Hav. In præcedentibus *Lucinum Sextium* legit Lov. 2. Deinde *perpetuo tr.* pro *perpetuos tr.* Lov. 4. Tum *licentiæ noë*, id est *nomine*, pro *novem*, Lov. 5. a m. pr.

§ 8 *Quid est aliud dicere, quod petunt alii, nos adeo fastidimus*] In Pal. 2. superadditum est *fastidimur*. Pall. duo et Camp. ed. nisi quod *petunt alii*. Gebh. *Nisi quod petunt alii* etiam Voss. 2. Lov. 3. et Hearnii Oxon. C. Vide hoc cap. ad § 19. *Dicere, quam quod petunt alii* Lov. 2.

§ 9 *Quæ tandem ista merces est, qua vos semper tribunos plebis habeamus*] *Vox ista* deficit in Leid. 2. sed ea transposita *merces ista est* legit Lov. 2. *merces est ista* Lov. 4. Deinde *nos semper tribunos plebis* Lov. 3. Harl. 2.

Gaertn. et Hav. Vide paullo ante ad § 7. *Vide semper tr. populi* Lov. 2. Miror vero, non hic iterum, ut alibi sæpe, monuisse Gebhardum, per ὅς' ἐν accipiendum *semper-tribunos*. Sed vide quæ notantur ad v. 2. § 2.

Seu utiles, seu inutiles sunt, omnes conjunctim accipiat] Duæ priores voces exsulant a Leid. 1. Lov. 2. 4. Harl. 1. et Gaertn. tertia et quarta a Flor. Verum earum similitudine decepti librarii modo has modo illas perperam omiserunt. Deinde *sint* Leid. 2. et Lov. 4. Verum præcessit *seu placent, seu displicent*. Tum *omnes conjuncti accipiat* Harl. 2. et quædam ex vetustis edd. An voluerunt *conjuncte accipiat*? Vide ad cap. præc. § 11. Sed vulgatum *conjunctim* servant recte ceteri codd. *Conjunctim accipiat* errore librarii Leid. 1. Paullo ante *seu placerent*, pro *seu placent*, est in Harl. 1. *plac'ent* se scriptum invenisse scriba credidit. Vide ad XXXIX. 52. § 6.

§ 10 *Obsecro vos, Tarquinii tribuni plebis*] *Vox Tarquinii* deest in Voss. 2. Lov. 3. Gaertn. fragm. Hav. a m. pr. et Hearnii Oxon. L. 1. Male. Supra III. 39. 'Decem Tarquinos adpellantem, admonentemque, Valerius et Horatii ducibus pulsos reges.'

Putate me ex media concione unum civem subclamare bona venia vestra liceat] Hæc verba ita interpretanda, ut appareat 'Bona venia vestra,' &c. esse Appii succlamantis, sic: *succlamare: Bona venia*. Sigon. Recte Sigonius. Verum distinctio, quæ in plerisque antiquioribus edd. exstabat, id jam indicavit. Quædam enim exhibent, ut Sigonius voluit; quædam *succlamare. Bona venia*. At Mediolanensis a. 1505. *Obsecro vos, Tarquinii tribuni plebis, (putate me ex media concione unum civem succlamare,)* *bona venia vestra liceat*. Ceterum *vox media* deest in Harl. 2. et Port. Hinc *condicione* legit Leid. 2. quomodo sæpe

peccatur in membranis vetustis. Vide ad IV. 12. § 7. Tum *subclamore* Leid. 1. Lov. 2. et fragm. Hav. De quo errore vide ad IV. 24. § 7. De verbo 'subclamare' vide ad III. 50. § 10. Insuper *bona nostra venia* Hav.

Ex his rogationibus legere, quas salubres nobis censemus esse, antiquare alias] *Ex his regionibus* Gaertn. *ex legationibus legere*, pronomine *his* omisso, aliud agens dedit librarius Lov. 4. Tum *salubres censemus vobis esse* Lov. 5. *salubres nobis scimus esse* Leid. 2. Deinde *antiquari* Harl. 2. et Port. *antiquate* fragm. Hav. a m. sec. At voces *censemus esse, antiquare alias*. Non desunt in Harl. I.

Non, inquit, licebit, tu de fœnore atque agris] Verba sunt tribunorum plebis, per *μῦθησιν* ab Appio prolata. Verum eum ait 'Et hoc portenti,' nisi ex stomacho Appii intelligamus, non plane capio quidnam sibi velit. *Glar.* Fœdata pulcherrima sententia est ab iis qui eam non percipientes non recte distinxerunt: sic enim accipiendum est, ut illæ voces, *non, inquit, licebit*, sint Licinii respondentis Appio succlamanti. *Sigon.* Sigonius notat *non licebit* esse Licinii respondentis Appio succlamanti, *Tu de fœnore*, esse Appii, Licinium ex ejus responso arguentis; contra atque senserit Glareanus. Immo Glareanus recte sensit: sunt enim utraque unius, non necessario Licinii, sed ex tribunis plebis reliquorum nomine, aut omnium tribunorum simul *μνητικῶς* prolata, sed ita concepta, ut Appium ea dixisse appareat. Refert verba tribunorum Appius, non qualia illi pronunciarant, aut qua sententia illi accipi ea vulerant, sed qualia ea populo videri, quamque sententiam ex iis educi atque elici cupiebant Appius et patricii. Tribunorum hæc verba fuerant: 'non esse modestiæ populi Romani, id postulare, ut ipse fœnore levetur, et in agrum possessum a potentibus

inducatur;' (hæc ita durius reddit Appius: 'Non licebit ex rogationibus legere, quas salubres tibi censeas esse, antiquare alias. Tu de fœnore atque agris, quod ad vos omnes pertinet, jubeas?') 'per quos ea consecutus sit, senes tribunicios, non sine honore tantum, sed etiam sine spe honoris relinquat?' Nisi tamen scripsit Livius *relinquere*. Hæc invidiosissime incivilissimeque reddit Appius, non contentus dicere, 'et tu idem,' nempe quicumque civis, 'ex nostro collegio dubites creare consules?' quod ipsum quoque ingratum fuisset: sed multo asperius, 'et hoc portenti non fiat in urbe Romana, uti illam L. Sextium atque hunc C. Licinium consules, quod indignaris, quod abominaris, videas.' Hoc portenti desumptum Livio ex illo in Ventidium: 'Portentum inusitatum conflatum est recens, nam qui fricabat mulos, consul factus est.' Verba *jubeas, indignaris, abominaris, videas* intelligunt, 'tu quicumque civis Romane de plebe?' et proferuntur tamquam ex ore Licinii, per Appium narratorem vitata: non tanquam Appii contra Licinium, ut vult Sigonius, qui artificium hoc oratorium, adversarii sensus invidiose exponendi, tantus orator non pervidit. Sic Cicero in Verrem III. 11. 'De cohorte mea rejicies, inquit.' (puta Verres) 'Quid? ista cohors quorum hominum est? Volusii haruspicii, et Cornelii medici, et horum canum, quos tribunal meum vides lambere.' Sic ille passim. Val. Max. II. 9. 'Quam enim imprudenter Dronius Rostra conscendit, ista dicturus, Freni sunt injecti vobis, Quirites, nullo modo perpetiendi: alligati et adstricti estis amaro vinculo servitutis: lex enim lata est, quæ vos esse frugi jubet,' &c. Sic ridicule Saturnum inducit Prudentius adversus Symmach. I. 45. 'Sum Dens, advenio fugiens, præbete latebras.' J. F. Gron. Ver-

ba Sigonii Gronovius descripsit ex prima Scholiorum ejus ed. in posterioribus enim postrema pars scholii, quæ recte Gronovio displicuit, resecta est, et illa tantum exstant quæ hoc loco visuntur. Cujus rei forsitan causa fuerit, quod ipse se errasse animadverterit. Ceterum *Tu fœnore atque agris*, omissa præpositione, Leid. 2. et Lov. 1.

§ 11 *Quod ad vos omnes pertinet*] *Quod ad nos omnes pertineat* Gaertn. et Lov. 2. *quod ad nos omnes pertinet* Voss. 2. et Lov. 3. ac 5. *quod ad vos omnes pertinebit* Leid. 2. Mox *hoc portentum*, pro *hoc portenti*, Harl. 2. Port. et Hav. Male. Optimi enim stant pro vulgato. Infra xxx. 13. 'Perdito tamen atque adfecto sibi hoc in miseriis solatii esse:' ad quem locum plura vide. Præterea *non fiet*, pro *non fiat*, Port. a m. sec. *n̄ fiat*, id est *modo fiat*, Lov. 2. Vide ad iv. 56. § 6.

Ut Sextium atque hunc C. Licinium] Vet. lib. *uti Sextium*: ex quo colligi potest legendum *ut L. Sextium*. Sigon. *Uti illum [L. Sextium]* habent veteres Andreae, Becharii, Mogunt. Ascensii, et aliae. Hand scio cur mutarint. J. F. Gron. Lectio scholis Sigonii præscripta in nulla ed. obvia fuit. Earum principes præferunt, quemadmodum Gronovius monuit. Aldus deinde *uti L. Sextium* in contextu dedit. Sed in erratis priorem lectionem revocavit, quam et proximi editores servarunt. Frobenius deinde 1531. *uti L. Sextium* similiter vulgavit; idque postea semper obtinuit. Gronovio roganti cur vetustissimarum edd. lectio mutata fuerit, respondeo id factum esse ob codd. auctoritatem. Certe meorum nullus illis concinit. Nam *ut Lutium*, vel *L. Sextilium*, est in Voss. 1. et Lov. 1. ac 5. *uti Sextilium* in Harl. 2. *uti L. Sextilium* in Port. *ut Sextium* in Hearnii Oxon. C. *uti Sextium* in ejusdem codd. L. 1. 2. B. et N. atque in

Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. Harl. 1. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *ut Sextium* Lov. 2. *ut L. Sextium* Lov. 4. *uti L. Sextium* in Flor. quod servavi. An priores Livii editores τὸ *illum* adscivere ex superioribus verbis hujus cap. 'L. illum Sextium et C. Licinium perpetuos tribunos?'

Videas: aut omnia accipe, aut nihil fero. *Ut si quis ei, quem urgeat fames*] Adde notam interrogationis vocis *videas*? Quæ sequuntur verba, *aut omnia accipe, aut nihil fero*, verba sunt Licinii tribuni plebis ab Appio recitata per μύησω, perinde atque illa, 'Non, inquit, licebit.' Jam vero illa *Ut si quis ei, quem urgeat fames*, sunt Appii coarguentis Licinii sententiam illam, *Aut omnia accipe, aut nihil fero*. Sigon. *Aut omnia accipere* Lov. 4. et Gaertn. quorum codd. librarii, se *accip'e* vel *accipe* scriptum invenisse, existimasse videntur. *Omnia accipite* Harl. 1. Male. Præcessit enim singulari numero 'jubeas,' 'indignaris,' 'abominaris,' 'videas.' Illud *accipite* formatum est ex verbis, quæ postea § 13. subjunguntur. Verum ibi alia ratio. Hic enim Appius per μύησιν exprimit verba unius tribunorum, respondentis uni civi ex media concione subclamanti; ibi Appius fingit patricium toti plebi dicentem *accipite*. Præterea *aut nihil oro* Voss. 2. *aut nihil feras* Lov. 2. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. literis transpositis *aut nihil fore* Lov. 3. Deinde *Aut si quis ei* Leid. 2. quæ varietas scripturæ in membranis frequens est. Vide hoc cap. ad § 7.

§ 12 *Venenum ponat cum cibo, et aut abstinere eo quod vitale sit*] *Ven. ponat in cibo* fragm. Hav. a m. pr. Male. Non enim indicat venenum cibo mixtum, sed venenum et cibum, quodque separatim. Nam mox demum subjungitur 'aut mortiferum vitali admisceat.' Tum *et deest* in Voss. 2. et Lov. 3. Denique *quod vitales sit* Harl. 1. Sed prima litera τὸν *sit* male

repetita est in fine vocis præced. Vide ad xxviii. 25. § 2. *quod n̄ tale sit* Lov. 5. qui idem mox *in tali*, pro *uitali*, præfert. In præcedd. *fames urgeat*, transpositis vocibus, Lov. 2. *urgebat* *fames* antiqq. edd. aberratione operarum.

Si esset libera hæc civitas, non tibi frequentes subclamassent] *Cum esset libera* Lov. 5. Hearnii Oxon. N. et Exc. Pithæi. Atque ita præfert Voss. 1. in contextu, pro quo alterum in margine emendatur. Pronomen autem *tibi*, quod in prioribus deerat excusis, primus addidit Aldus. Id autem exstat in omnibus scriptis, nisi quod in Oxon. L. 1. deesse Hearne testetur.

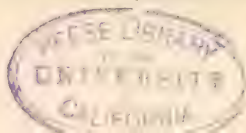
Cum tribunatibus ac rogationibus tuis] Adde notam interrogationis. *Sigon.* *Cum tribunatibus tuis*, reliquis omissis, Leid. 2. *cum tribun. tuis ac rogat. tuis* Harl. 2. ac Port. Con-junctio *ac* deerat in Gaertn. ejus loco et præferunt Lov. 5. atque Aldo antiquiores editi. *Ac rogantibus* Voss. 2. et Lov. 3. An forte voluerunt *ac rogantibus*? Sed vulgatum tuentur ceteri scripti.

Quid si non tuleris, quod commodum est populo accipere] *Quod*, pro *quid*, Flor. Lov. 2. et fragm. Hav. a m. sec. Ea lectio si placet, *quod* hic abundabit. Id autem frequens esse sequente particula *si*, vidimus ad ii. 29. § 8. Contra, si vulgata scriptura verior videtur, post *quid* ponendum erit signum interrogationis. Et quidem ob codicum reliquorum consensum id præferrem. Usitatum autem in interrogationibus esse, pronomen hoc ita absolute poni, videbimus ad xxviii. 41. § 12. Ita mox hoc cap. 'Quid? rogatio qualis est, quam a nobis antiquatam indignantur?' Præterea *si tu non tuleris* Flor. Leid. 1. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. uterque, Port. Klockian. Gaertn. Hav. fragm. Hav. Hearnii Oxon. N. omnesque editi usque ad Gruterum. Et hoc pronomen restitui; elegantis enim emphasis

est: 'si tu non tuleris, nemo erit qui ferat illud?' in quibus *tu* et *nemo* obponuntur. Mox *qui fuerat*, pro *qui ferat*, Klockian. et quædam edd. antiquæ: quomodo etiam in codd. scriptis librarii variarunt. Vide ad v. 41. § 4. Poteras etiam aliter orationem interpungere hoc modo: *nemo erit, qui ferat? Illud si quis patricius.* At sensus eodem redit.

§ 13 *Aut omnia accipite, aut nihil fero*] *Aut omnia accipe* priscae edd. quod effectum est ex illis quæ § 11. obcurrunt. Sed aliam hujus, aliam illius loci rationem esse, ibi dictum est. Recte itaque Aldus priorem lectionem mutavit, substituens *accipite*, quod habent etiam omnes calamo scripti. Doujatius tamen postea *accipe* iterum vulgari curavit: et simul monnit, induci Licinium plebem adloquentem. Sed ita referenda foret adnotatio ad verba § 11. quamvis tamen, ut Gronov. ad § 10. docuit, illa etiam non necessario verba Licinii sunt, sed unius ex tribunis plebis reliquorum nomine, aut omnium tribunorum simul: neque dicuntur plebi in genere, sed uni illi civi, quem ex media concione subclamantem 'Bona venia vestra,' &c. Ap-pius induxerat. Præterea *aut nihil fere* Gaertn. *aut nihil feres* Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. quod positum foret pro 'accipies.' Sed verum est alterum in reliquis obvium. *Fero* tanquam legislator. Vide ad cap. præc. § 11. In verbis præcedd. *invidiosius dicere*, pro *invidiosius esse*, Lov. 4. Mox in sequentibus *quis nostrum*, pro *vestrum*, Gaertn. Vide ad § 7.

§ 14 *Numquamne vos res potius, quam auctores, spectabitis*] Pall. duo *expectabitis*, ut et Andreæ ed. Pal. 2. *Numquamne nos res* (superscriptum *reos*) *potius, quam auctores, explicabitis.* Non intelligo. Gebh. Perperam *nos*, pro *uos*, etiam Gaertn. et Hav. Deinde *quam auctores explicabilis* Hav. *expec-*

tabitis Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. quinque, Harl. ambo, Port. Gaertn. Hav. et quædam vett. edd. quæ etiam lectio errantium est librariorum. Vide hoc lib. ad c. 33. § 1. Mox *sed et omnia*, addita media voce, Lov. 2. Tum *magistratus ille dicit*, pro *dicet*, Harl. 2. et Port. *diceret* Harl. 1. et quædam ex vetustis edd. Vide ad II. 56. § 7.

Quæ ab nostrum quo dicentur] Adscripta erat varia lectio in Pall. duobus, 1. ac 3. sive interpretatio potius τοῦ quo, quam curiosus librarius inseruit seriei sive textui, *quæ ab nostrorum vel aliquo quo*. Pal. 2. et edd. veterrimæ *quæ ab nostrum quoque dicentur*. Gebh. Lectio, quam Gebhardus in duobus Pall. invenit, et recte ex interpretatione natam, ac deinde contextui insertam existimavit, mihi quoque obvia fuit in Voss. 2. et Lov. 3. quam vero ex Pal. 2. adfert, exstitit in nullo meorum. Fragn. Hav. a m. pr. vulgatum habuit; sed pro eo postea manu altera interpolatum est *quæ ab nostrum quoquam*. Et id posterius exhibent Lov. 5. Harl. 2. Port. et Hav. *quæ ad nos que contra dicentur* est in Lov. 2. *quæ a nostrum quo* in Lov. 1. *quæ nostrum quo* in Lov. 4. *quæ ab nostrum aliquo* in ed. Rom. principe, teste Hearnio, et in omnibus antiquis quibus usus sum. Ut forte, quod Gebhardus de edd. veterrimis dicit, de sola Campaniana intelligendum sit. *Ab nostrum quo* primus Frobenius a. 1535. edidit; cui consentiunt optimi, et alii omnes. Ex ejus autem interpretatione etiam *quoquam* natum esse patet.

§ 15 *Quid? rogatio qualis est*] *An rogatio qualis est* Gaertn. *Quæ rogatio qualis est* Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. Male. Vide hoc cap. ad § 12. Paullo ante *At vero sermo*, pro *At hercule sermo*, Leid. 2. *At hercule sermo* Lov. 2. et 4. Vide ad VII. 11. § 1. Mox in verbis seqq. *indignantur antiquatam* primæ edd.

Pro eo primus Aldus dedit *antiquatam indignantur*. Et ita præferunt omnes manu exarati libri.

Sermoni, Quirites, simillima. Consules, inquit, rogo] *Similia* Hav. *similia* scriptum forte fuerat, idque librario fraudi fuit, quod notam non animadverterit. Tum *Consules rogo, inquit* Harl. 2. Port. et Hav. Tò rogo deficit in Lov. 4.

§ 16 *Nec duos patricios creandi potestatem vobis permittit*] *Et lex duos patricios* Voss. 2. et Lov. 3. *ne lex duos patricios* fragm. Hav. a m. pr. Tum *vobis creandi potestatem permittit* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *creandi potestatem nobis permittit* Harl. 2. et Hav. *creandi potestatem non permittit* Gaertn.

§ 17 *Si hodie bella sint, quale Etruscum fuit, quum Porsena Janiculum insedit*] *Sed hodie bella sint* Gaertn. Deinde *Porsenna* Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 1. 2. 3. 5. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Sed vide ad II. 9. § 1. Deinde *Janiculum obsedit* Lov. 4. et Hearnii Oxon. L. 2. et C. invito Livio, qui II. 10. ‘*Janiculum repentino impetu captum*,’ non obsessum fuisse, refert. Et ita alii scriptores. Mox *quale modicum modo*, pro *quale Gallicum modo*, Klockian. Hinc vox *arcem* exsulat a Lov. 5. Deinde *omnia hostium erant*, omisso pronomine *hæc*, Leid. 2. et quædam vett. edd. *Omnia hujus hostium erant* exhibet Lov. 1.

Cum hoc M. Furio aut quolibet alio ex Patribus] Ita primus edidit Frobenius 1535. eandemque lectionem reliqui omnes, qui postea Livium vulgarunt, retinuerunt. Antea legabatur *M. Furio et quolibet*; quod verum esse præstant Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. ambo, Lov. 1. 2. 3. 5. Port. Hav. fragm. Hav. Gaertn. Klockian. et Hearnii Oxon. L. 2. et C. ut et Excerpta Pith. Eandem etiam veram præstat sana ratio. Si enim utique alter ex plebe consul

faciendus foret, tum demum Furius de repulsa dimicaret, si ipse et alius ex ordine patriciorum peterent. Contra si *aut* legas, æque hic M. Furius, vel quicumque alius ex Patribus peteret, hand pro dubio consul erat, ac L. ille Sextius. Priscam igitur lectionem revocavi. *Cum hoc M. Fabio male præfert Latini Neapol.* Mox enim sequitur 'Camillum de repulsa dimicare.'

Posseltisne ferre, Sextium haud pro dubio consulem esse, Camillum de repulsa dimicare] *Posseltis non ferre* Hav. Deinde *haud procul dubio consulem esse* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. Verum ita negandi particula *haud* delenda foret. Ego vulgatum, in quod optimi codd. conspirant, præfero. 'Haud pro dubio consul,' est haud dubius consul, haud dubie consul. Ita 'pro bono facere,' est bene, bonum facere. Sallust. in Jug. c. 22. 'Populum Romanum neque recte, neque pro bono facturum, si ab jure gentium sese prohibuerint:' ubi vide Cortium. Tum *et Camillum* Harl. 2. Denique *de rep. dimicare* Leid. 1. Lov. 2. 3. et Gaertn. *de republica dimicare* Voss. 2. Hav. et fragm. Hav. a m. pr. *de re dubia dimicare* Latini Neapol.

§ 18 *Hocine est in commune honores vocare]* Si hic atque sequens versus absque interrogatione legantur, cum quadam dicentis admiratione, plus gratiæ habebunt, quam ut passim vulgo leguntur verba. Glar. Codd. quidam admodum variant. *Hos in omnes in communes hon. vocare* Port. a m. pr. *Hocine in omnes communes hon. vocare* a m. sec. *Hos omnes in commune hon. vocare* Hav. *Hocine est in communes hon. vocare* Harl. 2. *Hocine est in commune vocare* Gaertn. *Hocne est in commune hon. vocare* Flor. *Hocinesse in commune in hon. vocare* Voss. 1. et Leid. 2. *Hoc inesse in commune in hon. vocare* Lov. 1. 4. 5. Sed nihil mutan-

dum, nisi forte quam proxime scripturam ultimorum illorum Mss. legendum sit *Hocine esse in commune honores vocare.* 'Vocare in commune,' ut 'vocare in partes.' Vide ad vii. 22. § 9. An forte etiam respicitur ad formulam qua utebatur, qui rei ab alio inventæ partem sibi petebat? de qua vide viros doctos, et imprimis Burmann. ad Phædr. Fab. v. 6. 3.

Ut duos plebeios fieri consules liceat] *Duo plebeios* Leid. 2. Vide ad xxxv. 21. § 5. Verum reliqui omnes vulgatam scripturam tuentur. Deinde *consules fieri* Lov. 4. *ferri consules* Leid. 1. et Lov. 3. *ferre consules* Gaertn. Sed ita sæpe peccarunt scribæ. Vide ad v. 54. § 6. Vox *consules* exsulat a Lov. 2. Mox *alteri ex plebe*, pro *alterum ex pl.* Hav.

Quænam ista societas, quænam consortio est] Tres posteriores voces absunt a Voss. 2. Verum eas suo tempore in codice, quo usus est, reperit Nonius Marc. qui hunc locum laudavit in voce 'Consortio.' Quam autem Nonius priora verba ita exhibeat, *Quænam ista suavitas*, eum ex hoc loco emendandum esse, et Mercer. ad Nonium, et Gerard. Johann. Voss. ad Fragm. Vet. Trag. p. 11. monuerunt. Eorum posterior addidit, quosdam male existimasse, locum a Nonio laudatum non esse T. Livii, sed Livii Andronici, inter alia usos eo argumento, quod 'consortionis' vox hunc potius, quam illum, sapere videatur. Verum de ea vide ad x. 8. § 12.

Parum est, si, cujus pars tua nulla adhuc fuit, in partem ejus venis] *Si parum curas, pars tua nullo sensu* Gaertn. Deinde *pars tua nulla adhuc in partem fuit ejus* fragm. Hav. a m. pr. *pars tua adhuc nulla* edd. antiquiores Aldo invitis Mss. Tum *in partem venis ejus* Lov. 4. *in parte ejus venis* Flor. Harl. 2. et Port. Male. Ita 'in partem criminis,' 'doloris

venire' apud Ovid. Art. Amat. I. 389. 'tollitur index, Quum semel in partem criminis illa venit.' Amor. El. III. 9. 51. 'Hinc soror in partem misera cum matre doloris Venit, inornatas dilaniata comas.' Cicero ad Fam. XIV. 2. 'Illud doleo, quæ inpenſa faciendâ est, in ejus partem te miseram et despoliatam venire.'

Nisi partem petendo totum traxeris] Prima vox non comparet in Flor. quam interceptis videtur ultima syllaba vocis prioris. Insuper totum subtraxeris Hearnii Oxon. C.

§ 19 *Quid est dicere aliud, quia indignos vestra voluntate*] Vet. lib. *Quid est dicere aliud, nisi quia indignos, &c.* Sigon. Habet locum hæc lectio *nisi quia indignos* in Pal. 2. et Campani ed. Nam Pal. 1. *quam si indignos.* Pal. 3. *Quid est dicere aliud, quam indignos.* In sua recensione Andreas omisit *et nisi.* Gebh. Sigonii vet. lib. consentiunt Harl. ambo, Port. fragm. Hav. a m. sec. et Hearnii Oxon. N. et B. *Quid est dicere, nisi quia ind.* legit Hav. *Quid est dicere aliud, quod si ind.* Voss. 2. *Quod est dicere aliud, quam si ind.* Lov. 3. *Quid est dicere aliud, quam ind.* Gaertn. *Quid est dicere aliud, quia indignos,* quemadmodum ante Sigonium edebatur, præferunt Voss. 1. Leid. uterque, Lov. 1. 2. 4. 5. Flor. Klockian. et fragm. Hav. a m. pr. Et sane laud magis *et nisi* hic requiram, quam hoc cap. § 8. 'Quid est aliud dicere, quod petunt alii, nos adeo fastidimus, ut sine mercede magna non accipiamus?' Particulam igitur *nisi* a Sigonio additam iterum expunxi. *Quid est aliud dicere, quia indignos* alio ordine edd. ante Frobenianam 1535. Paulo ante *si duos liceat, pro licebit,* Leid. 2. Insuper neminem creas, pro creetis, Lov. 3.

§ 20 *Quid sequitur, nisi ut ne beneficium quidem debeat populo*] Pall. duo iterum omittunt *et nisi.* In Pal. Ms. 2. initio fuerat *Quid sequitur, nec*

benef. quidem debeat populo. Camp. *Quid sequitur, nisi ne benef. quidem debeat populo.* Gebh. *Quid sequitur? nec benef. quidem debeat populo.* Ro. Port. et Hav. in quorum tamen priori *et nisi* in margine conspicitur. *Quid sequitur? ut ne benef. quidem debeat populo.* Lov. 2. 3. et Leid. 1. *Quid sequitur? ut ne benef. quidem debeat pop.* Romano Gaertn. *Quid sequitur? nisi ut benef.* Lov. 4. *Quid sequitur? nisi benef.* Lov. 5. qui etiam populo Ro. præfert.

Et lege se, non suffragio, creatum dicat] *Et lege, non se suffragio* Gaertn. Præterea creatum deficit in Lov. 5. Harl. 2. Port. et Hav. creatum esse dicat exhibet fragm. Hav. a m. pr.

CAP. XLI. § 1 *Ita maxima sunt adepturi, ut nihil ne pro minimis quidem debeant*] Isthæc non placent. *Lege ut nihil pro iis, nec minimum quidem, debeant.* Is enim sensus Livii fuisse videtur. Sed quanto magis arrideat, *ut nihil populo Romano Quiritium debeant.* Hanc ego veram esse lectionem arbitror. T. Faber. Fortassis, et ita maxima sunt adepturi, ut nihil quasi pro minimis debeant. J. F. Gron. Secundum Doujatium, exigit sententia emendationem aliquam, ut cohæreat. Eidem tamen Gronovii et Fabri conjecturæ displicent, quas contextus potius eversiones, quam correctiones, vocat. Ipsi igitur duorum alterum subcurrit; vel ut, iterata particula monosyllaba *ut*, legamus *et ita maxima sunt adepturi, ut nihil, ne ut pro minimis quidem, debeant*: id est, nihil pro maximis honoribus ('consulatu' puta) debeant in posterum, ne quantum quidem nunc pro minimis (tribunatu scilicet plebis, minore ac plebeio magistratu) debent: vel certe ut, vocibus maxima et minimis transpositis, refingamus, *et ita minima sunt adepturi, ut nihil, ne pro maximis quidem, debeant.* Cæterius ad marginem exemplaris, quo usus est, nihil mutabat; sed vulgatam lectionem ita ex-

ponebat: Ita accepturi sunt consulat-
tum, quasi lege, non suffragio; ut pro
tanto honore prorsus nihil debitori
sint; ne tantum quidem, quantum
pro re minima et parvi pretii: *ne pro
minimis quidem* itaque esse, tamquam
minima, vel ne minimum quidem.
Ita enim Livium dixisse IV. 7. 'Pro
firmato stetit magistratus ejus jus:'
id est, tamquam firmatum. X. 35.
'Pro victis esse:' ut et XXI. 9. Plant.
in Menæchm. II. 2. 24. 'Pro sano lo-
qui.' Propert. Eleg. I. 10. 24. 'Neu
tibi pro vano verba benigna cadant.'
Etiam Clericus locum sanum putabat,
et *ne pro minimis quidem* accipiebat,
quasi dictum foret, ne pro minimis
quidem plebeiorum, qui consulatam
adepturi erant; quasi populus in illos
etiam consulatum conferre necesse
haberet. Codices pertinaciter in vul-
gatum conspirant: et tamen id ferri
posse non videtur. An forte legen-
dum? *ut nihil, ne minimum quidem de-
beant*: vel, si *pro* expungi nimis au-
dax videatur; *ut nihil populo Romano,
ne minimum quidem, debeant*. Sed con-
siderent qui promptiori præditi sunt
ingenio. Cæterii expositionem non
facile aliquem probaturum credo.
Paullo ante *quærant*, pro *quærun*t,
Harl. 2. Port. et Haverk. *Quæritur*
Lov. 2.

*Et occasionibus potius, quam virtute,
petere honores malint*] Ita primus J. F.
Gronovius edidit, utrum de indus-
tria, an operarum errore, incertum
est: sane alibi ita mutandum esse
non monuit; neque hic etiam muta-
tionis causam reddidit. Hanc autem
Gronovii lectionem postea recepe-
runt omnes, quos vidi, recentiores.
At Gronovio priores dederunt *ma-
lunt*: quam lectionem habent omnes
mei codd. Eandem etiam superesse
in Oxoniensibus N. et C. Hearne
monuit. Illam itaque restitui. Non
enim pendet oratio ex vocola proxi-
me præcedenti *ut*, sed potius cohæ-
rent 'Et ita sunt adepturi, et occa-

sionibus petere malunt.' Præterea
alio ordine *et malunt occasionibus po-
tius, quam virtute, petere honores*
Harl. 2.

§ 2 *Est aliquis, qui se inspicere, qui
æstimari fastidiat*] Hæc quoque abs-
que interrogatione legam cum ironia,
et quasi per irrisorem: *et est aliquis*
dixit, velut in Thrasonem, ut illud
Satyrici Juvenal. Sat. I. 73. 'Aude
aliquid, brevibus Gyaris et carcere
dignum, Si vis esse aliquid: probitas
laudatur, et alget.' *Glur*. Et hæc, et
quæ sequuntur, verba sine interroga-
tione legenda sunt. *Sigon*. Pall. tres
inspicere extimari fast. Campan. vero
qui se inspicere æstimarique fast. Gebh.
Campanus *inspicere æstimarique*. Tres
Pall. et Thuan. *qui se inspicere, æstimari,
fast*. Placet omnino, et nescio quid
ponderis est in asyndeto. Lib. VIII.
c. 4. 'Si quando umquam consociandi
imperii, usurpandæ libertatis tempus
optastis.' X. 24. 'Quum periculum,
dimicatio proposita sit.' Sic enim
scripti. J. F. Gron. *Qui se inspicere,
qui æstimari fast*., quemadmodum
priores excusi præferunt, in nullo est
meorum codicum: *qui se inspicere, ex-
istimarique fast*. præferunt Lov. 2. 4.
5. Port. Hav. et Hearnii Oxoniens-
sis B. *qui se inspicere extimarique fast*.
fragm. Hav. a m. sec. *qui se inspicere
æstimarique fast*. Oxoniensis L. 2.
apud Hearnium: *qui se inspicere, exti-
mari fast*. Lov. 1. 3. et fragm. Hav.
a m. pr. *qui se inspicere, exist. fast*. Harl.
2. *qui se inspicere, æstimari fast*. Voss.
ambo, Leid. ambo, Harl. 1. Flor. et
Gaertn. Idem in suis L. 1. N. et C.
conspici, Hearnæ testatur. Et ita
jam Frobenius edidit 1535. quem se-
cuti sunt Basileenses 1539. Gryphus
1548. et 1554. ac Curio. At Vasco-
sanus et reliqui priorum lectionem
revocarunt, usque dum Gronovius
1665. *quod qui* posteriori loco iterum ex
contextu ejiceret. Sæpe Livium co-
pulas omisisse, videbimus ad IX. 22.
§ 6.

Cui certos sibi uni honores inter dimicantes competitores æquum censeat esse] Qui certos si... honores, relicta parva lacuna, Gaertn. qui ceteros sibi uni honores Lov. 2. et quædam ex vett. edd. Vide ad xxxiv. 36. § 4. Deinde *inter micantes competitores* Harl. 1. Verum, has voces etiam alibi scribas commutasse, docuerunt viri docti ad Sueton. Aug. c. 13.

§ 3 *Licinium Sextiumque, quorum annos in perpetua potestate, tanquam regum in Capitolio, numeratis]* Quid est regum in Capitolio? An signatorum in Capitolinis fastis? Quasi nusquam alibi numerari regum anni potuerint. An tribunorum? at illorum in fastis, quatenus supersunt, vestigium nullum. Acta urbana, vel si qua fuerunt collegii, his sufficiebant. An inseritur mentio Capitolii, tanquam loci, ubi tum temporis plerumque comitia tribunicia haberentur? Nam in area Capitolina nonnunquam habita esse constat. An potius legendum *in Campo*; vel *in comitio*? hic enim sæpius. Nisi resecta utraque voce Livius reliquit, quorum annos in perpetua potestate, tanquam regum, numeratis. Adjecerunt autem in Capitolio, qui semiplenam periodum putarent, nisi apponeretur aliquid regibus, ut adest tribunis 'in perpetua potestate:' quasi non hoc quoque pertineret ad reges. J. F. Gron. Respicit Livius regum statuas, quæ erant positæ in Capitolio, quarumque basibus numerus annorum, quibus regnaverant, erat inscriptus. Cum autem C. Licinius Stolo et L. Sextius per aliquot annos continui tribuni plebis fuissent, eorum annos ait Claudius numerari in perpetua potestate vel continuos, non secus ac in titulis, qui additi erant regum statuis. Nam cum ii, qui honores diversis vicibus gessissent, dicebantur tertium, quartum, quintum, &c. consules vel tribuni plebis, hi e diverso poterant inscribi tribuni plebis verbi

causa decem vel plurium annorum. Statuas autem Romuli et reliquorum regum fuisse in Capitolio, nos docent veteres. Asconius in Orat. pro M. Scauro extremam: 'Cato prætor iudicium, quia ætate agebatur, siue tunica exercuit, campestri sub toga cinctus. In forum quoque sic descenderat, jusque dicebat, idque repperat (alii *repetierat*) ex vetere consuetudine, secundum quam et Romuli ætatis statuæ in Capitolio et in Rostris Camilli fuerunt, togatæ sine tunicis.' Plinius xxxiii. 1. statuarum Romuli, Servii Tullii, Numæ, Tarquinii Prisci in Capitolio positarum meminit. Julio Cæsari 'statuam inter reges,' id est regum statuas, decretam tradit Suetonius c. 76. et Cicero oratione pro Deiotaro c. 12. nec alibi, quam in Capitolio, fuisse auctor locuples Dion Cassius lib. xliii. p. 236. ex quo insuper constat, omnium regum cum Bruti Tarquiniorum everisoris statuas ibi positas, et Cæsaris juxta Bruti, illudque postea in omen tractum esse. Cum autem Bruti statua inter reges posita fuerit ex ære, teste Plutarcho in vita Bruti, ipso initio, videntur et regum ex eodem metallo fuisse, et scribi apud Asconium debere *Romuli æratæ statuæ*. Nam vulgatum ætatis nullum sensum recipit. G. Cuperus. *Licinium Sextium, quos aios in perpetua potestate* Hav. Præpositio autem *in* exsulat a quibusdam vett. edd. Tum *tanquam regnum* Lov. 1. et 5. Ceterum in loco Ascon. Jac. Gronov. *Romuli ac Tatii statuæ* legendum censuit ad A. Gellii vii. 12. et ita etiam edi curavit in commentariis Asconii Ciceroni additis. At verior esse videtur Cuperi conjectura. Dio enim loc. laud. expresse docet, octo in Capitolio statuas fuisse, septem regum, et una Bruti. At statuæ T. Tatii non meminit.

Cui non via ad consulatum facilior] Quom non via ad consulatum Gaertn. cui non via ad consulandum Hav. Mox

τὸ ne deest in Leid. 2. at voces *quid*, *cr. int. pot.*; *istos*, *etiam si nol.* desunt in Lov. 5. Harl. 2. Port. et Hav. errore scribarum, quos in fraudem perduxit similitudo vocum *volueritis* et *nolueritis*.

§ 4 *De indignitate satis dictum est: (etenim dignitas ad homines pertinet)] De dignitate* Lov. 4. Hinc *satis est dictum* fragm. Hav. Tum *etenim indignitas* Gaertn. et Hav. *est enim dignitas* Port. Deinde *ad hominem pertinet* edd. Aldo priores. Is vero *ad homines* emendavit. Et ita omnes scripti.

Quæ propria Deorum immortalium contentio atque injuria est] *Quæ* P^ora Klockian. *quæ pp'* ad *Deorum* Gaertn. *quæ proprii Deorum* Leid. 1. *quæ proprie Deorum* Harl. 2. Port. et Hav. Tum *contentio* Harl. 1. *contentio* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. Gaertn. Hav. et quædam edd. vett. eodem errore, quo etiam sæpe 'contentus' et 'contemptus' commutari solent. Vide ad xxv. 38. § 20. Insuper τὸ est deficit in Port. et Hav. In verbis proximis loquitur, pro loquar, Lov. 3.

Quis est, qui ignoret] *Quis est, qui ignoretur* Gaertn. Vide ad xxxix. 22. § 8. *quis est, qui ignorat* Hav. *quis, qui ignoret* Voss. 2. *quis ignorat* Harl. 2. Port. et Hearnii Oxon. B. Paulo ante *conditam hanc urbem*, transpositis vocibus, Lov. 2. Tum *bello et pace* edd. vett. pro quo Aldus dedit *bello ac pace*: et ita codd. manu exarati, nisi quod *bello ac pace* habeat Gaertn. sollemni errore. Vide ad xxi. 53. § 3. Tandem *regi*, pro *geri*, Lov. 1. Vide ad xxvii. 40. § 2.

§ 5 *Nullus auspicato creatur]* *Auspiciocreatur* Lov. 4. Quod, si gravioris auctoritatis codd. consentirent, defendi posset. Ita enim paullo ante hoc cap. dixit, 'Auspiciis hanc urbem conditam esse:' quod ita effert xxviii. 28. 'Urbem auspicato Diis auctoribus in æternum conditam:' et v. 52. 'Urbem auspicato inaugurato

que conditam habemus.' Nunc vero, vulgatum servantibus omnibus aliis, alteram unius cod. lectionem librario acceptam fero. Supra 1. 36. 'Tantus honos accessit, ut nihil belli domique postea, nisi auspicato, gereretur.' v. 38. 'Nec auspicato, nec litato instruunt aciem.' c. 52. 'Quid alia, quæ auspicato agimus omnia.' Et mox eodem cap. 'Comitia centuriata, quibus consules tribunosque militares creatis, ubi auspicato, nisi ubi adsolent, fieri possunt?' et alibi sæpe.

§ 6 *Quos populus creat patricios magistratus, non aliter, quam auspicato, creet]* Vox *patricios* non adparet in Leid. 2. nec sequens in Leid. 1. Sed omnia illa *mag.*, *non al.*, *quam aus.*, *creet* exulant a Port. *creat*, pro *creet*, habent fragm. Hav. et quædam ex antt. edd.

Sine suffragio populi auspicato interregem prodamus] Vox *populi* a librario prætermissa est in Leid. 2. At contra voce auctor Gaertn. *sine suffr. pop. Romani* præfert. Deinde *interregem prodiamus* idem Gaertn. *interregem proclamamus* fragm. Hav. a m. pr. *interregem procreamus* Harl. 2. Port. et Hav. et Oxon. B. teste Hearnio, qui in codice C. *procreemus* invenit: quod et mihi obviam fuit in Lov. 2. 4. et 5. Alibi quidem 'creare interregem' Livius dixit, ut iv. 7. 'Patricii, quum sine curuli magistratu respublica esset, coiere, et interregem creavere.' v. 31. 'Interrex creatur M. Furius Camillus.' Verum in hac re usitatissimum est verbum 'prodere.' Liv. v. 31. 'Is deinde L. Valerium Potitum interregem prodidit.' iii. 40. 'Patricios coire ad interregem prodendum jubebat.' Cic. pro Domo c. 14. 'Quum interrex nullus sit, quod et ipsum patricium esse, et a patricio prodi necesse est.' de Legib. iii. 4. 'Cum populo Patribusque agendi jus esto consuli, prætori, magistro populi equitumque, eique, quem produnt Patres consulum ro-

gandorum ergo.' Ascon. ad Cic. Orat. pro Mil. c. 5. 'Interrex primus proditus est M. Æmilius Lepidus. Non fuit autem moris, ab eo, qui primus interrex proditus erat, comitia haberi.' Mox in verbis seqq. *habeant* edd. vett. pro quo Aldus dedit *habent*. Et ei consentiunt omnes scripti.

§ 7 *Quid igitur aliud, quam tollit ex civitate auspicia*] *Quid aliud igitur* Port. et Hav. Sed *quid igitur* deficit in Harl. 2. Tum *quam quid tollit* Harl. 2. *quam quod tollit* Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. a m. pr. Sed 'quid aliud, quam tollit' eodem modo dicitur, quo 'nec quidquam aliud, quam ad spectaculum venire' xxxi. 24. § 3. ubi plura notantur. *Quam tolli* Voss. 2. Leid. 2. Lov. 3. fragm. Hav. a m. pr. et Voss. 1. in margine. Deinde *in civitate* Port. et Hav. Mox *aufferet*, pro *aufert*, Hearnii Oxon. L. 2. *aufertur* Lov. 1. et 2.

Eludant nunc licet religiones] *Eludit* Voss. 2. *Claudat* Lov. 3. *Claudit* Harl. 2. et Port. in contextu, in cuius margine *Eludant* emendatur. Simili fere errore scribæ 'clausus' et 'lusus' commutarunt. Vide Nic. Heins. ad Nason. Metam. iv. 697. *Tò licet* omisit librarius Leid. 1.

§ 8 *Quid enim est, si pulli non pascentur, si ex cavea tardius exierint*] Verbum *est* exsulat a Port. Deinde *si ludi non pascentur* Leid. 1. *si populi non pascentur* Harl. 1. in quo emendatum, adscripta inter versus altera *l. populi*: at *si pulli non pascerentur* Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. Vide ad ii. 56. § 7. Tum *ex cava* Lov. 1. Postea *exiverint* Lov. 4. *exierent* Harl. 2. *exirent* Port.

Si occinuerit avis] *Si cecinerit* Leid. 2. *si hoc cecinerit* Voss. uterque, Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *si hoc si cecinerit* Lov. 3. *si occecinerint* Harl. 1. *si occecinerit* Leid. 1. et Klockian. quasi augmentum simplicis 'cecini' etiam in composito servaretur. Sed

potius syllabam *ce* perperam a librario repetitam existimo. Vide ad iii. 5. § 13. ubi male datum erat in uno cod. *inciderit*. Vide etiam ad iii. 11. § 2. Hoc autem verbum 'cano' augmentum in compositis amittere, docet Diomed. loco mox laud. Tota vox deest in Flor. Ex edd. vett. aliæ præferunt *occinuerit*, aliæ *occinuerit*, aliæ *occinerit*. De formatione præteriti in hoc verbo olim non convenit inter grammaticos. Quidam enim *occinui*, quidam *occini* dicendum contenderunt. Diomed. Gramm. i. p. 370. 'Occino, occini: est enim a cano, cecini: sed in compositione iterativum amittit unam syllabam. Sed Sallustius in primo Historiarum dixit, 'Jussu Metelli cornicines occinuerit.' Priscian. lib. x. p. 898. 'A canendo quoque composita similiter præteritum in ui divisas faciunt, succino, succinui; occino, occinui; quidam et occano oceanui protulerunt, ut Sallustius in i. Histor. 'Jussu Metelli cornicines occinuerit.' Sed Probus occini quoque existimat posse dici, quum simplex cano cecini faciat; quomodo a cado cecidi, incido incidi; a tango tetigi, contingo contigi.' Jam autem plerorumque, si non omnium, codicum scriptura indicare videtur, præsertim si perperam repetita syllaba *ce* deleatur, potius *occinerit*, ut etiam est in quibusdam vett. edd. quam *occinuerit* scriptum fuisse. Id tamen recipere nondum audeo. Ceterum 'occinere' et 'occentus' propria in hac re vocabula sunt. Valer. Max. i. 1. ex. 5. 'Occentusque soricis auditus Fabio Maximo dictaturam, C. Flaminio magisterium equitum deponendi causam præbuit:' ubi locum ex Plinii Hist. Nat. viii. 57. laudant docti interpretes. Idem Valer. i. 4. ex. 2. 'Tres deinde corvi in eum adversum occinentes partem tegulæ decussam ante ipsam propulerunt.' Pro simplici 'canere' usurpasse videtur Apulei. in

Florid. p. 349. Edit. Elmenh. 'Quippe hæc animalia inter se vario tempore et vario modo occinunt et occipiunt canere.'

*Non contemnendo majores nostri max-
imam hanc rem fecerunt]* *Non conce-
... majores*, lacuna relicta, Gaertn.
Deinde *majores vestri* Flor. Voss. 1.
Leid. 1. Gaertn. et Lov. 1. ac 5.

§ 9 *Tamquam jam nihil pace Deo-
rum opus sit]* *Vocula jam* non compa-
ret in Lov. 2. Harl. 2. Port. et Hav.
Verum illa excidisse videtur ob simi-
litudinem ultimarum literarum vocis
præced. Vide ad xxxviii. 4. § 7.
Ea transposita, *tamquam nihil jam* est
in Lov. 4.

*Vulgo ergo pontifices, augures, sacri-
ficuli reges creentur; cui libet apicem]*
Vulgo quoque pontifices Harl. 2. Port.
et Hav. Mox τὸ *augures* exsulat a
Lov. 4. Tum *sacrificuli* legunt Gaertn.
Lov. 2. 3. Voss. 2. et Leid. 1. *sacrifi-
coli* Lov. 4. et Hav. Vide supra ad
ii. 2. § 1. Postea *creentur: civilibus
ut apicem* Gaertn. Mox *modo*, pro
dummodo, Lov. 5. et *necesse est*, pro
nefas est, Harl. 2. Port. et Hav.

§ 10 *Nec centuriatis, nec curiatis
comitiis Patres auctores fiant]* Ita,
uno excepto, omnes præferunt codd.
scripti et vetustæ edd. Ultima Gru-
teri ἐκδοσις omisit voces *nec curiatis*
sine dubio operarum aberratione;
licet easdem etiam culpa librarii neg-
lexerit Lov. 5. nam non solis centu-
riatis, sed et curiatis comitiis Patres
auctores esse debebant, ut ex Livio
constat, qui refert 'cum populus re-
gem jussisset, id sic ratum esse, si
Patres auctores fierent,' i. 18. idque
tempore interregni post mortem Ro-
muli, quo non alia, quam curiata co-
mitia, nota erant. Vide etiam Dionys.
Antiq. l. ii. p. 87. et l. ix. p. 598. Er-
rorem tamen Gruteri recentiores om-
nes servarunt præter Hearnium et,
qui eum semper secuti sunt, Londi-
nenses, qui omissa recte restituerunt.
Paullo ante *feruntur*, pro *ferantur*,

Gaertn. *ferant* Leid. 1. sollemni scri-
barum lapsu. Vide ad x. 10. § 1.

*Sextius et Licinius, tamquam Romu-
lus ac Tatius]* *Sextius Licinius* Lov. 1.
Sextius Liciniusque Leid. 2. Tum Ro-
mulus ac *sacitio* Lov. 3. Mox *deno-
dant*, pro *dono dant*, fragm. Hav. a m.
pr. *donant* Lov. 5. *dono dabant* quæ-
dam ex edd. antt.

§ 11 *Tanta dulcedo est ex alienis for-
tunis prædandi]* *Tanta dulc. ex alienis
est præd.* Gaertn. In sequentibus *al-
tera die lege*, addita media voce, præ-
fert Lov. 1. et *præbendo*, pro *pellendo*,
Flor.

§ 12 *Omnium rerum caussa]* Libra-
riorum oscitantia. Lege *Quarum re-
rum caussa*. Est enim orationis con-
clusio. T. Faber. Et sic tamen viii.
13. 'Nostrum etiam fuit efficere, ut
omnium rerum vobis ad consulendum
potestas esset:' quum illic tantum-
modo agatur de statu ac futura con-
ditione Latii. Et x. 26. 'Omnium
rerum arbitrium et a populo et ab
senatu Fabio permissum:' ubi solum
quæritur de collega. Jac. Gron. A.
Perizonius in margine monuit, sibi
scribendum videri *Quarum omnium re-
rum caussa*. Doujatius etiam eodem
modo, vel *Harum omnium rerum caus-
sa*, emendandum existimavit. Ego
potius cum Jac. Gronovio sentio.
xxxvi. 42. 'Maturandum ratus omni-
um rerum caussa, pergit protinus na-
vigare Peloponnesum.' Alibi etiam
sæpe prænomen demonstrativum vel
relativum omittitur. Supra ii. 60.
'Nec ullo ante bello latins inde ac-
tæ prædæ: omnis militi data est:'
ubi etiam nonnulli, sed pauci codd.
et una ed. male *ea omnis*. Mox *nobis*,
pro *vobis*, Gaertn. et Hav.

Quod facitis, Deos velim fortunare]
Quod facitis Lov. 5. Harl. 2. Port.
Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *quod
fas scitis* Lov. 1. Leid. 2. et Voss. 1.
in margine pro varia lectione. *Quod
sanxistis* Lov. 2. in contextu, altera
lectione margini adscripta. Deinde

Deos vel infortunare Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 1. 2. 3. et Harl. 1. *Deos vel velima fortunare* Gaertn. Sed eadem, quæ hoc loco, formula obcurrit xxxiv. 4. 'Ego nullo modo abrogandam legem Oppiam censeo. Vos quod faxitis, Deos omnes fortunare velim.'

CAP. XLII. § 1 *Oratio Appii ad id modo valuit*] *Oratio Appii Claudii* Port. Tum modo valuit ad id Leid. 2. et Lov. 1.

§ 2 *Refecti decimum iidem tribuni*] *Decumum* Flor. Lov. 5. Harl. 1. et Gaertn. Vide ad II. 59. § 11. *decimo* Harl. 2. Port. et Hav. Vide ad v. 16. § 1. et mox § 3. 4.

Licinius. De decemviris sacrorum ex parte de plebe creandis pertulere] Vet. lib. *legem pertulere*. Sigon. Immittendum est vocabulum *legem pertulere*, quod habent Pall. codd. Mss. et Camp. ed. Monuit quoque Sigonius. Gebh. Mutem distinctionem, et scribam, *Refecti decimum iidem tribuni, Sextius et Licinius, de decemviris sacrorum ex parte de plebe creandis legem pertulere*. Inserendum esse τὸ *legem* monuit prior Sigonius, cui tres Pall. et Campani ed. adstipulantur. In distinctione consentiunt etiam veteres quædam nobiscum. J. F. Gron. Vocem *legem*, quam viri docti addendam docuerunt, servant omnes mei, cum Neapol. Latinii, omnibusque Oxoniensibus, quos Hearne consuluit: qui etiam auctor est, se illam vidisse in ed. Romana principe. Insuper eam receptam vidi ab edd. Parmens. et Mediolan. 1505. quas secuti sunt Ascensius 1513. 1516. et 1531. Moguntini, Colonienses 1525. Cervicornus, et Parisini 1529. Omisit iterum Frobenius, et inde alii. Præterea *decemviris sacrorum* priores exensi, omissa præpositione *de*, quæ absorpta est a prima syllaba vocis proximæ. Eam restituerunt modo memorati Mediolanenses, et servant omnes codd. Denique *ex parte et plebe* Port. et Hav.

Forte voluerunt *ex Patribus et plebe*. Supra de hac re dixerat c. 37. 'Ita ut pars ex plebe, pars ex Patribus fiat:.' sed optimi et reliqui omnes stant pro vulgato. Mox *gradu quoque jam via facta*, pro *graduque eo jam via facta*, Harl. 2.

§ 3 *Hac victoria contenta plebes cessit Patribus*] *Ac victoria* Leid. 1. et fragm. Hav. a m. pr. omitta adspiratione. Vide ad xxxv. 26. § 7. Tum *contenta plebs* Leid. 2. Lov. 1. 2. 3. 5. et Hav. cum ed. Basil. 1555. Sed reliqui consentiunt codd. et excusi in *plebes*. Vide ad I. 20. § 6. *concione omitta*, pro *mentione*, Lov. 4. *mentione emissa* Lov. 3.

P. Manlius, L. Veturius, P. Valerius sextum] Hic Valerius quartum fuit tribunus militum a. ccclxxviii. c. 32. interea nusquam invenitur. Suspicio eum quintum fuisse superiore, qui omissus est, anno, quemadmodum paullo ante c. 38. § 11. testati sumus. Cæterum P. Manlius et L. Veturius iterum hic fuere, quod omisum est. Glar. *P. Mallius* Gaertn. et fragm. Hav. Deinde Veturii prænomen mittitur in Flor. Sed *L. Veterius* vocatur in Leid. 1. *L. Victurius* in Harl. 2. Port. et Hav. At *L. VETURIVS* recte dicitur in Fastis Capitolinis, quod etiam servant reliqui codd. Tum Valerii prænomen exsulat a Gaertn. Insuper *Sextius* habet Lov. 4. *sexto* Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. Vide ad § 2. hujus cap. Cæterum Pighius etiam in Annal. ad a. ccclxxxvi. p. 260. numerorum notas, quæ in Livii exemplaribus desunt apud L. Veturium duntaxat et P. Manlium, ex fragmento Capitolino restituendas esse existimat; quod necesse non est. Vide ad II. 16. § 7. *P. autem Valerius* quintum tribunus memoratur c. 36. quo loco olim *Aulus*, pro *Publius*, edebatur. Id vero Glareanum in errorem induxisse, ibidem Sigonius observat. Paullo ante male *A. et M. Cornelius*,

pro *Cornelii*, Gaertn. et Lov. 4. Vide hoc lib. ad c. 22. § 1.

§ 4 *Quum præter Velitrarum obsidionem, tardi magis rerum exitus, quam dubii, quietæ externæ res Romanis essent*] Sic jam a Curione: sed Mss. et priscae edd. *magis rem exitus*. Utrum tota vox abolenda, an scribendum *quieta externa Romanis*? J. F. Gron. *Velit. obsid., tardi magis rem exitus, quam dubii* haud dubie vera lectio. Lib. xxiv. c. 17. 'Omissa spe Nolæ potiundæ, rei nunquam prospere tentatæ.' vi. 9. 'Animus ducis rei majori, Antio, imminebat.' Jac. Gron. *Dum præter* Lov. 4. 5. Port. Hav. et Hearnii Oxon. B. et C. Male. Vide ad i. 40. § 7. Tum *Vellitrarum* fragm. Hav. Deinde *tardi magis rem exitus*, quod recte Jac. Gronovius defendit, omnes codd. mei; nisi quod rerum sit in Lov. 3. res in Lov. 4. Pro eo *tardi magis rerum exitus* non Curio primus dedit, ut existimat J. F. Gronovius, sed jam ante eum Frobenius 1535. Basileenses 1539. et Gryphius 1548. Et quidem idem Gronovius, nonnullam mendi suspicionem in hoc loco sibi esse, testatus est ad ii. 18. § 2. Sed fraudi illi fuit, quod Livio indignum crediderit, ut tam exiguo verborum ambitu eadem voce bis uteretur. Sed vide quæ dicta sunt ad eundem locum, et ad i. 3. § 9.

Fama repens belli Gallici adlata perpulit civitatem] Pal. 2. *fama repens belli Galli perculit civitatem*. 'Bellum Gallum' pro 'bel. Gallicum.' Sic l. xxix. 5. habent Pall. 1. et 2. 'Commeatus quoque omnis generis occulte ad eum a Gallis populis mittebantur.' Gebh. *Fama repentis belli Gallici* Lov. 5. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. Male. Vide ad vii. 29. § 1. *Fama repans belli Gallici* Lov. 1. *fama repens belli Gallii* Leid. 1. *fama repens belli Galli* Harl. 2. Port. et Hav. Vide quæ viri docti notarunt ad Silii Ital. i. 252. Verum optimi plerique codd. vulgatum defendunt. In-

fra etiam loco a Gebhardo laud. ubi in multis codd. *Gallis populis* prostat, Gronovio lectio illa displicuit, pro quo *Galliæ populis* legendum censuit. Si quid hic mutandum, posset optimi Leid. scriptura *belli Galli* recipi. Similiter enim 'duæ Galliæ mulieres' Sallustius dixit in fragm. Histor. lib. iv. p. 990. ubi vide Cortium: et ita 'terra Galliæ,' 'Italia,' et similia, de quibus vide ad xxv. 7. § 4. Puto tamen vulgatum præferendum ob reliquorum codd. auctoritatem. *Pure esset allata*, perperam addita priore voce, Lov. 1. Præterea *pertulit civitatem* Lov. 1. Vide ad xxxv. 27. § 16. *Perculit civitatem* Leid. 2. Lov. 4. Hav. et Hearnii Oxon. C. Et ita legisse videtur Pighius in Annal. ad a. cccclxxxvi. p. 260. Male. Vide ad iii. 30. § 4. Mox *quinto diceretur* Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. Vide ad § 2. *Diceretur quintum* Leid. 2. et Lov. 1.

Is T. Quinctium Pænum magistrum equitum dixit] *Pennum* ex Capitolinis lapidibus. Sigon. Sigonius indicare voluit, in Fastis Capitolin. si quando hoc nomen obcurrat, semper *Pennus*, non *Pænus*, scribi: non vero ita etiam hujus anni magistrum equitum ibi adpellari. Laceri enim sunt fasti illi hoc anno, ita tamen ut pars cognominum magistri equitum supersit. Exstat autem NATVS. CAPITOLINVS. MAG. EQ. id est, *Cincinnatus Capitolinus*. Inde vero colligendum non est, Livium atque auctores fastorum dissentire; sed potius, T. Quinctium tria cognomina, 'Pænus,' vel 'Pennus,' 'Cincinnatus,' 'Capitolinus' habuisse; et quidem priori a Livio, posterioribus a fastorum conditoribus adpellatum esse; nisi potius hi ipsum omnibus illis tribus adpellasse censendi sint, et non modo prænomen ac nomen, sed et cognomen prius cum parte secundi interlisce. Quidquid est, id certum videtur, Quinctios Pænos, vel Pennos, ex Quinctiis

Cincinnatis Capitolinis ortos esse. Nam, 'T. Quinctio L. F. Capitolino,' forte hujus avo, et 'Pæno,' vel 'Peno,' cognomen additum' fuisse, Livius testatur IV. 26. Insuperqui in Fragm. Capit. a. CCCXCII. CAPITOLINVS. CRISPINVS. DICT. dicitur, similiter Livius VII. 9. 'T. Quinctium Pænnm,' vel 'Pennum,' vocat. 'Pennus' autem, non 'Pænus,' Quinctiorum cognomen fuisse, si antiquis et librorum et lapidum monumentis credatur, Sigonius etiam monuit ad IV. 20. § 8. Quod autem ad libros antiquos adinet, ii hoc et aliis locis apud Livium, si non omnes, certe et plerique et optimi, vel *Pæno*, vel *Peno*, præferunt. Contra *Pennus* quidem tamquam Quinctiorum cognomen numquam in marmoribus Capitolinis reperitur; at tamquam Juniorum cognomen semel obcurrit a. DLXXXVI. et scribitur PENNVS. Quum autem pro eo sæpe in editis vetustioribus et multis manu exaratis *Pænus* etiam et *Penus* scribi soleat, admodum verisimile est, librarios in Quinctiorum cognomine similiter errasse, idque non *Pænus*, sed *Pennus*, fuisse. Ceterum Quinctii prænomen deerat in Voss. I. Leid. 2. et Lov. 1. Id vero *Ti.* scribitur in Lov. 3.

§ 5 *Bellatum cum Gallis eo anno circa Anienem flumen, auctor est Cincius*] In quibusdam codd. nec adeo paucis, mendose *Claudius*, pro *Cincius*, legitur. *Sabell.* Pighius monuit in Annal. ad a. CCCLXXXVI. p. 260. Claudii sententiam probasse Plutarch. in vita Camilli p. 150. et Polyæn. Strateg. VII. 8. ex. 2. qui insuper tradunt, prælium hoc commissum esse a. 13. post Romam captam, quum secundum Livium decennio postea decertatum sit cum Gallis, secundum Polyb. II. 18. anno trigesimo post Urbem expugnatam. Verum neque Plutarch. neque Polyæn. eodem illo tempore Manlium singulari certamine cum Gallo provocatore congressum me-

morarunt, quod tamen, teste Livio, Claudius narrarat. Ceterum antiquiores excusi habent *Cincius*; pro quo Aldus *Claudius* reposuit. Et recte. Non modo enim ita præferunt omnes scripti, verum etiam Q. Claudium Quadrigarium Manlii cum Gallo pugnam primo annalium purissime atque inlustrissime simplicique et incomitata orationis antiquæ suavitate descripsisse, auctor est Gellius IX. 13. ubi etiam illam descriptionem nobis servavit. In qua quum inter alia hæc verba legantur: 'Metu magno ea congressio in ipso ponte, utroque exercitu inspectante, facta est:' et Livius verbis seqq. testetur, auctore Claudio 'inclitam in ponte pugnam, qua T. Manlius Gallum, cum quo provocatus manus conseruit, in conspectu duorum exercituum cæsum torque spoliavit, tum pugnatam' esse, omnino *Claudius* hic legendum, et 'Q. Claudium Quadrigarium' intelligendum esse, certissimum videtur.

Inclitamque in ponte pugnam, qua T. Manlius] *Insignemque pugnam* Lov. 2. quod ex glossa ortum puto. *Inditamque* Hav. errore librarii. Similiter variant codd. hoc lib. c. 11. § 2. et apud Seren. Samm. de Medic. vs. 7. ubi vide viros doctos, et imprimis Burm. Passim autem scribæ confuderunt literas *cl* et *d*. Vide ad x. 24. § 2. *Inclitæque in ponte pugna*, &c. *tum pugnatam* Leid. 2. quasi voluerit *pugna pugnatum*; quod superest in Lov. 1. Sed vulgatum rectum est. Locutionem 'pugnare pugnam' inlustrat Sanctius in Minerv. III. 3. in verbo 'Pugno.' *Inclitam in ponte pugnam*, omissa copula, fragm. Hav. a m. pr. Deinde *Mallius* Gaertn. et Hav.

Cum quo provocatus manus conseruit] Vet. lib. *manum*. Sigon. Sic frequentius loqui existimo cum Livium ipsum, tum alios rerum scriptores. Quare non ausculto neque Pal. 2. neque Campano edenti *manum conseruit*; multo minus Sigonio idem avide

probanti. Lib. VII. c. 26. 'Namque conserenti jam manum Romano corvus repente in galea consedit in hostem versus.' VIII. 30. 'Nen absente se cum hoste manum consereret.' VII. 40. 'Vel iniquis standum est potius, quam impias inter nos conseramus manus.' IX. 27. 'Avectus a suis nondum conserentibus manus.' c. 35. 'Quo celerius manus consererent.' Gebh. Præpositio *cum* deest in Port. et Harl. 2. Deinde *manum conseruit* Port. Harl. 2. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. Utrumque loquendi genus et Livio et aliis auctoribus frequens est, qui passim 'conserere' et 'conferre manum,' aut 'manus' dixerunt. Et quidem 'conserere' et 'conferre manum' IX. 5. 'Sibi non stringere licuisse gladios, non manum cum hoste conferre.' X. 43. 'Quocumque in loco fuisset obvius, obsisteret ac moraretur, manumque, si forte ita res posceret, conferret.' XXI. 39. 'Ut cum hoste nondum refecto manum consereret.' XXII. 29. 'Priusquam ad conjectum teli veniret, aut manum consereret.' XXV. 11. 'Non sine illa etiam spe, cum prohibentibus opus Romanis manum posse conseri.' XXVII. 33. 'Consules nimia cupiditate conserendi cum hoste manum in necopinatam fraudem lapsos esse.' XXXVIII. 21. 'Quorum, quum manum hostis non consereret, nullus usus erat.' XLV. 39. 'Ex omnibus, cum quibus manum conserui, spolia retuli.' Florus II. 18. § 14. 'Sic conserita manu plurimi occisi.' Justinus IX. 8. § 15. 'Pater de convivio in hostem procurrere, manum conserere, periculis se temere obferre.' Silius Ital. xv. 188. 'Si conferre manum libeat, coëantque vocatæ Hinc atque hinc acies:' ita ibi Nic. Heinsius ex scriptis et vet. edd. emendavit, pro *conferre manu*. Dausquei. ex conjectura legebat *manus*. 'Conserere manum' sæpissime apud Nepotem obvium est. At 'conserere'

vel 'conferre manns' occurrit VI. 12. 'Ut decet certæ spei plenos et cum inparibus manus conseruros.' IX. 27. 'Avectus ab suis nondum conserentibus manus.' c. 35. 'Quo celerius manus consererent.' XXI. 29. 'An cum eo, qui primus se obtulisset Romanus exercitus, manus consereret.' c. 31. 'Cum quo, priusquam in Italiam ventum foret, non erat in animo manus conserere:' ubi quidam etiam *manum*. XXIII. 27. 'Jam primi conseruerant manus, quum alii catervatim currerent.' cap. 27. 'Ibi nullo ad evagandum spatio cominus conserentur manus.' XXV. 34. 'Cum obviis hostibus manus conseruit:' ubi Sigonii vet. lib. similiter *manum*. Cap. 40. 'Monuisse duces dicitur, ne absente se cum hoste manus consereret.' XXVII. 16. 'Prius pene, quam consererent manus, terga dederunt.' c. 18. 'Instabilem eundem ad cominus conserendas manus expulerunt loco.' XXXIV. 13. 'Nunc jsta pugna hostes cum hostibus conseretis manus.' XLII. 59. 'Nec regii, sparsi jam ipsi passim sequendo, cum ordinatis et certo incenditibus gradu manus conserere audebant.' Silius Ital. VII. 599. 'fisumque manus conferre Mahalcem.' Valerius Flacc. II. 222. 'Pars conferre manus etiam, magnisque paratæ Cum facibus.' Calpurn. Ecl. VI. 21. 'Vis conferre manus? veniat licet arbiter Alcon:' ubi etiam plures codd. *manum*. Vide quæ ad eum locum notavit Burmann. Quum itaque utrumque dicatur, optimos codd. qui nihil mutant, secutus, vulgatum servo.

In conspectu duorum exercituum cæsum torque spoliavit, tum pugnatam] In conspectu aorum exercitum cæsum Hav. literarum *a* et *d* similitudine in scriptura Longobardica *duorum* et *aorum* facillime commutari potuerunt. Vide Sciopp. in Arte Crit. p. 41. in *conspectu* Port. Tum *expoliavit* fragm. Hav. De verbo illo vide ad XXXVIII.

14. § 10. Hic tamen, dissentientibus optimis ac reliquis aliis, vulgatum præfero. Deinde *tum pugnatum* Voss. uterque, Leid. 1. Lov. quinque, Harl. uterque, Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. 'Pugnatum pugnari' eadem ratione dictum esse videri potest, qua 'eam congressionem factum est' in Claudio Quadrigario, eandem pugnam Manlii cum provocatore Gallo referente, apud Gellium ix. 13. ex libro Buslid. emendavit Lud. Carrio Antiq. Lect. ii. 1. At recte Gronov. ad d. l. Gellii docuit, sermonem similem exemplo carere. Hic ergo etiam mala manus videtur. Ita tamen præferunt etiam edd. Mediol. 1505. et Ascensianæ 1513. et 1516. verum ita distinguunt, *spoliavit. Tum pugnatum pluribus auctoribus magis adducor: ut credam. Sed sine sensu.*

§ 6 *Decem haud minus post annos ea acta*] *Decem aut minus* Voss. 2. Leid. ambo, Lov. 3. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. sollemni scribarum errore, qui adspirationem vel detraxerunt, vel addiderunt. Vide ad xxviii. 2. § 11. Præterea voces *ea acta* desunt in Harl. 2. Port. et Hav. Exstant autem in Lov. 5. sed additis signis, quibus eas delendas esse librarii indicare voluerunt. *Post annos acta* præfert fragm. Hav. a m. sec. *post annos exacta* Leid. 2. qui error natus est ex similitudine literarum *a* et *x*. Vide ad xl. 59. § 8.

Hoc autem anno in Albano agro cum Gallis] Hac de re sic Polybius ix. 18. Παραγενομένων δὲ πάλιν τῶν Κελτῶν εἰς Ἀλβαν στρατεύματι μεγάλῳ μετὰ τὴν τῆς πόλεως κατάληψιν ἔτει τριακοστῇ. Hoc tamen a Livio discrepat. Nam a Roma capta ad hunc annum non xxx. sed xxxiii. apud Livium numerantur. *Signon. In Albano cum Gallis*, omissa voce *agro*, Port. et Hav. *Eodem anno in Albano cum Gallis* Klockian. Sed, optimis aliisque omnibus codd. τὸ *agro* servantibus, ei controversiam movendam non existimo.

Vide ad ii. 59. § 5.

§ 7 *Ingentem Galli terrorem memoria pristinae cladis attulerant*] *Attulerat* Voss. 2. Lov. 3. 5. a m. pr. et Harl. 2. quasi foret 'memoria cladis attulerat terrorem Galli,' et 'terror Galli' diceretur, quem Gallus incuteret. Ita 'terror suns,' quem ipse alteri infert, apud Hirtium in Bell. Afric. cap. 32. 'Concione advocata de terrore suo desperationeque exercitus Cæsaris verba fecit:' ubi vide Davis. et 'injuria vestra' v. 54. 'Etsi minus injuriæ vestrae, quam meae calamitatis meminisse juvat.' Verum recepta scriptura, aliorum codicum auctoritate firmata, longe præstat.

§ 8 *Quum fuga se longinqua, tum quod passim*] *Dele τὸ se*, quod superfluum est. J. F. Gron. Post Gronovium τὸ *se* delere posse Doujatius monuit. Superest autem in omnibus scriptis, nisi quod *fugace longinqua* præferat Flor. Deinde *tum*, pro *quum*, Voss. 2. Leid. 2. Flor. Lov. 1. 4. Port. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. B. N. et C. Vide hoc lib. ad c. 23. § 3.

Quod passim eos simul pavor terrorque distulerat, ab hoste sese tutati sunt] *Eos* deest in Voss. 2. *eo simul* habet Harl. 1. Sed ultimam literam τοῦ *eos* absorpsit prima vocis seq. Vide ad xxxvii. 29. § 5. Deinde *tutati sunt sese* alio ordine Leid. 2. et Lov. 1. *se secuti sunt* Flor. Hinc conjici posset *sese tuiti sunt*, vel *sese tuli sunt*. Sed vide quæ notantur ad iii. 7. § 1.

Consensu Patrum plebisque triumphus decretus] Pighius in Annal. Rom. ad a. ccclxxvi. p. 261. testatur, Camilli triumphum omitti quidem a Plutarch. et Appian. Alex. in libri fragmento vel epitome, qui Celticus inscribitur, eum non præterisse. Verum in fragmentis ejus libri nullam istius triumphus a Camillo acti mentionem invenio. Ceterum *consensu Patrum plebeique* Klockian.

§ 9 *Comitia consulum adversa nobili-*

tate habita] *Aversa nobilitate* Lov. 2. *adversa voluntate* Hav. *adversus nobilitatem* Port. Nihil mutandum. Vide ad I. 46. § 2. Paulo ante *perfunctum eo bello*, pro *eum bello*, Lov. 2. Mox vero in seqq. *primum consul factus*, pro *primus*, Lov. 4. *primum consul factus est*, addito verbo substantivo, fragm. Hav.

§ 10 *Et ne is quidem finis certaminum fuit]* Contraria mente Pall. tres, binæque edd. *Et in his quidem finis certaminum fuit*. Gebh. *Et in hiis quidem finis certaminum* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. et fragm. Hav. *Et in his quidem finis certaminum* Leid. 1. Lov. 3. 4. Harl. 1. Flor. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. B. et primæ edd. *Et in his quidem certaminum finis* Voss. 2. Harl. 2. et Port. *Et in is quidem finis certaminum* Hearnii Oxon. C. et Excerpta Pith. *Et in his finis certaminum* Lov. 2. *Et ne is quidem primus vulgavit* Frobenius 1531. quod rectum est. Vide ad I. 44. § 2. Præterea *certaminis* Leid. 1. Vide ad II. 53. § 1.

Quia patricii se auctores futuros negabant] J. F. Gronovius in priori ed. notarum ad Livii I. 17. pro *quia patricii*, legendum conjecit *quia Patres*, partim quia mox Livius in fine hujus cap. subjungit, 'Patres auctores omnibus ejus anni comitiis fierent:' partim quia Patrum id juris, non patriciorum omnium. Postea tamen Observe. I. 15. (quo, multis additis, quibusdam mutatis, retulit, quæ olim ad d. I. Livii notarant, et in iterata ed. omisit,) monuit, se Ciacconio, ad Salustii Histor. III. in orat. Licinii, *libera ab auctoribus Patribus suffragia*, pro *auctoribus patriciis*, emendanti, non accedere, quoniam 'patriciorum' in ea re Livius hoc loco meminerit, et Cicero tradat orat. pro Domo c. 14. si omnes 'patricii' adoptione ad plebem transeant, populum Romanum brevi tempore non habiturum 'auc-

tores centuriatorum et curiatorum comitiorum.' Ea sententia verior videtur. Ex Ciceronis enim loco omnino colligendum, non omnium senatorum id jus fuisse, sed illorum tantum, qui erant ex ordine patricio. Tò *futuros deest* in Harl. 2. et Port.

Prope secessionem plebis res, &c. venit] Veteres libri *prope ad secessionem*. Probo. Nam VIII. 29. ait, 'Prope ad ultimum dimicationis ventum est:' et X. 22. 'Quum prope ad ultimum discrimen nuper ventum foret.' Sigon. Solus Pal. 2. *prope ad seditionem plebis*, et mox *terribilis ad alias minas*. In Pall. 1. ac 3. Mss. desideratur præpositio *ad*, ut et in edd. cascis, manuscriptorum codicum auctoritate jure pollentibus. Gebh. Ante Sigonium legebatur *prope secessionem*: et recte puto. Lib. XXVI. c. 48. 'Ea contentio cum prope seditionem veniret:' ubi τὸ *ad* similiter novitiæ quædam male adoptarunt. Epitome lib. XLIX. 'Quum prope vitæ finem ultimum esset:' hic iterum præsto est cum suo *ad* Sigonius. Tacitus Histor. III. 21. 'Id ægre tolerante milite prope seditionem ventum.' Idem Annal. VI. 13. 'Iisdem consulibus gravitate annonæ juxta seditionem ventum.' Sic Liv. VII. 10. 'Inter carminum prope modum incondita quædam joculantes Torquati nomen auditum:' quod ita explicabamus: inter joculantes militariter incondita quædam dicta prope modum carminum, vel proxime modulos versuum. J. F. Gron. *Prope ad secessionem plebis* apud me superest in Port. et fragm. Hav. a m. sec. apud Hearnium vero in uno Oxon. B. Et ita loqui videtur Livius II. 24. 'Quum hostes prope ad portas essent:' et III. 40. 'Quum hostes prope ad portas sint.' At reliqui omnes codd. præpositionem constanter repellunt. Jam autem et illud loquendi genus, ut τὸ *prope* cum casu quarto jungatur,

Livio frequens est, eique restituit Gronovius ad II. 50. § 11. et X. 22. § 5. Et ita loquitur III. 22. 'Ut sentire, se jam prope hostes esse, signa constituunt.' XXVII. 33. 'Quum duo consulares exercitus tam prope hostem sine ducibus essent.' Idem restituendum Curtio VII. 4. 'Inopia frumenti prope famem ventum erat.' ita Bernegg. conjiciebat, cujus conjecturam probat Flor. codex: at editur nunc *prope ad famem*. X. 6. 'Jamque prope seditionem pervenerant, Nearchus pervicacius tuente sententiam:' ubi male plerique codd. *prope ad seditionem*. In his tamen præpositionem ad per ellipsin omitti, docuit Sanctius in Minerv. I. 16. Similiter τῷ *propius* additur casus quartus. Vide ad II. 41. § 11. et τῷ *proxime* etiam. Vide ad I. 21. § 1. Recte itaque Gronovius priscam lectionem revocavit, quam optimi ac numero plures codd. tuentur. *Propere*, loco τοῦ *prope*, est in Flor. solito scribarum errore. Vide ad XXXIX. 31. § 4. Ceterum transpositis vocibus *certaminum civilium* Harl. 2. Port. et Hav. quorum posterior etiam voces *cert. fuit*: quia pat. se auct. fut. neg., *prope secus. pl. res terr. al. min.* neglexit, cujus rei causa est vocis *certaminum* repetitio. Tò *alias* deficit in Port. et Harl. 2. eam vocem transponunt vettedd. *minas alias*. Aldus vulgavit eo ordine, quo nunc edi solet. Et ita habent reliqui scripti, nisi quod *terribilesque ad minas* præferant Lov. 2. 4. et 5.

§ 11 Quum tamen per dictatorem conditionibus sedatæ discordiæ sunt] Aliquando conjeci *tum tamen*. Grut. Quemadmodum Gruterus conjecit, præferunt Leid. 2. et Lov. 2. Et solitos fuisse libentarios has voces confundere, videbimus ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa finem. At Ant. Perizonius ad marginem Livii existimavit, omnino scribendum esse *quum*

tandem. Alibi sæpe vocabula hæc in Mss. commutantur. Vide ad XXII. 6. § 11. Si quid mutandum, potius Grutero consentirem. Mihi tamen vulgatum præferendum videtur.

Concessumque ab nobilitate plebi de consule plebeio] Pall. duo, 1. et 3. *consensumque*. Gebh. *Consensumque* Voss. 2. et Lov. 3. quæ varietas in libris scriptis frequens est. Vide ad IX. 7. § 7. Hic tamen nihil mutandum puto ob aliorum codicum in vulgatum conspirantium consensum. 'Concedere de consule,' ut III. 60. 'Postquam concessum propemodum de victoria credebant.' IV. 6. 'Adparebat, aut hostibus aut civibus de victoria concedendum esse.' Tum *a nobilitate* Lov. 4. Gaertn. et fragm. Hav. Mox *et ab plebe nobilitati* Port. et Hav. *et a plebe nobilitati* fragm. Hav. a m. sec. *ac plebe nobilitati* Leid. 1. ut forte Livius dedisse videatur *ab plebe nobilitati*.

§ 12 Ita ab diutina ira tandem in concordiam redactis ordinibus] *A diutina ira* Gaertn. et fragm. Hav. Vox autem ultima male deficit in Hearnii Oxon. L. 2.

Quum dignam eam rem senatus censeret esse] Quam rem dignam vocet, ex prioribus non satis liquet. Quidam post facturos adjiciunt *fore*, sed ad sequentia verba, nihilominus in obscuro manente sensu. Glar. Livius 'eam rem,' quod nempe ordines ab diutina ira tandem in concordiam redacti essent, 'dignam' vocet. *Dignam rem eam* alio ordine habet Voss. 2.

Meritoque id, si quando umquam alias, Deum immortalium causa libenter facturos, ut ludi maximi fierent, et dies unus] Sigonius emendat: si quando umquam alias, hoc maxime tempore faciundum, factum SC. feriæ ut Latinæ fierent, et dies, &c. Quod non probo. Neque enim ædiles ferias Latinas curabant. H. Vales. De hoc loco vide quæ scripsimus Observ. IV. 25. J. F.

Gron. Sigonius in prima ed. Scholiorum ita emendandum conjecit, quemadmodum Valesius ad hunc locum monuit: in contextu vero Livii ita edidit: *meritoque id, si quando unquam alias, factum S. C. feræ ut Latinae fierent, et dies unus.* In iteratis tamen edd. non modo ipsum scholion omisit, verum etiam in contextu priscam lectionem restituit; ut pateat, ipsum eum postea conjecturæ pœnituisse, quam etiam magnus Gronovius pluribus refellebat d. loc. Observat. et mentem Livii, quæ satis plane exprimitur in veteri scriptura, hanc esse docet: Cum eam rem dignam censeret senatus, ob quam fierent magnifici ludi et uno die aucti, qui solebant comitari Latinas; cumque idem censeret, ædiles plebis, si quando unquam alias, libentes merito id Deorum immortalium causa facturos curaturosque; tum recusasse aggravatum munus ædiles, juvenes autem patricios succlamasse, se vero id honoris Deum immortalium causa libenter acturos, cum eo ut fierent ædiles curules. Addit deinde, 'triduum' illud non aliud esse, quam triduum Latinarum, quæ vox si inserta esset, omnia fore clariora; nunc, quia abest, omnino intelligendam, ut multa voluit Livius. Tandem existimat, si quid mutandum esset, transpositione forsitan faciendum esse, hoc modo: *quum dignam eam rem senatus censeret esse, ut ludi maximi fierent, et dies unus ad triduum adjiceretur, meritoque id, si quando unquam alias, Deum immortalium causa libenter facturos fore; recusantibus id munus ædilibus plebis.* Quasi repetisset: quumque idem senatus censeret, merito id facturos ædiles plebis, recusantibus iis. Ceterum testatur etiam Gronovius, se varietatis hic nihil in scriptis codd. invenisse: neque aliquid in meis reperi, nisi quod ipsi quando, pro id si quando, præferat Lov. 3. *ludi maxime*

fierent Leid. 1. Lov. 3. 4. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav.

Dies unus ad triduum adjiceretur] Ad triduum diceretur Harl. 2. ad triduum adiretur Leid. 1. a m. pr. adiceretur a m. sec. cum Lov. 1. et Gaertn. quod se etiam in duobus Pall. et Campani ed. vidisse, Gebhardus testatur ad III. 33. § 10. Vide ad II. 10. § 9. ad triduum addiceret Lov. 3. ad triduum addiceretur Voss. 2. Leid. 2. Lov. 2. 5. et fragm. Hav. Vide ad I. 30. § 3. ad triduum reduceretur Hav.

§ 13 *Conclamatum a patriciis est juvenibus, se id honoris Deum immortalium]* Pal. 2. *conclam. ab Patribus est juv.* Gebh. *Ab patriciis est juv.* Port. et Hav. *a patribus est juv.* Leid. 2. Deinde *Deorum immortalium* vet. edd. pro quo Aldus *Deum* dedit, concinentibus omnibus calamo exaratis. Paullo ante *id minus*, pro *id munus*, præferunt Hav. et Lov. 4.

§ 14 *Quibus quum ab universis gratiæ actæ essent, factum senatusconsultum]* Quibus quum univ. gratiæ actæ essent Port. et Hav. Præterea *factum senatusconsulto* Leid. 2. et Lov. 1. ac 4.

Ut duo viros ædiles] Ut duos ædiles Lov. 3. Voss. 2. et Leid. 2. ut duum viros ædiles Harl. 1. ut duos viros ædiles Voss. 1. Leid. 1. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Klockian. Hav. fragm. Hav. omnesque Oxonienses apud Hearnium. Neque aliter editi usque ad Gronovium, qui in notis ad xxxv. 21. § 5. testatus, membranas Thuaneas clare hoc loco *duo viros ædiles* præferre, eandem lectionem deinde a. 1665. in contextu recepit. Et ita etiam ab initio exhibuit Flor. in quo alia manu litera s postea inter versus adscripta est, ut foret *duos viros.* Vide plura ad eum locum Livii.

Patres auctores omnibus ejus anni comitiis fierent] Verba ejus anni Ms. non habet: sed erasis iis lacuna relicta est. Klock. Illa constanter super-

sunt in omnibus meis ; nisi quod Gaertn. habeat *ejus concomitiis fierent*. Lov. 2. *comitiis ejus anni fierent*. Ceterum ad finem adjiciuntur hæc, *Hoc anno primum consul plebeius. Hoc anno primum prætor urbanus. Hoc anno primum ædilis curulis* in Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et apud Hear-

nium in Oxon. L. 2. B. et C. quæ eadem in Lov. 3. et Harl. 1. in principio libri seq. legebantur. Verum, illa olim pro lemmate margini adscripta, et postea in contextum recepta fuisse, nullus non videt. Vide ad VII. 40. § 4.

LIBER VII.

CAP. 1. § 1 *Annus hic erit insignis novi hominis consulatu*] ‘Novus homo’ apud Livium dicitur, et is, qui magistratum cepit, quem non antea gessit, et qui primus ex familia sua curulem magistratum cepit. Priore modo locutus est XXII. 35. ‘Nec cuiquam eorum, præter Terentium consulem, erat mandatus honos, quem jam non antea gessisset: præteritis aliquot fortibus ac strenuis viris, quia in tali tempore nullus novis magistratus videbatur mandandus.’ Posteriore hoc loco: ‘hominem’ enim ‘novum’ L. Sextium plebeium vocat, qui primus e gente sua curulem magistratum consulatum ceperit. ‘Novis’ autem ‘hominibus,’ ‘nobiles’ opponuntur, et ‘novitati’ ‘nobilitas.’ ‘Nobiles’ autem ii dicti, qui majorum suorum habent imagines. Imagines autem sibi sumere ac posteris tradere non possunt, nisi qui curulem magistratum gesserunt, quorum primus erat ædilitas. Qui magistratus quoniam solis patriciis primum patuerunt, idcirco soli patricii nobiles primum appellati. Ubi vero plebi honores etiam curules sunt communicati, tum plebei etiam ‘nobiles’ nominati ii, qui majorum suorum imagines haberent. Est autem imago, auctore Polybio VI. 51. ‘simulacrum, oris similitudinem affabre miroque artificio effictam coloribus, pigmentisque adumbratam referens, quam in insigniori ac celebriori domus parte collocabant.’ De jure autem ponendarum imaginum sic Cicero in Verrem v. 14. ‘Ego me ob ædilitatem mihi delatam adeptum esse intelligo antiquiorem in senatu sententiæ dicendæ lo-

cum, togam prætextam, sellam curulem, jus, imagines ad memoriam posteritatemque prodendam.’ Et contra Rullum II. 1. ‘Est hoc in more positum, Quirites, ut ii, qui beneficio vestro imagines familiæ suæ consecuti sunt, eam primam habeant concionem, qua gratiam beneficii vestri cum suorum laude conjungant.’ Est autem ‘consequi imagines familiæ,’ magistratus curules a majoribus suis item gestos capere. Et post, ‘Me hominem novum consulem fecistis.’ Item, ‘Mihi apud vos de meis majoribus dicendi facultas non datur, non quod non tales fuerint, quales nos illorum sanguine creatos disciplinisque institutos videtis, sed quod laude populari atque honoris vestri luce caruerunt.’ Item cap. XXXVI. ‘Quemadmodum, cum petebam, nulli me vobis auctores generis mei commendarunt: sic, si quid deliquero, nullæ sunt imagines, quæ me a vobis deprecantur.’ Et in Pisonem c. 1. ‘Commendatio fumosarum imaginum.’ Et Livius I. 34. ‘Ancus Marcius nobilis una imagine Numæ.’ Et Pædianus in Oratione in Toga: ‘Cicero competitores quatuor plebeios habuit, ex quibus duo nobiles, duos, qui tantum non primi ex familiis suis magistratum adepti erant.’ Et Livius XXII. 34. ‘Nec finem ante belli habituros, quam consulem vere plebeium, hominem novum, fecissent. Nam plebeios nobiles jam iisdem initiatos esse sacris, et contemnere plebem, ex quo contemni desierint a Patribus.’ *Sigon.* Delerem illud *erit*, si quæ mihi in Livium esset auctoritas. Editio certe vetustior præfert *erat*; ut ex bilinguitate ipsam se

falsi arguat lectio. *Grut.* Non persuadet mihi Sigonius, a Romanis illos quoque 'novos homines' dictos fuisse, qui magistratum capiebant, quem nondum ante gesserant. Unicum fundamentum hujus sententiæ ponit in loco Livii xxii. 35. ubi et idem, quod hic annotat. Sed hoc evertit scriptura cod. Put. *nulli novus magistratus*: quam verissimam esse, ostendunt verba Livii eodem loco, 'honos, quem jam non antea gessisset.' Prætereo alia, quibus hoc subrui posset, quæ quilibet, antiquitatis Romanæ etiam multo imperitior Sigonio, facile per se videt. Ac ne ipse quidem de Ant. Jur. Civ. Rom. ii. 20. ubi ex professo de 'nobilibus' et 'novis hominibus' agit, duplicem illam significationem τοῦ 'novus homo' attingit. *Duk.* Erat præferunt etiam Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. eamque lectionem Gruterus, Heinsius in Elzevir. et Gronovius in prioribus edd. exhibuerunt. *Fuit insignis* Harl. 2. Inmerito autem illud erit Grutero displicuit. Infra xxi. 46. 'Hic erit juvenis, penes quem perfecti hujusce belli laus est.' Ad quem locum vide Grönov. Voces *insignis novi hominis consulatu* desunt in Leid. 2. et Lov. 1. Cui errori causam dedit vocis *insignis* repetitio. Vide ad ix. 11. § 11.

Insignis novis duobus magistratibus, prætura et curuli ædilitate] *Duobus novis magist.* Gaertn. *novis magist. duobus* Lov. 4. At vox *novis* deest in Lov. 3. Harl. 2. et Port. Sed vide ad Epit. hujus libri. Ceterum quæ de numero prætorum variis reipublicæ et imperii Romani temporibus Modius ex Lipsio in excursu D. ad Tacit. Annal. lib. 1. huc contulit, iterum expungi jussi, quod ad illustrationem hujus loci non magis, quam ad cujusvis alterius, ubi prætorum mentio occurrat, pertineant.

Hos sibi patricii quæsiere honores] *Corrupte* Pal. 1. *etiam sinere.* Gebh.

Quæsiere honores Lov. 1. Voss. 1. a m. sec. et Leid. 2. Ita Livius alibi verbum hoc contrahere amavit. Vide quæ notantur ad xxvii. 11. § 15. Verum hoc loco reliqui codd. in receptam lectionem conspirant.

§ 2 *Plebes consulatum L. Sextio, cujus lege partus erat, dedit*] *Plebs* Voss. 2. Leid. 2. Lov. quinque, Port. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. Alterum servant fide digniores codd. Vide ad i. 20. § 6. Deinde *L. Sergio Sextio, cujus* Voss. 1. Lov. 5. Harl. 2. et Hav. *L. Sergio, cujus* Voss. 2. Hearnii Oxon. L. 2. et Exc. Pitheci. Utrumque scribarum errore; ut et *L. Sextio, cujus*, quod præfert Flor. nec non *L. Sergio, cujus lege Sextio partus erat*, quod est in Lov. 1.

Patres præturam Sp. Furio M. filio Camillo] Hic M. Camilli quinquies dictatoris filius fuit, auctore Suida; qui ita scribit in voce Πράτωρ Πρωτοστρατηγὸς ἀπεδείχθη Φούριος Κάμillos, παῖς Καμίλλου, τοῦ πολλὰς μοναρχήσαντος, ὃν πρᾶτῶρα τῇ ἰδίᾳ γλώττῃ οἱ Ῥωμαῖοι ὠνόμασαν. *Sigon.* *Sp. Furio M. Furio Camillo* Voss. 2. et Lov. 3. *M. Furio M. Camilli filio* fragm. Hav. a m. pr. *Sp. Furio M. Camilli filio* a m. sec. ut et Port. atque Hav. *Sp. Furio M. Furii Camilli filio* Lov. 2. et Gaertn. *Sp. Furio Marcio Furio Camillo* Lov. 4. *Sp. Furio Marti F. Camilli* Lov. 5. Male. iv. 26. 'T. Quinctius L. filius Cincinnatus et C. Julius Mento consules facti:' hoc lib. c. 5. 'Nunciaret T. Manlius L. filium esse:' c. 10. 'T. Manlius L. filius, qui patrem a vexatione tribunicia vindicaverat.' xxii. 34. 'Interreges proditi a Patribus C. Claudius Ap. filius Cento, inde P. Cornelius Arvina:' et sæpissime alibi. Variant etiam apud Hearnium Oxonienses. Nam *M. Furio Camillo* invenit in L. 1. *Martio Furio Camillo* in L. 2. *M. Camillo filio* in B. et *Sp. Furio Camillo* in C.

Suarum gentium viris gratia campes-

tri dederunt] Quidam *ceperunt* legunt, quasi Patres illis, hoc est prætori ac ædilibus, ceperint præturam ædilitatemque per gratiam, quam in campo Martio apud populum Romanum invenerint, technis videlicet, quibus in comitiis uti consueverunt. Id autem lectoris iudicio relinquimus. *Glar.* Vet. libb. omnes *dederunt*. Sic post c. 23. 'Ab Patribus L. Cornelius Scipio consul datus.' *Sigon.* Ita [*dederunt*] quidem *Sigonius*. Et sic II. 42. 'Ea igitur pars reipublicæ vitæ: nec in præsens modo, sed in venientem etiam annum M. Fabium et L. Valerium consules dedit:' libroque VI. c. 30. 'Plebes C. Sextilium, M. Albinum, L. Antistium dedit.' Sed quod ait veteres libros omnes sic habere, nollem dictum; aut certe de illis tantum, quibus ipse usus est, intelligemus. Nam *Thuaneus*, duo *Voss.* *Helm.* *Buhl.* *Chiff.* clare *ceperunt*, ut priores edd. cumque sequatur statim, 'L. Sextio collega ex Patribus datus,' non video cur *Livio* hanc varietatem invideamus. Nam ut *dederunt* est 'effecerunt, ut ei daretur:' ita *ceperunt* est 'effecerunt, ut ille caperet.' Lib. V. c. 13. 'Licinius ut ceperat haud tumultuose magistratum.' Hoc libro cap. 25. 'Qui legis Liciniæ spretæ mercedem consulatum cepisset.' *J. F. Gron.* Vet. lib. *Sigonii* favent ex meis *Lov.* 2. 5. *Harl.* 2. *Hav.* et fragm. *Hav.* a m. sec. ex *Hearnii* *Oxon.* autem L. 2. B. et C. nec longe recedit *Port.* qui *dederint* præfert; vel *Lov.* 4. qui *exhibet dederant*. Reliqui omnes, et inter eos optimi commatis scripti, *ceperunt* servant. Ex editis autem *dederunt* primum invenio apud *Venetos* 1495. inde apud *Ascensium*, qui tamen alteram lectionem 1513. et 1516. in margine conspici voluit. *Gronovio* *ceperunt* probanti consentio. Nam, ne codicum auctoritatem memorem, non modo, quemadmodum *Gronovius* monuit, *datus* mox sequitur; verum

etiam, ut *Ant. Perizonius* in margine observavit, mox præcessit, 'Plebes consulatum L. Sextio dedit.' Non exciderunt equidem, quæ de vocibus sæpissime a *Livio* in eadem periodo repetitis notavi ad I. 3. § 9. nolenti tamen *Livio* hæc obtrudenda non sunt. Quemadmodum 'capere magistratum,' ita 'sumere' mox hoc c. 'Quod pro consule uno plebeio tres patricios magistratus nobilitas sibi sumsisset.'

L. Æmilius Mamercinus] *T. Æmilius* *Flor.* *Μάρκος Αἰμίλιος* vocatur apud *Plut.* in *Camill.* p. 152. Pro quo *Pighius* in *Annal.* ad a. CCCLXXXVII. p. 262. *Μαμερκίνος Αἰμίλιος* legendum conjicit, quod hujus anni consul apud *Diodor.* Sic. Bibl. lib. xv. p. 500. et alios *Λεύκιος* sive *Lucius* vocetur. Quum tamen *Plutarchus* collegæ ejus prænomen omiserit, id in *Æmilio* neglexisse vix videtur, nisi id alibi *Plutarchum* facere solitum fuisse constet. Potius igitur receptam lectionem in eo servem, ipsumque errasse existimem. Ceterum *Mamercius* *Lov.* 5. *Mamercus* tantum non omnes reliqui codd. et edd. usque ad *Jac. Gronovium*, qui *Mamercinus* dedit, præennte *Pighio* eodem loco, ac monente, ita in emendatissimis tabulis *Capitolinis* legi. Et recte. *Mamercus* enim prænomen, *Mamercinus* autem gentis *Æmilæ* cognomen est. Vide quæ notantur ad V. 1. § 2.

§ 3 *Et de Gallis, quos primo palatos per Apuliam congregari jam fama erat*] Ex glossa iterum *Pal.* 1. *populatos*. *Pal.* 2. *quos primum palatum per Ap. congr.* At negat sciulus quidam, homo mimicus, reperiri in probis auctoribus 'palatus.' Vides, ut isti propudio os canis ferreum obsideat, affirmare auso tale quid, qui tamen nullum umquam scriptorem, sive Græcū, sive Latinū, integrum legit. Vide *Livium* II. 50. III. 5. IV. 46. VII. 11. c. 36. et c. 37. VIII. 24. IX. 45. X. 2. XXXI. 2. 'Ad septem mil-

lia hominum palata per segetes sunt cæsa.' *Gebh.* Vocula et omittitur in Lov. 5. Harl. 2. Port. et Hav. Sed vide ad II. 44. § 3. Sequens *de* non adparet in Flor. Deinde *palatos* adversus anonymum recte defendit Gebhardus. Supra I. 11. 'Ad hos Romana legio ducta palatos in agris obpressit:' ubi plura vide. Tum *congr. per Ap. jam fama erat* Port. a m. sec. in quo τδ congregari a m. pr. omittebatur: *per Ap. jam congr. fama erat* Harl. 2. et Hav. quem ordinem ingratus sonus in vocibus *Apuliam jam proxime junctis* refellit. Tδ erat deficit in Lov. 5.

[*Et de Hernicorum defectione*] Præpositio *de*, quæ jam præcesserat, non conspicitur in vetustioribus excusis. Eam primus adoptavit Aldus, cujus lectionem firman omnes scripti. Et recte. Solet enim Livius præpositiones iterare. Vide ad VI. 28. § 6.

§ 4 *Omnia, ne quid per plebeium consulem ageretur, proferrentur*] Tδ *ageretur* omisit librarius Gaertn. Deinde *proferrentur* idem cod. et Voss. 2. solito errore. Vide ad V. 4. § 12. Corruptius *proferretur* fragm. Hav. a m. pr. *præferrentur* Lov. 3. *proferretur* Flor. *proferentur* Leid. 1. una voce auctius etiam *proferrentur* Lov. 1. Mox *justitio simile fuit otium* transpositis vocibus Leid. 2. et Lov. 1.

§ 5 *Nisi quod, non patientibus tacitum tribunis, quod pro uno consule*] Non *pat. tribunis tacite* Harl. 2. Vox autem *tacitum* deest in Port. quam omnes reliqui, et scripti et editi, recte tuentur. Non modo 'tacitus' dicitur qui silet, sed et illud 'tacitum' dicitur passiva significatione, de quo nemo loquitur. Eo sensu I. 50. 'Ne id quidem ab Turno tulisse tacitum ferunt:' ubi vide Gronov. Et ita multi codd. præferunt VI. 12. 'Quod quum ab antiquis tacitum prætermisum sit:' ubi vide quæ notavi. De similibus adjectivis utroque modo usurpatis vide notas meas ad Silii II.

98. Posterius autem *quod*, in omnibus scriptis constanter existens, et sensui etiam necessarium, omiserant priores edd. quare recte primum a Parm. tum ab Aldo revocatum est. Mox alio ordine *magistratus patricos* Lov. 2. et *curulibus et sellis*, addita media vocula, Lov. 5.

[*Nobilitas sibi sumsisset*] *Sibi præsumsisset* Lov. 4. *sibi assumssisset* Harl. 2. Port. Hav. et Hearnii Oxon. B. Sed, quum paullo ante *ceperunt*, non *acceperunt*, dixerit, hic etiam simplex *sumsisset*, quod reliqui scripti tuentur, subicit: ita 'imperatorem judicem sumere.' Vide viros doctos ad Nepot. Miltiad. c. 1. 'aliquem conscium sumere' Hygin. Fab. IV. 'Rei consciam, quam captivam esse credebatur, ipsam Inonem sumsit:' 'sumere liberos,' pro adoptare, Sallust. Jug. c. 10. 'Ne ego meliores liberos sumsisse videar, quam genuisse:' ubi Curtius observat eodem sensu 'adsumere' dixisse Plin. in Paneg. c. 8. 'sumere dictaturam' Tacit. Ann. I. I. c. 1. 'Dictaturæ ad tempus sumebantur.'

§ 6 *Collegam consulibus*] Prætor 'collega consulum' dicebatur, quod iisdem auspiciis crearetur, auctore Messala apud Gellium XIII. 15. *Sigon.* Vide Pighium in Aunal. ad a. CCCLXXXVII. p. 236. Mox τδ *creatum* non comparat in Leid. 2. et Lov. 1.

[*Ex Patribus jubendi ædiles curules creari*] Ultima vox abest a Leid. 2. quæ tamen abesse nequit: 'jubere' enim 'magistratus' non senatus, sed populus dicitur, quum eos comitiis creat. Vide ad III. 30. § 6. At contra hoc tempore adhuc in potestate Patrum fuit, habendis comitiis conditiones dicere, negando se auctores futuros, nisi quod jusserant observaretur. Vide Gronov. Observ. I. 25. Ita non in solius populi potestate olim fuerat decernere, utrum tribunorum consularium, an consulum comitia haberentur, verum ad id etiam senatusconsultum requirebatur. Dio-

nys. lib. xi. p. 735. Τὴν βουλὴν καὶ τὸν δῆμον αὐθις συνελθόντας διαγνῶναι, πότερον ὑπάτους ἢ χιλιάρχους βούλονται παραλαβεῖν τὴν ἀρχήν· ὅ, τι δ' ἂν ἅπασι δόξῃ ψήφον ἐπενέγκασι, τοῦτ' εἶναι κύριον· ἐπιτελεῖσθαι δὲ τὸ προβούλευμα καθ' ἕκαστον ἐνιαυτόν. Et ita apud Liv. lib. iv. c. 12. 'Quum magno certamine obtinisset, ut consulerentur Patres, consulum an tribunorum placeret comitia haberi, consules creari jussi sunt.' Ut autem hic verecundia senatui inposita dicitur ex Patribus jubendi ædiles curules creari, ita etiam secundum legem Liciniam alterum consulem plebeium creari jubent Patres hoc lib. c. 21. 'Patres L. Cornelium Scipionem interregem concordiae causa observare legem Liciniam comitiis consularibus jussere.'

Ut alternis annis ex plebe fierent, convenerat: postea promiscuum fuit] Videtur aliquid scabri in oratione esse. Omnia a verbis, 'nisi quod non patientibus tacitum tribunis' usque ad 'creari,' satis procedunt; sed, quæ hinc sequuntur, primo, ut alternis annis e plebe fierent, convenerat, non optime cum præcedentibus cohærent. Hoc etiam Pighium animadvertisse arbitror, qui ad A. U. C. ccclxxxviii. hæc verba Livii describens post primo addit igitur. Nec male fluere oratio, si, sublato est ante senatui, legi liceret, verec. inde imp. sen. ex Patr. jub. ædiles curules creari, primo ut, &c. convenit. Quidquid est, locum non omnino sanum esse puto. Duk. Ut alt'9, id est ut alterius, Gaertn. sæpius obvio scribarum errore. Alia exempla vide ad iv. 53. § 11. Tum convenerant Flor. et fragm. Hav. quomodo dedisse librarii indocti videntur, quod præcesserat fierent, cum quo id convenire debere peperam crediderunt: quam eandem ob causam contra fieret datum videtur in Lov. 1. Deinde fuit promiscuum Gaertn. promiscuum fuit Flor. Leid. 1. et Harl. 1. Vide ad x. 41. § 3.

§ 7 Inde L. Genucio et Q. Servilio consulibus] Prior vox abest ab Hearnii Oxon. L. 1. Sed male. Passim enim Livius ea utitur in proponendis novi anni consulibus. Et quidem vel inter duorum consulum nomina mediam conlocat; ut II. 49. 'L. Æmilius inde et C. Servilius consules facti:' ubi plura exempla vide: vel mox ab initio; ut II. 8. 'Inde P. Valerius iterum, T. Lucretius consules facti.' III. 32. 'Ab hoste otium fuit. Inde consules C. Menenius P. Sestius Capitolinus.' c. 65. 'Inde M. Geganius Macerinus et C. Julius consules facti:' et alibi.

Et ab seditione et a bello quietis rebus] Pall. duo et bello quietis. Pal. 2. et ab bello quietis. Gebh. Et a seditione et bello Gaertn. et ab seditione et bello Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. et Hav. Male. Vide ad xlv. 8. § 4. Et ab seditione et ab bello Lov. 5. et ab seditione ac a bello Harl. 2. contra morem sollemnem Livii. Vide ad x. 36. § 17.

A metu ac periculis vacarent] A metu periculis Lov. 1. a metu et periculis Voss. 1. Lov. 5. Harl. 2. et Port. a metu et a periculis Hav. De more Livii in repetenda præpositione vide ad vi. 28. § 6. Unum tamen, et quidem hunc, codicem sequi temerarium est.

§ 8 Censorem, &c. mortuos ferunt] Nomina censorum per hos annos edit nulla Livius. In Capitolinis tabulis est 'Postumius Albinus Regillensis et C. Sulpicius Peticus.' Albinus procul dubio mortuus. Nam de Peticio post magna mentio fit. Sigon. Vide etiam Pighium in Annal. ad a. ccclxxxvii. p. 262. ubi Albini prænomen, quum Fasti Capitol. hic laceri sint, in ambiguo esse dicit, quia plures ejus tempestatis Postumii Albini consulari potestate tribuni militum occurrunt. Sigonius etiam comm. in Fast. in incerto esse fatetur Aulus an Lucius dictus fuerit, qui ambo tri-

buni militum ante fuerunt. Ceterum *tribunos plebi*, non *plebis*, Leid. 1. et Gaertn. Vide ad II. 42. § 6. *fuerunt* etiam, pro *ferunt*, idem Gaertn. Vide ad v. 44. § 4. *Ferē*, id est *fertur*, Lov. 2. quod dictum foret exemplo eorum, de quibus egi ad I. 31. § 8. Verum neque hic unum illum codicem audiendum existimo.

Pro portione et ex multitudine alia multa funera fuisse] Id etiam obscurum, quamquam relatione intelligitur: quod tamen non dico ad eum modum, quo nunc ex præpositione ablativoque fecimus nomen 'portio,' quod haud scio fueritne in aliquo apud veteres usu. Glar. Omnino, disjuncte *pro portione* legendum esse, Glareano consentio. Livius xxxiv. 50. 'Adjice nunc pro portione quot verisimile sit totam Græciam habuisse.' Colum. I. 4. 'Pro portione etiam facultatum quam optime pater familiæ debet habitare.' Est enim 'portio' id quod vulgo 'portio' dicitur. Curtius vii. 11. 'Præmium erit ei, qui primus occupaverit verticem, talenta decem: uno minus accipiet, qui proximus ei venerit: eademque ad decem homines servabitur portio:' ubi consulendus Snakenb. Id tamen ferri nequit, quod dubitaverit idem Glareanus, fueritne nomen 'portio' in aliquo apud veteres usu. Ut enim taceam, eo usum fuisse Gellium I. 1. II. 25. ubi *ἀναλογία* Latine *proportionem* vocari docet, et, ubi idem tradit, xv. 9. certe ante eum idem monuit Quinctil. Instit. I. 6. 'Omnia tamen hæc exigunt acre iudicium, analogia præcipue, quam proxime ex Græco transferentes in Latinum proportionem vocaverunt.' Similiter eo antiquior Vitruvius III. 1. 'Ea autem pariter a proportionem, quæ Græce *ἀναλογία* dicitur. Proportio est ratæ partis membrorum in omni opere, totiusque commodulatio.' Quin et Cicero ac Varro usurpare non refugerunt. Ille in fragm.

de Univ. cap. 4. 'Id optime adsequitur, quæ Græce *ἀναλογία*, Latine (attendendum est enim, quoniam hæc primum a nobis novantur) comparatio proportiove dici potest:' et sæpius in sequentibus. Hic de Ling. Lat. I. IX. p. 126. 'Dicam de quatuor rebus, quæ continentur declinationibus verborum: quid sit simile ac dissimile, quid ratio, quam adpellant *λόγον*, quid proportio quod dicunt *ἀνάλογον*, quid consuetudo.' Verum quemadmodum docendi causa in expositione artis cujusque Cicero eumque secuti optimi scriptores adhibuerunt, qui simili ratione multa alia nova vocabula finxerunt, ita oratores, historici, similesque eo vocabulo abstinuisse videntur. Hæc ratio est, cur non improbanda videatur conjectura Turnebi ac Lambini apud Cic. in Verr. IV. 21. 'Ut hoc liceret suspicari, fuisse aliquando apud Siculos peræque pro portione cetera:' ubi vulgo editur *peræqua proportione*. Non videtur enim Cic. tam audacter ac simpliciter usus esse, quod sine præfatione in Philosophicis, ubi majorem novandi licentiam sibi datam esse existimavit, non adhibuit. Hinc divisim vocabulis scribam de Orat. II. 79. 'Oportet caussis principia pro portione rerum præponere:' et Orat. pro Flacc. c. 14. 'Quoniam omnes Asiæ civitates pro portione in provincias descripsisset:' ubi in nupera Gronovii edit. una voce *proportione* vulgatur. Certe eadem certe exhibuit in Verr. v. 21. 'Numquam in Sicilia frumentum publice est emptum, quin Mamertinis pro portione imperaretur.' Ceterum *alia funera multa fuisse* transpositis vocabulis præfert Hav. *multa alia funera fuisse* Lov. I. et 5.

Maximeque eam pestilentiam insignem mors quam matura, tam acerba, M. Furii fecit] Acute: neque aliter in Pal. 1. Ms. atque ed. principe. Pal. vero 2. *maximeque eam pestem insignem mors, quam nemo sic maturam, sic*

acerbam flevit, Marci Furii fecit. Quæ profecto sunt mera interpretamenta ac nugamenta commentatorum: quæ tamen quoque editioni suæ infulsit J. Campanus: *maximeque eam pestilens, mors, quam nemo sic matura non ut acerbam flevit, M. Furii fecit.* Pal. 3. *quam matura caussa acerba M. Furii fecit.* Gebh. Primo conjunctio que deficit in Harl. 2. Port. et Hav. Deinde *eam pestem* proxime memoratus Hav. *Pestem* pro 'quovis noxio,' pro 'omni re quæ nocet,' 'perniciem adfert,' usurpari notissimum est: an autem pro morbo, qui proprio nomine 'pestilentia' vocatur, adhiberi possit, non consentiunt viri docti. Quidam existimant, illos barbarissare, qui hac voce eo sensu utuntur: alii adstricta oratione scribentibus permittunt, soluta 'pestilentiam' dicere malunt. Vide Salvagn. ad Ovidii Ibin vs. 577. Verum neque prosaici scriptores eodem sensu adhibere detraxerunt. Ex Livio olim exemplum dedi ad Sillii IV. 582. ubi observavi eum l. xxv. c. 26. bis 'pestem' vocasse, quam antea 'pestilentiam' dixerat. Aliud exemplum est v. 14. 'Non prodigia, sed jam eventus, pestilentiam agris urbique inlatam, haud dubia ira Denm, quos pestis ejus arcendæ caussa placandos esse, in libris fatalibus inventum sit.' Similiter Justin. II. 13. de Xerxe ex Græcia redeunte: 'Multorum deinde dierum inopia contraxerat et pestem:' ubi *pestem* vocat, quam *λοιμὸν* Herodot. VIII. 115. 'Pestis' etiam vocatur morbus, qui revertentis Xerxis exercitum invasit, apud Orosium II. 10. qui, quum morbum hujus, cujus Livius meminit, temporis bis 'pestilentiam' dixisset, tandem etiam 'pestem' vocat III. 4. 'Pro depellenda temporali peste corporum, accessitus est perpetuus morbus animarum.' Plin. exempla vide in Freinshem. Ind. Justin. Videri ergo posset illa lectio etiam hoc loco probanda esse, præsertim quum hoc loco 'pestilentia'

præcesserit: quo casu 'pestis' etiam commode generaliore significatione accipi potest. At quum præter Hav. et Gebhardi Pal. 2. reliqui codd. in vulgatam lectionem conspirent, eorum consensum non spernendum existimo. Insuper *mors, quam nemo sic matura, tam acerba, M. Furii fuit* Harl. 1. Voss. 1. in margine, ac Leid. 1. *mors quam sic matura, tam acerba, M. Furii fuit* Leid. 2. qui etiam vocem *insignem* omisit. *Mors, quam nemo sic matura, tam acerba, M. Furii fecit* Lov. 1. et 2. *mors, quam nemo sic maturam, tam acerbam flevit, M. Furii fecit* Lov. 4. 5. et Harl. 2. *mors, quam nemo sic maturam, quam acerbam flevit, M. Furii fecit* Port. et Hav. quam lectionem recte damnat, et interpolatam censet Gebhardus. In Florentino ab initio scriptum fuit *quam matura, tam tamen acerba*, juncta, ut videtur, duplici lectione *tam acerba*, et *tamen acerba*, quam forte librarius codici suo adscriptam invenerat. Verum illud *tamen* ortum est ex errore scribarum, qui frequenter *tam* et *tamen* confuderunt. Vide ad XXII. 59. § 13. Errorem autem errore cumulavit, qui postea interpolavit *quamvis matura, tamen acerba*. Vulgatum verum est. Indicat enim Livius Camilli mortem æque acerbam, ac maturam fuisse. Vide Cortium ad Sall. Jug. cap. 31. § 14. et Burmann. ad Ovid. Met. XII. 220.

§ 9 *Fuit enim vere vir unicus in omni fortuna*] *Fuit enim vir vere mitis* Gaertn. Sed *unicus* loco non est movendum. Vide ad XLIV. 1. § 5. Mox *p̄ceps*, id est *præceps*, Gaertn. Sed hoc modo etiam alibi lapsi sunt scribæ. Vide ad XXI. 18. § 3. Hinc *bello paceque*, alio ordine, Lov. 2.

Clarior in exilio] Etsi hic nulla varietas scripturæ adnotatur, tamen *in suspectum* est. *In exilio* satis respondet priori ex his quæ statim addit, 'vel desiderio civitatis:' non tam bene posteriori, 'felicitate, qua restitutus in patriam,' &c. nam hæc

eum dēum post exsilium secuta est. Ac ne prius quidem membrum ‘desiderio civitatis,’ &c. plane desiderat præpositionem *in*. Vellei. II. 15. ‘Nec triumphis honoribusque, quam aut caussa exsilii, aut exsilio, aut re-ditu clarior fuit Numidicus.’ *Duk*.

Capta absentis inploravit opem] *Rap-ta* Harl. 2. et Hav. sæpius in codd. obvia aberratione. Vide ad VI. 23. § 5. In verbis seqq. *felicitatem*, pro *felicitate*, Leid. 1. et Harl. 1. perpe-ram præferunt.

Restitutus in patriam secum patriam ipsam restituit] *Rest. patriam patriam ipsam rest.* Harl. 1. *restit. in patr. secum ipsam patr. restit.* Voss. 2. Hav. et fragm. Hav. Neque aliter habent Lov. 2. et Gaertn. nisi quod insuper legant *in patria*. *Secum ipsam patriam* etiam Lov. 3. At *secum patriam ipse restituit* Lov. 4. et principes edd. usque ad Aldum, qui recte *ipsam* repo-suit, concinentibus reliquis scrip-tis.

§ 10 *Par deinde per quinque et tri-ginta annos*] Impudens hoc omnium codicum erratum, ac mirum ab ne-mine animadversum, cum nihil faci-lius correctu fuerit. Anni enim cap-tæ urbis sunt CCCLXV. ut ipsemet Camillus in oratione, ne Veios migre-tur, ad finem lib. V. c. 54. Hi autem anni, quando mortuus est Camillus, CCCXC. a quibus si priores subduxerimus, relinquentur XXV. non XXXV. anni. *Glarean*. Libri veteres *viginti quinque*; egregie: tot enim a Roma capta ad hunc usque annum nume-rantur, id est ab anno CCCLXV. ad annum CCCXC. [‘Hoc Glareanus ante Sigonium notavit. Sed hoc obticet.’] *Sigon*. *Quinque et viginti* Voss. 1. a m. sec. Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. Harl. 1. Gaertn. fragm. Hav. et Hearnii L. 1. et 2. Ita quidem le-gendum esse, iudicat etiam Jac. Pe-rizonius in Animadv. Hist. c. 10. sed tamen simul censet, ab Urbe liberata ad mortem Camilli non nisi viginti quatuor annos ex historia Liviana

exculpi posse; atque illa, quæ Gla-reanus, Sigonius, Pighius, et alii, va-riis locis annum unum interjicientes, commenti sunt, ex ipso Livio erroris argui. Existimat igitur, Livium sui oblitum a se ipso diversum abire, quod ex variis antiquiorum annalibus suas ab Urbe condita historias colligere debuerit. Vide quæ pluribus ibi disputat pag. 453. et seqq. Alio modo nuper Livio auxilium ferre co-natus est H. Dodwell, de Cyclis dis-sert. x. § 82. qui post A. U. C. CCCLXXXVIII. proxime ante anarchiam unum annum addidit. Vide quæ no-tata sunt ad Liv. VI. 34. § 1. Præ-terea *Par inde per quinque* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Harl. 2. Port. et Hav. *Per inde quinque* Gaertn. Mox *tot enim post vixit*, pro *postea vixit*, Harl. 2. Port. et Hav.

Quem secundum a Romulo condito-rem urbis Romanæ ferrent] *Quem se-cum* fragm. Hav. a m. pr. Tum ab *Romulo* Port. a *Romolo* Leid. 1. Dein-de conditore urbis Romanæ ferrent Lov. 4. conditorem urbis ferrent Hav. conditorem urbis Romæ ferrent Lov. 2. et Frobenius 1535. eumque secuti recentiores fere omnes usque ad Gronov. qui *urbis Romanæ ferrent* a. 1665. edidit, quemadmodum habue-runt excusi vetustissimi et reliqui scripti mei. Vide ad Epit. Liv. lib. XLIX. *Conditorem urbis Romani fer-rent* se in Oxon. C. invenisse, testis est Hearnius. Et ita Sigonius in priori ed. Scholiorum emendavit, quum *urbis Romanæ* in vet. lib. inve-nisset, eamque lectionem in contex-tum recepit, quam etiam in sequen-tibus servavit, licet ibi ipsum scho-lion expunxerit. Ita autem Sigonius emendasse videtur, quod non esset nominativus τῆς *ferrent* additus. Ve-rum, sæpius eum omitti, videbimus ad XXXIV. 56. § 11.

CAP. II. § 1 *Et hoc et insequenti anno T. Sulpitio Potito*] *C. Sulpitio Petico* legendum, non *T. Sulpitio Po-tito*. Glar. Lege *C. Sulpicio Petico*

ex lapidibus Capitolinis, ex Diodoro lib. xv. p. 507. Cassiodoro, omnibus. ['Et hoc quoque Glareanus annotavit.'] *Sigon.* Prænomen Sulpicii abest a fragm. Hav. a m. pr. *T. Sulpicius* vocatur in eodem a m. sec. ut et in Voss. utroque, Leid. 2. Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. 2. Flor. Port. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. B. et C. *L. Sulpicius* in Lov. 2. Tum *Potito* habent Lov. 2. 4. 5. Harl. 2. Port. Hav. iidemque Hearnii codices. *Petito* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. Gaertn. et fragm. Hav. *Pätico* Klockian. Sed recte, *C. Sulpicio Petico* legendum esse, præter viros doctos ad hunc locum, monuit etiam Pighius in Annal. ad a. CCCLXXXIX. p. 273. Ceterum in lapidibus Capitolinis ejus cognomen *Peticus* hoc anno tantum exstat: at in secundo consulatu, quem triennio postea gessit, omnia ejus nomina integra supersunt. Gruterus in postrema ed. male dederat *Pätico*, quod servarunt Heinsii Elzeviriana, Gronovianæ, et nupera Amstelædamensis. Idem error hoc lib. capp. 17. 18. 19. et 22. commissus est. Insuper *Et hoc insequenti* Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. Hav. Port. a m. pr. Lov. 1. 2. 4. 5. *Et hæc et insequenti* Lov. 3.

§ 2 *Pacis Deum exposcendæ caussa tertio tum post conditam urbem lectisternium fuit*] *Pacis Deum expose. cū* Gaertn. Vide ad iv. 44. § 10. *Tertium tum* Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. Deinde *post urbem conditam* tractatis vocibus Voss. 2.

§ 3 *Nam circi modo spectaculum fuerat*] Hoc quid sit, declarat Valerius II. 4. ex. 4. 'Itaque placandi cœlestis numinis gratia compositis carminibus vacuas aures præbuit, ad id tempus circensi spectaculo contenta, quod primus Romulus, raptis virginibus Sabinis, Consualium nomine celebravit.' *Sigon.* *Circinoso spectaculum fuerat* Lov. 5. in quo tamen primæ vocis quatuor ultimis literis

subjecta stigmata indicant, librarium credidisse, eas delendas esse. *Circi* pro varia lectione adscriptum erat margini Voss. 1. Insuper *spectaculum fuit* Harl. 2. et Port. *spectaculum fuit*, id est *fuerit*, Gaertn. qui insuper in verbis seqq. exhibet *placamina instituuntur*, pro *placam. instituti dicuntur*.

§ 4 *Parva quoque (ut ferme principia omnia) et ea ipsa peregrina res fuit*] Prima vox non adparet in Leid. 2. Deinde *ut firma principia omnia* Voss. 1. et Lov. 1. *ut infirma principia omnia* Leid. 2. Insuper *peregrina fuit res* transpositis dictionibus Lov. 1. et 5.

Sine carmine ullo, sine imitandorum carminum actu] De hoc loco egerunt viri doctissimi Casaub. de Rom. Sat. c. 1. Dan. Heinsius de Sat. Horat. lib. I. p. 20. seqq. Salmas. ad Vopisci Carin. c. 19. et postremus omnium, quod quidem sciam, Dacerius in Dissert. de Satira quæ est in tom. III. Memoriar. Literar. Acad. Regiæ inscriptionum et elegantiorum literar. edit. Amstel. In ea verba hæc Livii *sine carmine ullo, sine imitandorum carminum actu*, interpretatur *sans aucun vers, sans aucun acte de piece réglée, qui consiste dans l'imitation*. Non scio quam bene. Mihi Livius simpliciter hoc dicere videtur, sine cantore qui pronunciaret; et sine histrione qui saltando et gesticulando ea, quæ pronunciabantur, exprimeret: nam hæc deinde addita sunt, quum antea ludiones nihil aliud, quam ad tibicinis modos saltarent. Sic paullo post 'fabellarum actum' dicit Livius: 'histrionibus fabellarum actu relicto.' *Duk.* *Sine crimine ullo* Hav. sollemni errore. Vide ad I. 26. § 6. *Sine certamine ullo* Lov. 4. et ed. Mediol. 1480. aliæque plures. Sed, et has voces per compendia scribarum confundi, docuit Burmann. ad Gratii Cynege. vs. 22. Tum posterius *sine* non adparet in Leid. 2. Male. Supra v. 41. 'Sine ira, sine

ardore animorum ingressi postero die urbem.' c. 44. 'Sine munimento, sine stationibus ac custodiis passim ferarum ritu sternuntur.' VI. 30. 'Volsci provincia sine sorte, sine comparatione extra ordinem data.' VIII. 19. 'Sine consilio, sine audacia depugnat.' IX. 5. 'Se solos sine vulnere, sine ferro, sine acie victos.' c. 20. 'Se sine legibus certis, sine magistratibus agere querebantur.' c. 45. 'Æquorum exercitus, sine ducibus certis, sine imperio, trepidare.' XXIII. 27. 'Sine imperio, sine signo, incompositi, inordinati in prælium ruunt.' XXVIII. 25. 'Suam seditionem sine vulnere, sine sanguine fuisse.' XL. 15. 'Sine advocatis, sine patronis pro me dicere cogor.' XLV. 42. 'Is triumphus sine captivis fuit, sine spoliis.' Sallust. in Cat. c. 6. 'Aborigines, genus hominum agreste, sine legibus, sine imperio, liberum atque solutum.' Vide ad VIII. 38. § 11. et ad XXXVIII. 18. § 12. *Sine imitandorum* habet Lov. 1.

Ludiones ex Etruria aditi, &c. haud indecoros motus more Tusco dabant] *Ludii oēs*, id est omnes, fragm. Hav. a m. pr. *Ludi oīs et ex Etruria* Lov. 5. Male. Sic hoc cap. 'Quia hister Tusco verbo ludio vocatur.' XXXIX. 6. 'Convivalia ludionum oblectamenta addita epulis.' *Ludi omnes essent curia acciti* Lov. 4. Tum aut *inde choros sinotus* corruptissime Leid. 1. haud *indecores motus* Lov. 1. 4. et Leid. 2.

§ 5 *Simul inconditis inter se jocularia fundentes versibus]* Hæc idem Dacerius ita vertit: *en continuent toujours ses railleries, ses plaisanteries en vers grossiers et informes.* Non est interpretatio, sed παράφρασις, magis ex ipsius, ni fallor, quam ex Livii sententia, qui nihil de illa, quam interpres narrat, continuatione dicit. *Duk.* *Simul conditis inter se jocularia* Lov. 4. *simul inconditis in se jocularia* Lov. 2. Paulo ante *imitari* deinde

Lov. 1. *more deinde* Lov. 3.

Nec absoni a voce motus erant] *Nec absona voce* Lov. 1. 4. 5. Voss. 1. et Leid. 2. Male. 'Absoni a voce,' ut 'dissoni ab re' VIII. 8. 'Adeonihil apud Latinos dissonum ab Romana re, præter animos, erat:' alia constructione 'absonus fidei' dixit I. 15. 'Quorum nihil absonum fidei divinæ originis divinitatisque post mortem creditæ fuit.'

§ 6 *Accepta itaque res, sapiusque usurpando excitata vernaculis artificibus]* Post *excitata* distinguendum: nisi quis *accepta re* in auferendi casu legere malit. Glar. Jam Aldus alique ante Glareanum post *excitata* distinxerunt. Eandem autem interpunctionem recentiores editores fere retinuerunt usque ad Gruterum, cujus ultima ἐκδοσις distinguit: *Accepta itaque res, sapiusque usurpando excitata, vern. art., quia hister, &c.* quod posteriores plerique servarunt, vel pejus etiam dederunt *excitata, vernaculis artificibus; quia hister.* Ceterum *excitata* Lov. 2. Vide ad x. 33. § 1. Deinde *vernaculis artificibus* Lov. 1. Voss. 1. Leid. 2. et Port. a m. pr. quo errore principiis, pro principibus, similiaque plura in Mss. obvia sunt. Vide ad XXI. 60. § 7. Vocem 'artifex' hoc sensu inlustrat Gronov. ad Suet. Vespas. c. 18.

Quia hister Tusco verbo ludio vocabatur] Quidam libri *histrion* habent. At Plotarchus etiam in Problematis p. 289. a Tuscis ἱστρον vocatum scribit; ut recte *hister* legatur. Sigon. *Quia iter* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *quia ister* Leid. 1. et Klockian. *quia histrion* Lov. 4. Harl. 2. Port. et Gaertn. quod ex veræ lectionis interpretatione receptum est. De voce *hister* vide Grævium ad Sueton. Aug. c. 70. Deinde *ludius vocabatur* Lov. 4. 5. et Hearnii Oxon. N. L. 2. et C. *ludios vocabatur* Flor. Leid. 1. et Harl. 1. Sed vide ad § 4. *ludius* est apud Valer. Max. II. 4. ex. 4.

‘Et quia ludius apud eos Histrio appellabatur, scenico nomen Histrionis inditum est.’

Nomen histrionibus inditum] Pighius ad Valer. Max. locum modo laudatum legendum censet *nomen histrionis*, quia ita etiam ibidem Valer. Max. loquitur. At vetant omnes codd. scripti et editi, qui constanter *histrionibus* servant. Et recte. Ita enim Livius ubique loqui amavit. I. 1. ‘Troja vocatur, pagoque inde Trojano nomen est.’ et mox eodem cap. ‘Trojæ et huic loco nomen est.’ ad quæ loca plura notantur. III. 57. ‘Leges decemvirales, quibus tabulis duodecim est nomen, in æs incisas in publico proposuerunt.’ c. 65. ‘Insectandisque Patribus, unde Aspero etiam inditum est cognomen, tributatum gessit.’ IV. 26. ‘T. Quinctius, L. filius, Cincinnatus (eidem et Penno cognomen additur) et C. Julius Mento consules facti.’ Silius Ital. qui Livium imitari solet, XI. 58. ‘Pacuvio fuit haud obscurum crimine nomen.’ quo quædam ex Livio aliisque scriptoribus exempla olim contuli. Justin. XIII. 7. ‘Cui nomen Batto fuit.’ Florus I. 7. ‘Tarquinius, cui cognomen Superbo ex moribus datum.’ Præterea *indictum* Lov. I. Harl. 2. Port. et Hav. atque ita inter versus emendatur in Voss. I. Sæpius hoc modo errarunt scribæ. Vide ad III. 65. § 4. Et ita in loco Valer. Max. laudato codex Traject. prior pari lapsu præfert *scenico nomen Histrionis indictum est*.

§ 7 *Qui non, sicut ante, Fescennino versu similem incompositum temere ac rudem alternis jaciebant*] *Fescennino versu* quidam in dandi casu antiquè dictum putant: quod, nescio, quam probem. Neque enim necesse est, ut ab accusativo *similem* regantur, quod absolute positum videtur, ut illud *incompositum*. Glar. Hic locus partim librariorum vitio, partim antiquitatis ignoratione obscurissimus

est. Habent tamen libri veteres impressa aliqua vestigia veræ lectionis. Nam in quibusdam est *Fescennino similem versu incompositum temere*. Quibus adductus sum, ut credam legendum esse, *Fescennino similem versum, compositum temere*: ita ut prima syllaba vocis *incompositum* sit ultima littera vocis *versum*. Quid, enim significat ‘versus incompositus temere?’ Est autem sensus: primum ludiones ex Etruria acciti sine carmine ad tibicinis modos saltarunt: post versus, sed inconditi, et motus a voce non absoni accesserunt: tum diligentia quoque major adhibita est. Non enim Fescennino similis versus, temere compositus ac rudis, ut ante, allatus est; verum descripto ad tibicinem cantu saltuque congruenti satyras peregerunt: quo fit, ut mos ille explicetur, qui ab Aristotele in poëticis recitatur c. 1. veteres nimirum histriones imitados esse ῥυθμῶ, ἁρμονίᾳ καὶ λόγῳ: id est, saltu, concentu, et versu: atque earum primum duo genera exstitisse: unum eorum, qui tibiæ modis, alterum eorum, qui pedum motibus verbisque imitarentur: deinde vero tria evasisse, tum cum alius saltaret, alius canere cæpit: cujus initium moris tribuit Livio poëtæ hic auctor: Sophocli autem in tragœdia Aristoteles, cum ait ab eo inventum esse τὸν τριταγωνιστὴν. [‘Hunc locum reprehendit Robortellus Emendationum II. 33. concedens, ea quidem se ita habere, quæ ab Aristotele exponuntur, at simul ostendens aliud esse, quod ab Andronico factum Livius scribit. Cum enim unus esset, qui imitaretur cantu et sermone, separare is cæpit, quia impedire illum, qui duo simul faceret, videbat: Aristoteles vero histriones tres fuisse introductos primum a Sophocle, qui sermone imitarentur, ut hic esset primarum partium, alter secundarum, tertius tertiarum.’] Sigon. Voss. quoque 2. et Helm. *versum*. Hoc

igitur accipio ab Sigonio. At non transpono voces: non fero *compositum*; abnuunt enim scripti. Quærit quid sit 'incompositus temere?' sed jungit dissociabilia. Livius vult, versus incompositos ac rudes, Fescenninis versibus similes, alternis temere ac sine arte jactasse. J. F. Gron. Vulgatam lectionem *versu similem incompositum* Oxonienses suos retinere, auctor est Hearne. Et ita tantum non omnes mei. Nam, præter Voss. 2. a Gronovio memoratum, tantum Lov. 3. *versum* præfert; at Klockian. *Fescennino versui similem, compositum temere*. Et sane ne id quidem, quod Gronovius ab Sigonio accepit, probandum videtur. Sed vel cum Klockian. *Fescennino versui similem* legendum est; vel *versu*, quod servant reliqui pro *versui* more antiquo, ut quidam apud Glareanum putant, accipiendum. Vide ad xxiv. 19. § 6. Utrumque autem, *Fescennino versu*, vel *versui, similem* et *Fescennino versum similem*, dici potuisse, Liviumque utroque modo locutum esse, patet ex illis quæ notavi ad iii. 9. § 4. Si plures etiam codd. probarent, *compositum temere* non displiceret. Facile enim syllaba initialis *roû* *incompositum* repeti potuit ex proximæ vocis litera finali *m*. Vide ad v. 23. § 5. Nunc tamen Gronovio cedo. Ceterum illis, quæ Robortellus de sensu Aristotelis contra Sigonium disputavit, ipse postea Sigonius respondit Emendat. 1. 36. ac sententiam defendere conatus est. In repetitis tamen edd. quæ post verba Aristotelis subjiciuntur, expunxit: ut ea ipsi postea displicuisse verisimile sit. Ea tamen, contra quam semper observavi, hic restitui; quod, iis resectis, commode intelligi nequeant quæ Glareanus ad Sigonii Scholion in fine monuit. Insuper *alterni* Leid. 2. *alterius* Gaertn. et fragm. Hav. Vide ad iv. 53. § 11. Tum *faciebant* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Harl. 2. Port. et Hav. quemad-

modum sæpe variant codd. scripti. Vide inferius notata ad xli. 4. § 2.

Inpletas modis saturas] *Inpletis modis* Lov. 2. et Gaertn. Deinde varie libri manu exarati præferunt, vel *satiras*, vel *satyras*, vel, ut optimi Flor. Leid. 1. Voss. 1. et Harl. 1. habent *saturas*. Vide Vossium in Etymol. Ling. Lat. voce 'Satyra' et voce 'Satura,' quosque ibi laudavit.

Descripto jam ad tibicinem cantu, motuque congruenti peragebant] Dacerius redarguit Casaubonum, ut qui crediderit, omnia quæ hic tradit Livius, in unum illum annum concludenda esse, quo Sulpicius Peticus et Licinius Stolo consules fuerunt. Non scio, unde hoc colligere potuerit, nec quidquam apud Casaubonum invenio, ex quo intelligatur, eum hoc credidisse. Postquam retulerat verba superiora Livii, addit: 'Hæc Livius in A. U. C. cccxc. consulibus C. Sulpicio Pætico, C. Licinio Stolone, quando gravi pestilentia Urbs laboravit.' Ex his nemo præter hunc censorem excuspet, opinor, quod is Casaub. tribuit: non enim dicit Casaubonus, Livium tradere omnia illa hoc uno anno gesta esse, sed ab eo in historia hujus anni referri. Duk. *Motu congruenti pangebant* Hav. Scriptum fuerat *pagebant*; hinc, omissa linea per caudam literæ *p* trajecta, factum est *pagebant* et *pangebant*. Ita 'peractus,' seu 'pactus,' et 'pactus' commutabantur v. 50. § 7.

§ 8 *Livius post aliquot annos*] *Lucius*, pro *Livius*, Lov. 2. Tum *post aliquot annos* Harl. 2. Vide ad vi. 37. § 8. *Post aliquod annos* Hav. Vide ad vi. 24. § 2. *Post aliquot annis* Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 1. 3. Harl. 1. Gaertn. et Klockian. quod eodem modo dictum accipi potest, quo 'post aliquanto,' 'post paucis diebus,' de quibus egi ad ii. 31. § 4.

Qui ab saturis ausus est primus argumento fabulam serere] Hanc sententiam his verbis tradidit Valerius ii.

4. ex. 4. 'Paulatim deinde ludicra ars ad satyrarum modos perrexit, a quibus omnium primus poëta Livius ad fabularum argumenta spectantium oculos et animos transtulit. Isque sui operis actor, cum sæpius a populo revocatus vocem obtudisset, adhibito pueri et tibicinis concentu, gesticulationem tacitus peregit.' *Sigon.* Alii ausus est primus argumentum fabulam serere: ut III. 44. 'Notam judici fabulam petitor, quippe apud ipsum auctorem argumenti, peragit:' vel alii argumento fabulam facere, vel argumentosam fabulam facere. Lege argumentum suum fabulam serere, vel facere: vel argumento suo fabulam inserere. Gallicus interpres: qui, après l'usage des satires, osa le premier entre-mêler des choses vraies parmi ses farces: vel lego argumento suo fabulum cerere, pro quærere. Ita c. 8. § 7. carta pars, quo quarta, in Msto. Klock. 'Argumentum fabulæ' sæpe dicunt veteres. Terentius Prol. Andr. et Heautont. Auctor ad Herenn. I. 12. Suet. Calig. c. 52. Ner. c. 12. et alii. Sed quid est 'argumento fabulam serere?' Ferrar. Elect. II. 5. interpretatur 'fabulam argumento componere,' seu 'fabulam condere,' et profert verba Quintil. Instit. Orat. v. 10. 'Fabulæ ad actus scenarum compositæ argumenta dicuntur:' et Livii III. 44. 'Notam judici fabulam petitor, quippe apud ipsum auctorem argumenti, peragit.' Ex his et aliis, quæ laudavi, locis quidem intelligitur, quid sit 'argumentum;' sed nondum liquet, quid sit 'fabulam serere.' Credo tamen hoc a Ferrario recte exponi 'componere;' quod etiam 'contexere' dicas et 'conserere.' Livius hoc cap. 'Consertaque fabellis potissimum Atellanis sunt.' xxv. 6. 'Fati lege immobilis rerum humanarum ordo seritur.' Quintil. v. 10. 'Ordo rerum tribus momentis consertus est.' Vide Drakenb. ad Siliii Ital. VIII. 266. Ita sensus erit: qui

primus ausus est, sprete satyra, argumentis fictis fabulas componere et contexere. Fortassis etiam 'serere,' quasi de re nova et Romanis ante id tempus incognita, dicit: quemadmodum in hoc Horatii Art. Poët. vs. 46. 'In verbis etiam tenuis cantuque serendis.' Acron et plerique alii 'serere' exponunt 'novare,' 'nova verba facere.' Duk. Sex priores voces exsulant a Lov. 5. a m. pr. Earum loco has quinque quia a saturis ausus est reposuit manus altera. Quibus a saturis, pro qui, præfert Lov. 4. qui a satiris Port. et Gaertn. qui a saturis fragm. Hav. et Lov. 1. qui a satyris Hav. qui ab sacris Leid. 2. Tum ausus est primo Port. cum edd. Rom. 1472. et Parm. Deinde argumento fabulam serere omnes scripti præter Port. et Hav. qui inserere præferunt, ut Klockius ex conjectura emendavit. Argumento fabulam facere edd. principes: argumentosam fabulam facere Mediol. 1505. quod Ascensius 1513. et 1516. recepit. Sed vox 'argumentosus' an seculi Liviani sit, admodum dubito. Vide Voss. de Vitiis Sermon. III. 1. et lib. VII. ea voce. Aldus deinde argumento fabulam serere substituit: quod ob codd. consensum verum puto. Id autem Ferrarius Elect. II. 5. exponit fabulam argumento componere, seu fabulam condere, quia teste Quinctiliano Inst. v. 10. 'fabulæ, ad actus scenarum compositæ, argumenta dicebantur.' Ceterum memoratu dignissima sunt verba Doujatii, quibus hunc locum enarravit, ut peritia ejus in arte chronologica et historia literaria nulli deinceps incognita sit. Ita igitur inquit: 'Vult,' &c. [Vid. Not. Delph.] Ergo, auctore Donjatio, Livius Andronicus, (quem ipse, Claudio Centone, Appii Cæci filio, et M. Sempronio Tuditano consulibus, id est, A. U. C. DXXX. primum omnium fabulas Romæ docuisse ex Gellii XVII. 21. tradiderat,) vixit post Luci-

lium satyrarum scriptorem, et morem a Licilio institutum mutavit, quum tamen Lucilium Livio, Nævio, Ennio, Plauto, Cæcilio, Terentio, Pacuvio, et Accio juniorem, et in obtrectandis eorum poematis clarum fuisse, Gellius eodem loco narravit. Eodem adfirmante, Livius, qui ante natum Scipionem Africanum majorem jam fabulas Romæ docuit, attamen natu minor fuit Lucilio, qui 'sub P. Africano' (prioris nepote adoptivo) 'Numantino bello eques militavit,' teste Vell. Pat. II. 9. Quid non orbi literato ab hoc antecessorum Parisiensium primicerio expectandum fuisset, si desultor juris totus se nostris literis dedidisset, ex hoc specimine satis patebit.

Idem scilicet, id quod omnes tum erant, carminum suorum actor] I, pro idem, habet Port. id Lov. 5. scilicet autem deficit in Hav. Deinde *id quod omnes tantum erant* Leid. 2. Ita etiam variant libri v. 36. § 6. Simili modo *tum et tantum* commutantur IV. 51. § 4. *tam et tantam* apud Corte ad Plinii Epist. I. 2. § 2. *Id quod omnes timuerant* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. atque non nullæ ex edd. principibus: simili errore ac 'reliquerat' pro 'reliqua erat,' 'etiam' pro 'et jam,' aliaque passim in Mss. obvia sunt. Vide ad I. 47. § 9. XXIII. 29. § 16. et pluribus locis. Præterea *carminum suorum auctor* Lov. 2. et Gaertn. Vide ad I. 26. § 5.

§ 9 *Quum sæpius revocatus, vocem obtudisset*] Dacerius, *on le fit jouer si souvent, qu'il s'enroua*. Parum accurate. Nam hæc verba, *on le fit jouer si souvent* etiam de diversis temporibus accipi possunt, et accepta esse videntur, contra mentem Livii, qui de uno et unius diei actu loquitur. 'Revocare aliquem' est, jubere repetere ea, quæ dicta sunt. Vide Passeratium ad Cic. pro Arch. c. 8. Abramum ad Cic. pro Sextio c. 58.

Livius XXXIII. 32. 'Revocatus præco, &c. iterum renunciaret eadem.' Hoc Florus II. 7. de eadem re dicit, 'iterum iterumque præconem illam vocem repetere jubebant.' Ad hanc significationem verbi 'revocare' non satis attendisse Dacerium ex eo adparet, quod dicit *on ne pouvoit se lasser de voir les pièces de Livius, et on le fit jouer si souvent*. Duk. *Vocem obtulisset* lapsu scribarum Port. et Hav. Nam Valer. Max. II. 4. ex. 4. eandem rem referens, eandem etiam locutionem usurpavit: 'Quum, sæpius a populo revocatus, vocem obtulisset.' 'Obtundere vocem' obcurrit etiam apud Cic. de Orat. II. 70. 'Patrono malo, quum vocem in dicendo obtulisset, suadebat Granius, ut mulsum frigidum biberet.' Similiter, inter varias qualitates vocis, etiam 'obtusam vocem' refert Quinctil. Instit. Orat. XI. 3. qui ibidem insuper 'obtusas fauces' vocem obscurare dicit.

Puerum ad canendum ante tibicinem quum statuisset] Ingratum et supervacuum mihi hic videtur quum, et locum, quem corruptum putabam, levi emendatione ita restituere conabar: *vocem obt., et venia petita p. a. c. a. tibicinem statuisset, vel vocem obt., venia petita p. a. c. a. tibicinem statuisset, et canticum egisse*. Sed cohibuit me, ne quid tentarem, adnotatio Gronovii ad XXVIII. 40. etsi hoc interest, quod ibi longe plura, quam hic, interponuntur. Duk. *Ad cantandum* Leid. 2. et Voss. 1. in margine. Tum *tibicinam* Flor. *tibicen* Lov. 4. Ceterum hic etiam locus docet, quanta cura Doujatius ad verba Livii attenderit. Dicit enim, Livium, voce jam nimio usu obtusa, tibicinis concentum adhibuisse: ut adeo 'puer ad canendum' ipsi sit tibicen. Sed quid erit 'tibicinem ante tibicinem statuisset?' Livius hic aperte 'tibicinem' a 'puero ad canendum' distinguit. Ante Livium 'cantus jam erat descriptus ad

tibicinem,' ut Livius modo dixit: sed insuper Andronicus adhibuit 'puerum ad canendum,' tragædum nempe, qui fabulam modulata voce pronneciaret, eumque 'statuit ante tibicinem.'

Canticum egisse aliquanto magis vigenti motu] *Ingenti motu* Harl. 2. Port. et Hav. Vide ad II. 30. § 14. *Ingentem motu* Lov. 2. et 5. *vigentem motu* Flor. Leid. 1. Lov. 2. et Harl. 1. ubi ultima litera adhæsit ex initiali vocis seq. vide ad XL. 7. § 8. legendum enim *vigente motu*, ut præferunt Voss. ambo, Leid. 2. Lov. 1. 3. Gaertn. omnesque edd. usque ad Paris. 1573. quæ prima *vigenti* dedit, quod in nullo cod. superest, nisi in modo memorato Harl. 2. a m. sec. *vigente motu* itaque revocavi. Vide ad VI. 14. § 13. Adde viros doctos ad Sueton. Ner. c. 20. Mox *totis*, pro *vocis*, perperam Port.

§ 10 *Inde ad manum cantari histrionibus cæptum*] 'Cantari ad manum' dixit, pro cantare in promptu, et in præsentia, coramque. Hesychius 'ad manum quæ sunt,' prompta et parata interpretatur, et 'servum ad manum' ad multa utilem, hoc modo: Κατὰ χεῖρα, ἔτοιμα, εὐχερῆ, ἥ ὁ νῦν πρὸς χεῖρα καὶ εἰς πολλὰ χρήσιμος οἰκέτης. Turneb. Advers. III. 23. quem etiam vide V. 11. Ego intelligo *ad manum*; id est, ad tacitam histrionum gesticulationem, quæ manu vel præcipue peragitur. Klock. Hæc verba Livii ita in editis leguntur. Sed quis ea mihi sana esse et incorrupta præstabit? quid enim est 'ad manum cantare?' hoc contra mentem auctoris est, qui post illud Livii factum histriones canere desiisse vult, et, qui antea voce motuque cantica agerent, solo motu et tacita gesticulatione exinde agere cœpisse, et diverbia tantum ipsorum voci relictæ. Nam diverbia pronuntiabant histriones, cantica saltabant, puero accinente et responsante tibicine. Ante Livium poetam et cantu

simul et motu corporis ea peragebant. Valerius Maximus II. 4. de poëta Livio: 'isque sui operis actor cum, sæpius a populo revocatus, vocem obtulisset, adhibito pueri et tibicinis concentu, gesticulationem tacitus per egit:' inde igitur mos deductus, ut pantomimi in comœdiis taciti cantica desaltarent: quare legendum apud Livium, *inde ad manum saltari histr. cæptum, et diverbia tantum ipsorum voci relictæ*. Dubitatione prorsus caret hæc emendatio. *Saltari in cantari* mutaverunt, qui non intelligebant, quid esset 'ad manum saltare,' et mentem Livii non percipiebant. 'Ad manum saltare,' est manibus saltare et gesticulari. Verbum Græcum non poterat melius exprimi. Nam χειρονομεῖν omnino est *ad manum saltare*. Genus autem hoc ipsum loquendi vulgare et protritum Latinis, 'ad manum,' aut 'ad manus saltare,' pro manibus saltare. Sic 'ad tibia canere,' pro tibiis canere. Lampridius in Heliogabalo c. 32. 'Ipse cantavit, saltavit, ad tibia dixit.' Sic 'ad tabulam ludere,' 'ad manum lapides jactare' apud Vegetium. Ita etiam 'ad digitum pugnare' dicebant, pro digitis pugnare, quod uno verbo 'micare.' Quintilianus VIII. 5. 'Contra eandem sororem gladiatoris, ejus modo feci mentionem, ad digitum pugnavi:' ita in vetustissimo et optimo codice legebatur, quem olim a Bongarsio habui, τῷ πᾶν. Vulgo editur, *at digito pugnavi*. 'Ad digitum concurrere' dixit incertus auctor veteris epigrammatis: 'Lex erat ad digitum posita concurrere palma:' quem ego verum semper et ita legendum, et de micatione intelligendum judicavi, quod alibi pluribus probabo. 'Decernere digitis' apud Calpurnium Ecl. II. 'Et nunc alternos magis ut distinguere cantus Possitis, ter quisque manum jactate micantes:' igitur 'ad digitum pugnare' et 'digitis pugnare' idem, ut 'ad manum

saltare,' et 'manibus saltare:': quod est χειρονομεῖν. Hesychius χειρονόμος, ὀρχηστής. Salmas. ad Vopisci Carinum c. 19. p. m. 830. Salmasius ad Flavii Vopisci Carinum saltari: et hanc emendationem dubitatione prorsus carere scribit. Sed illud habent omnes codd. accipiendumque, non ut ipsi histriones 'cantare ad manum' dicantur cœpisse, sed alii, illis gestum sine voce agentibus. Est enim 'cantare' alicui 'ad manum' non, ut Turnebus voluit, cantare in promptu et in præsentia, coramque, sed gesticulationi ejus, quæ saltando fiebat et loquaci manu, cantando respondere, et pronunciare modulate, quæ histrio agat. Suetonius Caligula c. 54. 'Canendi ac saltandi voluptate ita efferebatur, ut ne publicis quidem spectaculis temperaret; quo minus et tragædo-pronuncianti concineret, et gestum histrionis, quasi laudans vel corrigens, palam effingeret.' Et hinc intelligendum apud eundem in Nerone c. 24. 'Atque in quodam tragico actu cum elapsum baculum cito resumsisset, pavidus et metuens, ne ob delictum certamine summo veretur, non aliter confirmatus est, quam adjurante hypocrita, non animadversum id inter exsultationes succlamationesque populi:' ubi fatetur Torren- tium, se non intelligere, quis hic sit hypocrita: et suspicatur aliquem, qui adstiterit canenti, ut phonascus verba facienti, monendi causa vel subji- ciendi si quid fugeret memoriam. Alii 'hypocritam' conjiciunt fuisse ex illis qui cum principe tragædiæ partem cantaverint, aut denique simplici- bus, ut aiunt, 'hypocritam' pro adulatore Cæsaris accipiunt. Nimium illi quidem simpliciter. Nec cantabat ille cum principe, sed prin- cipe cantante saltabat. Nimirum Nero hic, quod in Caligulæ verbis 'tragædus,' agit; 'hypocrita,' quod 'histrio.' Tragædus canebat, id est, modulate pronuntiabat: histrio, vel

hypocrita, vel pantomimus saltabat et gesticulabatur, et præter hos aderat tibicen. Ut hic 'puer ad canendum' pro tragædo; tibicen, ante quem statutus puer; Livius Andro- nicus 'actor suorum carminum.' Sic 'cantare ad tibias,' sicubi, non utique semper, ut vult ὁ πάνν, est solum- modo tibias inflare, sed, aliò tibias animante, carmen voce accinere: 'cantare ad fides,' Ovidio 'ad ci- tharam ora vocalia movere,' et 'sub- jungere' vel 'sociare carmina nervis' Met. v. 332. 340. xi. 5. simul pulsare citharam, simul canere. Varro apud Nonium voce 'Næniam': 'Ibi a mu- liere, quæ optima voce esset, præfica laudari, dein næniam cantari solitam ad tibias et fides:' sic conjicimus, pro per quam. Cicero Tuscul. iv. 2. 'Gravissimus auctor in Originibus dixit Cato, morem apud majores hunc epularum fuisse, ut deinceps, qui accubarent, canerent ad tibiam cla- rorum virorum landes atque virtutes: ex quo perspicuum est, et cantus tum fuisse descriptos vocum sonis et carmina:' sic autem legendum, non rescriptos, vel docent verba hic apud Livium 'descripto ad tibicinem can- tu.' Idem lib. i. ejusdem operis c. 44. 'Non intelligo, quid metuat, cum tam bonos versus fundat ad tibiam.' Et secunda Agraria c. 34. 'Hostiæ majores ad præconem et ad tibicinem immolabantur.' De Legibus ii. 24. 'Honoratorum virorum laudes in con- cione memorantur, easque etiam ad cantus ad tibicinem prosequuntur.' Varro de Re Rust. lib. ii. c. ult. 'Sa- crificanti tibi, Varro, ad tibicinem Græcum.' Donatus de Tragæd. et Com. 'Hujusmodi adeo carmina ad tibias fiebant, ut his auditis multi ex populo ante discerent, quam fabulam acturi scenici essent.' 'Cantabat' igitur puer 'ad manum' Livio An- dronico, ipse ad tibicinis modos sal- tabat agens canticum. Lucianus de Saltatione p. 798. Πάσαι μὲν γὰρ αὐτοῖ

καὶ ᾗδον, καὶ ὠρχοῦντο· εἴτ' ἐπειδὴν κινουμένων τὸ αἶσθημα τὴν ᾠδὴν ἐπετάρατ-
 τεν, ἄμεινον ἔδοξεν ἄλλους αὐτοῖς ὑπάδειν.
 Festus in 'Salva res est:.' 'Inventum
 esse ibi C. Pomponium libertinum,
 mimum magno natu, qui ad tibicinem
 saltaret.' Idem, 'Nenia, quod in fu-
 nere laudandi gratia cantatur ad ti-
 biam.' J. F. Gron. Salmasii ad Vo-
 pisci Carin. cap. 19. emendationem
 hujus loci multis post Gronovium
 refellit Ferrarius Elect. II. 5. sed
 'ad manum cantare' exponit cum
 Turnebo Advers. I. III. c. ult. et con-
 firmat e Quintiliano Instit. XII. 5.
 'arma habere ad manum:' et ex Li-
 vio IX. 19. 'Supplementum Romanis
 ad manum domi esse.' Adde Plinium
 Hist. Nat. XXXV. 10. 'ad manum
 inuenti demum adparere:.' et Afri-
 can. I. 19. § 5. D. ad Sctum Vellei.
 'Quia ad manum nummos non habe-
 bam.' Itaque ex horum sententia *ad*
manum cantari histrionibus ceptum est,
 histriones ceperunt ad manum ha-
 bere, qui cantaret, et quo pronunc-
 iante ipsi saltarent. Gronovii inter-
 pretationem horum verborum eo præ-
 cipue improbat Ferrarius, quod cantor
 cantando non respondebat gesticula-
 tioni histrionis, quæ saltando et lo-
 quaci manu fiebat; sed quod contra
 histrio saltando et gesticulando ea
 exprimebat quæ cantabantur. Hoc
 recte animadversum videtur. Duk.
 Salmasii conjectura recte a viris
 doctis explosa est. Ei autem erroris
 fons exstitit, quod *ad manum cantari*
histrionibus acceperit pro ab histri-
 onibus; quum accipiendum sit ad ma-
 num cantari histrionibus sive histri-
 onum causa a pueris ad canendum
 ante tibicines statutis. Quin et
 'saltare ad manum,' pro saltare ma-
 nibus, an sit locutio temporis Liviani,
 admodum dubito. Certe ipse Salmas.
 ad Vopisci Procul. c. 13. veteres dix-
 isse tradit 'ludere alea,' 'tesseris,'
 'latrunculis,' at recentiores scrip-
 tores 'ad aleam,' 'ad tabulam,' 'ad

latrunculos.' Similiter 'jacere ad
 fundas,' pro fundis, 'destinare ad
 balistas,' pro balistis, locutiones Ve-
 getianae esse, Stewich. ad eum do-
 cuit ad I. IV. c. 8. et c. 18. Pluribus
 aliis argumentis, post Gronovium ad
 hunc locum, Salmasium verba Livii
 tentantem refellit Ferrarius Elect. II.
 5. cui neque Gronovii expositio satis-
 fecit per omnia. Postquam enim,
 Salmasii conjectura refutata, docu-
 isset 'cantare ad manum' esse, prope
 et in vicino cantare, quomodo fere
 Turnebus interpretatus est, plures
 adfert difficultates, quæ contra ex-
 positionem Gronovii moveri possent,
 et apud ipsum videndæ sunt, quod
 omnia recenseri adnotationum ratio
 non permittat. Tandem tamen hujus
 rei judicium eruditis committit.

*Diverbiaque tantum ipsorum voci re-
 licta]* Hinc est, quod ait Donat. in
 Andr. immo de Tragæd. et Comæd.
 circa finem, 'Diverbia' a solis histri-
 onibus fuisse pronunciata: 'histri-
 ones' enim videtur vocasse eos tan-
 tum, qui canerent, non qui item sal-
 tarent, aut tibias inflarent. Quasi
 vero intelligendum sit, canticis rem
 actam esse tibiis, saltu, et versu: in
 diverbiis autem versu tantummodo,
 id quod veteres Latini 'assa voce'
 dixerunt. 'Diverbia partes comædi-
 arum sunt,' auctore Diomede Gramm.
 I. III. p. 489. 'in quibus plures perso-
 næ versantur: cantica, in quibus una
 tantum.' Sigon. Immo contra per
 'histriones' intelligendi videntur, qui
 saltabant ac gesticulabantur, quorum
 ipsorum voci diverbia relictæ, cantica
 vero relata ad tragædos, qui histri-
 onibus gestum sine voce agentibus ad
 manum cantabant. Certe apud Sue-
 ton. in Calig. c. 54. quem modo Gro-
 nov. laudavit, Caligula 'tragædo pro-
 nunciante concinebat,' et 'gestum
 histrionis effingebat.' Et ita Livius
 Andronicus, 'puerum ad canendum,
 ante tibicinem cum statuisset,' non
 totam fabulam, sed 'canticum egisse

aliquanto magis vigente motu' dicitur in verbis præced. Ceterum *de verbi atque tantum mendose* Voss. 2. *deverbiaque tantum* Leid. 1. Flor. Port. Gaertn. Lov. quinque, Hav. et fragm. Hav. cum edd. antiqq. Sed altera lectio verior est.

§ 11 *Postquam lege hac fabularum ab risu ac soluto joco res avocabatur]* *Lege ac fabularum ommissa adspirati-* one Flor. Leid. 1. Voss. 2. Lov. 2. 3. 5. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. Vide ad xxxv. 26. § 7. *Lege ab fab. risu ac soluto joco* fragm. Hav. a m. sec. Hav. et Port. *lege ab risu fab. ac soluto joco* Harl. 2. *lege hac fab. ac risu ac solito joco* Leid. 2. a m. pr. sed *soluto* inter versus adscriptum est. Solent hæ voces sæpius commutari. Vide ad xxxv. 34. § 10. Vulgatum præstat. Virgil. Georg. II. 385. 'Nec non Ausonii, Troja gens missa, coloni Versibus incomtis ludunt risque soluto.' Deinde *re avocabatur* Hav. *res evocabatur* Leid. 1. et Lov. 1. *res avocabatur* Harl. 1. fragm. Hav. et quædam ex antiquioribus editis. De hoc scribarum errore vide ad I. 6. § 1. *Res abnotabatur* Lov. 2. errore librarii. Solent autem alibi verba 'vocare' et 'notare' in Mss. confundi. Vide Broekh. ad Prop. El. III. 9. 48. et Burm. ad Ovid. Met. XI. 5. 173.

Ludus in artem paullatim verterat] *In partem* nullo sensu Harl. 1. Sed sæpius ita variarunt librarii. Vide ad I. 15. § 4. et X. 3. § 8. Deinde, duplici lectione recepta, *parum al'* *paullatim verterat* Gaertn. *verteretur* Voss. 2. et Lov. 3. Male. Vide ad II. 62. § 2. *Paullatim verterat in artem*, transpositis vocibus, Lov. 5.

Juventus, histrionibus fabellarum actu relicto] *Juvenem* male Flor. Deinde *fabularum actu* Port. Gaertn. et Hav. Et vulgo distinguunt viri docti, ut 'fabulæ' sint argumenta ex historia fabulari petita, 'fabellæ' apologi. Vide quæ notarunt ad Phædri Fab. IV. 6. 22. In vulgatum tamen *fabel-*

larum conspirant et plures et melioris notæ codd. Et ita fere Cic. ad Quint. Fratr. II. 16. 'Συνδέπνοὺς Σοφοκλέους, quamquam a te actam fabellam video esse festive, nullo modo probavi.' Mox *jactare*, pro *jactitare*, Leid. 2. Vide ad v. 40. § 3. Contrario errore *jactitare*, pro *jactare*, præferunt codd. IX. 41. § 9.

Quæ exordia postea adpellata] *Vestusti* codd. *quæ inde exodia*. Gelenius. Absque *r* hoc legendum, non est dubium. Sed, num etiam absque adspiratione, non ita clarum. Quamquam si *exodia* sunt dicta, quod extra cantum essent, videlicet ridicula versibus intexta, quæ sine cantu jactitare juvenes solebant, non est omnino dubium. At in his quid 'deverbia,' quid 'exodia,' quid 'ad manum canere,' nemo non exponit, sed non etiam ita nemo non intelligit. *Glar*. 'Exodia' idem sunt, atque apud Aristotelem in Poëticis 'Episodia;' hæc quod extra rem sint, illa quod rei inserantur, appellata. Etenim Suidas ait, 'Ἐπεισῶδιον τὸ εἰς τὰ δράματα εἰσαγόμενον κατὰ προσθήκην τινὰ, καὶ αὐξήσιν τοῦ δράματος. Item, 'Ἐπεισῶδιον τὸ εἰσφερόμενον τῷ δράματι γέλωτος χάριν, ἕξω τῆς ὑποθέσεως ὅν κατὰχρηστικῶς δὲ τὸ ἐξαγώνιον ἅπαν πρᾶγμα. Sic Livius vocat, 'ridicula intexta versibus: Conserta fabellis potissimum Atellanis.' Nonius Marcellus exempla sæpe profert ex fabula Nonii poëtæ comici, 'Exodio.' *Sigon*. Temere infersit Rhenanus vocalam *inde*, quæ neque in ullo Msto nostrorum, neque in priscis edd. remanet. *Gebh*. *Quæ exodia postea appellata*, ommissa voce *inde*, etiam Voss. 2. Lov. 3. Harl. 2. Port. Gaertn. et fragm. Hav. *quæ exordia postea appellata* Leid. uterque, Lov. 1. 2. 4. et Hav. cum ed. Rom. 1472. *quæ exordia postea appellata est* Lov. 5. *quæ xordia postea appellata* Harl. 1. unde *exodia*, *quæ exordia postea appellata* Flor. Neapol. Latini, et, teste

Hearnio, ed. Rom. princeps. *Unde exordia, quæ exordia postea appellata* Mediol. 1480. *unde exodia, quæ exordia postea appellata* Parm. *unde exodia, quæ exodia postea appellata* Tarvis. utraque, Veneta 1495. et quædam aliæ. Hinc primas duas voces abiecit Mediolan. 1495. quod pleræque usque ad Gelenium servarunt. At Gelenii lectionem probarunt Voss. 1. et Klockian. ac *τοῦ* inde vestigia manent in illis scriptis atque excusis, quæ *unde* præferunt. Quare Gebhardo vocem *inde* iterum delenti consentire non possum. Ceterum, *exodus* et *exodium* scribendum esse, non male docuit Dausquei. de Orthogr. part. sec. in voce 'Exodus.' Certe adspiratio ne in ullo quidem meorum codicum exstat, si excerptis fides habenda sit. Neque ejus etiam meminit Gronov. in exc. ex cod. Salmasiano Suet. in Tib. c. 45. et Dom. c. 10. De voce 'Exodium' vide Voss. Etym. Ling. Lat. ea voce.

Consertaque fabellis potissimum Atellanis sunt] *Conspectaque* Gaertn. *conservataque* Klockian. Deinde *Atellani*, vel *Atellani*, sunt Leid. 1. Lov. 2. Port. et Hav. Sed literam ultimam *τοῦ* *Atellanis* interceptit prima proxima vocis sunt. Vide ad xxxvii. 29. § 5.

§ 12 *Ut actores Atellanarum]* Nemo nescit, apud Romanos, omnes qui artis ludicræ pronunciandive causa in scenam prodibant, infamia notatos, tribuque motos, et a stipendiis atque honoribus repulsos fuisse. Hoc dudum multi docuerunt ex edicto prætoris sub tit. D. de his, qui not. infam. ex Cicerone apud Augustinum de Civ. Dei ii. 13. ex hoc loco Livii, et ex Val. Max. ii. 4. ex. 4. Nec quidquam aliud reconditæ antiquitatis sub his verbis Livii latet. Tamen apertam ac simplicem eorum sententiam miris modis implicavit, et nodos, nescio quos, nectunt quidam, interque eos vir plurimæ lectionis, et

eruditionis minime vulgaris H. Dodwellus. Hic in App. Prælect. Camden. p. 713. adversus doctos quosdam, sed mihi incognitos, disputans, scribit eos hoc ita intelligere: 'quasi tribu moti gratis, nec ullo publico stipendio militarent.' Deinde, quibusdam interjectis, 'non tamen,' inquit, 'negat ille' (Livius) 'tribu motos stipendia accepisse, sed fecisse tantummodo. Idque voluit, ni fallor, ut stipendia acceperint, non tamen stipendia fecisse, ut scilicet prodesset illis stipendiorum numerus legitimus ad honores rite capiendos.' Nihil horum intelligo, nec credo, quemquam veterum hoc sensu dixisse 'stipendia facere.' Certe Dodwellus nulla auctoritate novam hujus phraseos interpretationem confirmat. Et quod putat auctores Atellanarum non potuisse honores consequi, de eo neque ex Livio, neque ex aliis, quidquam adhuc didici. *Duk. Auctores* Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. quinque, Port. Hav. et fragm. Hav. sollemni errore. Vide ad i. 26. § 5. Non tantum enim Atellanarum, sed et aliarum fabularum auctores infamia non notabantur. Deinde *Atellanorum* Port. quasi ex proximo intelligenda esset vox 'ludorum.' Sed recte vulgatum servat reliqui. Subauditur enim 'fabula' vel 'fabella.' Vide Sanctii Minerv. iv. 4. sive de ellipsi nominum in voce 'Fabula.' Paullo ante *passa res est*, addita media voce, Lov. 4.

§ 13 *Ludorum quoque prima origo ponenda visa est]* *Primo origo* Gaertn. Vox *prima* vero deficit in Leid. 2. Male. Vide ad vi. 12. § 10. Deinde *ponenda est visa* fragm. Hav. Ceterum *ludorum primum nuncium*, quorum *prima origo ponenda visa est* corrupte præfert Port. per errorem enim *nuncium*, pro *initium*, et *quorum*, pro *quoque*, datum est. Quibus emendatis patet, voces *primum initium* huc inrepsisse ex principio cap. seq. quæ

scribere librarius inceperat, quod ibi quoque *ludorum*, ut hoc loco, obcurreret. Sed, iis jam exaratis, animadvertens se multa omisisse, non deletis, quæ perperam scripta erant, prætermissa addidit. Vide ad III. 56. § 11. et ad V. 29. § 2.

Ut adpareret, quam ab sano initio *Ut appareat* Leid. 2. Tum *quam absano initio* aberrantes dederunt librarii Lov. 4. et 5. Mox vocabulum *insaniam* non agnoscit Harl. 1. Deinde *venit, pro venerit*, Hav. et Lov. 2. De quo errore vide ad XL. 14. § 10.

CAP. III. § 1 *Nec tamen ludorum primum initium, procurandis religionibus datum* *Nec tū*, pro *Nec tñ*, Gaertn. Vide ad XXII. 17. § 5. *Nec tamen primum religionis initium* Leid. 2. *Nec tamen primum ludorum initium* Lov. 1.

Aut religione animos, aut corpora morbis levavit *Haud*, pro *aut*, priori loco præfert Harl. 2. posteriori Port. a m. sec. Vide ad XXVIII. 2. § 11. At *vocula aut* posteriori loco deest in Leid. 2. Deinde *corpora levavit morbis* Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. Port. Hav. ac Lov. 1. et 5. In quorum ultimo tria priora verba deerant a m. pr. Sed a m. sec. margini adscripta sunt, verum non suo loco post voces *corpora levavit morbis*.

§ 2 *Quum medios forte ludos circus Tiberi superfuso inrigatus impedisset* *Tum medios* Lov. 4. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa finem. Hinc vocem *forte* non agnoscunt Harl. 2. Port. et Hav. quæ in reliquis superest. Tum *Tibri superfuso* Hav. At eos errare qui *Tibris* scribunt; *Tybris* autem poëtas tantum apud Latinos usurpare, auctor est Cluverius Ital. Antiq. II. 10. p. 799. *Tiberis superfuso* Flor. Leid. 1. et Lov. 1. Sed ultima litera sibilans repetita est perperam ex initio vocis seq. Vide ad XXVIII. 25. § 2. Tum *irrogatus* Voss. 2. ac Lov. 3. et *impedisset* Leid. 2.

Aversis jam Diis, adspersantibusque

placamina] *Adversus jam Diis* Lov. 2. et Hav. *adversis jam Diis* Voss. ambo, Leid. 2. Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. 2. et Port. Ita IX. 1. 'Rerum humanarum maximum momentum sit, quam propitiis rem, quam adversis agent Diis.' Deos tam 'adversos,' quam 'aversos,' recte dici, monuit Burmann. ad Ovid. Epist. Heroid. VII. 4. Hic igitur, ubi optimi codd. receptam lectionem timentur, eam etiam præferendam esse, nullus dubito. Passim hæ voces in codd. scribarum errore commutantur. Vide ad II. 31. § 6. Tum *copula que non conspicitur* in Gaertn.

§ 3 *Itaque C. Genutio, L. Æmilio Mamercino secundum consulibus*] *Cn. Genucio* ex tabulis Capitolinis et Diodoro lib. XVI. p. 510. qui Γναῖον Γενούκιον edit. Sigon. Caii prænomen priori consuli tribuunt Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. quinque, Flor. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Klockian. Apud Diodor. etiam codd. scriptos Γάϊον, pro Γναῖον, præferre, margo editionis Rhodomanni adfirmat. Cedendum tamen puto auctoritati marmorum Capitolinorum. Nam alibi etiam sæpe pronomen *Cn.* sive *Cnæus*, in *C.* sive *Caius*, abiit. Vide ad V. 11. § 1. hoc lib. c. 12. § 1. c. 28. § 2. VIII. 18. § 13. et alibi. *Genucio* autem, non *Genutio*, scribendum esse, Sigonius jam observavit ad II. 52. § 3. Deinde alterius consulis nomen gentilicium exsulat ab Hearnii Oxon. C. Tum *Mamercino* tantum non omnes codd. mei, nisi quod *Marco* sit in Lov. 3. Sed, *Mamercini* cognomen eum habuisse, vidimus ad c. 1. hujus libri § 2. Denique *duobus consulibus*, pro *secundum cons.* Voss. 2. *secundis consulibus* Gaertn. Sed error natus est ex eo quod per notas scriptum fuerit *II. consulibus*, ut in multis codd. superest. Alia exempla vide ad IV. 16. § 6. Epit. lib. VII. et alibi. *N. consulibus* Lov. 3. Vox *secundum* deficit in Lov. 2. et 4.

Repetitum ex seniorum memoria dicitur] Hac de re nihil ante tradidit. *Sigon.* Omnia hæc verba perperam deficiebant in Voss. 2.

Pestilentiam quondam clavo ab dictatore fixo sedatam] *Pestil.* quondam clavo a dict. fixo Gaertn. *pestil.* quondam clavo ad dict. fixo Leid. 2. et Lov. 1. Voces quodam et quōdam, sive quondam, alibi commutantur librarii. Vide ad xxxvii. 11. § 6.

§ 4 *Ea religione adductus senatus*] *In ea religione Port.* *In eaque religione Lov.* 2. 4. 5. Harl. 2. et Hav. *Eaque religione Voss.* uterque, Leid. 2. Lov. 1. 3. Gaertn. et fragm. Hav. *Ea qua religione Leid.* 1.

Dictatorem clavi figendi caussa dici jussit: dictus L. Manlius] *Clavi figendi Leid.* 2. *clavi fiendi Voss.* 2. et Lov. 3. Hinc dici male deficit in quibusdam edd. antiqq. Tum dictus *Lelius Manlius Port.* Vide ad xxix. 7. § 2. *Dictus L. Mallius Gaertn.* et Lov. 3.

§ 5 *Lex vetusta est, priscis literis verbisque scripta*] Respicendos hic monet Hearnii Franc. Balduinum Comm. de Legg. xii. Tabb. p. 251. ed. Basil. 1557. et Tennulii notas in Jamblichum p. 157. Ceterum *Lex vetusta ex priscis literis* nonnullæ edd. antiqq. pro quo Ascens. 1513. dedit est. Et ita præferunt omnes scripti, nisi quod Gronov. paullo post moneat, *τδ est* in altero Vossianorum inter versus demum manu sequiori adscriptum esse.

Ut, qui prætor maximus sit, Idibus Septembribus clavum pangat] Vide Festum in 'Maximum prætorem.' *Klock.* *Imbribus Septembribus Klockian.* *Idibus Septembris Leid.* 2. Lov. 1. 3. 4. 5. et fragm. Hav. a m. pr. Ambigue *Idibus Septemb.* Leid. 1. Vide ad iv. 37. § 3. Deinde *clavum apangat Voss.* 1. addita nota, literam initialem a delendam esse. Sed *clavum impungat* idem margini adscriptum habet. *Impungat clavum Lov.* 1. *impingat clavum Leid.* 2. *clavum figat Harl.* 2.

Gaertn. Hav. Klockian. et Hearnii Oxon. L. 2. et B. Et ita a m. pr. præfert Port. pro quo deinde altera interpolavit pagat. Sed pangat verum est, ex cujus interpretatione natum est alterum figat. Festus: 'Pangere, figere. Unde plantæ pangi dicuntur, cum in terram demittuntur. Inde etiam versus pangi vel figi in cera dicuntur.'

Fixus fuit dextro lateri ædis Jovis optimi maximi, ea ex parte, qua Minervæ templum est] *Membranæ Thuani,* et Voss. Andreas, Beccarius, *maximi ea qua parte.* Voss. alter *eaque parte.* Moguntini mutarunt. Sed fuit scribendum, *Fixus fuit dextro lateri ædis Jovis optimi maximi, ex qua parte Minervæ templum est.* Ut c. 12. 'Fines Romanos, qua ex parte Etruriam adjacent, peragrare.' De vicissitudine elementorum A et X diximus Observ. l. iv. c. 4. p. 52. Sed et alia hujus loci obscura et ambigua. Libri Mss. fere omnes *Fixa fuit*: tamquam de lege loqnatur, non de clavo. Video etiam in Voss. post *vetusta τδ est* inter versus demum manu sequiore adscriptum. Quasi fuerit: 'Lex vetusta, priscis literis verbisque scripta, ut, qui prætor maximus sit, Idibus Septembribus clavum pangat, fixa fuit dextro lateri.' De clavo ipso si quæras, verisimile in eodem pariete sub ea lege depactum. Et istud videtur confirmare, quod subnectit 'eoque Minervæ templo dicatam legem.' Nam si de clavo loqui voluisset, dixisset potius *dicatam lege.* Ne vero censeas, hoc verbi magis convenire clavo, quam legi, dicamus licet, *dicatam* nihil aliud esse, quam fixam, suspensam. Sic Tiberius Parrhasii tabulam, satis indecoram, 'in cubiculo dedicasse,' dicitur Snetonio c. 44. *J. F. Gron.* *Fixa fuit Flor.* Voss. Leid. 1. Lov. 1. et Harl. 1. cum edd. Rom. 1472. et Parm. Eam itaque lectionem, in quam conspirant certissimi codd. recepi. Proprium de le-

gibus verbum 'figere.' Cic. ad Attic. xiv. 12. 'Antonius, accepta grandi pecunia, fixit legem, a dictatore comitiis latam, qua Siculi cives Romani.' Orat. Philipp. i. 1. 'Adsentiri etiam nos Ser. Sulpicio, clarissimo viro, voluit, ne qua tabula post Idus Martias ullius decreti Cæsaris aut beneficii figeretur.' Philipp. ix. 36. 'Ne qua post Idus Martias immunitatis tabula, neve cuiusquam beneficii figeretur.' Eodem cap. 'Inspectantibus vobis, toto Capitolio tabulæ figebantur: neque solum singulis veniebant immunitates, sed etiam populis universis.' Ad Famil. xii. 1. 'Tabulæ figuntur, immunitates dantur.' Virgil. Æn. vi. 622. 'fixit leges pretio, atque refixit:' ubi Servius notat, 'Fixit autem ideo, quia incisæ in æreis tabulis adfigebantur.' Deinde *ea ex parte, qua Minervæ templum est* primum inveni in ed. Curionis. Neque ulli codicum meorum eam lectionem firmant. *Ea parte, qua Minervæ templum est* est in Harl. 2. Gaertn. Port. Hav. et Hearnii Oxon. B. Atque ita Ascensus 1513. omnesque recentiores usque ad Curionem ediderunt. *Ea qua parte templum Minervæ est* Lov. 4. *ea qua parte Minervæ templum est* Flor. Voss. 1. Leid. uterque, Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. 1. Klockian. fragm. Hav. editique usque ad Ascens. Pro quo recte Gronovius, mutata unica litera, *ex qua parte Minervæ dedit*. De literis autem A et X sæpius male inter se confusis vide ad xl. 59. § 8.

§ 6 *Quia raræ per ea tempora literæ erant*] *Raro* Port. et Hav. Male. Supra vi. 1. 'Quod parvæ et raræ per ea tempora literæ fuere.' Tum *erant literæ* Lov. 2.

Notam numeri annorum fuisse ferunt] Quomodo unicus clavus numeri nota esse potuerit, lectori expendendum: nam ego plane non intelligo. *Glar*. Scilicet, ut quot anni, tot clavi numerarentur: quod Glareano obscu-

rum videtur; cum tamen scribat Festus, 'Clavus annalis appellatur, qui figebatur in parietibus sacrarum ædium per annos singulos, ut per eos colligeretur numerus annorum.' *Sigon*. Prima vox deerat in Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. secunda in Hearnii Oxon. L. 1. tertia in Lov. 2. Deinde *fecerunt*, pro *ferunt*, obfert Harl. 1. Ita *fecimus*, pro *ferimus*, in multis codd. male exaratum exstabat iv. 3. § 5. 'Ferre' et 'facere' commutantur ix. 15. § 5. Ceterum apud rusticos literarum, vel memoriæ per literas servandæ, temporisque per annos ab Urbe condita aut alia ratione notandi ignaros plerumque et rudes, atque antiquæ simplicitatis ut plurimum retinentissimos, numerantem istum clavum diutissime in usu mansisse, Jac. Perizonius in *Animadv. Histor.* c. 5. p. 181. probat ex Petronio in *Satyr.* c. 135. 'At paries circa palea satiatus inani, Fortuitoque luto, clavis numerabat agresteis:' ad quem locum vide etiam viros doctos, et Thom. Dempster. de *Etrur. Regali* i. 15. p. 63.

Eoque Minervæ templo dicatam legem, quia numerus Minervæ inventum sit] *Vet. lib. a Minerva inventus sit*. *Sigon*. *A Minerva inventus sit* placet legi Sigonio. Sed ego plus tribuo consensui optimorum multorum codicum, quam libro ipsius unico, nescio quam probo; legoque, volentibus iuventibus illis, *quia numerus Minervæ inventum sit*. Et sic poëta, nescio qui, in persona Phæbi, 'Inventum medicina meum est; opiferque per orbem Dicor, et herbarum subjecta potentia nobis.' *Modius*. *Quia numerus a Minerva inventus sit* lectio nihili est, e novissimo cod. inculcata a Sigonio. Pall. duo, et prisca ed. *quia numerus Minervæ inventum sit*. Campani vero ed. *quia numerus et Minervæ inventum sit*. Gebh. *Numerus a Minerva inventus sit* ab Sigonio est. Priores et duo Pall. Chiff. Thuan. Voss. *quia nume-*

rus Minervæ inventum sit. Vel Ovidio dandum fuit, ne mutaretur, qui *Metam.* i. 521. 'Inventum medicina meum est:' quæ adduxit Modius. Gratius vs. 399. 'priscas artes inventaque simplicis ævi.' Cicero *Tusc.* v. 31. 'Maximisque doloribus adfectus eos ipsos inventorum suorum memoria et recordatione confutat.' Voss. alter, et Buslid. *numerus Minervæ inventus sit.* Helm. *numerus Minervæ inventus fuit.* J. F. Gron. *Numerus a Minerva inventus sit* Port. Hav. Lov. 2. 4. et Hearnii Oxon. B. et C. *numerus Minervæ inventus sit* Leid. 2. et Lov. 1. ac 5. *numerus a Minerva inventum sit* Harl. 2. Reliqui *Minervæ inventum*, quod recte viri docti alteri lectioni, cui Sigonius adhæsit, præferendum esse docuerunt. Seren. Samonic. de Medic. vs. 1. 'Phœbe, salutiferum, quod pangimus, adserere carmen, Inventumque tuum prompto comitare favore.' Plinius *Hist. Nat.* viii. 45. 'Thessalorum gentis inventum est, equo juxta quadrupedante cornu intorta cervice tauros necare.' xxv. 5. 'Linozostis sive parthenion Mercurii inventum est.' xxxv. 12. 'Dibutadis inventum est rubricam addere, aut ex rubrica cretam fingere:' qui ita sæpius locutus est. Quia *numerus Minervæ inventum* est Gaertn. quasi τῶ quia subiectivum addere nefas foret; qua de causa etiam factum videtur, ut *fuit*, pro *sit*, in Helmst. apud Gronov. scriptum fuerit. At vide superius notata ad ii. 8. § 5.

§ 7 *Volsiniis quoque clavos*] *Vulsiniis* ex veteribus lib. et Capitolinis lapidibus. Sigon. *Volscinii* Lov. 2. *Volscius* Lov. 4. *Volscinis* Gaertn. et Hav. *Volsinis* Port. *Volsciniis* Lov. 5. et quædam ex antiqq. edd. Utroque modo hæc urbs vocatur *Volsinii* et *Vulsinii*. Vide ad v. 31. § 5. et adde Broekhus. ad Propert. iv. 2. 4. Tum *quom clavos*, pro *quoque*, Gaertn.

Fixos in templo Nortia, Etrusca

Deæ, comparere] Jo. Annii in commentario in Berosum, Propertii quæ Vertumnum ait, hanc Deam 'Horchiam' vocatam; quod, ut solet, non admodum firmis probat rationibus. Glar. Juvenalis *Satyr.* x. 74. 'idem populus, si Nortia Tusco Favisset, si oppressa foret secunda senectus Principis, hac ipsa Sejanum diceret hora Augustum.' *Nortia*, vel potius, ut libri meliores, *Nurscia*, Volsiniensium peculiaris Dea. Tertullianus in *Apolog.* c. 24. 'Asculanorum Ancaria Dea, Volsiniensium Nurscia, Oriculanorum Valentia, Sutrinorum Nortia.' Lipsius ad Taciti *Ann.* iv. 1. *Lege Nursciæ.* Hæc 'Nurscia,' ut puto, Prisciano l. v. p. 643. *Nurano* dicitur forma Græca: sic enim ibi Angiæ vetustissimum Mstum habet, non *Ruscino*. Klock. Pal. 2. *Noritæ.* Campanus *Nuritæ.* Lipsius legit *Nursciæ.* Gebh. Lipsius ad Tacit. *Ann.* iv. 1. in libris melioribus *Nurscia* scribi ait. Scriptura variat in Juven. *Sat.* x. 74. et Tertull. *Apolog.* c. 24. Sed *Nortia* habent inscriptiones veteres. Vide quæ nuper adnotavit Gorius ad *Inscript. Donii* Class. 1. num. 149. e quibus patet, non Vulsiniensium tantum, sed etiam aliorum Etruscorum Deam fuisse. *Nortia* etiam est in Martiano Cap. lib. i. p. 21. ubi Grotius eam distinguit a *Nursia*, Volsiniensium Dea, cujus meminit Livius. Sed credo idem numen fuisse, nec quidquam discriminis inter *Nortiam*, *Nursciam*, et *Nursiam*, præter varietatem scripturæ esse. Duk. *Vortia* Lov. 4. *Noritæ* Lov. 5. a m. sec. Harl. 2. Port. et Hav. *Norcæ* Gaertn. *Nursciæ* Lov. 1. Leid. 2. et pro varia lectione Voss. 1. in margine. Sed verum hujus Deæ nomen *Nortia* esse, quemadmodum eam etiam reliqui codd. adpellant, ex veteri inscriptione apud Reines. class. 1. num. 131. docuit Haverk. ad laud. loc. Tertull. Hearne autem auctor est, *Nursiam* et *Mursiam* a

nonnullis vocari, ac respiciendos monet Gyrald. in Syntag. Deor. p. 459. et Guil. Burtoni Græcæ linguæ historiam p. 36. Adde Dempster. de Etruria Reg. i. 15. p. 62. Fabrett. Inscript. p. 742. et quos laudat Burm. ad Sueton. Vespas. c. 1. Ceterum *comparare* perperam, pro *comparere*, Leid. 2. Lov. 4. et Hav. De hoc lapsu scribarum vide ad vi. 1. § 10.

Diligens talium monumentorum auctor Cincius adfirmat] Lipsius ad Tacit. Ann. iv. 1. legit *diligens talium monumentorum Cincius affirmat*, deleto τῷ auctor. Pal. 3. *offirmat*. Gebh. Vellem, libri Msti confirmarent conjecturam Lipsii, d. l. vocem *auctor* pro glossemate habentis. *Diligens* cum casu secundo a Cicerone, Plinio, et Suetonio dici, ostendunt Lexica, et Gudius ad Phædri Prolog. lib. iv. *Duk. Talium munimentorum* Gaertn. sollemni scribarum errore. Vide ad iv. 10. § 6. *monumentorum* Leid. ambo, Lov. 1. 3. 4. 5. Hav. et fragm. Hav. Vocem vero *auctor*, quam Lipsius expungit, constanter servant omnes scripti: quibus invitis eam relegendam non censeo. Deinde perperam *Cintius* Voss. 2. *Cinnus* Leid. 1. *Circius* Lov. 4. *Cicius* Lov. 5. Conspirant etiam, quos consului, codd. in vulgatum *affirmat*.

§ 8 *M. Horatius consul ex lege templum Jovis*] Dedicationis templi Jovis Optimi Maximi lib. ii. quid attinebat ad solenne clavi figendi? Neque enim Livius eo in loco quicquam de clavo pangendo scripsit. *Glar.* Quid hujus loci interest, Pulvillus ex lege, an ex senatusconsulto, an absque et hoc et illa, jure magistratus dedicaverit? Quid igitur hic *ex lege templum Jovis Optimi Maximi dedicavit*? Nullius hic legis tempestitiva mentio, nisi de clavo pangendo. Utrum igitur scribendum *eam legem templo Jovis Optimi Maximi dedicavit*? an sufficit *ea lege*, ut significet, dicationis quoddam caput fuisse, ut in eo clavus an-

nalis pangeretur. De Minerva Jovis et Junonis *συμναίῳ* Rycquius in Capitolio suo c. 13. *J. F. Gron.* Horatii consulis prænomen omisit scriba Flor. *Inde Oratius consul* præfert Voss. 2. et Lov. 3. Sed, alibi *M.* prænomen in *in*, sive *inde*, ob ductum similitudinem abiisse, vidimus ad iv. 52. § 4. At Gaertn. corruptius legit *al' Marcus, Meueius Horatius consul*: ubi scriba iterum duplicem lectionem *Marcus* et *Meueius* juxxit. In reliquis verbis hujus loci codd. scripti nihil mutant, sed uno ore in vulgatam lectionem conspirant: quam tamen servari non posse, patet ex illis quæ Glareanus et Gronovius ad hunc locum notarunt. Et quidem Gronovius duplicem conjecturam proposuit: vel enim legendum esse existimat, *eam legem templo Jovis optimi maximi dedicavit*; vel *ea lege templo Jovis optimi maximi dedicavit*. Duplicem postea etiam Doujatius proposuit, vel *ex lege*, vel *ea lege templo Jovis optimi maximi dedicavit*. Ex his constat, posteriorem Doujatii in nullo a posteriore Gronovii dissentire. Quo nomine itaque adpellabimus, cujusve fidei esse dicemus, quod Doujatius principi juventutis Franciæ aliisque lectoribus persuadere conatus sit, non modo Glareanum, sed ne Gronovium quidem aliquid adtulisse, quo locus emendatior fiat? quum tamen alteram conjecturarum, quam ipse vulgavit, Gronovio clam sublegerit. Verba autem ita a se emendata id indicare addidit, primam clavi annalis fixationem seu dedicationem una cum consulibus cœpisse anno post reges exactos, eodem quo ipsum Jovis Capitolini templum dedicatum fuerat; idque lege aliqua tunc ea de re constituta, quum antea regum annis numerata tempora fuissent. Verum hunc sensum inde eruere non possum. Sed potius *ea ex lege*, vel *ea lege templo Jovis optimi maximi dedicavit*, nempe clavum an-

nalem, mihi notare videntur, M. Horatium ex auctoritate legis, vel ea lege quam Livius antea vetustam priscis literis verbisque scriptam vocarat, et dextro lateri ædis Jovis optimi maximi fixam fuisse dixerat jubente, clavum fixisse in templo Jovis. Ceterum quum verbis hujus legis constitutum fuisse dicatur, ut 'prætor maximus clavum pangat,' et M. Horatius 'eam legem dedicasse,' vel 'ea lege dedicasse' clavum annalem referatur, inde omnino refellitur sententia Jac. Perizonii existimantis, consules primis temporibus 'judices,' et postea demum 'prætores' dictos esse: quam aliis argumentis falsi convici ad III. 55. § 12.

Dedicavit; anno post reges exactos, a consulibus] Ita prave locum interpungi, monuit Jensius in Ferculo Literario p. 100. Illa vero distinctio non alibi, quam in Jac. Gronovii edd. obcurrit, sed verisimiliter neglegentia typographorum. Veram interpunctionem ante Jensium jam Clericus in Amstelædamensi ed. revocavit. Hearne auctor est, Reinesium aliter, et quidem hoc modo, distinxisse: *dedicavit anno post reges exactos a consulibus: postea ad dictatores*. Verum ita etiam sensus Livii perit. Distinguendum est, ut edidi. Et ita ipse Hearne distinxit. *Anno post exactos reges* alio ordine legit Lov. 4.

A consulibus postea ad dictatores, quia majus imperium erat] *Ab consulibus* Port. et Hav. Tum vox *majus* non comparet in Leid. 1. culpa descriptoris. Postea *imperium sit* præferunt Harl. 2. Port. et Hav.

Digna etiam per se visa est res] Tò est deficit in Voss. 2. Leid. utroque, Lov. 1. 2. 3. Harl. utroque, Flor. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. quorum auctoritate etiam expunxi. Præterea *per se res visa* transpositis vocibus habent Harl. 2. et Port. Mox *per quam, pro propter quam*, Lov. 4. Vide ad Epit. Liv. lib. LXXXIV.

§ 9 L. Manlius, *perinde ac rei gerendæ, ac non solvendæ religionis, gratia creatus esset*] Melius antiqua lectio, *perinde ac reipublicæ gerendæ, ac non solvendæ religione gratia creatus esset*. Gelen. Non possum non vehementer dissentire a Sigismundo Gelenio, qui, cum antea legeretur *rei gerendæ, ac non solvendæ religionis gratia*, et recte legeretur, emendavit, *reipublicæ gerendæ ac non solvendæ religione gratia*. Dissentio autem ab eo non solum, quod a veterum auctoritate librorum, sed etiam quod ab ipsa ratione alienam attulit lectionem. Neque enim dictatorem umquam traditum est creatum esse '*reipublicæ gerendæ causa*,' sed '*rei*.' '*Rem*' autem '*gerere*' est bellum reipublicæ causa gerere. Itaque, cum aliis multis de causis dictator creari solitus fuerit, hæ tamen duæ præcipuæ semper habitæ sunt, pacis et foris et domi præstandæ. Quorum illud '*rei gerendæ*' dixerunt, hoc '*seditionis sedandæ*,' quemadmodum ex Capitolinis dictaturis intelligi potest. Neque vero solum '*rei*,' sed etiam '*belli gerendi causa*' inquit Livius, ut lib. VIII. cap. 40. '*Id ambigitur, belline gerendi causa creatus sit*:' et lib. XXXVI. c. 41. '*Novum imperatorem rei gerendæ causa ex Italia venisse*.' '*Solvere*' autem '*religione*' et '*religionem*' non sunt idem. Nam illud est, liberare eo officio, quo per religionem tenemur; hoc, præstare illud, quod ipsi ut faciamus nostra nos religio admonet. Sigon. Pall. omnes *rei gerendæ*: neque aliter vetusti cusi. Gebh. Præclare scriptus apud Sigism. Gelenium, *reipublicæ gerendæ, ac non solvendæ religione gratia*: nisi quod posterius *ac* superfluum videtur. Firmat ipse Livius v. 25. '*Furere civitatem, quæ damnata voti omnium rerum priorem curam, quam religione se exsolvendi, habeat*.' IX. 8. '*Exsolvamus religione populum, si qua obligavimus*.' XXIX. 18. '*Et vos au-*

dire et exsolvere rempublicam vestram religione, si ita vobis videbitur, velimus.' XL. 44. 'Q. Fulvius consul, priusquam ullam rempublicam ageret, liberare et se et rempublicam religione votis solvendis dixit velle.' Quam vehementer igitur Sigonius a Gelenio hic dissentit, tam vehementer errat. Causatur, numquam dictatorem dictum esse 'reipublicæ gerendæ causa,' sed 'rei:' 'rem' autem 'gerere' esse bellum reipublicæ causa gerere. At, qui bellum gerit, is etiam 'rempublicam gerere' dicitur: et non modo dictator, sed ipsi etiam milites: ut monimus ad VIII. 31. ubi offendit ad eundem lapidem Sigonius. Causatur deinde 'solvere religione' et 'religionem' non esse idem: cum sit illud, liberare eo officio quo per religionem tenemur: hoc, præstare, quod ipsi ut faciamus nostra nos religio admonet. Atqui optima ratio liberandi se illo officio, quo per religionem tenemur, est exsequi religionis officia, seu præstare illud, quod ut faciamus religione admonemur. Et ita accipere perpetuo Livium tot locis demonstratum est. Sic et 'solutos religione animos' dicit XXXVI. 1. postquam litatum et secunda responderunt aruspices. Nec me fugit tamen, quod est II. 32. 'Nullam scelere religionem exsolvi.' Quantum autem Gelenianus liber Sigonianis præstet, nihil attinet dicere. J. F. Gron. *Reipublicæ gerendæ, ac non solvendæ religionis gratia* Voss. 1. et Harl. ambo: *rei gerendæ, ac non solvendæ religioni gratia* Hav. *rei gerendæ ac non solvendæ religionis gratia* Voss. 2. Leid. ambo, Lov. quinque, Port. Gaertn. Klockian. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. nisi quod *caussa*, pro *gratia*, habeat codex B. Vide ad VIII. 29. § 9. *Rei gerendæ, ac non solvendæ religione gratia* Flor. Sed præfero etiam cum Gronovio lectionem quam in suo Gelenius invenit. De locutione 'rempublicam gerere,' quæ

de ducibus ac militibus bellum gerentibus usurpatur, vide ad II. 64. § 5. Modius etiam, relata illa parte scholii Sigonii, qua *rei gerendæ* ei substituendum existimat, addit, Sigonium meminisse debuisse, utramque formulam 'rempublicam,' et 'rem gerere,' veteribus crebro usitatam fuisse. Deinde utriusque illius multa exempla adfert, sed quæ verbotenus descripsit ex Brisson. de Formul. I. II. p. m. 206. Quum itaque tota ejus adnotatio nihil novi contineat, eam universam expunxi. 'Solvere religione' autem ut III. 20. 'Cavillari tum tribuni, et populum exsolvere religione velle.' V. 23. 'Cui se decimam vovisse prædæ partem quum diceret Camillus, pontifices solvendum religione populum censerent:' et mox eodem cap. 'Qui se domumque religione exsolvere vellet.' VIII. 9. 'Romani exsolutis religione animis, velut tum primum signo dato coorti, pugnam integram ediderunt.' Auctor epit. Liv. lib. LVI. 'Ad exsolvendum fœderis Numantini religione populum Mancinus, deditus Numantinis, non est receptus.' Ut autem 'solvere religionem' et 'solvere religione,' ita etiam non tantum 'solvere obsidionem,' sed et 'solvere obsidione' Livius dixit I. XLIV. c. 30. 'Parabat ducere in Illyricum, maxime ut Basanitas solveret obsidione.' Posterius ac servant omnes codd. at prius non adparet in Port.

Delectu acerbo juventutem agitavit] *Dilectu* Flor. Leid. 1. et Lov. 1. Vide ad XXXVII. 51. § 7. *delectu acerrimo* Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. B. et C. Supra II. 28. 'Decernunt, ut delectum quam acerrimum habeant:' ubi vide. Verum hoc loco vulgatum præfero. Mox c. 4. 'Acerbitas in delectu in-visa erat.' Auctor Epitom. Liv. hoc lib. 'Quum dies L. Manlio dicta esset a M. Pomponio tribuno plebis propter delectum acerbe actum.'

Omnibus in eum tribunis plebis coortis, seu vi, seu verecundia victus, dictatura abiit] In eum omnibus tribunis Leid. 1. Tum verec. ductus Lov. 4. Sed vide ad v. 26. § 8. Deinde habiit fragm. Hav. Vide ad xxxvii. 59. § 7.

CAP. IV. § 1 Q. Servilio Hala, L. Genutio secundum consulibus] Legendum Q. Servilio Hala II. L. Genutio II. consulibus. Glar. Vide etiam Pighium in Annal. ad a. cccxci. p. 275. Tantum autem abest, codd. nostros Glareano et Pighio consentire, ut potius Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. quinque, Harl. ambo, Gaertn. Klockian. Port. Hav. fragm. Hav. et codd. quos Hearne Oxonii consuluit, etiam altero loco τὸ secundum omitant. Deest etiam in vetustioribus edd. et demum iterati consulatus nota II. adparuit in Coloniensi 1525. et inde in omnibus recentioribus, nisi quod Sigonius iterum consulibus ediderit. Vocem itaque, quam a Liviana manu profectam esse tot testes constanter negant, iterum expunxi. Vide ad II. 16. § 7. Ceterum Ahala, quod paucis exceptis plerique codd. et inter illos omnes optimi, servant, jam Sigonius in contextum recepit. Vide ad Epit. Liv. lib. iv. Q. Fabio Ahala perperam apud Hearnium præfert Oxon. C. Deinde recte etiam Sigonius Genucius, pro Genutius, edidit, in quo plerosque codd. Mss. consentientes habet. Vide ad II. 52. § 3. In initio cap. Neque minus eo præfert Lov. 3. In verbis seqq. autem ab M. Pompinio Lov. 1. ab M. Pomponio Port. et Hav. a M. Pompinio Voss. 1. et Leid. 1. a. m. pr. Vide ad III. 54. § 13.

§ 2 Partim in vincula ductis, invisæ erat] Partim invidia ductis Gaertn. partim in vincla ducti Lov. 3. partim in vincla ductis Voss. 2. et Leid. 1. quemadmodum se etiam invenisse in Pall. duobus Gebhardus testatus est ad III. 56. § 4. Sed vide quæ ibidem notavi. Tum inviserat Leid. 1. eodem

errore, quo reliquerat datum est, pro reliqua erat, xxiii. 29. § 16. ubi plura similia exempla videnda sunt. Paullo ante acerbitas in dilectu Flor. Leid. 1. Lov. 1. et fragm. Hav. Vide ad xxxvii. 51. § 7.

§ 3 Invisum ipsum ingenium atrox, cognomenque Imperiosi] Invisum ipsum ingenium Leid. 1. Sed prima syllaba vocis ingenium intercepta est ab ultima litera vocis præced. Vide ad v. 27. § 5. Tum cognomen Imperiosi Lov. 4. cognomineque Imperiosi Lov. 5. Ipsum cognomen duplici sibilo imperiosus scribitur in Fast. Capitol. ad a. cccxc. Ceterum Livius hic a se ipso dissentit. Nunc enim agnoscit, L. Manlium Imperiosi cognomen habuisse. At I. iv. c. 29. id filio ejus T. Manlio inditum dixit. Vide quæ ad eum locum notantur. Livium ita conciliare conatur Rupertus ad Flori I. 14. § 2. cognomen illud jam cepisse in patre, confirmatum fuisse in filio. Simile quid de 'Stolone' Liciniorum cognomine vidimus ad VI. 39. § 3.

Ab ostentatione sævitæ adscitum] Sævitæ Hav. Vide ad II. 44. § 10. Deinde adscitum Flor. accitum Leid. 2. sollemni varietate in libris scriptis sæpe obvia. Vide ad Livii XLV. 25. § 12.

Non magis in alienis, quam in proximis] Ita primus Aldus vulgavit, cui consentiunt omnes scripti. Priores ediderant quam proximis, omissa præpositione, contra morem Livii. Vide ad IV. 58. § 4.

Ac sanguine ipso suo exercebat] Veteres libri sanguine ipse suo. Sigon. Ac sanguine ipso suo servant Flor. Leid. ambo, Lov. 1. 2. et Harl. 1. sanguine suo, omissa media voce, Lov. 4. Port. et Hearnii Oxon. B. sanguine suo ipso Lov. 5. et Gaertn. sanguine suo ipse Voss. 2. et Lov. 3. Reliqui mei et apud Hearnium Oxon. L. 1. et 2. Sigonio consentiunt. Et amavit hanc orationis compositionem Livius. Ita II. 56. 'Res suo ipsa molimine

gravis.' VII. 25. 'Ut se ipse consullem dictator crearet : ' et alibi. Ceterum *ac in sanguine ipso suo* editi antiquiores ; pro quo Froben. 1535. primus *ac sanguine* dedit. Et recte ; non modo quia eam lectionem firmant cod. scripti, sed etiam ob illa quæ notantur ad x. 36. § 17.

§ 4 *Criminique ei tribunus inter cetera dabat*] Voss. 1. *criminique rei*. Sed Rottend. *criminique tribunus*, absque τῇ *ei*. Nec puto id a Livio insertum fuisse. 1. 5. 'Crimini maxime dabant, in Numitoris agros ab his impetus fieri.' Jac. Gron. *Criminique rei* præter Voss. 1. etiam exhibent Lov. 1. et Leid. 2. pro quo legendum censerem *reo*, vel cum Jac. Gronovio τὸ *ei* *delegerem*, modo plures codd. alterutram scripturam firmarent. Certe pronomen in hac locutione omitti, non ægrius fero, quam in simili 'vitio dare,' in qua itidem omisit Terent. in prologo Andr. vs. 8. 'Nunc, quam rem vitio dent, quæso, animum advortite : ' et in Adelph. III. 4. 64. 'Hoc vitio datur.' Nunc tamen, quum reliqui omnes, et cum illis optimi codd. stent pro vulgata scriptura, ei mutandæ rationem idoneam non video. Additur enim hoc lib. c. 20. 'Populationis ejus, quæ sibi crimini detor, comites.'

Filium juvenem, nullius probri compertum] Sic Tacitus dixit Annal. lib. primo c. 3. 'Nullius tamen flagitii compertum.' Modius. Apuleius de Asin. Aur. lib. x. p. 242. ed. Elmenh. 'Evidenter noxæ compertum insu culleo pronunciaret.' Klock. Livius XXII. 57. 'Duæ Vestales eo anno Opimia atque Floronia stupri compertæ.' XXXII. 1. 'Quos sacrilegii compertos in vinculis Romam misisset.' Justin. XI. 11. 'Qua ex causa Olympiadem, velut stupri compertam, repudio dimiserat.' Perperam igitur *coopertum* quædam edd. vett.

Extorrem urbe domo] Hearnius adnotat, Sigonium et alios distinctionem

post *extorrem* tollere. Non male tollunt, mea sententia. 'Extorris' quidem etiam sine casu ponitur. Liv. II. 6. 'Qui nos extorres expulit patria.' Gellius II. 12. 'Exsul, extorrisque esto.' Justin. XIV. 4. 'Ut inopes extorresque omne ævum in hoc castrensi exsilio degatis.' Sed plerumque additum habet ablativum. Virgil. Æneid. IV. 616. Sallust. Jug. cap. 14. Tacit. Ann. VI. 36. Livii loca vide ad II. 6. § 2. Ita hic quoque conjungi possunt *extorrem urbe, domo, penatibus*. Duk.

In opus servile, prope in carcerem atque in ergastulum] *Ut opus servile proin carc.* Leid. 2. Ceterum quod ad vocem *ergastulum*, vide quæ notantur ad II. 23. § 6. Tò in ultimo loco negligit Lov. 2. Sed Livius præpositiones repetere solet. Vide ad VI. 28. § 6.

§ 5 *Summo loco natus dictatorius juvenis*] *Summo loco conatus* Leid. 1. ultima præcedentis vocis *loco* syllaba in initio seq. perperam repetita. Eodem modo male *Marco cognomen*, pro *Marco nomen*, datum esse censet Sigonius ad Epit. Liv. lib. VI. Liv. I. 34. 'Ducta in matrimonium Tanquil summo loco nata.'

Quotidiana miseria disceret, vere imperioso patre se natum esse] Pall. duo 1. ac 3. et *vere imp. patre se natum esse*. Gebh. Ita et Voss. 2. ac Lov. 3. Sed illud *et natum est* ex ultima syllaba vocis præced. Vide ad XXXIX. 18. § 8. *Disceret verum, imperioso patre* Gaertn. Vulgatum præfero : disceret nempe, patrem non nomine tantum, sed re et animi indole id nomen ei inpositum esse. *Vere imperioso patre natum esse* Hav. et Lov. 4.

At quam ob noxam? quia infacundior sit, et lingua inpromptus] *Ac quam ob noxam* Harl. 2. et Port. solito scribarum errore. Vide ad III. 61. § 4. *Ac quam ob noxiam* Lov. 3. et Hav.

Vide ad II. 54. § 10. *Ad quam ob noxam* Flor. Voss. 1. Leid. 1. Lov. 1. 5. a m. sec. et fragm. Hav. a m. pr. Vide ad VI. 24. § 8. Similem fere varietatem in vocula *at* mox habemus iterum hoc cap. § 7. *Et eam ob noxam* Lov. 2. Tum *quod infacundior sit* edd. principes. Quomodo forte datum a viris doctis, quod *τὸ quia* indicativum requirere existimarent. Vide ad II. 8. § 5. Primus deinde Aldus *quia infacundior sit* vulgari curavit. Neque aliter est in omnibus scriptis meis. Quod et *quia* alibi sæpe in Mss. commutari solent. Vide ad XXXVIII. 36. § 4.

§ 6 *Quod naturæ damnum utrum nutriendum patri, si quidquam in eo humani esset, &c.*] Ego hunc locum ita legendum puto: *nutr. patri, ac vexatione insigne faciendum, an castigandum potius, si quicquam in eo humani esset, fuisse?* Quasi dicat, nutriebatur id vitii in agro, patris deinde vexatione insigne fiebat; castigari poterat in urbe, si voluisset pater. Glar. Glareanus sine veterum librorum auctoritate ita legendum putat: *utrum nutriendum patri, ac vexatione insigne faciendum, an castigandum potius, si in eo quicquam humani fuisset.* Quæ lectio alienam edit sententiam ab ea, quæ vulgata continetur, quæque germana videtur. Induxit autem eum in hunc errorem, quod ignoravit, quemadmodum filiorum vitia a patribus nutrentur. Qua de re Horatius Satyr. I. 3. 43. 'At pater ut gnati, sic nos debemus, amici Si quod sit vitium, non fastidire; strabonem Appellat pætum pater, et pullum, male parvus Si cui filius est: ut abortivus fuit olim Sisyphus: hunc varum distortis cruribus, illum Balbutit scaurum, pravis fultum male talis.' Est igitur sensus: Nutriendum potius fuisse patri vitium filii pro humanitate ejus, quam relegatione castigandum, atque insigne faciendum. 'Nutrire' autem dixit Livius,

quod Horatius 'non fastidire.' Sigon. Loritus putat hunc locum ita legendum: *utrum nutriendum patri ac vexatione insigne faciendum, an castigandum potius, si quicquam in eo humani esset, fuisse?* Stolidissime directo contra mentem Livii, quod animadvertit quoque C. Sigonius, sententiæ vix tenuem stricturam eliciens. Quare interpretor: damnum istud naturæ in filio a L. Manlio potius inter privatos parietes nutriendum ac tegendum, quod facere solent humani patres, fuisse, quam puniendo, relegando, et quasi abiciendo nobilitandum. Nimium istius imperiosi sævitiam provectam, ut etiam domesticam calamitatem evulgaret, damnando filium lingua impromptum ad opus servile, prope ad carcerem atque ergastulum. Pall. duo *ac vexatione insigne faciendum* plane fastidiunt. Medius vero Mss. Pall. *an ad castigandum ac vexatione insignem faciendum.* Inepte. Gebh. Sic lego; *utrumne nutriendum patri, &c. an castigandum, ac vexatione.* T. Faber. Non ineleganter hic Sigonius contra Glareanum: vim tamen *τοῦ* 'nutrire' non satis percepit quod non modo est non fastidire, sed aliquo modo remediis et fomentis adhibitis curare. Ut IV. 52. 'Pestilentia coorta, minacior tamen, quam perniciosior, cogitationes hominum a foro certaminibusque publicis ad domum curamque nutriendorum corporum avertit.' Rutilius Lupus lib. I. circa finem: 'Fer fortiter laborem: jam brevi domum venies expectatus; excipiet te defatigatum diligens atque amans uxor: ea sedulo ac blande præministrando detrahet languorem, et simul seniles nutriendo recuperabis vires.' Seneca ad Helviam c. 17. 'Illius pio maternoque nutricio per longum tempus æger convalui.' Sic Græcis medici ἀνατρέφειν dicuntur. Unde scite Cicero ad Atticum VI. 1. 'Appius cum ἐξ ἀφαιρέσεως provinciam curarit, san-

guinem miserit, quicquid potuit, detraxerit, mihi tradiderit enectam: *προσανατρεφόμενῃν* eam a me non libenter videt.' Nec abeunt longe ista Nostri i. 39. 'Proinde materiam ingentis publice privatimque decoris omni indulgentia nostra nutriamus.' II. 1. 'Dissipatæ res nondum adultæ discordia forent: quas fovit tranquilla moderatio imperii, eoque nutriendo perduxit,' &c. Quinctilianus Declam. cccvi. 'Nobis tollendus infans et adversus frigora nutriendus.' Columella iv. 3. 'Liberos suos nonnulli nuptiis votisque quæsitos avare nutriunt, nec disciplinis aut cæteris corporis excolunt instrumentis.' Intelligere igitur utrum fovendum et indulgentia leniendum medicandumque, an plectendum et acerba coercitione irritandum. Quod posterius etiam Postumo Agrippæ novercæ artibus nocuit, et Claudio, pædagogum 'barbarum et olim superjumentarium ex industria sibi appositum, ut æ quibuscumque de caussis quam sævissime coerceret,' jure conquesto, ut refert Suetonius vit. Claudii c. 2. *J. F. Gron.* Adde quæ Victorinus notavit ad locum Cic. a Gronovio laudatum ad Att. vi. 1. ubi produxit locum Aristoph. ex Ranis vs. 975. Huc facit, quod 'canalibus hortos nutrire' dixerit Calpurn. Ecl. ii. 35. ubi vide Burmann. *Utrumne*, quod Faber reponendum censuit, in nullo est codice: nec caussam etiam video, cur vulgato præferendum sit. Deinde *ac castigandum* Leid. 1. et Gaertn. *an id castigandum* Port. *an ad castigandum* Hav. *τὸ an deficit* in Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. quemadmodum etiam voces *ac vexatione insigne faciendum* in Voss. 2. et Lov. 3. Sed *an vexatione* habet fragm. Hav. *ad vexatione* Flor. *hac vexatione* Lov. 4. Vide ad xxxv. 26. § 7. *vexatione insignem* Harl. 2. Port. et Hav. *vexatione insigni* Leid. 1. Denique *fuisse* non comparet in Hearnii Oxon. B.

fuisse præfert Lov. 4.

Ne mutas quidem bestias minus alere ac fovere, si quid ex progenie] Vocula initialis exsulat a Gaertn. vox *bestias* ab Harl. 2. sequens *minus* a Leid. 2. Deinde *alere*, quam *fovere* Lov. 4. Tum *sed quid*, pro *si quid*, est in Hav.

§ 7 *At, Hercule, L. Manlium*] Pal. 2. *Ac, Hercule*. Gebh. *Ab Hercule* Voss. 1. et Lov. 1. *Ac, Hercule* Port. Hav. et fragm. Hav. a m. pr. *Ad, Hercule* Gaertn. Vide modo ad § 5. Præterea *Hercle* edidit Jac. Gronovius, eumque secuta est ed. Amstelædamensis. *At Hercule* servant omnes scripti et editi, quod propterea in contextum revocavi. Vide hoc lib. ad c. 11. § 1. Mox *malum malo agere*, pro *augere*, Harl. 1. quomodo alibi sæpe peccarunt librarii. Vide ad xxvii. 9. § 11.

Si quid in eo exiguum naturalis vigoris sit] *Naturalis ingenii sit* Harl. 2. Port. Hav. et Hearnii Oxon. B. Verum librarii hic perperam vocem illam ex præcedentibus verbis repetierunt. Intelligitur autem 'naturalis vigor in eo,' id est, in ingenio. 'Vigor ingenii' autem, ut apud Ovidium Metam. viii. 254. 'Sed vigor ingenii quondam velocis in alas Inque pedes abiit:' quomodo et 'ingenium vigere' dicitur vi. 22. 'Vegetum ingenium in vivo pectore vigeat, virebatque integris sensibus.' Animo 'vigorem' tribuit Livius ix. 3. 'In corpore tamen adfecto vigeat vis animi consiliique.' c. 16. 'Non animi solum vigore, sed etiam corporis viribus excellens.' x. 13. 'Nec corporis nec animi vigorem remanere eundem.' Ovidius Epist. Heroid. xvi. 51. 'Forma vigorque animi, quamvis de plebe videbar, Indicum tectæ nobilitatis erant:' ubi quemadmodum 'forma' et 'vigor animi' junguntur, sic etiam apud Vell. Paterc. ii. 41. 'Forma omnium civium excellentissimus, vigore animi

acerrimus.' Apud Cic. quidem ipsa vox 'vigor' aut raro, aut numquam obcurrit; at infinitis locis animus dicitur 'vigere.' Et ita etiam apud Liv. vi. 23. 'Cum corporibus vigere et deflorescere animos.' 'Ingenii' et 'animi vigorem' jungit Vell. Pat. ter. ii. 18. 'P. Sulpicius tribunus plebis disertus, acer, opibus, gratia, amicitii, vigore ingenii atque animi celeberrimus.' Mox *vita agresti, cultu et rustico* trajectis dictionibus Leid. 1.

CAP. V. § 1 *Quam ipsius juvenis irritatus est animus*] *Quamquam ipsius juvenis* Leid. 2. quomodo alibi peccant scribæ. Exemplum habuimus ii. 54. § 9. Contrarium, ubi *quam pro quamquam* scriptum erat, viii. 4. § 1. Similiter *quidquid*, pro *quid*, dabatur v. 52. § 13. Vide quæ his locis notantur. Præterea, *irritatus animus est*, alio ordine verborum, Hav. *irritatus animus*, voce expuncta, Harl. 2. et Port. In præcedentibus etiam *τὸ* his deerat in Lov. 4. et ed. Parm.

Quum contra, se quoque parenti causam invidiæ atque criminum esse, ægre passus] *Quin citra* Leid. 2. *quin cē* Lov. 1. *quin cē* Lov. 3. *qui contra* Harl. 2. Deinde *se parentis caussam* Voss. 2. et Lov. 1. ac 3. *se quoque parentis caussam* Leid. 2. Postea *criminum ægre esse passus* transpositis dictionibus Voss. 2. Sed *τὸ* *ægre* deest in Harl. 2. *esse* in Lov. 4. *cujus loco esset* exhibet Lov. 1.

§ 2 *Se parenti opem latam, quam inimicis ejus, malle*] *Parenti opem laturum* Harl. 2. Port. et Hav. *parenti opus laturum* Lov. 2. Tum *quam inimici ejus* Lov. 3.

Rudis quidem atque agrestis animi, et quamquam non civilis exempli] Vide Gronov. Observ. ad Script. Eccles. c. xix. p. 207. *Duk.* Nimis rudis addita voce in Voss. 2. a m. pr. scriptum fuit; sed postea *τῷ* nimis adjectæ sunt notæ, quibus id delendum indicatur. Et sane in nullo alio cod. su-

perest. Præterea vox *quidem* in Hav. sequens *atque* in Port. non conspiciuntur, quas reliqui recte tuentur; nisi quod posterior ex rasura desit in Lov. 5. Paulo post *pietate laudabilis*, pro *laudabile*, Lov. 1.

§ 3 *Inscientibus cunctis cultro subcinctus*] Campani ed. *cultro accinctus*. Gebh. Ita 'gladio adcinctus' est xl. 13. 'Volui, quum comissatum gladiis adcincti me secuti sunt, ferro interficere: et alii scriptores passim. Verum nulli codicum Mss. huic lectioni consentiunt, sed uno ore in vulgatum *succinctus* conspirant, nisi quod *succinctus* sit in Leid. 1. *succinctus* in fragm. Hav. Et ita 'subcinctus ferro' xl. 7. 'Præcucurrit index ad Persea, ferro subcinctos nuncians cum Demetrio quatuor adolescentes venire.' Suet. in Cæs. cap. 84. 'Duo quidam gladiis subcincti, ac bina jacula gestantes.' In August. c. 32. 'Grassatorum plurimi palam se ferebant, subcincti ferro.' In Vitell. cap. 11. 'Urbem deinde ad classicum introiit paludatus, ferroque subcinctus.' Vox *cultro* male in uno deficit Harl. 2. 'Cultrum' memorat mox hoc cap. Sed pro 'cultro' vocarunt 'gladium' Cic. de Offic. iii. 31. et Aurel. Vict. de Vir. Inlustr. c. 28. Primo 'ferum,' mox 'gladium' Seneca de Benef. iii. 37.

Mane in orbem atque a porta domum confestim, &c.] Pall. tres *in urbem*. Deinde Pall. 1. et 3. *atque porta domum*. Gebh. *In orbem* operarum errore datum erat in prioribus Gruteri, qui in postuma ipse *in Urbem* emendavit. *In urbe* perperam Gaertn. Tum *atque p ortus* Lov. 2. *atque p ortos* Lov. 4. *atque p orta domum* Leid. 1. quæ lectiones, quamvis manifesto scribarum errore vitiatæ sint, tamen indicant, præpositionem *a* in exemplaribus eorum non exstitisse, quemadmodum neque exstat in Voss. 2. Lov. 3. Gaertn. et fragm. Hav. Malo tamen *a porta*, quod reliqui codd. de-

ferunt, servari. Infra XLV. 39. 'L. Paullus privatus, tamquam rure rediens, a porta domum ibit?'

Ad M. Pomponium tribunum pergit Vet. lib. *tribunum plebis pergit*. Sigon. *Tribunum p. pergit* Port. *tribunum pl. pergit* Hav. *tribunum plebis pergit* Harl. 2. et Hearnii Oxon. B. Quum tamen optimæ notæ codd. pertinaciter additam vocem non agnoscant, eam etiam non admittendam existimo. Sæpe enim Livio 'tribuni' simpliciter sunt tribuni plebis. Vide ad ad II. 56. § 1. Præsertim autem Livius ita loqui solitus est, si jam in præcedentibus 'tribunum plebis' nominasset. Ita in hac ipsa historia quum cap. anteriore dixisset, diem Manlio dictam esse 'a M. Pomponio tribuno plebis,' quibusdam interjectis subjungit, 'Criminique ei tribunus inter cetera dabat.' Quin et mox hoc cap. habemus, 'Pavidus tribunus adjurat.' Præterea, mutato ordine vocabulorum, *ad M. Pomponium pergit tribunum* præferunt edd. principes; Aldus primus in eum ordinem digessit, qui nunc vulgo exstat. Aldo autem consentiunt scripti. Insuper *ad M. cum Pomponio tribunum* Leid. 1. unde Livius dedisse videri potest *ad M. eum Pomponium*. Nihil enim in scriptis frequentius est, quam voces *cum* et *eum* ob ductuum similitudinem confundi. Vide ad IV. 19. § 2. Verum quum reliqui codd. *τὸ cum* non agnoscant, verius videtur, voculam illam inde in contextum inrepisse, quod olim scriptum fuerit *M'cum*, pro *Marcum*.

Janitori, opus esse sibi domino ejus convento extemplo, ait *Esse opus sibi domino* fragm. Hav. *opus esse si domino* Hav. Tum vox *convento* deficit in Klockian. quam reliqui recte servant. Eadem tamen transposita, *extemplo convento* exhibet Lov. 3. a m. pr. *convocato extemplo* Lov. 2. Hinc *exemplo* Leid. 1. solito errore. Vide ad XXXIV. 33. § 8. Deinde *τὸ ait* deest

in fragm. Hav. sed pro eo agit præferunt Leid. 2. et Lov. 1. De hoc lapsu scribarum vide ad VIII. 33. § 23.

Nunciaret, T. Manlium L. filium esse *Nunciare* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. Gaertn. et fragm. Hav. Sed ultima litera ejus vocis ab illa, qua sequens prænomen *Titum* indicatur, absorpta est. Vide ad XXIII. 8. § 9. Deinde *T. Mallium Lutium Furium filium esse* Gaertn. *T. Mallium Lutium Furium esse* Lov. 3. *T. Manlium L. Furium esse* Voss. 2. Vide ad VII. 1. § 2. Similiter erratur hoc lib. cap. 10. § 2. Hinc *adesse* Leid. 2. et Lov. 1. reliquis scriptis adversantibus. Coripp. de Laud. Justinii I. 77. 'Ante fores domini Calinicum nunciat esse.'

§ 4 *Mex introductus (etenim percitum ira in patrem spes erat)* Responunt Pall. duo *τὸ etenim*. Gebh. Scripti duo Pall. et Voss. 2. carent particula *etenim*. Et potest abesse. Revise ad v. 32. *J. F. Gron.* Eadem particula abest insuper a Lov. 2. 3. 4. Gaertn. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. 2. et C. Eam autem abesse posse, Gronovio consentio. Similes enim abruptas parentheses Livius sæpissime sectatus est; quas librarii, ut oratio rectius connecteretur, passim variis particulis interpositis fulcire conati sunt. Vide ad XXXIV. 56. § 1. Utrum tamen eorum codicum auctoritate hinc expellenda sit, vehementer dubito. Causa est, quod eam servant optimus Flor. eique bonitate proximi Leid. 1. Harl. 1. Voss. 1. Klockian. et multi alii. Accedit, Livium eadem particula in similibus parenthesisibus alibi usum fuisse. Ita III. 24. 'At illi (etenim extremum anni jam erat) quartum adfectantes tribunatum.' Deinde *partitum ira* Voss. 2. et Lov. 3. *parcitum ira* Gaertn. et ed. Parm. Vide ad VI. 38. § 8.

Aut consilii ad rem agendam deferre *Referre* Gaertn. Sed vulgatum verius est: *deferre* enim est 'indicare,'

‘nunciare.’ Vide ad XXI. 6. § 5. Mox τὸ esse male ejusdem Gaertn. codicis librarius omisit.

§ 5 *Nisi, quæ ipse concepisset verba, juraret*] Pall. tres et vetustiores edd. *nisi, in quæ ipse conc. verba, jur.* Sic mox ‘adjurat, in quæ adactus est verba.’ *Gebh.* A Curione hoc acceperunt: nam anno ante Gryphius etiam dederat *nisi in quæ ipse conc.*, ut in prioribus editis et scriptis constanter habetur. Idque Latinum magis esse scias vel ex illo ‘jurare in verba magistri.’ Moxque ipse Livius ‘adjurat in quæ adactus est verba.’ *J. F. Gron.* Similiter est in omnibus nostris, et Hearnii Oxoniensibus libris scriptis. Ita III. 20. ‘Nihil delectu opus est, quum omnes in verba juraverint, conventuros se jussu consulis, nec injussu abituros: Edicimus itaque, omnes, qui in verba jurastis, crastina die adsitis.’ VII. 16. ‘Nihil enim non per milites, juratos in consulis verba, quamvis perniciosum populo, si id liceret, ferri posse.’ Justin. XIV. 4. ‘Quater intra hunc annum in mea verba jurejurando obstricti estis.’ Petron. in Satyr. cap. 117. ‘In verba Eumolpi sacramentum juravimus.’ Ordo autem est, ‘nisi juraret in verba, quæ ipse concepisset.’ In uno Lov. 3. deest τὸ ipse; qui etiam in præcedentibus male præfert *ferro contento*, pro *intento*. Vide ad X. 5. § 11.

Concilium plebis numquam habiturum] *Consilium plebis* nonnulli ex vetustioribus excusis. Sed recte alii ediderunt *concilium*, ut est in omnibus scriptis. Intelliguntur enim comitia tributa. Supra III. 18. ‘Si edoceri se sissent, quæ fraus a tribunis occulta in lege ferretur, se concilium plebis non impediretur.’ VI. 38. ‘Nihil patricium magistratum inseram concilio plebis.’ Et eo sensu ‘plebi concilium edicere’ est XXXIX. 15. Similiter ‘concilium populi’ pro comitiis centuriatis dixit VI. 20. ‘In campo Mar-

tio quam centuriatum populus citaretur, et reus, &c. Ita producta die in Petelinum lucum concilium populi indictum est.’ Quamvis tamen, alios inter ‘comitia’ et ‘concilium’ distinxisse, ex Gellio constet XV. 27. Jam autem comitia sive conventum populi cujusque non *consilium*, sed *concilium* vocari Gronov. docet ad XLIV. 2. § 5. Mox *minaretur*, pro *minatur*, perperam Hav.

§ 6 *Se solum inermem, illum prævalidum juvenem*] Pronomen *se* deficit in Leid. 1. tres voces ultimæ in Harl. 1. et *illum prævalidum* legunt edd. principes. Voculam autem *et* omisit primus Aldus, neque in ullo scripto obvia fuit. Panko ante etiam *quippe ferrum*, omissa media voce *qui*, edd. Rom. 1472. et Parm. in verbis seqq. *stolidum ferocem*, pro *stolide fer.*, legit Lov. 4.

Præ se deinde tulit, ea vi subactum se incepto destituisse] *Pro se deinde tulit* Voss. 2. Leid. 1. et Lov. 3. Male. v. 41. ‘Majestate etiam, quam vultus gravitasque oris præ se ferebat, simillimos Diis.’ Librarios autem ita sæpe errasse, monitum est ad VI. 40. § 1. *Præ se inde tulit* Lov. 4. Præterea posterius *se* non adparet in Gaertn. At contrario errore id perperam iteratur in Flor. *subactum se incepto destituisse se*. Verum ultimo loco repetitum est ex syllaba finali vocis præced. *destituisse*. Vide ad II. 15. § 3.

§ 7 *Maluisset plebes, sibi suffragii ferendi de tam crudeli et superbo reo potestatem fieri*] Pal. 3. *de causa crudeli et superbo reo*. *Gebh.* Error in eo codice inde promanavit, quod *cā*, sive *caussa*, et *tā*, sive *tam*, librarius confuderit, ut alibi quoque factum est. Alia exempla vide ad VIII. 14. § 1. Ceterum *maluisset plebis* Lov. 2. *maluisset plebs* Voss. 2. Leid. 2. Lov. 1. 3. 4. 5. Port. Hav. et editi, quos vidi, Aldo priores. Is enim *plebes* dedit. Vide ad I. 20. § 6. Præterea *sui suffragii ferendi* Leid. 1. At *reo* deficit

in Lov. 4. et 5. *fieri* in Lov. 2.

Ita ægre habuit, filium id pro parente ausum] Non aliter vetustæ edd. Sed Pall. duo, *ita ægre tulit*; quod superadditum Pal. 2. *Gebh.* Quidam libri *tulit*, vel *abstulit*: sed Voss. 1. ut editur. Plautus in Bacchid. v. 1. 16. 'Si alibi plus perdiderim, minus ægre habeam, minusque id damni ducam.' Sallustius in Cat. c. 51. in orat. Cæsaris: 'Neque cuiquam mortalium injuriæ suæ parvæ videntur: multi eas gravius æquo habuere.' Plebes non ægre habuit, filium pro parente hoc ausum. *J. F. Gron.* *Ægre abstulit* Leid. 1. Lov. 4. Harl. 1. et Hearnii Oxon. L. 2. *ægre tulit* Voss. 2. Lov. 3. Gaertn. fragm. Hav. et apud Hearnium N. At sine dubio lectio illa nata est ex grammatici glossa, et, tamquam notior et magis obvia, ab inperitis librariis in contextum recepta est. Insuper *pro patre ausum* Leid. 2. Sed et hæc scriptura ex interpretis expositione profluxit. Similis varietas etiam erat v. 49. § 7.

Laudabilis erat, quod animus ejus tanta acerbitas patria nihil a pietate avertisset] Tò erat deficit in Leid. 1. Lov. 2. 3. Harl. 1. et fragm. Hav. Dein *acerbitas patris* Lov. 1. quod pro varia lectione erat in margine Voss. 1. at insuper Leid. 2. *acerbitas patris a patria pietate non avertisset*. Sed *acerbitas patria* hic est 'acerbitas patris,' ut 'animus patrius' II. 5. 'Eminente animo patrio inter publicæ pœnæ ministerium.' Præterea non iterum est ex scholiastæ expositione. Sæpius *nihil* eo sensu poni, videbimus ad xxxvii. 54. § 22. *Acerbitas patria nulla pietate avertisset* Gaertn. *nil a pietate avertisset* Voss. 2. Leid. 1. et Lov. 2. ac 3. Ita alibi variare librarii consueverunt. Vide ad vi. 40. § 3. *Nil a pietate avertisset* fragm. Hav. Sed, sæpissime 'avertere' et 'advertere' perperam in Mss. confundi, dictum est ad vi.

23. § 8. Tò *nihil* perperam omittitur in Lov. 1.

§ 8 *Remissa causæ dictio est*] *Venisse causæ dictio est* Gaertn. *remissæ causæ dictio est* Leid. 1. et Harl. 1. cum plerisque antiquissimarum edd. *Remissa causæ dictio est* Hav. *remissa causæ edictio est* Flor. Qui idem codex etiam mox scribit *adulescenti*, pro *adolescenti*. Vide ad vi. 34. § 11. Tò *fuit* vero exsulat ab ed. Parm.

§ 9 *Tribunos militum ad legiones suffragio fieri*] Eo modo dixit *tribunos militum ad legiones*, quo Cicero de Repub. lib. vi. 'Cum in Africam venissem tribunus militum ad quartam legionem?' (sive in Somn. Scip. in princ.) *Sigon.* *Tribunos pl. ad legiones* perperam Leid. 2. 'Tribuni militum ad legiones' sunt tribuni militum legionarii, ut distinguantur a tribunis militum consulari potestate nuper abrogatis. Ita 'milites ad naves,' sunt navales, classarii, xxii. 19. 'Delecto milite ad naves inposito, quinque et triginta navium classe ire obviam hosti pergit:' ubi vide Gronov. 'machinæ ad subducendas naves' xxv. 11. 'Machinæ ad subducendas naves adnotæ, munitionumque iter.' Ceterum paullo ante *quum anno*, omisso medio pronomine eo, Lov. 5.

Nam et antea sicut nunc, quos *Ruffulos* vocant] Festus item: 'Rufuli appellabantur tribuni militum a consule facti, non a populo, de quorum jure quod Rutilius Rufus legem tulerit, Rufuli, ac post Rutuli sunt appellati.' *Sigon.* Festus: 'Rufuli tribuni militum appellabantur, quos consul faciebat, non populus: de quorum jure quod Rutilius Rufus legem tulerat, qua eis cavebatur multis modis (sic enim elevaverant eorum jus, ac tunc elevabant, qui populi suffragio creabantur) Rufuli a cognomine Rutilii, ac post Rutili appellati sunt.' Pal. codex 2. *quos refalos* vocant; in

ora *Rufolos*. Gebhard. Distinctio ponenda est ante *sicut*, ut apud Sigonium de Ant. Jur. Provinc. II. 2. Gruch. de Comit. II. 2. pag. 175. et Lipsium de Milit. Rom. II. 9. Nec male deesset *et*, si permitterent libri scripti. Satis apertus est sine eo sensus: 'nam imperatores ipsi antea faciebant omnes tribunos, sicut nunc eos, quos *Ruffulos* vocant.' *Duk*. Omnes, quas vidi, edd. præterquam quæ a Sigonio curatæ sunt, *Rufulos*: at *Rufulos*, ut is dedit, præferunt Flor. Lov. quinque, Voss. uterque, Leid. uterque, Gaertn. Harl. 1. fragm. Hav. et apud Hearnium Oxon. N. L. 2. et C. itaque adpellandos esse auctor est Festus, qui a Rutilii cognomine 'Rufus' *Rufulos* vocatos esse testatur. De his etiam Asconius ad Cic. in Verr. I. 10. 'Tribunorum militarium duo sunt genera: primum eorum, qui *Rufuli* dicuntur. Hi in exercitu creari solent. Alii sunt comitiati, qui Romæ comitiis designantur.' Ceterum *refalos* vitiose etiam Hav. Tum vocent Leid. 2.

Secundum in sex locis tenuit] Sigonius de Jure Provinc. c. 2. existimat, ex quot millibus militum legio constiterit, tot etiam tribunos ei præfuisse: quum autem legio olim et etiamnum hoc tempore trium esset millium militum, cuique legioni tres, quatuor autem legionibus duodecim tribunos additos fuisse, qui olim constituebantur ab imperatoribus; id autem hoc anno mutatum esse, ita ut populus ex illis duodecim tribunis sex loca sibi vindicaverit, totidem imperatoribus reliquerit. At Lipsius rectius docuit de Milit. Rom. IX. 9. jam hoc tempore sex tribunos in unam, viginti quatuor autem in quatuor legiones creatos fuisse. Sensus itaque verborum esse, ex viginti quatuor locis sex tantum populo data esse. Id probat ex eo, quod, quum populus plures tribunos creare inciperet, 'antea perquam pauca suffragio populi re-

Delph. et Var. Clas.

licta loca' fuisse ipse Livius dicat IX. 30. quod de parte dimidia intelligi nequit. Ceterum *secundum* 5, id est, secundum scilicet, in sex locis tenuit Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1.

Nullis domi militiaeque ad conciliandum gratiam meritis] Vet. lib. ad *concil. gratiam*. Sigon. *Conciliandam* etiam Hearnii codd. Probabile tamen est, primos editores Livii in suis invenisse *conciliandum*; idque deinde ab aliis, qui hoc insolens, aut fortasse vitiosum, putabant, mutatum fuisse. Ab eadem causa ortam credo in hoc genere loquendi varietatem scripturæ, cum in Livio, tum in aliis, ut in Cic. ad Fam. V. 17. Orat. Cat. III. 8. Or. IV. 11. de Off. III. 5. Justin. XIII. 3. § 2. XXII. 8. § 15. Flor. I. 9. et I. 50. § 3. D. de Pecul. Vide Periz. ad Sanct. Minerv. III. 8. Adde Serv. ad Virg. Æn. X. 628. Gifan. Ind. Lucret. voce 'Gerundium,' et Fabrit. ad Cic. de Off. III. 5. *Duk*. *Ad conciliandum gratiam* editos scriptosque veteres præferre, Gronovius in priori ed. notarum monuit ad Livii XXX. 37. Interim tamen in scriptis meis lectionem illam non inveni, nisi in Lov. 4. fragm. Hav. et forte Flor. editionum vero nulla ante Aldinam ita exhibuit. Omnes enim priores excusi et scripti reliqui *ad conciliandam gratiam* servant; quod idem de Oxoniensibus suis Hearne testatus est. Vide ad XL. 49. § 1. Insuper *domi militiae qo*; id est quoque, Leid. 2. Vide ad V. 27. § 1.

Qui rure et procul cætu hominum juventam egisset] Pall. duo *procul cætu hom. juvenem vitam egisset*, ex glossa, ut palam est. *Gebh.* *Jumentam egisset* scribæ culpa præfert Flor. sed postea id in *vitam egisset* mutatum est. Contra Gebhardi duobus Pall. consentiunt Voss. 2. et Lov. 3. Præterea *tute*, pro *rure*, Gaertn. ex adfinitate ac similitudine literarum *t* et *r*. Vide ad V. 55. § 3.

CAP. VI. § 1 *Conlapsum in immen-*

Livius.

23 I

sam altitudinem dicitur] Collassum in inn. alt. dicunt fragm. Hav. a m. pr.

§ 2 *Conjectu terræ, quum pro se quisque gereret, expleri potuisse]* Puta 'terram.' Nisi malis quam. Plautus Pseudolo 1. 1. 100. 'Non pluris refert, quam si imbrem in cribrum geras.' Cato de Re Rust. c. 152. 'Si non habebis, unde irriges, gerito inditoque leniter.' Livius xxviii. 19. 'Saxa in muros munientibus gerunt.' xxxvii. 5. 'Fœminæ tela omnis generis saxaque in muros gererent.' J. F. Gron. Quum et quam alibi commutarunt librarii. Vide ad xxvii. 28. § 5. Quia tamen omnes scripti in vulgatum conspirant, iis invitis nihil innovandum existimo. Sufficit enim, id quod Gronovius ipse jam vidit, ex proxima voce *terræ* hoc loco 'terram' intelligendam esse. Vide ad ii. 30. § 4. et c. 40. § 10. Præterea Gronov. hoc lib. c. 19. § 2. *gererent* scribendum arbitratur. Quisque cum verbo plurali sæpissime construi, jam vidimus ad ii. 22. § 6. Verum hic etiam numerum singularem unanimi consensu scripti codd. defendunt: quare ei mutando legitimam rationem non video. *Pre se quisque* habet Leid. 2. Vide ad vi. 40. § 1. *pro se usque* Gaertn. Deinde *regeret*, syllaba transposita, Flor. Vide ad xxvii. 40. § 2. Tum *explere potuisse* Flor. Lov. 1. 2. 4. 5. a m. pr. Voss. 1. Leid. uterque, Harl. 1. et Port. Verum ita in præcedentibus legendum foret *conjectum terræ*, ubi in omnibus libris *conjectu* superest. Potius itaque librarii hic aberrasse videntur. *Expleri placuisse* Gaertn. Denique in verbis præcedd. nam *eam voraginem*, pro *neque*, Hav. *nec eam voraginem* Lov. 4. in seqq. autem *Deum metu*, pro *monitu*, perperam Hav. Propria enim in hac re vocabula 'monere' et 'monitus.' Vide quæ notavi ad Silium v. 117. Hinc *quæri receptum*, pro *quæri cæptum*, Lov. 4. *quæri* deficit in Lov. 5. a m. pr.

§ 3 *Id enim illi loco dicandum, vates canebant]* *Id esse illi loco* Lov. 2. 4. *Id enim illo loco* Lov. 5. Harl. 2. Hav. et ed. Parm. *Idem illi loco* Flor. a m. pr. Scriptum fuerat *Id enī*, quod in *Idem* corrumpi facile potuit. Deinde *dican*, ommissa ultima syllaba *dum*, Harl. 1. dd^m Gaertn. dictandum Klockian. Mox *Romanam perpetuum esse vellent*, pro *perpetuam*, Harl. 2. et Port. *Romani* Lov. 4.

Castigasse ferunt dubitantes] *Fertur* Hearnii Oxon. C. Pari modo unus cod. præferebat iv. 56. 'Quam rem ægre passos Julium Corneliumque fertur:' pluresque x. 7. 'Certatum tamen suadenda dissuadendaque lege inter Ap. Claudium maxime fertur, et inter P. Decium Murem.' Id autem eodem modo dictum videri potest, quo illa quæ conlata sunt ad i. 31. § 8. Unius tamen codicis fidem sequi nimis calidum puto.

An ullum magis Romanum bonum, quam arma virtusque, esset] *Ullum majus Rom. bonum* Lov. 2. et Hearnii Oxon. N. Alibi *majus et magis* confundi solent. Vide ad xxvi. 41. § 16. *Ullo magis Rom. bellum* Klockian. *ullum magis Rom. bellum* Hav. Tum *arma virtus esset* sine conjunctione Port.

§ 4 *Nunc in patentes terræ hiatus ad Deos manes porrigentem]* *In parentes terræ hiatus* perperam Leid. 2. Vide ad ix. 18. § 7. Tum præpositionem ad omittunt Flor. Voss. 1. Leid. uterque, Lov. 1. 4. 5. et Harl. 1.

§ 5 *Equo deinde, quam poterat, maxime exornato insidentem]* *Eoque deinde* Flor. unde τῷ μακαρίῳ Salvinio, qui codicem hunc cum vulgatis commisit, nata est conjectura, scribendum forte esse equoque deinde. Tum maxime ornato Harl. 2. Verum, quum forte vox præcedens per compendium *maxe*, vel *maxiæ*, scripta fuisset, ejus ultimæ literæ seq. vocis syllabam initialem interceperunt; quam reliqui omnes codd. uno ore defendunt; nisi

quod *maxime inornato* sit in Lov. 4. Tum *incedentem*, pro *insidentem*, quædam ex antiqq. edd. Mox *in conspectum*, pro *in specum*, Harl. 1. Hinc *dona et fruges* Lov. 4. Tum *ab multitudine virorum* Port. et Hav. Tandem *conjestas*, pro *congestas*, Lov. 1. quasi vellet *conjectas*. Solent autem 'conjicere' et 'congerere' commutari. Vide ad III. 38. § 7.

Lacumque Curtium, non ab antiquo illo T. Tatii milite Curtio Metto] Vox illo deficit in Leid. 2. et Lov. 1. Deinde *Tiatati milite* Klockian. Tum *Metcio* Leid. 1. *Mectio* Leid. 2. Voss. ambo, Lov. 2. 3. et fragm. Hav. *Mecio* Port. et Gaertn. *Mettio* Harl. 1. Lov. 1. et Flor. *Metio* Harl. 2. Lov. 4. 5. Hav. et edd. vetustæ; pro quo nupera Amstelædamensis *Metto* dedit ex mente Jac. Gronovii. Vide ad I. 23. § 4. Ceterum de Curtii lacus adpellatione triplicem opinionem memorat Varro de Ling. Lat. IV. p. 36. Eum a Titi Tatii milite vocatum refert Plutarch. in Rom. p. 28. et Dionys. Antiq. Rom. lib. II. p. 108. a M. Curtio, qui hoc tempore se in terræ hiatum præcipitavit, Valer. Max. v. 6. ex. 2. Plinius Hist. Nat. xv. 18. Festus in voce 'Curtius lacus.' Augustin. de Civit. Dei v. 18. Orosius III. 5. Suidas voce *Λίβεργος*, et Zonar. Annal. VII. 25. Refert autem Pighius in Annal. ad a. CCCXCI. p. 275. quum anno C. D. LII. Romæ degeret, eodem loco medii fori Romani ad basilicam Juliam, ubi lacus Curtius fuerat, e ruinis subterraneis extractam fuisse tabulam grandem Parii marmoris, in qua facti istius Curtiani historia pulchre sculpta videbatur, quam depictam apud se servavit. Suidas autem loc. laud. refert, Romanos huic Curtio heroicos honores in medio foro quotannis habendos decrevisse, ibique aram extruxisse. Cujus narrationem non contemnendis rationibus falsi arguere conatur J. Scaliger ad Varr. loc. laud. Curti-

um tamen 'loci custodem' vocat Statius Silv. I. 1. 66. 'Ipse loci custos, cujus sacrata vorago Famosusque lacus nomen memorabile servat.' Barthius etiam ad eum locum monet, Curtium inter Divos relatum dici, pridem doctissimos viros adnotasse. Aram etiam ibidem, ubi olim lacus Curtius fuerat, sacramatam fuisse, Ovidius refert Fastor. VI. 403. 'Curtius ille lacus, siccas qui sustinet aras, Nunc solida est tellus; sed lacus ante fuit:' quam tamen aram Saturni ex P. Victor. in Descript. Urb. Reg. VIII. interpretatur Neapol. ad d. 1. Ovid.

§ 6 *Si qua ad verum via inquirentem ferret*] *Si qua adversum via inq. ferret* Voss. 2. *si qua adversum viam inq. ferret* optimus Flor. errore scribarum. Vulgatum enim probum est. 'Via ferret ad verum,' ut 'via fert ad Viserim,' 'ad mare,' 'ad hostes,' et similia apud Livium sæpius obvia. Vide ad XXXIX. 27. § 10. *Verum* autem pro 'veritate' apud Livium et alios sæpissime obcurrit. Sæpe etiam numero plurali *vera*. Vide hoc lib. ad c. 15. § 7. Paulo ante *Cura non decent*, pro *deesset*, Lov. 3. *Cura vero deesset* Lov. 5.

Nunc famæ rerum standum est] Corrige *fama*. Etenim cum dicimus 'stare pactis,' 'stare promissis,' et ejusmodi, casum auferendi usurpamus, non dandi. Sic Livius in extremo octavi: 'Nec quisquam æqualis temporibus illis scriptor exstat, quo satis certo auctore stetur.' Sigon. Retundit conjecturam Sigonii consensus Pall. codicum Mss. et vetustiorum edd. *Gebh.* Hearnius etiam, relata Sigonii conjectura, nullam varietatem ex codd. Oxoniensibus memorat, ut eos *famæ* exhibere verisimile sit. Certe ea lectio etiam in quibusdam meorum superest. At Flor. Voss. ambo, Leid. 1. Lov. 1. Harl. 1. Klockian. et Port. *fama rerum standum* confirmant. Quorum

consensum illi, quem Gebhardus præ-tendit, non modo obpono, sed et præfero; lectionem Sigonii insuper firmante stilo Livii, qui ita sæpius locutus est. Infra hoc lib. c. 25. 'Civili quippe standum exercitu esse, quando socialis cætus desereret.' c. 35. 'Quæ pars major erit, eo stabitur consilio.' XXI. 19. 'Etsi priore fœdere staretur, satis cautum erat Saguntinis:' ad quem locum istam locutionem adversus Doujatium aliis exemplis vindicabo. XXVII. 6. 'Ut eo, quod censuisset senatus, staretur.' Ceterum verbum *est* non comparatur in Harl. 2. et Port.

Lacus nomen ab hac recentiore insignitius fabula est] Lege, ut habent Pall. duo et Campani ed. *insignitius*. Nec dissentit multum Pal. 2. *insignitum*. Restitui quoque IV. 4. Cicero pro Quintio c. 23. 'Neque tamen quisquam inventus est tam insignite improbus.' Livius hoc lib. c. 15. 'Qua fœditate supplicii aliquanto ignominia populi Romani insignitior fuit.' VIII. 13. lego ex omnibus Mss. et cussis codd. 'Quo insignitius ommissa res Æmilio superioris anni consuli exprobraretur.' Quod Livii injuria nimis licentiose Sigonius exturbavit. Gebh. Thuan. Chiff. duo Pall. Voss. 2. et Campanus *insignitius*, quod reponendum IV. 4. 'An esse ulla major aut insignitior contumelia potest?' VIII. 13. 'Quo insignitius ommissa res Æmilio superioris anni consuli exprobraretur?' ubi perperam mutat Sigonius. Hoc lib. c. 15. 'Qua fœditate supplicii aliquanto ignominia populi Romani insignitior fuit.' Voss. 1. *insignitus*. J. F. Gron. *Insignitum* Lov. 4. Harl. 2. et Hearnii Oxon. L. 2. et C. *insignitus* ejusdem Hearnii codex N. et ex meis Leid. 2. Lov. 1. 5. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *insignius* Lov. 2. at recte *insignitius* Flor. Leid. 1. Lov. 3. Harl. 1. et Klockian. Vide ad Livii IV. 4. § 5. Ita Tacit. Ann. IV. 51. 'His partæ

victoriæ spes et, si cedant, insignitius flagitium; ... addunt animos.' Cic. de Orat. II. 87. 'Locis est utendum multis; imaginibus autem agentibus, acribus, insignitis:' quæ verba eodem modo laudavit Quinctil. Instit. Orat. XI. 2. Ovid. Epist. IX. 101. 'Hæc tu Sidonio potes insignitus amictu Dicere? non cultu lingua tentata silet?' Cic. de Orat. II. 85. 'Nec improbum notari ac vituperari sine vitiorum cognitione satis insignite atque aspere posse.' Gellius Noct. Att. VI. 15. 'Neque se tam insignite locuturum, absونا inauditaque ut diceret.' Deinde trajectis vocabulis *est fabula* Port. et Hav.

§ 7 *Consultus senatus, quum feciales ad res repetendas nequidquam misisset]* *Senatus consultus* Harl. 2. Port. Hav. et ed. Parm. Deinde *conseciales* Leid. 1. eodem errore, quo *congratulatione* pro *cum gratulatione*, et similia alia multa dici, vidimus ad IV. 24. § 7. Tum *æquiquam* Florent. *quicquid* Hav. verk.

Primo quoque die ferendum ad populum] *Sed primo quoque die* Flor. Verum τὸ *sed* perperam repetitum est ex vocis præced. syllaba finali. Vide hoc lib. c. 41. § 5. *prima quoque die* Leid. 1. τὸ *die* exsulat a Lov. 2.

Populusque id bellum frequens jussit] *Postque id bellum* Leid. 2. Deinde *frequens censuit* Hav. Sed τὸ *censuit* male huc inlatum est ex verbis præcedd. 'Censet' senator in curia; 'jubet' populus in comitiis. Infra VIII. 29. 'Bellum ex auctoritate Patrum populus adversus Vestinos jussit.' Vide ad III. 30. § 6.

§ 8 *L. Genucio consuli ea provincia sorte evenit]* *Vox consuli deerat in fragm.* Hav. a m. pr. Deinde *provincia certe evenit* Voss. 1. *provincia certe venit* Lov. 1. *provincia sorte venit* Leid. 2. et ed. Parm. *Genucio venit* ferri posset, si plures atque majoris auctoritatis codd. probarent. Sæpe enim 'venire' cum tertio casu con-

strui solet. Vide ad XLIV. 17. § 7. Aliis tamen omnibus vulgatam lectionem tuentibus, eam etiam præfero. *Provincia evenit* propria in hac re locutio est. Vide ad V. 12. § 6. Et quidem *sorte evenit* ut IV. 37. 'C. Sempronius, cui ea provincia sorte evenit.' VIII. 1. 'Utrumque bellum Plautio sorte evenit : ' ubi tamen optimi codd. præferunt *sorte venit*. Vide Gebhard. ad VII. 16. § 3. Hoc loco autem prima litera *roû evenit* absorpta est ab ultima vocis præced. Vide ad IX. 12. § 1. et ad XXIX. 20. § 4.

In expectatione civitas erat, quod primus ille de plebe consul] Quod pro quia positum videtur. At illud *perinde* quidam mutarunt in *deinde* : nam ut comparativum ad *ita* sequitur : quamquam videri potest esse sermo non omnino curiosus. Neque erat ille primus ex plebe consul, sed ex consulibus plebeiis primum occisus. *Glar.* Videri quidem potest sermo non omnino curiosus esse, ut Glareanns existimat ; non tamen alii, quam qui neglegenter ad Livii verba animum adtendit. Ceteroquin enim quisque facile videre poterit, non jungendas esse voces 'primus de plebe consul,' sed 'primus bellum suis auspiciis gesturus esset.' Insuper *In expeditione civitas erat* Lov. 2. scribæ aberratione. In verbis seqq. *bellum de suis auspiciis*, addita præpositione, Lov. 3. *bellum sine auspiciis* Lov. 4.

Deinde ut eveniret res, ita communicatos honores prospere aut secus consulto habitura] Vet. lib. *perinde ut eveniret* : item *probe aut secus*. Sigon. Pal. 2. *ita comm. hon. probent haud secus consulto habiturum*. Ceterorum scripturam advocare piget. *Gebh.* Sic a Sigonio : nam paullo ante illum *deinde*, pridem *prospere* cæptum erat legi. *Mogunt. consultos* ; nuperæ *consulta* facere. Quæ omnia magis aggravant, quam levant morbum. Nos olim viso in excerptis unius Pall. *probent*, (nec

aliter Voss.) *conjeceramus, ita comm. hon. pro bene aut secus consulto habitura*. Quod nunc attestatur, et in Chifl. Vossianoque altero legi, et olim omæ Audream dedisse ; ut mirer, quis in exemplaribus illum secutis *prospere* subjecerit. Lib. VIII. c. 36. 'Debellari eo die cum Samnitibus potuisse, pro haud dubio habitum sit.' IX. 12. 'Et geri posse bellum Romani pro certa victoria habuerint.' X. 19. 'Ut omnis rei bene aut secus gestæ decus dedecusque ad L. Volumnium sit delegatum.' Neque illud novum, *roû secus* in malam partem accipi, etiam extra viciniam *roû bene*. Cic. ad Famil. III. 6. 'Iniquis secus existimandi videris nonnihil loci dedisse.' VI. 21. 'Etiam si secus acciderit, te tamen recte vereque sensisse.' Tacit. Annal. II. 50. 'Quæ de matre ejus locuta secus argneretur.' Plinius Paneg. c. 33. 'Meminerintque sic maxime laudari incolumem imperatorem, si priores secus meriti reprehendantur : ' vir doctus ibi, forte *sequius*. Sed etsi alicubi sic scripti libri, ubi vulgo *secus*, non ideo tamen hoc passim externari velim. *J. F. Gron.* *Deinde* primum invenio in Froben. ed. 1531. quum non modo priores, sed omnes etiam codd. scripti, *perinde* servant. Particulæ 'perinde,' 'ut,' 'ita' pariter junctæ occurrunt apud Cicer. pro Cluent. c. 25. 'Perinde ut opinio est de cujusque moribus, ita, quid ab eo factum et non factum sit, existimari potest : ' 'perinde,' 'utcumque,' 'ita' apud eundem l. II. de Divin. c. 42. 'Verum esse censent, perinde, utcumque temperatus sit aër, ita pueros orientes animari.' Tum *ut evenisset res* Flor. et Klockian. *Deinde prospere* in nullo mihi cod. meo notatum est, nisi in fragm. Hav. a m. sec. cujus loco *prob'ue* præfert Flor. *probent* Lov. 1. et 5. At *honores probent haud secus consulto habitum* Voss. 1. Leid. 2. Port. et Hav. *honores pre-*

bent aut secus consulto habitum Harl. 2. *honores pro bene aut secus consulto habitura* Voss. 2. Leid. 1. Harl. 1. Klockian. et Hearnii Oxon. B. L. 1. et N. *communicatus honos pro bono haud secus consulto habitus* Lov. 4. *communicatus honos* etiam Lov. 2. et *haud secus* Lov. 3. et 5. a m. sec. Sed duplici lectione juncta quasi monstrum aliquod *honores probe ac prospere ne aut secus consulto habitura* præfert Gaertn. Ad veram lectionem proxime accedunt reliqui Hearnii codd. L. 2. et C. *honores pro bono aut secus consulto habituros* exhibentes. Livius I. 40. 'Anci filii duo etsi antea semper pro indignissimo habuerant, se patrio regno tutoris fraude pulsos.' IV. 55. 'Illa pro certis habenda in quibus non dissentiunt.' VI. 6. 'Pro certo habeo, ita rem gesturum, ut patre, avo, teque ipso, ac sex tribunatibus dignum est.' XXXVII. 48. 'Valerius Antias auctor est, rumorem celebrem Romæ fuisse, et pene pro certo habitum.' XL. 9. 'Si deprehensos intra limen meum cum ferro ad te deducerem, rem pro manifesto haberes.' XLIII. 13. 'Ea pro dignis habere, quæ in meos annales referam.' Eadem forma dictum est 'pro certo adfirmare,' de quo vide ad I. 3. § 2. Plura similia vide apud Vorstium de Latin. Falso Susp. c. 22. Ceterum, *secus* subiectum vel τῶ *bene* vel τῶ *recte* pro 'male' in usu fuisse, non est dubium. Quæsivit autem Vavass. de Vi et Us. Quorumd. Verb. in voce 'Secus,' utrum *secus*, simplex in oratione ac solitarium positum, nulla re antecedente ex adverso cui repugnet, vel expressa, vel subintellecta saltem, idem sonet ac valeat, quod 'prave,' 'perperam,' 'minus bene,' 'omnino male,' et tandem pronunciat, se arbitrari, ista vitiose dici, neque auctore veteri ullo probo et digno, cui credatur. Contrarium huic Gronovio visum est, et, ut puto, recte, licet priorem Cic.

locum aliter accipiendum esse Vavass. ibidem docuerit. Liv. VIII. 33. 'In præsentia moderatum iræ esse, ne quid de collega secus populo aut senatui scriberet.' Sall. in Jug. cap. 20. 'Prius tamen omnia pati decrevit, quam bellum sumere: quia tentatum antea secus cesserat.' ubi vide Cortium. Tacit. Ann. II. 80. 'Nec Piso, quamquam cæpta secus cadebant, omisit tutissima e præsentibus.' Apuleius in Apolog. p. 97. ed. Pricæi: 'Dicat hic pius filius, quid in eo tempore secus agentem vel loquentem matrem suam propter insaniam viderit.'

§ 9 *In insidias præcipitaretur*] Flor. *in insidias præcipitaret.* J. F. Gron. Ingratum hic est ἀσύνδετον. Puto veram esse scripturam libri Flor. apud Gronov. *præcipitaret.* Nam ita sæpissime loquitur Livius, et omnes alii. Vide Rivium ad Sallust. Cat. c. 52. Deinde suspicior pro duabus postremis literis vocis *præcipitaretur* legendum esse *et*; et paullo post *consul* ab alio, quam Livio, esse. Sic bene fluit oratio, *præcipitaret, et, legionibus n. o. p. fuisis, circumv. ab insciis, q. i. occid.* Duk. *Præcipitaretur* Gaertn. *præcipitatur* Port. *præcipitaret*, quod ex Flor. laudat Gronov. etiam Klockius margini exemplaris sui adscripserat, sive quod ita emendandum existimaret, sive quod eam lectionem in cod. suo reperisset. Sæpe autem Livium 'præcipitare' absolute sine casu usurpasse, videbimus ad xxv. 11. § 6. Hinc cod. optimo dicto audiens fui.

Legionibus necopinato pavore fuisis] *Inopinato* pav. Voss. 1. et Lov. 1. Male. Vide ad IV. 27. § 8. Præterea *legionibusque* edd. princ. ut ita *præcipitaret* et *occideretur* jungerentur. Primus Aldus copulantem particulam expunxit, quam etiam omnes scripti ignorant. Et sane, Livium similes conjunctiones passim omittere solitum fuisse, multis locis vidi-

mus. Tandem favore fusis Lov. 3. sollemni scribarum errore. Vide ad III. 33. § 7.

Consul circumventus ab insidiis, quem interfecissent, occideretur] Vet. lib. *quem interficerent*. Sigon. Pall. duo, et Andreæ ed. *occideret*. Sed Pal. 2. *consul circumv. ab insidiis, quem interficerent, occiditur*. Gebh. Ita libri. Sigonius, *interficerent*. Ego malim in *quem incidissent*. J. F. Gron. *Circumventus ab insidiis solus meorum Hav. Tum qm̄, id est, quoniam, interfecissent, occideretur* Leid. 2. *quem interficerent, occiditur* Harl. 2. Port. et Hav. Et ita post *præcipitaret* major ponenda foret distinctio. Verum potius *occideretur* pendet a præcedenti ut, et ita cohæret cum *præcipitaret*, quamvis Livius copulam omiserit. Sed nec movendum *interfecissent*. Livio enim non insolens est, ut plusquamperfecto pro imperfecto utatur. Infra xxxiv. 11. 'Nec spem ullam esse resistendi, nisi præsidium Romani misissent: pro mitterent. Vide quæ ad eum locum notantur. Præterea *acciderit* fragm. Hav. a m. pr. sollemni scribarum errore. Vide ad xxxvi. 36. § 6. *occiderens* Flor. *occideret* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. et Klockian. 'Occidere' a 'cadere' sæpe pro interfici ponitur. At displicet 'occidere ab aliquo,' pro ab aliquo interfici. Illa itaque scriptura non a Livio est, sed a librariis. Vide ad x. 10. § 1. Sed neque probo singularem, quæ in Lov. 4. obvia fuit, lectionem *consul circumventus ab insidiisq; interfectus occideret*.

§ 10 *Quod ubi est Romam nunciatum*] *Romam nunc. est* Lov. 5. Harl. 2. Port. et Hav. *Romam est nuuciatum* Gaertn. Mox *tanta publica, pro tantum*, Lov. 5.

Feroces infelici consulis plebeii ductu fremunt] *Infelici consulis plebeii ductu* Lov. 1. 4. 5. Harl. 2. Hav. et Hearnii Oxon. N. et B. Aliquoties supra notatum est, id operam dedisse libra-

rios, ut vocabula proxima genere numero ac casu inter se convenirent, licet non raro sensus dispendio. Vide ad vi. 3. § 8. Ex eodem fonte etiam aberrans illa lectio hoc loco profluxit. Præterea *premunt* Klockian. quomodo interdum lapsi sunt scribæ. Vide Pierium ad Maron. Georg. III. 85.

Irent, crearent consules ex plebe] Vet. lib. *consulem*. Siquidem lata lex erat, ut alter utique ex plebe consul crearetur. Sigon. *Item creatum consulem* Leid. 2. *Irent creatum consulem* Lov. 4. 5. Harl. 2. Hav. et Hearnii Oxon. B. et C. *Irent creatum consules* Voss. 1. Lov. 1. Port. Gaertn. et ejusdem Hearnii cod. N. *Irent, crearent consulem* Lov. 2. *Irent creatum omnes consules* idem Hearne ex ante memorato cod. C. profert, ut is duplicem lectionem habuisse debeat. Reliqui codd. sive cum editis in vulgatum conspirant, sive per compendium *cos* exhibent. Non necesse autem est, ut *et consules* substituamus *consulem*. Quum enim lex juberet, ut alter utique ex plebe consul crearetur, poterant etiam ambo plebeii creati. Hoc enim queritur Ap. Claudius Crassus lib. præc. c. 40. 'Hocine est in commune honores vocare, ut duos plebeios fieri consules liceat, duos patricios non liceat? et alterum ex plebe creati necesse sit, utrumque ex Patribus præterire liceat?' Insultantes itaque patricii suadent plebi, ut, quum viderint, qua fortuna primus ille de plebe consul bellum suis auspiciis gesserit, nunc, quod utique licebat, duos pro uno ex plebe consules creent. Vel etiam *consules*, quoniam quolibet anno novus consul creandus esset. Compendium illud scribendi *Cos* variorum errorum causam fuisse, vidimus ad x. 10. § 2. Mox *transferent*, pro *transferrent*, Flor. et Lov. 1. ac 2. *transfer* Leid. 2.

§ 11 *Num etiam in Deos immortales legem inauspicatam valuisse*] *Unde etiam* Leid. 2. *nunc etiam* Lov. 5.

Harl. 2. et Hav. Ita alibi variant librarii. Vide ad v. 5. § 8. et ix. 3. § 3. Similitudo literarum *m* et *nc* hujus varietatis caussa fuit. *Non etiam* quædam edd. princ. Et has voces soliti sunt scribæ confundere. Vide ad xxxvi. 3. § 10. *Tum etiam* Lov. 2. et 4. num rectum est. Interrogatio enim exprobrationi vim addit. Ceterum *Potuisse se potius Patres* Gaertn. Verum illud *se potius* ex transpositis literis vocis proximæ *Potuisse* natum est. Certe *Potius se Patres* extitit in Lov. 5. a m. pr. At *Potuisse* exsulat a Lov. 4.

Quæ ut primum contacta sint ab eo [Contracta sint Flor. et Lov. 4. De commutatione harum vocum vide ad vi. 28. § 6. *Contacta sunt* Voss. 2. et editi usque ad Aldum, qui, consentientibus reliquis Mss. *sint* dedit. Mox quo, pro *a quo*, Hav. Præterea *nec fas nec jus fuerit* priscæ edd. Primus deinde Aldus eo ordine vulgavit, quo nunc visuntur. Ei vero consentiunt codd. omnes scripti. Et hoc ordine sæpe Livius junxit *jus et fas*. Vide ad xl. 15. § 5.

Deletum cum duce exercitum documento fuisse] *In documento fuisse* edd. Rom. 1472. et Parm. Sed præpositio perperam repetita est ex litera finali vocis præced. Vide ad xxxvii. 11. § 4. *Documenta fuisse* Voss. 2. et Lov. 3. De locutione 'esse documentum' vide ad xxiv. 8. § 20. Ea autem lectio si placet, 'exercitum cum duce documenta' eadem ratione dictum erit qua 'dux cum principibus capiuntur,' de quo vide ad xxi. 60. § 7. Non tamen hanc scripturam pro vera venditare audeo, quod alii codd. stent pro vulgata, Liviusque sæpius etiam hoc modo loqui soleat. Supra iii. 56. 'Se documento futurum, utrum novis legibus dominatio, an libertas, firmata sit.' iv. 31. 'Documentoque fuere, quam plurimum imperium bello inutile esset.' xxvi. 5. 'Documento

futuræ, qualemcumque eventum defectio ab Romanis habuisset.' Eadem forma dicta sunt 'argumento,' 'monumento,' 'miraculo esse,' et similia, de quibus vide ad v. 54. § 5. Ceterum *delectum cum duce* Lov. 2. Vide ad ix. 37. § 8.

Ne deinde, turbato gentium jure, comitia haberentur] *Nec deinde* Port. Hav. *ne in die* Voss. 2. et Lov. 2. *nec inde* fragm. Hav. a m. pr. *ne inde* Leid. 1. Lov. 2. et Gaertn. Deinde *comitia haberent* Hav. solito errore; de quo vide ad x. 10. § 1. *comitia habentur* Lov. 3. Vide ad xl. 14. § 2.

§ 12 *Quia dissuaserat legem*] Vet. lib. *legem in concione*. Sigon. Sigonius infarserat *legem in concione, majore*. Verum cum id tantum restaret in Pal. 2. abesset a 1. et 3. ejeci ceu librarii glossulam. Grut. Pal. 2. et Campani ed. *quia dissuaserat legem in concione*. Gebh. Voces *in concione* apud me tantum supersunt in Harl. 2. Port. Gaertn. et Hav. quas recte Gruterum expunxisse puto, quod in optimis constanter desint. *Qui dissuaserat* insuper Harl. 2. et Hav. Vide ad xxxvi. 33. § 5. *Quia dissuaderet* Hearnii Oxon. B. Male. Intelligitur enim illa oratio, qua legem de altero utique consule ex plebe creando ante quinque annos dissuasit, superius memorata vi. 40. et seqq. Deinde *lege* perperam Leid. 1. Ultima enim litera *m* intercepta est a vocis seq. initiali. Vide ad xxiii. 8. § 9. Paulo ante *curia forum personat* sine copula Lov. 2.

Majore nunc auctoritate eventum reprehensi ab se] Omnes libri Mss. ut et prima ed. *majore cum auctor*. præter Campan. qui repræsentat illud vulgatum. Gebh. *Majore cum auctoritate* etiam Voss. ambo, Leid. 2. Lov. quinque, Harl. uterque, Port. Gaertn. Klockian. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. C. et L. 2. cum edd. Rom. 1472. et Parm. Id autem

eodem modo dictum foret, quo 'magno cum gaudio accipere' 1. 25. § 13. habuimus, ubi plura videnda sunt. Vide etiam ad XLIII. 23. § 1. Quum tamen elegans sit emphasis in τῷ 'nunc incusantem,' quod verbo 'dissuaserat' obponitur, eamque voculam servant omnium optimi Flor. et Leid. 1. nihil mutandum censeo. Deinde *incessantem*, pro *incusantem*, Lov. 5. scribarum errore. Pro eo quidem *incessantem* reponendum videri posset; sed reliqui suadent nihil mutandum esse. Sane 'incusare' Livio frequens fuit. Vide ad ix. 11. § 5.

[*Dictatorem consensu patriciorum*] Dictatorem absque magistro equitum hoc loco exhibet Livius, sicut II. 30. M. Valerium; quod ibidem admonuimus; cum satis constet Romæ numquam hoc factum. *Glar.* Immo semel factum esse tempore belli Punici secundi, Livius ipse memoravit XXIII. 22. Quamvis autem Livius hic magistri equitum non meminert; eum tamen Appio additum fuisse, evincunt fragmenta Capitolina, in quibus etiamnum SCAPVLA. MAG. EQ. visitur: unde P. Cornelium Scapulam fuisse coniecit Pighius in Ann. ad a. CCCXCI. p. 275. Livius infra etiam omittit magistri militum nomen, quod tamen ex Fastis viri docti supplere conantur. Vide ad ix. 29. § 3. Mox *dilectusque* Flor. Leid. 1. Lov. 1. et fragm. Hav. Vide ad XXXVII. 51. § 7. Præterea *delectisque et justitio indicto*, priusquam Oxon. L. 1. quod pro *delectuque* ab errante librario datum esse, Hearne conjecit. Sed recte reliqui codd. non consentiunt. Ac *justitium* habet Lov. 2. ultima vox *indictum* exsulat a Lov. 3.

CAP. VII. § 1 *Res per occasionem gesta egregie est*] *Per occas. res gesta* Leid. 2. et Lov. 1. Tum *egregie gesta* Harl. 2. Port. Gaertn. et Hav. Tò est denique non adparet in Harl. 2. Verba etiam *Priusq. dict. legionesque* in

initio cap. omittuntur in Lov. 3.

§ 2 *Morte consulis contemptim ad castra Romana cum haud dubia expugnandi spe succedentes*] *Morte contenta*, omissa media voce, Lov. 4. *morte consulis contentim* Leid. 1. et fragm. Hav. sollemni scribarum lapsu. Vide ad xxv. 38. § 20. *Contenti* Gaertn. *contentū* Leid. 2. ut forte cum *contentu* legendum esse videri possit. Sed nihil mutandum puto. Vide ad vi. 38. § 8. Tum *ad castra Romanorum* Leid. 2. Harl. 2. Port. Lov. 1. 4. Hav. et Hearnii Oxon. N. et B. Male. Vide ad xxxii. 6. § 6. Deinde *oppugnandi spe* Flor. et Leid. 2. Sæpius ita peccarunt librarii. Vide ad xxi. 57. § 6. Denique *succederent* Lov. 2. quasi nempe distinguendum esset: *In Hern., morte cons. cont. ad cast. Rom. quum, &c. succederent.* At reliqui vulgato adherent.

[*Plenis iræ atque indignitatis militum animis*] Pall. 1. ac 3. *plenis iræ atque indignatis.* Pal. 2. *plenis ira atque dignitatis.* Sola Andreæ ed. veritatis institit vestigiis: quippe Camp. *plenis iræ atque indignationis*: quod est adlubidinem optimum refingere scriptorem. *Gebh.* Scripti nostri nihil mutant, nisi quod *dignitatis* sit in Hav. *indignationis* in Lov. 3. et 4. 'Indignitas' autem et 'indignatio' sæpe in Mss. commutantur. Vide ad Epit. Liv. lib. LVIII. *Iræ ac indignitatis* priscæ edd. usque ad Aldum, qui *atque* substituit, non modo concinentibus omnibus scriptis, sed etiam secundum morem Livii; de quo vide ad x. 36. § 17. Paulo ante *ortati* a legato Lov. 2. *hortanteque legato* Lov. 3. *hortantes legato* Leid. 1. *hortantes legatos* Harl. 1. In sequentibus autem *eruptio facta est* Leid. 2. *eruptione facta* Gaertn. Ita oratio hoc modo continuanda foret: *In Hernicos, &c. eruptione facta, multum ab spe.* Verum et hic receptam lectionem malo.

Multum ab spe adeundi valli res Hernicis abfuit] *A spe* Gaertn. Hav. et

fragm. Hav. Hinc *res Hernicis affuit* Leid. 2. et fragm. Hav. *res Hernicis affuit* Lov. 1. et 5. *res Hernicis affuit* Flor. et Leid. 1. Et ita etiam Klockius ad oram Livii adscripserat; non addens tamen utrum ex cod. an ex conjectura. Vide ad iv. 12. § 6.

Adeo turbatis inde ordinibus abscessere] Pall. duo *turbatis ord. inde abscessere*. Gebh. Eodem ordine vocabula etiam obcurrunt in Voss. 2. Lov. 2. 3. et Gaertn. Præterea *abscessere* Leid. 2. et Gaertn.

§ 3 *Laudibus legati militumque, &c. simul audientibus laudes meritas tollit animos*] Iterum Pall. duo 1. et 3. *subtulit animos*. Gebh. Gronovius in priori ed. notarum, agnoscens ita omnes libros præferre, ingratam tamen orationem esse existimat, 'laudibus legati militumque audientibus,' (iisdem puta legato et militibus,) 'laudes meritas tollit animos,' et Livium numquam ita scripsisse. Pro glossemate itaque tollit τὸ *laudibus*, et pro *audientibus* refingit *audientium*: ita tamen, ut, si, omnino contendatur retinendum esse τὸ *laudibus*, id forte concedat, non item de altero. Verum ipse, hanc conjecturam in iterata ed. omittingendo, eam non obscure damnassee videtur. Et recte: *audientibus* enim non tantum ad legatum militesque laudatos, sed ad omnes in castris degentes milites referendum, non modo, inquam, ad illos, qui eruptione facta effecerant, ut hostes turbatis inde ordinibus abscederent, sed etiam ad novum exercitum, quem ipse adduxerat. Neque ideo *laudibus* suspectum esse debet, quod mox τὸ *laudes* sequatur. Vide ad i. 3. § 9. Tantum autem abest, ut, licet locum relinquamus τῇ *laudibus*, attamen *audientibus* in *audientium* mutandum sit, ut contra *audientibus* in primis Livianum esse putem, de quo mox ad § seq. videbimus. Insuper voce auctius fragm. Hav. præfert *audientibus ibi laudes meritas*. Sed vocem illam

nullus alius agnoscit. Et forte repetita est ex præcedentis fine *ib;* sive *ibus*. Tum *sustollit* Leid. 1. qua forma hoc verbum tuetur Vossius Gramm. v. 37. *sustulit* Gaertn. et Hearnii Oxon. C. *subtulit* Voss. 2. Lov. 2. 3. et fragm. Hav. Paulo ante *exercitus adjungitur*, pro *jungitur*, Lov. 4. Mox *æmulandum virtutes*, pro *æmulandas*, Port. et Hav. Vide ad xl. 49. § 1. Voces *simul ceteros ad æmulandas virtutes acuit* desunt in ed. Rom. 1472.

§ 4 *Neque segnius ad hostes bellum adparatur*] Vett. libb. alii habent *neque segnius apud hostes bellum apparatur*: alii, *neque segnius et hostes bellum apparant*. Utrumque probe magis, quam quod vulgo legitur. Sigon. Codd. Mss. omnes et vetusti cusi, *neque segnius ad hostes bellum apparatur*. Quæ videtur vera lectio. Mimus, 'Bonum ad virum cito moritur iracundia.' Ipse Livius x. 29. 'Formidinis omnia plena ad hostes esse.' c. 35. 'Non plus animorum ad hostes erat.' Gebh. Legebatur hic antea, *neque segnius ad hostes bellum apparatur*. Sigonius quum produxisset ex malis libris id, quod editur, et præterea *apud hostes bellum apparatur*; utrumque, ait, probe magis, quam quod vulgo legitur. Immo utrumque pejus: quoniam et neutrum inventum nobis, qui plusculos veteres de hoc loco consulimus, sed ubique illud, quod loco movit Sigonius. Adfirmatque Livius x. 29. 'Furiarum et formidinis plena omnia ad hostes esse.' Iterumque c. 35. 'Minus cladis, ceterum non plus animorum ad hostes erat.' xxiv. 32. 'Ad militare genus omne partemque magnam plebis invisum esse nomen Romanum.' Eodem, c. 48. 'Q. Statorio nomen fuit, qui ad regem mansit.' xxvii. 10. 'Iisque gratiæ et in senatu et ad populum actæ:' sic tribus his locis Mss. J. F. Gron. *Ad hostes bellum apparatur* etiam scripti et typis excu-

si, quibus utor, nisi quod *et hostes* præferat Leid. 1. *et hostes bellum apparant* Lov. 2. *ad hostes bellum apparatum* Lov. 3. *apud hostes bellum apparatur* editio Mediol. 1505. quam sequuntur Ascens. ann. 1513. et 1516. ac Paris. 1529. Hearne etiam auctor est, ex Mss. quos Oxonii contulit, solum tantum codicem C. legere *neque segnius et hostes bellum apparant*; reliquos quatuor L. 1. 2. B. et N. *ad hostes bellum apparatur*. Miror itaque, Sigonium non modo *et hostes apparant* in contextum recepisse, sed et alterutram lectionem, quas in vet. lib. repperat, vulgatæ præferre potuisse. Vulgatum enim Livio proprium est, et *ad* pro 'apud' passim apud ipsum occurrit. Ita II. 10. 'Rem ausus plus famæ habituram ad posteros, quam fidei.' III. 10. 'Jactata per aliquot dies tum in senatu res, tum ad populum est:' ubi plerique codd. ex glossa interpretis *apud populum*. Vide quæ ibi notavi. c. 21. 'Mirer, inquit, si vana vestra, Patres conscripti, auctoritas ad plebem est.' c. 31. 'Invidiæ tamen res ad exercitum fuit.' VI. 34. 'M. Fabii Ambusti, potentis viri quum inter sui corporis homines tum etiam ad plebem, filiæ.' Eodem cap. 'Gratiam Fabio ad vulgum quæsierat.' VIII. 18. 'Ad Q. Fabium Maximum ædilem curulem indicaturam se caussam publicæ pestis professa est.' c. 23. 'Ad disceptandum eos ad communes socios atque amicos vocaret.' XXVIII. 18. 'Quoniam fors eos sub uno tecto esse atque ad eosdem penates voluisset:' ubi male Sigonius reponit in eodem penate. XXIX. 20. 'Ut ad exercitum Scipio maneret:' ubi vide quæ notantur. c. 22. 'Memoria absentis Scipionis favorem ad vulgum conciliabat.' XXX. 14. 'Ad penates hostis sui nuptiale sacrum conficeret:' ubi iterum vide. XXXIII. 46. 'Quantam eo facto ad plebem inierat gratiam.' XXXVIII. 55. 'Ad hunc

nimis æquum aut iniquum prætorem reus extemplo factus L. Scipio:' ubi Sigonius ipse *ad prætorem* exponit 'apud prætorem.' Vide plura eo loco. XL. 42. 'Deque ea' multa, 'quum provocasset, certatum ad populum.' c. 45. 'Inter hos viros nobiles inimicitia erant, sæpe multis in senatu et ad populum atrocibus celebratæ certaminibus.' XLII. 14. 'Eorum nomina ad se ederentur.' XLV. 6. 'Nomina dabant ad C. Postumium tribunum militum.' c. 11. 'Quo specioso titulo ad omnes Asiæ et Græciæ civitates usus erat.' Vide etiam ad IV. 53. § 4. et ad XXXVIII. 35. § 1. etiam Gronovium Observ. IV. 6. Non tamen hæc locutio ita Livio propria esse existimari debet, ut non ab aliis etiam usurpetur. Ita enim et Cic. in Verr. I. 8. 'Ex his quasi decem fiscos ad senatorem illum relictos esse:' ubi male legitur in vetustissimo libro apud Ursin. *delatos esse*; ipse vero *relatos esse* conjicit. Cæsar Bell. Civil. III. 60. 'Magnam tamen hæc res illis offensionem et contemtionem ad omnes adtulit.' Silius Ital. XIII. 606. 'Insultant duro imperio non digna nec æqua Ad superos passi manes:' ad quem locum olim plura notavi. Adde etiam Nic. Heinsium ad Nason. Fastor. IV. 310.

Neque ignari auctarum virium hostis, suas quoque vires augent] Potest tolerari: sed hic, si, qua figura plurimum, usus est, scripsit *hosti*. Infra c. 23. 'Ipsa contatio et his animos minuisset, et auxisset hosti.' II. 34. 'Et Velitris auxere numerum colonorum.' III. 70. 'Nuncius deinde vincentibus Romanis animos auxit, et referentes gradum perculit Æquos.' XXI. 50. 'Et Romanis multitudo sua auxit animum, et paucitas illis minuit.' XXVIII. 13. 'Aliquantum et Romanis aucti, et deminuti hostibus animi erant.' XXXVII. 33. 'Ea vero res Romanis auxit animum, conces-

sum sibi transire cernentibus in Asiam.' XXXVIII. 26. 'Præter animos et victoribus ab re secunda auctos, et hostibus fractos.' J. F. Gron. Omnes codd. scripti et editi, constanter *auctarum virium hostis* servant; quorum si unus et alter ex certioribus Gronovii conjecturam firmarent, eam præferre non dubitarem. Livius enim in hac aliisque locutionibus, ubi vulgo genitivus adhibetur, casum tertium usurpare solitus est. Ita optimi codd. præferunt XXI. 53. 'Restitutos ac refectos militibus animos:' ubi vulgo ante Gronov. *militum* edebatur. Plura vide ad eum locum. Quin etiam si ubique ita Livius locutus esset, invitis etiam codd. Gronovio adsentirer, ac crederem, ultimam litteram voci *hostis* ex initio sequentis *suas* adhæsisse. Vide ad XXVIII. 25. § 2. At nunc vehementer dubito. Nam et ab altero Livius non abstinit. Supra VI. 23. 'Hostis, ejus animos cunctando auximus.' XXXI. 10. 'Inflatos excidio coloniae Romanæ augere hostium animos.' XXXVII. 39. 'Ne et suorum animos minueret detrectando certamen, et hostium spem auget.' XLII. 21. 'Aucta etiam invidia est Popillii literis ejus.' Quin et uno eodemque loco utramque constructionem adhibet Livius XXXIX. 25. 'Græcis Macedoniam adcolentibus metus, et audacia Philippi minuitur.' Similiter non tantum dixit 'accendit militi animos' XLIV. 3. sed etiam 'accensis militum animis' ibid. c. 2. non tantum etiam 'versare animum alicui,' sed etiam 'alicujus.' Vide ad II. 45. § 5. Præterea neque: *n. ignari* Lov. 5. *neque enim*, deficiente voce *ignari*, quæ margini tamen adscripta est, Voss. 1. *neque ei ignari* Harl. 2. ubi vocula media partim ex præcedentis vocabuli littera ultima, partim ex sequentis initiali nata esse videtur. Vide ad V. 50. § 5. Corruptius neque ejus *ignari* Port. et Hav. Deinde *auctas quoque vires augment*

Lov. 4. *quoque suas vires augment* Gaertn.

Omnis militaris ætas excitur] Accititur editi ante Aldum; qui *excitur* substituit, consentientibus omnibus scriptis. Infra XXVIII. 24. 'Concitatatis popularibus et juventute Celtiberorum excita:' ad quem locum plura vide.

Quadragenariæ octo cohortes, lecta robora virorum, scribuntur] Legendum *quadringenariæ*, attestantibus prisci characteris codd. *Gelen*. *Quadringenariæ* quidam legunt, quod mihi quoque placet. Nam X. 40. eodem utitur verbo Livius. Puto autem 'quadringenariam' a quadringentis militibus dictam, ut 'quingenariam cohortem' a quingentis. Nam in additione supra *quingentos quadringentosve* non omnino convenit inter auctores. Nos de appellatione duntaxat disputamus. *Glar*. *Quadragenariæ* plerique codd. servant: *quadrigenariæ* est in Leid. 1. Lov. 2. et Klockian. *quadringenariæ* in Flor. et Harl. 1. quod recte Gelenius probavit: probat etiam Glarean. ad X. 40. § 6. quamvis hoc loco *quadringenariæ* maluisse videatur; nisi in eo potius ab operis typographorum peccatum esse existimari debeat. 'Ala quingenaria' memoratur apud Hygin. Grom. de Castram. Rom. pag. 1022. 'Ala quingenaria turmas habet sedecim:' et ita forte emendandum apud Veget. de Re Milit. II. 6. 'Adpellatur cohors quingenaria.' Eo enim ducunt vestigia unius cod. apud Stewich. *quingagenaria* exhibentis. Ipse Stewich. *quingenaria* legendum conjecit. Similiter Casaubon. et Salmas. apud Spartian. emendant in Hadrian. c. 17. 'Cui et elephantum, et quingenariam cohortem post magnifica dedit dona:' ubi antea etiam edebatur *quingagenariam*. Eadem labe viri docti Curtium liberarunt V. 2. 'Antea quingenariæ cohortes erant:' ut autem, teste Gronov. de

Pecun. Vet. 1. 3. 'centenarium' est corpus unum multiplex, quippe continens centum, ita 'cohois quadringenaria' constat ex quadringentis, 'quingenaria' ex quingentis militibus. Vide locum landat. Vegetii. Insuper *lecto robore virorum* Harl. 2. Male. Nam 'quadringenariae cohortes, lecta robora virorum' per adpositionem dicuntur. Vide ad xxxviii. 16. § 1.

§ 5 *Spei animorumque implevere*] Copula *que* exsulat a Leid. 1. *spei animos implevere* habet Lov. 4. *spei animos eorum implevere* Lov. 2. Sed non viderunt librarii, praecessisse 'Hunc eximium florem juventutis;' unde fit, ne *animos ferri* possit. Paulo ante *eo etiam, ut*, una voce deficiente, Harl. 2. *eo et' q; ut* Gaertn.

Immunes quoque operum militarium erant, ut in unum] *Immunesque operum* Harl. 2. Port. et Hav. Vide ad v. 27. § 1. Tum *ut* deest in Lov. 3. vox sequens in Lov. 5. In verbis etiam seqq. *servati*, pro *reservati*, praefert Leid. 1. Ita etiam x. 25. vulgo editur 'Ut omnia integra ac libera Q. Fabio servarentur:' ubi quidam codd. *reservarentur*. Hic vero in uno cod. syllaba initialis *re* intercepta esse videtur ab ultima vocis praeced. *laborē*. Contrario errore in suos terrorē reverterunt, pro *verterunt*, in cod. Ms. est xxxvii. 41. § 5. ad quem locum plura alia exempla videnda sunt.

Plus sibi, quam pro virili parte, adnitendum] *Quam virili parte*, sine praepositione, Harl. 1. Male. Supra iii. 70. 'Quem agrum miles pro virili parte cepisset:' ubi vide.

§ 6 *Extra ordinem etiam in acie locati*] *Et in acie* Harl. 2. Port. et Hav. *etiam acie* Klockian. Sed praepositio intercepta est ab ultima litera prioris vocis. Vide ad x. 13. § 3. Mox *Dum millium* Flor. a m. pr. et Hav. *Dum militum* Leid. 2. et fragm. Hav. a m. pr. Vide ad xxiii. 41. § 10.

Pari ferme utrimque spatio in medio pugnatum est] *Patri ferme utrique* Leid. 1. et Harl. 1. *utrumque* Voss. 1. et Lov. 1. Vide ad xxi. 45. § 1. Tò est deficit in Lov. 2. Mox *spe conatis*, pro *sæpe con*. Leid. 2. Port. Lov. 4. 5. a m. pr. et fragm. Hav. a m. pr. Alibi *spes* et *sæpe* commutantur. Ita iv. 37. § 7. hoc lib. c. 33. § 5. viii. 13. § 15. ix. 19. § 10. c. 21. § 6. Eodem modo *sæpulatoribus*, pro *speculatoribus*, codd. exhibere apud Suet. in Cal. c. 44. viri docti observarunt.

§ 8 *Equestris pugna effectum, quam conatibus, vanior erat*] Pal. 3. *varior*. Nugacior putaret descendere a 'varus.' Gebh. *Varior* etiam Gaertn. et Leid. 2. cui ultimo tamen inter versus adscriptum *vanior*. Solent 'vanus' et 'varius' commutari. Vide ad xxii. 7. § 4. Præterea *effectum quam conatibus* Leid. 1. *effectum quam conatu* Hearnii Oxon. C.

Clamore provolant ante signa] Scribe ex veteribus libris *clamore ingenti provolant ante signa*. Sigon. Sigonii emblema *ingenti* procul habendum esse, monuimus ad ii. 56. J. F. Gron. 'Clamore provolare,' ut 'clamore invadere.' Vide ad v. 45. § 2. Vellem tamen, ut Gronovius addidisset, qua auctoritate vocem *ingenti*, a Sigonio interpositam, pro emblemate habuisset, ac rejiciendam credidisset. Certe eam servant omnes mei ad unum usque et Hearnii Oxonienses codd. omnesque editi Aldo antiquiores. Ex mente itaque Sigonii eamdem loco suo reposui. Perperam autem *provolassent* est in Leid. 2. et Lov. 1.

§ 9 *Neque sustineri poterant*] *Nec sustineri* Harl. 2. *nec sustinere* Hav. *neque sustinere* Voss. 1. Leid. ambo, Port. et Lov. 1. 2. 4. et a m. pr. Lov. 5.

Ne extraordinariae cohortes pari corporum animorumque robore se obiecissent] Vox *animorum* male deficit in Voss. 2. *robore* in Hav. Perperam etiam *obiecissent* dedit Voss. 2. Vide

ad VI. 14. § 12. Per 'extraordinarias' autem 'cohortes' intelliguntur octo illæ quadringenariæ cohortes, modo hoc cap. memoratæ.

CAP. VIII. § 1 *Quidquid hinc aut illinc communis Mars bello aufert*] Quamquam veteres omnes libri habent *bello*, corrige tamen *belli*. Est enim hæc locutio Livio familiarissima, cujus ex plurimis pauca exempla subjiciam. VIII. 11. 'Affirmando communem vere Martem belli, utramque aciem pari cæde prostravisse.' Et x. 28. 'Quamquam communis adhuc Mars belli erat.' Et xxviii. 41. 'Quid? quod in Africa quoque Mars communis belli erit.' Et xxx. 30. 'Martem belli communem propone animo.' Et xlii. 49. 'Quam incertus fortunæ eventus, communisque Mars belli sit.' Sigon. Sigonius cum alibi et apud hunc Nostrum legisset 'Martem communem belli' dici, invexit hanc lectionem, quam reliquæ vulgo edd. admiserunt. Contra Mss. codd. Pall. et duæ edd. antiquissimæ, *communis Mars bello aufert*. Lib. viii. c. 11. 'Communem fere Martem belli utramque aciem pari cæde prostravisse.' c. 23. 'Communis Mars belli decernet.' c. 31. 'Si, quod belli casus ferunt, Marsque communis, adversa pugna evenisset.' x. 28. xxviii. 19. 'Ubi Mars communis et victum sæpe erigeret, et affligeret victorem.' Ibidem c. 41. *Gebh.* *Bello* servant omnes codd. quibus usus sum, nisi forte *belli* habeat unus Harl. 1. ex quo in excerptis nihil adnotatum video. Adsentior tamen Sigonio, *belli* emendenti. Locis, quæ viri docti ex Livio hic, et Gronovius ad xxviii. 41. § 14. laudarunt, addi potest unus ex xlii. 14. 'Martem communem esse, et eventum incertum belli.' Cic. etiam sæpe ita locutus est. Ita de Orat. iii. 42. 'Gravis est modus in ornatu orationis et sæpe sumendus: ex quo genere hæc sunt: Martem belli esse communem.' Orat.

pro Sext. c. 5. 'Quot stimulos ad-moverit homini studioso fortassis victoriæ, sed tamen nimium communem Martem, bellique casum metuenti.' Philipp. x. 10. 'Ut concedam incertos exitus esse belli, Martemque communem.' ad Fam. vi. 4. 'Cum omnis belli Mars communis, et cum semper incerti exitus præliorum sint.' Similiter etiam alii sæpe. Insuper *materias*, pro *Mars*, ed. Rom. 1472.

Multiplex, quam pro numero, damnum est] Vide num positivum *multiplex* pro comparativo positum. Alioqui non intelligo. *Glar.* Lipsius ad Taciti Hist. iii. 6. et Gronov. ad Liv. v. 21. docent, supplendum esse *magis*, quod sæpe deest apud Latinos, ut apud Græcos *μᾶλλον*. Vide Gronov. ad Livii d. 1. et ad i. 25. Brisson. de Verbor. quæ ad Jus pert. Signif. voce 'quam.' Græv. ad Cic. de Off. i. 19. Perizon. ad Sanct. Minerv. iv. 7. 4. et ad Val. Max. Proëm. lib. i. Sensus verborum Livii est, multo majus damnum erat, quam pro numero eorum qui cadebant; quia utrimque primores juventutis, non vulgus militum, in quorum morte non magna jactura est, pugnabant. Sic paullo post: 'Et, ubi haud minus jacturæ fuit, aliquot equites Romani cecidere:' et xxi. 59. 'Sed major Romanis, quam pro numero, jactura fuit: quia equestris ordinis aliquot et tribuni militum quinque, et præfecti sociorum tres sunt interfecti.' *Duk.* Sane vel *multiplex* pro comparativo accipi debet, vel *magis* per ellipsin subintelligendum est. Vide ad xxxiv. 49. § 10. et Gronovium ad Liv. v. 21. § 15.

Delegata primoribus pugna, eventum suum] *P'oribus*, id est *prioribus*, et *p'ores* in principio hujus cap. Gaertn. sollemni scribarum aberratione. Vide ad Liv. xxxvii. 43. § 10. Mox *τὸ suum* deficit in Harl. 2.

Multi utrimque cadunt, plures vulnèra accipiunt] *Multi* deinde utrimque

Harl. 2. Port. Hav. et Hearnii Oxon. B. Sed voculam interpositam optimi et reliqui omnes codd. non agnoscunt. Tum pluresque vulnera accipiunt Hari. 2.

§ 2 *Equites alius alium increpantes, quid deinde restaret, quærendo*] Ms. *aliis alium increp.* Lego *alis alium.* Klock. Antiquos, Lucilium, Lucretium, aliosque, forte etiam Catullum ac Sall. *alis* et *alid* pro *alius* et *aliud* dixisse, viri docti observarunt. Vide Laurenb. Antiquar. ea voce: Meurs. Exercit. Crit. part. II. IV. 9. Lambin. ad Lucret. I. 264. Cortium ad Sall. Cat. c. 60. § 5. et ad Jug. c. 50. § 5. Verum, præterquam quod omnes mei *alius alium* constanter præferant, illud *alis* ævo Livii non convenire, certum est. Supra II. 10. 'Dum alius alium, ut prælium incipiant, circumspectant.' IV. 22. 'Qui alii aliis succederent ad pugnam.' XXXVII. 24. 'Non tam victoria læti, quam alius alium accusantes.' Præterea *equitem alius alium* male quædam ex principibus edd. Omnes scripti cum ed. Rom. 1472. et Parm. constanter *equites.* Tum *quid deinde restare* Port. Lov. 5. et Hav. *quid deinde festare* ed. Rom. 1472. et Parm. Tandem *querendum* Flor. Mox verbis seqq. *si non ex equis pepulissent hostem, non pedites*, pro *neque ex equis, neque pedites*, Hearnii Oxon. L. 1.

Quam tertiam expectarent pugnam] Pall. duo Mss. *expectaret.* Pal. 2. *expeterent.* Gebh. *Expectaret* Lov. 3. *expectare* Lov. 4. et 5. *expetere* Port. et Hav. Sed sæpe hæc verba in Mss. commutari solent. Vide ad X. 7. § 12.

Quid ante signa feroces prosiluissent] Quod ante signa Lov. 3. quod ante pugnam Voss. 2. quid ante pugnam Leid. 1. et fragm. Hav. Tum *prosiluisset* Lov. 3. *prosiluissent feroces* alio verborum ordine Lov. 4.

§ 3 *His inter se vocibus concitati, clamore renovato, inferunt pedem*] Tò *concitati* deest in Port. At *inferunt*

pedem, et primum, &c. pepulerunt negligentia librarii deficiunt in Leid. 1.

Primum gradu moverunt hostem, deinde pepulerunt] Pall. 1. ac 3. *movere hostem, deinde pepulere.* Gebh. Duobus Pall. Gebhardi ex meis consentiunt Voss. 2. Lov. 3. Gaertn. et fragm. Hav. Præterea *primo gradu* Leid. 2. Gaertn. et fragm. Hav. a. m. pr. Similiter, sed ex interpolatione, præfert Flor. quum ab initio *primum* habuisset.

§ 4 *Neque tam vires pares*] Utrum *vires tam pares*, an *tam pares vires*? qui ordo est in Rottend. J. F. Gron. *Tum vires pares* Leid. 2. et Lov. 2. *tamen vires pares* Lov. 3. ultimis duobus literis τὸν *tamen* nota adjecta, quæ indicat, librarium eas delendas esse existimasse. Sæpius voculæ *tam* et *tum*, ut et *tam* et *tamen*, commutari inter se solent. Vide ad II. 63. § 6. et IV. 19. § 1. *Neque ita in vires pares* Klock. Nihil mutandum puto, ne ordinem quidem verborum, qui Gronovio displicuit. Vide ad XXIV. 42. § 9.

Et extollere animos et minuere potuit] Prius et deficit in Hav. Tum *extollere et animos minuere* Voss. 1. et Lov. 5. *extollere et animos iminuere* Lov. 1. subjecta priori literæ τὸν *iminuere* nota, docente eam expungendam esse. *Iminuere* tamen habent etiam Lov. 4. et Harl. 2.

§ 5 *Obpugnatione, quia serum erat diei, abstinere*] *Oppugnationem abstinere* Leid. 1. Quod eodem exemplo dictum foret, quo II. 16. 'Ne ab obsidibus quidem iram belli hostis abstinuit:' ubi plura vide. Sed nec alterum damno. Vide ad V. 43. § 8. *Abstineri* autem etiam Leid. 2. Port. Lov. 1. Hav. et fragm. Hav. a. m. pr. *abstineri* Harl. 2. Deinde *parum erat diei* quædam ex principibus excusis. Sed vulgatum servant omnes codd. Ita X. 28. 'Extrahebaturque in quam maxime serum diei certamen.' XXVI. 3. 'Quia serum diei fuerit.' XXXIII. 48. 'Multoque vino in serum noc-

tis convivium productum.' Similiter 'multum diei' xxvii. 2. 'Romani ab sole orto in multum diei steterē in acie:' ubi plura videnda sunt. Ceterum *quia serum erat die* Harl. 2. Vide ad ix. 37. § 4.

§ 6 *Postera die deserta fuga castra Hernicorum*] *Postero die* Flor. Leid. 1. Lov. quinque, Harl. 2. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Similiter ex editis Parm. Mediolan. 1505. Ascensianæ 1513. et 1516. ac quædam aliæ, quod recepi. Vide ad i. 12. § 1. Tum *deserta castra fuga* Lov. 2. τὸ castra deest in Lov. 5. Mox quidem, pro quidam, Klockian.

Agmenque fugientium ab signis, quum præter mænia eorum infrequentia signa conspecta essent, fusum, &c.] Neque hæc verba plane capio, sunt enim oppido obscura. Glar. Nullum habet vitium hic locus, contra atque censet Glareanus. Sensus est, cum signa Hernicorum prope mænia oppidi conspecta essent deserta ab suis, agmen eorum, qui ab signis fugerant, fusum fugatumque est. 'Signa' autem 'infrequentia' vocat, quæ militum frequentia non essent stipata. Sic lib. ix. locutus est. ['Glareanus nullum vitium hic esse ait, sed locum obscurum, ut est.'] *Sigon.* Ms. *agmenque fug. ab signis cum pr. mænia r. orum infrequentia conspecta signa essent.* Lego *agmenque fug. ab signis, cum pter* (id est, propter) *metum Romanorum infrequentius eissent, (id est, issent) conspectum, fusum, ac per agros trepida fuga palatum est.* Klock. Pall. Mss. et editi *infrequentia conspecta signa essent.* Gebh. *Infrequentia signa* hoc sensu etiam alibi apud Livium obvia sunt, ut x. 20. et xxvii. 47. Nec hoc ignorasse credo Glareanum, sed hæsisse in his: *quum præter mænia eorum infrequentia signa conspecta essent*: quæ mihi, etiam post scholion Sigonii, non minus obscura sunt, quam Glareano fuerunt; sive *fusum* cum Sigonio pro 'fugatum,' accipias,

sive pro 'dispersum,' ut v. 37. e t xxvii. 41. Duk. *Infreq. conspecta signa essent*, pro *signa conspecta essent*, etiam omnes codd. mei, quorum auctoritate ordinem verborum mutavi. In reliquis verbis scripti nihil mutant, nisi quod *agmine fugientium a signis* male sit in Gaertn. et *agmen quoque fugientium* in excusis Aldo prioribus. Quid tamen præter mænia? sequens enim eorum non ad vocem mænia, sed ad τὸ signa referendum puto. An *signa conspecta præter mænia*, id est, quæ mænia prætergressa erant? Vel an potius legendum propter mænia, id est, 'juxta mænia.' Vide ad Epit. Liv. lib. xlix. Solent autem voces præter et propter commutari. Vide ad iv. 61. § 10. Sed quænam mænia intelligenda? Videat lector, quid statuendum sit. Ego me hic non expedio. Mox per agrum, pro per agros, Lov. 4. 'Infrequentia signa' ut x. 20. 'Cognoscunt infrequentia armatis signa egressa, prædam prædæque custodes exire.'

§ 7 *Quarta pars militum amissa*] Prima vox deficit in Lov. 5. Contra, voce addita, *amissa victoria* Hav. Mox *haud minus jactura*, pro *jacturæ*, Gaertn. et *milites Romani*, pro *equites*, Port. Harl. 2. Lov. 4. 5. et Hav.

CAP. ix. § 1 *Cum L. Sulpicius*] C. Sulpicius legendum ex priore hujus consulatu partim Liviano partim Capitolino; item ex Diodoro lib. xvi. p. 512. et Cassiodoro, et cæteris. *Sigon.* In priori consulatu Capitolino prænomen et nomen periit; at in secundo integre exstat C. SVLPICIUS M. F. Q. N. PETICVS. II. ex cujus ut et Diodori ac Cassiodori fide Sulpicio non tantum prænomen Caii restituendum, sed et eidem ac collegæ ejus iterati consulatus notam addendam esse, Pighius contendit in Annal. ad a. cccxcii. p. 277. Error in prænominis commissus superest in omnibus libris scriptis. Nulli etiam repetiti honoris signum alterutri consuli ad-

dunt. De eo quid sentiam, dixi ad II. 16. § 7.

C. *Licinius Calvus*] Pal. 3. *Gaius Lucinius Calvus*. Gebh. *Janius L. Calvus* Lov. 2. Observat autem Pighius loco laud. Livium recte hic *Licinio Calvi* cognomen adtribuisse; quem tabulæ Capitolinæ Græcæ *Stolonem* vocant, ut pateat eundem esse, qui antea tribunus plebis fuit.

Ferentinum urbem eorum vi cepissent] *Feretinum* Leid. 2. quomodo etiam peccabatur IV. 61. § 5. *Ferentium* Hav. et Parm. ed. Alio modo adhuc peccatum est in nomine hujus urbis X. 34. § 4. Sed integre exstat IV. 51. § 7. Præterea *urbem eorum vico possent* Leid. 1. *urbem eorum incepissent* Lov. 3. ob literarum similitudinem. Ita *invictum*, pro *vi victum*, habuimus III. 49. § 6. Vide etiam hoc lib. ad C. 33. § 7. *Urbem eorum cepissent* Lov. 2. Sed voculam *vi* absorpsit vocis præced. litera finalis.

Tyburtes portas clausere] *Tibur* et *Tiburtes* scribendum litera *i* ex veteribus libris, et lapidibus Capitolinis, et Græcorum monumentis. *Signon*. Vide ad III. 58. § 10. Ceterum *clausere portas* edd. vetustæ usque ad Aldum, qui primus dedit *portas clausere*, consentientibus omnibus scriptis.

§ 2 *Ea ultima fuit causa, quum multæ ante querimonie*] Pall. Mss. *cum multæ antea querimonie*. Gebh. Ita Gronov. etiam 1667. edidit, concinentibus meis calamo exaratis cunctis, excepto Hav. qui per compendium añ exhibet, et forte etiam Flor. ex quo in excerptis nihil notatum video. Auribus ingratus est *ante*, quod et præcedens et sequens vox similiter desinant. Præterea *Ea fuit ultima causa* Lov. 2. *Ea ultima causa fuit* Voss. 2. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav.

Cur per faciales rebus repetitis bellum Tiburti populo indiceretur] *Cum per faciales* Voss. 2. et Lov. 3. Illud *cur*

deest in Leid. 1. et Lov. 2. sed posterior ejus loco ut interserit ibi; *bellum ut Tiburti populo*. Deinde *Tiburtino populo* Lov. 4. et Hearnii Oxon. C.

§ 3 T. *Quinctium Pennum*] Ita Sigonius eumque secuti Gruterus aliique recentiores recte ediderunt, et ex scriptis meis unus præfert Lov. 5. Reliqui, cum edd. prioribus vel *Pænus*, vel *Penus* exhibent. Fasti Capitolini hic laceri sunt, et dictatoris tantum duo cognomina *CAPITOLINVS. CRISPINVS* servant. Vide ad VI. 42. § 4. In uno Gaertn. cognomen *Pennum* deficit.

Sergium Cornelium Maluginensem] *Ser. Cornelium* perspicue. *Signon*. Error, quem Sigonius notavit, in multis meorum codic. superfuit; itaque sæpius librarii inperiti lapsi sunt. Vide ad V. 29. § 2. At alii, et inter eos Flor. et Lov. 1. 2. 5. *Ser. Cornelium*: alii, ut Hav. et fortè Voss. 1. atque Harl. ambo, *Servium Cornelium*. In uno Hearnii Oxon. B. prænomen omissum est.

§ 4 *Macer Licinius comitiorum, &c.*] Legerem, *Macer Lic. et com. habend. causa ab Lic. cons. dictum scribit, et quia, &c.* Klockius. Ita emendanti Klockio nulli codd. favent. Neque etiam ea conjectura opus est. Verba enim *quia collega, &c.* non tamquam novum aliquid a Macro Licinio affirmatum, considerata sunt; sed tamquam causa, cur comitiorum habendorum causa, et quidem a Licinio consule, dictus dictator fuerit. *Et a Licinio dictum*, una voce exsultante, præfert Gaertn.

Quia collega comitia bello præferre festinante] Quomodo autem bello præferebat comitia consul? Num putemus sperasse, se festinatione consulatum adepturum, omisso bello? an proferre potius legendum? judicet lector. Glar. Lego *præfert'e*, pro *prævertere*. Klock. Nugatur Loritus, proferre legendum contendens contra

omnes Mss. et editos codd. De sententiæ perspicuitate neminem amplius questurum arbitror. *Gebh.* Klockii sententia omnino probari nequit. Codd. enim scripti in vulgatum præferre conspirant. Ob eandem causam recte etiam Glareani conjecturam Gebhardus rejecit. Recepta scriptura vera est, et indicat, collegam Licinii majorem comitiorum, quam belli, rationem habuisse. Ceterum *qui collega* Harl. 1. cum edd. Rom. 1472. et Parm. Vide ad xxxvi. 33. § 5. *Qua collega* Lov. 3. et Gaertn. Vide ad xl. 29. § 8. Tum *ab initio*, pro *comitia*, Lov. 2. Mox *continuaret consulares*, pro *consulatum*, et *fuerat*, pro *fuerit*, Gaertn. Sed quia sæpe cum subjunctivo occurrit. Vide ad ii. 8. § 5.

§ 5 *Quæsita ea propriæ familiæ laus*] *Quarta ea propria familiæ laus* Leid. 2. *propria familiæ laus* male etiam Voss. uterque, Leid. 1. Lov. 3. 4. 5. Port. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Mox *actorem*, pro *auctorem*, fragm. Hav. a m. pr. Eadem varietas sæpe in Mss. obvia est. Vide ad i. 26. § 5. Quis 'levis auctor' dicatur, vide ad i. 16. § 5.

Quum mentionem ejus rei in vetustioribus annalibus nullam] *Commentionem* Leid. 1. Vide ad iv. 24. § 7. *Quum intentionem* Leid. 2. Deinde *hujus rei* Gaertn. et edd. ante Aldum. Tum *veterioribus* Hav. at vox illa deficit in Gaertn. Denique *ullam* Lov. 3.

Ut belli Gallici caussa dictatorem creatum arbitrer, inclinatus animus] Huic sententiæ favent etiam Fasti Capitolini, qui dictatorem REI. GERUNDÆ CAUSA. dictum docent. Ceterum ubi *belli Gallici* Flor. sæpius obvio scribarum errore. Vide ad xxiv. 15. § 1. Nisi forte optimi cod. librarius uti *belli Gallici* dare voluisse censendus sit, quod tamen non placet ob trium vocum i littera desinentium sonum auribus minus gratum. Deinde *indignatus animus* Leid. 1. *inclinatus animus* Voss. 2. Port. et Gaertn.

§ 6 *Galli ad tertium lapidem Falaria via*] 'Falariensium' meminit Plin. iii. 13. in Picenis, quod melius quadrat, quam *Salaria via*, ut quidam habent codd. Et nota, quanto terrori fuerint Galli Romanis; nam proximo sequente quadriennio ter dictatorem crearunt propter Gallos, non ausi confidere consulibus. De Cisalpinis nunc loquitur. *Glareanus Falaria* legit, his verbis; 'Falariensium' meminit Plinius iii. 13. in Picenis, quod melius quadrat, quam *Salaria via*, ut quidam habent codd.' Quæ autem affert Glareanus, portenti similia sunt. Nam de *Salaria via* ita Festus l. xvii. voce 'Salaria.' 'Salaria via Romæ est appellata, quia per eam Sabini sal a mari deferebant:' et l. x. voce 'Lucaria.' 'Lucaria festa in loco colebant Romani, qui magnus inter viam Salariam et Tiberim fuit, pro eo, quod victi a Gallis fugientes e prælio ibi se occultaverunt.' Hunc tertium Gallorum motum nominat Appianus in Celtico T. Quintio duce compressum. *Sigon. Viæ Salarie* meminit etiam antiquus schol. Persii ad Satyr. ii. 36. 'Alii volunt Licinium tonsorem ac libertum Augusti Cæsaris significari prædivitem, cujus monumentum est pretiosi operis via Salaria prope urbem ad lapidem secundum.' Plura habent Bergier. de Publ. et Milit. Imp. Rom. viis iii. 23. et Hennin. ad eum locum. Non tantum quidam codd. ut Glareanus dicit, id est, ex mente ejus, quædam edd. sed etiam omnes codd. scripti et excusi, constanter *Salaria via* exhibent, nisi quod *Solaria* sit in Harl. 1. Recte autem Sigonius, quæ Glareanus de *via Falaria* notat, portenti similia esse monet. Præterea *pontem alienis* errore scribæ Leid. 1. quomodo etiam mox hoc § in eodem et in Harl. 1. errabatur. Paullo ante *eo certo anno*, pro *certe*, male Leid. 1. et in verbis seqq. *habere*, pro *habuere*, Gaertn.

Omnes jūiores sacramento adegit] *Omnes rumores* Leid. 2. *omnes mīores* Gaertn. Vide ad VI. 27. § 10. *Omnes junio* Hav. in quo simul vocabula seqq. *sacramento adegit, ingentique exercitu ab urbe deficiunt.*

§ 7 *Neutris erumpentibus]* Alii *eum rumpentibus.* Quid si legas *emrumpentibus*: ut v. 39. ‘*endomunito.*’ *Mstum neutris rompentibus.* Klock. Bene *neutris eum rumpentibus* emendatum a doctioribus: quippe et Mss. codd. et vetusti editi *neutris erumpentibus.* Gebh. *Eum rumpentibus* primum inveni in Basileensi 1531. Eam autem lectionem veram esse existimo, licet *neutris erumpentibus* non tantum præferant excusi priores, sed et Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. quinque, Harl. ambo, Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. L. 2. et C. *Neutris rumpentibus* ejusdem cod. B. ‘*Rumpere pontem,*’ ut II. 10. ‘*Fragor rupti pontis pavore subito inpetum sustinuit:*’ et Auct. Epit. Liv. lib. II. ‘*Ponte rupto armatus se in flumen misit.*’ ‘*Interrumpere*’ Livius ibid. dixerat paullo ante, ‘*Prædicere, ut pontem ferro, igni, quacumque vi possent, interrumpant.*’ Mox *timoris iudicium, pro indicium,* Lov. 5. et Hav. Præterea de ponte occupando transpositis vocibus Liv. 4.

Nec qui potiretur] *Poteretur* Flor. Priscian. Gramm. l. x. p. 881. ‘*In tior deponens tam tertiæ quam quartæ conjugationis unum invenitur, potior.*’ Virgilius in *Æneid.* III. ‘*Fas omne abruptit, Polydorum obruncat, et auro Vi potitur.*’ I, secundum tertiam conjugationem concurrit penultimam. Lucilius vero in l. v. ‘*Deficit alma Ceres, nec plebes pane potitur:*’ secundum quartam conjugationem producta penultima protulit. Vide etiam Vossium Gramm. v. 35. Secundum tertiam itaque *poteretur* formatum est; at *potiretur* secundum quartam. Similiter *poteretur* viri docti Ovidio restituerunt Met. XIII. 130.

‘*Tuque tuis armis, nos te poteremur, Achille:*’ ubi vide Heinsium, et Burmann. Eadem scriptura in uno cod. etiam obcurrit l. IX. c. 22. § 2. Eodem modo *oreretur*, pro *oriretur*, in scriptis Livii sæpius obvium est. Vide ad XXIII. 16. § 7.

Incertis viribus satis discerni poterat] Legendum est *decerni* contra omnes libros. Puta certamen, uter ponte potiretur. Lib. v. c. 55. ‘*Sed rem dubiam decrevit oportune vox emissæ.*’ x. 19. ‘*Postremo conditionem ferre, quæ decretura sit, non orator, sed imperator uter sit melior.*’ XXVIII. 14. ‘*Equitum jam diu anceps pugna erat, nec ipsa per se decerni poterat.*’ Iterumque cap. 33. ‘*Emissis levibus telis, quæ irritare magis, quam decernere pugnam poterant.*’ Ut ‘*certamen cernere*’ Plautus, ‘*cernere bellum*’ Lucretius Enniusque pro committere dixerunt; ita ‘*decernitur pugna,*’ cum pars ejus altera vincit. Sic apud Cæsarem, ‘*dijudicata jam belli fortuna,*’ Civil. II. 32. Tacitus Histor. III. 70. ‘*Dum inter Vespasianum ac Vitellium præliis legionum, captivitatibus urbium, dedicationibus cohortinum judicatur.*’ Ita Græci κρίνειν. Diodorus lib. XVII. Μη συγκαταβαίνειν εἰς τὸ διὰ μάχης κρίνειν τὸν πόλεμον. Sic Libanius Paneg. in consulatum Juliani p. 242. Βουλευόμενου τοίνυν ἐν Παννονίᾳ περὶ τῆς Θράκης, εἴτ’ ἐμβολῆς εἴτε καθέδρας ὁ καιρὸς, τύχη τις κρίνει τὸ ἔργον, ἡσυχάζοντων ὄπλων, πρέπον ἐξευροῦσα τῇ συγγενείᾳ πέρας: ita scribendum, non Παιονία: sed hic dupliciter peccavit interpres: primum vertendo, sive impressionis faciendæ, sive residentiæ opportunitas occurreret: dein fortuna quædam opus expendebat. Debuit autem, utrum ultro aggrediendi, an belli trahendi tempus foret: tum, fortuna rem decrevit. Per mortem Constantii nimirum, quæ prohibuit, ne cognata arma miscerent. Sic ipse Julianus in epistola quadam Εἰ δὲ μάχῃ κριθείη, τῇ τύχῃ

ἅπαντα καὶ τοῖς θεοῖς ἐπιτρέψαι. Libanius declamat sub persona Ulyssis p. 211. Εἰ τὸ πρῶγμα εἰς πόλεμον προβαλῇ, καὶ τοῖς ὅπλοις τὴν κρίσιν ἐπιτρέψαιμεν. J. F. Gron. Omnes etiam codd. nostri ἀπλῆς discerni retinent. Nihilominus, Gronovium recte decerni emendasse, existimo. 'Discernere' enim distinguendi, dirimendi; at 'decernere' dijudicandi rem dubiam, atque ita hæsitationi finem imponendi significatione usurpari solent. Præsertim eo sensu 'decernere' Livio frequens est, ex quo quædam jam exempla ad hunc locum Gronovius laudavit. Similiter locutus est I. 23. 'Ineamus aliquam viam, qua, utriusque imperent, sine magna clade, sine multo sanguine utriusque populi, decerni possit.' VIII. 23. 'Certamina nostra non verba legatorum, sed campus Campanus, in quo concurrendum est, decernet.' Et mox 'Samnis Romanusne imperio Italiam regat, decernamus.' XXI. 4. 'Itaque haud facile decerneres, utrum imperatori, an exercitui carior esset?' ubi ante Gronovium similiter erat peccatum. cap. 56. 'Neque præimbri satis decernere possent, qua suis opem ferrent.' XXII. 61. 'Mirari magis, adeo discrepare inter auctores, quam, quid veri sit, decernere queas?' quibus etiam locis Gronov. partim auctoribus vetustis codd. partim ex conjectura, veram lectionem restituit. Doujatius vulgatum defendit, et 'discernere' Latini esse, pro dijudicare, dispicere, contendit: ad quod probandum utitur unico loco ex Cic. Partit. c. 22. 'Temperantia in suas itidem res et in communes distributa est, duobusque modis in rebus commodis discernitur; et ea, quæ absunt, non expendo, et ab iis, quæ in potestate sunt, abstinendo. In rebus autem commodis est itidem duplex: at quisque satis videt, dividendi potius, quam dijudicandi vel dispiciendi, sensu ibi accipi debere. Alibi etiam

hæc verba in Mss. confunduntur. Vide viros doctos ad Suet. Cæs. cap. 19. Præterea *secretis viribus* Lov. 4. in *cel'is*, sive in *ceteris, viribus* Hav.

§ 8 *Tum eximia corporis magnitudine in vacuum pontem Gallus processit*] Cum *eximia* Lov. 4. Vide ad Epit. I. XLVIII. circa finem. *Tunc* editi quidam ex vetustioribus. Sed *Tum* erat in Rom. 1472. et Parm. quod Aldus, adstipulantibus reliquis codd. revocavit. Vide ad II. 12. § 15. Insuper *Gallus in pontem processit vacuum*, in aliam seriem digestis vocabulis, idem Lov. 4.

Et, quantum maxima voce potuit, Quem nunc, inquit] Additamentum istud verbi *potuit*, luxuriantium sciorum interpretamentum, auctoribus Pall. I. ac 3. Mss. exigatur. Quadrigarius apud Gellium IX. 13. 'Ex templo silentio facto cum voce maxima conclamat, si qui secum depugnare vellet, uti prodiret.' Gebh. Illud *potuit* apud me tantum omittunt Voss. 2. et Lov. 3. quibus præfero reliquorum, et inter eos etiam omnium optimorum codicum, in hac voce tuenda consensum. Præterea *quantum maxima potuit voce* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Si libri adsentirentur, mallem *quam maxima voce potuit*. Ita Sallust. in Jug. c. 13. 'Jugurtha, quam maximas potest, copias armat:' ubi etiam quidam τὸ *potest* pro abundanti habuerunt, reprehensi a Cortio, qui nos remittit ad illa, quæ notat ad Sall. Cat. c. 4. § 3. Sane *q̄ tum*, id est *quam tum*, præfert fragm. Hav. Vide ad Livii IV. 49. § 8. *Quam* autem et *quantum* alibi in Mss. commutari solent. Vide ad V. 4. § 1. Vel etiam legi posset *quanta maxima voce potuit*: ejus locutionis ex Livio plura exempla vide ad IX. 10. § 10. et ad XLII. 15. § 1. Et ita etiam Cic. sæpius; ut in Philipp. III. 2. 'Cui quamquam gratia referri tanta non potest, quanta debetur, habenda tamen tanta est, quantam maximam animi nostri capere possunt:' de Senect. c. 12. 'Fin-

gere animo jubebat, tanta incitatum aliquem voluptate corporis, quanta percipi posset maxima.' de Amic. c. 20. 'Tanta est inter eos, quanta maxima potest esse, morum studiorumque distantia.' Quintil. Declam. cccxxxiii. 'Accepi beneficium, quantum maximum dare parentes liberis possunt.' Curtius iv. 8. 'Quanta maxima celeritate potuit, contendit:' ubi videndi Acidal. et Freinsheim. nec non Snakenb. ad Curtii v. 9. § 1. Adde etiam viros doctos ad Quintil. Declam. cccxxxiii. p. 653.

Quem nunc, inquit, Roma fortissimum virum habet, procedat, agendum] *Quem nūo, inquit* Lov. 5. Sed lectio illa inde orta est forte, quod nūc scriptum fuisset. Deinde *virum fortissimum* Flor. Voss. uterque, Leid. 2. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. ambo, Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. quorum auctoritati ac consensui cessi. Tum *agendum* Leid. 1. et Parm. ed. Male. Vide ad iii. 62. § 4. *Procedat ad pugnam agendum* Lov. 4.

Ut noster duorum eventus ostendat, utra gens bello sit melior] *Ut duorum eventus* Klockian. Non sequor. Infra hoc lib. c. 40. 'Quod meum factum dictumve consulis gravius, quam tribuni, audistis?' ubi etiam simili errore quidam codd. τὸ meum omiserunt. Vide quæ ad eum locum notantur. *Noster duorum ostendat eventus* Port. et Hav. Tum *utra gens sit melior* fragm. Hav. a m. pr. Sed recte manus altera τὸ bello adscripsit. Supra iv. 2. 'Sic pace bonos, sic bello fieri:' ubi vide plura. Ita ὁπὴν ἀγαθός, seu bello bonus, Homer. Il. B. 408. Αὐτόματος δὲ οἱ ἦλθε ὁπὴν ἀγαθός Μενέλαος: et sæpissime alibi.

CAP. X. § 1 *Diu inter primores juvenum Romanorum silentium fuit]* *Inter primos tum juvenum* editi vetusti ante Aldum: *inter primorum juvenum* nullo sensu Voss. 2. Lov. 3. et fragm. Hav. a m. pr. Præterea *silentio* fuit Flor.

Et abnuere certamen, &c. et præcipuam sortem periculi petere] Prius et deficit in Lov. 2. et ed. Parm. Vide ad ii. 44. § 3. Tum *adnuere* Leid. 1. *annuere* fragm. Hav. a m. pr. Vide ad xxxvi. 34. § 6. Insuper vox *certamen* exsulat a Leid. 2. Deinde *sortem periculi præterire* Lov. 2. in marg.

§ 2 *T. Manlius, L. filius, qui patrem a vexatione tribunicia vindicaverat]* *Pf. Manlius* Flor. Forte librarius indicare voluit, se duplicem lectionem invenisse, *P. Manlius* et *T. Mantius*, quæ posterior sola vera est. Id enim prænomen passim alibi ipsi tribuitur. Deinde *Lutius Furius*, pro *L. filius*, Lov. 3. quomodo non raro alibi scribæ lapsi sunt. Vide hoc lib. ad c. 5. § 3. Tum *tribunicia vexatione*, vocibus transpositis, Lov. 4.

Non si certam victoriam videam] *Nisi certam victoriam* Voss. 1. a m. sec. Leid. 2. et Lov. 1. Nihil muto. Si hic ponitur pro 'etsi.' Vide ad v. 51. § 1. Paulo ante *inuisu tuo*, pro *iniussu tuo*, Lov. 1. Ita sæpe *iussus* et *uisus* commutantur. Vide ad ix. 24. § 4.

§ 3 *Si tu permittis, volo ego illi bellæ ostendere]* *Sed si tu permittis* Lov. 4. et Hearnii Oxoniensis L. 2. quod displicet. Illud *sed* enim ex numero est illarum particularum, quibus stilum Livianum non adsecuti librarii orationem ejus ex illorum sententia hiantem ac male cohærentem fulcire soliti sunt. Vide ad vi. 32. § 8. Præterea *volo ergo illi bellæ* Flor. errore librarii. Ita et alibi sæpe peccatur. Vide ad xxxvii. 53. § 11. Tandem *ostentare* Lov. 4. Ea quidem verba sæpe confunduntur. Vide ad xxviii. 3. § 11. Verum *ostentare* hic locum habere nequit. Verbum *ostendere* deficit in Klockian.

Me ex ea familia ortum, quæ Gallorum agmen ex rupe Tarpeja dejecit] *Ex illa familia* Harl. 2. Port. et Hav. *ex familia*, omisso pronomine, Lov. 1.

Tum *ex rupe Tarpei* Voss. 1. Leid. 1. et Lov. 1. a m. pr. quasi voluissent librarii *ex rupe TarpeI*, sive *Tarpeji*. At vulgatum, pro qua stant reliqui codd. verius est. Tum *dijecit* Harl. 1. *adjecit* Leid. 1. qui *abjecit* dare voluisse videtur, quemadmodum est in Lov. 2. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Male. Lib. v. c. 47. 'Rēum haud dubium ejus noxæ, adprobantibus cunctis, de saxo dejecit:' ubi alia exempla videnda sunt. Auctor Epit. Liv. lib. v. 'Quum per aversam partem Capitoli jam in summum evasisent, proditi clangore anserum, M. Manlii præcipue opera dejecti sunt.'

§ 4 *Macte virtute, inquit, hac pietate*] Rott. Flor. Voss. uterque, *ac pietate*. Lib. x. c. 40. 'Tu quidem macte virtute diligentiaque esto.' Jac. Gron. *Atque pietate* Neapol. Latinii: a *pietate* Leid. 1. Reliqui omnes *ac pietate*, quomodo Jac. Gronov. emendavit, et in contextum recepit. Neque aliter, formulam hanc *Macte virtute* inlustrans, locum laudat Brisson. de Formul. lib. iv. p. 348. Solent autem alibi τὰ *ac* et *hac* inter se commutari. Vide ad xxxv. 26. § 7. Hac emendatione recepta, non opus est, ut cum Doujatio, in omnes se formas vertente, ut vulgatæ lectioni commodum sensum inveniatur, *hac pietate* idem esse credamus ac 'qua es, vel qua fuisti pietate.' Hic enim poni pro tali, hujusmodi. Id tamen ut ipsi concedamus, quæ, quæso, erit compositio, *Macte virtute, hac pietate*? Mox in *patrem, patriam*, sine conjunctione que, Harl. 2. Deinde, addita voce, *I, perge* Harl. 2. et Port.

§ 5 *Hispano cingitur gladio, ad propriorem habili pugnam*] Polyb. vi. 21. Καλοῦσι δ' αὐτὴν Ἰβηρικὴν ἔχει δ' αὐτὴ κέντημα διάφορον, καὶ καταφορὰν ἐξ ἀμφοῖν τοῖν μεροῖν βίαιον, διὰ τὸ τὸν ὀβελίσκον αὐτῆς ἰσχυρὸν καὶ μόνιμον εἶναι. Klock. Atqui tum nondum commercia erant inter Romanos et Hispanos, t apud Suidam v. Μάχαρρα Polybius,

ut docti putant, auctor est, gladii Hispaniensis usum demum bello Hanniballico a Romanis receptum. Explicat hunc nodum Lipsius de Milit. Rom. iii. 3. Nec prolepsis inusitata est Livio. Vide ad i. 44. et iv. 54. Duk. Idem Polyb. iii. 114. Τῆς μὲν γὰρ οὐκ ἔλαττον τὸ κέντημα τῆς καταφορᾶς ἴσχυε πρὸς τὸ βλάπτειν. Livius xxii. 46. Gladii 'Hispano punctim magis, quam cæsim, adueto petere hostem, brevitate habiles, et cum mucronibus.' Ceterum *propriorem* Leid. 1. et Lov. 3. *piorem* Klockian. *ad prætiae habili pugnam* Flor. Paulo ante *prædextre scutum perperam* Hav. 'scutum pedestre,' ut vi. 8. 'Adrepto repente equo cum scuto pedestri advectus:' contra *scutum equestre* est XLIII. 6.

Armatum adornatumque] *Armatum ordinatumque* Hav. *Tò adornatumque* omittit Hearnii Oxoniensis L. 1. Male. Infra xxiv. 48. 'Armandi ornandique et instruendi eos artem ignorare:' ad quem locum plura notantur.

Memoria dignum antiquis visum est [linguam, &c.] Inter antiquos fuit etiam Q. Claudius Quadrigarius, qui in primo Annalium, teste Gellio ix. 13. hanc pugnam describens, ita ait: 'Deinde Gallus irridere cœpit, atque linguam exsertare.' Sigon. Hujus prælii picturam multis postea seculis in foro Romano prope rostra vetera sub novis tabernis argentariis publicatam mansisse, et in tabula, facta in scuti Gallici vel Cimbrici formam, exhibitam fuisse Galli istius exsultantis ac barbæ linguam exsertentis imaginem, ex Cic. de Orat. ii. 66. Quinctil. Instit. Orat. vi. 3. et Plin. Hist. Nat. xxxv. 15. docuit Pighius in Annal. ad a. cccxcii. p. 277. in loco Cic. pro *pictum Gallum in Mariano scuto Cimbrico*. Ordine vocabulorum mutato *dignum visum antiquis* est præferunt edd. antiquæ usque ad

Aldum, qui dedit, ut nunc vulgo editur. Cum eo autem stant omnes codd. Verba præcedentia *quoniam id quoque* desunt in Klockian.

Linguam etiam ab inrisu exserentem] Quadrigarius, 'Deinde Gallus irridere, atque lingua exerrare.' Quam lectionem Lipsius Epistol. Quæst. IV. 2. commentus est: iteratque Elector. I. 7. Sed rectius membranæ Pall. *linguam exsertare*: propugnavitque Casaubonus ad Suetonium in Aug. c. 29. defendit hic quoque Livius. Quoniam Quadrigarii huc apte se intulit mentio, diversam in illo scripturam membranarum Pall. indicabo. Vulgatur, 'manu significare cœpit, utrique quiescerent pugna: facta pausa est.' Illæ habent *ut utrique quiescerent pugnare: pugna facta pausa est*. Fidem meam præstare lectori volui: bonitatem vero non possum hujus lectionis. Gebh. Tò etiam non adparet in Lov. 2. Tum *exherentem* Leid. 1. *exercentem* Lov. 3. sed errore scribæ. Solent autem alibi verba 'exerere' et 'exercere' commutari. Vide Casaubon. et Burm. ad Sueton. Tiber. c. 33. Ceterum Lipsianam emendationem in loco Quadrigarii apud Gellium IX. 13. probat etiam Bernart. ad Statii Theb. VI. 473. Contra vulgatam scripturam defendit Cerda ad Maron. Æneid. VI. 825. quæ etiam præferenda est, tum ob rationes a viris doctis datas, tum ob locum Plinii Hist. Nat. XXXV. 4. 'Ostendens in tabula pictum inficetissime Gallum exserentem linguam.'

§ 6 *Recipiunt se inde ad stationem*] Melius in vet. lib. *Recip. se inde ad stat. ceteri*. Sigon. Vox *ceteri* debetur Sigonio: sed an ideo gratia quoque debeatur illi, qui non necessariarum vocum colluvie vult scatere nitidissimum auctorem, dispiciant cordatiores. Abest ea profecto a Pall. duobus melioribus, et a vetustissima recensione J. Andreae. Gebh. Nec Thuan. nec duo vel Voss. vel melio-

res Pall. nec vet. ed. ulla τὸ *ceteri* agnoscunt a Sigonio insertum; idque nos ab scholiaste mutuatos esse, qui addiderunt, librarios non dubitamus. J. F. Gron. Accipiunt Leid. 1. Male. Supra III. 4. 'Primo concursu pulsus se in castra recepit:' et sæpe alibi. *Se inde*, ut præscribitur Sigonii scholio, Harl. 2. Port. et Hav. reliqui *inde se*. Deinde *ceteri*, a Sigonio additum, in iisdem tantum, Sigonii vet. lib. consentientibus codd. et in margine fragm. Hav. a m. sec. superest. Alii omnes, vocem illam rejicientes, probant, eam recte viris doctis displuisse. Hearne licet lectionis a Sigonio invecatæ eamque inprobantis Gronovii sententiæ meminerit, attamen ne verbo quidem monuit, quæ scriptura fuerit librorum, quos Oxonii consulnit.

Et duo in medio armati, spectacula magis more, quam lege belli, destituntur] *ēt duo*, id est *etiam duo*, Hav. Tum *spect. more magis* Leid. 1. Præterea vox *belli* exsulat a Lov. 2. Denique *destinantur* Klockian. Male. Vide ad XXIII. 10. § 5.

Nequaquam visu ac specie æstimantibus pares] *Nequicquam visu* Lov. 4. Vide ad XXVII. 26. § 2. *neque visu* Gaertn. Tum *visu ac speciem æstim.* Leid. 1. *extimantibus* fragm. Hav. et Lov. 1. 2. 3. ac 4. *æstimantur* Flor.

§ 7 *Versicolori veste, pictisque et auro calatis refulgens armis*] *Versicolore veste* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Ut apud Ovid. Fastor. V. 356. 'Sic est hæc cultu versicolore decens.' At ea forma, qua vulgo editur, etiam obcurrit XXXIV. 1. 'Neu vestimento versicolori uteretur:' ita etiam Florus I. 16. § 7. 'Aureis et argenteis armis, discolori veste usque ad ambitum armatam.' *Versi coloris veste* Lov. 5. et Port. a m. sec. Sed una voce 'versicolores tunicæ' etiam memorantur IX. 40. 'Tunicæ auratis militibus versicolores, argentatis lintearum candidæ:' et 'diversicolores aleæ'

in dedicatione Æneidos: 'Marmoreusque tibi diversicoloribus alis In morem picta stabit amor pharetra:' *universicolori veste* perperam Harl. 1. Mox *pictisque auro cælatis*, sine vocula et, Leid. 2. qui etiam in verbis seqq. *in armis humilibus* mendose præfert. Supra hoc cap. 'Hispano cingitur gladio, ad propiorem habili pugnam:' ubi etiam laudavi huc facientem locum ex Livii xxii. 46. Mela i. 5. 'Parma elephantino tergo exsecta, ingens, et ob magnitudinem nulli nunc usuro habilis.' Vide J. F. Gronov. ad Epit. Liv. lib. lvii.

§ 8 *Non cantus, non exsultatio, armorumque agitatio vana*] *Non tantus cantus* Hearnii Oxon. L. 1. Forte *tantus* tamquam variam lectionem vocis *cantus* in margine invenit librarius, atque utrumque junxit, quemadmodum alibi sæpe factum est. *Non catus* Leid. 1. Deinde *agitatio varia* Lov. 3. et fragm. Hav. solito errore. Vide ad xxii. 7. § 4.

Pectus animorum iræque tacitæ ple- num] *Pectus animosum* edd. vett. quas vidi, usque ad Frobenium, qui 1535. *animorum* vulgavit, consentientibus omnibus scriptis. 'Animos' et 'iram' jungit etiam Ovid. Metam. i. 166. 'Ingentes animos, dignas Jove concipit iras:' ita enim legendum monnit Burmann. et *animos* per 'iracundiam' exposuit. Deinde *iræ* deficit in Leid. 1. at *tacitæ* in edd. Rom. 1472. et Parm. Male. Observavit enim Jac. Gronovius in scholis domesticis, quibus Livium discipulis exposuit, imitationem quasi Homeri esse, qui similiter fere locutus est in Iliad. Γ. vs. 8. Οἱ δ' ἄρ' ἵσαν σιγῇ μέγεια πνέοντες Ἀχαιοί. Mox *omnium ferociam* non recte Hav.

§ 9 *Tot circa mortalium animis spe metuque pendentibus*] *Animi*, non *animis*, legi oportere, existimat idem, quem ingenio dixi excellere, Florebellus: ut sit, 'tot mortalibus pendentibus animi spe metuque;' et il-

lud exprimatur, quod est viii. 13. 'Tot populos inter spem metumque suspensos animi habetis.' Sigon. Florebellus, referente Sigonio, *animi*: sicut et c. 30. 'Quid illis nos, Patres conscripti, sollicitis ac pendentibus animi renuntiare jubeatis.' Contra omnes Mss. *animis*. Sic viii. 13. habent duo Pall. Mss. *Tot populos inter spem metumque suspensos animis habetis*. Unus tamen et vetustissimæ edd. *animi*. Gebh. *Animi* Gronovius etiam in prima ed. notarum, scribendum conjecit, et locutionem 'pendere animi' multis similibus exemplis inlustravit: sed in posterioribus curis conjecturam expunxit, eademque exempla retulit ad hujus libri c. 30. § 22. Et recte. Omnibus enim scriptis et editis in vulgatam lectionem conspirantibus, eam veriore esse existimo. Certe quemadmodum 'pendere animi' vel 'animis,' ita etiam ipse 'animus' dicitur 'pendere' ac 'suspensus esse.' Supra v. 39. 'Omne inde tempus suspensos ita tenuit animos usque ad lucem alteram:' ad quem locum plura vide. 'Animus' autem 'pendet spe metuque,' quemadmodum 'omnia metu mutuo suspensa esse' dicuntur ii. 32. Panllo ante *constitere acies inter duas*, transpositis vocibus, Lov. 4. qui ordo interdum Livio placuit. Vide ad ii. 19. § 8. Præstat tamen reliquorum nihil mutantium fidem sequi.

Velut moles superne imminens] *Velut moles superimminens* Hav. Ita Val. Max. i. 8. ex. 2. 'Myrto frequentibus ramis diffusæ superimminentem excelsæ magnitudinis palmam circumdedit.' Virgil. Æn. xii. 305. 'Pastorem primaque acie per tela ruentem Ense sequens nudo superinminet.' Statius Theb. iv. 529. 'major superinminet ordo:' ita recte emendarunt Gronov. ac Barth. ut et Nic. Heinsius ad Nason. Metam. iv. 689. Et ita etiam est in vetustissimo Msto Cassellano, atque in alio, quem

beneficio viri, dum viveret, optimi atque amici integerrimi Petri Vlammingii cum editis contuli. Quum tamen cetera Mss. turba, et præsertim præstantissimi quique codd. in vulgatum conspirent, eam lectionem servandam arbitror. 'Superne imminere,' ut 'desuper imminere' apud Stat. Theb. 1. 660. 'Pallidus Inachiis qui desuper imminet Argis, Dum morior, depelle globum.' Ita 'superne ingerere tela' Curtius dixit l. viii. c. 11. 'superne innatare' Plinius Hist. Nat. xxxiii. 6. Voce *superne* utitur etiam Liv. 1. 25. 'Gladium superne jugulo defigit.'

Vanum cæsim cum ingenti sonitu enses dejecit] *Cæsum* Lov. 1. a m. pr. *cæsi* Leid. 1. et Gaertn. At tota illa vox exsulat a Klockian. Male. Livius xxii. 46. 'Hispano punctim magis, quam cæsim, petere hostem adueto.' Paulo ante verba *projecto lava scuto in advenientis culpa* librarii deerant in Gaertn.

§ 10 *Mucrone surrecto*] *Subrecto* scribunt Voss. 2. Leid. 1. Harl. 1. et Flor. cum edd. Rom. 1472. et Parm. orthographia tantum diversa; ex quo deinde factum est *subjecto* in Lov. 2. Curtius ix. 5. § 11. 'Linquentem revocavit animam, et nudum hostis latus subjecto mucrone hausit:' ubi tamen Acidalius et Freinsh. *subrecto* conjecerunt, sed invitis Mss. qui editam lectionem servant, nisi quod in uno vel altero vox *subjecto* omittatur. Et forte vulgatum defendi ibi potest: ut 'mucronem subjicere' dicatur, qui mucrone erecto superincurrentem hostem vulnerat, quemadmodum dicimus 'subjicere in equum,' de qua locutione vide ad vi. 24. § 5. Hic tamen unius istius cod. lectio probanda non videtur, sed erranti librario potius adscribenda esse. Ita autem interdum variant codd. et vetustæ edd. Vide quæ notavi ad Silii Italici x. 253. At *surrepto* præferunt Leid. 2. Lov. 1. 4. et Hav. qua ra-

tione etiam alibi lapsi sunt scribæ: sæpius enim commutarunt 'directus' et 'direptus,' ut et 'directio' et 'direptio.' Vide ad xxxvii. 31. § 5. Vulgatum verum est. Silius Italic. x. 253. 'Ilia cornipedis subrecta cuspidem transit:' ubi plura olim dixi.

Quum scutum scuto inum perculisset, totoque corpore interior periculo vulneris, &c.] Pictura est, sed admodum difficilis, ita ut quidam pro *interior* legere *inferior*, sed non placet. Porro quod ait, 'inter corpus armaque,' nisi de scuto ac Galli gladio intelligas, non equidem assequor. *Glar.* Obscurum quia censet esse hunc locum Glareanus, ejus sensum exponam. ['Sigonius quidem exponit; res tamen nihilominus manet in obscuro: discutiat lector locum, et videbit, Livium ipsum ex Quadrigarii imitatione hanc commisisse obscuritatem.'] Manlium, ait, cum scuto scutum inum Galli percussisset, toto corpore, ne a Gallo vulneraretur, Gallum ipsum subiisse, et proxime ad eum accessisse, ita ut se inter corpus Galli et scutum ejus implicaret. Sed enim Q. etiam Quadrigarius in primo Annalium, auctore Gellio ix. 13. a quo hujus pugnae descriptio sumta a Livio est: 'Manlius iterum sento scutum percutit, atque de loco hominem iterum dejecit: eo pacto ei sub Gallico gladio successit, atque Hispanico pectus hausit.' *Sigon.* Pall. 1. ac 3. *scuto unum.* Pal. 2. *scuto inum pertulisset.* Campanus cum scuto scutum in unum perculisset: aspice temeritatem hujus hominis. *Gebh.* Hanc lectionem in prima invenio Curionis ed. Priores præferunt *scuto scutum*: qui ordo verborum superest in Flor. Voss. utroque, Leid. utroque, Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. 1. et fragm. Hav. at vox *scuto* deficit in Port. et Hav. Priorem itaque lectionem revocavi. Tum *unum*, pro *inum*, Voss. 2. Lov. 2. 4. Harl. 2. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. a m. pr.

De hoc errore vide ad VIII. 6. § 2. Deinde *periculis sed*, pro *perculisset*, Leid. 1. *periculisset* fragm. Hav. a m. pr. *pertudisset* Harl. 2. *pertulisset* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 2. 5. Gaertn. et Hav. quomodo sæpe librarii lapsi sunt. Vide ad xxxv. 27. § 16. *Percussisset* malebat Hearnii, quia Quadrigarius apud Gell. l. laud. inquit, 'Manlius, animo magis, quam arte, confisus, scutum scuto percutit:' et deinde 'Manlius iterum scuto scutum percutit.' Solent autem *perculit* et *percutit*, ac *perculus* et *percussus* in Mss. confundi. Vide Nic. Heinsium ad Nason. Metam. v. 98. et eundem ac Burm. ad Nason. Metam. iv. 138. Adde quæ notavi ad Silii II. 213. et ad Livii xxxiv. 15. § 2. *Interior periculo vulneris*, qui prope adeo sub gladium Galli successit, ut vulnerari non potuerit. Ita xxiv. 34. 'Quæ propius quædam subibat naves, quod interiores ictibus tormentorum essent.' His autem Livius exprimit id, quod Quadrig. dixerat 'ne Gallus impetum icti haberet,' præsertim si verba hæc loco mota superius collocemus, ex sententia Yvon. Villiom. II. 4. quam etiam Gronov. verisimilem credidit.

Insinuasset se inter corpus armaque] *Ni insinuasset* Leid. 2. *nisi juvasset* Hav. Tum *sed*, pro *se*, Voss. 2. et Lov. 3. Denique *intra corpus* idem Lov. 3. Vide ad v. 27. § 3.

Ventrem atque inguina hausit] Eodem verbo usus etiam est Quadrig. apud Gell. loc. laud. 'Ei sub Gallicum gladium successit, atque Hispanicum pectus hausit.' Vide quæ notavi ad Silium Ital. v. 524. Ceterum *ventrem ac inguina* Lov. 4. contra morem Livianum. Vide ad x. 36. § 17. Paulo ante *uno altero subinde ictu*, sine conjunctione *que*, Leid. 2.

In spatium ingens ruentem porrexit hostem] 'Porrigi' dicuntur mortui. Horatius Epod. x. 21. 'Opima quod si præda curvo litore Porrecta mer-

gos juveris.' Statius Theb. XI. 12. 'Quantus Apollinæ temerator matris Averno Tenditur, ipsæ horrent, si quando pectore ab alto Emergunt, volucres, immensaque membra jacentis Spectant.' Gebh. *In spatium ingens porrigitur*, qui jacens ingens spatium corpore occupat. Silius VI. 153. 'serpens centum porrectus in ulnas Letalem ripam et lucos habitabat Avernus.' Ovidius Amor. Eleg. III. 11. 25. 'Idem per spatium Tityon porreximus ingens.' Metam. II. 197. 'Porrigit in spatium signorum membra duorum.' Virgil. Æneid. VI. 597. 'per tota novem cui jugera corpus Porrigitur.' Simili fere modo 'acies in longitudinem porrecta' xxv. 21. Præterea *euntem*, pro *ruentem*, perperam Hav.

§ 11 *Jacentis inde corpus*] *Jacens inde corpus* edd. antiquiores. Pro quo deinde Mediolan. a. 1505. hinc Ascens. a. 1513. et 1516. tum Aldus, et postea reliqui *jacents* dederunt; quod constanter in scriptis omnibus superest.

Uno torque spoliavit: quem respersum cruore collo circumdedit suo] Quadrigarius apud Gell. loc. laud. 'Torquem detraxit, eamque sanguinolentam sibi in collum imponit.' Gebh. *Torque uno spoliavit* Harl. 2. Port. et Hav.

§ 12 *Defixerat pavor cum admiratione Gallos*] *Defix.* Gallos cum admir. pavor Lov. 4. *Defix.* pavor cum admir. animos Gallorum Hearnii Oxon. C.

Ab statione obviam militi suo progressi] *A statione* Gaertn. *obviam ab statione* Leid. 2. et Lov. 1. quorum posterior etiam exhibet *prægressi*, sollemni scribarum errore. Vide ad ix. 10. § 6. Vox *obviam* ab operis typographorum omissa est in ed. Parm.

Laudantes gratulantesque ad dictatorem perducunt] Inverso ordine Pall. tres et Campani ed. *gratulantes laudantesque*. Gebh. Eo ordine transposuit vocabula Jac. Gronovius, eum-

que secutus J. Clericus. Neque aliter est in scriptis meis, nisi quod *laudantes* non adpareat in Lov. 5. Deinde *producunt* Lov. 4. Male. Supra v. 15. 'Quum perductus ad imperatorem, inde Romam ad senatum missus esset:' ubi vide quæ notantur.

§ 13 *Inter carminum propemodum incondita quædam militariter joculantes*] Ego hæc corruptissima arbitror. Sensus et Latinitas satis placerent, si legeretur *Inter carminum licentiam inconditosque ac militares jocos*. T. Fab. Muretus *In carminum*. Ego sic explico: 'Cognomen Torquati auditum inter joculantes militariter incondita quædam prope carminum modum, celebratum deinde.' Nam quod Sigonius *additum*, nusquam in meis reperio. J. F. Gron. Doujatius hic more graculi Æsopici alienis plumis nitet. Quum enim Gronovius vulgatam lectionem adversus Fabrum defendisset, et verum verborum sensum non modo hoc loco, sed etiam ad l. vi. cap. ult. § 10. recte ostendisset, gloriam hanc ipsi sublegere conatus est. Ne tamen conditioni furtivæ locus esset, subficere credidit, si, verbis servatis, tantum ordinem paululum inverteret, ita ad hunc locum notans: 'Mihi,' &c. [Vid. Not. Delph.] An in animum inducere potuit, quoniam adnotatio Gronovii vel non suo loco reperiretur, vel in ed. 1665. qua usus est, inter addenda legeretur, fore, ut furtum hoc numquam deprehenderetur? Ceterum prima vox *Inter* deest in Hav. Ejus loco *In* legunt quædam edd. vet. ut Mediol. a. 1480. Tarvis. utraque, Veneta 1495. aliæque. Vide ad Livii xxxviii. 57. § 6. Hinc *carminum quoque modum* ed. Mediol. 1505. quod etiam Ascens. 1513. et 1516. in margine ostentavit. Sed frustra. Tum *incognita* habet Lov. 3. *inconditi* Gaertn. in quo etiam vox sequens *quædam* non adparet; sed quæ ejus loco exstat in Port. a m. pr. Tandem *jaculantes* præferunt Leid.

ambo, Lov. 1. 2. 4. et fragm. Hav. a m. pr.

Torquati cognomen auditum] Non paucis verbis egnerim, si, quam diverse hic locus legatur, enarrare vulerim: neque solum verbum *auditum*, pro *additum*, sed in præcedentibus quoque. Sit igitur suum unicuique liberum judicium; nam hæc omnia prosequi neque possumus, neque volumus. Glar. Lege *additum* ex veteribus libris. Sigon. Ms. Fuldensis *Torquatus cognomentum auditum*. Modius. Quid desideretur in hac lectione, omnium Mss. codd. atque editorum auctoritate subfulta, doceat me Sigonius, e libris nescio quibus sublestissimæ fidei præferens *additum*. Vult enim Livius, ex joculantibus incondita militariter propemodum carminum Torquati cognomen auditum hæsisse tum T. Manlio, tum posteris familiæque ejus. Modius laudat e Mss. Fuldensibus *Torquatus cognomentum auditum*. A. Gellius ix. 13. 'T. Manlius, summo loco natus, apprimeque nobilis fuit. Ei Manlio cognomentum factum est Torquatus:' ubi membr. Pall. habent *Torquati*. Gebh. *Additum*, quod recte Gronovio displicuit ad verba præced. ut et Gebhardo, apud me tantum superest in perpetuis adseclis vet. lib. Sigonii Port. et Hav. Reliqui stant pro vulgata scriptura, nisi quod *auditu* sit in Leid. 1. et Lov. 2. Præterea *cognomine* Lov. 5. *nomen* Klockian. cum edd. Rom. 1472. et Parm. *Torquatus cognomentum*, quod Modius in Msto Fuld. invenit, in nullo apud me superest. Neque etiam vulgatum mutuo. Supra i. 56. 'Bruti quoque haud abnuitt cognomen.' ii. 8. 'Inde cognomen factum Publicolæ.' cap. 13. 'Cui postea Scævola a clade dextræ manus cognomen inditum.' Infra hoc lib. c. 32. 'Non si mihi novum hoc Corvi cognomen Diis auctoribus homines dedistis, Publicolarum vestustum familiæ nostræ cognomen me-

moria excessit.'

Posteris etiam familiæque honori fuit] Vet. lib. *posteris et familiæ honori fuit.* Sigon. Pall. Mss. 1. ac 3. *celebratumque deinde posteris, etiam familiæ honori fuit.* Pal. 2. *vero celebratum deinde posteris et familiæ honori fuit.* Campan. *celebratum deinde posteris familiæque honori fuit.* Quadrigarius *Quo ex facto ipsi posterique ejus Torquati sunt cognominati.* Gebh. Sigonius *posteris et familiæ.* Ego in duobus Voss. duobusque Pall. video *posteris etiam familiæ honori fuit.* J. F. Gron. Non contemnenda est scriptura horum librorum: nam idem est ac *posteris, atque etiam familiæ.* Cicero in Brut. cap. 75. 'Splendidam quamdam minimeque veteratoriam rationem dicendi tenet, voce, motu: forma etiam magnifica et generosa quodammodo.' Adde quæ adnotata sunt ad Florum iv. 7. § 15. *Duk. Posteris et familiæ honori fuit* Lov. 2. *posteris etiam familiæ* Leid. uterque, Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. ambo, Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. Ex uno Flor. nihil in excerptis notatum obcurrit, ut vulgatum servasse videatur.

§ 14. *Coronam auream addidit donum]* *Addit* fragm. Hav. a m. pr. omnesque excusi usque ad Aldum, qui reposuit *addidit*, quemadmodum est in reliquis scriptis. Vide ad ii. 24. § 6. *Mox etiam pugnam*, pro *eam pugnam*, edd. Rom. a. 1472. et Parm. Deinde *laudibus sustulit* Port. in margine. Infra hoc lib. c. 36. 'Vestrum iter ac reditum omnia secula laudibus ferent:' ubi vide.

CAP. XI. § 1 *Et, Hercle, tanti ea ad universi belli eventum momenti dimicatio fuit]* *Hercule* Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. quinque, Flor. Gaertn. Klockian. fragm. Hav. et vett. edd. Neque aliter erat in Port. a m. pr. pro quo postea factum est *Herculis*. Basileens. demum *Hercle* dederunt, quod mox Curio et inde recentiores adoptarunt. Priorem ita-

que scripturam revocavi. Vide ad vi. 40. § 15. hoc lib. c. 4. § 7. ix. 4. § 12. xxxiv. 32. § 6. et alibi: Præterea vox *momenti* aberat a contextu Port. adscripta deinde est margini, sed alio loco. Præfert enim *tanti momenti ea ad univ. belli ev. dimicatio fuit.*

Relictis trepide castris] *Trepididis castris* Lov. 2. Infra x. 12. 'Stativa trepide deserta erant:' et sæpe alibi. *Mox societatem belli facta, pro societate*, Leid. 1.

Commeatuque benigne ab Tiburtibus adjutus] Ita Rott. et alii, non *benigno*. ix. 6. 'Commeatus militibus benigne mittunt.' Et passim. J. F. Gron. *Benigno* male exhibuerat ed. Gruteri ultima, eamque secuta Heinsii Elzeviriana. Contra *benigne* non tantum priores excusi, sed omnes etiam scripti. Vocula que deest in Leid. 2. Tum a *Tiburtibus* Voss. 1. Lov. 2. 3. 4. 5. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. Deinde *adjutis* Hav. Mox *in Campania*, pro *in Campaniam*, Leid. 1. *in Campanam* Leid. 2.

§ 2 *C. Petilius Balbus consul]* Capitolini lapides hunc *C. Pæteliū Libonem* vocant. Sigon. Nomen gentile *Pæteliū* scribendum esse, dictum est ad iii. 35. § 11. Præterea adsentior ferme Sigonio, *Libo*, pro *Balbus*, scribendum esse, non tantum quia ita exhibent lapides Capitolini, verum etiam quia alibi gentis Pæteliæ cognomen *Balbus* non obcurrit, et Pighius docet in Annal. ad a. cccxciii. p. 279. hujus anni consules in tabulis Græcis et Cuspiniani *Libonem* et *Am-bustum* nominari. In Chron. etiam Paschali et fastis Idatian. ex hujus et sequentis anni consulibus unum par consulum efficitur, qui vocantur *Libo* et *Lenatus*, vel *Lænas*. Ceterum addita vocula ut *C. Petilius* male Hav. et Harl. 2.

Quum collegæ ejus M. Fabio Ambusto Hernici provincia evenisset] *Cum collegæ ejus*, quasi cum præpositio fo-

ret, præferunt Voss. 1. Leid. 1. Lov. 2. Harl. 2. et Hav. sine sensu: quod animadvertens librarius Harl. 2. ei se optime consulturum existimavit, si inserta deinde vocula legeret *cui Hernici provincia evenisset*. Sed nihil agit. Præterea Fabii prænomen omittitur in Leid. 1. Lov. 2. 3. Gaertn. et fragm. Hav. quod recte superest in reliquis. Deinde *Hernicia provincia* Lov. 1. a m. pr. *Hernicorum provincia* Port. et Hav. Perperam. Supra v. 12. § 6. 'Valerio Potito Volsi provincia evenerat:' ubi alia vide. Deinde *provincia*, vel *provincie venisset* Voss. 1. et Leid. 1. perperam divisit literis. *Provincia venisset* Leid. 2. Lov. 1. 2. et fragm. Hav. Vide quæ ad eundem locum notantur.

§ 3 *Ad quorum auxilium quum Galli ex Campania redissent*] *Ad quorum consilium* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Vide ad ix. 21. § 4. Tum *Gallici* Lov. 5. Deinde *ex Campanis* Harl. 2. et Hav. Denique *redissent* Lov. 4. Vide ad viii. 26. § 6.

Fædæ populationes in Lavicano] *Lavicano* Voss. 1. Leid. uterque, Lov. 1. 4. 5. Flor. Harl. 1. et fragm. Hav. Vide ad ii. 39. § 4.

§ 4 *Contenta respublica esset, Gallicus tumultus dictatorem creari coëgit*] *Contempta* Lov. 2. 4. Flor. et fragm. Hav. a m. pr. Vide ad xxv. 38. § 20. Deinde *quod esset* exsulat ab Harl. 2. Port. et Hav. Tandem *creare* Lov. 3. quæ vox non adparet in ed. Parm.

Q. Servilius Ahala T. Quinctium magistrum equitum dixit] *Hala* Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. *Haala* Lov. 1. *Abala* Harl. 1. Reliqui recte *Ahala*. Vide ad Epit. Liv. lib. iv. *Creatus Quintus magistrum equitum dixit*, reliquis omissis, Lov. 3. Mox vocula *et*, quæ sequitur, deficit in Flor. Sed verisimile fit, eam interceptam esse a præcedentis vocis literis ultimis. Vide ad ix. 41. § 10.

Si prospere id bellum evenisset] *Pro spe* Lov. 2. Sed librarius, quum

prospe, vel *prospe*, scriptum fuisset, unicam vocem perperam in duas divisit, et additam notam vel non vidit, vel adsecutus non est. Non dissimili modo, pro *prospere* datum est *prope* viii. 25. § 6. Pro *a spe*, substitutum est *aspe*, sive *aspere*, ix. 24. § 11. pro *suapte*, datum est *sua p te*, sive *sua per te*, vi. 15. § 12. Vide ad xxxix. 31. § 4. Paullo ante ed. Parm. et *auctoritate Patrum*, ommissa præpositione *ex*, quam reliqui omnes libri servant. In verbis seqq. *ludos vocit magnos*, transpositis vocibus, Gaertn.

§ 5 *Nullo detrectante militiam*] *Detractante* Flor. Voss. 1. Leid. 1. Lov. 1. 2. 3. 5. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. a m. pr. Vide ad xxxiv. 15. § 9. Paullo ante *ad continendos proprios bello Tiburtes* Leid. 2. pro *proprio*. Vide erroris originem ad iv. 44. § 5. Tum *jussit manere*, pro *jusso*, Voss. 2. et Lov. 3. Deinde *omnes minores* Gaertn. Vide ad vi. 27. § 10.

§ 6 *Pugnatum haud procul porta Collina est totius viribus urbis*] *Pugnatum aut*, id est *autem*, Lov. 2. Vide ad v. 34. § 4. Tum *procul a porta* Harl. 2. Port. et Hav. Vide ad xxiv. 28. § 1. Deinde *totis viribus urbis* Lov. 2. Mox *conjugum ac liberorum*, pro *conjugumque*, Harl. 2. Port. et Hav. Vulgatum superest in pluribus et melioribus codd. Vide ad i. 31. § 1.

Quæ magna, etiam absentibus, hortamenta animi] *Pall. duo quæ magis etiam absentibus hort. animi*. Pal. 2. *hort. facta animi*: admodum perperam. Gebh. *Quæ magis* Voss. 2. et Lov. 3. Deinde *etiam absenti* Leid. 2. Hinc *ornamenta animi* perperam Lov. 2. in contextu, altera lectione in margine existente. Paullo post *cum subjecta*, pro *tum*, Gaertn. et *militiaque*, pro *miserordiaque*, Lov. 2. *miserordia*, ommissa conjunctione, Flor.

§ 7 *Avertitur tandem acies Gallorum: fuga Tibur, sicut arcem belli Gallici,*

petunt] Suspicio legendum esse *fugati Tibur*: nam subsequitur *palati*. Syllaba quidem prima vocis *Tibur* errorem probabiliorē mihi reddit. Sigon. Conjectura hæc Sigonii omnes edd. occupat; sed contra consensum tot Mss. codd. et editorum, quis rectum pronunciarit? Quare retineatur *fuga Tibur*, sicut *arcem belli Gallici*, *petunt*. Gebh. Nec Sigonius sic conijcere, nec ferre debuerunt editores, cum in omnibus Mss. et vett. edd. esset *fuga Tibur*. Hoc ipso libro c. 27. 'Certamine victi fuga effusa Satrici mœnia petunt.' Virgilius *Æneid.* XII. 742. 'diversa fuga petit æquora Turnus.' Tacitus Hist. v. 18. 'Pulsiq[ue] Germani Rhenum fuga petebant.' Justinus XVI. 4. 'Sexaginta senatores comprehensos (nam cæteri fuga dilapsi erant) in vincula compingit:' sic enim Mss. ubi fecerunt *in fugam*. J. F. Gron. *Cuntatur tandem acies* Lov. 4. *avertitur tandem acies Gallorum fusa Tibur* Hearnii Oxon. L. 1. Vulgatum, quod in reliquis omnibus constanter superest, olim adversus Sigonium defendit etiam Gronov. in priore ed. notarum ad Liv. XXXVII. 30. quem etiam vide Observ. IV. 17. p. 272. Deinde *sicut aciem belli Gallici, petunt* Flor. Sed vox *acies* ex proximis verbis menti scribæ adhuc obversabatur, atque hinc in errorem conjectus est. Quamvis tamen et alibi, ubi similis peccati ejus causa dari nequit, eadem vocabula inter se commutarint. Vide ad VI. 13. § 1. *Sicut arcem belli, Galli petunt* præfert Neapol. Latinii.

A consule Pæteliō haud procul Tibure excepti] *Ab consule* Port. et Hav. Tum *accepti* Gaertn. Male. Vide ad V. 41. § 6. Mox *ad opem ferendum, pro ferendam*, Flor. Vide ad XL. 49. § 1. Hinc *intra portam compelluntur* Hav. *intra portas impelluntur* fragm. Hav.

§ 8 *Egrege quum ab dictatore, tum ab consule gesta est res*] Vet. lib. Egre-

gie tum ab dict., tum ab cons. res gesta est. Sigon. Tum, pro *quum*, etiam Voss. ambo, Leid. 2. Lov. quinque, Harl. 2. Port. et fragm. Hav. cum edd. vett. usque ad Froben. qui a. 1535. cum dedit. Vide ad VI. 23. § 3. *a dictatore* Gaertn. *ab hac dictatore* Leid. 1. *ab hoc dictatore* Lov. 4. Deinde cum a consule Gaertn. *tum a consule* Lov. 1. 4. et 5. Tandem *res gesta est* omnes etiam mei uno ore.

Postremo una insigni pugna, quum hostes totis adorti copiis essent] *Postremum* Leid. 1. cnsj librarius id necessarium esse existimasse videtur, quoniam non *primo*, sed *primum*, præcesserit. Verum non hac superstitione Livius, Cicero, aliique fuerunt, qui sæpe τῶ *primum* subjunxerunt *postremo*. Vide Tursell. de Partic. Ling. Lat. c. 137. Deinde *quum hostes totis adorti copiis essent* Leid. 2. Lov. 1. 5. Klockian. et Port. *quum hostes totis adortus copiis esset* Lov. 2. 4. quod recipi posset, si plurium ac majoris auctoritatis codicum fide niteretur. Puto enim aliunde non constare, ntrum ipse hostes adortus sit, an vero hostes ipsum adgressi fuerint. Hinc nunc nullam mutandi causam subesse video.

Hernicos devincit] Vet. lib. *devicit*. Sigon. *Devicit* etiam Oxon. L. 1. et 2. apud Hearnium. Miror autem, unde didicerit id quod addit, eandem lectionem superesse in codd. J. F. Gronovii: nisi forte aberrans Gronovium pro Sigonio memorarit. Certe Voss. uterque, et Flor. quos Gronovius contulit, atque insuper Leid. ambo, Lov. 1. 3. Harl. 2. Port. Gaertn. et Klockian. præferunt priorem lectionem *devincit*, quam etiam revocavi.

§ 9 *Consulibus in senatu et apud populum magnifice conlaudatis*] *In senatum* Lov. 1. Tum *apud populo* Leid. 1. *apud populos* Lov. 2. *ad populum* Port. et Hav. quod non displiceret, si gravioris auctoritatis codd. huic lectioni

faverent. Sæpe enim alibi ita Livius locutus est. Vide hoc lib. ad c. 7. § 4. Deinde *laudantis* Leid. 1. ut forte librarius *laudatis* dare voluerit. Sed nihil muto. Verbum enim hoc Livio frequens est sive ad indicandum, unum a pluribus laudatum esse, sive plures ab uno, ut hoc loco. Supra 1. 52. 'Revocatis deinde ad concilium Latinis, Tarquinius, conlaudatisque, qui Turnum novantem res pro manifesto parricidio merita pœna adfecissent.' IV. 60. 'Quos quum et a Patribus conlaudari, et a militari ætate tamquam bonos cives conspici vulgus hominum vidit.' XXVII. 13. 'Imperator eos conlaudat, pronunciatque:' et ita alibi sæpe.

Fabio satis visum, ut ovans urbem iniret] Pall. duo et Campan. *satis visum est*. Gebh. *Satis visum est* etiam Voss. 2. Leid. 2. Lov. 1. 2. 3. 4. inter versus adscriptum in Voss. 1. Deinde *urbem ovans iniret* Hav. *ovans urbem intraret* Lov. 4. quæ lectio ex interpretis glossa nata videtur. Adi ad v. 22. § 4. Ita III. 24. 'Ubi triumphantes victore cum exercitu urbem inierunt.' Mox hoc lib. c. 13. 'Tecum triumphantes urbem inire:' et ita sæpe. Paulo ante *de Gallis Tiburtibus*, perperam omissa copula, Leid. 1. et Lov. 2.

§ 10 *Ubi enim eum secum acie conflixisse*] *Non enim eum secum acie confl.* Leid. 2. et Lov. 1. *Ubi enim secum* Lov. 2. Harl. 2. Klockian. et Hav. exsulante pronomine *eum*. Deinde *aciem conflixisse* Harl. 2. et Port. *aciem confluxere* Hav. Male. De locutione 'acie configere' vide ad Epit. Liv. lib. LXXIII.

Speculatores paucos fugæ trepidationisque Gallorum] Exemplaria Germanica, sane perquam vetusta, quorum fidem atque auctoritatem libenter sequimur, habent *speculatores*, non *speculatores*. Gelen. *Speculatores* ediderant Aldus, Froben. 1531. et quidam alii. Eamdem vero lectionem in so-

lis tantum Lov. 2. et 4. reperi. Deinde *fuga trepidationis Gallorum* Leid. 1. et Lov. 2.

In se quoque inpetum fieri viderint] *Viderunt* Lov. 2. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. et ita editur Mediol. 1505. *viderant* Voss. 2. Lov. 3. Gaertn. et fragm. Hav. *viderent* Leid. 2. Mox *obvios cadere*, pro *cadî*, Leid. 1. et Lov. 4. Verum ultimam syllabam *re* ex prima vocis seq. repetitam esse ex eo constat, quod in Leid. 1. ibi pro *recepisse* scriptum sit *cepisse*.

Recepisse se in urbem] Vet. lib. *intra urbem*. Sigon. Prisca lectio *in urbem* in nullo mihi cod. obvia fuit, nisi quod in Flor. ex quo nihil notatum invenio in excerptis, exstitisse videatur. Reliqui sane omnes cum Hearnii Oxoniensibus Sigonio favent, nisi quod trajectis vocibus *intra urbem se* habeant Harl. 2. Port. et Hav. Ita supra Rhenanus emendavit, et in pluribus codd. inveni III. 4. 'Primo concursu pulsus se intra castra recepit:' ubi etiam *in castra* vulgo editur. Eadem etiam varietas obcurrit hoc lib. cap. 36. § 12. c. 37. § 17. et alibi. *Intra urbem*, ut 'intra portas' paullo ante hoc cap. 'Simul cum his intra portas compelluntur.'

§ 11 *Eam rem triumpho dignam visam*] *Eam rem non tr. dignam* Lov. 2. *Eam rem tum tr. dignam* Lov. 4. et fragm. Hav. *Eam rem in tr. dignam* ed. Parm. Mox *ne nimis mirum*, Lov. 4. Sed passim in his vocibus intempestive commutandis scribæ lapsi sunt. Vide ad XXXVI. 9. § 7.

Tumultum excire in hostium portis] Pro *excire*, quidam *excieri* reposuerunt, propter verbi significatum. Id autem num in usu sit, quem maxime spectandum existimo, haud equidem scio. Et in his verbis promiscuus est aliquando, quamquam rarus usus, ut in compositis a 'sedeo' ac 'sido,' apud poëtas maxime; tametsi 'sedeo' ac 'sido' significatione propi-

ora sunt, quam 'cieo' ac 'cio' apud quosdam, Prisciano tamen idem significare videntur. *Glar.* Quidam legunt *excire*. At *excire* infinitivus verbi 'excio' est in vet. lib. *Sigon.* *Excire*, quod Glareanus probavit, tantum ex editis invenio in Ascens. 1513. et 1516. ac Mogunt. idem vero ex scriptis tantum servant Lov. 2. 5. Harl. 2. Port. Hav. et Hearnii Oxon. B. Reliqui, et mei, et quos Hearne Oxonii consuluit, *excire* defendunt. Inter quos quum sint codd. integerimi et fide dignissimi, ab eorum lectione discedi non placet. *Excire* autem eodem modo, ut a 'conciare' est 'concient' I. 59. 'Lucretiæ corpus in forum deferunt, concientque miraculo rei novæ atque indignitate homines.' Ceterum *magnumque tumultum censerent*, perperam transpositis vocibus Harl. 2. Lov. 5. Port. et Hav. Mox etiam *majorem ipsos stationem*, pro *trepidationem*, male præfert Latini Neapol.

CAP. XII. § 1 *M. Popilio Lenate*] Ex Capitolinis tabulis *M. Popillio Lænate* scribendum est. Diodorus item lib. XVI. pag. 518. Μάρκον Ποπίλλιον Λαινάτην consulem vocat. Duxit autem cognomen a 'læna,' ut ait Cicero in Bruto c. 14. 'M. Popillius Lænas consul cum esset, eodemque tempore sacrificium publicum cum læna faceret, quod erat flamen Carmentalis, plebis contra Patres concitatio et seditione nunciata, ut erat læna amictus, ita venit in concionem, seditionemque cum auctoritate, tum oratione sedavit.' Livius item hoc anno orientem seditionem inter Patres et plebem metu Tiburtini belli compressam scribit. *Sigon.* *Pompilio* Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 2. 3. 5. Harl. ambo, Flor. Gaertn. Port. et fragm. Hav. *Pompilio* Klockian. *Pomponio* Hav. Sed recte Sigonius *Popillio*. Vide ad IX. 21. § 1. et XXVI. 6. § 1. *Lænate* per diphthongum Flor. et alii exhibent; *Lenato* Voss. 1.

Cn. Manlio] Pall. 1. ac 3. *M. Manlio.* Andreæ ed. *C. Manlio.* Gebh. *M. Manlio*, vel *M. Mallio* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 3. 4. 5. Sed sæpe compendium prænominis Cnæus *Cn.* abiit in *M.* sive prænomen Marcus. Vide ad II. 45. § 12. hoc lib. c. 16. § 1. VIII. 17. § 5. c. 18. § 13. IX. 46. § 1. X. 11. § 10. aliisque locis. *M. concinnius Manlio* Voss. 2. *con Manlio* Leid. 1. *cum Manlio* fragm. Hav. *C. Manlius* Port. *C. Manlio* Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Vide hoc lib. ad c. 3. § 3. Verum in Fast. Capitolinis CN. MANLIVS. L. F. A. N. CAPITOLINVS. IMPERIOSVS hoc anno vocatur. Eidem etiam prænomen Γναῖον tribuit Diod. Sic. lib. XVI. p. 518. licet in nomine gentili erret, enim vel Μαμέλιον, vel Μαμίλιον adpellans. Et *Cn. Manlio* Lov. 2. Sed passim pro arbitrio librarii copulam inter duorum consulum nomina vel addiderunt, vel omiserunt. Vide ad II. 17. § 1. Mox *consules*, pro *consulibus*, Voss. 2. a m. pr. *consul* a m. altera. *Consule* Lov. 3. Vide ad X. 10. § 2.

Ab Tibure agmine infesto profecti, ad urbem Romam venerunt] *A Tibure* Voss. 2. Leid. uterque, Lov. 1. 3. 4. Gaertn. et fragm. Hav. *ab Tiburte* Harl. 2. *Tiburtes ag. inf. prof.* Lov. 2. Deinde *ad urb. Romanam* Hav. Vide ad Epit. Liv. lib. XLIX. At reliquos nihil mutantes hoc loco sequor.

§ 2 *Terrorem repente ex somno excitatis*] *E somno* Lov. 2. *ex somno rep. excit.* alio ordine est in Gaertn. Deinde *exercitatis* legit Leid. 1. Vide ad X. 33. § 1.

Ad hoc multorum inscitia, qui, aut unde, hostes advenissent] Vet. lib. *ad hæc.* *Sigon.* Voss. uterque, Rott. *ad hoc.* J. F. Gron. *Adhuc* Leid. 1. et Lov. 2. *ad hæc* Lov. 2. Harl. 2. Port. et Hav. reliqui mei et Hearnii Oxon. L. 1. 2. et C. recte *ad hoc.* Vide ad XXI. 52. § 10. et mox hoc cap. ad § 11. Tum voces *qui aut desunt* in Lov. 2. *qui et unde* habet Harl. 2. Florus

II. 18. 'Sine discrimine insultant: qui enim, aut unde Romani.' Quum autem exempla, quæ viri docti, et in primis Dukerus, ad eum locum notarunt, utroque modo, *qui aut unde*, vel *qui et unde*, hanc formulam proferri doceant, vulgatum servo, quod pro eo et plures et meliores stent codd. Deinde *hostis advenisset* Harl. 1. Vide ad v. 50. § 2. Sed neque hic unum testem audiendum arbitror. *Hostes accessissent* Lov. 4. Quod ex glossa natum esse, non dubito.

§ 3 *Conclamatum tamen celeriter ad arma est*] *Concl. tum celeriter* Gaertn. Vide ad Livii XXII. 17. § 5. *Concl. celeriter tum* Lov. 4. Deinde *celeriter est ad arma* Gaertn. Mox *et porta stationibus*, pro *et portæ*, Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. et Gaertn. Verum ad unam portam una tantum, non plures stationes adpositæ. Recte itaque vulgo *portæ* editur.

Duabus portis egressi consules] *De duabus portis* Harl. 2. Port. et Hav. Deinde *egressi consules sunt* fragm. Hav. Paulo ante *lux* deficit in Leid. 2. et atque *alium*, pro *neque alium*, idem præfert. *Tiburtem ostendit hostem*, transpositis vocibus, Lov. 3.

Utrunque aciem subeuntium jam muros adgrediuntur] *Utramque aciem subeuntium invito* Livio Voss. 2. et Lov. 3. ac 4. *Vocula jam* deficit in Voss. 2. et Lov. 3. *jam muros* in Hearnii Oxon. L. 2.

§ 4 *Vix primum inpetum Romanorum sustinuerunt*] *Impetum Romanum* Harl. 2. Tum *sustinuisse* Voss. 2. Paulo ante *magis occasione* trajectis dictionibus Lov. 5.

Quin etiam bono fuisse Romanis adventum eorum constabat] *Vocula eorum* abest a Pall. duobus Mss. Gebh. *Quin et bono* Hearnii Oxon. C. Vide ad XXII. 47. § 9. Hinc *bona fuisse Romanis* adv. Leid. 1. *bonum fuisse Romanis* adv. Lov. 2. et 4. Sed 'bono esse' dicuntur, quæ prosunt. Senec. Consol. ad Polyb. c. 21. 'Si modo id

tibi futurum bono est.' Nat. Quæst. II. 39. 'Auctoritatis est, ubi post rem factam venit, quam futuram bono amore significat.' Tum *eorum* non adparet etiam in Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. Mox *inter Patres plebem*, pro *et plebem*, Flor. *inter Patres ac plebem* Lov. 4. Deinde *compressurum*, pro *compressam*, Gaertn. et Hearnii Oxon. B.

§ 5 *Alius adventus hostium fuit proximo bello*] *Legendum anno*. Id patet ex mutatis consulibus. Istud *bello* natum ex versu superiore. Deinde quid esset *propinqui belli*, et mox *proximo bello*? T. Faber. Recte *bello*, non *anno*. Nam eodem fuit adventus, etsi sequentis anni consules bellum gesserint. J. F. Gron. Vulgatum lectionem contra Fabrum defendit etiam Doujatius, Gronovio consentiens, cuius tamen notam videre non potuit, quoniam ex numero earum sit, quæ demum post mortem ejus adparuerunt in ed. 1679. eamque editionem non acceperit, nisi jam magna parte belli Punici typis descripta.

Agris, quam urbi, terribilior] Pall. duo *agris, quam terribilior urbi*. Pall. 2. *agris terr., quam urbi*. Gebh. *Agris, quam terr. urbi* Flor. Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. 1. 2. 3. Harl. 1. Klockian. et fragm. Hav. *agris terribilior, quam urbi* Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. Voces *quam urbi* omitti in Oxon. B. Hearne monuit.

Maxime qua ex parte Etruriam adjacent] Vet. lib. *qua ex parte Etruria adjacet*. Probo. Sigon. Probe Pall. Mss. bini 1. ac 3. *qua ex parte Etruriam adjacet*. Placet tamen Sigonio, quod reperit in codice nihili, repetiturque in Pal. 2. *Etruria adjacet*. Gebh. Livius XXVI. 42. 'Hispaniæ ora, quæ nostro adjacet mari.' Tamen etiam quarto casu uti potuit, ut alii, quorum loca habet Oudendorp. ad Frontin. III. 9. § 5. Scriptura quidem ubique variat, sed hoc a scribis profectum videri potest, qui ple-

rumque secuti sunt usitiora. In Cæsare B. G. VI. 33. pro vulgato *ad eam regionem, quæ Atuatibus adjacet*, Ms. meus habet *quæ ad Vatuco adiacet*, et alterius libri excerpta penes me *ad Aduaticos*, ut Mela I. 7. 'ad Syrtim adjacet.' Nec erat, cur Lambinus ad Lucret. v. 546. tam graviter inveheretur in Gifanium, pro eo quod ipsi placebat *quod quæ adiaceat res*, legentem *quid quæ adiaceat res*. Nam quum in plerisque Mss. etiam Lambinianis, sit *quid*, et cetera, tam in scriptis, quam editis, varie legantur, Gifanium non minus recte, immo rectius, potuit retinere *quid*, quam Lambinus id mutare in *quod*. Duk. *Qua ex parte Etruria adjacet* Gaertn. *qua parte Etruria adjacet* Harl. 2. Port. Hav. et Hearnii Oxon. B. *qua ex parte silvestria adjacet* Lov. 2. Sed *qua ex parte*, ut hoc lib. c. 3. 'Fixa fuit dextro lateri ædis Jovis optimi maximi, ex qua parte Minervæ templum est:' ubi vide Gronov. Deinde *Etruriam adjacet* servant quidem integerrimi pluresque alii codd. atque ita sæpe Avienum in Descript. Orb. locutum esse, docuit Nic. Heinsius ad Val. Flacc. v. 536. Quum tamen Avienus et poetæ, et aliquot seculis Livio junior sit, et non modo ex Livio aliud ejusdem locutionis exemplum non notaverim, verum etiam omnia illa, quæ laudantur ex melioris Latinitatis scriptoribus, ob codd. dissensum dubia sint, hinc vel cum Sigonio *Etruria adjacet* legendum puto, vel minima mutatione refigendum *Etruriæ adjacet*. Nam ita loquitur II. 49. 'Tota regione, qua Tuscus ager Romano adjacet.' Præterea *maxima*, pro *maxime*, Leid. 1. et Hav.

§ 6 *Novi consules C. Fabius et C. Plautius*] Diodorus lib. XVI. p. 522. Μάρκον Φάβιον et Γάϊον Πλάτιον edit. Sigon. Admodum variant aberrantes librarii. *Novi consules is cum Fabius et C. Plautius* habet Voss. 1. no-

vi consules is. cons. Fabius et C. Plautius Harl. 1. *novi consules is. C. F.* et cōs. *Plaucius* Leid. 1. *novi consules hi sunt consul Fabius et Cornelius Plautius* Voss. 2. *novi consules hiis cum Fabius et Plautius* Lov. 1. *novi consules II. C. sunt et C. Plautius* fragm. Hav. a m. pr. *novi consules C. sunt C. Fabius et C. Plautius* a m. sec. *novi consules hiis Fabius et Plautius* Leid. 2. *novi consules facti et cons. Plautius* Lov. 2. *novi consules S. C. et Cornelius Plautius* Lov. 3. *novi consules sunt C. Fabius et Cornelius Plautius* Gaertn. *novi consules facti his Q. Fabius et C. Plautius* Lov. 4. *novi consules facti Q. Fabius et C. Plautius* Lov. 5. *novi consules Q. Fabius et Æmilius Plautius* Hav. *novi consules Quintus Fabius et Plautius* Harl. 2. *novi consules Q. Fabius et C. Plautius* Port. et Hearnii Oxon. B. et C. Sed priorem consulem *C. Fabium* dictum fuisse existimat Pighius in Annal. ad a. CCCXCV. p. 282. quod Livius ipsum ita postmodum vocat interregem et consularem c. 17. Alterius consulis nomen integrum exstat in fastis Capitolin. C. PLAVTIUS. P. F. P. N. PROCVLVS. Paulo ante nequiquam Flor. Vide ad XL. 47. § 9. In verbis seqq. *indixere bellum* fragm. Hav. *bellum indixerat* Lov. 2.

Fabioque ea provincia, Plautio Hernici evenere] Copula *que* non conspiciatur in Lov. 4. Tum *Herniciæ venere* Leid. 1. *Herniciæ venere* Harl. 1. *Hernici evenire* Hav.

§ 7 *Gallici quoque belli fama increbrescebat*] *Incresebat* Leid. 2. et quædam ex principibus edd. quam lectionem vel ex librarii errore, vel ex interpretatione marginali natam puto. 'Increbrescere' enim est crebrior fieri, augeri, crescere. Vide Barthium ad Statii Theb. I. IV. vs. 30. *Increpescere* Leid. 1. *increbescebat* Lov. 1. et fragm. Hav. De orthographia hujus verbi vide Burm. ad Suet. Aug. c. 11. Adde etiam quæ

notavi ad Sili i. x. vs. 1. Vulgatam scribendi rationem, in quam sæpe optimæ notæ codd. consentire solent, et hic etiam plerique consentiunt, servavi. Ita Barthius apud Stat. loc. laud. edidit *crebescere*, idemque licet in contextu *increbescere* retinuerit, optimum tamen Mstum *crebescere* legere professus est ad Theb. i. v. vs. 490. Vide etiam ad VIII. 8. § 11. et Torrent. ad Suet. Tib. c. 11.

Solatio fuit pax Latinis petentibus data] Vox *Latinis* non conspicitur in Leid. 2. *pax Latinis petita data* habet Port.

Ex fœdere vetusto, quod multis intermiserant annis, accepta] Quod ictum cum Latinis erat victis ad lacum Regillum. Livius lib. II. *Sigon*. Præpositio *ex* deest in Lov. 2. et quihusdam edd. vett. Deinde *intermiserint* idem codex. Tum *esset*, pro *accepta*, Lov. 4. Ceterum Doujatius existimat, Livium etiam respicere potuisse ad fœdus cum Tarquinio Superbo initum, de quo egit Livius i. 52. Verum quum ibi 'fœderis renovati' mentio fiat, (quemadmodum post pugnam ad lacum Regillum fœdus antea factum cum gente Latina Romani renovarunt, teste Dionys. Ant. lib. VI. p. 356. et p. 358.) et Dion. Halic. lib. IV. p. 249. Tarquinium principem gentis suæ a Latinis creatum dicat ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς δικαίοις, ἐφ' οἷς Ταρκύνιον τε τὸν πάππον αὐτοῦ ἐποίησαντο, καὶ μετὰ ταῦτα Τόλλιον, verius videtur, Livium, si non ad fœdus post prælium ad Regillum lacum initum respexit, æque ad fœdus tempore Tarquinii Prisci, quam Tarquinii Superbi, compositum respicere potuisse; ejus hanc conditionem fuisse refert Dionys. lib. III. p. 191. ut Latini facerent quæcumque Romani juberent. Et ita T. Manlius consul Latinis in memoriam revocat fœdera, quæ L. Tarquinius cum ipsis fecit VIII. 5.

§ 8 *Quo præsidio quum fulia res Romana esset*] Quorum præsidio Voss. 1.

am. pr. *quo præsidio consulta res* Leid. 1. Vide superius notata ad IV. 24. § 7.

Levius fuit, quod Gallos mox Præneste venisse, &c. Dictatorem dici C. Sulpicium] Hic est quartus Gallorum in Romanos impetus C. Sulpicio dictatore repressus: de quo sic Appian. in Celtica: Μετὰ δὲ Βοιοὶ Κελτικὸν ἔθνος θηριωδέστατον ἐπῆλθε Ῥωμαίοις, καὶ αὐτοῖς Γάιος Σουλπίκιος δικτάτωρ μετὰ στρατιᾶς ἀπήντα. *Sigon*. Vocula quod et mox τὸ ἐστ desunt in Voss. 2. et Lov. 3. quæ etiam omitti possent, si aliorum auctoritas concineret. Nam auditum Gallos mox Præneste venisse fuit levius eodem modo dictum est, quo IV. 16. 'Refellit falsum imaginis titulum pancis ante annis lege cautum, ne tribunis collegam cooptare liceret.' et I. 53. 'Ni degeneratum in aliis huic quoque decori obfecisset:' ubi plura vide. Nunc duobus hic credere nequeo. Tum mox Gallos transpositis dictionibus Lov. 5. Harl. 2. Port. et Hav. At illud mox deficit in Voss. 2. et Lov. 1.

Circa Pedum consedis] Pal. 2. *circa Padum*. Gebh. Ita et Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. 2. 4. ac 5. errore librariorum, qui vocem minus notam in notiolem commutarunt. Similiter lapsi sunt typographi in edd. Rom. 1472. et Parm.

§ 9 *Consul ad id aditus C. Plautius dixit: magister equitum dictatori additus M. Valerius*] Pal. 2. *C. Plantius*. Sensus autem hujus loci clarissimus est, videlicet ab C. Plautio ad id accito dictum fuisse dictatorem C. Sulpicium, quem densa caligine turbant duo Pall. *consul ad id accitus C. Plautium dixit magistrum equitum*. Dict. add. M. Val. Gebh. Turbantibus Pall. concinunt Lov. 2. et 3. nisi quod eorum prior insuper legat additur. Præterea accitus M. Plantium dixit est in Voss. 2. accitus C. Plautius dixit magistrum equitum in Leid. 2.

Ex duobus consularibus exercitibus

electa, adversus Gallos duxerunt] *Ex duobus exerc. consul.* Lov. 5. Harl. 2. Port. et Hav. Deinde *erecta* Leid. 1. Vide ad xxviii. 36. § 7. Sed vox *electa* exsulat a Lov. 2. quemadmodum Gallos ab Harl. 1. Deinde *duxere* habet Lov. 4.

§ 10 *Lentius id aliquantum bellum, quam parti utrique placebat, fuit*] *Lege aliquanto.* Gelen. Ita præferunt etiam omnes codd. mei. Præterea *Tentius*, pro *Lentius*, Flor. *Letitius* Lov. 2. Tum *parti utrinque placebat* Lov. 2. et Harl. 1.

Deinde Romanus miles ruendo in arma ac dimicationem] Pall. duo deinde cum Rom. miles ineundo in arma. Gebh. Similiter peccatur in Voss. 2. et Lov. 3. *Tuendo*, pro *ruendo*, habet fragm. Hav. a m. pr. Deinde *in arma ad dimicationem* Gaertn. Quod referri posset ad morem Livii, qui ita præpositiones variare solet: de quo dictum est ad vi. 28. § 3. nisi alii omnes vulgatum servantes clamarent, unius istius librarium vuculas *ac* et *ad* commutasse; ut sæpe alibi factum esse, videbimus ad xxi. 32. § 2.

§ 11 *Dictatori neutiquam placebat*] Pall. tres *ne utique*. Gebh. Ita et Lov. 2. 3. Harl. 2. et Hav. *dictatori utique placebat* Lov. 4. *dictatori neutiquis utique placebat* Lov. 5. *neutique*, vel *ne utique*, omnes excusi usque ad Modium, qui *neutiquam* vulgavit. Sed prius placuisse Paræo in Lexic. Crit. auctor est Hearnius.

Quem tempus deteriore in dies et locus alienus faceret] Exstat hæc lectio in Pal. 2. et antiquissima Andreæ recensione, quam non improbo, præferens longe illi, quæ habetur in Pall. reliquis et Camp. *et locis alienis faceret*. Gebh. *Et locis alienis faceret* etiam Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 1. 3. Harl. 1. Gaertn. Klockian. et fragm. Hav. Mihi vulgatum non movendum videtur. Sæpe 'tempus' et 'locum' hoc modo jungi, olim monui ad Silii v. 86. Ita i. 9. 'Cui tempus

locumque aptum ut daret Romulus.' hoc lib. [c. 14. 'Ipsos sibi locum ac tempus pugnandi sumturos.' xxii. 39. 'Meliores, prudentiores, constantiores nos tempus diesque facit.' xxxiii. 37. 'Si tempore locoque ad certamen destinatis, præparatis animis concurrissent.' xxxiv. 19. 'Diem locumque constituent, ubi secum armis decernant.'

Sine præparato commeatu, sine firmo munimento morantem] Verba *sine præp. commeatu* deficiunt in Hearnii Oxon. L. 2. negligentia librarii ommissa ob vocis sine repetitionem. Vide ad ix. 11. § 11. *Sine præparatu commeatus* perperam præfert Harl. 2. Deinde *sine monumento* Voss. 2. Lov. 3. et fragm. Hav. a m. pr. sollempni librariorum lapsu. Vide ad iv. 10. § 6.

Ad hoc iis animis corporibusque] *Ad hæc* Lov. 4. Harl. 2. Hav. et Hearnii Oxon. B. et C. *adhuc* Leid. 2. Vide hoc cap. § 2. Deinde *corporibus animisque* Voss. 1. Leid. uterque, Lov. quinque, Harl. ambo, Port. Klockian. Hav. fragm. Hav. et Gaertn.

Quorum omnis in impetu vis esset] Abest a Pall. præpositio *in*. Sed non itidem a priscis illis edd. Gebh. Abest etiam a Voss. 2. Leid. 2. Lov. 2. 3. et Harl. 2. quomodo etiam peccatur x. 14. § 12. Sed omnino *ita in* intercidit ob primam syllabam vocis seq. Vide ad viii. 33. § 6. Præterea *omnis primo in impetu* Port. in margine. Tum alio ordine *esset vis* Lov. 1. 5. Harl. 2. Port. et Hav. *in impetu vis, et parva eadem* Klockian.

§ 12 *Si quis injussus in hostem pugnasset*] Vet. lib. *injussu*. Probe: sic enim et iii. 63. 'Populus injussu et altero die frequens supplicatum iit.' Sigon. Recte *injussu* Sigonius. Ita enim omnes mei et Hearnii Oxonienses codd. ac cum illis ed. Parm. præferunt, et Livius sæpissime locutus est. ii. 43. 'Injussu signa referunt, mæstique redeunt in castra.' iv. 29. 'Quod occasione bene pugnandi

captus injussu decesserit præsidio.’ c. 32. ‘Magistro equitum præcipit, ne injussu pugnam incipiat:’ ubi etiam male quidam codd. *injussus*. v. 19. ‘A procursationibus edicto, ne quis injussu pugnaret, ad opus milites ducti.’ x. 4. ‘Nec tamen injussu movere audent.’ c. 38. ‘Qui juniorum non convenisset ad imperatorium edictum, quique injussu abisset.’ XL. 35. ‘Ut non ultra retineri posse in provincia viderentur, injussuque inde abituri essent.’ Vide Sigon. ad III. 63. § 5.

Dictatorem sermonibus carpere, interdum Patres communiter increpare] *Sermonibus capere* Leid. 2. et Harl. 1. De quo errore vide ad lib. VI. cap. 32. § 11. Deinde *comiter*, pro *communiter*, Ascensius, quomodo sæpe ‘comis’ et ‘communis’ commutantur. Vide ad xxv. 12. § 9. Hic autem operæ errarunt, quod in prioribus edd. *cõiter* per compendium scriptum invenissent. Præterea *increpere* perperam Voss. 2. et Lov. 3. Paulo ante *Milites id agre patientes* alio ordine Leid. 1. et Hav.

Quod non jussissent per consules geri bellum] *Per consulem geri bellum* Harl. 2. Port. et Hav. Vide ad x. 10. § 2. *Per consules id geri bellum* Leid. 2.

§ 13 *Eadem deinde hæc interdiu propalam ac ferociora his*] *Eadem inde hæc* Lov. 5. Tum *ac ferocia his* Leid. 2. ac Lov. 1. Paulo ante pronomen *sibi* deerat in Leid. 2.

§ 14 *Nec in circulis modo fremere, sed jam in principiis ac prætorio in unum sermones confundi*] Veget. II. 7. ‘Principia’ principales milites ait fuisse, qui privilegiis muniebantur, ut tribuni, ordinarii, aquiliferi. Hoc loco in *principiis* est ‘in cœtu principalium militum.’ Sigon. ‘Principia’ locus in castris, ubi jus reddebatur. Vide Turneb. Advers. III. 9. Torrent. in Sueton. Oth. c. 1. Lipsium ad Taciti Histor. I. 48. et Hist. III. 13. Adde P. Victorium Var. Lect. III. 6. Cicer. lib. Singulari Epist. ad Bru-

tum ep. 10. in fine, ubi pro *castrorum præsidiis* legendum est *cast. principiis*: et Stewich. ad Vegetii I. 20. Klock. Immo potius in *principiis*, id est, in celeberrimo illo loco castrorum, cui ‘principia’ nomen erat, in quo semper magna multitudo militum versabatur. XXVIII. 25. ‘In principiis prætorioque, ubi sermones serentium circulos vidissent, alloquebantur:’ et alibi sæpe eadem significatione apud Livium et alios. ‘Circuli’ hic sunt cœtus alio loco castrorum, quam in principiis et prætorio fabulantium. Verba Vegetii II. 7. ad militiam inferiorum temporum pertinent. Duk. Neque in *circulis* Gaertn. Deinde in *principibus* fragm. Hav. de quo errore vide ad XXII. 8. § 7. Miror autem, Sigonium per ‘principia’ hic intellexisse cœtum militum principalium: per quæ recte Klockius intelligit locum in castris, de quo agit Lipsius de Milit. Rom. v. 4. Eum autem innui patet ex voce addita *prætorio*. ‘Principia’ autem et ‘prætorium’ etiam junguntur XXVIII. 25. ‘Circumeuntes enim tentoria primum, deinde in principiis prætorioque, ubi sermones inter se serentium circulos vidissent, adloquebantur.’ Ex quo loco colligi potest, ‘principia’ et ‘prætorium’ fuisse loca castrorum celeberrima ac frequentissima, in quibus milites, itidem ut etiam hic fecisse dicuntur, consistentes conloquebantur. Indicat igitur Livius, milites consilium dictatoris primo clam damnassee noctu in stationibus ac vigiliis; deinde id propalam interdiu in circulis fecisse; iis paulatim etiam centuriones sese immiscuisse; tandemque eo audaciæ processisse, ut non modo de ea re in partibus castrorum remotioribus, ubi minus observari poterant, verum etiam in locis celeberrimis, ubi magna semper hominum multitudo obversabatur, qualia erant principia ac prætorium, inter se conloqui ausi fuerint. Paulo ante *Inmiscerique jam militibus* edd. Mediol. 1480.

Tarvisina utraque, et aliæ eas secutæ usque ad Aldum, qui voculam *jam*, neque in scriptis neque in edd. principibus inventam, iterum delevit.

In concionis magnitudinem crescere turba] Pall. duo *magnitudine*. Gebh. *In concionis magnitudine* etiam Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. 4. Harl. 1. et Gaertn. Deinde *cres. turbam* Gaertn. cum edd. Mediol. an. 1480. Tarvisina utraque, et proximis usque ad Moguntinam, quæ iterum *turba* reposuit. At vox illa deficit in Leid. 1. et Lov. 2. ac 5.

Vociferari ex omnibus locis, ut ex templo] Pall. tres, Campani quoque ed. *vociferare*. Lib. ix. c. 14. iidem libri, 'vociferare, se in auctoritate Tarentinorum manere.' Lib. x. cap. 28. oggerunt Pall. omnes, 'Vociferare Decius.' Gebh. *Vociferatione* Leid. 2. *vociferare* Voss. ambo, Leid. 1. Lov. quinque, Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. sine dubio scribarum culpa. Vide ad viii. 38. § 13. Deinde *et ex templo* Hav. de quo errore vide ad xxi. 28. § 8. In præcedd. *et ante vociferari* deerat in Lov. 5.

Verba pro exercitu faceret Sex. Tullius] Quidam codd. *Servium* habebant, quidam *Sextum*. Sed fortassis Servii Tullii, sexti Romanorum regis nomen, errorem librarii dederit. Glar. *Ser. Tullius*, vel *Servius Tullius* omnes editi usque ad Frobenium, qui a. 1531. dedit *Sex. Tullius*, quemadmodum præferunt, quibus usus sum, scripti codd.

CAP. XIII. § 1 *Septimum primum pilum jam Tullius ducebat*] Vide Lipsium de Milit. Rom. lib. ii. dial. viii. Duk. *Primipilum* Leid. 2. Lov. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. et editi usque ad Aldum, qui vulgavit *primum pilum*, ut habent reliqui scripti, nisi quod in Klockian. sit *Septimum pilum*. Recepta lectio verior est. Infra xlii. 34. 'Quater intra paucos annos primum pilum duxi.' Cic. ad Brutum epist. 8. 'Nasennius Cretensi bello

Metello imperatore octavum principem duxit.' Præterea *et jam* deest in Lov. 2. cujus loco atque exstat in Lov. 5. Deinde *Tullius duxerat* Lov. 2. Quod enim tum maxime primum pilum duxerit, causa fuit, cur electus sit, ut pro exercitu verba faceret. Ceterum quanta antiquitatum Romanarum notitia instructus fuerit Doujatius, docet paraphrasis, qua hæc verba exposuit: 'Tullius Sextus hic septem jam annos legioni præerat tamquam proximi pili centurio.' Verum quis est proximi pili centurio? at forte scribere voluit primi pili centurio. Sed an primi pili centurio præest legioni? Expone igitur: Septimum Tullius jam erat centurio primi pili. De centurione primo pilo vide ad ii. 27. § 6.

Qui quidem pedestria stipendia fecisset, vir factis nobilior: is præcedens] Desideratur in Pall. duobus optimis vox *stipendia*. Gebh. Desideratur etiam in Voss. 2. et Lov. 3. sed, ut videtur, errore scribarum. Deinde *stipendia egisset* Hearnii Oxon. B. Perperam. Supra iii. 27. 'Quum stipendia pedibus propter paupertatem fecisset.' x. 25. 'Tanta cupiditas erat sub eo duce stipendia faciendi.' xlii. 34. 'Imperatores mei, et qui una stipendia fecerunt, testes sunt.' Et ita sæpius ipse et alii. Præterea *vir factis nobilioribus: præcedens* Lov. 1. *vir facti nobilioris: præcedens* Voss. 2. et Lov. 3. Paullo ante *et erat* deficit in Leid. 2.

§ 2 *Turbæ principem Tullium, imperiis obedientissimum militum*] Vet. lib. *militem*. Sigon. *Militem* non modo constanter servant codd. mei, et quibus Hearne Oxonii usus est, verum etiam omnes typis exarati usque ad Curionem, qui *militum* dedit. Paullo ante *morantique*, pro *mirantique*, Lov. 3. sed copula *que* deficit in fragm. Hav.

§ 3 *Scilicet, dictator, inquit, condemnatum se universus exercitus a te ignavia ratus, et prope*] *Si licet, dictator,*

inquit Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 2. 5. Port. Hav. et fragm. Hav. De hoc errore vide ad III. 19. § 9. *Sil'r dictator, inquit, id est Similiter*, Gaertn. Deinde *inquit ex duobus universus exercitus a te ignominia ejectus, et prope* Lov. 3. sine sensu. Tum *destitutus* Lov. 2. 4. et fragm. Hav. Sed alterum præstare puto.

Oravit me, ut suam causam apud te agerem] Pal. 2. *oravit me, suam causam apud te agerem*. Ita fine cap. Pall. duo Mss. 1. ac 3. *Te, imp., milites tui oramus, nobis pugnandi copiam facias*: utrimque exclusa conjunctione *ut*. Gebh. Omnes nostri hoc loco vulgatum servant: at alio ordine vocabulorum *ut apud te suam causam agerem* habet Gaertn.

§ 4 *Si terga data hosti, si signa fæde amissa obijci nobis possent*] Posteriori loco τὸ si omittunt Leid. Lov. 1. 4. 5. Flor. Port. et Hav. Verum illud a vocis seq. prioribus literis interceptum puto. Vide ad xxxiv. 58. § 10. Elegans autem est illa repetitio hujus vocalæ, de qua vide ad III. 17. § 3. Præterea male *objici nobis possunt* Lov. 4. Paulo ante *En quidem, pro Equidem*, Lov. 4. *Et quidem* Gaertn.

Tamen hoc a te inpetrari æquum censerem] *Tū hoc a te* Lov. 5. et Gaertn. Vide ad Livii xxii. 17. § 5. *tamen a te hoc* Lov. 2. *tamen a te hæc* Lov. 4. *tamen hæc a te* primæ edd. usque ad Aldum, nisi quod in Parm. desit etiam vox *tamen*. Deinde *imperari* Leid. 2. et Lov. 1. Mox *nostram culpam* trajectis vocibus Harl. 2. et Port. Tum *pateris*, pro *patereris*, forte quod olim *pat'eris* scriptum fuisset, et addita nota evanuerit, Leid. 1. *patueris* Gaertn.

§ 5 *Etiam ad Alliam fusæ legiones*] *Ad Albam* Leid. 2. *ad Alliam* Leid. 1. Lov. 1. 2. 4. Harl. 1. Flor. et Klockian. Vide ad Epit. Liv. lib. v. Præterea *fuisse legiones* Leid. 2.

Profectæ postea ab Veis virtute re-

cuperavere] *Ab ejus* Voss. 1. Lov. 1. 5. Port. a m. pr. et Hav. *ab hostibus ejus* Leid. 2. *ab eis* Flor. Leid. 1. Lov. 2. 4. Harl. 1. Klockian. et fragm. Hav. *ab eis Veis* Gaertn. duplici lectione juncta, ut sæpe factum. Tum *recuperavere virtute* Lov. 4. Mox *felicitati tuæ populique Romani* Voss. 2. et Lov. 3. *felicitate tua populo Romano* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *felicitate tua populi Romani* Gaertn.

§ 6 *Si nos et hostes haud secus, quam feminas, abditos intra vallum, &c. eludunt*] *Sed nos hostes* Lov. 2. *si nos hostes* Voss. 2. et Lov. 3. ac 5. Præterea *abditas* Klockian. et editi ante Aldum, qui primus dedit *abditos*, quomodo est in reliquis scriptis, nisi quod manifesto errore librarii *abditus* habeat Gaertn. Tum *con vallum*, id est *contra*, idem Gaertn. Doujatius conjicit, non male forte legi posse *sic nos et hostes, &c. eludunt*. Immo longe pejus, ut patebit, si voculam illam repetamus in duobus sequentibus hujus periodi membris, 'et sic tu imperator noster, &c. judicas, et sic, &c. de nobis ita desperasti.' Illa enim, quæ hic ponitur, ibi subintelligenda est: quod commodè procedit, si hic vulgatum servemus. Illud autem *si* hoc loco non est conditionale, sed caussale. Dicit enim Tullius, se de gloria vix dicere audere, *si*, id est 'siquidem,' 'quoniam' hostes eludunt milites Romanos omnibus contumeliis, 'quoniam' imperator milites suos sine manibus esse judicavit, 'quoniam' denique de illis desperavit, priusquam eos expertus esset. Ita iv. 3. 'Obsecro vos, si non ad fastos, non ad commentarios pontificum admittimur, ne ea quidem scimus, quæ omnes peregrini etiam sciunt?' xxx. 30. 'Si hoc ita fato datum erat, ut, qui primus bellum intuli populo Romano, est ultro ad pacem petendam venire, lætor te mihi sorte potissimum datum, a quo peterem.' Virgil. Georg. i. 7. 'Liber

et alma Ceres, vestro si munere tel-
lus Chaoniam pingui glandem muta-
vit arista, &c. Ferte simul Fanni-
que pedem, Dryadesque puellæ:’ ubi
Servius si pro ‘siquidem’ poni no-
tavit. Simili modo particulam *ei* quum
apud sacros N. Testamenti scripto-
res, tum apud Polybium adhiberi,
docuit diligentissimus Raphaelius ad
Lucæ Act. Apostol. cap. 4. comm. 9.
Vide Perizon. ad Ælian. Var. Hist.
III. 18. p. 217. Et ita forte illud *ei*
accipiendum est in verbis diaboli, *ei*
vids ei tou Theou, quoniam filius Dei es,
apud Matth. c. iv. comm. 3. et 6. et
apud Lucam cap. iv. comm. 3. et 9.
Ceterum paullo antea male vocula
vix deficit in Lov. 5. Harl. 2. et
Hav.

Quod ægrius patimur, exercitum tu-
um sine animis, sine armis, sine manibus
judicas esse] Quod egregius patimur, et
exercitum sine sensu Gaertn. egregius
etiam Hav. Tum et exercitum tuum
Voss. 2. Lov. 2. 3. patimur exercitus,
omissa voce sequenti, Harl. 2. Tum
sine armis omisit fragm. Hav. At
verbis transpositis sine armis, sine
animis, sine manibus præferunt Gaertn.
et pleræque veterum edd. usque ad
Aldum, nisi quod voces sine animis
desint in ed. Parm.

Et prius, quam expertus nos esses]
Nos expertus esses Hav. expertus nos
omnes esses Lov. 5. Voces autem et
prius, quam, &c. judicares esse desunt
in Lov. 3. cui errori occasionem de-
dit repetitio vocum judicas esse et ju-
dicares esse. Vide ad ix. 11. § 11.
Tum vindicares, pro iudic. Harl. 1.
Passim iudicare et vindicare commutan-
tur. Vide ad xxxix. 47. § 2.

§ 7 Quid enim aliud esse caussæ cre-
demus] Quod enim aliud Lov. 3. et
edd. Rom. 1472. ac Parm. Tum cre-
demus caussæ Harl. 2. credimus caussæ
Port. et Hav. credimus etiam Hear-
nii Oxon. B. credamus caussæ Leid. 2.
Voss. 1. et Lov. 1. ac 5. caussæ creda-
mus Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4.

fragm. Hav. Hearnii Oxon. L. 1. et
N. atque omnes typis excusi usque
ad postremam Gruteri ed. quæ rece-
pit caussæ credemus, a recentioribus
omnibus postea adoptatum.

Compressis, quod aiunt, manibus se-
deas] Comprehensis Leid. 2. et Lov. 1.
comprehensus Voss. 1. et Lov. 1. Ali-
bi sæpe hæc verba a librariis permu-
tantur. Vide ad xxx. 10. § 5. Deinde
manibus sedeat Lov. 4. et Harl. 1.
Sed ‘imperator sed eas’ dictum est,
ut ‘Achæi sustinebimus’ xxxii. 21.
§ 16. ubi plura vide. Corruptius sed
ea Lov. 2. 5. Gaertn. et Port. se dea
Leid. 1. sedes ed. Mediol. 1480. quod
in quibusdam proximis superest, us-
que ad Mediol. 1505. quæ sed eas re-
stituit, eam lectionem Ascensio 1513.
et 1516. et mox aliis probantibus.

Utrumque enim se habeat res] Habet
Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Lov.
quinque, Harl. 1. Port. Gaertn. Hav.
fragm. Hav. et edd. Rom. 1472. et
Parm. Sed habeat earum, quas vide,
edd. prima exhibuit Mediol. 1480. et
post illam reliquæ omnes. Plurium
itaque ac meliorum codicum lectio-
nem revocavi. Supra in Præfat.
‘Utrumque erit, juvabit tamen.’
xxxvii. 54. ‘Utrumque tamen res
se habet, magis verecundia nostra
adversus regem nobis obstat.’ XLv.
8. ‘Utrumque tamen hæc, sive errore
humano, seu casu, seu necessitate in-
ciderunt, bonum animum habe.’ Præ-
terea sed ea utrumque se habet res Hav.
Verum illud sed ea natum est ex voce
præcedenti sed eas, pro qua etiam
alii rodd. sed ea per errorem scri-
barum præferunt: ut hujus cod. li-
brarins utramque illam junxerit. Vi-
de ad iii. 44. § 4. Td enim deficit
etiam in Lov. 2. at voce addita ea res
Hearnii Oxon. L. 2. Ceterum iidem
typis descripti, qui habeat exhibent,
etiam td se omiserunt, et voces ita
invertunt, utrumque enim res habeat.
Utrumque dici potest ‘utrumque res
habet,’ et ‘utrumque se res habet.’

Vide ad v. 5. § 9. et ad xxii. 39. § 9. Codicum itaque auctoritatem sequi, præstare iudico.

§ 8 *Non tuum istuc, sed publicum est consilium*] *Istud* Leid. 2. Lov. quinque, Port. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. Et ita etiam ediderunt Mediol. a. 1480. eosque secuti proximi usque ad Aldum, a quo iterum *istuc* restitutum est. Præterea *ro est* deficit in Hav.

Consensus aliquis Patrum, non Gallicum bellum, nos ab urbe, a penetibus nostris ablegatos tenet] *Consensus aliqui Patrum* Voss. 1. Harl. 1. et Kloc-kian. Vide ad xxviii. 3. § 12. *Aliquid* Leid. 1. tota autem vox illa deficit in Voss. 2. Leid. 2. Lov. 1. 3. et fragm. Hav. quemadmodum *bellum* in Lov. 2. Præterea *ab penetibus* Port. et Hav. Tum *obligatos* Voss. 2. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Male. Supra i. 35. 'Pueros venatum ablegavit:' ubi quædam vide. iv. 58. 'Eam procul haberi, atque ablegari.' v. 2. 'Remotam in perpetuum et ablegatam ab urbe et ab republica juventutem.' xlv. 44. 'Per hanc causam Thracibus ablegatis portas clausit.' Similiter librarii lapsi sunt iv. 58. § 12. Solent passim verba cum *ob* et *ab* composita inter se commutari. Vide ad ii. 37. § 9.

Quæso, ut quæ dicam] Rott. Voss. uterque, Flor. Helm. *ut ea quæ*. J. F. Gron. Ita etiam omnes mei, omnesque Hearnii codd. Oxonienses. Mox *ab militibus imperatori, pro a militibus*, Port. et Hav.

Quæ, sicut vos vestra habeatis consilia, sic se sua habituram dicat] Conversio est sermonis satis dura, quam præmollivit tamen Tullius. *Glar.* *Et ut vos vestra* Lov. 2. *quæ ut vos vestra* Lov. 4. Vide hoc lib. c. 35. § 10. *quæ sicut vestra* Voss. 2. Deinde *habetis* Lov. 2. Harl. 2. Port. et Hav. Tum *sua* omittitur in Leid. 2. Insuper *habitura* Voss. 1. Leid. ambo, Lov. 1. 2. 5. Harl. ambo, Port. Gaertn.

Hav. et fragm. Hav. Denique *dicam* Lov. 3. Sed illud verbum deficit in Leid. 1. et Lov. 2.

§ 9 *Quis tandem succenseat, milites nos esse, non servos vestros*] *Succenseat*, pro *censeat*, posuisse videtur, compositum pro simplici, ut apud alios quoque auctores sæpe usu venit. *Glar.* Immo *succenseat* hic accipi debet ordinaria significatione, pro 'irascatur.' Tullius enim indicat, neminem ægre ferre posse, quod plebs milites, non servi, sint patriciorum, eaque id publice ostentet ab iis dissentiendo, et consilia sua ab eorum consiliis diversa habendo.

Ad bellum, non in exsilium, missos] *Non ad exsilium* Harl. 2. Port. et Hav. *non exsilium* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Nihil muto. Vide ad vi. 28. § 3.

Ut viris ac Romanis dignum sit] *Viris et Romanis* Gaertn. Tum *sit dignum* Harl. 2. et fragm. Hav. at *dignum* deficit in Port. Mox alio ordine *potius Romæ* Harl. 2. Port. et Hav. Deinde *acturos* omittit Gaertn.

Hæc dicta sunt Patribus] *Dicta sunt* Gaertn. In Flor. a m. pr. ultima littera neglecta scriptum erat *sin*, ex quo deinde erasa priori factum erat *in*. Sed vulgatum præfero. Eo sensu per ellipsin occurrit xxxii. 34. 'Et Ætolis hæc:' subintellige 'dicta sint.'

§ 10 *Te, imperator, milites tui oramus, ut nobis pugnandi copiam facias*] Elegantius duo scripti Pall. et Voss. poster. in quibus particula *ut* ignoratur. Catullus Carm. lvi. 'Oramus, tibi forte ni molestum est, Demonstres, ubi sint tuæ latebræ:' sic enim legendum priorem versum censemus. J. F. Gronov. Vide etiam Gebhardus hoc cap. ad § 3. Ex nostris autem, præter Voss. 2. a Gronovio jam memoratum, unus tantum Lov. 3. particulam *ut* neglexit. Sane sæpe post verba 'orare,' 'rogare,' 'precari,' 'obtestari,' et similia alia

ea omitti solet. Supra II. 10. 'Precor, hæc arma et hunc militem propitio flumine accipias.' Vide ad XXVII. 12. § 2. et ad XXXIV. 24. § 4. Non tamen ubique hoc observatum est. Vide quæ notantur ad XXXI. 8. § 2. Quum itaque codd. et plures, et certiores stent pro vulgato, et similitudo syllabæ ultimæ vocis præced. caussa esse potuerit, cur particula *ut* in quibusdam Mss. omissa fuerit, voculam illam servandam puto. Ceterum vox *tui* deficit in Gaertn. At ea transposita *tui milites* legunt Voss. 2. et Lov. 1.

Tum vincere cupimus, tum duce te vincere] *En vincere cupimus, tum fragm.* Hav. *tum vincere cupimus, cum Hav. cum vincere cupimus, cum Voss. 2. et Lov. 2. ac 3. cum vincere cupimus, tum Flor.* Harl. 1. Gaertn. cum edd. Mediol. 1495. et 1505. Veneta 1498. Mogunt. et aliis. Huic etiam lectioni favet scriptura Leid. 1. exhibentis *convincere cupimus, tum*. Nam ibi *convincere* scriptum est pro 'cum vincere,' ut 'congratulatione,' pro 'cum gratulatione,' IV. 24. § 7. ubi alia plura similia vide. Id itaque recepi. Vide ad VI. 23. § 3. Præterea *te duce* mutato ordine Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. quinque, Harl. ambo, Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. quod et ipsum admisi. Ceterum vox *vincere* omittitur in Hav. quasi illa ex præcedenti hic foret intelligenda, quam rectius reliqui servant, nisi quod omnes hæc *vincere, tibi laur. ins. ref., tecum* desiderentur in Lov. 4.

Tibi lauream insignem deferre] *Tibi laur. insig. ferre* Gaertn. a m. pr. pro quo *referre* a m. sec. emendatur. Ut apud Sueton. in Domit. cap. 6. 'De Sarmatis lauream modo Capitolino Jovi retulit.' Sed nec alterum damno. Solent autem voces 'referre' et 'deferre' sæpius confundi. Vide ad lib. XXI. cap. 6. § 5. Mox *triumphantes urbem Romam inire* Voss. 2. a m. pr. Sed additam vocem ex mar-

gine in contextum inrepsisse puto. Supra hoc lib. cap. 11. 'Fabio satis visum, ut ovans urbem iniret.' III. 29. 'Triumphantem Quinctium urbem ingredi jussit.' IV. 20. 'Senatusconsulto jussuque populi triumphans in urbem rediit:' et infinitis locis. Interdum etiam *Romam* dicebant, voce *urbem* omissa. Liv. II. 7. 'Triumphansque inde Romam rediit.' Recte itaque, τὸ *Romam*, quod in nullo alio adparet, additis notis delendum esse, manus interpolatrix monuit.

Tuum sequentes currum, Jovis optimi maximi templum gratantes] *Tum sequentes* Leid. 2. et Harl. 1. Voces autem *Jovis optimi maximi*, in multis codd. per compendium scriptæ sunt I. O. M. pro quo quum alii, literarum singularium vim non intelligentes, dedissent IO. M. vel IOM. ex priori factum est *Jovis magni*, ut præfert Voss. 1. in margine, Leid. 2. et Lov. 4. ac 5. vel *Jovis maximi*, quod habent Lov. 1. 2. Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. posterius mutatum est in *Jovi*, omissis duabus seqq. vocibus, quemadmodum editum est Romæ 1472. et Parmæ. Deinde *gratulantes* Gaertn. Port. et Hav. Male. Vide ad IX. 43. § 17.

§ 11 *Ut signum daret, ut capere arma juberet, clamabant*] *Ut armaret arma juberet* Flor. An forte librarius scribere voluit *ut arma capere juberet*? ut ita vitetur versus pene integer. Sed, ab his non nimis diligenter sibi cavissem Livium, vidimus ad initium Præfat. Deinde *conclamabant* Lov. 4. et Hearnii Oxon. C.

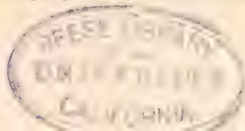
CAP. XIV. § 1 *Quamquam rem bonam exemplo haud probabili actam censebat, tamen se facturum*] Ms. Fuld. *rem bonam ex. haud prob. actam cernebat*. Modius. Pall. duo I. ac 3. *ex. haud prob. actam cernebat: censebat tamen facturum*. Campan. *ex. haud prob. actam cernebat; cens. tamen fact. quod milites vellent: se tamen recepit*. Om-

nia perverse ac nequiter ab inde, quod homines τὸ *censebat* (interpretationem alterius cernebat) traduxissent in ipsum (ut vocant) textum. Sic cum ad oram forte codicis antiqui Andreas *promisit* (glossam τὸϋ *recepit*) deprehendisset, illico in ed. suam admisit. Pal. 2. *ex. haud prob. cerneret actam : censeretque se fact. quod milites vellent : se tamen recepit.* Gebh. Thuan. et Voss. *actam cernebat.* Pall. duo, Aldusque et Juntas habent utrumque *actam cernebat, censebat tamen.* Voss. alter *censeret actam censeret.* Pal. 3. *haud probabili cerneret actam, censeretque se fact. Scribe, actam cernebat, tamen fact., quod milites vellent, se recepit.* Alia ab interpolatrice manu. Lib. VI. c. 12. 'Dictator etsi majorem dimicationem propositam domi, quam foris, cernebat.' l. XLII. c. 18. de Perseo : 'Quem per omnia clandestina grassari scelera latrociniorum ac veneficiorum cernebat.' Talia sunt Ciceronis ad Atticum x. 4. 'quid videret, quod exemplum.' Quod contra Malaspinam defendebamus, ad Statium in Diatr. in Addendis pag. 409. J. F. Gron. *Haud prob. censebat actam, tamen fact.* Lov. 1. *haud prob. actam cernebat, censebat tamen fact.* Flor. Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. ac L. 1. *haud prob. acceptam cernebat, censebat tamen fact.* Lov. 2. *haud prob. actam cernebat, censeretque tamen fact.* Hearnii Oxon. L. 2. et B. *haud prob. censeret actam, censebat tamen fact.* Voss. 1. et Leid. 2. *haud prob. actam cerneret, censebat tamen se fact.* Lov. 4. *haud prob. cerneret actum, censebat tamen fact.* Lov. 5. *haud prob. actam cernebant, censebat tamen fact.* Harl. 1. et Gaertn. *haud prob. actam cerneret, censeretque se fact.* Harl. 2. *haud prob. cerneret actam, censeretque se fact.* Portug. et Hav. Aldus quidem, ut Gronov. monuit, vulgavit *haud prob. actam cernebat, censebat tamen fact.*

inter errata vero priorum edd. lectionem *actam censebat, tamen revocavit.* At recte omnino Gronovius coniecit legendum esse, *quamquam rem bonam exemplo haud prob. actam cernebat, tamen fact.* quam scripturam se in Oxon. C. invenisse Hearne testatus est. 'Cernere' hic est judicare, animadvertere. Infra hoc lib. c. 25. 'Defectione etiam sociorum senatus anxius quum cerneret metu tenendos, quos fides non tenuisset.' Cic. in Topic. c. 1. 'Ut facile cerne-rem te ardere studio.'

Facturum, quod milites vellent, se recepit] *Vellent : tum se recepit* Lov. 4. et Hearnii Oxon. C. *tamen se recepit* Lov. 5. Harl. 2. Port. et Hav. quæ lectiones ex prioribus verbis male constitutis profluxerunt. *Vellent, se recipit* Leid. 2. et Lov. 2. *vellent, se promisit* edd. Rom. 1472. et Parm. quod ex veræ lectionis expositione marginali in contextum admissum esse, Gebhardus ad verba præcedd. recte observavit. Nam 'recepit se facturum,' est promisit. Infra xl. 35. 'Si neque de fide barbarorum quidquam recipere aut adfirmare nobis potes.' Terent. in Phorm. v. 8. 'an veremini, Ne non id facerem, quod recepissem semel?' Ad Fam. v. 8. 'Velim existimes, me ea, quæ tibi promitto ac recipio, sanctissime esse observaturum.' lib. XIII. epist. 72. 'Tuque mihi, omnia te facturum, liberalissime recepisti.' Quin et plus esse, quam 'promittere,' docet Manut. ad Cic. ad Fam. vi. 12. Adde Burm. ad Suet. Cæs. c. 23.

Tulliumque secreto, quænam hæc res sit, aut quo acta more, percunctatur] *Tum Tullium secreto* Lov. 4. *Tullium secreto legit* ed. Parm. Hinc *quænam hæc res sit, atque acta mora* Lov. 2. *quænam hæc res sit, aut quæ acta mora* Leid. 1. et Lov. 4. *quænam hæc res sit, aut quo peracta more* Lov. 5. et Hearnii Oxon. N. ac B. *quænam res hæc, aut quo peracta sit more* Harl. 2.

Port. et Hav.

§ 2 *Tullius magnopere a dictatore petere*] *Magno opere* Flor. Leid. 1. Voss. 1. et Lov. 1. Ita mox hoc cap. § seq. plures et ferme iidem codd. præferunt, *Illi quoque tamen videndum magno opere esse*. Infra xxviii. 18. 'Illud magno opere tendente rege, ne alter hospitum exclusus mensa videretur:' ubi plura videnda. Supra iv. 3. 'Quanto opere vos, Quirites, contemnerent Patres:' ita enim ibi plures codd. præferre diximus. Vide quæ eo loco notat Gebhard. qui monet etiam in Pal. 3. hic *magno opere* se reperisse.

Ne se oblitum disciplinæ militaris, ne sui, neve imperatoriæ majestatis crederet] *Non se oblitum* Leid. 2. Tum *militaris disciplinæ* Hav. Deinde *ne sui deficit* in Gaertn. at *nec sui, neve imper.* est in Voss. 1. et Lov. 1. 2. *nec sui, necve imper.* in Leid. 2. *nec sui, nec ne imper.* in Hav. Denique *majestatis declararet* in Gaertn.

Quæ ferme auctoribus similis esset] *Similis est* Voss. 2. et Lov. 3. *similis esse* Leid. 1. Gaertn. et Flor.

Alius, quales mota creare multitudo soleret, existeret] *Qualem* Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. et Hav. Et ita præferunt excusi omnes, usque ad Jac. Gronovium, qui *quales* substituit. Eam autem lectionem videntur probare Flor. Leid. 1. Port. Harl. 1. Lov. 1. et fragm. Hav. more antiquo qualis præferentes, pro *quales*, quemadmodum est in Voss. 1. et Leid. 2.

§ 3 *Nihil non arbitrio imperatoris acturum*] *Male nihil arbitrio* Port. *nihil nisi arbitrio* Harl. 1. quod quidem sensus admittit, ob reliquorum tamen codicum dissensum recipiendum non videtur.

Illi quoque tamen videndum magnopere esse] *Illud quoque tamen vid.* Gaertn. *illud tamen providendum* Lov. 4. Harl. 2. Hav. et Hearnii Oxon. B. qui in cod. L. 2. *illud tamen videndum*

se reperisse proficitur. Certe *providendum* ex interpretatione natum est. 'Videre' enim hic notat providere, operam dare, in futurum consulere. Infra xxi. 4. 'Nulla re, quæ agenda videndaque magno duci esset, prætermisssa:' ubi videndus J. F. Gronov. Deinde *esse magnopere* Harl. 2. et Port. *esse magno opere* Hav. *magno opere esse* Flor. Lov. 1. et Voss. 1. atque ita se in Pal. 3. invenisse testatur Gebhard. ad iv. 3. § 2. Vide ad § præc. *Illi quoque studium magnopere esse* Lov. 2.

Locum ac tempus pugnandi sumtuos] *Locum ad tempus pugn.* Lov. 5. solito errore. Vide ad xxi. 32. § 2. *Locum ac tempus* inlustratur hoc lib. c. 12. § 11. Ceterum Aldus in contextu ita distinxit, *Differri non posse: adeo concitatos animos ipsos sibi locum*. Inter errata autem priorem interpunctionem revocavit.

§ 4 *Gallo abigenti duo milites Romani ademerunt]* *Abienti* Harl. 1. *abingenti* Voss. 2. fragm. Hav. et Flor. a m. pr. in quo prius *n* postea expunctum est. Supra i. 7. 'Hercule in ea loca, Geryone interemto, boves mira specie abegisse memorant.' Statius Silv. ii. 1. 8. 'citius me tigris, abactis Fætibus, orbatique velint audire leones.' Tum *statim duo milites Romani* Hearnii Oxon. L. 1. Hinc *ademere* Harl. 1.

In eos saxa conjecta a Gallis] *Et in eos saxa* Port. et Hav. quasi sine copula minus cohæreret oratio. Male. Vide ad xxi. 36. § 4. Paulo post a *Romana statione* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. Gaertn. et fragm. Hav.

Procursum utrinque est] Ita Port. in margine, pro quo in contextu est *permistim utrumque est*. Utramque hanc lectionem recepit Gaertn. præferens *procursum permixtim utrinque est*. Vide ad iii. 44. § 4.

§ 5 *Jamque haud procul justo prælio res erant]* *Jensius* Lect. Lucian. i. 4. non dubitat, quin, qui aures Livianæ

dictioni adsueta habet, præferat *res erat*: et ita est in Lov. 3. Harl. 2. Port. et Hav. Sed utrumque Livianum est, et ab eo sæpius adhibetur. Vide ad II. 47. § 5. c. 50. § 2. et VI. 16. § 6. Plures itaque et integriores codd. sequor. Mox *direptum certamen*, pro *direptum*, Voss. 2. Leid. ambo, Lov. 1. 3. 5. Gaertn. et fragm. Hav. Vide ad XXXVII. 32. § 7. *Directum* Hav. Vide ad IX. 8. § 12.

§ 6 *Magis animis, quam viribus, fretus ad certamen descenderet*] *Majus animis* Leid. 1. solito scribarum errore. Vide ad XXVI. 41. § 16. *magnis animis* edd. Rom. 1472. et Parm. Tum *fretus*, antequam ad certamen Harl. 2. Port. Hav. et Hearnii Oxon. B. Sed insertam vocem, quam optimi libri ignorant, non necessariam puto. Paulo ante *Dictator tum*, pro *tamen*, Lov. 4. Vide ad XXII. 17. § 5. In verbis seqq. *incurreret*, pro *incuteret*, Lov. 1. Deinde alio ordine *Solerti rem novam animo* Lov. 5. Harl. 2. Port. et Hav.

Qua deinde multi] Distinguendus totus hic complexus verborum ita: *qua deinde multi, nostri et externi imperatores (nostra quoque quidam ætate) usi sunt*. Gebhard. *Quare inde multi* Gaertn. Deinde *multi nostri et externi* Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Harl. 2. Hav. et Port.

Nostra quoque quidam ætate, usi sunt] Inter ceteros C. Marium nominat Frontinus II. 4. ex. 6. qui, contra Teuthonas dimicaturus, jumentorum magnam partem instruxit, eaque agasones lixasque conscendere jussit, ut per id facies equitatus objiceretur. Idem eodem in loco ex. 5. C. Sulpicii etiam meminit. *Sigon*. Voculam quoque ignorare Oxon. B. auctor est Hearnii: non adparet etiam in edd. Rom. 1472. et Parm. Dein *quidem*, pro *quidam*, præferunt Lov. 4. Harl. 2. Port. Hav. et ed. Parm. aliis locis etiam obvio errore. Vide ad XXXIX. 17. § 5. Ceterum Sulpicium, idem

strategema usurpantem apud Frontin. loco a Sigonio laudato, eundem puto, quem hic Livius memorat. Unde sequitur, Rubenium Elect. II. 29. non c. 39. ut typographorum errore laudant Kenchen. et qui, non inspecto Rubenio, Kenchenium descripsit, Tennulius, recte emendasse *Sulpicius Pæticus*, pro *Petreius*. Quamvis enim Frontinus 'consulem' vocet, qui hic Livio 'dictator' dicitur, potuerunt tamen alios annales Livius alios Frontinus secuti esse, ut ad Frontin. observat Oudendorp.

§ 7 *Mulis strata detrahi jubet, binisque tantum centunculis relictis agasones, &c.*] *Tantum* adjecere quidam, quod placet. Nihilominus tamen obscurus est sermo, videlicet non plane patente, cur centunculi et ad quid relictis, sensu. *Glar*. Sic Frontinus II. 6. ex. 6. de Mario: 'Agasones lixasque armatos simul ire jussit, jumentorumque magnam partem instructorum cum centunculis, ut per hoc equitatus species objiceretur.' Ex his locis 'centunculus' videtur fuisse pannus, quo equi internebantur. Nam mulis et Sulpicius et Marius 'centunculos' addiderunt, ut speciem equorum præberent. *Sigon*. Vocem *tantum* in solis deficit Ascensii edd. et Paris. 1529. *binis tantum* præferunt Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. *binis quoque tantum* Lov. 2. Vide ad v. 27. § 1. Tum *centuculis* Gaertn. *centumculis* Voss. 2. *certumculis* Voss. 1. *cuniculis* Leid. 2. Per *strata* mulis detracta non intelliguntur sellæ, (mulii enim erant agasonum, qui non parati erant ad equitandum, sed ad ducenda jumenta sarcinaria) verum sagmæ sive clitellæ; 'detractis clitellis' inquit Liv. x. 40. 'Hinc jumenta 'clitellaria' vel 'sagmaria' et barbaro ævo 'summaria' vocantur. Ne vero sagmæ vel clitellæ asperitate sua jumenta læderent, subdere pulvillos fere solebant, factos palea vel rebus aliis. Alii centunculos subjicie-

bant, id est, pannos viliores crassioresque, et eos sæpe plures. Ideo autem dictator *mulis strata detrahi* jubet, quia strata illa sive clitellæ longe ultra dorsum animalis eminebant. Quare si sedissent in clitellis, dolus facile fuisset deprehensus, quum sic visi essent altiores, quam solerent vulgo equites. Stratis autem detractis, relictis sunt bini centunculi, qui, quemadmodum equitum strata, ex panno simplicique corio facta, equorum tergo presse inhærebant, ut tanto commodius agasones iis insiderent, et iumenta minus premerentur. Hæc fere Scheffer. de Re Vehic. l. II. c. 2. p. 9. et 23.

Partim captivis, partim ægrorum armis ornatos inponit] *Partim captivorum* Gaertn. et fragm. Hav. An forte nasutior ita emendandum censuit, quod homines 'captivi,' res 'captæ' dicantur? Verum vide ad VI. 22. § 4. Deinde *armis onatos* Flor. a m. pr. pro quo deinde m. altera dedit *oneratos*. Male. 'Ornare' est armare. Vide ad XXIV. 28. § 7.

§ 8 *His fere mille effectis centum admiscet equites*] *Refectis* Lov. 2. *confectis* Lov. 4. Harl. 2. Port. et Hav. Crediderunt librarii, scriptum fuisse *ēfectis*. Vide ad IV. 24. § 4. Ita *eloquium* et *ēloquium*, sive *conloquium*, commutantur. Vide ad Epit. Liv. lib. v.

Neque inde ante moveri, quam ab se acciperent signum] Rott. *movere*: quod accipio, sive τδ se ex præcedenti intelligas, sive neutrale sit, de quo X. 4. Et videtur gemina locutio per distinctionem restituenda Livio X. 20. 'Cognoscit ad Vulturum sedere: inde tertia vigilia moturum: iter in Samnium esse.' Jac. Gron. Rott. consentiunt omnes, quas vidi, edd. Aldo antiquiores. Primus Aldus dedit *moveri*, sed in erratis iterum *movere* probavit. Et ita multi codd. legunt X. 4. 'Quum per omnes manipulos militum indignatio ingens es-

set, nec tamen injussu movere audent:' ubi plura alia exempla vidimus. Livium etiam multis verbis tamquam neutris usum esse, vidimus ad I. 17. § 6. Nihilominus quum omnes, quos adhibui, codd. uno ore *moveri* servant, an uni Rott. et vett. edd. *movere* præferentibus fides habenda sit, vehementer dubito. Ceterum *neque inde se ante moveri* Lov. 4. *neque inde antea moveri* Port. a m. sec. *neque inde ante amoveri* Hav. Deinde *quam a se* Gaertn. et Hav. Tum *reciperent signum* Lov. 4. *acceperint signum* fragm. Hav.

§ 9 *Ipse, ubi inluxit, in radicibus montium extendere aciem cæpit*] *Ubi inluxit, ipse in rad.* fragm. Hav. Tum τδ *cæpit* deficit in ed. Parm.

Adversus montes consisteret hostis] *Adversus* Leid. 1. solito scribarum errore. Vide ad Livii II. 31. § 6. Librarius non vidit *adversus* hic præpositionem esse, idem notans, quod 'e regione.' Ita ad XXVI. 14. 'Porta Jovis, quæ adversus castra Romana erat, jussu proconsulis aperta est.' XXXVII. 18. 'Tumulum quemdam adversus Eleam castris cæpit.' c. 28. 'Ipse adversus Myonnesum in insula (Macrin nautici vocant) anchoras portu occulto jecit.' XLIV. 10. 'Quindecim millia passuum ea urbs abest, adversus Pydnam posita.' XLV. 7. 'Introductum in tabernaculum adversus advocatos in consilium considerare jussit.' Præterea *hosti* Gaertn.

§ 10 *Instructo jam vani terroris apparatu*] Illud *jam* in nullo Mss. apparet. J. F. Gron. Illud *jam* nesciunt etiam Voss. ambo, Leid. 1. Lov. quinque, Harl. ambo, Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxonienses. Tot itaque codd. conspirantibus vocem illam ex contextu ejeci. Præterea *Constructo apparatu* Voss. uterque, Leid. 2. et Lov. 1. 3. ac 5. Sed vulgatum præstat. Supra VI. 23. 'Quam occasionem, quod tempus, quem insidiis instruendis locum spe-

rantem: ubi vide Gronovium. Cic. pro Cluent. c. 66. 'Nullum locum prætermisit, in quo non instrueret insidias aliquas.' Tum *navi terroris* literis transpositis Voss. 1. in contextu, et Leid. 2. sæpius obvio errore. Vide quæ notavi ad Siliî I. 549.

Qui quidem terror plus pene veris viribus profuit] Pronomen qui deficit in Leid. 1. interceptum ab initio vocis seq. Perperam hinc torpor est in fragm. Hav. Deinde *viribus vere profuit* Port. a m. pr. Sed *veris* deest in Gaertn. 4. Mox verbis seqq. *credidere*, pro *credere*, Harl. 2. et Hav. Sed non intellexerunt librarii locutionem per infinitivum conceptam, ideoque mutare conati sunt. Vide ad I. 50. § 5.

Deinde ubi digressos repente viderunt] *Degressos*. Nam paullo ante dixit, 'Evadere in montes jubet.' Item 'non descensuros in æquum Romanos.' *Sigon*. Emendationem Sigonii probat Gebhardus IV. 17. § 11. testatus tamen, Pall. omnes Mss. atque editos *digressos* servare. Eadem vitiosa lectio in plerisque meis superest. *Degressos* tamen recte præferunt Flor. Voss. 1. Lov. 1. Klockian. et, nisi fallant excerpta, Harl. ambo. Hearnius autem *degressos*, ut alii antea fecerant, edens in Var. Lect. adnotare satis habuit, alios præferre *digressos*; de Oxoniensibus autem suis nihil addidit.

In prælium ruunt, priusque pugna cæpit] Voces in prælium deficiunt in Lov. 3. Tum *priusquam* Gaertn. Hav. et edd. Romana 1472. ac Parm. Paullo ante alio ordine *certaminis avidi* edd. ante Frobenium, qui 1535. dedit *avidi certaminis*, quod servant omnes mei. In verbis seqq. *a ducibus obferunt* Lov. 4. 5. Gaertn. et fragm. Hav.

CAP. XV. § 1 *Acrius invasere Galli dextrum cornu*] Codd. nihil mutant. Forte tamen legendum *dextro cornu*:

ut dicat Livius, Gallos acrius dextro cornu suo invasisse Romanos, sive sinistrum eorum cornu dextro suo obpositum. Rationem emendationis vide hoc cap. § 6. Ita fere IV. 18. 'Dictator dextro cornu adversus Faliscos, sinistro contra Veientem Capitolinus Quinctius intulit signa.'

Neque sustineri potuissent, ni forte eo loco] *Sustinere* Leid. 1. Lov. 2. et fragm. Hav. Tum *potuisset* Lov. 2. et Harl. 1. Hinc *nisi forte* Port. et Hav.

Sex. Tullium nomine increpans] Vox nomine a librariis omissa est in Leid. 2. et Lov. 1. Male. Virgil. Æneid. XII. 758. 'Ille simul fugiens, Rutulos simul increpat omnes, Nomine quemque vocans:' ubi vide Cerdam. Silius Ital. I. 454. 'Monstrabat furibundus iter, cunctosque ciebat Nomine:' ubi vide quæ notavi.

§ 2 *Sicine pugnaturos spondissent*] *Sicine* Leid. 1. Flor. Harl. 1. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. Vide ad VI. 16. § 3. Tum *spondissent* Gaertn.

Ubi minæ injussu imperatoris prælium inituros] *Ubi nunc injussu* Voss. 2. et Lov. 4. in contextu. Sed, sæpe similitudine ductum literas *mi* et *nu* commutatas fuisse a librariis antiquis, dictum est ad Livii II. 21. § 1. At, juncta utraque lectione, *ubi minæ nunc* dedit librarius Gaertn. In hac formula illud *nunc* modo additur, modo omittitur, ut constat ex multis exemplis, quæ larga manu Nic. Heinsius contulit ad Nason. Epist. IV. Heroid. vs. 150. Hic vero scribis eam tribuendam esse, non dubito. Solitus autem est ille, qui Gaertn. exaravit, varias lectiones in contextum recipere, ut alibi sæpissime supra monitum est. Vox *injussu* non adparet in Leid. 1.

En ipsum imperatorem clara voce vocare] Primam vocem omittit ed. Parm. *Et ipsum imper.* habet Rom. 1472. solito errore. Vide ad II. 12. § 13. Tum *voce clara vocare* Gaertn.

Ecquis sequeretur eorum, qui modo ducturi fuerint] Pall. duo dicti fuerint. Pal. 2. ac Camp. qui modo dictis fuerint. Sed rectius retentavit Andreas eam lectionem quæ in vulgus edita jam est. Gebh. *Et quis* Voss. ambo, Leid. 2. Lov. 1. 3. Gaertn. et fragm. Hav. a m. sec. cum ed. Rom. 1472. Male. Vide ad v. 36. § 5. *Et qui* ed. Parm. *Equus sequeretur* Port. et Harl. ambo. *Equus sequeretur* Lov. 2. *Equi vis sequeretur* Leid. 1. *Et quis alius æquius sequeretur* Lov. 4. *En quis sequeretur* Lov. 5. a m. sec. priori scriptura penitus erasa. *Quis sequetur* Hav. qui quum forte sequetur scriptum invenisset, notam additam non animadvertit. Vide ad II. 56. § 7. *Tum sequeretur eos* Lov. 2. 4. et 5. a m. pr. Deinde dicturi Leid. 1. Lov. 2. 5. et fragm. Hav. Vide ad Livii XXXVIII. 43. § 1. dicti Voss. 2. et Lov. 3. Ceterum mox post voces *in acie feroces* in Flor. interjiciuntur hæc verba: *Increpatio dictatoris Tullium nominatim cientis, cum in dextro cornu adversus Gallos ambigue pugnaretur.* Quæ, olim lemmatis loco margini adscripta, perperam in contextum recepta sunt: qualia plura hoc cap. in eo cod. reperiuntur. Vide ad § 8. 9. 10. et 12. Simili modo passim librarii lapsi sunt. Vide hoc lib. ad c. seq. 16. § 6. ad c. 18. § 10. c. 19. § 2. c. 20. § 2. et ad c. 40. § 1.

§ 3 *Vera audiebant*] *Vere* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. ac 4. Male. Infra XXXI. 18. '*Insueto vera audire ferocior oratio visa est.*' Vide hoc lib. ad c. 6. § 6.

Hic primo impetus prope vecors turbavit hostes] Pall. duo impetus ipse vecors. Gebh. Ita et Voss. 2. ac Lov. 3. Sed sine commodo sensu.

Eques deinde emissus turbatos avertit] *Eques deinde immissus* Leid. 2. Male. Vide ad XXVIII. 14. § 11. *eques deinde missus* fragm. Hav. a m. pr. Sed litera ultima vocis præced. primam hujus interceptit. Vide ad

II. 44. § 6. Et ita etiam Gaertn. nisi quod corruptius missos dederit. *Amissus* Lov. 4.

§ 4 *Postquam labantem una parte vidit aciem*] Probe ita vetusti eusi: nam perperam Mss. eodd. *labentem*. Propertius Eleg. IV. 53. '*Vidi ego labentes acies et tela caduca.*' Gebh. *Labentem* Leid. 1. Lov. 2. 3. Gaertn. Hav. fragm. Hav. a m. pr. et Hearnii Oxon. L. 2. cum ed. Parm. Ita sæpius variasse scribas librarios dictum est ad Præfat. § 9. Deinde ex una parte Lov. 4. quod dictum esse posset, quemadmodum '*ex qua parte*' hoc lib. c. 3. § 6. Sed unum testem audiendum non puto. Præterea Donjatus, prætexens Sulpicium signa in lævum cornu conferre neque debuisset, neque potuisse, quamdiu nutaret dextrum cornu inmani ausu scribendum conjicit *labantem hac parte restituit aciem*, vel *stitit aciem*. Tantane socordia provinciæ mandatæ præesse oportuit hunc regionum professorum primicerium? per '*labantem una parte aciem*' intelligit ipsius dictatoris aciem, sive cornu, contra mentem Livii, qui aciem Gallorum intellexit, quemadmodum facile deprehendisset Donjatus, si ad verba præcedd. diligentius adtendisset. Agnovisset enim, *labantem* dici non potuisse aciem Romanorum, quum eorum pedites, alienatis a memoria periculi animis in tela hostium ruentes, impetu suo eosdem illos hostes turbassent, atque emissi equites turbatos avertissent. Sed tum re vera labasse una parte aciem Gallorum.

Quo turbam hostium congregari cernebat; et iis, qui erant] *Turba hostium congregare sine sensu* Leid. 1. *Tum congregari timebat; unde iis* Hearnii Oxoniensis L. 1.

Signum, quod convenerat, dedit] *Signum dedit, quod conv.* Lov. 2. *signumq; conv., dedit* Lov. 3. ob non intellectum compendium, quo vocula *quod* scripta fuerat. Vide ad II. 41. § 8. *Dedit*

deficit in Harl. 1. ejus loco reddit est in Klockian. Vide ad Epit. Liv. lib. x.

§ 5 *Et tendere obliquo monte ad castra Gallorum visi sunt*] Vocula et non adparet in Lov. 3. forte intercepta a primis literis vocis proximæ. Tum in obliquo monte fragm. Hav. a m. pr. *tendere oblique e monte* scribendum esse, conjicit Doujatius; sed sine causa. Sensus enim est, non eos, qui in monte delituerant, recta via inde descendisse, ut suis opem ferrent, sed obliqua via, obliquis tramitibus per montem tetendisse ad castra Gallorum. Ita 'obliqui tramites' v. 16. 'Coacta manu per agrum Cæretem obliquis tramitibus transgressi:' 'obliquus ventus,' qui ex obliquo venit, apud Plin. xvii. 2. 'Multum rationis obtinent et venti: contra Circium serere inperitia existimatur, eundemque obliquum excipere, providentia.' Similiter 'per aciem transversam agi,' pro transverse per aciem agi, apud Florum iv. 2. § 83. 'Cohortes quinque per transversam aciem actæ.' Similiter hic *obliquo monte* est 'oblique per montem.' Paulo ante *Ubi quoque inde* inmutato ordine Harl. 2. et Hav.

Cursuque effuso ad castra ferebantur] *Efferebantur* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. Ita fere Livium alibi locutum esse, vidimus ad xxxvii. 16. § 4. Non tamen vulgatam lectionem mutandam censeo, quod meliores codd. stent pro ea, et Livius etiam hac locutione usus sit. Ita ix. 13. 'Strictisque gladiis cursu in hostem feruntur.' Florus iii. 3. 'Nec segnius, quam minati fuerant, triperito agmine per Alpes ferebantur.' Ovidius Epist. Heroid. vi. 70. 'Huc feror, et lacrimis osque sinusque madent.' Epist. Her. x. vs. 31. 'In thalamos læti, thalamos sua busta, feruntur.' Art. Am. ii. 379. 'In ferrum flammæque ruit, positoque decore Fertur, ut Aonii

cornibus icta Dei.' Metam. iii. 226. 'Per rupes scopulosque, adituque carentia saxa, Qua via difficilis, quæque est via nulla, feruntur.' Tacit. Hist. iv. 29. 'Ad pugnam temeritate inani ferebantur.' Et ita optimi scriptores passim. Paulo ante *omissa est pugna* alio ordine edd. vett. Aldo priores, codd. scriptis adversantibus.

§ 6 *Qui profligato dextero cornu obequitabat hostium munimentis*] *Sinistro cornu* legerem. Nam Gallorum sinistrum cornu oppositum erat dextro Romanorum cornu. At dictator effecerat, ut ibi turbarentur hostes, ac inde eques turbatos averterat, ut paullo ante ipse fassus est Livius. *Glar. Dextro cornu* Harl. 2. et Hav. Tum *munimentis* Lov. 3. 4. et Harl. 2. Vide ad iv. 10. § 6. Glareano autem, *sinistro cornu* emendanti, consentit Doujatius. Ratio, cur ita emendandum censuerint, illa est, quod Galli in principio hujus capituli dicantur acrius invasisse 'dextrum cornu,' nempe Romanorum, quod facere debuerunt suo sinistro ei obposito. Sed idem illud sinistrum cornu prope vecors inpetus peditum Romanorum, qui, dictatoris oratione increpiti, animis a periculi memoria alienatis in hostium tela ruerant, turbavit; in turbatos deinde eques cum magistro equitum emissus eos avertit: post hoc itaque cornu profligatum magistrum equitum hostium munimentis obequitasse putant, adeoque hic *sinistro cornu*, non *dextro*, legendum esse. Verum audax hæc emendatio, cui nullus codicum scriptorum vel excusorum favet, placere nequit. Est enim vere gladio Alexandri notum Gordium secare. Omnia recte procedent, si minori longe mutatione in initio capituli *dextro cornu*, pro *dextrum*, legamus. Ita enim Livius narrabit, Gallos dextro cornu nempe suo acrius invasisse Romanos, donec, adhortatione dictatoris restituta pugna,

Romani illud primo turbarint, deinde averterint. Dum autem hoc dextrum cornu magister equitum persequitur, dictator signa confert in lævum cornu, nempe Gallorum: qua parte quum etiam hostes perterriti effusa fuga ad castra ferrentur, incidunt in magistrum equitum, qui dextro Gallorum cornu profligato munimentis obequitabat. Et hac quidem ratione Livius erroris absolvi potest, licet violenta hac et ancipiti Glareani medicina non utamur. Si quis tamen ab omni emendatione abstinendum contendat, et Livium potius sui oblitum errasse malit, per me fruatur iudicio suo. Similiter enim optimi scriptores, etiam ipse Livius, alibi lapsi sunt. Vide quæ notantur ad xxii. 48. § 5. xxvii. 14. § 3. c. 48. § 14. xxxiii. 9. § 6. xxxvii. 24. § 4. Adde quæ notavi ad Siliî Italici ix. 268. Similem errorem committit etiam Cherefeddin Ali in Historia Timur-Beci i. 10. Ceterum nescio unde factum sit, ut in verbis præcedd. ordinem verborum inepte hoc modo mutarint Leid. 2. et Lov. 1. *M. magister equitum Valerius.*

§ 7 *A fallaci equitum specie agasonibusque excepti sunt*] Vet. lib. non habent vocem que: ita ut *agasonibus* appositively dictum sit. Fallax enim equitum species nihil aliud erat, quam agasones multis impositi. *Sigon.* A Pal. 2. abest copula *que*, quod optimum visum fuit Sigonio: quasi τὸ *agasonibus* appositively dictum esset. Addit, 'fallax enim equitum species nihil aliud erat, quam agasones multis impositi.' Non ita est: quippe præcedente capite narraverat Livius, 'His fere mille effectis centum admiscet equites.' Ergo iste vani terroris apparatus non ex solis instructus erat agasonibus. Correctorem Livii memorem esse oportet. *Gebh.* Vocula que deficit etiam in Lov. 2. 4. 5. Harl. 2. Port. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxoniensibus N. et B. Mihi

ita videtur, si fide digniores codd. conjunctionem omitterent, eam etiam expungi, et *fallaci equitum specie, agasonibus*, per adpositionem, ut Sigonius censuit, accipi posse. Quamvis enim mille fere agasonibus admixti fuerint centum equites, a majori tamen parte denominari possunt. Verum nunc, quum optimi libri in τὸ *que* servando consentiant, id etiam retinendum existimo, eamque particulam hoc loco non connectentem, sed exegeticam esse puto. Ita sensus erit, excepti sunt a fallaci equitum specie, id est, agasonibus, sive qui erant agasones. Vide ad ii. 42. § 6. et ad vi. 16. § 8. *que* enim hic particula conjungens esse, et ad centum equites mille agasonibus admixtos respici nequit. Non enim equites illi, sed agasones fallax equitum species vocari possunt. Ceterum *facili*, pro *fallaci*, perperam præferunt Leid. 2. et Harl. 1.

Et eorum, quos pavor pertulerat in silvas] Vocula et non adparet in Klockian. cujus loco ut habet Hav. Vide ad xxi. 28. § 8. Tum *perculerat* Flor. Leid. 1. Klockian. fragm. Hav. a m. pr. et ed. Parm. Vide ad xxxv. 27. § 16.

§ 8 *Nec alius post M. Furium, quam C. Sulpicius, justiore[m]* Quam Cornelius Sulpicius Lov. 2. quam Gn. Sulpicius Lov. 5. et Hearnii Oxoniensis C. *Nec alius post M. Furium Sulpicius* Voss. 2. An voluit librarius, *Nec alius post M. Furium Sulpicio?* ut 'alius Sulpicio' dictum sit eadem ratione, qua v. 56. 'Quæ (malum) ratio est, expertis alia experiri?' ubi plura notata sunt. At nihil mutari præstat. Deinde *justiorem* Voss. 1. *justitiorem* Lov. 1. Ita etiam peccarunt librarii rv. 53. § 4. viii. 1. § 9. Vide plura ad ii. 15. § 6. Mox *triumphum egit* transpositis dictionibus Gaertn.

Auri quoque ex Gallicis spoliis satis magnum pondus saxo quadrato septum] *De Gallicis spoliis* Hav. *de spoliis Gal-*

licis Lov. 2. *Tum saxo quadrato septo* Hav. Vide ad IV. 47. § 3. *Hoc auri pondus saxo quad. septum* inlustravi ad V. 50. § 6. Ceterum post voces seqq. in Capitolio sacravit, codex Flor. in contextum receperat sequentia *insignis et opulentus dicat* (dictat. id est, dictatoris) de Gallis triumphus: aurum in Capitolio saxo quadrato septum: quæ ex margine, ubi pro duplici lemmate adscripta fuerant, inreperunt. Vide hoc cap. ad § 2.

§ 9 *Eodem anno et a consulibus vario eventu bellatum*] Voculam *et* non agnoscunt Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. ac 5. Tum ab consulibus Port. Sed præpositio, quam reliqui constanter servant, deficit in Hav. Deinde *vario eventu bellatum est* Gaertn. *vario eventu pugnatum* Hearnii Oxoniensis N. Sed *pugnavit* mox sequitur.

Hernici a C. Plautio devicti subactique sunt] *Hernici* consule *Plautio devicti* Port. a consule *Plautio devicti* Leid. 2. Lov. 1. 5. Harl. 2. Sæpe prænomen *Caius*, sive nota ejus *C.* in vocem *consul* scribarum culpa abiit. Vide ad XXII. 14. § 13. Utraque lectione juncta ab consule *C. Plancio devicti* habet Hav. Sed corruptissime a *Cussio Plautio* consule Gaertn. Vox *consule* hic admitti nequit, quod modo præcessit. Deinde *devia subactique sunt* sine sensu Leid. 1. nec minus inlulse *deciit subactique sunt* Klockian. Ceterum hic etiam post *subactique sunt* in contextum Flor. receptum est *Hernici a C. Plancio consule subacti*. Vide hoc cap. § 2. Mox vocula *ejus* deficit in Harl. 2. Port. et Hav.

§ 10 *Trecentos septem milites Romanos captos Tarquinienses immolarunt*] *Trecentos et septem* Gaertn. Tum vox *captos* exsulat a Leid. 2. Sed *Romanos milites captos* habent Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. *milites Romani captos* Flor. ejus codicis librarius hoc lemma marginale post vocem *milites* in contextum recepit: *Mala pugna Favi*

cons. adversus Tarquinienses, a quibus CCCVII. milites capti immolantur. Vide ad § 2. Deinde *immolaverunt* Voss. 2. Lov. 2. 3. et editi usque ad Frobenium, qui a. 1535. *immolarunt* substituit, consentientibus optimis Mss. De fœditate hujus supplicii vide Casaub. ad Suet. Aug. c. 15. Paullo ante vox *ibi* non est in Hav. ut nec *quam* in Leid. 1. Vide ad VIII. 22. § 2.

Aliquanto ignominia populi Romani insignior fuit] *Insignior fuit* habet antiqua scriptura, consentientibus inter se archetypis. Gelen. Vet. lib. *insignior*. Sigon. Nostræ membranæ *insignior fuit*: quo pacto etiam in aliis Mss. codd. exstare, alii dudum professi sunt. Modius. *Insignior fuit* Voss. uterque, Leid. 2. Lov. quinque, Harl. 2. Gaertn. Port. Hav. et Hearnii Oxonienses. *insignita fuit* fragm. Hav. *insignior*, ut Gelenius et Modius in suis invenerunt, Leid. 1. Flor. et Harl. 1. Recte. Vide hoc lib. c. 6. § 6.

§ 11 *Accessit ad eam cladem et vastatio Romani agri*] *Vasti Romani agri* Leid. 1. *Romani agri vastatio* fragm. Hav.

Veliterni deinde incursione repentina fecerunt] Ad calcem prope prioris libri ita ait Livius c. 42. 'Cum præter Velitarum obsidionem, tardi magis rerum exitus quam dubii, quietæ externæ res Romanis essent.' Hæc ille. Cum ergo obsideri cœptæ essent Velitræ A. U. C. ccclxxiv. mirum cur non vel dissolutionis vel expugnationis alicubi meminerit Livius. Glar. *Veliternique* denique Lov. 4.

Duæ tribus, Pomptina et Publicia, additæ] Pall. tres Mss. codd. editi item duo *Pubilia*. Gebh. Vox *duæ* defecit in Gaertn. Tum *Pomponiana* quædam ex edd. prioribus, aliæ *Pomponia*. *Prontina* fragm. Hav. *Pontina* Port. et Hav. *Pontina* Lov. 2. 4. et Harl. 2. *Ponptina* Leid. 1. *Pomptina* Lov. 5. Deinde *Publia* Leid. 2.

Lov. 1. 4. et fragm. Hav. *Pubilia* Lov. 3. *Publiana* Gaertn. Ex edd. vett. quædam *Publica*, quædam *Publicia*. Sed vide ad Epit. hujus libri.

§ 12 Quos *M. Furius* dictator *voverat, facti*] *Factique* Lov. 2. *faciet* Klockian. quod pro *factei* scriptum fuisse, ipse Klockius putavit. Ceterum post hæc verba iterum lemma, olim margini adscriptum, in contextum recepit scriba cod. Flor. his verbis conceptum: *Duæ tribus additæ. Ludi magni, quos Camillus voverat, reddit.* Vide ad § 2.

Et de ambitu a C. Petilio tribuno plebis, auctoribus Patribus, tum primum ad populum latum est] *Patelio* ex Capitolinis lapidibus. *Sigon.* Vide ad III. 35. § 11. *Vocula et deficit* in Lov. 2. *ab*, pro *a*, edidit Gronov. 1665. et ita præferunt omnes codd. Ceterum hæc verba, multis ex margine, ubi lemmatum loco adscripta fuerant, adscitis, ita exhibet Flor. *Petili tribuni plebis rogatio, Patr. auct., nunc primum adversus ambitum promulgatur: et de ambitu ab iis C. Petilio tr. pl. ad populum latum est auct. Patr. primum ad populum latum est.* Vide ad § 2.

§ 13 *Nundinas et conciliabula obire soliti erant*] Vide quæ notantur ad XL. 37. § 3.

CAP. XVI. § 1 *Haud æque læta Patribus insequenti anno*] *Patribus læta* Flor. Lov. 4. et fragm. Hav. cum omnibus editis usque ad Jac. Gronovium; qui, vocibus transpositis, dedit *læta Patribus*, quemadmodum præferunt reliqui codd. nisi quod Leid. 2. ex omnibus huic notæ præscriptis vocibus tantum habeat penultimam *insequenti*. Hearnii, qui priorum edd. ordinem secutus est, Gronovii mutatione memorata, nihil tamen de Oxoniensium lectione addidit.

C. Marcio et Cn. Manlio consulibus] Cn. Manlius etiam a. cccxcvi. fuit consul, quare hic *II.* adjiendum. At alii *T. Manlium* legere malunt,

quod is a. cdii. et cdvi. dictator fuerit, nec alibi antea consul, nisi hoc ponamus loco. Idem autem a. cdviii. Cn. Manlius II. sed a. cdxi. T. Manlius iterum. Sed tanti in omnibus codd. errores implicant lectorem, ut satis putem indicasse: nam emendasse certe non perinde tantæ utilitatis, quanti laboris fuerit. *Glar. C.* vel *G. Manlio*, vel *Mallio*, Voss. 1. Leid. ambo, Lov. 1. 2. 5. et Port. *M. Manlio* Lov. 4. et Hearnii Oxon. L. 2. Sed viginti septem annis ante 'decreto gentis Manliæ cautum' esse, 'ne quis deinde M. Manlius vocaretur,' Livius narravit vi. 20. Solent autem literæ Cn. quibus prænomen Cnæus indicatur, mutari in M, notam prænominis Marcus. Vide hoc lib. c. 12. § 1. *Horatio Manlio* Voss. 2. cum *Mallio* Gaertn. con *Manlio* Flor. Reliqui vulgatum servant; neque inveni, qui, ut Glareanus monuit, *T. Manlio* legendum censuerit. Neque ita legi posse, videbimus ad c. 19. § 9. Esse autem eundem Cn. Manlium, qui biennio ante consul fuit, existimat Sigon. in Comm. ad Fast. ad a. cccxcvi. Et quidem, numerum iterati honoris in auctoribus requiri, opinatur Pighius in Ann. ad eundem annum p. 282. Sed vide quæ notantur ad Liv. II. 16. § 7.

De unciario fœnore a M. Duellio, L. Menenio tribunis plebis rogatio est perlatâ] *M. Duilio, L. Menio*, ut ante. *Sigon.* Pall. duo *Diliuo*. Pal. 2. cum edd. priscis. *Gebh.* Paganinus Gaudentius Juridic. Exposit. II. 29. vetustum errorem secutus scribit, 'centesimas usuras' et 'unciarium fœnus' idem esse. Hoc tam verum est, quam 'assem' et 'unciam' idem esse, et eum, qui 'ex uncia' hæres scriptus est, 'ex asse' scriptum esse. Melius hoc dudum docuerunt Sigonius de Ant. Jur. Civ. Rom. II. 2. et Brisson. de Verb. Signif. voce 'Usura,' ac deinde Gronovius de Pecun. Vet. III. 13. et in libro de Cen-

tesimis et Unciis usuris, ubi simul p. 599. exponit, quid hoc sit, quod Livius dicit, plebem eam legem 'aliquanto cupidius' scivisse. *Duk. De vicario fenore* Leid. 2. *de nuntiaro fenore* Harl. 1. et ed. Parm. at præpositio *de* non exstat in fragm. Hav. quemadmodum nec præpositio *a* in Lov. 4. Tum *M. Diliuo* Gaertn. *M. Diliuo* Leid. 1. et Lov. 3. Sed recte *M. Duilio* emendat Sigonius, ut plebique hic præferunt codd. Vide ad II. 58. § 2. Eidem Sigonio *L. Mænio* legenti ex meis consentit unus Lov. 1. Reliqui *Menenio*, *Menennio*, vel, ut habet Flor. *Mænenio*. Solent autem nomina propria *Mænius* et *Mænenius* sæpius in Mss. commutari. Vide ad VIII. 13. § 1. Gens Menenia oriunda quidem ex plebe fuit, sed postea tamen inter patricios adlecta est. Vide Livium II. 32. § 8. et quæ ibi notantur. Et hinc inveniuntur circa hæc tempora plures Menenii functi honoribus patriciorum, nulli vero plebeiis: quare hic *L. Menenius* tribunus plebis ferri nequit. Deinde *tribuno plebis* Lov. 4. errore scribæ, qui epitomen *tr.* vel *trib.* minus recte exposuit. Vide ad IV. 1. § 2. et XXII. 61. § 7. Tandem *rogatione perlata* Voss. 2. et Lov. 3. quæ etiam lectio ex non intellecto compendio ē, id est *est*, nata est. Et quidem errorem hunc facillime librarii inperitiores errare potuerunt, quum continua serie voces scriberentur. Voces autem *rogatio est perlata: et plebs* desunt in Gaertn. Cui negligentia occasione dedit repetitio *τῶν plebis et plebs*.

Et plebs aliquanto eam cupidius scivit accepitque Et *plebes* fragm. Hav. neque longe abit ed. Parm. quæ præfert *et plebis*. Vide ad I. 20. § 6. Tum *scivit acceptique* Leid. 1. et Lov. 2. *scivit acceptaque* Harl. 1. *scivit accepit* Flor.

§ 2 *Ad bella nova, priore anno destinata, Falisci quoque hostes exorti* Ve-

teres quidam habent *Falisci quoque novi hostes exorti*. Verum non sine menda. Non enim 'novi hostes' Falisci erant, quos ante domuerat Camillus. Suspicio legendum *noti hostes*, ita ut vox *noti* respondeat vocibus illis *Ad bella nova*. De hoc bello Faliscorum sic Diodorus lib. XVI. p. 526. 'Ρωμαῖοις δὲ πρὸς Φαλίσκοις συνέστη πόλεμος, καὶ μέγα μὲν οὐδὲν, οὐδ' ἄξιον μνήμης ἐπετελέσθη. *Sigon.* Pal. 2. et Camp. ed. *Falisci quoque novi hostes*; unde Sigonius fecit *noti hostes*. Hoc interjectio vocabulo pulchrius carere credo posse nitorem Livii. *Gebh. Falisci quoque novi hostes exorti* Lov. 4. 5. Harl. 2. et Port. *noves hosti* Port. Id aperte vitiosum Sigonius in *noti hostes* mutavit. Quum tamen omnes optimi codd. vocem interpositam non agnoscant, eam melius abesse Gebhardo adsentior. Infra VIII. 37. 'Ad defectionem Samnitium Apulum novum bellum accessit.' Etiam vocem *hostis* omiserunt Leid. 2. et Lov. 1.

Quod cum *Tarquiniensibus juvenus eorum militaverat*] *Lege quod et cum Tarq.* ut sit geminata conjunctio. *Gelen.* Conjunctionem a Gelenio additam ex meis non agnoscunt Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Eandem tamen servavi, tum quod reliqui, et inter eos plerique optimi codd. eam tueantur, ac sæpissime hoc modo conjunctio geminata in melioribus Mss. Livii occurrat, ubi eam priori loco alii expunxerunt. Vide ad II. 44. § 4. Mox alio ordine vocum *Romanis facialibus* Lov. 4.

§ 3 *Ea provincia Cn. Manlio obvenit*] Sic lege e Pall. et edd. antiqq. Sic XXV. 13. 'Cui ea provincia obvenerat.' Pal. iterum 2. hic legit *evenit*. VIII. 1. 'Utrumque bellum Plautio sorte evenit:' ibid. c. 29. 'Samnium Camillo sorte evenit.' c. 37. 'Sulpicio Samnites, Apuli Æmilio sorte evenerunt.' *Gebh. Vox Ea*

deficit perperam in Hav. Deinde *C. Manlio* Lov. 2. et Hav. cum edd. Rom. 1472. et Parm. *G. Manlio* Mediol. 1480. Vide ad § 1. *tum Manlio* Lov. 4. *cum Manlio* Gaern. Vide ad VIII. 18. § 13. *consuli Manlio* Voss. 2. Deinde *evenit* Harl. 2. Port. et Hav. Livium ita loqui, vidimus ad v. 12. § 6. Sed et alterum eidem frequens est. Infra IX. 31. 'Junio Samuites, Æmilio novum bellum Etruria sorte obvenit:' ubi plura vide. Quum itaque vulgatam lectionem firment et numero plures, et integriores omnes codd. eam alteri præfero.

In agrum Privernatem, integrum pace longinqua] *In Privernatem*, media voce exsulante, Leid. 2. quod dictum esse posset, ut in *Antiati* XXII. 1. § 10. Sed auctoritas unius cod. levior est, quam ut aliis in servanda voce *agrum* consentientibus præferatur. *In agrum Privernatum* Harl. 2. Port. et Hav. Verum ita formandum foret *Privernatium*. Ita enim infra est VIII. 1. 'Nuncii defectionis Privernatum cum querimoniis acceptæ cladis venerunt.' c. 21. 'Qui ante Privernatum causam impugnabant.' Vide ad v. 15. § 11. Vulgatum itaque rectum. Infra VIII. 11. 'Latinus ager, Privernati addito agro, et Falernus plebi Romanæ dividitur.' Ita 'ager Capenas' v. 12. 'In Capenate agro hostes nulli extra mœnia inventi.' c. 13. 'Populatores Capenatis agri reliquias pugnæ absumsere.' Deinde *ægrium*, pro *integrum*, Lov. 4.

Militemque præda implevit] Pal. 3. *militemque prædam implevit*. Mire dictum. *Gebh.* Ex cod. Pal. illius vitiosa lectione Gronovius in priore ed. notarum ad Livii XXXV. 1. legendum censuit *prædæ implevit*. Quod in curis secundis recte omisit. Licet enim verbo 'implere' Livius sæpe casum patrium jungere soleat, (ut videbimus ad XXIX. 14. § 2.) hic tamen nihil mutandum puto, quod reliqui omnes libri in vulgatum conspirent; et al-

tera constructio, quæ hoc loco obcurrit, a Livio etiam usurpata fuerit. Supra III. 69. 'Totam urbem ira implevere:' ubi alia exempla laudavi. In Pal. 3. vel ultima litera *τοῦ* prædam adhæsit ex principio vocis sequel vel error ortus est ex caussa quam indicavi ad IV. 47. § 3.

Quod, nihil in publicum secernendo, *augenti rem privatam militi favit*] Favet huic lectioni ad apicem Campani ed. Sed Pall. duo meliores *augendi rem priv. militi fuit*. Forte leg. *augendo rem priv. militi fuit*: ut subintelligatur 'aptus tibicen,' a quo teneatur ordo locutionis. Sed nihil pertendo. Pal. 2. consensum trahens Andreanæ editionis *augendo rem priv. militi favit*. *Gebh.* *Augendi rem priv. militi fuit* Lov. 3. Voss. 2. Leid. 1. et fragm. Hav. *augendi rem privatam militi favit* Klockian. et Hearnii Oxon. C. *augendo rem priv. militi favit* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Hearnii Oxon. N. et edd. Rom. 1472. ac Parm. *secern. aut augendo rem priv. militi fuit* Lov. 2. *secer. augendoque rem priv. militi favit* Harl. 2. Portug. et Hearnii Oxoniensis L. 2. et B. *secer. augendoque rem priv. militi favit* Gaern. *secer. augendoque ne rem priv. militi favit* Hav. Certum mihi videtur, vulgatam scripturam veram esse. Omnia autem monstra lectionum ex eo prognata sunt, quod, literis *d* et *e* commutatis, *augendi* datum sit, pro *augenti*. Sunt autem hæ literæ in pronuntiatione sono admodum simili ac vicino, unde infinitis locis permiscuntur. Vide Broekh. ad Propert. El. III. 9. 6. Hinc factum, ut inter se confundantur 'aliquando' et 'aliquanto;' vide ad III. 8. § 9. 'quando' et 'quanto;' vide ad III. 50. § 10. 'modus' et 'motus;' vide ad IV. 50. § 4. 'solidus' et 'solitus;' vide ad v. 4. § 7. 'eundem' et 'euntem;' vide ad v. 28. § 7. 'equidem' et 'equitem;' vide ad VI. 12. § 10. 'commodus' et 'commotus;' vide

ad VI. 14. § 9. 'protegenti' et 'protegenti'; vide ad VI. 20. § 9. 'aliquod' et 'aliquot'; vide ad VI. 24. § 2. 'expedite' et 'expetite'; vide ad VI. 29. § 2. 'communicādo' et 'communicato'; vide ad VI. 37. § 4. 'dum' et 'tum'; vide ad XL. 42. § 7. et similia multa. Quum autem *augendi* hic commodum sensum non haberet, alii id mutarunt in *augendo* ob præcedens *secernendo*, alii insuper varias particulas *aut, que, vel re* addiderunt. Receptam lectionem recte servant Flor. et Harl. 1. nisi quod posterior etiam fuit, pro *favit*, præferat. De eo errore vide ad Epit. Liv. lib. XLV. Paulo ante *addit*, pro *addidit*, solus Hav. Vide ad II. 24. § 6.

§ 4 Quum ante *mænia sua castris permunitis consedissent*] Pal. 2. *castris permuniti*. Tale quid notavi supra. Gebh. Eadem lectio etiam est in Harl. 2. et Hav. qui Pal. 2. Gebhardi conspirant: sed reliqui dissidentes eam lectionem falsi arguunt. Præterea vox *sua* deest in Harl. 2. Port. et Hav. At ante *mænia sua a castris* habent Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1.

Urbemque prædæ do] Coniunctio *que* non est in Lov. 5. Deinde *prædam do* Lov. 4.

Vos fortiter in aciem operam navaturos] *Lege in acie operam nav.* non *in aciem*. Gelen. *In acie* omnes mei, excepto Flor. qui solus *in aciem* præfert. Tum *novaturos* Klockian. et Hav. *gnavaturos* Harl. 1. *daturos* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Harl. 2. et Hearnii Oxon. N. B. et C. quam lectionem ex interpretis expositione natam esse, nullus dubito. Ita peccant etiam librarii IX. 16. § 6. Vide quoque ad II. 43. § 9.

§ 5 *Spe haud dubia feroces in prælium vadunt*] *In prælia vadunt* Harl. 2. et Hav. Præterea in verbis seqq. exclamavit, pro exclamat, Gaertn.

Adspice, imperator, inquit, quemadmodum exercitus tuus] Vocem *inquit*,

quæ superesse videtur, quod exclamat præcessit, melius abfuturam, ad marginem Livii adscripsit Ant. Perizonius. Tum *exercitus tutus, pro tutus*, Flor. Voss. 2. Leid. 1. et Klock. Vide ad IX. 23. § 11. Præterea *strictoque gladio* edd. vett. usque ad Aldum, qui, consentientibus scriptis, primus omisit. Deinde *inpetum fecit, pro facit*, Flor.

§ 6 *Antesignani omnes, primoque inpetu avertere hostem*] *Ante signa omnes* Lov. 4. 5. *antesignarii omnes* Leid. 2. et Gaertn. Vide ad IV. 47. § 2. Tum *advertere* fragm. Hav. *averte* Leid. 1. neglecta forte nota, quum *avert'e*, vel *avertē* scriptum fuisset. Ceterum verba *inpetum facit*. Seq. Tull., &c. *avertere host.* deficiunt in Harl. 1. ob vocis *hostem* repetitionem. Vide ad IX. 11. § 11.

Ad oppidum persecuti, quum jam scilicet manibus admovent] *Ad hostem oppidum*, perperam inserta voce, Harl. 2. Deinde *prosecuti* edd. Rom. 1472. et Parm. Vide ad Epit. Liv. lib. XCIX. *persequentes* Hearnii Oxon. L. 1. eodem errore, quo *inopinantes, pro inopinati*, ejusque generis plura librarii indocti dederunt; de quibus vide quæ notantur ad XXI. 52. § 10. Tum *amoverent* Port. a m. pr. *commoverent* Hav. et Harl. 2. Hinc accipiunt Harl. 2. Port. et Hav. Mox post voces *de Privernatibus actus*, verba olim lemmatis loco margini adscripta *Privernum Marcio consuli deditur*, Flor. in contextum recepit: in quo librarius similiter errat hoc cap. § 9. cap. seq. § 2. 6. 7. 10. c. 18. § 10. c. 19. § 2. 4. et § 10. Vide ad c. 15. § 2.

§ 7 *Legem novo exemplo ad Sutrium in castris tributum de vicesima eorum, qui manumitterentur, tulit*] Hinc 'aurum vicesimarium' XXVII. 10. Vide Lipsium ad Tacit. Annal. XIII. Ad illud vectigal quoque quintæ et vicesimæ venalium mancipiorum remisum. Vide Scalig. ad Fest. voce 'Manumitti;' et in voce 'Puri.'

Klockius. De hoc vectigali egit Lipsius ad Taciti Ann. I. XIII. c. 31. et in Exc. C. Pulchra sunt, quæ ibi tradit; sed uterque locus ex Arriani dissertationibus Epicteti jam ante in Cujacii Observ. v. 13. legebatur. Dubito etiam, an in eo fallatur Lipsius, quod in Arriani III. 26. pro τοῖς εἰκοστώναις e glossis scribit τοῖς εἰκοστώταις. Cujacius verbo, ut sæpe solet, adnotaverat: 'redemptores vicesimæ εἰκοστώναι dicuntur, ut δημοσιώναι, βοῶναι, σιτώναι, ὀψώναι.' Et recte quidem: nam hæc sunt ab ὠνεῖσθαι, emere, quod Græci etiam de conductione vectigalium dicunt, ut Latini de eadem 'redimere.' Aristoph. Equit. vs. 361. ὠνήσομαι μέταλλα, redimam metalla. Demosthenes adv. Timocrat. p. 779. et alibi in eadem Oratione οἱ ὠνούμενοι τὰ τέλη, redemptores vectigalium; quos ibidem sæpe τελώνας, et redemptionem vectigalium ὠνήν vocat. Et sic in glossis δημοσιώνης, τελώνης publicanus. Itaque putem, glossas potius ex Arriano et ratione sermonis Græci corrigendas, et in iis non εἰκοστώτης, quod editur, nec εἰκοστώτης, quod Lipsio placet, sed εἰκοστώνης, ὁ τὰς εἰκοστὰς ἀπαιτῶν, vicesimarius legendum esse. Quod porro Lipsius d. I. et Gutherius de Offic. Dom. Aug. III. 35. scribunt, hoc esse illud 'aurum vicesimarium,' de quo Liv. lib. XXVII. c. 10. fortassis verum est: neque enim bello Punico secundo ulla alia, quod quidem proditum sciam, vicesima instituta erat. Mihi tamen in ea re hic restat scrupulus, quod Livius 'aurum vicesimarium in sanctiore ærario ad ultimos casus servatum' fuisse dicit; 'vicesimam manumissorum' autem, quo tempore primum inducta est, præsentis necessitatis et usus fuisse, his verbis significat, 'haud parvum vectigal inopi ærario additum.' Nam si vicesima manumissorum in ærario condita fuisset, præsens inopia ærarii non magis sublevari potuisset pecunia, quæ

ita in sanctiore ærario reponeretur, ut non nisi ultimis casibus moveri posset, quam si ea nulla fuisset. An ergo dicendum est, deinde demum cautum fuisse, ut hoc aurum in sanctiore ærario ad ultimos casus reip. servaretur? *Duk.* Quæ Modius ad hæc verba de vicesima manumissionum, et quinquagesima mancipiorum venalium, aliisque vectigalibus populi Romani notavit, descripsit ex Lipsio ad Taciti Ann. XIII. 31. et ex ejus excursu C. quæ quum non magis ad illustrationem hujus loci faciant, quam aliorum omnium, ubi de hoc vectigali agitur, omittenda ea judicavi. De vicesima autem manumissionum videri potest Burmann. de Vectig. Pop. Rom. c. 10. ut et Fabrett. ad Inscript. c. 1. p. 35. Ceterum ad Sutrinum Gaertn. defuturum Leid. 2. Tum tributum Lov. 2. 4. et Gaertn. tributum Lov. 5. et Harl. 1. Male. Tributum est quasi in comitiis tributis, per populum sive milites in tribus suas divisos. Vide Sigonium ad III. 55. § 3. Deinde qui manumittentur Gaertn. Scriptum fuerat manumittentur; nota vero vel evanuit, vel a scriba neglecta est, ut sæpius alibi factum est. Vide ad II. 56. § 7. Insuper de vicesima Flor. Vide ad v. 54. § 5.

Patres, quia ea lege haud parvum vectigal inopi ærario additum esset] Pal. 1. ac 3. *Patresque ea lege ut parvum vectigal inopi ær. add. esset.* Sed si in vulgatis codd. vectigal operarum σφάλμα non est, pro eo legerim vectigale. Gebh. *Patres, quod ea lege.* Voss. 2. sed frustra. Vide ad II. 8. § 5. *Ut, pro haud,* quod Gebhard. in duobus Pall. invenit, apud me etiam superest in Voss. 2. et Lov. 3. *aut in fragm.* Hav. Vide ad XXVIII. 2. § 11. Tota particula abest a Leid. 2. vectigal haud dubie operarum errore vulgatum est in edd. Gruteri, eundemque errorem Heinsius in Elzeviriana, et Gronovius in priori servarunt, quo-

rum tamen hic a. 1665. *vectigal* restituit. Et ita excusi ante Gruterum et scripti servant, nisi quod *parvum vectigalim opi cerario* sit in Leid. 1. *haud parvum vectigallis* in Voss. 1. a m. pr. *haud parvum vectigalis* in Klockian. *haud parum vectigal* in ed. Parm. Hinc pronum foret emendare *haud parum vectigalis*. Potius tamen est, ut vulgatam lectionem servemus, atque existimemus librarios et typographorum operas peccasse, uniusque literæ duplicatione omissa, *parum* pro *parvum*, dedisse existimemus: quomodo etiam alibi errarunt. Vide ad v. 10. § 3. Tantum autem abest, ut Gebhardo *vectigale* emendanti adsentiendum sit, ut potius *capitale*, quod, ita simpliciter dictum, similiter formatum videri potest, in *capital* mutandum sit. Vide ad xxiv. 27. § 9. Denique *edcm*, id est *edictum*, pro *additum*, fragm. Hav.

§ 8 *Tribuni plebis, non tam lege, quam exemplo, moti*] *Tribuni plebis tam ex lege, quam exemp. moti* Lov. 4. et Klockian. *tribuni plebis tam lege, quam ex., moti* Gaertn. *non tam legi, quam ex., moti* Voss. 2. et Lov. 3. Mox *populum postea sevocarent*, ordine vocum mutato, Lov. 4.

Si id liceret, fieri posse] *Lego ferri posse*, quia de militibus, qui legem novo exemplo in castris tulerant, loquitur. *Sigon*. Recte ita Sigonius emendavit, eique subscribunt plerique et optimi codd. *fieri* enim tantum superest in Voss. 1. contextu, Lov. 1. 3. 4. 5. Port. Hav. et Hearnii Oxon. C. Solent autem voces *fieri* et *ferri* sæpius in Mss. confundi. Vide ad v. 54. § 6. Præterea *posset* habet Gaertn. invitis reliquis, qui recte vulgato adhærent.

§ 9 *A M. Popillio Lænate sua lege decem millibus æris est damnatus*] *A M. Papilio* Voss. 1. et Lov. 1. *a M. Popilio* Voss. 2. Lov. 4. Flor. Gaertn. et Hav. *a M. Pompilio* Leid. ambo, Lov. 2. 3. 5. Port. et fragm. Hav. *a*

M. Pompillio Hearnii Oxon. L. 2. a M. Pomponio ejusdem L. 1. Sed ‘Lænas’ cognomen est Popilliorum: id autem nomen cum duplice liquida *Popillius* scribendum esse, Sigonius docuit hoc lib. ad c. 12. § 1. Deinde vox *decem* deficit in Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. et fragm. Hav. *τὸ ἐστ* autem in Lov. 2. Numeri denarii notam X, sed virgula trajectam, a librariis interdum omissam fuisse, alibi inferius videbimus. Ceterum Pighius in Annal. ad a. cccxcvi. p. 283. C. Licinium Stolonem hoc anno a M. Popillio Lænate sua lege damnatum referens, et p. 284. hujus anni prætorem M. Popillum Lænatem fuisse existimans, in ea videtur fuisse opinione, eum apud prætorem hunc accusatum, et ab eodem damnatum esse, præsertim quum inter magistratus hujus anni nullum alium M. Popillum Lænatem memoret. Mihi tamen verius videtur, M. Popillum Lænatem non judicem in hac causa consedissee, sed potius Stolonis accusatorem existitisse propter locum Valer. Max. id expresse dicentis viii. 6. § 3. ‘Quam ob causam, a M. Popillio Lænate accusatus, primus sua lege concidit:’ ‘damnare’ itaque hoc loco notabit, efficere accusatione, ut a iudice damnetur. Ita Varrode Re Rust. ii. 2. ‘Emtor pote ex emto vendito illum damnare, si non tradet, quamvis non solverit nummos.’ Cic. pro Cluent. cap. 3. ‘Corrupsisse dicitur A. Cluentius iudicium pecunia, quo inimicum suum innocentem Statium Albiu condempnaret.’ Val. Max. iii. 7. § 6. ‘Quum L. Crassus ex consulatu provinciam Galliam obtineret, atque in eam C. Carbo, cujus patrem damnaverat, ad speculanda acta sua venisset:’ ad quem locum videndus est Vorstius. v. 4. ex. 4. ‘M. Cotta Cn. Carbonem, a quo pater ejus damnatus fuerat, postulavit, peractumque reum iudicio adflixit.’ Et ita, si veteres edd. se-

quamur, locutus est auctor Epit. Liv. lib. XLVII. 'Aliquot prætores a provinciis avaritiæ nomine accusati et damnati sunt.' Sed lectionem illam Sigonius deinceps mutavit; cui codd. mei consentiunt. Plura de verbo 'damnare' hoc sensu vide apud Brisson. de Verb. Signif. in voce 'Condemnare,' et in voce 'Damnare.' Passer. ad Cic. orat. pro Cæcilio. c. 12. atque Arntzen. ad Aur. Victor. in Vir. Inlustr. c. 63. § 1. Ipsum autem Livium ita etiam locutum existimo XXXV. 10. 'Ædilitas insignis eo anno fuit M. Æmilii Lepidi et L. Æmilii Paulli. Multos pecuarios damnarunt.' Verbum enim 'damnare' ibi eodem sensu accipiendum esse, patet ex altero loco Liv. XXXIII. 42. 'Ædiles plebis, &c. multos pecuarios ad populi iudicium adduxerunt: tres ex his condemnati sunt.' Conjectura autem ductus non alio sensu illud verbum accipio XXXVIII. 35. 'Duodecim clipea anrata ab ædilibus curulibus sunt posita ex pecunia, qua frumentarios ob annonam compressam damnarunt.' Et mox, 'Collega ejus A. Cæcilius neminem condemnavit: ubi etiam eo sensu verbum illud accipiendum, docent præcedentia, 'Nam separatim accusaverant.' Similiter 'multare' pro efficere accusatione, ut a iudicibus multentur, est X. 31. 'Q. Fabius Gurgis consulis filius aliquot matronas ad populum stupri damnatas pecunia multavit.' Conjicio itaque M. Popillium Lænatem, et quidem forte non eum, qui consul memoratus est c. 12. et ter adhuc infra eandem dignitatem gessisse legitur c. 17. 23. et 26. sed alium quemcumque gentis Popilliarum, hoc anno fuisse ædilem, eumque C. Licinium Stolonem ad populum accusasse; populum vero eum damnasse. Certe ædiles in eadem causa accusatores memorantur X. 13. 'Eo anno plerisque dies dicta ab ædilibus; quia plus, quam quod

lege finitum erat, agri possiderent, nec quisquam ferme est purgatus.'

Quod millejugerum agri cum filio possideret] Ita primus edidit Aldus. Priores, quibus usus sum, præferunt mille jugerum agrum. Cum Aldo autem stant omnes codd. nisi quod mille jugera agri habeant Lov. 4. et 5. Adparet, indoctis librariis displicuisse genus locutionis mille jugerum, quum tamen 'mille passuum,' 'mille militum,' 'mille talentum,' ac similia in Livio frequentissime occurrant. Vide ad v. 26. § 5. 'Jugera agri,' ut VIII. 21. 'Bina jugera agri acceperunt.' XLII. 34. 'Pater mihi jugerum agri reliquit.' Colum. Præfat. lib. I. 'Accepta, quæ viritim dividebantur, captivi agri septem jugera non minus industrie coluerit, quam fortiter armis quæsierat.' Aur. Vict. in Vir. Inlustr. c. 20. 'Ne cui plebeio plus centum jugera agri habere liceret,' c. 73. 'Legem tulit, ut veteranis centena agri jugera in Africa dividerentur.' Valer. Max. III. 3. ex. 5. 'Decretis etiam a senatu septenis jugeribus agri populo: qui ita sæpe locutus est. 'Jugera soli' Colum. I. 3. 'Deferente populo præmii nomine quinquaginta soli jugera.' Neutram tamen aliarum lectionum, quas vel editi priores, vel Msti Lov. præferunt, quasi minus Latinas, rejició; ut enim 'ager mille jugerum,' ita 'paucorum jugerum silva' apud Horat. Od. II. 16. 29. 'Puræ rivus aquæ, silvaque jugerum Paucorum, et segētis certa fides meæ.' Et ita Colum. in Præfat. lib. I. 'Ad eosdem juvencos et quatuor jugerum avitum hærediolum redierit.' Verum vulgatum præfero præstantissimorum codd. fide.

Emancipandoque filio fraudem legi fecisset] Post hæc verba non admodum apte cohærent sequentia, nempe hæc 'prohibitum deinceps per tribunos plebis leges in castris ferri.' Nec dubium est, per incitiam scribæ

e margine in contextum translata. *Gelen*. Quæ verba tamquam glossema deleta sunt a Gelenio, et, qui eum secutus est, Frobenio 1535. desunt etiam in omnibus meis Mss. præterquam in Flor. Sed in ejus contextum tot lemmata non modo hoc, sed et præced. ac seqq. capitibus recepta sunt, ut vel ex eo, quod invitis reliquis hæc verba servet, glossematis illa suspecta fieri possint. Præterea desunt in edd. Rom. 1472. et Parm.

CAP. XVII. § 1 *Et M. Popillius Lænas iterum, duo bella*] Nihil minus credibile est, quam a Livio voculam *secundum* adjectam fuisse Ambusto, *iterum* Lænati. Quæ illæ deliciae? Sed et plane Rott. *Lænas II. duo*. Id rursus erat pronunciandum *secundum*. Quod si vox *iterum* in aliis Mss. tota fuit expressa, opiner Livium scripsisse *Popillius Lænas II. iterum duo bella*. Nam et præcedenti tot fuerunt. *Jac. Gron.* Merito vulgata lectio Gronovio displicuit, quæ demum recepta fuit in postremam ed. Gruteri. Omnes priores præferunt *M. Fabius Ambustus II. et M. Popilius, vel Popillius, Lænas II. duo bella habuere*: nisi quod Sigonius pro *II.* utroque loco ediderit *iterum*. Codd. etiam, quoscumque vidi, vel quorum excerptis usus sum, ut et Hearnii Oxon. L. 2. B. et C. utroque loco vel *II* vel *IIº*. vel *secundo* præferunt: hinc *secundum*, pro *iterum*, in contextum admittendum censui. Præterea particula *inde* non adparet in Lov. 2. Harl. 2. et Gaertn. neque conjunctio *et* in Leid. 2. et Lov. 1. Et passim eam inter duorum consulum nomina pro arbitrio suo ab librariis vel additam, vel omissam esse, dictum est ad II. 16. § 7. Deinde *Popilius* Voss. ambo, Leid. 1. Lov. 3. 4. Hav. aliique. *Pompilius* Leid. 2. Lov. 1. 2. 5. Harl. 2. Port. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. Vide ad cap. præc. § 9. Tandem vox *duo* omittitur in Leid. 2. ac Lov. 1. et 2. Sed eam male super-

esse crediderunt librarii ob vocem *secundum* præcedentem, notis numeralibus *II.* vel *IIº*. scriptam.

§ 2 *Facile alterum cum Tiburtibus, quod Lænas gessit*] *Cum Tiburtibus M. Lænas gessit* Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. Hav. et Hearnii Oxon. B. et C. Ceterum verba *cum Tib.*, quod, &c. *Tarq. alterum* desunt in Lov. 3. culpa librarii, cui τῶν alterum cum et alterum cōs. repetitio erroris occasio fuit.

Falisci Tarquiniensesque] Ante hæc verba in Flor. sequentia reperiuntur: *Falisci et Tarquinienses primo bello, quod fanatico ambitu gesserant, superiores, victi postea castris exiuntur*: quæ olim pro lemmate margini adjecta fuerant. Vide ad cap. xv. § 2. Copula que deerat in Lov. 5. Mox *alterum consulis, pro consulem*, Voss. 1. *alterum consulum* Gaertn. Vide ad ix. 32. § 2. Ei uni tamen credendum, ac reliquis omnibus fidem abrogandam non videtur. Potius diversitatem hanc lectionis ex male exposito compendio cōs. natam puto. Vide ad x. 10. § 2.

§ 3 *Facibus ardentibus anguibisque prælatis*] Hoc ut facile intellectu est, ita factu difficile: quare explicandum erat hoc pluribus, quam hic fecit, verbis. Illud etiam 'lymphati et attoniti munimentis suis trepido agmine inciderunt,' de Romanis intelligo. *Glar.* Obscure hoc a Livio dictum esse, ait Glareanus: at Frontinus II. 4. ex. 18. et 19. 'Falisci et Tarquinienses, compluribus snorum in habitu sacerdotum subornatis, facces et angues furiali habitu præferentibus, aciem Romanorum turnaverunt. Idem Veientes et Fidenates facibus arreptis fecerunt.' De his autem sic scribit Florus I. 12. § 7. quasi rem exponens: 'Fidenæ, quia impares erant ferro, ad terrorem movendum facibus armatæ, et discoloribus serpentum in modum vittis furiali more processerunt.' Quod autem ait Florus de anguibz Fidenat-

tum, id non est apud Livium, qui sic loquitur IV. 33. 'Ignibus armata ingens multitudo, facibusque ardentibus tota collucens, velut fanatico instincta cursu in hostem ruit.' *Sigon.* Haud putandum, veros fuisse angues, sed vittas colore angineo, quæ vento agitata vivere visæ. Ita sane interpretatur Florus I. 12. qui simile quid Fidenatibus adscribit. Hinc lepide Statius Papinius Achill. I. 11. 'Nec mea nunc primis anguescent tempora vittis:' sic enim Mss. nostri: inepte hactenus edd. *albescunt.* Accommodandus igitur et huic opinioni locus Frontini Strategem. II. 4. ex. 18. Nimirum hi milites hostibus persuadere volebant, se veras esse Cocyti Furias, pœnam sumturas de eorum sceleribus. Hinc legimus apud Pausaniam in Laonicis c. 19. 'Polyxo, ulcisci in Helena Tlepolemi necem volentem, ubi Helenam in potestate habuit, immisisse in eam lavantem ancillas Furiarum habitus, quæ comprehensam, quum ad arborem suspendissent, laqueo necarunt,' &c. Furiarum crines constare ex veris anguibus, notum ex poëtis, versuque Virgilii 349. *Æneid.* VII. Unde lepida figura Statius parricidio fratrum intermiscet Furias XI. 405. 'Frena tenent ipsæ, phalerasque et lucida comunt Arma manu, mixtisque jubas serpentibus augent.' Argute etiam Claudianus Paneg. in Honorium III. 138. 'Hi volucres tollunt aquilas, hi picta draconum Colla levant; multusque tumet per nubila serpens Iratus stimulante Noto, vivitque receptis Flatibus, et vario mentitur sibila tractu.' *Grut.* In loco Statii *anguescent* ante Gruter. ex Ms. legendum monnit Bernartius. Verum receptam lectionem adversum eum et adversus Schottum *augescunt* legentem, defendit Barthius. Ceterum *anguibus prælatis*, sine conjunctione *que*, est in fragm. Hav. *prælectis* in Lov. 5. Paullo ante verbum

fuit nescit Gaertn. in verbis autem seqq. *incensu*, pro *incessu*, habent Klockian. et ed. Mediol. 1480. errore scribarum.

Et tunc quidem velut lymphati et adtoniti munimentis suis trepido agmine inciderunt] *Et tum* Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. quinque, Harl. 2. Port. Gaertn. et fragm. Hav. Vide ad Livii II. 12. § 15. Vulgatam lectionem Flor. Harl. ac Klockian. servasse videntur. Sed alteri favet etiam Hav. *et cum* præferens, sollemni scribarum lapsu. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa fin. Tum *quidam* Leid. 2. de quo errore vide ad XXXIX. 17. § 5. Deinde *lymphatici* Lov. 4. 5. Gaertn. Port. Hav. et Hearnii Oxon. B. ac C. Ita x. 28. 'Victorem equitatum velut lymphaticus pavor dissipat.' Quum tamen optimi codd. vulgatum servant, illud præferendum non dubito. Silius Ital. I. 458. 'ruit oculus amens Lymphato cursu, atque ingentes deserit actus:' ubi vide quæ notantur. Denique *trepide agmine inciderunt* Voss. 2. et Lov. 3.

§ 4 *Deinde ubi consules legatique ac tribuni]* Lege *consul.* Muretus. Recte ita Muretus. Nam unus tantum aderat Fabius consul: cujus collegæ Popillio evenerat bellum cum Tiburtibus gerendum. Illud *consules* autem primum mihi obvium fuit in ed. Froben. 1531. qua priores vel *consul*, vel *cos.* dederunt. Variant etiam codd. quidam enim præferunt *consules*: sed *cons.* est in Leid. 1. Lov. 3. et fragm. Hav. *consul* in Leid. 2. Lov. 1. a m. sec. Harl. 2. Port. Hav. et Hearnii Oxon. B. quam lectionem contextui reddidi. Præterea vox *deinde* exsulat ab Lov. 3. Tum *legati atque tribuni* Lov. 4. quem non audiendum censeo. Vide ad II. 31. § 1.

Puerorum ritu vana miracula paventes inridebant] *Paventi* Flor. a m. pr. pro quo postea factum *paventium*: quod nullo modo ferri potest. Mox *avertit* Port. a m. sec.

In ea ipsa, quæ fugerant, velut cæci ruebant] *In ea signa, quæ fugerant* Leid.

1. *in eos ipsos, qui fugerant arma, velut* Lov. 4. Hearne etiam auctor est, se in Oxon. C. invenisse *in eos ipsos, qui fugerant*: unde nasci posset suspicio, legendum esse *in eos ipsos, quos fugerant*. Id tamen non placet; nam non tam ipsos hostes, quam eorum ornatum furialem fugerant. Præterea *in ea ipsa, quæ fug., velut cæci ruebant arma* Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. B. *in ea ipsa, quæ fug. arma, velut cæci ruebant* Lov. 5. Sed, vocem *arma* ab indocto glossatore primum margini adscriptam, et postea ab indoctiore librario in contextum receptam esse, existimo.

§ 5 *Discusso itaque vano adparatu hostium]* *Diffuso* Voss. 1. in contextu, et Lov. 5. Male. Vide ad II. 52. § 7. Tum *uno apparatu* Harl. 1. Male. Solitos fuisse librarios ita errare, dicam ad VIII. 27. § 2. *Vano apparatu* Flor. et Leid. 1. a m. pr. Neque illud probandum. Vide ad I. 16. § 7.

Quum in ipsos armatos se intulissent, averterunt totam aciem] *Quum ipsos armatos* Voss. 2. et Lov. 3. omissa præpositione, quam intercepti vocis præcedentis litera finalis. Vide ad X. 13. § 3. De locutione ‘inferre se in aliquem’ vide ad III. 5. § 7. Præterea *avertunt* Lov. 5. errore inde orto, quod scriptum fuerit *avertunt*, et additam notam librarius omiserit. Vide ad XL. 14. § 10. *Adverterunt* fragm. Hav. ‘Avertere’ est in fugam vertere. Vide ad I. 37. § 3. Denique *aciem totam*, mutato ordine verborum, Lov. 2. et Harl. 2.

Præda ingenti parta victores reverterunt] *Parta ingenti præda* Gaertn. Deinde *victores Romam reverterunt*, addita voce, Hearnii Oxon. L. 1. Sed vocem *reverterunt* contra non agnoscit Voss. 2. *revertuntur* habet Hav. Sed vide ad VI. 29. § 8.

Militaribus joci quum adparatum hostium, tum suum increpantes pavorem] *E*

militar. locis Hav. frequenti scribarum errore. Vide ad XXXVI. 14. § 4. Hinc *tum apparatus hostium* Voss. 2. Leid. 2. Lov. quinque, sed eorum primus a m. sec. Port. Gaertn. fragm. Hav. et Hearnii N. et C. Similiter exstat in Flor. sed a manu recentiori, quum olim a m. pr. *cum exaratum* fuisset. Plura vide ad VI. 23. § 3.

§ 6 *Concitur deinde omne nomen Etruscum]* Sic Diodorus lib. XVI. p. 529. *Τυρρῆνοὶ δὲ διαπολεμοῦντες Ῥωμαίοις ἐπόρθησαν πολλὴν τῆς πολεμίας χώρας, καὶ μέχρι τοῦ Τιβέρεως καταδραμόντες ἐπαῆλθον εἰς τὴν οἰκίαν. Sigon.* Ante hæc verba glossema marginale *Hetruscorum omnium concitatio* in contextum recepti librarius Flor. Vide ad c. 15. § 2.

Et Tarquiniensibus Faliscisque ducibus ad Salinas perveniunt] Vocula et non legitur in Lov. 5. Tum *Tarquiniensibus Faliscis ducibus*, omissa conjunctione *que*, Lov. 2. Deinde *pervenerunt* Gaertn.

Adversus eum terrorem dictator C. Marcius Rutilus primus de plebe dictus] *Adversus eum dictator terrorem* trajectis vocibus Voss. 1. Hinc *C. Marcius*, vel *Martius*, *Rutilus* Voss. 2. Leid. 2. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. ambo, Port. Gaertn. Hav. et pleræque edd. quomodo sæpe alibi fuit peccatum. Vide hoc lib. c. 21. § 4. c. 22. § 7. c. 38. § 8. IX. 17. § 8. cap. 33. § 1. et alibi. Eodem cognomine usæ sunt gentes Virginia et Nantia, in quibus etiam similiter scribæ lapsi sunt. Vide ad IV. 35. § 4. *C. Marcius Utilius*, prima litera cognominis omissa, Flor. Voss. 1. Leid. 1. Lov. 1. et Klockian. *M. Rutilus* habent edd. Rom. 1472. et Parm. Tum vox *dictus* non adparet in Flor. Mox *Plautius*, pro *Plautius*, Leid. 1. Lov. 2. et fragm. Hav.

§ 7 *Patribus indignum videri, etiam dictaturam in promiscuo esse]* *Lege etiam dictat. jam in promiscuo esse, quemadmodum habent scripta exemplaria. Gelen. Indignum Patribus vi-*

deri alio ordine Harl. 2. Port. et Hav. Deinde *jam dictat. etiam* Lov. 4. et *jam dictat. etiam* fragm. Hav. *etiam dictat. jam*, ut Gelenius in Mss. invenit, præferunt reliqui mei omnes, et Hearnii Oxonienses, nisi quod unus ejus B. et ex meis Lov. 3. Harl. 2. Port. et Hav. edd. vett. adstipulati, non agnoscant voculam *jam*. Deinde *in promisco esse* Flor. Leid. 1. et Harl. 1. Vide ad III. 47. § 7.

Omnique ope impediabant, ne quid dictatori ad bellum decerneretur] *Omnino*, sine copula *que*, Hav. Tum *ne quid ad id bellum dictatori decern.* Voss. 1. et Lov. 1. ac 5. *ne quid ad illud bellum dictatori decern.* Leid. 2. Tò ad deficit in Voss. 2.

Eo promptius cuncta, ferente dictatore, populus jussit] *Ferenda dictatori* Harl. 1. cujus librarius sensum Livii non intellexit. Quæ dictatori ad bellum necessaria erant, non ipsi ferri, sed decerni, debebant. De iis itaque dictator tulit ad populum, populus eadem illa promte jussit. Omnia autem hæc verba scribæ culpa omittuntur in Leid. 2. At contra post illa in Flor. hæc, quæ olim lemmatis loco margini adscripta fuerant, in contextum recepta sunt: *C. Marcius Utilius dictator primus ex plebe dicitur: magistrum eque plebeium Plaucium creat.* Vide ad c. 15. § 2. Ceterum ex hoc loco non colligendum videtur, jus decernendi ea, quæ ad bellum gerendum, aut provinciam administrandam necessaria erant, fuisse penes populum: id enim penes senatum fuisse docuit Sigonius de Jur. Provin. II. 1. p. 272. sed potius dictatorem ideo de illis ad populum tulisse, quoniam factione patriciorum senatus ea decernere recusaret. Eodem modo duces re bene gesta ex provinciis reversi, immo ipse hic C. Marcius Rutilus dictator, de triumpho, quem a senatu, cui jus triumphum concedendi compete- bat, impetrare non poterant, ad populum tulisse, et ab eo

impetrasse leguntur. Vide mox hoc cap. et III. 63. atque alibi.

§ 8 *Profectus ab urbe, utraque parte Tiberis ratibus exercitu, &c. trajecto*] *Profectusque ab urbe* fragm. Hav. Tum *ratibus* deest in Harl. 2. Ejus autem loco *noctibus* præfert Harl. 2.

Multos populatores agrorum vagos palantesque oppressit] *Lege popul. agr. vagos palantes oppressit* absque conjunctione. Gelen. Conjunctionem nulli meorum agnoscunt, exceptis Port. a m. sec. et fragm. Hav. Ceterum *populatores agrorum trajectos vagos palantes oppressit* præferunt Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Sed vox *trajectos* ex verbis præcedd. huc irrepsit.

§ 9 *Octo millibus hostium captis, ceteris aut cæsis, aut agro Romano fugatis*] *Lege ex agro Romano*, addita præpositione *ex*. Gelen. *Quatuor millibus*, vel *IIII. millibus*, editi priores usque ad Mediolan. qui a. 1495. dederant, quod, uno vel altero editorum excepto, servarunt reliqui omnes, et firman- t codd. scripti. Deinde *aut cæsis* desunt in Harl. 1. quorum loco *aut cæsis*, id est *autem cæsis*, præfert Lov. 2. Tum *ex agro Romano* omnes mei, Gelenii codicibus consentientes. Tandem *fuga fugatis* Leid. 1. Gaertn. et fragm. Hav.

§ 10 *Quia nec per dictatorem*] Vet. lib. *Et quia nec per dictat.* Sigon. Ita etiam Lov. 3. Port. Gaertn. fragm. Hav. a m. sec. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. et B. Sed nihil mutandum esse, monuit Gronov. ad XXXVII. 20. § 7.

Nec per Popilium consulem comitia consularia haberi volebant] Melius vetus lectio *nec per consulem*; ut *plebeium* utroque referas, tam ad *consulem*, quam ad *dictatorem*. *Popilium* primo aliquis inter lineas adscripsit explanandi causa, deinde in contextum ea vox, ut sæpe fit, irrepsit. Gelen. Vocem *Popilium* nulli meorum codd. agnoscunt. Sed *cons. nec & comitia*

habet Flor. *nec per quos comitia* Klock.

Res ad interregnum redit] *Reddit* Lov. 5. *redit* Leid. 2. Harl. 2. Port. Hav. et Hearnii Oxon. B. Vide ad xxxvi. 35. § 2. Paullo ante vox *Fabius* deest in Voss. 2. Sed *Favius* præferunt Flor. Voss. 1. Leid. 1. et Lov. 1. a m. pr. Ceterum post hæc verba lemma hoc marginale Flor. in contextum recepit: *Interreges VIII. ne comitia per magistratus plebeios haberentur.* Vide ad c. 15. § 2.

§ 11 *Q. Servilius Ahala, M. Fabius, Cn. Manlius*] *Hala* Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. Hav. et edd. priores. *Adhala* Klockian. Vide ad Epit. Liv. lib. iv. Deinde *coñ. Manlius* Leid. 1. et Lov. 3. *coñ. Manilius* Gaertn. C. *Manlius* Lov. 2. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Mox C. Fabii prænomen omittitur in ed. posterius memorata.

L. Æmilius, Q. Servilius, M. Fabius] Duorum priorum interregum prænomina ac nomina omiserunt Harl. 2. Port. Hav. et Hearnii Oxon. B. *Q. Æmilius Servilius* præferunt Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. Harl. 1. et Hearnii Oxon. L. 2. Tum iterum *M. Favius* Flor. Voss. 1. Leid. 1. Lov. 1. et Klockian. Vide modo ad § 10.

§ 12 *Intercedentibusque tribunis, interrex Fabius aiebat*] Vet. lib. *tribunis plebis*. Sigon. Vox, quæ in vet. lib. Sigonii additur, in nullo meo adparet. Neque etiam necessaria est. Vide ad ii. 56. § 1. Deinde *interea Fabius aiebat* Hav. quomodo etiam peccatur iv. 7. § 10. ubi vide.

Ut, quodcumque postremum populus jussisset, id jus ratumque esset] *Id jus ratumque esset*, ad præcedentia referri debet, ut ex oratione App. Claudii censoris ix. 33. postea patet, A. U. C. CDXLV. *Glar.* Vocula *id* deest in Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. Harl. 1. Hav. et fragm. Hav. a m. pr. Infra xxxi. 32. 'Quod tum referatur decernaturque, ut perinde ratum sit,' &c. ubi tamen vide. At superest lo-

co a Glareano laudato ix. 33. 'Quodque postremum jussisset, id jus ratumque esset:' et c. 34. 'Nemo id jus esse, quod postremo populus jussisset, scivit.' Rei illustrandæ Klockians ad marginem Livii adscripserat locum ex Cic. orat. pro Balb. c. 14. Tamen id esset, quod populus postea jussisset, ratum:' ad quem locum vide Abram. Illustrandæ vero locutioni Jac. Perizonius adscripserat locum Livii xxxi. 32. 'Ut perinde jus ratumque sit, ac si in Panætico aut Pylaico concilio actum esset.'

Jussum populi et suffragia esse] *Jussu populi et suffragio*, ultima voce omissa, Lov. 2. *jussu populi et suffragia esse* Leid. 2. et Lov. 1. *jussum populi ut suffragia esse* Gaertn. obvio scribarum errore. Vide ad xxi. 28. § 8.

§ 13 *Quumque intercedendo tribuni nihil aliud, quam ut differrent comitia*] Ita primum editum video a Sigonio, quum priores exhibeant, omissa conjunctione, *Quum intercedendo*. Non dubito, quin ita in veteri libro inveniatur, quoniam eadem lectio mihi quoque obvia fuerit in Lov. 5. Harl. 2. Port. et Hav. neque multum inde diversus Lov. 2. præferat *Et quum intercedendo*. Sed quum reliqui mei, atque inter eos optimi omnes, et Hearnii Oxon. N. et L. 2. priorum edd. scripturam probent, eam etiam genuinam esse puto: et vix dubito, quin conjunctio *que* interposita sit ab iisdem aut similibus interpolatoribus, qui *et* § 10. addiderunt. Ex contextu itaque ejeci. Præterea *ut differrent comitia*, id est *differrentur*, Lov. 4. Vide ad xxxix. 22. § 8.

Duo patricii consules creati sunt, C. Sulpicius Peticus tertium, M. Valerius Publicola: eodemque die] Si quidem hic locus bene habet, a. cccxci. vii. 2. non recte *T. Sulpicius* legitur, nec a. cccxciv. c. 9. *L. Sulpicius*: sed utroque in loco *C. Sulpicius* legendum, quippe qui numquam antea consul invenitur, etiamsi tribunus mi-

litum consulari potestate. Sed nihil ad hanc supputationem. Diodorus item Siculus lib. xvi. p. 529. C. vocat in Philippo, Alexandri magni parente. *Glar.* Videtur ab Livio fuisse rotundius, *duo patricii consules creati, C. Sulpicius Patricus, M. Valerius Poplicola, eodem die magistratum inierunt.* J. F. Gron. Simili modo alium locum emendavit Gronovius vi. 5. § 7. Et quidem conjecturæ ejus hoc loco favent non nihil Harl. 2. et Hav. qui quidem *τὸ sunt*, quod ejiciendum putavit, servant, sed tamen voculam *que*, quam itidem expungit, non agnoscunt. Quum tamen omnes reliqui codd. et *sunt* et *que* uno ore tueantur, nondum τῶ πάντῃ adsentiri possum; quem in his interdum nimum esse, dixi ad iii. 22. § 1. Vide etiam ad xxi. 36. § 4. Ceterum voces duæ priores *duo patricii* desunt in ed. Rom. 1472. quas editor non necessarias existimasse videtur, quod cap. seq. Livius etiam dixerit ‘patricii consules ambo.’ Præterea C. *Sulpicius Penu*, vel *Penus*, Lov. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. B. C. *Sulpicius Potitus* Lov. 2. Hearnii Oxon. C. editionesque usque ad Froben. 1535. C. *Sulpicius Petitus* Voss. ambo, Leid. 2. Lov. 1. 3. et fragm. Hav. a m. sec. Cognomen autem omittunt Lov. 4. et Hearnii Oxon. L. 2. Sed recte C. *Sulpicius Peticus* est in Flor. Leid. 1. Harl. 1. et fragm. Hav. a m. pr. quomodo et Frobenius 1535. reposuit, et reliqui editores servarunt; nisi quod postuma Gruteri *ἐκδοσις Poeticus*, Gronovius *Peticus* habeant, qui idem error ab ipsis etiam alibi commissus est. Vide hoc lib. ad c. 2. § 1. Deinde C. *Valerius* Lov. 4. invitis reliquis. Male. Infra enim cap. seq. et, ubi iterum consul creatur, c. 19. constanter *Marci* prænomen ei datur. Denique *magistratus inierunt* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. contra morem Livianum, qui plerumque ‘occipere,’ ‘inire magis-

tratum’ numero singulari, licet de pluribus loquatur, dicere solitus est. Ita mox cap. seq. ‘Patricii consules ambo ex interregno magistratum iniere.’ v. 9. ‘Tribunos militum creandos esse, qui Kalendis Octobribus magistratum occiperent.’ Et sæpe alibi.

CAP. XVIII. § 1 *Quadringentesimo anno, quam urbs Romana condita erat*] Vellem hercule, Livium sæpius, quam fecit, annorum ab Urbe condita meminisse. Cæterum ex hoc loco satis constat, post annum ccclxxxvi. omissum annum esse: et, quod statim hic sequitur, ‘quinto et trigesimo, quam a Gallis recepta,’ optime habere: quando captæ Urbis anni fuerant, Camillo ad finem v. 54. numerante, trecenti sexaginta quinque: quibus si addideris xxxv. emergent cd. Quod vero deinde sequitur, ‘ablati post nonnum annum a plebe consulatu,’ non item bene. Est enim hic duodecimus annus a primo plebeio consule. Ergo legendum *post undecimum annum*. Errorem natum hinc credo, quod ix. ac xi. numeri facile fallunt. *Glar.* *Qua urbs Romana*, ultima litera, quæ per lineam superscriptam notata erat, omissa, Lov. 3. *quo urbs Romana* Voss. 2. et fragm. Hav. a m. pr. Male: *quam* enim hic est ‘postquam,’ ut sæpiissime apud Livium occurrit. Vide ad xxviii. 16. § 14. Deinde vox *Romana* deficit in Gaertn. et Hearnii Oxon. B. Et poterat etiam abesse: *urbs* enim per excellentiam est urbs Roma. Verum ita locutus etiam est iv. 7. ‘Anno trecentesimo decimo, quam urbs Roma condita erat.’ Reliquis itaque vulgatum servantibus, nihil mutandum puto. Denique *esset* Harl. 2. Port. et Hav. Sed, etiam hoc loco receptam lectionem præstare, evincit reliquorum codicum in eam consensus, et non modo locus ex lib. iv: laudatus, verum etiam exempla ad d. loc. lib. xxviii. adlata.

[*Quinto tricesimo*] Vet. lib. *quinto et tricesimo*. Sigon. Ita etiam Port. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. B. *quinto et tricesimo anno* alia adhuc voce locupletior Lov. 3. Sed hac liberalitate non utor, adversantibus codd. reliquis, et cum illis optimis omnibus. Nam sæpius Livius in jungendis duobus numeralibus omittit conjunctionem, ubi ab aliis adhiberi solet. Infra xxii. 54. 'In singulos equites togas et tunicas et quadrigatos nummos quinos vicanos dederunt.' Vide ad xxix. 37. § 6.

[*Quam a Gallis recepta*] Membr. Thuan. *reciperata*. Cujus in vicem ni satis constaret illud esse subjectum, deprehendi posset ex lib. xxx. c. 12. 'Sibi quidem, dicere, nihil esse in præsentia pulchrius, quam victorem *reciperatum* tanto post intervallo patrium invisere regnum:' ita omnimodo Mss. Vulgo interpositum est etiam τὸ *receptum*. Voss. et Chifflet. *reciperet*. J. F. Gron. *Reciperata* etiam Flor. atque Hearnii Oxon. L. 1. 2. B. et C. una litera exsulante: *reciperat* Leid. 1. *recuperata* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Harl. ambo, Port. a m. pr. Gaertn. et Hearnii Oxon. N. Reliqui damnatum *recepta* servant. Verum et *recuperata* et *recepta* ex interpretatione τὸν *reciperata* nata sunt, quemadmodum sæpe alibi accidit. Ita confunduntur 'reciperare' et 'recuperare' II. 53. § 5. III. 53. § 10. v. 51. § 3. hoc lib. c. 22. § 9. xxx. 30. § 13. et alibi. Vide Modium et Gebhardum ad Liv. II. 2. § 6. Modium ad III. 23. § 4. Gebhardum ad Cic. ad Famil. XII. 2. et Cortium ad Plin. Epist. III. 20. § 9. Similiter 'reciperare' et 'recipere.' Vide Modium ad Justin. I. 10. § 1. Auctor autem est Vossius in Etym. Ling. Lat. ea voce, antiquos *reciperare*, recentiores *recuperare* dixisse. Hinc, recentiorum consuetudine standum esse, pronunciat Dausquei. in Orthogr. part. II. hac voce. Ego tamen cum Gronovio

Delph. et Var. Clas.

codd. scriptos, præsertim melioris notæ, sequor, et *reciperare* eorum auctoritate recipere non dubito; iis autem invitis vulgato standum judico. Insuper præpositio *a* deficit in Port. et Harl. 2.

Ablato post nonum annum a plebe consulatu] XI. corrigendum est, id est, *undecimum*. Tot enim anni sunt, ex quo plebeiis patuit consulatus. Error ex notis natus est, IX. et XI. ['Hæc Glareanus de verbo ad verbum. Sigonius vero, quod is prior correxit, quasi ipse primus hoc invenisset, adducit.'] *Sigon. Oblato post nonum anno* Hav. *ablato post nonum annum* Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. Leid. 1. Flor. Harl. 1. Gaertn. et fragm. Hav. *ablato post modum annum* Klockian. *ablato post XII. anno* Port. *ablato post XII. annum* Voss. 1. et Lov. 1. ac 5. *ablato post duodecimum annum* Leid. 2. et Harl. 2. Ratio tamen temporis exigit, ut cum Glareano ac Sigonio legamus *ablato post undecimum annum*; quomodo Hearnius in Oxon. L. 1. B. et C. atque in margine codicis N. esse monuit. Eandem emendationem probavit etiam Henricus Dodwellus de Cyclis Dissert. x. 81. et in Chronol. Græco-Romana, Dionysio Halic. subjuncta, p. 41. ad annum Catonianum Urb. Cond. cd. Præterea *ab plebe* Port. et Hav.

[*Ex interregno magistratum iniere*] *Consulatum iniere* Hearnii Oxon. B. quod ex interpretatione alterius ortum esse censi debet. *Magistratum ineunt* ejusdem codex N. *magistratum inierunt* Leid. 2. Lov. 1. 5. Harl. 2. Hav. et edd. quas vidi, usque ad Aldum. Is autem *iniere* primus substituit, ut reliqui codd. præferunt.

[*C. Sulpicius Peticus tertium*] *C. Sulpicius Petitus* Voss. 1. et Lov. 1. *Sulpicius Petitus*, sine prænomine, Voss. 2. et Leid. 2. *Sulpicius Potitus* Lov. 2. *C. Sulpicius Potitus* Hearnii Oxon. *C. C. Sulpicius Petus* ejusdem cod. L. 2. *Cn. Sulpicius Petus* Lov. 4. *C.*

Livius.

23 N

Sulpicius Penus Lov. 5. *C. Sulpicius* sine cognomine Harl. 2. Port. et Hav. *Cn. Sulpicius Hearnii* Oxon. B. *Sulpicius* sine prænominē et cognomine Gaertn. *Sulpicius Peticus* Leid. 1. Lov. 3. et fragm. Hav. *Cn. Sulpicius Peticus Hearnii* Oxon. N. *C. Peticus* Klockian. *C. Potitus* primæ edd. pro quo Aldus dedit *C. Sulpicius Potitus*, idque ad Sigoninm usque obtinuit, qui *C. Sulpicius Peticus* vulgari curavit: ultima Gruteri *C. Sulpicius Pæticus* recepit; Gronovius *C. Sulpicius Pæticus*, quam lectionem præfert etiam Florent. Sed vera est lectio Sigonii, quæ in Harl. 1. superest. Vide ad hujus lib. c. 2. § 1.

§ 2 *Empulum eo anno ex Tiburtibus*] *Ē Epulum eo anno* Leid. 1. *Est Epulum eo anno* Voss. 1. Leid. 2. et fragm. Hav. *Æapulum* Flor. a m. pr. *Æapulum* a m. sec. *Emæpulum* Harl. 1. *Epulum* Voss. 2. *Etpulum* Lov. 2. *Epulum* Lov. 1. 3. 4. 5. Port. Harl. 2. Gaertn. Klockian. Hav. et Hearnii Oxon. N. B. ac C. *Empulum* prisca edd. usque ad Froben. qui a. 1535. *Empulum* substituit. Verum alibi hujus loci mentio non occurrit. Præterea verba *ex Tiburtibus* omittuntur in Leid. 2. et Hearnii Oxon. L. 1.

Tarquiniensium quoque sunt vastati agri ab Sulpicio] Particula quoque deficit in Harl. 2. et Port. Tum *vastati sunt agri* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. Deinde a *Sulpicio* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. Gaertn. et edd. Aldina priores. Paulo ante bellum id gestum est, pro ibi gestum est, snlos Hav.

§ 3 *Domi majus certamen consulibus cum plebe*] *Dum majus cert.* Lov. 4. *Domi magis certamen* Leid. 1. solito scribarum errore. Vide ad xxvi. 41. § 16. *Domi magnum certamen* Lov. 2. et Hearnii Oxon. C. Deinde *consulum* Leid. 2. Lov. 1. 2. et edd. Rom. 1472. ac Parm. *consulis* Lov. 4. *consules* Gaertn. quod nequis putet dictum esse ad exemplum illius Virgiliani

Ecl. vi. 16. 'Et certamen erat Corydon cum Thyrside magnum.' Est enim natum ex ignorantia librariorum, qui per compendium scriptam vocem *cons.* qua ratione reddere deberent, minime adsecuti sunt. Vide ad x. 10. § 2.

Fidei jam suæ, non solum virtutis, ducebant esse] *Dicebant* Voss. 1. a m. sec. Voss. 2. Leid. 1. Lov. 1. 2. 3. 4. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. quomodo infinitis locis scribæ erraverunt. Vide ad xxxviii. 43. § 1. 'Ducere' autem, ut ix. 22. 'Id bellum tantum ducere, quod urbem obpugnabat.' Tum verbum *esse*, quod omittunt edd. principes, sed in scriptis constanter superest, recte ab Aldo in contextum receptum est. Mox in verbis seqq. *ut acciperent duo patricii*, pro *accepissent*, male est in Leid. 1. Deinde *duobus patriciis mandare*, pro *ambobus*, Hearnii Oxon. B. et Harl. 2.

§ 4 *Quin aut toto cedendum esse*] *A toto credendum esset* vitiosissime Hav. *aut toto credendum est* Gaertn. *aut toto cedendum esset* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 4. 5. Harl. uterque, Port. fragm. Hav. Hearnii Oxon. N. ac B. edd. principes. *Aut toto cedendum est* Voss. 2. Leid. 1. et Lov. 2. ac 3. Patet, librariis iterum displicuisse orationem infinitivam. Vide ad i. 50. § 5. Recte itaque Froben. a. 1531. *esse* restituit, quam lectionem tuentur Flor. Lov. 1. et Klockian.

Si plebeius jam magistratus fiat consulatus, aut possidendum totum] *Vet. lib. si plebeius jam magist. cons. fiat, aut totum possid.* Sigon. Similiter omnes mei, et Hearnii Oxonienses.

Quam possessionem integram a Patribus accepissent] *Lego cujus possessionem.* Klock. Quum omnes codd. in vulgatum conspirent, Klockio minime adsentior, qui non adsecutus est haud protritā elegantiam sermonis Liviani hoc loco. Subfecisset *totum possidendum, quod integrum a patr. acc.* Verum quum interponat iulustrandi qua-

si gratia vocem *possessionem*, ei etiam pronomen recte convenit. Vide Cor-tium ad Sall. Jug. c. 17. § 4. Cete-rum *ab patr. accep.* Hav. *accep. a patr.* Harl. 2.

§ 5 *Plebes contra fremit*: Quid se vivere] *Contra plebs fremit* edd. prin-cipes, pro quo Aldus dedit *Plebs con-tra*, ut habent Voss. 2. Leid. 2. Lov. quinque, Port. et Hav. Deinde Jac. Gronovius subposuit *Plebes contra fremit*. Et ita est in Flor. Voss. 1. Leid. 1. Harl. utroque, Gaertn. et fragm. Hav. Vide ad I. 20. § 6. Deinde *Quid si vivere* Leid. 2. *Quiete vi-vere* Voss. 2. et Lov. 2. ac 3. Utram-que illam lectionem jungens, *Quid si vivere quiete* præfert Gaertn. Mox *censeriis*, pro *censeri*, Hav. *censeriis* Leid. 1. ubi litera sibilans fini vocis adhæsit ex principio sequentis. Deinde *siq;*, pro *si quod*, Lov. 3. Vide ad II. 41. § 8.

Virtute, L. Sextii ac C. Licinii, par-tum sit, id obtinere universi non pos-sint] C. H. S. pro C. Licinii, Leid. 1. Lov. 3. et Harl. 1. C. Lucinii Voss. ambo. Tum *paratum sit* Leid. 2. Vide ad v. 6. § 1. *Parum sit* fragm. Hav. a m. pr. Deinde *si id obtinere*, repe-tita vocula si, quæ jam præcessit, Gaertn. *id obtineri* Harl. 2. *obtinere id non possint universi* fragm. Hav. non possunt Lov. 2. At voces *partum sit, si id obtinere universi non possint?* vel desunt in Voss. 2. Leid. 1. Harl. 1. et Lov. 3.

§ 6 *Si quod tristius sit imperii no-men, patiendum esse potius*] Tò quod exsulat a Lov. 3. *si quid tristius sit imp. nomen* habent Port. Gaertn. et Hav. *si quod tristis sit imp. nomen* Harl. 1. Præterea *patiendum s̄ po-tius* Leid. 1. *patiendum sit potius* Voss. 2. et Lov. 2. 3. ac 4. *patiendum sibi potius* Gaertn.

§ 7 *Nec in vicem pareatur, atque imperetur*] *Ne in vicem* Lov. 4. Male. Vocula enim ex præcedenti repetita, idem est, ac si dixisset, *et quam non*

in vicem pareatur. Deinde *nusquam alio notam* Lov. 3. et Hav. alibi etiam obvio errore. Vide quæ notavi ad Sil. III. 335. Præterea *quam serviendum*, omissa media præpositione, Gaertn.

§ 8 *Non desunt tribuni auctores tur-barum*] *Actores turbarum* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. et Gaertn. Vide ad I. 26. § 5. Salvinius, qui Livium cum Msto Flor. commisit, ad marginem exemplaris sui notavit, forte legen-dum esse *Non desunt tribunis*. * Sed nihil muto. Ipsi enim tribuni non defuisse dicuntur plebi superiora frementi. Vocantur autem tribuni *auctores turbarum*, vel quia jam ante quam plebs frenere inciperet, inter-cesserint, quum interregem duos pa-tricios consules creare animadvertent (vide cap. præc.) vel quia ple-rumque *turbarum auctores* ac con-citatores esse solebant, quemadmodum 'seditionum auctores' vocantur IV. 11.

Inter concitatos per se omnes vix duces eminent] Miram lectionem *interrex conc. per se omnes vix duces emittat* præferunt Lov. 2. et 4. *vix omnes duces eminent*, transpositis dic-tionibus, Lov. 3.

§ 9 *Postremo, victa perseverantia consulum plebe, eo dolor erupit*] Sincera lectio *victæ persever. consulum plebis*. Gelen. Ms. *victæ persever. consulum plebis*. Ed. Coloniens. *erudit*: forsitan *erupsit*: antique. Klock. Bene cor-rexit Gelenius. Pall. 1. ac 3. *victa persever. consulum plebes eo dolore rupit*. Pal. 2. *dolore erupit*. At Camp. *victa persever. cons. plebes: eo dolore erupit*. Gebh. *Victa persever. cons. plebe*, quod recte Gelenio displicuit, primi rece-perunt Moguntini, et in uno tantum meorum codd. est Port. a m. sec. Hearnius vero se in Mss. suis invenisse testatur. Priores excusi omnes, quos vidi, præferunt *victa persever. cons. plebes*, post hæc verba interpungentes. Et ita legunt Port. a m. pr. et Hav. Neque inde abeunt Voss. 1. a m. sec.

Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 2. et Hav. nisi quod *plebs*, pro *plebes*, habeant. *Victa persever. cons.*, *plebis* est in Voss. 1. a m. pr. Leid. 1. Harl. 1. et Gaertn. qui ultimam vocem *plebis* cum sequentibus jungunt; sed invito sensu: non enim perseverantia consulum victa est, sed vicit.* Non melius itaque Leid. 2. et Lov. 1. qui legunt *victa perseverantia consulum*, voce *plebe* omissa. Deinde *eo dolore erupit* ed. Röm. 1472. perperam voci priori in fine adjecta litera, quæ sequentis initialis esse debuerat. Et ita peccatur etiam in Voss. 2. Lov. 3. et Gaertn. Alii inde fecerunt *eo dolore erupit*, quemadmodum præferunt Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 2. 5. Harl. 2. Hav. et, Hearnio teste, Oxonienses. Sed unice vera est lectio, quam Gelenius restituit, et Flor. ac cod. Klockian. servant, nisi quod eorum prior, addita perperam voce, obferat *victæ persev. cons. nullum plebis eo dolor erupit*. Si quid tamen mutandum, forte in verbis seqq. vox *plebs*, quæ in Lov. 2. deficit, expungenda est; ut sit, *plebis eo dolor erupit, ut tribunos, &c. mæsta sequeretur, non mæsta plebs sequeretur*. Miror autem, Klockium tantopere vocibus antiquatis delectatum fuisse, ut ex *erudit*, quomodo operæ typographorum per errorem dederunt, pro *erupit*, mox *erupsit* scribendum conjecerit, quod vix ac ne vix quidem in fragmentis XII. Tabb. occurrere, viri docti notarunt. Sed conjecturam hanc talem esse puto, ut potius risu excipi, quam serio refelli debeat; eumque, qui, Livium simili vocabulo usum esse sibi persuadere potest, agnatis et gentilibus commendandum existimem.

Vociferantes, relinquendumque non campum jam solum, sed etiam urbem] *Vociferantes, relinquentesque* Lov. 2. 4. et Hearnii Oxon. C. Male. Tribuni enim vociferabantur quidem, Urbem relinquendam esse; non tamen id

fecerunt: sed, ut ex sequentibus patet, tribunos campum relinquentes secuti, in Urbe substituerunt. *Relinquendum* copula omissa Lov. 5. Deinde *non campum solum*, una voce deficiente, Hav. Denique *sed jam et urbe* fragm. Hav.

§ 10 *Per infrequentiam comitia nihilo segnius perficiunt*] *Per infrequentia comitia* Lov. 5. Male. Quid sit 'per infrequentiam,' sive 'per frequentiam,' vide ad Livii II. 23. § 12. et ad v. 2. § 5. Deinde *nihilo minus segnius* Lov. 4. Verum illud *minus* tamquam glossema olim margini adscriptum fuisse videtur, unde perperam in contextum inrepsit. *Nihilo seivius* fragm. Hav. unde videri posset legendum esse *nihilo secius*. Sed vulgatum verius est. Vide ad VI. 38. § 8. Hinc pronunciant, pro *perficiunt*, Port. *promittant* Hav. Ceterum ante verba, *Consules relictis*, Flor. in contextum recepit *Consules patricii* rursus, quæ olim lemmatis marginalis vicem obtinuerunt. Vide ad c. 15. § 2.

Pro T. Quinctio M. Popillium consulem invenio] Diodorus lib. XVI. p. 531. etiam 'T. Quintium' edit consulem. Sigon. Pal. 2. *Pompilium*. Gebh. Ita etiam Leid. 2. Lov. 2. 5. Port. et fragm. Hav. *Popolium* Hav. *Popinium* ed. Mediol. 1505. Reliqui scripti, et editi ante Sigonium *Popillium*. Sed legendum est *Popillium*. Vide hoc lib. ad c. 12. § 1. Qua autem ratione factum fuerit, ut in quibusdam annalibus pro T. Quinctio M. Popillius inveniatur, explicare conatur Dodwell. de Cyclis Dissert. x. § 81.

CAP. XIX. § 1 *Prosperè gesta: cum Tiburtibusque ad deditionem pugnatum*] *Prosperè gesta* Harl. 1. *prosperè gesta cum Tarquiniensibus Tiburtibusque: cum Tiburtibus usque ad ded. pugn. fragm.* Hav. Sed verba *cum Tarquiniensibus Tiburtibusque* ex marginali annotatione in contextum admissa videntur. *Usque cum Tiburtibus ad ded.* habet

Hearnii Oxon. L. 1. *pugnatum est*, addito verbo substantivo, fragm. Hav. Totus locus ita concipitur in Gaertn. *Duo bello eo anno prospere gesta: cum Tarquiniensibus Tiburtibusque usque ad deditionem pugnatum.* Verum illud usque ex ultimis syllabis vocis præced. repetitum ingratissime sonat. Vel etiam ex margine receptum est, ubi adscriptum erat, ut indicaret *ad deditionem* poni pro 'usque ad deditionem.' Eleganter autem illud usque sæpe omittitur. Vide ad Epit. Liv. lib. cii.

Sassula ex his urbs capta] *Sessula* Lov. 5. et Port. Verum alibi ejus mentio non obcurrit.

Ni universa gens, positis armis, in fidem consulis venisset] *î*, pro *ni*, Lov. 5. a m. pr. et Gaertn. Vide ad xxxviii. 50. § 1. *Nisi universa gens* Hav. Vide ad xxiii. 1. § 8. Tum in *fidem consulum* Leid. 2. 4. 5. Port. a m. sec. et Gaertn. quod probandum foret, si utrumque consulem primo in Tiburtes, mox in Tarquinienses exercitum duxisse constaret. De eo quidem silet Livius. Nihilominus tamen divisis exercitibus eos rem gessisse, et Fabium in Tiburtes, Quinctium in Tarquinienses duxisse, non obscure indicant Fasti Capitol. triumphales, unius tantum Fabii triumphum de Tiburtibus memorantes, qui etiam collegæ ejus concedendus fuisset, si junctis copiis bellum administrassent. Ob hanc itaque causam vulgatum *consulis* præferendum: *consulum* vero ex non intellecto compendio *cons* natum est. Vide ad x. 10. § 2. Præterea *universa gens venissent* Lov. 2. 4. et edd. Rom. 1472. ac Parm. De ea constructione vide ad i. 3. § 2.

§ 2 *Triumphatum de Tiburtibus: alioquin mitis victoria fuit*] Duplex hic iterum lemma in contextum recepit codicis Flor. librarius, ante hæc verba *Triumphus de Tiburtibus*: post eadem *In Tarquinienses sævitur*. Vide

hoc lib. ad c. 15. § 2. Et ita mox peccatur hoc cap. § 4. et § 10.

In Tarquinienses acerbæ sævitum] *In Tarquiniensibus* Lov. 5. quod ferri posset, si plures codd. firmarent. Vide ad xxviii. 43. § 8. Nunc nihil muto. Præterea *sævitur* Lov. 2.

Trecenti quinquaginta octo] *Ter centum* Voss. 2. et Lov. 3. Sed vide ad xxxiii. 4. § 4. Tum *LVII*. Harl. 2. Port. et Hearnii Oxon. B. *XLVIII*. edd. vetustæ, quas cumque vidi. Et in eam lectionem consentire videtur Pighius in Annal. ad a. cccxcix. p. 287. Aldus deinde *LVIII*. reposuit, in quam lectionem reliqui conspirant codd. et typis excusi recentiores.

Delecti nobilissimus quisque, qui Romam mitteretur] Pall. tres *mitterentur*: neque aliter Campani ed. Gebh. Repone cum Mss. *mitterentur*. Nec aliter velim cap. 6. 'Conjectu terræ, quum pro se quisque gererent:' tum c. 33. 'Hoc spectaculo accensi destra lævaque ante se quisque memorandum prælium cient.' Ut hoc lib. c. 32. 'Virtute sua quemque fretos:' et c. 36. 'Pro se quisque obviam effusi laudant.' Et alibi xxxv. 34. 'Pro se quisque revocare jubebant.' xxvi. 36. 'Pro se quisque conferebant.' ix. 6. ex melioribus Mss. legimus, 'Senatus populusque obviam egressi justis omnibus hospitalibus privatisque et publicis funguntur officiiis:' non *egressus* et *fungitur*, ut vulgo. Eodem lib. cap. 36. iterum scripti: 'Eam intrare haud fere quisquam, præter ducem ipsum, audebant:' vulgo *audebat*. J. F. Gron. *Dilecti* Voss. 1. et Lov. 1. a m. pr. Vide ad xxxvii. 51. § 7. *deleti* Lov. 4. Vide ad l. iv. c. 25. § 8. Deinde *mitterentur*, ut Gronov. edidit, plerique codd. quum alterum non nisi in Flor. Lov. 1. 4. et Klockian. supersit. Sæpe *τὸ quisque* cum verbo plurali construi, vidimus ad ii. 22. § 7. Neque tantum cum verbo plurali, verum

etiam, ut hoc loco, verbo et adjectivo sive participio ejusdem numeri. Supra II. 7. 'Ambo exercitus, Veiens Tarquiniensisque, suas quisque abirent domos.' c. 12. 'Ceteri, ut cuique ceciderit primo, suo quisque tempore aderunt.' c. 23. 'Hæc se meritos dicere, exprobrantes suam quisque, alius alibi, militiam.' VI. 8. 'Procurrunt pariter omnes clamore sublato; sequere imperatorem pro se quisque clamantes.' c. 13. 'Romani que omnes missi, defectionem sui quisque populi haud perplexe indicaverunt.' cap. 15. 'Hinc senatus, hinc plebs, suum quisque intuentes ducem, velut in acie constiterant.' VIII. 7. 'In se quisque destrectam cernentes securim, quievere.' IX. 2. 'Pro se quisque ad muniendum versi castra propter aquam vallo circumdant.' c. 14. 'Pro se quisque non hæc Furculas, nec Caudium, nec saltus invios esse memorantes, cædunt pariter resistentes fusosque.' X. 14. 'Pro se quisque miles, adesse alterum consullem, gaudio alacres fremunt.' XXVII. 46. 'Ab sui quisque ordinis hominibus in tentoria abducti, cum summa omnium lætitia hospitaliter excipiuntur:' ubi male hanc lectionem sollicitat Ant. Perizonius. XXXIV. 37. 'Pro se quisque, bene sperare jubentes, fortes fortunam adjuvare, aiebant.' XLV. 38. 'Laureati et quisque donis, quibus donati sunt, insignes triumphum nomine cient:' et eodem cap. 'Diversi domos quisque abeatist vestras.' Vide Gronov. ad Livii VII. 23. § 11. et Cortium ad Sall. Jug. c. 58.

Vulgus aliud trucidatum] *Vulgus* Flor. Vide ad XXXIX. 53. § 2. *Tum aliud trucidatum* Lov. 4.

§ 3 *Nec populus in eos, qui missi Romam erant, mitior fuit*] *Ne populus* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Deinde *qui Romam missi erant* Lov. 4.

Medio in foro omnes virgis cæsi, ac securi percussi] CCCLVIII. Tarquini-

ses in foro Romano cæsos scribit: at Diodorus CCCLX. Sic enim lib. XVI. p. 534. *Ταρκυνίους δὲ ἄνδρας τ' καὶ ἑ' δημοσίᾳ ἐθανάτωσαν ἐν τῇ ἀγορᾷ. Sigon.* In Diodoro Sicul. nunc editur *ἄνδρας διακοσίους καὶ ἐξήκοντα*. Ceterum vocem *omnes* omittit Harl. 2. Eam transponit Lov. 2. *virgis omnes cæsi*.

Id pro innolatis in foro Tarquiniensium. Romanis pænæ hostibus redditum] *Pro violatis in foro Hearnii Oxon. L. 1. Male. Contrario fere errore innolatum, pro inviolatum, est in uno cod. hoc lib. c. 20. § 7. Supra hoc lib. c. 15. 'Trecentos septem milites Romanos captos Tarquinienses innolaverunt.'* Et ita Florus III. 18. 'Consules inter sacra et aras innolarentur.' Mox *hosti redditum* Gaertn.

§ 4 *Ut Samnites quoque amicitiam peterent*] Diodorus his item consulis factum scribit lib. XVI. pag. 534. *Sigon.* Mox in verbis seqq. *a senatu* Voss. 2. Lov. 3. Gaertn. et fragm. Hav. Ceterum ad hæc verba lemma illud olim margini adscriptum extitit: *Fœdus cum Samnitibus amicitium populi Romani petentium sanctum*: quod deinceps librarius Flor. in contextum recepit; ita tamen, ut manus recentior iterum adscripserit verba illa vacare. Vide ad c. 15. § 2.

§ 5 *Non eadem domi, quæ militiæ, fortuna erat*] *Non eadem, quæ domi, militiæ fortuna erat* Leid. 1. *Non eadem domi militiæque fortuna erat* Lov. 4. Mox alio ordine *levata erat usura* Harl. 2. Port. et Hav.

Sorte ipsa obruebantur inopes, nexumque inibant] Id est, operas in servitute pro pecunia quam debebant, præbebant, auctore Varrone de Ling. Lat. lib. VI. p. 82. *Sigon.* Hunc locum a perversa interpretatione Schoockii vindicat Gronov. de Centes. et Unc. Usur. pagg. 473. 513. et 600. *Duk.* Sorte sua obruebantur Leid. 2.

Nec patricios ambos consules] *Vetus*

ti codd. et hic, et alibi, constanter habent *ambo* in accusativo quoque casu, ut sit κατ' ἀρχαῖσιν vox indeclinabilis, quemadmodum Græcis ἀμφω. *Gelen.* *Ambo* etiam optimi apud me codd. Alterum autem, quod ante Gelenium editi servarunt, profertur ex Leid. 2. Lov. 1. a m. sec. Lov. 2. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. Vide Gebhard. hoc lib. ad cap. 40. § 9. Gronov. ad xxxv. 21. § 5. Male itaque de eo dubitat Glareanus ad xl. 46. § 4.

Nec comitiorum curam, publicave studia præ privatis] *Neque comit. curam* Voss. *ambo*, Leid. *ambo*, Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. quod aliis displicuisse videtur, quia mox *nec* præcessit, cui *neque* non recte subungi posse existimarunt. Sed vide quæ notantur ad ix. 9. § 14. Tum *pro privatis* Lov. 2. et Harl. 2. Male: *præ* enim eleganter inservit comparationi. Vide ad iii. 26. § 7. Error autem ortus est ex similitudine ductuum, quibus utraque vox per compendium in Mss. exarari solet. Vide ad vi. 40. § 1. Præpositionem omiserunt Lov. 4. et edd. Rom. 1472. ac Parm. quam similitudine syllabæ initialis vocis seq. inter aptam puto.

§ 6 *C. Sulpicius Peticus quartum, M. Valerius Publicola iterum]* Supra in Pall. 1. ac 3. vocabatur *Petitus*: hic ab iisdem repetitur *Potitus*: a Pal. vero 2. *Pætilius*. Gebh. *Petus* Lov. 4. *Penus* vel *Pænus* Lov. 5. Port. Harl. 2. Gaertn. et Hearnii Oxon. B. *Potitus* Lov. 2. 3. cum antiquioribus editis. *Potitius* Hearnii Oxon. L. 1. *Petitus* Lov. 1. a m. sec. et fragm. Hav. *Petilius* Hav. *Peticus* edidit Sigonius. *Poëticus* Gruterus in postrema ed. *Paticus* Gronov. Vide ad c. 17. § 13. Præterea *Publicola item* Lov. 2. sollemni scribarum aberratione. Vide ad Epit. Liv. lib. xiv. Paulo ante *manet apud patricios*, transpositis dictionibus, Leid. 2. et

Lov. 1.

In bellum Etruscum intentam civitatem] *Intenta civitate* Lov. 2. et Hearnii Oxon. L. 2. ac C. Male. Pendent enim ex sequenti 'convertere.' Quare neque recte Lov. 4. voces *intentum civitatem* omisit. 'Intentam in bellum Etruscum,' ut 'intentos homines in eventum periculi alieni' iv. 27. ubi vide. Mox *Tarquiniensibus* non adparet in Lov. 4.

Latini ad Volscos convertere] *Convenere* Lov. 5. Et ita vir doctus ad marginem ed. Curionis legendum conjecit, quem ad verba Livii non attendisse puto, quæ ita mutata commodum sensum non habent. Quid enim foret, *Latini convenere civitatem ad Volscos*? Vitium in Mss. ortum est ex similitudine, quæ est inter literas *rt* et *n*, præsertim in scriptura Longobardica; unde passim 'vertit' et 'venit,' ac 'prævertit' et 'prævenit,' in Mss. commutantur. Vide ad v. 49. § 5. et ad xxiv. 5. § 6. Non tantum eundem errorem commiserunt librarii Lov. 2. et 4. sed insuper etiam legerunt *Latini ac Volsci convenere*: contra mentem Livii, ut ex sequentibus patet.

Exercitum conscriptum armatumque] *Exercitum scriptum* Leid. 2. et Lov. 1. Livius quidem æque 'scribere exercitum,' 'legiones,' 'milites' dixit, ac 'conscribere:' vide ad vi. 28. § 5. Quum tamen reliqui codd. vulgatum non mutant, eos sequi malo.

Deinde populabundos in agrum Romanum venturos esse] Gruterus in postrema ed. dedit *deinde populandos*, quod proximi editores servarunt, et Gronovius a. 1665. mutavit in *deinde populabundos*, quam lectionem recentiores retinuerunt. Verum lectio hæc a nullo cod. nisi forte ab Harl. 1. ex quo nihil in excerptis adnotatum invenio, probatur. Nam voculam *deinde* non agnoscunt Leid. 2. et Lov. 1. ejus autem loco præferunt reliqui mei, omnesque Hearnii Oxonienses

simul cum edd. postrema Gruteriana prioribus, *inde*; quod in pristinum locum restitui. *Inde*, id est ex finibus suis. Infra xxvi. 25. 'In Macedoniam, atque in Thraciam exercitum ac Mædos eduxit.' II. 10. 'Quum captum Janiculum, atque inde citatos decurrere hostes vidisset.' I. v. c. 35. 'Hanc gentem Clusium, Romamque inde, venisse comperio:' et alibi sæpe. Præterea *populabundum in agr. Rom. venturum esse* Lov. 4. quasi crediderit librarius, quum *exercitum* præcesserit, postea multitudinis numero inferri non posse *populabundos*. Verum passim apud Livium 'exercitus' tamquam nomen collectivum in constructione considerari solet. Supra III. 28. 'Quo fuerant ordine in via, exercitum omnem longo agmine circumdat hostium castris:' ad quem locum plura vide. Deinde *in agr. Rom. etiam venturos* addita voce Lov. 2.

§ 7 *Neutram negligendam rem esse*] *Neclegendam rem* Flor. a m. pr. pro quo datum deinde *neglegendam rem*, quomodo etiam præfert Leid. 1. Vide ad II. 11. § 4. *Neutram rem neglig.* Port. Denique verbum *esse* deficit in eodem Port. Mox *utro*, pro *utroque*, habet Harl. 1.

Consulesque sortiri provincias jussit] *Consulibusque* Lov. 2. quod librarii vitium est, non videntis, quemadmodum compendium *cons* reddendum foret. Vide ad x. 10. § 2. Nam τῶ *jubere* casum tertium addi, neque Livii neque aliorum æqualium stilo convenit. Vide ad xxvii. 24. § 3. Ad hæc *sortiri provincias jussi* edd. principes usque ad Aldum, qui recte *jussit* restituit.

§ 8 *Inclinavit deinde pars major curæ in Etruscum bellum*] Pall. duo *pars major curæ*. Gebh. *Inclinatur deinde* Hearnii Oxon. C. cujus librario 'inclinare' sine casu poni displicuisse videtur. Verum id Livio frequens est. Supra III. 61. 'Si fortuna belli

inclinat:' ad quem locum plura vide. Deinde *major pars curæ* trajectis vocabulis Hav. *pars major curæ* Voss. 2. Lov. 3. *Inclinavit deinde pars major curare Etruscum bellum* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5.

Cui Tarquinii provincia evenerat] *Tarquinia provincia evenerant* fragm. Hav. a manu pr. pro quo deinde *Tarquinii emendatum*. Verum *Tarquinii provincia evenerat* dictum est eadem forma, qua supra erat 'Volsci provincia evenerat' v. 12. § 6. Præterea, literis olim continua serie scriptis male in voces divisis, *provincia venerat* dederant librarii, sive, ut scribebant neglecta diphthongo, *provincie venerat*, quemadmodum est in Voss. 1. Leid. 1. et Harl. 1. pro quo *provincia venerat* ostentat Leid. 2. Sed vide ad eundem locum Livii.

Prædæque partem in Cæritum fines avectam] *In Cæritum partes* Lov. 5. et Hearnii Oxon. N. Sed codd. illorum librariis adhuc inhærebat modo præcedens vox *partem*. *Interritum*, pro *in Cæritum*, male Gaertn. Tum *ænectam* idem Gaertn. *advectam* Voss. ambo, Leid. 2. Lov. quinque, Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. Sed recte vulgatum *avectam* firmant integriores Flor. Leid. 1. Harl. 1. et Klockian. *Avectam* nempe ex agro circa salinas Romanas. Vide ad ix. 4. § 1. Paulo ante *salinas Romanas* edd. vett. Sed Aldus vocum illarum ordinem mutavit, consentientibus codd. scriptis omnibus, quibus utor.

Haud dubie juventutem ejus populi] *Haud dubio* Leid. 1. Sed vide ad III. 24. § 1.

§ 9 *Valerium consulem Volscis obpositum, castraque ad finem Tusculanum habentem*] Vocem *consulem* ignorant Harl. 2. et Port. Deinde *castraque ac finem Tusc. habentem* est in Hav. sollemni scribarum errore. Vide ad xxi. 32. § 2. *Finem Tusc.* Port. Vocem hanc eo genere a Livio aliisque usurpari, vidimus ad iv. 2. § 4. Re-

liquorum tamen, vulgatum defendentium, consensum præfero.

T. Manlium L. F. dixit] Mirum cur non addiderit *Torquatam*. Deinde aut exemplum est, posse fieri dictatorem eum, qui antea non fuerit consul, ut de L. Manlio parente ante patuit: nisi quis eum patrem tribunum militum consulari potestate fuisse existimet a. CCCLXXXVII. quod equidem conjicio: aut a. CCCXCVIII. apud Liv. VII. 16. § 1. pro *Cn. Manlio* legendum esse *T. Manlio*. Id quoque mirum, quæ causa coegerit dictatorem creari, cum tam eximium consulum par in magistratu esset, quorum alter etiam antea dictator fuit bello Gallico, unde eximiam pepererat gloriam; alter, præter generis nobilitatem, consul etiam eo anno fuit, quando e plebeiorum manu consulatus rursus ereptus videbatur. *Glar. Pall. duo inde sen. dict. dicere jussit C. Manlium. Is cum sibi. Pal. 2. vero T. Manlium Auli filium dixit.* Quæ scripturæ inconstantia adduxit me, ut non succenserem Glareano, nescio in quas hallucinationum ambages se induenti. Tenebatur iisdem dudum ante illum Campanus; quibus cum se expedire nesciret, reposuit in ed. sua *C. Manlium T. filium dixit.* Gebh. Ex omnibus codd. meis vulgatam scripturam inveni in Lov. 5. Et eam forte etiam servavit Klockian. ex quo nulla diversitas adfertur. Reliqui varie mutarunt. *Dictatorem dicere jussit C. Manilium, vel Mallium. Is quum sibi habent Voss. 2. et Lov. 3. dictatorem dicere jussit G. Manilium A. Is quum sibi fragm. Hav. a m. pr. in quo deinde G. Manilium A. filium dixit a m. sec. emendatur: dictatorem dicere jussit C. Manlium L. filium. Is quum sibi Lov. 4. dictat. dicere jussit T. Mallium Auli filium. Is quum sibi Gaertn. Manilium T. F. dixit, omisso prænomine, Flor. C. Manilium dixit, patris prænomine neglecto, Hearnii Oxon. L. 1. C. Manlium, vel Ma-*

nilium, Lucii filium duxit ejusdem Hearnii L. 2. et C. atque ex meis Leid. 1. Lov. 2. et Harl. 1. *T. Manlium Auli fil. dixit* ejusdem Hearnii B. *T. Manlium A. filium dixit* Harl. 2. et Port. *T. Manlius A. filium dixit* Hav. *Tum T. Manlium Lucii filium dixit* Leid. 2. et Lov. 1. *Cum T. Manlium Lucii filium dixit* Voss. 1. Nihil mutandum puto. Est enim T. Manlius Lucii filius memoratus hoc lib. c. 5. et c. 10. Sed, inquit Glareanus, 'aut exemplum est, posse fieri dictatorem eum, qui antea non fuerit consul, vel conjicio c. 16. pro *Cn. Manlio*, legendum esse *T. Manlio*.' Prius admitto. Non modo enim L. Manlius, Titi pater, ut Glareanus ipse notavit, hunc honorem adeptus est, licet consul non fuisset; verum simile exemplum etiam xv. annis postea occurrit in L. Papirio Crasso, qui prætor existens dictator dictus est VIII. 12. 'Dictatorem L. Papirium Crassum, qui tum forte erat prætor, dixit:' idque antequam consulatum gessisset. Alterum, ut T. Manlius jam consulatum gessisse dicamus, et Livium c. 16. emendamus, probari nequit, ut partim ex Livio, partim ex fragmentis marmorum Capitolinorum colligitur. Nam T. Manlius Torquatus, quem Lucii filium Livius c. 5. et c. 10. vocarat, demum consul memoratur c. 27. et hunc primum ejus consulatum fuisse, patet ex eo, quod triennio postea 'secundum consul' dicatur c. 28. tum quadriennio interjecto 'consul tertium.' Eodem anno triumphavit. Ejus autem triumphus ita in fragmentis Fastor. triumph. adnotatur: :-:-: ANLIVS. L. F. A. N. IMPERIOSS. TORQVAT. COS. III. DE. LATINEIS. CAMPANEIS. SIDICINEIS. AVRVNCEIS. XV. K. IVNIAS. Unde, revera eum anno illo tertium consulem fuisse, et numeros in Livio vitiatos non esse, præterea eum ante dictaturam consulatum non obtinuisse, constat.

§ 10 *Magistrum equitum A. Cornelium Cossum dixisset*] Vox equitum exsulat a Port. Cornelii Cossi prænomen a Voss. 2. Lov. 2. et 3. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. qui in cod. C. prænomen *Lucii* ipsi tribui auctor est.

Consulari exercitu contentus, &c. Cæritibus bellum indixit] *Consulari exercitu contempto* Lov. 4. Passim 'contentus' et 'contentus' confunduntur in Mss. Vide ad xxv. 38. § 20. Deinde *indixisset* edd. Rom. 1472. et Parm. Ceterum addit in fine hæc verba Flor. *Manilius L. F. dictator creatur bello Cerito*: quæ verba olim pro lemmate margini adscripta fuerunt. Vide ad § 2. Suprascriptum tamen est manu sec. verba illa vacare.

CAP. XX. § 1 *In suis factis, qui per populationem Romanos lacessierant, esset*] *Tò esset* deficit in Voss. utroque, Leid. 2. Lov. 1. et Harl. 2. Illud autem transponitur ibi *in suis factis esset* in Lov. 4. 5. Port. Gaertn. et Hav. Deinde *per populationes* idem Hav. Sed unius tantum populationis circa Romanas salinas Livius cap. præc. meminit. Tum *laccessierant* Leid. 2. Lov. 4. 5. Port. Harl. 2. Gaertn. et Hav. *laccessierant etiam* Lov. 3. *laccessiti erant* manus docta conjecit in margine ed. Curionis; cui conjecturæ occasionem dedit, quod in ed. illa duabus vocibus per errorem scribarum vulgaretur *laccessi erant*. Id autem eodem modo dictum foret, quo alibi apud Livium occurrit 'communicati sint,' 'fluctuatus fuerat,' et similia. Vide ad iv. 24. § 2. Sed vulgatum probum est. In verbis præcedd. *ad significandum bellum præferunt* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. ac 5.

Verus belli terror invasit] Vet. lib. *etiam verus belli terror*. Sigon. Voss. ambo, Leid. 2. Lov. 1. 5. Harl. 2. Gaertn. Port. Hav. et Hearnii Oxon. B. L. 1. et N. similiter *τὸ etiam* adsciscunt, cujus loco et præferunt Lov.

4. et Hearnii C. Præterea *veteris belli terror* Voss. 2. *belli verus terror* Leid. 2. et Lov. 1. *belli vetus terror* Lov. 4. *verus terror belli* Lov. 5. Harl. 2. Port. et Hav.

Et, quam non suarum virium ea dimicatio esset, cernebant] *Et, quia non suarum virium eam dimicationem esse cernebant* Lov. 3. *eam dimicationem esse cernebant etiam* Voss. 2. Nihil mutandum. Dictum enim est, quemadmodum illud iv. 31. 'Documentoque fuere, quam plurimum imperium bello inutile esset:' ubi vide quæ notata sunt.

§ 2 *Nec arma, aut bellum quisquam adparare*] *Nec arma, nec bellum* Harl. 2. et Hav. *nec arma, nec aut bellum*, utraque lectione juncta, Lov. 1. a m. pr. Deinde *quisquam parare* Klock. Nihil muto. Utrumque et 'adparare arma' et 'adparare bellum' Livio familiare est. Supra iii. 62. 'Reliquum diei adparandis armis consumtum est.' xxxii. 5. 'Bellum, si quando umquam ante alias, cum magna cura adparavit.' xlii. 18. 'Quippe quem non justum modo adparare bellum regio animo.'

Pro se quisque legatos mitti jubebat ad petendam erroris veniam] *Invitis libris nihil temere mutandum* censeo. Placeret tamen, si libris auctoribus fieri posset, *pro se quisque leg. mitti jubebant ad pet. errori veniam*. 'Pro se quisque jubebant,' quemadmodum 'apud quem quisque servierant' ii. 22. § 7. 'ad petendam veniam errori' ut iii. 12. 'Veniam errori atque adolescentiæ petendo, sibi ut condonarent filium, orabat.' xxxiii. 11. 'Caduceator eo regius venit, specie ut induciæ essent, revera ad petendam veniam legatis mittendis.' xl. 15. 'Te majorem fratrem pro minore deprecari oportebat, te adolescentiæ, te errori veniam inpetrare.' Similia plura vide ad iii. 46. § 2. Neutram tamen emendationem invito cuiquam obtrudo. Certe 'petere ve-

niam erroris' etiam est xxxviii. 13. 'In urbem compulsi veniam erroris petebant.' Ceterum *ad petendum erroris veniam* Leid. 2. Vide ad xl. 49. § 1. Præterea post hæc verba additur in Flor. *Legati Ceritum erroris veniam precantur*: quod ex lemmate marginali in contextum receptum est. Vide hoc lib. c. 15. § 2.

§ 3 *Legati senatum quum adissent*] *Legati quum sen.* Hav. Tum *addiscent* Leid. 2. Vide ad iv. 57. § 11. *audissent* Klockian. et Port. *adiissent* Lov. 4. Vide ad viii. 2. § 10.

Quorum sacra bello Gallico accepta rite procurassent, ut Romanos florentes] Quorum sacro bello Gal. Hav. quorum sacra bellico accepta Leid. 2. in quo cod. verba ut Romanos florentes culpa librarii non adparent. Paulo ante trajectis vocibus rogaverunt Deos edd. vett. usque ad Aldum; qui, consentientibus scriptis, Deos rogaverunt reposuit.

Quæ se rebus adflictis quondam populi Romani cepisset] Ardelio nescio quis, non assecutus ejus vocis elegantiam, affectis mutavit in afflictis. Gelen. Rebus adfectis etiam omnes mei. Vide ad v. 18. § 4. Vox quondam exsulat ab Harl. 2. et Port. quondam pater cepisset habet Klockian. cujus librarius compendia p. r., id est populus Romanus, et p̄r, id est pater, inter se perperam confudit, similiterque erravit mox § 5. et 7. etiam viii. 35. § 5. et alibi.

§ 4 *Ad delubra Vestæ, hospitium flaminum Vestaliumque ab se caste ac religiose cultum*] *Ad delubrum Vestæ* Lov. 2. 4. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. Deinde *hospitium flaminium* Gaertn. Tum a se idem codex. Tandem *caste ac gloriose cultum* Lov. 1.

Eane meritos crederet quisquam, hostes repente sine caussa factos] Nisi sit derivatio caussæ in fortunæ iniquitatem, hunc sensum nequaquam intelligo. Glur. Sententia, quæ obscu-

rissima Glareano visa est, hæc est: Credibilene esset, eos, qui tam magna beneficia populo Romano dedissent, hostes ejus repente sine caussa factos? Inde transfertur culpa aut in temeritatem eorum qui fecissent, aut in necessitatem. Sigon. Lego Bene meritos. Klock. Codd. nihil mutant, nisi quod Ea nec meritos sit in Leid. 2. Eo ne meritos in Hav. Sed sensum loci recte vidit Sigonius, eamque ob causam Klockii conjectura facile careo.

§ 5. Si quid hostiliter fecissent, consilio id magis, quam furore lapsos fecisse] Vocula initialis deest in Harl. 1. Deinde furore lapsos fuisse Hav. solito scribarum lapsu. Vide ad xxxi. 45. § 2. Mox *vertere*, pro *vetere*, Leid. 2. Deinde *locataque*, pro *locata*, Gaertn.

Florentemque populum Romanum ac felicissimum bello sibi desumerent hostem] Tà que et sibi omittuntur in fragm. Hav. a m. pr. ac in Port. Deinde *florentemque pat'* ac *felicissimum* Klockian. Vide hoc cap. § 3. Mox *vis et necessitas* præferunt Voss. 2. et fragm. Hav.

§ 6 Quum præter viam nihil petissent] Vox nihil male deficit in Harl. 1. nihil cepissent habet Klockian. Paulo ante *Transeuntis*, pro *Transeuntis*, more antiquo est in Leid. 1. ac Gaertn. inde vero in Flor. factum est *Transeundis*, quod literæ d et t in sono ac pronuntiatione parum differant. Vide hoc lib. ad c. 16. § 3.

Traxisse quosdam agrestium populationis ejus, quæ sibi crimini detur, comites] Transisse Voss. 2. Lov. 2. 3. et fragm. Hav. a m. pr. quomodo olim etiam primi editores peccarunt apud Silium Ital. xiii. 319. Deinde quos quidam Voss. 2. Leid. 1. et fragm. Hav. a m. pr. quorum quidam Lov. 3. quo solam Gaertn. Tum *agrestum* ed. Parm. At vide quæ notantur ad ii. 63. § 2. Hinc quæ crimini sibi detur Harl. 2. quæ crimini sibi dēt, sive dent, Harl. 1. quæ crimini sibi dentur

Hav. *quæ crimini sibi sit* Lov. 4. quam locutionem inlustravi ad II. 52. § 7. Sed recte in vulgatum alii codd. conspirant. Supra I. 5. 'Crimini maxime dabant, in Numitoris agros ab his inpetum fieri.' VII. 4. 'Criminique ei tribunus inter cetera dabat.' Ex testimoniis autem Terentii ad eum locum laudatis patet, simili modo dictum esse 'vitio dare.'

§ 7 *Eos, seu dedi placeat*] *Sive dedi* placeat in Port. a m. pr. fuisse videtur, pro quo datum *si dedi placeat* a m. sec. Mox *datuos pœnam*, pro *pœnas*, Lov. 2.

Cære, sacrarium populi Romani, diversorium sacerdotum] Certe perperam Leid. 2. et Lov. 4. Tum *sacrarium pater* Klockian. Vide ad § 3. Deinde *diversorum sacerdotum* Voss. ambo, Leid. 2. Lov. 1. 5. Port. a m. pr. et fragm. Hav. a m. pr. *deversorium sacerdotum* recte Flor. a m. pr. quod indoctior postea in *diversorium* mutavit. Vide ad I. 51. § 2. et § 8. Mox *intactum inmolatumque*, pro *inviolatumque*, Lov. 3. Vide ad cap. præc. § 3. Similitudo literarum *m* et *u* in scriptura Longobardica librario fraudi fuit.

§ 8 *Movit populum non tam caussa præsens*] Ultimam vocem recidit Pal. 3. codex alioqui castigatissimus. Gebh. Eandem vocem agnoscunt omnes mei, et necessariam probat obpositio τῶν 'caussa præsens' et 'vetus meritum,' quemadmodum etiam supra obponebantur 'vetera beneficia' et 'nova maleficia.'

Ut maleficii, quam beneficii, potius immemores essent] Credo firmissime, illam vocolam nihili *potius* ab arde lionibus inculcatam, ac scribendum *ut maleficii, quam beneficii, immemores essent*. Sic Plautus in Rudent. IV. 4. 70. 'Eo tacent, quia tacita bona' st mulier semper, quam loquens.' Vide Lipsium Quæstion. Epist. v. 23. Reperi inf. VIII. 22. in cod. Ms. Pal. *Cum relatam esset a Græcis, gente lin-*

gua strenua, quam factis: ubi τὸ *magis* superne ab aliena manu adjectum. Lib. x. c. 26. exhibent Pall. duo meliores, 'Tanta lætitia ac gratulatio fuit, ut præciperetur victoria animis: triumphusque quam bellum decretum consulibus videretur:' subaudito 'magis.' Gebh. Gebhardi conjecturam probabilem reddere potest, quod ordo verborum non idem sit in omnibus Mss. Nam *ut mal. memores, quam ben., potius essent* præferunt Port. et Harl. 2. sed in eorum priori *ut* in *ne* mutatum est, propter sensum. *Ut mal. immemores, quam ben., potius essent* Hav. Alibi etiam *quam*, pro 'potius quam,' poni, sive 'potius' per ellipsin omitti, Gronovius docuit ad v. 21. § 15. Adde quæ notantur ad xxxiv. 49. § 10. Invis tamen Mss. solius tantum conjecturæ ductu similia in scriptoribus priscis mutare, periculosum esse duco; quum utriusque locutionis tum apud Livium, tum apud alios, plura exempla proferre facile sit. *Ne mal., quam ben. potius memores* est in fragm. Hav. a m. sec. *ut mal., quam beneficio potius memores essent* in Voss. 2. et Gaertn. *ut mal. potius memores essent*, omissis vocibus *quam beneficii*, præferunt Flor. et Lov. 5. in quorum posteriori in margine emendatur *ne mal. potius, quam maleficii immemores essent*: sed voluit interpolator *quam beneficii*. Tandem *maleficii* Leid. 1.

Itaque pax populo Cæriti data] *Populo Cæretici* Gaertn. *populo Cærēti* Hav. Utroque modo 'Cæretes' et 'Cærites' dici, videbimus ad xxii. 1. § 10. *Populi Cærēti* Leid. 1. et fragm. Hav. a m. pr. *populo Cærēti pax data* Lov. 4.

Induciasque in centum annos factas in senatusconsultum referri placuit] Pall. duo *induciasque in centum annos factas* *senatus consultum referri placuit*. Pal. 2. pro *factas*, exhibet *datas*. Gebh. *In centum annos datas* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. et Hav. Sed modo

præcessit 'pax populo Cæriti data,' quare eadem vox horum codd. fide hic repeti nequit. *In centum annos infectas* Voss. 2. Leid. 1. et Lov. 3. verum hi codd. culpa librariorum vitiati sunt; dederunt enim *infectas pro factas in*. Tum *in senatusconsulto referri* Port. et edd. princ. ex non intellecta compendiaria lectione *in S. C.* Vide ad xxxviii. 60. § 1. *In senatu consulto* Lov. 4. *in senatusconsultu* Lov. 5. de quo vide ad v. 13. § 5. *in S. C.* ambigue Klockian. *S. C.* omissa præpositione, Leid. 2. *senatusconsultum* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 1. 3. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. *senatusconsulto* Mediol. ed. 1495. et quædam proximæ. *In senatusconsulta* Froben. 1531. quod recentiores servarunt usque ad Gronov. qui in priori ed. notarum *in senatusconsultum* ex calamo exaratis scribendum monuit, eamque lectionem deinde a. 1665. in contextum recepit, quo tempore tamen notam, nescio quam ob causam, omisit.

§ 9 *Hostes nusquam inventi*] *Nūquam, vel nunquam*, Leid. 2. et Lov. 1. 4. ac 5. sæpius obvio librariorum errore. Vide ad Livii xxxvi. 17. § 10.

Ab obpugnatione urbium temperatum: legionibusque Romam reductis] *Temperatum est* Harl. 2. Port. Gaertn. et Hav. Tum conjunctio *que exsulat ab* Harl. 2. Port. et Hav.

Et ædes Apollinis dedicata est] *Etiam ædes* Lov. 2. et *ædis Apollinis* Flor. Leid. 1. Lov. 1. et Klockian. Videnda sunt superius notata ad iv. 25. § 3.

CAP. XXI. § 1 *Extremo anno comitia consularia*] *Extremo anni* Lov. 2. Klockian. et fragm. Hav. a m. pr. Eorum tamen auctoritas non satis gravis videtur ad receptam lectionem mutandam. Vide ad iii. 29. § 8.

Passuros comitia haberi, ni secundum Liciniam legem haberentur] *Comitia haberi pass.* mutato ordine dictionum,

Lov. 4. Deinde *nisi secundum* Leid. 2. Lov. 2. Hav. et edd. principes. Frobenius demum a. 1535. *nisi* dedit, cui reliqui codd. consentiunt. Sæpe ita variant codd. Vide ad xxiii. 1. § 8. Deinde *legem Liciniam* Harl. 2. Port. et Hav.

Dictatore obstinato tollere] *Dictator obstin.* Leid. 2. *dictator eo obstin.* Voss. 1. et Lov. 1. *dictatore eo obstin.* Lov. 5. et Hearnii Oxoniensis N.

Promiscuum Patribus ac plebi facere] *Promissum* Leid. 1. cujus libarius dare voluisse videtur *promiscum*, quemadmodum sæpe in eodem codice scriptum occurrit, et hic exhibet Flor. Vide ad iii. 47. § 7. et x. 41. § 3. Tum *Patribus ac plebis* Voss. 1. et Lov. 1. An voluerunt *Patribus ac plebeis*? Sed nihil mutandum. Voces *ac plebi* desunt in Leid. 2.

§ 2 *Prolatandis igitur comitiis*] *Lego Prolatis igitur com.* Klock. Lege ex Pall. duobus Mss. melioribus *Prote-landis igitur comitiis*. Quod elegans verbum imperitissimi correctores maxima auctoris injuria e libris Livii profligarunt. Restitui quoque supra. Est autem 'protelare' longius propellere atque protollere. Terentius in Phorm. i. 4. 36. 'Ne te iratus suis sævidicis dictis protelet.' Sic repono xxvii. 46. 'Qui protelando spatium hosti det, eum et illa castra prodere Annibali.' Sic et reponendum censeo xxxvii. 19. 'Si ex hoc impetuum nihil protelando remittitur.' Pal. 2. *Prolatatis igitur comitiis*. Gebh. *Protelandis* etiam Voss. 2. et Lov. 3. 'Protelare' verbum antiquum est, quo, præter Terentium, a Gebhardo laudatum, etiam usi sunt Plautus, Turpilius, Sisenna, et alii, verum alio sensu, nempe pro 'vi propellere,' 'proturbare.' Eodem etiam usus est ipso illo sensu Apuleius, qui passim antiquata captare amavit, Metam. l. viii. p. 209. ed. Elm. 'Non vestrorum spoliis cupidine latrocinamur, sed hanc ipsam cladem de vestris pro-

telamus manibus:’ et lib. ix. p. 218. ‘Adreptis ejuscemodi telis, mutuoque, ut exitium commune protelarent, cohortati.’ Inferiori ævo huic verbo alia notio addita est, atque pro ‘differre,’ ‘proferre,’ ‘protrahere’ usurpari cœpit, eaque significatione apud auctores, qui prolapsa jam lingua Latina scripsere, frequenter occurrit. Eorum antiquissimum invenio JCTum Ulpianum, ex quo duo loca viri docti adtulerunt; sed quæ nonnulli a Triboniano interpolata suspicantur. Apud posteriores passim reperitur. Vide Dukerum ad Opusc. de Latin. Vet. JCTorum p. 331. quosque ibi laudavit, Cortium ad Sall. Cat. c. 43. § 3. et Cerdam in Advers. Sacr. c. 20. § 4. et c. 157. § 4. Eo sensu itaque verbum illud Livius hic et locis a Gebhardo adlatis adhibere non potuit, utpote cui nondum ea significatio addita erat: sed librarii ejus auctores hic et alibi exstiterē, qui verbum *prolatare* minus sibi notum in notissimum *protelare* commutarunt, eodem modo quo ‘magnificare’ dederunt pro ‘magni facere’ II. 13. § 7. ‘bellum’ pro ‘prælio’ III. 61. § 2. ‘intimare’ pro ‘instare’ IV. 46. § 4. ‘restaurare’ pro ‘instaurare’ V. 52. § 9. ‘parentela’ pro ‘patria’ VI. 14. § 8. ‘expectare’ pro ‘spectare’ VI. 33. § 1. ‘obviare’ pro ‘obviam ire’ IX. 23. § 4. ‘salvare’ pro ‘servare’ in Epit. Liv. I. LV. Verbo autem ‘prolatare’ Livius et alii auctores sæpius pro proferre, differre, usi sunt. Ita II. 36. ‘Cunctantem tamen ac prolatantem ingens vis morbi adorta est debilitate subita.’ XXI. 5. ‘Velut Italia ei provincia decreta bellumque Romanorum mandatum esset, nihil prolatandum ratus.’ Quibus locis quidam codd. similiter peccarunt, et Gebhardus etiam eorum priori *protelantem* veriore lectionem esse existimavit. Verum quemadmodum ibi ‘cunctare’ et ‘prolatare’ junguntur, ita etiam apud Tacit. Ann. xv. 51.

‘Cunctantibus prolatantibusque spem ac metum, Epicharis quædam accendere et arguere conjuratos.’ Eodem autem verbo et alibi utitur: ut Ann. XIII. 34. ‘Mollibus adhuc initiis prolatatum inter Parthos Romanosque de obtinenda Armenia bellum acriter sumitur:’ ubi videndus est Rhenanus, qui plura exempla laudavit. Silius Italic. III. 141. ‘brevitasque vetat mutabilis horæ Prolatere diem.’ Curtius x. 2. § 10. ‘Prolatando aliquantum extraxerat temporis:’ ubi Modius in aliis membranis eodem errore, ut hoc loco, *protelando*, in aliis ex glossemate *differendo* invenit. Cic. Orat. Catil. IV. 3. ‘Id obprimi sustentando ac prolatando nullo pacto potest.’ Ceterum *prolatatis igitur comitiis* est in Harl. 2. et Hearnii Oxoniensibus N. ac B. quæ lectio ex non intellecta altera scriptura interpolatione librariorum nata est. ‘Prolatandis comitiis’ est prolatando, differendo comitia. Sallust. in Jug. c. 27. ‘Omnis invidia prolatandis consultationibus dilapsa erat:’ ubi videtur Cortium. Ejusdem generis est illud quod habuimus I. 53. ‘Quum divendenda præda quadringenta talenta argenti aurique refecisset.’ Et hoc exemplo legi etiam posset II. 13. ‘Ergo, ita honoranda virtute, feminæ quoque ad publica decora excitatæ:’ quomodo simul cum vulgato *honorata virtute* in contextum recepit librarinus optimi Leid. 1. Præterea *Prolatis igitur comitiis* Port. et Hav. quod vel ex glossa τοῦ *Prolatandis* receptum est, quomodo in loco Curtii laudato *differendo* pro *prolatando* in membranis invenerat Modius; vel ita datum est pro *Prolatatis*, quod in quibusdam superest codd. eodem librariorum errore, quo occurrunt *tuta* pro *tutata*, *capta* pro *captata*, et similia, de quibus vide ad x. 38. § 2. Certe ita in loco Taciti Ann. XIII. laudato *prolatatum* loco τοῦ *prolatatum* ante Rhenanum legebatur.

Quum dictator magistratu abisset] Vox dictator deficit in Lov. 4. Tum magistratum abisset Lov. 1. magistratu abiisset Gaertn. 2. Port. et Hav. Vide ad II. 4. § 2. Mox *Infesta inde Patribus plebe* Voss. 1. a m. sec. quum a m. pr. fuisset *plebem*. Id vero emendatum est, quod ultimam litteram vocis *Infestam* absorpserant primæ seq. Vide ad I. xxxvii. c. 29. § 5.

Ad undecimum interregem seditionibus certatum est] Ad undec. interregnum Harl. 2. et Gaertn. ad undec. interreges Flor. usque ad undec. interregem Port. inter versus. Sed, τὸ usque invitis reliquis scriptis addi, non necesse est, quum ad sæpe ponatur pro 'usque ad.' Vide ad Epit. Liv. lib. cii. Præterea cunctatum est Lov. 5. Sed certatum, omisso verbo est, Gaertn.

§ 3 Propior dolor plebi fœnoris ingravescens erat] Proprior dolor Leid. 2. et Lov. 3. Vide ad iv. 17. § 5. Doujatius, propior de ea re sumi quæ conjunctior est et arctius tangit, probans loco Cic. ex Orat. pro Sextio, tam ignave Calepinum suum consuluit, ut ne locum quidem investigandi laborem subire voluerit. Id tamen facere si in animum induxisset, comperisset apud Cic. in ea Orat. c. 18. non legi *Omnibus sua propiora esse pericula, quam aliena* (quemadmodum laudat, et fere antea laudavit Calepinus, nisi quod dederit *Omnia sua sibi propiora*), sed *suaque sibi propiora esse pericula, quam mea*. Deinde *fœn. ingrav. plebi erat* Hav. *fœneris plebi ingrav.* Lov. 5. *levi fœnoris ingrav.* Harl. 1. De lectione *fœneris* vide Dausquei. de Orthogr. parte sec. in voc. 'Fœnus.'

§ 4 Concordiæ caussa observare legem Liciniam] Caussa concordiae Leid. 1. Tum observari legem Lic. comitiis Hav. observare legem Licinia in comitiis Leid. 2. ut dare voluisse videri posset observare legem Lic. in comitiis.

Sed præpositio abesse potest, ac solet. Vide Jac. Gronov. ad Liv. xxxi. 7. § 1. Paullo ante *Quarum tædio*, pro *Quorum*, quasi referri deberet ad *curas privatas*, Leid. ambo, Lov. 2. et Flor. neque longe abit Lov. 3. in quo est *Quartum tædio*. Verum curæ illæ privatæ erant plebis fœnus ingravescens dolentis. Non autem earum curarum, sed certaminum publicorum tædio Patres interregem legem Liciniam observare jusserunt. Servandum itaque est vulgatum.

Publicolæ datus e plebe collega C. Marcus Rutilus] Ex plebe Lov. 2. a plebe edd. vett. Ut c. 23. 'M. Popillius Lænas a plebe consul, a Patribus L. Cornelius Scipio datus.' E plebe primus vulgari curavit Frobenius 1535. et cum eo stant, uno excepto, omnes codd. Utraque lectio firmari potest loco Livii c. 1. 'Plebes consulatum L. Sextio, cujus lege partus erat, dedit. Patres præturam Sp. Furio, M. filio, Camillo, ædilitatem Cn. Quinctio Capitolino et P. Cornelio Scipioni, suarum gentium viris, gratia campestri ceperunt. L. Sextio collega ex Patribus datus L. Æmilius Mamercinus.' Codicum itaque auctoritatem sequor. Præterea *Rutilus* Flor. Voss. duo, Leid. duo, Lov. quinque, Harl. duo, Port. Klockian. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. cum edd. multis. Vide ad c. 17. § 6. Denique iterati consulatus notam addendam censet Glarean. ad § 6. quod etiam consul memoretur c. 16. in princ. Sed vide ad II. 16. § 7.

§ 5 Inclinatīs semel in concordiam animis] Inclinatīs semper perperam Lov. 2. Tum in concordia Lov. 5. et Gaertn. ad concordiam Harl. 2. quem solum ab hac parte stantem non audiendum censeo. Supra vi. 39. 'Dictator rem in causam plebis inclinavit.' viii. 21. 'In hanc sententiam maxime consul ipse inclinavit animos.' x. 20. 'Romana vis in Etrus-

cum bellum magis inclinat.' xxx. 9. 'In hoc consilium maxime inclinant.' Et ita hic iterum verbo cum præpositione *in* composito in regimine eadem Livius addidit, ut sæpe facere amavit. Vide ad Præfat. § 11. quamvis tamen nec alterius exempla apud Nostrum desint. Infra xxiii. 33. 'Ad fortunam inclinavit.' xl. 5. 'Ad quæ jam sua sponte animum inclinasset.' Vide ad xlii. 30. § 1. Mox *funebrem quoque rem*, pro *fœnebrem*, Voss. ambo, Leid. 1. Lov. 1. 2. 3. 4. Lov. 5. a m. pr. Gaertn. Hav. et multæ ex vett. edd. nempe Rom. 1472. Parm. et Tarvis. utraque. *Fine brevi*, pro *fœnebrem*, Leid. 2.

[*Quæ distinere unanimos videbatur*] Pall. duo meliores, *quæ destinare unanimes vid.* Sed *distinere* legitimum hoc loco verbum est. Onomasticum *Distineo* περισπω. Pal. 2. *fœnebrem quoque rem distinere* in annos videbantur. ix. 16. 'Duæ factiones senatum distinebant.' xxxi. 11. 'Et distinendo copias caussa inprimis fuisset serius in Africam trajiciendi.' Gebh. *Destinare* etiam Voss. duo, Leid. duo, Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 2. Gaertn. et Klockian. *distinare* Lov. 1. *destinere* Flor. Port. a manu pr. Hav. et edd. Rom. an. 1472. ac Parm. *distrahere* Harl. 2. in marg. Sed recte Gebhardus *distinere* probavit. Supra v. 20. 'Duæ senatum distinebant sententiæ:' ubi alia exempla vide quum locutionis, tum ejusdem etiam varietatis in codd. Mss. Deinde *inanimos* Lov. 2. 4. 5. *unanimis* Voss. 2. Leid. 2. Lov. 1. 3. Port. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. C. Utrouque modo antiqui dixerunt 'unanimus' et 'unanimis,' quemadmodum etiam 'exanimus' et 'exanimis,' ac 'semianimus' et 'semianimis.' Ita 'corpora semianima' xxviii. 23. 'In succensum rogi semianima pleraque injicerent corpora.' At 'semianimis' i. 48. 'Quum semianimi regio comitatu domum se reciperet.' iii. 13. 'Pugno ictum a

Kæsone cecidisse semianimem?' c. 57. 'Tollentes corpus semianime virginis.' Similiter 'exanimis' est i. 25. 'Nondum tamen cura deseruerat exanimis vice unius.' Vide quæ notavi ad Silii v. 584. Eadem varietas est in 'semisomnus' et 'semisomnis.' Vide ad xxv. 39. § 3. Ita *enervos*, pro *enerves*, multi codd. apud Val. Max. præferunt ii. 7. ex. 15. Alia hujus generis plura vide apud Cortium ad Sall. Cat. c. 1. § 3. Utrou modo dicantur hæc, perinde est. Vulgatum itaque servo, pro quo optimos codd. stare video. Præterea addita voce *quoque videbatur* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. ac 5. Tum *videbant* Harl. 1. Similium errorum alia exempla vide ad xxxviii. 40. § 1. Denique *consules funebrem quoque rem distinere unanimis videbantur* perperam Port. a m. pr. et Hav.

[*Levare adgressi, solutionem alieni æris*] *Levareque aggressi* Port. Harl. 2. Gaertn. et Hav. Tum vox *alieni* deficit in Lov. 2. Ea transposita *æris alieni* Harl. 2. Port. et Hav.

[*Quinqueviris creatis, quos mensarios ab dispensatione pecuniæ adpellarunt*] Sigonius de Ant. Jur. Civ. Rom. ii. 2. hoc discrimen inter 'argentarios' ac 'mensarios' statuit, quod 'argentarii' rem numariam privatam tractarent; 'mensarii' publicam; ut hic 'quinqueviri mensarii,' et xxiii. 21. xxvi. 36. 'triumviri mensarii.' Nec aliter Torrent. ad Suet. Aug. c. 4. de suo addens, 'mensarii' nomen ante tempora Cæsarum paullo honestius fuisse, quam 'argentariorum,' sed Jctos indifferenter utroque nsos. Non est dubium, quin 'triumviri' ac 'quinqueviri mensarii,' quos memorat Livius, argentariis honestiores fuerint, quum quasi magistratus quidam extraordinarii essent. Sed si putarunt viri doctissimi, non alios fuisse Romæ mensarios, quam qui pecuniam publicam tractarent, quod videntur sensisse, non probari potest

eorum sententia. Est enim certissimum, eos, qui 'mensarii' tantum, non 'triumviri' et 'quinqueviri mensarii' dicuntur, eosdem fuisse atque 'argentarios.' Hoc cum aliunde, tum vel ex uno Suetonio Aug. c. 2. et c. 4. constat, ubi idem sine discrimine modo 'argentarius,' modo 'mensarius' dicitur. Ad quem locum interpretandum Torrentius non recte adhibet loca Livii de quinqueviris et triumviris mensariis. Notavit eum hoc nomine Salmasius de Usuris c. 27. p. 509. et Sigonius P. Faber Semest. II. 15. Hoc debuerant scire veteres ludimagistri, qui nobis Commentarios in Suetonium, et inconditæ molis Lexicon Antiquitatum Romanarum proeuderunt. Laudo illorum bene de re literaria merendi voluntatem; non probo, quod plerumque sine ullo delectu ac discrimine bona, mala, ac diversas multorum de iisdem rebus sententias, nullo interposito suo iudicio, descripserunt: quare lectores, harum rerum non satis peritos, vel in errorem abduci, vel incertos quid ex multis eligant, relinqui necesse est. Sed ille nihil præter centones, et eos tamen sæpe non aptissime, suere didicerat; suam de plerisque dubiis et controversis sententiam dicere non poterat: quod et perexigua recte iudicandi, et vera a falsis discernendi facultate præditus, nec necessariis ad rite perficiendum opus quod adgressus erat, variæ eruditionis adiumentis instructus erat. Bene in illum venit, quod de aliis quibusdam dixit Scaliger: 'hoc genus hominum sunt bajuli eruditorum, qui nobis omnia colligunt: hoc nobis perquam utile est, et hoc genus esse debet.' Hæc non scripsissem, nisi viros infinitis partibus se doctiores adlatrare, et indignissimis verborum contumeliis lacerare ausus fuisset. *A dispensatione* Port. Gaertn. et Hav. Tum appellaverunt Lov. 2. appellarit Delph. et Var. Clas.

Harl. 1.

§ 6 *Li meriti æquitate curaque sunt, ut per*] *Li* redundat. Gelen. Pronomen, a Gelenio rejectum, in nullo etiam meo aut Hearnii Oxon. cod. reperitur. Est autem ex numero illorum, quæ sæpe a nasutis librariis contextui Livii interseruntur, quod orationem ejus nimis abruptam aut male coherentem existimabant. Vide ad xxxvii. 17. § 5. *Meriti aq. curæque sunt, ut* Voss. 2. et Lov. 3. *Meriti aq. cureque meriti sunt, ut* Lov. 2. *Meriti aq. curaque sunt meriti sunt, ut* Leid. 1. et Harl. 1.

C. Duilius, P. Decius Mus] *Duilius* Voss. duo, Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Flor. *Dullius* Harl. 2. *Duelius* Leid. 2. et Lov. 1. ac 5. In edd. vett. vel *Duellius*, vel *Duillius* dicitur. Sed *Duilius*, ut Sigonius primus recepit, verum est. Vide ad l. ii. c. 58. § 2. Deinde cognomen *Mus* deest in Leid. 2. Lov. 1. 2. 4. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. Cujus codex B. non agnoscit prænomen ac nomen *P. Decius*. Sed *P. Decius Tertius* præfert Gaertn.

Q. Publius et T. Æmilius] *Q. Publilius* legendum est, qui postea quater fit consul. *Publius* enim prænomen est, non nomen. Cæterum huic *Publilio Philo* cognomen fuit. Ante aliquot item versus legendum *C. Martius Rutilius II.* fuit enim antea consul a. cccxcviii. *Glar. Q. Publilius et Ti. Æmilius.* De *Publilio* l. vi. c. 19. § 5. dictum est. De *Æmilio* dicam haud ita multo post ad viii. 2. § 1. *Sigon. Q. Publius* etiam Voss. duo, Leid. 1. Lov. quinque, Harl. duo, Port. Hav. fragm. Hav. Flor. et Hearnii Oxon. B. ac C. *Quintus P.* Gaertn. *Q. Publicius* Leid. 2. Sed veram scripturam recte Glareanus et Sigonius restituerunt. Deinde *Æmilii* prænomen omittitur in Leid. 2. *Titus* vocatur in Leid. 1. Lov. 1. 2. 3. 4. Port. fragm. Hav. et Flor. *Quintus* in Hav. *Tullius Æmilius* in

Livius.

23 O

Hearnii Oxon. L. 1.

§ 7 *Rem difficillimam tractatu*] *Tractat* Leid. 1. et fragm. Hav. *tractant* Voss. 2. et Lov. 2. ac 3. *tractu* Leid. 2. Vide ad xxxv. 32. § 12. *rem difficillima tractatā* Harl. 1. *Tum plerique parti*, pro *plerumque*, Gaertn. *ppl'mque parti* Lov. 2.

Certe alteri gravem, quum alia moderatione, tum inpendio] *Alteri parti gravem* Harl. 2. et Port. Deinde *tum ad id* Lov. 2. et 4. *tum alia* Voss. duo, Leid. 2. Lov. 1. 3. 5. Harl. 2. Port. fragm. Hav. a m. pr. et primæ edd. usque ad Frob. qui a. 1535. *cum alia* restituit. Vide ad vi. 23. § 3. *Præterea alia modestiæ ratione* Leid. 2.

§ 8 *Tarda enim nomina et inpeditiona*] *Optimi duo codd. Pall. Mss. tarda enim nominum.* Elegantissime. Supra quoque ii. 32. restitui Livio *violenta Patrum*. Vide notas nostras ad Propert. Eleg. i. 15. 1. 'Sæpe ego multa tuæ levitatis dura timebam.' Gebh. Duo Mss. Pall. *tarda enim nominum*. Quod non temere ausim dammare. Infra c. 29. 'Quoties in extrema periculorum ventum.' Curtius v. 9. 'Tentabat Persas adducere, Bactra et intactæ regionis opulenta, simulque quæ manentibus instarent pericula, ostentans.' ita Mss. et ex illis Modius, ubi retulere *opulentiam*. Justinus l. xli. c. 1. 'Ut non immensa tantum ac profunda camporum, verum etiam prærupta collium, montiumque ardua occupaverint.' J. F. Gron. *Tarda nominum* ex meis unus servat Lov. 3. Sæpe autem adjectiva neutra pluralia genitivum adsciscere, variis scriptorum, sed imprimis poëtarum, locis ostendit Vechner. Hellen. i. part. 2. c. 9. p. 126. Adde Freinsh. Indic. in Flor. voc. 'Diversus,' et Tennul. ad Front. Strateg. i. 3. ex. 10. Sed idem etiam genus loquendi alibi etiam apud Livium obcurrit. Supra vi. 31. 'Excursiones in extrema finium factæ erant.' vii. 29. 'Quoties in

extrema periculorum ventum?' xxviii. 22. 'Locum in foro destinant, quo pretiosissima rerum suarum congererent.' xxx. 22. 'Præsidio circa portas opportunaque mœnium dimisso.' xxxvi. 27. 'Parantibus iis antiqua fœderum ordini:' ita Gronov. scribendum monuit, pro antiqua jura fœderum. Vide plura ad xxxvii. 58. § 8.

Aut ærarium, mensis cum ære in foro positis, dissolvit] *Ante ærar., mensis, &c. dissolverunt* Lov. 2. *ante ærarium* etiam Lov. 5.

Æstimatio æquis rerum pretiis liberavit] *Extimatio* Lov. 2. 3. 4. et fragm. Hav. *existimatio* Port. a m. sec. et Hav. Vide ad xxxiv. 2. § 5. *Tum liberaverit* Port. Vide ad xl. 14. § 10.

Ut non modo sine injuria, sed etiam sine querimoniis] Prima vocula aberat a fragm. Hav. a vocis præcedentis, ut videtur, fine absorpta. Voces *sed etiam* omisit Harl. 2. Verum una addita *sed et etiam sine quer.* habet fragm. Hav.

Exhausta vis ingens æris alieni sit. *Terror*] *Æris alienis. Ita terror* Leid. 1. et Harl. 1. *æris alieni. Ita terror* Lov. 2. *æris alieni. Ita error* Voss. 2. et Lov. 3. *æris alieni. Ut terror* Gaertn. *Tò sit* omittunt etiam edd. Basil. 1539. Curionis, et aliæ.

§ 9 *Terror inde vanus belli Etrusci*] *Terror inde haud vanus* Lov. 3. *Error inde vanus* Flor. Voss. 2. et Lov. 3. Sed *terror* et *error* sæpe in Mss. confunduntur. Vide ad xxiv. 30. § 6. 'Terror belli,' ut iv. 26. 'Nec ultra terror belli est dilatus:' hoc lib. cap. præc. 'Cærites verus belli terror invasit:' cap. seq. 'Dictatorem quoque hic annus habuit M. Fabium, nullo terrore belli.' xxxviii. 42. 'Vagari eos cum belli terrore per nationes.' *Terror inde varius* Gaertn. qui *error* in Mss. frequens est. Vide ad xxii. 7. § 4.

Eo enim ad consules missum senatusconsultum est] *Missus senatusconsulto*

fueraſſet Lov. 2. *miſſo ſenatusconſulto*, omiſſo τῷ eſt, Lov. 3. Illud eſt deficit etiam in Voſſ. 2. Gaertn. Port. et Hav. *miſſum ſenatusconſultum filio* Lov. 4.

C. Julius, cui magiſter equitum adjectus L. Æmilii] Vet. lib. *Mag. eq. ei adjectus eſt L. Æm.* Sigon. Pal. 2. *magiſter ei equitum adjectus L. Æm.* Gebb. Etsi leve eſt, tamen monendum viſum fuit, hoc libro ter legi, magiſter equitum *additus*, non *adjectus*, capp. 12. 22. et 24. Duk. Julius, neglecto prænomine, Voſſ. 2. Lov. 3. et Gaertn. *Julius eſt* Leid. 2. Cor. Julius Lov. 2. Vide ad v. 52. § 3. Tum cui non agnoſcit Lov. 5. *Magiſter ei equitum adjectus* Port. et Hav. *ei equitum adjectus*, præterita etiam perperam voce *magiſter*, Harl. 2.

CAP. XXII. § 1 *Tentatum domi per dictatorem*] Rectus huius orationis caſus eſt *Tentatum*. Ejusmodi forma dicendi uſus eſt c. 8. ‘Diu non perlitatum tenuerat dictatorem.’ Sigon. Supra I. 53. ‘Æquasset superiores reges, ni degeneratum in aliis huic quoque decori obfecisset:’ ubi vide quæ notantur, et hoc lib. c. 12. § 8.

Rem ad interregnum produxit] *Perduxit* alii emendarunt, et recte. Porro ejus verbi nullus eſt nominativus, ſed tota præcedens loco nominativi oratio. Glar. *Produxit* obvium tantum fuit in edd. Mediol. 1480. 1495. et 1505. Veneta 1498. Ascens. 1515. 1518. et Paris. 1529. Reliquæ cum omnibus ſcriptis vulgatum tumentur. Supra IV. 25. ‘Quum res prope ad interregnum producta eſſet:’ ubi ſimiliter variatur. Vide ad XXXVIII. 50. § 1.

§ 2 C. Sulpicius et M. Fabius interpositi obtinuerunt] Q. Sulpicius Hearnii Oxon. L. 2. Sed male. Mox enim addit, eum conſulem creatum eſſe. Conſulem autem Caii, non Quinti, prænomen habuiſſe, ex præcedentibus ejus conſulatibus conſtat. Deinde conjunctionem omittunt Harl. 2.

Port. et Hav. Tum M. Favius Voſſ. 1. et Lov. 1. Quomodo etiam peccatur VIII. 3. § 5. c. 16. § 14. c. 32. § 15. et alibi. Vide ad v. 24. § 5. M. Favius Flor. Vide ad XXII. 24. § 1. Similes errores a librariis commiſſos non miror, ſiquidem etiam monetarios in eosdem inciſiſſe videam. Certe nummum poſſideo, ſimilem per omnia illi, quem Patin. in Numm. Famil. primo loco in gente Fabia edidit; niſi quod, quum apud eum exſculptum ſit Q. FABI, meus integer et optime ſervatus perſpicue exhibeat Q. FARI. Quamvis autem in lapide apud Fabrett. pag. 145. FARIÆ EPICTESIDIS mentio obcurrat, meum tamen nummum ad gentem Fabiam referendum eſſe, evincit cognomen LABEO, quod in altera parte nummi legitur. Præterea *obtinere* Voſſ. 1. a m. pr. Mox *arīs alieni levati* alio ordine Lov. 4. Sed τὸ *levati* deficit in edd. vett. quod primi in contextum receperunt Mogunt. et ſervant omnes codd.

Ut ambo patricii consules crearentur] Codd. nihil mutant. Eam ob cauſam non niſi timide conjicio, verba hæc quinque, quæ modo hoc cap. præceſſerunt, ex interpretis glossa in contextum inlata eſſe. Interdum Livium eaſdem voces repetiſſe, vidimus ad I. 3. § 9. Et ſane id optimo cuique accidit: id tamen in integra tot dictionum periodo non ita facile evenire poſteſt.

§ 3 *Creatus ipse C. Sulpicius Potitus*] Lege C. Sulpicius Peticus. Pro Potito in Mss. perpetuo Peticus legitur, dumtaxat in Sulpicia gente: nec dubito, quin rectius. Vam ‘Potitorum’ familia Valeriæ gentis eſt. Eum, qui mutavit, offendeſſet vox non intellecta: atqui eadem ratione mutanda eſſent non pauca alia in hoc genere vocabula, quorum nemo eſt hodie, qui ſignificationem dicere queat, cum paſſim apud Livium alioſque hiſtoricos occurrant. Gelen. Legendum C.

Sulpicius Peticus V. nam quater antea fuit consul ab a. cccxci. ubi primum factus est consul. Mire vero ejus cognomen apud auctores variatum. Quidam enim *Potitum* vocant, alii *Bathycum*, nonnulli *Pythium*. Nec in prænominē minor variatio, cum alibi *T.* alibi *L.* sed a pluribus *C.* vocetur, ut antea dictum est. *Glar. Creatus ipse* Gaertn. Td ipse deest in fragm. Hav. a m. pr. Prænomen autem *C.* constanter Sulpicio tribuitur in omnibus scriptis, nisi quod ab uno exsulet Leid. 2. In idem consentiunt etiam excusi, præterquam quod antiquiores præferant *Cl.* id est *Claudius*, ut sæpe in iis erratur. Vide ad v. 26. § 2. Præterea *Potitus* Lov. 2. 4. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. B. *Potitius* ejusdem codex L. 1. *Petitus* Voss. 2. Leid. 2. Lov. 3. 5. et fragm. Hav. *Peticus* Gruter. in postrema ed. eamque secuti sunt plerique recentiorum. Vide ad c. 2. hujus lib. § 1. Neque audiendum puto Glareanum, qui quinti consulatus notam addendam existimat, quamvis etiam Pighius in Annal. ad a. cdi. p. 291. moneat, numerum apud Sulpicium in Livio desiderari. Vide ad ii. 16. § 7.

Qui prior interregno abiit] Pall. duo codd. Mss. *qui et prior interregno abiit.* Gebh. *Qui et prior* etiam Voss. 2. et Lov. 3. Deinde *abit* fragm. Hav. a m. pr. Vide ad ii. 4. § 2. addita adspiratione *habet* Leid. 1. et Harl. 1. Vide ad xxxvii. 59. § 7. *Habitet Flor. abiret* Lov. 2.

Et T. Quintius Pennus] Copulans particula deficit in Lov. 2. Tum *L. Quintius* Voss. 2. et fragm. Hav. *Lutius Quintius* Lov. 3. *L. Quintus* Hearnii Oxon. L. 2. *T. Quintus* Leid. 1. Deinde *Pænus*, vel *Penus*, scripti et editi usque ad Sigonium, qui recte *Pennus* reposuit. Vide ad iv. 20. § 8.

Quidam Cæsonem cognomen Quintio adjiciunt] Vetus lectio, *quidam Cæso-*

nem, alii Caium cognomen Quintio adjiciunt: ut intelligamus triplicem varietatem, quibusdam hunc *Titum*, *Cæsonem* aliis, aliis *Caium* appellantis. Porro *cognomen* eo maluit dicere, quam *prænomen*, ut opinor, quod *prænomen* non temere alibi, quam in grammaticorum scriptis reperiatur. *Gelen.* ‘Cæso’ et ‘Caius’ prænomena sunt, non cognomina. Neque quisquam, qui Latine locutus sit, alio unquam modo locutus est, nisi fortasse vitiatae voces sint; ut hoc loco. In antiquis enim libris legitur, *quidam Cæsonem, alii cognomen Quintio adjiciunt.* Quæ lectio vestigia germanæ lectionis ostendit, quæ est, *alii C. nomen Quintio adjiciunt.* Depravatū enim est *C. nomen*, mutatumque primum in *conomen*, post in *cognomen*. ‘Nomen’ autem et prænomini et cognomini congruit. [‘Errare hoc loco Sigonium, demonstrat Robortellus Emendat. i. 19. asserens ‘nomen’ prænomen numquam appellari: itidem c. 23.’] *Sigon.* Extricarunt hanc lectionem [*alii Caium nomen Quintio adjiciunt*] docti ex illa Mss. *alii cognomen Quintio adjiciunt*, ut habent Pall. duo 1. ac 3. Pal. 2. et edd. *priscæ quidam Cæsonem cognomen Quintio adjiciunt.* Ceterum eidem Quintio prænomen *Lucii* præfigunt item Pall. duo, non *Titi.* Gebh. *Quidam Cæsonem in cognomen* Harl. 2. et Hav. *quidam Cæsoni alii cognomen* Lov. 2. 4. et fragm. Hav. a m. sec. *quidam Cæsonii alii cognomen* Gaertn. *quidam Cæsonem cognomen* Port. *quidam Cæsonem, alii cognomen* Voss. duo, Leid. duo, Lov. 1. 3. 5. Harl. 1. Klockian. et fragm. Hav. a m. pr. *quidam Cæsonem, alii C. cognomen* Flor. quomodo etiam Gelenius in suis invenit, et probavit; numquam tamen persuadebit, *cognomen* pro prænominē usurpari. Verior videtur Sigonii conjectura, *quidam Cæsonem, alii Caium nomen Quintio adjiciunt*, ejus lectionis vestigia multi apud me codd. servant.

Et ita in Flor. iisque quos Gelenius vidit, librarii duplicem lectionem receperint, alii *Caium nomen*, et alii *cognomen*; quod ipsis frequentissimum esse, vidimus ad III. 44. § 4. Adde Torrent. ad Suet. Calig. c. 35. Vulgatum quidem, sive scripturam quam Gelenius probavit, defendere contra eum conatus est Robortell. loco a notatore Sigonii memorato, sed videnda sunt quæ ei reposuit ipse Sigonius Emendat. II. 22. Adde quæ dicta sunt ad Epit. Liv. lib. VI. ubi pariter *Marco nomen*, pro *Marco cognomen*, scribendum esse Sigonius iudicavit.

§ 4 *Cum agris magis, quam cum hominibus, urendo populandoque gesserunt*] *Cum agris magis, quam hominibus* Leid. 2. Lov. 1. 3. et edd. vett. usque ad Aldum, qui *quam cum hominibus* recte reposuit. Præpositionem enim eo loco servant reliqui scripti, et Livius illam in similibus locutionibus sæpissime repetere solitus est. Vide ad IV. 58. § 4. Præterea *urendo populando*, omissa copula *que*, Harl. 2. Tum *gessere* Gaertn. Paulo ante *nusquam aciem*, pro *acie*, male est in Flor.

§ 5 *Cujus lentæ tabis senio victa utriusque pertinacia populi est*] Lego addendo *lentæ velut tabis*. Et sic legitur in vetustis ac emendatis codd. *Gelen. Lentæ velut tabis* etiam omnes nostri calamo descripti. Et recte. Hac enim similibusque particulis 'quasi,' 'tamquam,' 'ut ita dicam,' mollitur, quidquid durius in metaphora videtur. Cic. de Orat. III. 41. 'Si vereare, ne paullo durior translatio esse videatur, mollienda est, præposito sæpe verbo: ut, si olim M. Catone mortuo, pupillum senatum quis relictum diceret, paullo durius; sin, ut ita dicam, pupillum, aliquanto mitius est.' Et hoc sensu accipiendum τὸ 'quasi' existimo apud Cic. de Senect. c. 23. 'Nec vero velim, quasi decurso spatio, ad carceres

a calce revocari:' adsentiri enim nequeo Jac. Perizonio, qui in Epist. ad Nic. Heinsium, quam edidit Burm. in Syllog. Epist. tom. IV. p. 786. *quasi decurso* interpretabatur, 'fere decurso.' Sententiam meam firmo ex alio loco Cicer. ubi *tamquam* dixit, quod hoc loco *quasi* dixerat, de Amic. c. 27. 'Maxime quidem optandum est, ut cum æqualibus possis, quibuscumque tamquam e carceribus emissus sis, cum iisdem ad calcem (ut dicitur) pervenire.' De simili usu harum particularum vide Dukerum ad Flori II. 3. § 3. III. 5. § 30. p. 545. et in add. p. 922. ubi ex Livio laudatur XXXVII. 41. 'Cuspides circa temonem ab jugo decem cubita exstantes velut cornua habebant.' Pari modo Græci usurparunt *ὥσπερ*. Vide Demetr. Phaler. de Elocut. § LXXX. et XC. Ceterum *senis* nullo sensu Lov. 4. 'Senium' hic est tædium, odium. Vide Non. Marc. ea voce. Hinc 'senescere' ac 'consenescere' est se cum tædio sustentare. Vide viros doctos, et præsertim Duker. quosque laudavit ad Flori I. 22. § 4. Adde ad V. 43. § 7. Deinde τὸ *est* deficit in Leid. 2. et Lov. 1.

Ut primum a consulibus, dein permissu eorum ab senatu] *Vox primum* exsulat ab Harl. 2. Port. et Hav. primo habet Gaertn. Deinde *ab consulibus* Port. et Hav. *consulum* Gaertn. *consulibus* fragm. Hav. a m. pr. *a consule* Voss. 2. Lov. 3. et Leid. 2. in contextu, qui in margine exhibet *a cons.* ambigue. Error ortus est ex compendio. Vide ad X. 10. § 2. Hic tamen dubitationem inductis scribis eximere poterat sequens *eorum*. Tum *deinde* Voss. 1. Lov. 2. 4. 5. Harl. 2. Port. Hav. et edd. vett. usque ad Frobenium, qui *dein* substituit a. 1535. Vide ad III. 3. § 6. Hinc *a senatu* Gaertn. Mox *impetrarunt* Lov. 4. *impetraverit* Harl. 1.

§ 6 *Bellorum, quæ imminebant, cura, dum aliqua ab armis quies esset*] *Quæ*

imminebat Leid. 2. Lov. 2. et Hav. Insuper *ab armis quiesset* Flor. et Leid. 1. Verum ultimam syllabam vocis *quies* absorpsit prima sequentis esset.

Solutio æris alieni multarum rerum mutaverat dominos] Pal. 3. *unimitaverat*. Pal. 1. *immitaverat*. Forte *immutaverat*. Gebh. Quemadmodum Gebhardus conjecit, præferunt Voss. 2. et Lov. 3. eoque verbo Livius hoc sensu utitur xxxix. 13. ‘*Pacullam Miniam Campanam sacerdotem omnia, tamquam Deum monitu, immutasse.*’ Cic. de Amic. c. 15. ‘*Hoc quidem videre licet, eos, qui antea commodis fuerunt moribus, imperio, potestate, prosperis rebus inmutari.*’ ad Fam. i. 9. ‘*Non putavi famam inconstantiae mihi pertimescendam, si quibusdam in sententiis paullum me inmutassem.*’ v. 4. ‘*Sermones eorum, qui hac iter faciebant, animum tuum inmutatum significabant.*’ Potuit prima illa syllaba *im* vel *in* a fine vocis præced. intercepta esse. Vide ad x. 13. § 3. Verum non modo plures, sed etiam optimi hic nihil mutant. Præterea alio ordine rerum multarum Voss. 1. Leid. 2. Lov. 5. Harl. 2. Gaertn. Port. et Hav.

§ 7 *Professus se petere censuram C. Marcius Rutilus*] Pall. tres *professus cens. se petere*. Neque aliter Campanus. Gebh. Ita etiam tantum non omnes mei. Eo autem ordine jam edidit Jac. Gronovius. Tum *Cn. Marcius* Hav. Deinde *Rutilius* omnes codd. Vide hoc lib. ad c. 17. § 6. In verbis etiam præcedd. alio ordine comitia indicta essent habet Hav.

Qui primus dictator de plebe fuerat] Pall. duo Mss. 1. ac 3. *qui primus dictatorum de plebe fuerat*. Pal. 2. *qui primus de plebe dictator fuerat*. Gebh. *Qui primus dictatorum de plebe fuerat* Voss. 2. et Lov. 3. *qui primus de plebe dictator fuerat* Harl. 2. Port. et Hav.

§ 8 *Ambo tum forte patricii consules erant, qui rationem ejus se habituros*] *Ambo tñ forte patricii* Hav. Vide ad xxii. 17. § 5. *ambo tum patricii forte* Lov. 4. et fragm. Hav. *Tum habituros se* Harl. 2. Port. et Hav.

§ 9 *Constantia inceptum obtinuit*] *Inceptum tenuit* Lov. 5. Quod, si aliorum codicum, quibus tutius fides haberi posset, consensus accederet, probandum putarem, quum Livius *tenere* pro *obtinere* usurpare amaverit, eique librarii etiam alibi *obtinere* ex interpretis expositione subponere soliti sint. Vide ad xxiii. 20. § 10. Verum nunc, quum alii omnes in vulgatum conspirent, ἐπέχω.

Tribuni omni vi recuperando jus, consularibus comitiis amissum, adjuverunt] *Tribuni eum vi recuperandi jus* Gaertn. *tribuni eum in recuperando* ed. Mediol. 1505. *tribuni omni vi recipiantur jus* Flor. ut forte *reciperando* jus legendum sit; de quo verbo vide hoc lib. ad c. 18. § 1. Deinde *consularibus comitiis admissum* Gaertn. Vide ad iv. 12. § 11. *Consularibus comitiis cōmissum* Hav. Denique *adiverunt* Klockian. unius literæ repetitione neglecta. Ceteroquin *aditus* et *adjutus* etiam alibi in Mss. commutari solent.

Et quum ipsius viri majestas] Extoris est a libris Pall. Mss. connexiva particula *et*. Quam tamen recte retinent edd. antiquissimæ. Gebh. Eandem particulam neglexerunt Voss. 2. Lov. 2. 3. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Præterea *tum* præferunt Lov. 2. 4. 5. Harl. 2. Gaertn. et Port. Et ita habent edd. vett. qui etiam mox contra *quum*, pro *tum*, legunt. Aldus deinde utroque loco *tum* dedit, Frobenius a. 1535. priori in *cum* mutavit. Vide ad vi. 23. § 3. Mox *ullius honoris*, pro *nulius*, perperam Lov. 2.

Qui ad dictaturam aperuisset viam] Pall. iterum duo, 3. ac 1. *aperuisset vicem*. Gebh. *Quia*, pro *qui* ad, Lov.

2. Sed, duabus vocibus male coalescentibus, insuper ultima posterioris litera a prima sequentis elisa est. Vide ad XXIII. 8. § 9. Pronomen *qui* omittitur in Leid. 2. Tum *dictatoriam aperuisset vicem* Lov. 2. *vicem*, pro *viam*, etiam Voss. 2. et Lov. 3. *vices* et *via* sapius commutari solent. Vide Nic. Heinsium ad Nason. Art. Amat. III. 37. et Burm. ad Nason. Halient. vs. 21. Adde quæ notantur ad Livii IX. 23. § 3. Sed vulgatum hic verum est. Supra VI. 35. 'Quo in magistratu sibimet ipsi viam ad ceteros honores aperirent:' ubi plura notantur.

Censuram quoque in partem vocari plebs volebat] *Lege censuræ quoque in partem vocari plebes volebat.* Alterum a Florentino codice, alterum ab conjectura nostra est, quam video et in mentem venisse Mureto. Justinus v. 2. 'Vocandos etiam in portionem muneris Ionios.' J. F. Gron. *Plebes* etiam Voss. 1. Leid. 1. Harl. duo, Port. Gaertn. Klockian. et fragm. Hav. Recte igitur Jac. Gronov. id in contextum recepit. Præterea, se etiam *censuræ quoque in partem vocari* legendum conjecisse, antequam inspexisset addenda ubi Gronov. ita emendabat, ad marginem edit. 1665. adnotavit Ant. Perizonius. Filius autem adjecit, videri ita et Sigonium legisse in Fastis ad a. CDII. Donjatius contra vulgatam lectionem elegantiorum judicabat. Figurata enim rem dici in partem vocari, quæ revocatur ad divisionem, tamquam quæ communis esset plebeiis et patriciis, quo plures ejus participes fiant. Eo sensu 'spem consulatus in partem revocare' dixit IV. 34. 'Ad spem consulatus in partem revocandam adspirare non auderet.' Similiter 'honores in commune vocare' VI. 40. 'Hoccine est in commune honores vocare, ut duos plebeios fieri consules liceat, duos patricios non liceat?' Si tamen codd. faverent, Gronovii

conjecturæ subscriberem. Ita v. 21. 'Ignari, in partem prædæ suæ vocatos Deos:' ubi vide quæ notantur. Tacit. Ann. I. 11. 'Solam Divi Augusti mentem tantæ molis capacem, se, in partem curarum ab illo vocatum, experiendo didicisse.' Mutato ordine, in partem plebes vocari volebat Harl. 2.

§ 10 *Quin cum Manlio Nævio censor Marcius crearetur*] Si Marcius hic e plebe primus censor factus est, ut ait Livius, profecto 'Manlius Nævius' hic patricius sit necesse est. Nam ambo ex plebe censores sero admodum fieri cæpti sunt. Cum autem censores nisi ex consularibus fere crearentur, non est dubium, quin hic 'Manlius Cnæus Imperiosus' sit, qui consul ante fuit. Erroris autem causam attulit prænomen *Cnæus*, quod antiqui *Nævum* dixerunt. *Sigon.* Ms. cum *Manlio Levio*. Forte cum *Manlio Lucio*. Klock. In lectionem, recte a Sigonio damnatam, conspirant omnes codd. mei, nisi quod cum *Manlio nemo* præferant Gaertn. et Hav. Licet autem L. Manlius dictator fuerit hoc lib. c. 3. malim tamen cum Sigonio *Manlio Cnæo*, quam cum Klockio *Manlio Lucio*. Reliquorum enim omnium codd. quam unus Klockiani, vestigia sequi præstat; præterquam quod τὸ *Levio* in hujus Ms. alio iterum errore pro *Nævio* datum videatur. Verisimilius etiam est, librarios in prænominem *Cnæus*, pro quo passim quævis alia substituerunt, quam in notissimo *Lucius* errasse. *Manlio Cnæo* autem, prænominem postposito, de quo vide ad III. 1. § 1.

Nulla terrore belli, sed ne Licinia lex comitiis consularibus observaretur] M. Fabium non rei gerendæ, sed comitiorum habendorum causa creatum esse significat, ne consul alter ex plebe ex lege Licinia fieret, sed uterque patricius. Qua de lege libro priore tradidit. *Sigon.* Legem hanc 'Liciniam' vocat etiam cap. præc.

‘Tribunis negantibus passuros comitia haberi, ni secundum Liciniam legem haberentur.’ Paulo post, ‘Legis Liciniæ patrociniū tribuni jactabant.’ Et inferius adhuc, ‘Concordiæ caussa observare legem Liciniam comitiis consularibus jussere.’ Infra c. 25. ‘Dictatorem increpabant, qui legis Liciniæ spretā mercedem consulatum cepisset.’ Contra, ‘Sextii lege’ consulatum cum plebe communicatum fuisse, dixit hoc lib. c. 1. ‘Plebes consulatum L. Sextio, cujus lege partus erat, dedit.’ Nimirum C. Licinius et L. Sextius creati tribuni legem promulgarunt, ne tribunorum militum comitia fierent, consulumque utique alter ex plebe crearetur, ut Livius refert vi. 35. cni utriusque etiam adscribitur hoc lib. c. 18. Et ratio est, cur modo huic, modo illi adscribatur. Vox *lex* deest in Lov. 1.

§ 11 *Magister equitum dictatori additus Q. Servilius*] *Aditus* Leid. 1. Vide ad iv. 57. § 11. *addictus* Lov. 1. Vide ad vi. 15. § 9. Servilii autem prænomen deficit in Voss. utroque, Leid. 2. Lov. quinque, Harl. 1. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav.

Potentiorum eum consensum Patrum] *Potentiorum eum consensu Patrum* Flor. Voss. duo, Leid. 1. Lov. quinque, Harl. 2. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. quod ferri nequit. Ita enim τὸ *eum* ad M. Fabium referendum foret, indeque ob verba seqq. colligendum foret, eundem Fabium dictatorem comitiis censoriis præfuisse; quum tamen dictatoris demum post habita comitia censoria mentio fiat. Corruptius *potentiorum eum consensu Patrum* Port. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. Sed solent passim *cum* et *eum* ob ductuum similitudinem confundi. Vide ad iv. 19. § 2.

Quam censoriis comitiis fuerat] *Censoris comitiis* Flor. Voss. 1. Leid. 1. Lov. 1. 2. 5. Harl. 1. Port. Gaertn. et Hav. eodem errore quo sæpe re-

gis, sive *regis*, pro *regiis* in Mss. scribi solet. Vide ad xxxii. 6. § 6. Præterea *fecerat* Harl. 2. Port. et Hav. Verum ita dictatorem comitia censorum habuisse iterum sequeretur; quod verum non esse, modo vidimus. Confuderunt itaque librarii voces *fui* et *feci*, ut sæpe alibi. Vide ad xxxi. 45. § 2. Ceterum voces *quam censoriis comitiis fuerat* desunt in Leid. 2.

CAP. XXIII. § 1 *M. Popilius Lænas a plebe consul*] Adjiciendum *tertium*, quippe qui bis antea fuerit consul. Nisi quis putet, a Livio hæc consulto neglecta, quod mihi non fit verisimile. *Glar.* Probe hoc modo prima ed. Campani vero *Lena*. Sed Pall. duo *M. Popilius lectus a plebe*. Amplius Pal. 2. *Marcus Pompilius Lenas lectus a plebe consul*. Gebh. Addita ab initio voce, *Inde M. Pompilius Klockian*. Sed illud *in* sive *inde* et prænominis *Marci* litera initialis *M.* sæpe commutantur. Vide ad iv. 52. § 4. Quare vox *Inde* tamquam varia lectio τὸ *M.* primo margini adscripta, mox simul cum eo in contextum recepta videtur. Simile exemplum vide ad iv. 21. § 1. Præterea *M. Popilius Lænas* Leid. 1. Harl. 1. et Flor. *M. Pompilius Lænas* Gaertn. *M. Popillius Lænatus* Hearnii Oxon. C. *M. Popilius*, vel *Pompilius*, *Lentus* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *M. Popilius*, vel *Pompilius*, *Lectus* Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. 5. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. *M. Popillius*, vel *Pompilius*, *Lænas lectus* ejusdem Hearnii B. et N. atque ex meis Harl. 2. Port. et Hav. Sed, verum ejus nomen *M. Popillius Lænas* esse, vidimus hoc lib. ad c. 12. § 2. Glareano consentit Pighius, tertium consulatus numerum in Livio restituendum censens, in Annal. ad a. cdm. p. 292. quod necesse non existimo. Vide ad ii. 16. § 7.

A Patribus L. Cornelius Scipio datus] *Scipio collega datus est* Harl. 2. Port. Hav. fragm. Hav. a m. sec.

in margine, et Hearnii Oxon. B. Sed additam vocem certiores codd. ignorant. *Ab Patribus* Port. et Hav. et a *Patribus* Leid. 2. et Lov. 1. ac 2.

Industriorem plebeium consulem fecit] *Illustrem plebeium consulem* Lov. 2. *ilustriorem consulem plebeium* Lov. 4. *Tum facit* Hav.

§ 2 *Scipione gravi morbo implicito*] *Graviori morbo* Hearnii Oxon. L. 2. *gravi in morbo implicito* Lov. 1. Verum, si Livius huic locutioni præpositionem *in* addit, ei non sextum, sed quartum casum jungit. Ut XXIII. 30. 'Q. Mucium, non tam in periculosum, quam longum morbum implicatum.' At sæpe dixit 'implicari morbo.' I. 31. 'Donec ipse quoque longinquo morbo est implicitus:' ubi etiam male unus cod. *in longinquo morbo*. III. 2. 'Intra castra quies necessaria morbo implicito exercitum tenuit.' v. 31. 'Consulibusque morbo implicitis, placuit per interregnum renovari auspicia.' XXVIII. 23. 'Scipio ipse gravi morbo implicitus.' XXXIX. 56. 'Proprætor diutino morbo est implicitus.' Similiter Valer. Max. I. 7. ex. 1. 'Præcepit, ut illum gravi morbo implicatum moneret.' c. 8. ex. ext. 16. 'Omnibus annis uno tantummodo die, quo genitus erat, febri implicabatur.' Tacit. Ann. IV. 53. 'Pervicax iræ et morbo corporis implicata.'

Gallicum bellum Popillio extra ordinem datum] 'Popillium' item Appianus in Celtica egregie rem post Sulpicium gessisse cum Gallis auctor est. *Signon*. *Pompilio* Leid. 2. Lov. 2. Harl. 2. Port. et Hav. *Popilio* Voss. duo, Lov. 1. 3. 4. 5. Gaertn. et fragm. Hav. *Popillio* Flor. Leid. 1. et Harl. 1. Vide modo ad § præc. Alio ordine *Popilio Gallicum bellum* Lov. 4.

§ 3 *Jussisset, signaque eodem*] *Jussissetque signa eodem* Leid. 1. Paulo ante *impiger*, pro *impigre*, Leid. 2. Et in verbis seqq. *deferre*, pro *deferre*, quatuor expl. leg., quod sup. mil. P. desunt in Lov. 1.

tuor expl. leg., quod sup. mil. P. desunt in Lov. 1.

§ 4 *Auctor Patribus scribendi alterius exercitus*] Pal. 2. Ms. *auctoribus Patr. scribendi*. Gebh. *Auctori Patribus* Port. a m. pr. in quo emendatum a m. altera auctoribus *Patribus*: quæ lectio etiam exstat in Lov. 2. Hav. et a m. sec. in fragm. Hav. Sed *auctor ibi Patribus* Gaertn. et Hearnii Oxon. C. Quod si placet, interpunctionem ita muta: *tradidit. Auctor ibi Patr. scrib. alterius exercitus, quod, &c. esset, ipse, jam satis omnibus: et ibi accipe pro 'tum,' quo sensu sæpe ponitur*. Supra II. 20. 'Ibi nihil nec divinæ nec humanæ opis dictator prætermittens.' c. 35. 'Ibi ira est suppressa.' III. 28. 'Ibi dictator equo circumvectus.' cap. 69. 'Ibi vero in Quinctium omnes versi:' ubi quædam dixi. c. 70. 'Ibi vero Sulpicius negare.' XXII. 1. 'Romæ Idibus Martiis magistratum iniit. Ibi quum de republica retulisset.' XXXIX. 31. 'Ibi postquam laborare aciem Calpurnius prætor vidit.' XL. 5. 'Ibi quum alii mores et instituta eorum eluderent:' et ita sæpe. Vide ad II. 5. § 1. ad Epit. Liv. lib. XLIX. et Cortium ad Plinii Epist. I. 5. § 5. Servata tamen vulgata interpunctione, recepta scriptura, in quam reliqui, iique præcipuæ auctoritatis Mss. conspirant, commodissima est.

Quod ad incertos belli eventus subsidium reipublicæ esset] Priora quinque vocabula omittuntur librarii culpa in Port. qui ad certos habet Lov. 4. qui ad incertos fragm. Hav. a m. pr. Verum sæpissime pronomen relativum apud Livium potius sequenti, quam præcedenti, convenit. Vide ad XXXII. 30. § 5. quare *quod*, a reliquis codd. probatum, præferendum est. Neque locutionem percepit, qui ad certos belli eventus dare potuit. *Incertos belli eventus*, ut 'incerta belli,' XXXIX. 54. 'Se certam, etsi non speciosam pacem, quam incerta belli

præoptantes:’ ubi plura vide. Deinde *subsidium p. esset* Harl. 1.

§ 5 *Quam periculo ultimo tentaret?* Certaret Hearnii Oxon. B. quod ex glossa natum puto: nam ‘tentare vires alicujus ultimo periculo’ est cum aliquo prælio certare. Ita ‘tentare castra’ est ea obpugnare, II. 25. ‘Si qua nocturna transitio proditiõe fieri possit, tentant castra.’ ‘tentare urbem’ XLV. 11. ‘Antiochus, frustra tentatis mœnibus Alexandriæ, abscesserat.’ ‘Ultimum periculum,’ ut ‘universum periculum’ XXII. 12. ‘Neque universo periculo summa rerum committebatur.’ Paullo ante *jam* deest in Leid. 2. et Lov. 1. Deinde in verbis seqq. *proximis castris*, pro *proximum*, Harl. 2. et Port.

§ 6 *Ut exemplo prælium initura, explicuisset aciem?* *Ut exemplo prælium iniret, explicuit aciem* Lov. 2. et 4.

Neque in æquum dimitti agmen vidit? *Demitti* legendum est, ut XXVII. 18. ‘In inferiorem campum equites Numidas Asdrubal demisit.’ Et hoc lib. paulo post c. 34. ‘Quod totum in vallem infimam demitteret agmen.’ Idem error est, qui est in *digredi*: nam ubi de descensu verba fiunt, *degredi*: sic non *dimitti*, sed *demitti*. Sigon. Omnes nostri lectionem, passim ante Sigonium receptam, *dimitti* servant, nisi quod ex Harl. utroque nihil in excerptis meis notatum videam, quos tamen solos ab hac macula, qua reliqui, etiam optimi quique, infecti sunt, immunes non fuisse existimo. Licet vero pertinaciter in *dimitti* conspirent membranæ, putem tamen recte Sigonium ei *demitti* substituisse. Ita enim legendum esse, ratio ipsa docet. Sæpius autem scribæ hunc errorem errare soliti sunt. Supra III. 8. ‘Prædonum agmen fefellit, supra montes Prænestinos ductum, inde demissum in campos:’ ubi vide Gronov. XXXIII. 15. ‘Hostes nusquam, nisi raro, in collibus ante Sicyonem, non audentes agmen de-

mittere in campos, vidisset:’ ubi vide quæ notavi. Adde Gronov. ad XXXII. 13. § 5. et quæ dixi ad IX. 2. § 9. c. 27. § 4. XXII. 29. § 3. XXVII. 18. § 7. et XXXIV. 50. § 2. Simili modo peccabatur apud Florum in multis codd. I. 13. § 16. ‘Stato quodam die per medias hostium custodias Fabium pontificem ab arce demisit:’ ubi omnes scriptos suos *dimisit* perperam habere, Salmas. monuit. Eadem ratione librarii frequenter commutarunt ‘degredi’ et ‘digredi.’ Vide IV. 17. § 11. Et ita passim inter se confunduntur verba cum *rois de* et *di* composita. Ita ‘devertere’ et ‘divertere;’ vide ad I. 51. § 8. ‘detinere’ et ‘distinere;’ vide ad V. 21. § 4. ‘defugere’ et ‘diffugere;’ vide ibid. ad c. 38. § 8. ‘decedere’ et ‘discedere;’ vide ad I. 31. § 11. ‘destringere’ et ‘distringere;’ vide ad VIII. 7. § 19. ‘decutere’ et ‘discutere;’ vide ad XXI. 12. § 2. ‘deducere’ et ‘diducere;’ vide ibid. ad c. 55. § 5. ‘demittere’ et ‘dimittere;’ vide ad XXXIV. 50. § 2. Vide etiam, quæ notavi ad Silii Ital. XVII. 164. Ceterum *postquam neque dimitti agmine vidit* habet Hav.

Quum loci altitudine, tum vallo etiam tegi Romanos? *Tum loci altitudine* Voss duo, Lov. 2. 3. 4. 5. et fragm. Hav. cum priscais edd. *tum altitudine loci* Lov. 1. *tum loci altitudine tegi, tum vallo etiam ingenti*, addita insuper voce, Port. Vide ad VI. 23. § 3. *altitudine loci* etiam Leid. 2. *loci altitudinem* Flor. Præterea *integi* Flor. Voss. 1. Leid. duo, Lov. 1. 2. Harl. 1. Klockian. et edd. omnes ante Froben. 1535. Eodem nos ducunt vestigia Lov. 4. et 5. *ingenti*, pro *integi*, præferentium. Priorem lectionem, pro qua stant optimi codd. revocavi: nam et alibi eo verbo Livius usus est. Ita XXVI. 17. ‘Densa nebula saltum omnem camposque circa intexit.’ Et eo sensu *intectus* pro simplici *tectus* XXVII. 3. ‘Erant autem

pleraque ex cratibus aut tabulis facta, alia arundine intexta, stramento intecta omnia; velut de industria, alimenta ignis.' Apulei. Metam. l. II. r. p. 123. ed. Elm. 'Opipares cibi, et ebore nitentes lecti, aureis vestibus intecti:' ubi male ipsa illa et Pricæi edd. *intexti* præferunt. Vide Burm. ad Calpurnii Ecl. IV. 3. Hoc modo *incænans* pro *cænans* Sueton. dixit in Tiber. c. 39. 'In prætorio, cui speluncæ nomen est, incænante eo, complura et ingentia saxa fortuito superne delapsa sunt.' Prima syllaba *roû integri* in illis codd. in quibus *tegi* scribitur, intercepta videtur a litera ultima vocis præced. Vide ad v. 27. § 6. Omnia autem hæc *etiam integri Romanos*, &c. quod *intenti tum* omittuntur in Voss. 2.

Perculsos pavore rata] *Perculsos pavore rata* fragm. Hav. a m. pr. *percussos pavore rata* Hearnii Oxon. C. Supra I. 27. 'In Veientem, alieno pavore perculsum, ferocior redit.' II. 9. 'Ne Romana plebs metu perculsa, receptis in urbem regibus, vel cum servitute pacem acciperet.' III. 8. 'Repentino pavore percussos adorti.' Quibus etiam locis 'percussus' et 'perculus' commutantur. Vide quæ præsertim priori notantur, ut et ad XXXIV. 15. § 2.

Intenti tum maxime operi essent] *Intenti quom maxime* Gaertn. reliquis invitis. Gronovius tamen ad Liv. XXV. 30. § 5. hunc locum adducens laudat *cum maxime*. Vide ad XXVII. 4. § 2. Præterea *essent operi* Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. Mox male *ingreditur*, pro *adgreditur*, Leid. 2.

§ 7 *Triarii erant, qui muniebant*] De 'triariis,' 'principibus,' et 'hastatis' Polybius VI. 19. et seqq. Livius VIII. 8. Suidas in voce Πρῆγκι-πες. Nos etiam infra ad Livii loc. laud. *Sigon*. Adde Lipsium de Milit. Rom. II. 1. aliosque, qui de militari Romanorum scripsere. Ce-

terum *imminebant* Lov. 4. errore ex ductum similitudine nato. Mox *ab statis principibusque* Lov. 3. *ab hastatis principibus*, omissa copula, Gaertn.

Qui pro munitoribus intenti armati-que steterant] Probo hanc lectionem Pall. duorum Mss. codd. Interim medius et edd. vetustæ *qui pro munitio-nibus intenti*. Gebh. *Pro munitio-nibus* Flor. a m. sec. et Port. a m. sec. cum edd. vetustis usque ad Aldum, qui recte *pro munitoribus* reposuit. Per 'munitores' autem intelliguntur triarii, qui muniebant. Deinde *steterunt* Voss. duo, Lov. quinque, Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. et L. 2. Similiter etiam Aldus invenisse videtur in codd. quos consuluit. Ita enim in contextum recepit, quamvis tamen inter errata *steterant* verius esse indicaverit.

§ 8 *Ut pila omnia hastæque non, tamquam ex æquo, &c.*] Eadem lib. X. de secundo bello Punico c. 10. habet Livius, ubi Carthaginenses Romanorum oppugnant naves. Eadem Dionysius Halicarn. lib. X. p. 643. ubi Romani App. Herdonium in Capitolio oppugnant. Verum A. Gell. IX. 1. ex Claudio Quadrigario contrarium docet. Sed est pro ingeniis exercendis ea theoria magis, quam ut vulgo vel credatur, vel recipiatur. Glar. Vide Magium Miscell. II. 16. Cujus locum ad marginem Livii Klockius adscripserat. *Hastæque, quia non tamquam* addita voce Leid. 2. Paulo ante *Præter virtutem quoque locus* Leid. 1. *Præter virtutem locusque* Leid. 2. et Lov. 1. ac 5.

§ 9 *Prægravata inhaerentibus gerebant scuta*] *Pergravata* Voss. 2. et edd. Rom. 1472. ac Parm. errore operarum. Vide ad IX. 10. § 7. Supra v. 34. 'Exonerare prægravante turba regnum cupiens.' Paulo ante *Honeratique telis Galli* Lov. 1. Vide ad IV. 13. § 13. *Oneratique Galli telis* Lov. 2.

Quum cursu pene in adversum subissent, primo incerti restitere] Tum cursu Hav. acutum cursu nullo sensu Flor. Nisi forte litera *a* initialis adhæserit ex vocis præced. fine; reliqua vero duplicem lectionem *cum* et *tum*, quam forte librarius simul exprimere voluit, contineant. Deinde *subissent in adversum* Hav. et Harl. 2. *subissent* Flor. Insuper *resistere* Lov. 4. *restituere* Lov. 3. *restituerunt* Gaertn.

§ 10 *Dein quum ipsa cunctatio et in his animos minuisset, et auxisset hosti]* In redundat. Gelen. *Dein* primum obfert ed. Froben. 1535. Priores exhibent *deinde*, quomodo etiam legunt Voss. duo, Leid. 2. Lov. quinque, Port. et Hav. Vide ad III. 3. § 6. *Dein circum ipsa cunctatio* Flor. Præpositio *in*, quam Gelenius expungit, in nullo visitur codice. Eamdem etiam omiserant edd. Mediol. 1495. 1505. Mogunt. et quædam aliæ, quam postea restituerunt Aldus, Paris. a. 1529. et Froben. a. 1531. Male. De locutione ‘minuere,’ ‘augere,’ ‘reficere alicui animum’ similibusque aliis vide ad XXI. 53. § 2. *Bis*, pro *his*, perperam Port. Neque melius *inmisisset*, pro *minuisset*, Leid. *memisset* Hav.

Obtriti plures, quam ferro necati] Obstricti plures Klockian. Vox *plures* non est in Port. et Hav. Paullo ante *faciorem cæde ipsa* alio ordine Gaertn.

CAP. XXIV. § 1 *Alia in campum digressis supererit moles]* Degressis, ut ante dixi. Sigonius. Degressis Flor. Voss. 1. Lov. 3. Harl. 1. et Gaertn. Vide ad IV. 17. § 11.

§ 2 *Sensum omnem talis damni exsuperans]* Superans Hav. Non probō. Sæpius enim ‘exsuperare,’ quod alii omnes tuerentur, apud Livium occurrit. Supra III. 11. ‘Omnes Tarquinius superbia exsuperat.’ XXVIII. 43. ‘Laudes non adsequi solum velle, sed, si possim, etiam exsuperare.’ XLIV. 18. ‘Utrum intra saltus castra Roma-

ni haberent, an jam omnes angustiae exsuperatae.’ Mox *integrum hostem adversus victorem hostem* perperam Leid. 2.

§ 3 *Et quia iterum fessis]* Voculam primam non agnoscit Voss. 2. Male. Vide mox ad § 9. et ad II. 44. § 3. Deinde *incautus* negligitur in Leid. 1. Adverbialiter *incautum* habet Flor. *incautius* Klockian. Sed vide ad XXII. 12. § 7.

Lævo humero materi prope trajecto] Vetus habet *matari*. Gelen. *Machæra* quid sit, nemo ignorat. Quidam *matari* supposuerunt, quam aiunt hastam longiorem lancea, qua Galli utantur, cum lancea Suevi. *Glarean*. Nullibi me legisse apud Græcos Latinosve scriptores, præterquam hoc in loco, vocem hanc *matari* recordor: qua de re illius significatum potius divinare, quam certi aliquid affirmare, possum. Vidit difficultatem Glareanus, et mendum in textu esse censuit, legendumque *machæra* voluit. Sed quum ‘*machæra*’ esset brevis gladii species, et cæsim potius, quam punctum, feriendo aptior, non acquiesco illius sententiæ. Nam Dioscoridi IV. 20. ‘*Machæroticon*’ gladiolus herba dicitur. Et Apuleius lib. IX. de Asino aureo p. 236. ed. Elm. id exprimens inquit, ‘Comminabatur sese concisurum eum *machæra* frustatim.’ Plautus vero iter facientes ‘*petasatos*’ et ‘*machæratos*’ dicit, hoc est, breviori gladio cinctos, quali peregrinantes uti solent. Alii vero dixere, ‘*matarin*’ fuisse hastam seu lanceam longiorem, qua Galli uterentur: at quum Gallos lancea, ‘*gessa*’ vocata, passim nos observem, nec interpretationem huiusmodi recipere audeo. Quod vero Galli ‘*gessa*’ sint usi, constat ex Cæsare Belli Gall. III. 4. quod pariter confirmat Lactantius, Statii interpres, l. IV. Theb. in eum locum vs. 64. ‘*pars gessa manu, pars robora flammis Indurata diu.*’ Idemque quo-

que apertissime demonstrat Virgilius *Æn.* viii. 661. de Gallis verba faciens, 'duo quisque Alpina coruscat Gessa manu.' Et Claudianus in *Eutropium* ii. 247. 'Nuper ab oceano Gallorum exercitus ingens Illis ante vagus tandem regionibus hæsit, Gessaque deposuit Graio jam mitis amictu.' Itaque sicuti neutram interpretationem recipimus, nec rejicimus, tamen ambas suspectas habemus. Sit sub iudice æquo determinatio. Nos sane, mendum esse in textu, non dubitamus, et loco *matari*, *materi* reponendum. Nam *ματερὶς πάλτου τὸ εἶδος*: hoc est, *Materis jaculi seu teli est species*, sic scribente Strabone *Geogr.* iv. p. 196. et Nonius Marc. *Materim* teli genus post lanceam longius dixit. Sisenna; 'Galli materiibus,' (inquit,) 'Suevi lanceis configunt:' et alibi: 'Lanceis et materiibus medium perturbant agmen.' Sic apud Cæsarem *Belli Gall.* i. 26. legendum, 'Nonnulli inter carros rotasque materes ac tragulas subiciebant, nostrosque vulnerabant:' non *mazaras*, ut vulgati textus, nec *materas*, ut alii; est enim tertiæ declinationis. Hinc forte *Materæ* Deæ dictæ in *Ægio* Siciliae urbe, religione olim celeberrimæ, quarum simulacris tum Meriones tum Ulysses hastas affixerunt, inscriptis etiam dicantium nominibus, quarum Dearum meminit Cæsar. *Rhodig. lib. Lect. Antiq.* xxi. 16. Gallorum autem *materes* proprias fuisse, ex Cæsaris dictis conijcere possumus, rursusque firmare ex præsentī Livii loco; nam Romani adversus Gallos pugnabant. Unde docte Turnebus *Advers.* ix. 7. annotavit, et hodie a Gallis sagittam capitatam 'matellatam' dictam, quasi 'materatam.' Nonnulli a 'materi' 'materiarios milites' a Cæsare *Belli Gall.* vii. 73. dictos credidere, quod scilicet 'materi' armarentur. At profecto minus recte, si textus verba ponderentur: nam Cæsar hosce cum 'frumentariis' conjunxit, de 'munitionibus'

verba faciens; et per 'materiarios' intelligendi, qui materiam ad ædificandas munitiones suppeditant. Sic Hirtius de *Bell. Afric.* c. 20. in hunc sensum in Africa inopiam esse dixit 'materiei' ad crates et arietes fabricandos. Et Plautus in *Milit.* iii. 3. 46. dixit, 'Si nos materiarius non moratur, cito erit parata navis.' *M. Donatus.* Sola Andrea ed. hujus lectionis *matari* particeps est. Corrupti in ea codd. Mss. quorum *Pall.* 1. ac 3. *humero mature trajecto*: *Pal.* 2. vero cum Campano *machæra*. Marcellus Donatus in Dilucidationibus ad hunc locum legendum censet *materi*, quod *ματερὶς* sit Straboni *πάλτου τὸ εἶδος*. *Gebh.* Vide Vossium de *Vit. Serm.* i. 2. In Cæsare *B. Gall.* i. 26. Mss. *mataras* et *nateras* habent. *Duk. Lævo humero prope trajecto*, voce, quam librarius non intelligebat, ommissa, Klockian. *lævo humero machera prope trajecto* *Lov.* 4. *Harl.* 2. *Gaertn. fragm.* *Hav.* a m. pr. priorī scriptura, ut legi nequeat, erasa, et edd. *Parm.* ac multæ aliæ eam secutæ. *Lævo humero mature prope trajecto* *Voss.* 2. et *Lov.* 3. *lævo humero macta prope trajecto* *Hav.* et *Port.* a m. pr. in quo a m. sec. emendatur *matara*, in margine autem exhibetur *machiera*, quæ etiam posterior lectio exstat in margine *Lov.* 5. *Lævo humero phalarico prope trajecto* *Lov.* 2. *lævo humero matatri prope trajecto* *Leid.* 2. *lævo humero mactari prope trajecto* præter ed. *Mediol.* 1480. etiam *Lov.* 1. 5. a m. pr. et *Voss.* 1. in cujus margine emendatur *marcari*. Sed *lævo humero matari prope trajecto* recte exhibent *Flor.* *Leid.* 1. *Harl.* 1. et ed. *Rom.* 1472. Et ita, vel *materi* legendum esse, ac speciem teli Gallici indicari, docuerunt Victorius ad *Auct.* ad *Herenn.* iv. 32. *Jos. Scalig.* ad *Catal. Virg.* p. 282. *Turneb. Advers.* ix. 7. *Steph. Sched.* iv. 3. *Casaub.* ad *Strab. Geogr. lib.* iv. p. 196. *Pontan.* in *Gloss. prisco-Gall.* p. 246. *Boxhorn.* in *Orig. Gall.* p. 245. *Com-*

ment. ad Cæsar. Bell. Gall. i. 26. et Bochart. Geogr. Sacr. part. ii. lib. i. c. 62. p. 670. Ceterum nescio, quos refellat Donat. qui apud Cæsar. Belli Gall. vii. 73. per 'milites materiarios' intelligunt materi armatos. Similes enim nondum inveni. Interim tamen certum est, neque ipsum Donatum ad locum Cæsaris recte adtendisse; nam *materiari* et *frumentari* verba, non adjectiva esse, jam Rhellic. Glandorp. et alii observarunt.

§ 4 *Quum consul, vulnere adligato, revectus ad prima signa*] Nolim quicquam mutari. Nam 'alligare vulnus' est annectere. Papinius Theb. viii. 167. 'vix magna lavare Vulnere, et efflantes licet internectere plagas:' ad quæ Lutatius: 'Metaphoram traxit a medicis, qui solent lethalia vulnera suturis annectere.' Gebh. Non hodie quidem ita tritum, ut 'obligare:' non minus tamen elegans. Cicero de Divinat. i. 54. 'Scriptum est item, quum Critonis sui familiaris oculum alligatum vidisset, quæsisisse, quid esset: cum autem ille respondisset, in agro ambulanti ramulum adductum, ut remissus esset, in oculum recidisse:' ubi perperam Lambinus conjecit *obligatum*. Tuscul. Quæst. ii. 17. 'Quiesce igitur, et vulnus alliga.' M. Seneca contr. xviii. ex Montano Votieno: 'Et medici alligant, et corporibus nostris, ut medeantur, vim adferunt.' Justinus xv. 3. 'Ut sanguis aliter cludi non posset, quam diadema sibi demptum rex, alligandi vulneris causa, capiti ejus imponeret.' Plinius xxviii. 7. 'Fascia mulieris alligato capite dolores minui.' Inane est discrimen Plutarchi in Quæst. Rom. p. 280. τὸ δὲ δεσμεύειν *alligare* λέγουσι οἱ πολλοὶ Ῥωμαίων οἱ δὲ καθαρεύοντες ἐν τῇ διαλέγεσθαι *ligare*. Auctor de Bello Africano *deligatos* dicit eodem sensu cap. 21. 'Saucios suos jubet in plostris *deligatos* Adrumetum deportari.' J. F. Gron. Vide Rhodii Lexic. Scribon. hac voce. Et

ita Valer. Max. vi. 2. ex. 7. 'Candida fascia crus adligatum habenti Favonius, Non refert, inquit, qua in parte corporis sit diadema.' Paullo ante *Jam omissa*, pro *Jamque*, Hav.

Quid stas, miles? inquit. *Non cum Latino Sabinoque hoste res est*] *Quid miles stans* Lov. 2. a m. pr. in quo *stas* a m. altera emendatur. *Quid stas, inquit, miles?* edd. Aldina vetustiores. Vox autem *hoste* deficit in Harl. 2. Port. et Hav.

Quem victum armis socium ex hoste facias] *Quem victus armis* Hearnii Oxon. L. 1. *quem victis armis* Voss. 2. et Lov. 3. *quem invictis armis* Voss. 1. Leid. duo, Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. N. L. 2. B. ac C. Sed vulgatum satis commodum est, quod præter omnes typis excusos servant etiam Flor. Harl. 1. Klockian. et fragm. Hav.

§ 5 *Hauriendus aut dandus est sanguis*] Hunc locum ob oculos habuisse videtur Strada Bell. Belg. dec. i. lib. i. non longe post princ. 'Nusquam diuturnioribus invicem cladibus plus sanguinis datum haustumque.' Et tamen Scioppii censuram effugere non potuit, qui in Infam. Famiani p. 6. se nescire fatetur, quo satis locuplete auctore dicatur 'dare,' vel 'haurire sanguinem.' Sed utramque locutionem vindicavit Gronov. ad Senec. Thyest. vs. 340. ubi utriusque locutionis ex Ovidio et Livio exempla laudavit. Dictis ejus adde 'haurire sanguinem' etiam obcurrere apud Livium ix. 1. 'Placari nequeant, nisi hauriendum sanguinem laniandaque viscera nostra præbuerimus:' apud Ovid. Metam. vii. 332. 'quid nunc dubitatis, inertes? Stringite, ait, gladios, veteremque haurite cruorem:' et Val. Max. ii. 8. ex. 7. 'L. Cinna et C. Marius hauserant quidem avidi civilem sanguinem:' ubi etiam Vorstius locutionem hanc adversus Sciop. inlustravit, ut et Borrich. in Defens. Stradæ adversus Sciopp. p. 286. Al-

tera locutione, 'dare sanguinem,' utitur etiam Ovidius Fastor. II. 666. 'O quantum patriæ sanguinis ille dedit!' Paulo ante *in bellum strinximus*, pro *in belluas*, Harl. 2. *in bellua strinximus* Leid. 1. *in bellua strinximus* Harl. 1. Sed litera finalis sibilans intercepta est ab initiali eadem vocis seq. Vide ad XXXVII. 29. § 5. *In belluas tinximus* Voss. 1. a m. pr. et Lov. 1. in contextu: ubi contrario errore sibilans initialis omittitur, quod eadem claudat vocem præcedentem. Vide ad XXX. 3. § 8.

Peplustis a castris, supina valle præcipites egistis] Rott. Voss. uterque, Flor. et edd. *Propulstis*. J. F. Gron. *Peplustis* primum dederat Gruter. in postrema ed. Et ita præferunt Lov. 4. 5. Port. et Hav. Quidquid est eorum codd. ac priorum edd. servant *Propulstis*. De hac locutione vide ad XL. 11. § 10. Deinde *valle supina* est in Leid. 1. Tum vox *egistis* non adparet in Klockian. Male: de locutione 'præcipitem agere' vide ad XXX. 14. § 11.

Qua montes replestis] *Qui montes replestis* Gaert. *qua montem replestis* Lov. 4. et 5. *qua montes repletis* Harl. 1.

§ 6 *Nolite expectare, dum stantes vos fugiant*] Emovent hanc lectionem supposititiam Mss. Pall. codd. duo, restituta legitima *Nolite spectare*. Nam *spectare* idem quod *expectare*. P. Syrus: 'Ab alio spectes, alteri quod feceris.' Neque aliter vetustissimæ edd. Livius XXVIII. 39. 'Ob hæc, quibus majora neque spectare, neque optare ab Diis immortalibus poteramus.' XXVIII. 44. exhibet Pal. 3. 'Lætiores et frequentiores ex Africa nuncios spectate.' *Gebh. Nolite spectare* Flor. Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. Harl. 1. Gaertn. fragm. Hav. Klockian. Hearnii Oxon. L. 1. ac vetustiores editi usque ad Frobenium, qui a. 1531. ei subposuit *expectare*: quod verum puto, licet alterum a melioribus codd. firmetur. In animum enim inducere

nequeo, ut Gebhardo, cum quo et alii alibi faciunt, fidem habeam, adfirmanti *spectare* poni pro *expectare*. Verum ea de re vide ad XXX. 23. § 7. Tum *nos fugiant* Lov. 4. et excusi vetustiores usque ad Aldum. Vide ad XXXIV. 2. § 2. Mox *cadendum in hostes* Harl. 2. Hav. et Hearnii Oxon. B. Vide ad v. 50. § 2.

§ 7 *His adhortationibus iterum cohorti pellunt loco primos manipulos*] *His hortationibus* Klockian. quomodo *hortantem*, pro *adhortantem*, plures codd. præferunt II. 19. § 6. Uni tamen illi testi hoc loco credendum non puto. Deinde vocem *iterum* ignorat Lov. 2. Tum *cohortati* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 2. 5. Port. Gaertn. et fragm. Hav. a m. sec. quem errorem committere eo facilius librariis fuit, quod olim vitiosa orthographia *cohorti* scribi solet. Præterea *petunt loco* Lov. 4. Denique *loco primo manipulos* Gaertn. et Hav.

Cuneis deinde in medium agmen per-rumpunt] Livius 'perrumpere' cum præpositione *per* et accusativo dicit III. 70. XXVI. 7. et cum accusativo sine præpositione VIII. 30. XXXII. 17. cum præpositione *in* III. 18. 'Jam in vestibulum perruperant templi.' Sed ibi *in* est 'usque in,' et *perruperant* ἐλλειπτικῶς ponitur, ut IV. 39. 'perrumpere eadem, qua transierant:' et ibid. 'perrumpere ad suos.' Ita etiam accipio apud Silium XII. 697. 'etiāne parabit, Nostras ille domos, nostras perrumpere in arcēs?' Sed hæc significatio τοῦ in huic loco non optime convenire videtur, et potius suspicor, id ex prima litera vocis seq. ortum esse. Sic VIII. 10. 'Tanta cæde perrupere cuneos.' c. 30. 'Perrumpere non potuerat hostium agmen.' XXXII. 17. 'Quæ cuneum Macedonum, si possent, perrumperent.' Tacit. Histor. II. 44. 'Et media acie perrupta fugere passim Othoniani.' *Duk. Cum eis deinde* Lov. 1. *cuneis in medium deinde ag-*

men Voss. 2. Tum prorumpunt Lov. 2. 4. et Port. Sed apud Cæsar. obcurrit Bell. Gall. vi. 39. 'Cuneo facto ut celeriter perrumpant, censent.' Verba hæc sæpe confunduntur. Vide ad iv. 39. § 4. Ceterum Dukeri conjecturam veram puto. Vide ad iii. 18. § 8. et c. 61. § 9.

§ 8 *Inde barbari dissipati*] Pal. 2. *Inde turbati barbari dissipatique*. Gebh. Eadem lectio est in margine Port. Sed *Inde turbati dissipati* in Hav. Panllo post *verterunt*, pro *vertunt*, Leid. 2.

Fusique per campos, et præter castra etiam sua fuga prælati] *Fusi per campos* Leid. 2. et Lov. 1. Sed *vertunt impetum in suos fusos per campos* Voss. 2. et Lov. 3. Tum *per castra prælati* Leid. 2. *præter castra prælati* Harl. 2. sollemni errore operarum. Vide ad xxxviii. 28. § 8. *Præter castra palati* Lov. 2. quomodo etiam alibi in Mss. peccatur. Vide ad xxxviii. 27. § 2. *Præter castra prædati* Gaertn. Sed passim 'latius' et 'datus' in Mss. commutantur. Vide ad i. 4. § 7. Nihil mutandum. Supra vi. 29. 'Consternatique et præter castra etiam sua pavore prælati:' ubi plura vide. Mox *vocula quod deficit* in Gaertn. qui etiam *occurrebant*, pro *occurrebat*, præfert. *Occurrere* Flor.

§ 9 *Non ultra castra insecutus, quia et vulnus degravabat*] *Non ultra castra secutus* Leid. 1. Vide ad vii. 34. § 9. Tum *quia in vulnus* Voss. 1. et Lov. 3. *quia vulnus*, omissa particula *et*, Harl. 2. Port. et Hav. Non recte. Vide hoc cap. ad § 3.

Pugna fessum novo labori nolebat, a persequendo hoste continuit] Nimis metuo, ne pessime sit affectus hic locus: nam ex omnibus verbis propositis, præter unum *nolebat*, nihil vidi in Thuaneo, nihil in Helm. visum Langermanno meo, nihil video in Voss. antiq. in Rott. apud Andream, cui ipse editioni Romæ præfuit. Mediolani post septimum annum inserta

sunt; inde Tarvisinæ et cæteris. Flor. et Voss. alter defecti: tantummodo enim præbent *subjicere exercitum opulentumque* (Voss. *opulentum quod*) *Gallicis spoliis Romam reduxit*. Nempe quia bis in hac periodo posita est vox *exercitum*, a priori ad posteriorem locum oculus librarii, qui primus sic corrumpit, aberravit, transmissis mediis. At integri, quos nominavi, continenter et concordissime, *Consul non ultra castra insecutus*, (*quia et vulnus degravabat, et subjicere exercitum tumultis ab hoste occupatis nolebat*) *præda omni castrorum militi data, victorem exercitum opulentumque Gallorum spoliis Romam reduxit*. Interpunctio nostra est; ipsa verba veterum librorum, in quibus nihil desidero, nisi forsitan *opulentum* mavis ἀντὶ τοῦ *opulentumque*. Quum autem omnia me vehementer capiant, tum maxime illud, *subjicere exercitum tumultis ab hoste occupatis*: quo credibile est offensos inani garrulitate nos huc usque lactasse: a persequendo hoste continuit, *tumultis ab hoste occupatis*. Hoc Livii esse, parum probabile: at illud censeo docte dictum, ut sit, exponere exercitum hosti locum superiorem nacto: aut eo ducere, ubi hostis montibus occupatis ex inferiore loco aggressum exercitum subjectum et obnoxium telis haberet. Qualia sunt apud Ovidium Met. iv. 626. 'veritus se credere nocti.' xiii. 341. 'cur audet Ulysses Ire per excubias, et se committere nocti?' Suetonius Nerone cap. 26. 'Quare numquam postea se publico illud horæ sine tribuno commisit.' Sic ipsum 'subjicere' Livio xxvi. 15. 'Id vero minime committendum esse, ut sollicitarentur sociorum fidelium animi, et subjecerentur indicibus, quæ neque quid facerent, neque quid dicerent, quicquam unquam pensi fuisset.' xxxi. 41. 'Quum campestribus locis subjicientes eos castra Phecado urbi viderent.' J. F. Gron. Adde Florum i. 17. 'Captisque su-

perioribus jugis in subjectos suo jure detonuit.' *Duk.* Florentino et Voss. 2. apud Gronovium, quorum librariorum repetitio vocis *exercitum* in errorem abripuit, consentiunt Hearnii Oxon. L. 1. et ex meis Leid. 1. Lov. 3. Harl. 1. et fragm. Hav. a m. pr. nisi quod posterior hic codex insuper *opulentum Gallicis spoliis dederit, ommissa copula que.* Cum reliquis autem Gronovii codd. faciunt Leid. 2. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. 2. Port. Klockian. Gaertn. Hav. fragm. Hav. a m. pr. et Hearnii Oxon. C. nisi quod Lov. 5. habeat *volebat*, pro *nolebat*; et Gaertn. *nolebant*. Qui editioni Parm. præfuit, et plerumque Romanam 1472. secutus est, hic eam reliquit; recepit enim illam lectionem, quam ex Mediol. Gronovius profert, sed *τὸ nolebat* eodem loco, quo in Romana exstabat, servavit, quod ita bis perperam exhibuit hoc modo: *subjicere exercitum pugna fessum novo labori nolebat, a persequendo hoste continuit, tumulis ab hoste occupatis nolebat. Præda omni, &c.* quum eam lectionem secutus verbum *nolebat* posteriori loco expungere debuisset. Quum autem, quæ Gronovio suspecta fuerint, in nullo etiam meo codice reperiantur, omnium eorum ac Gronovianorum fidem secutus eadem illa ex contextu ejeci, interpunctione viri summi recepta. Ut autem 'subjicere exercitum tumulis,' ita xxxviii. 46. 'In valle inferiore pedibus pene hostium aciem subjecit:' et 'subjectus hostis' apud Frontin. ii. 2. ex. 4. 'Dimicaturus, collis proximi planum verticem raptim cum copiarum parte adeptus, in subjectos hostes decurrit.' Similiter 'valles subjectæ rupibus' Liv. xxxviii. 2. Vide etiam hoc lib. c. 35. § 10. Necesse tamen non puto, ut cum eodem Gronov. *opulentum ἀντὶ τοῦ opulentumque legamus.* Probum enim est *exercitus victor opulentusque.* In illis autem 'exercitus victor' ut 'exercitus tyro,'

'populus liberator,' et similia, de quibus vide ad xxxix. 4. § 1. Similime locutus est Livius iv. 34. 'Aliis sub corona venundatis, exercitum victorem opulentumque præda triumphans dictator Roman reduxit:' et xxi. 5. 'Victor exercitus opulentusque præda Karthaginem novam in hiberna est deductus.'

§ 10 *Dictatoris desiderium senatus fecit, ut esset, qui agris consulibus]* *Desiderium senatus fecit* Gaertn. *desiderium fecit senatus* excusi Aldo priores. Deinde *quia agris* Voss. 1. Vide ad xxxvi. 33. § 5. *qua* Leid. 1. Tota vox deficit in fragm. Hav. a m. pr.

§ 11 *Reddidit Patribus possessionem pristinam consulatus]* Id est, nomen nullius plebei comitiis consularibus accepit, ac neminem plebeium consulem fieri passus est, contra quam M. Fabius dictator fecerat. *Sigon.* *Reddidit Patribus* mendose Flor. a m. pr. pro quo deinde manu altera factum est *reddidit patriciis*: sed margini adscriptum *reddidit Patribus.* Deinde *possessionem pristini consulatus* Lov. 2. 3. 4. et fragm. Hav.

Collegam Ap. Claudium Crassum dixit] L. Camillus est, qui collegam Ap. Claudium dixit. Est autem legendum *P. Claudium* ex veteribus libris Ciceronis de Senectute c. 12. ubi ait Platonem venisse Tarentum *L. Æmilio, Ap. Claudio consulibus*: cum in veteribus libris legatur *L. Camillo ac Pu. Claudio.* Confirmant hanc lectionem Capitolina quoque fragmenta, in quibus hic *Claudius P. F.* vocatur. Maximus enim natu filius ferme patris prænomen ferebat. *Sigon.* Ut largiamur Sigonio, quod tamen sæpe fallit, filium maximum patris prænomen ferre solitum fuisse; quis, quæso, Sigonium docuit, Ap. Claudium hujus anni consulem patris filium maximum exstitisse? Nam, quamvis fratris ejus majoris nunc nulla supersit memoria, potuit tamen majorem

habuisse, qui, vel ob vitium aliquod corporis, aliamve ob causam, nullos honores gesserit, vel, antequam honores gesserit, mortuus sit. Præterea monet Gruterus ad loc. Cic. laud. in posterioribus quidem edd. Claudio prænomen *Publii* dari, sed contra Mss. plerosque et primæ ætatis excusos, ideoque se reposuisse *Ap. Claudio*. Quod autem idem Gruter. *P. Claudio* in posteriores edd. etiam contra fastos Capitolinos inrepsisse putet, in eo fallitur. Illi enim, neutri sententiæ faventes, hoc anno laceri sunt, et tantum exhibent, ::::: AVDIVS. P. F. Prænomen *Appii* hujus anni consuli tribuendum esse existimat etiam Pighius in *Annal.* ad a. CDIV. p. 294. et, præter Cassiodorum, Marianum, et alios, pro hac sententia laudat Gellium, qui IX. 11. refert M. Valerium 'L. Furio, Claudio Appio consulibus,' cum provocatore Gallo pugnasse. An vero indicetur *Ap. Claudius* dictatorius, qui nempe dictator memoratur hoc lib. cap. 6. uti Pighius ibidem existimavit, incertum arbitror. Ceterum nulli codd. Sigonio *Claudii* prænomen mutanti favent.

CAP. XXV. § 1 *Priusquam inirent novi consules magistratum*] *Priusquam intrent ac inirent* Gaertn. Sed vide ad IV. 55. § 5.

Triumphus a Popillio de Gallis actus] Præpositio *a* deficit in Lov. 2. Tum *populo* Voss. 2. Leid. 2. et Lov. 3. cum edd. Rom. 1472. et Parm. *Popilio* Voss. 1. Leid. 1. Lov. 1. 4. 5. et fragm. Hav. *Populio* Gaertn. *Pompilio* Lov. 3. Port. et Hav. *M. Pompilio* Hearnii Oxon. C. Vide ad XXVI. 6. § 1.

Musitantesque inter se rogabant, quem nunc plebeii consulis pæniteret] Vetus habet *mussantesque*. Gelen. Nonius: 'Mussare est hominum occulta et depressa voce loquentium, quod celatum velint.' Neque aliter hic Pall. tres codd. Mss. Ideoque

hic non ausculto Gelenio, multo minus Campano novatori maximo *mussitantesque inter se rogabant*. Sallustius Oratione Philippi: 'Vos mussantes et retractantes verbis et vatum carminibus pacem optatis magis, quam defenditis.' Idem oratione Licinii: 'Mussantibus vobis circumventus erat.' Livius XXVIII. 39. 'Idque consilium haudquaquam primoribus Patrum placeret, ceterique per metum aut ambitionem mussarent.' Gebh. *Musitantesque* præferebat ex edd. sola Froben. 1531. eademque lectio exstat in Port. a m. pr. et Hav. *mussitantes* Oxon. B. apud Hearnium, qui ita etiam in ed. Rom. principe se invenisse testatur: quomodo etiam habent Mediol. 1480. Tarvisina utraque, et reliquæ usque ad Frobenium. *Musantesque* Lov. 2. 5. et Gaertn. *mussantesque* codd. reliqui, quibus usus sum, cum edd. Rom. 1472. et Parm. quod non est cur displiceat. Livius XXXIII. 31. 'Soli Ætoli id decretum decem legatorum clam mussantes carpebant:' et Livii imitator Silius Italic. XIII. 261. 'Mussat perfidiae ductorque caputque senatus Virrius.' Vide Jos. Wasse in Indic. Sallust. voc. 'Mussantes,' et Cortium ad Sall. Fragm. Histor. I. in orat. Philipp. § 3. Et ita Gelenius ex vet. lib. laudavit, ac Froben. 1535. ex ejus mente edidit. Postea in notis Gelenii errore operarum *mussitantesque* excusum est; unde factum fuit, ut Gebhardus ipsum ita emendatum voluisse crediderit. Deinde *inter se cogitabant* Gaertn. Ita etiam in quibusdam codd. peccabatur IV. 13. § 12. Præterea *numquam plebeii consulis pæniteret* Port. a m. pr. et Hav. *numquid plebeii consulis pæniteret* Lov. 3. et Harl. 2. Quod non displiceret, si integriores codd. idem probarent. Solet enim Livius *numquid* pro simplici rogatione adhibere. Supra VI. 37. 'Numquid enim socordius ac segnius rempublicam administrari post

C. Licinii Calvi tribunatum, quam per eos annos gesta sit?' Aliis tamen omnibus vulgatam lectionem servantibus, eam mutatam nolo.

§ 2 *Legis Liciniæ sprete mercedem consulatum*] *Legis Licinii* Gaertn. Male. Vide ad c. 22. § 10. *legis Liciniæ sprete mercede* Livii sensum non adsecuti librarii Lov. 2. 4. et 5. *mercedem consulatum* per adpositionem Livio familiarem dictum est. Ita XLV. 37. 'Pretium recte facti triumphum haberet L. Paullus pro egregie bello gesto.' Vide ad XXV. 34. § 10.

Privata cupiditate, quam publica injuria, fœdiorem cepisset] *Publica injuria* nempe plebeiorum, quos submoverat, creando duos patricios. Et ita recte edd. vetustissimæ: a quibus deseiscunt Pall. tres Mss. codd. *publica invidia fœdiorem* exhibentes. Gebh. *Publica invidia fœdiorem* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. Port. a m. sec. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Alii, servata voce *injuria*, alteram *invidia*, quam pro varia lectione in margine invenerant, etiam in contextum recipientes dederunt *quam publica injuria fœdiore invidia cepisset*. Ita est in Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1.

Ut se ipse consulem dictator crearet] *Se ipsum consulem* Lov. 5. Sed vide ad II. 19. § 5.

§ 3 *Annus multis variisque motibus fuit insignis*] *Variisque mortibus* Flor. Leid. 1. et Lov. 2. ac 5. *variisque motibus* Lov. 3. Sed vox *motibus* non adparet in Lov. 4. *Annus hic multis* inserta voce præferunt vett. edd. Eam primus omisit Frobenius 1535. adstipulantibus omnibus scriptis meis.

Per campos maritimaque loca vagi] *Maritimaque* Flor. quam eandem orthographiam probasse videntur scribæ Leid. 1. et Harl. 1. licet tamen per errorem eorum prior dederit *maritum atque*; posterior *maturitimaque*. Vide ad VI. 31. § 5. Vox *loca* deficit in Leid. 2. et Lov. 1. Paulo ante nequierant vett. excusi. Primus ne-

quiverant dedit Aldus. Et ita præferunt omnes scripti. Vide ad XXII. 8. § 7.

§ 4 *Oraque litoris Antiatis, Laurensque tractus*] *Litoris Sanciatis* Leid. 1. ultima litera vocis præced. perperam in initio seq. repetita. Vide ad XXXVII. 29. § 8. *Oraque litore Sannaturæ Actiatis* Flor. Deinde *Laureusque tractus* Hav. *Lavicosque tractus* Lov. 4. *Laurensque tractatus* Flor. de quo errore vide ad XXXV. 32. § 12.

Congressi ancipiti semel prælio decertarint] *Egressi* Lov. 2. Vide ad IV. 24. § 4. *Tum ancipiti simul prælio* idem Lov. 2. et Harl. 2. *ancipiti prælio simul* ed. Mediol. 1505. sollemni scriptorum errore. Vide ad XXIV. 22. § 14. *ancipiti prælio semel* vett. edd. pro quo Aldus dedit, ut nunc editur. Id autem superest in reliquis scriptis. Deinde *decertarent* Flor. Voss. 1. Leid. duo, Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et typis descripti, pro quo Vascos. reposuit *decertarint*.

Dubii que discesserint in castra Galli, Græci retro ad naves, victos se, an] *Dubii sine particula que* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 5. Præterea *ad naves, incerti victos* Harl. 2. et Hav. cujus lectionis auctor non advertit, voces 'victos se an victores putarent' pendere ex præcedentibus 'dubii discesserint.'

§ 5 *Inter hos longe maximus exstitit terror*] Vet. lib. *Inter hæc*. Sigon. *Inter hos* Voss. duo, Leid. duo, Lov. quinque, Harl. 1. Flor. Klockian. et fragm. Hav. quomodo ante Sigonium legebatur. Neque satis justam vulgatum inmutandi rationem fuisse puto. Non modo enim incertissimæ tantum fidei codd. stant cum Sigonii vet. lib. sed et *Inter hos* commode intelligi potest 'motus,' quibus multis variisque annum insignem fuisse hoc cap. dixit. Vulgatum igitur, quod Sigonius, ejusque exemplo Gruterus, ac recentiores omnes ex con-

textu ejecerant, pristino loco restitui. Deinde *maximus longe exstitit terror*, transpositis vocibus, edd. vett. usque ad Froben. qui a. 1535. *longe maximus restituit: longe maximus exstitit error* Harl. 2. solito errore. Vide ad xxiv. 30. § 6. Mox *consilia populorum*, pro *concilia*, Gaetrn. Male. Diversorum enim Latii populorum, de communi republica consultantium, erat conventus, quod *concilium* dicitur. Vide Gronov. ad Livii XLIV. 2. § 5. Præterea vox *Latinorum* deficit in Leid. 2.

Responsumque haud ambiguum impetrantibus milites Romanis datum] Particula *que* non adparet in Hav. Tum *impetrantibus milites Rom.* Leid. 2. Vide ad ix. 30. § 10. *Imperantibus militibus Rom.* Lov. 2. 4. *imperatoribus Rom.* Hav.

§ 6 *Latinos pro sua libertate potius, quam pro alieno imperio*] Primam vocem omittit Leid. 1. Tum *pro salva libertate* Flor. Verum obponuntur recte 'sua libertas' et 'alienum imperium.' Deinde *quam pro imperio alieno* Lov. 4. *quam alieno imperio*, neglecta præpositione, Lov. 2. quam Livius in similibus locutionibus repetere amavit. Vide ad iv. 58. § 4.

§ 7 *Inter duo simul bella, defectione etiam sociorum*] In *duo simul bella* Harl. 1. sollemni errore. Vide ad xxxviii. 57. § 6. Insuper vox *etiam* exsulat a Leid. 2. vox sequens a contextu Lov. 4.

Extendere omnes imperii vires consules delectu habendo jussit] *Ostendere* fragm. Hav. et ed. Mediol. a. 1505. quod non displiceret, si plures codd. suffragarentur. Nunc unius vel alterius fide vulgatum mutare periculosum puto: Aliter tamen censenti non repugnabo. Deinde *consulem* Harl. 2. et Port. a m. pr. *consul* Voss. 2. Lov. 3. et Gaetrn. Adparet librariorum compendiarium scripturam *cons* non adsecutos esse. Vide ad x. 10. § 2. Tum *dilectu habendo* Flor.

et Leid. 1. Vide ad xxxvii. 51. § 7.

Civili quippe standum exercitu esse] Prodigiose corruptus est Flor. qui *civili qui prestandum exercitum esset* præfert. Locutionem inlustravi hoc lib. ad c. 6. § 6. Præterea quidem, pro *quippe*, Voss. 2. et Lov. 3. Ita etiam librarii in Mss. peccarunt vi. 18. § 8.

Quando socialis cætus desereret] Optime Ms. *socialis partes desereret*. Vide Scalig. ad Manil. l. ii. p. 152. (p. 150. ed. ult. sive ad vers. 543.) Klock. Sic quidem libri omnes: fateor tamen me non concoquere 'cætum' illum 'socialem.' Non enim si 'cætus' est 'multitudinis magnæ nomen, coëuntis ex consensu quodam,' ut est apud M. Senecam Exc. Controv. iii. 8. aut si 'auxilia coire' apud Justinum dicuntur, ix. 6. ideo permisisse usus videtur, ut 'socialis cætus deserere,' ubi socii officio desunt, aut exercitus eorum ad conditum non venit, diceretur. Non magis, quam vocabulum 'concursum,' aut 'congressus,' aut 'conventus,' aut 'populi,' eodem loco repudiales. 'Exercitum socialem' solet dicere Livius. Lib. iii. c. 4. 'T. Quinctium subsidio castris cum sociali exercitu mitti.' viii. 13. 'Unde sociali egregio exercitu per multa bella magnæ sæpe usi estis.' Satis commode possis legere, *civili quippe standum exercitu esse, quando socialis fœdus desereret.* Lib. v. c. 51. 'Qui, cæci avaritia, in pondere auri fœdus ac fidem fefellerunt.' J. F. Gron. Doujatius vulgatum defendere conatur: non enim nomine 'cætus' exercitum intelligi putat, qui, quum nullus esset, deserere non poterat: sed *socialis cætus* interpretatur concilium sociorum, ipsa nempe Latinorum comitia: ab his enim Romanos deserere. Nondum tamen effecit, ut *socialis cætus* etiam eo sensu quo accipi voluit, placere possit. Nihil enim probant loca

laudata vel ex Liv. iv. 13. ubi obvii sunt 'cætus plebis privata in domo:' vel ex Cic. in Somn. Scip. c. 3. ubi obcurrunt 'concilia cætusque hominum jure sociati.' Verum, quum toties Livius concilia Latinorum, Etruscorum, aliorumque memoraverit, demonstratum oportuerat, ea alibi vocari 'cætus Latinorum,' 'Etruscorum:' vel etiam comitia populi Romani *cætus* dici. Si Gronovianum *fædus desereret* codicum auctoritate niteretur, ferri posset: ac 'fædus deserere,' pro non facere quæ fœdere promissa sunt, eodem modo dictum foret, quo 'spem deserere' apud Plin. Epist. i. 22. 'Ne spes nostras voluntaria morte desereret.' Nunc non displicet quod ex Oxon. L. 1. probavit Hearnius, *quando socialis desereret*. Vox enim *cætus* etiam deficit in fragm. Hav. a m. pr.

§ 8 *Quaternum millium et ducenorum peditum, equitumque trecentorum*] Mire variatum invenimus militum in legione numerum. Anno enim CCCLXXIV. vi. 22. quaternum millium est: hic duceni pedites adjecti. At viii. 8. sub T. Manlio quicum millium: totidem lib. vi. de secundo bello Punico c. 28. Denique l. ix. ejusdem belli c. 24. senum millium ducenorum peditum, equitum trecentorum. Hæc obiter duntaxat annotare placuit propter quosdam, nimium in hac re curiosos. *Glar.* Vide diligentius collecta quæ de numero militum in legione Romana traduntur, apud Lipsium de Milit. Rom. ii. 5. Ceterum *quaternum militum* Leid. 1. Harl. 1. et Gaertn. Vide ad xxiii. 41. § 10. Tum copula et non est in Leid. 2. Hinc *ducentorum peditum* Voss. duo, Leid. duo, Lov. quinque, Harl. duo, Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et vett. edd. et mox *trecentorum* Lov. 2. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et vett. edd. An numerus cardinalis et distributivus jungantur, vide ad xxxii. 28. § 11. Hic vero *ducentorum* et

trecentorum inde natum videtur, quod voces notis numeralibus scriptæ fuerint. Certe *equitumque CCC.* præferunt adhuc Flor. Leid. duo, Lov. 1. 3. 4. 5. et fragm. Hav. Id autem quomodo reddi deberet, librarii ignorarunt, quod tamen discere poterant ex præcedenti *quaternum millium*. Recte itaque *ducentorum* et *trecentorum* Frobenius 1531. restituit.

§ 9 *Quem nunc novum exercitum, si qua externa vis ingruat, hæ vires, &c.*] Secundum Clericum, quæ hic habet Livius, sunt hyperbolica; quum non modo Cæsar in Gallia cum decem ac duodecim legionibus senum millium militum bellum gesserit; dum in aliis provinciis alii exercitus, quamvis non tanti, essent; et sub Augusto legiones viginti tres aut viginti quinque fuerint: at Donjattius Livium agere existimat de scribendo in re subita exercitu, idque ex Urbe aut suburbanis agro. Similiter fere de hoc loco sentit J. F. Christius, qui Livium loqui arbitratur de exercitu civium vere Romanorum, id est, ex sola Urbe et suburbanis conscripto, non adhibitis capite censis, nec quoquam ex Italia aliove delectu sociorum: hæc enim omnia ex temporum rationibus atque iis quæ modo a Livio dicta sunt, intelligenda esse. Ceterum vocula *hæ* deficit in Harl. 1. quam tamen recte servant reliqui codd. nisi quod in eorum paucis sit *hee* vel *heæ*.

Contractæ in unum haud facile efficiant] *Continere in unum sine sensu* Port. Ultima autem vox *efficiant* male deficit in Lov. 4.

Adeo in quæ laboramus solu crevimus] *Adeo ut inique laboramus* Gaertn. Tum *laboravimus* Lov. 4. Deinde sola *cernimus* Leid. 2.

§ 10 *Inter cetera tristitia ejus anni, consul alter Ap. Claudius*] *P. Claudius*, ut ante. De ejus obitu scriptum est in fragmento Capitolino. *Sigon.* Vulgatam scripturam præferendam esse,

vidimus ad cap. præc. in fine. Præterea vocem *cetera* omittit Lov. 2. *tristicia*, pro *tristia*, habent Flor. Voss. 1. Leid. 1. Lov. 1. Harl. 1. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. sollemni peccato scribarum. Vide ad iv. 52. § 5.

Redierantque res ad Camillum] *Redierant res ad Cam.* Hav. *redierat res ad Cam.* Lov. 5. Harl. 2. et Port. *redieratque res ad Cam.* Hearnii Oxon. C. Ita 'res Clusina,' 'res Romana,' et similia passim obcurrunt. Vide ad ii. 9. § 5. 'Res ad interregnum rediit.' Vide ad iv. 43. § 7. Et hoc modo vi. 6. 'Res ad Camillum tribunum militum consulari potestate rediit.' Stant tamen pro vulgata scriptura optimi codd.

§ 11 *Vel ob omen faustum ad Gallicum tumultum cognominis*] Hoc ait, quia pater ejus Camillus Gallos prælio victos Urbe exegerat: patrem autem L. Furii M. Camillum fuisse, docet ipse post, cum ait 'paternæ virtutis memor.' Itemque Appianus in Celtica, ubi post Popillum a L. Furio Camilli filio Gallos devictos esse scribit. *Sigon.* An 'Furius' minus faustum præbet omen adversus Gallos, quam 'Camillus?' Mallet, si quis adjutaret codex, *vel ob nomen fausti ad Gall. tum. ominis*; vel *ob omen faustum ad Gall. tum. nominis.* J. F. Gron. Nollem hæc conjecturis tentari a viro summo, rogante, an 'Furius' minus faustum præbeat omen adversus Gallos, quam 'Camillus?' Sane vero, mea sententia; quia, qui Gallos antea vicerat et deleverat, solus proprio et peculiari cognomine appellabatur 'Camillus'; 'Furii' nomen cum multis aliis habebat commune. Et ideo Claudianus quoque in consulatu Prob. et Olyb. vs. 149. 'Gallisque genus ferale Camillos.' Immo qui insimulabantur parem illi gloriam affectare, non 'Furii,' sed 'Camilli,' appellatione ab invidiis fuerunt insigniti. M. Minucius magister equitum de dictatore suo

Q. Fabio apud Livium xxii. 14. 'Novus hic Camillus.' Denique ipse Livius vix usquam, nisi ubi magistratus omnibus, ut solet, nominibus exponit, eum appellat aliter, quam simpliciter 'Camillum'; etiam in orationibus, in quibus ceteroqui rarissime, pene dixerim nunquam, illis temporibus cognomina usurpat: scilicet, quia isto sibi peculiari cognomine solo satis superque poterat cognosci. Magno, ni fallor, hæc omnia sunt indicio, neminem tunc alium fuisse Camillum; certe sine manifesta historiæ auctoritate non temere debere statui. *J. Periz.* Anim. Histor. c. ii. p. 44. Doujatius etiam, quamvis utraque harum conjecturarum Gronovii satis ipsi adrideat, tamen verum esse agnoscit, 'Camilli' cognomine magis, quam 'Furii' nomine, inclausisse hujus patrem. Codd. etiam omnes uno ore in vulgatam scripturam conspirant.

Dictatorem adrogari haud satis decorum visum est Patribus] Non tam adjungebatur, quam imponebatur consuli dictator. Itaque fortassis *irrogari* scripsit Livius. Sed hæc ita, ut facile suum cuique arbitrium relinquamus: nam et ii. 18. de dictatore, 'moderatorem et magistrum consulibus appositum.' *J. F. Gron.* Etiam hic vulgatum defendebat Doujatius, quod 'lex,' 'multa,' 'mors' recte dicerentur 'inrogari'; 'hominem' vero 'homini inrogari' se legere non meminerat. Codd. vulgatum probant, nisi quod corrupte *dictatorem abrogari* sit in Lov. 2. 5. et Port. a m. pr. *dictaturam abrogari* in Hav. *dictatorem abrogare* in Lov. 4. *dictatorem arrogare*, vel *adrogare*, in Flor. et fragm. Hav. a m. pr. Recepta etiam lectio commode servari potest. Quamvis enim 'adrogare,' aliquid per rogationem populi in comitiis peragi, innuat, nullusque dictator in comitiis creatus sit; 'adrogare' tamen pro addere, adponere, adscis-

cere eodem modo dici potest, quo 'abrogare' et 'derogare fidem' notant fidem demere, minuire. Cic. Acad. Quæst. iv. 11. 'His visis, inter quæ nihil interest, æqualiter omnibus abrogatur fides.' Auctor ad Herenn. i. 10. 'Periculosum est, ne quando plus minusve dicamus; quæ res abrogat fidem oratori.' Livius hoc lib. c. 6. 'Fama rerum standum est, ubi certam derogat vetustas fidem.' Præterea *haud secus decorum* Hav. Tum *jussum est Patribus* Leid. 2. Sed vide ad ix. 24. § 4. *Visum erat Patribus* Harl. 2. Port. et Hav. *visum erat Patribus conscriptis* Lov. 2. in quo vox sequens *Consul* omittitur. *Haud satis visum est decorum Patribus* alio ordine Gaertn.

§ 12 *Octo cum L. Pinario prætore divisit*] *Cum L. Papirio Pinario* Voss. 2. a m. pr. duplici lectione in contextum recepta. *Cum L. Papirio prætore* Lov. 4. Sed alii codd. constanter prætorem *Pinarium* vocant. Vocem etiam *Papirio* adpictis notis delendam esse manus altera in Voss. 2. monuit. Mox transpositis vocibus *Gallicum bellum sibi* Lov. 2.

Extra sortem sumit] Quomodo *extra sortem*; collega, cum quo solo sortiri poterat, mortuo? Duk.

§ 13 *In agrum Pomptinum descendisset*] Gallos item in agro Pomptino consedissee his consilibus, tradit Gellius ix. 11. *Sigon. Pontinum* Voss. 1. Lov. 1. 4. 5. Harl. 2. et Port. *Pomptinum* Leid. 2. et Hav. *Promptinum* Lov. 2. et fragm. Hav. Vide ad ii. 34. § 4. *Paullo ante arceri litoribus*, pro *arcere*, fragm. Hav. Sed librario indocto fraudi fuisse puto præcedens *tutari*: *arcere a litoribus* Lov. 4. Vide ad v. 8. § 8. *Coarcere litoribus* ed. Parm. Mox *quia neque campis congre-*di, pro *in campis*, Leid. 2.

Quos rapto vivere necessitas cogeret] *Cogebat* edd. vett. pro quo primus Aldus dedit *cogeret*, consentientibus scriptis.

Locum idoneum stativis delegit] *Ele-*git Voss. 2. Sæpius ita variant codd. scripti. Vide ad xxxiv. 29. § 10. Hic vero nihil mutandum. Cæsar Bell. Gall. i. 49. 'Circiter passus sexcentos ab his castris locum idoneum delegit.' ii. 18. 'Loci natura erat hæc, quem nostri castris delegerant.' viii. 7. 'Locum castris excelsum, impedita circumdatum palude, delegisse.' Frontin. i. 5. ex. 3. 'Et ipsi castris delegerunt locum.'

CAP. XXVI. § 1 *Quum stationibus quieti tempus tererent*] *Stationibus* quietis Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. et Hav. Mox hoc cap. 'Hactenus quietæ utrimque stationes fuere.' iii. 6. 'Ut non modo ad expeditiones, sed vix ad quietas stationes, viribus sufficerent.' xxv. 26. 'Quum per aliquot dies quietæ stationes utrimque fuissent.' Sed 'quieti tererent tempus stationibus' dictum esse potest, ut hoc l. c. 36. 'Hic lucem quieti opperiantur.' Insuper *tempus terrentur* Hav. *tempus terrent* Leid. 1. Lov. 1. Port. et fragm. Hav. a m. pr. *tempus tene-*rent Lov. 3. Sed passim 'terere,' 'terrere,' et 'tenere' culpa scribarum confunduntur. Vide ad vi. 8. § 10. *Tempus tereret* Lov. 2. De locutione 'terere tempus' vide ad iii. 7. § 3.

Quatiensque scutum hasta] Gellius eodem in loco dixit 'manu telum reciprocans; nimirum ex antiquo aliquo annali totam hanc Galli et Valerii pugnam sumens. *Sigon.* Ammian. xv. 8. 'Nemo post hæc finita retineuit: sed militares omnes horrendo fragore scuta genibus illidentes (quod est prosperitatis indicium plenum: nam contra cum hastis clipei feriuntur, iræ documentum est et doloris) immane quo quantoque gaudio, præter paucos Augusti probavere iudicium.' xiv. 11. 'Quibus occurrere bene pertinax miles explicatis ordinibus parans, hastisque feriens scuta

(qui habitus iram pugnantium concitat et dolorem) proximos jam gestu terrebat.' xvi. 12. 'Ardoremque pugnandi hastis illidendo scuta monstrantes, in hostem se duci jam conspicuum orabant.' xx. 5. 'Hac fiducia spei majoris animatus inferior miles, dignitatum jam diu expers et præmiorum, hastis feriendo clipeos sonitu assurgens ingenti, uno prope-modum ore dictis favebat et cœptis.' xxi. 13. 'Hastasque vibrantes irati.' xxv. 3. 'Incredibile dictu est, quanto ardore miles ad vindictam ira et dolore ferventem involabat, hastas ad scuta concrepans; etiam mori, si tulisset fors, obstinatus.' *Klock.* Infra xxxviii. 17. 'Ad hoc cantus inchoantium prælium, et ululatus, et tripudia, et quatientium scuta in patrium quemdam morem horrendus armorum crepitus: ubi similiter, ut hoc loco, de Gallis sermo est.

Quam silentium fecisset, provocat per interpretem unum ex Romanis] Hic Gallus per interpretem loquitur: at, qui cum T. Manlio pugnavit, Latine scilicet scivit. Si Herodotus talia scripsisset, quam inclamasset impurus Juvenalis, 'Et quicquid Græcia mendax Audet in historia!' Sed hæc non agimus. *Glar.* Vox fecisset exsulat a Leid. 2. Deinde legunt convocat Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. et Hearnii Oxon. L. 2. et in margine N. Vocat Lov. 2. provocat per interpretem virum ex Romanis Lov. 4. Supra hoc lib. c. 9. 'Quem nunc, inquit, Roma fortissimum virum habet, procedat, agedum, ad pugnam.' Ita viri et uni commutantur iv. 55. § 3. Verum hoc loco virum pro unum datum est ob similitudinem literarum *ir* et *n*; ob quam caussam etiam *iratus* et *natus* commutabantur i. 29. § 4. *ire* et *ne* x. 18. § 3. Eutrop. ii. 6. 'Quidam ex Gallis unum e Romanis, qui esset optimus, provocavit.'

§ 2 *M. erat Valerius tribunus militum*] *M. Valerius erat* Gaertn. Tum

tribunus pl. vel pleb. vel plebis Voss. 2. Leid. ambo, fragm. Hav. a m. pr. et Hearnii Oxon. C. Neque aliter est in margine Voss. 1. quum corruptius in contextu foret *M. erat Valerius tempore militiæ.* Præterea male *L. Valerius* vocatur apud Florum i. 13. § 20. sive ipsius Flori error sit, sive potius librarii ejus peccarint, et vel cum Stadio ex Jornande *M. Valerius* scribere debeamus, vel prænomen delendum sit, ut erat in Msto antiquo bibliothecæ S. Amandi, ejus scripturam probavit Pighius in Annal. ad a. cdiv. p. 295. *M. Valerius* etiam vocatur apud Gell. ix. 11. verum ex emendatione Lambecii, ante quem ita edebatur vulgo: 'De Maximo Valerio, qui Corvinus appellatus est, &c. haud quisquam est nobilium scriptorum, qui secus dixerit: si ex Mss. vel si Mss. conjecturam ejus stabiliant, de quo tamen silent interpretes, non adversor. Contra, si in alia omnia eunt codd. exarati, conjecturam illam in contextum admittere, ut postea factum est, rem mali exempli existimo. Nam *De Maximo Valerio* dictum esse potuit, ut 'Pætus Ælius,' et similia apud Livium, de quibus vide ad xxx. 1. § 9. quomodo etiam 'Tiro Tullius' est apud Gellium vii. 3. Infra quidem Corvus se ab eo Valerio, qui reges ejecit, anno primo post illos ejectos consul fuit, et Publicolæ cognomen habuit, ortum dicit vii. 32. 'Fuit, quum hoc dici poterat; Patricius enim eras, et a liberatoribus patriæ ortus; et, eodem anno familia ista consulatum, quo urbs hæc consulenti habuit.' Et paullo post, 'Non, si mihi novum hoc Corvi cognomen Diis auctoribus homines dedistis, Publicolarum vetustum familiæ nostræ cognomen memoria excessit.' Nihilominus se existimare tradit Pighius in Annal. ad a. dcv. p. 296. Corvum potius a M'. Valerio Maximo, Publicolæ fratre, genus trahere, quoniam apud Zonar. Annal.

VII. 25. vocatur Ουαλέριος Μάρκος, ὁ τοῦ Μαξίμου ἐκείνου ἑγγονος. Adde quæ idem notat in Annal. ad a. CDX. p. 303. et ad a. CDLII. p. 381. Id si placebit, 'familia' apud Livium accipi debet pro 'gens,' ut l. II. c. 49. 'Fabios ad cælum laudibus ferunt: familiam unam subiisse civitatis onus.' Eum Valerii dictatoris atnepotem vocat Doujatius. Verum, præterquam quod dictatorem male adpellet *M. Valerium Volusum*, pro *M'. Valerio Volusi filio*, nullo etiam argumento sententiam firmat. Forte etiam historicorum dissensus statui posset, quorum nonnulli, quos Livius sequitur, Corvum ex familia Publicolarum, alii, quorum sententiam Gellius et Zonaras probant; eum ex familia Maximorum genus ducere credidissent. Id tanto verisimilius fit, quod etiam in alia parte hujus historiæ non convenit inter Gellium ac Livium. Vide hoc ipso §. Insuper mox *adulescens*, pro *adolescens*, Flor. Vide ad VI. 34. § 11.

Haud indigniorem eo decore se, quam T. Manlium] *Eo dedecore* Flor. Forte dare voluit librarius eodẽ decore, quemadmodum est in Lov. 4. ed. Mediol. 1480. et eam secutis aliis, quas vidi, omnibus usque ad Aldum, qui iterum *eo decore* revocavit, ut habent reliqui codd. et edd. Rom. a. 1472. ac Parm.

Prius sciscitatus consulis voluntatem] Nempe L. Furii Camilli; ejus enim collega Ap. Claudius in ipso belli adparatu mortuus erat, ut refert cap. præc. Alios itaque annales secutus est Livius, quam is, cujus libros annales laudat Gellius IX. 11. Si enim hunc sequimur, uterque consul tempore pugnae Valerii ac Galli adhuc vivebat. Narrat enim, 'Instruebanturque acies a consulibus, de vi ac multitudine hostium satis agentibus:' et deinde, 'Tum Valerius tribunus, inpetrato prius a consulibus, ut in Gallum tam inaniter arro-

gantem pugnare sese permetterent, progreditur.'

§ 3 *Numine interposito Deorum factum*] *Munimine Deorum*, ommissa etiam voce media, male Gaertn. *minime interposito* Lov. 2. et 3. *Vox Deorum* non adparet in Leid. 2.

Corvus repente in galea consedit, in hostem versus] *In galea repente consedit* Harl. 2. et Port. *in galeam repente consedit* Hav. *repente galea consedit* Lov. 3. Præpositio vel addi, vel omitti potest. Quum itaque in reliquis omnibus supersit, eam delendi auctor non sum. Paullo ante *nam conserenti* edd. vett. usque ad Aldum, qui namque substituit, concinentibus omnibus scriptis.

§ 4 *Quod primo, ut augurium cæto missum, latus accepit*] *Quod primum* Lov. 4. Harl. 2. Port. et Hav. Deinde *ut in augurium* Klockian. et ed. Parm.

Precatus deinde] *Precatus dein* habet Pal. 3. Gebh. Vide ad III. 3. § 8. Omnes tamen mei *deinde* servant, nisi quod *precatur Deum* sit in Lov. 2.

Si divus, si diva esset, qui sibi præpetem misisset, volens propitius adesset] Vide Gellium II. 28. et Carrión. Emend. I. 11. ubi etiam legit *qui Soli præpetem*. In Msto est *Si divus est, si diva esset, qui*. De avibus præpetibus vide Gellium VI. 6. et Scaliger. ad Fest. in 'Enubro,' et in 'Præpetes aves.' Klock. *Si dius, si diva esset* Lov. 3. *Si divus, aut diva esset* Leid. 1. Tum *qui præpetem misisset* Harl. 1. *qui sibi perpetem misisset* Lov. 4. *qui sibi præpetere misisset* Lov. 1. a. m. pr. *qui sibi præpetem rei misisset* Gaertn. Deinde *volens propitiusque* ed. Mediol. 1480. eamque secutæ recentiores usque ad Froben. qui a. 1535. copulam expunxit. Recte: ita enim etiam omnes codd. Nihil itaque hoc loco mutandum. Primam partem formulæ *Si divus, si diva* illustrat Brisson. de Formul. l. I. p. 54. *Qui Soli præpetem* laudat quidem Carrión,

ut Klockius monet, nihil tamen addit, unde eum ita legendum censuisse adpareat. Quum autem ea lectio idoneum sensum non efficiat, errorem hunc typographorum esse puto, vel certe manum Carrionis in verbis Livii describendis aberrasse: præsertim quum et alio errore ibidem verba hæc ex Livii lib. viii. laudentur; quem utrumque errorem commisit etiam Brisson. dicto loco; ut eum sua ex Carrione hausisse verisimile sit. Denique ultimam partem *volens propitius adesset* inlustrant quæ habet Brisson. de Form. lib. i. p. 68.

§ 5 *Dictu mirabile, tenuit non solum ales captam semel sedem*] At mirabilius esse Clericus inquit, Livium nulla re significasse, se ejusmodi fabulæ fidem non habere, quod in tam gravi historia par erat. Verum attendere debuisset ad illa, quæ Livius jam dixerat in Præfat. 'Sed hæc et his similia, utcumque animadversa aut existimata erunt, haud in magno equidem ponam discrimine.' Præterquam quod Livius hic causas habuerit, cur ne verbo quidem historiam hanc, de qua haud quisquam est nobilium scriptorum, qui secus dixerit, teste Gellio ix. 11. falsi arguere voluerit, ne scilicet Augustum Cæsarem offenderet, qui 'statuam Corvino isti in foro suo statuendam curavit. In ejus statuæ capite corvi simulacrum est, rei pugnæque monumentum,' teste Gellio loc. laud. Quantopere autem cavere conatus sit, ne Augustum offenderet, patet ex iv. 20. Ceterum *captam sedem semel* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. ac 5. *captam sil' sedem*, id est, *simul*, Hav. Alibi sæpe hæ voces commutari solent. Vide ad xxiv. 22. § 14.

Levans se alis] Pall. tres et Campani ed. *levans se ales*. Gebh. *Levans se ales* etiam Voss. duo, Leid. duo, Lov. quinque, Harl. 2. Port. Klockian. Hav. et fragm. Hav. *levans se alens* Gaertn. *levans se alis* Flor. et

Harl. 1. quod superest in editis omnibus, et verius videtur, quum *ales* modo præcesserit. *Levans se alis*, ut contra 'aquila suspensis demissa leniter alis' i. 34.

Os oculosque hostis rostro et unguibus adpetiit] Mss. codd. Pall. 1. ac 3. *appetit*. Sed Campani ed. *rostro et unguibus petit*. Gebh. Prima vox deficit in Lov. 5. Tum *hosti* Harl. 2. et Port. *petiit* Lov. 4. *adpetit* Flor. Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. Harl. 2. Gaertn. et fragm. Hav. *rostro adpetiit et unguibus* Voss. 1. et Lov. 5. *rostro appetit et unguibus* Leid. 2. et Lov. 1. Vide ad xxxvii. 45. § 2.

Donec territum prodigii talis visu] Corrupte Pall. duo *donec terr. prodiiit ales*. At Pal. 2. *donec terr. prodigio alitis visi*. Gebh. *Donec terr. prodiiit alas visum* Flor. *donec terr. prodiiit ales visu* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. et fragm. Hav. a m. pr. *donec terr. prodiiit ales visu* Lov. 2. *donec terr. prodigio tali visu* Port. a m. sec. *donec terr. prodigium talis visu* Harl. 2. *donec terr. prodigium visu* Hav. Mox Valerius abest a Voss. 2.

Corvus e conspectu elatus orientem petit] Forte *ablatus*. J. F. Gron. Certe usitatius est *ablatus*. iv. 41. 'Postea ab conspectu suorum ablatum.' xxix. 27. 'Vento secundo vehementi satis profecti, celeriter e conspectu terræ ablati sunt.' Virg. Æn. iv. 389. 'seque ex oculis avertit, et aufert.' Ovid. Fast. v. in fin. Plin. Hist. Nat. xxxi. 2. Flor. i. 1. § 16. Senec. de Clem. i. 21. et apud Comicos, 'aufer te hinc.' Duk. *Ex conspectu* Leid. duo, Lov. 1. 2. 4. 5. et fragm. Hav. a m. pr. Tum *elatus* constanter præferunt scripti et impressi, nisi quod ejus loco *datum* sit in Lov. 4. sollemni errore. Vide ad xl. 28. § 2. Deinde *petat* Voss. 2. et Lov. 3.

§ 6 *Nec Galli se statione tenuerunt*] *Ne Galli* Voss. 1. Leid. duo, Lov. 1. 2. 5. Harl. duo, Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Tum *statione se tenu-*

erunt Voss. 1. Lov. 1. et 5. *se statione tenerent* Hav. Paulo ante *quietæ utrunque stationes* Voss. 2. et Lov. 3. *quietæ utriusque stationes* Gaertn. At verbum *fuere*, quod in omnibus scriptis et reliquis excusis exstat, in una omittitur ed. Parm.

Romanorum cursus ad victorem etiam ocior fuit] Pall. duo 1. ac 3. *ad victoriam*: ut supra c. 23. *pro munitionibus*. Gebh. *Ad victoriam etiam* Voss. 2. Leid. 2. Lov. 2. 3. et Gaertn.

§ 7 *Camillus lætum militem victoria tribuni*] Pall. tres Mss. codd. *lætatum militem victoria*. Gebh. *Lætatum* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 5. Port. Gaertn. et fragm. Hav. Verum vulgatum tuetur, quod sequitur, 'lætum tam præsentibus ac secundis Diis.' Solent autem alibi hæc voces commutari. Vide ad Liv. xxiii. 33. § 3. *Camillus lætus vict. tr. militem lætum* Leid. 2. *Camillus lætum vict. militem trib.* Lov. 1. *Mox læti ut præsentibus ac secundis dissidiis corrupte* Lov. 2.

Ostentansque insignem spoliis tribunum] *Insignem etiam spoliis* Lov. 2. *Mox Huc imitare*, pro *Hunc*, Leid. 2. Deinde *agebat*, pro *ajebat*, Lov. 1. Vide ad viii. 33. § 23.

Circa jacentem ducem sterne Gallorum catervas] *Sternere dederunt indocti librarii* Leid. utriusque, Lov. 2. et fragm. Hav. a m. pr. credentes forsitan, ita convenire præcedenti *imitare*. Vide ad vi. 3. § 8. *Provocatorem hunc Gallum etiam ducem* vocarunt Valer. Max. iii. 2. ex. 6. et Gellius ix. 11. quod adversus Perizon. defendit Dukerus ad Flori i. 13. § 20.

§ 8 *Illi adfuere pugnae; depugnatumque haudquaquam certamine ambiguo cum Gallis est*] *Adfuere illi pugnae* Voss. 2. *Tum depugnatumque est haudq. cert. amb. cum Gallis* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Harl. 2. Port. et Hav. *depugnatum*, omissa copula *que*, edd. vett. usque ad Aldum, qui eam primus adoptavit, consentientibus

omnibus scriptis. Insuper *haudquaquam male* Flor. Leid. 1. Lov. 1. 3. 5. et Gaertn. Ita frequenter lapsi sunt librarii. Vide ad v. 46. § 3. vi. 36. § 3. hoc lib. ad c. 37. § 16. viii. 8. § 16. c. 12. § 11. c. 29. § 3. et 12. ix. 20. § 2. c. 23. § 17. c. 26. § 6. x. 9. § 7. c. 12. § 9. c. 13. § 4. et alibi.

Utraque acies animis præceperat] Si, ante duorum pugnam, Romanorum quidem erecti, Gallorum vero jacentes animi fuissent, verum esset. Hæc enim vis est τοῦ 'præcipere' pro ante capere, præsumere. Sed loquitur de prælio inter exercitus commisso post Gallum a M. Valerio Corvo prostratum. Ergo reponere *perceperat*. Ut apud Plautum Amphitruone v. 1. 66. 'Mihi horror membra misero percipit dictis tuis.' Menæchmis v. 5. 22. 'Priusquam percipit insania.' Terentius Eun. v. 5. 2. 'Neque agri, neque urbis odium me umquam percipit.' Lucretius iii. 28. 'His ibi me rebus quædam divina voluptas Percipit atque horror:' sic legendum pro *ubi*, quod habent Mss. estque *ibi* eo sensu quo 'tum.' Etiam eleganter 'percipitur,' quod penitus capitur: 'animis percipitur,' quod animos penetrat, totos occupat, nec alii adfectui aut cogitationi locum relinquit. Nec aliter Aldina et Juntæ edd. J. F. Gron, Plerique quidem et optimi codd. *præceperat* servarunt, *conceperat* tamen est in Lov. 4. *perceperat* in Lov. 2. 5. Harl. 2. et Port. a m. pr. quibus codd. quos Oxonii consuluit, consonare, auctor est Hearnius. Idem illud *perceperat* non tantum in edd. a Gronovio memoratis superest, sed et in omnibus, quas vidi, vetustioribus. *Præceperat* primum inveni in Mediol. 1505. inde in Ascens. 1513. et 1516. Mogunt. Colon. Cervic. reliquique recentioribus. Eodem sensu 'percipere' usurpatur a Valer. Max. iii. 1. ex. 2. 'Tenero ergo animo Cato totius curiæ gravitatem perceperat:' ubi recte

Torren. a Perizon. *præceperat* legendum conjiciente dissentit. Etiam usurpatur a Gratio vs. 388. 'Ille, ubi salsa siti percepit viscera longa, Moliturque fugas, et sedem spernit amatam:' ubi vide viros doctos, et Lambin. ad Lucret. III. 80. et IV. 733. Sæpius autem 'præcipere' et 'percipere' in Mss. commutantur. Vide Gulielm. ad Cic. in Verr. III. 1. Broekhus. ad Propert. El. IV. 2. 11. et quæ notantur ad Livii IV. 27. § 5. VI. 5. § 4. X. 26. § 4. et XXXVIII. 20. § 1. Donjatius testatur, se non videre, quid obstat, quo minus 'præcipiendi' verbum menti auctoris conveniat: licet enim duorum pugna nec Romanorum erecti, nec Gallorum animi demissi fuerint; potuisse tamen eos, ex eventu singularis illius pugnae capto omine, successum prælii mox inter utrumque exercitum committendi, animo 'præcipere.' Verum, ut Livius inquit, non præceperunt successum prælii, sed 'eventum duorum militum,' ubi hoc sensu non 'præcipiendi,' sed 'percipendi,' verbum convenire, ratio docet.

§ 9 *Inter primos, quorum concursus alios exciverat*] *Inter primores* Gaertn. Deinde *concoverat* Lov. 4. *excitaverat* edd. Mediol. 1480. Tarvis. utraque, omnesque proximæ usque ad Aldum, qui alterum recte revocavit. Ita sæpe verba 'excire' et 'excitare' librarii commutarunt. Vide ad XXVIII. 24. § 4.

Priusquam ad conjectum teli veniret] *Adjectum teli* Flor. a m. pr. ommissa nota, qua prima vocis syllaba con vulgo scribi solet. Postea manu altera factum est *ad jactum teli*, quod etiam superest in Lov. 4. invitis reliquis, qui constanter *ad conjectum*, nisi quod perperam *contectum* sit in Voss. 2. Supra II. 31. 'Priusquam ad conjectum teli veniretur, obstupefacti audacia Romanorum, in adversas valles desiluerunt:' ubi plura. Deinde *veniretur* fragm. Hav. quæ

quidem scriptura modo laudato loco Livii defendi potest, uni tamen testi fidem non habeo, præsertim cum terminatio verbi passivi sæpe a librariis perperam vel addita, vel detracta sit. Vide ad XXXIX. 22. § 8.

Per Volscos Falernumque agrum dissipati sunt] *Faleriumque agrum* Lov. 5. et Hav. *per Volscum Falernumque agrum* apud Hearnium Oxon. B. Male. Passim enim ita variare Livius amavit. Supra IV. 56. 'Prædas et in Æquis, et in Volco agro ingentes factas.' Infra VIII. 11. 'Supplemento vel Latium propius esse, vel Volscos, quam Romam.' c. 37. 'Ager Apulus Samniumque evastatum:' ita plures ibi codd. X. 20. 'Per Vescinos in Campaniam Falernumque agrum transit:' ubi vide Gronov. c. 21. 'Nec in Samnitibus adhuc, nec in Etruria pax erat.' XXVI. 25. 'Inde in Thraciam exercitum ac Mædos eduxit.' XXX. 1. 'Uter Bruttios adversus Hannibalem, uter Etruriam ac Ligures provinciam haberet:' ubi vide Rhenan. XXXVI. 7. 'Etruriam Ligurumque et Galliæ Cisalpinæ oram bello ardere audirent.' XLI. 13. 'Quum in senatu de rebus in Istria Lignibusque prospere gestis dissernisset.' c. 19. 'Ob eas res in Gallia Lignibusque gestas.' Similiter etiam Curtius V. 1. 'Quæ interim ductu imperioque Alexandri vel in Græcia, vel in Illyriis ac Thracia gesta sunt.' Ejusdem fere generis est illud XXXV. 40. 'Quina dena jugera agri data in singulos pedites sunt, duplex equiti:' ubi vide quæ notantur.

Inde Apuliam ac mare superum petierunt] Quidam meo quidem judicio temere pro *superum* emendarunt *inferum*; cum Volsci fuerint ad inferum mare, Appuli ad superum. Glar. Malim et ipse *superum*, ut Glareanus. Volsci enim ad inferum, Apuli ad superum mare sunt. Sigon. *Inde in Apuliam* Lov. 2. sed solus. Deinde *mare*

inferum plerique et optimi codd. cum edd. principibus. *Mare superum* primum inveni in Ven. a. 1495. et 1506. tum Ascensianis 1510. 1513. et 1516. atque Paris. 1529. Ex scriptis autem eam lectionem servant tantum Port. in margine, Gaertn. et fragm. Hav. Verum tamen est, ut Glareanus et Sigonius observarunt, *mare inferum* hic ferri non posse. Vel itaque eorum sententiæ, quorundam codd. auctoritate ac suffragio firmatæ, adsentendum est, vel legendum puto *inde Apuliam ab mari infero petierunt*. Glareani emendationem probat etiam Wesseling. Observ. II. 26. Præterea *petunt* Lov. 4. Post vocem sequentem *consul* folium deerat in Lov. 5. usque ad verba ‘pro salute nostra,’ quæ exstant c. 30. § 7.

§ 10 *Decem bobus aureaque corona donat]* *Decem bubus* Flor. Leid. 1. Lov. 2. et Klockian. quod recepi. Infra VII. 37. ‘Aurea corona eum et centum bubus, eximioque uno albo opimo auratis cornibus donat. Milites, &c. singulis bubus binisque privis tunicis donati:’ ita etiam illo loco iidem alique codd. XXII. 10. ‘Præterea bubus Jovi trecentis, multis aliis Diis bubus albis atque ceteris hostiis.’ XXVI. 48. ‘C. Lælius corona aurea ac triginta bubus donavit.’ XXVIII. 38. ‘Quum centum bubus votis in Hispania Jovi sacrificaret:’ ubi iterum vide. Adde Ciofan. et Nic. Heinsium ad Nason. Ep. Her. v. 116. etiam Oudendorp. ad Frontin. Strateg. II. 4. ex. 17. et Voss. Gramm. IV. 15. Præterea *atque aurea corona* Lov. 4. Mox *jussus a senatu* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. Port. Gaertn. et Hav.

§ 11 *Ibi, quia res trahi segnitia Græcorum non committentium se in aciem videbatur]* *Ibiq; res* Lov. 3. Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. sollemni libroriorum errore. Vide ad v. 29. § 3. Deinde *segnitia Græcorum* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Vide ad XXXI.

6. § 5. Tum *non comitē tm̄ se in acie* Gaertn. De locutione ‘committere se in aciem’ vide ad IV. 27. § 6. Denique *res trahi videbantur* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. Flor. Klockian. Gaertn. Hearnii Oxonienses L. 2. et C. atque edd. principes. *Videbatur* primum obvium fuit apud Vascos. quod præter Gryphium ac Sigonium reliqui editores servarunt. Utrumque dici potest. *Res* enim hic est bellum. Jam vero ‘rem’ et ‘res gerere’ æque in usu fuit. Vide ad III. 70. § 10. Optimos itaque codd. et vetustissimas edd. secutus *videbantur* restitui. Mox *T. Mallium* Lov. 3. 4. et Gaertn. *T. Manilium* Flor. et Leid. 1. Vide ad XXXIV. 53. § 2. Prænomen *T.* abest apud Hearnium ab Oxoniensi C.

§ 12 *Consularia comitia habuit, æmulumque decoris sui]* Quia T. Manlius, qui comitia habebat, Gallum et ipse singulari in certamine obtruncarat. *Sigon. Comitia consularia* omnes, quos adhibui, codd. uno ore; quare eos audiendos censui. Tum *æmulum quamquam decoris sui* Leid. 1. *Æmiliumque sui decoris* Gaertn.

Absentem M. Valerium Corvinum, id enim, &c.] Scribe *Corvum*, non *Corvinum*. Sic enim est in Capitolinis tabulis, et veteribus plerisque libris. Egrege. Ut enim ‘Albus,’ ‘Rufus,’ ‘Crassus,’ ‘Luscus,’ ‘Longus,’ cognomina primum inventa sunt, post autem ‘Albinus,’ ‘Rufinus,’ ‘Crassinus,’ ‘Luscinus,’ ‘Longinus’ subsecuta sunt; sic, qui primus cognomen hoc tulit, ‘Corvus;’ posterius ‘Corvini’ appellati sunt. *Sigon. Corvum* Ms. Sed *Corvinum* cognomen uno ore scribunt, et dicunt Marcellin. XXIV. 4. et alii. Poëtæ quoque Claudianus in Eutrop. I. 460. et Manilius I. 780. et Juvenalis Sat. VIII. 5. Vide Muret. ad Propert. El. III. 9. 66. Klock. M. Valerii cognomen integrum CORVVS exstat correctissime in fragmentis Capitolinis. Ceterum in

omnibus quorumcumque vulgatis auctorum exemplaribus passim recentiori et magis usitato Valeriorum cognomine 'Corvinus' appellatur. Quod, quia posteriorum temporum librariis atque etiam historicis magis notum erat, vetustius illud exclusisse videtur. Nam qui corvo adjunctante Gallum occidit, rudi cognomine militari 'Corvum' appellatum potius fit verisimile; velut in antiquioribus Livii exemplaribus reperiri testatur Sigonius, atque item in Cuspiniani tabulis legitur. Posteros vero ejus familiæ ab eodem 'Corvinos' appellatos existimari potest. Sic enim primum 'Albi,' 'Crassi,' 'Rufi,' 'Mamerci,' 'Longi,' 'Lævi,' 'Lusci,' inveniuntur appellati; quorum posterius derivativo cognomine 'Albini,' 'Crassini,' 'Rufini,' 'Mamercini,' 'Longini,' 'Lævini,' 'Luscini.' Quapropter non dubitarem in Livio, Cicerone, Gellio, Valerio Maximo, aliisque auctoribus antiquis, qui hujus M. Valerii mentionem faciunt, vulgatum illud cognomen *Corvinus* in *Corvus* mutare. *Pighius* in *Annal.* ad a. cdv. p. 296. *Propert.* *Eleg.* III. 9. 66. 'Et cui cognomen Corvus habere dedit.' *Pall.* 1. et 2. et hic *M. Valerium Corvum*, et mox *Collega Corvo de plebe M. Popilius Lenas quartum consul futurus datus est.* Iterum c. 27. *M. Valerius Corvus* duo exprimunt Mss. ut et c. 28. c. 39. fin. c. 40. m. VIII. 16. Bis ita quoque lege IX. 17. *Gebh.* *Corvum* constanter servant omnes, quos consului, codd. scripti hoc loco, et mox hoc cap. tum cap. seq. omnibusque fere locis, quæ Gebhardus indicavit. *Corvum* etiam codd. Oxonienses hic exhibere, Hearne auctor est. Quamvis autem et olim et hodie de vero Valerii cognomine dubitatum fuerit, ac nonnulli exstiterint qui eum *Corvinum*, alii qui *Corvum* dictum esse existimaverint; quorum catalogum vide apud Arntzen. ad *Aur. Vict. de Vir. Illustr.* c. 29. § 1. posterius tamen

præfero. Ut ita sentiam, primo me permovet marmorum Capitolinorum, quum consularium, tum triumphalium, auctoritas, in quorum fragmentis, ubi, primævam scripturam postea corruptam fuisse, nulla suspicio esse potest, quater *CORVVS* cognominatur. Deinde unanimis consensus septemdecim codicum, partim quos ipse vidi, partim quorum apud me sunt excerpta, quinque Oxoniensium, quos Hearne consuluit, duorum *Pall.* *Gebhardi*, et plerorumque veterum, quos Sigonius adhibuit. His obponuntur aliorum scriptorum Mss. plerumque *Valerium Corvinum* vocantes. Verum vel hi scriptores sunt aut Livio æquales, aut non multo recentiores, in quorum Mss. librariorum notius 'Corvini' cognomen, quod Valerii posterius obtinuerunt, alteri 'Corvo' substituisse, Pighio consentio: vel diutius post Livium scripserunt, quales ipsi errare potuerunt. Obponuntur etiam loca poetarum, quibus aliquid propter metrum concedendum puto, vel quod grandius sonaret. Certe unius vel alterius testimonium efficere nequit, ut sententiam mutarem.

Id enim illi deinde cognominis fuit] *Id enim belli deinde cogn. fuit* Voss. 2. *Leid.* 1. *Lov.* 2. 3. et fragm. *Hav.* a m. pr. *id enim ille deinde cognitionis fuit* *Lov.* 4. *id enim illi deinde loco cognominis fuit* *Harl.* 2. *Port. Gaertn.* *Hav.* et *Hearnii Oxoniensis B.* Sed nihil muto: 'id cognominis' enim dictum est, ut 'id negotii' III. 15. 'id monumenti' IV. 7. 'id temporis,' vide ad V. 43. § 4. 'id præsidii' XXIII. 17. et XLIV. 21. 'id inopiæ' XXIII. 19. 'id locorum' XXV. 22. et c. 32. 'id hominum' XXX. 12. 'id consilii' XXXIV. 29. et XXXVI. 9. 'id præcipui,' vide ad XLII. 31. § 2. 'id ignominie' XLIII. 17. 'id belli,' vide *Gronov.* ad *Epit. Liv.* lib. XLIV. Ejusdem generis sunt 'quidquam mandati' et similia, de quibus vide ad XXXII. 37. § 5.

Tres et viginti natum annos consulem renunciavit] *III. et XXX. natum annos* Klockian. Male. Valer. Max. viii. 15. ex. 5. 'Tertium et vigesimum annum ingresso consulatum largiti.' Entrop. ii. 6. 'Propter hoc meritum annorum trium et viginti consul est factus.' Vox *natum* deficit in Leid. 2. ut forte voluisse videri possit *trium et viginti*, seu *III. et XX. annorum consulem*. Sed reliqui vulgatum tuentur. Deinde *consulem nunciavit* fragm. Hav. *consulem pronunciavit* Port. a m. sec. Sed 'renunciare' in hac re proprium verbum est. Cic. de Orat. ii. 64. 'Quum ex centuria sua renunciaret Acidinum consulem.' in Verr. l. v. c. 15. 'Quum esses prætor renunciatus.' 'Pronunciare,' sed de præcone, usurpat Sueton. in Domit. c. 10. 'Occidit et Flavium Sabinum, quod enim comitiorum consularium die destinatum perperam præco non consulem ad populum, sed imperatorem pronunciavit.'

§ 13 *M. Popillius Lænas quartum consul futurus*] *M. Pompilius* Lov. 2. Harl. 2. Gaertn. Leid. 2. Port. et Hav. *M. Papilius* Lov. 3. *M. Popilius* Voss. duo, Leid. 1. Lov. 4. et fragm. Hav. Vide ad vi. 12. § 1. Tum *quartus consul* Voss. 2. et Lov. 3. *quarto consul* Harl. 2. Gaertn. et Hav. Vide ad v. 16. § 1. Mox alio ordine *memorabilis res gesta* Lov. 2. et 4. et nec *Romanus bellator mari erat* vett. edd. usque ad Aldum. *Bellaturus autem, pro bellator*, Harl. 2.

§ 14 *Quum litoribus arcerentur*] *A litoribus* Lov. 4. Male. Vide ad v. 8. § 8.

Aqua etiam præter cetera necessaria usui deficiente, Italiam reliquere] *Præter necessaria cetera usui* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *præter cetera usui necessaria* Lov. 4. *præter alia necessaria usui* vett. edd. Sed Frobenius primus a. 1535. *cetera, pro alia*, substituit, consentientibus scriptis. Tum *Italiam relinquere* Leid. 1. *Italiam liquere*

Hearnii Oxon. N.

§ 15 *Cujus populi ea, cujusque gentis classis fuerit, &c.*] Vereor ne *classis* ea Timoleontis Corinthii fuerit, qui priore anno Dionysium tyrannum Syracusanum vicit et regno exegit, legesque Siciliae victor dedit, ut scribit lib. xvi. Diodorus; qui idem fortasse Italiae quoque oram, tanta elatus victoria, classe tentaverit. Idem tamen post Postumii tyranni prædonis, aliorumque quorundam, quos idem Timoleon sustulit, meminit. *Sigon. Cujus gentis classis fuerit*, reliquis omissis, Leid. 1. *Cujus populi ea, cujus gentis* Klockian. *Cujus populi ea, cujusve gentis* legendum ad oram Livii conjecit A. Perizon.

Uterior Græcia, ea tempestate intestino fessa bello] Voces *ea tempestate* non adparent in Harl. 2. et Port. *ulterior Græciæ tempestate* perperam præfert Leid. 1. Mox *orebat*, pro *horrebat*, Lov. 1.

CAP. XXVII. § 1 *Domi concordia ordinum otium esset, ne nimis lætæ res essent*] *Domi concordia ordinum esset* Harl. 1. Male. Quod hic 'concordia ordinum otium,' supra 'ab seditio-nibus urbanis otium' vocat iv. 35. *Præterea ne nimis lætæ res essent* idem Harl. 2. sollempni scribarum lapsu. Vide ad xxxvii. 9. § 7. *Ne nimis res lætæ essent* Lov. 4.

Pestilentia civitatem adorta coëgit senatum imperare duumviris] Legendum *decemviris*. Gelen. Vox *civitatem* deest in Harl. 1. *civitatem adorta* in Lov. 2. *adorta coëgit senatum imperare* in Voss. 2. Leid. 1. et Lov. 3. Deinde *coëgit Patres præferunt* Port. Gaertn. et Hav. Vide ad xxxv. 56. § 3. Mox *imperare duumviris* ex scriptis unus Harl. 1. Ad quam scripturam proxime accedunt Voss. 2. Leid. 1. et Lov. 3. *his, vel hiis, viris præferentes*. At, loco *duumvirum* jam *decemviros* creatos esse, retulit Liv. vi. 42. *imperare decemviros* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1.

Eorumque monitu lectisternium fuit] *Eorum monitu lectist. actum* Harl. 2. Port. et Hav. *lectisternium actum* se etiam in Oxon. B. invenisse, auctor est Hearnius. At saltem dedissent *factum*. Ita enim Livius loquitur v. 13. 'Lectisternio tunc primum in urbe facto.' 'Lectisternium habitum est' dicit VIII. 25. et XXII. 10. Vulgatum tamen rectum est. Supra hoc lib. c. 2. 'Tertio tum post conditam urbem lectisternium fuit.'

§ 2 *Satricum ab Antiatribus colonia deducta]* *Reducta* Leid. 2. quomodo in hac locutione etiam peccabatur II. 21. § 7. Et solent passim 'deducere' et 'reducere' commutari in Mss. Vide ad VI. 26. § 8. *educta* est in Lov. 1. Mox *deruerant*, pro *diruerant*, Port. a m. pr. *diverterant* Lov. 4. et Flor. a m. pr.

Et cum Carthaginensibus legatis] Prima vocula deest in Hav. Deinde *cum Karthaginensibus*, vel *cum Carthaginensibus*, plerique codd. nostri. Sed vide ad XXVIII. 26. § 1. Mox vox *amicitiam* deficit in Leid. 1. *amicitiam* et *societatem* habent Gaertn. et vett. edd. usque ad Froben. qui ac dedit a. 1535.

§ 3 *T. Manlio Torquato II. C. Plautio consulibus]* Bis antea de hoc Manlio admonuimus: nam quo pacto hic *II. consul* dici potest, qui antea non fuit, nisi a. CCCXCVIII. pro *Cn. Manlio*, legas *T. Manlio*? Alii hoc in loco illud *iterum* ad C. Plautium posuere: qui tamen lib. VIII. ab initio non considerant *'iterum consulem'* dici, qui tum tertium erat. Duo autem Caii Plautii fuere, Proculus ac Venox. Proculus consul fuit a. CCCXCVII. Venox hoc loco et lib. VIII. ab initio: quare locum ambiguum puto. Et quis hæc omnia persequetur? Quantum errorem attulit historiæ Romanæ ambitio illa et immortalitatis sitis! *Glar.* In veteribus libris nota iterati honoris est adjuncta Torquato, (non Plautio) at abesse tamen ab

utroque debet. Nam nec Cassiodorus eam affert, et Torquatus in Capitolinis tabulis ea caret; quia numquam ante consulatum cepit, quum tamen bis dictaturam gesserit; et post *'iterum, tertiumque consul esse,'* non *'tertium quartumque,'* traditur. Neque vero Plautius ea nota affici debet, quia non est idem cum eo, qui paulo ante consul fuit; ille enim *'Proculi'* cognomen tulit, hic, ut opinor, *'Hypsæi:'* qua de re dicam in secundo hujus consulatu. *Sigon.* Iterati consulatus nota adscribitur T. Manlio Torquato in omnibus scriptis meis, præterquam in Lov. 2. qui neutri consuli addidit. Priori consuli adscribitur etiam in Hearnii Oxon. L. 2. B. C. et N. ut et in edd. vett. Postea Colonienses an. 1525. eandem notam transtulerunt ad alterum consulem C. Plautium, quorum exemplum deinde imitati sunt Cervic. Ascens. an. 1530. aliique. Quamvis autem Sigonius postea vocem *secundum* sive notam *II.* neutri consuli addendam docuerit, eamque ex contextu ejecerit, nemo tamen recte monentem audire voluit ante Gronovium, qui lectionem Sigonii a. 1665. recepit. Miror autem id non fecisse Gruterum in postrema ed. in qua exprimere emendationes Pighii solitus est. Is autem Sigonio consentit in Annal. ad a. CDVI. p. 297. Hunc autem primum T. Manlii consulatum esse, patet ex illis quæ dicta sunt ad c. 19. hujus lib. § 9.

Semunciarium tantum ex unciario fænus factum] *Semunciarium* Voss. 2. Lov. 2. 4. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et plures ex prioribus edd. Non multum hinc abit Lov. 3. transpositis literis *seniunciarium* præferens. Vide ad XXXIV. 1. § 3. Deinde *factum fænus* editi Aldo priores, qui, adstipulantibus scriptis, ordinem vocum mutavit, et *fænus factum* vulgavit.

In pensiones æquas triennii, ita ut quarta præsens esset, solutio æris alieni

dispensata est] Vet. lib. *in triennium*. Sigon. *Pensiones æquas in triennium* Harl. 2. *in pensiones æquas in triennium* Port. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. B. Optimi codd. aliique omnes in vulgatam scripturam conspirant. Doujatius tamen observat, æs alienum quatuor pensionibus dissolvi jussum esse, ita ut prima quarta pars statim repræsentaretur; quartæ aliæ partes sub finem primi, secundi, ac tertii anni, omnes intra triennium numerarentur. Hac de caussa legi malebat *in triennium*, vel potius *triennio*. Posset lectio *in pensiones æquas in triennium* recipi, si meliorum codicum auspicio probaretur. Ita enim loquitur xxx. 37. ‘Decem millia talentum, descripta pensionibus æquis in annos quinquaginta solverent.’ At tum potius, ut repetitionem τοῦ in vitaret, dicturus fuisse videtur Livius, *et pensionibus æquis in triennium solutio æris alieni dispensata est*, quomodo etiam loco laudato extulit. Potuisset etiam dicere ‘in pensiones æquas per triennium,’ ut xxxviii. 9. ‘Quingenta Euboica darent talenta: ex quibus ducenta præsentia, trecenta per annos sex, pensionibus æquis:’ vel ‘in pensiones æquas intra triennium,’ ut xxxviii. 38. ‘Argenti prohi duodecim millia Attica talenta dato intra duodecim annos pensionibus æquis.’ Quum tamen non tantum major pars codicum, sed et omnes integriores vulgatum servant, id mutare religio est. *Pensiones æquas triennii*, ut ‘pensiones decem annorum’ xxxiii. 30. ‘Mille talenta daret populo Romano: dimidium præsens, dimidium pensionibus decem annorum.’ ‘Æquæ pensiones triennii’ sunt æquæ ratione non tantum summæ solvendæ, sed et ratione temporis, intra quod solutio erat præstanda. Vox *triennii* male deficit in Lov. 4. Præterea ut quarta pars esset non recte obferunt Voss. 2. Lov. 3. et Port.

§ 4 *Fides tamen publica privatis diff-*
Delph. et Var. Clas.

ficultatibus potior ad curam senatui fuit] *Fides tū publica* Lov. 2. Vide ad xxii. 17. § 5. *Potius ad curam* Harl. 2. *ad curam senatus fuit* Lov. 4. a m. pr. *potior ad curam*, ut apud Cic. in Topic. c. 2. ‘Inveniendi vero artem, quæ Topice dicitur, quæque ad usum potior erat, totam reliquerunt.’ De Finib. 1. 4. ‘Judicabit nulla ad legendum his esse potiora.’

Quia tributo ac delectu supersessum] *Dilectu* Flor. Lov. 1. et Klockian. Vide ad xxxviii. 51. § 7. *Quia dilectus tributo supersessum* Leid. 1. *tributo ac delectui* Voss. 2. Harl. duo, Gaertn. et fragm. Hav. Cic. de Invent. 1. 40. ‘Sunt autem qui putant, nonnumquam posse complexione et oportere supersederi.’ Ad Fam. iv. 2. ‘Ut supersedeas hoc labore itineris.’ In verbis præcedd. *Levata maximæ res* errore operarum edidit Froben. 1535. quæ lectio tamen per reliquas edd. omnes propagata est, donec tandem D. Heinsius in Elzevir. emendaret.

§ 5 *M. Valerius Corvus secundum consul cum C. Petilio factus*] Petilio etiam adjiciendum II. quippe qui fuit consul a. cccxcv. nisi quis alium fuisse contendat: quod ut negari, ita sciri non potest. *Glar.* Quemadmodum ex sententia Glareani sciri nequit, consulem hujus anni C. Pæteliū diversum esse ab illo qui memoratur hoc lib. cap. 11. ita vicissim affirmari nequit, eundem esse: quare cautius egisset Glareanus, si non pronunciasset, Pæteliū etiam adjiciendum esse *secundum*. Verum ex mea aliorumque sententia illud *secundum* Pæteliū non est addendum. In nullo enim invenitur codice; ut nec apud Censor. de Die Nat. c. 17. neque etiam in ullis fastis, præsertim autem non in marmoribus Capitolinis, quæ, licet hoc anno lacera, Pæteli tamen cognomen VISOLVS præferunt, eique iterati consulatus notam II. non adjiciunt. Non addo, consules hujus anni et anni cccxcv. diver-

Livius.

23 Q

eos videri, quoniam hujus anni consul in marmoribus Capitolinis cognominatur *Visolus*, ab aliis *Libo*; unde Pighius eum duo illa cognomina *Libo Visolus* habuisse opinatur in *Annal.* ad an. cdvii. pag. 298. at consul an. cccxcv. Livio c. 11. vocatur C. *Pætilius Balbus*. Dixi enim ad illum locum, verisimilem esse conjecturam Sigonii, qui *Libo*, pro *Balbus*, emendandum censet, quoniam etiam illius anni consul *Libo Visolus* in marmoribus Capitolinis vocetur. Ceterum *Pætilio*, vel *Petilio*, scripti. Vide ad iii. 35. § 11. Tum *Corvus secundus consul* Voss. 2. Lov. 3. et Gaertn. *Corvus iterum consul* Lov. 4. In verbis seqq. *quum exultatio nuncia esset*, pro *quum ex Latio nunciatum esset*, præferunt Voss. 2. et Lov. 3. *quum exultatio nunciatum esset* Leid. 1.

Legatos ab Antio circumire populos] *Legatos Antio* Lov. 4. Male. Vide ad iv. 7. § 4. Tum *circuire* Hav. Vide ad iii. 6. § 9.

§ 6 *Nulla mora inter infensos diutino odio dimicandi facta est*] *Offensos diutino odio* Leid. 2. et Lov. 2. Vide Burm. ad Suet. Galb. c. 3. *infestos diutino odio* Lov. 1. a m. pr. sollemni scribarum errore. Vide ad ii. 46. § 7. *infensos tam diutino odio* Lov. 4. et Neapol. Latini. Sed 'infensus odio,' ut 'infensus ira' ii. 12. 'Rex simul ira infensus, periculoque contritus:' ubi tamen alii codd. præferunt *incensus*. Deinde τὸ est ignorat Lov. 2. Præterea verbis præcedd. *Antiates et alii Volsci* Lov. 4. Tum *si quid a Roma* Voss. 2. Lov. 3. Port. et Gaertn.

§ 7 *Volsci, ferocior ad rebellandum, quam ad bellandum, gens, certamine victi, fuga effusa*] Non ambigo de hac lectione, quam et vetustissimæ agnoscunt edd. Sed cur tam bona et aperta lectio Pall. membranas non habet assertores? ex quibus Pall. 1. ac 3. *Volsorum ad rebell. magis, quam ad bell., gens cert. victa fugit*. In Pal.

2. fuerat initio, *Volsci, ferocior ad rebell. gens, cert. victi*. Gebh. Codd. etiam quidam eorum, quos consului, a vulgato discedunt. *Volsorum fer. ad rebell., quam ad bell., gens cert. victa fugit* habet Voss. 2. *Volsorum ad rebell., quam ad bell., gens cert. victa fugit* fragm. Hav. a m. pr. in quo manus altera inter versus adscripsit vocem *ferocior*, et *fugit* mutavit in *fuga*. *Volsorum ad rebell. magis, quam ad bell., gens victa fugit* Lov. 3. Neque inde differt scriptura Lov. 2. nisi quod in eo sit *victi*, pro *victa*. Præterea *ferociter*, pro *ferocior*, præfert Leid. 2. *ferocior ad rebellandum magis* Gaertn. Nihil mutandum est. 'Volsci, gens ferocior' dictum est per adpositionem, ut xxxviii. 16. 'Galli, magna vis hominum, nullam gentem parem armis rati, in Dardanos pervenerunt:' ubi alia vide. Præterea *effusa Satrici mœnia petiit* fragm. Hav. *effusaque Satrici mœnia petit* Lov. 2. Verum et hic vulgatum *Volsci, &c. certamine victi, fuga effusa petunt* verum est. *Fuga effusa* Nostro frequentissimum est. Vide ad xl. 28. § 4.

Et, ne in muris quidem satis firma spe] Vocula *ne* a librario Hav. omissa est. Tum *satis firma spē* Leid. 1. et Harl. 1. *satis firma spem* Flor. *satis firma spes* Port. Librariis fraudi fuisse videtur, quod non adsecuti sint, hæc dicta esse per ellipsin participii verbi substantivi, quam ob causam alibi etiam sæpe errarunt. Vide ad iv. 47. § 7.

Ad quatuor millia militum, præter multitudinem inbellem, sese dedidere] *Agmen mil. præter mult.* Lov. 2. *ad duum milium præter mult.* Voss. 2. et Lov. 3. sed 'quatuor millia deditorum' mox memorantur. *Ad quatuor millia præter mult.* Harl. duo, Port. Gaertn. omnesque edd. usque ad Jac. Gronov. qui primus, adoptata voce, *ad quatuor millia militum* edi curavit: quomodo etiam præferunt reliqui codd. nisi quod alio ordine *ad quatuor*

militum millia sit in solo Flor. Vox militum exciderat ob similitudinem alterius millia, vel milia; unde etiam factum, ut ea omissa in uno et altero Msto milium, pro milia, scriptum fuerit. Deinde præter imbellem mult. Lov. 4. Insuper sese dedere idem Lov. 4. se dedere edd. Rom. 1472. et Parm. Sed sæpius dedere et dare commutantur. Vide ad xxxix. 50. § 9.

§ 8 *Oppidum dirutum atque incensum] Diruptum Voss. 1. Lov. 1. et fragm. Hav. sed duo posteriores codd. a m. pr. nam a m. altera litera p deleta est. Vide ad ix. 45. § 17.*

Ab æde tantum Matris Matutæ abstinere ignem] Ratio forte fuit prodigium memoratum vi. 33. Superfuit itaque adhuc tempore belli Punici secundi, xxviii. 11. Abstinerunt ignem est in Gaertn.

Extra prædam quatuor millia deditorum habita] Habiti Mediol. edd. 1495. et 1505. ac Ven. 1498. Idem etiam in contextum receperunt Ascens. 1513. et 1516. ac Paris. 1529. altera lectione in marginem rejecta. Id ferri posset, si codd. fide niteretur: alibi enim Livinus ita loqui solitus est. Vide ad xxxvii. 39. § 12. At recepta lectio in scriptis constanter superest, nisi quod habitæ legat Leid. 1. ubi ultima litera e perperam adhæsit ex principio vocis seq.

Eos victos consul ante currum triumphans egit] Eos victos Voss. 1. Vide ad xxx. 12. § 7. eos victor consul Port. Sed recepta scriptura proba est. Mox venditisque, adscita conjunctione que, Port. et Hav.

§ 9 *Idque magis verisimile est, quam deditos venisse] Idque magis verisimile Leid. 1. idque magis verosimile Port. a m. pr. id magis verisimile edd. principes. Particulam que primus addidit Froben. 1535. eamque servant omnes scripti. Præterea venisse Voss. duo, Leid. 2. Flor. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. duo, Gaertn. et Hav.*

CAP. XXVIII. § 1 *M. Fabius Dorsuo] Dorso, ut supra dixi. Sigon. Dorsuo servant Voss. 1. Leid. duo, Lov. 1. 3. 4. Harl. 1. et, ut videtur, Flor. ex quo nihil notatum video. Corruptius Dorsus habent Voss. 2. Gaertn. et fragm. Hav. Corruptissime Drusus Lov. 2. Harl. 2. et Port. Solus meorum Hav. minimæ auctoritatis codex, hic tamen recte Dorso præfert, quam scripturam probat et adstruit Pighius in Annal. ad a. cdviii. p. 300. Vide etiam ad v. 46. § 2. Vetustæ edd. partim Dorsuo, partim Dorsus receperunt.*

Auruncum inde bellum ab repentina populatione captum] Aruncum Lov. 2. Harl. 2. Port. et fragm. Hav. inaruncum Voss. 2. inarum cum Lov. 3. Au& cum Gaertn. cum edd. antiquioribus. Vide ad ii. 16. § 8. et mox § 3. Deinde, pro inde, est in edd. Rom. 1472. et Parm. Vide ad xxxvi. 24. § 10. Tum a repentina Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. Port. Gaertn. et Hav. Hinc vox populatione deficit in Leid. 2. Deinde captum, pro captum, legit Port. Vide ad vi. 27. § 4.

§ 2 *Dictator velut adversus armatum jam Latium L. Furius creatus] Adversum arm. jam Latium Flor. Voss. duo, Leid. duo, Lov. 1. 3. Harl. 1. et Gaertn. Verum non modo ingratus sonus lectionem hanc rejiciendam probat, sed etiam mos Livii, de quo vide ad Epit. Liv. lib. xlviii. Latinum Lov. 1. a m. pr. et Lov. 2. Post eam vocem verbum esset inseritur perperam in Gaertn. Denique vel Furius Flor. Paulo ante Latini nominis, ordine mutato, Lov. 4.*

Cn. Manlius Capitolinum] C. Manlius Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. ac 2. Vide hoc lib. c. 3. § 3. T. Manlius Lov. 2. Port. Gaertn. et Hav. Coš. Manlius Leid. 1.

§ 3 *Delectus sine vacationibus habitus esset] Dilectus Flor. et Leid. 1. Vide ad xxxvii. 51. § 7. Sine vacationibus Harl. 2. et ed. Parm. Vide*

ad lib. v. cap. 8. § 2. *Tum habitus est* Hav.

Legiones, quantum maturari potuit, in Auruncos ductæ] Quantum exsulat a Leid. 1. Ejus loco qui tum præfert Harl. 2. *maturare potuit legiones* Leid. 2. Deinde in *Aruncos* Voss. 2. Lov. 2. 3. et Port. in *Arruncos* fragm. Hav. in *Auruncium* Harl. 2. et Hav. Forte dare voluerunt in *Auruncum*, ut se in Oxon. B. invenisse Hearne testatur. At nullus præterea huic lectioni favet. In *auris eos* Gaertn. Vide paullo ante ad § 1. et ad VIII. 15. § 3. Præterea ducit Lov. 2.

Prædonum magis, quam hostium] Quam hominum Lov. 4. sollemni librorum aberratione. Vide ad XXIII. 37. § 11. Supra III. 7. 'Volscis Æquisque prædonum potius mentem, quam hostium, dedit.'

Prima itaque acie debellatum] *Prima utique acie* Voss. 2. Lov. 3. et Gaertn. Sæpe ita variant scribæ in codd. antiquis. Vide ad III. 52. § 5. v. 43. § 4. Infra hoc lib. c. 30. § 18. VIII. 13. § 17. IX. 43. § 11. et alibi. Deinde *debellatum est* non modo scripti Flor. Voss. 1. Leid. duo, Lov. 1. 2. 3. 4. (in Lov. 5. hic folium deesse supra monitum est,) Harl. duo, Port. Klockian. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. ac B. sed etiam omnes excusi usque ad Gronovium, qui, nulla hujus mutationis reddita causa, omisit *et est*, exemplum ejus reliquis recentioribus secutis; quod pristino loco restitui.

§ 4 *Dictator tamen, quia et ultro bellum intulerant, et sine detractatione]* *Dictator autem, quia* Klockian. *Dictator tum, quia* Port. Infinitis locis voces *tū*, id est *tamen*, et *tū*, id est *tum*, in Mss. confunduntur. Vide ad XXII. 17. § 5. *Dictator tumque* Gaertn. Similiter etiam confundi *et q;* id est *que*, et *q²*, id est *quia*, vidimus ad v. 29. § 3. Tum prior vocula et omittitur in Leid. 2. Lov. 1. Harl. 1. Port. et Hav. Vide ad II. 44. § 3. Hinc

intulerat Voss. 2. *intulerunt* Leid. 1. Deinde posterius et omittitur in Hav. Insuper sine detractatione Port. sine detractatione Flor. Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. sine detractatione Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Vide ad lib. XXXIV. cap. 15. § 9.

Se certamini obferebant] *Sine certamine obferebant* Hav. *se certatum obferebant* fragm. Hav. a m. pr. *se ad certamen obferebant* Harl. 2. Sed 'obferre se certamini,' ut 'obferre se concordia' II. 60. § 2. ubi vide quæ notantur.

Ædem Junoni Monetæ vocit] *Junoni monitate* Leid. 1. et Harl. 1. *Junoni Monitæ* Flor. quomodo mox § 6. in eodem Flor. Leid. 1. et Harl. 1. scriptum superest. Vox *vocit* perperam deficit in Port.

Cujus damnatus voti] 'Votum' Cic. de Leg. II. 16. dixit esse 'sponsionem qua Deo obligamur,' ut interrum juristarum ac theologorum definitiones prætermittamus. Qui vero vota pro re aliqua a Diis impetranda faciebat, 'vovere,' seu 'vota suscipere' et 'nuncupare vota' dicebatur. Qui vero solvebat, 'persolvere,' et 'signare vota.' Cujusmodi quum passim exstent exempla, satis erit Plinium audire ad Trajan. x. 36. 'Solennia vota pro incolumitate tua et suscepimus et solvimus, precati Deos, ut velint semper ea solvi, semperque signari:' ad quod et illud Juvenalis Satyr. x. 55. spectat, 'Propter quæ fas est genua incerare Deorum.' Nam cereas tabellas literis signatas, quæ votum explicabant, Deorum imaginibus affigebant. At, qui votum susceperat, necdum voti compos persolverat, 'rens voti' appellabatur Virg. Æneid. v. 236. 'Vobis lætus ego candentem litore taurum Constituam ante aras, voti reus:' hoc est, ut Servius interpretatur, 'voti debitor:' quem locum quoque enarrans Macrobius Saturnal. III. 2. 'Hæc vox,' in-

quit, 'propria sacrorum est, ut reus vocetur, qui suscepto voto numinibus se obligat.' Qui vero voto suscepto assecutus id, pro quo voverat, nondum tamen soluto voto 'damnatus voti' dicebatur: quod clare Livii dicta xxvii. 45. demonstrant: 'Deos omnes,' ait, 'Deasque precabantur, ut illis faustum iter felixque pugna, matura ex hostibus victoria esset, damnarenturque ipsi votorum, quæ pro iis suscepissent:' et v. 25. 'Hand mirum id quidem esse, furere civitatem, quæ, damnata voti, omnium rerum potio rem curam, quam religione se eximendi, habeat:' et xxxix. 9. scribit, 'Se pro ægroto vovisse, ubi primum convalesceret, Bacchis eum se initiaturam: damnatam voti Deum benignitate exsolvere id velle.' Virg. Ecl. v. 79. 'tibi sic vota quotannis Agricola facient; damnabis tu quoque votis:' ubi Servius, 'Quum præstiteris,' inquit, 'quæ homines te oraverint, reddes illos obnoxios ad vota solvenda. Nam sumus voti damnati et obnoxii, antequam reddamus.' Ex quibus patet, Alex. ab Alex. Genial. iii. 22. perperam 'damnatum voti' interpretatum, qui voti compos vota exsolvisset; quod præcipue ex præsentis loco dignoscitur. Nam dictator voti damnatus, nondum eo soluto, dictatura se abdicavit. Cui voto subsequenti anno satisfactum, statim subdit Livius. *M. Donatus*. Alia vide apud Brisson. de Formul. ii. 102. Adde Alciat. ad l. 6. ff. de Verb. Signif. Ceterum *eius damnatus voti* Harl. 2. et Port. Mox *revertit*, pro *revertisset*, Klockian.

§ 5 *Duumviro ad eandem ædem pro amplitudine populi Romani faciendam*] Vet. lib. *ad eam ædem*. Sigon. Flor. Voss. uterque, Rott. *ad eam ædem*. J. F. Gron. *Ad eam ædem* etiam omnes mei, et Oxon. Hearnii codd. Vide ad x. 10. § 6. Præterea *dum*, pro *duumviro*, Lov. 4. Deinde pro am-

plitudine reip. *faciendam* Lov. 2. Vide ad xxxviii. 58. § 6. *Amplit. pop. Rom. faciendam*, omissa præpositione, Harl. 2. pro *ampl. pop. Rom. faciendam* Hav.

Quæ area ædium M. Manlii Capitolini fuerat] *Quæ aurea ædium* Lov. 1. Vox *area* deest in Lov. 4. vox *ædium* in Hearnii Oxon. C. utrumque vocabulum in Gaertn. Tum *M. Manlii Capitolium fuerat* legit fragm. Hav. *M. Manlii Capitolini fuit* Port. De æde M. Manlii in Capitolio vide vi. 20.

§ 6 *Exercitu ad bellum Volscum usi, Soram, &c. ceperunt*] *Usis oram*, perperam divisit literis, Voss. 2. et Lov. 3. *versi*, *Soram* Harl. 2. Port. et Hav. Crediderunt librarii, per compendium scriptum fuisse *u'si*, qui error admodum frequens est. Duplici errore lapsus est librarius Gaertn. *versis oram* præferens. At *exer. ad bell. Vols. verso, coram ceperunt* præfert Lov. 2. Præterea *incautos orti*, pro *adorti*, Lov. 3. *in cautes adorti* Leid. 1. *incautos adorunt* Harl. 1.

Ædes Monetæ dedicatur] Vide ad § 4. Hanc autem ædem Kalendis Junii dedicatam esse, ex Macrobi. Saturn. i. 12. observat Pighius in Annal. ad a. CDIX. p. 301.

C. Marcio Rutilo tertium, T. Manlio Torquato secundum consulibus] Quidam codd. utrique *tertium* dederunt, quidam *secundum*, sed utrique errant. Martius enim ter fuit hic consul, Manlius iterum, utcumque in prioribus instituatur lectio. *Glar*. Quinam sint, qui utrumque hoc anno tertium consulatum adeptum existimarint, nondum inveni: utrique vero notam II. addunt Colon. edd. 1525. et quædam aliæ: vocem *secundum* ed. Cervicorni: vocem *iterum* Ascens. 1530. quæ lectio nullius codicis fide nititur. Unus enim Lov. 4. priorem consulem *quartum*, alterum *tertium* fuisse dicit: unus etiam Lov. 2. priori numerum

nullum addit: reliqui omnes *Manlium tertium*, *Manlium secundum* fuisse tradunt, quod recte Glareanus hoc loco probavit. Verum ita admitti nequit conjectura, quam proposuit hoc lib. c. 19. § 2. nempe c. 16. § 1. pro *Cn. Manlio* legendum esse *T. Manlio*. Ceterum posteriori consuli male prænomen *Gn.* tribuitur in fragm. Hav. *M. T.* in Lov. 2.

§ 7 *Simile vetusto montis Albani prodigio*] Hoc prodigium factum est Tullo Hostilio regnante, ut scripsit i. 31. *Sigon.* Paulo ante *dedicatione secutum* perperam est in Leid. 1. et Harl. 1.

Namque et lapidibus pluit, et nox interdiu visa intendi] Dodwellus de Cyclis Dissert. x. § 80. scribit, se non facile credere verba hæc ad eclipsin aliquam, quæ A. U. cdxii. Varro- niano contigerit, fuisse referenda: nam sibi ægre persuaderi, eclipsium causas hoc sæculo Romanis fuisse explicatas; neque verba Livii eclipsin compertam supponere, et satis apte referri posse ad tenebras, quæ, propter nebulas, vel aliam quamcumque causam, evenerunt. Hic quoque mihi accidit, quod sæpe alibi in legendis illius scriptis, ut, quæ lego, non intelligam: quæ fortasse mea, non illius, culpa est. Primum non scio, quinam illi sint, qui hoc A. U. solem defecisse dicant. Si eorum sententia non alio fundamento, quam his verbis Livii, nititur, adsentior Dodwello, ex his non magis colligi posse defectionem solis, quam ex iis quæ leguntur xxxviii. 36. 'Luce inter horam tertiam ferme et quartam tenebræ obortæ fuerant.' Nam de defectione solis aut lunæ aliter loquitur. Vide xxxvii. 4. et xlv. 37. Sin autem id ex astronomicis rationibus probatum dederunt, frustra adversus eos verborum argutiis contenditur. Deinde plane non video, quid valeat ratio, ob quam vir doctissimus dicit,

se non facile credere, verba Livii ad eclipsin fuisse referenda, 'quia' nimirum 'hoc sæculo Romanis non explicatæ erant causæ eclipsium.' Nam quis unquam ab historico, qui solem aut lunam defecisse, vel terram movisse, vel cometen fulsisse, vel quid aliud rerum naturalium prodidit, exegit, ut rerum illarum causas et rationes cognitatas atque explicatas haberet? *Duk. Nam et lapidibus* Harl. 2. quomodo etiam alibi errarunt operæ. Vide ad iv. 56. § 2. v. 22. § 4. et c. 47. § 2. Infra ad cap. seq. § 6. ad viii. 36. § 2. atque alia loca. Tum *lapidibus pluit* Voss. 2. et Gaertn. similiterque se in duobus Pall. invenisse, monuit Gebhard. ad iii. 10. § 6. Vide ad i. 31. § 1. Vocem *pluit* omittit Hav. Deinde *vox interdiu* Lov. 2. Vide ad v. 44. § 6. *Nos interdiu* Lov. 1. Vocabulum *nox* deficit in Voss. 2. Tum *visa incendi* Voss. 2. qualis varietas alibi sæpe in Mss. occurrit. Vide ad i. 25. § 2. *visa intendente* Flor. sed ultimæ literæ superscribitur τδ r, quasi vellet *visa intendere*: at ita legendum foret, *visa se intendere*, ut i. 57. 'Quo quum primis se intenditibus tenebris pervenisset:' ubi alia exempla notavit Gronov. Obseq. de Prodig. c. 123. 'Circa horam undecimam nox se intendit.' Nihil tamen mutandum, et Florentini cod. librarium lapsus esse, aliorum codicum consensus ostendit. Mox *libris quoque inspectis* Harl. 2. Port. et Hav. Vide ad v. 27. § 1.

§ 8 *Dictus P. Valerius Publicola*] Prænomen omiserunt Harl. 2. Port. et Hav.

Magister equitum ei Q. Fabius Ambustus datus est] *Magister equitum Q. Fabius Ambustus dictus est* Lov. 4. Sed vox *dictus* modo præcessit. Confunduntur autem hæc vocabula etiam iii. 31. § 5. et hoc lib. c. 31. § 8. *Td ei* exsulat etiam ab Hav. cujus loco et præferunt Leid. 1. et Gaertn. Ce-

terum ultima vox est multæque sequentes usque ad finem hujus § desunt in Harl. 1.

Non tribus tantum supplicatum ire placuit, sed finitimos etiam populos] *Non tantum tribus* Port. et Hav. Tum *ire supplicatum* Gaertn. Deinde *finitimos populos etiam* Voss. 2. Ceterum *supplicatum ire, &c. quo quisque die perperam omittuntur* in Harl. 1.

Quo quisque die supplicarent] *Qua quisque die* Lov. 2. Hinc *supplicare* Port. *supplicaret* Voss. 2. Lov. 2. Hav. et Hearnii Oxon. N. Male. Vide ad l. II. c. 22. § 7.

§ 9 *Judicia eo anno populi Romani tristia in fœneratores facta*] Abest a Mss. τὸ Romani. J. F. Gron. Eadem vox non tantum abest etiam ab omnibus meis, et Hearnii Oxoniensibus Mss. sed etiam ab omnibus edd. usque ad ultimam Gruteri; quæ, nescio qua auctoritate, eam recepit. Unde recte a Gronovio iterum expuncta est. *Tristia populi* alio ordine Port. a m. pr. et Hav. *tristicia*, vel *tristitia*, pro *tristia*, Flor. Leid. 1. Lov. 1. 2. 4. Harl. 1. et Gaertn. Vide ad IV. 52. § 5.

Quibus ab ædilibus dictæ dies essent] Legendum ab ædil. dicta dies. Gelen. *Dictæ dies essent* primus ediderat Aldus, eamque scripturam servant tantum non omnes codd. mei, nisi quod *dictæ dies esse* sit in Leid. 2. Lov. 2. et fragm. Hav. a m. sec. An ergo ideo numero plurali utitur, quod cuilibet fœneratorum alia atque alia dies dicta sit? Verum vel ita numerum unitatis adhibet Livius x. 13. 'Eo anno plerisque dies dicta ab ædilibus, quia plus, quam quod lege finitum erat, agri possiderent.' c. 23. 'Ædiles cures aliquot fœneratoribus diem dixerunt.' Gelenio itaque adsentior.

Et res, haud ulla insigni ad memoriam caussa, ad interregnum rediit] *Ea res* edd. Rom. 1472. et Parm. Tum *haud illa insigni* Voss. 2. Vide ad xxv. 11. § 3. Hinc *ad interregnum re-*

dit Flor. Voss. duo, Leid. duo, Lov. 1. 2. 3. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Vide ad xxxvi. 35. § 2.

§ 10 *Ex interregno, ut id actum videri posset, ambo patricii consules creati sunt*] Priore etiam anno ambo patricii consules fuerunt, cujus tamen rei non meminit: Fabius, inquam, et Sulpicius. Sigon. Verum hi non anno priore, sed biennio antea consules creati sunt. Ceterum *Ex interr. id actum videri potest* Klockian. *Ex interr. id actum videri posset* fragm. Hav. a m. pr. *Ex interr. et id actum videri posset* Gaertn. *Ex interr., ut id actum videri possit* Lov. 2. *Ex interr., ut id actum videri posse* Port. Tò sunt non adparet in Lov. 3.

M. Valerius Corvus tertium, A. Cornelius Cossus] Vocem *tertium* non agnoscunt Gaertn. et Hearnii Oxon. C. Tum et *A. Cornelius* Port. et Hav. et *M. Cornelius* fragm. Hav. Sed *Cornelii* prænomen exsulat ab Hearnii Oxon. L. 2.

CAP. XXIX. § 1 *Et longinquitate vel regionum, vel temporum spatio*] Suspectum est ultimum vocabulum, tamquam insertum ab aliquo, qui 'longinquum' de tempore dici non putabat. Vide Observ. IV. 11. Lib. IX. c. 24. 'Et aut tempore longinqua, aut præceps periculo victoria esset.' J. F. Gron. Vox *spatio* haud male meo judicio suspecta est Gronovio. 'Longinquus' enim et 'longinquitas' sæpissime apud Livium non tantum de loci, sed et temporis spatio adhiberi solent. Supra I. 31. 'Donec ipse quoque longinquo morbo est implicitus.' II. 14. 'Inopi tum urbe ab longinqua obsidione.' v. 5. 'Cibi gratia præsentis aut potionis longinquum et forsitan insanabilem morbum efficiat.' c. 6. 'Ut exercitum Romanum non tedium longinquæ obpugnationis, non vis hiemis ab urbe circumsessa semel amovere possit.' c. 11. 'Quibus diutina militia longinquitasque belli sit gravis.' c. 15. 'Jam per lon-

ginitatem belli commercio sermonum facto.' VI. 8. 'Cohortatus milites, ne, tamquam Veios obpugnantes, in opere longinquo sese tenerent: ' hoc lib. c. 16. 'Exercitum in agrum Privernatem, integrum pace longinqua, induxit.' XXI. 23. 'Constat, non tam bello motos, quam longinquitate viæ.' XLI. 21. 'Longinquo, maxime quartanæ, implicabantur morbo.' Etiam alios scriptores similiter locutos esse, patebit ex illis quæ notavit Jac. Gronovius ad Cic. de Senect. c. 12. Broekhus. ad Prop. El. I. 6. 27. et quæ dixi ad Silli VI. 628. Pro longinquitate Harl. 2. præfert propinquitate; et ita m. sec. emendatum erat in Gaertn. et in contextu Voss. 2. exstabat, in quo posteriori inter versus adscriptum erat longinquitate. Tum religionum Voss. 1. Leid. 1. Lov. 1. 2. Harl. 1. Port. a m. pr. et Hav. Alibi hæ voces commutari solent. Vide ad Epit. Liv. lib. II. ad v. 34. § 7. c. 54. § 3. et alibi. Adde Burm. ad Sueton. Aug. c. 90. Deinde vel temporis Leid. 2. Paulo ante Majora dehinc bella Lov. 4. Majora hinc bella, omissa vocula jam, Hearnii Oxon. L. 2.

Quibus bellatum est, dicentur] Verbum est non adparet in Harl. 2. Port. et Hav. Vox sequens dicentur omittitur in Lov. 4. Sed dice'tur, id est dicere'tur, pro dic'tur, id est, dicentur, præfert Gaertn. Similiter erratum est supra in Mss. VI. 18. § 7. Dice'rentur exhibet Hav. Vide quæ notantur ad II. 56. § 7.

Adversus Samnites, gentem opibus armisque validam] Adversus Samnitum Hearnii Oxon. L. 1. et B. reliquis inivitis.

§ 2 Samnitium bellum, ancipiti Marte gestum] Samniticum bellum Voss. 1. pro varia lectione in margine, Leid. 2. Lov. 1. 2. et Harl. 2. Sed infra similiter, ut hoc loco, X. 31. 'Supersunt etiam nunc Samnitium bella.' Samnitum bellum Port. et edd. Mediol.

1495. Ven. 1498. et quædam aliæ. Et ita plerumque alibi multi codd. præferre solent. Male. Vide ad XXIII. 11. § 11. Tum ancipite Marte gestum est Voss. 2. et Lov. 3. ancipiti gestum Marte Leid. 2. et Lov. 1. ancipiti Marte gestum est edd. Rom. 1472. et Parm.

Quanta rerum moles] Sic Mss. non mole. J. F. Gron. Moles non tantum etiam omnes mei Mss. sed et omnes edd. usque ad D. Heinsium, qui apud Elzevir. mole vulgavit, verisimiliter operarum errore.

In hanc magnitudinem, quæ vix sustinetur] Qua vix sustinetur Lov. 2. qua vix sustinet Leid. 1. Vide ad X. 10. § 1.

§ 3 Belli autem caussa cum Samnitibus, Romanis, &c. extrinsecus venit] Belli autem caussa Samnitibusque Romanisque Lov. 3. sed prius que delendum esse, subjectis notis librarius docuit. Belli autem caussa cum Samnitibus Romanisque Voss. 2. non placet; ut nec quod Romani legant Port. et Hav. Perperam etiam Etruscus venit, pro extrinsecus, Leid. 2. Una autem voce auctior Gaertn. societate amicitiaeque invicem juncti legit. Mox inter ipsos orta est alio ordine Lov. 4.

§ 4 Inopes ad opulentiorum auxilium confugere] Ad aux. opul. Lov. 4. 'Opulentus' autem hic est potens, viribus prævalens. Vide ad II. 21. § 5. Ceterum opulentorum est in edd. Rom. 1472. et Parm.

§ 5 Magis nomen ad præsidium sociorum, quam vires, quum adtulissent] Curtius IV. 12. 'Indi ceterique Rubri maris adcolæ, nomina verius, quam auxilia, post currus erant.' Vide ad III. 65. § 9.

Fluentes luxu ab duratis usu armorum in Sidicino pulsi agro] Fruentes luxu Port. Infra hoc lib. c. 32. 'Campanos quidem haud dubie magis nimio luxu fluentibus rebus mollitiaque sua, quam vi hostium, victos esse.' Cic. de Amic. c. 15. 'Non ergo erunt ho-

mines deliciis diffuentes audiendi.' Vide Dukerum ad Flori IV. 12. § 65. Deinde a duratis Leid. 2. Lov. 4. et fragm. Hav. in Sidicino pulso agro Hav. Vide ad VI. 3. § 8. In Sidicino agro pulsi Lov. 4.

In se deinde molem omnem belli verterunt] Præpositio in omittitur in Leid. 1. Deinde omnem belli molem vertere Lov. 4. molem omnem verterunt belli fragm. Hav. a m. pr. vertunt, pro verterunt, Leid. 2. Vide ad X. 12. § 4. Similiter variant codd. mox § seq.

§ 6 Namque Samnites ipsam arcem finitimorum Campanos adorti] Nam Samnites Leid. 2. Lov. 1. 2. Harl. 2. Port. et Hav. Vide ad cap. præc. § 7. Hinc ipsam arcem finit. Campanorum Leid. 2. Harl. 2. Port. et Hav. Atque ita in optimo Flor. a m. sec. interpolatum est. Male. Ipsi Campani hoc loco finitimorum 'arx' vocantur, id est, eorum præsidium, auxilium. Ita VII. 34. 'Arx illa est spei salutisque nostræ.' Cic. Orat. Philipp. VIII. 8. 'Quum ad nos Cotylam mitteret, ornamentum atque arcem amicorum suorum.'

Unde æque facilis victoria, prædæ atque gloriæ plus esset] Inde ut facilis victoria, et prædæ atque gloriæ plus esset Harl. 2. Port. et Hav.

Tifata, imminentes Capuæ colles] Tifata Voss. 2. Lov. 3. Harl. 1. et fragm. Hav. a m. pr. Tifatam Harl. 2. Port. Hav. et Hearnii Oxon. N. et B. Similiter etiam a m. sec. interpolatum erat in optimo Flor. At Tifata nomen montis est numero plurali. Silius Ital. XIII. 219. 'Tifata umbrifero generatum monte Calenum Nutriant, audere trucem.' Infra XXIII. 36. 'Super Capuam in Tifatibus habebat castra.' XXVI. 5. 'In valle occulta post Tifata montem imminensem Capuæ consedit.' Alia loca vide apud Cluver. Ital. Ant. I. IV. c. 5. p. 1178. Præterea imminensem Capuæ collem Harl. 2. Port. Hav. et Hearnii Oxon. N. et B. Montem quidem vocat loco

laud. Livinus; vulgatum tamen, quod reliqui codd. tuentur, non mutem; quum potuerit esse mons plures colles, sive tumulos, habens. Certe 'tumulos' ei etiam adscribit Silius Ital. XII. 487. 'Tifata invadit propior, qua mœnibus instat Collis, et e tumulis subjectam despicit urbem.'

Descendunt inde... Capuam Tifatæque interfacet] Descenderunt Port. Hav. et Hearnii Oxon. B. et C. Vide ante § præc. Tum Tifatæque Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. Harl. 1. et fragm. Hav. a m. pr. Tifatemque Leid. 2. Tifatamque Voss. 1. Leid. 1. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. N. B. et C. Vide ad verba præc.

§ 7 Campani intra mœnia compulsi. Quum robore] [Vid. Lectt. Varr.] Gronovii emendationi nulli codd. favent, neque etiam illam necessariam existimo, modo mutata interpunctione locus ita distinguatur, quemadmodum in contextu exprimi curavi, et omnes etiam præferunt usque ad Gruter. qui in postumum ed. recepit distinctionem, quæ Gronovio displicuit, et ab omnibus recentioribus servata est. Neque tantum Gronovii emendationem non necessariam, sed ne admitti quidem posse, existimo. Si enim legamus Campanis intra mœnia compulsis, non video, quo commode referendum sit, quod sequitur, 'coacti sunt.' At nunc cohærent 'Campani, intra mœnia compulsi, coacti sunt ab Romanis petere auxilium, robore juv. suæ acciso.' Et ita τὸ suæ incommodum non est. Ceterum inter mœnia habent Voss. 2. Lov. 2. in contextu, Lov. 3. et Hav. quomodo etiam operarum errore præferunt edd. Basil. 1539. et Curionis. Et ita librarii quoque sæpius in Mss. peccarunt. Vide ad V. 27. § 3. Tum pulsi edd. vett. usque ad Aldum, qui compulsi dedit, consentientibus scriptis. Paulo ante vox prælio non adparebat in Hav. inertia scribæ.

Quum robore juventutis suæ occiso]

Acciso est in archetypis, non *occiso*. Gelen. *Occiso* servant Voss. 1. a m. sec. Voss. 2. Leid. 2. et Lov. 1. 2. ac 3. *absciso* inveni in Port. Harl. 2. et Gaertn. *abscisso* in Hav. Sed *acciso*, ut Gelenius restituit, præferunt Flor. Voss. 1. a m. pr. Leid. 1. Lov. 4. Harl. 1. Klockian. fragm. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm. quod verum esse iudico. Passim enim ‘*adcisus*’ nunc in ‘*occisus*,’ nunc in ‘*abscisus*’ commutatur. Vide ad III. 10. § 8. ubi viri docti pluribus de hac voce egerunt. Adde quæ notavi ad Sili Ital. II. 392. Mox nulla spes esset propinqua alio ordine editi ante Aldum, qui, concinentibus scriptis, ut nunc editur, vulgari curavit. Præterea a Romanis Voss. ambo, Lov. 1. et Gaertn. CAP. XXX. § 1 *In hanc sententiam locuti sunt: Populus nos Campanus legatos ad vos, Patres conscripti, misit*] Hæc petitio Campanorum expressa est ex lib. I. Thucydidis c. 32. quo in loco Coreyræi auxilium ab Atheniensibus petunt. Quod quisque intelliget, qui utrasque orationes comparabit. Sigon. Vocem *legatos* non reperit Hearnius in Oxon. L. 1. qui vocem *conscripti* similiter non invenit in B. Eandem negligunt Harl. 1. Port. et Hav. Præterea in hanc sententiam sunt locuti legit Gaertn.

Amicitiam in perpetuum, auxilium præsens a vobis petitum] In ed. quæ sub nomine Sigonii, sed diu post ejus mortem, prodiit Venet. 1592. editum exstat *auxilium in præsens*: quod qua auctoritate receptum sit, se nescire profitetur Hearnius. Ita vero scribendum esse, etiam A. Perizonius ad marginem Livii conjecit, adscripto hoc loco ex Livii VII. 37. ‘*Milites duplici frumento in perpetuum, in præsentia singulis bubus binisque privis tunicis donati.*’ Ex omnibus autem codd. quos evolvi, ita unus præfert Lov. 2. Et potuit sane illud in intercidisse ob similitudinem ultimæ literæ vocis præcedentis *aux-*

ilium, quemadmodum alibi sæpe factum. Vide ad X. 13. § 3. Ita fere locutus est Livius II. 42. ‘*Nec in præsens modo, sed in venientem etiam annum M. Fabium, Kæsonis fratrem, et magis invisum alterum plebi accusatione Sp. Cassii L. Valerium consulem dedit.*’ VIII. 7. ‘*Manlianaque imperia non in præsentia modo horrenda, sed exempli etiam tristis in posterum essent.*’ XLII. 47. ‘*Interdum in præsens tempus plus profici dolo, quam virtute: sed ejus demum animum in perpetuum vinci, cui,*’ &c. Etiam Cic. ad Brut. Epist. XV. ‘*Ut et in præsens sceleratos cives timore ab inpugnanda patria deterrerem, et in posterum documentum statuerem, ne quis talem amentiam vellet imitari.*’ Verum quum omnes alii codd. in editam lectionem conspirent, eam veriore esse existimo; præsertim quum Livius, qui variandi orationem quamcumque occasionem captavit, eam ob causam hic etiam potius *amicitiam in perpetuum, auxilium præsens* dixisse videatur, quam vel *amicitiam perpetuam, auxilium præsens*, vel *amicitiam in perpetuum, auxilium in præsens*. Sane simili varietate orationem distinguit IX. 3. ‘*Priore se consilio cum potentissimo populo perpetuam firmare pacem: altero consilio in multas ætates bellum differre:*’ et XLV. 18. ‘*Ut et in libertate gentes quæ essent, tutam eam sibi perpetuamque sub tutela populi Romani esse; et quæ sub regibus viverent, et in præsens tempus mitiores eos justioresque respectu populi Romani habere se.*’ Similia alia vide ad XXXVIII. 39. § 10.

§ 2 *Petissemus, sicut cæpta celerius, ita infirmiore vinculo contracta esset*] *Petissemus* Gaertn. Male. Ita restitui V. 39. ‘*Quum pars major ex acie Veios petisset:*’ ubi etiam antea edebatur *petisisset*. Vide ad VIII. 2. § 9. Tum ita firmiore vinculo con-

tra sensum Livii Lov. 2. Deinde *conjuncta esset* Leid. 2. quod ex interpretis glossa marginali in contextum inrepsisse puto. Paulo ante *secundis nostris rebus* alio ordine edd. ante Aldum, invitis scriptis. Mox verbis seqq. *qui ex quo*, pro *qui ex aequo*, fragm. Hav. a m. pr.

Pariter ac nunc, subjecti atque obnoxii vobis minus essemus] Verba hæc subj. atque obn. vobis minus ess. absunt a Pall. 1. ac 3. Pal. 2. exhibet atque subnoxii. Gebh. *Pariter*, omissis vocibus *ac nunc*, Lov. 2. Port. Hav. et ed. Parm. *pariter nunc*, omissa media voce, Harl. 2. *pariter at*, omissa particula *nunc*, Gaertn. *pariter ac non* Lov. 4. et fragm. Hav. a m. pr. *pariter, at nunc* a m. sec. quod etiam est in Lov. 1. *pariter ab nunc*, omissis sex seqq. vocibus, Voss. 2. Leid. 1. et Lov. 3. Neque aliter ab horum codicum lectione differt Harl. 1. quam quod *pariter ac nunc* servet. Præterea subj., *at sub. nimis ess.*, neglecto pronomine *vobis*, Port. a m. pr. in quo *minus* a m. sec. emendatur. Subj. atque sub. *nimis ess.* Harl. 2. et Hav. Tò *vobis* non exstat etiam in Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 2. et Gaertn. Ejus loco novis præfert Flor. Elegans est vox 'obnoxius' de eo, qui alterius potestati subjectus est, qui alteri pareret. Infra xxiii. 12. 'Si reticeam, aut superbus aut obnoxius videar: quorum alterum est hominis alienæ libertatis oblitus, alterum suæ:' ubi 'obnoxius' dicitur, qui 'suæ libertatis oblitus' est. Similiter, ut hoc loco, 'subjectus imperio et obnoxius' junguntur xxxvii. 53. 'Verbo socios, re vera subjectos imperio et obnoxios habituri sint.' Et ita 'servus et obnoxius' junguntur xlii. 46. 'Quæ serva atque obnoxia fore, si nullus alio sit, quam ad Romanos, respectus.' Et hinc 'pax obnoxia' dicitur, quum populus alterius populi majestatem comiter venerari, eique parere, eum superiorem agnoscere, legibus

pacis jubetur. Supra vi. 28. 'Ubi-cumque esset Latinus hostis, satis scire eum esse, quem, ad Regillum lacum devictum, centum annorum pace obnoxia tenuerint.' Quoniam vero, qui alteri subjectus est, vel servit, eodem illo infirmior, ejus etiam injuriis expositus sit, et timide agat, hinc factum est, ut 'obnoxius' etiam ponatur pro infirmo, injuriis exposito, ac timido; de quibus significationibus agunt Gronov. ad Senec. de Ira iii. 8. et Schulting. ad Quinct. Declam. i. 6. *Nimis* autem et *minus* passim in Mss. commutantur ob literarum adfinitatem ac ductuum similitudinem. Vide ad xxxiv. 9. § 7.

§ 3 *Nunc, misericordia vestra conciliati*] *His misericordia vestra* Leid. 1. *his nunc misericordia vestra*, juncta utraque lectione, Harl. 1. *nunc his miser. vestra* Voss. 2. et Lov. 3. *at nunc miser. vestra* Lov. 2. Harl. 2. et Port. *ac nunc miser. vestra* Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. B. et C. *nunc at miser. vestra* Gaertn. *nunc miser. vestra conciliati* fragm. Hav. a m. pr.

Ne ingrati, atque omni ope divina humanaque indigni videamur] Pall. 1. ac 3. *neque gratia*. Gebh. *Ne in gratia* Lov. 2. *ne ingrā* Leid. 1. et fragm. Hav. a m. pr. *ne grā* Leid. 2. *neque grā* Voss. 2. *neque gratia* Lov. 3. Deinde *omni ope, divina atque humana* Gaertn. *omni ope, divina, humana* Port. quod probari posset, si plurimum, graviorisque auctoritatis codicum consensu firmaretur. Ita enim Livio placere, ut, antecedente voce *omnis*, singula, quæ ei subjunguntur, sine copula proponantur, Jac. Gronovius docuit ad xxiv. 16. § 9. Vocem *indigni* non agnoscit Leid. 2.

§ 4 *Ad id valere arbitror, ne nos in amicitiam suscipiamur*] Pall. tres, Campani ed. *in amic. accipiamur*. Gebh. Pall. tres, Voss. uterque, ed. Campani *accipiamur*. Nam et sic interdum maluit Livius. Lib. viii. c. 25. de Lucanis et Apulis: 'Fœdere ergo

in amicitiam accepti:’ ubi tentarunt etiam nonnulli codd. offerentes *recepti*. Lib. IX. c. 41. ‘Orciculani sponsione in amicitiam accepti.’ XXVI. 32. ‘Veniam iis daret, et in fidem clientelamque se urbemque Syracusas acciperet:’ sic vett. edd. cum optimis. Frustra concutit Sigonius laciniam sui codicis *reciperet*. Cicero ad Attic. II. 22. ‘Numestium libenter accepi in amicitiam.’ J. F. Gron. *Valere arbitramur* Harl. 2. Port. Gaertn. et Hav. quomodo dedisse videntur librarii, quod non unus, sed plures legatos a populo Campano Romam missos esse, ex initio hujus capituli meminissent, ac Livius dixisset, ‘locuti sunt.’ Id tamen ita accipi debet, ac si dixisset, eorum unus omnium nomine locutus est. Et hinc etiam infra est § 6. ‘Haud parva, ut arbitrator, accessio.’ et § 17. ‘Non loquor apud recusantem justa bella, &c. ne bello quidem arbitrator vobis opus fore:’ etiam § 22. ‘Stare omnem multitudinem ad portas, certum habeo.’ Præfero itaque receptam lectionem, quam et optimi et plures etiam codd. tuentur. Deinde *suscipiamur* in nullo apud me cod. superest. Nam *recipiamur* habent Harl. 2. Port. et Hearnii B, ac C. *accipiamur* reliqui omnes cum ejusdem Oxon. L. 1. 2. et N. Eandem etiam lectionem Hearnii se invenisse testatur in ed. Romana principe, quum tamen in ed. Rom. 1472. mihi jam *suscipiamur* obvium fuerit. Exemplis, quibus Gronovius locutionem ‘accipere in amicitiam,’ quam in contextum recipienti adsentior, firmavit, addi potest illud Livii lib. XXXVIII. c. 39. ‘Et Ariarathes rex in amicitiam est acceptus.’ Ejusdem generis sunt ‘accipere in civitatem,’ ‘accipere in deditionem,’ et similia. Vide ad IV. 3. § 14. Paulo ante primores, pro priores, Gaertn. Vide ad XXXVII. 43. § 10.

Vetustate et gradu honoris nos præ-

stent] *Vetustate et honore* Lov. 4. Tum nobis *præstent* Klockian. quomodo Livius locutus est XLII. 52. ‘Respicere suum ipsi exercitum, quantum numero, quantum genere militum præstarent tironibus raptim ad id bellum conscriptis, ipsi, a pueris eruditi artibus militiæ:’ alique sæpe. Verum uni huic codici, quamvis eum inter optimos refero, fidem habere non audeo; præsertim quum et altera locutio, pro qua stant reliqui codd. (nisi quod *non*, pro *nos*, sit in Leid. 2. et Hav.) passim apud Livium occurrat. Supra III. 61. ‘Præstate virtute peditem, ut honore atque ordine præstatis.’ v. 36. ‘Quantum Galli virtute ceteros mortales præstarent.’ Infra XXXVII. 30. ‘Robore navium et virtute militum Romani longe Rhodios præstabant:’ ad quem locum plura notantur.

Neque enim fœdere Samnitium, ne qua nova jungeretis fœdera, cautum est] Pall. 1. ac 3. *ne quos in novo jung. fœdere*. Pal. autem 2. *ne qua ope nova jung. fœdera*. Vides quid discrepent libri vulgo cusi et codd. Mss. Quæ tamen lectio prævaleat, facile, qui non obtusum geris pectus, distingues. Certe vulgatæ firmum accommodant consensum edd. vetustissimæ. Gebh. *Neque nova jung. fœdere* Leid. 1. et Harl. 1. *ne qua ope nova jung. fœdera* Voss. 1. Harl. 2. Port. Hav. fragm. Hav. a m. sec. (qui *jungeritis* habebat a m. pr.) et Hearnii Oxon. N. ac C. Neque aliter erat in Leid. 2. nisi quod *jungentis* præferat. *Ne quos in novo jung. fœdere* Voss. 2. et Lov. 3. *ne qua nova ingeretis fœdere* Gaertn. *ne qua jung. fœdera* Lov. 2. *ne qua nova fœdera jungatis* Lov. 4. Sed recte vulgatum prætulit Gebhardus. ‘Jungere fœdera,’ ut ‘jungere amicitiam,’ ‘societatem,’ ‘pacem,’ et similia, de quibus vide ad XXXV. 12. § 9.

§ 5 *Velle eum vobis amicum esse*] *Velle vobis eum amicum esse* Voss. 1.

Lov. 1. Harl. 2. Port. et Hav. Verbum esse non adparet in Lov. 2. Paulo ante voces *semper satis* desunt in edd. Rom. 1472. et Parm. Earum posterior deest etiam in aliis vetustioribus excusis usque ad Aldum, qui addidit. In omnibus vero scriptis utraque constanter superest.

§ 6 *Populo ulli, præterquam vobis, cedentes*] Nescio, quid Clericum inpulerit, ut ita ederet, quum non modo omnes edd. priores, sed et omnes codd. præferant ulli populo, quod revocavi. Male vero cedens præfert Lov. 2.

Haud parva (ut arbitror) accessio bonis rebus vestris in amicitiam venimus vestram] Male sit illorum capitibus, qui perversissime scriptores optimos interpolant: quippe in Pal. 2. hoc modo hic locus mutilatus est: *haud parva (ut arbitror) accessione bonis rebus vestris: si in amic. vest. ven.* Gebh. Paulo rectius, quam codex, de quo Gebhardus queritur, *accessio bonis rebus vestris, si in amic. vest. ven.* præferunt Harl. 2. Port. et Hav. Quæ lectio si placeat, ulterius continuanda erit oratio, atque omnia hoc modo cohærebunt: *Campani, &c. haud parva (ut arbitror) accessio bonis rebus vestris si in amic. vestr. ven., Æquis Volcisque, &c. ab tergo erimus.* Et sane illud si facile absorberi potuit ab ultima litera vocis *vestris* et prima seq. in. Vide ad xxxix. 6. § 2. Verum quum codd. qui ita præferunt, fides admodum dubia sit, alique omnes dissentiant, vulgatæ lectioni controversiam non movendam esse censeo. *Vestram amicitiam* etiam Lov. 4. Tò *vestram* non adparet in Harl. 1.

§ 7 *Æternis hostibus hujus urbis, quancumque se moverint, ab tergo erimus*] Pall. tres *alternis hostibus*. Gebh. Ita etiam legunt Voss. duo, Leid. duo, Lov. 1. 2. 3. Harl. 1. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Sed recte Flor. Lov. 4. Harl. 2. et Klockian. stant

pro recepta lectione. Supra iii. 16. 'Tum æterni hostes Volsci et Æqui ad urbem, ut ex parte captam, venirent.' 'Anniversaria arma' Æquorum memorat Livius iv. 45. § 4. 'Æquorum jam velut anniversariis armis adsuerat civitas.' Solent autem 'æternus' et 'alternus' in Mss. commutari. Vide quæ notavi ad Sili Ital. xv. 229. Tum *qucumque se moverint* Lov. 2. Hinc *a tergo erimus* Lov. 4.

Quod vos pro salute nostra priores feceritis] *Quod vobis pro salute vestra* Voss. 2. *pro salute vestra* etiam Lov. 3. Hav. et fragm. Hav. Vide ad xxxiv. 2. § 2. Vox *priores* deficit in Gaertn.

Id nos pro imperio vestro et gloria semper faciemus] Pronomen *id* non adparet in ed. Parm. Sed illud in omnibus scriptis superest. *Id vestro imp. vestraque et gloria* præfert Voss. 2. et Lov. 3. *id nos pro vestro imp. et vestra gloria* Lov. 2. *id nos imp. vestro et gloria* Harl. 1. et fragm. Hav. Eadem etiam scriptura exstat in Leid. 1. nisi quod corruptius *nostro*, pro *nos*, legat. Præterea *faciemus semper* Lov. 2. Sed *semper* exsulat a Leid. 2.

§ 8 *Subactis iis gentibus, quæ inter nos vosque sunt*] *Subactis his gent.* Hav. *Subactis gentibus* Harl. 2. et Port. Tum *inter vos nosque* Lov. 2. 5. Port. et Hav. quasi librarii indecens existimaverint, ut supplices Campani se ante Romanos, quorum auxilium impetratum volebant, memorarent. Sed vide ad xl. 10. § 5. Mox *venturum, pro futurum*, habet Lov. 2. Vide ad ii. 56. § 5. Tum *habeatis, pro habebitis*, Gaertn.

§ 9 *Acerbum ac miserum est, quod fateri nos fortuna nostra cogit*] Septem priores voces cum præcedenti *habebitis* desunt in Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. et fragm. Hav. duæ tantum *fateri nos* in Lov. 5. Deinde *Acerbum et miserum est* præferunt Lov. 5. Gaertn. et edd. vett. Aldus deinde dedit ac

miserum, quem nemo audire dignatus est præter Jac. Gronovium, et, qui editionem ejus secutus est, Clericum. Ita tamen præferunt reliqui codd. Tum *coëgit* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. Port. a. m. sec. Gaertn. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2.

Ut aut amicorum, aut inimicorum Campani simus] *Ne aut amic.* Voss. 2. et Lov. 3. Voces *aut inimic.* non conspiciuntur in Leid. utroque, et Lov. 1. Paullo ante *τὸ est* deficit in Gaertn.

§ 10 *Vestris an Samnitium viribus accedere malitis, deliberate*] *Vestris aut Samn. iuribus* Lov. 4. Sed solent passim confundi particulæ *an* et *aut*. Vide ad v. 3. § 7. Similiter etiam vocabula *ius* et *uis*. Vide ad l. III. c. 38. § 13. Similitudo autem literarum *iu* et *ui*, quæ præsertim in scriptura Longobardica maxima est, huic errori caussa exstitit. Vide ad ix. 1. § 8. Deinde *accedere velitis* Harl. 2. et Port. Vide ad xxxvii. 54. § 2. Hinc *de libertate*, pro *deliberate*, Lov. 5. Ceterum voces *Cap. ergo et Camp. omnem vest. an Samn. vir.* inertia librarii exsulant a Gaertn.

§ 11 *Vestrumque auxilium æquum est patere*] *Æquum est petere* Voss. 2. Lov. 3. 5. Port. a. m. pr. fragm. Hav. a. m. pr. Hearnii Oxon. N. B. C. et edd. ante Aldum, alibi etiam obvio scribarum lapsu. Vide Gebhard. Crepund. i. 1. et ad Liv. vi. 39. § 5.

Is tamen maxime, qui etiam implorantibus aliis auxilium dum supra] Pro etiam, quidam restituunt *eam*, ut referat ‘*misericordiam*,’ regaturque a participio ‘*implorantibus*:’ ‘*auxilium*’ vero referatur ad verbum ‘*præstant*.’ Est tamen impeditus sermo, utcunque ordinemus. *Glar.* Illud *eam*, quod quosdam restituisse Glareanus docet, jam obvium habui in edd. Mediol. 1480. 1495. et 1505. Veneta 1498. Mogunt. Ald. aliisque: cui lectioni non tantum pars major codd. sed etiam integerrimi eorum

consentiunt. Tò etiam enim in nullo Msto inveni; at qui *a*, vel *ab se implor.* aliis *auxilium* præferunt tantum Harl. 2. Port. et Hav. qui *eam ab se implor.* aliis *auxilium*, duplici lectione recepta, Lov. 5. Præterea *iis tū maxime* Lov. 2. Vide ad xii. 17. § 5. Mox suas omittitur in Harl. 2. ipsi vero in edd. vett. quam posteriorem vocem primus Aldus, concinentibus omnibus scriptis, restituit.

§ 12 *Ubi conflagrasset Sidicini, ad nos trajecturum illud incendium esse*] *Nisi conflag.* Sid. Voss. 2. et Lov. 3. Compendia scribendi *ubi*, id est *ubi*, et *nisi*, id est *nisi*, ob ductum similitudinem facile commutari potuerunt. Vide ad ix. 5. § 3. *Ubi conflag. Sidicinos, ad nos trajecturi illud inc. essent* Lov. 2. ut ‘*trajecturi essent*’ pendeat non ex verbo ‘*videremus*,’ sed ex particula ‘*quum*.’ Ita ‘*conflagrare*’ active usurpat Hygin. Fab. clxxix. ‘*Jovis cum fulmine et tonitribus venit, et Semelen conflagravit*:’ ubi vide Munker. ‘*Trajecturi incendium*’ autem, ut ‘*trajicere exercitum*,’ ‘*regiones*,’ ‘*copias*,’ de quibus locutionibus vide ad ii. 11. § 2. At nostri nihil mutant, nisi quod ad nostram *facturam illud incendium esse* præferat Klockian. et *esse* deficit in Lov. 5. Vulgatum itaque genuinum censeo. Paullo ante *quum viderimus*, pro *videremus*, est in Leid. 2. et Port.

§ 13 *Nec enim nunc, quia dolent injuriam*] *Nunc enim quia dolent* Leid. 2. *Nec enim nunc enim quia dolent* Lov. 1. *Etenim non quia dolent* Lov. 2. Mox *gaudent sibi oblatam esse causam* edd. vett. usque ad Froben. a. 1535. Tò *esse* exsulat a Leid. 2. et Lov. 1.

§ 14 *Semel in Sidicino agro, iterum in Campania ipsa legiones nostras cecidere*] Tò *semel* deficit in Leid. 2. Deinde *in Campaniam ipsam* Harl. 2. Port. et Hav. *in Campania præda ipsa* Lov. 4. Tum *ipsas legiones vestras cecidere* Lov. 3. *ipsa legationes nostras*

cecidere Leid. 1. Vide ad iv. 52. § 7. vii. 40. § 6. viii. 6. § 10. c. 10. § 11. et alibi. *Ipsa legiones nostre cecidere, a verbo 'cadere,'* Lov. 4. *ipsa legiones nostras ceciderunt* Gaertn. *ipsa legiones nostras occidere* Hearnii Oxon. C. Vide ad xxxvi. 36. § 6. Paulo ante *occasio cup. expletæ esset* Lov. 3. Vide mox ad § 16. *Occasio cup. esset expletæ* Lov. 4.

§ 15 *Ira, quam per duas acies fusus sanguis explere non potuerit*] *Ira, qua per duas acies* Voss. 2. et Lov. 3. *ira, per duas acies* Flor. et Lov. 5. a m. pr. Tum *effusus sanguis* Lov. 4. Deinde *expleri non potuerit* Leid. 2. *explere non potuerat* Leid. 1.

Adde huc populationem agrorum] *Adde huic* Voss. 1. in margine pro varia lectione. Similiter præferunt edd. Mediol. 1480. 1495. et 1505. Tarvis. utraque, Venetæ 1495. 1498. et 1506. Ascensianæ 1510. 1513. et 1516. et Mogunt. Pro quo Aldus iterum revocavit *Adde huc*, quod exstat in reliquis codd. et edd. antiquioribus Rom. 1472. et Parm. Id etiam verius arbitror. Supra i. 33. 'Additi eodem hand ita multo post novi cives:' ubi alia vide xxvii. 22. 'Adderet eo triginta naves, quæ ad Tarentum priore anno fuerant.' Similiter 'inpendere eo' iv. 35. 'Eo inpendi laborem ac periculum, unde emolumentum atque honos speretur:' 'adjicere eo' apud Colum. vi. 17. 'Cuminum conteritur, eoque adjicitur exiguum picis liquidæ et axungia:' ita præfert cod. Sangerm. Vulgo editur *eique adjicitur*.

§ 16 *Hiscine ira expleri non potuit*] Probo: nihilominus Pal. 2. *Hæccine ira expleri non potuit?* Gebh. *Hæccine ira* Lov. 5. Harl. 2. Port. et Hav. *Hiccine ira* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 3. et Gaertn. J. F. Gronovius eumque secuti omnes recentiores ediderunt *Hiscene*, quum tamen ipsi passim alibi *Hiscine* retinuerint, quod etiam reliqui codd. servant, et

quo priorum vestigia ducunt. Tum *explere* Harl. 2. quod idem etiam a m. pr. habent Port. et Hav.

Sed cupiditus explenda est: ea ad obpugnandam Capuam rapit] *Expleta est* Lov. 3. Vide ad § 14. Td est non adparet in Hav. et ad *oppugn. Cap. rapit* fragm. Hav. *ea ad oppugn. Cap. caussa rapit* Lov. 5. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. B. *ea ad pugnandam Cap. caussa rapit* Harl. 2. et Port. *ea ad oppugnandum Cap. rapit* Klockian. Vide ad xl. 49. § 1. Mox aut *ipsam possidere, pro ipsi*, Flor. Lov. 4. et Neapol. Latinii.

§ 17 *Quam illos habere per maleficium sinatis*] *Per violentiam* Harl. 2. Port. et Hav. quod ex interpretis glossa, olim margini adscripta, deinde in contextum recepta, natum puto. Paulo ante *Sed potius vos, Rom. mutato ordine*, Hav. Deinde *occupare, pro occupate*, Lov. 4.

Non loquor apud recusantem justa bella populum: sed tamen si ostenderitis] Illud *sed tamen* non video ut ad præcedentia cohæreat: fortassis autem legendum *sed tantum*. Ego ea de re lectori iudicium committo. Glar. Glareanus mendose habere putat illas voces *sed tamen*, legendumque *sed tantum*: neque intelligit correctionem hanc esse oratoriam, ita: Quamquam quid dixi bella? neque enim si ostenderitis auxilia vestra, bello ullo opus fore arbitror. ['Mendose' adverbium non dixit Glareanus. Locum autem lectoris iudicio committit.] Sigon. Ms. *sed tantum*. Lego, *Non, loquor apud recus. etiam justa bella pop.* id est, *Non loquor bella, non invito vos ad nova bella, quæ pro sapientia vestra etiam justa refugitis, forsitan et abominamini: ostendite saltem auxilium, nullo bello opus erit. Vel lego, Non loquor apud recus. juste bella pop. eodem sensu, ordine illo: 'Non loquor bella apud populum,' ea 'juste recusantem.'* Klock. Glareanus, non

assequi potis mentem hujus loci, reponendum censet *sed tamen*. Nihil tale in vel Mss. codd., vel cuspis. Pall. duo Mss. 1. ac 3. *si tamen ostend. auxilia vestra*. Gebh. Klockii emendationem et expositionem priorum illorum verborum omnino admittere nequeo. Quo colore enim legatus Campanorum senatui Romano dixisset, populum Quiritium etiam justa bella recusare? qui sæpe vel injusta suscipere non refugit. Codd. vulgatum tuentur, nisi quod pro *justa* sit *juxā*, id est *juxta*, in Gaertn. sæpius obvio errore. Vide ad VI. 6. § 18. *Se justa bella suscepisse*, sæpe apud Livium fatentur Romani. Infra xxx. 31. 'Tunc Mamertinorum periculum, et nunc Sagunti excidium nobis pia ac justa induerunt arma.' Neque ea ulli populi sibi dedecori putarunt. Achæi fatentur xxxix. 36. 'Pro vobis igitur justum piumque bellum suscepimus.' Karthaginienses petunt Romanos xlii. 23. 'Permitterent Karthaginiensibus, ut adversus injusta arma pio justoque se tutarentur bello.' Præterea *Si tamen ostenderitis* Voss. 2. et Lov. 3. *Sed tum si ostenderitis* Gaertn. Vide ad xxii. 17. § 5. *Sed tantum si ostenderitis* Harl. 2. et Port. plane ut Glareanus conjecit. Sed et hanc lectionem ex errore scribarum, voces *tñ* et *tñ* confundentium, natam judico. Vide ad iii. 46. § 1. Miror ad hæc verba hæsitasse Glareanum. In præcedd. per ellipsin omittitur *quid*, cui respondent *sed tamen*. Ut apud Terent. in Prol. And. vs. 2. 'Non ita sunt dissimili argumento, sed tamen Dissimili oratione sunt.' Vide virum doctum in Miscell. Observ. tom. iii. p. 388. Præterea *ostenderetis* fragm. Hav. a m. pr. In verbis proximis *sed ne bello quidem*, adscita prima voce, legit Lov. 3.

§ 18 *Usque ad nos contemptus Samnitium pervenit, supra non ascendit*] *Contentus Samn.* Gaertn. Vide de hoc

scribarum lapsu ad xxv. 38. § 20. Deinde *supra nos non ascendit* Lov. 4. adjectis tamen signis, quibus librarius vocem *nos* delendam esse indicavit. Insuper *escendit* edidit Gronov. an. 1665. quod etiam Jac. Gronov. et Hearnius servarunt, sed postea Doujat. et Clericus in *ascendit* iterum mutarunt. Et quidem Gronovius ad ii. 28. § 6. testatus est, vetustissimum Thuanæum ita præferre, quod mihi etiam in Harl. 1. cujus quoque auctoritas non est spernenda, obvium fuit. Rursus itaque in contextum recepi.

Itaque umbra vestri auxilii, Romani, tegi possumus] Pall. duo *Utique umbra vestri auxilii, Romani, tegi*. Pal. 2. *Itaque* (sed superscriptum tamen, *Utique* legendum esse) *umbra auxilii Romani protegi possumus*. Gebh. *Utique umbra vestri auxilii* Voss. 2. et Lov. 3. quomodo et alibi peccarunt scribæ. Vide hoc lib. c. 28. § 3. Vocem *vestri* omittit Hav. Tum o *Romani* Leid. 1. et Gaertn. Deinde *tégi possimus* Voss. 1. Lov. 1. et Gaertn.

Quidquid ipsi fuerimus, vestrum id omne existimatur] Tres priores voces deficiunt in edd. Rom. an. 1472. et Parm. Præter primam omnes voces cum seqq. *Vobis arabitur* omittuntur in Harl. 1. Sed *quidquid id ipsi fuerimus* præferunt Voss. ambo, Leid. 1. et Lov. 1. ac 3. Tum *vestrum omne existimaturi*, omissa voce *id*, Lov. 4. *vestrum id omne extimaturi* Voss. 2. Lov. 3. et Hav. Paullo ante *habuimus*, pro *habuerimus*, edd. vett. Rom. 1472. et Parm.

§ 19 *Vobis arabitur ager Campanus, vobis Capua urbs frequentabitur*] *Vobis arabitur ager Campanus, urbs freq.* Hearnii Oxon. B. quasi ex præcedenti repetendum foret 'urbs Campana.' Idem autem Hearnius se in L. 1. invenisse testatur *Vobis arabitur ager Campanus, vobis Campana urbs freq.* Omnes nostri uno ore receptum tuentur.

Conditorum, parentum, Deorum immortalium numero nobis eritis] *Creditorum* Voss. 2. et Lov. 3. Vide ad xxxix. 43. § 1. Deinde *parentium* Flor. Voss. 1. a m. pr. Leid. 1. et Lov. 1. quomodo etiam quidam scripti legebant vi. 14. § 8. Vide alia ad i. 10. § 15. Deinde *eritis nobis* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Harl. 2. Port. et Hav. Mox *superat*, pro *superet*, Flor. a m. pr.

§ 20 *Adnuite, Patres conscripti, nutum nomenque vestrum invictum Campanis*] Reperi in sola Campani ed. Nam Andreae consonans Palat. 2. Ms. legit, *Annuite, Patres cons., nutum nomenque vestrum*. At reliqui duo, *Annuite, Patr. cons., meritum nomenque invictum Campanis*. Gebh. Sic primus apud me Curio. Priores scripti et editi *numen*. Cicero post Redit. ad Quirites c. 8. 'Qua sanctissimi homines pietate erga Deos immortales esse solent, eadem me erga populum Romanum semper fore: numenque vestrum æque mihi grave et sanctum, ac Deorum immortalium in omni vita futurum.' Et in extrema c. 10. 'Vobis, qui apud me Deorum immortalium vim et numen tenetis.' An vero *invictum numen* pejus dicitur, quam 'invictus Jupiter?' J. F. Gronov. *Nutum nomenque* ex scriptis tantum obferunt Lov. 4. et Hearnii Oxon. N. ex edd. autem ante Curionem, præter edit. Campani Gebhardo memoratam, Basileensis 1539. *Meritum nomenque* Lov. 3. *initum numen* Hav. *nutum nomenque* reliqui scripti. Quæ quum ita sint, non nisi Gronovio obloquendi, et viri maximi meritis adlatrandi libidine actus fuisse censendus est Doujatius, alteram lectionem *nutum nomenque* defendere conatus. Sed præcipue animadverti debet ratio, qua ei scripturæ patrociniū parare voluit. Opinatur nempe satis esse, semel ab his legatis *numen* dici Romanorum in extrema oratione; hic vero recte

nutum tantum nomenque Romanorum: quasi sufficeret demonstratio solum quædam, et nudum *nomen* sine re; sive, ut paullo ante dictum, 'umbra auxilii.' Sed vix majora infelicis socordiae, qua in Gronovii notis perlegendis, et in Livio edendo versatus sit, indicia edere potuit. Quæso enim, unde demum antecessorum Parisiensium primicerius hausit, hos legatos *numen* Romanorum iterum in extrema oratione memorasse, ut hoc loco illud superfluum ipsi visum sit? Sine dubio, ipsi inposuerunt notæ Gronovianæ, qui populo adulantes *numen* ei tribuisse probavit duobus locis ex Cic. orat. post Red. ad Quirites petitis, quorum posteriorem extare dixit in extrema; quod ita accepit, quasi Gronovius indicasset extremam orationem legatorum populi Campani in senatu Romano; quæ non excusanda est ἀβλεψία. Si enim Livium, quem præ manibus habebat, respicere dignatus fuisset, errorem hunc committere non potuisset; sed vidisset, intelligi extremam orationem Cic. post Red. ad Quir. sive finem ejus orationis. Præterea non intellexit, quid paullo ante sit 'umbra auxilii'; non enim ibi pro re vana et nudo nomine ponitur, sed pro tutela, præsidio auxilii ponitur. Ita iv. 42. 'Sub tribunicia umbra consularum virum delituisse.' xxxii. 21. 'Quia sub umbra auxilii vestri latere volunt, in societatem vestram confugiunt.' xxxiv. 9. 'Erant etiam eo tutiores, quod sub umbra Romanæ amicitiae latebant.' xxxviii. 51. 'Unum hominem caput columnæ imperii Romani esse; sub umbra Scipionis civitatem dominam orbis terrarum latere.' Ceterum, librarios *nomen* et *numen* commutare solitos fuisse, olim docui ad Sillii xvi. 655. Præterea vox *vestrum* deficit in Voss. 2. et Lov. 3. Deinde *invictum*, pro *invictum*, Voss. 2. Harl. 2. et Gaertn. Vide ad xxx. 12. § 7.

§ 21 *Qua frequentia omnium generum multitudinis prosequente*] *Hominum*, pro omnium, corrupte, sed frequentissimo errore dederunt, librarii Leid. 1. et Harl. 1. Vide ad III. 54. § 6. Verum, hanc lectionem non efficere commodum sensum, animadvertens librarius Lov. 2. eam interpolavit, *Qua freq. omnium, gementiumque multitudine prosequente*. Sed *Qua ejus omnium freq. gen. mult. prosequente* haud melius ostendat Lov. 1. Mox *votorum et lacrimarum plena* edd. omnes ante Froben. 1535. invitis scriptis.

In qua nunc expectatione senatum populumque Campanum, conjuges, liberosque nostros esse] *Senatum populumque Capuanum* Voss. 1. in marg. Leid. 2. et Lov. 1. ac 2. Ita Grævius ex Msto restituit in Cic. Orat. Agrar. I. 7. 'Quid enim cavendum est in coloniis deducendis? si luxuries, Hannibalem ipsum Capuana corripit.' Similiter etiam unus et alter codex præferunt IX. 26. 'Ut quæstioni Capuanæ materia decessit.' Vide etiam ad cap. seq. § 2. et ad IX. 6. § 10. Verum J. F. Gronovius observat ad XXVII. 3. § 1. Livium incolas urbis Capuæ numquam aliter, quam 'Campanos,' adpellasse. Insuper *conjuges, liberos nostros esse*, omissa copula, Hav.

§ 22 *Viam hinc ferentem prospectantes, certum habeo*] *Viam hinc ferentes* Leid. 1. et Port. a m. pr. *viam hinc inferentem* Leid. 2. *viam hinc referentem* Lov. 5. Harl. 2. et Hav. Sed vulgatum, pro quo stant optimi, verius videtur. Vide ad XXXIX. 27. § 10.

Quid illis nos, Patres conscripti, sollicitis ac pendentibus animis renunciari jubeatis] Et hoc etiam in loco *animi* recte reponit Florebellus. Sigon. Omnino *animi*, quicquid in alterum conjunctum librarii. Plautus in Mercat. I. 2. 54. 'Obsecro, dissolve jam me: nimis diu animi pendeo.' Cicero de Leg. I. 3. 'Ego animi pendere soleo,

cum semel quid orsus traducor alio.' Cælius ad Ciceronem I. VIII. ep. ad Fam. 5. 'Quæ cura sit, nescio: ego quidem vehementer animi pendeo.' Livius hoc I. VII. c. 34. 'Itaque consuli territo animi, videsne tu, inquit.' Vix est, ut aliter quoque scripserit Cicero Tuscul. I. 40. 'Quod si expectando pendemus animi, cruciamur, angimur:' ubi *animis* tuentur magni auctores, et differentiam nobis constituunt, ut 'pendere animis' dicatur, si de pluribus sermo sit; 'animi' si de uno. Quod tamen confutat Livius I. VI. c. 36. 'Quinque soli erant, et (ut ferme solent, qui a suis desciscunt) capti et stupentes animi.' Sed et VIII. 13. 'Tot populos inter spem metumque suspensos animi habebitis.' Et sane ut unius 'animos,' sic et multorum 'animum' et dicimus frequenter, et dictum legimus. Eadem medicina censeo indigere Curtium IV. 5. de Græcis: 'Iidem paullo ante incertæ famæ captaverant auram, ut quocumque pendentes animos tulisset fortuna, sequerentur,' Flor. *animus*: Pall. *animis*: quod possis tenere una cum Ciceronis loco in Tusculanis. Me tamen capit, *quocumque pendentes animi tulisset fortuna*. Tuscul. IV. 16. 'Qui appropinquans aliquod malum metuit, exanimatusque pendet animi.' J. F. Gron. Terent. in Heaut. IV. 4. 5. 'Clitipho cum spe pendeat animi.' Cic. ad Attic. VIII. 5. 'Pendeo animi expectatione Corfiniensi, in qua de salute reipublicæ decernitur.' Omnes tamen nostri in alteram lectionem *pendentibus animis* conspirant. Lucret. VI. 49. 'Cetera quæ fieri in terris cæloque tuentur Mortales, pavidis quom pendent mentibus sæpe.' Ceterum *quid illis vos renunciare* Lov. 5. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Vide ad XXXIV. 2. § 2.

§ 23 *Ominari horreo, quæ ferat*] *Quæ feram* Voss. 2. et Lov. 2. in quo utroque codice etiam τὸ *Alterum* priori

loco omittitur.

Proinde ut aut de vestris futuris sociis atque amicis, aut nusquam] Vocula ut non exstat in Lov. 3. Port. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. B. et edd. Rom. 1472. et Parm. nec sequens aut in Voss. 2. Deinde sociis aut amicis ut nusquam habent Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. et fragm. Hav. sociis, aut amicis, aut nusquam Lov. 2. sociis amicisque ut nusquam Lov. 4.

CAP. XXXI. § 1 *Quum consultus senatus esset*] *Consulatus* Ms. Forte *consiliatus*. Klock. Eam conjecturam non admittendam censeo. Causam vide ad Epit. Liv. lib. cxxv. Ceterum cum consultis senatus esset Leid. 1. cum consultū senatus esset Lov. 2. Verbum esset non adparet in Lov. 4. a m. pr.

Urbs maxima opulentissimaque Italiae, uberrimus ager marique propinquus] *Urbs maritima opulentissimaque* Gaertn. *urbs maxima atque opulentissima* Harl. 2. Port. et Hav. *urbs maxima opulentissima Italiae* Hearnii Oxon. B. Deinde *uberrimus ager prop. mari* Lov. 4. *uberrimus ager mari prop.* Lov. 5. et Hearnii Oxon. N.

Horreum populi Romani fore] *pp. Ro. fore* præfert Lov. 2. quod commodè populo Romano exponi potest. Ambigunt multi *po. Ro. fore* legunt non tantum scripti, sed et editi. Vide ad xxxix. 47. § 11. et mox hoc cap. ad § 7. Nescio tamen, an ea legitima causa sit vulgatum repudiandi? Tò *fore* deficit in Leid. 2. et Lov. 1.

Tamen tanta utilitate fides antiquior fuit] *Tamen et tanta utilitate*, voce addita, Lov. 5. *tamen utilitate*, voce omissa, Leid. 2. Præterea *fides* omittitur in Harl. 2. Deinde *antiquior considerata fuit* Lov. 5. Harl. 2. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. et C. Male, Quid sit ‘antiquius esse,’ vide ad i. 32. § 2. Mox *ex auctoritate senatus consultus*, pro *consul*, Voss. 1. et Lov. 3. *ex auctoritate senatus consulti* Gaertn.

§ 2 *Ita vobiscum amicitiam institui*

par est] *Ita amic. vobisc. institui par est* Leid. 2. *ita vobiscum am. instrui par est* Klockian. quæ varietas in Mss. sæpe obcurrit. Vide ad viii. 38. § 8. Sallustius in Jug. c. 14. ‘Familia nostra cum populo Romano bello Karthaginensi amicitiam instituit:’ ubi vide Cortium. *Ita vob. amic. institui parem* fragm. Hav. a m. pr. Sed per compendium scriptum *par ē*, in unum coalescentibus duabus vocibus, librario fraudi fuit. *Ita vob. amic. institui, ne pax neque vetustior amicitia* Harl. 2. *institui par est, neque amicitia* Gaertn. Paulo ante *Capuani*, pro *Campani*, Leid. 2. Vide ad cap. præc. § 21. In verbis seqq. *amicitia atque societas* fragm. Hav.

Samnites nobiscum federe juncti sunt] *Federe nobiscum* Hav. Sed vocem *nobiscum* omittit Lov. 2. Præterea *Deos prius, quam homines, violaturi*, pro *violatura*, Lov. 5. et Port.

§ 3 *Legatos, sicut fas jusque est, ad socios atque amicos precatum mittemus*] Prima vox *Legatos* deficit in Leid. 2. et Lov. 1. quæ etiam abesse potest. ‘Mittere’ enim per excellentiam notat mittere legatos. Eo sensu hoc verbo Livius usus est i. 56. ‘Delphos ad maxime inclitum in terris oraculum mittere statuit.’ vi. 10. ‘Mitti tamen ad principes eorum placuit, ut scernerent se ab Etruscis.’ xxxiii. 35. ‘Omnia eos æqua inpetraturis, si Romam misissent, dixit.’ xlv. 11. ‘Primum ad sororem, deinde ad fratrem amicosque ejus non prius destitit mittere, quam pacem cum iis confirmaret.’ Pari sensu Græcos verbo πέμπειν usos fuisse, adlatis exemplis probat Van Staveren ad Nepot. Them. c. 2. Quum tamen alii omnes codd. in vulgatam lectionem consentiant, eam haud temere mutandam arbitror. Deinde *percatum* transpositis literis, pro *precatum*, a m. pr. errore librarii scriptum erat in Port. cujus loco a m. sec. substitutum est *petitum*. Alibi voces ‘precans’ et

‘petens’ commutantur. Vide N. Heins. ad Silii XIII. 250. Præterea mitte, pro mittemus, Hav. In verbis proximis ne vobis vis fiat, omissa voce, Gaertn. ne qua vis vobis fiat Lov. 2.

Ad ea princeps legationis, (sic enim domo mandatum attulerat] Omnes libri, qua scripti, qua cusi, attulerant. Amplius Ms. Pal. 2. domum mandatum. Forte legendum, sic enim domum mandatum attulerat. Domu ἀρχαῖκῶς. Sic I. 1. ‘Æneam ab simili clade domum profugum.’ Monuit et ibi cl. Lipsius. Gebh. Scripti attulerant, ut referatur ad omnes legatos. Melius: nec aliter ed. prima. J. F. Gron. Ad ea principes legationis Lov. 1. et 2. Verum ita non convenit, quod sequitur inquit: quam vocem propterea etiam omittit librarius Lov. 2. Ut autem ita darent, permoti fuisse videntur, quod invenirent mandatum attulerant, (quomodo præferunt omnes mei, et Hearnii Oxonienses scripti, et cum illis edd. Rom. 1472. et Parm.) quemadmodum contra plurimi editores, quod præcederet princeps legationis, etiam attulerant mutant in attulerat. Sed neutri bene. Princeps legationis inquit id, quod ipse alique legati domo attulerant. Præterea sic ei domo Gaertn. errore ex compendio scripturæ nato. In Mss. enim sæpius *ei* pro *enim* exaratum occurrit. Vide ad IX. 19. § 5. Deinde domi mandatum attulerant Gaertn. domum mandatū attulerant Harl. 2. Port. a m. pr. et Hav. quod cum Gebhardo in domum mandatum attulerant mutandum non existimo. Vide ad III. 29. § 5.

Vestra certe defendetis] Theophylactus in Lucam XII. *Ἡ οὐχὶ καὶ ἡμεῖς ἐν τοῖς οἰκείοις οὕτω ποιούμεν, μᾶλλον ἐκείνων φροντίζοντες τῶν ὅλων ἑαυτοὺς ἐπιδεδοκότες τῇ ἡμετέρᾳ θεραπείᾳ, καὶ τούτων προνοοῦμενοι, ὥς μὴ προνοοῦμένων αὐτῶν; J. F. Gron. Vestra certe defenditis Leid. 1. vestra certe do . . . deditis Flor.

§ 4 Agros, delubra Deum, humanaque omnia] Lege addendo divina humanaque omnia. Gelen. Vocem divina, quam Gelenius addidit, agnoscant omnes mei. Vide ad verba seqq. Sed antea voce omissa populum urbemque Capuam præfert Lov. 3.

Omnia in vestram, Patres conscripti, populi que Romani ditionem dedimus] Pall. duo omnia in vestra potestate pop. Rom. dedimus. Pal. 2. omnia in vestra, Patres conscripti, pop. Rom. potestate dedimus. Gebh. In vestram potestatem pop. Rom. dedimus Gaertn. in vestra potestate pop. Rom. dedimus Voss. 2. Lov. 3. in vestra, Patres conscripti, pop. Rom. potestate dedimus Lov. 5. Harl. 2. Port. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. ac B. in vestra, Patres conscripti, dedimus potestate ejusdem cod. C. in vestra, Patres conscripti, senatus populi que Romani dedimus potestate Lov. 2. in vestra, Patres conscripti, pop. Rom. ditione dedimus Harl. 1. didimus, pro dedimus, Klockian. Ita ‘deditus’ et ‘diditus’ confuderunt librarii apud Silium Ital. I. 186. Nihil autem hic mutandum esse, et recte verbis præcedd. Geleninum divina humanaque omnia emendasse, docet formula in ditione Collatinorum adhibita I. 38. ‘Deditisne vos populum Collatinum, urbem, agros, aquam, terminos, delubra, utensilia, divina humanaque omnia in meam populi que Romani ditionem?’

Quidquid deinde patiemur, dediticii vestri passuri] Pall. duo et Andreæ ed. deditii vestri passuri. Pal. 2. quicquid impatiemur, dediti vestri passuri. Gebh. Quicquid inde patiemur Harl. 1. et Port. Vide ad XXXVI. 24. § 10. Quum autem per epitomen scriptum esset quicquid in patiemur, id in quicquid vi patiemur mutavit librarius Hav. eadem ratione qua dein, sive deinde, mutatum est in de vi III. 33. § 10. Ex eodem etiam fonte natum, quod Pal. 2. apud Gebhardum quicquid im-

patiemur, sive inpatiemur, præferat. Nam *in*, id est *inde*, et *in* commutari sæpissime solent. Vide ad x. 20. § 6. Tum *deditii*, vel *dedicii* Voss. 2. Leid. 1. Flor. Lov. 1. 3. 4. Harl. 1. fragm. Hav. a m. pr. et edd. Rom. 1472. ac Parm. *dediti* Lov. 2. Vide ad viii. 13. § 15.

§ 5 *Sub hæc dicta omnes manus ad consules tendentes*] *Sub hujus dicta* Leid. 2. et Lov. 1. Deinde *ad consulem tendentes* Lov. 3. et Hearnii Oxon. B. Sed cur ad unum tantum consulem, quum alterum eo tempore abfuisse aliunde non constet? Errori itaque scribarum tribuendum est, de quo vide ad x. 10. § 2.

§ 6 *Commoti Patres vice fortunarum humanarum*] *Commoti sunt Patres* Lov. 5. Harl. 2. Port. et Hearnii Oxon. B. *Commoti Patres sunt* Hav.

Si ille præpotens opibus populus, luxuria potentiaque clarus] *Lege luxuria superbiaque clarus*, non *potentiaque*. Superbiæ Campanorum crebra mentio fit apud Latinos scriptores. Gelen. *Præpotens populus opibus*, transpositis vocabulis, Voss. 2. et Lov. 3. Sed vocem *opibus* omiserunt principes edd. quam a Frobenio 1535. adscitam omnes codd. servant. Deinde *luxuria superbiaque*, quod Gelenius restituit, in omnibus scriptis superest, nisi quod *quod luxuria* deficiat in Neapol. Latinii. *Luxuria superbia*, sine copula *que*, præferat Lov. 1. *superbia luxuriaque*, inmutato ordine dictionum, Gaertn. *luxuria potentiaque* tanto minus ferri potest, quod proxime præcedat *præpotens opibus*. Contra, inter vitia Campanorum præsertim memorantur luxuria et superbia. Luxuriæ meminit Liv. xxiii. 8. 'Cœperunt epulari de die, et convivium non ex more Punico aut militari disciplina esse; sed, ut in civitate atque etiam domo luxuriosa, omnibus voluptatum inlecebris instructum.' Silius xi. 33. 'Luxus et insanis nutrita ignavia lustris, Consumtusque pudor peccan-

do, unisque relictus Divitiis probrosus honor, lacerabat hiantem Desidia populum, ac resolutam legibus urbem. Insuper exitio truculenta superbia agebat.' Superbiæ non tantum eodem illo loco Silius mentionem facit; sed etiam Capuam 'superbiæ domicilium' atque 'luxuriæ sedes' esse testatur Cic. Or. Agr. ii. 35. 'Nedum isti ab Rullo et Rolli similibus conquisiti atque electi coloni, Capuæ, in domicilio superbiæ atque in sedibus luxuriæ, conlocati, non statim conquisituri sint aliquid sceleris et flagitii.' Utrumque vitium tangit etiam Cic. Orat. Agr. i. 7. 'Quid enim cavendum est in coloniis deducendis? Si luxuries, Hannibalem ipsum Capuana corrumpit. Si superbia, nata inibi esse ex Campanorum fastidio videtur.' Præterea *elatus*, pro *clarus*, Lov. 2. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. ac C. Sed lectio illa nata videtur ex literarum *c* et *e* atque *r* et *t* similitudine. De prioribus vide ad xxxix. 35. § 8. de posterioribus ad v. 55. § 3.

Ut se ipse suaque omnia potestatis alienæ faceret] *Se ipse sua omnia* Flor. Paulo ante *gererent animos* fragm. Hav. Et solet quidem 'populus' collectivè numero plurali jungi. Vide ad x. 13. § 11. Hic vero Livium *gereret* maluisse, totus orationis contextus docet.

§ 7 *Tum jam fides agi visa*] Non adsequor, quomodo hæc cohæreant *Commoti Patres*, &c. *tum jam fides agi visa*, et credo locum laborare. In uno Hearnio est *Commoti sunt Patres*. Hoc etsi in vulgata scriptura suppleatur, tamen adhuc quodammodo hiat oratio, nisi hic quoque addatur copula ante *tam*. Duk.

Non prodi, nec facturum æqua Samnitium populum censebant] Voces *prodi* nec exsulant a Gaertn. *ne facturum æqua* præfert Leid. 1. *neque facturum æqua* primæ edd. usque ad Frobenium, qui, consentientibus aliis om-

nibus scriptis, substituit *nec fact. æqua*. Deinde *populum Sam.* Lov. 4. cum excusis iterum usque ad eundem Frobenium. Tandem *censebat* perperam Lov. 3.

Agrum urbemque per deditionem factam populi Romani obpugnarent] *Per ditionem* Leid. 1. solito lapsu scribam. Vide ad xxvi. 21. § 17. Tum *factam populo Romano* Voss. 1. Lov. 1. a m. pr. Port. inter versus, Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. *factam populo*, postrema voce neglecta, Lov. 3. et Voss. 2. Errorem ex epitome scribendi profluxisse, patebit ex illis quæ notantur ad xxxix. 47. § 11. Vide etiam hoc cap. § 1. et infra § 9.

§ 8 *Legatos itaque extemplo mitti ad Samnites placuit : data mandata*] *Legatosque itaque* Voss. 2. Deinde *ad Samnites ext. mitti* Lov. 2. Tum *dicta mandata* Lov. 3. An librarius evitare voluit cacophoniam, quæ oritur ex earundem syllabarum repetitione *data mandata*? Verum eam non semper religiose Livius vitavit. Vide ad v. 46. § 3. Alibi etiam *data et dicta* commutantur. Vide ad vii. 28. § 8. *Data mandata sunt* Lov. 5. Port. Hav. et Hearnii Oxon. B. ac C.

Responsum senatus amicitiae Samnitium memor] Voss. 2. *memorum*. Buslid. et Vossiani alterius margo antiqua manu *memoris*, ut referatur ad *senatus*. Et non parum mollius videtur. *Responsum senatus* tale, ut apparet eum memorem amicitiae cum Samnitibus fuisse. Quin imo illud *memor* ab Curione est. Omnes priores ab Andrea usque ad Frobenium *memoris*. J. F. Gron. Parendum est libris scriptis et vetustis edd. alioqui *memor* satis defendi posset. iii. 36. 'Si quis memorem libertatis vocem aut in senatu aut in populo misisset:' et c. 69. 'T. Quinctium orationem memorem majestatis Patrum habuisse.' Virg. *Æn.* i. 4. 'memorem Junonis ob iram.' Prop. *El.* i. 11. 5. 'memores noctes.' Ti-

bull. *El.* iii. 2. 25. 'memores lacrimæ:' et iv. 1. 89. 'memor dolor.' Vide Victor. Var. Lect. i. xxv. c. 2. *Duk. Resp. senatus amic. Samn. memorum*, præter Voss. 2. a Gronovio laudatum, præfert etiam Lov. 3. *resp. sen., amicitiae Samn. memoriam* Lov. 2. ac 5. *resp. sen. amicitiae Samn. memores* Hearnii Oxon. B. et C. *resp. amicitiae memoris*, præter Voss. 1. marginem, etiam Leid. 2. Lov. 1. Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. *ut preces Campanorum senatus, amicitiae Samn. memoris*, omissa etiam voce *responsum*, Lov. 4. Illud *memor* non est a Curione, sed ita jam editit Frobenius a. 1535. Quæ editio quum ex mente Rhenani et Gelenii emendata sit, non modo huic lectioni æquior esse incepti, sed plane eam adprobendam et loco pristino restituendam esse existimavi, postquam vidi in eam consentire optimæ fidei et quosdam alios codd. Voss. 1. in contextu, Leid. 1. Flor. Harl. 1. Klockian. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. 'Responsum memor amicitiae' eodem modo dictum est, quo 'sententia memor moris' Livio restituit Gronovius xxxiii. 12. 'Quinctius negare, Ætolos aut moris Romanorum memorem, aut sibi ipsis convenientem sententiam dixisse:' ubi etiam hujus loci priscam lectionem emendationi suæ adstruendæ adfert. Plura eo loco notantur. Donjatius, qui mira ingenii felicitate infinitis locis a Gronovio dissentit ubi non oportuisset, hic ejus emendationem probat ubi rejicienda erat.

Deditionem postremo factam, Samnitibus exponerent] Omnia hæc verba cum sequenti *Peterent* omittuntur in Gaertn. sed postea inseruntur ante voces *in eum agrum*: sola autem vox *Samnitibus* deficit in Leid. 2. Insuper *deditionem factam postremo*, transpositis dictionibus, legunt Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Harl. 2. Port. et Hav. Deinde *exprimerent* Lov. 1. et

5. *expromerent* Harl. 2. et Port. a m. pr. De verbo 'expromere' vide ad xxxix. 12. § 4. Hic vero reliquis codd. nihil mutantibus consentiendum censeo. 'Exponere' est enarrare. Supra II. 36. 'Quum minas irasque cœlestes repræsentatas casibus suis exposuisset.' VIII. 18. 'Sicut proditur tamen res, ne cui auctorum fidem abrogaverim, exponenda est.' xxv. 8. 'Quum causas consilii sui, et quid pararent, exposuissent.' c. 11. 'Convocatis principibus Tarentinorum omnes præsentibus difficultates exposuit.' xxviii. 9. 'Quum, more omnium imperatorum expositis rebus ab se gestis, postulassent, ut triumphantibus urbem inire liceret.' xxx. 17. 'Quæque in Africa gesta essent, omnia exposuit ordine Patribus.' xxxi. 20. 'Quum in senatu res ab se per multos annos fortiter feliciterque gestas exposuisset.' c. 47. 'Expositisque rebus gestis, ut triumphanti sibi in urbem invehì liceret, petit.' XLII. 21. 'Expositis, quas in Corsica res gessisset, postulatoque frustra triumpho,' 'Exponere' autem et 'expromere' sæpe in Mss. confundi solent. Vide N. Heinsium ad Ovidii Fastor. III. 725. et Burm. ad Quinct. Declam. XII. 4.

§ 9 *Peterent pro societate amicitiaque, ut dediticiis suis parcerent, neque in eum agrum*] *Peterentque, ne in eum agrum* Voss. 2. Lov. 3. et fragm. Hav. a m. pr. *Peterent, neque in eum agrum* Leid. 1. et Harl. 1. reliquis omissis. *Peterentque pro amicitia societateque* Lov. 4. Mox qui *populus Romanus factus esset* Voss. 2. et Lov. 3. Errorem ex compendio scribendi ortum esse, dixi ad § 7. Hic autem potius *populus Romanus*, quam alio modo, dederunt, ut ita conveniret cum sequenti *factus*, et præcedenti *qui*. Vide ad VI. 3. § 8.

§ 10 *Si leniter agendo parum proficerent*] *Leviter agendo* Harl. 5. Port. et fragm. Hav. sollempni scribarum

lapsu. Vide ad xxxvi. 31. § 8. 'Leniter agere' ut III. 50. 'Leniter agentibus responsum non redditur:' ubi vide quæ notantur. Deinde *populi Romani senatusque urbis* Lov. 1, et ed. Parm. Vide ad I. VI. c. 17. § 8. Voces *Samnitibus populi* exsulant a Gaertn.

Ut Capua urbe Campanoque agro abstinerent] Particula *ut* non comparet in Leid. 2. quemadmodum nec vox *urbe* in Harl. 2. Port. et Hav. Verum paullo ante habuimus hoc cap. *populum Campanum urbemque Capuam*.

§ 11 *Non solum gesturos se esse dicerent id bellum, sed magistratus eorum e curia egressi*] *Gesturos esse dic. id bell.* Lov. 1. Vide ad I. 23. § 5. *Gesturos esse illud bell. dic.* Leid. 2. *gesturos se esse dic. id bell. magistratus eorum, sed curia egressi* Lov. 4. At, Livium præpositionem, cum qua verbum compositum est, in regimine sæpissime repetere, vidimus ad Præfat. § 11. Quum itaque reliqui codd. in lectionem receptam conspirent, eam non muto. Paulo ante in consilio *Samnitium* Leid. 1. et Lov. 5. Sed indicatur conventus populi *Samnitium*, quod non *consilium*, sed *concilium* vocatur, teste Gronov. ad Liv. XLIV. 2. § 5.

Stantibus legatis præfectos cohortium vocarent] *Lego præsentibus legatis.* Klock. *Astantibus legatis* legendum esse, vir doctus ad marginem ed. Curionis coniecit. Deinde *præfectos cohortum* Port. et Hav. Male. Vide Vossium Gramm. IV. 14.

§ 12 *Iisque clara voce imperarent*] Hæc et reliqua usque ad finem capituli omittuntur in Harl. 1. *iisque voce clara imperarent*, transpositis vocabulis, præfert Port. Mox *rd Campanum* exsulat ab Hearnii Oxon. L. 1.

CAP. XXXII. § 1 *Hac legatione Romam relata*] *Romam perlata* Lov. 5. et Hav. 2. Nihil muto. Infra xxiv. 48. 'Oravit, ut duo legationem referrent ad imperatores suos.'

§ 2 *Consules ambo cum duobus ab urbe exercitibus profecti*] *Ambo consules* Harl. 2. et Hav. Tum *cum duobus exer. ab urbe profecti* Lov. 4. Sed voces *ab urbe* exsulant a Leid. 2.

Ille ad montem Calvum] Servata hoc loco differentia est inter ille ac hic. Ille Valerius, hic Cornelius. Cæterum pro *Calvum* quidam posuerunt *Gaurum*. Et 'Gauri' Florus etiam in altera Epitome de bello Samnitico i. 16. meminit. Et Plinius iii. 5. *Gauranos montes prope Massicos atque Surrentinos ponit. Glar.* Hujus montis meminit Florus i. 16. Cicero contra Rullum ii. 14. Plin. iii. 5. *Sigon.* *Ad montem Taurum* Lov. 5. et Hearnii Oxon. B. *ad montem Thaurum* Harl. 2. *ad montem Clarum* Klockian. *ad montem Carum* Leid. 2. et Lov. 1. *ad montem aureum* Hearnii Oxon. L. 2. *ad montem C. Aurum* Flor. et Leid. 1. *ad montem Caurum* Voss. 1. Lov. 2. Harl. 1. Port. et Hav. *ad montem Gaurum* Voss. 2. Lov. 3. 4. Gaertn. et fragm. Hav. Ita etiam Aldus edidit, quum in prioribus excusis foret *ad montem Calvum*. De notissimo Campaniæ monte Gaurō vide Cluver. Ital. Antiq. iv. 2. p. 1142.

Hic ad Satriculam castra ponunt] 'Satricula' oppidum in Samnio, 'Satricum' in Volscis, 'Sutrium' denique in Hetruria. Quamquam an. cdxxxv. 9. 16. genere fœminino in Samnio urbem facit, unde 'Satricanus.' 'Satriculanus' autem a 'Satricula.' Ipse tamen Livius libro eodem c. 21. a. cdxxxviii. altero pro altero utitur, ni, quod fieri facile potest, codd. errant. *Glar.* *Saticulam*: sic enim libri veteres, sic Velleius i. 14. sic Diodorus; sic Stephanus: uterque enim Σατίκολαν edit. *Sigon.* *Satriculam* Voss. 1. et Lov. 1. *Satriculum* Lov. 4. *Satriculam* Voss. 2. Leid. duo, Lov. 2. 3. 5. Harl. duo, Port. Gaertn. Flor. Klockian. Hav. et fragm. Hav. Sed recte Sigonius

Saticulam scribendum monuit hoc loco, et sæpius infra. Vide ad ix. 21. § 2. xxiii. 5. § 8. c. 14. § 13. et xxvii. 10. § 7. Eandem lectionem probat etiam Cluverius Ital. Antiq. iv. 5. p. 1183.

§ 3 *Simul in Campanos stimulabat ira, tam promptos*] *Ira stimulabat* Lov. 4. Deinde vocula *tam* omittitur in Voss. 2. Lov. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B.

Nunc ad ferenda, nunc ad arcessenda adversus se auxilia] *Arcessenda*, non *accersenda*, ut in multis scriptis et editis est, legendum esse, recte docuit Gebhardus ad Livii iii. 9. § 13. Deinde *nunc ad fer.*, *nunc arcess.*, vel *accersenda*, Voss. 2. Lov. 1. 3. et Gaertn. Verum, Livium præpositiones potius repetere solitum fuisse, vidimus ad vi. 28. § 6. *Nunc ad fer.*, *nunc arcessendo adversus se auxilia* Leid. 2. varia constructione 'promptos ad ferenda,' et 'promptos arcessendo auxilia,' quemadmodum 'fatalis dux ad excidium illius urbis, servandæque patriæ' v. 19. et xxxviii. 39. 'Iliensibus Rhætum et Gergithum addiderunt, non tam ob recentia ulla merita, quam originum memoria,' ubi alia plura vide. Verum hoc loco optimis codd. qui nihil mutandum testantur, adhæreo.

§ 4 *Ut vero castra Romana viderunt, ferociter pro se quisque signum duces poscere*] *Ut mota castra Romana vid.* Hearnii Oxon. L. 2. *Ut vero vid. castra Rom.* Lov. 4. *Ut vero castra Rom. videre* Leid. 2. Hinc vox *ferociter* deficit in Voss. 2. quam reliqui omnes constanter defendunt. Deinde *pro se quisque signum petere cepit, duces poscere* Lov. 5. Harl. 2. Port. Hav. et Hearnii Oxon. N. L. 2. B. et C. Sed videntur librarii duas lectiones *signum petere cepit*, et *signum duces poscere*, quas forte in codd. suis invenissent, hoc modo jungere voluisse; quod eos sæpe in Mss. facere solitos fuisse, dictum est ad iii. 44. § 4. Ex

his autem unice vera est posterior, quæ in optimis codd. constanter superest: Livius enim verbo *poscere* haud raro duplicem accusativum addidit. Supra I. 24. 'Sagmina, inquit, te, rex, posco:' ubi quædam notata sunt. Hoc lib. cap. 40. 'Quod Deos immortales inter nuncupanda vota expoposci.' Alios etiam ita locutos esse, ut verbis 'petere,' 'rogare,' similibusque duos accusativos addant, patet ex illis quæ notarunt Burmann. ad Ovid. Met. VII. 296. ad Phædr. Fab. I. 16. 3. et Ab. Gronov. ad Justin. XXXIV. 2. § 3. Solent autem alibi quoque *petere* et *poscere* inter se commutari. Vide ad VI. 23. § 8. ubi 'poscere pugnam,' 'signum' exemplis ex Livio illustravi: *cæpit* tandem additum est ab illo, qui verbum infinitum ab eo per ellipsin omisso pendere docere voluit, vel qui locutionem, infinitivo verbo prolatam, ferre non poterat. Vide ad I. 50. § 5.

Campano laturum opem, qua Campanus Sidicino tulerit] *Campano ferre opem* Hav. Tum pronomen *qua* perperam defuit in Lov. 1. Deinde *Sidicino tulit* Harl. 2. Port. Hav. et Hearnii Oxon. B.

§ 5 *Signum pugnae proposuit*] *Posuit* Hav. Paulo ante *Valerius levis*, pro *levibus*, Voss. 2. Leid. 2. et Gaertn. solito errore. Vide ad XXI. 60. § 7.

§ 6 *Ne novum bellum eos novusque hostis terreret*] *Novum bell. eos novusque hostis terrere* Flor. Tò *eos* deest in Leid. 2. Deinde addita voce *Ne novum bellum eos novusque hostis terr., dicit* Hearnii Oxon. C. Ea tamen non est necessaria. Vide ad XXIII. 45. § 6.

Quidquid longius ab urbe proferrent arma] Notandum et id genus sermonis, *quicquid longius*, pro 'quanto longius.' Verum hæc proprie non sunt hujus instituti. *Glar.* Sic VIII. 39. 'Et quicquid progrediebantur, magis magisque turbatos hostes cernebant.' XXXIV. 62. 'Quicquid Byr-

sam sedem suam excesserint, vi atque injuria partum habere.' Gellius XII. 1. 'Quicquid videntur amare.' J. F. Gron. $\tilde{q}\tilde{q}$, id est *quamquam*, pro *quidquid*, Lov. 5. *quo longius ab urbe Hearnii Oxon. C.* quod ex interpretis expositione marginali in contextum receptum est. Nihil mutandum esse, exempla a Gronovio laudata evincunt, qui etiam simile huic putabat id quod obcurrit XXI. 54. 'Quidquid auræ fluminis adpropinquabant, adflabat acrior frigoris vis:' ubi vide iterum Gronovium.

Magis magisque in inbelles gentes eos prodire] Prius *magis* deficit in Lov. 3. Gaertn. et Hav. sed a sequenti interceptum est; qui error in scriptis obviarius et frequens est. Vide ad XXXIII. 27. § 4. *Magis magisque in belles*, vel *inbelles*, Voss. 1. Leid. duo, et Lov. 1. ac 2. Ubi iterum vel præpositio *in* a proximæ vocis syllaba initiali elisa est. Vide ad VIII. 33. § 6. vel primam syllabam seq. vocis præpositio intercepta. Vide ad V. 19. § 4. Alii librarii in codicem incidentes, in quo omissa erat præpositio, et aliquid deesse videntes, id de suo addentes dederunt *magis magisque contra inbelles gentes*; quod superest in Gaertn. et Hav. *Magis magisque tum contra inbelles gentes* voce auctiores præferunt Harl. 2. et Port. *magis magisque tamen contra inbelles gentes* Lov. 5. Denique *promptium*, pro *prodire*, Lov. 3.

§ 7 *Ne Sidicinorum Campanorumque cladibus Samnitium aestimarent virtutem*] Omnia hæc verba, præter duo postrema, deficiunt in Lov. 3. *Nec Sidicinorum præferunt* Harl. 2. Port. Gaertn. et Hav. Vide ad III. 47. § 7. Deinde *extimarent* Lov. 2. 3. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *existimarent* Harl. 2. et Port. Vide ad XXXIV. 2. § 5.

Qualescumque inter se certaverint] *Certaverunt* Leid. 1. et Lov. 2. ac 3. *certavere* Gaertn. Ea forma XXXI.

17. 'Quod, qualescunque sumus, tamen hæc, quæ passi sumus, pati non debuimus.' XLII. 42. 'Hæc, qualiacunque sunt, per legatos meos non solum indicata, sed etiam excusata sunt sæpe in senatu vestro.' Mox voces *alteram partem* omittuntur in Gaertn.

Nimio luxu fluentibus rebus] *Nimio fluxu* Flor. Lov. 3. 5. Harl. duo, Gaertn. Hav. et fragm. Hav. a m. pr. idque dare voluisse videtur libarius Leid. 1. qui corruptius *nimio flexu* scripsit. Eodem errore *Fluxerit*, pro *Luxerit*, in Propert. datum esse, docuit olim Broekhus. ad ejus Eleg. II. 25. 34. 'Luxu finire' obcurrerat cap. 29. 'Fluentes luxu ab duratis usu armorum in Sidicino pulsati agros:' ubi alia vide.

Mollitiaque sua, quam vi hostium, victos esse] Vet. lib. *quam virtute hostium*. Sigon. Intrusit hanc lectionem Sigonius contra omnes Mss. codd. et cudos, qui *quam vi hostium victos*. Amplius *mollicieque sua* Pal. 2. Gebh. Potior apud me, quam Sigonius sustulit, et plurium et meliorum codicum scriptura. Plautus Amphitr. I. 1. 82. 'vicimus vi feroces.' Noster hoc lib. c. 40. 'Bis legiones Samnitium fudistis, bis castra vi cepistis.' VIII. 9. in formula devotionis, 'Uti populo Romano Quiritium vim victoriamque prosperetis.' Iterum c. 39. 'Nec ultra Samnis tolerare terrorem equitum, peditumque vim potuit.' IX. 2. 'Luceriam omnibus copiis circumsedere, nec procul abesse, quin vi capiant.' Et rursum c. 16. 'Seu virium vi, seu exercitatione multa.' Perinde ut Comicus Plautus loc. laud. vs. 79. 'Cadunt vulneris vi et virium.' XXI. 41. 'Qualis nostra vis virtusque fuerit, talem deinde fortunam illius urbis ac Romani imperii fore.' Justinus v. 1. de Atheniensibus: 'Consumti magis fortunæ varietate, quam vi victi sunt:' sic enim olim legebatur; nec debuit, opinor, mutare Bon-

garsius. J. F. Gron. *Mollitiaque sua, quam hostium fragm.* Hav. a m. pr. Sed vocem *vi*, omissam propter ductuum similitudinem, intercepit ultima littera præcedentis *quam*. Reliqui omnes codd. constanter *quam vi hostium* servant; quod recte Gebhardus et Gronovius probarunt. Supra IV. 38. 'Quacumque incedunt, vi viam faciunt.' XXXIV. 46. 'Tertio vi subire ad vallum, castraque ab omni simul parte adgressi sunt.' XXXV. 1. 'In hoc discrimine ludos Jovi, si vi fudisset cecidissetque hostes, prætor vovit.' Præterea *mollitiaque sua* Harl. 2. Port. et Hav. Similem varietatem in uno suorum codd. Gebhardus etiam invenit v. 6. § 5. Vide etiam ad XXXI. 6. § 5.

§ 8 *Quid autem esse duo prospera in tot seculis bella*] Voces *Quid autem esse* desunt in Lov. 1. *Quid autem possunt* præfert Leid. 2. Quam lectionem profectam arbitror a librario, cui locutio per verbum infinitum concepta displicebat; de qua vide ad I. 50. § 5. Deinde *in tot secundis* Lov. 3. *inter tot seculis* Hav. solito librariorum errore. Vide ad XXXVIII. 57. § 6. Ceteroquin facile suspicio nasci posset, Livium scripsisse *inter tot secula*; de qua locutione vide ad I. 10. § 7. Vnum id nunc displicet ob aliorum codd. vulgatam lectionem *tuentium* dissensum.

Populi Romani, qui triumphos pene plures, &c. numeret] *Numerant* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. *numerent* Leid. 1. Lov. 5. Harl. duo, Port. Hav. et Hearnii Oxon. B. quorum multi mox etiam habeant et *compulerint*, pro *habeat* et *compulerit*, præferunt. Et quidem 'populus,' tamquam collectivum nomen, sæpius cum verbo plurali construitur. Vide ad x. 13. § 11. Sunt tamen, quæ persuadeant, vulgatum hoc loco verius esse.

§ 9 *Sabino, Etruriam, Latinos, Hernicos, Æquos, Volcos, Auruncos domita armis habeat*] *Sabino et Etruriam* Voss.

2. et Lov. 3. Tum *Latinos et Hernicos* fragm. Hav. Verum vel non his locis, vel pluribus aliis conjunctio erat inserenda: quorum prius præfero. Antecedente enim voce *omnis*, placere Livio per singula ire sine copula, observat Jac. Gronov. ad Livii xxiv. 16. § 9. Præterea *Hern., Volsc., Aur., Æq.* Harl. 2. Port. et Hav. Tò *Æquos* deficit in Rom. ed. 1472. et, præterquam in Parm. etiam in reliquis, quas vidi, usque ad Aldum, qui ita, ut nunc vulgo exstat, edi curavit. Eam autem omnes recentiores secutæ sunt, nisi quod Paris. 1529. præferat *Æquos, Hernicos, Volscos, Auruncos*. Deinde *Arunco* est in Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. 5. Port. Gaertn. et fragm. Hav. a m. sec. Vide ad II. 16. § 8. Denique *habebat* Voss. 2. Lov. 3. et Gaertn. *habeant* Leid. duo, Lov. 1. 5. Port. et fragm. Hav. Vide ad § præc.

Gallos, tot præliis cæsos, postremo in mare ac naves fuga compulerit] Cap. 26. scribit, Gallos post cladem a Camillo acceptam primo per Volscos et agrum Falernum dissipatos fuisse, deinde Apuliam et mare inferum (vel potius superum, ut ibi Glareanus et Sigonius) petiisse. Hinc quidem non liquet, eos naves habuisse, aut, postquam aliquamdiu vagi erraverant, a Romanis fuga in eas compulsos fuisse. Nec tamen improbabile est, Gallos, qui dudum oram maris Adriatici occupaverant, etiam ibi naves cæpisse habere, in quas recipere se ex fuga potuerint. Sed hoc verum est, Valerium in hac oratione more oratorum ad exhortandos militum animos nonnulla dicentem induci, quibus res aliquantum exornatur, et virtus Romanorum exaggeratur. Duk. Quum Livius nullo loco scribat, Gallos, a Romanis continente pulsos, naves conscendere coactos fuisse, hinc Doujatius existimat, aliquid omissum, et ejusmodi a Livio scriptum fuisse: *Gallos, tot præliis cæsos, in extremam*

Apuliam, Græcos postremo in mare ac naves fuga compulerit. Hanc conjecturam Doujatii ad examen revocavit Wesseling. Observ. II. 26. ubi observat, Livium quidem hoc lib. c. 26. referre, Gallos 'Apuliam ac mare inferum,' vel, ut Glareanus malebat, 'superum petiisse;' sed tamen eodem loco addidisse, 'cum Græcis nullam memorabilem gestam rem' esse, eosque, 'quum litoribus arcerentur, aqua etiam præter cetera necessaria usui deficiente, Italiam reliquisse.' Hæc itaque directa fronte pugnare Doujatianæ interpolationi. Non enim recte dici, fuga in mare et naves esse compulsos, qui ultro continentem reliquerunt. Melius autem fore existimat, ut recepta scriptura in sede sua maneat; dicamusque potius, Livium, quum Corvini hanc orationem perpoliret, alios annales ob oculos habuisse; atque hinc natam esse qualemcumque hanc discrepantiam. Id autem Livio interdum evenisse, dicendum erit ad XLII. 47. § 6. Ceterum *compulerunt* Harl. 2. a m. pr. in quo emendatur manu altera *compulerint*, quod etiam superest in Lov. 5. Port. Gaertn. et Hav. Vide ad § præced.

§ 10 *Quum gloria belli ac virtute, sua quemque, fretos ire in aciem debere*] Tum *gloria* Voss. 2. Leid. 2. et Lov. 1. 2. ac 3. Vide ad VI. 23. § 3. Deinde *ire in eam aciem* Hav. *ire in em aciem* Leid. 1. Mox verbis seqq. *dictu auspicioque*, pro *ductu*, Klockian. millies in Mss. obvio errore. Vide ad XXXVIII. 43. § 1.

§ 11 *Utrum qui audiendus dumtaxat magnificus adhortator sit*] Vide num legendum *utrum aud. qui dunt. magn. adhort. sit*. Glar. Glareanus legendum putat *utrum aud., qui dunt. magn. adhort. sit*: quasi vero non optimus sensus eliciatur ex hac lectione, id est, utrum, qui imperat, et cui obediendum est, sit tantum magnificus adhortator. Sic paulo post c. 35.

‘Hoc silentium in me audiendo servandum est.’ *Sigon.* Adsentior Freinshemio emendanti *audendi dumtaxat.* Ammianus xv. 8. ‘Fixo gradu consistere inter signiferos ipsos, audendi in tempore consideratus hortator.’ Helm. *audientibus*: alius *audiendum.* J. F. Gron. Emendatio hæc Freinsh. *utrum qui audendi dumtaxat* obcurrit in ejus notis ad Curtii ix. 2. § 29. Omnes autem mei constanter *audiendus* præferunt, quod pro ‘obedire’ accipiendum esse monens Sigonius, male huc advocavit locum ex c. 35. hujus libri, ubi ‘audire’ notat ‘concionantem audire,’ ut Livius inquit i. 28. Et ita forte nunc etiam exponi debet, ut, quemadmodum hoc loco ‘audire magnificum adhortatorem,’ sic contra ‘adhortandi caussa magnifice loqui’ sit xxi. 41. nisi quis cum Freinsh. ac Gronov. *audendi* malit. Ceterum *verum*, pro *utrum*, præfert Leid. 2. de quo errore vide ad ii. 17. § 3. *qui* deest in Harl. 2. et Gaertn. Vir doctus ad marginem ed. Curionis conjecit legendum esse *utrumque audiendus*, id est, ‘et utrum audiendus.’ Vide ad iii. 30. § 7. Sed pronominis, quod reliqui omnes codd. tinentur, mutandi causam non video. Mox *expars* scribitur in Lov. 3. quod non inprobat Dausquei. de Orthogr. part. sec. in ea voce.

Qui et ipse tela tractare, procedere ante signa, versari media in mole pugnae sciat] Voculam et ignorat Voss. 2. *ipsa tela tractare* præfert ed. Parm. *ipse cetera tractare* Leid. 2. et Lov. 1. *ipse bella tractare* Harl. 2. Supra v. 12. ‘Seditio intestina majore mole coorta, quam bella tractabantur.’ Justin. ix. 8. ‘Hic aperte, ille artibus bella tractabat.’ xxii. 5. ‘Quippe aliter domi, aliter foris bella tractari.’ Liv. xxiii. 28. ‘Quemadmodum tractandum bellum in Hispania foret.’ Et ita ‘tractare imperium’ Justin. i. 2. ‘Nec inmaturo ausa tradere imperium, nec ipsa palam trac-

tare:’ ubi vide J. F. Gronovium. ‘Tractare rempublicam’ Sallust. in Cat. c. 51. ‘Triginta viros inposuere, qui rempublicam eorum tractarent:’ ubi vide Cortium. Uni tamen, et quidem huic, codici fidem habere, nimis temerarium puto. Similiter Ovidius Am. Eleg. ii. 3. 7. ‘Non tu natus equo, non fortibus utilis armis; Bellica non dextræ convenit basta tuæ. Ista mares tractent.’ Fast. v. 397. ‘Dumque senex tractat squalentia tela veneno, Excidit, et lævo fixa sagitta pede est.’ Cic. in Bruto c. 2. ‘Non auctoritatis armis egere rempublicam, quæ didiceram tractare.’ Horat. Epist. i. 18. 52. ‘adde, virilia quod speciosius arma Non est, qui tractet.’ Ceterum indocte literis, olim continua serie scriptis, in voces divisus, *versa remedia*, pro *versari media*, Flor. *versari media mole*, omissa media præpositione *in*; Harl. duo, et Port. sed ea intercepta est a prima litera vocis seq. Vide ad xxxvii. 1. § 2. Et amat sæpe Livius præpositiones medias inter substantiva et adjectiva ponere. Vide ad ii. 19. § 8. Denique vox *pugnae* omittitur in Leid. 2.

§ 12 *Facta mea, non dicta, vos, milites, inquit*] *Tò inquit* deest in Gaertn. Præterea *Facta media*, pro *mea*, Klockian. ejus librario adhuc obversabatur illa vox, quæ modo præcesserat. Paullo post *ne disciplinam*, pro *nec*, Harl. 1.

Non factionibus modo, nec per conciones usitatas nobilibus] Tametsi paullo ante præcesserit verbum *modo*, tamen, hoc loco quid sibi velit, haud equidem intelligo, cum absque eo sit longe luculentior sensus. Glar. Gla-reanus tollendam vocem *modo* putat, quia eadem quoque præcesserit, ‘nec disciplinam modo, sed exemplum etiam a me petere;’ neque videt illam ‘solum’ significare, hanc vero ‘nuper:’ atque ita utrumque locum habere. Cæterum legendum est *per*

coitiones, non *conciones*. Quid autem sit in petendo magistratu '*coitio*,' supra ostendi, cum alia loca emendavi. *Sigon*. Sigonius legendum per tendit *per coitiones*: incongrue. Pal. 3. *nec per contiones inusitatas nob. is hac dextra*. Valde implexe. Forte extricandum *non fact. modo, nec per contiones usitatas nobilibus: is hac dextra mihi tres cons. sum. laudem pep.* Gebh. Voculam *modo*, quam Sigonius contra Glareanum vindicavit, servant omnes scripti. Si autem pro '*nuper*' accipiatur, jungendum *modo usitatas*. Vide tamen, an non potius *non factionibus modo* positum sit pro '*non modo non factionibus*.' Neque offendet quemquam *tò modo*, quod verbis præcedentibus præcesserat, iterum repetitum, si adtenderit ad illa quæ plena manu congesta sunt ad 1. 3. § 9. Tum *nec per contiones usitatas* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Harl. duo, Flor. Port. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. *conciones inusitatas* Voss. 2. Lov. 2. 3. Gaertn. fragm. Hav. a m. pr. et Hearnii Oxon. L. 2. *conciones visitatas* Leid. 1. Unus hic Klockian. veram lectionem *per coitiones usitatas* servat. Solent autem voces '*centio*,' vel '*concio*,' et '*coitio*' sæpe in Mss. confundi. Vide ad IV. 13. § 9. Corruptius *per conditiones*, vel *condictiones*, *inusitatas* habet Hearnii Oxon. L. 1. Passim autem vocem *conditio* τῶν *concio* a librariis subponi, vidimus ad IV. 12. § 7. Mox vocula *sed* deficit in Gaertn. Ejus loco *is hac dextra* est in Voss. 2. quod perperam Gebhardo placuit. *His hac dextra* Lov. 3. *sed hac dextera* Lov. 5. Hav. et fragm. Hav.

Tres consulatus summamque laudem peperit Lego *summa cum laude pep.* Klock. Cur vulgata scriptura, quam omnes codd. uno ore defendunt, Klockio sordeat, nondum caussam video. Vocem *tres* omittit Harl. 1.

§ 13 *Fuit, quum hoc dici poterat* Fuit *tempus, quum hoc dici pot.* Harl. 2. et Hav. Verum illud *tempus*, quod

olim margini adscriptum fuisse videtur ad indicandum eam vocem hic subintelligendam esse, postea a nasutiore in contextum receptum est. In his autem locutionibus illam vocem per ellipsin omitti, docet Sanctius Minervæ IV. 4. de ellipsi nominum, in voce '*Tempus*.' Fuit, cui hæc dici poterant habet Lov. 2. Verum non indicat Valerius, unum vel alterum patriciorum fuisse, cui id objici poterat; sed olim, antequam consulatus cum plebeiis communicaretur, similia universo ordini patriciorum dici potuisse. Fuit, cum quo dici poterat Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. et fragm. Hav. a m. pr. in quo a m. altera Fuit, cum dici poterat emendatum exstat. Fuit, cur hoc dici poterat Lov. 5. a m. pr. Fui, cum hoc dici potestati Lov. 3.

Patricius enim eras, et a liberatoribus patriæ ortus Patricius enim erat Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. fragm. Hav. a m. pr. Neapol. Latini, et edd. Mediol. 1495. Veneta 1498. et multæ aliæ usque ad Aldum, qui iterum *eras* revocavit; quod etiam præfero, ut ita inducatur plebeius, qui patricio hoc objiciat. *Patricius eras enim* Harl. 2. Hav. et Port. a m. pr. in quo postea emendatum *patricius erat enim*. Deinde et a liberatoribus ortus patriæ Leid. 1. Tò et deficiebat in Voss. 2.

Eodem anno familia ista consulatum, quo urbs hæc consulem habuit Vox *anno* non adparet in Port. quemadmodum nec *consulatum* in Lov. 4.

§ 14 *Nunc jam nobis Patribus vobisque plebeiis promiscuus consulatus patet* Hunc jam vobis Hav. errore scribarum. Vide ad IX. 9. § 9. *Nunc quoque nostris Patr.* Lov. 2. Librariis displicuisse videntur junctæ particulæ *Nunc jam*. Ita tamen Livius loquitur v. 2. '*Nunc jam octojuges ad imperia obtinenda ire*.' cap. 17. '*Nunc jam pro se fortunam suam illis negare*.' Lib. X. cap. 19. '*Nunc jam populares orationes se-*

rere.' Ex Cic. exempla laudat Tur-
sell. de Partic. Latin. Orat. c. 110.
Inverso ordine jam nunc usurpat
xxx1. 32. 'Deliberationis autem ejus
tempus ita jam nunc statui posse:'
ubi alia vide. Nunc jam vobis Patr.
Harl. 2. Vide ad xxxiv. 2. § 2.
Deinde vobisque plebei Leid. 1. Harl.
1. Gaertn. fragm. Hav. a m. pr. et
Klockian. quod Klockius pro plebi
scriptum existimabat. Hac forma
autem eam vocem interdum in Livii
Mss. occurrere, vidimus ad 11. 42.
§ 2. Potuit tamen etiam scriptum
esse pro plebei, quemadmodum præ-
fert Flor. Nam similiter etiam ple-
beis pro plebeiis præferunt Leid. 2.
Port. et fragm. Hav. a m. pr. hoc
loco, et infinitis aliis. Sed et vulga-
tum commode servari potest.

Nec generis, ut ante, sed virtutis est
præmium] Nec gentis Voss. 1. Leid. 2.
Lov. 5. Harl. 2. Port. Hav. et Hear-
nii Oxonienses B. ac N. in quo pos-
teriori et alterum generis pro varia
lectione adscriptum fuit. Alibi sæpe
gens et genus commutantur. Vide ad
xxxiv. 17. § 6. Hic potius vulgatum
probo. Supra iv. 4. 'Nobilitatem
plerique non genere nec sanguine,
sed per cooptionem in Patres ha-
betis.' c. 9. 'Virginem plebei generis
maxime forma notam petiere juve-
nes; alter virgini genere par, nobilis
alter.' Deinde virtutis præmium est,
trajectis vocibus, fragm. Hav.

Summum quodque spectate, milites,
decus] Expectate Leid. 2. expectare
Voss. 1. et Lov. 1. Vide ad vi. 33.
§ 1. De verbo 'spectare' hoc sensu
vide ad 11. 12. § 13. Spectare Gaertn.
et fragm. Hav. Deinde milite decus
Leid. 1. militia decus Voss. 2. Lov. 2.
3. et fragm. Hav. Duplici lectione
juncta milites, militia decus Gaertn.
de quo vide ad 111. 44. § 4. Sed,
quod vulgo circumfatur, verius est.
Quum enim jam Patribus et plebeiis
promiscuus consulatus pateat, mili-
tes non tantum summum militiae, sed
etiam civilium honorum decus spec-

tare poterant.

§ 15 Non si mihi novum hoc Corvini
cognomen Diis auctoribus homines dedis-
tis] Pall. duo novum hoc quorum cogn.
Forte legendum novum hoc Corrum
cogn. Gebh. Corvini cognomen Voss.
1. Leid. 1. Flor. Lov. 1. 4. 5. Harl.
duo, Port. et fragm. Hav. idque dare
voluisse videtur librarius Klockian.
qui tamen scripsit Corvi in cognomen.
Sed quorum cognomen Voss. 2. Lov. 3.
et Gaertn. Corvi cognomen Lov. 2.
et Hav. quomodo primo Sigonius,
deinde Gruterus in postrema ed. et
post eum reliqui vulgarunt. Vide hoc
lib. ad c. 26. § 12. Si cum Gebhardo
malis Corrum cognomen, epexegesis
erit. Vide Gronov. ad Liv. 1. 3. § 7.
Sed servandum puto Corvi cognomen.
Vide hoc lib. ad c. 10. § 13.

Vetustum familiae nostræ cognomen
memoria excessit] Vox memoria non
reperitur in Lov. 4. Ita sane loqui-
tur Silius Ital. xv. 34. 'Cannæne
tibi, graviorque palude Mæonius Sty-
gia lacus excessere, Padusque?' At,
reliquis codd. vulgatum tumentibus, id
mutandum non censeo. 'Excedere
memoria,' ut 'excedere vita' sæpis-
sime apud scriptores obvium; et
'excedere animis' apud Curtium
viii. 8. 'Ubi vero reverentia exces-
sit animis.' Præterea vetustum non
adparet in Hearnii Oxoniensi C.

§ 16 Militiæ domique, privatus, in
magistratibus parvis magnisque] Ipse
mox exponit, 'æque tribunus, ac
consul:' quibus verbis simul indicat
se ex eo numero tribunorum fuisse,
qui 'comitiati' dicebantur; de qui-
bus c. 5. dixit. Sallustius quoque in
Jugurth. c. 63. tribunatum militum
'magistratum' vocat, et Suet. Cæs.
c. 5. 'honorem suffragio populi da-
tum.' Duk. Militiæque domique Hav.
Sed, alterum usitatius esse, patebit
ex plerisque eorum exemplorum,
quæ, alia quamvis occasione, conlata
sunt ad 1. 34. § 12. Mox magistr.
magnis parvisque Lov. 2.

Eodem tenore per omnes deinceps con-

sulatus] *Per omnes deinde cons.* Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. et Port. Vide ad v. 17. § 4. *Per omnes denique consularis Gaetrn.* Mox colo ac colui, pro atque colui, Leid. 2.

§ 17 *Novum atque integrum de Samnitibus triumphum mecum petite*] *Nomen atque int. de Samn. tr.* Port. *novum atque int. de Samn. nunc tr.* Lov. 3. Sed illud nunc modo præcessit. Paullo ante quod in studiis, pro quod instat, Klockian. quod justas Voss. 1. et Lov. 1.

CAP. XXXIII. § 1 *Non alias militi familiarior dux fuit*] *Non alius Hearnii Oxoniensis L. 1.* Tum multis familiarior Klockian.

Omnia inter infimos militum haud gravate munia obeundo] Pall. duo haud gravate minima obeundo. Gebh. *Aut gravare aut minima obeundo* fragm. Hav. a m. pr. *haud gravare munia obeundo* a m. sec. *haud gravare munera obeundo* Gaetrn. *munera* etiam Voss. 1. in margine. Sæpe ita variant librarii in Mss. Vide ad xxxvi. 31. § 12. *Haud gravate mivieō obeundo* Lov. 1. *haud gravitate minima obeundo* Voss. 2. et Lov. 3.

§ 2 *In ludo præterea militari*] Vide Lipsium de Milit. Rom. v. 14. *Duk.*

Comiter facilis, vincere ac vinci vultu eodem] *Comifacilis* Klockian. *comiter facile* Lov. 3. et Gaetrn. Tum *vincere vinci*, omitta conjunctione, fragm. Hav. in quo tamen deinde eadem manu adscripta est. Paullo ante cū *velocitatis viriumque* Hav. pro *cum velocitatis*, solito lapsu scribarum. Vide ad iv. 44. § 10.

Qui se offerret] *Qui secum offerret* Gaetrn. *qui secum conferret* Lov. 5. Harl. 2. Port. et Hav. Præcedens autem vox *purem* non conspicitur in ed. Parm.

§ 3 *Factis benignus pro re, dictis haud minus, &c.*] Horum verborum sensus mihi non admodum patet, et est totus versus obscurus. Alii aliter distinguunt; sed est nihilominus

sensus obscurus. *Glar.* Sensus hujus loci, quem se ignorare Glareanus fatetur, est, Factis, inquit, habita personæ et temporis ratione, liberalis erat; dictis ita cautus, ut non minus aliorum libertatis, quam suæ dignitatis rationem haberet. *Dicta* autem Latini vocant, quæ Græci ἀποφθέγματα. [‘Glareanus inquit, non admodum patet: Sigonius dicit, Glareanus fatari se ignorare. Ita ubique invertit verba.’] *Sigon.* ‘*Dicta*’ hic pro *dictis*. Carrio Emend. I. 4. Sigonius Græcis *dicta* ἀποφθέγματα dici docet. Tu tamen vide Varron. de L. L. v. p. 56. ubi *dicta ducum* Scalig. in Conject. παραγγέλματα et tesseras interpretatur. Adde Godesch. Stewichium ad Vegetii III. 5. nota 2. *Klock.* ‘*Αποφθέγματα* a Latinis sæpe dici *dicta*, dudum docuerunt Manutius ad Ciceronis ad Famil. VII. 32. et IX. 16. Casaub. ad Suet. Cæs. c. 57. et interpretes Phædri ad Prolog. lib. II. Nec tamen puto, ‘*dicta*’ hoc loco ea significatione poni, sed in universum ‘*dicta*’ hic esse omnia, quæ dicuntur; ut fere ubique, quum ‘*dicere*’ vel ‘*loqui*’ et ‘*facere*,’ item ‘*dicta*’ et ‘*facta*’ conjunguntur. Infra c. 40. Valerius de se: ‘Quod meum factum dictumve consulis gravius, quam tribuni, audistis?’ VI. 20. ‘Facta dictis æquando.’ Sueton. Aug. c. 12. ‘*Dicta factaque* quorundam calumniatus.’ Ner. c. 34. ‘Matrem *dicta factaque* sua exquirentem acerbius et corrigentem.’ Cic. ad Fam. I. 9. ‘Nullum meum minimum dictum, non modo factum, pro Cæsare intercessit.’ Adde Boxhorn. ad Tac. Ann. II. 53. *Duk.* *Factis benignus ac dictis* Lov. 2. 5. Port. et Hav. *factis benignius ac dictis* Harl. 2. et fragm. Hav. *factis benignus prædictis* Lov. 1. *factis benignis pro re ac dictis* Gaetrn. Quod hoc loco Livius *pro re*, Cicero ‘*pro re nata*’ dixit ad Attic. VII. 8. ‘Animadverteram, posse, pro re na-

ta, te non incommode ad me in Albanum venire.' 1. XIV. ep. 6. 'Antonii colloquium cum heroibus nostris pro re nata non incommodum.'

Quibus artibus petierat magistratus, iisdem gerebat] *Regebat* Leid. 1. transpositis perperam literis. Vide XXVII. 40. § 2.

§ 4 *Universus exercitus incredibili alacritate adhortationem prosecutus ducis*] *Unum suus ex.* Lov. 3. Deinde *prosecutus* deficit in Leid. 2. et Lov. 1.

§ 5 *Prælium, ut quod maxime umquam, pari spe, utrimque*] *Præliumque quod maxime umquam* Lov. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. et Hearnii Oxoniensis L. 2. ac B. *Prælium et quod maxime umquam* Hav. Non intellexerunt librarii voces *ut quod maxime*, quæ similiter occurrunt XXIX. 31. 'Si quis arceat, ut quod maxime opus sit, acie dimicaturum.' Vide etiam Catan. ad Plinii Ep. IX. 22. *ut quod numquam* præfert Lov. 2. *ut quod maxime nunquam* Lov. 3. Deinde *pari spe prælium utrimque* Leid. 1. Harl. 1. Lov. 3. et Gaertn. *Prælium, ut quod maximum prælium pari spe utrinque* est in Flor. sæpe, pro spe, male obfert Hav. Vide hoc lib. ad c. 7. § 6. Deinde *cum sui fiducia* trajectis vocibus Leid. 1. Mox τὸ est deficit in ed. Parm.

§ 6 *Romanis contra quadringentorum annorum decora, et conditæ urbi æqualis victoria*] Hic est A. U. C. CDXII. Non enim ubique rotundi postulantur numeri. *Signon.* Omnia hæc verba deficiunt in Hearnii Oxon. L. 1. cui errori repetitio vocis *victoria*, quæ proxime præcessit, originem dedit. Vide ad IX. 11. § 11. Præterea *creditæ urbi* Voss. 2. et Lov. 3. Vide ad XXXIX. 43. § 1. *Conditæ urbis æqualis* Lov. 5. a m. pr. Harl. 2. Port. et Gaertn.

§ 7 *Utrisque tamen novus hostis curam addebat*] Pergit Livius in eodem sensu, et aliud momentum narrat quod pugnam fecerit vehementiorem;

sic ut, quum ante narrati stimuli fuerint singulis proprii, hic unus communis fuerit idemque ambobus. Non vero ad diversa quædam discedit auctor, ut necessarium illi fuerit τὸ tamen. Lege ex Rott. *utrisque tamen novus.* Jac. Gron. Alibi sæpe τὰ 'tamen' et 'tam' commutantur. Vide ad XXII. 59. § 13. Quum tamen nullus eorum codd. quos adhibui, Rott. quo Jac. Gronovius usus est, faveat, eidem Gronovio adsentiri nequeo, qui non videtur attendisse, in præcedentibus per ellipsin omitti 'quamvis,' vel similem particulam; quod frequens esse, videbimus ad XXXVII. 25. § 11. Sensus itaque est; quamquam Samnitibus novæ res gestæ, Romanis tot annorum decora ferociam augebant, novus tamen hostis utrique populo curam addebat. Ceterum *utriusque tamen novus hostis* Leid. 1. et Harl. 1. *utrisque tamen novis hostis* Hav. *utrique tamen novus hostis* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. et Hearnii Oxon. L. 1. Vide ad XXXVI. 16. § 6. Deinde *hostis novus* Gaertn.

Ita conflixerunt, ut aliquamdiu in neutram partem inclinaret acies] Scripti *inclinarent.* J. F. Gron. Ita sane est in Flor. Voss. utroque, Leid. utroque, Lov. 1. 3. 4. a m. sec. Harl. 1. Klockian. fragm. Hav. Hearnii Oxon. L. 1. 2. N. et ed. Mediol. 1505. *inclinaverint* erat in Lov. 4. a m. pr. Quod ante Gronovium edd. obsederat, in uno tantum Harl. 2. mihi obvium fuit; sed proxime accedunt Port. et Hav. *declinaret* ostentantes. Sed 'inclinare' in hac re usitatum. Supra II. 20. 'Tum demum impulsus Latini, percussaque inclinavit acies.' Tacit. Hist. III. 83. 'Quoties pars altera inclinasset.' Vell. Pat. II. 53. 'Ut primum C. Cæsar inclinatum vidit Pompeianorum aciem.' Præterea *confligere* Voss. 2.

§ 8 *Trepidationem injiciendam ratus, quando vi pelli non poterant*] *qm̄*, sive *quoniam, vi pelli non poterant* Hav. sol-

lemni errore operarum. Vide ad xxix. 1. § 7. Quando *ipelli non poterant* Lov. 2. Qui error ex literarum adfinitate ortus es. Vide ad iii. 49. § 6. Ita *incepissent*, pro *vi cepisset*, in uno erat cod. hoc lib. c. 9. § 1. *inexpugnatum*, pro *vi expugnatum*, iv. 57. § 7. *intueri*, pro *vi tueri*, x. 3. § 2. Quando *vi pelli non poterat* Lov. 5. Sed verbum pendet ex eo, quod sequitur, 'signa hostium.'

[*Turbare prima signa hostium conatur*] *Turbare pugna prima signa host.* Lov. 1. Deinde *conatus* Voss. 2. Lov. 3. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. utramque lectionem jungentes *conaturus* legunt Leid. 1. Lov. 2. et Harl. 1. Adscriptis enim ultimis literis *us*, qui primus eam lectionem dedit, indicare voluisse puto, non tantum se *conatur*, sed etiam *conatus*, invenisse.

§ 9 *Nec posse aperire in hostes viam*] *Viam in hostes* Harl. 2. et Hav. *in hostes viam in hostes*, utraque lectione adscita, Port.

[*Revertus ad antesignanos legionum, quum desiluisset ex equo*] *Rectus*, pro *revertus*, Voss. 2. et Lov. 3. *reecto* in ed. Aleriensis esse, Hearne auctor est; qui id inde forsitan ortum conjicit, quod operæ in Msto *reect*⁹ inveniunt, idque non intellexerint. Ed. tamen Rom. 1472. manifeste *revertus*. Deinde *antesignarios* Voss. 2. Leid. 2. Gaertn. et fragm. Hav. Vide ad iv. 47. § 2. Tum *desoluisset* Leid. 1. *dissiluisset* Leid. 2. et Lov. 2. Præterea *ab equo* Lov. 2. *equo* Lov. 4. *ex quo* Port.

§ 10 *Nostrum, inquit, peditum illud, milites, est opus*] *Vestrum, inquit, ped.* Lov. 2. Gaertn. et Hearnii Oxon. L. 2. ac C. Tum *peditum, milites, illud est opus* Voss. 1. et Lov. 1. *peditum, milites, illud opus est* Leid. 2. *peditum illud, milites, est opus* Lov. 4. *peditum illud militum est opus* Lov. 2. 5. et fragm. Hav. a m. pr.

[*Ut me videritis, quacumque incessero, in aciem hostium*] Vocula ut deficit in

Lov. 5. Deinde *qua cum incessore* Leid. 1. *quacumque incessore* Lov. 2. *qua cum incessero* Lov. 1. Gaertn. et edd. Rom. 1472. ac Parm. *quæ cum incessero* Harl. 1. Deinde *in acie hostium* Harl. 2. et Port. Mox etiam *ferro deficit* in Gaertn. Ceterum multæ ex recentioribus edd. ita distinguunt, quum mutata interpunctione legendum sit *quacumque incessero in aciem hostium*, ut olim edebatur; quod Hearnius revocavit. 'Incedere in aciem,' ut 'incedere in hostem' viii. 8. 'Unoque continente agmine in hostem incedebant:' ubi vide.

[*Illa nunc omnia, qua nunc erectæ micant hastæ*] Thuan. Voss. uterque, Helm. ignorant priori loco positam particulam. J. F. Gron. Eandem ignorant etiam omnes mei, Oxonienses quos Hearnius consuluit, et Neapol. Latini. At posteriori loco deficit in ed. Parm. Præterea transpositis vocibus *Omnia illa præfert* fragm. Hav. Tum *quia nunc erectæ micant hastæ* Voss. 2. et Lov. 3. *quæ nunc coacta micant hastæ* Leid. 2. *quæ nunc erecta micant hastis* Lov. 2. *quæ nunc erectæ micant hastæ* Lov. 5. a m. pr. *qua nunc erecta micant hastæ* Leid. 1. *qua nunc creata micant hastæ* Lov. 1. *qua nunc rectæ micant hastæ* Lov. 4. *qua nunc recte dicant hastæ* Flor. Ceterum librarum, qui *quæ* loco τοῦ *qua* scripserunt partim id fecisse videntur, ut ita conveniret sequentibus *erectæ hastæ*, (vide ad vi. 3. § 8. et sæpe alibi,) partim quod *qua* præcedenti *illa omnia* convenire non posse existimarent. Sed sciendum est *qua* poni pro 'qua parte.' Vide ad v. 37. § 7. Jam autem illud adhiberi posse, licet vocabulum vel numeri vel generis diversi præcedat ad quod referri debeat, dictum est ad v. 47. § 9. Mox *vastata*, pro *vasta*, Venet. 1498. invitis reliquis scriptis et editis. Vide ad xxiii. 30. § 7.

§ 11 *Hæc dicta dederat*] *Hæc edicta ded.* Lov. 5. Harl. 2. et Port. *Hæc*

edicta ederat Hav. Sed sæpius ‘dicta dare’ pro dicere. Supra l. III. c. 61. ‘Hæc ubi inter signa peditum dicta dedit.’ xxii. 50. ‘Hæc ubi dicta dedit, stringit gladium.’ Ita et Ovid. Fast. i. 356. ‘Talia non tacito dicta dolore dedit.’ Fast. v. 571. ‘Ille manus tendens, hinc stanti milite justo, Hinc conjuratis, talia dicta dedit.’ In Virgil. sæpius hoc hemistichium obcurrit, ‘Hæc ubi dicta dedit:’ ut *Æn.* vi. 628. vii. 323. 471. et alibi. Mox tum equites, pro cum, Lov. 5. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa finem. Tunc equites Lov. 2. Mox jussu consulis Lov. 4.

Legionibusque in mediam aciem aperiunt viam] Thuan. et Voss. ambo per ἀσπυδον legionibus in mediam. J. F. Gron. Particula connectens deest etiam in Leid. utroque, Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. utroque, Portug. Gaertn. fragm. Hav. a mann pr. et Hearnii Oxoniensibus. Unus Hav. ac legionibus præfert.

Cum quo forte contulit gradum, obtruncat] *Obtulit gradum* edd. Rom. 1472. et Parm. invitis manu exaratis. ‘Conferre gradum’ pro cominus pugnare, Silius Ital. xii. 381. ‘longumque coire videtur Et conferre gradum.’ Tacit. Ann. ii. 22. ‘Conlato illic gradu certatum.’ Histor. ii. 42. ‘In aggere viæ conlato gradu.’ Similiter ‘conferre pedem,’ ‘conferre manus,’ obvia sunt.

§ 12 *Accensi, dextra lævaque ante se quisque memorandum prælium ciēt*] Forte *ciēt*. Voss. alter *ejecit*. J. F. Gron. *Ejecit* etiam Lov. 3. *sciēt* Klockian. *ciēt* vero, ut Gronovius conjecit, habent Lov. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Supra hoc cap. ‘Agitedum, pro se quisque obvios sternite.’ Vide ad ii. 22. § 7. et vii. 19. § 2. Similiter igitur hoc loco ex sex codd. quamvis minoris plerumque auctoritatis, rescripti. Nullus enim tam sublestæ fidei codex est, qui non interdum

veriore scripturam servat, ubi etiam integerrimi lapsi sunt. Arntzen. tamen ad Anrel. Vict. de Vir. Inl. c. 47. receptam lectionem facile locum suum tueri posse judicat. Præterea *dextera lævaque* Lov. 5. et Hav. Paulo ante etiam pronomen *Hoc* non adpa et in Lov. 3.

Stant obnisi Samnites] *Astant* Flor. *Instant* Lov. 4. et Neapol. Latinii. *Stant obnisi*, ut ‘intentus stat’ v. 26. ‘Alius exercitus prælio intentus stabat:’ ‘defixi stant’ viii. 7. ‘Quum silentio defixi stetissent.’ Et ipsum hoc Nostrum apud Virgil. *Æn.* x. 359. ‘Anceps pugna din: stant obnixa omnia contra.’ Præterea *obnoxii* Flor. *obnoxii* Leid. 1. Lov. 2. in contextu, et Harl. 1. Male. De voce ‘obnixus’ ejusque cum altera ‘obnoxius’ commutatione vide ad vi. 12. § 8. Mox voces *quam inferunt* perperam exsulant ab ed. Parm.

§ 13 *Atrox cædes circa signa Samnitium*] *Atrox cædes orta circa signa Samn.* Harl. 2. Port. et Hav. *atrox cædes citra signa Samn.* Voss. 2. Vide ad xxi. 48. § 6. *Atrox cædes atra signa Samn.* Lov. 3. *atrox cædes orta circa signa Samn.* fuit Gaertn.

Fuga ab nulladum parte erat] *A nulladum parte erat* Gaertn. et edd. ante Aldum. *Ab nulladum erat parte* Harl. 2. *ab nulla erat parte*, ommissa enclitica *dum*, Lov. 5. Port. et Hav. quam tamen fide digniores pertinaciter servant. Ita xxix. 11. ‘Nullas dum in Asia civitates socias habebat populus Romanus:’ ubi plura vide.

§ 14 *Itaque Romani quum effluere jam lassitudine vires sentirent*] Pall. duo cum *fluere jam lassitudine*. Pal. 2. vero et Campani ed. cum et *fluere jam lassitudine*. Infra xxxviii. 17. ‘Si primum impetum, quem fervido ingenio et cæca ira effundunt, sustinueris, fluunt sudore et lassitudine membra, labant arma.’ Gebh. Lege ex Flor. et sex aliis codd. *Itaque Rom. quum et fluere jam lass. vires sentirent*,

et diei haud multum sup., accensi ira conc. se in hostem. De verbo 'fluere' vide ad xxvii. 17. J. F. Gron. *Itaque Romani confluere* Voss. 2. quod datum est pro *cum fluere*, quomodo præfert Lov. 3. Id autem idem est genus erroris, ac *congratulatione pro cum gratulatione*; de quo vide ad iv. 24. § 7. Similiter *conquereretur*, pro *cum quæreretur*, in uno cod. mox est § 16. *Itaque Romani cum effluere* in solis meorum Lov. 2. et fragm. Hav. obvium fuit. *Itaque Romani et eum et fluere* in Hav. *Itaque Romani quum et fluere* præferunt Voss. 1. Leid. ambo, Lov. 1. 4. 5. Harl. uterque, Port. et Hav. De errore scribarum, quo *effluere* pro *et fluere* dederunt, vide ad xxxviii. 49. § 4. Deinde *in lassitudinem* Lov. 1. *in lassitudine* Voss. 1. inter versus, Leid. 2. et Lov. 2. Mox *et diem haud multum superesse* Lov. 2. *et diei haud multum superesset* Voss. 2. Lov. 3. 4. Gaertn. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. ut *superesset* pendeat ex præcedenti *quum*. Utrumque, *et flueret* ac *superesset* in contextum recepi.

§ 15 *Tum primum referri pedem atque inclinari rem in fugam adparuit*] *Tñ primum* Hav. Vide ad xxii. 17. § 5. Deinde *et inclinari rem* Harl. 2. et Port. *referri pedem atque inclinare rem in fugam* Lov. 2. ut *rem inclinare* absolute ponatur, de quo vide ad iii. 61. § 4. Et ita sæpe passivis subjunguntur activa, atque in vicem. Vide ad viii. 34. § 9. Verum omnes reliqui codd. *inclinari rem* servant, nisi quod vox *rem* deficiat in Hav. De locutione autem 'inclinatur res,' quod active diceretur 'inclinant rem,' vide ad v. 55. § 4.

Tum capi, occidi Samnis] *Samnites* Harl. 2. Port. Gaertn. et fragm. Hav. Verum frustra. Infra viii. 38. 'Totis jam copiis Samnis urgebat.' Eodem cap. 'Jam pridem desueto Samnite clamorem Romani exercitus pati.' c. 39. 'Nec ultra Samnis tolerare ter-

rorem equitum, peditumque vim potuit.' ix. 3. 'Omnia æqua ac plana erant Romano, in perfidum Samnitum pugnanti.' c. 4. 'Suis deinde legibus Romanum ac Samnitum æquo fœdere victurum.' Ita 'Pelignus' hoc lib. c. 38. 'Ab Romano in Pelignum vertit bellum:' 'Romanus,' 'Campanus,' 'Sidicinus' cap. præc. 'Eadem fortuna Romanum Campano laturum opem, qua Campanus Sidicino tulerit.' Vide plura ad iii. 2. § 11.

Ni nox victoriam magis, quam prælium, diremisset] Supra vi. 8. 'Repente ingentibus procellis fusus imber certam magis victoriam, quam prælium, diremit.' Ceterum *nⁱ nox*, id est *nisi nox*, Lov. 2. Vide ad xxiii. 1. § 8.

§ 16 *Et Romani falebantur, numquam cum pertinaciori hoste conflictum*] *Et Romani ferebantur male* Flor. Deinde *numquam pertin. hoste confl.* Lov. 3. *numquam cum pertin. hoste esse confl.* Lov. 4. a m. pr.

Quum quæreretur, quænam prima caussa] *Cum quærerentur* Lov. 1. Harl. 2. Leid. 2. et Port. *cōgreretur*, sive *conquererentur*, Hav. Vide paullo ante ad § 14.

Tam obstinatos movisset in fugam] *Vertisset in fugam* Hearnii Oxon. C. quod, reliquis omnibus receptam lectionem servantibus, ex ejus expositione natum puto. Proprie 'moveri' dicitur hostis, quum pedem referre incipit. Supra iv. 28. 'Et moverunt victorem, donec dictator pedem jam referentibus suis advenit.' Et ita minus est, quam 'pelli,' vel 'averti.' Hoc lib. cap. 8. 'Inferunt pedem, et primum gradu moverunt hostem, deinde pepulerunt, postremo jam haud dubie avertunt.' Eam ob causam jam additur 'movere in fugam.'

§ 17 *Oculos sibi Romanorum ardere visos aiebant*] *Tò sibi deest* in Lov. 4. et Gaertn. *ardere* in Port. Præterea agebant Leid. 1. Lov. 1. et fragm. Hav. a m. pr. Vide ad viii. 33. § 23.

Ceterum, illud responsum non hoc tempore, sed post calamitatem ad Furculas Caudinas Romanis inlatam, quum dedecoris abolendi causa bellum instauraretur, Samnites dedisse, auctor est Florus I. 16. § 12. ubi vide Dukerum. Similiter, Volscos sociosque ardore animi micantem Romanorum vultum ferre non potuisse, Livius tradit VI. 13.

Vesanosque vultus et furentia ora] Insanosque vultus Lov. 4. quod ex interpretatione alterius profluxisse puto. Eo etiam utitur IX. 13. 'Omnia ira militaris prope vesano inpetu egit.' Cum diphthongo *vesanos* præfert Flor. at, simplici *e* scribendum, probat Dausquei, de Orthogr. part. 2. voce 'Væscum' et voce 'Vecors.' Quin et infra loco laudato non aliter exaratur in eodem Flor. cujus librarium hic errasse, illud indicio esse potest, quod similiter copulam cum diphthongo scribens dederit *vesanosque vultus*.

Inde plus, quam ex alia ulla re, terroris ortum] Quam ulla alia re Hav. *quam ex ulla alia re* Harl. 2. Port. et Hav. *quam ex alia re* se in Oxon. L. 1. reperisse, monuit Hearnius. Male. Supra IV. 48. 'Nec se ullam opem cernere aliam usquam.' XXIV. 40. 'Ob nullam aliam causam, nisi quod imminerent Italiæ, peterentur.' Cic. ad Fam. VII. 13. 'Neque alia ulla fuit causa intermissionis epistolarum.' Ad Attic. V. 10. 'Quid quæris? non mehercule alius ullus sermo, nisi de te.'

Sed nocturna profectioe confessi sunt] Pall. duo, testati sunt. Gebh. *Ridicule professione confessi sunt* Harl. 2. et Port. *testati sunt* etiam Voss. 2. et Lov. 3. quod iterum ex glossatoris expositione desumptum videtur.

§ 18 *Quo se omnis Campanorum multitudo gratulabunda effudit] Effundit* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Vide ad I. 56. § 12. Quum autem forte *Cāpanorum* scriptum fuisset, inductus

Lov. 3. librarius inde *causa panorum* fecit.

CAP. XXXIV. § 1 *Ceterum hoc gaudium magna prope clade in Samnio factum est] Ceterorum hoc gaud. male* Leid. 2. Tum *magna prop te clade* Gaertn. in quo etiam deficit præpositio in. At mutato ordine *magna prope in Samnio clade* Lov. 4.

Ab Saticula profectus Cornelius] Ab Satricula omnes codd. quos consului. Sed vide hoc lib. c. 32. § 2. Insuper autem *ad Satriculam profectus* Neapol. Latinii. Male. Supra enim loco laudato retulit Livius, Valerium in Campania ad montem Gaurum, Cornelium in Samnio ad Saticulam castra posuisse; et inde res gestas eorum per partes descripturus primo narravit victoriam, a Valerio de Samnitibus reportatam; nunc, quid Cornelio Saticula castra moventi contigerit, adjungit. Ceterum quæ Livius hic 'a Saticula' profecto Cornelio evenisse scribit, 'ad Vesperim' accidisse innuit Harduinus ad Plinii XXII. 5. ubi de P. Decio Mure duplici corona obsidionali donato agens addit: 'Intelligitur porro ad Vesperim pugna Samnitico bello.' Verum prælium ad Vesperim non decertatum est bello Samnitico, sed Latino; eoque Decius non honorem obsidionalis coronæ promeritus est, sed se pro salute exercitus devovit. Vide Liv. VIII. 8. et X. 28. Mox *cauti*, pro *incaute*, Flor.

In saltum, cava valle pervium, circaque inessum ab hoste, induxit] Præpositio in non est in Leid. 1. Tum *avia valle* Klockian. Sed *avia valle pervium* ferri nequit. Quin et, dum sequentia cogitat, librarius in errorem abductus *avia* scripsisse videtur, pro *cava*. Sæpius 'cava vallis' apud Livium memoratur. Supra III. 8. 'Compulsos in cava valles circumveniunt.' XXVIII. 2. 'Ibi in cava valle, atque ob id occulta, considere militem, et cibum capere jubet.' XLIV. 5. 'Pos-

tero quoque die in tam cava valle opperiri Popillium necesse fuit.' Ovid. Fast. vi. 110. 'Nodosasque cava tendere valle plagas.' 'Cavam rupem' dixit ix. 2. 'In eum campum via alia per cavam rupem demisso agmine.' Hinc *pervium circaque exsulant a Leid.* 2. *pervium circumsessum* dedit Hav. *circumquaque insessum* Hearnii Oxon. L. 1. Præterea *inclusit*, pro *induxit*, Lov. 5. et Hearnii Oxon. N. in contextu. Alibi 'inducere' et 'includere' commutantur. Vide N. Heinsium ad Nason. Metam. iv. 408. Hic autem id tanto facilius accedit, quod passim litera *d* ob ductum adfinitatem in scriptura Longobardica abit in *cl*, et vicissim. Vide ad Liv. x. 24. § 2. quemadmodum etiam sæpe commutari solent literæ *s* et *x*. Vide ad Livii xxvi. 19. § 4.

§ 3 *Quoad totum in vallem infimam demitteret agmen*] Scribo *demitteret*: in eundem lapidem et alibi non semel impegerunt scribæ. Gelen. Sic [*demitteret*] jam Andreas; sic Aldus; sic omnes, quotquot utor: quum scribendum sit *demitterent*, nempe Samnites. Et ita uterque Vossianus. J. F. Gron. *Dimitteret* Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. Port. Hav. et fragm. Hav. quod recte Gelenio displicuit: id enim admitti nequit, quum agatur de descensu in vallem infimam, quod 'demittere' est. Vide ad ix. 2. § 9. Solent autem 'demittere' et 'dimittere' confundi. Vide ad xxxiv. 50. § 2. *Demitteret* habent excerpta Voss. utriusque, (ex quibus *demitterent* laudat tamen hoc loco Gronovius,) Lov. 1. a m. pr. Lov. 5. Harl. 1. 2. Flor. Klockian. et Gaertn. Et ita ante Gelenium ediderunt Mediolanenses 1505. eorumque exemplum secuti Ascensius 1513. et 1516. ac Paris. 1529. *demitterent* Leid. 2. Lov. 1. a m. sec. et Hearnii Oxon. L. 1. 2. N. et C. qui in cod. B. se *transmitteret* reperisse testatus est. Doujatius *demitteret* adversus Gronovium,

demitterent substituentem, probat, et refert ad Cornelium consulem Romanum. Livium enim velle opinatur, id moræ esse Samnitibus, ne Romanos invadant, quoad consul totum agmen in infimam vallem demitteret. Ut enim ipsi Samnites descenderent, non multum moræ interponendum esse, atque ita Decio non futurum fuisse tempus superiorem hostium castris collem occupandi. Ejus sententiam verioremi esse puto. Præterea *quod ad* Leid. 1. Sæpe librarii *quod* et *quod ad* commutarunt. Vide ad ii. 12. § 16. viii. 2. § 4. c. 13. § 14. et aliis locis.

P. Decius tribunus militum conspicit unum editum in saltu collem] Vide an hoc locutionis sit, quod vulgo dicimus 'unus dixit mihi.' At ego unum pro 'insigni' positum puto, quasi alii non tam celsi, et item omnes ab hoste insessi. Glar. Immo vero 'unus' hic redundat, sive pro eo ponitur, quod vulgo 'aliquis' dicitur. Ita viii. 2. 'Ex his tot populis unus ingens exercitus duce Latino fines Samnitium ingressus.' xxii. 2. 'Eo vinculo Hispaniam vir unus solerti magis, quam fideli, consilio exsolvit.' xlv. 39. 'Si L. Paullus in turba togatorum unus privatus interroget.' Statius Theb. iii. 604. 'Unus ut e silvis Pholoës habitator opacæ, Inter et Ætnæos æquus consurgere fratres.' Ovid. Epist. Heroid. xv. 162. 'Constitit ante oculos Naias una meos:' ad quem locum vide Burmann. Ceterum male tribunus pl. vel tribunus plebis, Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. et fragm. Hav. a m. pr. Mox *aditu arduum inpeditis aïo*, sive *animo*, perperam Lov. 2. *aditum arduum inpediti agmini* Flor.

§ 4 *Itaque consuli territo animi*] *Deterrito* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 5. Harl. 2. Port. Hav. et Hearnii Oxon. N. Vide Modium ad Curtii iv. 10. § 17. Deinde *animo* Voss. 2. Lov. 3. 5. et ejusdem Hearnii L. 2. *animis* Harl,

1. ea vox deficit in Lov. 2. Sed nihil mutandum. 'Territus animi' haud magis novum in Livio videri potest, quam 'nimius animi' VI. 11. 'Nimius animi quum alios principes sperneret, uni invideret:' ubi alia vide, etiam 'æger animi' ex ipso Livio laudatum: 'confusus atque incertus animi' I. 7. 'dubius sententiæ' XXXIII. 25.

Videsne tu, inquit, A. Corneli, cacumen illud supra hostem] Asperum editumque locum intelligit, quem 'verrucam' appellat Catō, ubi de simili facto Calpurnii Flammæ tribuni militum bello Punico primo agebat in Originibus, auctore Gellio III. 7. *Sigon.* *Vides tu, inquit* Leid. 2. *Videsne, inquit* Lov. 2. et fragm. Hav. a. m. pr. Nihil mutandum. Supra I. 39. 'Viden' tu puerum hunc, inquit?' ubi vide quæ notantur. Deinde alio ordine *supra hostem cacumen illud* Lov. 4.

Arx illa est spei salutisque nostræ] Prima vox exsulat a Leid. 1. et Harl. 1. exsulat etiam a Lov. 2. 3. Voss. 2. et Gaertn. sed eorum prior insuper præfert *Id est spei salutisque nostræ*, reliqui *Illud est spei salutisque nostræ*. At Flor. jocosus errore legit *Armilla est spei salutisque nostræ*. *Arx* ut VI. 37. 'Consulatum superesse plebeis: eam esse arcem libertatis, id columnen.' III. 45. 'Non si tribuniciū auxilium et provocationem plebi Romanæ, duas arces libertatis tuendæ, ademistis:' ubi alia vide. *Arx illa et spei salutisque nostræ* habent Harl. 2. Port. et Hav. *Voculas est atque et inter se commutari, videbimus hoc lib.* ad c. 40. § 1.

Si eam, quam cæci reliquere Samnites, inpigre capimus] *Si eum, quem cæci Sam. reliquere* Gaertn. et Oxon. N. apud Hearnium. *si eum, quoniam cæci reliq. Sam.* Lov. 3. *quoniam* præferunt etiam excusi ante Aldum. Et solent hæc vocabula commutari. Vide ad IV. 48. § 15. *Quō*, id est *quom*, vel

quum, pro *quam*, præfert Harl. 1. quæ et ipsa confunduntur. Vide ad XXVII. 28. § 5. *Si eum locum, quem cæci reliquere Samnites* Lov. 2. Deinde *inpigre* deficit in Lov. 4. Tandem *capiemus* Harl. 2. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. B. invitis optimis: quare non audio. Præsentis usus fuisse Livius censeri potest, ut nullam moram in hac re nectendam doceat, et mox rem incipiendam esse, si consilium placeat.

§ 5 *Nec tu mihi plus, quam unius legionis principes hastatos, dederis*] Antiqua scriptura, *Ne tu mihi plus, quam un. leg. pr. hastatosque, dederis*. Gelen. Principes ac hastatos ipse author post VIII. 8. quinque manipulis separavit, et hoc triginta manipulorum agmen 'antepilanos' appellatos tradit. Vide ergo an non potius legendum *unius leg. pr. hastatosque dederis*. Porro ipse author numerum certum alioqui nullum exprimit. *Glar.* *Ne, pro Nec*, omnes nostri servant codd. nisi quod in excerptis utriusque Harl. nihil notatum videam. *Ne* etiam superesse in Oxon. N. L. 2. et C. Hearne monuit. Quare eam lectionem contextui Liviano reddidi. Præterea *principes hastatosque*, ut viri docti voluerunt, omnes iterum codd. præterquam quod per errorem scribarum *principes* sit in Lov. 3. et 5.

Cum quibus ubi evasero in summum, perge hinc omni liber metu] *Uti evas. in summum* Lov. 3. Vide ad VIII. 13. § 9. *Ubi invasero in summum* Lov. 1. Male. Verbum 'evadere' hoc loco illustrari potest ex illis quæ de significatione ejus tradiderunt Burmann, ad Quintil. Instit. Orat. VII. 3. p. 707. et Curtius ad Sall. Jug. c. 14. § 9. et c. 52. § 3. Tum *perge hic omni liber metu* Lov. 3. Vide ad XXVI. 13. § 13. et hoc cap. § 14. *Perge hinc omne liber metu* Leid. 1. et Hav. *perge hinc omni libri metu* Gaertn. Mox *teque exercitum serva* Lov. 1. Hav. et fragm. Hav. Sed copulam *et inter-*

ceperunt primæ literæ vocis seq. Vide ad XLIV. 43. § 3. Insuper *teque exercitum servat* Voss. 2. et Lov. 3.

§ 6 *Aut fortuna populi Romani, aut nostra virtus expedit*] *Vox Romani deficit* in Leid. 2. *virtus expedit* obfert lapsus librarius Leid. 1.

§ 7 *Nec prius ab hoste est visus, quam loco, quem petebat, adpropinquavit*] *Ab hoste est usus* Voss. 2. Vide ad XXXVII. 51. § 9. *Ab hoste visus est* Leid. 2. et Lov. 1. Tum *quam in loco* Port. et Hav. Sed præpositio nata est a vocis præced. litera finali. Vide ad XXXVII. 11. § 4. Paulo ante a consule Lov. 2. 4. Gaertn. fragm. Hav. Flor. omnesque edd. usque ad Gronov. qui anno 1665. *ab consule* dedit, consentientibus reliquis scriptis. Præterea *per saltus* primi vulgarunt Basil. 1539. quod præter Sigonium servarunt omnes, donec Gronovius eodem tempore restitueret *per saltum*, quemadmodum ante Basileenses vulgo exstabat, et Sigonius a nemine exauditus revocarat; quum ita etiam præferant, quoscumque consului, libri scripti.

§ 8 *Admiratione paventibus cunctis, quum omnium in se vertisset oculos*] Horum duorum alterum Donjatio sufficere videtur, nec satis Livianum putat, post *cunctis* addere *omnium*: aliud etiam esse dicit 'admirationem,' aliud 'pavorem.' Libens itaque resecaret hæc verba *admiratione paventibus cunctis*. Sed quod ad prius adtinet, observari velim, quod notat Festus voce 'Cuncti.' 'Cuncti significat quidem omnes, sed conjuncti et congregati; at vero omnes, etiamsi diversis locis sint: ' ut et quod monet Servius ad Virgil. *Æn.* I. 518. 'Sane *cuncti* non idem significat quod *omnes*. Cicero sæpe ait, 'Cuncti atque omnes,' quia *omnes* non statim sunt *cuncti*, nisi iidem simul sint juncti.' Verum licet ad distinctionem hanc non adtendisset Livius; an vereretur duabus vocibus ejusdem

significationis uti paucissimis interjectis, qui exiguo verborum ambitu eandem vocem bis terve adhibere veritus non est? ut pluribus exemplis probavi ad I. 3. § 9. Quod adtinet ad alterum, ideo *admiratione paventibus* ferre non potuisse videtur, quod 'pavor' ac 'timor' sive 'terror' idem notasse crediderit, et quemadmodum 'admiratione timere' dici nequeat, ita nec dici posse existimaverit 'admiratione pavere.' Ea tamen differunt, et quemadmodum 'metu,' ita etiam 'spe pavere' dixit Ovid. *Fast.* III. 362. 'Sollicitæ mentes speque metuque pavent.' Videnda sunt quæ notantur ad Silium Ital. XVI. 432. ubi Nic. Heinsius laudat locum hunc ex passione B. Perpetuæ: 'Processerunt de carcere in amphitheatrum, quasi in cœlum, hilares, gaudio paventes, non timore.' Ut autem 'spe,' 'gaudio pavere,' ita etiam 'admiratione pavere' dicere licet. Donjatio itaque, audacissime secanti, adsentiri nequeo: præsertim quum verba hæc, quæ ejecta voluit, sine ulla varietate in omnibus codd. supersint, nisi quod *admirationē paventibus* perperam legat Leid. 2. Præterea *omnium* male deficit in Lov. 4. At *omnium int' se vertisset oculos* præfert Gaertn. frequenti lapsu scribarum, qui passim *in* et *int'*, sive *inter*, commutarunt. Vide ad XXXVIII. 57. § 6.

Spatium consuli dedit ad seducendum agmen] Antiqua scriptura ad *subducendum agmen*, non *seducendum*. Gelen. *Ad seducendum* Voss. 2. Lov. 2. 3. Gaertn. et fragm. Hav. *ad succducendum* Leid. 1. Reliqui codd. mei, ut et Hearnii Oxon. ac Neapol. Latini cum edd. Rom. 1472. et Parm. *ad subducendum*. Vide viros doctos ad Val. Max. VIII. 2. ex. 3. et Oudendorp. ad Lucan. II. 475. quibus locis illa significatio vocis 'subducere,' qua hic accipi debet, pluribus illustratur.

Et ipse in summo constitit vertice] *Et in summo ipse const. vertice* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Harl. 2. Port. et Hav. *et ipse const. in summo vertice* Lov. 4. *et ipse summo const. vertice* Voss. 2. omissa præpositione, aliis invitis, qui eam constanter servant. Livius vi. 27. 'Nec per otium libertatis meminisse sinant, aut consistere in concione.' ix. 40. 'His dextrum cornu datum; illi in sinistro consistunt:' ubi quædam vide. Ovid. Epist. Her. xxi. 117. 'Non ego constiteram sumta peltata securi; Qualis in Iliaco Penthesilea solo.' Curtius v. 1. 'Magna pars Babyloniorum constiterat in muris.' ix. 6. 'Credisne, adventu magis hostium, ut jam in vallo consisterent, quam cura salutis tuæ, nos esse sollicitos?'

§ 9 *Samnites, dum huc illucque signa vertunt]* Vetusti codd. *Samnites, dum huc illuc signa vertunt*, absque conjunctione. Gelen. Pall. duo, *dum huc illucque signa vertunt*. Pal. 2. *dum huc atque illuc signa vertunt*. Probo alterum. Gebh. *Huc atque illuc signa vertunt* Harl. 2. Port. et Hav. Ita mox hoc cap. 'Huc atque illuc signa moveri videtis:' v. 8. 'Quum huc atque illuc signa transferrent.' Verum hanc lectionem non nisi incertæ fidei codd. ostendant. *Huc illucque* præferunt Voss. duo, Leid. duo, Lov. 1. 2. 3. 5. Gaertn. Klockian. et fragm. Hav. quam lectionem primus recepit Aldus. Tempore enim priores *huc illuc signa vertunt* sine copula dederunt. Et ita etiam legunt Flor. Harl. 1. et Lov. 4. Ovid. Epist. Her. xiii. 34. 'huc illuc, quo furor egit, eo.' xx. 130. 'Anxius huc illuc dissimulanter eo:' ubi vide Burmann. Male etiam vertant Leid. 2.

Utriusque rei omisa occasione] Pall. duo 1. ac 3. et Campani ed. *amissa occasione*. Gebh. *Amissa occasione* Gronovius jam a. 1665. recte in contextum recepit. Nam præter Leid. 2. Lov. 5. Port. Klockian. Hav. et Ox-

on. C. omnes mei Hearnique codd. lectionem illam firmant. Non tantum huc illuc signa vertendo opportunam 'occasionem omiserunt,' id est, ea usi non sunt; sed eandem etiam 'amiserunt,' adeo ut, licet quam maxime vellent, tamen nunc uti non possent. Infra ix. 12. 'Et beneficii et maleficii occasione amissa:' ubi etiam similiter variant codd. xxxi. 36. 'Non satis expectato signo, ante tempus excitatis suis, occasionem bene gerendæ rei amiserunt.' Terent. in Eun. iii. 5. 56. 'an ego occasionem Mihi ostentatam tantam, tam brevem, tam optatam, tam insperatam Amitterem?' Cicero ad Att. xv. 11. 'Multo inde sermone querebantur, atque id quidem Cassius maxime, amissas occasiones.' Pro Cæcin. c. 5. 'Nullam esse rationem amittendi ejusmodi occasionem.' Cæsar Bell. Gall. iii. 18. 'Clamant omnes, occasionem negotii bene gerendi amittendam non esse.' Hirtius Bell. Alex. c. 37. 'Pharnaces, amissa proximi temporis occasione, suos in castra revocavit.' Alibi tamen 'omit-tere occasionem' non damno, ut apud Val. Max. ix. 3. § 1. 'Primam occasionem pugnandi non omisurum se respondit:' apud Sueton. in Calig. c. 14. 'Ne minimam quidem occasionem quoquam omitte in testificanda sollicitudine:' et in Galb. c. 10. 'Cohortantibus invicem, ne occasionem omitterent:' ubi tamen Torrent. in libris duobus *amitterent* invenit. Frequentissima autem est commutatio verborum 'amittere' et 'omitte' in Mss. Vide ad viii. 27. § 11. Præterea *utriusque amissa occasione*, una voce omisa, Hav. *utriusque rei occasione amissa* Lov. 4.

Neque consequi consulem, nisi per eandem vallem] Vetusti codd. *insequi* habent, pro *consequi*. Gelen. *Insequi* etiam omnes mei, et Neapol. Latini; neque aliquid ex snis Hearne notavit, licet monuerit, ed. Aler. *consequi*

præferre. Supra c. 24. ' Consul non ultra castra insecutus, a persequendo hoste ' exercitum ' continuit. ' c. 36. ' Nec arma impigre capere, nec obsistere, nec insequi poterant: ' et sæpe. Mox alio ordine *subjectum telis suis eum habuerant* Harl. 2. Port. et Hav.

Erigere agmen in captum super se ab Decio tumultum] *Eripere agmen* Harl. 5. solito scribarum errore. Vide ad III. 5. § 7. De locutione ' *erigere agmen in tumultum* ' vide ad x. 26. § 8. *Tum in ceptum*, vel *inceptum*, Voss. 2. et Lov. 3. Vide ad VI. 27. § 4. Deinde *supra se* edd. Rom. 1472. et Parm. quomodo ante hoc cap. *cacumen supra hostem* dixit. Sed utrumque ferri potest, atque hæ præpositiones passim in Mss. commutantur. Vide ad IV. 22. § 6. Scriptos igitur sequi malo. Hinc a *Decio* Voss. 2. Leid. 2. Lov. 2. 5. et Gaertn. Denique *tumultum* Lov. 1. a m. pr. Lov. 3. et Harl. 2. frequenti errore. Vide ad VI. 14. § 6.

§ 10 *Sed quum ira in hos magis, qui fortunam gerendæ rei eripuerant*] *Vocula Sed* non est in fragm. Hav. Deinde *tum ira* Flor. a m. sec. Voss. 2. Lov. 3. 5. Gaertn. Port. et Hav. Vide ad VI. 23. § 3. Præterea *ira magis in hos* Lov. 5. Harl. 2. Port. et Hav. At præpositio *in* deficit in Lov. 2. et 3. τὸ *magis* in Voss. 2. Mox *perpaucitas* præferunt Harl. 2. Port. et Hav.

§ 11 *Ut a consule Decium intercludant*] *Ab consule* Port. et Hav. *ut tribunum Decium intercludant* Hearnii Oxon. L. 2. et C.

Nunc viam patefacere] *Nunc itinera patefacere* Harl. 2. Port. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. B. et C. quæ lectio ex glossa marginali recepta videtur. Utramque jungens Gaertn. *nec viam ac itinera patefacere* dedit. Vide ad IV. 55. § 5.

Ut digressos in vallem adoriantur] *Degressos*, ut ante. *Signon*. Ita legunt Flor. Lov. 5. et Klockian. Si autem

fides excerptis habenda, quibus utor, non aliter fuit in utroque Harl. Certe quamvis hi codd. cum ed. commissi sint, quæ *degressos* præferat, nulla tamen ex illis diversitas adnotatur. Vide ad IV. 17. § 11.

§ 12 *Ex superiore loco se pugnaturum*] *Ex superiori* edd. Rom. 1472. et Parm. *se pugnaturam* Flor. et Harl. 1. *se pugnaturi* Gaertn.

Admiratio incessit, quod nec pugnam inirent] *Qui nec pugnam* Gaertn. Mox *deterrentur*, pro *deterrentur*, sive *deterrentur*, librariorum errore Hav. Vide ad XL. 14. § 2.

§ 13 *Quænam illa inscitia belli ac pigritia est*] *Quænam, ait, illa inscitia* Lov. 2. qua librarii liberalitate non utor. Vide ad XXIII. 45. § 6. *Quænam illa instita belli* Hav. *Tum aut pigritia est* Lov. 2. Vide ad XXI. 53. § 3. *Ac pugna est* Leid. 2. *ac pigritiæ* Flor. Quæ lectio ex eo nata est, quod verbum *est* una litera ē scriptum voci præcedenti adcreverit. Contrario errore *prodita est* res datum erat, pro *proditæ res*, VI. 30. § 6. *Ac pigritia*, omisso verbo *est*, Lov. 4. Vide ad II. 33. § 5. Paulo ante *Tunc centurionibus*, pro *Tum*, Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. et fragm. Hav. Præterea *a se vocatis*, pro *ad se*, Lov. 5.

Quonam modo isti ex Sidicinis] *Vet. lib. aut quonam modo*. *Signon*. Ita non modo omnes manu, sed et typis descripti, quos vidi, præferunt. Quid igitur *Signonio* ita emendandi occasionem dederit, nescio. Ceterum verba *ex Sid. Camp., &c. signa mov.* deficient in Gaertn.

Ac modo in unum conferri, modo educi videtis] *Ac modo educi videtis*, reliquis omissis, Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. et fragm. Hav. a m. pr. Huic errori causam dedit repetitio vocis *modo*. Vide ad IX. 11. § 11. *Ac modo etiam unum conferre* est in Lov. 2. Male. Supra v. 20. ' *Tantumque prædæ fore, quantum non omnibus in unum conlatis ante bellis fuisset.* '

xxvii. 42. 'Snorum corpora conlata in unum sepeliri jussit.' xxxii. 30. 'Ut et ipsi conlatas in unum vires firmarent.' xxxiii. 19. 'Si in unum ambo simul contulissent vires.' Pariter 'in unum colligere,' 'cogere,' 'compellere,' et similia, de quibus vide ad xxviii. 3. § 9. Mox *quum jam circumdato*, pro *circumdati*, Lov. 5.

§ 14 *Tum vero nos similes istorum simus*] *Cum nunc nos similes* Lov. 2. Pronomen *nos* abest a Leid. 2. et Hearnii Oxon. B. Præterea *similes istis simus* ejusdem Hearnii cod. C. Vide ad lib. vi. cap. 13. § 3. *Similes istorum sumus* Gaertn. et Hav. In verbis seqq. *si diutius hic memoremur*, pro *moremur*, Leid. 1. *si diutius memoremur hic* Lov. 3.

Agitedum, ite mecum, ut, dum lucis aliquid superest] *Agitedum te mecum* Voss. 2. et Hav. *Agitedum vos mecum* Gaertn. Tum vocula *ut* deficit in Lov. 2. et 3. cujus loco *et* præfuit Lov. 4. Vide ad xxi. 28. § 8. sequens vox *dum* exsulat a Leid. 2. et Gaertn. tres illæ *dum lucis aliquid* a Lov. 1. Mox *præsidia sonant*, pro *ponant*, legunt Voss. 2. Leid. 1. et Lov. 2. ac 3.

Qua pateat hinc exitus] Multitudinis numero Andreæ ed. *qua pateant hinc exitus*. Pal. 2. Ms. quibus locis *præsidia ponat, hinc qua pateat exitus*. Gebh. *Qua pateant hinc exitus* non tantum Andreæ, sed et omnes aliæ edd. præferunt usque ad Frobenianam 1535. Idque, si codd. accederent, non displiceret. Vide ad iii. 8. § 9. Nunc in nullo superest, nisi in Lov. 5. a m. pr. reliqui omnes habent *pateat*, præterquam Lov. 2. qui legit *eat*: et Leid. 1. *quateat*, pro *qua pateat*, obferens. Præterea *quia*, pro *qua*, est in Flor. Vide ad xl. 29. § 8. Tum *hic*, pro *hinc*, idem Flor. Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. et fragm. Hav. a m. pr. Vide hoc cap. § 5. Denique *exercitus* Flor. *ex'citus* Lov. 2. Solent etiam alibi hæ voces commutari. Vide

quæ supra notantur ad v. 26. § 7.

§ 15 *Sagulo gregali amictus*] Pall. 1. ac 3. *sagulo gregario*. Gebh. Vide Lipsium de Milit. Rom. ii. 9. *Duk*. Similiter etiam legunt Lov. 2. et 3. At *sagulo gregariæ ictus* Leid. 1. *sagulo gregali amictus dicit* Hearnii Oxon. L. 1.

Centurionibus item manipularium militum habitu ductis] Pal. 1. *habitu inductus*. At Pal. 3. *centurionibus item manip. mil. habitu indutis*. Videtur mihi tamen vulgaris lectio rectior, a qua ne minimum desciscunt vetustissimæ edd. Gebh. *Centurionum item manip. mil. habitu ductus* Lov. 2. *ductus* etiam Leid. 1. et Gaertn. *indutus* Voss. 2. et Lov. 3. Præterea *manipularum mil.* Voss. 1. Leid. 1. et Lov. 1. a m. pr. *manipulorum militum* a m. sec. *manip. habitu mil.* vet. edd. usque ad Frobenianam 1535. Mox *circuire*, pro *circumire*, Voss. 2. Lov. 3. Hav. et quædam ex antiquioribus excusis. Vide ad iii. 6. § 9. Adde Cortium ad Plinii Ep. v. 6. § 31.

CAP. XXXV. § 1 *Vigiliis deinde dispositis, ceteris omnibus tesseram dari jubet*] *Deinde vigiliis dispositis* Leid. 2. et Lov. 1. *Vigiliis dispositis*, media voce exsulante, Gaertn. Tum *ceteris hominibus* Lov. 4. solito lapsu scribarum. Vide ad iii. 54. § 6. Deinde *dexteram dari* fragm. Hav. a m. pr.

Ubi secundæ vigiliæ buccina datum signum esset] Qui *buccina* in *buccinæ* mutarunt, perperam meo quidem iudicio fecerunt. *Glar. Secundæ vigiliæ una* Voss. 2. et Lov. 3. *secundæ vigiliæ buna* Leid. 1. *secundæ vigiliæ bucina* Florent. Lovel. 1. 2. 4. 5. Gaertn. et fragm. Hav. Utroque modo scribi posse videtur, *bucina* et *buccina*. Certe BVCINATOR et BVCCINATOR in lapidibus antiquis obvium est. Prius apud Grut. p. DLIX. num. 7. alterum ibidem p. DXVI. num. 8. p. DLI. num. 5. et p. MCKVI. num. 4. De ratione scribendi consulendus est Dausquei. in Orthogr. part. 2. in voce 'Bucina:.' *buccinæ* autem in nullo

scripto obvium est : sed ita præferunt edd. vett. Pro eo postea Mediol. 1505. *buccina* substituerunt ; quod deinde receperunt Ascens. 1513. 1516. et 1530. Parisini 1529. et inde reliqui. Insuper trajectis dictionibus *signum datum esset* Lov. 2.

Armati cum silentio ad se venirent] Hoc lectorem morari merito potest, quomodo taciti venerint ad Decium quibus *buccina* signum datur : nisi quis etiam clamore concurrere solitos post datum signum existimet. *Glar.* Difficultati a Glareano propositæ dupliciter Doujatius respondet. Vel enim, quum hi milites visi hostibus essent, nihil causæ fuisse, cur dando vigiliarum signo abstinere-tur, quasi sic latere possent : immo id ad fallendos Samnites valere potuisse, qui sic facile in animum inducerent, hanc Romanorum manum eodem loco pernoctaturam : suffecisse autem, ut in motu et congressu ad tributum silentium observaretur : ne ad motum ac strepitum convenientium excitati hostes intentius vigiliis servarent, et ita bene gerendæ rei occasionem eriperent. Vel secundo subtiliorem aliquem suspicari posse existimat, tacentibus Romanorum buccinis, potuisse hos milites ad cantum hostilis buccinæ, secundam vigiliam notantis, tacitos ad conditum venire. Ceterum *armati silentio ad se venirent*, sine præpositione *cum*, Hearnii Oxon. C. Male. Vide ad xxiv. 31. § 9. Deinde *ad se venirent* Voss. 1. Leid. duo, Lov. quinque, Flor. Port. Gaertn. Klockian. Hav. fragm. Hav. Hearnii Oxon. B. Neapol. Latini, et edd. omnes, quas vidi, usque ad Frobenium, qui 1531. *venirent* primus vulgavit, recentioribus omnibus ejus lectionem probantibus, cujus loco alteram scripturam tot codicum testimoniis firmatam reduxi. Varro de Re Rust. III. 13. 'Vidisti ad bucinam inflatam certo tempore apros et capreas convenire ad pabu-

lum.' Causa, quæ Frobenium permovit, ut *venirent* præferret, illa fuisse videtur, quod mox sequatur 'convenierunt.' Eam tamen repudiandæ receptæ lectioni legitimam rationem non esse, docebunt quæ notantur ad I. 3. § 9.

§ 2 *Quo ubi, sicut edictum erat, taciti convenierunt*] Omnia hæc verba inertia librarii desunt in Lov. 1. *Quo ut*, pro *ubi*, legit Lov. 5. Vide ad xxiv. 15. § 1. Tum *sicut dictum erat* Lov. 4. Vide ad VIII. 7. § 15. *Sicut editum erat* Leid. 2. Lov. 5. et Klockian. Vide ad xxi. 62. § 7. *Edictum* nempe tessera. Amm. Marc. xxi. 5. 'Per tesseram edicto itinere in Pannonias.' Deinde *tacite convenire* Leid. 1. Verum mox sequitur, 'In dextram partem taciti transibitis.'

Hoc silentium, milites, inquit] Duo codd. Mss. Pall. unitatis numero *miles*. Gebh. Duo Pall. meliores cum Voss. *Hoc silentium, miles, inquit*. Satis commode. Sic III. 29. 'Consularem exercitum ipsumque consulem increpans, carebis, inquit, prædæ parte, miles, ex eo hoste, cui prope prædæ fuisti.' Hoc lib. c. 26. 'Ostentansque insignem spoliis tribunum, hunc imitare, miles, aiebat, et circa jacentem ducem sterne Gallorum catervas.' XLV. 39. 'At tu, centurio, miles, quid de imperatore Paulo senatus decrevit, potius audi.' Neque impediatur, quod mox ut plures appellatur. Sic in hac ipsa oratione, cum dixisset, 'Cum eo hoste res est,' &c. mox addit, 'Nos tam paucos tot ipsi millibus hominum nec ascensu arceant ; nec tenentes locum, quum diei tantum superesset, vallo circumdederint.' sic enim Mss. et Campanus : non *ipse*, nec *circuevit*, nec *circumderit*. *Ipsi* habet et Andreas. Sic xxv. 34. 'Cuneusque is hostium, qui in confertos circa ducem impetum fecerat, ut exanimem labentemque ex equo Scipionem vidit,

alacres gaudio cum clamore per totam aciem nunciantes discurrent.' Sed de his pluribus infra. *J. F. Gron. Hoc silentium, miles, inquit* Leid. 1. Lov. 2. 3. Gaertn. et fragm. Hav. Supra III. 2. 'His vocibus irritatus miles in diem posterum in castra reducitur:' ubi similiter verbis seqq. additur, 'Tum quidem corpora cibo somnoque curant.' IV. 59. 'A cetera præda Fabius militem abstinuit.' VI. 2. 'Prædam militi dedit, quo minus speratam a minime largitore duce, eo militi gratiorem.' cap. 3. 'Arma secum militem ferre jubet.' c. 7. 'Novus hostis veteri adjunctus commovit animos militis Romani:' quo et præcedenti loco in uno tantum cod. variatur. VII. 37. 'Frumentatum per agros militem ducit:' ubi unus cod. *militēs*. XLV. 43. 'Lætior nunc triumphum est secutus miles.' Vide Scheffer, ad Justin. XI. 6. § 1. Eo sensu 'pedes' numero singulari pro peditibus I. 14. 'Quum, velut inter pugnae fugæque consilium, trepidante equitatu, pedes quoque referret gradum.' II. 6. 'Valerius quadrato agmine peditem ducit.' c. 20. 'Obtestans, ut, fesso jam equite, descendant ex equis.' c. 25. 'Militem avidum certaminis emittit.' IV. 26. 'Intentior, quam umquam antea, muniendi exercendique militem cura ducibus erat.' c. 49. 'Quum inter obpugnationem prædam militis fore edixisset.' III. 62. 'Verecundiæ erat; equitem suo alienoque Marte pugnare, peditem ne ad pedes quidem degresso equiti parem esse:' ubi etiam bis 'eques' pro equitibus. De quo vide ad II. 20. § 12. Ita 'hostis' pro hostibus; vide ad V. 50. § 2. 'mercator' pro mercatoribus; vide ad X. 17. § 6. 'Romanus' pro Romanis; vide ad I. III. c. 2. § 11. Utro tamen modo legas, haud multum interest. Neque etiam, quæ vera lectio sit, certum esse puto, præsertim multis primæ auctoritatis codd.

pro vulgata scriptura stantibus. Mox in audiendo servabitis, omisso pronomine *me*, ed. Parm. *ne audiendo servabitis* Lov. 2. An voluit *me* audiendo, sine præpositione? Sed omnes reliqui libri vulgatum tuentur.

[*Omisso militari adsensu*] Vide Lipsium de Milit. Rom. IV. 9. *Duk.*

[*Tum, quibus eadem placebunt, in dextram partem*] Cum quibus Voss. 1. et Lov. 1. Deinde *eadem placebit*, scilicet sententia, Hearnii Oxon. C. *eadem placebant* Gaertn. Hinc in dexteram partem Leid. duo, Lov. 4. Hav. fragm. Hav. et quædam ex vett. edd. Vide etiam mox ad § 12.

[*Quæ pars major erit, eo stabitur consilio*] Vet. lib. *ejus stabitur consilio*. Sigon. Quos libros habuerit Sigonius nescio, e quibus legit *ejus stabitur consilio*. Certe et Pall. Mss. triga subscribit vulgatæ lectioni: sicut et Andreæ ed. Jam non miror in aliis codd. hunc locum esse interpolatum, quippe et Campanus vulgavit *eorum stabitur consilio*. Gebh. Sigonius *ejus*, approbante Jureto ad Symmachum. At alterum mihi et prægnans et venustissimum. Sensus enim: quæ major pars erit, quod illa secuta fuerit, eo stabitur consilio. Talia veteribus, quia quotidiana erant, et obvium quod supplerent, quamvis curta, nihil præbebant obscuritatis: nobis cum occurrunt, potius scrutanda, quam corrigenda sunt. Facile alioqui posses *qua major pars erit*. Sed vetus scriptura hoc vult; quæ major pars erit, quod dabit vel sequetur, eo stabitur consilio. Tale est Plauti in Curcul. II. 1. 35. 'Quod eis respondi, ea omnes stant sententia.' Quod similiter integrum: Quod eis respondi, quæ ejus responsi sententia est, ea omnes stant. *J. F. Gron.* Lectionem Sigonii ex omnibus meis soli præferunt Harl. 2. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. *eorum stabitur consilio* Lov. 4. *stabilior consilio* Port. Sed recte Gronovius receptam lectionem

adversus Sigonium patrocínio suo dignam censuit.

§ 3 *Nunc, quæ mente agitem, audite*] Omnia hæc verba, quæ constanter Mss. servant, perperam deerant in vet. excusis ante Aldum, qui primus addidit. *Nunc quo mente agitem* præfert Port. *Nuncque mente, agite, audite* Harl. 1. De locutione 'mente agitare' vide ad XLIV. 18. § 1. Mox *fugat delatos*, pro *fuga*, Hav. *fuga dilatos* edd. Rom. 1472. et Parm.

Nec inertia relictos hic vos circumvenit hostis] *Nec in hericia relictos* Leid. 2. Deinde *hinc vos circumvenit* Harl. 2. Vide ad Livii XXVI. 13. § 13. *hic nos circumvenit* Lov. 2. 5. et Gaertn. Vide ad XXXIV. 2. § 2. *Hinc nos circumvenit* Port. At sequens 'evadatis,' et quæ eadem forma sequuntur, vos legendum esse docent. Mox *oportet, hinc evadatis*, transpositis vocibus, Lov. 2. *hinc, oportet, evadetis* Leid. 2.

§ 4 *Erumpendo hinc vosmet ipsos servate*] J. F. Gronovius ad II. 19. § 5. legendum conjecit *vosmet ipsi servate*. Quamvis autem viri κριτικωτάτων iudicium plurimi faciam, quum tamen nullus codicum sententiam ejus juvet, ei ut hic subscribam, a me inpetrare nequeo. Causam vide ad locum laudatum. Ceterum verbis præcedd. *Veniendo hunc*, pro *huc*, præfert Leid. 1. At vox illa deficit in Lov. 3.

Pauci pluribus opem tuleritis, ipsi nullius auxilio egrueritis] *Pauci opem pluribus alio ordine* Lov. 2. qui idem cum Lov. 3. Voss. 2. et Leid. 1. non habent ultima quatuor verba librorum inertia omissa. *Egrueris* male est in Leid. 2.

§ 5 *Hesterno die delendi omnis exercitus fortuna per socordiam usus non sit*] *Externo die* Lov. 3. 5. Hav. et fragm. Hav. frequenti admodum in libris exaratis lapsu scribarum. Vide ad XL. 14. § 2. Vox autem *die* deficit in Flor. elisa et seq. syllaba initiali. Tum *delendi* Voss. 2. et Harl. 4. Vide hoc lib. c. 41. § 4. *Delendi omnes exercitus*

Hav. Præterea *per secordiam* Lov. 1. et fragm. Hav. Vide ad VI. 37. § 8. In verbis proxime præcedd. τὸ est non conspicitur in Voss. 2. et Lov. 3.

Inminentem capiti suo non ante viderit, quam captum a nobis] *Non ante vidit* Gaertn. Cujus erroris alia exempla vide ad XL. 14. § 10. *Viderint* Hav. Deinde *captum a vobis* Lov. 4. Port. Hav. fragm. Hav. a m. sec. et, quos Hearnus consuluit, Oxon. B. ac C. quomodo in præcedentibus 'vos circumvenit,' et 'vosmet ipsos servate.' Quum tamen sequatur 'nos tam paucos,' ubi unus tantum Lov. 4. *vos* præfert, et in seqq. modo secunda persona, modo, ut se etiam comprehendat, prima utatur, hic etiam, pluribus et melioribus codd. adsentient, nihil mutandum arbitror.

§ 6 *Nos tam paucos tot ipse millibus hominum nec assensu arcuerit*] Legendum, ut habent Pall. duo, vetustissimæque item edd. *ascensu*. Porro Pall. tres, et Camp. *ipsi, &c. arcuerint*, et mox *circumsederint*. Gebh. Sexta vox injuriam passa est, quum per notas scripsisset Livius; quæ non ita erat exprimenda, ut vulgo factum, sed *tot ipsi millia hominum*. Non aliter loquitur XXVIII. 28. 'Propter quod facinus tota legio, millia hominum quatuor, in foro securi percussa sunt.' Ibidemque, 'Vos octo millia hominum.' Ita XXX. 7. vides variatum inter *millium* et *millia*. Neque ego dubito, quin a Livio scriptum fuerit XXXV. 3. 'Nec in Italia segnius Ligurum bellum crescebat. Pisas jam quadraginta millia hominum, affluente quotidie multitudine ad famam belli spemque prædæ, circumsedebant.' Vulgo etiam *millibus*. Jac. Gron. *Ascensu* omnes præferunt excusi usque ad Gruter. cujus primæ ἐκδόσεις habent *assensu* operarum errore, quem ipse Gruterus in postrema ed. castigavit. Et tamen *assensu* legunt etiam Leid. 2. Port. et Hav.

absensu fragm. Hav. a m. pr. *ascensum* Leid. 1. Deinde *tot ipse*, &c. *arcuerit*, et mox *circumsederit*, primum obcurrit in Froben. 1531. Pleraque enim priorum edd. *tot ipsi*, &c. *arcuerit*, vel *arcuerint*, et *circumsederit*. Sola Paris. 1529. *tot ipsi*, &c. *arcuerint*, et *circumsederint*. Et ita non tantum sperest apud Latinum in Neapol. et apud Hearniam in Oxoniensibus, sed etiam in omnibus meis; nisi quod *arguerit* et *circumsederit* sit in Klockian. *arcuerunt* et *circumsederunt* in Port. et Lov. 5. *arguerint* et *circumsederunt* in Leid. 1. Harl. 2. et fragm. Hav. a m. pr. *arguerint* et *circumsederint* in Flor. Voss. utroque, Leid. 2. Lov. 1. 3. et Gaertn. At solito errore *arceo* et *arguo* in Mss. commutare librarii consueverunt. Vide ad vi. 25. § 6. Ceterum *tot ipsi*, &c. *arcuerint*, et *circumsederint* emendandum esse, monuit jam Gronov. hoc cap. ad § 7. et antea in pr. edit. notarum ad lib. xxxviii. c. 29. idque etiam a. 1665. recte in contextum recepit. Non displicet etiam Jac. Gronovii conjectura *millia*, quamvis omnes codd. servant *millibus*, vel *milibus*, nisi quod *militibus* sit in Hav. sollemni lapsu, de quo vide ad xxiii. 41. § 10. Nam, ut observat, vox illa per epitomen *M.* vel *CIO.* vel *∞.* scripta fuerat, in qua exponenda facillime error committi potuit. Vide ad xxv. 9. § 16. Ita *ipsi tot millia* dictum erit per epexegsin, in scriptis Livii sæpius obviam. Vide ad xl. 36. § 8. Præterea *nec cernentes locum*, pro *tenentes*, Lov. 2. *nec tenente locum* Hav. Hinc *dum diei tantum*, pro *quum*, Gaertn. Vide ad i. 40. § 7. *quum dī tantum* Harl. 1.

Quem videntem ac vigilantem sic eluseritis, sopitum, oportet, fallatis [Vid. atque *vig.* Lov. 5. et Port. *videntem* atque *evigil.* Hav. Tum *eluxeritis* Lov. 5. qui error ex confusione literarum s et x, alibi sæpe in Mss. obvia, profuxit. Vide ad xxvi. 19. § 4. Deinde *septum*, pro *sopitum*, Gaertn.

§ 7 *In eo enim loco res sunt nostræ*] Concisius Pall. duo meliores *In eo res sunt nostræ*. Gebh. Duo meliores Pall. et Voss. 2. recisis duabus vocibus *In eo res sunt nostræ*: quæ auctoritas vehementer illas mihi suspectas facit. Lib. ii. c. 17. 'Et quum vineis reffectis aliaque mole belli, jam in eo esset, ut in muros evaderet miles.' Inserit quidem Sigonius τὸ *res*; sed meliores eo carent, et verbum *esset* respicit militem. Cornelius Nepos in Miltiade c. 7. 'Cum jam in eo esset, ut oppido potiretur.' Idem Pausania c. 5. 'Cum jam in eo esset, ut comprehenderetur.' Servius ad Æneid. iii. 286. 'Gestamen Abantis] Cumque in eo essent, ut jam civitatis potirentur.' J. F. Gron. *In eo res sunt nostræ* etiam Lov. 3. Ita viii. 27. 'Jamque in eo rem fore, ut Romani aut hostes aut domini habendi sint.' xxx. 19. 'Non in eo esse Karthaginiensium res, ut Galliam atque Italiam armis obtineant.' xxxiii. 41. 'Quum res non in eo esset, ut Cyprum tentaret.' Similiter apud Græcos locutus est Aristoph. in Plut. vs. 399. Οὐκ ἔστι πω τὰ πράγματ' ἐν τούτῳ. *Res nondum in eo sunt*. Similiter ἐν τούτοις et ἐν ταῦθα iisdem in usu esse, docuit Doctiss. van Staveren ad Nepot. Miltiad. c. 7. Quædam etiam vide ad ii. 17. § 5. Et sane Livius, si in hac locutione vocem per ellipsin omissam 'locus' addat, præpositionem *in* omittere solitus est. Ita ii. 47. 'Missis ad consules nunciis, quo loco res essent.' viii. 35. 'Cujus tibi ne parens quidem, si eodem loco fuisset, quo fuit L. Papirius, gratiam fecisset.' Et ita, qui Livium imitari amat, Silius Ital. i. 598. 'O patria, o fidei domus inclita, quo tua nunc sunt Fata loco?' ubi quædam notavi. Attamen nec vulgatum hoc loco servanti adversor; utpote quod in reliquis, iisque optimæ fidei, codd. constanter superest. Nam et alii ita locuti, et Livius in similibus locutionibus præ-

positionem addere non refugit. Terent. in Phorm. II. 4. 6. 'Videtis, quo in loco res hæc siet.' et III. 1. 9. 'Loquere obsecro, quonam in loco sunt res et fortunæ meæ.' Seneca in Hippol. vs. 358. 'Altrix, profare, quid feras: quonam in loco est Regina?' Cato apud Quinctil. Instit. IX. 2. p. 774. 'Cedo, si vos in eo loco essetis, quid aliud fecissetis?' Sallust. Cat. c. 58. 'Nunc quo in loco res nostræ sint, juxta mecum omnes intellegitis?' ubi vide Cortium. Livius autem non tantum 'esse ingenti gloria,' 'esse aliquo statu,' sed etiam 'esse in ingenti gloria,' 'in majore dignitate,' 'in maximo honore,' 'in aliquo statu' dixit. Vide ad II. 22. § 6. et ad XXXV. 8. § 2. Quin etiam ipsum hoc nostrum obcurrit XXXVII. 14. 'Qui id alteri suaderet, quod ipse, si in eodem loco esset, factururus fuerit.' Ceterum *res sunt ur̄e*, id est *vestræ*, Lov. 5.

Ut vobis ego magis necessitatis vestræ index] *Ut vobis gº*, id est *ergo*, Leid. 1. sæpius obvia scribarum aberratione. Vide ad XXXVII. 53. § 11. et mox hoc cap. ad § 12. *Ut ego vobis editi* ante Jac. Gronov. qui voces transposuit; neque ulli meorum ab eo dissentiant, nisi forte Flor. ex quo nihil notatur. Tum vox *necessitatis* deest in Leid. 2. *vestræ* in Harl. 2. et Port. Deinde *index* præfert Hav. Vide ad V. 26. § 6.

§ 8 *Neque enim maneatis, an abeat hinc, deliberari potest*] Particula enim exsulat ab Harl. 1. *neque enim man. hic, an ab., delib. potest* habet Lov. 4. *an abeat hinc* Port. Vide ad XXVI. 13. § 13. *Habeatis hinc* Leid. 1. Lov. 3. 5. Klockian. Gaertn. et Hav. Vide ad XXII. 59. § 19. *Beatis hinc* Flor. a m. pr. sed postea litera *a* adscripta est, ut sit *abeatis*.

Quum, præter arma et animos armorum memores, nihil vobis fortuna reliqui fecerit] *Præter arma animos*, ommissa copula, Voss. 2. et Lov. 3. Tum nihil

nobis Lov. 4. et Gaertn. Hinc *relinqui*, neglecta voce *fecerit*, Lov. 1. *fecerit reliqui* Gaertn. *reliqui paraverit* Leid. 1. Male. Infra IX. 24. 'Quos reliquos fortuna ex nocturna cæde ac fuga fecerat.' XXVI. 47. 'Sua omnia, quæ reliqua eis bellum fecerat, restituit.' Cic. in Verr. III. 48. 'Quibus nihil, non modo de fructu, sed ne de bonis quidem suis, reliqui fecit.' Pro Sulla cap. 32. 'Quod fortuna in malis reliqui fecit, id sibi ne eripiat, vos obtestatur.' Vide Gifan. Observ. in Ling. Lat. voc. 'Reliqui.' Ceterum post *fecerit* in prioribus edd. duplex *στίγμα* ponebatur; in Elzevir. Heinsii et quibusdam aliis recentioribus *στίγμα τέλειον*. Male. Sequentia enim 'fameque et siti moriendum sit' pendent a præcedenti particula *quum*, unde et hæc verba. Interpunctionem itaque mutavi, et cum Hearnio post verbum *fecerit* minorem distinctionem recepi.

Fame et siti moriendum sit] Iterum iidem codd. adstipulante ed. Campaniana, *fameque et siti*. Que particula in Pal. 2. inter lineas inserta est. Gebh. Omnes etiam nostri *fameque et siti*, solis tantum exceptis Lov. 5. Harl. 2. Port. et Hav. forte etiam Flor. ex quo nihil notatum video. *Fameque* jam Jac. Gronovius in contextum recepit, quem Clericus secutus est.

Plus, quam viros ac Romanos decet] *Viros ac armatos* Lov. 4. Male. Numquam enim, aut certe non nisi locis mendæ suspectis, Livius vocula *ac* sequente alia, quæ a vocali incipit, usus est. Vide ad X. 36. § 17. Vulgatum probum est. Ita I. 59. 'Auctorque, quod viros, quod Romanos decet, arma capiendi adversus hostilia ansos:' ubi quædam vide. IX. 24. 'Vos et decem numero, et, quod plus est, Romani, Romanorumque fortissimi viri estis.' XXII. 60. 'Nec viros quidem, nec Romanos vos duceret, si nemo tantæ virtutis exstitisset comes.'

§ 9 *Id aut interdiu aut nocte faciamus, oportet*] *Illud aut int. aut noct.* Harl. 2. *id autem int. aut nocte* Lov. 5. Vide ad IV. 42. § 6. et mox § seq. *Aut id int. aut nocte* edd. vett. ante Aldum. *Id interdiu aut nocte* Lov. 2. Vide ad XLI. 12. § 8. *Id aut interdiu ac nocte* Voss. 1. et Leid. duo, frequenti scribarum errore. Vide ad XXI. 53. § 3. *Id interdiu aut noctu* Lov. 4. Cujus librarius in ea fuisse videtur opinione, quasi illud *interdiu* requireret, ut eadem forma *noctu* adderetur: quod tamen sæpissime fallit. Exempla ex Livio quædam notavit Gronov. ad XXIX. 14. § 3. Adde I. 47. 'Nec nocte nec interdiu virum conquiescere pati.' Ita et Sueton. in Cæs. c. 65. 'Subinde observandum se admonens, repente interdiu vel nocte subtrahebat.' Vide Ursin. ad Sall. Jug. c. 38. Paullo ante trajectis vocibus *una salus est* Leid. 2. et *obire*, pro *abire*, Gaertn. Vide ad IX. 9. § 1.

§ 10 *Ecce hoc aliud minus dubium*] Vet. lib. *Ecce autem aliud*. Sigon. Sola Andreae ed. exhibet hanc lectionem: nam Campan. cum Pall. duobus *Ecce autem aliud minus dubium*: quam scripturam, repertam quoque in Pal. 2. interpolatores corruerunt, substituto *Ecce haud aliud*. Gebh. Sigonii liber, Thuan. duo Pall. duoque Voss. edd. Campanus, Aldus, Juntas, *Ecce autem aliud*. Alludit Pal. 3. *Ecce haud aliud*. Quid moramur? Plautus Menæchm. v. 2. 'Ecce autem litigium.' Cicero ad Attic. XIV. 3. 'Ecce autem structores nostri ad frumentum profecti.' Eodemque epist. 13. 'Ecce autem Antonius, accepta grandi pecunia fixit legem.' Lib. II. de Oratore: 'Ecce autem quum te nihil aliud profecisse arbitrarer.' In Verrem I. 6. 'Ecce autem repente his diebus paucis, comitiis consularibus factis.' J. F. Gron. *Ecce hoc aliud* in solo apud me superest Harl. 2. *Ecce aut aliud* in Gaertn. Sed *aut* et *autem* passim commutan-

tur. Vide ad verba præc. Ex ea deinde scriptura alii ulterius corruerunt, et *Ecce haud aliud* dederunt, quod Hearne se quoque in Oxon. L. 1. reperisse testatus est. Solent enim *aut* et *haud* in scriptis confundi. Vide ad XXVIII. 2. § 11. Reliqui omnes mei *Ecce autem aliud*. Quod recte viri docti Livio reddiderunt. Terent. in Eun. II. 3. 6. 'Ecce autem alterum. Nescio quid de amore loquitur.' Notat autem Asconius ad ultimum a Gronovio laudatum locum Cic. 'Ecce autem: 'Proprium hoc Ciceronis est in rebus improvisis: quod cum cura Virgilius et legit et transtulit: ut Æn. II. 203. 'Ecce autem gemini a Tenedo.' Vide etiam Servium ad laudatum Virgilit locum, Tursell. de Partic. Lat. Orat. c. 48. et Cortium ad Sall. Jug. c. 14. § 11. *Ecce aliud* supra erat II. 36. 'Ecce aliud miraculum.' Donjatus existimat, Livium velle, haud dubie minus periculosum consilium posterius, nempe erumpendi de nocte. Perspicuum itaque magis fore arbitratur, si legamus *Hocce autem illo minus dubium*. Præterea *majus dubium* Port. a m. pr. et Gaertn. De hoc errore vide ad XLV. 25. § 7.

Corporibus suis subjectis undique cinxerit collem] Malim *objectis*. J. F. Gron. Quum tamen Decius cum suis in vertice collis consistent, quem corporibus colli subjectis undique cinxerunt hostes, atque in vulgatam lectionem conspirent omnes codd. nihil etiam mutandum puto. Ita cap. præc. 'Neque enim moveri hostis, subjectis nobis ad omnes ictus, sine sua perniciæ poterit.' Et paullo post, 'In qua paullo ante subjectum eum telis suis habuerant.' Supra etiam hoc lib. c. 24. 'Subjicere exercitum pugna fessum tumultis ab hoste occupatis volebant: ad quem locum vide quæ notantur. Donjatus etiam vulgatum præfert, et notat idem hic valere *subjectis*, id est, obpositis ab inferiori loco. Paullo ante *septum hostem*, pro

septurum, Harl. 1. *septuri hostem* Gaertn.

Atqui, si nox oportuna est eruptioni, sicut est, hæc profecto noctis aptissima hora est] *Atque*, vel *Atq;* *si nox* Voss. 2. Leid. duo, Lov. 1. 3. Gaertn. et fragm. Hav. Male. Sed ita sæpe lapsi sunt scribæ librarii. Vide ad III. 52. § 8. *At si nox edd.* Rom. 1472. et Parm. Deinde τὸ edd. deficit in Lov. 5. *Insuper ut est præfert Lov. 2.* quæ ejusdem potestatis vocolæ etiam alibi commutantur. Vide hoc lib. XIII. 13. § 8. *Præterea hoc prof. noctis apt. hora est* Lov. 1. Similiter *h*, per cornu trajecta lineola, pro *hæc*, Lov. 3. Ita fere *hoc solatii xxx. 13. § 13.* ubi alia vide. Sed vulgatum, quod reliqui tumentur, non muto. Denique ultimum *est* deficit in Gaertn. Forte librariis, qui vel primo vel ultimo loco id omiserunt, gemina ejus repetitio displicuit. At vide ad xxxv. 1. § 12.

§ 11 *Signo secundæ vigiliæ convenistis]* *Convenietis* Voss. 2. Lov. 3. Gaertn. fragm. Hav. a m. pr. et Hearnii Oxon. L. 2. C. et in margine N. Verum id initio capitis adversatur, unde jam eo tempore convenisse constat. *Mox mortales* deficit in Lov. 2.

Incautos fullentes, vel sentientibus clamore subito pavorem injecturi] *Incautos pallentes* Leid. 1. et Harl. 1. *Tum clamorem inituri* Hav. insulse. Librarii autem animo adhuc inhærebat modo præmissa vox *clamore*.

§ 12 *Ego eandem, quæ duxit huc, sequar fortunam]* g^o, sive ergo eandem, quæ huc duxit, sequamur fortunam Lov. 2. Male. Illis enim, quos, ut se sequerentur, adhortatus erat, indicat, quid ipse facere proposuisset. *Ego et ergo* commutari modo vidimus ad § 7. *Ego tandem, quæ vos duxit huc* Leid. 2. *tandem* autem etiam Lov. 3. Ita nonnumquam librariorum inertia peccatum est in Mss. Vide ad v. 26. § 8. c. 53. § 2. et alibi. *Ego eandem, quæ duxit huc* Lov. 1. a m. pr. *ego eam-*

dem, quæ duxit huc Lov. 5. et fragm. Hav. *Paullo ante qui secuti estis, pro quem*, Hav.

Quibus hæc salutaria videntur] Similem formulam, in senatusconsulto per discessionem faciendo usitatam, inlustrat Brisson. de Formul. lib. II. p. m. 183. *Ceterum in dexteram partem, pro dextram*, Leid. 2. Lov. 4. Hav. fragm. Hav. et quædam ex vet., edd. Vide etiam hoc cap. § 2.

CAP. XXXVI. § 1 *Omnes transierunt, vadentemque]* *Omnes transiverunt* Lov. 5. *Tum volentemque* Gaertn.

§ 2 *Jam evaserant media castra]* *Per media castra* Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. *Infra ix. 2.* ‘Si ire porro pergas, per alium saltum artio rem inpeditioremque evadendum.’ At integerrimi codd. vulgatum servantes eam lectionem verior em esse evincunt. *Infra xlv. 41.* ‘Inter præsidia ejus saltum ad Petram evasi:’ ubi vide quæ notavi.

Quum superscandens vigillum strata somno corpora] τὸ quum male deficit in Hav. *vigillum castra somno corpora* habet Klockian. *vigillum strata somnino corpora* Flor. a m. pr. in quo postea prima litera τὸυ somnino erasa est. Sed edita lectio vera est. ‘Stratus somno,’ ut ‘sterni leto’ Silius Ital. dixit x. 32. ‘Labienus et Ocris Sternuntur leto atque Opiter:’ ‘sternere ictu cuspidis’ Ovid. Met. xii. 74. ‘Troaque Peliacæ sternebat cuspidis ictu Agmina:’ ‘stratus cæde’ Liv. iv. 29. ‘Messium inpetus per stratos cæde hostes extulit ad castra.’ Neque multum abit quod obcurrit I. xxvii. c. 47. ‘Fessique aliquot somno ac vigiliis sternunt corpora passim.’ Quin et ipsum hoc est xxxvii. 20. ‘Pars vescentes sub umbra, quidam somno etiam strati.’

Quo excitatus vigil quum proximum morisset, erectique alios concitarent] *Meliores Pall. bini quo exterritus vigil: is cum proximum morisset: exciti alios concitarent.* Gebh. Duo meliores Pall. et

Voss. *quo exterritus vigil*. Num fuit *quo expergitus*? Nam quod Diomedes Gramm. i. p. 372. 'expergitum' ait dici, qui satiatus somno sponte evigilat; 'experrectum' autem a quiete impeditum; 'expergefactum' denique, qui per alium a somno excitatur; id equidem tale esse arbitrator, qualia multa sunt horum. Festus contra: 'Expergitus, ab alio excitatus, quem solemus dicere expergefactum. Experrectus, a porrigendo' (ita scribendum) 'se vocatus, quod facimus recentes a somno.' Censorinus de Die Natal. c. 12. 'Pythagoras, priusquam se somno daret, et cum esset expergitus, cithara, ut ferunt, cantare consueverat:' ex Ms. Modii epistola LXXXIX. Arnobius v. p. 155. 'Expergitosque illos statim perducuisse regem.' Chiff. *exercitus*. Voss. *exitatus*: sed in margine eadem fere manu *excitus*: quod etiam non incommodum. Mirum vero et eosdem duos Pall. pro *erectique* habere *excitique*. Lib. iv. c. 27. 'Clamor subito ortus, non consulis modo vigiles, exercitum deinde omnem, sed dictatorem quoque somno excivit.' XXIV. 40. 'Ipse rex, sicut somno excitus erat, prope seminudus fugiens.' Sall. Jug. c. 72. 'Interdum somno excitus arreptis armis tumultum facere.' Tacitus Histor. III. 55. 'Vitellius ut e somno excitus.' J. F. Gron. *Quo exterriti vigiles proximos monent, ut exacti alios concitarent* in Oxon. L. 2. se invenisse, Hearne proficitur: eodem etiam modo in cod. C. nisi quod is obferat *moverunt*. *Excitatus vigil*, omisso pronomine *quo*, est in Harl. 1. *quo excitatus*, sine *τῇ* *vigil*, in Gaertn. At duobus optimis Pall. apud Gebhardum per omnia consentiunt Voss. 2. et Lov. 3. Est enim Voss. 1. in cujus contextu *exitatus*, sed in margine eadem fere manu *excitus* legi, Gronovius monuit: quod idem de Oxon. N. etiam Hearne testatur, nisi quod vox *excitus* scripta sit ab alia

manu. *Exterritus*, pro *excitatus*, præferunt etiam fragm. Hav. a m. pr. et Lov. 2. in margine: in quorum priori a m. altera emendatum est *excitatus*, in posterioris autem contextu scriptum fuerat *ex'citus*, id est *exercitus*, quemadmodum exaratum exstat in Leid. 1. *excitus* vero legunt Leid. 2. et Lov. 1. Mox *proximos movisset* codex N. apud Hearnium. *Proximum movissent* Flor. Deinde *erecti alios concitarent* Leid. 1. Lov. 2. et fragm. Hav. a m. pr. Puto vel legendum, ut vulgo editur, *quo excitatus vigil*, vel recipiendum, ut quidam scripti habent, *quo excitus vigil*. Certe passim *excitus* et *excitatus* commutantur a librariis. Vide ad XXVIII. 24. § 4. Tò *excitus* autem deinceps mutatum est in *ex'citus*, vel *exercitus*, ut etiam alibi factum est. Vide ad x. 30. § 1. At pro *exercitus* postea alii dederunt *exterritus*, quæ et ipsæ voces interdum inter se commutantur. Vide Miscell. Obs. tom. i. p. 3. *Exterritus* denique in *expergitus*, ut Gronovius conjicit, mutandum non existimo. Ut enim codicum dissensum taceam, non modo Livius, verum etiam ne ullus quidem æqualium, ea voce usus est. Neque videtur etiam ævi Liviani esse. Non aliunde enim, quam ex antiquioribus Valerio Antiate, Lucilio, Lucretio, et Varrone, vel ex recentioribus, qui obsoleta eorum verba captare gavisus sunt, Apuleio, Arnobio, ac Macrobio exempla Laurenbergius in Antiquario laudavit. Verbum 'excitare' in hac re sollemne esse, docui ad v. 47. § 3. Neque minus usitatum in eadem re est 'excire' et 'excire somno.' Supra I. 7. 'Hercules ad primam auroram somno excitus.' v. 47. 'Clangore eorum alarumque crepitu excitus M. Manlius.' XLII. 64. 'Media nocte profectus, ut prima luce adgressus falleret. Nequidquam: primæ stationes obpressæ tumultu ac terrore suo ceteros exciverunt.' Alia exempla ex Livio lau-

dat Gronovius. Vide etiam Dukerum ad Florum l. 13. § 15. Adde insuper Cortium ad Sall. Jug. c. 70. § 2. ubi, pro *excitus*, alios codd. *exercitus*, *exercitatus* et *excitatus* præferre, notavit. Ceterum Gronovius in priore ed. nott. sicut *movisset* nondum loco movet, ita arbitrandum relinquit, sitne melius *monuisset*. Verum quum in posterioribus curis hanc conjecturam omiserit, eam etiam sprevisse videtur.

Ignari, cives an hostes essent, præsidium erumperet, an consul castra cepisset] *Cives an hostes erumperet*, duabus vocibus neglectis, Lov. 1. *cives an hostes erumperent* Leid. 2. *cives an hostes præsidium erumperent* edd. pr. usque ad Mediol. 1505. quæ eamque secuta Aldina restituerunt, ut nunc recte editur. Præterea *præsidium an erumperet, an consul* Voss. 2. quod non est necesse. Sæpissime enim prior dubitandi particula subiceri solet. Vide ad II. 8. § 8. et IV. 55. § 8. Deinde *ac consul* edd. Rom. 1472. et Parm.

§ 3 *Decius, quum non fallerent, clamorem tollere*] Vet. lib. *quando non fall.* alii *quoniam non fall.* Sigon. *Quoniam non fall.* habent omnes nostri libri. Gebh. *Qui non fall.* Gaertn. *quem non fall.* Leid. 2. et fragm. Hav. a m. sec. *quoniam*, sive *qm̄*, *non fallerent* Flor. Leid. 1. Voss. 1. Lov. 3. 4. 5. Hav. fragm. Hav. a m. pr. et edd. quas vidi, usque ad Frobenianam a. 1531. quæ substituit *cum*. Et *quum* etiam dare voluisse videtur Aldus, ubi tamen errore operarum, ut puto, exstat *quem*. Ita alibi variant codd. scripti. Vide ad IV. 29. § 6. *Qñ* etiam, sive *quoniam*, et *qñ*, sive *quando*, commutantur in membranis vetustis. Vide ad XXI. 1. § 7. Præterea *Decius clamorem, qm̄ non fallerent, tollere* præfert Lov. 4.

Torpidos somno insuper pavore exanimat] Male edidit Campan. *trepidos somno*. Inter lineas habet quoque

Pal. 2. *insuper et pavore ex.* Lib. xxxv. c. 28. 'Tum inter tot torpidos somno paventesque ad necopinatum tumultum et inermes in cubilibus suis oppressos illa cædes edatur.' Gebh. Ut hic 'somno torpidus,' ita 'stupore torpidus' XXII. 53. 'Quum stupore ac miraculo torpidos defixisset.' Deinde *insuper et pavore* etiam Harl. 2. *insuper clamore exanimat* Lov. 4.

Quo præpediti, nec arma impigre capere, &c. poterant] *Quo perpediti* fragm. Hav. a m. pr. *quo impediti* excusi ante Aldum, qui, consentientibus reliquis scriptis meis, *præpediti* recte restituit. Est enim hoc Livio amatum sæpiusque usurpatum vocabulum. Vide ad XXVIII. 1. § 6. *Tum umquam, pro poterant*, Hav. *desistere* etiam, *pro obsistere*, male Gaertn. Vide ad XXVII. 7. § 3.

§ 4 *Inter trepidationem tumultumque Samnitium*] *Inter tumultum trepidationemque* Lov. 4. Sed copulam *que* omittit Leid. 2. Sequentia ita exhibet Hav. *Samn. præ. Romanus, obv. custod. cæsis, ad castra consul pervadit. Consul autem, pro consulis, etiam habent* Lov. 3. et Gaertn. Vide ad X. 10. § 2.

§ 5 *Aliquantum supererat noctis*] Ita primus Aldus edidit, et omnes codd. quos consului, præferunt præter unum Lov. 4. Is autem *aliquantulum* exhibet: cum quo faciunt Aldo antiquiores. Ita XXI. 12. 'Tribus arietibus aliquantulum muri discussit.' c. 31. 'Agri aliquantulum amplexi confluunt in unum.' Sequor tamen potiores scriptos. Vide ad XXI. 28. § 11. Sæpe *aliquantum* et *aliquantulum* in Mss. permutantur. Vide ad I. 7. § 9. II. 30. § 11. v. 21. § 14. VI. 22. § 8. XXXIX. 29. § 1. Torren. ad Val. Max. III. 1. ex. 1. et alios alibi.

Jamque in tuto videbantur esse] Ita Rott. Voss. duo, Flor. editique, non *videbatur*. J. F. Gron. Similiter etiam Hearnii Oxonienses, et omnes

mei, excepto solo Port. qui *videbatur* ostentat. Hoc autem monendi occasionem Gronovio dedit ed. Gruteri prior, in qua quum *videbatur* receptum fuisset, idem postea servarunt recentiores omnes, usque ad Jac. Gronovium, qui recte *videbantur* revocavit.

Quum *Decius, Macti virtute, inquit, milites Romani, este: vestrum iter*] Voces quum *Decius* deficiunt in editis ante Aldum, qui primus addidit. Eisdem servant omnes codd. Deinde *inquit, Macte virtute* Lov. 1. *Macte virtute inquit* Voss. 1. Leid. duo, Lov. 3. 4. 5. Flor. Klockian. et fragm. Hav. a m. pr. *Macte virtutis* Lov. 2. Sed, Livium voci *Macte* perpetuo casum sextum junxisse, vidimus ad II. 12. § 14. quamvis etiam alii junxerint casum secundum. Vulgatum vero *Macti* defendit locus, etiam apud lexicographos notus, Plinii Hist. Nat. II. 12. '*Macti ingenio este, cæli interpretes, rerumque naturæ capaces.*' Tum *inquit, milites Romani: ecce vestrum iter* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Harl. 2. Port. et Hav. Similiter etiam Gaertn. nisi quod in eo deficiat *rd inquit*. Alio ordine *milites Romani, inquit: recte vestrum iter* Lov. 2. *inquit, milites: recte vestrum* Harl. 1. *inquit, milites Romani* desunt in Voss. 2. Lov. 3. et Leid. 1. quorum duo priores præterea legunt *recte nostrum iter: posterior recte vestrum iter. At inquit, milites Romani. Etenim vestrum iter* edd. vett. ante Aldum. Male. Livius enim omnibus locis, quibus hac formula usum fuisse vidimus ad II. 12. § 14. semper numero singulari dixit '*macte esto,*' Plinius autem loc. laud. '*macti este.*' *Inquit, milites Romani, acie virtute: ecce vestrum iter* fragm. Hav. a m. pr. in quo *este* emendatur a m. altera.

Iter ac reditum omnia secula laudibus ferent] Ms. *itum*. Sic Suet. in Tiber. c. 38. '*Vota pro itu et reditu suo*

suscipi passus.' Frequens est in nummis et marmoribus locutio. Vide etiam Nonium in '*Itum.*' Klock. *Itum ac reditum* etiam Leid. 2. Ceteri omnes stant pro alia lectione: quare uni aut alteri adsentiri non audeo. Quod autem Klockius locutionem in marmoribus frequentem dicat, verum est; in nummis tamen nondum reperta est. Vox *omnia* deficit in Lov. 3. *Omnia laud. eff. secula* habet Lov. 4. *omnia secula laudibus eff.* Neapol. Latinii. Sed vulgatum satis placet. Supra II. 49. '*Fabios ad cælum laudibus ferunt.*' Mox hoc cap. '*Decium in cælum ferunt.*' IX. 10. '*Eum laudibus ad cælum ferebant.*' VII. 10. '*Mirisque pro concione eam pugnam laudibus tulit.*' Adde Cortium ad Plinii Epist. IV. 27. § 2. Male etiam *refert*, pro *ferunt*, Flor.

§ 6 *Ad conspiciendam tantam virtutem, luce ac die opus est*] *Ad consp. tantam virt.* Leid. 2. *ad consp. virt., tantum luce* Leid. 1. Mox, addita voce, *nec vos digni estis, milites, quos,* &c. Leid. 2.

Hic lucem quieti opperiamur] *Quiete opperiamur* Hav. Sed habuimus hoc lib. c. 26. '*Quum stationibus quieti tempus tererent.*' I. 28. '*Proximi constitere:*' ubi vide. XXII. 12. '*Occultus subsistebat:*' ubi etiam alia videri possunt. Præterea *opperiemur* Flor. Lov. 4. et Neapol. Latinii. Similiter centurio ex præsidio revertens *inquit* v. 55. '*Signifer, statue signum: hic manebimus optime.*'

§ 7 *Præmisso nuncio ad consulem in castra, ingenti gaudio concitantur*] *Fortè præmisso nuncio ad cons., castra ing. gaudio conc.* J. F. Gron. Gronovii conjecturam probat Lov. 4. Neque multum abit lectio Neapol. Latinii, *ad consulis castra, ingenti gaudio*. Si plures codd. accederent, Gronovio consentirem. Nunc tamen, quum reliqui vulgatum servant, *rd in exci-*

disse videtur ob vocis præced. literam postremam, ut sæpe factum. Vide ad x. 13. § 3. Paullo ante *atque primum ubi illuxit* Voss. 2. *atque ut primum illuxit* Lov. 5. Harl. 2. Port. et Hav. Ita sæpe variant codd. Vide ad xxiv. 15. § 1.

Incolumes reverti, qui sua corpora] *Quia sua corpora* Voss. 2. Leid. duo, Lov. 2. 3. et fragm. Hav. a m. pr. Sæpius ita peccasse librariorum, ut *qui* et *quia* inter se commutarent, videbimus ad xxxvi. 33. § 5.

Pro se quisque obviam effusi] Hoc quoque tessera data facere jussos arbitror: neque enim injussu consulis licuisset. De usu tesserarum ad varia mandata vide Lipsium de Milit. Rom. v. 9. Adde Livium xxvii. 46. Duk.

Singulos universosque servatores suos vocant] Nisi prope et antecessisset, et subsequeretur idem verbi, probarem, quod reperi in Pall. duobus, *singulos universosque serv. suos laudant.* Gebh. Primo sine particula connectente *singulos universos* Flor. et Lov. 4. Deinde *servatores suos laudant* Voss. 2. Lov. 2. in ipso contextu, et Lov. 3. Verum sine dubio, ut jam Gebhardo visum est, id ex præcedenti 'obviam effusi laudant' a libris repetitum est.

Diis laudes gratesque agunt] Ita omnes codd. ut et edd. principes Rom. 1472. et Parm. At Mediolan. 1480. *laudes gratiasque*, quam lectionem secuti editores servarunt usque ad Aldum, qui iterum *laudes gratesque* restituit. Recte. Vide ad xxiii. 12. § 7.

§ 8 *Hic Decii castrensis triumphus fuit, incendentis per media castra*] *Castrensis fuit tr.* Lov. 2. Tum *incidentis* Leid. 1. quomodo librarii alibi sæpe peccarunt. Vide quæ notantur ad ix. 24. § 10.

Conjectis in eum omnium oculis, et omni honore tribunum consuli æquantibus] *Conj. oc. in eum omnium* Lov. 5. Tum *omni honore* Lov. 2. et om-

nium honore Lov. 5. Denique *tribunum consilia æquantibus* Leid. 1. et Harl. 1.

§ 9 *Consul classico ad concionem convocat*] *Ad conc. vocat* Lov. 5. Hearnii Oxon. C. et edd. vett. ante Aldum, qui iterum *convocat* revocavit, ut servant reliqui omnes. Verum A. Perizonius ad marginem Livii notavit, erasa præpositione sibi scribendum *videri classico concionem convocat*. Sed manum continuisset, si meminisset eorum quæ Gronovius notavit ad xxvi. 28. § 13. Vide etiam ad ii. 55. § 10.

Orsusque meritas Decii laudes] Non respiciendum videtur, quod præbent nobis Pall. duo meliores codd. *orsusque merita Decii laudesque*. Gebh. Eadem lectio mihi etiam obvia fuit in Voss. 2. et Lov. 3. Sed recte non tantum Gebhardo displicuit, verum etiam Gronovio ad xxvi. 50. § 13. ubi plura vide.

Interfante ipso Decio, distulit concionem] *Interfante ipse Decio* Lov. 3. *interfanto ipse Decio* Leid. 1. *interstante ipso Decio* Leid. 2. *interfando ipse Decius* Lov. 2. et Oxon. C. apud Hearnium, qui testatur se in cod. L. 2. *suadente ipso Decio* invenisse; quod ex interpretis glossa in contextum receptum videtur. Margini enim adscriptum fuisse puto, Decii interfantis consilium fuisse, ut inpediret concionem, eamque in aliud tempus differendam suaderet. Est autem 'interfari' Livio sæpius usurpatum. Supra iii. 47. 'Priusquam aut ille postulatum perageret, aut Virginio respondendi daretur locus, Appius interfatur:' ubi alia exempla notantur.

§ 10 *Auctor omnia posthabendi, dum occasio in manibus esset, perpulit consulem*] *Actor* Voss. 1. et Lov. 1. Vide ad liv. i. 26. § 5. *Auctor omnia posth.* Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. B. et C. ac Neapol. Latini; *auctor omnia posthabent*

dum, omisso sequenti voce *dum*, Flor. Præterea *pepulit consulem* Lov. 4. quomodo etiam alibi scribæ errare soliti fuerunt. Vide ad I. 57. § 11. *Compulit* Hearnii Oxon. L. 2. Male. De verbo 'perpellere' vide ad III. 30. § 4.

Et nocturno pavore adtonitos, et circa collem castellatim dissipatos, adgredere-tur] *Ac noct. pavore male* Lov. 4. *Tum castellatum* Leid. 2. Vocem *castellatim* inlustrat Harduin. ad Plinii XIX. 6. Præterea *adgredere-tur* Lov. 4.

Credere etiam aliquos, ad se sequendum emissos, per saltum vagari] Pall. 1. ac 3. *vacare*: lege *vagare*. Aliquoties jam adnotavi, deponentibus istis uti Livium forma seu terminatione agendi amare. Vide Animadversiones nostras ad Propertium. Sic paulo post c. 38. reperi in Pal. 2. *militarem impetum frustrare*. Reperi quoque in Pal. 2. XXVI. 27. *Velut feras bestias per agros vagare*. Sic XXVII. 8. libri omnes præferunt *inaugurare*. Ceterum, quod mireris, Pal. 2. aliquantulum a Sigoniano codice demutat, præferens, *credere etiam al. ad se persequendum amissos per sal. vagare*. Sed fieri potuit, ut hanc lectionem sibi non intellectam pro vitiosa derelictui habuerit Sigonius. 'Amis-si' autem milites sunt dimissi atque ablegati. Terent. Heaut. III. 1. 70. 'prius Pecuniam omnem, quam abs te amittas filium.' Sic Livius IV. 12. 'Legationibus terra marique nequiquam amissis'; ut habet unus e Pall. codd. Mss. Gebh. *Aliquos ad sequendum* Lov. 4. Sed vocula *se* librarii negligentia intercepta est ab initiali syllaba vocis proximæ *sequeretur*. Vide ad XXIX. 21. § 7. *Aliquos ad se persequendum* Hav. quod ex glosse-mate natum arbitror. 'Sequi' enim hic, ut sæpe alibi, pro persequi, insequi ponitur. Infra XXIX. 32. 'Ala equitum dispersa toto campo quinque hostes sequebatur?' et mox eodem cap. 'Is finis Bocchari sequendi fuit, nec ingredi flumen auso, nec

habere credenti se, jam quem sequeretur.' XXXVIII. 2. 'Hæc tumultuatio regem, cupientem, si se sequerentur, raptim evadere angustias, revocare primos coëgit.' XL. 48. 'Refugientium suorum agmen, post effuse sequentes barbaros conspexit.' XLIV. 43. 'Eum finem sequendi propter difficultatem transitus fore ratus Romanis.' c. 44. 'Dum effuse sequitur hostem.' Curtius IV. 16. 'Instantibus suis impune abeuntem hostem sequi permetteret.' Frontin. I. 6. ex. 2. 'Ut hostes, paucitate contempta, audacius sequerentur.' Nolem deinde *amissos*, quod in nullo meorum inveni, Gebhardo placuisset. Hoc enim sensu 'amittere,' pro dimittere, neque apud Livium, neque apud alios occurrit. Hinc *per altum* Leid. 2. et Lov. 1. Denique *evagari* Lov. 4. *vacari* Lov. 2. *vacare* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. et fragm. Hav. quod nec ipsum cum Gebhardo in *vagare* mutandum velim. A stilo enim Livii abhorre-re videtur, ut deponentia forma activa recipiamus; vide ad I. 17. § 2. quamvis alii ita loqui soliti fuerint. Vide Voss. Gramm. v. 7.

§ 11 *Jussæ legiones arma capere: egressæque castris]* *Jussæ st' legiones* Lov. 2. *Tum arma carpere* Voss. 1. a m. pr. Vide ad VI. 32. § 11. Sed ambo hæc vocabula male omittuntur a librario Leid. 2. Deinde *egressæque a castris* Lov. 4.

Notior jam saltus esset, via patientiore ad hostem ducuntur] *Notior jam salutis esset via, pat.* Voss. 2. *Tò via deficit* in Hav. *via pat. ad vium ducuntur* Leid. 1. culpa amannensis. *Dicuntur, pro ducuntur*, Lov. 2. solito errore. Vide ad XXXVIII. 43. § 1.

§ 12 *Incautum inproviso adortæ, quum palati passim Samnitium milites]* *Incautum inprobo viso adortæ errans* dedit librarius Hav. duplici lectione recepta. De voce *inproviso* vide ad VI. 4. § 10. *Tum pallati* Lov. 2. *paul-*

lati Port. a m. pr. paulatim Lov. 5. Male. Vide ad i. 11. § 1. Tum *passim* deficit in Voss. 2. Lov. 3. et fragm. Hav. ejus loco *passi* præfert Flor. *Possent* Leid. 1. *essent* Lov. 2.

Plerique inermes nec coire in unum] *Ppl'ique inermes*, id est *populique*, Lov. 2. Similitudo ductuum *pl'ique*, id est *plerique*, et *ppl'ique* librario fraudi fuit. Deinde *neque coire in unum* Gaertn. *nec colire in unum* Flor. *nec colligere in unum* Lov. 4. Verum ita dicendum fuisset *nec colligere se in unum*. At æque *coire in unum*, quod reliqui omnes codd. tuentur, ac 'colligere se in unum,' apud Livium obvium est. Vide ad xxviii. 3. § 9. Nihil itaque mutandum puto.

Nec recipere intra vallum se possent, paventem primum in castra compellunt] Omnes edd. priores præferunt *intra castra compellunt*: neque aliter habent Voss. duo, Leid. duo, Lov. quinque, Harl. 2. Port. Gaertn. Klockian. Hav. et fragm. Hav. Quidam tamen, non ferendum existimantes, parvo horum verborum ambitu præpositionem *intra* repeti; partim priori loco dederunt vel *recipere in vallum*, ut præferunt Leid. 1. et Port. vel *recipere inter vallum*, ut Harl. 2. partim posteriori loco *inter castra compellunt*, ut Harl. 1. vel *in castra compellunt*, ut Flor. et Neapol. Latini, quomodo Jac. Gronovius edidit. Et sane sæpius voces *in* et *intra* a librariis commutatae fuerunt. Vide hoc lib. c. 11. § 10. 'Compellere in castra,' ut 'compellere in urbem' ii. 11. 'Ut non cetera solum ex agris, sed pecus quoque omne in urbem compelleretur.'

§ 13 *Ita magna pars absenti hosti cessit*] *Itaque magna pars* Harl. 2. Port. et Hav. sollemni errore scribarum. Vide ad xxi. 53. § 7. Tum *absenti cessit*, exsulante media voce, edd. Mediol. 1480. 1495. et 1505. Veneta 1498. et Ald. in contextu; quarum tamen posterior inter errata,

ut et reliquæ, partim vetustiores, partim recentiores, cum omnibus libris scriptis vocem *hosti* tuentur. Paulo ante *Profertur*, loco *roû* *Perfertur*, Port. Vide ad v. 4. § 12.

Fuere autem ad triginta millia, omnes cæsi] *Ad viginti millia* Lov. 4. 'Tum *cæsi omnes* Harl. 2. Port. et Hav. In ed. Aldinæ contextu locus ita distinguebatur: *egerat pavor. Fuere autem ad triginta millia omnes cæsi: castra direpta*. Inter errata vero etiam hic error emendatus est.

CAP. XXXVII. § 1 *Consul, advocata concione, P. Decii non cæptas*] Prima vox non adparet in Voss. 2. et Lov. 3. Tum *convocata concione* Lov. 2. invitit omnibus aliis. Ad supra pariter vii. 26. 'Consul, concione advocata, laudatum tribunum decem bubus aureaque corona donat.' ix. 13. 'Prius adloquendos milites ratus, concionem advocari jussit.' xxx. 15. 'In tribunal escendit, et concionem advocari jussit.' xli. 10. 'Quum, concione advocata, fugam e castris A. Manlii adversis auribus militum jactasset.' Hinc voces *P. Decii* deficiunt in Leid. 2.

Non cæptas solum ante, sed cumulas nova virtute laudes peragit] *Non cæptas modo ante, sed cumulat. etiam nova virt.* Harl. 2. Port. et Hav. *sed cumulas etiam* præfert quoque Gaertn. At sæpe post 'non modo,' 'non solum,' infertur *sed*, pro 'sed etiam.' Supra ii. 33. 'Non modo inpetum erampentium retudit, sed per patentem portam ferox inrupit.' vi. 2. 'Non aperuit solum incendio viam, sed flammis in castra tendentibus ita consternavit hostes.' vii. 33. 'Quem terrore non pugnæ solum eventu, sed nocturna profectione confessi sunt.' Vide ad ii. 6. § 1. Deinde *laudes pergit* ed. Parm. operarum errore. 'Peragere laudes,' ut 'peragere carmina,' 'postulata,' 'sententiam,' et similia, de quibus vide ad

xxxiv. 31. § 19. *Pergam* autem, pro *peragam*, etiam supra erat in Msto II. 1. § 1.

Aurea corona eum et centum bobus] *Antea corona eum* Gaertn. Sed male. Inter dona enim militaria memorantur coronæ aureæ, quibus vel milites donant imperatorem, vel imperator duces inferioris ordinis ac milites. Vide Livium III. 29. VII. 10. X. 44. XXVI. 48. et alibi. Præterea *centum bubus* Flor. Leid. 1. et Klockian. Vide hoc lib. c. 26. § 10. et mox hoc cap. § seq.

Eximioque uno albo, opimo, auratis cornibus] 'Eximium' sacrificale verbum, 'de hostiis dictum, quæ ad sacrificium destinatæ eximantur e grege.' Auctor Macrobius III. 5. *Sigon.* Etiam Festus in voce 'Eximium': 'Eximium inde dici cæptum, quod in sacrificiis optimum pecus e grege eximebatur; vel quod primum erat natum:' ad quem locum viri docti laudarunt verba Donati ad Terent. Hecyr. I. 1. 9. 'Eximia pecora dicuntur, quæ a grege excepta sunt ad usus dominorum suorum, ut uberior pascantur. Sed proprie eximii sunt porci majores, qui ad sacrificandum excepti liberius pascuntur. Et enim boves, qui ad hoc electi sunt, egregii dicuntur, et oves lectæ.' Eam tamen, quam hic statuit Donatus, differentiam non perpetuam esse, non modo probat hic locus Livii, sed et alius I. 7. 'Bove eximia capta de gregesacrum Herculi factum:' etiam Virgil. Georg. IV. 549. 'Ad delubra venit, monstratas excitat aras: Quatuor eximios præstanti corpore tauros Ducit, et intacta totidem cervice juvencos.' Et quidem Livius innuit, ideo hoc eximio bove Decium donatum a consule esse, ut eum, quod fecit, Marti immolaret; hinc datus est albus, hinc opimus, hinc auratis cornibus; quod, tamquam tironibus notum, pluribus probare abstineo.

Male itaque *optimo*, pro *opimo*, præferunt Leid. 2. et Lov. 1. sollempni scribarum errore. Vide ad XXXVIII. 8. § 9.

§ 2 *Duplici frumento in perpetuum*] Hinc Varroni de Ling. Lat. IV. p. 24. 'duplicarii dicti, quibus ob virtutem duplicia cibaria ut darentur, institutum.' Klock. Vide ad II. 59. § 11.

In præsentia singulis bobus, binisque tunicis donati] In vetustis codd. legitur *binisque privis tunicis*. Gelen. Tò *privis* abest ab ed. Andreæ Campanique. Pal. 3. legit *singulis bobus, privisque binisque tunicis*. Primus vero assentiens Andreæ editioni *singulis bobus priusque binis tunicis*. Pal. 2. *singulis bobus opimis binisque tunicis donati*. Gebh. *In præsentia et singulis bobus fragm.* Hav. a m. pr. *in præsentia et singulis bobus opimis* a m. sec. et ita præferunt etiam Harl. 2. Port. Gaertn. et Hav. nisi quod in illis vovula et deficiat. Sed inopportunam hic puto boum 'opimorum' mentionem. Non enim milites eos dono acceperunt, ut, quemadmodum Decius, Marti immolarent, sed ut sibi haberent; quam ob causam Decius, præter unum opimum, similiter centum alios acceperat, qui ab uno illo opimo distinguuntur, licet tamen hos centum boves postea militibus dono dederit. Similiter Valerius Corvus, Gallo interfecto, donatur 'decem bubus' hoc lib. c. 26. et C. Lælius 'triginta bubus' XXVI. 48. ubi 'opimi' epitheton non additum est. *In præsentia singulis bubus* Flor. Leid. 1. Lov. 2. a m. pr. et Klockian. Vide ad § præc. Deinde *prius binisque tunicis* edd. Rom. 1472. et Parm. *privis binisque tunicis fragm.* Hav. a m. pr. *privisque binisque tunicis* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. et Harl. 1. *binisque singulis tunicis* Flor. *binisque tunicis* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. 2. Gaertn. Port. Klockian. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. N. C. At recte

Gelenium *binisque privis tunicis* restituisse puto, vocemque *privis*, ut minus obviam ac notam, a librariis omissam esse; quo tamen et Livium alibi usum fuisse, videbimus ad XXI. 13. § 7. Plura de hac voce vide apud Burmann. ad Nason. Metam. IX. 20. et Benth. ad Hor. Art. Poët. vs. 60. quorum hic ex Festo et Gell. x. 20. ac Gifanius Collect. in Lucret. voc. 'Privus' ex iisdem docent, veteres 'priva' dixisse, quæ nunc 'singula' dicimus: unde intelligi potest, lectionem, quam ex Flor. produximus, ex glossemate natam esse. Eo tamen sensu hic sumi non posse videtur. Quum enim 'binæ,' ergo non 'privæ,' id est singulæ, 'tunicæ' fuerunt: nisi quis 'binis privis tunicis donati' pro binis privi, sive singuli, tunicis donati, accipiendum contendat, qua ratione Lucilius dixit apud Non. Marc. voce 'Priva.' 'Ad cœnam adducam, et primum hisce abdomina thunni Advenientibus priva dabo:' ubi indicat, se singulis, sive unicuique abdomen thunni daturum. Ceteroquin 'binæ privæ tunicæ' sunt binæ propriæ, quas quisque privatim, singulatim acceperit. Nam 'privum proprium uniuscujusque esse,' docet Non. Marcell. in voce 'Privum.' Vide etiam Gifan. loco laud. Denique *donat*, pro *donati*, Lov. 2. *donatis* Flor. ubi ultima litera adhæsit ex principio vocis seq. Vel legendum est *donati sunt*, ut præferbat Lov. 4. a m. pr. Ita enim non raro peccasse librarios, videbimus ad XLV. 17. § 6.

Secundum consulis donationem] *Post consulis donationem* Flor. quæ lectio ex interpretis expositione in contextum recepta est: *secundum* enim pro 'post' apud Livium sæpius occurrit. Vide exempla ad XXIV. 10. § 11.

Gramineam coronam obsidionalem] In vetustis codd. legitur *coronam obsidionalem*, quod nihil erat necesse mutare in *obsidionalem*. Gelen. De hac

corona Gellius v. 6. itemque de cæteris. *Sigon. Obsidionalem* habent Flor. Leid. 1. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. 1. Klockian. et edd. Rom. 1472. ac Parm. idque monentem Gelenium secutus Frobenius a. 1535. contextui Livii reddidit, quemadmodum exemplo Frobenii plures alii, usque dum Gryph. a. 1554. et a. sequenti Sigonius alterum *obsidionalem* revocarent. Quid sequendum sit, dubito: ut enim ab 'obsidio' formatur 'obsidionalis,' ita ab 'obsidium' formari potest 'obsidialis.' Alibi tamen hac forma vocabulum illud me legere non memini: sed semper apud Valer. Max. Plinium, Festum, Gellium, Aur. Victor. et Ammian. Marcell. exstat 'obsidionalis:' unde etiam hanc lectionem, donec aliunde aliud exemplum proferatur, servandam putavi. Præterea *legiones gratulantes coronam obsidionalem* legit Hearnii Oxon. C. at juncta utraque lectione *legiones gratulantes gramineam coronam obsidionalem* Lov. 5. Quum tamen *gratulantes* ab omnibus aliis exsulet, non recipiendum videtur. Ceterum, coronam obsidionalem fuisse 'gramineam,' tironibus apud nos notum est, ut et factum fuisse ex gramine viridi, fere ex eo loco decerpto, in quo erant conclusi, qui obsidione exempti sunt. De ea late vide Paschal. de Coron. VII. 16. Attamen Aur. Victor ter tribus locis eam 'auream' vocavit in lib. de Vir. Inlustr. c. 17. c. 26. et c. 58. Duobus quidem prioribus locis verba ejus immutando Aurelinum erroris absolvere viri docti conati sunt. Verum, præterquam quod, eorum emendatione recepta, nondum omnis tollatur vel difficultas, vel error Victoris, potius ipsum Victorem etiam prioribus lapsum fuisse existimo, quoniam certe tertio loco erroris liberari nequeat.

Altera corona, ejusdem honoris index, a præsidio suo inposita est] *Ejusdem honoris index* Gaertn. sollemni errore

scribarum ob literarum adfinitatem. Vide ad v. 26. § 6. Tum a suo *præsidio* Harl. 2. ab suo *præsidio* Port. et Hav. qui tres codd. etiam omittunt verbum finale est. Præter auream igitur coronam, qua virtutis causa ab imperatore donatus est, Decius duplicem accepit coronam gramineam obsidionalem, unam a legionibus, alteram a præsidio suo. Id etiam testatur Plinius Hist. Nat. xxii. 5. Corona graminea obsidionali 'quidam imperatores et sæpius donati sunt, veluti P. Decius Mus tribunus militum ab exercitu, altera ab his, qui in præsidio obsessi fuerant;' et Festus voce 'Obsidionalis:' 'Nam et P. Decio datæ duæ sunt: una ab exercitu universo, altera ab iis, qui fuerunt in præsidio obsessi.' Graviter igitur Aur. Vict. peccavit, qui in Viris Illustr. c. 26. de P. Decio Mure agens, inquit, 'Ob hoc ab exercitu civica corona de queren, quæ dabatur ei, qui cives in bello servasset; obsidionali aurea, quæ dabatur ei, qui obsidione cives liberasset, donatus est.' Neque, deletis verbis quæ viri docti glossematis suspecta habent, Victor erroris immunis erit: siquidem Decius ob exercitum servatum non civicam, quæ tantum ob unum civem servatum dabatur, sed obsidionalem accepit. Nam, teste Plinio xxii. 4. 'Graminea nunquam, nisi in desperatione suprema, contingit, nulli nisi ab universo exercitu servato decreta.' Et mox, 'Quod si civicæ honos, uno aliquo ac vel humillimo cive servato, præclarus sacerque habetur, quid tandem existimari debet unius virtute servatus universus exercitus?' In hunc etiam sensum accipienda sunt verba Festi voce 'Obsidionalis:' 'Inter obsidionalem et civicam hoc interest, quod altera singularis signum salutis est, altera diversorum civium servatorum.' Certe ita accepit Paulus Diaconus, secundum quem 'Civica

corona singularis salutis signum erat, obsidionalis universorum civium servatorum.' Alteram itaque obsidionalem accepit a suo præsidio, quod ab obsidione hostili exemit; alteram ab universo exercitu, quem, se ac datum præsidium pro omnium salute haud dubio periculo objiciendo, universum servavit. Nam, teste iterum Plinio eodem loco, obsidionalis dabatur non tantum 'liberatis obsidione,' sed etiam 'abominando exitio castris.' Ex his patet, non recte Pighium secutum fuisse errantem ducem Aurel. Vict. quum in Annal. ad a. cdx. p. 304. scribat, Decium ab exercitu per ipsum servato obsidionali graminea corona, et a præsidio suo civica querna donatum fuisse.

§ 3 *Bovem eximium Marti immolavit*] Vocem *Marti* non agnoscunt Voss. 2. Leid. 2. et Lov. 3. invitis reliquis, qui eam servant. Meminit et Marti immolati bovis in hac historia Plinius, verbis mox plenius laudandis. Paulo ante *His decoratis insignibus* Lov. 1. *His decoratus insignis* Lov. 3.

Centum boves militibus dono dedit] Tò dono abest a Pall. duobus optimis. Gebh. *Militibus dedit*, omissa media voce, Lov. 2. 3. et fragm. Hav. a m. pr. *militibus dona dedit* Leid. 1. quod se etiam in cod. Thnan. a m. pr. invenisse, Gronov. testatur Observ. iv. 14. p. 230. Utraque locutio proba est. Vide quæ notantur ad ii. 22. § 6. et iv. 20. § 4. Plurium itaque codd. auctoritate firmatæ lectioni adhæreo. Ceterum secundum Plinium hi centum boves non a consule Cornelio, ut Livius retulit, sed a simul obsessis donati sunt Decio, eosque non militibus, qui secum in expeditione fuerant, dono dedit, sed Marti etiam immolavit. Ita enim refert xxii. 5. 'Quanta esset ejus honoris' (coronæ obsidionalis) 'auctoritas; confessus religione, siquidem donatus bovem album Marti immolavit, et

centum fulvos, qui ei virtutis caussa dati fuerant simul ab obsessis.' Sed in ultimis his verbis mendum latere existimo, quod inspectis integrioribus codd. emendandum est. Ceterum verba *mil. dono ded., qui sec. in exp. f. iisdem* non exstant in Harl. 1. culpa librarii, cui repetita vox *militibus* fraudi fuit. Vide ad ix. 11. § 11.

Iisdem militibus legiones libras farris et sextarios vini contulerunt] Singulis singulas. Cujac. Obs. ix. 37. et Gronov. ad Liv. iv. 15. *Duk.* Tota hæc periodus non adparet in edd. Rom. 1472. Parm. Mediol. 1480. Tarvis. utraque, ac Venet. 1495. Primum vero obcurrit in ed. Mediol. 1495. et inde in reliquis, præterquam in Venet. 1506. et Ascens. 1410. Eamdem servant etiam omnes scripti, nisi quod, ut modo notavimus, *iisdem* cum multis vocibus præcedd. desit in Harl. 1. et *legiones* in Gaertn. Præterea *contulere* legit Lov. 2. quomodo etiam est in edd. in quibus periodus exstat, usque ad Aldum. Is autem, concinentibus aliis omnibus scriptis, *contulerunt* substituit.

Omniaque ea ingenti alacritate per clamorem militarem, &c. gerebantur] Tò ea deficit in Voss. 2. et Lov. 2. 3. ac 4. Tum *ingente alacritate* habet Leid. 1. et postea *gerebant* Harl. 2. Lov. 5. Port. et Hav. Vide ad x. 10. § 1.

§ 4 *Tertia pugna ad Suessulam*] 'Suessulani,' ut ex hoc loco patet, Campani erant. *Sigon.* Vide Cluverii Ital. Antiq. l. iv. c. 5. p. 1183. et Cellar. Geogr. Antiq. l. ii. c. 9. p. 545. Ceterum *Item alia pugna* præfuit Klockian.

Omni robore juventutis domo adeito] Pall. duo optimi domo accepto. Gebh. *Omni clamore robore* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Deinde domo accepto Leid. 1. et Lov. 2. ac 3. Ahbi voces 'accitus' et 'acceptus' commutantur. Vide ad x. 19. § 1. Paulo ante *fugatus ab M. Valerio Port. et Hav.*

Fortunam experiri statuit. Ab Suessula nuncii trepidi Capuam] Deest hic meo iudicio tota narratio Suessulæ a Samnitibus obsessæ. Posset autem sic forte lacuna expleri: *certamine ultimo fortunam inimicæ ejus delendæ urbis experiri statuit.* Klock. Suessulam a Samnitibus hoc tempore obsessam fuisse, ex Livii narratione non constat: eo enim 'sedendo ad Suessulam,' quæ verba hoc capite sequuntur, referenda non videntur. Quin et τὰ 'ultimo certamine experiri' non de obsidione urbis, sed de prælio intelligenda sunt. Eodem sensu 'ultimum dimicationis,' 'ultima dimicatio' apud Livium sæpe obcurrit. vi. 38. 'Principio statim anni ad ultimam dimicationem de legibus ventum.' viii. 29. 'Discordia tamen prope ad ultimum dimicationis ventum est:' ubi vide. Quod hic 'ultimo certamine fortunam experiri,' brevius 'ultima experiri' Livius dixit iii. 2. 'Æquos conscientia contracti culpa periculi ultima audere et experiri cogebat.' Habent vero Lov. 4. et Gaertn. A *Suessula.*

§ 5 *Inde equites citati ad Valerium consulem opem oratum veniunt*] *Iniquetes citati* Lov. 2. quod ex non intellecta scriptura, *inequites* vel *in equites*, una transposita litera, profluxit. Male id postea in eo cod. emendatum, ejusque loco, omissa prima voce, margini adscriptum est *equites*. Tum *ad vallum consulem* Leid. 2. et Lov. 1. Verum neque hic compendium *ad Valium* librarii adsecuti sunt. Deinde *opem orantium veniunt* Voss. 1. a m. pr. *opem orantes veniunt* Leid. 2. et Lov. 1. Sæpissime librarii supinum simile corruerunt. Vide ad ii. 48. § 4. et ad xxii. 21. § 3. Vide etiam ad hujus cap. § 8. *Opem oratum conveniunt* Hearnii Oxon. l. 2.

§ 6 *Relictisque impedimentis castrorum valido præsidio*] Edd. Tarvis. et Mogunt. *relictis imped.* Lego *relictis imped. castrorumque val. præ.* Klock.

Omnes edd. principes præferunt *relictis imped. castrorum val. præ.* Mediolan. deinde 1505. exhibuit *relictisque imped. castrorum cum val. præ.* quæ lectio, si codd. adsistentes haberet, non neglegenda foret. Nam ita etiam Curtius VII. 5. 'Sarcinas et impedimenta ibi cum præsidio reliquit:' pro eo Ascensius 1513. et 1516. et Mogunt. dederunt *relictis imped. castrorum cum val. præ.* Aldus denique id recepit, quod nunc editur. Aldo autem consentiunt omnes scripti. Nescio, quam causam habuerint viri docti, cur displicuerit impedimenta castrorum relictæ esse valido præsidio. Mihi certe nihil in vitis scriptis mutandum videtur.

Nec procul ab hoste locum exiguum] Pall. 1. ac 3. et Campani ed. *locum perexiguum.* Gebh. Quidquid est bonorum codd. *perexiguum.* Cicero in Verrem 1. 2. 'Quum ego diem in Siciliam inquirendi perexiguum postularem.' Noster II. 14. 'Pars perexigua, duce amisso, Romam inermes et fortuna et specie supplicum delati sunt.' J. F. Gron. Non tantum quidquid est bonorum, verum etiam quidquid est codicum, quos aut ego, aut Oxonii Hearnius consulimus, *perexiguum* præferunt, nisi quod tota vox in uno meo Lov. 1. perperam omittatur. Infra XLIV. 6. 'Reliquum perexiguum fossa modica valloque claudi poterat.' Cic. in Verr. I. 9. 'Sollicitabar rebus maximis uno atque eo perexiguo tempore.' Tuscul. II. 13. 'Ut omnia præterea, quæ bona corporis et fortunæ putantur, perexigua et minuta videantur.' Cæsar Bell. Gall. V. 15. 'Quum hæ, intermisso perexiguo loci spatio, inter se constitissent.' Bell. Civ. III. 42. 'Omnibus castellis, quod esset frumenti, conquiri iussit. Id erat perexiguum;' et c. 87. 'Perexigua pars illius exercitus superest.' Colum. VI. 30. 'Ut perexigua portione cibi ad justa perducatur.' Similiter composita 'per-

opportunus' et 'peropportune' sæpius apud Livium occurrunt. Vide ad X. 45. § 2. et XXIX. 34. § 9. Etiam 'perpaucus.' Vide ad XXXVII. 11. § 3.

Calonumque turba abesset] *Colonumque* Voss. 1. a m. pr. Voss. 2. Lov. 1. a m. pr. et Lov. 3. Hinc *abesse* Voss. 1. Leid. duo, Lov. 1. et Harl. 1. *adesset* Lov. 4. Vide ad XXIII. 8. § 11.

§ 7 *Velut haud ulla mora pugnae futura esset]* Tres codd. Mss. Pall. *mora pugnae futurae esset.* Contra vulgatam tuentur antiquæ edd. Gebh. *Velut nulla mora* Lov. 3. *velut haud mora* Lov. 4. Tum *mora pugnae futurae esset* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. Hav. fragm. Hav. et ed. Parm. *mora futura pugnae esset* Gaertn.

§ 8 *Missique ab omni parte exploratum]* *Missisque ab omni parte* Harl. 1. *missi ab omni parte* Port. *missique ab omni parte exploratores* Lov. 2. Vide ad § 5.

Quam in exiguum orbem contracta castra essent] Vet. lib. *quod in exiguum.* Probo. *Sigon.* Produxit e veteri, ut ait, codice Sigonius hanc lectionem *quod in exiguum.* Invenio tamen in Pall. duobus *quamquam in exiguum orbem:* in Pal. 2. *cum in exiguum.* Edd. cascæ habent *quam in exiguum.* Gebh. Lege et distingue: *quam in ex. orbem cont. castra essent, pauc. inde host. colligentes, retulerunt: fremere omnis acies, &c.* Tò *quam,* lectum etiam in vetustis edd. Sigonius mutavit in *quod,* non bene perpensa sententia. Ita enim evolvenda oratio: Ut missi exploratum retulerunt, in quam exiguum orbem essent contracta castra, paucitatem inde hostium colligentes; tum, scilicet, fremere omnis acies. J. F. Gron. Sigonii vet. lib. unus consentit Hearnii Oxon. B. sed *quod quam in exiguum* præferunt Lov. 5. a m. sec. et Harl. 2. *quia in exiguum* Klockian. *cum in exiguum* Hav. *quamquam in exiguum* Voss. duo, Leid. 1. Flor. Lov. 1. a m. pr. Lov. 2. 3. 5. a m. pr. Harl. 1.

Gaertn. Port. et fragm. Hav. Sed recte Gronovius vulgatum tuetur, quod superest tantum in Leid. 2. Lov. 1. a m. sec. et Lov. 4. Deinde *contra castra essent* Leid. 1. *contracta essent castra* Harl. 2. Port. et Hav. Mox *paucitatem* deinde, pro *inde*, Lov. 5. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Vide ad xxxvi. 24. § 10. Postea *retulere*, pro *retulerunt*, Harl. 2. Port. Gaertn. et Hav.

§ 9 *Fremere omnis acies, complendas esse fossas, scindendumque vallum*] *Omnes acies* Voss. 2. Leid. 2. Lov. 2. 3. Harl. 2. et Hav. At una tantum Samnitium acies, et ea quidem omnis, fremebat. Male etiam *succedendumque vallum* Port. a m. pr. Cæsar Bell. Gall. III. 5. 'Quum vallum scindere, fossasque complere cœpissent.' Tacit. Hist. IV. 28. 'Transrhenanos prælium poscentes ad scindendum vallum ire jubet.' Mox *in castra erumpendum*, pro *irrupendum*, Lov. 4.

Transactumque ea temeritate bellum foret, nî duces continuissent inpetum] Pall. duo meliores, *nî dux continuisset*. Gebh. *Dux continuisset* etiam Lov. 2. 3. et fragm. Hav. a m. pr. Præterea *transactum ea temeritate* Hav. et ea in Voss. 1. a m. sec. tantum adscriptum est.

§ 10 *Commeatibus gravis, et prius sedendo ad Suessulam, et tunc certaminis mora*] *Commeatibus gregariis perperam* Lov. 2. Tum *cedendo ad Suessulam* Leid. 2. De hoc errore librario- rum vide ad XXI. 40. § 2. Deinde *et tum certaminis mora* Voss. 2. Lov. 3. 4. Harl. 1. Klockian. fragm. Hav. omnesque excusi vett. *Et cum certaminis mora* Voss. 1. Leid. duo, Lov. 1. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. et Hav. *et etiam certaminis mora* Lov. 2. *et tunc certaminis mora* demum occurrit in ed. Froben. 1531. atque inde in reliquis. Verum quum ita nullus codicum præferat, priorem scripturam *tum* revocandam censui. Mox *procul a rerum*, pro *ab rerum*, Gaertn.

Dum inclusus paveret hostis, frumentatum per agros militem duci] Pall. iterum duo *in agros*. Pessime autem edidit Campanus *dum inclusus maneret hostis*. Gebh. *Dum inclusus maneret hostis* Lov. 4. et Neapol. Latini. Et ita non tantum Campanus, ut Gebhardus docet, sed et plures alii ediderunt: *paveret* enim erat in edd. Rom. 1472. et Parm. inde vero primum vidi in ed. Mediol. 1505. hinc in Aldina, et postea, excepta Paris. 1529. in reliquis recentioribus. Deinde *frumentatum in agrum* fragm. Hav. et Voss. 2. a m. pr. *frumentatum in agros* a m. sec. et ita etiam Lov. 3. et Gaertn. *frumentatum agros* Leid. 1. ubi illud in absorptum videtur a præced. vocis litera finali. Vide ad x. 13. § 3. et mox § 13. Alii, in similiter corruptum cod. incidentes, dederunt *frumentatum agris*, quod superest in Lov. 2. *per agros frumentatum* alio ordine habet Lov. 4. Denique *militēs duci* fragm. Hav. Sed vide ad cap. 35. § 2.

§ 11 *Interim et Romano, qui expeditus*] *Interimque et Romano* Lov. 2. et Harl. 2. *interim quia et Romano* Voss. duo, Leid. duo, Flor. Lov. 1. 3. Harl. 1. Port. et Gaertn. *interim quieto Romano* Lov. 4. Tum *qui expeditis* Voss. 2. Leid. 1. et Lov. 2. ac 3. *qui expeditum* Leid. 2. *qui expeditos* Flor. *qui expeditus* Gaertn.

Geri posset, frumenti secum attulisset, defutura omnia] *Geri possit* Port. et Hav. Hinc *frumentum secum attulisset* Lov. 4. *frumenti cum attulisset* Voss. 2. Lov. 2. et fragm. Hav. a m. pr. *frumenti ex commeatu attulisset* Harl. 1. Tandem *et defutura omnia* Leid. 2. Sed vocula *et* perperam repetita est ex ultimis literis proximæ dictionis. Alia exempla vide ad xxxix. 18. § 8.

§ 12 *Stationes infrequentes relictas, paucis milites adhortatus*] *Stationes infreq., relictis paucis, mil. adh.* Harl. 1. An indoctior librarius nescivit, pau-

cis adhortatus dici pro paucis verbis? Vide Sanctii Minerv. iv. 4. de elips. nomin. in voce 'Verba.' Præterea vox *militēs* non adparet in Gaetrn. Mox ad castra expugnanda, pro oppugnanda, fragm. Hav. Vide ad XXI. 57. § 6.

§ 13 *Quæ quum primo clamore atque inpetu cepisset*] *Quæ quum prima clamore* Lov. 1. a m. pr. quod recte a m. altera emendatum est. Vide ad vi. 4. § 1. *Primore clamore* Lov. 5. a m. pr.

Pluribus hostium in tentoriis suis, quam in portis] *In centuriis suis* Port. a m. pr. Deinde *quam portis* Gaetrn. Male. Solet enim Livius in similibus locutionibus præpositionem *in* repetere. Vide ad iv. 58. § 4. Intercepta autem illa hic erat ab ultima litera vocis præced. Vide paullo ante ad § 10.

Relictisque duabus legionibus custodiæ et præsidii causa] Quis umquam audivit, castris præsidio relictas integras duas legiones, hoc est, integrum consularem exercitum, ut ostendit viii. 8. alibique appellat? Ergo Valerius solus abiit, nudatus omni suo exercitu? Profecto vitiosum. Supra c. 25. in tumultu Gallico ipsi urbi Romanæ tantum duæ legiones præponuntur. Et xxii. 40. in tanto rerum tumore, tamque abundanti exercitu in castris minoribus ad Geronium tantum dicuntur fuisse una legio et duo millia sociorum. Immo toti Hispaniæ cis Iberum Scipio, aggressurus Novam Carthaginem, reliquit ad præsidium regionis ejus M. Silanum cum tribus millibus peditum et trecentis equitibus xxvi. 42. Nec hic itaque nec uspiam de duabus legionibus somnium: ut omnino corrupta hæc sint, proque iis substituendum censeam vel *relictisque duabus cohortibus*; ut vi. 24. 'Aliquot validas cohortes in castris reliquerant;' vel *relictisque duobus millibus*; ut xxxvii. 39. 'Et duo

millia mistorum Macedonum Thracumque, qui voluntate secuti erant, præsidii relictis sunt castris.' xxiv. 19. 'Marcellus duobus militum millibus Nolæ in præsidio relictis.' Jac. Gron. In uno Lov. 1. scriptum erat a m. pr. *relictisque duobus custodiæ et præsidii causa*. Sed pro duobus m. sec. emendatum erat *duabus*. Etiam conjunctio *que* non comparet in Port. quemadmodum nec mox τὸ *edicto* in Gaetrn. ita tamen, ut lacuna in Msto relicta fuerit.

§ 14 *Quum præmissus eques velut indagine dissipatos Samnites ageret*] Livius hic 'indagine' pro 'formidine' posuisse videtur Ulitio ad Nemes. Cyneg. vs. 308. Vix puto. Non dicit Ulitius, quomodo ordinanda sint verba; sed si conjungi voluit *indagine dissipatos*, non probo illius sententiam: nam 'indagine' et 'formidine,' non dissipantur, sed clauduntur feræ, ut evadere non possint. Mihi ordo esse videtur, *velut indagine ageret Samnites dissipatos*: in quibus hic sensus est: quum eques præmissus Samnites dissipatos, et, ut paullo superius dixerat, per agros palatos circumvenisset, et velut indagine clausos ac circumdatos ageret. Duk. *Velut in indagine* fragm. Hav. *velut indigne* Leid. 2. Sed male. 'Indago' dici creditur series retium et plagarum, qua venantes circumdant silvas. Vide Duker. ad Flori iii. 6. § 11. et quos ibi laudavit: 'indago' autem non tantum retibus, cassibus, et plagis, sed etiam formidine constabat. Per illam autem intelliguntur innexæ indagini variarum avium pennæ plumæque, quæ formidinem injiciant feris, et efficiant, ne propius accedere audeant, aut transcendere, vel alio modo evadere conentur. Vide Titium et Barthium ad Gratii Cyneg. vs. 75. et quos eo loco Barthius laudavit. Pro tali autem formidine Livium hic voce *indagine* usum esse, existimat Ulitius ad Nemes. Cyneg.

vs. 308. quem recte refellit Dukerus. Ceterum *agerent* habet Hearnii Oxon. B. Ita *eques* hic more collectivorum verbum plurale adscisceret. Vide ad VIII. 38. § 4. Omnes autem reliqui codd. vulgatum tuentur. In verbis seqq. *stragem*, pro *cædem*, præfert Lov. 4.

§ 15 *Neque quo signo coirent inter se*] *Neque quo signo coire inter se* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. Harl. 1. et fragm. Hav. a m. pr. ut *coire* pendeat ex sequenti verbo 'poterant,' et *neque quo signo* ponatur pro 'neque aliquo signo.' Potius tamen videtur, ut duæ ultimæ literæ *rov* *coirent* interceptæ sint a primis vocis seq. Attamen non modo eandem lectionem præferunt etiam edd. princ. verum insuper legunt *neque signa coire inter se*. Sed ibi quo interceptum est a præced. vocis syllaba finali. Aldus primus edidit *neque quo signo coire*. Frobenius deinde 1531. *neque quo signo coirent* : quod servant reliqui scripti. Mox ad longiorem intendēt fugam Gaertn.

§ 16 *Ad quadraginta millia scutorum, nequaquam tot cæsis*] Tres ultimas voces puto esse a glossatoris manu. Klock. Easdem ego puto esse a Livii manu. Nisi enim Livius illas addidisset, ex tot millibus scutorum ad consulem delatis æque colligi posset ingentem cædem factam esse, quam plurimum fugæ ac formidinis fuisse. Nunc vero, quum monuerit Livius, nequaquam tot cæsos esse quot scuta delata sint, constat Samnites tanta trepidatione ac formidine fugisse, ut passim arma abjecerint, ne eorum onere pressi tardius fugerent, et in fuga a victoribus interciperentur. Ceterum præpositio *ad* deficit in Voss. 2. et Lov. 3. qua tamen hic innuit Livius, non quadraginta millia numero, sed circiter tot ad consulem delata esse, quomodo etiam mox 'ad centum septuaginta' dicit. Vide ad x. 46. § 5. *A quadr. millibus scut.*

Gaertn. Præterea *nequaquam* Lov. 2. Vide hoc lib. ad c. 26. § 8. Paullo ante *fugæ ut fortitudinis fuit*, pro *ac formidinis*, inscite Gaertn.

Signa militaria cum iis, quæ in castris capta erant, ad centum septuaginta ad consulem deferrentur] *Signa milit. cunctis, quæ in castris* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. et Harl. 1. qui error ex literarum similitudine natus est. Præterea *quæ in castris sept. capta erant* Voss. 2. Lov. 3. et fragm. Hav. a m. pr. Tum *ad centum LXXX.* iterum fragm. Hav. a m. pr. et Hearnii Oxon. B. *ad centum septuaginta milia* Voss. a m. pr.

§ 17 *Tum in castra hostium reditum*] *Cum intra castra host. red.* Gaertn. *Cum et tum sæpissime commutantur.* Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa finem : similiter etiam *in* et *intra*. Vide hoc lib. ad c. 11. § 10. Deinde *hostium deficit* in Voss. 2. *reditum* in Leid. 2. et Lov. 1.

Ibique omnis præda militi data, Hujus certaminis fortuna] Perperam Flor. præfert *ibique omnis præda militi dat. ad hujus cert. fortunam.*

CAP. XXXVIII. § 1 *Faliscos, quum in induciis essent, fœdus petere ab senatu coëgit*] Omittunt Pall. duo *in* : ut et fine cap. hujus, *iisdem oppidis et anno post præsidia hibernatura*. Gebli. Duo Pall. et Voss. uterque omittunt præpositionem *in*. Ambigo, an fuerit *quum induciæ exissent* : ut i. 42. 'Bellum cum Veientibus (jam enim induciæ exierant) aliisque Etruscis est sumptum.' Nec ignoro, isto modo loqui Livium ix. 9. 'Interea in induciis res fuisset.' Et potuit vocis insequentis prima syllaba particulam haurire. Meliores codd. aliquando forte nos explicabunt. Qui si constanter illud servant, me libente hæc conjectura in spongiam incumbet. J. F. Gron. *Quum induciis essent*, omisa præpositione *in*, præter codd. Gronovio laudatos, præferunt etiam Leid. 2. Lov. 1. 2. 3. Harl. 1. et Hav.

quæ lectio ansam dedit Gronovio conjiciendi, legendum esse *quum induciæ exissent*. Eo modo sæpius Livium locutum esse, non ignoro. Ita IV. 30. 'Induciæ inde, non pax facta: quarum et dies exierat, et ante diem rebellaverant.' XXX. 25. 'Necdum induciarum dies exierat.' XLII. 47. 'Si induciarum dies exisset.' Similiter 'dies censuræ exire' dicitur IX. 34. 'dies stipendii exire' dicitur XXII. 33. et annus dicitur 'esse in exitu.' Vide ad XXXV. 41. § 1. Hic tamen nihil mutandum puto, et potius dicendum est, id quod dici posse etiam Gronovius vidit, in codd. illis, a quibus præpositio *in* exsulat, eam interceptam esse a vocis seq. syllaba initiali, quomodo etiam peccatum est IX. 9. § 13. ubi alia vide. Cur ita existimem, prima hæc caussa est, quod plures, et inter eos optimi codd. vulgatum servant. Deinde quod Livius, ut hoc loco 'esse in induciis,' ita sæpe dixerit 'esse in pace,' de quo vide ad V. 4. § 13. 'esse in victoria,' 'lætitia,' 'supplicationibus,' 'gratulationibus,' 'seditione,' 'terrore,' 'tumultu,' &c. de quibus dicam ad VIII. 33. § 20. Denique quia induciæ Faliscis concessæ nequaquam exierant. Nam, ut Livius narravit c. 22. Falisci 'in quadraginta annos impetraverunt inducias.' Earum autem nunc vix octo elapsi erant anni. Ut autem hoc loco induciæ in pacem mutantur, ita contra Æqui, 'fœdus ab senatu quum petissent, inducias annorum octo impetraverunt' IV. 22. Ceterum *in iudiciis* habet Leid. I. *in iudiciis* Lov. 5. a m. pr. solito errore scribarum; quos pari ratione lapsos esse, vidimus II. 64. § 8. IV. 43. § 9. et alibi. Præterea a *senatu* Leid. 2. Lov. 1. et Gaertn.

Ab Romano in Pelignum vertit bellum] A Romano Gaertn. et fragm. Hav. ab Romano Leid. 2. Tum in Pellinum Leid. 2. et Lov. 1. in Pelinum Voss. 1. et Lov. 5. in Pelignum

Voss. 2. impetu lignum Leid. 1. in Peligno Port. a m. pr. in Pelignos a m. sec. Male. Vide hoc lib. c. 33. § 15.

§ 2 Neque ita rei gestæ fama Italiæ se finibus tenuit] Vocula ita deficit in Harl. 2. quam etiam se abesse malle, ad marginem Livii notavit A. Perizon. Eamdem tamen reliqui omnes codd. tinentur. Deinde *se Italiæ finibus tenuit*, alio ordine, Lov. 4.

Carthaginenses quoque legatos gratulatum Romam misere] Primam vocem per litteram K scribit Leid. 1. Lov. 4. et Harl. 1. Et sic semper vocem 'Karthago' exaratam ostentavit optimus Silius Ital. codex Colon. quem secutus Nic. Heinsius ita ubique in Silio edi voluit. Vide quæ notavi ad Silius I. 3. Idem etiam passim in Livio recepi. Præterea plerique codd. cum edd. vett. scribunt *Karthaginenses*, vel *Carthaginenses*, secundo i extrito. Sed ex optimis præsertim Flor. Klockian. insuper etiam Port. servant *Carthaginenses*, quomodo edi curavit Froben. 1535. et recte. Vide Gronov. ad XXVIII. 26. § 1. Deinde *legatos gratulatos* Leid. 2. Caussam hujus erroris vide ad VI. 3. § 8. Denique *miserunt* Harl. 2. Port. et Hav.

Cum coronæ aureæ dono, quæ in Capitolio in Jovis cella poneretur] Cum coronæ aureæ dono quæ, &c. poneretur Lov. 2. Vide ad IV. 20. § 4. Verum recte vulgatum lectionem reliqui omnes defendunt. Deinde in Capitolio in Jovis capella Flor. quod stupidi monachi glossema videtur. In Capitolio in Jovis sella edd. Rom. 1472. et Parm. quomodo etiam variant scripti v. 50. § 6. In Capitolio Junonis cella Lov. 5. Port. et Hav. Junonis cellam in Capitolio fuisse, ad loc. laud. docui. Suspicio autem nasci posset, ideo Karthaginenses coronam ponere voluisse in cella Junonis, quæ Romæ in Capitolio colebatur, quoniam eamdem Junonem præcipua reli-

gione Karthagine venerarentur. Vide Heindreich de Rep. Karthag. lib. II. sect. 1. c. 4. et doctos interpr. ad Virgil. Æneid. I. 15. Quum tamen in alteram lectionem et plures et meliores codd. inspirent, et Karthaginenses, coronam in Capitolio ponentes, id honoris Romanorum caussa fecerint, eam potius in cella istius numinis, quod a Romanis, quam quod in patria sua maxima religione colebatur, dedicasse videntur.

Fuit pondo viginti quinque] *p*, pro *pondo*, est in Klockian. per compendium, quod non intelligentes alia dederunt. *Fuit pro viginti quinque* est in Leid. 1. utramque lectionem jungens *fuit p* *pondo viginti quinque* dedit scriba Lov. 5. et *fuit proinde viginti quinque* Harl. 1. Sed vocem *pondo* omittit Lov. 3.

§ 3 *Consules ambo de Samnitibus triumpharunt*] Pall. duo triumphare. Gebhard. Similiter præferunt etiam Voss. 2. et Lov. 3.

Sequente Decio insigni cum laude donisque] *Sequente dono* Gaertn. Tum *insigni cum clade* Hav. Mox *condito joco*, pro *incondito*, Lov. 5. Sed primam syllabam in elisit litera finalis *m* vocis præced. Vide ad v. 27. § 6. Supra IV. 53. 'Alternis inconditi versus militari licentia jactati:' ubi vide.

§ 4 *Campanorum deinde Suessanorumque*] Legendum *Suessulanorum*, a 'Suessula,' ad quam pugnatum est: non a 'Suessa,' quod alia quam 'Suessula' sit. *Sigon*. Satis probabilis est Sigonii conjectura, licet codd. in alia omnia abeant, nullusque ei consentiat. Certe rationem, quam Doujatius dedit, cur illa minus placeat, nondum evincit, vulgatam scripturam præferendam esse. Dicit autem Suessulam, ex sua sententia, in Campano agro sitam præsidium cum Capua accepisse; deinde Suessam paulo remotiorem non minus excursionibus Samnitium oportunam fuisse post

subactos ab illis Sidicinos. Verum, si Suessulani eodem tempore, quo Campani, præsidium acceperunt, omnino hic cum Sigonio legendum est *Suessulanorumque*. Campanorum enim et vel Suessanorum vel Suessulanorum legati hoc tempore Romam missi erant precatum, ut in urbes suas præsidium in hiberna mitteretur. Præterea si Suessani demum Samnitium excursionibus oportuni fuerint subactis Sidicinis, inde nunc adhuc immunes, aut certe illis minus expositi erant. Nam victi quidem antea fuisse narrantur, sed non subacti; unde, ad opulentiorum auxilium confugientes, Campanis sese conjunxisse dicuntur c. 29. Infra etiam VIII. 1. Samnites belli jus a Romanis adversus Sidicinos petierunt. Ceterum *Suessaniorumque* præfert Voss. 2. litera *n* in *ri* dissoluta, ut sæpe alibi factum. Vide ad III. 30. § 3. Sed conjunctio *que* deficit in Gaertn. contra *Campanorumque deinde atque Suessanorum* præfert Lov. 4. *Campanorumque deinde Suessanorumque* ed. Parm.

Precantibus datum, ut præsidium in hiberna mitteretur] Legendum *precantibusque datum*. Gelen. Voculam *que* a Gelenio additam non agnoscunt Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. et Hav. quorum ultimus etiam *ei in hiberna* præfert. Tum *in hibernia* Leid. 1. Lov. 5. et Port. Paulo post *excursiones arcerent*, pro *arcerentur*, Leid. 1. Vide ad x. 10. § 1. et mox § seq.

§ 5 *Jam tum minime salubris militari disciplinæ Capua*] Hoc dictum est propter hyberna Annibalis, cujus Capuæ corruptus exercitus est. *Sigon. Militari disciplina* Voss. 1. Lov. 1. 5. Port. et Hearnii Oxon. C. *minime salubris militaris disciplinæ* Lov. 4. Male. Supra II. 3. 'Leges rem surdam inexorabilem esse, salubriorem melioremque inopi, quam potenti.'

Instrumento omnium voluptatum delinatos militum animos acertit] *Instrumentum omnium volupt.* Voss. 2. et

Leid. 2. *instrumento omnium voluntatum* Hav. sollemni errore. Vide ad v. 6. § 3. *Instrumento omnium voluptatum* ex duobus Pall. scribendum esse, visum est Gebhardo ad II. 14. § 9. quomodo præfert etiam Flor. Eodem ducunt vestigia cod. Leid. 1. in quo est *omnium voluptium*, ut et Gaertn. *voluntarium* præferentis. Ita *necessitatum* a m. pr. est in optimo Flor. IX. 8. § 4. *difficultatum* in eodem cod. IX. 31. § 14. *simultatum* in optimis codd. IX. 38. § 12. *civitatum* passim. Vide ad XXXIII. 20. § 1. TEMPESTATIVM in lapide apud Sponium p. 76. Quin et Voss. Gramm. IV. 14. ad quartum canonem nominum, quæ genitivum pluralem in *ium* faciunt, refert polysyllaba in *as*, ut 'utilitas,' 'civitas,' 'hereditas.' Optimorum itaque codd. auctoritatem secutus sum. Deinde *delinitum animos* Lov. 1. *delenitum animos* Leid. 2. *delinitum militem Romanum* Lov. 2. *delenitum milites animos* Leid. 1. *delenitum militum animos* Voss. 1. *delenitos militum animos* Flor. Lov. 3. 5. et fragm. Hav. a m. pr. Sæpius voces 'delenitus' et 'delinitus,' ut et 'delenimentum' ac 'delinimentum' in Mss. commutari, et tum 'delenitus' ac 'delenimentum' recipiendum esse, ubi placandi, mitigandi significatio requiritur, dictum est ad v. 31. § 1. contra vero 'delinitus' et 'delinimentum' præferendum esse, ubi oblinendi atque imbuendi sensum habet. Vide ad XXXIX. 11. § 2. Jam vero, utra lectio hic probanda sit, *delinitos*, an *delenitos*, ambiguum videtur. Si instrumentum voluptatum consideratur tamquam venenum quo animi militum imbuti a pristina virtute descivere, atque in vitia præcipitati sunt, *delinitos* servari potest; at si consideratur tamquam res qua eorum ferocitas mitigata atque emollita sit, magis placebit *delenitos*. Similiter apud Lactant. Divin. Instit. 1. 1. 'Quia virtutibus amaritudo inest, vitia vero voluptate condita sunt;

illa offensi, hac deliniti ferantur in præceps:' ita nunc editur, sed non minus incertum puto, *deliniti*, an *deleniti*, legendum sit: prius requirere videtur, quod voluptas tamquam condimentum vitiorum consideretur: posterius obposita vox *offensi*: ut enim amaritudo virtutum homines exasperat, efficit ut virtutes displiceant; ita voluptas vitiorum homines emollit, vitiis eos placatos reddit. Lectoris itaque arbitrio relinquo, quid probare malit. -Ego tamen, optimis codd. inhærens, *delenitos* in contextum admisi. *Animos qui vertit* Lov. 5. a m. pr. *animos qui convertit* a m. sec.

Inibanturque consilia in hibernis eodem scelere adimendæ Campanis Capuæ, per quod, &c.] Hac de re IV. 37. 'Capuam Etruscorum urbem Samnitis cepere, prius bello fatigatis Etruscis in societatem nrbris agrorumque, accepti; deinde festo die gravatos somno epulisque incolas veteres novi coloni nocturna cæde adorti.' Idem Strabo lib. v. Sigon. *Inibantque consilia* Gaertn. eodem errore, quo § præc. similiter in uno cod. *arcerent*, pro *arcerentur*, scriptum erat. *Inibantur consilia*, sine particula conjungente, Hav. Deinde *adimendis Campanis Capuæ* Gaertn. *adimendæ Campaniæ Capuæ* Port. Mox cultoribus antiquis, transpositis dictionibus, Lov. 2.

§ 6 *Neque inmerito suum ipsorum exemplum in eos versurum*] De præterito dicere licebat, *Neque imm. suum ips. ex. in eos versum*: ita de futuro *versurum*, sed impersonaliter. Glar. *Versum* Leid. 2. *versura* Voss. 2. et Lov. 3. quasi referendum ad præcedens *consilia*. Verum et hoc et illo modo scripsisse videntur librarii, quod non animadverterent, *versurum* hic impersonaliter, ut Glareanus inquit, sive tamquam verbum neutrum vel passivum usurpari. Supra II. 62. 'Omnis ira belli ad populationem agri vertit:' ubi plura vide. *Ex. versurum in eos* alio ordine Hav. Præ-

terea suorum ips. ex. Leid. 2. Male. Vide hoc lib. c. 40. § 9.

Cur autem potius Campani agrum Italix uberrimum] Cur, aiunt, potius Lov. 3. Erroris origo fuit similitudo ductuum inter aut, id est autem, et aiunt, id est aiunt. Deinde Campanū Italix agrum ub. Leid. 1. Campani agrum ub. Italix Leid. 2.

Qui nec se nec sua tutari possint, quam victor exercitus haberet] Qua nec se Gaetrn. Vide ad ix. 30. § 1. Tum tutari possunt Leid. 1. Quamvis autem ita alibi etiam inveniatur, obliqua tamen oratio plerumque subiectivum requirit. Vide Dnkerum ad iii. 71. § 7. Tutari possent Flor. Voss. duo, Leid. 2. Lov. quinque, Harl. 1. Gaetrn. fragm. Hav. et Hearnii Oxonienses L. 2. ac C. quomodo dedisse videntur librarii, quia mox sequitur haberet. Sed præsenti hic opus est: jam nunc se sua tutari non posse ostendebant Campani, qui non modo se suaeque populo Romano dediderunt, sed etiam missis legatis petierunt, ut in urbem suam praesidium in hiberna mitteretur, quo Samnitium excursiones arcerentur. Hinc exercitus victor habet Voss. 2. et Lov. 3. Vide ad xl. 14. § 2. Exercitus victor haberent Hav. ut respiciat remotius Campani. Sed reliqui stant pro vulgato; quibus credo.

Inde Samnites depulisset] Samnites inde dep. fragm. Hav. inde Samnites depulissent Lov. 5. et Gaetrn. ut exercitus hic collective sumtum construat cum verbo plurali. Vide ad iii. 28. § 2. Sed hic etiam fidem habeo reliquis codd. qui stant pro recepta lectione. Paullo ante sudore et sanguine editi usque ad Frobenium, qui ac sanguine reposuit, concinentibus omnibus scriptis.

§ 7 An æquum esse, dediticios suos illa fertilitate atque amœnitate perfrui] Campani editio, An jam æquum esse. Gebh. Similiter scriptum exstat in Lov. 5. Neque multum abit Flor. in

quo librarius per errorem dedit ani equum esse. Sed voculam jam, invitis reliquis membranarum, non puto recipiendam. Deinde illa felicitate Harl. 2. Quod non displiceret, si plures codd. accederent. 'Felix' enim interdum est fertilis, fructum ferens. Supra v. 24. 'Nulla felix arbor, nihil frugiferum in agro relictum.' Ovidius Fast. iv. 671. 'felicior annus Provenit, et fructum terra pecusque ferunt:' ita enim Nic. Heinsius, pro fecundior annus, ex multis codd. recepit. Contra 'infelices arbores' vocantur, 'quæ neque seruntur umquam, neque fructum ferunt,' teste Plinio xvi. 26. et xxiv. 9. Virgil. Georg. i. 154. 'Infelix lolium et steriles dominantur avenæ:' ubi Servius notat, 'Infelix lolium, infæcundum. Contra Georg. ii. 188. 'Felicemque trahit limum:' quem etiam vide ad Ecl. v. vs. 37. ubi idem versus obcurrit. Lectioni huic firmandæ illud etiam conducere potest, quod Campaniam 'Felicis' cognomine adpellat Plinius Hist. Nat. iii. 5. 'Hinc felix illa Campania est.' Attamen unius istius cod. fides levior est, quam ut eum tuto sequi possim. Præterea atque utilitate Hearnii Oxoniensis C. Verum, præterquam quod ceteri Mss. in alteram lectionem conspirent, sub fertilitate Campaniæ jam comprehensa erat ejus utilitas. Quare et hic vulgatam lectionem sequi præstat. Non tantum enim 'fertilitas,' sed et 'amœnitas' Campaniæ passim laudatur: 'Omnium non modo Italia, sed toto orbe terrarum, pulcherrima plaga' vocatur apud Florum i. 16. § 3.

In pestilenti atque arido . . . luctari] In pestilentia Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 1. 2. 3. Harl. 1. Gaetrn. fragm. Hav. a m. pr. et edd. Rom. 1472. ac Parm. quæ lectio licet sua Venere non careat, et in quasvis mutationes admittendas priori placere possit, mihi tamen ultima litera voci pesti-

lentia ex initio sequentis adcrevisse videtur. Vide ad XL. 7. § 8. Quin et præfero unius Flor. lectionem *in pestilente*. Quamvis enim non adverser Vossio Gramm. iv. 12. ubi partim refellit Verrium Flaccum apud Charis. lib. i. p. 101. partim Servium ad Virg. Æn. ii. 610. quorum ille nomina in *ns* desinentia ablativum dirigere in *e* docet; hic inter participia et nomina distinguit, et participia ablativum in *i* et in *e* formare, nominum vero ablativum tantummodo in *e* exire docet: illi igitur hos refellenti quamvis non adverser, altera tamen terminatio, quam obfert codex præstantissimus, vel ipso Vossio teste, magis frequens est. Deinde *buccari*, pro *luctari*, habet Port. in margine. Quo quid indicare voluerit, qui lectionis ejus auctor fuit, non intelligo. Verbo *luctari* indicatur difficultas, qua laborabant agri Romani cultores, ut in morbida ac sterili regione victum compararent. Ita ‘cum finitimis luctantur,’ qui difficile bellum cum iis gerunt, et se vix tuentur. Florus in Præfat. ‘Circum ipsam matrem suam cum finitimis luctatus est.’ II. 1. ‘Prope quingentis annis domi luctatus est.’ Similiter vero, ut hoc loco, Plinius xviii. 5. ‘Malus est ager, cum quo dominus luctatur.’

Aut in urbe insidentem tabem crescentis in dies fœnoris pati] Vet. lib. *tabem*. Sigon. *Insidentem* Flor. Vide ad ix. 2. § 3. Deinde *labem crescentis*, &c. *Hæc agitata* inertia librarii desunt in Leid. 1. *labem* in uno Oxoniensi C. superesse notans Hearnius, reliquos codd. lectionem Sigonii *tabem* probare, tacitus agnovisse videtur. Variant etiam nostri. Nam *labem* servant Voss. 2. Lov. 2. 3. Flor. Harl. 1. Klockian. et fragm. Hav. Eam vocem omittit Lov. 4. Alii omnes præferunt *tabem*, nisi quod paulum aberrans librarius Hav. *talem* dederit. Quamvis vero *labem* tueantur optimi codd. alterum tamen non dis-

plicet. Ita II. 23. ‘Æs alienum fecisse: id cumulatam usuris primo se agro paterno avitoque exnisse, postremo velut tabem pervenisse ad corpus.’ Vide viros doctos ad Petron. Satyr. c. 119. p. 564. ubi etiam hanc scripturam probarunt. Solent autem voces ‘labes’ et ‘tabes’ in Mss. commutari. Vide ad xxxix. 9. § 1. Præterea *crescentis in diem fœnoris* Voss. 2. Lov. 1. 3. et fragm. Hav. Ita etiam in contextu edidit Aldus, qui postea inter errata *in dies* reponendum monuit. Vide ad xxi. 11. § 11.

§ 8 C. *Marcus Rutilus*] Adjiciendum *quartum*: fuit enim consul annis cccxcviii. cdiii. cdxi. atque hoc anno. Quare temere hic quidam pro *quartum* posuerunt *tertium*; quod etiam ante admonuimus. *Glar.* Loco C. prænominis *cum* scriptum est in Voss. 1. et Lov. 1. Vide ad iv. 52. § 4. *Claudius*, ut fere semper, habent vett. edd. Tum *Mancinus*, pro *Marcus*, Voss. 2. et Lov. 3. Deinde *Tullius* Leid. 2. *Tulius* Lov. 1. *Rutulius* Harl. 1. *Rutilus* Voss. dno, Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et editi ante Sigonium. Vide hoc lib. ad c. 17. § 6. Ceterum necesse non est, ut Marcio huic quater adepti consulatus nota cum Glareano adjiciatur. Non modo enim numerum repetiti honoris addere Livius sæpius omisit, verum etiam id præsertim hoc loco fieri non debebat, quoniam mox additur ‘quippe qui jam quartum consul esset.’

Cui Campania sorte provincia evenerat] *Cui Campana sorte provincia evenerat* Gaertn. *cui Camp. forte provincia evenerat* Voss. 2. Vide ad xxxviii. 40. § 13. *Cui Camp. sorte ev. prov.* Harl. 2. Port. et Hav. *cui Camp. sorte venerat prov.* Lov. 2. Male. Vide ad v. 12. § 6.

Q. Servilio collega ad urbem relicto] Adjiciendum *III.* quippe qui prius bis fuit, a. cccxc. et cccxciii. Nisi

quis intra tam paucos annos alium esse contendat, aut prænominibus variatum. *Glar.* Alium esse contendit Pighius in *Annal.* ad a. CDXI. p. 305. Putat autem Servilii bis consulis et dictatoris filium fuisse, qui magister equitum memoratus erat c. 22.

§ 9 *Quum omnia ea, sicut gesta erant*] Tò *ea* deest in Leid. 2. Harl. 2. et edd. vett. Frobenius demum addidit a. 1535. *Quum omnia, quæ sic gesta erant* præfert Lov. 2.

Per tribunos comperta et ætate haberet, et usu doctus] Vet. lib. *comperta haberet, et ætate et usu doctus.* Sigon. Voces *et ætate* desunt in Voss. 2. Lov. 2. 3. et fragm. Hav. a m. pr. Reliqui, exceptis Flor. Leid. 1. Lov. 4. et Klockian. ordinem mutanti Sigonio favent. Flor. autem a manu admodum recenti interpolatus male præfert *per trib. comperta et ætatem hab., et usu doctus.* Præterea *aperta haberet* Harl. 2. et Hav. *Itaque quum omnia ea, sicut gesta, erant per tribunos comperta, erat et ætate et usu doctus* perperam ostentat Gaertn. Deinde *usu ductus* Leid. 2. et Lov. 1. Vide ad XXI. 27. § 4.

Quippe qui jam quartum consul esset] *Quippe quum jam* edd. Rom. a. 1472. et Parm. *qui et quum, sive cum,* etiam alibi in Mss. commutantur. Vide ad VIII. 33. § 15. Tum *quarto consul* eadem edd. cum codd. Lov. 2. et Port. *quartus consul* Voss. duo, Leid. 2. Lov. 3. 5. et Gaertn. *quater consul* fragm. Hav. quæ varietas ex notæ numeralis expositione prognata est. Mox *dictatorque ac censor* Lov. 3.

Optimum ratus, differendo spem] *Optimum ratus* Harl. 1. Vide ad III. 17. § 5. Tum *transferendo spem* Gaertn. In verbis seqq. *quandocumque vellet* quædam ex vett. edd. Sed refertur ad milites. Deinde *exsequendi consilii* trajectis vocabulis Lov. 2.

Militarem impetum frustrari, rumorem dissipat, in iisdem oppidis] *Frustrare* se in Pal. 2. invenisse, monuit Geb-

hard. hoc lib. ad c. 36. § 10. quæ eadem lectio mihi quoque obvia fuit in Voss. 1. Leid. utroque, Lov. 1. 5. Harl. utroque, Port. Hav. ut et Hearnio in Oxon. B. et C. Nequæ aliter edd. Romana princeps, Rom. 1472. Parm. Mediol. 1480. et Tarvis. utraque. Eodem ducunt etiam lectiones, quæ occurrunt in Flor. et Lov. 2. quorum prior inperitius divisis vocibus præfert *militari impetum frustra rerum orem, posterior militarem impetum frustraretur*, omissa voce *rumorem*. Quamvis autem, hoc verbo eadem forma quum alios, tum etiam Cæsarem usum fuisse, Vossius observet Gramm. v. 7. Livium tamen aut raro aut numquam verba deponentia forma activa adhibuisse, dictum est ad I. 17. § 2. Præterea monuit etiam Gebhardus hoc cap. ad § 1. præpositionem *in* deesse in duobus Pall. quæ eadem etiam deest in Port. Neque adparet in multis quoque aliis codd. ita tamen ut ejusdem manifesta servant vestigia. Nam *dissipatim* *hisdem oppidis* Flor. habet: *dissipatum iisdem oppidis* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. et fragm. Hav. a m. pr. Contra, duplici scriptura servata, *dissipatum in iisdem oppidis* Gaertn. At reliqui omnes præpositionem expresse tuentur, quam etiam servandam puto. Ab omnibus secedens Hav. solus præfert *dissipavit, in iisdem oppidis*.

Et anno post præsidia hibernatura] *Vocula et non conspiciebatur* in Voss. 1. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. utroque, Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxoniensi B. Tum *anno poste* Voss. 1. in contextu, pro quo in margine emendatum est *anno postero*. Eadem autem hæc lectio etiam superest in Leid. 2. et Lov. 1. 'Posterus annus' est sequens. Cic. in Verr. II. 56. 'Postero anno L. Metellus mentionem tui census fieri vetat:' in fragm. Orat. pro C. Cornelio: 'Itaque auspicio postero anno decem tribuni plebis comitiis curiatis creati sunt.' Pro Cluent. c. 13. 'Quum

esset adolescens apud mulierculam quamdam, atque ibi pernoctaret, et ibi diem posterum commoraretur.' Contra 'annus prior' est annus præcedens. Liv. iv. 13. 'Undique primores Patrum et prioris anni consules increparent:' ubi alia vide. An tamen horum codd. auctoritas satis idonea sit ad lectionem receptam mutantam, est quod dubitem.

§ 10 *Divisa enim erant*] *Divisa jam erant* Harl. 2. et Port. Mox omnem. *Eo lax., &c. Samn. hab., ex.* desunt in Harl. 1. negligentia librarii, cui repetitio vocis *exercitum* fraudi exstitit. Vide ad ix. 11. § 11.

CAP. XXXIX. § 1 *Consul, educto in æstiva milite, dum quietos Samnites habebat*] *Consule ducto*, male divisus vocibus, Gaertn. *Consul edicto in æstiva milite* fragm. Hav. a m. pr. Vide ad xxxix. 15. § 11. *Deinde quietes Samnites habebat* fragm. Hav. a m. pr. *quieto Samnites habebat* Hav. Sed ultima litera *τοῦ* *quietos* intercepta est a prima seq. quod in litera sibilante sæpissime accidit. Vide ad xxxvii. 29. § 5. Vocem autem *habebat* Lov. 1. transfert post vocem *purgare*.

Exercitum purgare missionibus turbulentissimorum hominum instituit] Ad normam plane veritatis exacta est vulgata hæc lectio. Sed cur Pall. omnes *purgare remissionibus*? Lib. xxiv. cap. 29. 'Legatio peropportuna ad multitudinem inconditam ac tumultuosam exonerandam.' Et ibidem: 'Hi sentinam quamdam urbis rati exhaustam.' Gebh. *Exercitum purgare* Lov. 5. a m. pr. et Klockian. Tum *remissionibus* Voss. 1. a m. sec. inter versus, Voss. 2. Leid. duo, Lov. 1. 2. 3. 5. Port. Hav. et fragm. Hav. a m. pr. Sed primam syllabam *re* male librarii ex fine vocis præced. repetierunt; de quo vide ad xxxvii. 41. § 5. Voces *turbulentorum hominum* desunt in Port. sola *hominum* in Lov. 5. *τὸ* *instituit* etiam non nisi in margine adscriptum habet Port.

Aliis emerita dicendo stipendia esse]

Duæ priores voces desunt in Port. quarum secunda margini adscripta est, sed alio ordine. Præfert enim *dicendo stipendia emerita esse*. Ordinem etiam mutat Hav. hoc modo, *dicendo stipendia aliis emerita esse*.

Alios graves jam ætate esse] *Esse* redundat. Gelen. Verum *esse* in uno tantum apud me Harl. 2. conspicitur. Reliqui omnes omittunt. Mox autem præcessit.

Aut viribus parum validis] Pall. tres, et editi quoque *validos*. Gebh. *Viribus parum validis* Gruterus ediderat, idque D. Heinsius apud Elzevir, servavit; sed recte Gronovius mutavit. Omnes enim mei præferunt *validos*, nisi quod *viribus parum elatos* sit in Klockian. Male. Supra i. 48. 'Multo et ætate et viribus validior, medium arripit Servium.' Similiter, alia tamen constructione, Tacit. Hist. ii. 19. 'Quod coloniam, virium et opum validam, robur ac sedem bello legisset.' Ita 'corpore validus' Liv. viii. 8. 'Romanus corpore haud quaquam satis validus.' Tacit. Ann. iii. 33. 'Gnarum militiæ, corpore validum, et bello suffecturum.' Hist. i. 57. 'Ut quisque corpore, opibus, ingenio validus:' 'ingenio validus' Ann. ii. 83. 'Ut quisque amore in Germanicum aut ingenio validus.' Etiam Sall. in Jug. c. 6. 'Pollens viribus, decora facie, sed multo maxime ingenio validus:' ubi vide Wasse. Similem errorem etiam a Frobenio commissum esse, mox infra videbimus hoc cap. § 8.

§ 2 *Deinde et cohortes quædam, quia procul ab domo ac rebus*] *Deinde cohortes*, omissa voce media, Leid. 2. et Lov. 4. *deinde in cohortes* Hav. Tum *quia procul a domo* Port. Gaertn. et Hav. *quia ab domo*, neglecto *τῇ* *procul*, Lov. 4. Alibi Livium *procul* cum hac præpositione *ab* construxisse, quamvis etiam sæpe præpositionem omittat, videbimus ad xxiv. 28. § 1. Tum *ab domo et rebus* edd. vett. Sed *ac rebus* primus substituit Fro.

ben. 1535. concinentibus scriptis omnibus.

Per speciem militarium usuum magna pars ablegati] Lego addendo *Per speciem etiam miliarium usuum, quum alii alio mitterentur, ablegati.* Attestantur Mss. codd. Gelen. Unus Harl. 2. præter *et etiam* a Gelenio interpositum, reliquas voces ab eo additas *quum alii alio mitterentur* omittit; quæ tamen in ceteris omnibus constanter supersunt non modo, sed et *et magna pars*, (quæ utrum expuncta Gelenius voluerit, an tantum omiserit, quod ad institutum non faciebant, incertum est,) similiter retineant. De locutione, 'magna pars ablegati,' videbimus ad Livii xxvii. 1. § 12. Præterea *quum alii duo mitterentur* Lov. 4. qui idem codex etiam præfert *obligati*; sed Gaertn. *allegati*. Vide ad iv. 58. § 12.

§ 3 *Quam multitudinem consul alter Romæ prætorque, alias ex aliis fingendo moras, retinebat]* *Aliam mult.* Port. Tum vox *Romæ* deficit in Leid. 2. Deinde *fingendo moras* Leid. 1. sollemni scribarum errore, qui etiam alibi 'figere' et 'figere,' sive 'figere,' commutarunt. Vide Nic. Heinsium ad Nason. Fast. i. 158. et quæ notavi ad Silii Ital. xv. 85. Eadem verba etiam confunduntur viii. 18. § 12. Tandem *retinendo*, pro *retinebat*, Voss. 2. Leid. 1. et Lov. 3. *Retinebant*, nempe consul alter prætorque, fragm. Hav. a m. pr. primigenia scriptura tanta cura deleta, ut, quid antea scriptum fuerit, nunc intelligi nequeat. Utrumque genus loquendi exemplis ex Livio petitis defendi potest. Et quidem *retinebant* illis, quæ notantur ad i. 31. § 7. *retinebat* illis, quæ dicuntur ad xxxvii. 29. § 6. Hinc vulgatæ scripturæ, pro qua stant reliqui codd. adhæreo.

§ 4 *Ignari ludificationis, minime invitati domos revisebant]* *Ignari milites ludif.* media voce margini adscripta, Port. Deinde *minime mitti* Hav.

Hinc domos recusabant Port. et Hav. Mox verbis seqq. *reverti ad primos*, omissa voce *signa*, Lov. 1. *reverti ad exercitus primos* Leid. 2. *reverti in signa primos* Klockian.

Nec ferme alium, quam qui in Campania hibernassent] *Nec ferme aliquem eorum, qui* Leid. 2. *nec ferme alium quem, quam qui* Lov. 2. Deinde in *Campania hibernasset* idem Lov. 2. cum Port. a m. sec. quomodo dedisse videntur scribæ, quod præcedat *alium*. Sed *hibernassent* probat, quod sequitur 'ex iis.'

Præcipueque ex iis seditionis auctores mitti viderunt] Pall. duo *præcipueque ab iis*. Gebh. *Præcipueque ex iis seditionibus* Hav. De quo errore vide ad xxii. 8. § 7. Deinde *viderant* Lov. 2. et Port. *viderent* Hav.

§ 5 *Jam quæstiones, jam judicia, jam occulta singulorum supplicia]* Quid aliud quæstio, quam capitis iudicium? Recte Flor. et optimi quique *jam indicia*. Intellige et insontium, qui aliquid comperissent, et magis proprie illorum, qui, ejusdem culpæ conscii, fide publica data, alios protraherent. Ut 'iudicium postulare,' 'iudicium profiteri.' Vide Asconium in Divinationem c. 11. J. F. Gron. *Jam indicia* etiam Voss. 1. Leid. 1. Lov. 1. a m. pr. Gaertn. et Klock. quod in contextum recepi, quamvis Doujatius vulgatum servet, quod plus aliquid *judiciorum* nomine significetur, unde major præsentiorque metus. Passim ob ductum adfinitatem voces 'iudicium' et 'iudicium' in Mss. commutantur. Vide ad iii. 6. § 5. c. 44. § 10. iv. 10. § 6. v. 10. § 3. c. 11. § 13. vi. 15. § 6. c. 16. § 1. c. 20. § 4. vii. 9. § 9. ix. 7. § 3. x. 11. § 7. xxxix. 8. § 17. ad Epit. Liv. i. cxxvii. aliisque locis: et adde Nic. Heinsium ac Burmann. ad Nason. Trist. ii. 79. et Bynkersh. Observ. i. vi. ubi etiam de 'iudicio' eo sensu agit, quo hic sumi debet, de quo et vide ad xlii. 41. § 3. Similiter etiam

am commutantur 'index' et 'index,' de quo vide ad v. 26. § 6. quemadmodum etiam 'indicare' et 'indicare.' Vide ad Epit. Liv. lib. LXIII. Ceterum *quæsitio* Flor. Dein *jam culta sing. supp.* Leid. 1. pro quo *cuncta* Voss. 2. Lov. 2. 3. Gaertn. et fragm. Hav.

Impotensque et crudele consulum ac Patrum in se regnum] *Impudens ac crudele* Lov. 4. *impotens et impudens* etiam alibi in Mss. commutantur. Vide ad Epit. Liv. lib. XLIII. Vocula *que* omittebatur quoque in Lov. 2. *ac crudele* autem, pro *et crudele*, præferunt et Harl. 2. et ed. Parmensis. Deinde *crudele consilium* Harl. 2. et editi ante Aldum, qui, concinentibus reliquis scriptis, primus *consulum* restituit. Error ex non intellecta epitome scribendi *cons.* vel *cons.* natus est. Vide ad XXXVI. 35. § 8.

§ 6 *Hæc, qui in castris erant, occultis sermonibus ferunt*] Hearnus ex aliquot scriptis et edd. adnotat *serunt*. Sine dubio recte dicitur 'serere sermones.' Liv. III. 43. 'Tribunorum creandorum, secessionisque mentiones ad vulgus militum sermonibus occultis serentem.' x. 19. XXXIV. 37. et alibi. Sic etiam alii; ex quo sæpe factum esse *ferre*, ostenderunt viri docti ad Silium VIII. 266. quod forsitan et huic loco accidit. Nec tamen magis improbandum puto 'ferre aliquid sermonibus,' quam 'ferre fama,' de quo vide Drakenb. ad Liv. I. IV. c. 5. Adde XXVIII. 40. 'Quum Africam jam P. Scipioni destinari homines fama ferrent.' Eadem ratione dicitur 'præ se ferre.' Cic. pro Arch. c. 11. 'Neque enim est hoc dissimulandum, quod obscurari non potest, sed præ nobis ferendum: trahimur omnes laudis studio:' et 'aperte ferre' Liv. XXVIII. 40. 'Et ipse acturum se id per populum aperte ferret, si senatus adversaretur:' in quibus recte suppleri potest 'verbis,' 'sermonibus.' Adde

Guyet. ad Terent. Ad. III. 2. 30. Apertissimus foret locus Livii IV. 5. 'Ferte sermonibus et multiplicata fama bella;' nisi in veteri quodam lexico invenissem, ibi quoque in aliis legi *serite*. Duk. Hæc lectio primum obvia fuit in J. F. Gronovii ed. 1665. quam deindeservarunt omnes recentiores, excepta Doujatiana, quæ dedit *sermonibus serunt*, quemadmodum non modo fuerat in omnibus prioribus excusis, sed Hearne etiam in Oxon. suis L. 2. et B. ego vero in omnibus meis invenimus, nisi quod Lov. 3. præferat *ser.* pro *serunt*, Hav. autem *serebant*. 'Serere aliquid sermone,' ut apud Virgil. Æneid. VI. 166. 'Multa inter sese vario sermone serebant:' 'serere orationem' Liv. x. 19. 'Nunc jam populares orationes serere:' 'serere mentionem alicujus rei' III. 43. 'Tribunorum creandorum secessionisque mentiones ad vulgus militum sermonibus occultis serentem.' Similia alia Nic. Heinsius et ego notavimus ad Silii VIII. 266.

Nervos conjurationis ejectos arte consulis cernentes] Mirifice hic locus in Mss. Pall. duobus corruptus est: quippe 1. ac 3. *occultis sermonibus ser. nerius. auctoris conj. ejectos*. Campani ed. *nervos conj. ejectos principes arte consulis cernentes*. Ansam autem corrumpendo huic loco dedisse videtur vocula abstrusioris significatus. Legendum profecto *nervos conjurationis electos arte consulis cernentes*. Mutuatus hoc Livius a Lucilio est, qui lib. XXVIII. 'Concedat homini id, quod vult: deleniat, Corrumpat prorsus, ac nervos omnes eligat.' Sicut c. 37. *privum* mutuatur ab eodem satyrico. Est autem 'eligere nervos' Livio, paulatim excerpendo minuere ac dissipare. Gebh. C. Puteanus conjicit *exsectos*: ut Cicero Agraria II. 33. 'Nervis omnibus exsectis urbem ipsam solutam ac debilitatam reliquerunt:' et Livius alibi,

. nervos incidere.' Gebhardus *electos*, ut Lucilius apud Nonium voce 'Eligere:?' 'Corrumpat prorsus, ac nervos omnes elegat.' Cicero et *elisos* admittit Tusc. II. 11. 'Cum accesserunt etiam poëtæ, nervos omnes virtutis elidunt.' Est et tertia Tusc. extrema: 'Atqui stirpes sunt ægritudinis quam multæ? quam amaræ? quæ ipso trunco everso omnes elidendæ sunt.' Et secundo de Divinatione pariter extremo 'Superstitionis omnes stirpes ejiciendæ.' Sed utrobique corrigunt *eligendæ*. J. F. Gron. Eadem varietas scripturæ est in Cicer. Or. Agr. II. 33. quem locum hic laudat Gronov. Nam et ibi libri quidam habent *ejectis*. Ego et ibi *exsectis*, et hic cum Puteano *exsectos* præfero, quia Græci eadem metaphora ἐκτέμνειν τὰ νεῦρα et νευροκοπεῖν dicunt. Vide Eras. in Adag. νευροκοπεῖν. Duk. *Nervis conjurationis ejectos* Leid. 1. pro quo, literis, quæ ductu similes sunt, *n* et *u*, atque *ui* et *iu*, inter se commutatis, *verius conj. ejectos* fragm. Hav. *nervos aut conj. ejectos* Lov. 2. *nervis auctores conj. ejectos* Lov. 3. *auctores conj. ejectos*, voce *nervos* omissa, Voss. 2. in quo supra vocem *auctores* inter versus adscriptum est *verius*, quod in aliis codd. literarum commutatione et transpositione pro *nervis* exaratum occurrit. Credo vocem *auctores* ex glossa et interpretatione τοῦ nervos natam esse: eam autem interpretationem ex § præc. petitam esse, ubi, qui hic 'nervi conjurationis' vocantur, 'auctores seditionis' dicti sunt. Quum autem in nervis consistat robur corporis, per 'nervos conjurationis' hic non tam ejus auctores, quam illos in quibus vires conjurationis consistunt, indicari existimo; quamvis tamen iidem etiam conjurandi auctores esse potuerint. Eo sensu vocem 'nervus' inlustrat Burmann. ad Albinov. Eleg. ad Liviam vs. 47. Hinc 'enervare' translate

notat vires infringere xxxv. 12. 'Ademtis maritimis civitatibus enervatam tyrannidem.' Jam autem *ejectos*, quod in omnibus codd. superest, hoc colore defendi posset, ut Livius dicat, illos milites, in quibus robur conjurationis consistebat, ex castris ejectos esse. Verum ita in metaphorica locutione non persistet Livius. Est et alia τοῦ 'ejicere' significatio, qua poni solet pro luxare, loco suo emovere. Vide Munker. ad Hygin. fab. LVII. quo tamen sensu hic accipi, non placet. Non tam enim nervi, quam membra luxantur. Omnium maxime placeret, quod Puteano in mentem venisse Gronov. retulit, *exsectos*, modo codd. auctoritas accederet. Ut enim 'exsecare nervos,' ita 'incidere,' 'præcidere,' similiaque sæpe occurrunt. Cic. Orat. in Rull. II. 18. 'Incident nervos populi Romani, adhibeant manus vectigalibus vestris, inrumpant in ærarium.' Orat. Philipp. I. XII. c. 3. 'Quid? legionum nostrarum nervos nonne his consiliis incidimus?' Plin. XXIV. 16. 'Boum nervos abscissos vomere solidari ea adfirmant.' XXV. 5. 'Hanc etiam præcisos nervos glutinare faciunt.' 'Exsectus' autem et 'ejectus' etiam commutantur in loco Cic. a Gronovio laudato ex Orat. Agr. II. 33.

§ 7 Quum haud procul Anxure esset] Quum haud procul auxit, reliquis omissis, Gaertn. quum haud procul esset Leid. 2. quum haud procul Auxur esset Hav. quum haud procul Anxur esset Voss. ambo, Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. 2. et Port. cum edd. quas vidi, Frobeniana 1531. vetustioribus. Neque aliter habet fragm. Hav. a m. sec. quum a manu pr. Anxir scriptum esset. Anxir etiam præfert Flor. a m. sec. et Lov. 2. Anxir Klockian. Vide ad XXI. 61. § 8. Potuit tamen ultima litera τοῦ Anxure hausta esse a prima vocis seq. Vide ad XXIII. 8. § 9. De orthographia vocis Anxur, pro qua

Anxyre hic præfert Harl. 1. vide ad iv. 59. § 3. et 4.

Ad Lautulas saltu angusto inter mare ac montes consedit, ad excipiendos] *Ad Lautulos* Voss. 2. Leid. 1. et Lov. 3. *Lauculos* Lov. 2. *ad Lauculas* Leid. 2. *Λαυστόλας* vocari a Diod. Sic. lib. xix. p. 711. observat Cluverius Ital. Ant. l. iii. c. 7. p. 1012. Ejusdem meminit etiam Livius ix. 23. ubi multi codd. *Lausulas* adpellant, unus etiam *Laurulas*. Sed locus dictus erit *Lautulas*, si verum est, quod Doujatius contendit, a 'lavando' ei nomen factum esse. Ad id probandum utitur testimonio Varr. de Ling. Lat. l. iv. p. 37. 'Lautolæ a lavando, quod ibi ad Janum geminum aquæ calidæ fuerunt.' Verum, ibi locum in urbe indicari, ipsa verba Varr. satis indicant; eaque, quorum et ante et postea meminit, aperte docent. Rectius itaque fecissent, si huc advocasset locum Festi ea voc. 'Lautulæ locus extra urbem, quo loco, quia aqua fluebat, lavandi usum exercebant.' quamvis tamen, Festum innuere locum hunc prope urbem Anxur, quemadmodum Dacierius contendit, adfirmare non audeam. Credo tamen verum ejus nomen esse *Lautulæ*, et similem ob causam nomen accepisse. Deinde *inter mare et montes* Voss. 2. Port. et Hav. *inter mare et montem* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. ac 5. Denique *ad concipiendos* Port. a m. pr. et Hav. *ad excipiendum* Lov. 2. Vide ad xl. 49. § 1. Paullo post *inmittebat*, pro *mittebat*, Gaertn.

§ 8 *Jam valido admodum numero manus erat, nec quidquam]* Vet. lib. *valida*. Sigon. Edd. duæ vetustissimæ *Jam valida admodum*. Ceterum Pal. 1. *Jam valido admodum numero Romanus erat*. Gebh. *Jam valido admodum numero Romanus erat* Lov. 2. et fragm. Hav. *Jam valida admodum numero Romanus erat* Voss. 2. *Jam valida admodum numero Romanis erat* Lov. 3. Sed sine dubio prima syllaba τοῦ *Romanus*

adhæsit ex vitiosa repetitione ejus, quæ in voce præcedenti finalis erat. Vide ad xxxvii. 41. § 5. *Jam valida adm. num. manus erat*, ut Sigonius restituit, non modo tuentur reliqui codd. sed etiam omnes, quas vidi, edd. usque ad Frobenianam 1535. quæ prima *valido admodum numero* dedit eodem errore, quo *viribus parum validis*, pro *validos*, Gruterus ediderat hoc cap. § 1. Recte itaque Gruterus, Sigonio dicto audiens, id quod reliqui facere neglexerant, an. 1628. pristinam lectionem revocavit. Tac. xiv. 58. 'Nec milites ad scelus missos aut numero validos, aut manu promptos.' Et recte 'numero validam manum' vocat Livius, qui App. in Excerpt. Peiresc. pag. 550. *δυσμόριοι γερόντες* dicuntur. Præterea *ne quicquam* Voss. 1. Leid. 1. Lov. 5. et Hav. Vide ad iii. 47. § 7. Mox *ac sub jugo Albæ* Lov. 4.

§ 9 *Perfecto inde opere, reliquum diei de imperatore sumendo sententiis decertant]* *Perfecto deinde opere* Lov. 2. 4. Harl. 2. et excusi usque ad Aldum, qui inde reposuit, consentientibus reliquis scriptis. Vide ad xxxvi. 14. § 10. *Tum de imperatore c'tamī*, id est *certamini*, *sumendo* Lov. 1. invitis aliis. Præterea *sententiis decertati* Lov. 4. In verbis seqq. τὸ *satis*, quod in reliquis codd. constanter superest, in uno deficit Flor.

§ 10 *Quem autem ab domo posse acciri]* *Ab Roma* in Mss. codd. legitur, non *ab domo*. Gelen. Pall. omnes Mss. Campanique ed. *posse exciri*. Gebh. *Ab Roma posse acciri* a Gelenio est, neque hactenus abeunt nostri, cum prius ederetur *ab domo*. Sed Pall. tres, et Voss. uterque, ac Campanus *exciri*. Lib. iii. c. 2. 'Indignitas rei magis, quam periculum, consulem alterum ab urbe excivit.' xxvii. 31. 'Fama ejus rei Philippum ab ludis excivit.' J. F. Gron. *Quem ut a Roma* Gaertn. *Quem autem a Roma* fragm. Hav. *Quem autem ex Roma*

Leid. 2. Reliqui codd. Gelenio consentientes *ab Roma* præferunt, uno excepto Harl. 2. in quo *ab domo* restat: quem non audiendum arbitror. Tum *possent* perperam Hav. Hinc *acciri* unus iterum Harl. 2. *exiri* Leid. 1. Reliqui omnes recte *exciri*: quomodo se etiam non tantum in Oxoniensibus suis invenisse Hearnius testatus est, sed etiam in ed. Aleriensi, quæ propterea diversa esse debet a Romana 1472. in qua, ut et in reliquis recentioribus usque ad Gronovium, *acciri* excusum esse vidi. Neque lectio cod. Leid. 2. *ex Roma posse exciri* hoc colore defendi debet, quod Livius ad verba cum præpositione composita in regimine eandem præpositionem repetere soleat. Quamvis enim Livius id sæpissime facere amarit, ut vidimus ad Præfat. § 11. non tamen id perpetuum ei fuisse existimandum est. Certe verbo *excire* præpositionem *ab* addidisse, docent loca a Gronovio laudata. Similiter etiam xxxii. 7. 'Ea res L. Lentulum consulem ab urbe excivit:' et xxxiv. 27. 'A Creta mille delectos juventutis eorum excivit.' Eiusdem formæ est locutio 'exstare ab aqua,' de qua similibusque vide ad xxii. 2. § 10.

Quem Patrum aut plebis esse, qui aut se tanto periculo sciens obferat] *Quem Patrum ut plebis esse* Gaertn. sollemni scribarum aberratione. Vide quæ notantur ad iv. 12. § 8. Deinde *qui aut sine tanto periculo* Hav. *qui aut tanto periculo se* Lov. 4. *qui aut se tanto periculo esse* Lov. 1. Tum *scire offert* Lov. 3.

Ex injuria insanientis exercitus causa recte committatur] Non intelligo sententiam horum verborum. 'Ex injuria insanire' dicuntur, qui eam acceperunt. Terent. Adelph. ii. 1. 43. 'Minime miror, qui insanire occipiunt ex injuria.' At his injuria nulla facta, verum ab ipsis orta erat. Videri possit delendum *quod ex*: nam quia sibi conscii sunt, se 'injuria,' id est sine

causa et ratione, 'insanire,' desperant se patronum ac defensorem inventuros, quem, si injuriam acceperissent, sperare potuissent. Nisi quis hoc ita accipiendum patet, ut Livius significet, hos ex eo genere fuisse, qui quum injuriam aliis fecerint, idque intelligi videant, ipsi ultro, quasi injuria accepta, expostulant: quo ingenio quosdam esse, in eadem fabula Terentii dicit Micio iv. 3. 3. *Duk.* Transpositis verbis *recte causa committ.* Lov. 4. *causa recte committatur* Voss. 2. et Lov. 3. Alibi etiam librarii 'mittere' et 'mutare' confuderunt. Vide Nic. Heins. et Burmann. ad Nason. Heroid. iv. 37. Similiter 'transmittere' et 'transmutare.' Vide Burmann. ad Suet. Calig. c. 10.

§ 11 *Quidam compertum attulerunt, T. Quinctium in Tusculano agrum colere*] *Qui compertum attulerant* Lov. 4. Deinde *in Tusculano agro colere* fragm. Hav. a m. pr. de cujus erroris fonte vide ad vi. 3. § 8. Et quidem eo magis *agrum in agro* mutatum erat, ut ita suppleretur ellipsis, quæ tamen Livio aliisque scriptoribus frequens est. Supra iii. 7. 'Obvii fiunt descendentibus ab Tusculano in Albanam vallem.' xxii. 1. 'In Antiati metentibus cruentas in corbem spicas cecidisse:' ubi plura vide. *In Tusculano colere*, omissa voce, Lov. 4. quod foret in Tusculano habitare. Eo enim sensu simpliciter 'colere' usurpari solet. Infra xxi. 26. 'Colunt autem circa utramque ripam Rhodani.' Et ita mox Quinctium 'ruri agere vitam' dicit. Fonte etiam 'colere' pro agrum colere posset accipi, quo sensu 'cultores' pro agricolis xxviii. 11. 'Liberis cultoribus bello absumentis, et inopia servitiorum, et pecore direpto, villisque dirutis aut incensis.' Ovid. Ep. Heroid. xii. 17. 'Semina jecisset; totidem sensisset et hostes: Ut caderet culta cultor ab ipse suo.' Florus iii.

19. 'Hic ad cultum agri frequentia ergastula catenatique cultores materiam bello præbuere.' Reliqui tamen, quos sequi præstat, vocem *agrum* servant. *Agrum coleret* perperam præfert Harl. 1. *agrum coleretur* pejus Leid. 1. Paulo ante *Postremo die*, pro *Postero*, Lov. 3. Vide ad ix. 7. § 11. Mox verbis seqq. in memoriam, pro *inmemorem*, Lov. 5.

§ 12 *Agere vitam procul ambitione ac foro*] *Procul ab amb. et foro* Lov. 4. et fragm. Hav. a m. sec. Utraque locutio, et quam hi codd. præferunt, et quæ vulgo circumfertur, proba est, et in Livio etiam sæpius obvia. Vide ad xxiv. 28. § 1. Sana itaque ratio exigit, ut plures et meliores libros sequamur.

§ 13 *Quod bene verteret, adcirij juserunt*] *Quod bene verterit* Hav. Mox *vim abhibere*, pro *adhiberi*, Hav. 2. et edd. ante Froben. 1531.

§ 14 *Itaque silentio noctis quum tectum villæ, qui ad id missi erant, intrassent*] Omnia hæc vocabula, solo ultimo excepto, ignavia librarii desunt in Gaertn. *tectum vile* habet Hav. Deinde *introissent* Lov. 2. Sed hæc voces sæpe in Mss. commutantur. Exemplum habuimus iv. 53. § 11.

Somno gravi Quinctium obpressum] *Somno gravem Quinctium* Flor. Voss. duo, Leid. duo, Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. 1. Port. Gaertn. et fragm. Hav. Eandem lectionem se invenisse Hearne testatur in Oxon. L. 1. et B. atque insuper in ed. principe Romana episcopi Aleriensis; quæ propterea diversa esse debuit a Romana 1472. in qua mihi *somno gravi* obvinum fuit. Non damno vulgatum *somno gravi*. Ita enim et Valer. Flacc. locutus est i. 300. 'Mox ubi victa gravi ceciderunt lumina somno.' Ovid. Metam. iv. 783. 'Dumque gravis somnus colubrasque ipsamque tenebat.' Curtius vi. 10. § 12. 'Gravi sopore adquiescebam.' viii. 3. § 9. 'Quem ut alto et gravi

somno sopitum esse sensit uxor:' et ita 'graviter dormire' Cic. dixit de Divin. i. 28. 'Ad lucem denique arcte et graviter dormire cœpisse.' Probe etiam 'somno obpressus' dicitur, qui graviore atque altiori somno devinctus est. Curtius iv. 13. § 17. 'Gravatum animi anxietate corpus altior somnus obpressit.' vi. 8. § 21. 'Illum sive securitate animi, sive fatigue resolutione somnus obpresserat.' vii. 11. § 17. 'Pariter eos et nox et somnus obpressit.' Neutrum itaque tamquam minus commodum damno. Verum vix tantum ex meis præferunt hanc lectionem Lov. 2. Harl. 2. Hav. et forte etiam Klockian. ex quo nihil notatum video. Quare dubito, utrum hæc lectio satis gravi auctoritate firmata sit, præsertim quum et in altera scriptura, quam reliqui codd. tuentur, nihil etiam sit, quod jure displicere possit. Certe 'gravis somno' supra est iv. 37. 'Graves somno epulisque incolas veteres novi coloni nocturna cæde adorti:' ubi plura notantur. 'Somno' itaque 'gravem Quinctium obpressum in castra pertraxerunt,' id est, somno gravem obpresserunt, obpressumque in castra pertraxerunt. Hanc itaque lectionem in contextum recepi.

Nihil medium, aut imperium atque honorem, aut, ubi restaret, mortem, ni sequeretur, denunciantes] Mss. aut ubi restaret, non restaret. Gelen. In altero membro aliquid deest, in altero superest: nam *ni sequeretur* quid aliud est, quam *ubi restaret*? Fortasse, *nihil medium, imperium atque honorem, si sequeretur, aut, ubi restaret, mortem denunciantes*. J. F. Gron. *Nihil medium, uim aut imperium* Voss. 2. et Lov. 3. Sed addita vox aliena est, nec convenit, nata ex ultimis literis vocis proxime præced. Tum *aut imperium aut honorem* Lov. 4. Sæpe voces *aut* et *atque* in Mss. commutantur. Vide Cortium ad Sall.

Jug. c. 82. § 2. Ut autem id hoc loco facerent, librariorum permovisse videtur, quod aut et praecesserit, et sequatur, atque ita tria distincta proponi crediderint, non videntes ea tantum duplicia esse, quorum prius duobus vocibus imperium atque honorem exprimitur. Deinde restaret, quod jam Rhenanus mutavit, in nullo apud me cod. superest. Sed restitueret habet Klockian. restiterit Leid. 2. resisteret Lov. 2. 5. Port. Hav. Hearnii Oxon. L. 1. 2. B. et in margine N. Sed 'restitare' saepe pro resistere ponitur. Vide ad vi. 7. § 2. Ex ejus itaque expositione nata est altera lectio resisteret, quemadmodum etiam alibi in Mss. erratur. Vide ad x. 19. § 5. Praeterea nisi sequeretur Voss. 2. et Lov. 3. Vide ad xxii. 1. § 8. et mox § 17. Insequeretur Lov. 4. 5. Gaertn. et Hav. Vide ad xxxviii. 50. § 1. Sequeretur, praecedenti vocula omissa, Lov. 2. Sed eam elisit proximae vocis litera finalis m. Gronovio ni in si mutanti non nihil quidem favent codd. nisi praeferebant; attamen quum in ordine verborum nihil varient ulli libri, trajectio ejus audacior videtur. Doujatius igitur ni sequeretur habet pro glossemate, quod, olim ad explicandum alterum ubi restitaret margini adscriptum, in contextum inrepsit, ideoque iterum delendum esse pronunciat. Quamvis autem et hoc violentius videri possit, si tamen vulgatum immutandum placeat, ac nullo modo servari posse judicetur, in ejus, quam in alteram conjecturam pronior forem.

§ 15 Adveniens adpellatus: insigni-
aque honoris exterrito] Deveniens Port.
a m. pr. veniens Hav. Tum insigni
atque honoris Voss. 2. et Lov. 3.

Et ad urbem ducere jubent] Vocula
et deficit in Voss. 2. et Lov. 3. Eo-
rum posterior praeterea praefert ad
urbem ducem jubent, prior ad urbem
ducere jubent ducem. Sed reliqui vul-
gatum tuentur.

§ 16 Suo magis inde impetu, quam
consilio ducis, convulsis signis] Suo
magis in die impetu Leid. 1. Suo
magis impetu inde fragm. Hav. a m.
pr. Suo magis impetu, voce omissa,
Lov. 4. Deinde cum vulsis signis
fragm. Hav. a m. pr. Corruptius
inde factum cum Vulscis signis in
Lov. 1.

Ad lapidem octavum viae, quae nunc
Appia est, perveniunt] Rott. via; id-
que haud dubie ab Livio venit. ii.
11. 'T. Herminium ad secundum la-
pidem Gabina via occultum consi-
dere.' iii. 6. 'Pervenire ad tertium
lapidem Gabina via.' v. 49. 'Ad oc-
tavum lapidem Gabina via vincun-
tur.' vii. 9. 'Galli ad tertium lapi-
dem Salaria via trans pontem Ani-
enis castra habuere.' Jac. Gron. Vul-
gatum tamen non videtur improbasse
J. F. Gronovius de Pecun. Vet. i. 3.
Duk. Via, quae nunc Appia est eti-
am Voss. 2. Lov. 3. 4. Port. Gaertn.
fragm. Hav. atque Hearnii Oxon. L.
1. et B. Ita locutus est Plinius Hist.
Nat. xv. 30. 'Quod factum est in
villa Caesarum, fluvio Tiberi inposita
juxta nonum lapidem Flaminia via.'
Festus voce 'Pudicitiae': 'Item via
Latina ad miliarium illi Fortunae.'
Id autem positum est pro in via; de
quo vide ad Epit. Liv. lib. cvii.
Codd. tamen non tantum numero
plures, sed etiam integriores, in vul-
gatum conspirant, quod nec ipsum
sine exemplo est. Ita enim locutus
est Suet. in Aug. c. 94. 'Ad quartum
lapidem Campanae viae in nemore
prandenti aquila panem ei e manu
rapuit.' Simile fere est illud apud
eundem in Galb. c. 20. 'Ceterum
truncum in privatis ejus hortis Au-
reliae viae sepulturae dedit:' ubi etiam
Torrent. Aurelia via malebat, sed
invitis omnibus membranis et edd.
antt.

§ 17 Issentque confestim ad urbem,
ni venire contra exercitum] Insissent-
que confestim Port. a m. pr. issent con-

festim, sine particula *que*, Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. Gaertn. et fragm. Hav. Deinde *nisi venire contra exercitum* Leid. 2. Lov. 1. 2. 5. et Hav. Vide hoc cap. ad § 14. *Nisi venire exercitum* Port. omisso τῶ contra, quod tamen alibi Livius sine casu uti solitus est. Vide ad III. 13. § 4.

Dictatoremque adversus se M. Valerium Corvum dictum] *Dictatorem adversus se* Leid. 2. Tum dictatoris prænomen *M.* deficit in fragm. Hav. a m. pr. Tandem *M. Valerium Corvum* Lov. 5. *M. Valerium Corvinum* Voss. 1. a m. pr. et Harl. 2. Reliqui recte vulgatum *Corvum* tuentur. Vide ad c. 26. § 12.

Magistrum equitum L. Æmilium Mamercinum] Prænomen deficit in Lov. 2. et Hav. Tum *Manilius Mamercum* Gaertn. *Æmilius Mamercum* omnes mei cum Oxon. N. B. C. apud Hearnium, et cum omnibus edd. usque ad Gruteri postremam, quæ prima *Mamercinum* præfert, secuta Pighium, a quo ita vocatur in Annal. ad a. CDXI. p. 305. Vide hoc lib. ad c. 1. § 2.

CAP. XL. § 1 *Ubi primum in conspectum ventum est*] *Lege in conspectum ventum, et arma signaque.* J. F. Gronov. Vel sic legendum est, ut Gronovius conjecit, vel *in conspectum ventum est, et arma signaque: et absorberi potuit a præcedenti est.* Duk. Patris conjecturam probavit, aliisque exemplis illustravit Jac. Gronovius ad Livii II. 39. § 12. Quamvis autem omnes codd. *ventum est* præferant, nisi quod *ventum* desit in Gaertn. et *eventum* habeat Voss. 2. Gronovio tamen adsentior, ut verba melius cohæreant. Alibi sæpe *est* atque *et* in Mss. commutantur. Vide ad v. 36. § 3. c. 38. § 10. VII. 34. § 4. XLII. 3. § 5. XLV. 37. § 4. et alibi. Adde Nic. Heinsium ad Nason. Metam. III. 29. et Broekhus. ad Prop. Eleg. III. 9. 66. Præterea *in conspectu* legunt Voss. duo, Leid. duo, Lov. 1. 2. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. om-

nesque, quas vidi, edd. usque ad Vascos. Id autem ferri posse, et sæpius apud scriptores antiquos in antiquis membranis obvium esse, pluribus docuit Burmannus ad Phædri Fab. v. 1. 15. Eo modo *in potestate venire* plures codd. præferunt l. VIII. c. 20. § 6. ubi vulgo etiam *in potestatem* nunc circumfertur: *recipi in urbe*, c. 26. § 3. ubi etiam vulgatur *in urbem*. Eam igitur lectionem revocassem, nisi ex optimis Flor. Harl. 1. et Klockian. nihil notatum vidissem; unde verisimile fit, eos in conspectum servasse.

Signaque agnovere, extemplo omnibus memoria patriæ iras permulsit] *Agnovere* deest in contextu Port. Postea quidem adscriptum fuit, sed tamen post vocem *extemplo*. Deinde *permulsit* Lov. 5. et Port.

§ 2 *Nondum erant tam fortes ad sanguinem civilem*] *Fortis* hic ponitur in deteriore partem: ergo non audio edictum illius scioli, ad oram interiorem Pal. secundi legere imperantis, *Nondum erant tam feroces.* Juvenalis Sat. VI. 97. 'Fortem animum præstant rebus, quas turpiter audent.' Gebh. *Feroces* ad sanguinem etiam Lov. 5. et Port. quod recte Gebhardo displicuit. Propert. Eleg. II. 8. 7. 'Jam libet et fortes memorare ad prælia turmas:' ubi vide Passerat. sed inprimis Broekhusium. Quinctil. Declam. IV. 22. 'Ad tua nunc genua porrigo, optime pater, has ad scelus tantum fortes manus:' ubi vide Burmann. Solent autem 'fortis' et 'ferox' sæpe in Mss. commutari. Vide ad XXVII. 42. § 4. Elegans in his usus est præpositionis *ad*, similis illi XLV. 32. 'Ita factum est, ut non magnificentiam tantum, sed prudentiam in dandis spectaculis, ad quæ rudes tum Romani erant, admirarentur.'

Ultimaque rabies secessio ab suis habebatur] *Secessio a suis* Gaertn. Sed voces *ab suis* desunt in Port. Tum *habeatur* perperam scriptum est in

Lov. 1.

Itaque jam duces, jam milites utrumque congressus quærere ad colloquia] Pall. duo *jamque jam duces*. Gebh. *Jamque jam duces* etiam Lov. 3. Alibi hæ voces *jamque* et *itaque* in Mss. confundi solent. Exemplum habuimus II. 50. § 5. *Itaque jam duces tam milites* Leid. 1. et Harl. 1. *itaque tam duces quam milites* Lov. 2. et Hearnii Oxon. L. 2. et C. Sed alibi ita *jam* repeti solet. Supra II. 46. 'Pugna jam in manus, jam ad gladios, ubi Mars est atrocissimus, venerat.' ubi alia exempla vide. Deinde *utrumque* Lov. 1. sollemni errore. Vide ad XXI. 45. § 1. *Tum congressi* Leid. 2. Duplicem lectionem præfert Lov. 1. hoc modo: *milites utrumque congressi, congressus quærere*. Vide ad III. 44. § 4. *Tandem congressus quærere ac colloquia* Leid. 1. et ed. Mediol. 1505. ut apud Cic. Orat. Philipp. XII. 11. 'Nempe in Antonii congressum colloquiumque veniendum est.' Solent autem vocolæ *ad* et *ac* in Mss. commutari. Vide ad XXI. 32. § 2. Sed nec alterum, pro quo omnes reliqui codd. et excusi stant, temere rejiciendum. Ideo vero *ad colloquia* vel *ac colloquia* addit Livius, ne dubium foret, quid intelligeret voce *congressus*, quæ non tantum pro 'colloquio,' sed etiam pro 'prælio' ponitur, unde similiter 'congressionem prælii' dixit Justin. II. 12. et 'acie congredi' Livius hoc lib. c. 22.

§ 3 *Quem armorum etiam pro patria satietas teneret, nedum adversus patriam*] Aliter hæc ordinat Pal. 2. *quem arm. etiam pro patria, nedum adv. patriam, satietas teneret*. Gebh. In eundem, quem Gebhardus memorat, ordinem verba etiam digeruntur in Port. et Hav. Illa vero, *nedum adversus patriam*, aberant apud Hearnium ab Oxon. B. Præterea perpetuum *societas* Voss. 2. Gaertn. et edd. Rom. 1472. ac Parm.

Corvus omnes caritate cives, præcipue

milites, &c. complexus] Primo erat *omnis*: inde factum judico in Pall. duobus *omni caritate*. Gebh. *Omni* etiam Voss. 2. Lov. 3. et Gaertn. quomodo librariorum dedita opera scripsisse existimo, non quia antea *omnis* scriptum fuerat, sed ut ea vox casu et numero conveniret cum sequenti *caritate*. Vide ad VI. 3. § 8. Similem ob causam *Corvinos omnes* scriptum fuerat in Klockian. Reliqui omnes, quorum plerique passim recte *Corvi* cognomen huic Valerio dederunt, hic male *Corvinus* habent, uno excepto Lov. 2. Vide hoc lib. ad c. 26. § 12. et mox hoc cap. § 7.

§ 4 *Cognito ei exemplo haud minor ab adversariis verecundia, quam ab suis silentium datum*] Et sic fuerat initio in Pal. 2. ut est in ed. Andreae: pro quo suppositum iverunt *cognita ei*. Reliqui vero duo, itidem ex interpolatorum arbitrio, offerunt, primus *quo cognito extemplo*: tertius *quo cognito et extemplo*. Gebh. *Cognita ei extemplo* apud me exhibet solus Port. a m. altera: *quo cognito et extemplo* Voss. 2. et Lov. 3. *cognito et extemplo* Leid. 1. Lov. 2. Harl. 1. et fragm. Hav. a m. pr. Sæpius vocolæ *ei* atque *et* in libris scriptis confundi solent. Vide ad XL. 15. § 6. Utraque lectione juncta *cognito ei et extemplo* præfert Gaertn. utraque omissa *cognito extemplo* Klockian. *cognito eo extemplo* Leid. 2. qui idem etiam omissa præpositione legit *haud minor adversariis*: at voce addita *haud minor ejus ab adversariis* Leid. 1. quæ lectio tanto verisimiliorem efficit conjecturam, quam Jac. Perizon. margini Livii adscripserat *haud minore ab adversariis verecundia, quam ab suis, silentium datum*. Certe ut orationem quæ sequitur, in medium inter duas acies progressus, haberet, haud minus ab adversariis, quam ab suis silentium ei datum oportuit; et quidem tanto magis ab adversariis, quod eos proprie adlocutus sit. Et quid, quæso, est, 'da-

re alicui verecundiam? Si *minore* vel ab uno codice confirmaretur, in contextum recipiendum existimassem. Ceterum post hæc verba in Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. illa addebantur *Colloquium Valerii Corvii*, vel *Corvini*; quæ ex lemmate marginali, vel, quum Livius in quibusdam codd. etiam in capita dividi soleat, ex capituli inscriptione in contextum recepta sunt: quod in codd. Mss. sæpius ab indoctis librariis commissum est. Exempla vide ad II. 17. § 1. cap. 33. § 3. cap. 36. § 3. III. 27. § 2. c. 49. § 5. c. 69. § 3. v. 54. § 5. VI. 8. § 9. c. 12. § 10. c. 14. § 12. cap. ult. § ult. hoc lib. c. 15. § 2. VIII. 9. § 12. c. 20. § 3. c. 23. § 11. c. 31. § 7. IX. 46. § 12. x. 37. § 2. XXXII. 33. § 1. In aliorum scriptorum membranis similia passim viri docti observarunt.

Deos, inquit, immortales, milites, vestros publicos meosque] Vox inquit deficit in Leid. 2. et Lov. 1. Tum *nostros publicos* Voss. 2. et Lov. 3. ac 5. Male. Vide ad XXXIV. 2. § 2. et mox hoc cap. § 6. et 16. Donjatus intelligit, dictatorem adorasse Deos militum publicos et suos familiares: quod ambiguum videtur. Potius indicari puto, tum militum tum ipsius dictatoris numina publica. Mox *adoravi ita*, trajectis vocibus, est in Leid. 2. Lov. 1. 5. Port. et Hav.

Ut mihi de vobis concordiae partam gloriam, non victoriam, darent] *Partæ*, non *partam*, legendum. Gelen. *Concordiæ per te gloriam* Gaertn. *concordiæ partam gloriam* Lov. 4. Harl. 2. et Port. a m. sec. Reliqui non modo scripti Gelenio adsentiuntur, sed eandem quoque lectionem ex editis ante eum servant Rom. 1472. Parm. Venet. 1495. Mediol. 1495. et 1505. cum Ascensian. 1513. et 1516. Paulo ante *supplex posci*, pro *poposci*, Harl. 1. prioris syllabæ geminatione omissa.

§ 5 *Unde belli decus pariat; hinc pax petenda est*]. *Inde belli decus* Port.

et fragm. Hav. a m. sec. Vide ad XXXIX. 33. § 5. Deinde *huic pax* Port. Vide ad XXV. 40. § 2. Mox *ejus me voti compotem vos facere* Lov. 4. *ejus me compotem voti facere* Leid. 2. Sed emphasis est in voce *vos*, quæ commode omitti nequit.

§ 6 *Si meminisse vultis, non vos in Samnio*] *Tò vultis* omittitur in Leid. 2. et Lov. 1. Deinde *non notum Samnio* Hav. Mox *in Romano solio*, pro *solo*, Lov. 4. et postea *patriæ nostræ esse*, pro *vestræ*, Voss. 2. et Lov. 3. Vide modo ad § 4. *Patriæ vestræ est* Leid. 1.

Bis legiones Samnitium fudistis, bis castra vi cepistis] *Legationes Samn.* Leid. 1. Vide hoc lib. ad c. 30. § 14. Deinde *castra tria cepistis* Lov. 2. Sed perperam ductus literarum ui pro nota numeri ternarii librarius habuit, quemadmodum alibi *it* et *duo* commutantur. Vide ad XXXVI. 43. § 11. Ter quidem anno priori castra Samnitium capta fuerunt, sed bis tantum a Valerio, semel ab ejus collega Cornelio, ut capp. præc. Livius narravit.

§ 7 *Ego sum M. Valerius Corvus, milites, cujus vos nobilitatem*] Vox *Corvus* deest in Gaertn. *Corvinus* habet Hav. reliqui omnes *Corvus*. Vide hoc cap. ad § 3. Deinde voces *milites, cujus culpa* librarii deficiunt in Lov. 1.

Nullius superbæ in vos legis, nullius crudelis senatusconsulti auctor] *Superbæ contra vos legis* Hearnii Oxon. B. quod ex glossa natum videtur. Deinde *nullius crudelis senatusconsultus auctor* Voss. 2. et Lov. 3. *ullius senatusconsultus auctor* Gaertn. Sed vide ad v. 13. § 5. Recte reliqui codd. vulgatum servant, nisi quod in quibusdam per notas sit *S. C. auctor*, in aliis *SIC*, quomodo est in Flor. Sed in eo facile vulgatæ lectionis vestigia agnoscas. Vide ad XXII. 10. § 1. Etiam vox *auctor* male exsulat a Gaertn.

In omnibus meis imperiis in me severior, quam in vos] *In omnibus nostris imperiis* Gaetrn. Deinde *in me sevir* Lov. 2. et fragm. Hav. a m. pr. Sed facile 'sævior' et 'sevior' confundi potuerunt, præsertim seculo barbaro, quo diphthongus æ et litera e fere non distinguebantur. Vide ad Epit. lib. LVII.

§ 8 *Ac si cui gens, si cui sua virtus, si cui etiam majestas]* Legendum *Ac si cui genus*, non *gens*. Gelen. *At si cui* Lov. 1. 4. et Hav. quod, si plures codd. consentirent, non displiceret. Est enim obpositio eorum, quæ Valerius de se verbis proxime præcedentibus prædicarat. Sæpe vero librarios voculas *ac* et *at* commutasse, vidimus ad III. 61. § 4. Deinde *gens* in uno tantum apud me est Harl. 2. Reliqui omnes præferunt *genus*. Sed sæpius et hæc vocabula in Mss. confundi solent. Vide ad XXXIV. 17. § 6. Hinc *si cui et majestas* Voss. 2. Vide ad XXII. 47. § 9. Alii codd. cum vulgato faciunt, nisi quod errore inmani librarii *scientiam*, pro *si cui etiam*, sit in Klockian.

Si cui honores subdere spiritus potuerunt] *Spiritus subdere* Gaetrn. *subdere spem* Voss. 2. et Lov. 3. Vide ad IV. 54. § 8. Deinde *potuerint* Hav.

Is eram natus, id specimen mei dederam] *His enim natus* Lov. 1. *his eram natus* Hav. *is eram natus* reliqui omnes codd. cum edd. Rom. 1472. et Parm. quomodo etiam ex conjectura legebat Doujatius. Fateor tamen, magis placere vulgatum *iis eram natus*. At cave, ne *iis* cum Doujatio eodem exponas 'genere, virtute,' &c. Nascenti enim Valerio virtus, majestas, et honores tribui nequeunt. Intellige igitur *iis eram natus* scilicet parentibus, majoribus, adeoque eo genere. Nam ita Livius loqui solet 'natus patre,' pro ex patre. Vide ad Epit. Liv. lib. I. Sæpe autem *i* simplex ac duplex commutantur, et passim simplex pro duplici scribi so-

Delph. et Var. Clas.

let. Ita *subit* et *subiit* similique præsentia et præterita tempora multorum verborum confunduntur: vide ad XXXVI. 20. § 3. etiam *regis* et *regiis*, aliaque hujus generis: vide ad XXXII. 6. § 6. ipsa illa quoque *is* et *iis*. Vide ad III. 39. § 8. Præterea *ad specimen mei dederam* Lov. 3. Vide ad XXI. 10. § 12. et mox hoc cap. § 14. *Id specimen unde dederam* Gaetrn. *id specimen dederam mei*, vocibus transpositis, Lov. 5.

Tres et viginti annos natus, consul Patribus quoque ferox esse, non solum plebi] *Tres et viginti natus annos* Lov. 4. Deinde *consulibus Patr. quoque ferox esse* Lov. 2. qui error ex non intellecto compendio scribendi conf. natus est. Vide ad X. 10. § 2. *Consul Patr. quoque felix esse* Harl. 1. Sed voces *Patribus quoque ferox esse* neglegentia librarii desunt in Lov. 5. Præterea *nunc solum plebi* Voss. 2. et Lov. 3. Sed alibi etiam *nũ*, id est *nunc*, et *nõ*, id est *non*, inter se commutantur. Vide ad IX. 7. § 5. *Non plebi solum* Leid. 2. et Lov. 1. Paullo ante *consulatus adeptus eram*, pro *consulatum*, Leid. 2.

§ 9 *Quod meum factum dictumve consulis gravius, quam tribuni, audistis]* *Vox meum* deficit in Voss. utroque, Leid. utroque, Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. utroque, Port. Gaetrn. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. ac B. Sed omissam puto ab nasutiore, qui non intelligebat construendi genus 'meum factum consulis,' pro factum mei consulis; quod tamen et Livio et aliis optimis scriptoribus familiarissimum est. Supra I. II. c. 8. 'Quas quum solus pertulisset, ut sua unius in his gratia esset:' hoc lib. cap. 38. 'Neque inmerito suum ipsorum exemplum in eos versurum.' VIII. 7. 'Nostro jam hinc duorum eventu cernatur.' X. 16. 'Si suismet ipsorum viribus tolerare tantam molem belli possent.' XXX. 20. 'Deos hominesque accusantem, in se quo-

Livius.

23 X

que ac suum ipsius caput exsecratum.' xxxvi. 36. 'Quos ludos inconsulto senatu ex sua unius sententia vovisset.' xxxvii. 43. 'Fugientibus major pestis intermixtis quadrigis elephantisque et camelis erat, et sua ipsorum turba.' xli. 23. 'Nos tram ipsorum libertatem subruere et tentari patimur.' xlv. 22. 'Qui de sua unius sententia omnia gerat.' xlv. 21. 'De sua unius sententia rogationem ferret.' Terent. in Heaut. i. 1. 76. 'Tot mea solius solliciti sunt causa.' Ovidius Epist. Heroid. v. 45. 'Et flesti, et nostros vidisti flentis ocellos:' ad quem locum vide Nic. Heinsium. Justin. xxxviii. 7. 'Quem sine cujusquam militum auxilio suamet unius opera viderint Cappadociam, cæso rege, cepisse.' Tot exemplis fretus hanc locutionem Livio etiam restituendam conjicio xxxiii. 11. 'Nunc omnium expertes consiliorum esse; suo ipsius arbitrio cuncta agere:' ubi suo ipsum arbitrio vulgo editur. Eandem etiam variis locis Ciceron. aliorumque, ubi libriorum culpa expulsa fuerat, revocare, et exemplis illustrare conatus est Zinzerl. in Promuls. Crit. c. 35. Adde quæ notavit Gronov. ad Senec. Epist. xcii. Præterea auditis Harl. 1.

Eodem tenore duos insequentes consularatus gessi] Legendum ex Pall. melioribus binis Mss. *duo insequentes cons. gessi*. Supra hoc lib. c. 19. 'Eo nec patricios ambo consules, nec comitorum curam, publicave studia præ privatis incommodis plebs ad animum admittebat.' Pari opera emendo locum infra viii. 3. e Mss. codd. 'Prætores tum duo Latini habebant, L. Annium Setinum et L. Numitium Circeiensem, ambo ex coloniis Romanis.' xxv. 9. e Pall. duobus, *Inferentes aprum duo juvenes secutus ipse cum expedito venatore, reposui*. Sic forte legendum l. xxvi. c. 13. *Ambo consules et duo consulares exercitus ad*

Capuam oppugnandam miserunt. Nam expresse Pal. 3. *ambo*. Lib. xxvii. c. 40. Pall. *Duo celeberrimi nominis duces circumstare urbem Romam*. Ibid. c. 50. Pal. 1. *Duo Narnienses equites in castra, quæ in faucibus Umbriae opposita erant, venisse e prælio*. Ad hunc modum habent Pall. tres et antiqua ed. xxix. 13. *Ambo præoptantes exilio modicam domi fortunam, &c. ad sese perduxit*. xxxv. 22. 'Consules, quando nihil ab Antiocho instaret, proficisci ambo in provincias placuit.' Libri quoque omnes habent xxxviii. 58. 'Et ad extremum ambo pro populo Romano morte occubuisse.' Gebh. *Duo insequentes* hic legendum esse auctoritate duorum Pall. et Thuan. etiam Gronov. monet ad xxxv. 21. § 5. eamque lectionem in contextum recepit. Et recte. Eandem enim constanter præferunt plures ex optimis ac bonitate proximis codd. Flor. Voss. 1. a m. pr. Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. Harl. 1. Klockian. et fragm. Hav. Hearne etiam ex quinque Oxoniensibus non nisi N. et B. memorans, in quibus *duos insequentes consularatus* invenerit, reliquos tres *duo* præferre indicare videtur. Plura vide ad d. l. Livii. Præterea vox *consularatus* deficit in Leid. 1. quasi repetenda foret ex præcedenti 'consulatum adeptus eram.'

Eodem hæc imperiosa dictatura geretur] Geritur Port. a m. pr. *agetur* Lov. 2. quomodo frequenter variant codd. scripti. Vide ad xxii. 28. § 1.

Mitior, quam in vos, horreo dicere, hostes] *Mitior sim, quam in vos* Lov. 4. et ed. Parm. *militio*, pro *mitior*, Harl. 1. *Tum quam in nos* Gaertn. Voces autem *hor. dic. host.* Ergo vos pr. in me str. fer. quam in vos negligentia scribæ desunt in Leid. 2. Eum autem in errorem abduxit repetitio vocum quam in vos. Vide ad ix. 11. § 11.

§ 10 *Istinc signa canent*] Hæc verba deerant in antiquioribus plerisque

edd. Prima earum, quas vidi, ea restituit Parm. deinde Mediol. 1505. tum Ascens. 1513. et 1516. atque hinc tantum non omnes reliquæ.

§ 11 *Inducite in animum, quod non induxerunt patres avique vestri*] Vox *inducite* socordia librarii exsulat a Voss. 2. Idem cod. etiam præfert *quod non duxerunt*, in quo consentientem habet Lov. 3. Sed *inducere* legit Gaertn. Deinde *avique nostri* Voss. 2. Sed *vestri* servandum est. Plebei enim fuerunt, qui in montem Sacrum et in Aventinum secesserunt; non itaque patres et avi Valerii dictatoris, qui patricius erat.

In Sacrum montem] In Sacrum montem secessio facta pro libertate plebis, et in Aventinum pro pudicitia. Livius II. 32. et III. 50. *Sigon*. Vide etiam Florum lib. I. c. 23. et c. 24. Perperam autem mox *postea in Aventinum insederunt* Hav. *postea Aventinum insederunt agrum* Lov. 2. Trajectis vocabulis *Aventinum postea insederunt* est in Gaertn.

Matres conjugesque crinibus passis obricæ ab urbe veniant] Affirmant hanc lectionem edd. binæ vetustissimæ: quippe Pall. tres *crinibus sparsis*. Lib. I. 13. *Gebh*. *Crinibus sparsis* etiam Voss. duo, Leid. 2. Lov. 1. 2. 3. 5. Port. Gaertn. et Hav. Similiter quoque Pierius in cod. antiquo olim invenit, ut monuit ad Virgil. *Æneid*. I. 480. eamque pro lectionis alterius periphrasi habere videtur. Et recte: 'crines' enim 'passi' supplicibus ac lugentibus; 'sparsi' furore divino correptis tribui solent. Vide ad I. 13. § 1. *Passis* etiam constanter superest in plerisque optimis. Præterea *ab urbe veniunt* Leid. 1. Paulo ante *Non exspectate*, addita negandi particula, legit Gaertn. *Exspectare* Lov. 2.

§ 12 *Volscorum legiones, quia Romanum habebant ducem, quieverunt*] *Legionesque* Hav. Vide ad v. 29. § 3. *Legiones, q Romanum habebant ducem* Lov. 2. Vide ad xxxviii. 36. § 4.

Præterea *quieverunt* Leid. 1.

Vos, Romanus exercitus, non destiteritis in pio bello] *Vos vero, Romanus ex*. Lov. 5. Port. et Hav. Sed esse solet hæc particula ex numero eorum, quibus scribæ passim verba Livii, quum eorum iudicio corrupto male cohærere viderentur, connectere soliti sunt. Vide ad xxi. 13. § 2. *Vos, Romani exercitus* Flor. a m. sec. quasi *vos* jungi non posset singulari *Romanus exercitus*, quum tamen *exercitus* sit collectivum ex pluribus militibus constans, unde etiam cum plnrali construitur. Vide ad III. 28. § 2. Et ita *vos* vocî singulari, sed quæ collectivæ intelligenda est, alibi jungi solet. Silius III. 287. 'Vos quoque desertis in castra mapalibus itis, Misceri gregibus Gætulia sneta ferarum:' quomodo ibi ex Colon. cod. legendum Heinsius docuit: 'Gætulia' vero ibi est incolæ regionis Gætuliæ. Præterea *ne destiteritis* Flor. Voss. duo, Lov. quinque, Leid. 2. Harl. 1. Port. Gaertn. Klockian. Hav. fragm. Hav. a m. sec. et Hearnii Oxon. N. B. ac C. quod, tot codd. volentibus, in contextum recepi.

§ 13 *Quocumque istic loco, seu volens, seu invitus, constitisti*] *Quoque istic loco* Lov. 2. Tum *constituisti* Hav. Alibi sæpe 'constiti' et 'constitui' commutantur. Vide ad xxvii. 16. § 11. *Constiti* est in Voss. 2. et Lov. 3.

Fugeris etiam honestius, tergumque civi dederis, quam pugnaveris contra patriam] *Fugens etiam* Lov. 3. literis *r* et *i* perperam in *n* ob ductuum similitudinem coalescentibus. Vide ad III. 30. § 3. In similem cod. incidens librarius Voss. 2. ejus loco dedit *fugiens*. Cavendum itaque, ne hac lectione abrepti Livium scripsisse credamus *fugiens etiam honestius tergum civi dederis*. Reliqui enim codd. *fugeris* legunt, omnes omnino *quod* que tumentur, nisi quod in uno tantum desit Lov. 2. Præterea *cui dederis* Leid. 1. Flor. Lov. 3. et Gaertn. *tui dederis*

Voss. 2. Tum voces *quam pugnaveris* exsulant a Lov. 5. Denique *intra patriam* Gaertn. Vide ad VIII. 13. § 7. Scriptum forte fuerat *ētra*, quod ab *ītra* parum differt. Vide ad x. 5. § 11.

§ 14 *Ad pacificandum bene atque inter primos stabis*] *Id pacificando* Lov. 2. *ad et id commutari*, modo vidimus hoc cap. ad § 8. Tum *inter primos stabilis* Harl. 1. Mox *int' p̄res*, pro *interpres*, Hav. quasi vellet *inter patres*, nullo sensu.

Postulate æqua et ferte] *Postulare æqua* Lov. 4. *Postulate æque* Gaertn. *Postulat ea æqua* male divisio vocibus Flor. Supra III. 53. 'Adeo æqua postulatis, ut ultro vobis deferenda fuerint.' Deinde *et conferre* Lov. 4. *et conferte* Neapol. Latini. Male: 'ferre' enim hic est offerre, sive, ut Doujatius exponit, proponere. Supra IV. 10. 'Victis conditiones accipiendas esse, non ferendas, respondit.' x. 19. 'Postremo conditionem ferre, quæ decretura sit, non orator, sed imperator, uter sit melior.' Epit. Liv. lib. VIII. 'Missis legatis ad senatum conditionem tulerunt.' Plaut. in *Mænæchm.* IV. 2. 24. 'Conditiones tectuli tortas, confragasas.' Eo sensu 'ferre iudicem' dixit III. 24. 'Ni ita esset, multi ferebant Volsco iudices:' ubi vide. Alia de verbo 'ferre,' pro offerre, dicentur ad XXXIV. 59. § 2.

Quamquam vel iniquis standum est potius] Id est, vel quantumvis iniqua conditio accipienda est. *Sigon.* Id est, quamvis vel iniqua, quæ forsitan postulabitis ac feretis, probanda sunt. 'Stare iniquis,' ut 'stare fama rerum' VII. 6. 'stare fœdere' XXI. 19. quibus locis alia vide. *Iniquis* præfert Lov. 5. a m. sec. Verbum autem *est* deficit in Harl. 2. et omnibus, quas vidi, edd. ante Froben. 1535.

Inpius inter nos conseramus manus] *Conferamus* Hav. quæ voces sæpissime commutantur. Vide ad III. 17. § 10. Utrumque in usu fuit, 'conserere' et 'conferre manus.' Vide ad VI. 42.

§ 5. Vulgatum itaque, quod reliqui codd. tuentur, præferendum puto.

§ 15 *Si quis usus mei est, meliorem pacis, quam belli, habetis ducem*] *Mei usus est* Voss. 2. Lov. 2. 3. Gaertn. et fragm. Hav. Idem etiam voluit librarius Leid. 1. qui tamen non recte divisio vocibus dedit *me iussus*. Deinde *meliorem pacem, quam belli habetis duces* idem Leid. 1. *meliore pacis* Gaertn. Tum *habebitis* Leid. 2. et Hearnii Oxon. L. 2. Paulo ante *Me quoque, inquit ad milites* Flor.

§ 16 *Non enim illa modo Volsus aut Samnis*] *Tò modo* non adparet in Port. Tum *Volsus aut Samnis* Hav. *Volsus aut Samnius* fragm. Hav. Mox *noster consul, noster imperator* Lov. 5. et Gaertn. Vide hoc cap. ad § 4.

Cujus auspicia pro vobis experti nolite adversus vos velle experiri] *Pro nobis* Gaertn. Sed ita etiam *adversus nos* legendum foret. Vide paullo ante ad verba præcedd. Deinde *expetit* Harl. 2. et edd. Mediol. 1480. Tavis. utraque, Venet. 1495. ac quædam aliæ. *Expertæ* Leid. 1. *experta* Voss. 2. Lov. 2. 3. et edd. Mediol. 1495. et 1505. Ven. 1495. Ascensii 1513. ac 1516. atque non nullæ aliæ: quod, si plures graviorisque auctoritatis codd. firmarent, placere posset, quia alibi etiam Livius participio 'expertus' passive usus est. Supra v. 54. 'Quæ (malum) ratio est, expertis alia experiri?' ubi vide. Sed reliqui codd. constanter *experti*; neque aliter edd. Rom. 1472. et Parm. quod etiam Aldus revocavit. Id itaque præfero. Præterea *nolite, nolite adversus vos velle experiri* Leid. 1. In qua repetitione verbi *nolite* eadem emphasis esse potest, quam in simili observavit Jac. Gronovius IX. 9. 'Dedite interea, dedite, inquit, nos profanos:' ubi alia vide. Uni tamen codici, quamvis inter optimos non minimo, hoc loco vix credere audeo. Insuper *adversus velle experiri*, pronomine *nos* omisso, Voss. 2.

§ 17 *Qui pugnarent vobiscum infestius, et alios duces senatus habuit*] *Qui pugnaverint* Harl. 2. *Qui pugnarent vob. inf. contra alios duces sen., hunc, qui maxime, &c.* Lov. 2.

Qui maxime suis militibus placeret] *Sincera lectio qui maxime vobis, suis militibus, parceret.* Gelen. *Parceret omnes etiam scripti mei. Idem etiam interponunt vobis, exceptis* Lov. 4. et Harl. 2. in quorum priori non tantum deest pronomen, sed et *pareret*, pro *parceret*, obvium fuit.

Cui plurimum vos imperatori vestro crederetis, eum elegit] *Tò vos non adparet in* Harl. 5. Port. et Hav. *Deinde crederitis* Voss. 2. Lov. 3. et ed. Tarvis. prior. *credideritis* Lov. 5. Port. et Hav. *Præterea elegit eum, trajectis vocibus,* Flor.

§ 18 *Quid nos velle oportet*] *q̄ nos velle, id est quod,* Gaertn. Vide ad xxxviii. 10. § 1. Sed si hic sensus fuisset, potius Livius dicturus videretur *quam nos velle.* Ad hæc *quid vos velle* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 2. Port. Hav. Hearnii Oxonienses, et editi, quos vidi, usque ad Aldum, cum quo reliqui sentiunt.

Quin, &c. nos ipsos nostraque omnia cognita permittimus fidei] *Qui, pro quin,* Leid. 2. *quando* Lov. 3. *Deinde vos ipsos nostraque omnia* Port. *nos ipsos restraque omnia* Gaertn. Hinc *quin permittamus* Lov. 5. Hav. et Hearnii Oxon. B. N. C. Non sequor. *Supra* r. 57. 'Quin, si vigor juventæ inest, conscendimus equos, invisimusque præsentis nostrarum ingenia: ad quem locum plura exempla ex Livio notavimus.

CAP. XLI. § 1 *Adprobantibus clamore cunctis*] *Multis* edd. principes usque ad Mediol. 1505. quæ prima *cunctis* dedit; ex ea deinde id Ascens. 1513. et 1516. in margine, Aldus vero et postea reliqui in contextu ostentarunt. Neque aliter in omnibus scriptis inveni. *Mox fore milites dixit* Lov. 4.

Oravit, ut caussam miserorum civium

susciperet] Vet. lib. *oravitque, ut causam.* Sigonius. *Oravitque* Sigonius. Nostri, ut prius vulgabatur, *oravit, ut caussam.* Videtur legendum *orare, ut caussam.* Nempe eosdem milites. J. F. Gron. Paucissimi tantum sunt meorum codd. qui Sigoniano consentiunt, neque alii, quam Port. et Hav. At contra suos omnes eidem favere Hearnius monuit. Ceterum *curavit, ut caussam* Voss. 1. Leid. 1. Lov. 1. a m. pr. et Harl. 1. Conjectura Gronovii non displicet. Sed vellem codd. auctoritas accederet, ut in contextum etiam recipi posset.

Susceptamque eadem fide, qua rempublicam administrare solitus esset, tueretur] *Suspectamque eadem fide transpositis literis* Leid. 1. Vide ad xxviii. 6. § 12. *Susceptamque eadem fide* Lov. 2. Tum *quam rempublicam* Lov. 1. Hinc *ministrare* Voss. 2. Denique *solitus erat* Leid. 2.

§ 2 *Nolle alibi, quam in innocentia, spem habere*] *Quam in innocentiam* Flor. et fragm. Hav. *quam innocentia* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. et Port. Sed præpositio vel intercepta est a litera ultima vocis proximæ, (de quo vide ad x. 13. § 3.) vel a prima syllaba vocis seq. de quo agetur ad viii. 33. § 6.

Semel plebi, iterum legionibus cautum sit, ne fraudi secessio esset] *Semel plebis* Leid. 1. Lov. 2. 3. Harl. 1. Gaertn. et fragm. Hav. *semel plebis est* Voss. 2. Deinde *fraudi secessi esset* Lov. 1. sed esset deficit in Lov. 3.

§ 3 *Quinctio conlaudato*] *Quinctio laudato* Leid. 1. fragm. Hav. a m. pr. et ed. Mediol. 1505. 'Conlaudari' sive de uno dici, qui plures, sive de pluribus, qui unum laudant, vidimus ad vii. 11. § 9. hic vero usurpatur de uno dictatore Valerio, qui unum etiam Quinctium laudat. Ita viii. 25. 'Conlaudatus ab imperatore tria millia militum accepit.' xxxv. 11. 'Conlaudatum enim consul spe præmiorum onerat.' Unus Gnatho 'con-

laudat' Thrasonem apud Terent. in Eun. v. 9. 59. 'postquam eis mores ostendi tuos, Et conlaudavi secundum facta et virtutes tuas.' In Adelph. III. 4. 4. 'conlaudavit filium: Mihi, qui id dedissem consilii, gratias egit.'

Dictator, equo citato ad urbem revectus] Pall. duo, 1. ac 3. dict. cit. ad urbem directus. Sed 'dirigere' eo significatu Livii ætate non in usu erat. De eo aliquid notavi in Crepundiis III. 21. Gebh. *Dictatorē quo citato* Florent. *dictatorque equo citato* fragm. Hav. a m. pr. *dictator citato*, media voce omitta, Voss. 2. et Lov. 3. Vide ad III. 23. § 3. Sed *equo citato*, ut reliqui servant, genuinum puto. Supra I. 27. 'Eques citato equo nunciat regi.' c. 57. 'Citatis equis advolant Romam.' II. 47. 'In eam partem citato equo advectus,' xxvi. 15. 'Inde citato equo Cales percurrit.' xxxiv. 20. 'Equo citato subter murum hostium ad cohortes advehitur:' et alibi. Silius Ital. x. 248. 'Tum vero incumbunt Libyes super, ipse citato Ductor equo, qua flatus agit, qua pervius ensis.' xi. 407. 'Ac ponat ritus vescendi, sæpe citato Dum residet sub casside equo.' vs. 526. 'vidi, quum Varro citato Auferretur equo, projectis degener armis.' Deinde *ad urbem directus* Lov. 3. quod rejicienti Gebhardo adsentior. *Ad urbem reversus* Lov. 4. Sed alibi etiam hæc vocabula in membranis confundi solent. Ita III. 70. § 6. ubi etiam locutionem 'revehi equo' inlustravi. Adde xxxiv. 15. 'Ipse ad secundam legionem, quæ in subsidio posita erat, equo revehitur:' ita Mogunt. cod. et ex eo Aldus. Priores vocem *equo* similiter, ut hoc loco, omiserant; quæ eadem etiam in codd. scriptis aliis non adparebat.

Tulit ad populum in luco Petilino] Lib. vi. c. 20. 'Petilinum lucum' appellavit. Plutarchus etiam in Camil-

lo p. 148. Περηλίνον ἔλλος: apud Varonem de Lingua Latina lib. iv. pag. 15. est *Petilius*, pro *Petelinus*, per mendum. Sigon. In luco *Petillini* Flor. Voss. duo, Leid. 1. et Lov. 3. ac 5. in luco *Petullini* Lov. 1. in luco *Pelletini* Lov. 2. in luco *Petellini* Harl. 1. in luco *Petelini* Harl. 2. in luco *Petilini* Leid. 1. Lov. 4. Hav. et fragm. Hav. in loco *Petillini* Gaertn. et edd. priores. Sed alibi sæpe *locus* et *lucus* commutantur. Vide ad XXI. 48. § 4. In luco *Petillini* deinde substitutum est in Venet. 1495. in luco *Petellini* in Ascens. in luco *Petilino* in Froben. 1531. quod in uno apud me superest Port. et ab eo, qui primus ita emendavit, desumptum videtur ex VI. 20. Verum si *lucus* hic ab aliquo ex gente *Pætelia* nomen accepit, quod verisimile esse ibidem dixi, non casu patrio *Pætellini*, ut habent hic tantum non omnes codd. sed *Pæteli-no* legendum erit.

Ne cui militum fraudi secessio esset] *Superanti*, pro *fraudi*, Voss. 2. et Lov. 3. *fraudis* Leid. 1. Harl. 1. et fragm. Hav. a m. pr. Sed ultima littera fini vocis adhæsit ex principio sequentis. Vide ad xxviii. 25. § 2. *Ne cui militum seditio fraudi esset* Lov. 4.

Oravit etiam bona venia Quirites] Sic VI. 40. 'Putam me ex media concione unum civem succlamare: Bona venia vestra liceat ex his rogationibus legere, quas salubres nobis censemus esse.' Sigon. Terent. in Phorm. II. 3. 31. 'Adolescens primum abs te hoc bona venia peto:' 'cum bona venia' Livius etiam dixit xxix. 17. 'Cum bona venia, quæso, audiat, Patres conscripti, id quod invitus dicam.' Quomodo etiam 'cum bona pace' sæpius Livius dixit. Vide quæ notantur ad xxviii. 37. § 4. Deinde *oravit enim* Port. solito scribarum errore. Vide ad xxxvi. 41. § 3.

Ne quis eam rem joco seriove cuiquam

exprobraret] *Joco serione* Gaertn. *joco se novæ* Lov. 3. ubi non tantum voces indocte distinctæ, et diphthongus æ pro simplici e scripta, sed et literæ ri in n coaluere, ut sæpe alibi factum est. Vide ad III. 30. § 3. Deinde *exprobraret* ex minus distincta verba præeuntis pronuntiatione Voss. 2. Lov. 2. 3. Hav. et fragm. Hav. a m. pr.

§ 4 *Lex quoque sacrata militaris lata est]* Hanc legem cum nuper jurisperitus inter cæteras Romanas leges edito de his libro allegasset, ne uno quidem verbo dignatus est eam explicare, cum ex proposito id in ple-risque aliis legibus fecisset. Nos id non agimus. Admonendus tamen est lector, ut consideret, quare id noluerint milites, videlicet haud dubiam infamiam denotante hac deletione. *Glar. Est lata* Gaertn. Verum *tò est* deficit in Port. et Hav. Mox *ne cui militis scripti nomen* Hav. *ne cui militi scripti nomen* Leid. 2. Sed ultima litera *τὸῦ militis* intercepta est a prima seq. vocis. Vide ad xxxvii. 29. § 5. In eodem etiam Leid. 2. vox *nomen* non adparet. Præterea deberetur, pro *deleretur*, fragm. Hav. a m. pr. *dederetur* Lov. 4. quomodo etiam peccabatur a librariis hoc lib. c. 35. § 5.

Ne quis, ubi tribunus militum fuisset, postea ordinum ductor esset] Hoc cum additur, 'tribuni' nomen honoris fuisse existimo, at 'ductoris ordinum' officii. Sed de hoc attigimus non-nihil II. 27. ubi de primipilo M. Lectorio diximus. *Glar. Paulo ante addictumque legi* Leid. 2. Vide ad vi. 15. § 9. *additum legi*, ommissa copula, Lov. 2.

§ 5 *Sed id propter Salonium postulat-um est ab conjuratis]* *Sed* redundat. *Gelen. Sed id propter* servant Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 5. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxonienses; primusque editorum id Aldus admiserat, quum ab antiquiori-

bus excusis et reliquis scriptis exsularet. Non male. Videtur enim repetitum esse ex proxime præcedentis vocis syllaba finali, quemadmodum etiam interdum alibi peccarunt librarii. Vide hoc lib. c. 6. § 7. *Pro id propter* habet Klockian. Deinde *P. Salarium* Lov. 5. a m. pr. *P. Salarium* Port. et Hearnii Oxon. B. non tantum hic, sed et bis infra § 7. ubi in Lov. 5. *Solonius* vocatur, reliquis recte tribus illis locis vulgatum tuentibus, nisi quod *Salonum* sit hic in Lov. 4. Tandem *a conjuratis* idem Lov. 4. cum Gaertn. et fragm. Hav. ut et editis ante Aldum.

Et tribunus militum, et primus centurio erat, quem nunc primipilum adpellant] Melius in vetustis codd. legitur *primi pili*, quam in vulgatis codd. *primipilum*. *Gelen. Primum et deficit* in Leid. 2. Voss. 1. et Lov. 1. Sed vide ad II. 44. § 3. *Et tribunus militum etiam centurio erat* Gaertn. *Tò erat* non adparet in Leid. 2. Deinde *primipilum* tantum inveni in Leid. 2. Lov. 2. 4. et Harl. 2. Hearnius etiam in uno Oxon. C. *primumpili* in Harl. 1. Reliqui recte *primi-pili*. Vide ad II. 27. § 6.

§ 6 *Quod semper adversatus novis consiliis fuisset]* Voces *adversatus* et *fuisse* deficiunt in Lov. 2. *novis consiliis aversatus* præfert Leid. 2. Verum ita *nova consilia* dicendum fuisset. Est itaque error librarii, voces 'aversari' et 'adversari' confunden-tis, ut etiam alibi factum est. Vide ad IV. 12. § 8. et mox hoc cap. ad § 8. *Adversarius novis consiliis fuisset* Lov. 4. quod eodem modo dictum foret, quo 'amicus populo Romano,' 'hostis Patribus,' 'inimicus imperatori,' et similia plura dicuntur, de quibus vide ad xxxix. 47. § 11. Sed et hoc potius erranti librario adscribo. Similiter enim etiam alibi in Mss. peccatur. Vide ad vi. 40. § 3.

Et ne particeps eorum esset, qui ab Lautulis fugissent] Obscurus est sen-

sus, quem ego herele non intelligo. Haud dubie dicere vult, eum cum illis conjurare noluisse, ideoque illos nolle eum in futurum suum esse primum centurionem. Cæterum Lautularum antea mentio habita: at de fuga ab Lautulis nihil prorsus. Ego locum mutilum puto, ac illud *et ante ne tollendum esse. Glar. Vet. lib. nec particeps eorum esset*: placet. Sigon. Ab Sigonio est *nec particeps*, qui vulnus vulnere aggravavit. Mss. et prius editi, *et ne particeps*. Qui sunt autem, qui fugerunt ab Lautulis? Adolevisse et prorupisse conjurationem per illos, qui substitissent ibi, aliosque ab consule missos excepissent, cognovimus. Si qui anfugetant, recte fecerant; quorum consilii ac fugæ qui participes esse noluerunt, videntur sensisse cum conspiratis, neque illis odio esse posse. Licet opinari, Salonium ipsum exceptum cum aliis, quod tum quoque flagitium illud improbare, ab tumultuantibus fuga se subduxisse, eosque habuisse offensos. Scripsit Livius, *quod semper adversatus novis consiliis fuisset, et, ne particeps eorum esset, ab Lautulis fugisset*. Hoc etiam me monuit Alb. Rubenins. J. F. Gron. *Nec particeps eorum esset*, ut Sigonius in vet. lib. invenit, præferunt soli apud me Port. et Hav. apud Hearnium vero Oxon. L. 2. et C. *Et particeps eorum esset* Lov. 2. et ejusdem Hearnii B. qui illud forsitan rectius esse judicavit. Et sane eo sensu fere est apud Terent. in Heaut. 1. 1. 98. 'Nisi ubi ille huc salvus redierit meus particeps.' Id tamen huic lectioni obstat, quod res quidem casu secundo, sed persona plerumque casu tertio exprimi soleat. Vide loca laudata Gronovio ad Senec. Herc. Fur. vs. 369. Reliqui codd. vulgatam ante Sigonium lectionem probant. Siquis Glareani *et ante ne tollentis conjecturam veram putat*, vocolam illam ex ultimis literis præcedentis *fuisset* re-

petitam existimare poterit; quod alibi non raro factum est. Vide ad xxxix. 18. § 8. Verum illam minus adhuc, quam Hearnii emendationem probo. Displicet enim non modo propter illud, propter quod sententia Hearnii, sed etiam propter rationem quam huc adtulit Gronovius. Accedit, *ne particeps eorum esset, qui ab Lautulis fugissent*, considerari non posse, tamquam legitimam causam, 'cur novis consiliis adversatus fuisset.' Quum enim, hac lectione recepta, per hos qui ab Lautulis fugerunt, intelligendi sint auctores novorum consiliorum, qui nova consilia probarunt, Livius diceret, adversatus est novis consiliis, ne cum aliis nova consilia probaret, ne particeps esset eorum qui nova consilia probabant. Voces *qui ab Lautulis fugissent* desunt in Voss. 2. quibus deletis posset probari Sigonii lectio, *quod semper adversatus novis consiliis fuisset, nec particeps eorum esset*. Sed neque illud verum judico. Posset etiam legi *quod, semper adversatus novis consiliis, ne particeps eorum esset, ab Lautulis fugisset*. Certe *fuisset* in uno deesse antea vidimus. Huic tamen conjecturæ illa Gronovii præstat, quod minus a vulgato recedat, et sensus eodem redeat. Nihilominus, ut de vera lectione constet, codd. integrioribus expectandos censeo. Interim, ejecta Sigonii lectione, eam, quæ antea obtinebat, reduxi.

§ 7 *Obtestatus Patres conscriptos, ne suum honorem pluris, quam concordiam civitatis, æstimarent*] *Obstinatus Patres conscriptos* Hav. *obtestatus Patribus conscriptis* Voss. 2. Lov. 3. et Gaertn. quem errorem iterum inde ortum puto, quod per literas singulares scriptum fuerit *obtestatus P. C.* quæ quomodo reddendæ forent, indocti librarii non intelligebant. Vide ad x. 10. § 2. Deinde *plus, quam concordiam* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. ut *plus* adverbialiter sumatur pro 'ma-

gis.' Sed alterum est elegantius. Insuper *extimarent* Lov. 2. 3. Gaertn. et fragm. Hav. Paulo ante *imperaretur*, pro *impetraretur*, Leid. 1. Lov. 2. 3. et fragm. Hav. a m. pr. solito scribarum errore. Vide ad ix. 30. § 10. *Imperatore* Gaertn. Similis ferme locus, quod ad sensum adinet, est iv. 44. 'Nec senatui tanti se civem aut quemquam alium debere esse, ut in parcendo uni malum publicum fiat:' ubi illud *tanti* hic etiam *pluris* firmat.

§ 8 *Ut de stipendio equitum (merebant autem triplex ea tempestate) æra demerentur*] Lego *æra diruerentur*, quomodo video Msto jam confirmari. Vide Festum in 'Dirutum,' et Nonium in 'Ære diruti.' Klock. Recte *ea tempestate*, non *sua* et Cæsarum ætate. Dilucide hoc expedit Schellius in Dissert. ad Polybium c. 4. Vidit etiam aliquid Lipsius de Milit. Rom. v. 16. sed quasi per nebulam. Duk. *Et de stipendio* Lov. 2. Vide ad xxi. 28. § 8. *Ut nec de stipendio* Leid. 2. Jac. Gronovius edidit *ut stipendio equitum, &c. æra demerentur*; eandemque lectionem servavit nupera ed. Amstelæd. Sed præpositionem *de* servant omnes libri. Et ita Livius loquitur iii. 33. 'Ut demtum de vi magistratus populi libertati adjiceret.' Horat. Od. i. 1. 21. 'Nec partem solido demere de die Spernit.' Ovidius Epist. Her. xviii. 103. 'Deque tuis demtos humeris mihi tradis amictus:' ubi vide Burmann. Cum præpositione *ex* construit Livius xxxiv. 54. 'Demtum ex dignitate populi, quidquid majestati Patrum adjectum esset:' ubi vide. Deinde *merebatur autem triplex ea tempestate*, id est *merebatur*, Lov. 4. solita varietate. Vide ad l. xxxviii. c. 40. § 1. *Merebant autem triplex ea tempestate* Leid. 1. *merebant autem ut triplex ea tempestate* Voss. 2. Leid. 2. Lov. 2. 3. et fragm. Hav. a m. pr. In illo τὸ *ut* repetitum esse potuit ex ultimis literis vocis præced. *merebant*: quale exemplum etiam habui-

mus ad vi. 3. § 3. et ita ix. 34. § 25. in his vero eadem particula nata forsitan est ex vocis seq. *triplex* nota III. et deinde utrumque *ut* et III. vel *triplex* simul in contextum receptum fuit. *Merebant autem triplex ea ætate æs* Gaertn. et Hav. Similiter etiam legit Lov. 2. sed in eo vox sequens *æra* omittitur. At τὸ *æs* pro librarii glossemate habendum est. 'Triplex,' nempe 'stipendium,' quod modo præcessit; supra v. 12. 'Tribunus militum priore anno fuerat, triplexque stipendium equitibus dederat.' Intellige vero triplex ejus, quod pedites accipiebant. Vide Lipsium de Milit. Rom. v. 16. Vox autem deficit in Leid. 2. Alibi sæpe eandem particulam librarii interponere soliti fuerunt. Vide ad xxi. 40. § 11. Hic tamen cum reliquis codd. servanda est. Infra xxviii. 24. 'Concitatibus popularibus (Lacetani autem erant) et juventute Celtiberorum excita.' Tandem de locutione 'dirutus ære' vide Lipsium de Milit. Rom. v. 18. et Manut. ad Cic. in Verr. v. 13. Klockii tamen conjecturam non probo. Antiqui enim scriptores potius militem 'ære dirui,' quam 'æs dirui' dixerunt, ut ex locis quæ viri docti modo memorati adduxerunt, constat; quamvis non ignorem, apud Fest. l. l. ubi locutio hæc exponitur, dici, 'quod æs diruebatur in fiscum.' Præterea 'ære dirutus' miles secundum Fest. ibid. dicebatur, 'cui stipendium ignominiae causa non erat datum:' hic vero non 'ignominiae causa,' sed ut lucrum minneretur, de stipendio equitum demtum pedites volebant. Præterea cod. quem Klockius consuluit, non legebat *diruerentur*, sed, ut sua manu ex eo excerptis, *deruerentur*: in qua scriptura nihil aliud commissum, quam quod litera *m* in literas *ru* dissoluta, eaque ratione ex *demerentur* factum sit *deruerentur*. Solent autem passim literæ *m* et *ru* in Mss. commutari. Vide ad ix. 14. § 9.

Quod adversati conjurationi fuissent] *Qui aversati* Lov. 2. Vide ad xxxvii. 35. § 4. *Quod aversati* Leid. 1. et Gaertn. *quod adversarii conjurationis fuissent* Lov. 4. Vide hoc cap. § 6.

CAP. XLII. § 1 *Præter hæc invenio apud quosdam, L. Genucium]* *Præter hoc* Voss. 2. et fragm. Hav. *Præter h'* ambigue Lov. 3. Deinde *L. Henucium* Gaertn. *L. Gemitium* Lov. 3. et fragm. Hav. *L. Gemicium* Hav. *L. Genutium* Lov. 2. 4. et Leid. 1. Sed vide ad ii. 52. § 3.

Tribunum plebis tulisse ad populum] *Tulisse ad plebem* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. 4. Gaertn. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. Sed, reliquis editam lectionem propugnantibus, eam non mutandam censeo. Sæpe enim 'populus' pro illa parte populi, quæ Romæ propriæ 'plebs' dicebatur, et ad quam ferendi potestas tribunis competebat, poni solet. Infra x. 13. 'Tribunique plebis nihil id impedi-menti futurum aiebant, se ad populum laturus, uti legibus solveretur.' II. 9. 'Legem se' (C. Terentillur Arsam tribunum plebis) 'promulgaturum, ut quinque viri creentur legibus de imperio consulari scribendis. Quod populus in se jus dederit, eo consulem usurum.' Martial. Epigr. viii. 50. 'Vescitur omnis eques tecum, populusque, Patresque.' Et ita sæpius ipse aliique.

Ne fœnerare liceret] *Fœnerari* Lov. 4. 5. Port. a m. pr. Hav. et Hearnii Oxon. B. et C. atque ita hunc locum laudat Salmas. de Modo Usur. c. 7. p. 292. quum tamen alterum in omnibus edd. supersit, nisi quod in una vel altera *fœnorare* legatur, de quo vide Dansquei. in Orthogr. part. ii. hac voc. Grammatici plerumque distinguunt, ut *fœnerare*, sit *δανείζειν* sive fœnore dare, *fœnerari* autem *δανείσθαι* sive fœnore accipere. Quæ distinctio si vera foret, vulgatum servandum esset. Non enim tam Genucius ad populum tulisse videtur, ne fœnore accipere, quam ne fœnore

dare liceret. Nam ita sæpius fœneratores, id est, qui pecuniam fœnori dabant, multati fuisse leguntur, non autem qui fœnori acceperant. Verum grammaticos falli, et 'fœnerare' ac 'fœnerari' eodem sensu usurpari, docuit Salmas. de Usur. c. 1. Vide etiam ad Epit. Liv. lib. lxxiv. Utrum igitur legatur, sensus erit idem, atque interdictum fuisse Livius narrabit, ne quis fœnori daret. Quum autem plerique et optimi codd. vulgatum servant, ab eorum lectione discedendi nullam legitimam causam video.

§ 2 *Ne duos magistratus uno anno gereret]* *Ne duos magistratus* Voss. 2. Lov. 3. et Gaertn. *nec duos magistratus* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Port. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. L. 2. et B. Verum omnes optimi recte stant cum vulgato. Vide ad ii. 15. § 2. Deinde *uno anno ageret* Lov. 2. 3. quæ verba sæpe in Mss. commutantur. Vide ad xxii. 28. § 1. Paullo ante vox *aliis* deest in Gaertn. et tum *annos* in Voss. 2. et Lov. 1. ac 3. quasi illa ex sequentibus repetenda foret. Sed reliqua Mstorum turba eam optime servat.

Utique liceret consules ambos plebeios creari] *Utque liceret* Leid. 2. Sed *utique* hic ponitur pro 'et uti.' Vide ad iii. 30. § 7. *Uti* autem sæpe usurpatur pro 'ut,' cum quo etiam frequenter in Mss. commutatur. Vide ad xxxvii. 46. § 10. Voces *utique liceret* exsulant ab Gaertn. quem admodum etiam *plebeios* ab Harl. 2. Paullo post *appareret*, pro *apparet*, Hav. ejus librarius *appar'et* scriptum se vidisse credidit. Vide ad xxxix. 52. § 6.

§ 3 *Aliis annalibus proditum est, neque dictatorem Valerium dictum]* *Aliisque annalibus* Hav. Tum *dictatorem Valerium* dixit Port. a m. pr. Mox per consulem, pro *per consules*, Harl. 2. omnesque excusi usque ad Frobenium, qui a. 1535. vulgavit *per Coss.* Ex reliquis scriptis nonnulli quidem

per cons. vel per cons. at plerique et optimi diserte per consules. Vide ad x. 10. § 2. Præterea omnium rem, pro omnem rem, Hav. Vide ad vi. 22. § 6. Ceterum verba neque dictatorem, &c. rem actam non adparent in Leid. 2. omissa librarii inertia ob repetitionem vocis neque. Vide ad ix. 10. § 11.

Ad arma consternatam esse] 'Consternari' est erigi et concitari, hoc loco: ut viii. 27. 'Tumultu sanos etiam consternante animos;' et xxxiv. 2. 'Consternatio muliebris,' pro seditione mulierum. Sic Nonius Marcellus. Sigon. Vide ad x. 43. § 13. Paulo ante Roma venirent, pro Romam, Lov. 4. et Leid. 1.

§ 4 Nec in T. Quintii villam, sed in aedes C. Manlii, nocte impetum factum] Ne in T. Quintii villam fragm. Hav. a m. pr. nec in T. Quintii villam Harl. 1. nec in T. Quintii villa Hav. Tum sed in aedis more antiquo Flor. Voss. 1. Leid. 1. Harl. 1. Lov. 1. 4. et Klockian. sed in aedem Lov. 2. 5. Port. Hav. et Hearnii Oxon. N. L. 2. et B. Deinde T. Manlii Voss. 2. et Lov. 3. C. Manlii Flor. Voss. 1. Leid. 1. Lov. 1. et Harl. 1. C. Mallii Lov. 3. et Gaertn. Vide ad xxxiv. 53. § 2. Denique ordine mutato impetum nocte factum Port. et Hav.

Eumque a conjuratis comprehensum] Ob conjuratis Port. a m. pr. ab conjuratis a m. sec. quod etiam præfert Hav. Sed præpositio deficit in Leid. 2. et Lov. 1. Tum comprehensum Voss. 2. Lov. 3. et Port. Mox τὸ ut non adparet in Gaertn.

§ 5 Repente, cum in aciem armati exercitus processissent] Repente tecum in atia est armatis exercitus prodigiose corruptus Leid. 1. in tecum autem prima syllaba repetita est ex ultima syllaba vocis præced. Vide ad Livii xxxvii. 41. § 5. Voces in aciem omittuntur in Lov. 2. In verbis præcedd. a ducibus præfert Gaertn. ortam vero deficit in Hav.

§ 6 Permixtos dextras jungere, ac complecti] Permixto dextras jungere Leid. 1. permixto dexterarum jungere Hav. permixtos dextras injungere fragm. Hav. Virgil. Æn. l. i. vs. 408. 'Cur dextræ jungere dextram Non datur, ac veras audire et reddere voces?' ubi Servius: 'Majorum enim hæc fuerat salutatio: cuius rei τὸ αἰτιον, id est, causam, Callimachum secutus, exposuit; asserens omnem eorum honorem dexterarum constituisse virtute: ob quam rem hac se venerabantur corporis parte.' Tum et complecti Lov. 4. ac completi Voss. 1. et Lov. 1. a m. pr. in quo manus sec. in margine adscripsit complexi, quod etiam præfert Leid. 2.

Quum viderent aversos a dimicatione militum animos] Adversos a dimicatione Voss. 2. Lov. 1. 3. 5. et fragm. Hav. a m. pr. Vide ad ii. 31. § 6. Aversos ab dimicatione Port. et Hav. arersos admiratione Gaertn. Paulo ante coaptosque fragm. Hav. a m. pr. coaptosque Lov. 1.

Retulisse ad Patres de concordia reconcilianda] Ad Patres retulisse Leid. 1. Insuper de concordia concilianda Port. a m. pr. Vide ad ii. 41. § 8.

§ 7 Eamque compositam fuisse inter antiquos rerum auctores constat] Eamque positam fuisse Lov. 1. quomodo 'posito legis certamine' est iii. 30. 'positi furores' apud Ovid. in Rem. Am. vs. 497. 'ponere metum' vs. 544. 'ponere amorem' Propert. l. i. el. 9. vs. 8. ubi vide Passerat. Sed vulgatum verius est. Non tantum enim inter rerum auctores constat 'seditionem positam,' id est omisam, esse, sed etiam compositam, id est, ea omissa, concordiam reconciliatam esse. Suet. Cæs. c. 4. 'Composita seditione civili.' Deinde vox rerum deficit in Lov. 4. Eamdem etiam omisit Cælius Secundus Curio, cuius deinde errorem adoptarunt Lugdun. 1553. et Basil. 1554. ac 1555. Sed recte reliqui codd. et edd. vocem ser-

vant. 'Rerum scriptores' ut XXI. 1. 'Licet mihi præfari, quod in principio summæ totius professi plerique sunt rerum scriptores.' XXXVIII. 56. 'Nec inter scriptores rerum discrepat solum.' XXXIX. 50. 'Ab scriptoribus rerum Græcis Latinisque tantum huic viro tribuitur.' Præterea stat, pro constat, Lov. 4. a m. pr. Male. Vide ad XXXVI. 35. § 8.

§ 8 *Ab Romana societate avertit, et præter Latinorum infidum jam diu sædus*] *A Romana societate* Gaertn. et edd. ante Aldinam. *Ab societate Romana* Leid. 2. Tum jam diu infidum fœdus Lov. 4. Paulo ante rð bellum deest in Leid. 2.

Privernates etiam Norbam atque Setiam finitimas colonias Romanas] Locus hic in scriptis plerisque mire est corruptus. *Priv. etiam Norbe atque Setiam fin. colon. Rom.* præfert Harl. 1. cum ed. Rom. 1472. unde non differt Parm. nisi quod *Norbæ* habeat. Conveniunt etiam Harl. 2. et Flor. nisi quod in illo sit *Norbani*, in hoc *Sediam*. *Priv. etiam Norbe atque etiam fin. col. Rom.* Voss. 1. a m. pr. Sed alibi quoque *Setiam* et, litera initiali omissa, *etiam* in Mss. commutantur. Vide etiam ad VI. 30. § 9. Pro hac tamen scriptura manu sec. ita interpolavit, *Priv. etiam orbe atque situ etiam fin. col. Rom.*; quomodo etiam legit Lov. 1. *Priv. etiam orbe atque sed etiam fin. col. Rom.* Leid. 1. *Priv. etiam Norbe etiam fin. col. Rom.* Leid. 2. *Priv. etiam Norbæ atque Secii fin.*

col. Rom. Lov. 2. *Priv. etiam Norbamque fin. col. Rom.* Voss. 2. *Priv. etiam sed jam* (voluit librarius scribere *Setiam*) *Norbamque fin. col. Rom.* Lov. 3. *Priv. Norbaque etiam fin. col. Rom.* fragn. Hav. a m. pr. *Priv. Setiam Norbamque fin. col. Rom.* a m. sec. ut et Gaertn. *Priv. etiam non Ardeates tantum sed etiam conscientiam* (forte librarius dare voluit *Consentiam*, sed male) *Norbamque col. Rom.* Hav. *Priv. etiam non Ardeates tantum, sed etiam Sutrum col. Rom.* Port. *Priv. etiam non Ardeates tantum sed et Sutrium col. Rom.* Lov. 5. *Priv. etiam non Ardeates tantum sed etiam Sutrium colonia Rom.* Oxon. B. apud Hearnium, qui scriptum ita credidit pro *coloniam Romanam*. *Priv. atque Ardeates non tam Norbæ* (pro non tantum *Norbam*) *sed et Sutrium et fin. col. Rom.* codd. L. 2. et C. apud eundem. Solus tantum meorum Lov. 4. nihil mutat: ut nec forte Klockian. ex quo nihil variantis scripturæ notatur. Et sane, vulgatam lectionem verissimam esse, docet initium libri sequentis: 'Setini Norbanique Romanam nuncii defectionis Privernatium cum querimoniis acceptæ cladis venerunt:' ubi tamen non nulli etiam codd. turbant.

IncurSIONE subita depopulatî sunt] Hearnius testis est, in Oxon. B. *legi populatî sunt*. Sed omnes mei vulgatum servant. Non raro autem hæ voces in Mss. commutari solent. Vide ad II. 62. § 2.

LIBER VIII.

CAP. I. § 1 *Jam consules erant C. Plautius secundum*] C. Plautius bis antea consul fuit, a. CCCXCVII. et CDVIII. lib. VII. c. 12. et c. 27. hic igitur III. Sed id ita quidam defendunt, quod, qui a CCCXCVII. consul fuerit, 'Proculus' dicitur: qui vero a. CDVIII. atque hoc anno, 'Venox.' Hæc nominum confusio a quibusdam, ut exigua nihilque ad rem pertinens, ridetur: mihi etiam non prorsus age-lasto facile ad eum modum erat ri-dere. Sed interim cum tot loca de-pravata viderem, non potui non do-lere Latinorum auctorum tantam jac-turam. Voluissem abesse prorsus magistratuum nomina ab historia Romana; plus enim lucis illi ades-set. Sed quomodo id possibile? Po-ne, qui IIII. consul fuit, iterum, Dii boni quantum flagitii admiseris eti-amnum nostra ætate? quid faceres Livii tempore, quando vivebant ad-huc familiæ, quorum majores in ma-gistratu fuere? Sed judicet lector. *Glar.* Glareanus C. *Plautius tertium* legit, atque hunc C. Plantium Ve-nocem esse censet, in quo multiplex error est. Primum quod C. Plantii Proculi consulatum, quem ille gessit anno CCCXCVII. huic C. Plautio tri-buit: deinde quod hunc Venocis cognomine afficit; cum Hypsæus potius appellandus sit. De Procu-lo scriptum est in Capitolinis tabu-lis: de Hypsæo in nummis argen-teis. Hic enim C. Plautius Priver-num in hoc consulatu cepit, auctore Livio: itaque est apud And. Laure-danum nummus cum his literis. Ab una parte C. YPSAEVS COS. PRIV. CE-PIT. Ab altera parte P. YPSAEVS S. C.

Videtur autem P. Hypsæus is fuis-se, qui nummum cudendum cura-vit: qui, nobilitandæ familiæ causa, unum ex suis majoribus clarissimi tituli virum ab altera, ut fiebat, par-te nummi inciderit. *Sigon.* Errores Glareani recte refellit Sigonius. Qui enim a. CCCXCVII. consulatum ges-sit, C. Plautius Proculus dictus fuit; qui vero anno CDVIII. et hoc, C. Plau-tius Hypsæus, adeoque recte *consul secundum* dicitur. Cognomen autem 'Venocis' gens Plantia demum ad-epta est, quum C. Plautius censuram cum Ap. Claudio Cæco gereret. Fron-tin. de Aquæd. lib. I. in princ. 'Col-legam habuit C. Plantium, cui ob inquisitas ejus aquæ venas Venocis cognomen datum est.' In fastis eti-am Capitolinis hoc par censorum ita describitur: CENS. AP. CLAUDIVS. C. F. AP. N. CAECVS. C. PLAVTIVS. C. F. C. N. QVI. IN. HOC. HONORE. VENOX. APPELLATVS. EST. Vide etiam Pigh-ium in Annal. ad a. CDXII. p. 307. Ceterum *Cor.* pro C. est in Lov. 2. *Plutatus*, pro *Plautius*, in Flor. Voss. 1. Leid. utroque, et Lov. 1. ac 5. Iterati autem consulatus notam omit-tunt Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. C.

L. Æmilius Mamercinus] Conjun-ctionem et inter duorum consulum no-mina interponit Hav. Vide ad II. 17. § 1. Deinde *T. Æmilius* Leid. 2. Lov. 4. Hav. et Hearnii Oxon. N. ac B. *Titus Æmilius* Flor. Lov. 1. 5. Klockian. et Gaertn. Sed *Λεύκιος* etiam vocatur Diod. Sic. lib. XVI. p. 553. Et recte ita vocari, patebit ex illis quæ dicuntur ad c. 20. § 3. Præ-terea *Mamercus* codd. scripti et editi

usque ad Gronov. qui a. 1665. *Mamercinus* dedit. Vide hoc lib. ad c. 12. § 4. Ceterum hæc et præcedentia omnia verba deerant in Harl. 1.

Quum *Setini Norbanique Romam*] *Cum Ardeates, Consentini, Norbanique Romani* Hav. *cum Ardeates, Consentini, Norbanique Romam* Port. et Gaertn. *Consentini Norbanique Romam* Lov. 5. *cum Sentini Norbanique Romam* fragm. Hav. *cum Sedini Norbanique Romam* Flor. *Sentini et Sedecini* se in Oxon. N. invenisse, Hearne testatur. Vide ad lib. præc. cap. ult. § 8. Deinde mox *Privernatum*, pro *Privernatium*, Leid. 2. Male. Vide ad v. 15. § 11. et vii. 16. § 3.

Cum querimoniis acceptæ cladis venerunt] *Cunq̃ue mimoniis* Lov. 3. *Tum ac cede cladis* Voss. 2. *accepta cladis* Leid. 1. *Denique veniunt* Leid. 2.

§ 2 *Utrumque bellum Plautio sorte evenit*] *Sorte venit* Flor. Voss. 1. Leid. 1. Lov. 1. Harl. 1. et editi usque ad Jac. Sobium, qui a. 1525. *evenit* reposuit. Utrumvis admitti potest, præsertim quum optimi codd. illud *sorte venit* firment. Vide ad vii. 6. § 8. Paulo ante *Volscorum quidem exercitum*, pro *item exercitum*, Klockian. Deinde *τὸ est exsulat* a Lovel. 4.

§ 3 *Prius ad Privernum profectus*] Vet. lib. *Prius Privernum*. Sigonius, nescio quo ex codice, *Prius Privernum profectus* legere se ait, contradicentibus omnibus nostris quæ scriptis, quæ censis, nisi quod Pal. 2. a m. interpolatoris *Prius autem ad Privernum profectus*. Gebh. Sigonius delet præpositionem, quam vindicant omnes nostri. Helm. etiam ac Rott. ad *Privernum bellum profectus*. Unde suspicor fuisse quondam, *utrumque bellum Plautio sorte evenit. Prius ad Privernas profectus*. Cui superpōnit aliquis explicandi gratia *τὸ bellum*: quod dein alius cum voce corrupta inseruit contextui. Infra c. 19. 'Eodem anno Privernas bellum initum.' J. F. Gron. Præpositionem

vindicant etiam omnes nostri, nisi quod *Prius autem Privernum* sit in Port. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. B. Unde patet in Pal. 2. apud Gebhard. qui ex interpolatione legebat *Prius autem ad Privernum*, duplicem lectionem junctam esse, ut sæpe fieri solet. Si codd. consentirent, Gronovii conjectura *Prius ad Privernas* non displiceret. Ita 'bellum Fidenas' i. 15. 'Belli Fidenatis contagione irritati Veientium animi: bellum Capenas' v. 24. 'Cornelii Faliscum bellum, Valerio ac Servilio Capenas sorte evenit.' Ita 'Arpinas municipium' emendandum in Valer. Max. ii. 2. ex. 3. existimat Torren. Quum tamen *Privernum* in omnibus omnino scriptis et editis constanter supersit, nihil nunc mutandum puto, et ad *Privernum* intelligo 'ad urbem Privernum.' Jac. Perizonius etiam receptam scripturam tuebatur, ad marginem cod. sui adscriptis seqq. locis, ut Livium nominibus urbium præpositionem addere solitum fuisse probaret. Ita hoc lib. c. 12. 'Ad Pedum exercitum duxit.' c. 16. 'Ad Cales, unde bellum ortum erat, profectus.' ix. 12. 'Ad Luceriam pergit:' et 'Nec ad Luceriam ire, nec manere, satis audebant.' c. 13. 'Profectos inde ad Luceriam inopia vexavit.' c. 37. 'Exercitus ad Sutrium venit.' c. 39. 'Ad Longulam pervenit.' x. 35. 'Quum ad Luceriam duceret legiones.' Similia plura coacervari possent, nisi res foret notissima. Idem et alios fecisse, docet Sanctius in Minerva iv. 6. quod est de ellipsi præpos. et Perizon. ad eum locum, Vossius etiam Gramm. vii. 42. Deinde *profectus* Leid. 1. et fragm. Hav. ex vitiosa pronuntiatione verba præeuntis nato errore. Vide ad xxi. 2. § 4.

Agri duæ partes ademptæ] *Adeptæ* Lov. 1. sollemni scribarum errore. Alia ejusdem peccati exempla vide ad ii. 56. § 16. iv. 2. § 14. c. 24. § 3.

ix. 2. § 12. aliisque locis. In verbis præcedd. *reditumque*, pro *redditumque*, præfert fragm. Hav. Vide ad x. 25. § 7. Eodem peccato passim 'aditus' et 'additus' confundi solent; de quo vide ad iv. 57. § 11.

§ 4 *Magna utrimque cæde atrox prælium fuit*] *Utrique magna cæde* Lov. 3. *utrimque magna cædes* Voss. 2. sed ultimæ literæ vocis *cædes* adjecta erat nota, qua librarius eam delendam ac perperam scriptam indicatum voluit. *Magna utrimque cædes* fragm. Hav. a m. pr. Deinde *atrox bellum fuit* Leid. 2. et Lov. 1. Sed vide ad iii. 61. § 2.

Eos, neutro inclinata spe, dimicantes diremisset, Romani nihil eo certamine tum ambiguo fessi] *Eos numen neutro inclinata spe dimicantes deremisset* Flor. *eos neutro inclinata spe dimicatas diremisset* Lov. 3. Deinde nihil *Romani eo certamine* Leid. 2. et Lov. 1. *Romani eo nihil certamine* Hav. *Romani nihil ex certamine* Lov. 5.

§ 5 *Quos viros in acie amisissent*] Vet. lib. *quot viros*. Sigon. Non est vera lectio, quam produxit Sigonius, servatque solus Pal. 2. *quot viros in acie amisissent*: quippe quum non numerum amissorum recensitum a Volscis velit Livius, sed virtutem desideratam. Gebh. *Quot viros in acie amisissent etiam* Lov. 5. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. N. et B. neque aliter Gaertn. a m. sec. qui antea habuerat *quod viros*. Sed *quos in acie viros amisissent* alio ordine Lov. 4. Mox *haud quamquam* Lov. 2. 3. 5. fragm. Hav. et ed. Parm. Tum *ad iterandum id periculum*, addita tertia voce, Voss. 2.

Nocte pro victis Antium agmine trepido] Fuldenses membranæ *nocte profecti Ant. agmine trepido*, &c. Modins. *Nocte pervinctis Ant.* Voss. 2. et Lov. 3. *nocte profecti Ant.* Lov. 5. et Port. in contextu: *nocte detectis in agmine trepido* Klockian. *nocte prævecti Ant.* Hav. *nocte provecti Ant.* Lov. 2. Sal-

vinus in ora Livii legendum conjiciebat *nocte provectis Ant. agmine trepido sauciis*. Mihi vulgatum *pro victis* non displicet. Supra ii. 7. 'Ita certe inde abiere Romani ut victores, Etrusci pro victis.' iv. 39. 'Ut, relictis sauciis et magna parte impedimentorum, ambo pro victis exercitus se in montes proximos recipere.' xxi. 9. 'Pœnis, quia non vicisset, pro victo esset.' *Pro victis* eodem modo, ut 'pro perfuga' xxvii. 15. 'Pro perfuga jussus Tarentum transire:' ubi vide. *Pro victis Antium agne trepido* Flor. in quo u a manu altera mutatur in o, ut sit *Antiomagne trepido*; ad vocem autem *magne* adscripta est glossa maxime. *Agmine trepidos* Leid. 1. Harl. 1. Gaertn. et fragm. Hav. Sed ultima litera voci *trepidos* adcrevit ex initio vocis seq. Vide ad xxviii. 25. § 2. Mox *saucii ac parte impedimentorum relictis* Voss. 1. et Leid. 2. Deinde *abierunt*, pro *abierunt*, Hav.

§ 6 *Armorum magna vis tum inter cæsa corpora hostium, tum in castris inventa est*] Mutili hic sunt Pall. 1. ac 3. Videtur tamen legere Pal. 1. *copia*, non *vis*, quod irrepsit ex glossa. Lib. xxx. cap. 4. 'Frumenti vim ingentem, &c. diviserunt.' xxxv. 3. 'Cum coacta magna vis pecorum prædæque esset.' Gebh. Lib. i. cap. 51. 'Ut in deversorium ejus vim magnam gladiatorum inferri clam sinneret.' xxix. 36. 'Ingentem vim frumenti advexit:' et alibi sæpe. *Magna vis armorum*, trajectis vocibus, præfert Leid. 2. Deinde *cum inter cæsa hostium corpora* Lov. 4. et Hav. *cum inter cæsa hostium*, omissa voce corpora, Lov. 2. *cum inter cæsa corpora hostium* Exc. Pithœi apud Hearnium. Vide ad vi. 23. § 3. *Tum inter cæsa hostium corporum* Voss. 2. *tum inter cæsa hostium corpora* Lov. 1. Harl. 1. Port. Gaertn. et fragm. Hav. *tum inter cæsa corpora*, voce *hostium* omissa, Leid. 2. Quod vero de

Pal. 1. et 3. Gebhardus questus est, eos mutilos esse, id quibusdam meorum etiam accidit. Sex enim priora vocabula *Armorum magna vis tum inter cæsa*, cum duobus ultimis periodi præcedentis *relicta abierunt*, desunt in Leid. 1. Eadem ut et duo sequentia *corpora hostium* non adparent in Lov. 3. vox *hostium* etiam exsulat a Leid. 1. Præterea *tum castris inventa est* sine præpositione in Port. Hav. et multæ veterum edd. *copiatum quæ in castris inventa est* post voces omissas legit Lov. 3.

Ea Luæ matri dare se, consul dixit] *Ea luce matris dare se* edd. Rom. 1472. et Parm. *Ea Luæ Marti dare se* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. et fragm. Hav. *Ea Luæ mari dare se* Flor. a m. sec. *Ea Luæ Marti se*, omissa voce dare, Lov. 5. *Ea Marti dare se* Port. *Marti dare se* Gaertn. et Hav. *Calvæ Matri dare se* Voss. 2. et Lov. 3. *Ea luco Martis consul se dare dixit* Lov. 2. Verum de Lua matre vide ad XLV. 23. § 2. *Mox fines hostium* Lov. 5. *hostiumque fines* Lov. 2. *fineque hostium* Flor. in quo, suprascripta litera *m*, emendatum est *finemque hostium*.

§ 7 *Ingresso Sabellum agrum*] *Ingressos ad bellum agrum* Leid. 1. *ingressu ad bellum agrum* Voss. 2. Lov. 3. Gaertn. et Hav. *ingressu ad Sabellum agrum* vett. edd. usque ad Froben. qui a. 1535. præpositionem ad omisit. De Sabellis vide Cluver. Ital. Antiq. l. III. c. 9. p. 1061. et lib. IV. c. 7. p. 1191.

Legati Samnitium pacem orantes adeunt] *Legati Samnitum* Hav. quomodo præferunt paullo ante non modo idem cod. sed et Port. Lov. 1. et Harl. 2. Vide ad XXIII. 11. § 11. *Legati Samn. ad consulem pacem orantes adeunt* fragm. Hav. et Hearnii Oxoniensis N. Vox *orantes* deest in Leid. 1. *ademit*, pro *adeunt*, præfert Gaertn.

§ 8 *Pacem sibi ab Romanis, bellique jus adversus Sidicinos petierunt*] Sex

priores voces *inertia librarii* desunt in Hav. *a Romanis* habent Voss. 2. Lov. 3. Port. et Gaertn. quemadmodum contra *ab quo rejecti*, pro *a quo*, Port. et Hav. Deinde *bellique sibi jus adversus Sidicinos* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. ac 5. *bellumque vis adversus Sedicinos* Gaertn. *bellique visa reversus Sidicinos* Leid. 1. cñjus librarius subiecto signo syllabam *re* delendam esse monuit. Tandem *petiere* Voss. 2. Lov. 3. et Gaertn.

§ 9 *Quæ se eo justius petere, quod in amicitiam populi Romani*] Flor. Rott. Helm. Voss. 1. satis mihi persuadent, scripsisse Livium *quod et in amicitiam*. J. F. Gron. Voculam *et* addunt insuper Leid. 2. Lov. 1. 5. Harl. 1. et Port. Vide ad II. 44. § 3. Præterea in *amicitia* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Insuper *τδ eo* deficit in fragm. Hav. *justitius* autem, pro *justius*, exhibet Voss. 2. Vide ad VII. 15. § 8.

Non adversis, ut Campani, venissent] *In Campaniam venissent* Voss. 2. et Lov. 3. ut *Campani, venirent* fragm. Hav.

Sumerent arma, suos semper hostes, populi Romani numquam amicos] *Arma sumperant* fragm. Hav. *Tum populi Romani non amicos* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1.

§ 10 *Nec in fide populi Romani nec ditione essent*] *Malim nec in fide pop. Rom. aut dit. essent*. J. F. Gron. 'Id est, qui neque æquo fœdere, ut Samnites, neque ditione, id est, iniquissimo fœdere, ut Campani, in amicitiam populi Romani essent suscepti.' Ita Sigonius de Ant. Jur. Ital. 1. 1. Posterius recte; de prioribus dubito. Facit eadem 'in fidem populi Romani venire,' et 'in societatem populi Romani æquo fœdere accipi,' quæ diversa sunt. Qui in fidem aliorum veniunt, eo ipso se aliis inferiores fatentur, quod ad eorum fidem, id est, tutelam et clientelam, confugiunt: nam in hac phrasi 'fides' nihil aliud est, quam defensio et clientela ex fide expressa, vel tacita: unde

'fides' et 'clientela,' 'fides' et 'patrocinium' sæpe conjunguntur. Vide ad Flori III. 1. § 3. Et hi quidem etiam dicuntur fœdere facto in societatem et amicitiam accipi, sed non fœdere æquo: quia iis, quorum in fidem venerunt, aliqua re subjecti et obnoxii sunt ad præstandum, quod polliciti sunt. Livius c. 19. 'Legati ex Volscis Fabraterni et Lucani Romanam venerunt, orantes ut in fidem reciperentur. Si a Samnitium armis defensi essent, se sub imperio populi Romani fideliter atque obedienter futuros.' c. 25. 'Lucani atque Apuli in fidem venerunt, arma virosque pollicentes: fœdere ergo in amicitiam accepti.' et c. 27. 'Lucanos et Apulos (nam utraque eo anno societas cœpta est) in fidem populi Romani venisse adlatum est.' Unde 'fœdere' et 'æquis legibus' amicitiam jungere distinguuntur xxviii. 34. Nam qui æquo fœdere in societatem et amicitiam veniunt, hos nulla re iis, cum quibus fœdus ineunt, inferiores, subjectosve, aut obnoxios, sed omnibus rebus pares esse ostendit Livius vii. 30. et xxxiv. 57. Jam vero Samnites, quo tempore primum societatem cum Romanis fecerunt, æquo fœdere in amicitiam receptos fuisse, ex iis constare potest, quæ Livius lib. vii. capp. 19. 30. et 31. scribit. Nam res illorum tum florentissimæ, neque eo loco erant, ut se, nisi fide et opibus Romanorum, adversus alios tueri non possent, aut non posse putarent. Non possunt ergo Samnites dici tum in fide Romanorum fuisse, et verba hæc Livii, 'qui nec in fide populi Romani essent,' potius de aliis sociis Romanorum accipienda sunt, quos illi et adversus hostes defendere solebant, nec facile patiebantur, suis viribus consiliisque bella gerere, ut II. 30. et 52. et viii. 4. et alibi. Porro ex hoc Livii loco liquet, discrimen inter eos esse, qui 'in fide,' et qui 'in ditione' sunt: quod

etiam significat xxxix. 54. ubi Galli, qui Romanis se dediderant, in senatu dicunt, 'dedidisse se prius in fidem, quam in potestatem, populi Romani:' et xxxvi. 28. in oratione Phænææ Ætoli ad consulem Romanum: 'Non in servitutem, sed in fidem tuam, nos tradidimus.' Adde Val. Max. vi. 5. ex. 1. Cujacius Observ. xi. 23. et xxvii. 33. hæc verba Livii laudans, scribit, fœderatos, qui populi Romani majestatem comiter conservare debent, non 'in fide,' sed 'in ditione' populi Romani esse. Sed magis est, ut hi 'in fide' populi Romani esse dicantur. Vide Salmas. Observat. ad Jus Att. et Rom. c. 26. pag. 600. et seqq. Etsi autem hic, qui 'in fide' sunt, ab illis distinguuntur qui 'in ditione' sunt; tamen iidem, qui 'in ditione' sunt, ut dedititii, etiam 'in fide esse,' 'in fidem venire,' et 'accipi' dicuntur. Livius vii. 31. in oratione legatorum Campanorum ad senatum Romanum: 'Populum Campanum, urbemque Capuam, &c. in vestram, Patres conscripti, populi-que Romani ditionem dedimus;' et viii. 2. senatus de iisdem: 'Campanos non fœdere, sed per deditionem, in fidem venisse.' Sallustius Histor. lib. iv. in Epistola Mithridatis ad Arsacem: 'Persen apud Samothracas Deos acceptum in fidem:' et in Jug. cap. 62. ubi vide Cortium. Duk. Potius reducendam puto lectionem, quam tantum non omnes mei, omnesque apud Hearnium Oxonienses præferunt *nec in ditione*. Eam primus mutavit Gruterus in ed. postrema, quem reliqui recentiores perperam secuti sunt. Livium præpositiones repetere solitum fuisse, vidimus ad vi. 28. § 6. Vox *essent* male omittit Leid. 2. In verbis præcedd. *in bello auxilium* alio ordine legunt Lov. 1. et 4. quomodo scribæ transposuisse videntur, quod eodem ordine paullo ante dixerat Livius 'in pace amicitiam.'

CAP. II. § 1 *T. Æmilius prætor*] *Ti. Æmilius*. Nam Diodorus lib. XVI. p. 557. hunc in consulatu *Τιβέριον* nominat. Supra etiam II. 61. alius *Ti. Æmili* meminimus ex Dionysio. *Sigon*. *Tiberius* etiam vocatur Pighio in Annal. ad a. CDXII. p. 307. Sigonius vero ad Livii VII. 21. § 6. cum indicari *Ti. Æmilium* existimasse videtur, qui ibi quinquevir mensarius fuisse dicitur; ubi vulgo similiter peccatur. Passim prænomena '*Titus*' et '*Tiberius*' in Mss. commutantur, sive illud pro hoc subponi solet. Vide ad XL. 44. § 12. Deinde *P. R.* pro *prætor*, hic et mox verbis seqq. præferunt Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *populusque Romanus* Lov. 3. Idem hic error, ex non intellecta vocis *prætor* nota *pr.* ortus, alibi sæpissime committitur in codd. calamo exaratis. Vide ad XXXI. 10. § 4. *Vox prætor* non adparet in Klockian.

Senatum consulisset, reddendumque his fœdus Patres censuissent, prætor] Omnia hæc verba desunt in Hav. et Hearnii L. 1. quorum librariorum in errorem abripuit repetita vox *prætor*. Vide ad IX. 11. § 11. *Et reddendum his fœdus* exstat in Gaertn. Deinde *consuluisse*, pro *censuissent*, dederunt scribæ Voss. 2. et fragm. Hav. nondum obliiti verbi, quod modo præcesserat. Mox *respondet*, pro *respondit*, Gaertn.

§ 2 *Nec, quo minus perpetua amicitia esset, per populum Romanum stetisse*] Vet. lib. *perpetua cum eis amicitia*. Sigon. Non aliter patitur Latini sermonis norma. Quare male duo Pall. codd. *per pop. Rom. fecisse*. Gebh. Voces *cum eis* a Sigonio additas agnoscunt non modo omnes mei, sed et Hearnii codd. Oxonienses ac Neapol. Latini. Deinde *per pop. Rom. fecisse* Voss. 2. et Leid. 2. *pop. Rom. fecisse* Lov. 3. Sed alterum optimi codd. tuentur, et Livio frequens est. Supra II. 31. '*Quoniam per eum non ste-*

tisset, quin præstaretur.' III. 61. '*Non per milites stetisse, ne vince-*rent.' VI. 33. '*Nihil per alteros stare, quo minus incepta persequerentur.*' IX. 14. '*Per utros stetisset, quo minus discederetur ab armis.*' XLIV. 14. '*Per quos stetisset, quo minus belli finis fieret.*' c. 19. '*Nunciare, ni ab-*sistatur bello, per utrum stetisset, eum non pro amico, nec pro socio habituros esse.' XLV. 23. '*Ne præstare-*mus, per vos stetit.' et alibi sæpe.

Quoniam ipsos belli culpa sua contracti tædium cepit] *Si ipsos belli* Lov. 2. Deinde *belli sua culpa contracti* Lov. 4. sed τὸ sua exsulat a Lov. 5. Mox *reconsilietur*, pro *reconcilietur*, Leid. 2.

§ 3 *Quod ad Sidicinos attinet*] In sola ex editis apud me Sigoniana reperio *attineat*: postea spreverunt. At ita Flor. Rott. Helm. Voss. duo. *J. F. Gron.* Præter codd. a Gronovio laudatos, *attineat* etiam Lov. quinque, Leid. duo, Harl. 1. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. quorum omnium auctoritate revocavi. In ed. Jac. Gronovii 1679. in nota paterna *attinet* lapsu operarum datum est. Id Hearnium in errorem protraxit, ut mone-ret *attinet* etiam Sigonium edidisse, et Gronovium e Mss. restituisse, consonantibus codd. suis, quum alii *attinet* omittant: quæ omnia contra sunt.

Nihil intercedi, quo minus Samniti populo pacis bellicque liberum arbitrium sit] *Nihil interdici* Lov. 5. et Hearnii Oxon. N. in contextu. Deinde *quo minus sacramenti populo* Voss. 2. et Lov. 3. *quo minus Sanni populo* Port. Tum *pacis belli liberum arbitrium sine copula* Lov. 5. *pacis bellicque arbitrium liberum* Lov. 4.

§ 4 *Extemplo inde exercitus Romanus ductus*] Vet. lib. *deductus*. Sic paullo post c. 16. '*Reductæ Romam legiones:*' ut fortasse recte, *Romam deductus*, legi possit. *Sigon*. Pall. tres Mss. codd. et Campani ed. *exercitus Romanus deductus*: unde conjicit Si-

gonius legendum *Romam deductus*. Gebh. *Deductus* etiam omnes mei, exceptis solis Leid. 1. et Harl. 2. quare id recte emendatum puto. Quod vero Sigonius insuper conjicit *exercitus Romam deductus*, a Liviana quidem loquendi ratione non discedit. Vide ad vi. 26. § 8. et c. 33. § 12. An tamen invitis libris ita legendum sit, valde dubito. Certe similiter loquitur Livius hoc lib. c. 17. 'Eo ex agro Sidicino exercitus Romanus non est deductus.' Ceterum *Romanus exercitus*, vocibus transpositis, legit Lov. 4. ut cap. 6. 'Ab utra parte cedere Romanus exercitus cœpisset.' Paullo ante *jam quum domum revertissent*, addita prima dictione, Hav.

Et trium mensium frumento accepto, quod pepigerat consul] In Pall. 1. ac 3. hæc ita concipiuntur: *trium mensium frumento accepto, quod pepigerant. Consul ut tempus indicibus daret, quoad legati redissent*. Quasi in pactum oblatum esset, non postulatum Romanis. Gebh. Vocula et non adparet in Hav. Deinde *trium mensium frumento* Leid. 1. et Gaertn. Vide ad xxix. 3. § 5. Tum *quod pepigerant, consul ut tempus induciis daret* Voss. 2. et Lov. 3. Sed alii omnes stant pro vulgato.

Tempus induciis daret, quoad legati redissent] *Induciis tempus daret* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Port. et Hav. Præterea *quod ad legati* Leid. 1. Vide ad vii. 34. § 3. *Quod legati* ed. Parm. Vide ad vi. 38. § 13. *Tum rediissent* Harl. 2. Vide hoc lib. ad c. 26. § 6.

§ 5 *Copiis iisdem, quibus usi adversus Romanum bellum fuerant*] Cupio doceri, an hoc usquam alibi legatur. Mihi insolens genus loquendi esse videtur. Vox *bellum* fortassis ex glossa est, et ab aliquo profecta, qui non cogitabat *adversus Romanum* dici pro 'adversus Romanos.' Certe aliquid vitii in hoc loco esse suspicor. Duk.

Haud in dubia spe erant mature urbis hostium potiundæ] Pall. 1. et 3. *haud in dubio erant*. Sic iii. 10. 'Nisi dum

in integro res sit.' Vide ibidem nostras notas: c. 6. hoc libro: 'Mihi quoque in incerto relictum sit.' Gebh. *Haud in dubio erant* etiam Voss. 2. et Lov. 3. de qua locutione egi ad iii. 8. § 9. Aliorum tamen vulgatum servantium consensus efficit, ne quid mutandum censeam. Unus Klockian. omissa præpositione, *haud dubia spe erant* præfert: quod nec ipsum placet. Infra l. xxxvii. c. 28. 'Primo in magna spe fuit:' ubi alia vide. Tum *hostium urbis potiundæ* edd. vett. usque ad Frobenianam 1535. *urbis potiundæ hostium* Lov. 4. *urbis hostium potiti* Gaertn. *urbis hostium potiri*. Unde tum Voss. 2. et Lov. 3. duplici lectione *potiri* et *potiundæ* (quod exprimitur τῷ unde) simul in contextum recepta. Sed et hic vulgatæ lectioni controversiam non movendam esse arbitror. Nam optimi quidem auctores *potiri* cum casu secundo iunxerunt. Vide Voss. Gramm. vii. 31. et Cortium ad Sall. Jug. c. 25. § 10. Livium tamen alibi ita loqui non meminî.

§ 6 *Ab Sidicinis deditio prius ad Romanos fieri cæpta est*] *A Sidicinis* Gaertn. et fragm. Hav. Hinc vox prius deficit in Leid. 1. Tum *fieri cæpta est* legunt Lov. 2. et Gaertn. *cæpta feri est* Harl. 1. *cæpta ferri est* Lov. 1. Vide ad v. 64. § 6.

Dein, postquam Patres] Ita edidit Jac. Gronovius, quum priores constanter præferant *deinde*, quod etiam servant Voss. duo, Leid. duo, Lov. quinque, Harl. 2. Port. Gaertn. Flor. Klockian. Hav. et fragm. Hav. Vide ad iii. 3. § 6.

Ut seram eam ultimaque tandem necessitate expressam aspernabantur] Tò eam ignorat Lov. 3. Tum *ultima tandem necess. expr.*, sine copula *que*, Gaertn. *ultimamque tandem necessitatem expressam* Klockian. *ultimaque necess. tandem expr.* Lov. 4. *ultimaque tandem necess. oppressam* Lov. 5. Livius iii. 30. 'Expressit hoc necessitas Patribus.' Et eo sensu sæpe hoc

verbum a Livio usurpatur.

§ 7 *Ne Campani quidem*] *Nec Campani quidem* Voss. duo, Leid. 2. Lov. 1. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. Hearnii Oxon. N. B. et edd. vett. usque ad Frobenianam 1535. Vide ad i. 10. § 3. In verbis seqq. *his se, ut æquum erat, abstinuere* præfert Klockian. Sed quibus se abstinuere? Receptam lectionem omnes codd. recte tuentur.

§ 8 *Ex his tot populis ingens exercitus, duce Latino, fines Samnitium ingressus*] Vet. lib. *unus ingens ex*. Sigon. Quod monuit Sigonius, reperi in Pall. tribus: *Ex his tot populis unus ingens ex*. Neque ab hoc loquendi modo abhorrent optimi auctores, ut vulgo putant. Catullus Carm. xxii. 'Hæc cum legit, tum bellus ille et urbanus Suffenus, unus caprimulgus aut fossor Rursus videtur.' Ipse Livius xxviii. 35. 'Ut nemo unus externus magis enixe adjuverit rem Romanam.' Gebh. *Unus ingens exercitus* etiam Flor. Voss. duo, Leid. duo, Lov. quinque, Harl. 1. Port. Gaertn. Klockian. Hav. et fragm. Hav. Neque Hearnii, qui eam lectionem recepit, ex Oxoniensibus suis aliam lectionem diversitatem notavit, nisi quod L. 2. et C. præferant *simul ingens exercitus*, ut reliquos etiam *unus ingens* servasse verisimile sit. Sane eo sensu 'unus' est vii. 34. 'P. Decius tribunus militum conspicit unum editum in saltu collem.' At hoc loco *unus exercitus*, ut obponatur præcedenti *Ex his tot populis*. Alibi autem Livius uni substantivo duo adjectiva jungere solet sine media copula. Vide ad i. 14. § 7. Tum *duce Latinos fines Samnitium* Lov. 1. Sed sibilus in voce *Latinos* adhæsit ex similitudine literæ initialis vocis seq. Vide ad iv. 33. § 10. *Duce Latino fines Samnitium* Hav. Sed hic literam initialem vocis *Samnitium* intercepit finalis vocis præced. Vide ad xxx. 3. § 8.

Plus populationibus, quam præliis,

cladium fecit] *Populationibus plus* Lov. 4. Tum *quam prædiis cladem fecit* Gaertn. *quam præliis cladium fecit* Lov. 1.

Quamquam superiores certaminibus Latini erant] Si superiores certaminibus erant Latini, quin bellum perficiebant? Nec satis mihi facit, quæ subjungitur ratio; 'ne sæpius dimicandum foret' scilicet. Fieri etiam potest, ut locus sit mutilus, quod suspicor, non etiam assevero. *Glar. Certaminibus Latini superiores erant* Lov. 4. Vox *Latini* deficit in Hav. Deinde *essent* legunt Port. Gaertn. et Hav. Sed et alterum probum est. Vide ad ii. 50. § 5. Locus inmerito Glareano suspectus est: quanquam superiores certaminibus Latini bellum tamen non perficiebant, quia forte Samnites in casum universæ dimicationis non veniebant. Si autem addidisset Glareanus causam, cur subjuncta ratio displiceret, cujus ea ponderis fuisset examinari potuisset; nunc eo tacente illam divinare nequeo. Certe locum mutilum esse, nihil persuadet.

Ne sæpius dimicandum foret, agro hostium excessere] *Ne se prius* Hav. Deinde *agro host. cessere* Port. quomodo 'cedere pugna,' 'civitate,' de quibus vide ad ii. 10. § 5. Verum et alterum probum est, ac reliquorum codd. auctoritate defenditur. Supra ii. 13. 'Exercitum ab Janiculo deduxit Porsena, et agro Romano excessit.' c. 19. 'Æbutius pugna excessit.' iv. 28. 'Ictus saxo, perfracto capite, acie excessit.' x. 14. 'Recepti post signa prælio excesserunt.' xxvii. 20. 'Quum Scipio, rediens jam Tarraconem, saltu Castulonensi excessisset.' Paulo ante *haud invicti*, pro *haud inviti*, Hav. Alibi passim ita scribæ lapsi sunt. Vide ad Epit. Liv. lib. iii.

§ 9 *Qui quum adiissent senatum*] *Audissent senatum* Leid. ambo, et Gaertn. Vide ad x. 12. § 2. Neque aliter Voss. 1. a m. pr. in quo postea ad-

dita nota indicat, legendum esse *adiissent*; quo modo etiam præferunt Flor. Voss. 2. Lov. quinque, Hav. fragm. Hav. et editi ante Aldum, qui *adiissent* dedit. Priscam igitur lectionem revocavi. Amat enim Livius hæc contractiones. Vide ad vii. 20. § 3. Alia similia vide ad xxvii. 19. § 10. In verbis præcedd. *His spatium Samn. datum est Rom. leg. mittendos* habet fragm. Hav. scribæ aberratione.

Eadem se fœderatos pati, quæ hostes essent passi] *Pati fœderatos* Gaertn. Deinde *hostes passi essent* Leid. 2. et fragm. Hav.

§ 10 *Ut satis ducerent Romani victoriam, quam Samnitibus*] Aliter hæc in Pall. binis, 1. ac 3. constituta sunt: *ut sufficeret Romanis victoria*: absque dubio ab sciolo, lectionem legitimam interpretante. Gebh. Si 'satis ducere' hic idem est, quod 'satis habere,' id est, contentum esse, (nec puto aliter accipi posse) non satis adsequor sententiam horum verborum; quod non video, quomodo Romani possint dici contenti victoria, quam Samnitibus quidem eripuerant, sed ante eam ereptam nullam ipsi ex Samnitibus tulerant. Si quid Mss. adjuvarent, mallet *ut satis duc. Rom., victoriam Samn. ex Campano Sidicinoque hoste eripuisse*. 'Satis habere' ita ubique cum infinitivo vel conjunctione *si* ponitur. Vide Gebhardum ad Cornel. Nep. Epamin. c. 8. et Cortium ad Sall. Jug. c. 31. § 20. *Duk.* Eadem lectio, quæ Gebhardo, mihi quoque obvia fuit in Voss. 2. Lov. 3. et fragm. Hav. quam recte ex interpretis expositione natam putat. Vide ad hujus lib. c. 24. § 17. 'Romani ducerent victoriam satis,' scilicet esse, id est, eam sufficere. Vide ad iv. 30. § 15. Præterea τὸ *ut* deest in Lov. 2. quod post verbum 'petere' sæpe omitti solet. Vide ad xxxii. 35. § 5. Unius tamen cod. fides levior videtur, quam

ut ei obtemperemus. Deinde *quam de Samnitibus* Hav. et Hearnii Oxon. B.

Ne vinci etiam se ab ignarissimis populis sinerent] *Nec vinci etiam se* Lov. 2. et Hearnii Oxon. C. *ne vicisse se etiam* Lov. 4. *ne unici etiam ab ignav.*, literis transpositis et pronomine o-misso, Hav.

§ 11 *Arcerent Samniti agro: sin imperium abnuerent, armis coercerent*] *Samnitum agro* Hav. Deinde *si imperium abnuerent* Voss. 2. Leid. 2. Lov. 2. 3. 4. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. sollemni scribarum lapsu. Vide ad iv. 5. § 6. *Si imperium abnuerent* Lov. 1. quasi librarius duplicem lectionem imperio et imperium reperisset, eamque simul referre voluisset. Tum *coarcerent* Flor. et Gaertn. quomodo 'abarceo' Festus memorat: ubi tamen *aberceo* in Mss. esse Vossius Etym. Ling. Lat. in voce 'Arceo' testatur.

§ 12 *Adversus hæc responsum anceps datum*] *Adversus hoc* Voss. duo, Lov. 1. et fragm. Hav. a m. pr. *Adversus hunc* Hav. Tum *anceps responsum* alio ordine Lov. 4. Mox etiam *jam Latinos non esse* idem codex.

Timebantque, ne arguendo abalienarent] *Voculam que* omittit Leid. 2. Deinde *alienarent* est in Harl. 2. et Hav. At cui bono? 'abalienare' Livio usitatum est. Ita cap. seq. 'Campanos metu abalienavit.' xxvi. 38. 'Neque enim indigna patientium modo abalienabantur animi.' xxii. 60. 'Deminuti capite, abalienati jure civium.' xxxv. 31. 'Ne spes incisa Philippum abalienaret.' xlv. 6. 'Omnium ab se abalienavit animos:' et alibi. *Abalienarentur* legit Lov. 4. Vide ad xxxix. 22. § 8. *Abalienaret in Camp. aliam conditionem*, erasa a m. sec. voce *esse*, Flor.

§ 13 *Non fœdere, sed per deditionem in fidem venissent*] Quemadmodum Livii verba accipienda sint, docet Grævius ad Flori 1. 16. § 2. Ceterum pro

deditione in fidem Voss. 2. et Lov. 3. *pervenissent fidem in ded.* Lov. 4. *per ded. in fidem dedissent* Hav. Male: 'venire in fidem,' ut 'venire in deditiōnem,' 'venire in ius ditionemque.' Vide ad IX. 20. § 4. et ad XXXIII. 37. § 4. Ipsum illud 'in fidem venire' est VIII. 25. *Lucani atque Apuli in fidem venerunt: ubi alia vide.*

Quieturos: in fœdere Latino nihil esse Quiet. in fœd. Latinos Harl. 1. in fœdere quiet. Latinos Lov. 4. *prohibere posset*, pro quieturos, Leid. 2. Sed quieturos in hac re probum est. Vide ad XLV. 37. § 2. Verba quieturos: in fœdere, &c. quibus ipsi velint desunt in Lov. 1.

Quod bellare, cum quibus ipsi velint, prohibeantur] Perspicuum est, legi debere, in fœdere Latino nihil esse, quo bellare, cum quibus ipsi velint, prohibeantur. Et sic alter Voss. Antiquior tamen quod, ut forte fuerit etiam prohibeat. J. F. Gron. Quod bellare non tantum servat Voss. antiq. verum in super Flor. Leid. 1. Lov. 2. 4. 5. Harl. 1. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxonienses. At cur pugnare Leid. 2. quod est ex glossa interpretis. Certe alibi pugnare τῷ bellare subponitur in codd. scriptis. Vide Nic. Heins. et Burmann. ad Nason. Ep. XIII. 69. Quo bellare præter unicum Gronov. laudatum cod. habent etiam Lov. 3. et Harl. 2. Tum cum quibus volunt Leid. 2. Deinde prohiberentur fragm. Hav. prohibeant Lov. 4. et Harl. 1. unde juvari posset altera Gronovii conjectura quod prohibeat. Sed priorem in contextum recepi, eamque modo memoratorium Mstorum fide servavi.

CAP. III. § 1 *Sicut dubios Samnites, quidnam facturum Romanum censerent, dimisit*] *Sicut si dubios* Lov. 1. *sicut duobus* Klockian. Tum vox Samnites deest in Gaertn. Hinc quodnam fact. Rom. cens. Port. a m. pr. quidnam futurum Romani cens. Lov. 5. Sed pas-

sim 'facturus' et 'futurus,' ut et 'feci' ac 'fui,' in Mss. confundi solent a librariis. Vide ad XXXI. 45. § 2. Deinde remisit Lov. 4. Vide ad IX. 11. § 9. Divisit Voss. 1. quomodo alibi sæpe peccarunt librarii. Vide ad XXXVII. 45. § 19. Prima etiam capitis hujus vox Quod deest in Lov. 2.

Ita Campanos metu abalienavit] *Itaque Campanos* Voss. 2. et Lov. 3. ac 5. Solent hæ particulæ in membranis vetustis commutari. Vide ad XXI. 53. § 7. At Campanus Flor. in quo ita Campanos recte a m. pr. scriptum fuisse videtur. Tum metus abalienavit Voss. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. Sed referendum est ad præcedens 'responsum,' quod Campanos metu abalienavit.

Nihil jam non concedentibus Latinis] Perperam Pall. duo nihil jam non contententibus Romanis. Gebh. Similiter errant etiam Voss. 2. et Lov. 3. 'Concedere' et 'contendere' etiam supra in Mss. commutabantur v. 46. § 10. at nihil jam non credentibus Klockian. cujus librarius scribere forte voluit cedentibus. Alibi autem voces 'cedere' et 'concedere' permutantur. Vide ad II. 47. § 3. Sed aliorum vulgatum servantium consensum sequor.

§ 2 *Crebra concilia indicentes*] *Consilia* Leid. 2. fragm. Hav. et ed. Parm. Sed indicatur hic communis conjunctorum populorum Latii respublica; quod non consilium, sed concilium, vocari, docet Gronov. ad Liv. XLIV. 2. § 5. Supra v. 5. 'Hæc tam crebra Etruriæ concilia de mittendis Veios auxiliis.' In verbis præcedd. Ita per speciem habent edd. usque ad Frobenium, qui a. 1535. Itaque, consentientibus omnibus libris, substituit. Vide ad § præced.

Principes occulte Romanum coquebant bellum] Vox occulte deficit in Lov. 4. Tum conquerebant bellum Hav. Scriptum credidit librarius coqu'ebant. Sed

coquebant probum est. Vide ad XI. 11. § 2.

Huic quoque adversus servatores suos bello Campanus aderat] *Huc quoque* Leid. 2. *hinc quoque* Lov. 5. Gaetrn. et fragm. Hav. quomodo frequenter errarunt librarii. Vide ad XXV. 40. § 2. *Hinc adversus senatores* Voss. 2. Leid. 2. et Lov. 3. *adversatores* Leid. 1. *adversus conservatores* Lov. 4. Sed simplex sufficit. Infra XXXIV. 50. 'Prosequentibus cunctis, servatorem liberatoremque adclamaubus.' Tum suo bello Harl. 1. vox bello deest in Lov. 4. Tandem Campanus erat Leid. 1.

§ 3 *Priusque, quam moverentur Romani, tolli ab tergo Samnitum hostem volebant]* *Plus, quam moverentur* Leid. 2. *prius, quam moverentur* Flor. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. duo, Port. Klockian. Hav. fragm. Hav. omnesque Hearnii Oxonienses. Id aliquo modo ferri posset, si totam hanc periodum parenthesi includamus. Potius tamen est, ut dicamus, voculam que ob literarum similitudinem interceptam esse a sequenti quam, quemadmodum etiam intercudit ante vocem quamquam III. 51. § 1. Alii, qui in similes codd. incidentes conjunctionem tamen necessariam videbant, eam hoc modo restituerunt, *et prius, quam moverentur*; quæ lectio fuit Klockian. Mox tolli deest in Leid. 2. Tum a tergo legunt Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. 5. Deinde *Samnitum hostem* Port. a m. pr. *Samnitium* a m. sec. Paulo ante *celebrantur* Voss. 2. Lov. 3. et Klockian.

Tamen per quosdam, privatis hospitii necessitudinibusque conjunctos] Eadem membranæ Fuldenses *privatis hospitii necessitatibusque*. Modius. Nullibi reperi lectionem membranarum Fuldensium. Nisi quod Campanus *privatis auspitiis necessitudinibusque conjunctionis* ediderit. Quid autem illum moverit, divinare non possum. Gebh. *Tū per quosdam creberrima*

librariorum aberratione Gaetrn. Vide ad Livii XXII. 17. § 5. Tum *privatis auspiciis* Lov. 4. et fragm. Hav. quomodo etiam passim scribæ lapsi sunt. Vide ad XXI. 2. § 5. Deinde *necessitudinisque conjunctos* Harl. 2. Vide ad XXI. 60. § 8. *Necessitudinibusque conjunctis* Leid. 2. et Lov. 1. *necessitatibusque*, quod in membr. suis invenit Modius, in nullo etiam meorum exstat. Neque id verum puto. Quamvis enim dudum docti docuerint, veteres *necessitatem* pro *necessitudine* dixisse; id tamen etiam Livium fecisse, nondum observavi. Quin contra 'privatum hospitium' et 'necessitudinem' jungit etiam XLII. 38. 'Privati maxime hospitii fiducia, quod ei paternum cum Marcio erat. Ab hujus necessitudinis commemoratione orsi:' et mox, 'Amicitiam hospitiumque cum Philippo fuisse: minime inmemorem necessitudinis ejus legationem eam suscepisse.' Solent autem librarii voces 'necessitas' et 'necessitudo' in Mss. commutare. Vide ad II. 43. § 3. et Davis. ad Cæsar. Bell. Gall. VIII. 53. et ad Bell. Civ. I. 8. etiam viros doctos ad Suet. Claud. c. 15.

Indicia conjurationis ejus] *Conspirationis ejus* Leid. 2. quod ex glossa puto. Vide ad XXXIX. 17. § 6. Mox addita voce *Romam omnia emanarunt*. Klockian.

§ 4 *Jussisque ante tempus consulibus abdicare se magistratu]* Uterque consul bello strenue se gesserant; Plautius adversus Privernates, Latinos inquam (si quid hoc ad rem attinet) ac Antiates; Æmilius etiam pacem ex Samnio attulerat. Mirum igitur, quare hi magistratum abdicare coacti fuerint: hoc, mea quidem sententia, Livio diligentius explicandum erat. Dionysius non tacuit, si modo eum haberemus. Excellentia etiam horum duorum, Torquati ac Decii, quantum M. Valerii ac Cossi virtutem anteibat? cum a. CDXX.

postea ipse Livius VIII. 16. fateatur, M. Valerium maximum ea tempestate imperatorem. Glar. Caussam, cur ante tempus abdicare coacti fuerint, indicat Livius verbis seqq. 'quo maturius novi consules adversus tantam molem belli crearentur.' Ea tamen non satisfacit. Licet enim maturius consules crearentur, non necesse tamen erat, ut anni proximi consules magistratu se abdicarent. Certe Sempronius 'comitiis consularibus habitis in hiberna rediit' XXI. 57. L. Valerius consul 'comitiis perfectis in provinciam rediit' XXXIV. 42. Inlustrare Livii verba conatur Dodwell. in notis ad Chronol. Græco-Rom. post Dionys. Hal. p. 101. at mentem tam perplexe proponit, ut, quid velit non intelligam. Ceterum vox *tempus* deficit in Leid. 2. edd. Rom. 1472. et Mediol. 1495. ac 1505. quam reliqui scripti et edd. agnoscunt. Tum *se abdicare* Gaertn. Mox *adversus tantam belli molem* Lov. 4. Deinde *inminutum imperium cessit, initia haberi* Flor. in quo ad vocem *initia* inter versus adscriptum *eo*, ut indicetur emendandum esse *comitia*.

§ 5 *Itaque interregnum initum: duo interreges fuerunt, M. Valerius ac M. Fabius*] *Interregnum itaque* Lov. 5. et Port. *Itaque per interregnum*, omissa voce *initum*, Lov. 4. *Itaque interregnum initum, quo interreges operarum errore* ed. Ven. 1498. Tum *interreges fuere* Flor. Leid. 2. Lov. 3. 5. Harl. 1. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Deinde voculam *ac* inter utriusque interregis nomina omittunt edd. antiq. quam demum adscivit Aldus, et, uno excepto Harl. 2. servant omnes codd. Passim modo eam librarii atque operæ typographorum addidere, modo omisere. Vide ad II. 17. § 1. Denique *M. Favius* Voss. 1. Leid. duo, et Lov. 1. 2. ac 5. Vide ad VII. 22. § 2.

Creaverunt consules T. Manlium Torquatum tertium, P. Decium Murem]

Lege Creavit, videlicet posterior interrex Fabius. Gelen. Vet. lib. *Is creavit consules*. Recte, ut de posteriore interrege Fabio intelligatur. Sigon. *Is creavit consules* correctio est doctorum virorum. Ceterum habetur in Pall. duobus optimis, *Creavere consules Titium Mallium Torquatum tertium, P. Decium Murem*. At in Pal. 2. plane diversa stat lectio: *Creati consules T. Manlius Torquatus tertium, P. Decius Capatius*. Super ultimum vero nomen scriptum *Murena*. Vestustæ edd. adhærent Pall. illis duobus codd. Gebh. *Is creavit consules* solus Sigonians: quod Gelenius *Creavit*, ut apud me Voss. 1. Olim edebant *Creavere*, quod habuerunt et duo Pall. Helm. *Creant consules*. Suspicio scribendum *Creati consules T. Manlius Torquatus III, P. Decius Mus*. Et sic Pal. 3. J. F. Gron. *Is creavit*, ut Sigonius in vet. lib. invenit, in nullo apud me cod. superest. Si autem, ut Sigon. ait, in vet. lib. ejus exstiterit, id librariis errantibus adscribendum est, qui passim connectendæ orationi pronomen hoc inseruerunt. Vide ad XXXVII. 17. § 5. Sed nec *Creaverunt* in ullo obvium est, nisi in Gaertn. at *Creavere* in Voss. 2. Lov. 3. 4. Harl. 2. et fragm. Hav. *Creavit* in Flor. Leid. utroque, Lov. 1. et Harl. 1. *Creati consules T. Manlius Torquatus tertium, P. Decius Mus* habent Lov. 2. et plerique Hearnii Oxonienses. *Creati consules T. Manlius Torquatus tertium, P. Decius Capatius*, vel *Capucius*, Lov. 5. Port. Hav. atque unus et alter ex Hearnii Oxoniensibus. Præferendam puto Gronovii conjecturam jam tot libris confirmatam: quam etiam in contextum recepi. Olim vero ipse in priori ed. notarum ad Liv. XXXIV. 56. Gelenii emendationem secutus fuerat, quam postea deseruit. Inter utriusque consulis nomina conjunctionem et interponit fragm. Hav. Sed vide ad II. 17. § 1.

§ 6 *Eo anno Alexandriam*] Livium non bene calculos ponere, disputat Dodwellus de Cyclis Dissert. x. sect. 73. Duk.

Italiam classe adpulisse] *Lege in Italiam* cum præpositione, contra quam in vulgatis edd. *Gelen.* Vet. lib. *classsem*: probro. Non enim 'appellere navi,' sed 'navim,' Latine dicitur. Sic ix. 38. 'Classis Romana cum appulsa Pompeios esset.' Hunc Alexandrum 'Molossus' vocat Gellius xvii. 21. ubi de hoc ejus in Italiam adventu ait. *Sigon.* Diffitetur Sigonius, recte ac Latine dici 'classe appellere.' Ideo e codice suo præfert *classem appulisse constat.* Neque aliter quoque Pall. codd. omnes, ut et Campani ed. excepta vetustissima Andreæ, vulgatam tuente scripturam. Cicero in Verr. i. 18. 'Cum Persæ mille numero navium classem ad Delum appulissent.' Gebh. Ex iis, quæ Gronov. ad xxx. 10. adnotat, intelligi potest, eum hic in libris suis invenisse *classe*. Neque id Latine dici negat, ut Sigonius, sed potius dici *classem* ait. Vorstius quoque de Latinit. Merito Susp. c. 16. defendit 'appellere classe,' sed ex hoc uno dubiæ scripturæ loco. Tamen illi adsentior. Lucretius vi. 751. 'Quo numquam pennis appellant corpora rancæ Cornices.' In Cic. quoque Or. Philipp. ii. 11. omnes libri Ferrarii, 'Si ille ad eam ripam, quam constituerat, non ad contrariam, navi appulisset.' Quod ille aperte rectum esse pronunciat, sed dissentientibus plerisque, qui e suis libris *navis* legunt, pro *naves*. Duk. *In Italia* Lov. 5. *in Italiam* non modo reliqui codd. sed et plerique excusi. Præpositionem enim, a Gelenio restitutam, tantum omissam vidi in Mediol. 1480. 1495. 1505. et Froben. 1531. Deinde *classe appulisse* unus Voss. 2. reliqui omnes *classem*, quod et exstat in ed. Parm. Id itaque verum iudico. Non tamen alterum,

tamquam Latine non diceretur, dammare audeo. Certe id Livio ex optimo cod. Put. restituere veritus non est Gronovius xxx. 10. 'Sub occasum solis in portum classe adpulere:' ubi vide quæ notavit; ut et Jac. Perizonius ad Sanct. Minerv. iv. 4. de Ellips. Nomin. voce 'Navem,' ubi hujus locutionis exempla laudat ex Suet. in Tit. c. 5. et Cic. in Verr. v. 16. Similiter 'adplicare navicula' Florus dixit iv. 2. § 51. 'Superstes dignitatis suæ vixit, cum majore dedecore per Thessalica Tempe equo fugeret, ut una navicula Lesbion adplicaretur.' Mox si primo satis prosperum fuisset Hearnii Oxon. C.

§ 7 *Eadem ætas rerum Magni Alexandri est*] *Eandem ætas rerum* Hav. *Eadem res* Leid. 2. Tum vox *Magni* deficit in contextu Port. Mox *sorore ejus ortum*, pro *hujus*, Gaertn.

In alio tractu orbis] In Asia ad Orientem. Adhuc tamen Philippus Alexandri pater vivebat, nec in Asia res gerebantur, sed in Græcia: auctor Diodorus. *Sigon.* *In alio tracto* Flor. Sed vide ad i. 15. § 7. Mox *invictum bellum juvenem* Port. *invictum bello juvenem* Hav. Sed reliqui *bellis* servant.

§ 8 *Decem principes Latinorum Romanam evocaverunt*] *Vocaverunt* Lov. 2. et Hearnii Oxon. C. *evocarunt* Leid. 2. et Lov. 3. Mox *quibus impetrarent*, pro *imperarent*, Hav. Vide ad ix. 30. § 10.

§ 9 *Prætores tum duos Latini habebant*] *Duo* Voss. alter. *Latium habebat* Flor. Rott. Helm. Voss. 1. *ambo omnes*, et editi ab Andrea ad Morguntinos: *ambos* primus Aldus: in Modiana video reductum *ambo*. Scribas igitur censeo, *Prætores tum duo Latium habebat, L. Annium Setinum et L. Numicius Circeiensem, ambo ex coloniis Romanis.* Sic x. 37. J. F. Gron. *Prætores tum duo* Lov. 3. et Harl. 1. et ita Gebhard. etiam ex Mss. emendabat ad vii. 40. § 9. ac Gronov. ad

xxxv. 21. § 5. Tum *Latium habebat* Leid. uterque, Lov. 1. 4. 5. Port. et Gaertn. quod in contextum admisi.

L. Annium Setinum et L. Numitium Circeiensem, ambos ex coloniis Romanis] *L. Numisium* quidam legunt, quod mihi non probatur. *Circeiensem* autem a *Circeis* intelligo, quam *L. Tarquinius Superbus* coloniam deduxit. *Ambo* autem pro *ambos*, ut quidam legunt, *Livius* nulla necessitate dixisset, ut *Virg. de duo Æn. xi. 285.* ‘*Si duo præterea taleis Idæa tulisset Terra viros.*’ Quidam tamen in vetustis *Livii* codd. subinde ita inveniri aiunt. *Glar. Numicium.* Græci enim Νομίκιον. *Sigon. Pal. 1. Crotonensem*, alluditque *Pal. 3.* At *Pal. 2. L. Mimisium Circeiensem*: additumque super *Ceretensem.* *Gebh. L. Antium Sestinum* Gaertn. *L. Annium Septimum* Port. *L. Annium Septimum* Lov. 5. et Hav. *L. Annium Servium* Voss. 2. *L. Annium Secinum* Leid. 2. et Lov. 2. Tum *L. Minusium* Lov. 5. Port. et Hav. *L. Numitium* Harl. 2. et edd. ante *Sigonium.* Verum non modo nomen fluvii *Numicii* per litteram *c* scribitur i. 2. sed ita etiam *T. Numicius Priscus* consul memoratur ii. 63. ubi similiter peccant priscæ edd. et quidam codd. *L. Numissium* Lov. 1. a m. pr. in quo postea emendatum est *L. Numisium*, quomodo etiam præferunt *Voss. duo, Flor. Leid. 2. Lov. 2. 3. 4. Harl. 1. Gaertn. Klockian. fragm. Hav. et ed. Ald.* ac paucæ eam præeuntem secutæ. Illam vero lectionem, quamvis sibi non probari *Glareanus* profiteatur, ego tamen rejicere non audeo. Ita enim codd. plerique etiam præferunt hoc lib. c. 11. § 6. ubi recentiores editores, qui hic *Sigonium* secuti sunt, eum relinquentes *Numisius* retinuerunt, pro quo is *Numicius* vulgarat. Idem tamen, qui hic, etiam illo loco indicari videtur. Certe nomen gentile ‘*Numisius*’ alibi obcurrit. ‘*C. Numisius*’ prætor memoratur xli. 8.

‘*T. Numisius Tarquiniensis*’ unus decem legatorum in *Macedoniam* missorum xlv. 17. ‘*Numisius Tiro*’ apud *Cic. Orat. Phil. ii. 4. et xii. 6.* In lapidibus vero literatis ejus gentis plures reperiuntur. Id igitur recepi. In cognomine etiam non convenit inter codd. *Crotoniensem* vocant *Voss. 2. et Lov. 3. Cretensem* Port. *Creciensem* Leid. 2. *Certenensem* Lov. 2. *Ciretiensem* Lov. 4. *Cereteiensem* Gaertn. *Certeiensem* Harl. 1. et fragm. Hav. *Certiensem* Harl. 2. *Circensem* Hav. *Cerceiensem* Voss. 1. Flor. Lov. 1. 5. et Klockian. Sed vulgatum rectum est. Vide ad vi. 12. § 6. Deinde *ambo* plerique et optimi codd. quum *ambos* tantum hæreat in Lov. 2. 4. 5. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. Post *Aldum* autem ante *Modium ambo* etiam variæ edd. receperunt. Idem ex Mss. probavit *Gebhard. ad Liv. vii. 40. § 9. et Gronov.* non modo ad verba præc. verum etiam ad *Livii xxxv. 21. § 5.* Denique *ex colonis Romanis* Flor. Voss. 1. Leid. *ambo, Lov. 3. 4. 5. Harl. ambo, Port. et edd. Rom. 1472. ac Parm.* Vide ad v. 33. § 9.

Per quos, præter *Signiam Velitrasque, et ipsas colonias Romanas*] *A quibus* Klockian. Hinc præter *signa* Lov. 5. Harl. 1. Gaertn. et fragm. Hav. etiam *Voss. 1.* in contextu. *Præter Signia* Voss. 2. Leid. 1. et Lov. 3. *præter Siginam* Hav. *Velitras*, omissa vocola *que*, Port. vel litteras q̄ Gaertn. Deinde in ipsas colonias Hav. Mox ad arma excitati alio ordine Gaertn.

Eos nominatim evocari] *Eos n̄ minatim evocari* pro varia lectione Lov. 1. in marg. *eos nominatim vocari* Hearnii Oxon. C.

§ 10 *Haud cuiquam dubium erat, super qua re adirentur*] *Haud quaquam dubium erat* Port. Hav. et Hearnii Oxon. B. *Haud quamquam dubium erat* Lov. 5. et Gaertn. Tum et super qua re, inserta priori voce, Port.

Hinc *accurrentur* Lov. 3. *accerentur* Leid. 1. *excirentur* Port. et Hearnii Oxon. B. *acciperentur* Flor. Quæ verba aliquoties in Mss. confunduntur. Vide ad Livii x. 19. § 1.

Itaque, concilio prius habito, prætores, quam Romam proficiscerentur] Omnia hæc verba exsulant ab Hearnii Oxon. B. *consilio* legit Port. Male. Rationem vide hoc cap. § 2. Præterea *proficiscerentur* Harl. 1. Sed quum per compendium *proficisc'entur* scriptum fuisset, compendii notam librarius neglexit. Vide ad II. 56. § 7.

Evocatos se ab senatu docent Romano] Quid si *Romam* legas? Sigon. Pall. 1. et 3. *docent Roma*. Sigonii conjectura est *Romam*. Ego vero existimo, sincerissimam esse lectionem vulgatam. Gebh. *Roma* etiam Voss. 2. et Lov. 3. Sed mihi quoque vulgata lectio proba videtur. Præterea *et vocatos* Flor. Tum *a senatu* Gaertn.

Quæ actum iri secum credant] *Quæ actum iri in senatum credant* Hav. *quæ acturum in senatum credant* Port. *quæ agenda secum credant* Lov. 2. *quid actum iri secum credant* Harl. 2. Adparet, indoctos librarios non adsecutos esse infinitivum futuri passivi, quod minime mirum est, quum videam etiam nostro tempore viros doctos in eadem re obfendisse. Naturam ejus exponit Voss. Gramm. v. 17. et VII. 54. Mox *et quidnam ad ea responderi*, addita prima vocula, Lov. 2. *quodnam ad ea responderi* edd. Rom. 1472. et Parm. *quidnam ad ea respondere* Port. a m. pr.

CAP. IV. § 1 *Quamquam ipse ego retuli, quid responderi placeret*] Pall. duo, *et quid responderi*. Gebh. Ita etiam Voss. 2. et Lov. 3. Tum *quam ipse ego retuli* Lov. 1. Similiter peccat cod. scriptus hoc lib. c. 13. § 6. c. 29. § 3. Vide etiam viros doctos ad Suet. Galb. c. 3. Contra alibi *quamquam*, pro *quam*, datum est. Vide ad IV. 12. § 8. *Quam q ipse ego retuli*

Gaertn. *quamquam ego ipse retuli* Lov. 4. Insuper *quid responderi placeret* ed. Parm. *quid responderi placeat* Lov. 2. qui idem in verbis præcedd. alio ordine præfert alii aliud censerent.

Tamen magis ad summam rerum nostrarum pertinere] Tū magis Gaertn. Vide ad XXII. 17. § 5. *Ab summa rerum pertinere* Hav. Vox *nostrarum* non adparet etiam in Port. ejus loco *vestrarum* præfert Voss. 2. Lov. 3. et Gaertn. Mox quoque *agendum vobis* Lov. 2.

Facile erit, explicatis consiliis] *Facile erat* Flor. quomodo etiam Hearne, eumque secuti nuperi Londinenses, sed, ut arbitror, errore librariorum, ediderunt. Prior certe in Var. Lectt. nihil monuit. Tum *explicatis consiliis* Lov. 1. cujus librarius duplicem lectionem *explicitis* et *explicatis* hac ratione simul proponere voluisse videtur.

§ 2 *Si etiam nunc sub umbra fæderis æqui servitutem pati possumus*] *Etsi etiam nunc* fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. Præterea *pati possumus* Flor. Voss. 1. Lov. 1. 5. et Harl. 1. *facere possumus* Hearnii Oxon. L. 2.

Quid abest, quin, proditis Sidicinis, non Romanorum solum, sed Samnitium quoque dicto pareamus] Quamvis omnes sic scripti, non ambigo tamen, quin ex perpetua veterum consuetudine dictarit Livius *quin, prod. Sid., non Romanis solum, sed Samnitibus quoque dicto pareamus*. Est enim 'alicui parere dicto,' ut 'alicui audientem,' vel 'obedientem esse dicto.' Vide ad XXIX. 20. J. F. Gron. Si concedamus Gronovio ad l. h. et ad XXIX. 20. ac Vorstio de Latin. Merito Susp. c. 12. 'dicto audiens' semper dativum, non genitivum, adjunctum habere, tamen inde non consequitur, idem de 'parere dicto' dicendum esse: nam in his diversa ratio est. Ibi est participium, et *dicto* semper priore loco ponitur, nec licet dici *dictis audiens*, ut contendit Vor-

stius; hic nihil illorum est. 'Parere dicto' sæpe dicitur, non addito casu. Liv. II. 18. et 20. XXXII. 3. XXXVI. 31. et Cic. pro Rabir. Post. c. 11. 'Parere dictis' cum genitivo est in Virg. Æn. I. 689. 'Paret amor dictis caræ genetricis.' Nec dubito quin 'parere dicto alicujus' æque recte dici possit, ac 'parere imperio alicujus,' ut apud eundem Æn. IV. 238. 'ille patris magni parere parabat Imperio.' Duk. Vulgatum adversus Gronovium tnetur Doujatius, inter alia laudato hoc Virg. loco ex Æn. I. 689. 'Paret amor dictis caræ genetricis.' Quæ autem insuper ex Cic. de Nat. Deor. I. 8. 'parere voluntati architecti,' et ex Ter. Hec. I. 1. 49. 'meis dictis parere' laudat, non conveniunt. Tueri etiam videtur Periz. ad Sanct. Min. IV. 4. num. 45. Ceterum voces *quid abest* deficient in Lov. 5. Deinde *cum perditis Sidicinis* Voss. 2. Sed 'prodere' et 'perdere' etiam alibi a scribis confunduntur. Vide ad XXVI. 36. § 9. *Cum proditis Sidicinis* Lov. 2. 3. et fragm. Hav. *quin cum proditis*, utraque lectione juncta, Gaertn. Insuper *si Samnitium*, pro *sed*, Hav. Tandem *quod quoque* exsulat a Lov. 4. *sed Samnitiumque* dicto exhibet Lov. 2.

Nos, ubi innuerint, posituros arma] Vos fragm. Hav. Tum *ubi invenerint* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. Gaertn. Hav. et ed. Parm. *ubi innuerint* Lov. 4. *ubi nuerint* Lov. 5. Verum quum *innuerint* scriptum fuisset, prima litera ab ultima vocis præced. ubi elisa est.

§ 3 *Sin autem tandem libertatis desiderium remordet animos]* *Si autem tandem* Hav. Tum *desid. libertatis remordet* Lov. 4. *libertatis remordet desid.* Lov. 2. Ad hæc *mordet* pr. edd. pro quo Aldus *remordet* substituit, consentientibus scriptis.

Si fœdus est, si societas æquatio juris est] Falsa definitio societatis: multi enim obnoxia pace et impari fœdere in societatem veniebant. Putem, non

de quavis societate, sed proprie de illa quæ Latinis erat data, extulisse hæc verba Livium, scripsisseque, *si societas æquati juris est*; nempe nobis cum Romanis. Lib. XXIV. c. 1. 'Societas eo jure stare, ut Pœnus Locrensem, Locrensisque Pœnum pace ac bello juvaret.' XXXIX. 37. 'Si fœdus ratum est, si societas et amicitia ex æquo observatur.' Justinus XXIII. 1. 'Anctores quoque suos Lucanos bello vicerant, et pacem cum his æquis legibus fecerant.' Mox eodem cap. 'Cum pacem æquo jure fecissent.' J. F. Gron. *Si fœdus est societas æqualis juris est* Leid. 2. *æquatio juris esset* Gaertn.

Si socialis ullus exercitus iis est] Vetus lectio *si socialis illis ex. is est*. Gelen. Ita et Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. ac 5. At *si soci ullus exercitus iis est* Flor. et supra vocem *soci* adscripta est litera *u*, ut sit *socius*. Neque multum abít Lov. 4. *si socius exercitus illis is est* præferens. Verum 'socialis exercitus' etiam vocatur XXXI. 21. 'In alas divisum socialem exercitum habebant:' 'sociale mætum' vocat VII. 25. 'Civili quippe standum exercitu esse, quando socialis cœtus desereret.' ubi vide Gronov. *si socialis ullus exercitus iis est* Voss. 2. Lov. 3. Harl. 2. et fragm. Hav. a m. sec. qui illis a m. pr. habebat. *Si socialis ullus ex. est* Lov. 2. *si socialis ullis ex. iis esse* Leid. 1. *si socialis ille ex. is est* Port. et Hav. *si socialis illis ex. hñs est* Gaertn. *si socialis illis ex. is esse* Harl. 1.

Quo adjuncto duplicent vires suas] Lego *duplicent*, pro *triplicent*. Vide III. 22. Klock. Male. Nihil enim mutandum. Infra hoc lib. cap. 8. 'Scribebantur autem quatuor fere legiones quinque millibus peditum, equitibus in singulas legiones trecentis: alterum tantum ex Latino delectu adjiciebatur.' Vide Lipsium de Milit. Rom. II. 7.

Quem secernere ab se consules bellis

propriis ponendis sumendisque nolint] Quæ secernere ab se Voss. 2. et Lov. 3. quem secernere a se Port. quem sese cernere a se Hav. quem secernere ad se Gaertn. quem secernere consules ab se transpositis vocibus Harl. 2. Tum consul, &c. noluit Lov. 3. et Gaertn. consul, &c. nolint Leid. 1. Lov. 1. et fragm. Hav. consules, &c. noluit Hav. consules, &c. velint Port. Denique sumendis ponendisque Harl. 2. et edd. vett. usque ad Frobenianam 1535. quæ verba in eum ordinem composuit, quo nunc leguntur.

§ 4 *Cur non alter ab Latinis consul datur? ubi pars virium ibi et imperii pars est]* Tres priores voces desunt in Lov. 1. a Latinis habent Gaertn. et editi ante Aldum. Hinc et ubi pars virium fragm. Hav. a m. sec. ubi pars iurium edd. Rom. 1472. et Parm. Deinde et ibi imperii pars est Flor. Supra vocem autem ultimam in eodem cod. inter versus adscripta est vox esse. Tò est exsulat a memorata ed. Rom. Vir doctus ad marginem ed. Curionis coniecit ibi et imperii pars sit. Cui conjecturæ occasionem dedit, quod in antiquioribus edd. post verbum est legatur σίγμα τέλειον, cuius loco recte Gruterus in postrema ed. notam interrogationis recepit: ut ad verba hæc ex præcedentibus repetendum sit cur non: ubi pars virium, ibi et imperii pars est? atque ita nulla mutatione opus est.

§ 5 *Est quidem nobis hoc per se haud nimis amplum]* Equidem nobis Hav. Sed scriptum fuerat. ē quidem: ex quo, coalescentibus literis, et ommissa nota compendii indice, factum est equidem. Contrario errore ē gestum, sive est egestum, pro egestum habebimus ix. 31. § 5. Tò est non adparet in Lov. 3. Tum hæc, pro hoc, Port. et Hav. Est quidem hoc nobis par, sed haud nimis amplum Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. per se audivimus amplum Lov. 2. per se haud minus amplum Lov. 5. et Hav. Alibi sæpe nimis et minus

ductuum similitudine commutantur. Vide ad xxxvi. 9. § 7. Est quidem hoc nobis per se haud minus, ommissa voce amplum, Gaertn.

Romam caput Latio esse] Caput Latii Flor. et Lov. 4. quomodo alibi sæpe Livius loqui solet. Quamvis autem multum tribuum codici priore loco memorato, ejusque lectionem non inprobet Salvinus, cuius opera cum editis commissus est; vulgatum tamen movere non audeo, quia verisimile non videtur, reliquos tanto numero librarios in id conspirasse, ut passim obvium caput Latii in caput Latio mutarent. Similiter xxiii. 10. 'Pollicitus, brevi caput Italiæ omni Capuam fore:' ubi plura vide. Caput Latio esset Gaertn. caput Latio est Hav. et fragm. Hav.

Diuturna patientiū fecimus] Diuturnam patientiam fecimus Flor. diutina patientia fecimus Lov. 4. sollempni scribarum commutatione. Vide ad xxviii. 24. § 6. Diuturna patientia facimus Lov. 2. 5. Port. et Hav.

§ 6 *Atqui, si quando umquam]* Atque vi. Si quando umquam Hav. Atque vi si quando Lov. 1. Atque nisi umquam Voss. 1. et fragm. Hav. a m. pr. Atque nisi quando Voss. 2. Leid. 2. et Lov. 3. Atque si quando Lov. 2. Gaertn. et fragm. Hav. a m. sec. Vide ad iii. 52. § 8. At si quando multæ ex vett. edd. Mox optatis, pro optastis, Leid. 1.

En hoc tempus adest, et virtute vestra, et Deum benignitate vobis datum] An hoc tempus adest Gaertn. hem hoc tempus adest Lov. 4. en hoc tempus abest Voss. 2. Vide ad xxiii. 8. § 11. Tum prius et deest in Voss. 2. et Lov. 3. Vide ad ii. 44. § 3. Hinc virtute nostra Voss. ambo, Lov. 3. 5. et Gaertn. Deinde benignitate Deum Harl. 2. et editi ante Aldum. Denique nobis datum Voss. 2. Lov. 3. 5. Gaertn. et Hav. Ceterum omnia hæc verba simul cum sequenti Tentastis desunt in Harl. 1. Cuius li-

brario glaucoma objecit similis terminatio vocum *optastis* et *Tentastis*.

§ 7 *Quum plus ducentorum annorum morem solverimus*] Vetus lectio *CC. annorum morem solveremus*; non *solverimus*. Gelen. Elatorie loquuntur Latini: non enim nisi *CLX.* anni numerantur a pugna ad lacum Regillum, qua victi a Romanis leges acceperunt, ad hunc annum, nisi a fœdere cum *L. Tarquinio* icto initium sumas. *Sigon.* Ad fœdus post pugnam ad lacum Regillum initum respici nequit. Cap. enim sequenti fœdus, quod *L. Tarquinius* cum Latinis iniit, distinguitur a pugna apud Regillum lacum. Quum autem paullo pauciores, quam ducenti anni sint a fœdere, quod *Tarquinius Superbus* cum Latinis composuit, et tamen *Annius* hic Latinos suos *plus ducentorum annorum morem* solvisse fateatur, forte respicitur ad fœdus quod *Tarquinius Priscus* cum Latinis icit; de quo vide ad *vii. 12.* § 7. Nescio tamen, an legibus ejus fœderis convenerit, ut Latini Romanis militem darent. Eum autem morem non nunc demum solverunt Latini, sed et antea multis intermiserant annis, ut *Livius* docet *vii. 12.* ‘Solatio fuit pax Latinis petentibus data, et magna vis militum ab iis ex fœdere vetusto, quod multis intermiserant annis, accepta.’ Ceterum *solverimus*, ut ante *Gelenium* vulgo exstitit, superest tantum apud me in *Lov. 2. 5.* *Port.* et *Gaertn.* Paulo ante *Temptatis*, pro *Tentastis*, *Leid. 1.* *Tempestatis* *Leid. 2.* Tum quis dubitet, pro dubitat, *Harl. 1.* In verbis seqq. pronomen *hunc* exsulat a *Lov. 4.*

§ 8 *Qui ne nostrorum quidem finium per nos tuendorum jus antea dabant*] *Ms. Fuldens. nobis per nos tuendorum*: quod probō. *Modius.* Immittendum erat provocabulum nobis ante *per nos* e membranis *Fuldensibus* iudicio *Modii*, quod nunc quoque repeto e *Pall.* tribus *Mss. codd.* atque adeo ed.

Campani. Gebh. Pronomen *nobis*, quod *Gronovius* in contextum recepit, servant etiam omnes mei, præter solum *Harl. 2.* in quo deficit: præterea id inveni etiam in ed. *Parm.* Ceterum *qui nostr. quidem finium nobis per nos tuend. jus antea non dabant* est in *Port.* Neque inde differunt *Gaertn. Hav. et Lov. 2.* nisi quod eorum primus præferat *neutrorum*, pro *nostrorum*, et *uis*, pro *ius*; secundus *per vos*; tertius omittat negationem *non*. Præterea paullo ante alio ordine cum *Pelignis* nostro nomine habet *Lov. 4.* In verbis seqq. *intercesere*, pro *intercesserunt*, legunt idem *Lov. 4.* et *fragm. Hav.*

§ 9 *Sidicinos in fidem receptos, Campanos ab se ad nos descisse*] *In finem receptos* *Leid. 1.* Vide ad *viii. 24.* § 15. *In fide receptos* *fragm. Hav.* Deinde *ad nos ab se* *Harl. 2.* et *edd.* ante *Frobenianam 1535. a se Gaertn. ad se Lov. 2.* Tum *ad vos Lovel. 5.*

Exercitus nos parare adversus Samnites] *Exercitus nos paratos* *Flor.* unde nasci posset conjectura, legendum esse *exercitus nostros paratos*. Sed præferenda est vulgata lectio, in quam reliqui conspirant.

§ 10 *Unde hæc illis tanta modestia, nisi conscientia virium et nostrarum et suarum*] Præpositio interdicti, cum veteres *codd.* indicent, scripsisse *Livium nisi a conscientia virium*. Gelen. Solus *Flor.* *Unde, unde hæc illis tanta mod.* In qua vocis repetitione emphasis haud inelegans statui potest. Vide ad *ix. 9.* § 1. *Unde hic illis tanta modestia* *Gaertn.* Deinde vox *nisi* deest a *Voss. 2.* quæ etiam salvo sensu abesse potest; ut ita hæc verba tamquam responsio sint ad præcedentem interrogationem. Quum tamen in ea conservanda consentiant reliqui *codd.* ei controversiam movendam non censeo. Tum præpositionem *a*, quam *Gelenius* revocavit, servant omnes mei, excepto solo *Harl. 2.* quæ stat cum priscis *edd.*

Insuper virum, pro virium, Harl. 1. Vide ad II. 1. § 10. Hinc prius et deficit in Leid. 1. et Hav. Vide ad II. 44. § 3. Tandem suarum et nostrarum alio ordine dictionum Port. et Hav.

Ita responsum ab senatu Romano esse, ut facile adpareret] A sen. esse Rom. Gaertn. ab senatu esse, una voce omissa, Leid. 2. ab senatu Romano est Hav. Tum et facile appareret Lov. 2. Vide ad XXI. 28. § 8. Ut facile appareret Leid. 2.

Ne ipsos jam quidem postulare, ut Latium sub Romano imperio sit] Vocem quidem non agnoscunt Harl. 2. et edd. Romana 1472. ac Parm. Lectionem illam admitti posse, non nego. Alibi enim ne pro 'ne quidem' invenitur. Infra XLIV. 36. 'Neque enim ne his cunctationem aperuerat suam?' ubi plura vide. Verum quum alii codd. constanter *quidam* tueantur, eam etiam vocem genuinam iudico. Præterea ut Latium sub Romano sit, una voce omissa, Lov. 5.

Usurpate modo postulando eo, quod illi vobis taciti concedunt] Usurpare modo Gaertn. Usurpate modo et quod illi Lov. 4. et, excepta ed. Rom. 1472. reliquæ ante Aldum. Usurpate modo id, quod illi Lov. 2. Usurpate modo postulando id, quod illi Port. Klockian. et Hav. Usurpate modo postulando, quod illi Flor. a m. sec. et ed. Basil. 1539. Alterutram harum duarum lectionum ex conjectura repouendam existimabat A. Perizonius in ora cod. quo uti solebat. Sed non video quid displicere possit in recepta scriptura, quæ et in Flor. et in aliis membranis optimis superest. Nam postulando eo eodem modo dictum est, ut 'dividenda præda,' quod instravi ad I. 53. § 3. Hinc quod illi nobis taciti Gaertn. et Hav. quod vobis illi taciti fragm. Hav. quod illi vobis tacite Voss. 2. Leid. 2. et Lov. 3. Non probo. Taciti concedunt, ut 'occultus subsistebat;' de

quo vide ad XXII. 12. § 7. Denique taciti non cedunt Harl. 1.

§ 11 Si quem hoc dicere metus prohibet, ego ipse, audiente] Lego addendo en ego ipse. Gelen. Hæc, pro hoc, Voss. 2. et Lov. 2. Tum metus dicere prohibet omnes scripti omnesque edd. ante Frobenianam 1535. quæ prima voces in alium ordinem digessit. Priorem itaque ordinem revocavi. Præterea hem ego ipse Lov. 4. Gelenii lectioni favens: nam supra etiam § 6. hem pro en in eodem cod. scriptum erat. En go ipse Flor. In reliquis scriptis meis (excepto uno Harl. 2.) atque in Hearnii Oxoniensibus illud en a Gelenio additum non adparet: quod itidem aberat ab ed. Froben. 1531. quum in aliis omnibus, quas vidi, ut et in Harl. 2. omittatur vox ego. Mox non modo populo Romano, trajectis dictionibus, Gaertn. Deinde sed Jovi ipsi, quasi referendum foret ad vocem dicturum, idem cod. Male. Denique ipsum illud dicturum deficit in Lov. 5.

Ut si nos in fœdere] Ut in fœdere fragm. Hav. ut si in fœdere Voss. 2. et Lov. 3. ut si vos in fœdere Lov. 2. ut si non in fœdere Leid. 1. ut si nos non in fœdere Voss. 1. a m. sec. et Lov. 1. a m. pr. Mox consulem alterum a nobis senatus partem accipiant Port. Neque aliter Hav. nisi quod insuper præferat accipiat. A nobis etiam fragm. Hav. et Gaertn. Vocis partem ultima litera erasa est in Flor. Denique recipiant est in Harl. 2.

§ 12 Ut ageret diceretque, quæ e republica nominis Latini fideque sua viderentur] Non opus est accurate persequi hæc in Pal. 3. codice Ms. quia ipsa se vestigia illico ingerant: expressaque hæc lectio in ed. vetustissima Andreæ. Pal. 1. ut ageretque, quæ re p. nominis Lat. fideque sua digna vid. Ita ferme quoque Pal. 2. nisi quod præpositionem e locet ante rep. Pessime autem Campanus, quæ ad remp. nominis Lat. fidemque suam

attinere vid. Gebh. *Ut ageret diceret,* sine particula *que*, Hav. Deinde τὸ *e* non adparet in Leid. 1. et Flor. a m. sec. Sed præpositio excidit, quod vox præcedens eadem litera finiebatur. Alia vide ad III. 61. § 8. et v. 13. § 10. *Quæ e republica nominis Lat. fideque sua digna vid.* Port. *quæ republica nominis Lat. fideque sua digna vid.* Voss. 2. Lov. 2. 3. 5. Port. et Gaertn. *quæ ad rempublicam nominis Lat. fidemque suam attinere vid.* Lov. 4. et Neapol. Latini. Nihil mutandum; lectiones enim illæ, a vulgata dissidentes, ex interpretum expositione ac glossis natæ videntur. Ita Perizon. emendat xxii. 39. 'Omnia e republica fideque vestra faceretis.' ubi plura notavit. xlv. 14. 'Ipsam relinquere exercitum, non esse e republica populi Romani, senatum censere.' Paulo ante hoc *ferociter*, pro *hæc*, Port. Ultima verba sua viderentur omittebantur in contextu Lov. 1.

CAP. V. § 1 *In Capitolio ei senatus datus est*] Flor. Rott. Helm. Voss. uterque *eis*: hoc est Annio et Numicio: ut mox *egisset cum eis*. J. F. Gron. Ita etiam Leid. uterque, Lov. 1. 4. 5. Harl. 1. Klockian. et Hearnii Oxon. C. ut ultimam literam interceperit prima vocis seq. Vide ad lib. xxxvii. c. 29. § 5. *Eis* autem intelligo decem principibus Latinorum Romam evocatis, inter quos Annius et Numicius nominatim aditi erant. Vide c. 3. Et ita c. 6. memorat Torquatum missum ab senatu 'ad dimittendos legatos,' et 'legatos proficiscentes.'

Ibi quum T. Manlius consul egisset cum eis] *Ubi quum Manlius* Voss. duo, Leid. 2. Lov. 2. 3. 5. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. Similis varietas in Mss. frequens est. Vide ad xxvii. 5. § 2. Deinde *cum eis egisset*, transpositis dictionibus, Lov. 4.

§ 2 *Non legatus jure gentium loque-*

retur] *Lego addendo jure gentium tutus loq.* Gelen. *Tutus* superest in omnibus scriptis meis, ut et in Neapol. Latini et ed. Parm. In quibusdam tamen calamo exaratorum alio loco ponitur. Nam *tutus jure gentium* habent Leid. 2. et Lov. 1. Præterea *non ut legatus* addita voce Lov. 2. et fragm. Hav. a m. pr. Deinde *loquitur* Lov. 2. 5. Port. a m. pr. Gaertn. et Hav.

§ 3 *Tempus erat, inquit, T. Manli, vosque Patres conscripti*] *Tempus erit, inquit* Lov. 4. *Tempus, inquit, erit* Neapol. Latini. Tum *Patres consulti* Hav. Vide ad III. 52. § 6. In verbis seqq. *jam* deerat in Lov. 2. sequens *vos* in Lov. 5. qui idem *vobiscum* exhibet, pro *nobiscum*. Insuper *pro imperio nihil agere* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Port. et Hav.

Sidicinis Campanisque sociis, nunc etiam Volscis adjunctis, videretis] *Sidicinisque Campanisque* Hav. Tum *sociis* deficit in Hearnii Oxon. B. Lov. 5. et in Port. in contextu; in cujus margine quidem a m. altera adscribitur, sed ita tamen, ut inseratur post vocem *adjunctis*. Præterea *nunc et Volscis* Lov. 5. Port. et Hav. Vide ad xxii. 47. § 9. *Nunc et jam Volscis* Lov. 3. Vide ad ix. 18. § 4. Contra, alibi *etiam*, pro *et jam*, sæpe datum fuisse, videbimus ad xxxix. 10. § 6. Tum *videritis* Lov. 5. et Port. Paulo ante τὸ *quum* deest in Hav. et *tunc Latium*, pro *nunc*, præfert Flor. Vide ad xxxvii. 4. § 9. In verbis seqq. *pertulisse*, pro *prætulisse*, legit Voss. 2. Vide ad xxxviii. 28. § 8.

§ 4 *Regno inpotenti finem ut inponatis*] *Finem imponatis*, voce media ommissa, Hav. *finem ut inponamus* Flor. *finem ut inpotentis* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1.

Quamquam armis possumus adserere Latium in libertatem] *Quamquam armis possimus* Lov. 4. quod necesse non est. Vide ad ii. 50. § 5. *Tamquam armis possumus* Gaertn. Deinde

Latium asserere in libertatem fragm. Hav. *adserere Latium in libertate Flor.* nota, quæ plerumque litera *m* indicari solet, omissa, ut innumeris locis in codd. scriptis accidit. Mox *tū hoc dubimus*, pro *tū sive tamen*, Gaertn. Vide ad xxii. 17. § 5. *tamen hæc dubimus* Voss. 2. et Lov. 3.

Quoniam vires quoque æquari Diis immortalibus placuit] Vet. lib. quando vires. Sigon. Ex meis ita unus Hav. Sæpe quidem quando pro ‘quoniam’ usurpat Livius. Vide ad xl. 9. § 1. Sæpe etiam ejus loco *quoniam* ex interpretis glossa marginali in contextum inrepsit. Vide ad ix. 8. § 5. Hic tamen, quum reliqui codd. vulgatum tueantur, tam dubiæ fidei codicibus credere non sustineo, ac potius puto, librarios compendia *qñ* et *qm̃*, quibus utraque vox olim notari solebat, confudisse. Deinde *vires quoque æquandas immortalibus placuit* Lov. 4. Paulo ante *condecens*, pro *conditiones*, Gaertn. paucis, pro *pacis*, Leid. 1. *utriusque*, pro *utrisque*, Lov. 2. Vide mox ad § 6.

§ 5 *Consulem alterum Roma, alterum ex Latio creari*] *Consulum alt.* Hav. quomodo Liv. etiam alibi loquitur. Vide ad ix. 32. § 2. Ambigua autem lectio est, quod olim quocumque casu ac numero vox illa per epitomen *COS* scriberetur, unde passim errandi ansa in doctis scribis præbita est. Vide ad x. 10. § 2. Quum tamen reliqui codd. vel compendium illud scribendi servent, vel expresse *consulem* præferant, eorum consensui unius istius auctoritatem præferendam non puto. Præterea voces *Roma alterum* desunt in eodem Hav. quod vox *alterum* modo præcesserit. Vide ad ix. § 11. Sed *Romæ*, pro *Roma*, habent Lov. 2. et Port. *Romæ* Leid. 1. Tum a *Latio* fragm. Hav.

Senatus partem æquam ex utraque parte esse] Melius vetus *ex utraque gente*. Gelen. Si unum excipias Harl. 2. *ex utraque parte servantem*, reliqui

omnes constanter præferunt lectionem a Gelenio probatam. Eandem ante Gelenium reperi etiam in Mediol. a. 1495. et 1505. Ascens. 1513. 1516. et 1530. Mogunt. Colon. 1525. Cervicorni, et Paris. 1529. Interim tamen Ascens. 1510. Aldus, et Froben. 1531. *ex utraque parte* revocant; unde Gelenio, qui posteriorem edit. ob oculos habuit, quum notas conscriberet, ejus lectionem emendandi occasio nata fuit. Præterea *senatum partem æquam* Voss. 2. et Lov. 3.

§ 6 *Quoniam ab alterutra parte concedi necesse est*] *Ab altera utraque parte* Leid. 1. et Flor. Vide Jac. Gronov. ad Livii xxviii. 41. § 10. *Ab altera parte* Hav. *ab alterutra parte* Harl. 2. *ab alterutraque parte* edd. vet. usque ad Mediol. 1505. quæ prima vulgatum admisit; eamque recentiores editores secuti sunt, nisi quod Ascensii prima præferat *ab altera utraque parte*. Paulo ante ut non adparet in Leid. 2. et Lov. 1.

Sit hæc sane patria potior, et Romani omnes vocemur] *Sic hic sane patria* Gaertn. Deinde *vocemus* Klockian. *vocentur* Port. Adparet, librarios non adsecutos esse locutionem *omnes vocemur*, pro ‘nos omnes vocemur;’ de qua vide quæ notantur ad xxxii. 21. § 16. In verbis præcedd. *utriusque*, pro *utrisque*, præfert fragm. Hav. Vide modo ad § 4.

§ 7 *Forte ita accidit, ut parem ferociæ hujus et Romani consulem T. Manlium haberent*] *Sorte ita accidit* Voss. 2. et Lov. 3. Vide ad xxxviii. 40. § 13. Tum *ut partem ferociæ hujus* Voss. 1. Leid. 2. et Harl. 1. *ut partem ferociæ hæc* Voss. 2. Sed pars et par culpa scribarum etiam alibi commutantur. Vide ad xxxvi. 24. § 8. *Ut parem ferocitate hujus* Harl. 2. Deinde τὸ et deficit in Voss. 2. et Lov. 2. Præterea *consulum te Manlium haberent* fragm. Hav. *consulz T. Manlium haberent* Leid. 2. Sed corruptissime *consulum*

te Manlium habent Leid. 1. *consulum pro consulem* ex numero illorum errorum est, de quibus ago ad x. 10. § 2. *Habent* pro *hab'ent*, sive *habent*, ex numero illorum, de quibus vide ad xL. 14. § 2.

Ut si tanta dementia Patres conscripserat cepisset] *Ita ut si tanta dem.* Voss. 2. a m. pr. *et si tanta dem.* Port. et Hav. Vide ad xxi. 28. § 8. *Ut si dem.* Leid. 2. *ut si tanta clementia* fragm. Hav. litera *d* in *c l* divisa. Vide ad x. 24. § 2.

Ut ab Setino homine leges acciperent] *Ab se uno homine* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *ab Sentino homine* Voss. 2. et Lov. 3. *ab septio homine* Hav. *ab sevo homine* Lov. 2. *ab Latino homine* Lov. 5. Port. Gaertn. et Hearnii Oxon. L. 1. ac B. Sed Annium Setinum etiam vocavit hoc lib. c. 3.

Gladio cinctum in senatum venturum se esse] *Gladium cinctum* Leid. 1. Tum *τδ esse* deficit in Lov. 5. Port. et Hav. Sed in Harl. 2. hoc modo transponitur *esse venturum se*: in edd. vett. ante Frobenianam 1535. *se esse venturum*. Deinde *dicere*, pro *diceret*, Hav.

Et quemcumque in curia Latinum vidisset] *Ut quemcumque* Voss. 2. et Harl. 1. *et quemcumque* Lov. 2. *ubi quocumque* fragm. Hav. *et ubi quemcumque* Gaertn. *et quacumque* Hav. Hinc *audisset* Lov. 5. quæ verba et alibi in Mss. confunduntur. Vide ad i. 56. § 7. Adde Burm. ad Suet. Aug. c. 94.

§ 8 *Audi, Jupiter, hæc scelera, inquit, audite, jus fasque*] *Exempla omnia*, quæ Modius ad hunc locum laudavit, ut probaret in precibus sollemne esse ut Dii rogarentur 'audire,' mutua sumsit a Brisson. de Formul. l. i. p. 80. qui liber quum in omnium manibus sit, notam ejus omisi. Testimoniis, quæ ibi obcurrunt, adde hæc ex Livio i. 24. 'Audi, inquit, Jupiter, audi, pater patratre populi Albanii, audi tu, populus Albannus.' c. 32. 'Audi, Jupiter, inquit, audite fines, audiat fas:' et mox eodem cap. 'Audi, Jupiter, et tu Juno; Quirine,

Dique omnes cælestes, vosque terrestres, vosque inferni, audite.'

Peregrinos consules et peregrinum senatum in tuo, Jupiter] *Vocula et exsulat* a Leid. 2. Contra *Peregrinosque consules et peregr. sen.* præfert Lov. 5. Deinde, inserta voce, *in tuo, inquit, Jupiter* Voss. 1. a m. pr. Lov. 5. Port. Gaertn. et Hav. Tum in verbis seqq. *ipse deficit* in Lov. 4. et fragm. Hav. quorum prior etiam omittit vocem *visurus*. At Flor. legit *visurus est*.

§ 9 *Hæccine fœdera Tullus Romanus rex cum Albanis, patribus vestris, Latini*] *Hæcine fœdera* Flor. Leid. 1. et Harl. 1. *Hæccine fœderis* Lov. 4. in quo omittuntur etiam verba *rex cum*. Tum *patribus nostris* Hav. Denique *Romani*, pro *Latini*, Leid. 1.

Hæc L. Tarquinius vobiscum postea fœdera fecit] Quorsum attinebat hic repetere hanc vocem *fœdera*? Gelen. Vocem illam servat unus meorum Harl. 2. Reliqui omnes non agnoscunt. Ceterum *T. Tarquinius* est in Lov. 4. *nobiscum* autem in Voss. 2. et Lov. 3.

§ 10 *Non venit in mentem pugna apud Regillum lucum*] An non *pugna*? ut apud Ciceronem pro Sulla c. 6. 'Cum mihi patriæ, cum vestrorum periculorum, cum hujus urbis, cum illorum delubrorum atque templorum, cum puerorum infantium, cum matronarum ac virginum veniebat in mentem:' ad Fam. vii. 3. 'Solet in mentem venire illius temporis, quo proxime fuimus una.' In Verrem: 'Non dubito, quin in tanto tuo periculo tuorum tibi scelerum veniat in mentem.' Sed et ad Atticum xv. 11. 'Dicebam ea, quæ tibi profecto in mentem veniunt.' Et sic ipse Livius v. 54. 'Quotiescumque patria in mentem veniret.' Tamen optimus Flor. *pugnam*, quas literas pro *A E* redditas sæpius observavimus. *J. F. Gron. Pugnã*, sive *pugnam*, etiam Harl. 2. De varia constructione hujus locutionis vide Mannt. ad Cic. ad Fam. ii. 18. et vii. 3. Locutionem cum geni-

tivo, quam Gronovius hic restitutam volebat, pluribus exemplis ex Cic. conlectis illustrat Hadrian. Cardin. de Serm. Lat. p. 384. Doujatius ad hunc locum existimat, *venire in mentem* cum nominativo cogitationem dumtaxat indicare, cum genitivo autem præteritæ rei recordationem. Quæ si differentia perpetua foret, hic omnino *pugnæ* legendum esset. At *pugna* superest in omnibus reliquis codd. neque alibi etiam Livium τῇ *venire in mentem* gignendi casum jungere memini. Præterea utraque constructione sine discrimine usus est Terent. et quidem cum nominativo de rei præteritæ recordatione in Heaut. v. 1. 13. 'Servi venere in mentem Syri calliditates:' cum genitivo autem de sola cogitatione in Phorm. i. 3. 2. 'Patrem extimescam, ubi in mentem ejus adventi venit.' Insuper ad *Regillum locum* Lov. 1. a m. pr. sollemni scribarum errore. Vide ad III. 20. § 6. VI. 28. § 7. et alibi.

Et cladium veterum vestrarum et beneficiorum nostrorum] *Vestr. vet.* Harl. 2. et edd. omnes usque ad Gronovianam 1665. quæ ordinem mutavit, consentientibus reliquis scriptis. Mox posterius *et* deficit in Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. ejus loco *ad* præfert Voss. 2. Tum *nostr. benef.* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Port. et Hav.

CAP. VI. § 1 *Quum consulis vocem subsecuta Patrum indignatio esset*] *Quum consulis iram* Leid. 2. Sed τὴν *vocem* omittitur in Lov. 1. quasi ex sequenti hic repetendum foret 'indignationem.' Sed recte reliqui omnes in vulgatum conspirant. Deinde *indignatio Patrum* Lov. 4. Mox in verbis seqq. *proditum memoriæ*, pro *proditur*, Gaertn. Tum *invocabunt*, pro *invocabant*, Flor. et Aninii Port. Anni Flor. a m. pr. Leid. 1. et Harl. 1.

§ 2 *Certe, quum commotus ira se ab vestibulo templi citato gradu proriperet*] Virgil. Ecl. III. 19. 'quo nunc se proripit ille?' Sed Pall. duo Mss.

codd. 1. ac 3. *citato gradu prorumpet*. Sic c. 30. Pal. 2. *Misso itaque repente senatu, se ex curia prorupit*, habet. Gebh. *Ecce quum commotus ira* Voss. 2. Tum *a vest. templi* Voss. ambo, Lov. quinque, Harl. 1. Port. Gaertn. et fragm. Hav. Hinc *prorumperet* Voss. 2. et Lov. 3. Quamvis autem *prorumpere se* apud optimos scriptores occurrat, aliorum tamen codd. in receptam lectionem conspirantium auctoritas persuadet, eam genuinam esse. Vide quæ notantur ad II. 23. § 8. Mox *lapsu per gradus*, pro *lapsus*, Lov. 4.

Inpactus imo ita est saxo] *Inpactus uno* Voss. duo, Lov. 3. 4. 5. Port. et Hav. Sed passim ob ductum *im* et *un* similitudinem voces *imus* et *unus* commutatæ sunt. Vide quæ olim notavi ad Silii Ital. v. 3. et ad xv. 590. Adde ad Livii VII. 10. § 10. IX. 24. § 12. c. 40. § 2. viros doctos ad Sueton. Aug. c. 64. ad Nason. Metam. x. 33. Fast. I. 257. Trist. II. 100. et ad Val. Max. I. 6. § 4. Eadem varietas occurrit apud Colum. v. 9. 'Omnis deinde soboles, quæ ex uno stirpe nata est, quotannis extirpanda est:' ita nunc editur; sed optimus cod. Sangerm. exhibet *ex imo stirpe*, quod sine dubio verum, et ad exemplum illius Virgiliani effictum est Æneid. XII. 208. 'Quum semel in silvis imo de stirpe recisum Matre caret.' *Inpactus imo ictus saxo male* Port. in marg. *inpactus imo est ita saxo* Gaertn.

§ 3 *Mihi quoque in incerto relictum sit*] *Mihi quoque incerto relictum sit* Leid. 1. Harl. 2. et Hav. Sed præpositio intercepta est a vocis seq. syllaba initiali. Vide ad v. 28. § 5. Tum quoque *incerto relictum sit* Gaertn. *mihi quoque in incertum relictum sit* fragm. Hav. *mihi quoque in incerto relicto sit* Lov. 5. *mihi quoque in incertum relicto sit* ed. Ven. 1498. In *incerto relictum sit*, ut 'in incerto esse' I. v. c. 28. 'Adeo ut in incerto fuerit, vicissent, victine essent:' ubi vide. Paul-

lo ante *Exanimatus auctores* Flor. Tum *qui non omnes*, pro *quoniam non omnes*, Gaertn. Tò *sit deficit* in Leid. 2. quemadmodum etiam *moxruptorum* in Hav.

Vera esse, et apte ad repræsentandam iram Deum ficta possunt] *Aperite* Port. a m. pr. sollemni scribarum errore. Vide ad xxxi. 22. § 8. Sed *apte* deest in Harl. 2. 'Apte fingere,' ut 'apte firmare' supra ii. 31. 'Parum apte introrsum ordinibus aciem firmarant:' 'apte tegere' xxii. 4. Vide Corte ad Plinii Ep. v. 17. § 2. Tum *ad reputandam iram* Gaertn. *ad repræsentandam iram* Leid. 1. *ad præsentandum iram* Leid. 2. quomodo et peccatum erat ii. 36. § 6. *Ad repræsentandum iram* Port. et Hav. Vide ad xl. 49. § 1. Deinde *si ita*, pro *ficta*, Leid. 2. *post sunt*, pro *possunt*, Harl. 1. *pouit* Lov. 4.

4 *Torquatus missus ab senatu ad dimittendos legatos*] *Torquati missus* Leid. 1. 'Tum a senatu' Gaertn. Postea *ad mittendos legatos* Lov. 5. *Mox vidissent*, pro *vidisset*, Lov. 3.

Ita ut populo Patribusque audita vox pariter sit] Prior vucula abest ab ed. Parm. Hinc *ut a populo Patribusque* Lov. 5. Port. Hav. et Hearnii Oxon. N. Non tamen necesse est præpositionem addi, quam constanter nesciunt melioris notæ codd. Vide ad vi. 11. § 4. *Ut Patribus populoque* Leid. 1. cujus librarius existimasse videtur, contra dignitatem senatus futurum, si populi ante senatum mentio fieret. Verum ad similia Romani adtendere non consueverunt. Vide ad xl. 10. § 5. *Ut populo Patribus* omissa copula Hav. Tum *pariter* non adparet in Lov. 4.

Bene habet. Dii, pium movete bellum] Omnes Mss. codd. et cusi, *Dii pium movere bellum*. Gebh. Flor. omissa prima voce *Bene*, exhibet *Habent Dii pium movere bellum*. At *Bene habent Dii pium movere bellum* Lov. 1. Male. Sollemnis enim hæc formula est,

quam inlustravi ad vi. 35. § 8. *Bene habet* id est *haberet*, Gaertn. De quo errore vide ad xxxix. 52. § 6. Deinde *Dii pium movere bellum* Lov. 2. *Dii pium movere bellum* omnes reliqui codd. quibus usus sum, et edd. Rom. 1472. Parm. Mediol. 1505. et Ascens. 1513. et 1516. Quod ideo forsitan ab omnibus aliis editoribus spretum est, quod non viderunt, *movere* hic dictum esse pro *moverunt*; quæ de caussa etiam alibi sæpe peccarunt: nisi potius dicendum sit, in ed. quæ prima *movere* exhibuit, lectionem illam errore operarum inrepsisse ob similitudinem literarum *r* et *t*. Vide ad v. 55. § 3. Priorem itaque scripturam, tot codd. et edd. consensu firmatam, revocavi; quæ etiam, quam altera, potius convenire videtur. Quum enim Torquatus, ad dimitteudos legatos missus, Annium jacentem videret, quem adversus crebram inplorationem Deum, quos testes fœderum sæpius invocarat ipse et collega, Jovis Romani numina sprevisse audierat, et ita Deos fœderum perfide ruptorum, Jovem autem numinis spreti pœnam exigere incepisse cerneret, non tam Deos orabat ut pium bellum moverent; quam gratus fatebatur eos id jam movisse.

§ 5 *Est cæleste numen, es, magne Jupiter*] Sic iii. 56. 'Dum prose quisque Deos esse, et non negligere humana fremunt.' *Sigon*. Pal. 2. *Cæleste numen es, magne Jupiter*. Gebh. Eandem lectionem servant Leid. 2. Lov. 1. 5. Port. Gaertn. et Hav. Male. Non enim Torquatus agnoscebat Jovem revera Deum esse, sed, sollemni formula usus, visa Annii pœna, fatebatur non omnia fortuito agi, sed divina providentia gubernari. Vide Brisson. de Formul. l. i. p. 80. unde quum Modius ea descriperit, quæ ad hunc locum, Brissonii nomine dissimulato, notavit, ea omittenda duxi. Similiter Statius Silv. i. 4. l. 'Estis, io,

Superi; nec inexorabile Clothio Volvit opus:’ ubi plura notavit Barthol. Ceterum *Es, caeleste numen, es, magne Jupiter* Flor. Lov. 4. et Neapol. Latinii. Quæ lectio probari potest. Potest tamen et vulgata: Livium enim omni modo orationem variasse, sæpius supra dictum est.

Haud frustra te patrem Deum hominumque hac sede sacravimus] *Aut frustra* Flor. Male. Quamvis enim hæc ita capi possent, ut Torquatus diceret, aut esse Jovem, aut frustra eum Capitolio sacratum esse; magis tamen convenit, ut adfirmet eum esse, et haud frustra ibi coli: adeoque aut pro haud scriptum est sollemni errore librarii adspirationem omittentis. Vide ad xxviii. 2. § 11. qua eadem aberratione etiam ac pro hac in his iisdem verbis præferunt edd. Rom. 1472. et Parm. De quo vide ad xxxv. 26. § 7. cujus loco hæc sede legit Harl. 1. Deinde *te patrum Deum hominum* Leid. 1. copulam que omiserunt etiam Harl. 1. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. in Flor. quoque tantum inter versus addita legitur. Præterea *consecravimus* Hearnii Oxon. B. sed, a vulgato discedi, necesse non est. Ovid. Fast. i. 257. ‘Quum tot sint Jani, cur stas sacratus in uno?’

§ 6 *Vosque, Patres conscripti; arma capere Diis ducibus*] *Ppiti’ consult’* Gaertn. *Patres consulti* edd. vett. de quo errore vide ad iii. 52. § 6. Alii deinde edidere *P. C.* cujus loco deum Frobenius recte substituit *Patres conscripti*. Tum *Deis ducibus* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Port. et Flor. pro quo *de his ducibus* substitutum est in Leid. 1. et Klockian. Vide modo ad § 10. Mox *Latinorum* deest in Lov. 2. *legatum* in Leid. 2.

§ 7 *Adsensu populi excepta vox consulis tantum ardoris animis fecit*] *Accepta* Voss. 2. Lov. 3. Harl. 2. et ed. Parm. Non sequor. Supra ii. 28. ‘Res tumultuose excepta est clamoribus undique et indignatione Patrum.’ Vo-

ces autem ‘excipere’ et ‘accipere’ librarii passim commutare consueverunt. Vide supra notata ad ii. 47. § 7. Adde ad vi. 11. § 12. Deinde *tantum ardoris animi fecit* Leid. 2. Vide ad iv. 33. § 11. *Tantum ardoris ad id animis fecit* Lov. 4. Mox dictio cura deficit in Voss. 2. Lov. 2. 3. Leid. 1. et fragm. Hav. Ejus loco *quem* præfert Gaertn. Præterea *quam jussu*, pro *qui*, Lov. 2. et 4. Tum *prosequeretur*, pro *prosequebantur*, Lov. 2.

Quam jus gentium, ab ira inpetuque hominum tegeret] *Quamvis gentium* ed. Parm. Sed *uis* et *ius* ob ductum adfinitatem sæpissime confunduntur. Vide ad iii. 38. § 13. *Quamvis ius gentium*, utraque lectione juncta, Lov. 2. Tum *ab ira inpetumque* Leid. 1. *ab ira inpetum quâ* Flor. *ab impetu iraque* Gaertn. Verbum denique *tegeret* non adparet in Leid. 2.

§ 8 *Consensit et senatus bellum*] *Consensit autem et sen. bell.* Lov. 4. Sed vocula autem ex numero earum est, quibus sæpe librarii orationem Livii, ut putabant, male cohærentem melius connectere soliti sunt. Vide ad xxi. 40. § 11. *Consensit et senatus bello* Klockian. A. Perizonius scribendum conjicit in margine Livii *Consensit et senatus in bellum*; cujus locutionis plura exempla vide apud Gronov. ad Livii iv. 35. § 4. Verum ejus filius, expuncta conjectura paterna, adscripsit videndum Livium i. 32. Sane vulgatum reliqui codd. tuerentur. Verbum ‘consentire’ interdum casum adscivisse, constat ex ejus usu forma passiva apud Gell. xv. 25. ‘Syllogismus est oratio, in qua, consensus quibusdam et concessio, aliud quid, &c. necessario conficitur.’ Vel ‘consentit bellum’ elliptice dictum est; ita supplendum: consentit bellum fieri, consentit, ut bellum cum Latinis fieret; ut plene locutus est Liv. lib. i. cap. 32. ‘Senatus populi Romani Quiritium censuit, consentit, conscivit, ut bel-

lum cum priscis Latinis fieret.' Eadem ratione dictum est bellum alicui jubere, pro alicui fieri jubere. Vide ad xxvii. 24. § 3.

*Consulesque duobus scriptis exerciti-
bus, &c. profecti]* Consuleque duobus Leid. 2. consules duobus Voss. 2. Leid. 1. et Gaertn. quoque duobus Flor. consules cum duobus Klockian. At, præpositionem interseri non necesse esse, patebit ex illis quæ notabuntur ad l. xxii. c. 9. § 6. Tum *exerciti-
bus scriptis* Leid. 2. Lov. 1. Port. et Hav. *conscriptis exercitiis* Gaertn. Verum nec huic lectioni persuadendæ satis gravis est unius cod. auctoritas, quum et alterum, quod reliqui defendunt, probum sit. Vide ad vi. 28. § 5. Mox *Samnitum*, pro *Samnitum*, Port. et Hav. Vide ad xxiii. 11. § 1. Præterea *quam*, pro *quo jam*, Klockian.

§ 9 *Ibi in quiete utrique consuli eadem dicitur visa species viri]* *Utrisque consulibus*, vel per compendium *utrisque cos.* aut *utrisque coss.* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Hav. fragm. Hav. Gaertn. et Port. Alibi ita Livium locutum esse, constat ex illis quæ dicentur ad xxxvi. 16. § 6. Hic tamen optimi codd. vulgatum præferunt, quos sequor. Tum *dicitur* non adparet in Port. et Hav. Præterea *visi species viri* Klockian. *visa spes viri* Lov. 5. sollemni aberratione. Vide ad iii. 9. § 13. *Visa species vires* Lov. 1. a m. pr. pro quo *viris* emendatum est a m. sec.

Majoris, quam humano habitu, augustiorisque] Major hic injuria, quam pro numero literarum, elegantissimo scriptori facta est. Exstat in Mss. sincera lectio *majoris, quam pro humano habitu*. Gelen. Omnes etiam nostri Gelenii lectionem probant, præter solum Harl. 2. vulgatæ ante Gelenium scripturæ adhærentem. Præterea *angustiorisque* Lov. 1. a m. pr. Lov. 2. 3. Gaertn. et Hav. quomodo librarii frequenter lapsi sunt.

Vide ad v. 41. § 2.

§ 10 *Ex una acie imperatorem, ex altera exercitum Diis manibus matricque Terræ debere]* *Eximia acie* Gaertn. Tum ex altero idem cod. Hinc *Deis manibus* Flor. Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. ac 5. pro *quo de his* Leid. 1. quomodo etiam peccabatur hoc cap. § 6. Deinde *matricque certe debere* Port. pro *certe vero* in margine emendatum erat *Terræ*. 'Tellurem' pro 'matre Terra' Livius memorat c. 9. et x. 28. Voces *Terræ debere* desunt in Leid. 2.

Utrius exercitus imperator legiones hostium superque eas se devovisset] *Utriusque exercitus* Lov. 2. et Hav. quomodo etiam mox peccatum est in quibusdam codd. § 13. Tum *legationes hostium superque eas* Leid. 1. Vide ad Livii vii. 30. § 10. *Legiones host. aggredere*ur, *superque eas* Hav. Voces *legiones hostium superque eas* exsulant a Leid. 2. sequens pronomen *se* a Voss. 2. Lov. 3. et fragm. Hav. mox autem conjunctio *que* ab Harl. 2.

§ 11 *Nocturnos visus inter se consul-
les contulerunt]* *Nocturnos visos* Gaertn. Tum *inter cons. cont.* Hav. *inter se cons. tulerunt* Leid. 1. *contulere* Leid. 2. et Lov. 1.

Placuit ad averruncandam Deum iram victimas cædi] Et hic mutatam Livii linguam indicant iidem codd. ubi legitur *averruncandæ Deum iræ*. Gelen. Intrusit Andreæ ed. post *iræ* nihili vocabulum *caussa*. Pal. vero 2. Ms. *gratia*: uterque malo exemplo: at pessimo Campanus audaciam nobis testatam reliquit suam, edita scriptura, *placuit ad avertendam Deum iram victimas cædi*. Lib. x. c. 23. 'Prodigiornm averruncandorum causa supplicationes in biduum senatus decrevit.' Gebh. *Ad averruncandam Deorum iram* Lov. 4. *ad averuncandam Dei iram* Harl. 2. quomodo etiam, unica nempe litera r, hoc nomen scribitur apud Fest. voce 'veruncent:' nbi tamen *verruncent* in Mss. esse Vossius testa-

tur. *Caussa averruncandæ Deum iræ* Leid. 2. *averruncandæ Deum iræ gratia* Hav. *averruncandæ Deum iræ caussa* edd. Rom. 1472. et Parm. ex qua ipsa varietate, vocem *caussa* vel *gratia* a librariis insertam, non a Livio profectam esse, satis constat. Similiter autem alibi interpolare soliti sunt. Vide ad xxxi. 12. § 4. *Avertendæ Deum iræ* Lov. 2. 5. Port. Gaertn. Klockian. et Hav. *avertendam Deum iram* fragm. Hav. a m. sec. cujus loco quid a m. pr. scriptum fuerit, deprehendi non potest. Videtur tamen id fuisse, quod Gelenius probavit, et nunc receptum est. Sed *avertendæ* ex glossa atque enarratoris expositione receptum est: 'averruncare' enim vulgo avertere; et 'verruncare,' vertere exponuntur apud Varr. Fest. Nonium, et alios. Pari modo etiam variant codd. x. 23. § 1. Vide de ea voce Vossii Etym. Ling. Lat. voce 'Averruncare,' et Brisson. de Form. l. i. p. 57. Eadem voce utitur etiam Cato de Re Rust. c. 142. 'Uti tu morbos visos invisosque, viduerat, vastitudinemque, calamitates, intemperiasque, prohibebis, defendas, averruncesque.'

Eadem, quæ somno visa fuerant, portenderentur, alteruter consulum fata impleret] *Somnio visa fuerant* Flor. Voss. 2. Leid. 1. et Lov. 3. sollempni scribarum variatione. Vide ad ii. 36. § 4. ad ix. 9. § 14. Viros doctos ad Sueton. Cæs. c. 45. et Aintzen. ad Aur. Vict. de Vir. Inlustr. c. 7. § 10. 'Per somnum videre' dixit. Justin. i. 4. 'Per somnum vidit, ex naturalibus filiae vitem enatam:' 'per quietem videre,' quod tantumdem valet, i. 9. 'Per quietem vidit, fratrem suum Smerdim regnaturum:' et Curtius ix. 8. § 26. 'Per quietem vidisse se exponit speciem draconis:' 'in quiete videre' Livius xxi. 22. 'in somnis videre' Valer. Max. i. 7. ex. ext. 10. 'Vidit in somnis comitem suum orantem:' ubi vide Vorstium, et Torren-

ut et ad ii. 4. ex. 5. Apud Cicero- nem locutio illa sæpius occurrit. *Somno visa erant* Lov. 4. *somno visa fuerat* Gaertn. Tum *portenderetur* Leid. 1. Lov. 1. et Harl. 1. *partenderetur* Flor. *portenduntur* Gaertn. Deinde *alterutrum consulum* Voss. 2. et Lov. 3. *alterius consulum* Hav. et a m. pr. Port. in quo tribus ultimis prioris vocis literis notæ adjectæ indicant, librarium emendandum censuisse *alter consulum*. Tandem *facta impleret* Lov. 1. 5. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. de quo scribarum lapsu vide ad iii. 40. § 9. *Facta in plebe* Flor. *fata impleret* Hav. Liv. i. 7. 'Accipere se omen, inpleturumque fata, ara condita atque dicata, ait.' Paulo ante *simul* deficit in Lov. 2. Tum *ex eis*, pro *extis*, legunt perperam edd. ante Mediolan. 1505. cujus lectionem *extis* deinde Aldus recepit.

§ 12 *Responsa aruspicum insidenti jam animo tacitæ religioni congruerunt]* *Aruspicum responsa* Lov. 2. *responsa auruspicum* Lov. 2. 3. et Port. *aurispicum* Lov. 5. *arispicum* Leid. 1. *haruspicum* Flor. Vide Corte ad Sall. Cat. c. 47. § 2. et ad Plinii Ep. ii. 20. § 4. quæque notantur hoc lib. c. 9. § 1. De vera orthographia vocis vide Voss. in Etym. Ling. Lat. et Dausquei. in Orthogr. utrumque in voce 'Aruspex.' Hinc *tam*, pro *jam*, Voss. 2. et Leid. 1. Vide ad Livii xxi. 11. § 12. Deinde *taciti* Hav. Præterea *congruerentur* Harl. 2. Mox *trinisque*, pro *tribunisque*, Harl. 1. Hinc *vocula* et *exsulat* a Port. et Hav. quorum prior etiam *impiis*, pro *imp'iis* id est *imperiis*, præfert. *Etiā peritis* habet Flor. a m. pr. *etiā peritis* a m. altera. Vox autem *Deum* deficit in edd. Rom. 1472. et Parm.

Ne mors voluntaria consulis exercitum in acie terreret] *Mors vol. alterius consulum* Port. Gaertn. et Hav. *mors vol. consulis alterius* Lov. 2. *mors vol. consulum* Voss. duo, Leid. 2. et Lov. 1. 3. ac 5. de quo lapsu vide ad x. 10. § 2.

Insuper in acie Port. et Hav.

§ 13 *Comparant inter se, ab utraque parte cedere Romanus exercitus cepisset*] *Comparavit inter se* Lov. 4. Tum *ab utraque parte* Leid. ambo, Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Vide paullo ante ad § 10. et hoc lib. c. 10. § 8. etiam ix. 40. § 8. et x. 19. § 9. Hinc *exercitus Romanus* Lov. 2. Vide ad c. 2. § 4. Sed nihil interesse puto. Tandem *exercitus cum cepisset* fragm. Hav. a m. sec.

Inde se consul devoveret pro populo Romano Quiritibusque] *Sese consul dev.* Lov. 3. *sese consules devoverent* Voss. 2. *consul devoveret*, pronomine omisso, Leid. 1. *se consul devovere* Gaertn. et fragm. Hav. *se consul devovisset* Harl. 2. Deinde *pro populo Romano Quiritibus*, sine conjunctione *que*, Lov. 1. et Klockian. quomodo hic absque vitio scriptum esse, testatur Brisson. de Formul. l. i. p. 62. At reliqui copulam *que* servant, licet in aliis quidam eorum aberrant. Nam *populo Romano Quiritibusque*, neglecta præpositione, legunt Lov. 3. et Gaertn. *pro bello Romano Quiritibusque* Lov. 2. De hoc errore vide ad xxxviii. 58. § 6.

§ 14 *Agitatum etiam in consilio est*] Ita, *pro in concilio*, Gronov. scribendum monuit xliv. 2. § 5. eamdemque lectionem a. 1665. in contextum recepit, cujus auctoritatem recte Hearne secutus est. Neque aliter, uno Gaertn. excepto, præferunt codd. mei, nisi quod *Agitatumque etiam in consilia est* habeant Port. a m. pr. et Hav. *in consilio* etiam edd. Rom. 1472. et Parm. pro quo postea demum *in consilio* substitutum est.

Ut, si quando unquam severo ullum imperio bellum administratum esset, tunc uti] Vide in eadem sententia posita, cum unum sufficeret, *ut et uti*. Quod si bene habet, certum indicium est, auctores non tam anxie locutos: quemadmodum id quoque, quod continuo sequitur, in accusativo ait,

‘quod adversus Latinos bellandum erat.’ Reliqua, quæ sequuntur, in nominativo dixisse videtur. Quamquam, ubi eam distinctionem incipias, merito hæsites: neque enim satis clarum est. *Glar.* Malim *tunc utique*, quod est, ‘tunc omnino,’ ‘tunc maxime:’ alioquin vacet necesse est aut *ut*, aut *uti*. Sigon. Hæc est omnium Mss. codd. et editorum scriptura. Contra tamen censet aut legendum *tunc utique*, aut alterutram particulam demandam Sigonius. Falso: nam tales particulæ sæpius in prolixiore sententiæ tractu iterantur. Sic reperi xxx. 43. in Pal. 1. ac 2. Mss. *ut uti prætor Romanis hiis imperaret*. Gebh. *Ut vacat*, quemadmodum sæpe alibi. Vide quæ ad Florum ii. 6. § 19. notata sunt. Adde Livium v. 21. leg. 6. § 1. D. de Contrah. Emt. Malasp. ad Cic. ad Attic. iii. 5. et Gronov. ad Liv. iii. 64. *Duk.* Utramque particulam *ut et uti* constanter agnoscunt omnes scripti; quare posterior cum Sigonio in *utique* mutanda non est, neque Glareano mirum esse debuerat, ambas in eadem sententia poni, aut inde efficiendum erat, auctores non tam anxie locutos esse. Sæpe enim scriptores perspicuitatis causa particulam *ut* repetiisse, cum inter illam et verbum ad eam referendum multa interjiciuntur, soliti fuerunt; quod inprimis Livio familiare est. Vide ad xxii. 11. § 4. Pro ea autem loco posteriori hic usurpatur *uti*, quemadmodum illo lib. xxii. c. 11. ‘Edictoque proposito, ut, quibus oppida castellaque immunita essent, uti in loca tuta commigrarent:’ ita enim ex optimorum codd. fide ibidem legendum videtur. Contra pro ea priori loco *uti* adhibetur iii. 64. ‘Hitum uti, quos sibi collegas cooptassint, ut illi legitimi eadem lege tribuni plebei sint.’ Ceterum *severo illi imperio bellum* Flor. pro quo manu altera factum est *illud*. Tum *adminis-*

tratum esse Gaertn.

Disciplina militaris ad priscos redigeretur mores] Nec pejus foret exigeretur. Suetonius Julio c. 65. 'Non enim ubique ac semper, sed cum hostis in proximo esset, coërebat, tum maxime exactor gravissimus disciplina.' Tiberio c. 19. 'Disciplinam acerrime exegit.' J. F. Gron. Non moveo redigeretur. 'Redigere' ubique dicitur de rebus quæ in pristinum statum restituuntur. Cæsar B. Civ. 1. 76. 'Rem ad pristinam bellirationem redegit.' Liv. III. 9. 'Quam placatam reconciliatamque Patribus de integro in antiqua redigeretur mala.' Florus II. 18. § 11. 'Redacto in disciplinam milite.' Suet. in Aug. c. 35. 'Senatorum adfluentem numerum deformi et incondita turba ad modum pristinum et splendorem redegit.' Duk. *Disciplina militari* Leid. 2. Tum *reduceretur* Voss. 1. Lov. 1. 5. Port. et Hearnii Oxoniensis N. in marg. Vulgatum, pro quo stant alii codd. mutare non sustineo.

§ 15 *Curam acuebat, quod adversus Latinos bellandum erat]* Cura acuebat Lov. 2. Tum *adversus Latinos bellum erat* Lov. 5. Mox moribus ac morum genere Gaertn. Ceterum incertum putat Glareanus, ubi majori inter-punctione distinguendum sit. Illos tamen sequi malo, qui eam voci congruentes subjiciunt, priora præcedentibus *adversus Latinos* cohærere existimantes.

Collegæque iisdem præsidiiis, sæpe iisdem manipulis permixti fuerant] Collegæ æque Lov. 2. et 3. collegæque fragm. Hav. Deinde voces *præsidiiis*, sæpe iisdem deficiunt in Voss. utroque, Leid. utroque, Lov. 1. 3. et fragm. Hav. Cui errori causam præbuit τοῦ iisdem repetitio: voces tantum sæpe iisdem non adparent in Hav. Paullo ante *centuriones centurionibus* Lov. 2. Port. et Hav. dictionibus alio ordine propositis, quod magis convenire forte existimarunt, quod eodem

ordine præcedat 'milites militibus,' et mox sequatur 'tribuni tribunis:' quasi id variare Livio integrum non foret.

§ 16 *Ne quo errore milites caperentur]* Neque errore Flor.

CAP. VII. § 1 *Inter ceteros turma-rum præfectos]* Inter ceteros Lov. 4. Tum *pugnarum* Lov. 5. et Port. in contextu. Deinde *præfectis* Leid. 1. *præfectos* Port. In verbis proximis *missi*, pro *dimissi*, Hav. Vide ad XXXVIII. 13. § 10. Tum *supra castra hostium*, pro *super*, Leid. 2. et ed. Parm. Vide quæ notantur ad XXIII. 36. § 6.

Ut vix teli jactu ab statione proxima abesset] Pall. codd. Mss. tres ita ut *vix teli jactu*. Gebh. Particulam ita addidimus ex Thuan. tribus Pall. duobus Voss. Helm. *evasis ita, ut vix*. J. F. Gron. Eandem particulam defendunt ex meis Flor. Voss. duo, Leid. duo, Lov. quinque, Harl. 1. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et omnes Hearnii Oxon. Tum *teli ictu* Voss. 1. et Leid. 1. sed ambo a m. pr. in utroque enim superscriptum est *jactu*. Vide ad XXVI. 40. § 10. *Jactu* nunc quidem exstat in fragm. Hav. sed in fine ejus vocis erasa penitus est litera, ut olim *jactus* sive *jactum* scriptum fuisse videatur. Deinde a statione proxima Gaertn.

§ 2 *Præerat Genutius Metius]* Quidam ex Valerio Max. II. 7. ex. 6. restituerunt *Geminus*; at hand scio, quam bene. Neque enim codicum fides magnopere me movet vel hujus vel illius auctoris. Glar. Meminit hujus etiam Valerius. Sic *Geminus Metius* vet. lib. Sigon. Expresse ita *Geminus Metius* vocat hunc Pal. 2. In Pall. 1. ac 3. *Geminus* appellatur. Andreæ editioni *Genutius*. Campani *Gemnius*. Gebh. Flor. *Geminus Mæcius*. Rott. et Helm. *Geminus Mettius*. Voss. uterque *Geminus Metius*. In quo consentiunt, id non videtur insuper habendum: etsi apud Valerium

Maximum quoque *Geminio Metio*. J. F. Gron. *Geminus Metius* Leid. 2. Lov. 1. 3. Klockian. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. *Geminus Mecius* Lov. 3. *Geminus Mecius* Leid. 1. *Genuti Metius* Harl. 2. *Gemicus Metius* Lov. 2. Reliqui *Geminus Metius*, quomodo primus Aldus edidit; licet autem in seqq. *Genutius* retinuerit, atque inter errata hoc loco ita etiam emendandum docuerit, recentiores tamen *Geminus* servarunt. *Geminus*, quod tot libris, et quidem plebisque optimis, defenditur, in contextum recepi; quamvis in his aliquid mutare anceps sit, quod nomen apud Latinos alia, quam apud Romanos, ratio sit. Vide ad I. 49. § 9. *Metius* etiam vocatur apud Oros. III. 9. 'Manlius enim Torquatus filium suum, juvenem victorem, interfectoremque Metii Tusculani, nobilis equitis, et tum præcipue provocantis atque insultantis hostis, occidit.' Paulo ante *Tusculani ierant* Lov. 2. sed ibi illud ï initio vocis *erant* adcrevit ex fine præced. dictionis. Vide ad v. 37. § 7.

Vir tum genere inter suos, tum factis, clarus] Vox vir deficit in Leid. 2. *vi tum* genere præfert fragm. Hav. a m. pr. *virtutum genere* Hav. *vir tamen genere* Voss. 2. et Lov. 3. Vide ad xxii. 17. § 5. *Vir cum genere* Voss. 1. Lov. 4. et Gaertn. Vide ad vi. 23. § 3. *Vir cum gemine* Flor. a m. pr. pro quo deinde emendatur *germine*. Præterea *fatis* Leid. 1. Vide ad III. 43. § 9.

§ 3 *Omnes inter se, utique inlustres viri, noti erant*] *Uti illustres* Lov. 2. *Tum noverant* Harl. 2. omnesque edd. usque ad Medioli. 1505. Vide ad xxiii. 29. § 16.

§ 4 *Unane, ait, turma Romani cum Latinis sociisque bellum gesturi estis*] *Unave* Lov. 5. Vide ad v. 28. § 5. *Tum turma Romanorum* Voss. 2. a m. pr. Deinde *cum Latinis sociis*, omisa conjunctione *que*, Lov. 3. Mox

quid intra consules, pro interea, Voss. 2. et Lov. 3. Vide mox ad § 7.

§ 5 *Aderunt in tempore*] *Aderunt et tempore* Harl. 2. et priscae edd. pro quo recte *in tempore* substitutum est Medioli. 1505. et ita reliqui codd. Recte: *in tempore* est 'tempore comodo,' 'opportuno:' quæ locutio Livio familiarissima est. II. 47. 'Spreta in tempore gloria interdum cumulatior redit.' c. 48. 'Ni K. Fabius in tempore subsidio venisset.' IV. 40. 'Consulem aut in tempore pugnam inisse, aut firmasse subsidiis aciem.' IX. 23. 'Et in tempore magister equitum hostium terga invadit.' c. 37. 'Telum aliud occultum scituros in tempore.' XXI. 25. 'Se in tempore et sine ignominia servasse exercitum:' ubi etiam quædam exempla vide. XXXII. 16. 'Nuncios mittebat, se in tempore adfuturum.' XXXIII. 18. 'In tempore mille Achæi pedites cum centum equitibus supervernerunt.' c. 19. 'In tempore Punicum bellum terminatum erat.' XXXIV. 18. 'Nisi in tempore subventum foret.' c. 29. 'In tempore Quinctio rex Eumenes et classis Rhodiorum supervernerunt.' Vide quæ notavi etiam ad Silli Ital. XI. 8. Omisa præpositione, *tempore* est apud Ovid. Epist. Her. IV. 109. 'Tempore abest, aberitque diu Neptunius heros.' Utrumque etiam Græcis in usu fuit, vel τῷ καιρῷ, ut apud Euang. Marc. XII. 2. Καὶ ἀπέστειλε πρὸς αὐτοὺς τῷ καιρῷ δούλον' vel ἐν καιρῷ apud Lucam Euang. XII. 42. Διδόναι ἐν καιρῷ τὸ σιτομέτριον. Καρὸς enim temporis opportunitatem notat. Auson. in ludo septem Sapient. 'Et Pittacum dixisse fama est Lesbium Γίγνωσκε καιρόν. Tempus ut noris, jubet. Sed καρὸς iste tempestivum tempus est.'

Et cum illis aderit Jupiter ipse, fœderum a vobis violatorum testis] Pall. duo 1. ac 3. *et tum aderit Jupiter*. Gebh. *Tecum illis aderit Jup.* Flor. *et cum aderit Jup.* Leid. 1. *et tum ade-*

rit *Jup. Lov. 3. et cum illis erit Jup. Voss. 1. ac Lov. 5. et cum illis Jup. Leid. 2. ac Lov. 1. et Jupiter, reliquis omissis, Voss. 2. Mox voces a vobis non comparent in Leid. 1.*

§ 6 *Efficiemus profecto, ne nimis acies vobis et collata signa nobiscum cordi sint* [Vet. lib. *ne quid minus, quam acies vobis, &c. Sigon.* Redolet hæc lectio [*ne quid minus, quam acies*] officinam Sigonii, quam tamen ipse non infitatur. Pall. duo, item totidem edd. priscæ *ne nimis acies vobis et collata signa, &c. Gebh.* Quicquid bonorum codd. videre licuit, *ne nimis acies vobis et collata signa nobiscum cordi sint.* Quod quidem longe antefero vulgato commento libri Sigoniani. Cicero ad Fam. vii. 16. 'Quod in Britannia non nimis φιλοθέωρον te præbuiſti, plane non reprehendo.' In Verrem ii. 28. 'Monet hominem, ne nimis iudicio sacerdotis et causæ confidat.' J. F. Gron. Quæ lectio Sigonio, eadem etiam Hearnio obvia fuit in Oxon. B. et L. 2. Sed eandem in nullo meorum inveni; quamvis tamen pauci quidam non longe ab ea discedant. Nam *efficiemus, ne quid profecto minus acies* legunt Lov. 5. et Port. *efficiemus, ne quid profecto ne minus acies* Hav. *efficiemus, ne quis profecto nimis acies* Leid. 2. et Voss. 1. *efficiemus profecto, ne quis nimis acies* Lov. 1. *efficiemus profecto, ne quid nimis acies* Gaertn. quæ lectio non displiceret, si plures aut integrioribus codd. eam probarent. Eleganter enim τὸ quid additur particulæ *ne* per pleonasmum, etiam apud Livium. Ita iii. 21. 'Patres quoque, ne quid cederent plebi, et ipsi L. Quinctium consulem reficiebant.' XLII. 24. 'Deprecaretur senatum, ne quid communibus inimicis criminantibus se crederent;' et alibi. Huc etiam pertinet *ne quid nimis* apud Terent. in Andr. i. 1. 34. Deinde *signa nobis concordia sint* Leid. 1. De locutione 'cordi esse' vide ad xxx. 17. § 12.

Signa nobiscum cordi essent Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *Verba hic quoque efficiemus* desunt in Klockian. Paullo ante *ad societatem vestram* Gaertn. et fragm. Hav. *ad satietatem nostram* Voss. 2. Lov. 3. 5. et Hav.

§ 7 *Ad ea Geminus, paullulum ab suis eo provectus* [Gemi Lov. 1. Gemitus Harl. 2. Gemitus Lov. 2. et Hearnii Oxon. L. 1. cuius codex L. 2. præfert *Geminus*; neque aliter etiam Voss. duo, Leid. 1. Lov. 3. 5. Harl. 1. Flor. Klockian. et fragm. Hav. Vide ad § 2. Tum *paullulum* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. Harl. 1. Gaertn. et fragm. Hav. *paullo* Leid. 2. Lov. 1. 5. Port. et Hav. Hinc a suis Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Gaertn. et fragm. Hav. Deinde *eo provectus* primum inveni in edd. Jac. Gronovii, sive ita edi voluerit, sive lectio illa ex errore operarum admissa sit; quod eo verisimilius videtur, quod nullam mutationis rationem in notis proposuerit, et non tantum equo servant omnes priores excusi, sed et Leid. duo, Flor. Lov. quinque, Harl. ambo, Klockian. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Ex reliquis codd. nihil variantis lectionis adferitur, licet collati sint cum ed. Clerici, qui Jac. Gronovii scripturam recepit. Infra xxiii. 47. 'Provectusque ante stationes equo, Tauream nomine compellavit;' unde etiam patet, neque lectionem Leid. 2. *profecus* recipiendam esse: hoc lib. c. 38. 'Quum, turma una longius provecta, acceperant, impedimenta Romanorum procul ab armatis stare.' Sæpe autem eas voces in Mss. commutari, videbimus ad xxi. 2. § 4.

Dum dies ista venit, qua magno conatu exercitus moveatis [Idem codd. Pall. duo Mss. *exercitus moveritis*. Gebh. Ita et Voss. 2. et Lov. 3. Præterea *ista dies venit, qua magno conatu* alio ordine fragm. Hav. *dies iste venit, qua magno conatu* Lov. 5.

dies ista venit, quā magno conatu Lov. 3. *dies ista venit, antequam magno conatu* Lov. 2. *dies ista venit, qua magno conato* Flor. Vide ad i. 15. § 7. Mox *intra*, pro *interea*, Voss. 2. et Lov. 3. Vide paullo ante ad § 4. Tum *ingredi*, pro *congrēdi*, edd. Rom. 1472. et Parm.

Nostro duorum jam hinc eventu certatur, quantum eques Latinus] *Nostrum duorum* Lov. 4. et Neapol. Latinii. Male. Vide ad vii. 40. § 9. *Utero duorum* Gaertn. *nos duorum* Flor. Tum *hinc* deficit in Lov. 2. Deinde *quantum equis Latinus Romano præstet* Hav. *præstat* Lov. 4. *præstetur* Gaertn. Vide ad xxxix. 22. § 8.

§ 8 *Seu detractandi certaminis pudor*] *Detractandi* Flor. Voss. 2. Leid. 1. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et ed. Parm. Vide infra notata ad xxxiv. 15. § 9. Mox *inexsuperabilis vis facti*, pro *fati*, Leid. 1. Harl. 1. et Flor. a m. pr. Vide ad iii. 40. § 9. et mox hoc cap. ad § 12. *Inexsuperabilis facti* Gaertn.

Præceps ad id certamen agitur, quo, vinceret, an vinceretur] *Ad id præceps cert. agitur* Port. Et ita etiam Lov. 5. nisi quod *præces* habeat. *Præces in cert. agitur* Hav. *præceps adit cert. agitur* fragm. Hav. Præterea quod *vinceret, an vinceretur* Flor. Vide ad xxxvi. 33. § 3. *Quo veniret, an vinceretur* Leid. 1. *quo vinceret, aut vinceretur* Neapol. Latinii. Non probo. Supra iv. 40. 'Desertus sis, an deserueris consulem exercitumque? victi denique simus, an vicerimus?' v. 28. 'Adeo ut in incerto fuerit, et apud ipsos exercitus et Romæ, vicissem, victine essent.' Ita sæpe altera dubitandi particula subprimi solet. Vide ad lib. ii. cap. 8. § 8. et Cortium ad Plinii Ep. iii. 10. Tum *inter se*, pro *interesset*, Klockian. Paullo ante *oblitus itaque imperii consulum edicti*, reliquis omissis, Lov. 1.

§ 9 *Spatio, quod parvi interjacebat campi, adversos concitant equos*] Mss.

habent quod vacui interj. campi; non parvi campi. Gelen. Præter Harl. 2. parvi defendentem, reliqui omnes vacui campi probant. Neque aliter legunt edd. Rom. 1472. Parm. Tarvis. utraque, ac quædam aliæ. Silius Ital. iv. 273. 'vacuo posebat prælia campo.' Deinde *adversus concitantem equos* Flor. *adversus concitant equos* Voss. 2. *aversos concitant equos* Port. et Hav. Vide ad ii. 31. § 6. Paullo ante *militibus*, pro *equitibus*, Hearnii Oxon. C. quod forte ex interpretatione profluxit. Vide ad x. 29. § 10. Dein *velut spectaculum sumotis* sine præpositione Flor. Infra xxiii. 47. 'Jam Romani ad spectaculum pugnae ejus frequentes exierant.'

Metii trans cervicem equi elapsa est] *G. Metii* Port. quasi vellet *Geminii*, aut *Gemini Metii*. Sed *C. Metii* Gaertn. et Hav. *Mæcii*, vel *Mecii* Flor. Leid. 1. Lov. 5. Harl. 1. et Gaertn. Vide ad § 2. Præterea *lapsa est* Flor. Male. Neque melius paullo ante *subter galeam*, pro *super*, ed. Mogunt. aliæque paucæ. Vide ad cap. 9. § 5.

§ 10 *Quum prior ad iterandum ictum Manlius consurrexisset*] *Cum surrexisset* Lov. 1. *concurrisset* Lov. 2. quasi nempe 'consurgere' hand recte de uno dici posset. At ita xlv. 7. 'Consurrexit consul, et, jussis sedere aliis, progressusque paulum, introeunti regi dextram porrexit.' Ita 'consalutare' pro salutare in Instravi ad i. 7. § 1. 'conlaudare' ad vii. 41. § 3. Ejus autem generis similia sæpe occurrunt. Mox *in aures equi*, pro *inter*, Leid. 2. et Lov. 5. Vide de hoc errore ejusque origine ad xxxviii. 57. § 6. Tum *confixit*, pro *fixit*, unus Hav.

Ad cujus vulneris sensum quum equus, prioribus pedibus erectis] *Sensus* Hav. *a cujus vulneris sensu* Lov. 4. et ita Flor. a m. sec. quum *a cujus vulneris sensum* antea scriptum fuisset. Illud

autem a sensu exponi posset 'ob sensum.' Vide ad xxiv. 30. § 1. Reliqui tamen vulgatum servant, quod et ipsum probum est. Deinde sequens vox *quum*, sive *cum*, deficit in Port. quam intercepta similitudo ultimæ syllabæ vocis præced. Hinc *equis* Lov. 1. et 5. *equum* Gaertn. [Tum *pedibus ereptis* Lov. 1. frequenti librariorum lapsu. Vide ad iii. 5. § 7. Mox *caput* non adparet in Hav. *extruxit* autem, pro *excussit*, est in fragm. Hav. Curtius iii. 11. 'Jamque, qui Darium vehebant, equi, confossi hastis et dolore efferati, jugum quater, et regem curru excutere cœperant.' Silius ix. 595. 'Exstimulata gravi sese fera tollit ad auras Vulcanere, et erectis excussam cruribus alte Pone jacit volvens reflexo pondere turrim.'

§ 11 *Cuspide parmaque innixum, adtollentem se ab gravi casu*] *Parma cuspideque innixum* Lov. 4. *cuspide parmaque innixum* Voss. 2. et fragm. Hav. Hinc *tollentem se* Voss. 2. Leid. duo, Lov. 2. 3. et fragm. Hav. *attollentemque se* Flor. a m. sec. Lov. 4. et Hav. *tollentemque se* Hearnii Oxon. N. in margine. Livius x. 36. 'Manus ad cælum adtollens.' Silius x. 259. 'Sic ait, atque ægrum cœptanti adtollere corpus Arduus insurgens totum permiscuit ensem.' Præterea a *gravi casu* Leid. 2. Lov. 1. 4. Gaertn. et fragm. Hav. qui iidem codd. ultimo tamen excepto, mox etiam præferunt a *jugulo*. A *gravi casu* etiam editi usque ad Gronov. a *jugulo* autem iidem Aldo antiquiores.

Ita ut per costas ferrum emineret, terræ adfixit] *Ita ut hastæ ferrum* Lov. 2. *ita ut costas ferrum* Leid. 1. vox *ferrum* deficit in Port. Tum *immineret* Harl. 2. et fragm. Hav. *eminus* Flor. a m. sec. *emitteret* Lov. 2. 4. et Neapol. Latini. Sed nihil muto. Quod Livius 'eminere,' Silius dixit 'exstare' vii. 627. 'Exstabat fixo quod forte cadavere ferrum.' Dein-

de *terræ* omittitur in Lov. 4. Male. Supra iv. 19. 'Adsurgentem ibi regem umbone resupinat, repetitumque sæpius cuspide ad terram adfixit.' xxix. 2. 'Circa regem pilo terræ adfixum.'

§ 12 *Spoliisque lectis ad suos revec-tus*] *Spoliis lectis* Lov. 1. Deinde ad *suos revec-tis* Lov. 2. et Leid. 1. Mox *ut castra*, pro *in castra*, Port. Tum *deinde*, pro *inde*, Harl. 2. et edd. Frobeniana 1535. antiquiores. Vide ad Livii xxxvi. 24. § 10. Insuper ad *prætorem*, pro ad *prætorium*, Lov. 4.

Ignarus fati futuri, laus an pœna merita esset] Malui sequi veterem lectionem, nempe sic: *ignarus facti futuri, laus an pœna merita esset*. Gelen. *Ignarus facti futuri* vet. lib. At *fati* malim, hoc sensu: *ignarus fatalis futuri supplicii*, sive *laus*, sive *pœna* a se *merita* esset. Sic etiam ante hoc cap. 'Præceps ad id certamen agitur, quo, vinceret, an vinceretur, haud multum interesset.' Et 'Movet juvenis animum inexcuperabilis vis fati.' Sigon. *Ignarus fati futuri* verissime habent Pall. duo, nisi quod τὸ *que* culpa librariorum non nihil divulsum sit. Paulo superius 'Movet ferocem animum juvenis seu ira, seu detrectandi certaminis pudor, seu inexcuperabilis vis fati.' Male ergo vetustiores edd. *ignarus facti futuri, quæ laus an pœna merita esset*. Gebh. *Facti* defendunt Gelenius, Doujatius, et Hearnius. Non scio, quomodo defendi possit. 'Nescius' et 'ignarus fati' vel 'futuri' nusquam non leguntur. Virgil. *Æn.* x. 501. 'Nescia mens hominum fati sortisque futuræ.' 'Fatum' et 'factum' sæpissime permutari, notum est. Duk. *Ignarus facti futuri, quæ laus an pœna* Leid. duo, Harl. 1. Klockian. Gaertn. et edd. Rom. 1472. ac Parm. *ignarus facti futumquæ, laus an pœna* Flor. *ignarus facti futuri, quæ laus an pœna* Lov. 4. et fragm. Hav. *ignarus fati futuri, quæ laus an*

pœna Harl. 2. et Hav. *ignarus fati futuri, laus an pœna* Lov. 2. *ignarus futurique, laus an pœna* Voss. 2. Eadem lectio, quæ Gelenio, placuit etiam Doujatio, qui hoc argumento illam defendebat, quod 'fatum' a 'futuro' non differat; at 'factum' ac 'futurum' recte obponantur. Verum 'fatum' et 'futurum' hic non obponuntur, sed conjunguntur eodem modo, quo 'fatum' et 'sors futura' in loco Virgilii a Dukero laudati. 'Factum' autem et 'factum' infinitis locis in libris scriptis commutantur. Vide hoc cap. ad § 8.

§ 13 *Ut me omnes, inquit, pater, tuo sanguine ortum vere ferrent*] Pall. duo, *ortum referrent*. Pal. 2. *ortum vere referrent*. Gebh. *Ortum referrent* Voss. dno, Leid. 2. Lov. 1. Harl. 1. et Hav. *ortum vere referrent* Lov. 2. Port. Gaertn. et Hearnii Oxon. B. Sed prima syllaba *roû* referrent adscita est ex fine vocis præced. Vide ad xxxvii. 41. § 5. 'Ferre' hic est dicere, prædicare. Vide ad iv. 45. § 8. *Ortum vere ferant* Oxon. C. apud eundem Hearnium.

Equestria hæc spolia capta ex hoste cæso porto] *Eques tria hæc spolia*, voce una perperam in duas divisa, Lov. 1. et 2. Tum vox *capta* deficit in Harl. 2. Port. et Hav. Præterea alio ordine *ex cæso hoste* Harl. 2.

§ 14 *Extemplo, filium aversatus*] *Adversatus* Voss. 2. Leid. 2. Lov. 1. 3. 5. Gaertn. et fragm. Hav. solita scribarum aberratione. Vide ad iii. 12. § 9. c. 50. § 5. iv. 12. § 8. vii. 41. § 6. hoc lib. c. 12. § 1. et Burmann. ad Ovidii Fast. i. 5. Mox *avocari*, pro *advocari*, Lov. 2. quæ et ipsa verba sæpe confunduntur. Vide ad i. 6. § 1. iv. 61. § 3. vii. 2. § 11. hoc lib. c. 23. § 11. et aliis locis.

§ 15 *Quandoquidem, inquit, tu, T. Manli*] Voss. recentior, *quando, inquit*. Sed Flor. Rott. Voss. 1. *quandoque, inquit*. Id haud dubie Livianum. Vide ix. 10. J. F. Gron. *Quan-*

do, inquit Leid. 2. Lov. quinque, Port. Gaertn. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. ac B. *quandoque, inquit* Leid. 1. quæ lectio quidem superest etiam in Voss. 1. ut Gronov. monuit; ultimæ tamen syllabæ *que* adjectæ postea sunt notæ, quibus librarii indicant, aliquid perperam exaratum atque inducendum esse: ut in eo quoque a m. sec. emendatum sit *quando, inquit*. Quod servari posset, quum passim *quando* pro *quandoquidem* apud Livium occurrat. Vide ad xl. 9. § 1. Quum tamen id, quod Gronovius probavit, ab integrioribus codd. defendatur, etiam verius esse existimo; præsertim quoniam Livius illud *quandoque* sæpius hoc sensu usurparit. Vide ad i. 24. § 3. et c. 30. § 4. Præterea *tu, inquit, T. Manli* Lov. 4. *inquit, tu, L. Manli* fragm. Hav.

Neque majestatem patriam veritus, adversus edictum nostrum] *Majestatem patriæ* Voss. 1. et Lov. 1. *majestatem patris* Leid. 2. 'Paterna majestas' dicitur Justin. x. 2. 'Pœnas parricidii Diis paternæ majestatis ultoribus dedit.' *Nec majestatem patriam* Lov. 4. Deinde *adversus dictum nostrum* Leid. 2. quomodo etiam peccatum erat in uno cod. vii. 35. § 2. Vide etiam ad ix. 14. § 2. At supra dixit c. 6. 'Edicunt consules, ne quis extra ordinem in hostem pugnaret.' *Edictum* autem prætoris et imperatoris esse, observat Donat. ad Ter. Eunn. iv. 7. 36. Mox *in hoste pugnasti* Harl. 2. et edd. vett. usque ad Mediol. 1505. quæ *in hostem* restituit, quemadmodum non tantum eam secuti editores receperunt, sed et reliqui codd. præferunt. 'In aliquem pugnare' Livio familiarissima est locutio, passim apud eum obvia.

§ 16 *Qua stetit ad hanc diem Romana res*] *In qua stetit* Lov. 3. Male. Supra iv. 40. 'Hæc pro virtute tua fideque, qua una hoc bello respublica stetit, dicenda tibi sunt hodie:' ubi alia exempla vide. Eunnus in Fragm.

p. 127. 'Moribus antiquis res stat Romana vireisque.' Deinde usque ad hanc diem Voss. 2. Lov. 3. et Hearnii Oxon. N. in margine: quod ex glossatoris interpretatione natum esse, nullus dubito. Sæpius enim ad pro 'usque ad' a Livio aliisque usurpari solet. Exempla vide ad Epit. Liv. lib. cii. Insuper ad hanc diem Romanam persolvisti Flor.

In eam necessitatem adduxisti, ut aut reipublicæ mihi, aut mei meorumque obliviscendum sit] In hanc necess. Port. et Hav. Tum aut reip. inde, aut mei Voss. 2. et Lov. 3. aut reip., aut mei fragm. Hav. Deinde mei meorumve Harl. 1. mei meorum Leid. 1. Lov. 5. et Harl. 2. Tandem obliviscende sit Lov. 2.

§ 17 Nos potius nostro debito plectemur] Tò debito etiam ed. Tarvis. præfert: forte legendum nostro merito plectemur. Ms. habet nostro delicto. Klock. Nostro debito est in edd. antiquioribus, pro quo Mogunt. Aldus, omnesque recentiores nostro delicto substituerunt; quod mihi itidem in omnibus codd. scriptis obvium fuit, nisi quod alio ordine delicto nostro sit in uno Lov. 2. Id vero probum est, quare suam Klockio conjecturam relinquo. Præterea plecterem Lovel. 5.

§ 18 Quum ingenita caritas liberum, tum specimen istud virtutis] Tum ingenita caritas Voss. duo, Lov. 1. 2. 3. 5. et Port. Vide ad vi. 23. § 3. Tum ingenti caritas fragm. Hav. a m. pr. pro quo deinde emendatum est tum ingens caritas. Male. Infra xli. 18. 'Ne in metu quidem feritatis ingentæ oblitī, sæviunt in prædam.' Tum caritas liberorum Lov. 2. Sed vide ad xxii. 22. § 5. Deinde te speciem istam virtutis Flor. a m. pr. pro quo interpolatum deinde est te specie ista virtutis. Speciem etiam perperam ed. Parm. Vide ad xxxviii. 17. § 19.

Deceptum vana imagine decoris in te

movet] Una imagine Lov. 1. a m. pr. et quædam ex antiq. edd. sollemni aberratione. Vide postea hoc lib. c. 27. § 2. Tum decoris mei Voss. 2. et Lov. 3. Deinde moveret Lov. 2. Vide ad xxxix. 52. § 6. Monet Voss. 2. Vide ad xxxv. 35. § 5.

§ 19 Sed quum aut morte tua sancienda sint consulum imperia] Si cum aut morte tua Lov. 3. Sed aut cum morte tua ed. Rom. 1472. Sed aut cum morte sua Parm. Tum sentienda Voss. 2. Lov. 2. 3. Harl. 1. et fragm. Hav. sancienda Lov. 4. Vulgatum rectum est. Liv. xxv. 14. 'Nisi imperatoris et ejusdem hospitis prodiit capite ac sanguine fœdus cum hostibus sanxisset.' Curtius x. 8. 'Monere non destitit, jus imperii Perdiccæ morte sancendum esse.'

Ne te quidem, si quid in te nostri sanguinis est] Ita edidit Jac. Gronovius, testatus ad ii. 16. § 9. patrem ita legendum censuisse, licet nec te quidem in omnibus scriptis repererit. Sane mihi etiam illud nec te quidem constanter occurrit non modo in prioribus excusis, sed insuper in omnibus scriptis codd. Vide ad i. 10. § 3. et locis ibi enumeratis, in quibus nec quidem, pro ne quidem, perperam Mss. præferunt: adde iii. 63. § 10. v. 5. § 1. c. 38. § 9. vi. 12. § 8. c. 18. § 4. c. 26. § 5. viii. 32. § 13. c. 33. § 12. ix. 3. § 3. c. 4. § 16. illis vero, qui simili errore loca scriptorum liberarunt, Gronov. ac Burmann. ad Suet. Tiber. c. 15. et Cortium ad Sall. Jug. c. 51. § 5. Præterea nec te siquidem Hav. Tum si quid uite nostre sang. est Lov. 5. si quid nostri in te sang. est Harl. 2. Mox recurrere censeam Lov. 3. recusare censeam fragm. Hav. Hinc qui disciplinam Lov. 3. quid disciplinam Voss. 2. quin deficit in Leid. 2. Insuper alio ordine tua culpa edd. Rom. 1472. et Parm. quæ restituat etiam præferunt, pro restituas.

I, lictor, deliga ad palum] Formula

frequentissima in suppliciis aut alia leviori pœna sumenda. Pall. duo, et Andræ ed. male exterunt τὸ *I. Pejus* Pal. 2. *Hunc lictor deliga ad palum.* Infra ix. 11. ‘*I, lictor, deme vincula Romanis.*’ *Gebh.* Formulæ hujus alia exempla vide apud Brisson. de Form. lib. v. p. 482. Imperativum *I* omittunt Voss. 2. Lov. 1. 3. et edd. vett. ante Aldum. Interdum etiam in simili formula omittitur. Infra xxvi. 16. ‘*Lictor, viro forti adde virgas.*’ Alibi tamen sæpissime additur, ut docent exempla a Brisson. d. l. laudata. Eandem etiam servant reliqui scripti, nisi quod ejus loco *Hunc* habeant Lov. 2. 5. Port. et Hav. *Ii* Harl. 1. *ij.* Leid. 1. Pari modo ‘*Agedum*’ usurpatur Liv. ix. 16. ‘*Agedum, lictor, excide radicem hanc.*’ Non numquam illud *I* omitti a librariis vidimus ad i. 24. § 7. Vide etiam ad ix. 11. § 13.

§ 20 *Exanimati omnes tam atroci imperio]* *Exanimati* Flor. et ed. Parm. sollemni scribarum errore. Vide ad xxxvii. 3. § 2.

Nec aliter quam in se quisque districtam cernentes securim] *Districtam* legendum est ex sententia virorum doctorum, de quo monui ad Flor. ii. 2. § 17. et hic Ryckius et Gronovius in Tacito omnibus locis ediderunt, ubi antea *districti gladii, dicticta tela* legebatur: nec tamen e Mss. nisi semel ex uno, quem laudat Gronov. ad Ann. xii. 51. In Cæsare quoque ubique, ut puto, in prima syllaba tertia vocalis est, non secunda: nec quisquam, quod sciam, in eo varietatem scripturæ observavit. Vide B. Gall. i. 25. B. Civ. i. 46. c. 47. et c. 75. *Duk.* *Non aliter quam is se quisque* Harl. 2. *non aliter quam ipse quisque* Lov. 5. Vide ad iii. 9. § 5. *non aliter quam in se fixo quisque* Gaertn. Tum *districtam* Voss. 2. Lov. 3. et ed. Parm. quod in contextum admisi. Vide J. F. Gronovium simili macula Livium liberantem ad xxvii. 13. § 9.

ubi semper hoc sensu ita legendum monet; ‘*distringi*’ enim fore inpediri. Et ita apud Cæsar. B. Gall. i. 25. *gladiis dstrictis*, pro *districtis*, legunt Bongars. pr. Voss. et Egmond. codd. et B. Civ. i. 47. codex Petav. Adde Duker. ad Flor. ii. 2. § 17. viros doctos ad Valer. Max. ii. 9. ex. 6. iii. 1. ex. 1. Oudendorp. ad Frontin. i. 8. in princ. et quæ notavi ad Silii xvii. 164. ubi docui inter alia, fructus arboribus *destringi*, non *distringi*. Quæ locutio ope cod. Sangerm. aliquoties Columellæ reddenda est, ubi hodie in vulgatis edd. eodem modo peccatur. Ita de Re Rust. xii. 18. ‘*Nec minus falculæ et ungues ferrei quam plurimi parandi et exacuendi sunt, ne vindemiator destingat uvas.*’ c. 47. ‘*Viridis feniculi semina et lentisci dstricta et purgata in urceolo habeto:*’ paullo post eodem cap. ‘*Oliva pausea et orchita quum primum ex albo decoloratur, fitque luteola, sereno cælo manu destringitur.*’ c. 50. ‘*Trimodiæ satoriæ, quibus dstricta bacca suscipitur.*’ Mox adhuc eodem cap. ‘*Eadem ratione, qua superius, destringenda erit olea, et statim exprimenda.*’ Quorum locorum secundum ita jam edidit Commelinus. Duo etiam loca Colum. ex l. iv. c. 24. et 29. simili errore ex ingenio liberavit Oudend. loc. laud. quorum priori conjecturam ejus firmat iterum cod. Sangerm. altero ita etiam Commelin. vulgavit. Præterea *securam* Flor. a m. pr. pro quo postea emendatum est *securum*; quod servant ex meis Voss. 1. Leid. duo, Lov. 1. 2. 5. Harl. 1. et fragm. Hav. Vide ad ix. 16. § 17. Mox verbis seqq. *victu*, pro *metu*, Hav. et *quieverunt*, pro *quievère*, Gaertn.

§ 21 *Velut emerso ab admiratione animo]* Particula *velut* deficit in Lov. 4. Tum *emenso* præfert Hav. Solent autem voces ‘*emensus*’ et ‘*emersus*’ in Mss. commutari. Vide Freinsh.

ad Flor. III. 10. § 22. et viros doctos ad Ovidii Fastor. III. 399. Mox *consilio*, pro *silentio*, edd. Rom. 1472. et Parm. Vox autem *repente* non adparet in fragm. Hav.

Cervice cæsa] Vide Varr. de LL. lib. VII. p. 87. lib. IX. p. 142. et Donat. Calphurn. ad Terent. Heaut. II. 3. 131. *Klock*. De voce 'cervix' numero singulari vide etiam Vossium Instit. Orat. IV. I. sect. 8.

Neque lamentis, neque execrationibus parceretur] Duæ priores voces desunt in Flor. et Lov. 4. omissæ negligentia scribarum ob repetitionem vocis *neque*. Vide ad IX. 11. § 11. Tum *parcerent* est in Harl. 2. Vide ad lib. XXXVIII. c. 40. § 1.

§ 22 *Funus ullum concelebrari potest, structo extra vallum rogo*] *Celebrari* Flor. Lov. 4. Port. fragm. Hav. a m. pr. et Hearnii Oxon. B. *concelebrare* ntitur Livius I. 9. 'Quantoque adparatu tum sciebant aut poterant, concelebrant.' Tum *exstructo* Lov. 1. 5. Port. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. B. in margine. *Extracto* Leid. 2. Mox *concremaretur* Harl. 2. et edd. vett. usque ad Froben. qui a. 1535. *cremaretur* primus dedit. *Cremarentur* Gaertn.

Non in præsentia modo horrenda, sed exempli etiam tristic in posterum] Notissimus loquendi Latinis scriptoribus modus: quare perperam Pal. 2. *exemplis etiam tristibus*. Andreae ed. *exemplis etiam tristitia*. Gebh. *Exemplis etiam tristitia* non tantum edd. Rom. 1472. et Parm. sed et Harl. 1. in *exemplum etiam tristitia* Lov. 2. *exemplis etiam tristibus* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Port. et Hav. *exemplis etiam tristis* Leid. 1. Sed recte Gebhardus vulgatum præfert. Infra XLIV. 6. 'Supererat, &c. in Macedoniam ad Dium per medios evadere hostes; quod, &c. ipsum ingentis difficultatis erat.' Præterea *non præsentia modo* Gaertn. *non in præsentiam modo* Flor. a m. pr. pro quo postea datum non in

Delph. et Var. Clas.

præsenti modo. Quod etiam obcurrit xxxiv. 35. 'Daret talenta centum argenti in præsentia, et quinquaginta talenta in singulos annos.' Quum tamen id non nisi in optimo quidem, sed ex interpolatione, eoque uno tantum cod. supersit, vulgatum præfero, quod etiam Livio est familiarissimum. Ejus quædam exempla vide ad II. 44. § 2. Adde XXI. 57. 'Id unum maxime in præsentia desiderabatur.' xxii. 60. 'Si quibus argentum in præsentia deesset.' xxiv. 22. 'In præsentia legatos ad Andranodorum mitti placere.' et eodem cap. 'Si in præsentia tempori cessisset.' c. 28. 'Ut non utique bellum cum eis geratur.' cap. 29. 'Levaverunt modo in præsentia velut corpus ægrum.' c. 44. 'Neque eum pro hoste, neque pro socio in præsentia habitum.' c. 48. 'Facturos se in præsentia, quod vellet.' xxv. 15. 'In præsentia duo millia equitum cum legatis mittit.' xxviii. 5. 'In præsentia, quæ maxime urgebat res, Peparerunt auxilium urbi mittit.' xxix. 10. 'Neque usum ejus ullum in præsentia esse.' xxx. 36. 'Non tam noscendi in præsentia, quam deprimendi hostis causa.' Vide etiam ad xxxiii. 13. § 13. Paulo ante *Manliana imperia*, sine conjunctione que, Harl. 2. et vett. edd. Prima autem adscivit eam Mediol. 1505. tum Ascens. 1513. et 1516. Aldin. et pleræque eam secutæ.

CAP. VIII. § 1 *Fecit tamen atrocitas pænæ obedientiorem duci militem*] *Fecit ante atrocitas* Voss. 2. *Fecit tum atrocitas* Lov. 2. Vide ad Livii xxii. 17. § 5. Deinde *obedientem* Harl. 2. et editi ante Aldum.

Et, præterquam quod custodiæ vigiliæque] Prima vocula deest in Harl. 2. et edd. vett. quam demum adscivit ed. Mediol. 1505. hinc Ascens. 1513. et 1516. Aldin. ac reliquæ pleræque. Omittitur deinde τὸ quod in Lov. 5. a m. pr. sed elisum est a vocis proximæ syllaba finali. Vide ad xxxvii. 51. §

Livius.

24 A

4. Tum *vigiliæ custodiæque* Harl. 2. *cædemque* mox memoratæ vett. edd. In seqq. *intentioris ubique erant curæ* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Port. et Hav. *intentioris ubique curent* Flor.

In ultimo etiam certamine, quum descensum in aciem est, ea severitas profuit] Et in ultimo etiam Harl. 2. cum edd. vett. ante Mediol. 1505. Tum in acie est Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. et Gaertn. in acie, ultima voce omissa, Lov. 2. Deinde ea securitas Lov. 5. profuit autem non comparat in Hav.

§ 2 Fuit enim civili maxime bello pugna similis] Vet. lib. Fuit autem civili: et recte. Est enim novæ narrationis initium. *Sigon.* Quasi vero nunc Livius causam ederet, cur ista severitas profuerit. Helm. Rott. Voss. duo Fuit autem civili. J. F. Gron. Similiter præferunt Flor. Leid. duo, Lov. quinque, Harl. 1. Port. Gaertn. Klockian. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxonienses, quorum tot testium fide in contextum recepi. Tum civilis maxime bello Leid. 1. civili bello maxime Lov. 2. Hinc similis pugna Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Port. et Hav. civili bello pugna maxime similis Harl. 2.

Adeo nihil apud Latinos dissonum ab Romana republica, præter animos, erat] Communiter dicit, arma, ordines, manipulos, omnia eadem fuisse Latinis. Sed quod est ab Romana republica, in scripto optimo libro saltem erat ab Romana re. Et malim. *Lipsius* de Milit. Rom. 11. 3. *Lipsii* liber ab Romana re. Gebh. *Lipsii* emendationem Gruterus in ultimæ ed. contextum recepit, eamque ex meis probat Flor. Reliqui plerique *republica*, vel *rep.* servant; quod quum Hearne nominatim sibi in Oxon. N. obvium memoret, reliquorum autem non meminerit, eos *Romana re* legisse indicat. Sæpius resp. sive *republica*, et *res* inter se commutantur. Vide hoc lib. ad c. 31. § 1. Id autem eo facilius hic committi potuit, quod vox se-

quens a litera p ordiatur. Præterea n^o apud Latinos dissonum Lov. 2. nihil apud Latinos nihil dissonum Hav. Tum præter animus Harl. 2. Ceterum præter Lipsium, cujus expositionem inserui notis, hoc caput Livii illustrat etiam F. Fabric. in Re Milit. Rom. part. iv.

§ 3 Clipeis antea Romanis usi sunt: deinde, postquam stipendiarii facti sunt, scuta pro clipeis fecere] Quales Romani clipei fuerint, exponit pluribus lib. vi. Polybins. Eum enim credo esse clipeum, quem πάμπην vocat c. 20. scutum vero, quod θυρεόν c. 21. *Sigon.* Hic nisi 'clipeum' a 'scuto' distinguamus, necesse est a sensu aberremus. Sed et Livius 1. 43. primæ classi imperatum dicit esse 'clipeum cum galea, ocreis, lorica: ' secundæ 'pro clipeo scutum, et præter lorica eadem omnia: ' ubi Dionysius Halic. Antiq. Rom. 1. iv. p. 221. pro 'clipeo' ἀσπίδα Græce scribit, pro 'scuto' θυρεόν. Igitur 'clipeus' rotundus erat, ut Virgilio auctore intelligi potest, qui Æneid. iii. 637. prægrandem Cyclopi oculum comparat clipeo Argolico: oculi autem figura rotunda est. 'Argolici,' inquit, 'clipei, aut Phœbææ lampadis instar.' 'Scutum' formæ oblongæ majusque clipeo. Itaque pro 'clipeo' secundæ classi datum 'scutum' est, quod sine lorica esset, ut scutum et clipei et lorica loco esset, et totum corpus protegeret. Æneid. viii. 682. 'scutis protecti corpora longis.' Hinc et θυρεόν Græci vocant, quod referat similitudinem forium, quæ longiores, quam latiores solent esse. *Stipendiarii* hic in Livio sunt, qui stipendia merent. Dicit enim Romanos scutis usos esse, ex quo stipendium militibus constitutum fuit; antea enim sine stipendio militabant. *Turnebus*, Advers. xi. 27. Ab capite petit et ab alto. Sed quod tamen ait de clipeis, non sic capiendum, quasi solis iis antea usi: imo vero et scutis: (ipse

in Serviano censu docuit :) sed quod post stipendia instituta solum usi sunt scutis, antea etiam clipeis. Postea docebo de Mil. Rom. III. 2. *Lipsius* de Mil. Rom. II. 3. *Ante Port.* Vide ad XL. 12. § 3. *Ante ea* Hav. Vide ad verba seqq. Præterea clipeis, &c. *Romani usi sunt* Lov. 2. 4. 5. Port. Hav. fragm. Hav. et edd. Mediolanenses 1480. 1495. 1505. Ascens. 1513. 1516. 1530. Mogunt. Colon. 1525. Cervicorni, et Paris. 1529. Plerique reliqui codd. et edd. præferunt *Clipeis antea Romanis usi sunt* usque ad Gronov. qui *Romani* reposuit. Sed ejus loco Hearnius iterum ac Clericus *Romanis* revocarunt. Patricius etiam de Re Milit. Rom. part. IV. sect. 1. *Romanis* tuetur, et docet Latinos, antequam clade ad lacum Regillum accepta stipendiarii Romanorum facti essent, in bello gestasse clipeos ovatos, quibus et Romanos usos fuisse ex censu Tulliano primæ classis constat; eos autem clipeos ideo Romanos vocari, quia Romulus initio Argolicis clipeis uti solebat, quos scutis Sabinis postea mutavit, teste Plutarcho in Rom. p. 30. Clericus etiam hanc pro ea lectione rationem reddit, quod agatur de Latinis, qui ex fœderatis stipendiarii facti sunt, non de Romanis. Sed Latinos Romanis stipendiarios factos esse, multo minus clade ad lacum Regillum hanc pœnam ipsis inpositam fuisse, ex nullo scriptore constat. Certe Dionys. Halic. qui reliquis uberius historiam hanc narravit, nihil aliud quam unum hoc, narrat Antiq. Rom. I. VI. p. 358. Εἰρόν τι παρὰ τῆς βουλῆς τὴν ἀρχαίαν φίλιαν καὶ συμμαχίαν, καὶ τοὺς ὅρκους τοὺς ἐπὲρ τούτων ποτὲ γενομένους διὰ τῶν εἰρηνοδικῶν ἀνευέδσαντο. Quid autem vetusto fœdere, quod vel Tarquinius Superbus vel ante Tarquinius Priscus cum Latinis composuit, convenerit, vide ad VII. 12. § 7. Quod itaque pace virorum doctorum fiat, probò lectionem quam Gro-

novius recepit, *Romani usi sunt*, et existimo, Livium hic non de Latinis, sed de Romanis agere. Id enim indicant verba seq. hoc cap. 'Scribebantur autem quatuor fere legiones, &c. alterum tantum ex Latino delectu adjiciebatur, qui ea tempestate hostes erant Romanis, eodemque ordine (quo nempe Romanos aciem instruxisse supra dixerat) instruxerant aciem.' Et cap. sec. 'Instructis, sicut ante' (nimirum hoc cap.) 'dictum est, ordinibus, processere in aciem.' Neque etiam adsentior eidem Clerico, cui scutum gerere minus honorificum videbatur, quam gerere clipeum, quod Romæ prima classis clipeum, secunda scutum gerebat; aliam enim, et longe veriore, ejus rei rationem adtulit modo Turnebus. Ceterum neque eundem Turnebum in eo sequor, quod 'stipendarios' hic Livio esse putet, qui stipendia merent. Sunt enim qui stipendium solvunt. Vide Duker. ad Flor. III. 20. § 8. Et eo sensu 'vectigalem ac stipendiariam Italiam Africæ facere' Livius dixit XXIV. 47. Præterea *dein* habet Leid. 1. Vide ad III. 3. § 6. Tum *stipendiarii* non adparet in Voss. 2. ut nec *sunt* in Harl. 2. fragm. Hav. a m. sec. et omnibus edd. ante Aldum. Illud *sunt* etiam erasum est in Flor. in quo a m. pr. ut et in Leid. 1. voci sequenti *scuta* postponitur. *Sunt facti* alio ordine habet Gaertn. Denique *facere*, pro *fecere*, est in Lov. 1. 3. et fragm. Hav. a m. pr.

Et, quod antea phalanges similes Macedonicis, hoc postea Quando antea? Nam sub Romulo jam legio, atque etiam manipuli. Quid ergo vis? credo hoc. Manipulos quidem fuisse, sed non in acie divisim et distincte stetisse: concurrisse per totas legiones, sive, ut ipse appellat, phalanges. Nam et in ipsa illa Macedonum phalange discrimina sua et sectiones erant usque ad centurias, decurias:

sed in acie juncta omnia et devincta. Tale igitur fuisse vult olim. In Athenæo lego lib. vi. Ἐλαβον δὲ καὶ περὶ Θυρρήνων τὴν σταδίαν μάχην φαλαγγηδὸν ἐπιόντων. *Acceperunt et a Tyrrhenis statariam pugnam, per phalanges incidentibus.* Agit de iis quæ Romani a variis gentibus ad se traxerint. Sed hoc 'per phalanges ingredi,' sive φαλαγγηδὸν, aliter equidem acceperim, quam primo sonat. Nec enim vult, credo, legiones ipsas ab Etruscis sumtas: sed magis manipulos, aut sectionem potius divisionemque per manipulos in pugna. Nec aliter ego interpretor τὸ φαλαγγηδὸν, quam *manipulatim*. Lipsius de Milit. Rom. l. ii. c. 3. Nisi fuit, et quæ antea phalanges similes Macedonicis, hæc postea. Vide in Senecam ad Marciam c. 19. *J. F. Gron.* Partem emendationis Gronovianæ probant, hæc pro hoc legentes, Lov. 5. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. B. et C. Quum tamen et optimi, et maxima etiam pars codd. stent pro vulgata scriptura, atque ipse Gronov. ad d. loc. Senecæ fateatur utrumque genus loquendi ferri posse, nihil mutandum arbitror. Vide etiam ad ii. 38. § 5. Ad hæc vocula et deest in Voss. 2. et Lov. 3. Tum ante legit Lov. 5. ante ea Hav. Vide ad verba præcedd. Deinde phalangis similes Macedonicis Leid. 2. et Lov. 1.

Hoc postea manipulatim structa acies cæpit esse] Iterum rogo, Quando postea? incuria tua est, (audeo dicere) Livi, quod non explicasti. Quin tu natare mihi in tota ista re videris, nec vel cum aliis scriptoribus, vel tecum satis consentire. Age, de manipulis hoc quale est? Enim vero manipuli statim ab Urbe condita fuerunt, imo ante ipsam. Romuli primum tirocinium belli, et cum eripiendo fratri Remulo pastorum manum collegit, manipulos habuit; ut fatentur prisca omnes, qui hæc executi.

Illi ipsi manipuli centenum hominum fuerunt. In Collectaneis de Origine Romana cap. 22. 'Romulus, coacta pastorum manu, eaque in centenos homines distributa, perticas manipulis feni varie vinctas dedit. Unde institutum, ut postea milites, qui ejusdem signi essent, manipulares vocarentur.' Plutarchus in Rom. p. 22. eadem: et diserte illam totam manum facit συλλελογισμένην εἰς ἑκατοστέας, *divisam ordinatamque in centurias.* Ovidius Fast. iii. 117. 'Pertica suspensos portabat longa manipulos, Unde manipularis nomina miles habet.' At enim desierunt postea fortasse manipuli. Imo tu ipse, Livi, renovas, et jam sub rege Tarquinio agnoscis i. 52. 'Miscuit manipulos ex Latinis Romanisque.' Quæ tamen mixtio non diuturna fuit, etsi habuit suas causas: metum, ut opinor, a Latinis, si soli et seorsim ordinarentur. Quin et sub primis statim consulibus ponis, atque etiam numerose, et discretos, ii. 11. 'Consulum alter T. Lucretius porta Nævica cum aliquot manipulis militum est egressus.' Atque adeo universe, nec falso, affirmas ix. 17. 'Disciplinam militarem, jam inde ab initiis Urbis, in artis perpetuis præceptis ordinatæ modum venisse.' Ita sane ab ipsis initiis et Romulus decem manipulos in classe quaque instituit, et Tullus Hostilius fortasse digessit magis et perpolivit. De quo Florus i. 3. 'Hic omnem militarem disciplinam artemque bellandi condidit.' Sed quid tamen hic pro te? quod ante dictum; non negare te de manipulis, sed de eorum secretionē in pugna, deque intervallis inter singulos, quæ postea (Etruscorum fortasse exemplo ex Athenæo) sunt instituta. Lipsius de Milit. Rom. ii. 3. Ms. ab alia manu *manipulatim structa i. et ii. acies cæpit esse.* Lego igitur et sequentia, *postrema in plures ordines instruebatur.* Klock. Nihil huic conjecturæ præ-

sidii in scriptis meis, nisi quod *instruebatur* probent Port. Hav. et Gaertn. Sed nihil mutandum. Verba enim quæ sequuntur, *Postremo in plures ordines instruebantur* recte mox exponet Lipsius. *Instruebantur* habet Leid. 2. Utraque locutio proba est. Vide ad XLII. 51. § 3. Sequor itaque omnes reliquos codd. vulgatam lectionem servantes. Præterea *manu paulatim structa* Lov. 3. Livius II. 53. 'Alii alia manipulatim excurrunt.' XXXIII. 42. 'Jam ne manipulatim quidem, sed latronum modo, percurrant totis finibus nostris.'

§ 4 *Postremo in plures ordines instruebantur*] Ergo 'ordo' aliud Livio, quam 'manipulus' est, quod nexus orationis poscit, aut potius cogit. Primo in phalanges, inquit, divisa acies, postea in manipulos, postremo et in plures ordines. Quis gradationem hanc non videt, et cum temporibus res distinctas? Nec enim vult, sectionem ibi stetisse: sed ipsius manipuli factas duas partes, quos ordines appellarunt. Itaque adjungit, quid sit ordo. *Lipsius* de Milit. Rom. II. 3. Omnis illa gradatio, et cum temporibus distincta res peribit, si recipimus Klockii conjecturam, quam ad verba præced. rejiciendam docui.

Ordo enim sexagenos milites] Quidam hoc in *sexagenos* mutarunt. Si certum sciremus, quid 'ordo' hoc loco significaret, non erat difficile definire quid legendum. At paulo post 'quindecim ordines' vocat; longe dispari (si quidem illi recte mutarunt) significatione. Itaque nihil definio. Sicut nec illud 'vexillum CLXXXIII. homines erant,' quod iidem CLXXXVI. emendarunt. Vegetius sane lib. II. capitibus duobus 6. ac 8. cum hac Livii descriptione minime convenit; quare nos quoque ea de re plura dicere (quando hæc non sunt nostri propositi) supersedebimus. *Glar.* Si 'ordo' hic ipse manipulus, quod vul-

go volunt, cedo, quis manipulum tam exiguum (nisi forte in triariis, de quibus non hic sermo) legit? Imo jam a Romulo centenarii illi, ut dictum; postea etiam auctiores. Non tamen nego 'ordinem' interdum pro manipulo sumi: quod in hac ipsa narratione alibi Livius: sed non hic, ubi palam distinguit. Quid ergo hic? idem, quod 'centuriam' idem Livius appellat, Polybius 'partem.' Ille 'priorem' et 'posteriorem' in manipulo agnoscit, iste 'dextram' et 'lævam.' Nec alio sensu 'ordines petere' et 'impetrare;' item 'ordinis ductor,' pro centurione ipso. *Lipsius* de Milit. Rom. II. 3. *Tò enim*, quod in antiquis edd. exstat, in uno tantum obvium fuit Harl. 2. nisi quod ejus loco in habeant Voss. 2. Lov. 2. 3. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. sed sine sensu. Recte itaque eam vocem Aldus, ejusque fide reliqui editores omiserunt. Ei enim hic locus esse non potest. Deinde *sexagenos* in nullo non tantum scripto reperi, sed ne in aliis quidem edd. quam Ascens. 1513. 1516. et Paris. 1529. in quibus tamen ipsis *sexagenos* est in margine.

Duos centuriones, vexillarium unum habebat] Itane? hoc convenit et æquum est, ut in uno ordine duo sint centuriones? ut sexageni milites bis divisi, quæque pars suum habeat? numquam factum, nec nisi hic lectum. Age, pergamus. Addit quindecim manipulos hastatorum fuisse: ergo triginta ordines. Totidem principum: quid consequitur? in solis duabus classibus 'centum viginti' centuriones fuisse. Hæc talia sunt, ut color iis allini nullus possit ad fallendum. Equidem lectionem et distinctionem muto leviter: *Ordo sexagenos milites et duos, centurionem et vexillarium unum habebat.* Ipsa hæc res fuit. Primum, vetus ille et Livii hic ordo non 'sexagenos' milites habuit, ut Polybii;

sed duobus plures, 'sexagenos' inquam 'duos.' Palam id evincit Livii numerus infra, qui in tribus vexillis (sive ordinibus: tot enim vexilla, quot ordines) 'centum octoginta sex' milites ponit. Unde illi sex super rotundum numerum, nisi a duobus istis qui redundant? Attende, clarum et firmum est. Secundo, feci 'centurionem et vexillarium unum.' Nec hic aliquid ambigui. Ubi dux cumque, ibi vexillum: et Polybius diserte, 'in quemque manipulum duos signiferos' capit, scilicet in ordine unum. Lipsius de Milit. Rom. II. 3. Lipsius legit, *Ordo sexagenos milites et duos, centurionem et vexillarium unum habebat*. Gehh. Locus intricatus et corruptus in omnibus libris, quem tamen magna parte reparavit Lipsius. Igitur, ne nihil dicam, illius sententiam paucis proponam. Legendum est, *Ordo milites sexagenos duos, centurionem et vexillarium unum habebat*: nam cuique centuriæ vexillum suum. Dein extra aleam est, 'Prima acies hastati erant, manipuli decem:' non *quindecim*, quod inauditum. Ovidio Fast. III. 128. jam Romulus: 'Hastatos instituitque decem. Et totidem princeps, totidem pilanus habebat Corpora.' Quia ergo totidem manipulorum princeps, sine dubio mox legendum *Hoc viginti manipulorum agmen*: non *triginta*. Consentiunt veteres, in omni legione, numeratis simul triariis, tantum fuisse triginta manipulos. Magis ambigua, quæ sequuntur. De triariis Lipsius quia *sub signis jam alii decem ordine locabantur*. Sed retineri videntur posse 'ordines' pro manipulis; utcumque superius aliter acceperit: neque enim novum, veteres eandem vocem in propinquo diversa vi satis usitata adhibere. Sic nec opus ejicere τὸ ordo in illis quæ subjunguntur, 'ex quibus ordo unusquisque tres partes habebat.' Pergit Lipsius *earum unamquamque primam, pilum voca-*

bant. Tres enim partes in quoque facit ordine sive manipulo, triarios, rorarios, accensos. Pilum autem proprie triariorum, primæ partis. Sed sunt qui omnes triariorum ordines 'primospilos' putent vocitatos: ita ut primus ordo centuriæque κατ' ἐξοχήν 'primuspilus' et 'centurio primipili' diceretur, quemadmodum 'hastatus' et 'princeps' simpliciter κατ' ἐξοχήν primus hastatus, et primus princeps: proximus 'secundus primuspilus,' inde 'tertius primuspilus,' et sic deinceps. Quod si MAVIS, licet legere earum primam quamque *primumpilum vocabant*. Denique legit Lipsius, *tribus ex vexillis constabat, centum octoginta sex homines erant*: nempe unusquisque ordo sive manipulus: non enim vexillum, quæ singula singulis generibus attribuit, unum triariis, alterum rorariis, tertium accensis. Sic fuerint hastati mille ducenti quadraginta, ex quibus ducenti leviter armati; principes mille ducenti quadraginta, sexcenti viginti triarii, totidem rorarii totidemque accensi: in universum omnis legio quatuor millium trecentorum quadraginta. Eoque inferius legendum *quatuor fere legiones quaternis millibus peditum*, non *quinis*. J. F. Gron. Polyb. quoque VI. 22. singulis ordinibus singulos signiferos assignat, id est, cuique manipulo duos. Lipsius tamen de Milit. Rom. II. 8. putat, inde non necessario consequi, in singulis manipulis duo signa fuisse. Duk. Omnes codd. scripti et editi constanter vulgatum servant. Cum Gronovio tamen emendationem Lipsii veram puto. Donjatus hoc modo scribendum et interpungendum censet ad § 14. hujus cap. *Ordo milites sexagenos, et duos centurionem et vexillarium habebat*: ut ita per duos, qui supra sexagenos erant in unoquoque ordine, intelligantur centurio et vexillarius: τὸ unum vero delendum putat, tamquam natum ex ulti-

ma parte vocis *vexillarium*. Verum quam hæc conjectura ejus illi argumento innitatur, describi hic a Livio legiones, quæ ex quinque, non, ut Lipsius docet, quatuor millibus militum constabant, eo subrito ipsius etiam concidet conjectura. Vide ad eum locum.

§ 5 *Prima acies hastati erant, manipuli quindecim*] Secus de Romana militia Polybius VI. 18. et seqq. quam hoc loco Livius agit: ita tamen, ut, quid ille sentiat, facilius, quam quid Livius, intelligi possit. Legionem enim quatuor millium peditum fuisse scribit. Eam vero in quatuor partes dividit: 'velites,' quos *γροσφομάχους* appellat, 'hastatos,' 'principes,' et 'triarios:' primos natu minimos, extremos maximos, medios inter utroque interjectos fuisse: præterea 'triarios' sexcentos, 'principes' itemque 'hastatos' singulos mille et ducentos, 'velites' inde mille. Sin autem legio major fuit, tum præter 'hastatos' ['imo præter triarios'] reliquarum trium partium numerum pro portione auctum fuisse. 'Hastatos' præterea in decem partes distributos, ac singulis earum 'centuriones duos' præfuisse, itemque in 'principibus' ac 'triariis.' 'Velites' porro in partes æquales divisisse, iisque separatim 'centuriones duos' præfecisse: partes has *σπεῖραν, τάγμα, σημαίαν*, præfectos *ταξίαρχους, κενταυρίωνας* nominat. Hæc ille. Livius autem primam aciem 'hastatos' facit, id est, leves milites ac scutatos, in eamque pubescentes ad militiam omnes conjicit: alteram 'principes' una cum scutatis, quos 'antepilanos' vocabant. Tertiam ex quindecim ordinibus constituit, quorum unusquisque tres partes haberet; earum unamquamque 'primum pilum' vocabant: ex tribus vexillis constabat, 'triariorum,' 'rorariorum,' et 'accensorum.' In nominibus autem 'ordo' et 'manipulus,' atque in summa militum ex

verbis ejus concipienda mira obscuritas est. *Sigon*. Turbidus hic auctor, qui involvit et evertit dicta omnia in militia, aut dicenda. Ergone quindecim manipuli hastatorum? totidem principum? totidem pilanorum? Sunt igitur in legione non *triginta*, ut prisci consensu volunt, sed manipuli *quadraginta quinque*. Si sequimur, ecce et centurionum numerus atque ordo mutandus, et erunt in universum *nonaginta*. Id quoque contra scripta veteribus. At enim Livius aperte, et iterato. Nam et mox sequitur 'Hoc triginta manipulorum agmen,' de duabus classibus: et deinde 'quindecim' iterum adduntur. Quid dicam aut expediam? Ades Critica, tu illa proba cum necessaria: et hic puto esse. Legam *manipuli decem*: aut, copula inserta, quæ errorem genuerit, *manipulique decem*. Etsi quid de causa erroris quæro? nusquam magis aut crebrius, quam in numeris, peccatum. *Lipsius* de Milit. Rom. II. 3. *Lipsius manipuli decem*, vel *manipulique decem*. Gebh. In vulgatam lectionem conspirant omnes codd. nisi quod *prima acie hastati erant* sit in Leid. 2. Lov. 1. 2. et Hav. Deinde quod *manipulum quindecim* legat Lov. 3. *manipuli XX*. Lov. 5. et quod vox *quindecim* desit in Klockian. Recte tamen Gronov. ad verba præcedd. emendationem Lipsianam extra aleam esse dicit. Contra Doujatius hoc cap. ad § 14. hoc loco *quindecim*, mox § 7. *triginta* et *quindecim* adversus Lipsium defendit, ut obtineat, a Livio hic describi legionem, quæ ex quinque millibus militum constabat: simul autem existimat, quum legio a quatuor millibus ad quinque millia augetetur, manipulos etiam, ordines, ducesque multiplicatos esse. Si quis autem velit, non ordinum ducumque numerum auctum, sed plures unicuique ordini sub unoquoque ductore milites adsignatos esse, eum facile

vel ex Tacito refelli putat, apud quem in quinque aut amplius millium militum legione pristinum in unoquoque ordine retentum numerum liquet, sexagenorum nempe, Ann. i. 32. 'Repente lymphati dstrictis gladiis in centuriones invadunt, &c. prostratos verberibus mulcant, sexageni singulos, ut numerum centurionum adæquarent.' Verum hic locus sententiam Doujatii non firmat, sed potius manifesti erroris convincit. Quum enim ea caussa redditur, cur sexageni milites singulos centuriones mulcarint, 'ut numerum centurionum adæquarent,' indicat Tacitus, etiam suo tempore, quo numerus quatuor millium cujusque legionis auctus erat, tamen adhuc sexaginta tantum centuriones in quaque legione fuisse: quum autem duo ordines sive centuriæ in quoque fuerint manipulo; sequitur pariter, triginta in legione manipulos, decem hastatorum, decem principum, ac decem triariorum fuisse. Sane Doujatii sententia de quindecim manipulis hastatorum, totidemque et principum et triariorum toti antiquitati adversatur. Vide Lipsium de Milit. Rom. ii. 8. Mox *astantes*, pro *distantes*, Lov. 4.

Manipulus levis vicanos milites, aliam turbam scutatorum habebat] *Manipulus levis vicanos milites* omnes Mss. et edd. vett. Sed *levis* more antiquo pro *leves* scriptum est. Tum *aliam turbam* Harl. 1. solito errore scribarum. Vide ad xxv. 16. §. 15. *Ala turbam* Lov. 2. Hinc *scutorum* Voss. 1. Leid. duo, Flor. Lov. 1. Harl. 1. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Contrario errore *armatorum*, pro *armorum*, librarios in Livio dedisse, existimat Gronov. ad xxi. 37. §. 7. *Aliam turbam scutatam* Port. Hav. et fragm. Hav. a m. sec.

Leves autem, qui hastam tantum gæsaque gererent] Ms. *leves lz qui hastam*; quod valet *leves*, id est, *qui hastam*. Klock. Tò autem in omnibus meis constanter perstat. Deinde ce-

saque, vel *cæsaque*, Voss. duo, Leid. duo, Lov. 1. 3. 5. et Harl. 1. *gessaque* Harl. 2. Port. et Hav. *gessamque* fragm. Hav. Utrouque modo *gæsa* et *gæsa* scribi, existimat Dansqueti. in Orthogr. parte sec. ea voce. Sed Voss. in Etym. Lat. ea voce, prius in antiquis, posterius in recentioribus tantum libris obvium esse docet. De *gæso* plura notavi ad Sillii Ital. ii. 444. In Flor. ex interpolatione, pro *gæsaque*, scriptum erat *gestabantque*.

§ 6 *Hæc prima frons in acie florem juvenum*] *Hæc prima sors in aciem* Lov. 2. *Hæc prima foris in aciem* Flor. et Harl. 1. *Hæc prima in aciem foris* Leid. 1. in *aciem* etiam Leid. 2. Lov. 1. 5. et Gaertn. Tum in seqq. *ac militum*, pro *ad militiam*, Voss. 2. Lov. 2. 3. 5. Leid. 1. et Gaertn.

Quibus principibus est nomen, hos sequebantur] *Quibus est nomen principibus* Voss. 2. Deinde *obsequebantur* Lov. 5. et Port. Mox τὸ *maxime* non conspicitur in Voss. 2. et Lov. 2. ac 3. Eadem vox, ut et *sequens armis*, desunt in Gaertn.

§ 7 *Hoc triginta manipulorum agmen*] *Mea voluntate viginti*. Lipsius de Milit. Rom. ii. 3. Vide ad § 5.

Antepilanos adpellabant, quia sub signis jam alii quindecim ordines locabantur] Sic autem vocabant hastatos et principes in legione, quod essent ante triarios, qui 'pilani' vocabantur, ut et M. Varro de Ling. Lat. lib. iv. p. 24. docet; sic enim scribit: 'Hastati dicti, qui primi hastis pugnant: pilani, qui pilis: principes, qui a principio gladiis, et post, commutata re militari, minus illustres sumuntur. Pilani triarii quoque dicti, quod in acie tertio ordine extremis subsidio deponebantur.' Et Ovid. Fast. iii. 128. 'hastatos instituitque decem. Et totidem princeps, totidem pilanos habebat Corpora, legitimo quique merebat equo.' Ceterum aut pro *quindecim* scribendum *novem*, aut, in vexilli numero error

sit, necesse est. Nam cum in vexillo dicat esse centum octoginta sex homines, hi tres efficiunt ordines sexagenum hominum cum suis centurionibus: nam in ordine duo erant. Sic tria vexilla efficiunt novem ordines, non quindecim: ex quibus acies postrema constabit, qua ordinem unum ex illis effici dicit, cujus pars una primum pilum dicebatur, id est, vexillum triariorum: ut proinde legendum esse suspicer: *novem ordines locabantur: ex quibus ordo unus, qui tres partes habebat, earum una, quam primum pilum vocabant, tribus ex vexillis constabat.* Nam nisi ita legatur, vix est, ut ordinum numerus cum vexillis convenire posse videatur. Hæc tamen admonitioni ita sunt, ut non sine cautione lector amplectatur. Turneb. Adv. XI. 27. Mire hæc postrema involuta aut fœdata. Si sana sunt, alia mente et ingenio opus (ego cedo) ad eliciendum aliquid sani. Transilit ecce a ‘manipulis’ ad ‘ordines,’ et, ‘alii,’ inquit, ‘quindecim ordines.’ Quid alii? quasi et manipuli ordines. Vide seriem, hoc evincit. Quid refutem, aut te teneam? sine fraude sententiæ dictio mihi esto. Corrigo, *quia sub signis jam alii decem ordine locabantur.* Qui alii ‘decem?’ nempe manipuli. Quomodo locabantur? *ordine* (ita lego) et *sub signis.* Cur hoc monet? nonne et alii sub signis? Ita, sed quia hoc postea immutatum, et rorarii et accensi (id est, levis armatura) sub nullis signis, ideo expresse addit *ordine* stetisse, (non sparsim in fronte, ad latera, aut per intervalla,) idque *sub signis.* Qui veteris militiæ firmiter sciens est, hæc non refutabit. Quod si quis totam vocem *ordines* ejicit, per me licebit. Lipsius de Milit. Rom. II. 3. Vocem *antepilanos* corruptam, ejusque loco *antesignanos* legendum esse, existimat F. Patricius de Re Milit. Rom. parte IV. sect. 5. ad id tribus rationibus adductus.

Prima est, quod vox illa, considerata ejus etymologia, non aliud significare possit, quam eos qui ante pila stabant: id quod hic locum minime habere potest, quoniam ipsi hastati et principes pila gestabant, et triarii non pila, sed hastas gerebant. Secunda est, quod verba Livii, quemadmodum hodie leguntur, nullum habeant sensum, neque illud *quia jam sub signis* ullo modo cohæreat cum verbis his *antepilanos appellabant.* Tertia est, quod vox *antepilani* non reperiatur apud ullum auctorem, nec usquam apud ipsum Livium, si ab hoc loco discesseris, in quo ter vox illa occurrit. Patricio favet Leid. 2. in quo scriptum est *antesignarios appellabant.* Verum, præterquam quod non verisimile sit, alios omnes librariorum pro notissima voce *antesignanos* dedisse minus notam *antepilanos*, idemque etiam cod. Leid. 2. r. 9. § 13. ac c. 10. § 5. ut et plerique reliqui Mss. vel *antepilanos* legant, vel *antepilarios*; rationes insuper a Patricio adductæ non satisfaciunt. Quod enim ad primam, quam dedit, adtinet, quamvis postea genera armorum mutata sint, id tamen negari nequit, olim triarios adpellatos esse ‘pilanos,’ et primitus hastatos dictos esse, qui primi hastis, pilani qui primi pilis, principes qui a principio gladiis pugnabant, ut ex Varr. et Ovidio docuit Turneb. Eo igitur respectu hastati et principes dicti sunt ‘antepilani,’ quia ante pila, ante milites pilis armatos in acie consistebant, ante pilanos, id est triarios, pugnam inibant; quamvis jam hoc tempore non tantum triarii pilis amplius non pugnarent, sed et contra ipsis hastatis ac principibus pila tributa essent: quemadmodum et ‘hastati’ id nomen retinuerunt, licet loco hastarum pila acceperint. Quod ad secundam adtinet, ratio Livii, cur hoc triginta manipulorum agmen ‘antepilani’ vocentur, recte adparebit,

si conjungenda non disjungamus, et rationem datam demum finire credamus verbis 'primum pilum vocabant.' Neque etiam tertia ratio satisfacit. Si enim quam maxime verum foret, 'antepilanus' non reperiri apud ullum scriptorem, nihil aliud sequeretur, quam vocabulum illud esse referendum inter ἀπαξ λεγόμενα: quæ omnia si expungenda forent, ingens corrumperet scriptoribus fenestra aperiretur, et lingua Latina multo pauperior evaderet. Immo ipse Patricius postea sect. 7. fateatur, se voces 'rorarius' ut et 'accensus' hoc sensu neque alibi apud Livium, quam hoc cap. neque etiam apud ullum auctorem alium reperisse: et tamen addit, se non ideo adfirmare, voces eas hic esse mendosas. At insuper ex lexicis, quæ hodie in omnium manu sunt, constat, eadem hac voce, quamvis sensu translato, usum etiam esse Amm. Marc. xxviii. 1. 'Cum Maximino velut antepilano suo contendens.' Cui adde alium locum a Lipsio de Milit. Rom. iv. 1. observatum ex xvi. 12. 'Steterunt vestigiis fixis, antepilanis, hastatisque, et ordinibus primis velut insolubili mero fundatis.' Ad eundem, ad quem Patricius, lapidem obfendit etiam Salmas. de Re Milit. Rom. c. 4. qui inprimis secundum Patricii argumentum urgit; sed cui jam satisfactum est. Ceterum emendationem Lipsianam partim probat Gronov. ad § 4. partim, ea rejecta, vulgatum ordinem servat. Contra ipsum illud, quod Gronovius probabat, *decem pro quindecim*, displicet Doujatio a quo stant omnes codd. nisi quod XVI. sit in Harl. 2. Vide tamen antea ad § 5.

Ex quibus ordo unusquisque tres partes habebat] Nec id admitto. Tollo 'ordinem' ex repetitione prave insertum, et lego *ex quibus unusquisque*. Quis unusquisque? manipulus de quo præivit. Sententiam totam clare mox videbis; sunt enim nexa. *Lip-*

sius de Milit. Rom. ii. 3. Neque hic opus esse, ut ordo ejiciatur, monet Gronov. loco supra laudato. Deest tamen illa vox, sed in solo Hav. Non adparet etiam τὸ *tres* in Voss. 2. et Lov. 3.

Earum unamquamque primumpilum vocabant] Falso, falso. Quid stultius quam singulas partes 'primas' dicere? Ubi ordo et positio est, etiam numerus variat pro situ: *Earum unamquamque primam pilum vocabant*. Tres, inquit, sunt manipuli cunusque partes, non duæ, ut in prioribus. Primam quamque harum partium (sunt enim decem ita primæ) appellant 'pilum.' Nonne id clarius est? Tres fuere classes, 'hastati,' 'principes,' 'pilani.' Sunt isti ultimi, quibus subuncti et adjuncti 'rorarii' et 'accensi.' Ergo in isto uno manipulo tres, singulæ nominibus suis distinctæ. Ecce jam complexione sententiam totius loci: 'Hoc viginti manipulorum agmen antepilanos vocabant. Quare? quia jam sub signis et ordine alii decem manipuli sequebantur, qui tres partes singuli habebant, et earum unaquæque prima pilus dicebatur. Quia igitur ante pilum positi illi, antepilani dicti.' *Lipsius* de Milit. Rom. ii. 3. *Lipsii*, qui in toto hoc capite illustrando et emendando laudabilem operam præstitit de Milit. Rom. ii. 3. et iv. 1. alias emendationes merito amplectitur Gronovius, duas minus probat. Primum non placet ei, quod hic *ordines* in ordine mutat, et ordo delendum censet: deinde quod, pro *unamquamque primumpilum vocabant*, legit *unamquamque primam, pilum vocabant*. Nec sane necessaria videtur priorum verborum, quæ satis commode ex sententia Gronovii exponi possunt, emendatio: posteriora corrupta esse, certissimum est. Si enim unamquamque partem uniuscujusque ordinis primum pilum vocabant, etiam singulas partes rorariorum et accensorum pri-

mos pilos vocatos, et in decem his ordinibus triginta primos pilos fuisse dici debet, quod satis absurdum est. Itaque Lipsius levi mutatione, quod in vulgata scriptura est *primum*, emendat *primam*. Ea emendatio hanc rationem habet, quod quemadmodum princeps et hastatus pro ipsis ordinibus ponuntur, et centuriones eorum 'primum,' 'secundum,' 'tertium,' et sic porro, 'principem' vel 'hastatum ducere' dicuntur; ita credibile est etiam 'pilum' ordinem esse, quia eodem modo 'primum pilum ducere,' et 'primi pili centurionem' legimus, et quia omnes triarii 'pilani' dicti sunt. Sed Gronovius, quum, ut videtur, sententiam eorum probaret, qui omnes triariorum ordines (id est, unamquamque primam partem horum decem ordinum, qui singuli tres partes habebant) 'primospilos' vocitatos putant, mavult legi, earum *primam quamque primum pilum vocabant*. Esse, qui ita putent, etiam Lipsius de Milit. Rom. II. 8. scribit; nec tamen magis eos nominat, quam hic Gronovius. Sed fuerunt in ea sententia P. Manutius, ac deinde Valesii, quorum hi ad Ammian. Marc. XVI. 12. verbo 'ordines triariorum primum pilum;' ille ad Cic. ad Att. V. 20. 'omnes centuriones triariorum pariter primos pilos vocatos' tradunt. Addit rationem sententiæ Manutius, quia nec usquam 'primi,' 'secundi,' 'tertii,' 'quarti pili,' vel reliquorum mentio fit; et quod Livius hic unamquamque triariorum partem primum pilum dictam adfirmat. Verum neque Livius hoc dicit, in cujus recepta lectione, quam Manutius secutus est, non alius sensus, quam quem dixi, esse potest; et *primi pili* tam multis locis mentio est, ut mirer, qui hoc ei excidere potuerit; quum præsertim ipse ad Ciceronem pro Balbo c. 15. quædam eorum describat. Quod autem dicit, nusquam 'secundi,' 'tertii,' 'quarti pili,' vel reliquorum,

mentionem fieri, id non negat Lipsius, sed tamen verosimile esse putat, omnes ordines triariorum post primum, quem 'primum pilum,' et, qui eum ducebat, 'centurionem primi pili' vocabant, a prima ita distinctos fuisse, ut 'secundum,' 'tertium pilum' pro secundo, tertio eorum ordine, et horum centuriones, 'secundi,' 'tertii pili centuriones,' atque ita ceteros usque ad decimum, dicerent. Nec ullam vim habet argumentum illud Manutii, ut quod eadem ratione adversus ipsum converti possit: quum neque usquam 'secundi,' 'tertii,' 'quarti primipili,' et reliquorum mentio fiat. Ac ne ipse quidem sibi constat. Nam ad Ciceronem pro Balbo d. I. aliam conjecturam proponit, centurionem primi ordinis triariorum 'primipilum,' secundi forsitan 'secundum triarium,' tertii 'tertium triarium,' atque ita deinceps usque ad decimum, appellatos fuisse. Et sic etiam Aldus de Quæsitis per Epist. II. 3. Sed hoc quoque, quum plane nulla auctoritate nitatur, merito repudiat Lipsius, qui, nisi fallor, eos de Milit. Rom. II. 8. in fine tangit. Gronovius hic eos, qui omnes ordines triariorum 'primospilos' vocatos putant, hac ratione juvare conatur. Primus ordo principum et hastatorum 'primus princeps,' 'primus hastatus,' et simpliciter *κατ' ἐξοχήν* 'princeps' et 'hastatus' dicebatur; secundus eorum ordo 'secundus princeps,' 'secundus hastatus,' et sic porro. Eodem modo ergo primus ordo triariorum *κατ' ἐξοχήν* erat 'primus pilus,' ejusque centurio 'primi pili centurio': proximus ordo 'secundus primus pilus,' inde 'tertius primus pilus,' atque ita deinceps. Unde intelligitur, eum existimasse, secundi ordinis triariorum centurionem 'secundi primi pili,' tertii 'tertii primi pili' centurionem, et sic ceteros usque ad decimum vocatos fuisse. Sed non ad amussim exacta est

comparatio. Concedamus ordinem primum principum et hastatorum simpliciter 'principem' et 'hastatum' dici, etsi id adhuc non nisi de centurionibus horum ordinum; quum autem ordo designetur, semper 'primus' additum inveni. Sed si primus ordo triariorum ita κατ' ἐξοχὴν 'primus pilus,' ejusque centurio 'primi pili centurio' appellatus fuit, quemadmodum primus ordo et centurio principum et hastatorum 'princeps' et 'hastatus,' consequens est, ut, quemadmodum idem, qui simpliciter 'princeps' et 'hastatus,' etiam 'primus princeps' et 'primus hastatus' dicitur, sic etiam primus ordo triariorum 'primus pilus,' et 'primus primuspilus,' ejusque centurio 'primi pili,' et 'primus primi pili centurio' vocetur: nam 'primus pilus' in comparatione Gronovii tantum respondet τοῖς 'princeps' et 'hastatus.' Verum hæc haud dubie nusquam reperiuntur. Sententia eorum, qui omnes ordines triariorum 'primos pilos' dictos statuunt, hac sola conjectura defendi posse videtur, ut putemus, primam quamque partem ejusque ordinis, id est, triarios, 'primum pilum' dictos fuisse, respectu habito ad rorarios et accensos, qui in eodem ordine erant, eamque appellationem deinde, quum jam rorarii et accensi a corpore triariorum detracti essent, mansisse. Ita locum habere potest conjectura Gronovii in Livio. *Duk.* Doujatius ad § 14. levi, ut ait, mutatione scribit, *eorum* (nempe ordinum) *unus, quem primumpilum vocabant, tribus ex vexillis constat.* Sed ita legit, ut subserviat sententiæ suæ, revera quinque millium militum legionem a Livio describi, de quo vide eo loco. Præterea *primipilum* Lov. 5. Harl. 2. Gaertn. et Hav. Gronov. ad § 5. vel vulgatum contra Lipsium tuebatur, vel aliam ibidem videndam conjecturam proponit.

§ 8 *Tribus ex vexillis constabat*] Ipse

manipulus (ἀπὸ κοινοῦ) constabat tribus vexillis. Quid mirum? ratio exigit, et ante dicta. Nam quisque ordo suum vexillum habuit: tres hic ordines sive partes: ergo tria vexilla. *Lipsius* de Milit. Rom. II. 3. Præpositionem *ex* ignorat Klockian. Sed eam reliqui constanter servant. Eandem autem, quam Suetonius, Plinius, Quinctilianus, et alii omiserunt, veteres addere solitos fuisse, observat *Burm.* ad Suet. Aug. c. 25.

Vexillum centum octoginta sex homines erant] Iterum hic uro et seco: *Diodore*, ubi es? Nam age; decem manipuli in extrema acie: ejusque tres partes, et totidem vexilla: sunt igitur hæc triginta. Si autem in quoque vexillo homines *centum octoginta sex*; erunt in sola hac acie 'quinque millia quingenti octoginta.' Adde reliquas duas; quæ et quanta ista legio? Atque hæc ex nostra prima correctione: si 'quindecim ordines' retines, partes et vexilla magis etiam auge. Ergo iterum necessario seco, et vocem rejicio *vexilli*. Lego, *tribus ex vexillis constabat, centum octoginta sex homines erant.* Id justissime et verissime. Quisque ordo, ut ante dictum, sexaginta duo homines erant: tres sunt in hoc tali manipulo: ergo in totum homines *centum octoginta sex*. Atque est hæc ipsa Polybiana militia et ordo, cum unico saltem discrimine, quod est a levi armatura. Nam Polybii seorsum est, et extra ordines: hic in ordinibus et pilanis conjuncta. Sed numerum si vides, nihil discriminis prorsus. Nam sunt rorarii 'sexcenti viginti,' totidem accensi: ergo simul 'mille ducenti quadraginta.' Nonne totidem velites in Polybio? excipio, quod quadraginta isti redundant, ex supernumerariis illis duobus. Idem est in triariis sive pilanis: ibi sunt 'sexcenti,' hic 'sexcenti viginti:' et nunc vides ac discis causam, cur et unde illi tam pauci respectu priorum. Ab antiquo scilicet insti-

tuto est, et cum in uno manipulo leves habuerunt; ii postea divulsi sunt et dirempti: manserunt igitur illi eodem numero, nec aucti. Dic sodes, quæ divinatio hæc sic attigerit, et undique pariaverit, nisi quia res fuit? ut igitur consummem, habes triginta manipulos in Livio: priores viginti faciunt homines 'bis mille quadringentos octoginta:' posteriores decem, 'mille octingentos sexaginta.' Ergo est hæc legio 'quatuor millium trecentorum quadraginta.' Superat Polybianam 'centum quadraginta:' qui nati sunt ex 'duobus' supra sexaginta toties dictis. At in Livio mox sequitur, 'legiones tunc scriptas fere quinis millibus peditum:' non ergo ad nostrum numerum. Aio id quoque falso, et in Livio rescribendum *quaternis*. Bona fide invitus toties rescribo: sed quæ mea culpa, si res, si Livius ipse poscit? *Lipsius* de Milit. Rom. II. 3. Vocem *rexillum*, in qua delenda Lipsio consentiunt Gronov. ad § 4. et Doujat. ad § 14. agnoscunt omnes scripti et editi. In numero vero variatur. *CLXXXV.* habet cod. Klockianus. *CLXXXIII.* primæ edd. pro quo Aldus primus substituit *CLXXXVI.* quemadmodum reliqui scripti obferunt. In hoc numero servando conspirant etiam viri docti recentiores præter Patricium de Re Milit. Rom. part. IV. sect. 6. qui, per vocem 'ordo' § 4. manipulos intelligens, adeoque quindecim manipulos, id est, ordines hastatorum, totidemque principum, simul cum duobus centurionibus unoque vexillario cujuslibet manipuli, mille octingentos et nonaginta homines effecisse existimans; tria millia centum et decem homines, qui insuper requiruntur, ut legio sit quinque millium, in hoc tertio quindecim ordinum sive manipulorum agmine numeratos fuisse opinatur, ita ut quilibet ordo sive manipulus fuerit ducentorum et

septem hominum, quorum erant sexaginta novem triarii, totidem rorarii, totidemque accensi. Hæc autem tria millia centum et decem homines illorum quindecim manipulorum ex tribus constitisse vexillis arbitratur, et quidem in primo vexillo tot fuisse triarios, quot in secundo rorarii, quotque in tertio erant accensi. Hinc verba Livii corrupta, sive notas numerales mendosas esse, putavit, et pro *centum octoginta sex*, sive *CLXXXVI.* legit *MXXXVI.* sive *mille triginta sex*. Harum adnotationum ratio non permittit, ut singula refellamus; evertendæ emendationi sufficit, ei adversari ipsa Livii verba, quæ tamen intacta reliquit, et simul refingenda erant. Si enim quindecim hujus agminis ordines in tria vexilla divisi fuissent, dicere Livius debuisset *Tribus ex vexillis constabant*, nempe quindecim illi ordines. Quam autem dicat *constabat*, ostendit se de unoquoque ordine, de quo modo præcessit, loqui. A Lipsii opinione discedit etiam Doujatinus ad § 14. qui, legens *eorum* (nempe, ordinum) *unus*, quem primum pilum vocabant, *tribus ex vexillis constabat*, *centum octoginta sex homines erant*, censet, cum emphasi hic *homines*, non *militēs*, memorari, ut comprehendantur tres centuriones ac tres vexillarii hujus manipuli; qui ex ipsius emendatione seorsum numerabantur § 4. præterea existimat, ad solum primum tertii hujus agminis ordinem sive manipulum hæc verba referenda esse; reliquos quatuordecim ejus ordines sive manipulos receptum militum numerum non excessisse, sed in unoquoque eorum centum viginti milites, id est, quadraginta triarios, totidem rorarios, totidemque accensos fuisse; quæ omnia gratis adsumuntur, et ex verbis Livii probari nequeunt. Veriora Lipsium proposuisse, ipsa ratio, et mira numeri a Livio memorati per omnes partes convenientia docet.

Veteranum, militem spectatæ virtutis] *Veteranorum militum* Lov. 2. *veteranum militum* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. et fragm. Hav. a m. pr. Tum *expectatæ virtutis* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Vide ad VI. 33. § 1.

Secundum rorarios, minus roboris ætate factisque] *Orarios* Lov. 2. Nomen 'rorariorum,' si ab hoc loco discedas, nusquam, nec apud Livium, nec alium quemquam auctorem, reperiri, existimat Patricius de Re Milit. Rom. IV. 7. At plura loca veterum, ubi memorantur, conlegit Lipsius in *Analect. ad Milit. Rom.* III. 1. Vox *roboris* deficit in Voss. 2.

Accensos, minimæ fiduciæ manum] *Accessos* Voss. 2. et Lov. 3. ac 4. Per *accensos* non significari certum quoddam militum genus apud ullum vel Latinum vel Græcum rerum Romanarum scriptorem, pronunciat Patricius loc. laud. Verum, eundem et hic errasse, docent loca a Lipsio ibidem prolata. Hinc *minimæ fiduciæ manus* Klockian. *minimæ fiduciæ manu* reliqui omnes, quos vidi, scripti, ut et edd. vett. Rom. 1472. Parm. Mediol. 1480. 1495. 1505. Ven. 1498. et Ald. in qua tamen inter errata *manum* recte præfertur. In verbis seqq. *vocula et non adparet* in Port. et Hav. Deinde *in posteram aciem*, pro *postremam*, præfert Leid. 2. quomodo alibi etiam scribæ errare soliti sunt. Vide ad IX. 7. § 11. Ceterum *voculam et omisit etiam librarius Oxon. L. 2.* sed ejus loco sequentia inseruit: 'operæ pretium judicavi, pro faciliore legentium intellectu, moderno ritu describere, qualiter acies ordinabantur in campo, ubi erat pugnandum: et quoniam in pugna præsentī inter Romanos et Latinos plenius datur forma pugnantis. Consistebat, dicit textus, quod acies continebatur ex manipulis. Manipulus vero continebat LX. milites, quos duo centuriones et unus vexillarius conducebat. Centuriones puto, quod

centum milites sub se haberent: sed qui plus aliis erant docti, erant conductores eorum. Cum ergo consules acies ordinare, faciebant tres ordines. In prima acie manipuli xv. et distabant inter se modico spatio: et antecedeabant eos alii manipuli leviter armati cum hastis et scutis, qui constabant ex viginti: erantque juvenes pubescentes, avidi ad certamen: et continebat iste ordo xxx. manipulos, vocabaturque *prinipilanus*, vel *antepilannus*. In illa acie erant quindecim alii manipuli, et habebant tres pilarios' (huic voci adscriptæ notæ indicant eam inducendam esse) 'vexillarios, quorum quilibet conducebat LXXXVI. homines. Sub primo vexillo hujus aciei vocabantur *trajani*,' (in margine *vel triarii* eadem manu scriptum erat,) 'erantque veterani milites spectatæ virtutis. Secundum vexillum sequebantur *rorarii*, qui inferiores erant robore et ætate factisque. Tertium vexillum sequebantur milites, qui vocabantur *accensi*, in quibus non erat tanta fiducia probitatis, et propterea duos acies sequebantur extremi. Hastati ergo primi omnium pugnam inibant, et, si fugare hostem non possent, non fugiebant, sed retrocedendo ponebant se post principes, qui in succursum eorum pugnabant. Et acies *triariorum* stabant fixi sub vexillis, parati, si male cessisset primis, ipsi subire certamen, et habebant lanceas erectas, fixas in terra, ut hostibus videretur ad eas penetrare vel vallum steccatum: principes autem si cogerentur cedere, recurrebant post triarios. Et de alia acie subsequenti fiebat. Cum ergo omnes essent, qui sub uno vexillo conclusi simul et semel ruebant in hostes, et erat formidolosissimum eis; qui, cum viderentur vicisse, reperiiebant fortificatas acies exurgentes in ipsos. Et est sciendum, quod consules frequentius secum ducebant quatuor legiones, quarum quælibet

constabat ex quinque millibus peditum et trecentis equitum.' Recte Hearnius, ea omnia, olim ad marginem alicujus cod. a scio adscripta, in contextum admisisse librarium linguæ Latinæ rudem, non dubitat. Sane est barbara multisque erroribus scatens loci Liviani periphrasis.

§ 9 *Ubi his ordinibus exercitus instructus esset*] Hunc et quatuor sequentes § latins inlustrat Lipsius de Milit. Rom. iv. 1. Ceterum *His ubi ordinibus* Klockian. Tum *instructus erat* habet Gaertn.

Hastati omnium primi pugnam inibant] *Primi omnium* fragm. Hav. *omnium primum* Voss. 2. Leid. 1. Hearnii Oxon. L. 1. et ed. Parm. *omnium primum primi*, utraque lectione juncta, Hav. Deinde *prælium inibant* fragm. Hav.

Pede presso eos retrocedentes in intervalla ordinum principes recipiebant] *Pede pressos eos* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. scribarum aberratione. Ita 'presso gradu' Ovid. Met. III. 17. 'Subsequitur, pressoque legit vestigia gressu:' ubi similis locus Livii laudatur ex XXVIII. 14. Deinde *in retrocedentes* Hav. Tum præpositio in omissa est in Voss. 2. Leid. 2. Lov. 3. 5. Port. et fragm. Hav. Sed eam absorpsit syllaba prima vocis seq. Vide hoc cap. ad § 12. et hoc lib. ad c. 33. § 6. *In intervallum principes recipiebant* præfert Harl. 2. Mox vox *principum* non adparet in Lov. 2.

§ 10 *Triarii sub vexillis considebant*] *Triarii vexillis considerabant* Flor. *insidebant* Voss. 2. *insinebant* Lov. 3. Tum *in sinistro crure porrecto*, addita prima voce, Leid. 2. *sinistro crure porrecta scuta* Lov. 4. Voces *sinistro crure porrecto* deficiunt in Klockian.

Scuta innixa humeris] Testatur Lipsius loco laud. in mentem aliquando venisse, legi posse *innexa humeris*; quasi vellet, loris quibusdam ab humeris revincta fuisse. At postea vidit nihil mutandum, et *innixa ac-*

cepit, a situ ipso sic subsidentium scuta in humerum inclinasse. Ceterum *umeris* sine adspiratione scribit librarius Flor. optimi, quomodo etiam constanter exaratum occurrit in optimo Siliî Msto Agrippinate. Et hanc scripturam antiquitati tribuit Dausquei. in Orthogr. parte sec. voce 'Humerus.' Vide quæ notat Broekhus. ad Tibull. I. 4. 44.

Hastas sub erecta cuspide in terra fixas, haud secus] *Lege subrecta cuspide*; ut apud alios 'surrecto mucrone,' 'surrecto signo.' Festus: 'Surregit et Sorctus antiqui ponebant, pro surrexit, et ejus participio Surrectus.' Et sic Voss. 2. Quin etiam *hastas subrecta cuspide in terra fixas, ut haud secus quam vallo septa inhorreret acies, tenentes*. J. F. Gron. An non *in terram* maluit? II. 65. 'Fixis in terram pilis.' IX. 7. 'Fixosque in terram oculos.' X. 29. 'Verutis in corpora ipsa fixis.' Jac. Gron. *Subrecta* jam Lipsius conjecerat de Milit. Rom. iv. 1. Triarios, etsi a pilis 'pilani' dicti sunt, tamen hoc tempore non amplius pilis, sed hastis, pugnasse, ex iis quæ hic et cap. 9. ac 10. leguntur, docet Schelius ad Polyb. c. 14. Adde Lipsium de Milit. Rom. II. 1. et III. 6. Et jam dudum ante hanc ætatem mutationem in ea re factam, ostendunt loca Livii, in quibus primæ aciei pila tribuntur. Vide I. II. c. 30. et c. 46. Ceterum *in terra* non minus rectum est quam *in terram*. Cic. Att. III. 15. 'Caput legis Clodium in curiæ poste fixisse.' Virgil. Æn. VI. 636. 'ramumque adverso in limine figit.' Ovidius Fast. II. 648. 'Et solida ramos figere pugnat humo.' Et cur Livius semper eodem modo loqui debuit? *Duk. Sub erecta* duabus vocibus male editum est Paris. 1573. idque recentiores servarunt usque ad Gronov. sine sensu. Priores dederant una voce *suberecta*, quod in plerisque etiam Mss. superest. Eadem voce

usus est etiam Livii perpetuus imitator Silius xv. 155. 'Isthmon curvata sublime suberigit unda:' (ubi tamen *superrigat* ex conjectura reponit Heinsius :) et Apul. Metam. lib. II. pag. 34. ed. Pric. 'Aggeratis in tumultum stragulis, et effultus in cubitum, suberectusque in torum, porrigit dexteram.' At *surrecta* præferunt Lov. 3. et fragm. Hav. *subrecta*, præter Voss. 2. a Gronovio memoratum, Hav. Hearnii Oxon. N. et edd. Mogunt. atque Ascens. 1530. Et ita jam Lipsius etiam legendum sine libris ex sola conjectura monuit de Milit. Rom. IV. 1. Supra VII. 10. 'Romanus, mucrone subrecto, quum scutum scuto imum perculisset.' Seneca Epist. 86. 'Vidi villam structam lapide quadrato, murum circumdatum silvæ, turres quoque in propugnaculum villæ utrimque subrectas.' Silius Ital. x. 253. 'Ilia cornipedis subrecta cuspide transit:' ad quem vide quæ olim notavi, ut et Burm. ad Rutil. Itin. I. 347. Lectio vulgata *subrecta* nata esse potest ex conjunctione duarum lectionum *subrecta* et *erecta*, quas librarius in cod. suo inventas, quum, utra vera foret, distinguere non posset, hoc modo simul exprimere voluit. Similia ejus erroris alia exempla vide ad III. 44. § 4. *In terram fixas*, ut Jac. Gronovius malebat, etiam Lov. 1. et 4. Sed reliqui vulgatum servant, quod et commodè ferri potest. Ovid. Ep. Her. XVI. 362. 'Figitur in jusso nostra sagitta loco:' ubi sine necessitate Francius legebat *in jussum locum*. Met. I. 472. 'Hoc Deus in nympha Peneide fixit:' ubi unus cod. apud Burm. *in nympham Peneida*, v. 173. 'Lamina dissiluit, dominique in gutture fixa est.' XII. 451. 'Fixit in adverso cornum sine cuspide vultu.' Fast. III. 697. 'Præteriturus eram gladios in principe fixos.' Ita et 'defigere in terra' Livius XLIV. 5. 'Longi duo validi asseres ex inferiore

parte in terra defigebantur:' et 'in corde defigere' I. 58. 'Cultrum, quem sub veste additum habebat, eum in corde defigit.' Similiter *fixus lumina in humo opposita* Ovid. Epist. Her. VI. 26. ubi, iterum Francium sine necessitate *in humum oppositam* velle, observat Burm. Deinde *ut haud secus*, quemadmodum unus apud J. F. Gron. Voss. 2. ita etiam apud me Lov. 3. et fragm. Hav.

Vallo septa inhorreret acies] *Septa* Flor. Vide etiam ad VI. 2. § 10. et ad IX. 11. § 3. In composito 'obsæpire' diphthongum etiam retinere solet. Vide ad IX. 43. § 8. Veriorem hanc scribendi rationem esse docet Dausquei. in Orthogr. part. 2. in voce 'Sæpes,' dissentiente Voss. in Etym. Ling. Lat. voce 'Sæptum.' Deinde *inhorret* Lov. 4. Vide ad XXXIX. 52. § 6. *Inheret* Gaertn. *inhereret* Lov. 5. A simili errore ope Mstorum Silium liberavit Nic. Heins. apud quem perperam olim *hærentia*, pro *horrentia*, edebatur IX. 467. Recte *inhorreret vallo*. Ovid. Met. VIII. 285. 'Et setæ densis similes hastilibus horrent, Stantque velut vallum, vel ut alta hastilia setæ:' ubi tamen viri docti alterutrum versum ab inepto homine adsutum putant. Est autem 'vallo' a recto 'vallus,' quamvis interdum 'vallus' et 'vallum' promiscue ponantur. Vide hoc lib. ad c. 38. § 6.

§ 11 *A prima acie ad triarios sensim referebantur*] Pall. duo 1. ac 3. *ad triarios retro se referebant*. Gebh. Idem etiam monuit Gronov. priori ed. notarum, et in epistola ad Salmas. quam edidit Burm. in Syll. Epist. tom. II. p. 536. Non aliter etiam inveni in Voss. 2. et Lov. 3. sed *ad triarios sensim retro se referebant* Gaertn. *ad triarios retro censim se referantur* Hav. *ad triarios redisse referebant* Leid. 1. *ad triarios redisse referebantur* Lov. 2. et fragm. Hav. a m. pr. *ad triarios sensim redisse refereb.* a m.

sec. et Lov. 5. *ad triarios sensim rediisse refereb.* Port. *ad triarios sensim refereb.* Leid. 2. Sed reliqui in vulgatum conspirant; quod cur displiceret, causam nullam video. Ceterum *ab prima acie* Port. *ab patria acie* Hav. Paulo ante vox quoque deest in Hav.

Inde rem ad triarios redisse, quum laboratur, proverbio increbuit] *Unde rem* Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. 1. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. cum ed. Ald. 1592. Vide ad xxxix. 33. § 5. Tum *rediisse* Port. Vide h. l. ad c. 26. § 6. Hinc *quum laboratum* fragm. Hav. a m. pr. Tandem *increpuit* Leid. duo, Lov. 1. et Voss. 1. *increbuerit* Lov. 2. Vide ad xl. 14. § 10. *increbuit* Lov. 4. fragm. Hav. a m. sec. et edd. priores usque ad Mogunt. Vide ad vii. 12. § 7.

§ 12 *Ubi in intervalla ordinum suorum principes et hastatos recepissent*] *Ubi intervalla ordinum* Voss. duo, Leid. 1. Lov. 1. 5. Harl. 1. Port. Gaertn. Hav. et forte etiam Flor. Certe collatus est codex ille cum ed. quæ similiter præfert, et tamen ex eo nulla scripturæ diversitas adnotatur. Non probo. Paulo ante hoc cap. 'Eos retrocedentes in intervalla ordinum principes recipiebant; ubi manifestiore jam errore ac sine sensu eadem præpositio in quibusdam libris omititur ob primam syllabam vocis seq. ut ibi monitum est. Præterea *hastas* Port. et *recepisse* fragm. Hav. a m. pr.

Compressis ordinibus velut claudebant vias] Pall. duo *complexis ordinibus*. Gebh. Vide etiam Gronov. in epistola ad Salmas. quam edidit Burm. in Syllog. tom. ii. p. 536. Neque aliter errant Voss. 2. et Lov. 3. Tum *velut* deficit in Hav. Deinde *claudebant viam* Leid. 1. et Lov. 2. *claudebant viam* Lov. 3. et fragm. Hav. Male. 'Vias' vocat, quæ modo 'intervalla.' Vide Lipsium de Milit. Rom. iv. 1.

Delph. et Var. Clas.

§ 13 *Unoque continente agmine, jam nulla spe post relicta*] *Uno quoque* Hav. Vide ad v. 27. § 1. Tum *continenti agmine* Flor. Voss. duo, Leid. duo, Lov. quinque, Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Vide ad vi. 14. § 13. Præterea *nulla re post relicta* Port. et Gaertn. Vide ad v. 12. § 4. *nulla spe post relictam* Flor.

In hostem incedebant] Pal. 2. *concidebant*. Supra tamen perscriptum *incedeant*, ut repræsentant edd. principes. Gebh. Vide etiam Gronov. epistola ad Salmas. apud Burm. Syllog. tom. ii. p. 536. Pal. itaque 2. lectionem inter versus adscriptam secutus esse videtur Gruter. qui in edit. postrema ita vulgari curavit; ejusque exemplum imitati sunt D. Heinsius, et ambo Gronovii. Neque aliter erat in excusis vetustioribus, pro quo Aldus demum *incedebant* substituit. Et ita præferunt Voss. duo, Leid. 2. et Lov. 1. ac 3. *incedebant in hostem* Lov. 4. *in hostem mictiebant* habet fragm. Hav. *in hostem concidebant* Hav. *in hostem incudebant* Flor. a m. pr. pro quo emendatur a m. sec. *incedeant*; idque servant reliqui omnes, ac verius videtur. Est enim 'incidere in aliquem,' vel 'alicui,' eum cum impetu invadere. Liv. xxviii. 13. 'Postquam acrius ultimis incidebat Romanus.' Solent autem 'incidere' et 'incedere' passim in Mss. commutari. Vide ad ix. 24. § 10. Mox *aciem insurgentem*, pro *consurgentem*, fragm. Hav.

§ 14 *Scribebantur hæ quatuor fere legiones quinis millibus peditum*] *Lege Scribeb. autem quatuor*. Gelen. Mallem legi *legiones fere quinis*. Non enim de numero legionum ambigit, sed de numero militum cujusque legionis. Libro autem priore c. 25. 'quaternum millium et ducenorum peditum' fuisse legionem scribit. Et xxii. 36. auctum esse usque ad 'quina millia:' sic enim ait: 'Numero quoque peditum equitumque legiones

Livius.

24 B

auctas, millibus peditum, et centenis equitibus in singulas adjectis, ut quina millia peditum, treceni equites essent.' Quo ex loco apparet, ante tempus illud non nisi 'quaternum millium' fuisse, quemadmodum aperte quoque ibi Polybius ait VI. 18. Eadem dubitatio de 'equitibus' incidit; quos hoc tempore 'trecentos' vocat, cum secundo bello Punico centum adjectis 'primum trecentos' factos esse scribat. Fortasse autem hæc non ad hoc, sed ad illud tempus accommodavit. Sigon. Ms. *Scribebantur autem quatuor legiones, quinis millibus fere peditum.* Recte autem in peditum numero addidit *fere*. Nam tantum erant in singulis legionibus peditum quatuor millia octingenti et triginta. Klockius. *Scribebantur autem quatuor fere legiones* omnes scripti, nisi quod solus Harl. 2. *Scribebantur hæc quatuor*, ut ante Gelenium legebatur, præferat, et *Scribebantur autem fere quatuor legiones* sit in Leid. 1. et Lov. 2. Præterea *quaternis millibus peditum* ex conjectura emendat Lipsius de Milit. Rom. II. 3. et 5. probante etiam Gronov. hoc cap. ad § 4. Similiter etiam Jac. Perizonius ad marginem Livii scribendum conjiciebat. Vulgatum quidem superest in omnibus scriptis, idque pro vero habuit Patricius, qui legionem, a Livio hoc loco descriptam, quinque millium esse credens in Re Milit. Rom. part. IV. sec. 6. verba Livii § 8. emendanda, et, pro *centum octoginta sex*, legendum censebat *mille triginta sex*, ut ita legio foret quinum millium peditum. Eandem lectionem defendit Doujatius ad hunc locum, sed alia ratione. Verum, quidquid dicat, fatetur tamen, secundum calculum suum legionem fuisse quinque millium quadringentorum ac sexaginta militum, quæ quinque millium dici posse non videtur. Sed et in calculo, quem sequitur, multa sunt, quæ efficiunt ne sententia ejus probari possit. Talia sunt, quod quindecim ma-

nipulos hastatorum, totidemque principum statuatur, (vide ad § 5.) insuper quod credat, tot etiam manipulos fuisse in tertia classe, (vide ad § 7.) et quidem in ejus primo manipulo plures fuisse milites, quam in quatuordecim reliquis; vide ad § 8.

Equitibus in singulas legiones trecentis] *Tricenis* Leid. 2. et Lov. 2. Vide ad XL. 34. § 8. *trecentis* edd. vett. usque ad Froben. qui 1531. *trecentis* substituit, consentientibus reliquis omnibus scriptis. Vide ad XXXII. 28. § 11. et ad XXXIX. 38. § 11. Quod autem adinet ad dubitationem, quam circa numerum equitum cujusque legionis movit Sigon. ad verba præcedd. aliter eam sustulit Lipsius de Milit. Rom. II. 6. existimans, locum Livii XXII. 36. vel interpolatum esse, tollendamque equitum mentionem; vel *quadringeni*, pro *trecenti*, scribendum esse. Alii aliter sentiunt. Vide quæ ibi notantur.

Alterum tantum ex Latino delecta adiciebatur, qui ea tempestate hostes erant Romanis] Vide Lipsium de Milit. Rom. II. 7. et ad III. 22. § 4. Klock. *Alterum tantum ex Lat. dilectum* Flor. Male. De locutione 'alterum tantum' vide ad I. 36. § 7. Ceterum *dilectu* est etiam in Leid. 1. Lov. 1. 3. et fragm. Hav. Vide ad XXXVII. 51. § 7. Deinde *adiciebantur*, vel *adiciebantur*, Flor. Leid. 1. a m. pr. et Lov. 2. ac 4. Denique *ea tempestate hostes erant. Romani eodemque ordine* Lov. 2. et fragm. Hav. Mox *eodem quoque ordine* Lov. 4. Vide ad V. 27. § 1.

§ 15 *Tum nec vexilla cum vexillis tantum, universi hastati cum hastatis]* *Tum* redundat. Gelen. Salmas. ad Vopisci Probum c. 5. *vexilla* hic; et alibi 'vexilla legionum,' interpretatur triarios. Hoc recte rejicit Ferrarius Elect. I. x. c. 3. sed dubitanter pronunciat de mente Livii. Vexilla hic fortasse sunt signa triariorum, et per tropum ipsi triarii, quia hæc ab hastatis et principibus separari vi-

dentur. Sed alioqui in universum hoc capite sunt signa peditum. Nam non solum triariis, verum etiam ro-rariis et accensis, vexillum tribuit Livius, et singulos ordines 'vexillarium' unum habuisse dicit, id est, signiferum; qua significatione etiam x. 19. et xxxv. 5. 'vexillarios' dici puto. Et hæc sæpe sine discrimine poni, jam Lipsius adnotavit de Milit. Rom. II. 8. et IV. 5. *Duk.* Illud *tum* in uno tantum apud me superest Harl. 2. Ejus loco *cum*, vel *quum*, præferunt Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. Gaertn. et Voss. 1. a m. sec. *cum vexilla cum vexillis tantum* Lov. 1. *cum non vexilla cum vexillis tantum* Leid. 2. Præterea *sed universi*, addita voce, Port. *se universi* Hav. Deinde *hasti cum hastatis* Lov. 1. *hastati cum hastis* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. et Gaertn.

[*Sed centurio quoque cum centurione*] Illud 'si ordines turbati non essent' videtur significare, aliquid definitius dixisse Livium: nimirum, *sed et centurio, quo cum centurione, si ordines turbati non essent . . . sciebant.* J. F. Gron. Sensui Livii verba magis convenient, si Gronovii conjecturam recipimus, quam si vulgatum sequimur. Partem ejus *sciebant*, pro *sciebat*, probant Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. et C. Opus tamen non est, ut, inserta particula *et*, legamus *sed et centurio*. Sæpe enim *sed*, præcedente 'non tantum,' vel 'non modo,' pro 'sed et,' aut 'sed etiam,' obcurrit. Vide ad II. 6. § 1. Insuper *centurie*, pro *centurio*, est in Leid. 2. Tò quoque deficit in Port. et Hav. Centurionibus, pro *centurione*, habet Voss. 2. a m. pr. Tum si deficit in Lov. 1. particula negativa *non* in Klockian. Tandem occurrendum præfert Gaertn. Vide ad xxxvi. 24. § 4.

§ 16 *Duo primipili ex utraque acie inter triarios erant*] Nomina horum centurionum omisit, Romani et Lati-

ni. Sigon. Sensus Livii non est, duos tantum primipilos in utraque acie fuisse, in qualibet unum; in una quaque enim legione erant duo, adeoque in quatuor legionibus octo; sed potius duos tales, cum notis valetudinibus et roboris adscriptis, in utraque acie sibi obpositos fuisse. Vide Lipsium de Milit. Rom. II. 8. Ceterum *Duo proximi pili* perperam legunt Voss. 1. et Lov. 1.

Corpore haudquaquam satis validus, ceterum strenuus vir peritusque militiæ] *Haudquaquam* Lov. 1. 3. 5. Gaertn. fragm. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Vide ad VII. 26. § 8. Tum *validus satis* Leid. 2. Deinde *strenuus vir peritusque* Leid. 1. *strenuus imperitusque* Flor. pro quo postea emendatum est *strenuus imperitusque*. Sed *strenuus vir peritusque militis* legit Gaertn.

§ 17 *Quia semper pares ordines duxerunt*] Malim *duxerant*. Sigon. Ita etiam legunt Lov. 2. 4. fragm. Hav. edd. Mediol. 1505. atque Ascens. 1513. et 1516. et ita vir doctus emendavit in margine ed. Mediol. 1495. Ad hæc *pares semper ordines* Flor. Leid. duo, Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 1. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. quod tot codicum auctoritate in contextum admisi.

§ 18 *Ut subcenturionem sibi, quem vellet, legeret, qui tutaretur eum*] *Ut eum centurionem* Lov. 2. *ut centurionem* Hearnii Oxon. L. 2. et C. *ut subcenturionem, quem sibi vellet* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. ac 5. Tum vox *eum* deficit in Port. Paulo ante *a consulibus* Leid. 2. Lov. 4. et Gaertn. Mox autem *juvenisque in acie*, omissa prima voce, Lov. 5. *juvenis in acie* Port. *hisque juvenis in acie* fragm. Hav. sed primæ voci adscriptis notis, quæ indicant, eam delendam esse. *Iisque juvenis in acie* ed. Mediol. 1505.

§ 19 *Pugnatum est haud procul a radicibus Vesuvii montis*] Rectius in Mss.

legitur *haud procul radicibus*. Gelen. Ad easdem radices castra posita fuisse, scribit Valerius i. 7. ex. 3. *Sigon*. Præpositionem *a* solus defendit minimæ auctoritatis codex Harl. 2. nisi quod etiam Lov. 4. præferat *Pugnatum est ab radicibus*. Utrumque loquendi genus Livio usitatum est. Quum itaque et plures et optimi codd. τὸ *a* non agnoscant, Gelenio consentio. Vide ad xxiv. 28. § 1. Deinde *Vesuvi montis* Leid. 2. *Vesevi montis* Hav. quo nomine sæpius apud poëtas adpellatur. Vide exempla apud Cluver. Ital. Antiq. iv. 3. p. 1157. et Cellarii Geogr. Antiq. ii. 9. p. 538. qui ambo laudant etiam scripturam hanc ex Suetonii Tito c. 8. ubi bis in vulgatis ita editum occurrit. Sed priori loco in optimo Msto Salmasii *Velbii*, in altero *Vesuvio* legitur. In vita vero Plinii, quæ etiam vulgo Suetonio tribuitur, *Vesebius* dicitur. Hic tamen vulgatum servo.

Qua via ad Vesperim ferebat] In vulgatum conspirant editi. Sed scripti quidam variant. *Ad Vesperim ferebat* legit Flor. *ad Vesperim ferebat* Voss. 2. Lov. 3. et Harl. 1. *ad Avernum ferebat* Lov. 4. *ad Verserim ferebat* Lov. 2. *ad Vescium ferebat* fragm. Hav. a m. pr. *ad Vescium inferebat* a m. sec. sed corruptissime *ad hostis se inferebat* Lov. 5. Port. et Gaertn. In eadem voce, sed alio fere modo, errarunt librarii x. 28. § 15. Vide etiam Arntzen. ad Aur. Vict. de Vir. Inlustr. c. 26. § 4. De *Veseri* vide Cluver. Ital. Antiq. l. iv. c. 5. p. 1187. ubi non fluvium, ut dicto loco Aur. Vict. vocavit, sed vel castellum, vel oppidum Campaniæ fuisse docet.

CAP. IX. § 1 *Prius, quam educerent in aciem, inmolaverunt*] *Prius, quam adducerent* Leid. 1. *prius, quam adducerent* Voss. 2. Lov. 2. 3. Gaertn. et fragm. Hav. Male. De locutione 'educere in aciem' vide ad iii. 62. § 5. Et quidem simpliciter etiam dixerunt 'educere,' non addito ca-

su. Vide ad xl. 25. § 10. Voces in aciem perperam deficiunt in Lov. 4.

Decio caput jecinoris a familiari parte cæsum aruspex dicitur ostendisse] Festus 'Pestifera auspicia' fuisse ait, 'ubi caput in jecinore non fuisset.' Fuisse autem et fissum, et caput jecinoris apparet ex Cic. de Divin. ii. 13. 'Fissum,' inquit, 'familiare tractant, et vitale caput jecoris ex omni parte diligenter considerant.' Unde Lucanus in primo Pharsaliæ vs. 627. 'Ecce videt capiti fibrarum increcere molem Alterius capitis: pars ægra et marcida pendet, Pars micat.' Quod autem Cic. 'familiare fissum,' et Livius 'caput a familiari parte cæsum' aiunt, eo pertinet, quod pars una 'hostis,' altera 'familiaris' dicebatur. Unde Lucanus i. 621. 'venasque minaces Hostili de parte videt.' *Sigon*. 'Caput' et 'pars familiaris' verba sunt aruspicinæ: quæ quidem, ars quum ob vanitatem et superstitionem merito desueta sit et improbata, nobis obscura sunt et ignota. Sed conijcere licet, caput fibrarum in jecore initium fuisse: cumque jecur in duas partes dividerent, familiarem et hostilem, et e familiari sua eventa augurarentur, ex hostili hostium fata, duo capita erant, unum hostile, alterum familiare: de familiari hic Livius loquitur, de hostis parte Lucanus i. 621. Cic. de Divin. ii. 13. De utroque capite familiari et hostili ibidem Lucanus vers. 627. *Turnebus*, Advers. xi. 27. Adde *Bullengerum* de Sortibus c. 7. *Duk*. Adscripsit ad marginem Livii A. Perizonius locum Cic. ex lib. ii. de Divin. c. 12. 'Quomodo est collata inter ipsos observatio, quæ pars inimici, quæ familiaris esset.' Quæ autem huc congesserat Modius, expunxi, quod ad verbum descripta essent ex Brisson. de Formul. l. i. p. 19. ubi commodè legi possunt. Ceterum *caput jecinoris* Voss. 1. Leid. ambo, Lov. 1. 2. 3. Gaertn. fragm. Hav. et edd.

Rom. 1472. ac Parm. *caput nocinoris* Voss. 2. *caput jocinoris* Lov. 4. 5. Harl. 1. et quædam ex edd. vett. Vide ad xli. 14. § 7. Tum *ab familiari parte* Port. et Hav. Deinde *auruspex* Lov. 2. 5. Port. et Gaertn. *haruspex* Flor. et Leid. 1. Vide hoc lib. ad c. 6. § 12.

Alioqui acceptam Diis hostiam esse] *Alioquin* Voss. 2. Leid. 2. Lov. 2. 3. 4. 5. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et præter Rom. 1472. reliquæ edd. vett. usque ad Ascens. 1513. Ita se in Plinii atque Apuleii Mss. reperisse, monuit Corte ad Plinii Ep. 1. 20. § 2. Optimi tamen hic stant a vulgato. Sed res non est tanti. Tum *is*, pro *Diis*, Flor. in quo postea emendatum est *Dis*. Vide ad v. 14. § 4. *Acceptam hostiam Diis esse* Lov. 2.

Atqui bene habet, inquit Decius] *Bene abit* Leid. 1. et fragm. Hav. Male. De formula hac 'bene habet' vide ad vi. 35. § 8. Sæpissime 'abiturus' et 'habiturus,' 'abit' et 'habuit' inter se commutantur. Vide ad xxii. 59. § 19. et xxxvii. 59. § 7. Alio ordine, *bene, inquit, habet* est in Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. ac 5.

Si ab collega litatum est] Vet. lib. *si ab coll. prospere lit. est*. Sigon. Exsulat adverb. *prospere* ab optimis duobus Pall. editionibusque vetustissimis, intrusum ab Sigonio. Gebh. Delevi additum ab Sigonio *prospere*, auctoritate meliorum codicum, qui spernunt illud segregantque. Quis autem ignorat, 'litare' esse proprie καλλιερῆειν; xxxviii. 20. 'Sacrificio facto cum primis hostiis litasset.' Plautus Pœnulo II. 1. 7. 'Quia litare nequeo, abii illinc illico iratus.' Justinus xx. 2. 'Facto sacrificio, auxilium Deorum implorant: litatis hostiis, obtentoque, ut rebantur, quod petebant.' Unde et illa Plauti Pseudolo 1. 3. 100. 'Ut hodie ad litationem huic suppetat satias Jovi.' Livius xli. 15. 'Senatus majoribus hostiis usque ad litationem sacrificari jussit.'

J. F. Gron. Prospere, quod a Sigonio in contextum receptum, et a recentioribus editoribus servatum erat, recte Gebhardus et Gronovius rejecerunt. Nam et apud me in nullo, nisi Port. Gaertn. et Hav. minimæ auctoritatis codd. superest. Est autem 'litare,' ut Gronov. monet, inmolata hostia Deos placare, eosque sibi propitios ac faventes reddere. Liv. xxix. 10. 'Legati referebant, et sacrificantes ipsos Pythio Apollini litavisse.' Servius ad Virg. Æn. 11. 118. 'Litare verbo pontificali usus est, id est, sacrificiis Deos placare.' Vide plura apud Brisson. de Formul. lib. 1. p. 28. ex quo Modius, ut ipse fatetur, pleraque, quæ ad hunc locum notavit, descripsit, sed tanta religione, ut ne errata quidem typographorum aut memoriæ vitia, a Brissonio commissa, emendare sustinuerit. Ea igitur, quæ ex ipso Brissonio commodo peti possunt, hic delevi. Ceterum *a collega* Lov. 2. 4. Gaertn. et editi ante Aldum. Tò est vero deficit in Voss. 2.

§ 2 *Instructis, sicut ante dictum est, ordinibus*] *Sicut antea dictum est* Lov. 4. Vide ad xl. 12. § 3. *Sicut ante dictum*, omisso τῶ est, Flor. quod probabat Salvinius. Mox voces *Decius lævo* deficient in Lov. 1.

§ 3 *Utrunque æquis viribus, eodem ardore animorum gerebatur res*] *Undeque æquis viribus* Lov. 3. Tum *gerebant res* Hearnii Oxon. N. et L. 2. *res gerebantur* Lov. 5. *gerebantur res* Flor. et Lov. 3. ac 4. Vide ad ix. 35. § 5.

Ab lævo cornu hastati Romani] *A lævo cornu* Leid. 2. Lov. 1. Gaertn. et fragm. Hav. Tum *obstat* Romani Voss. 2. et Lov. 3. Mox *se recipere*, pro *se recepere*, Flor. a m. pr.

§ 4 *M. Valerium magna voce inclamat*] *Increpat* Hearnii Oxon. L. 2. et C. Male. Valer. Max. ix. 12. ext. 6. 'Puerum, ut illum abigeret, inclamavit.' qui et alibi ita locutus

est. Cic. de Invent. II. 4. 'Comitem illum suum inclamavit semel et sæpius.' Eodem verbo, sed alia constructione, Livius utitur I. 25. 'Albanus exercitus inclamat Curiatiis, ut opem ferant fratri.' Mox τὸ est non adparet in Lov. 2.

Agedum, pontifex publicus populi Romani, præi verba] *Agendum* Flor. Leid. 1. fragm. Hav. et ed. Parm. Perperam. Infra XLIV. 38. 'Recognoscat, agedum, mecum, si videtur:' et sæpe alibi. Peccatur autem frequenter eodem modo in Mss. Vide ad IX. 33. § 7. Præterea *publicus pontifex populi Romani* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *Publi pontifex Romani* Lov. 5. a m. pr. *Publi pontifex Romane* a m. sec. *Publi pontifex populi Romani* Port. et Hav. Verum modo Valerio pontifici *Marci* prænomen dederat Livius. Librarios in errorem pellexit Græcismus, sive enallage nominativi pro vocativo, de qua figura vide Voss. Gramm. IV. 5. *Pontifex publicus* autem, ut 'sacerdotes publici' XXV. 2. XXVI. 23. XLI. 21. et alibi. Tum *præi verba* Voss. 2. et Lov. 1. *præsta verba* Port. Gaertn. Hav. et Lov. 5. a m. sec. quum ab initio *præstaria verba* scriptum fuisset. *Præsta ei verba* Leid. 2. *præstet verba* Lov. 2. quæ lectio similiter ex eo orta, quod nominativum pro vocativo positum librarius non videbat. 'Præire verba' Livio frequens est. Infra X. 28. 'M. Livium pontificem præire jussit verba.' XLI. 21. 'Q. Marcio Philippo verba præeunte populus in foro votum concepit.' XLII. 27. 'Præeunte verba Lepido pontifice maximo, id votum susceptum est.' 'Præire verbis' dixit Plaut. in Rud. V. 2. 48. 'Præi verbis, quid vis.' Plinius XXVIII. 2. 'Cujus sacri precationem, qua solet præire quindecimvirum collegii magister, si quis legat, profecto vim carminum fateatur.' Mox *legibus*, pro *legionibus*, Lov. 1. Vide ad VI. 39. § 7.

§ 5 *Manu subter togam ad mentum exserta, super telum subjectum*] *Manus subter togam* Harl. 1. repetita in fine vocis litera, quæ sequentis initialis est. Vide ad XXVIII. 25. § 2. *Manu super togam* Voss. 2. Leid. duo, Lov. 2. 3. Gaertn. et fragm. Hav. Ita etiam editi variarunt hoc lib. c. 7. § 9. Tum *ad metum*, pro *ad mētum*, sive *ad mentum*, Leid. 1. *ad humerum* Lov. 2. et Hearnii Oxon. C. Deinde extra Lov. 4. extra Leid. 2. et Port. in contextu. Denique *et super telum* Voss. 2. et Lov. 3. Verbis seqq. sit dicere, pro sic dicere, Lov. 1.

§ 6 *Jane, Jupiter, Mars pater, Quirine, Bellona, Lares*] Dempster. in Etrur. Reg. I. I. c. 16. p. 66. ut et ad Rosini Antiq. II. 3. probaturus, Janum peculiari cognomento 'patrem' dictum esse, inter alia testimonia etiam hunc locum adfert, quem ita laudat: *Jane pater, Jupiter, Mars, audite vota*. Sed nimium fallaci memoria confisum fuisse patet. *Marspiter* laudat Brisson. de Form. lib. I. p. 109. Ceterum *Marus pater* est in Leid. 1. et Harl. 1. post quæ verba inquit inserunt Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Tum *Quirino* habet Leid. 1. quæ vox deficit in Lov. 4. *vates*, pro *Lares*, est in Gaertn.

Divi Novensiles] Vide Loëns. Misc. Epiphyll. IV. 15. Klock. *Divi Novensiles* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *Divi Novensiles* Lov. 3. *Dii Novensiles* Gaertn. *Dii novem files* Lov. 5. a m. pr. *Dii novem sides* a m. sec. *Dii Novensides* Hav. quomodo etiam olim edebatur apud Varr. de L. L. I. IV. p. 20. Vide Loëns. loco laud. et Voss. Etym. Ling. Lat. in voce 'Novem.'

Dii Indigetes, Divi, quorum est potestas nostrorum hostiumque, Dique Manes] *Di Indigites* Flor. Vide Dausquei. Orthogr. part. II. in voce 'Indigetes.' *Dii indigentes* Lov. 3. Male. De Diis Indigetibus vide Turneb. Advers. XIX. 29. Salmas. Exerc. Plin.

p. 51. Voss. de Theol. Gent. II. 12. et in Etym. Ling. Lat. voce 'Indigetes.' Tum *Dii quorum est* Lov. 4. Port. Gaertn. et Hav. Deinde *potestas nostrum hostiumque* Voss. 2. et Lov. 3. *potestas nostrorum hostium* Port. et Hav. Denique *Dii Manes* Port.

§ 7 *Precor, veneror, veniam peto* feroque] Solennia in ejusmodi devotionibus verba. Quæ adhibet etiam Macrobius Saturn. III. 9. ubi de ratione urbium et exercituum devendorum agit. Sigon. Quid est 'veniam fero?' Non succurrit, quomodo exponam; sed veniebat in mentem 'veniam peto quæsoque, uti,' &c. Cic. pro Archia c. 2. 'Quæso a vobis, ut in hac causa mihi detis hanc veniam, ut,' &c. Potuisset dicere 'Quæso a vobis hanc veniam, ut,' &c. Idem non raro conjungit 'quæso' et 'peto.' ad Famil. III. 2. 'Etiam atque etiam quæso et peto.' v. 4. 'Peto quæsoque, ut tuos mecum serves.' Livius IX. 8. 'Vos, Dii immortales, precor quæsoque.' Duk. Verbum *veneror* deesse in Oxon. L. 2. monet Hearnius. Sed recte reliqui omnesque mei servant. Est enim in hac re sollemne, ut ex Macrob. Sigonius monuit. Adde Brisson. de Formul. lib. I. p. 71.

Uti populo Romano Quiritium vim victoriamque prosperetis Uti vos Romanam Quiritium vim Lov. 2. Quiritium etiam Leid. 2. Gaertn. et fragm. Hav. Male. Vide ad III. 20. § 7. *Uti populo Romano Quiritibus* legendum esse, existimat Brisson. de Form. lib. I. p. 62. unde plura in notas ad hunc locum transtulit Modius, quæ expunxi, quod commode ibi videri possint. Sed de formula hac 'populus Romanus Quiritium' vide ad I. 32. § 13. Mox *vim victoriam*, omissa particula *que*, Flor. et Lov. 4. ac 5. quod Salvinus, qui cod. Flor. cum editis contulit, adposito signo sibi verum videri indicavit. *Inde victoriam*

fragm. Hav. *cujus librarium* deceptit similitudo literarum *uī*, id est *vim*, et *īn*, id est *inde*. Vide ad v. 20. § 2. Tum *victoriamque pp Rōi. prosperetis* Gaertn. Sed mediæ voces ex ultima natæ sunt. Denique *prosperetis* fragm. Hav. *præstetis* Port. in margine, et Hav. Nihil muto. Plantus in Casin. v. 4. 26. 'Propter eam rem hanc tibi nunc veniam minus gravate prospero.' Tacitus etiam alique eodem verbo usi sunt.

Hostesque populi Romani Quiritium terrore formidine morteque adficiatis] *Hostesque populi Rom.* Lov. 3. Præterea *populi Romani Quiriti* Leid. 2. et Lov. 1. *populi Romani Quiritium* Lov. 2. et fragm. Hav. Vide ad verba præcc. Deinde *terrore et formidine* fragm. Hav. Denique *mortique afficiatis* Voss. 2. et Lov. 3. ac Gaertn. Alibi tamen casum sextum vocis 'mors' ita formari, nondum reperi.

§ 8 *Ita pro republica Quiritium, exercitu, legionibus*] Videtur excidisse aliquid, ut integrum sit: *ita pro rep. pop. Rom. Quir., exercitu, legionibus, auxiliis pop. Rom. Quir.* Nam τὸ Quiritium in hujusmodi formulis appendix propria est τοῦ populi Romani. Vitiatum quoque in vulgatis erat XXII. 10. illud 'respublica populi Romani Quiritium,' in veris sacri carmine. J. F. Gron. Vocula ita deest in Lov. 2. *ita populo Ro.* vel *Romano, Quiritium* habent Voss. 2. et Lovel. 3. *ita pro Ro. po. Quiritium* fragm. Haverk. *ita pro populo Romano Quiritium* Gaertn. quæ omnia conjecturam Gronovii verisimiliorem reddunt. Quum enim per compendium scriptum fuisset *pro R. P. P. R.* librarii vel duas priores, vel duas posteriores literas singulares omiserunt, quamvis tamen alibi etiam sæpe 'respublica' et 'populus Romanus' inter se commutentur. Vide ad IX. 26. § 8. De formula 'respublica populi Romani Quiritium' vide eundem Gronov. Observ. IV. 14. *Quiri-*

tum hic iterum præferunt Leid. 2. et Lov. 2. Vide ad § præc. Brissonius autem, hanc formulam proferens, de Form. lib. I. p. 109. landat, quasi scriptum invenisset *pro republica Quiritibus*. Quam lectionem in nullo codice, nec scripto, nec edito, invenio. Præterea vox *exercitu* deest in Hav. quam reliqui constanter agnoscunt, nisi quod tamen *exercitum* præferant Flor. Leid. 1. et Lov. 2. Mox iterum *Quiritum* idem Lov. 2. ut jam ter hac formula habuimus. Voces *legionibus*, *auxiliis populi Romani Quiritium* deficiunt in Hav. et fragm. Hav. Sed librariis fraudi fuit vocum *legionibus* et *legiones* similitudo. Vide ad IX. 11. § 11.

Diis Manibus Tellurique devoveo] *Deis Manibus* Flor. Voss. 1. Leid. dno, Lov. 1. 2. et Harl. 1. Tum vox *Tellurique* deficit in Harl. 2. et edd. vett. usque ad Aldum, qui primus addidit: et recte. Servant enim omnes reliqui scripti, ut et Livius x. 28. 'Jam ego mecum legiones hostium inactandas Telluri ac Diis Manibus dabo.' Insuper *voveo* fragm. Hav. *devovero* Hav.

§ 9 *Hæc ita precatus*] *Hæc itaque precatus* Hav. Vide ad XXI. 53. § 7. Mox *nunciatur*, pro *nunciare*, Gaetrn.

Ipse, incinctus cinctu Gabino] De *cinctu Gabino* quid a grammaticis tradatur, omnibus, qui literas amœniores amant, est fere notum: sed, quod ab illis tacitum est, hic adscribemus. Observavimus enim Romanos magistratus et pontifices eo cinctu uti solitos, cum belli causa operabantur, sacris se devovebant pro exercitu, portas Jani aperiebant, aut amburbia faciebant: denique cum rei sacræ operam dabant belli causa, et ceremonia quadam sacra defungebantur. Lucanus I. 596. 'Turba minor sequitur, ritu succincta Gabino.' Virgil. Æneid. VII. 612. 'Ipse, Quirinali trabea cinctus Gabino Insignis, reserat stridentia limina consul.' Inter-

pres Persei de Penatibus ita scribi ad Satyr. v. 31. 'Habitū Gabino Dii Penates formabantur, involuti toga supra humerum sinistrum et sub dextro.' Turnebus, Advers. XXII. 20. *Incinctus Gabino*, media voce a præcedenti ob similitudinem intercepta, Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *incinctus ritu Gabino* Harl. 2. in marg. et Hearnii Oxonienses L. 1. ac C. *incinctus Gabino ritu* Lov. 5. Gaetrn. et Hav. *incinctus Gabinio ritu* Port. Nihil muto. De *cinctu Gabino* vide ad v. 46. § 2.

In equum insiluit] *Equum insiluit* sine præpositione se in Oxon. L. 1. invenisse, testatur Hearne. Qua constructione usus est Ovidius Met. VIII. 142. 'vix dixerat, insilit undas; Consequiturque rates, faciente cupidine vires.' Valer. Flacc. VI. 683. 'Insiliunt pariter scopulos: hunc nata coercet, Hunc conjux Jovis.' Quo utroque loco videndus est Nic. Heinsius. Similiter Justin. XXV. 4. 'Ut quinqueremem ex scapha cum septimo insiluerit, captamque tenuerit.' Id tamen hoc loco non probo, partim quod alii omnes codd. vulgatum tueantur, partim quod Livius præpositionem, cum qua verbum componitur, in regimine plerumque repetere solitus sit. Vide ad Præfat. § 11. et quidem in ipso hoc verbo 'insilire' VI. 7. 'In equum insilit.' Præterea *insilit* Leid. 1. *insiliit* Port. et Hav. *insilivit* Flor. et Leid. 1. Nihil muto. Vide ad II. 10. § 11.

§ 10 *Aliquanto augustior humano visu*] Si vox ultima bonæ fidei libris exesset, non eam desiderarem. Varro Atacinus in Catal. Pith. II. 2. 'clarissima longe Nomina vix ullo condita sunt tumulto, Magnus, et humano major Cato.' Ovidius Fast. II. 503. 'Pulcher, et humano major, trabeaque decorus Romulus in media visus adesse via.' Justinus vel Trogus XLII. 3. 'Primusque humanorum post Herculem et Liberum, qui reges

Orientes fuisse traduntur, eam cœli plagam domnisse dicitur.' Cicero ad Attic. XIII. 21. 'Ego autem tibi confirmo, (possum falli, ut humanus) a me non habere.' Video quidem conjurasse viros doctos, ut hæc mutant; sed quiesse melius erat. Vel scribe *visus*. Sensus, ut conspectus est ab utraque acie, aliquanto augustior humano visus est, vel apparuit: ne alterutrum superfluum putes. J. F. Gron. Quæ ad has voces eruditius, quam verius, notantur, vix auisim Livio attribueret; ne quidem si *visu* in Mss. quoque desideraretur: quippe eam vocem vel similem omnino crederemus hic quoque a Livio subaudiri, ut v. 32. 'Vocem noctis silentio audisse clariorem humana:' ubi etiam subintelligi voluit 'voce.' v. 41. 'Sedentes viros præter ornatum habitumque humano augustiorem.' Hoc lib. cap. 6. 'Visa species viri majoris, quam pro humano habitu, augustiorisque.' Seneca Controv. I. 2. 'Altior humana visa est circa me species eminere.' Jac. Gron. Putavit credo Gronovius, *visum* non recte pro 'specie' vel 'forma' dici. Et Latini in his fere dicunt 'amplior,' 'augustior humano habitu,' 'forma,' 'specie,' non 'visu.' Vide c. 6. Suet. in Aug. c. 94. Claud. c. 1. Ner. c. 1. Val. Max. I. 8. ex. 8. et Phædr. Fab. IV. 24. Tamen vix est, ut hic aliter accipi possit, libris scriptis consentientibus in retinenda hac voce, qua ex sententia Davisii et aliorum quorundam etiam pro specie usus est Cic. de Nat. Deor. I. 5. 'Multa esse probabilia, quæ quamquam non perciperentur, tamen, quia visum haberent quemdam insignem et illustrem, his sapientis vita regeretur:' *visus* scabram reddit orationem. Duk. Vocem, quam delendam J. F. Gronovius existimabat, tuerent omnes, quos adhibui, codd. Pro *visu* tamen *visus*, quæ altera ejus erat conjectura, præferunt Flor. et

Lov. 4. *humanus* pro homine nonnumquam poni, non nego. Vide Malasp. et Græv. ad locum laud. Cic. ad Att. XIII. et quæ notavi ad Silii Ital. VII. 5. An tamen hic etiam Livius ita locutus sit, valde dubito, quia alibi vocem illam eo sensu adhibuisse non recorder; nisi quis forte eo referret locum XXI. 41. 'Licuit ad Erycem clausos ultimo supplicio humanorum, fame interficere.' Verum ibi commode intelligi potest 'ultimo supplicio humanorum suppliciorum,' voce ex præcedenti repetita, quod aliis exemplis Jac. Gronovius hic illustravit. Quibus adde illud ex I. 7. 'Habitu formamque viri aliquanto ampliore augustiorque humana intuens.' Senec. de Ira I. 3. 'Tota illorum, ut extra, ita intra, forma humanæ dissimilis est.' Eodem etiam pertinet illud XXVII. 47. 'Multitudo quoque major solita visa est:' ubi alia vide. Vulgatum itaque servo, et in codd. *visus* præferentibus ultimam literam ejus vocis ex initio sequentis perperam repetitam esse existimo; qua ratione librariorum frequentius errasse, videbimus ad XXVIII. 25. § 2. Vide modo ad § 5. Ceterum *augustior* sollemni lapsu Lov. 5. Vide ad v. 41. § 2.

Sicut cælo missus piaculum omnis Deorum iræ] Si e cælo Klockian. *sicut a cælo* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. ac C. Utraque lectio admitti potest, ut probant exempla, quæ illustrandæ locutioni 'mittere vocem' conlata sunt a Gronovio et a me ad v. 51. § 7. Deinde *missum piaculum* Lov. 2. Sed *missus* servandum esse, indicat *quod qui*, quod mox sequitur. *Missus piaculum*, pro 'tamquam piaculum.' *Jussus piaculum* male Lov. 1. Vide ad III. 4. § 11.

Pestem ab suis aversam in hostes ferret. Ita omnis terror] Prava penitus distinctio, et sic potius formanda: *Conspectus aliquanto augustior humano*

visu, sicut cœlo missus piaculum omnis Deorum iræ, qui pestem ab suis aversam in hostes ferret; ita omnis terror, &c. Jac. Gron. Gronovii distinctionem in contextum recepi, quod veram putarem. Ceterum a suis Leid. 1. et fragm. Hav. Tum adversam Leid. 2. Lov. 1. 5. et fragm. Hav. Vide ad II. 31. § 6. Denique in hostem Hearnii Oxoniensis C. reliquis invitis.

§ 11 Pavorque cum illo latus signa primo Latinorum turbavit] Pavorque cum Latius signa Voss. 2. Tum primo signa Latinorum Lov. 2.

In totam penitus aciem pervasit] Totam penitus aciem pervasit, omissa præpositione, Lov. 4. Supra VI. 24. 'Et adhortatio in vicem totam alacri clamore pervasit aciem;' ubi vide. Sed nec alterum, quod reliqui codd. tuentur, eorumque auctoritate præferendam est, Livio indignum. Ita enim loquitur XLV. 10. 'Victoriæ Romanæ fama quum pervasisset in Asiam.' Cic. in Verr. v. 2. 'Eodem intervallo pars ejus belli in Italiam ulla pervasit.' De Natur. Deor. II. 57. 'Ne quid in eas, quod noceat, possit pervadere.' Tacit. Hist. III. 62. 'Pervasisse in Germanias Valentem, et veteres illic novosque exercitus ciere credebant.'

§ 12 Evidentissimum id fuit] Post hæc verba reperiuntur seqq. *parorem ac fugam hostium secum Decius circumferens cadit, moxque consternatio et conversio exercitus Latini* in Voss. 2. Leid. 1. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. 1. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. Neapol. Latini, et Hearnii Oxoniensibus L. 2. B. ac C. Eadem etiam margini Voss. 1. adscripta sunt. Sed non infrequens fuisse librariis, ut lemmata, quæ olim in ora codicum notata erant, postea in contextum reciperent, dictum est ad VII. 40. § 4. Ceterum *Evidentissimum idque fuit* Gaertn.

Quod quacumque equo invecus est] Et quacumque equo Harl. 2. qui quodcumque equo fragm. Hav. quod quo-

cumque Voss. 2. Vide ad XXXVIII. 7. § 3. *Ictusque quocumque* Hearnii Oxonienses L. 2. et C. Tum *invecus est equo* Lov. 2. et Hav. Ceterum hæc verba et seqq. usque ad initium § proximi desunt in Neapol. Latini.

Conruit obrutus telis, inde jam haud dubie consternatæ cohortes] Terruit obrutus Gaertn. Tum inde haud jam dubie Port. et Hav. inde haud dubiæ Lov. 5. Mox fugam et vastitatem Voss. 2.

§ 13 Exsolutis religione animis, velut tum primum signo dato coorti] Solutis religione animis Hav. reliquis invitis. De locutione 'exsolvere religione' vide ad VII. 3. § 9. Deinde *velut dum primo signo dato coorti* Lov. 5. tū, id est tamen, pro tū, sive tum, Hav. Vide ad XXII. 17. § 5. *Animis velut tum primum signo dato coortis* Flor.

§ 14 Nam et rorarii procurrebant inter antepilanos] Namque triarii Lov. 5. nam et triarii Klockian. namque et rorarii Hearnii Oxon. N. et L. 2. nam et Romani Flor. et Harl. 2. Tum percurrerant Lov. 2. et Gaertn. Male. Vide quæ Nic. Heinsius et ego notavimus ad Silii Ital. VII. 566. Per et pro innumeris locis confunduntur. Vide ad IX. 10. § 7. Præterea inter antesignanos hic etiam reponebat Franc. Patricius de Re Milit. Rom. part. IV. sect. 5. Vide ad cap. præc. § 7. Per antepilanos habet Hearnii Oxon. C. Ceterum omnia hæc verba cum voce seq. addiderant non adparent in contextu Port. sed demum margini adscripta sunt a m. altera. Mox viros, pro vires, est in Leid. 1. et Lov. 2. Alibi etiam hæc voces commutantur. Vide hoc lib. ad c. 13. § 1.

Et triarii, genu dextero innisi] Tò et exsulat a fragm. Hav. Hinc in genu dextro Voss. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. ut apud Cic. de Harusp. Resp. c. 27. 'Etenim vix hæc, si undique fulciamus, labefacta, vix, inquam, innisa in omnium nostrum humeris co-

hærebunt.' Sed reliqui, et inter eos optimi, vulgatum tuentur. Et ita etiam passim Livius loqui solet. Supra III. 26. 'Seu fossam fodiens palæ innisus; seu quum araret.' IV. 19. 'Ipse, hasta innisus, se in pedes excepit:' ubi alia exempla vide. Tum *inmissi* fragm. Hav. Vide ad IV. 42. § 5. Mox *ad surgendum*, pro *ad consurgendum*, Leid. 2. Verum mox cap. seq. dixit, 'Tum consul triariis, Consurgite nunc, inquit:' et paullo post 'ubi triarii consurrexerunt.'

CAP. X. § 1 *Quum aliis partibus multitudo superaret Latinorum*] *Superaret multitudo* Harl. 2. *multitudo supererat*, transpositis literis, Lov. 5. edd. Parm. Tarvis. utraque, et paucæ aliæ. *Superare* Mediol. 1480. 1495. et 1505. Venet. 1498. Tum vox *Latinorum* non adparet in Lov. 4. qui et mox alio ordine vocabulorum *collegæ eventui* præfert.

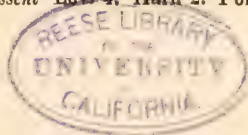
Quum, ut jus fasque erat, &c. mortem esset] Illud *quum* et *esset* resipiunt gluten interpretum. *Grut.* Utraque vox apud me superest in omnibus scriptis, nisi quod prior tantum desit in Lov. 2. Nullam autem causam video, cur *tà quum* et *esset* gluten interpretum respere Gruterus invitis codd. judicaret, quam quod salvo sensu abesse potuerint. Vide quæ dicuntur ad XXIII. 34. § 15. Ceterum *tum*, pro *cum*, sive *quum*, est in fragm. Hav. a m. pr. Vide ad Epit. lib. XLVIII. circa finem. Tò *ut* deficit in Hav. *debitis* autem in Harl. 2. omnibusque, quas vidi, edd. ante Aldum. Curtius v. 8. 'In cælum vos debitis laudibus ferat.'

§ 2 *Paulisper addubitavit, an consurgendi jam triariis tempus esset*] Omnia hæc desunt in Lov. 1. quinque posteriores voces cum duabus seqq. in Hav. vocula sola *jam* in Leid. 2. Harl. 2. omnibusque edd. ante Aldum. Præterea *triarii tempus esset* habet Lov. 3. *triariis tempus adesset* Gaertn. Mox *natus*, pro *ratus*, Harl. 1.

Accensos ab novissima acie ante signa procedere jubet] *Accessos* Lov. 4. *accersitos* Klockian. et pro varia lectione Voss. 1. De *accensis* vide ad c. 8. § 8. Tum *a novissima acie* Voss. 1. a m. sec. (*an novissima acie* habuit a m. pr.) Lov. 4. Gaertn. et edd. ante Aldum: præpositio deest in Lov. 1. a m. sec. (qui *vel novissima acie* antea habuerat,) et Leid. 2. *ad novissima acie* Lovel. 2.

§ 3 *Qui ubi subiere*] *Subire* Hav. solito errore. Vide ad XLV. 2. § 7. *subierunt* Gaertn. Mox *hiidem adversarii*, pro *idem*, Voss. 1. *hiisdem adversarii* Lov. 1. Deinde *exciverunt*, pro *excitaverunt*, Leid. 2. et Lov. 1. Sed solent hæc verba passim commutari. Vide ad XXVIII. 24. § 4. Similiter Curtius VI. 2. 'Non contentus artificum, quos e Græcia excitaverat, turba:' ubi codd. plures *exciverat*, quod præfert Scheff. quoniam 'excitantur,' qui per otium, ignaviæ, vel similes causas mœnent in occulto, ac proferre se nolunt. Quod si verum, vel sic etiam hic apud Livium *excitaverunt*, in quod reliqui codd. conspirant, non est rejiciendum. Supra enim c. 8. docuit, prioribus hastatorum et principum aciebus pugnantis 'triarios condesse, sinistro crure porrecto:' unde et supra § 2. et mox § 4. 'consurgendi' verbum de iis usurpavit. Jam autem 'excitare' est jubere ut surgat. Infra XLV. 25. 'Secundum talem orationem universi rursus procederunt; tandem excitati curia excesserunt.'

Quum et semet ipsi fulgissent, et hastas aut præfregissent, aut hebetassent] Tò et prius omittitur in Leid. 2. et Lov. 1. Vide ad II. 44. § 3. Tum *semet ipsos fatigassent* Lov. 2. Male. Vide ad II. 19. § 5. Hinc voces *et hastas aut præfregissent* desunt in Gaertn. sola tantum vox aut in Harl. 2. Sed *præfregissent* habet Flor. *perfrixissent* Klockian. *perfregissent* Lov. 4. Harl. 2. Port. Hav.

et Neapol. Latinii. Perperam. De verbo 'præfringere' vide ad xxvii. 33. § 2. Denique *beatassent*, pro *hebetassent*, Flor.

Pellerent vi tamen hostem] *Pellerentque* Lov. 2. *pollerentque* Lov. 5. Gaertn. Port. et Hav. Tum *ut*, pro *vi*, Lov. 4. Vide ad iv. 51. § 6. Insuper *tñ* id est *tantum*, pro *tñ* id est *tamen*, Lov. 1. sæpius in Mss. obvio librorum errore. Vide ad iii. 46. § 1.

§ 4 *Memores consulis pro vestra victoria morte occumbentis*] *Pro nostra victoria* Lov. 5. Vide ad xxxiv. 2. § 2. Hinc *occubantis morte* Harl. 2. *morte occubantis* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. editique ante Aldum. Vox *morte* deficit in Lov. 2. quam reliqui tuentur. Vide ad xxxi. 18. § 6. Paulo ante *tunc consul* fragm. Hav. Vide ad ii. 12. § 15. Ceterum voces *memores patriæ*, &c. ac *liberorum* desunt in Hav. errore librarii, cui fraudi existit vocis *memores* repetitio. Vide ad ix. 11. § 11.

§ 5 *Consurrexerunt integri, refulgentibus armis, nova ex improviso exorta acies*] *Integra* Lov. 4. quasi jungendum foret 'integra nova acies.' Sed male. *Integri* sunt 'non fessi,' ut paullo ante hoc cap. 'Melius ratns, integros eos ad ultimum discrimen servari:' et 'Consurgite nunc, inquit, integri adversus fessos.' ii. 20. 'Integris corporibus animisque fessos adorti:' hoc lib. c. 39. 'Adeo repente laboris per diem pene totum tolerati vulnorumque obliti sunt, ut hand secus, quam si tum integri e castris signum pugnae acceperant,' &c. xxviii. 13. 'Quum plures et integri fessis, magnumque jam agmen armatorum a castris in praelium rueret.' xxxiv. 15. 'Integri recentibus telis fatigatos adorti hostes.' xxxviii. 40. 'Ut quam maxime recentibus et integris jumentis Thraciam ingrederetur.' xliv. 4. 'Nec auxit copias, integros fessis submittendo.' c. 36. 'Statuit sic adfectos

recenti atque integro hosti non objicere.' c. 38. 'Utrum militem, quem neque viæ labor hodie, neque operis fatigaverit, requietum integrum in tentorio suo arma capere jubeas.' Tacit. Annal. ii. 5. 'Integrum equitem equosque per ora et alveos fluminum media in Germania fore.' Frontin. Strat. ii. 1. ex. 2. 'Fatigatos æstu facile integris et recentibus snorum vicit viribus.' c. 3. ex. 16. 'Suis et Macedonibus, qui jam fessos Romanos integri exciperent, in secunda acie conlocatis.' Hinc *refugientibus armis* Leid. 2. *Perperam*. Alibi etiam 'fugere' et 'fulgere' commutantur. Vide ad xliv. 37. § 7. Deinde *nova et improviso acies orta* Lov. 4. Nihil mutandum. Non tantum *improviso*, sed et *ex improviso* in usu fuit. Vide ad vi. 33. § 7. *Ex* autem atque *et* sæpe inter se commutantur. Vide ad xxvi. 45. § 1. *Nova ex improviso orta acies* edd. vet. Frobenius deinde a. 1535. *exorta* edidit, quemadmodum recte præferunt reliqui scripti. Sæpe enim 'exortus' de illis dicitur, qui subito et improviso oriuntur. Supra i. 14. 'Inde subito exorti Romani transversam invadunt hostium aciem.' iv. 45. 'Certamen subito inter tribunos exortum.' vi. 21. 'Lanuvini etiam, quæ fidelissima urbs fuerat, subito exorti.'

Receptis in intervalla ordinum antepilanis] *Præpositio* in deest in Lov. 5. Harl. 1. et Port. Sed eam interceptit syllaba initialis vocis seq. quemadmodum etiam factum erat c. 8. § 9. Vide plura hoc lib. ad c. 33. § 6. ejus loco *inde* est in Leid. 2. Sæpe *in* et *in*, id est *inde*, in Mss. commutantur. Vide ad x. 20. § 6. Tum *int'pilanis* Lov. 2. *antepilariis* Leid. 2. et fragm. Hav. Ceterum hic etiam *antesignans* legendum censuit Patricius de Re Milit. Rom. part. iv. sect. 5. Sed vide ad c. 8. § 7. Mox *perturbabant*, pro *perturbant*, Neapol. Latinii.

§ 6 *Hastisque ora fodientes*] *Pall. dno ferientes.* Gebh. *Hostisque* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *hastatisque* edd. Bechar. et Ascensii 1510. quod melius, se iudice, pronunciat Donjatus: triarii enim Romani pilis ora fodiebant hastatorum Latinorum, qui primi obpositi. Male. Apud Latinos enim, æque atque apud Romanos, res ad triarios redierat, adeoque ex triplici acie jam una facta erat, non ex solis hastatis, sed ex hastatis principibus ac triariis simul, constans. Vide c. 8. § 12. et 13. Deinde *ora fœdantes* Lov. 4. 'Fœdare' et 'fœdum' propria in vulneribus ac strata acie vocabula esse, observant viri docti ad Plauti Amphitr. I. 1. 76. Sed unius fide hanc lectionem non receperim. *Ora ferientes* Voss. 2. Leid. 1. Gaertn. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. et C. Cui lectioni firmandæ facere posset dictum Cæsaris, a Floro memoratum IV. 2. § 50. 'Miles faciem feri.' Et ita Ovid. Ep. Heroid. VII. 189. 'Nec mea nunc primum feriuntur pectora ferro.' Metam. XII. 479. 'Nudaque Phyllei juvenis ferit ora sarissa.' Auctor Epitom. Liv. lib. II. 'Quum ad feriendum Porsenam castra hostium intrasset.' Sed nihil muto, plerisque et optimis codd. vulgatum defendentibus. Livius XXI. 55. 'Velites insecuti aversos' elephantos 'sub candis, qua maxime molli cute vulnera accipiunt, fodiebant.' Ovid. de Remed. Am. vs. 19. 'Cum aliquis rigido fodit sua viscera ferro.' In Ibin vs. 627. 'Sic tua coniectis fodiantur pectora telis.' Curtius IV. 15. 'Resistentium adversa ora fodiebat.' V. 4. 'Ipsorum telis plerosque fodiebant.' IX. 1. 'Ab utroque latere vehiculis circumfusi repugnantes fodere cœperunt.'

Prope intacti evasere] *Prope iacti* Harl. 2. Male. Livius II. 12. 'Jure belli liberum, te intactum inviolatumque hinc dimitto.' XLII. 66. 'Quum

sciret nihil roboris secum esse, dum liceret intacto, abire.' x. 27. 'Victor Martius lupus, integer et intactus, gentis nos Martiæ et conditoris nostri admonuit.' c. 36. 'Diversique integri atque intacti abissent, ni cedenti instaturum alterum timuissent.' Silius x. 63. 'integer, oro, Intactusque abeas, atque intres mœnia Romæ.' 'Intactus vulnere' dixit idem Silius VII. 399. 'Plena tibi castra atque intactus vulnere miles Creditur.' 'Intactum ferro corpus' Livius I. 25. Tum evaserunt Gaertn. *invasere* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1.

Tantaque cæde perrupere cuneos] Donjatus vel legendum existimat *cuneo*, ut II. 50. 'Rupere cuneo viam:' vel Livium generali nomine 'cuneos' pro agminibus seu manipulis dixisse putat; quod posterius præferendum videtur. Certe nullius cod. fide conjectura ejus nititur. Frontin. II. 3. ex. 20. 'Triplicem aciem cuneis instruxit, inter quos subinde velites emisit.' Ceterum *prorupere in eos, ut vix* Klockian. *prorupere cuneos* Port. Vide ad IV. 39. § 4. *Perrumpere cuneos* Lov. 3. Mox *reliquerint*, pro *relinquerent*, Voss. 2. et Lov. 3.

§ 7 *Samnites quoque sub radicibus montis procul instructi*] Vide quam varia de Samnitibus scribat. Antea dixerat, c. 6. consules, adjuncto Samnitium exercitu, ad Capuam castra locasse. Hic dicit, sub radicibus montium procul instructos. Paulo post c. 11. dicturus, eos post prælium auxilio venisse Romanis, ut quidam tradiderint. Nam hoc ipse dixisse videri noluit. Glar.

Inter omnes cives sociosque præcipua laus ejus belli penes consules fuit] *Inter omnes sociosque* Voss. 2. *inter omnes cives Latinosque* Lov. 1. quæ lectio ex proxime seqq. *inter Romanos Latinosque* interpolata videtur. Sensum Livii esse puto, in exercitu Romano neminem civium sociorumque majorem laudem promeritum fuisse, quam con-

sules. Per *socios* autem hic Latini in genere intelligi nequeunt, quibuscum eo tempore bellum gerebatur; sed forte Latinorum Laurentes Campanorumque equites, qui non desciverunt, ut Livius cap. seq. docet. *In omnes cives sociosque* Flor. quomodo sæpe librarii lapsi sunt. Vide ad xxxviii. 57. § 6. *Tota vox inter vel int'* deficit in Lov. 4. intercepta ab ultimis literis vocis præced. *Ceterum.* Præterea præcipue laus ejus belli Gaertn. et Hearnii Oxon. L. 1. et B. *Præcipua ejus laus belli* Harl. 2. et edd. antiquæ ante Aldum. Paulo ante alio ordine *Latinis præbuere terrorem* Gaertn.

Periculaque ab Diis superis inferisque in se unum vertit] *Ab aliis superis inferisque* Hav. a *Diis superis inferisque* Gaertn. ab *Deis superis inferisque* Voss. 2. Lov. 3. fragm. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm. ab *Deis superisque inferisque* Voss. 1. et Lov. 1. ab *Diis superisque inferisque* Leid. 2. et Lov. 5. ab *Diis inferisque* Lov. 2. Ceterum voces *alter omnes minas, &c.* in *se unum vertit* desunt in Harl. 1. a librario ob repetitam vocem *alter* omissæ. Vide ad ix. 11. § 11.

§ 8 *Eoque consilio in prælio fuit, ut facile convenerit*] *Eoque concilio* perperam Lov. 3. Tum *in prælio* deficit in Leid. 2. et Lov. 1. Deinde *ut non facile convenerit* Voss. 2. et Lov. 3. Mox *inter Latinos Romanosque* Klockian.

Utrius partis T. Manlius dux fuisset, ejus futuram haud dubie fuisse victoriam] *Utrius partis dux Manlius fuisset* Lov. 4. *utrius partis T. Manlius fuisset dux* Lov. 3. Harl. 2. et fragm. Hav. *utriusque partis* Leid. 1. et Gaertn. Vide hoc lib. ad c. 6. § 13. Præterea *ejus futuram haud dubium fuisse vict.* Voss. 2. et Lov. 3. *ejus haud dubiam fuisse vict.* Port. *ejus futuram haud dubiam fuisse vict.* Hav. et fragm. Hav. Vide ad xxxiv. 43. § 5. *Futuram* deficit etiam in Gaertn. Paulo ante *ejus pugnae memoriam tradiderunt,*

omissa voce *posteris*, Port. quomodo Livius loquitur ix. 41. 'Neque ejus pugnae memoria tradita foret, si Marsi eo primum prælio cum Romanis debellassent.' Sed unius illius codicis auctoritas levior est, quam ut eam sequi audeam. Vulgatum defendit locus Cic. ad Fam. viii. 3. 'Quod nostræ amicitiaæ memoriam posteris quoque prodatur;' et Liv. iii. 67. 'Hoc posteris memoriae traditum iri.'

§ 9 *Latini ex fuga se Minturnas contulerunt*] *Latini se ex fuga* Lov. 2. *Latini fuga se* Oxon. L. 2. apud Hearnium. *Latini ex victoria se* Leid. 2. Deinde *Minam*, pro *Minturnas*, exhibent Voss. 2. et Lov. 3. *Menturnas* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Harl. 1. et Port. *Minturniam* Lov. 2. *Minturna* fragm. Hav. *Minturnas* Gaertn. *Latini fuga seme nocturnas* Flor. *Insperceperunt* Lov. 4. et Hearnii Oxon. B. quod ex glossa marginali in contextum inrepsit. Cic. ad Fam. xii. 14. 'Laodiceam, quæ est in Syria ad mare, se contulit.' De Orat. iii. 56. 'Quum propter ignominiam judicii cessisset Athenis, et se Rhodum contulisset.'

Castra secundum prælium capta] *Secundo prælio* Voss. 2. Lov. 3. 4. et Neapol. Latini: *post prælium* integerrimus Flor. qui tamen hic nubem pro Junone amplexus est. Illud *post* enim ex interpretis expositione, olim margini adscripta, contextum invasit. Vide ad xxxix. 41. § 5. Livio autem frequens est *secundum* eo sensu usurpare. Supra i. 4. 'Sed debebatur, ut opinor, fati tantæ origo urbis, maximeque secundum Deorum opes imperii principium.' ii. 5. 'Secundum pœnam nocentium præmium indici pecunia ex ærario, libertas et civitas data.' iv. 49. 'Secundum tam sævum atque inhumanum dictum.' c. 6. 'Alios animos in contentione libertatis dignitatisque, alios secundum deposita certamina incorrupto judicio

esse.' VII. 37. 'Secundum consulis donationem legiones gramineam coronam obsidionalem Decio inponunt.' IX. 29. 'Nec erat ea tempestate gens alia, cujus secundum Gallicos tumultus arma terribiliora essent.' XXIV. 10. 'Secundum apum examen in foro visum, adfirmantes quidam legiones se armatas in Janiculo videre, concitaverunt civitatem ad arma.' ubi vide plura.

§ 10 *Decii corpus ne eo die inveniretur, nox quærentes obpressit*] Die deficit in Voss. 2. *ne eo die invenirent* legit Port. a m. pr. errore ex non intellecta nota compendiarie scripturæ nato. Vide ad XXXVIII. 40. § 1. Causa etiam, cur librarius *invenirent* dederit, illa esse potuit, quod sequatur eadem forma *obpressit*. Sed solet ita sæpius Livius activa passivis, et contra subjungere. Vide hoc lib. ad c. 34. § 9. Mox vox *hostium* non adparet in Lov. 5. et Harl. 2. quam reliqui constanter tueruntur.

Funusque compar morti, celebrante collega, factum] In Mss. melius *par, quam compar*. Gelen. Pal. cod. Ms. *funusque ei compar*, sed manu interpolatoris. Prima quoque ed. *funusque compar morti*. Gebh. *Funusque compar morti* apud me tantum superest in Lov. 2. et Harl. 2. *funusque par morti* Voss. 2. et Lov. 3. quam lectionem post ed. Froben. 1535. ex Gelenii mente emendatam servarunt recentiores usque ad Gronovium, qui reposuit *funusque ei par morti*, nulla ejus mutationis in notis ratione reddita. Id igitur quoniam dubium esse posset, qua auctoritate a viro summo factum sit, profitendum censui, eodem modo præferre Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Harl. 1. Port. a m. pr. (in quo a m. sec. fuit *funusque ei compar morti*) Gaertn. fragm. Hav. et Hav. Hinc non multum abeunt Flor. Leid. 1. et Lov. 4. *funusque et par morti* præferentes, ut et Klockian. in quo *funusque ejus par morti* legitur. Quid in

Oxonienisibus snis Hearne invenerit, non addidit: quum tamen lectionem Gronovii expresserit, et in variis lectionibus meminerit earum, quæ et ante Gelenium exstiterit, et ab eo prioris loco reposita sit, silentium hoc indicare videtur, eum a Gronoviana diversam non invenisse. Denique *factum est* primus vulgari curavit Jac. Gronovius, quum in prioribus edd. *τὸ est* omitteretur: quod etiam omittunt Harl. 2. et forte Klockian. reliquis meis Gronovio consentientibus. Hearnius, qui *τὸ est* omisit, lectionem a Jac. Gronovio propositam memorans, ac tamen de codd. Oxoniensibus nihil addens, illud sibi in iis non obvium fuisse, innuere videtur.

§ 11 *Illud adjiciendum videtur, licere consuli, dictatorique, et prætori*] *Istud* habent Voss. 2. et Lov. 3. Vide ad II. 23. § 5. Tum *addiciendum* Leid. 2. *adiciendum* plerique reliqui. Unde patet, ex hac posteriori scriptura non intellecta ab indoctis librariis factum esse, ut toties *addicit*, pro *adjicit*, in codd. antiquis exaretur; de quo dictum est ad I. 30. § 3. Deinde *τὸ videtur* deest in Leid. 2. et Lov. 1. Denique *licere consuli, dictatori et prætori*, omissa altera copula, Lov. 3. Male. Vide ad II. 30. § 1.

Legiones hostium devoreant, non utique se, sed quem velint] *Devoreat et velit* Flor. Klockian. Voss. duo, Leid. duo, Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. duo, Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et edd. vett. *devoreat* autem etiam in Oxon. N. B. ac C. se invenisse Hearnius monuit; at de altero *velit* nihil addit, nisi tantum ita esse in Rom. ed. principe. Postea Basil. a. 1539. ediderunt *devoreant et velit*, (quod et in Lov. 1. erat,) quorum exemplum imitantur edd. Basil. 1549. et 1554. Lugdun. 1553. Paris. 1573. ac proximæ usque ad J. F. Gronov. qui *devoreant et velint* substituit, eandem scripturam servantibus recentioribus. Certe Basil. lectio probari nequit; sed vel

cum Gronovio legendum est *devoveant* et *velint*, vel cum priscis edd. *devoveat* et *velit*, id est, quicumque sit, sive consul, sive dictator, sive prætor, qui devoveat. Quum autem lectio vett. edd. tot codicum consensu nitatur, eam in contextum admittendam censui. Ceterum *legationes hostium* perperam est in Leid. 2. Vide ad VII. 30. § 14. Etiam pronomen *se* de erat in Flor. Sed id intercepte primæ literæ seq. vocis *sed*. Vide ad XXIX. 21. § 7.

Ex legione Romana scriptum civem devovere] Nec hic erat, cur *scripta* in *scriptum* mutaretur. *Gelen*. *Scriptum* non nisi in Lov. 4. et Harl. 2. inveni; reliqui omnes *Gelenio scripta* repONENTI adsentiuntur. *Ex legione scripta Romana*, inmutato vocabulorum ordine, Lov. 5. Deinde *devoveat* Port. a m. pr. pro quo postea emendatum est *devovere*; at *si is homo*.

§ 12 *Tum signum, septem pedes altum, aut majus, in terram defodi*] *Signum* quid proprie hic significet, scire velim, ad quod Romanum magistratum descendere fas non est. Et '*piaculum hostiam cædi*,' sive *hostia*, ut alii legunt; paulloque post, '*sive hostia*, sive quo alio volet, jus esto,' ea minus intelligo. *Glar*. *Signum* opinor vocare imaginem ejus hominis, qui devotus non est mortuus: mortem enim ejus defossione imaginis et hostiæ cæde repræsentari voluerunt. *Signon*. *Lego probe factum esto: nî moritur, tum signum septem pedes altum, haud majus in terram defodito, et piaculum hostiam cædito. Ubi illud signum defossum erit, eo magistratum Romanum adscendere fas non esto*. Klock. Non video causam cur hæc omnia invitis codd. mutanda censuerit Klockius, neque ea pendere voluerit ex præcedenti '*adjiendum videtur*,' unde et quæ præcesserunt '*licere consuli*,' &c. pendent. Non enim Livius ipsa constitutionis anti- quæ circa ritum devovendi verba re-

fert, sed omnia suis verbis, ut alibi solet, proponit. Ceterum *pro benefacto videri* perperam est in Leid. 1. Deinde *tum signum ergo septem pedes altum* fragm. Hav. *tum signum septem pedum altum* Lov. 4. Præterea ad *majus* Voss. 2. et fragm. Hav. *aut ad majus*, utraque lectione juncta, Gaertn. *aut manus* Harl. 2. *aut magis* Lov. 2. quæ lectio ferri potest, si jungenda sint *septem pedes altum in terram defodi*. Contra vulgatum præferendum erit, si jungamus '*signum septem pedes altum*,' quod etiam præfero ob aliorum codd. in hanc lectionem consensum. '*Magis*' autem et '*majus*' etiam alibi in Mss. confunduntur. Vide ad I. XXVI. c. 41. § 16. Denique *fodi* Flor.

Piaculum hostia cædi] Nisi quid vitii inest, *piaculum cædi* dixit, pro *fieri*. Nam paullo post ait, '*Marti suove- taurilibus piaculum fieri*.' *Signon*. Nisi quid vitii inest, inquit *Signonins*. Volunt certe id Rott. Helm. Voss. alter, Mureti libri, qui *piaculum hostiam cædi* eleganti *ἐπεξηγήσας*. J. F. Gron. Similiter præferunt Hav. Lov. 3. et edd. Mediol. 1495. et 1505. Veneta 1498. Ascens. 1513. 1516. et 1530. Mogunt. Colon. Cervic. et Paris. 1529. Eodem etiam adludunt Lov. 5. et Port. qui *hostium* legunt. Doujatius, '*piaculum cædere*' non facile alibi obcurrere opinatus, ne non tamen Gronovio obloqueretur, legendum conjicit *piaculo hostiam cædi*, id est, ad piaculum, seu expiandi causa. Sed, locum mendosum esse Gronovio consentiens, in ejusdem etiam conjectura, quæ non tantum codicum fide nitebatur, sed etiam, licet Mstorum auctoritas abesset, minus a vulgato abibat, tutius acquiescere potuisset.

Ubi illud signum defossum erit, eo magistratum Romanum descendere fas non esse] Varietas hic lectionis addubitare me facit de genuitate hujus loci: quippe Pall. 1. ac 3. *eo magist*.

Rom. excedere fas non esse. Pal. 2. *considerare fas non esse.* Camp. vero ed. *eo magist. Röm. accendere fas non esse.* Forte leg. *escendere.* Gebh. Non minus variant libri mei: *descendere* est in Voss. 1. Lov. 1. 5. Harl. 2. fragm. Hav. et Oxon. Hearnii N. L. ac C. *ascendere* Flor. Lov. 4. et Klockian. *excedere* Voss. 2. Lov. 2. 3. et Gaertn. *defendere* Leid. 2. *considerare* Port. et Hav. *escendere* Leid. 1. et Harl. 1. quemadmodum Gebhardus hoc loco ex conjectura, Gronovius autem ad II. 28. § 6. ex Fulvii libro legendum monuerunt, et hic etiam in contextum recepit. Ceterum *defossum erat* Leid. 2. et Lov. 5. Tum *fas non est* Harl. 2. omnesque editi usque ad Froben. qui 1535. *fas non esse* substituit, consentientibus reliquis scriptis.

§ 13 *Sin autem sese devovere volet, sicuti Decius devovit] Se devovere volet* Leid. 1. et Gaertn. *sese devoverit* Lov. 4. qui etiam exhibet *sicuti Decius*.

Pure faciet: qui sese devoverit, Vulcano arma sive cui alio Divo vovere volet, sive hostia, sive quo alio volet, jus esto] Alii *pure faciet, qui sese devoverit. Vulcano, &c.* Lego et suppleo *pure facito. Qui sese devoverit, Vulcano arma sive cui alii Divo volet, vovere jus esto. Sive hostia, sive quo alio facere volet, jus esto. Vel sive Vulcano arma, sive cui alii Divo vovere volet, &c.* ut est in Msto. Klock. Pall. Mss. et vetustissimæ edd. *sive cui alii Divo vovere volet.* Gebh. Lugdun. a. 1553. operarum errore ediderunt *sive cui alii divovere volet:* Basil. a. seq. *sive cui alii devovere:* Paris. 1573. *sive cui alii Divo devovere,* quod deinde omnes recentiores servarunt. Hinc Gebhardo necesse fuit monere, se in scriptis et edd. vett. *vovere,* non *devovere,* invenisse: quæ lectio mihi in omnibus meis, Hearnio autem in Oxon. L. 2. et B. obvia fuit, quare eandem nunc demum iterum Livio restitui. Præterea *qui se devoverit* Hav. et fragm. Hav. Tum *sive cui alii Deo*

Delph. et Var. Clas.

Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. *sive cui alii Decio* Harl. 1. Hinc *vellet* Oxon. L. 2. et C. apud Hearnium, *non licet* Gaertn. Deinde voces *sive hostia, sive quo alio volet* desunt in Voss. 2. Leid. utroque, Lov. 3. et Harl. 1. sed alio ordine *sive hostia, sive alio quo volet* legit Lov. 2. Denique *jus esto. Telo* edd. pleræque, quæ caussa exstittisse videtur, cur Klockius præcedentia et sequentia omnia per imperativum concepta, eamque formam loquendi Livio restituendam esse, invitis scriptis, existimarit; quum oportuisset potius, ut, si codd. in *esto* conspirassent, hunc locum ad exemplum reliquorum, quam reliqua ad exemplum hujus emendasset. Nunc vero tanto minus conjecturæ Klockii probandæ sunt, quod unus tantum Harl. 2. per omnia edd. vett. consentiat; et *jus esto. Hujus enim telo* præferat unus etiam Hav. Recte igitur Sigonius et postea Jac. Gronovius *jus est* ediderunt. Reliqui enim omnes similiter *est* exhibent, quamvis eorum quidam etiam hac parte corrupti sint. Nam *hujus est. Telo* habent Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. Harl. 1. et fragm. Hav. *jus est. Hujus est telo,* recepta utraque lectione, Gaertn. *jus est. Hujus est telum* Lov. 2. Tò *est* etiam in Oxoniensibus suis superesse, Hearne testatur; quamvis is quoque *esto* in contextu retinuerit.

§ 14 *Telo, super quod stans consul precatus est, hostem potiri, fas non est]* Lego *fas non esto.* Klock. Omnia hæc verba desunt in Leid. 2. culpa librarii. *Super quo stans consul precatus est* legunt Voss. 2. et Lov. 3. *super quod stans consul precatus* Voss. 1. *super quod stans precatus* Lov. 1. Quod autem ad conjecturam Klockii attinet, eam mihi displicere, patet ex illis quæ ad verba proxime præcedentia notavi.

Si potiatur, Marti suo lue et aribus

Livius.

24 C

piaculum fieri] Mendosa est hæc novissima clausula, et verbis semihulcis male coagmentata, adeo ut nullus verus sensus percipi queat. Nos vero ita emendavimus: *si potiat, Marti solitaurilibus piaculum fieri*. Sunt autem 'solitaurilia' sacrificia, quæ (ut docet Asconius Pedianus ad Cic. Divin. in Cæcil. c. 3.) censores urbem completo quinquennio lustrantes 'de sue ove tauro' faciebant, a quibus tribus particulis nomen ipsum compositum esse existimavit Quintilianus in 1. 5. ita tamen, ut non tam ex tribus, quam ex particulis trium 'Solitaurilia' coagmententur. Et hoc est illud sacrificii genus, quod circumscrisit Livius 1. 44. his verbis: 'Ibi instructum exercitum omnem Servius sue, ove, taurisque lustravit, idque conditum lustrum appellatum.' Solitaurilia ad agrum lustrandum circumagi, docet M. Cato in libro de Re Rustica c. 142. Sensus itaque Livii hic erit: consulem Romanum Marti solitaurilibus, hoc est, sue, ove, tauro immolatis, sacrificaturum pro piaculo, si hostis telo potitus fuerit, quo eum potiri nefas est. Quod autem Marti solitaurilibus sacra facerent, docet M. Cato, qui sic ait cap. 142. 'Mars pater ejusdem rei ergo macte hisce solitaurilibus lactentibus esto.' Item alibi eodem cap. ita verba mystici sacri concipienda esse præscribit: 'Mars pater, si quid tibi illisce solitaurilibus lactentibus neque satisfactum est, his solitaurilibus piaculo.' De solitaurilibus item ait Festus: 'Solitaurilia hostiarum trium diversi generis immolationem signant, tauri, arietis, verris, quod omnes integri solidique corporis sunt. Solum enim lingua Oscorum significat totum et solidum: unde apud Livium tela soliferrea vocantur tota ferrea.' *Be-roaldus* in Annotat. p. 222. Quidam legunt *Marti suovetaurilibus*: quod ego intelligo solitaurilia, quæ apud

Festum immolationem significant tauri, arietis, et verris, ut etiam apud Homerum est *Odysseæ* Δ ac Ψ. *Glār*. Olim *solitaurilibus* legebatur. At Festus docet rationem, cur et *solitaurilia* et *sueovetaurilia* defendi possint. *Sigon*. Lego *piaculum fito*. Klock. *Martis novet auribus* Lov. 1. *Martis novem tauribus* fragm. Hav. *Martis novem taurilibus* Lov. 5. Port. et Hav. *Martis vovet auribus* Lov. 2. 3. *Martis vovet taurilibus* Gaertn. *Marti suo vovet auribus* Lov. 4. *Marti suo luet auribus* Harl. 2. *Marti solvet aurilibus* Flor. *Marti suovetauribus* Voss. 2. Leid. 1. et Harl. 1. *Marti suovetaurilibus* Voss. 1. Leid. 2. et Klockian. Vide ad 1. 44. § 2. De conjectura Klockii, qui imperativum *fito*, pro *fieri*, malebat, vide ad verba præcedd.

CAP. XI. § 1 *Etsi omnis divini humanique moris memoria abolevit*] Locus corruptus et contra sensum. Legendum autem *incuria abolevit*. Τὸ *memoria* natum ἐκ τοῦ *moris*. Nihil ego certius puto. *T. Faber*. Immo sanum est τὸ *memoria*, et verbum boni coloris: quippe memoria abolescens parit incuriam: ac Livius voce *memoria* sic utitur, ut aliquid proximum curæ, et sollicitudinis speciem quandam denotet. Lib. xxvii. c. 3. 'Ne Tarentinæ quidem arcis excidit memoria:' hoc est, cura, et ad eam recipiendam intentio. iv. 21. 'Pestilentior inde annus tantum vastitatis fecit, ut non modo prædandi causa quisquam ex agro Romano non exiret, bellive inferendi memoria patribus aut plebi esset:' hoc est, cupiditas et propositum. Sic 'miles prædæ aut vivos capiendi non memor' dicitur l. xxviii. c. 20. qui cædi tantum et sanguini fundendo animum adjicit. Ipsa phrasis est l. ix. c. 36. 'Aliis omnibus cladis Caudinæ nondum memoria aboleverat.' *Jac. Gron*. Ut Faber judicaret, locum corruptum esse et contra sensum, inde fac-

tum est, quod tantum non omnes edd. ante Gronovianum 1665. sine interpunctione ulla verba continuarent *Hæc etsi omnis, &c.* nisi quod Sigonius *Hæc, etsi omnes* dederit, adeoque non *memoriam moris*, sed *incuriam moris*, hæc abolevisse existimaret. Quin insuper, licet recipienda sit interpunctio Sigonii ac Gronovii, tamen Fabri conjectura probanda foret, si vera esset lectio Harl. 2. qui præfert *etsi omnia divini humanique*. Sed hic testis est unicus, et sæpe incertæ fidei. Recte igitur, si quid videam, Jac. Gronovius Fabri conjecturam rejecit, utque ita judicem, variæ sunt causæ. Primo enim Livius *memoria abolevit* neutraliter, pro memoria abolita est, etiam alibi dixit, plurimisque aliis verbis similiter uti solitus fuit. Vide ad l. 23. § 3. ubi etiam huc proxime facientem locum Livii laudavi ex III. 55. 'Hujus rei prope jam memoria aboleverat.' Secundo omnes codd. in servanda voce *memoria* uno ore conspirant. Tertio Priscian. hunc locum laudans, servat etiam *ad memoria*, licet in aliis a recepta lectione discedat. Exhibet enim Gramm. lib. IX. p. 872. *Etsi omnis divini humanique memoria aboleverit*. Igitur ejus etiam auctoritate *memoria* defendo; alia omnia, in quibus a vulgato in diversa abit, non probo. Locum enim ideo laudat, ut doceat, 'aboleo' præteritum facere 'abolevi': quod ut evincat, nihil interest, utrum legamus, quemadmodum exhibet Priscianus, an ut in Livio nunc exstat. Præterea *moris*, quam vocem omittit Prisc. superest in omnibus scriptis, nisi quod *juris* ejus loco sit in Leid. 2. quod ex glossatoris expositione ortum puto. Certe, teste Fest. hac voce, 'Mos est institutum patrium, id est, memoria veterum pertines maxime ad religionis ceremoniasque antiquorum.' Servius autem notat ad Virg. *Æn.* XII. 836. 'Ritus est comprobata in

administrandis sacrificiis consuetudo, quam civitas ex alieno adscivit sibi: quum receptum est, *mos* adpellatur.' Neque etiam necesse est, ut cum Prisciano *abolevit* mutemus in *aboleverit*. Licet enim *etsi* subjunctivum admittat, ut vidimus ad V. 42. § 7. sæpissime tamen indicativum adsciscit: non temere ergo a codd. recedendum est, qui hic omnes servant *abolevit*, nisi quod *absolvit* sit in Flor. Locus itaque Prisciani exemplo sit, quam parum fidei habendum sit varietatibus lectionum, quæ ex veteribus grammaticis producuntur; nisi forte varietas consistat in eo, ad quod probandum locus ex antiquo scriptore ab ipsis laudatur: quamvis interdum id quoque fallat. Ceterum mox *priscis ac patriciis* Voss. 2. et Lov. 3. Tum *præferens*, pro *præferendo*, Lov. 3.

Ut tradita nuncupataque sunt, referre] Vocula ut deficit in Voss. 2. Tum *ut tradita sunt nuncupataque referre* Lov. 4. a m. sec. nam a m. pr. *nuncupataque* in ultimum locum rejiciebatur. Præterea *referre Romanis. Post prælium*, mutata interpunctione, legit Lov. 2.

§ 3 *Dum deliberando terunt tempus*] Vitiose, ut puto, Pall. duo *teritur tempus*. Gebh. Ita etiam Voss. 2. et Lov. 2. ac 3. Displuuisse videtur librariis *terunt* absolute positum sine nomine. Sed, id in Livio frequens esse, videbimus ad XXXIV. 56. § 11. Neque tamen necesse est, ut eo recurratur. Nam ab *Lavinio* ponitur pro 'ab Lavinensibus,' unde tum ad *terunt* commode intelligi potest 'Lavinenses.' Infra XXXI. 41. 'Profecti Cercinium obsedere: clausurant portas, incertum vi an voluntate.' De hac syllepsi plura vide ad XXXVIII. 29. § 11. Ceterum paullo ante a *Lavinio*, pro ab *Lavinio*, est in Lov. 3. 4. Voss. 2. et Gaertn. ab *Lavino* in Hav. Mox autem in seqq. *fieri ceptum*, pro *ferri*, Port. et fragm.

Hav. Sæpe ita librarios peccare solitos fuisse, ut has voces confunderent in Mss. vidimus ad v. 54. § 6.

§ 4 *Quum jam portis prima signa et pars agminis esset egressa*] *Quum portis jam prima signa* Harl. 2. *quum jam prima signa*, omissa voce *portis*, Gaertn. Tum esset elata Lov. 4.

Nuncio adlato de clade Latinorum] Pal. 3. *nuncio illato*, Gebh. *Nuncio ablato fragm.* Hav. Vide ad III. 42. § 6.

Quum conversis signis retro in urbem rediretur] *Tum conversis signis* Port. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa fin. *Cum consulis signis* Hav. Deinde in urbem redierunt Voss. 2. et Lov. 3. in urbem redirent Hearnii Oxon. L. 2. Vel librarii non adtenderunt ad differentiam notarum, quibus scribebantur voces *redirēt*, id est *rediretur*, et *redirēt*, id est *redirent*, in quibus eos sæpius lapsos esse videbimus ad xxxviii. 40. § 1.; vel ipsis displicuit *rediretur* passivum; quod tamen alibi apud Livium occurrit. Supra II. 55. 'Actum esse de libertate sua, rursus ad antiqua reditum.' IX. 24. 'Ad Soram inde reditum.' xxxvii. 7. 'Reditum inde Hypatam est:' aliisque locis. Similiter etiam apud Cæs. B. Civ. III. 16. 'Manerent induciæ, dum ab illo rediri posset:' et apud Auct. B. Alex. c. 18. 'Quum ab hostibus eodem modo pugnaretur, nec cominus ad manus rediretur.'

Prætorem eorum nomine Millionium dixisse ferunt] Nomen prætoris eo modo in nullo meorum codd. nullaque ed. ante Curionem scribitur. *Milionium* habent Flor. Voss. 1. Leid. 1. Lov. 3. 4. Harl. duo, Port. Gaertn. Klockian. et Hearnii Oxon. B. et C. cum plerisque edd. ante Curionem. *Melionium* Lov. 2. *Milonium* Lov. 5. Hav. et edd. Ascens. 1510. 1513. 1516. ac Paris. 1529. *Milonium* Voss. 2. Lov. 1. fragm. Hav. ed. Mediol. 1505. et modo memoratæ quatuor in margine. *Milonum* Leid. 2. Adparet ita-

que inter omnes convenire, alteram liquidam expungendam esse. Utrum tamen *Milionium* an *Milonium* legendum sit, dubito. Hoc videntur defendere Γαῖος Μιλώνιος senator Romanus, qui partes Cinnæ secutus est, memoratus App. Alex. Bell. Civ. I. I. p. 389. et Caligulæ uxor, 'Cæsonia' dicta Sueton. in ejus vit. c. 25. quam Μιλωνίαν Καίσιωνίαν adpellat Dio Cass. lib. LIX. p. 658. Sed illud tuetur ingens codicum, et inter eos optimorum, turba; quare eam etiam lectionem admisi. Insuper *ferē*, id est *fertur*, Lov. 2. ut sit *fertur prætorem dixisse*. Sed vide quæ dicta sunt ad I. 31. § 8.

Pro paullula via magnam mercedem Romanis esse solvendam] *Pro parvula via* Port. Gaertn. et Hav. Male. Infra xxxv. 11. 'Equi hominesque paulluli et graciles:' ubi similiter variatur. Vide quæ ad eum locum notantur. Deinde *esse Romanis solvendam* Voss. duo, Lov. quinque, Harl. 1. Port. Hav. et fragm. Hav.

§ 5 *Vescia urbs eis receptaculum fuit*] De Vescia urbe quid dicam, non habeo. Glar. Stephanus Βεσκία πόλις Ἀθόνων. Hoc dixi, quia Glareanus, se nusquam alibi legisse hoc nomen, ait. ['Hoc non dicit Glareanus, sed se, quod de hac urbe dicat, nihil habere.'] Sigon. Pall. duo *Vesci urbs*. Pal. 2. vero *Vestia* cum Campani edit. Gebh. Suspectum mihi τὸ εἰς: nec pejus erit, si deleas, scribasque multis itineribus dissipatis, quod tamquam ambiguum videntur mutasse. Nihil tamen ausim, antequam vetus aliqua accedat auctoritas. J. F. Gron. Nihil tentandum videtur, nec supervacuum esse *eis*, ostendit ordo verborum instruenda oratione. Liv. xxxiv. 35. 'Mercenariorum militum Nabidis, qui aut in civitates suas, aut ad Romanos transiissent, iis res suæ omnes recte redderentur.' Duk. *Vescia urbs ejus* edd. Rom. 1472. et Parm. *Voscia urbs eis* Lov. 4. *Vessia urbs eis*

Lov. 5. Port. et fragm. Hav. errore ex minus articulata verba præcuntis pronuntiatione orto. *Vestia eis urbs* Hav. *Vestia urbs eis* Hearnii Oxon. C. *Vesci urbs eis* Lov. 3. Voss. 2. Leid. 1. et Lov. 1. *Vesci urbs ei* Lov. 2. De urbe *Vescia* vide Cluver. Ital. Antiq. I. III. c. 10. p. 1082. Codicum meorum nullus Gronovii conjecturam firmat. Paullo ante *quum se in unum cum se globassent*, pro *quum se in unum conglobassent*, male Flor. Vide ad IX. 23. § 16.

§ 6 *Ibi in conciliis Numisius imperator eorum*] *Ubi* Leid. 2. sollemni varietate passim in Mss. obvia. Vide ad XXVII. 5. § 2. Tum in consiliis Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 2. 5. Port. Hav. et fragm. Hav. Id præferendum videtur, si vera sunt, quæ de differentia et usu vocum *consilium* et *concilium* commentatus est Gronov. ad Livii XLIV. 2. § 5. Non enim intelligi potest vel conventus ac comitia incolarum urbis Vesciæ; Numisius enim erat Circeiensis, ut constat ex c. 3. neque etiam conventus legatorum totius Latii, quia mox literæ circa omne Latium nomenque Volscum missæ dicuntur; sed potius duces minores, quos deliberationibus adhibuit. Nam Numisius hic potius *imperator* dicitur, quam *prætor*; deinde *imperator eorum*, id est, Latinorum, qui pugnae superfuierant, et in unum conglobati Vesciam se receperant. Quum tamen optimi nihil mutant, neque ego eam lectionem probare audeo. Deinde *Numitius* ed. Mediol. 1480. eamque secuti alii editores usque ad Aldum, qui *Numisius* substituit; neque aliter edd. quas vidi, Mediol. illa priores, ut et scripti, nisi quod *Numissius* sit in Lov. 1. et *immissus* in Leid. 2. *Numicius* Sigonius edidit. Vide ad c. 3. § 9.

Adfirmando communem fore Martem belli] Antiquior ac dubio procul sincerior lectio habet *communem vere Martem*. Non hoc solum loco ex

lectione Liviana apparet, 'communis Mars' æque fuisse celebratum Romanis ac Græcis illud κοινὸς Ἑρμῆς. Sumtum est autem ex Homericō versu Iliad. Σ. vers. 309. Ἑνὸς Ἑνὸς ἀλῖος καὶ τὸν κτανέοντα κατέκτα. Gelen. Pro vere, quidam emendarunt fore. Non recte, ut puto. *Glar. Fore tantum ex edd. præferunt Mediol. 1480. Tarvis. utraque, Venet. 1495. et 1506. Ascens. 1510. Ald. eamque secutæ tantum non omnes usque ad Gelen. Ex scriptis vero similiter legunt Harl. 2. Neapol. Latinii, et Lov. 4. a m. pr. in quo a m. sec. inter versus adscriptum est fere. Contra communem esse Martem belli Lov. 2. 5. communem Martem belli Port. communem Martem belli Hav. et Hearnii Oxon. B. Mox utrimque aciem pari cade prostituisse Lov. 2. vocem aciem omittit Harl. 2. Deinde victorisque nomen, pro victoriæque, legit fragm. Hav. a m. sec.*

Ceteram pro victis fortunam et illos gerere] *Et ceteram pro victis fort. illos gerere* Harl. 2. et edd. vett. pro quo Mediol. 1505. vulgarunt *ceteram pro victis fort. illos gerere*. Ascens. 1513. et 1516. *at ceteram pro victis fort. illos gerere*. Aldus tandem *ceteram pro victis fort. et illos gerere*. Et ita reliqui scripti, nisi quod *ceterum pro victis* sit in Leid. 2. et Lov. 1. ac 4. Male. Vide ad XXXIV. 34. § 2.

§ 7 *Prætoria, alterum parricidio filii, alterum consulis*] Omnia hæc vocabula omiserunt neglegentes librarii Voss. 2. et Lov. 3. ob repetitas voces *consulum* et *consulis*. Vide ad IX. 11. § 11. *Ceterum patricidio* habent Lov. 2. Hav. et fragm. Hav. Vide ad III. 50. § 5.

Trucidatum exercitum omnem; cæsos hastatos principesque] Pall. duo Mss. *cæsos hastatosque principesque*. Gebh. Similiter Leid. 1. et Lov. 2. ac 3. *At trucidatum exercitum; omnes cæsos hastatos principesque* Leid. 2. Mox *stragem ante signa et post signa*, altero et

omisso, Port. Gaertn. et Hav. Male. Vide ad II. 44. § 3. Insuper jam restituisse, pro rem restituisse, Leid. 2. Male. Vide ad III. 12. § 4.

§ 8 *Latinorum etsi pariter accisæ copiae sint*] *Abscisæ copiae* Port. Gaertn. fragm. Hav. et Voss. 1. in marg. *abscisæ copiae* Leid. 2. et Lov. 1. *accisæ copiae* Lov. 5. *abscisæ copiae* Voss. 2. *abscitæ copiae* Klockian. *cæsæ copiae* Hearnii Oxon. L. 2. Vide ad VI. 5. § 2. Vulgatum verum est, quod facit firmandæ conjecturæ Heinsii, de qua dubitabatur, ad Silii II. 392. 'Accisis velox populis, quis ægra lababat Ambiguo sub Marte fides:' ubi vulgo editur *Accitis*: quemadmodum enim ibi 'accisi populi,' ita hoc loco 'accisæ copiae;' similiterque 'accisæ reliquæ,' nempe exercitus, apud Tacit. Ann. I. 61. 'Semiruto vallo, humili fossa, accisæ jam reliquæ consedissem intelligebantur.'

Supplemento vel Latium propius esse, vel Volscos, quam Romam] *Vel Antium* Lov. 2. et Port. a m. pr. *Vellaciū* Lov. 5. *vel Latinum* Lov. 1. Sed librarius non attendit ad morem Livianum, qui passim variandi causa nomen regionis vel urbis ac populi jungere solitus est. Vide ad VII. 26. § 9. Deinde *proprius esse* Flor. Vide ad IV. 17. § 15. Ant. Perizonius ad marginem Livii conjecit vel *Latium aptius*, vel *Latium promptius* legendum esse. Caussam ejus rei non video. Præterea vox *Romam* deficit in Hav. ejus loco *Romani* est in Harl. 5.

§ 9 *Si videatur eis, se, ex Latinis et ex Volscis populis juventute propere excita, rediturum*] *Si videtur eis* Voss. 2. Leid. 2. Lov. 2. 3. et fragm. Hav. Deinde *sese ex Latinis* ed. Parm. Sed pronomen illud deest in Leid. 2. quod sæpe omitti solet. Vide ad I. 23. § 5. Hic tamen unius id codicis auctoritate delere periculosum foret, præsertim quum facile absorberi potuerit partim a litera finali præcedentis, partim ab initiali seq. vocis. Vide

ad XXXIX. 6. § 2. Tum *ex Latinis et Volscis* Hav. Male. Passim enim in his similibusque locutionibus Livius præpositiones geminare ac repetere solet. Vide ad VI. 28. § 6. Hinc *juventutem propere excitare*, red. Lov. 3. Gaertn. et fragm. Hav. *juventutem propere excitare, rediturumque* Lov. 2. *prope*, pro *propere*, Leid. 2. et Hav. Vide ad XXXIX. 31. § 4. *Excitare* etiam Voss. 2. *excitata* Hav. Vide ad XXVIII. 24. § 4.

Nihil tum minus quam prælium expectantes, &c. percussurum] Similiter Livius XXII. 19. 'Nihil minus quam hostem aut prælium eo die expectantes, conscendere naves propere atque arma capere jubet.' Locutionem 'nihil minus quam,' ut et 'expectare' pro timere, illustrat Corte ad Sall. Jug. c. 14. § 11. *Nihil tñ*, id est tamen, Hav. Vide ad XXII. 17. § 5. *Nihil tum minus expectantes*, mediis aliis omissis, Harl. 2. Deinde *excussurum* Klockian. *percussurum* Leid. 2. et Lov. 1. *percussurum* Voss. 1. solito librariorum errore. Vide ad I. 27. § 1. et ad XXXIV. 15. § 2. Paullo ante *Romanos*, pro *Romanosque*, Harl. 1.

§ 10 *Circa Latium nomenque Volscum missis, quia, qui non interfuerant*] *Circa Latinum nomenque Volscum* Lov. 5. et ed. Parm. *circa Latium Volscumque nomen* Leid. 2. a m. pr. Hinc *τὸ quia* deest in eodem cod. interceptum a sequenti *qui*. Deinde *interfuerunt* Harl. 2. et editi ante Gronov. qui a. 1665. primus vulgari curavit *interfuerant*. Et ita omnes mei præferunt.

Tumultuarius undique exercitus raptim conscriptus convenit] *Tumult. inde ex*. Lov. 1. Tum *partim conscriptus*, transpositis perperam literis, Flor. Vide ad XXII. 6. § 10.

§ 11 *Inter Sinuessam Minturnasque is locus est*] Hinc Diodorus lib. XVI. p. 557. ait, Latinos Campanosque ad *Suessam* hoc anno victor: vitiose pro ad *Sinuessam*. Πομπαιοι δὲ πρὸς Λαρί-

vous καὶ Καμπανούς, παραταξάμενοι περὶ
 Ζουέσσαν πόλιν ἐνίκησαν, καὶ τῶν ἡττη-
 θέντων μέρος τῆς χώρας ἀφείλοντο· ὁ
 κατωρθώκων τὴν μάχην Μάλλιος ὁ ὕπατος
 ἐθρίαμβευσεν. *Sigon.* Vox inter deficit
 in Lov. 1. Tum *Siniëssam* Harl. 1. *Sinumessam* Leid. 1. *Sinum'essam* Lov. 1. *Sinumesam* Voss. 1. *Sinumersam* Leid. 2. *Sinuesam* Lov. 3. et 5. *Siluessam* Hav. Insuper *Menturnasque* ed. Rom. 1472. *Meturnasque* Leid. 2. et Lov. 1. *Miturnasque* Lov. 3. et fragm. Hav. *Micturnasque* Lov. 5. *Mincturnasque* Gaertn. *Minturnasque* Lov. 2. Paulo ante ad *Trifarium*, pro ad *Trifanum*, Hav. litera *n* in *ri* dissoluta. Vide ad III. 30. § 3. Mox in verbis seqq. *occurrerit*, sive *occurr'it*, pro *occurrit*, Flor. Vide ad XL. 14. § 10.

§ 12 Adeo enim *adcisæ res sunt, ut consuli*] Vocula enim deficit in Port. et Hav. Præterea *abscisæ res sunt* Gaertn. *abscissæ res sunt* Port. et Hav. *abscisæ sunt* Leid. 2. *accisæ res sunt* Lov. 1. Vide modo ad § 8. Insuper *ne consuli* Leid. 2.

Ad depopulandum agros eorum ducenti, dederent se omnes Latini] Ad populandum Harl. 2. omnesque editi usque ad Gronov. qui primus a. 1665. ad depopulandum substituit. Neque aliter præferunt scripti, nisi quod corrupte, eodem tamen ducentibus vestigiis, sit ad depulandum in Flor. et Harl. 1. Vide ad XXXVII. 27. § 9. Tum eorum non compareret in Harl. 2. Hinc dederent se nostris Latini Voss. 2. et Lov. 3.

Latium Capuaque agro mulctati] Vet. lib. Latini Capuaque. Sigon. Bene ita habent Pall. duo meliores, vetustissimaque adeo ed. Andreæ: ut non opus sit lectione Sigonii Palatinique 2. Latini Capuaque, quibus dudum annuerat Campanus. Gebh. Alienum, non Livii est, quod venditat Sigonius, Latini. Nam Latium Capuaque sensu est Latini Campanique: itaque his conveniens verbum illis apponitur. Sic VI. 3. 'Etruria prope

omnis armata Sutrium socios populi Romani obsidebat.' Rursus cap. 30. 'Eodem anno Setiam, ipsis querentibus penuriam hominum, novi coloni adscripti.' Quasi dixisset in *Setinos*. IX. 21. 'Plistiam ipsi socios Romanorum, ut parem dolorem hosti redderent, circumsidunt.' Eodem lib. c. 41. 'Is profectus ad Nuceriam Alfaternum, jam pacem petentes, quod uti ea, quum daretur, nolissent, adspersus oppugnando ad deditionem subegit.' Quasi esset Nucerinus petentes adspersus subegit. Itaque Sigonius, bene alioquin hic versatus, male addit *eam oppugnando*. Adde quæ ad XXIX. 12. et XXXVIII. 29. J. F. Gron. Latini Capuanique Klockian. Latini Campanoque agro Hav. Latini Capuaque Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Port. et Hearnii Oxon. L. 2. atque N. in margine; quod eadem forma, apud Livium sæpe obvia, dictum esse videri posset, quæ 'per Volscos Falernumque agrum' habuimus VII. 26. § 9. ubi plura vide. Verum quum reliqui omnes, et cum iis optimi codd. stent pro vulgato, id recte Gronovium defendisse puto: certe ita etiam Livius sæpe loqui solitus est. Supra VII. 28. 'Consules Soram ex hostibus, incautos adorti, ceperunt.' Infra hoc lib. c. 13. 'Jam Latio is status erat rerum, ut neque bellum neque pacem pati possent: ad bellum opes deerant, pacem ob agri adempti dolorem adspersabantur.' Vide plura ad XXXVIII. 29. § 11. Præterea *agris multate* Lov. 2. *agro mulcati* Lov. 1. 3. et fragm. Hav. Vide ad III. 67. § 5. Paulo ante *deditionemque Campani*, omisso medio pronomine, Lov. 4. et Flor. quod Salvinus, qui codicem Flor. cum vulgatis contulit, addito signo sibi non displicere testatus est. Voces vero *ded. eam C. seq. Lat. Cap. ag. mul. Lat.* desunt in Harl. 1. aberrante scriba ob τῶν Latini, Latinus repetitionem.

§ 13 *Latinus ager Privernati addito*

agro: et Falernus] Pall. duo, 1. ac 3. *Latinus ager Privernati additus et Falernus*. Pal. 2. quoque *additus*. Gebh. Ita primus distinxit Curio, quem, præter Sigonium, sequuntur recentiores usque ad Hearnium. Is autem, ut nunc interpungitur, edidit. Præterea quinque priora vocabula deficiunt in Leid. 2. *Privernati agro addito, et Falernus* habet fragm. Hav. *Privernati additus agro, et Falernus* Lov. 2. 5. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. et B. *Privernati additus, et Falernus* Lov. 3. qualem scripturam etiam in duobus Pall. Gebhardus reperit; quorum librarii repetitione vocis *agro* offensi fuisse videntur. Sed perperam. Vide ad 1. 3. § 9. Neque etiam *additus* placere potest. Non enim 'ager Latinus' tamquam adpendix agri Privernatis considerandus, eique additus esse dicendus est; at contra.

Et Falernus, qui populi Campani fuerat, &c. plebi Romanæ dividitur] *Fuerant* male Harl. 2. Non enim præter Falernum aut Latinus ager aut Privernas umquam populi Campani fuit. Præterea *ppli Roⁱ. dividitur* Hav. *plebi Romanæ dividuntur* Harl. 2. et edd. vett. ut sit 'Latinus ager et Falernus dividuntur.' Vide ad 1. 31. § 7. Aldus deinde substituit *dividitur*; quod non modo servarunt pleræque postea edd. sed constanter etiam in aliis omnibus scriptis superest: unde id genuinum esse non dubito.

§ 14 *Bina in Latio jugera*] *Latino* lege, et subintellige 'agro.' Nam mox sequitur 'terna in Falerno.' Gelen. *Bina in Latii jugera* Leid. 2. *bina in Latio jugera* Harl. 2. et Hav. *bina ex Latino jugera* Lov. 4. Reliqui omnes cum Gelenio *bina in Latino jugera*; atque ita etiam edd. Rom. 1472. et Parm.

Ita ut dodrantem ex Privernati complerent, data] Sensus apud quosdam est, in Latino agro colonis data jugera, ac dodrantem ex Privernati ad-

jectum. In Falerno autem trina data cum quadrantibus, ita ut, qui in Falerno agro partem acciperet, semisse plus acciperet, quam in Latino; atque id propter longinquitatem: nemo enim est qui propiora non præferat. Quamquam hæc Livii verba, *ita ut dodrantem ex Privernati complerent, data*, amphibola videri queunt. Nescias enim, dicerene velit, dodrantem eos explesse quadrante, quem ex Privernati acceperint, ut jugerum integrum fieret: an dodrante ex Privernati accepto quadrantem Latini agri experint, ut fieret jugerum. Nisi quis verbum *complerent* pro 'ad-jicerent' positum existimet, quod equidem nescio. Atque hoc quidem modo intelligeremus, in Latino dun-taxat bina data jugera, in Falerno autem terna cum quadrantibus. Verrum id iudicio lectoris committimus. *Glar. Tò ita deest in Leid. 2. ita ut quadrantem* habent Voss. 2. Lov. 2. in margine, Lov. 3. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Oxon. Hearnii B. ac N. cujus ultimi tamen margo *dodrante* præfert. Nihil mutandum, ac locum ita accipiendum esse puto: illis, qui in Latio agros acceperunt, data sunt bina jugera agri Latini, et insuper dodrans sive tres quartæ partes jugeri ex agro Privernati; illis autem, qui in Campania, data sunt tria jugera agri Falerni: quadrans autem sive quarta pars jugeri, quam hi plus, quam alteri, acceperunt, adjecta est propter agri istius longinquitatem. Locum longe aliter accipit Donjatius, qui existimat, complementum ex agro Privernati non in singulorum portionibus intelligendum, neque unumquemque dodrantem duorum jugerum in Latino, quadrantem eorum sive dimidiatum jugerum in Privernati accepisse; sed intelligendum esse in portionibus integris eorum, quibus ager Latinus ad duo jugera capienda non sufficeret: si itaque forte quatuor millibus civi-

um hac in parte agri adsignandi forent, eorum dodrantem seu tria milia in Latino, quadrantem seu mille in Privernati agro bina jugera accepisse: in Falerno autem non tantum singulis tria jugera adsignata esse, sed præterea quadrantem seu quartam partem jugeri, quod ager Falernus longius ab urbe Roma distaret, quam Latinus. Mox *tertia in Falerno*, pro *terna*, Lov. 4. *tercia in Falerno* Lov. 2. et fragm. Hav. neque aliter Lov. 5. in contextu, in cuius tamen margine est *trina*. *Terciana in Falerno* Gaertn. juncta utraque lectione *tercia* et *terna*. Vide ad III. 44. § 4.

§ 15 *Extra pœnam fuere Latinorum Laurentes Campanorumque equites*] *Extra pœnam Latinorum fuere* Lov. 4. et Hav. *fuere* Gaertn. Tum *Laurentem Campanorumque equites* Lov. 5. a m. pr. pro quo inter versus emendatum vidi *Laurentum Campanorumque equites*. Quomodo tamen Livius hic narrat 'Laurentes' non descivisse? quum supra hoc cap. victis Latinis 'auxilium ab Lavinio' ferri cœptum tradat, et per 'Laurentes' intelligantur incolæ Lavinii, ut dictum est ad VI. 21. § 2. An forte verba *quia non desciverant* ad solos equites Campanos referenda sunt? Mox *qui non desciverant*, pro *quia*, Leid. 2. Vide ad XXXVI. 33. § 5. *Quia non desiverant* Voss. 2. et Lov. 3. Vide ad XXX. 3. § 5. *Destituerant* Lov. 5. a m. pr. Verum, et hæc verba in Mss. commutari a librariis, docuit Corte ad Plin. Epist. IV. 17. § 10.

Renovari fœdus jussum: renovaturque ex eo quotannis] *Renovari fœdus missum* Gaertn. et Port. a m. pr. de quo errore vide ad III. 4. § 11. in posteriori autem a m. sec. emendatur *renovare fœdus missum*. Tum *revocaturque* Port. et Hav. quomodo sæpe variant libri scripti. Vide ad III. 51. § 7. *Renovatumque* Harl. 1. Deinde *ex eo quo ante hiis* Leid. 2. et Lov. 4. *ex eo quod annis* Leid. 1. Harl. 1. Port. a

m. sec. Hav. et fragm. Hav. *ex eo quot annis*, duabus vocibus, edd. vett. De utraque scribendi ratione vide Noris. ad Cenotaph. Pis. Dissert. IV. 2. § 2. p. 452. *Ex eo q. quotannis*, duplici scriptura juncta, Gaertn. Vide ad III. 44. § 4.

Post diem decimum Latinarum] Vet. lib. *decimam*. Latinæ feriæ per quatuor dies agebantur; post diem X. quam actæ erant, renovabatur hoc fœdus. *Sigon*. Præpositionem *post* omittit perperam Voss. 2. Tum *diem decimum* habent etiam Lov. 5. Port. et Hav. Sed vulgatum malo. Quamvis enim non semper observatur discrimen illud, quod grammatici inter vocem 'dies' genere masculino, eademque genere fœminino usurpatam statuunt, ut vidimus ad I. 12. § 1. attamen *diem decimum* hic præferendum existimo tum propter aliorum omnium codicum, in hanc lectionem conspirantium, auctoritatem, tum etiam quod Livius fere ubique ita loqui solitus fuerit. Certe hoc modo plerumque *postero die*, rarissime *postera*, dixit. Vide ad locum modo laudatum. 'Hodierno' vel 'hesterno die;' vide ad XLIV. 38. § 1. 'hoc die' XXVII. 13. XXXVIII. 51. 'die uno' XXIV. 13. XXXII. 1. c. 22. 'die primo' IV. 58. XXVI. 51. XXVII. 32. 'die altero,' vide ad XXXVII. 29. § 2. 'die tertio' III. 8. c. 69. X. 27. I. XXIII. capp. 44. 45. 46. XXIV. 17. lib. XXV. c. 19. et 31. XXVI. 26. XXXI. 45. lib. XXXII. c. 12. et 22. I. XXXIV. c. 12. et 26. XXXVII. 38. XLIV. 45. Epit. Liv. lib. CXII. 'die quarto' lib. XXVIII. c. 18. et 33. XXX. 8. 'die quinto' XXII. 51. XXVI. 27. XXXVII. 38. 'die sexto' XXVII. 50. 'die septimo' XXIX. 35. 'die octavo' IV. 47. X. 1. 'die nono' XXI. 35. 'die decimo' III. 33. XXXVI. 10. XXXIX. 9. 'die tertodecimo' XXVII. 5. 'die quintodecimo' XXX. 11. 'die vicesimo' VI. 29. et similia alibi. Quædam tamen etiam exempla in contra-

rium apud Livium reperiri, non diffi-
teor; verum illa hujus generis longe
prævalent. Ceterum *Latinorum* male
præferunt Voss. 1. a m. sec. Leid. 2.
Lov. 1. Harl. 1. Gaertn. et fragm.
Hav.

§ 16 *Equitibus Campanis civitas da-
ta*] Pall. duo, et Campani ed. *reddita*,
non *data*. Gebh. *Reddita* etiam Voss.
1. Lov. 2. 3. 4. *redita* fragm. Hav.
re data Flor. *rodاتا* Leid. 1. *rō data*
Harl. 1. quasi voluisset librarius ‘ci-
vitas Romana data.’ Media tamen
vox abesse potest, et sæpissime apud
Livium abest. Voces *Equitibus Cam-
panis* non adparent in Gaertn.

*Monumentoque ut esset, æneam tabu-
lam in æde Castoris fixerunt*] Copula
que deficit in Voss. utroque, Leid. 1.
Lov. 1. 2. 3. 5. Gaertn. Port. et
fragm. Hav. *monumentumque ut esset*
habent Harl. 2. et edd. vett. usque
ad Froben. qui a. 1535. *monumento-
que* substituit. Et ita reliqui scripti.
Vide ad xxiv. 8. § 20. Tum etiam
tabulam, pro *æneam*, Gaertn. Deinde
fuere Voss. 2. Leid. 1. in contextu,
et Lov. 3.

Jussus pendere in singulos quotannis]
Pendere singulos quot. Hav. *pendere in
singulis annis* Port. et Lov. 5. *pendere
in singulis quot.* Harl. 2. *pendere in
singulosque annos* fragm. Hav. *pendere
in singulos quotannos* Voss. 2. et Lov.
3. cum edd. principibus. *Pendere in
singulos quod annis* Leid. 1. Vide ad
§ præc. *Pendere in singulo quotannis*
Flor. Sed *singulo* postea erasum
est.

Fuere autem mille et sexcenti] Ne
quis de hac lectione dabitet, ita eti-
am in libro vet. esse scito. *Sigon.*
Nostri etiam omnes hanc lectionem
servant, nisi quod vocula *et* desit in
Port. ac *ducenti* sit in Lov. 4. Vide
ad xxxviii. 37. § 6. Sed nec editi
a vulgata scriptura recedunt.

*Denarios nummos quadragenos qui-
nos*] Quod hæc in casu accusandi le-
genda sint, fortasse nulli dubium.

Cæterum quod alii decuplo auxerint
hanc summam, legerintque *quadrin-
genos quinquagenos*, non item certum.
Denos denarios singulis coronatis da-
bimus Budæana æstimatione: qua
supputatione prior lectio minutum
quiddam singulis tribuit annuatim e-
quitibus, videlicet coronatos quater-
nos cum quinis denariis: altera vero
lectio quadragenos quinos coronatos.
At annuum in universos summam im-
mensam 72000. videlicet coronato-
rum, posterioribus etiam seculis,
quamvis magnæ civitati, gravem.
Hæc ea de causa annotamus, ut ve-
tusta exemplaria diligentius intro-
spiciantur. Nam hæc in omnibus
codd. variata invenio, cum equitum,
tum summæ pensionis numerum.
Glar. Hotomannus de Re Numm. c.
27. p. 169. de æreis denariis sive de-
cussibus hunc locum accipit. Mirum
tamen, cur hunc A. U. C. DCXIII. esse
scribat. *Klock.* Hunc locum exponit
Schelius ad Polyb. c. 3. *Duk. Deñ
nūmis quadrigenis quinquagenis* Gaertn.
*denarii nummi quadrigeni quinquagene-
ni* Lov. 2. *denarii nummi CCCL.* Lov. 4.
denarii nummi quadrigeni quinquageni
Lov. 5. *denarii nummi quadrigeni et
quinquageni* Port. et Hav. *denarii
nummi quadrageni quinquageni* Hear-
nii Oxon. B. et L. 2. *denarii nummi
quadrageni quini* Harl. 2. editiones-
que Aldo priores, nisi quod Rom.
1472. Parm. et forte paucæ aliæ casu
accusandi concipiant. *Denarios num-
mos quadrigenos quinquagenos* Voss. 1.
Harl. 1. et Lov. 1. *denarios nummos
quadringentos quinquagenos* Voss. 2. et
Lov. 3. *denarios nummos quadrigenos
quinuulgenos* Klockian. Reliqui om-
nes, et inter eos optimi, in vulgatum
conspirant: cui propterea non vide-
tur controversia movenda esse. In
loco Hotom. operæ aberrarunt, et
transpositis notis numerabilibus,
DCXIII. pro CDXIII. dederunt. Ejus
vero sententiam de denariis æreis,
quam latius proposuit in lib. de Re

Numm. c. 11. p. 75. examinat atque inprobat Gronov. de Pec. Vet. III. 15. Præterea Hearne observat, Scallig. de Re Numm. Ant. videri vocem *nummos* abundare: neque enim *Livium denarium nummum*, sed *denarium* tantum, vocare; neque adhuc *denarium Romæ signatum* fuisse. Verum quemadmodum hic Livius voci 'denarius,' quod natura sua adjectivum est, addit substantivum 'nummus,' quod plerumque subintelligi solet, ita plene 'nummus sestertius' dixit Cic. pro Rab. Post. c. 17. 'Ecquis est ex tanto populo, qui bona C. Rabinii Postumi nummo sestertio sibi addici velit?' Valer. Max. v. 2. ex. 10. 'Extuderunt, ut exsequiarum paratus sestertio nummo ipsis præbentibus addiceretur:' et Auctor Epit. Liv. lib. LV. 'Diu virgis cæsus est, et sestertio nummo venit:' quod ex ipso forte Livio hausit. Præterea, quod pro altera ratione datur, non tollitur, licet inducatur vox *nummo*. Quin ita potuit Livius per prolepsin locutus esse, quemadmodum 'stipendia facere' pro militare, antequam adhuc stipendia constituta forent, dixit III. 68. et 'stipendia numerare' pro numerare annos, quos quisque militavit, IV. 58. Alia exempla notata sunt ad Livii I. 34. § 10.

CAP. XII. § 1 *Pecuniis pœnaque pro cuiusque merito persolutis*] Quis non videat, rectius legi *præmiis pœnaque*? Gelen. Lectionem Gelenii probant omnes codd. præter unum Harl. 2. qui veterum ante Gelenium edd. scripturam servat. Præterea *pro ejus merito* Gaertn. *pro cuiusque meritis* Port. Hav. fragm. Hav. a m. sec. et Hearnii Oxon. B. Sed hæc verba omittuntur in Voss. 2. Infra c. 14. 'Ut pro merito cuiusque statueretur.' x. 44. 'In conspectu duorum exercituum et Carvilius suos pro cuiusque merito laudavit, donavitque:' ubi quædam vide. Id 'prout cuique meritum virtusque erat,' dixit XXVI. 48.

Deinde *persolutis*, id est *prosolutis*, Gaertn. *dissolutis* Flor.

T. Manlius Romam rediit] Prænomen deficit in Voss. 2. Lov. 2. 3. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. 2. ac C. *Titius Mallius* habet Gaertn.

Juventutem, et tunc, et omni vita deinde, aversatam eum exsecratamque] *Juventute, et tunc, et omni vita deinde, aversata exsecrataque* Harl. 1. *juventute* etiam Leid. 1. Gaertn. et fragm. Hav. Hinc prius et deficit in Port. et Hav. Vide ad II. 44. § 3. *Tum aversatam* Flor. Voss. duo, Leid. 2. Lov. 3. 4. 5. Port. Hav. et fragm. Hav. Vide hoc lib. ad cap. 7. § 14. *Aversa causa* Lov. 1. sed, posteriorem vocem delendam esse, librarius adpositis notis indicavit. *Aversatam esse exsecratamque* Lov. 2. *aversatam eumque exsecratam* Leid. 2.

§ 2 *In agrum Ostiensem, Ardeatem, Solonium*] '*Solonius ager*' quis sit, adhuc quæro. '*Sollinatum*' ac '*Solonatum*' meminit Plinius lib. III. capp. 14. et 15. at nihil ad hunc locum. *Glar.* '*Agrum Solonium*' fuisse campum agri Lanuvini ex Cic. de Divin. I. 36. docuit Cluverius Ital. Antiq. III. 4. p. 939. et ex aliis optime illustravit. Ceterum *Solonum* perperam est in Voss. 2. et Lov. 3.

Quia ipse per valetudinem id bellum exsequi nequiverat] Hic est ordo verborum in Pall. 1. ac 3. *quia id bellum ipse per valetudinem exsequi nequiverat*. Gebh. Idem ordo etiam est in Lov. 3. Præterea *per valetudinem* Voss. 1. Leid. duo, Lov. quinque, Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Vide ad III. 6. § 9. *Tum nequiverat* Lov. 1. *nequiverat* Lov. 2. *nequiverat* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Vide ad v. 10. § 10.

L. Papirius Crassum, qui tum forte erat prætor] Prænomen exsulat a Voss. 2. et Lov. 3. quinque ultima vero vocabula ab Hav. *Tunc, pro tum, præferunt* Lov. 5. Port. et fragm. Hav. Vide ad II. 12. § 15.

§ 3 *Quum aliquot menses stativa in agro Antiati habuisset*] *Quum aliquot stativa*, ommissa voce *menses*, Lov. 4. et Klockian. Tum *in agro Antiatis* Gaertn. *in agro Antiate* Harl. 2. et edd. vett. usque ad Ascens. 1530. Utrouque modo hunc casum sextum efferri, et *Antiate*, et *Antiati*, docet Voss. Gramm. iv. 12. 'Certe pariratione 'Privernati' est c. 11. § 13. et 14. 'Privernate' c. 20. § 9. 'Sentinate' x. 27. § 6. 'Sentinati' ibid. c. 30. § 4. et c. 31. § 12. et ita 'in agro Interamnati' dixit x. 39. et 'depopulato Atinate agro' eodem cap. quare plerorumque codd. scripturam illi, quæ in uno ac priscis edd. est, præferendam non dubito. Similiter est c. 14. § 8. Præterea habuissent Gaertn. Paullo ante a dictatore gestum Lov. 4. 5. et Gaertn. ab dictatore regestum Leid. 1. sed syllaba initialis re perperam repetita est ex præced. vocis syllaba finali.

§ 4 *Anno insigni victoria de tot ac tam potentibus populis*] *Anno insigni victoriæ* Leid. 1. Flor. Harl. 1. et Lov. 1. ac 5. a m. pr. Deinde *de tot ac pot.* Lov. 5. et Hav. *de tot ac patentibus* Port. Alibi etiam *potens* et *patens* commutantur. Vide Nic. Heins. ad Ovid. Met. vii. 460. *de tot actam potentibus* Flor. in quo *acta*, erasa littera *m*, emendatum est a m. sec. *de tot acte potentibus* Lov. 5. in quo *acta* dedit manus altera: et ita est in edd. Rom. 1472. Parm. Tarvis. utraque, aliisque. Male. Infra l. xxiv. c. 26. 'Quum tot ac tam validæ eluctandæ manus essent.' Alibi *tot tam*, ommissa conjunctione, dixit Livius. Ita v. 54. 'Conjuncti cum Æquis Volsci, tot tam valida oppida:' ubi alia exempla vide. *Tot ac tam populis potentibus*, mutata vocabulorum serie, Gaertn.

Ad hoc consulum alterius nobili morte] *Adhuc consulum* Leid. 2. *ad hæc consulum* Hearnii Oxon. C. Vide ad xxi. 52. § 10. Tum *nobilis morte* Harl. 1. Mox *dato*, pro *claro*, Port. et succres-

cere, pro *successere*, Hav. Tum *consules* deest in Lov. 4.

T. Æmilius Mamercus] *Ti. Æmilius Mamercinus* Diodorus lib. xvi. p. 557. et vet. lib. *Sigon.* *T. Æmilius* Lov. 4. et Hav. *Titus Æmilius* Leid. 2. Lov. 2. Port. et fragm. Hav. *Titius Æmilius* Flor. Leid. 1. Lov. 1. et Harl. 1. Reliqui recte ei *Tiberii* prænomen tribuunt. Vide ad ii. 61. § 1. Testatur autem Pighius in Annal. ad a. cdxiv. perperam *T. Æmilius* in vulgatis Livii exemplaribus legi, in vetustioribus autem recte *Tiberii* prænomen illi dari. Verum, nisi per vetustiora exemplaria intelligat edd. Sigonii, omnino erravit. Quasculumque enim Sigonio antiquiores vidi, perperam *Titi* prænomen præferunt. Præterea *Mamertinus* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 1. 2. 5. Hav. et fragm. Hav. *Numentinus* Port. *Mamercus* Leid. 2. Lov. 4. Harl. 2. Gaertn. et Hearnii Oxon. L. 1. B. et N. Sed recte Sigonius *Mamercinus* restituit. Vide ad iv. 25. § 5. c. 61. § 1. v. 1. § 2. vii. 1. § 2. c. 39. § 17. viii. 1. § 1. c. 16. § 12. c. 20. § 3. et alibi sæpe.

Et Q. Publius Philo] *Publilius*, ut ante. *Sigon.* Duæ voces et *Q.* desunt in Voss. utroque, Leid. utroque, Lov. quinque, Harl. 1. et fragm. Hav. Prænomen *Q.* solum omittunt Harl. 2. Flor. Port. Gaertn. et Hav. Tum *P. Philo* legunt Lov. 4. Gaertn. et Hearnii Oxon. B. ac C. Sed recte Sigonius *Publilius* restituit, ut est in Flor. Leid. 1. Harl. utroque, et Klockian. quod incititia librorum passim in *Publius* depravatam est. Vide ad ii. 55. § 4. vi. 19. § 5. Epit. Liv. lib. viii. Infra hoc lib. c. 15. § 9. c. 16. § 12. c. 17. § 11. c. 22. § 9. ix. 7. § 15. c. 26. § 21. x. 8. § 8. c. 9. § 2. et passim. Denique *Philon* Voss. 2. et Lov. 3. Verum ultima littera *n* perperam repetita est ex initio vocis sequæ. Certe Lov. 3. hinc *eque*, pro *neque*, præfert, *Philone* quæ in similem Flor.

§ 5 *Neque in similem materiam rerum, et ipsi aut suarum rerum*] Cum neque dixisset, subjungit aliam sententiam. Suspicio defectum esse, quem ego absque vetusti codicis fide non facile restituerim. *Glar.* Inmerito Glareanus locum defectum credit. Nam neque resolvendum in 'et non,' quasi foret 'et non in similem materiam rerum, et ipsi,' &c. Ita infra hoc ipso cap. 'Nam neque criminari apud populum Patres destitit, et collegam dictatorem dixit.' Plura ex Cic. aliisque exempla conlegerunt Stewich. de Partic. Ling. Lat. in 'Neque, et:' et Tursell. de Partic. Lat. Serm. c. 101. Vide etiam Cortium ad Sall. Jug. c. 1. § 5. Ceterum ut suarum rerum Voss. 2. Vide ad iv. 12. § 8. Aut rerum suarum Lov. 4. Tò aut deficit in Leid. 2. sed omnes quinque posteriores voces omisit librarius fragm. Hav. in errorem abductus repetitione vocis rerum. Vide ad ix. 11. § 11. Mox in rempublicam, pro in republica, Flor. Voss. 2. et Lov. 3.

Ob iram agri amissi rebellantes] Ab iram Harl. 1. ob ira Leid. 1. ab ira fragm. Hav. quod probari posset, si plurium codicum auctoritas accederet. Vide ad xxiv. 30. § 1. et ad xxvi. 1. § 3.

In campis Senectanis] Id mihi ignotum; quamquam quidam *Fenectanis* emendarunt, non minus obscura voce. *Glarean.* Cluverius lib. iii. Ital. Antiq. l. iii. c. 4. p. 965. legit *Pedanis.* Jac. Gron. Doujatius etiam hunc locum corruptum credidit, ac varie tentavit. Primo enim legit in campis *Faustinianis*, quæ pars erat agri Falerini, aut in campis *Fregellanis*, vel *Setinis*, qui in Volscis et Priverno proximi. Verum, quum loca hæc fuerint extra Latium vetus, et nomina ipsa a *Fenectanis*, vel *Senectanis*, nimium differant, postea se legere malle addidit in campis *Ferentinis*, qui et regione et literis minus distant; modo ab aqua et luco Ferenti-

næ, ubi Latinorum comitia habebantur, alibi campos *Ferentinos* legeremus. In campis *Senectanis* in nullo mihi cod. obvium fuit. Et ita demum editum inveni ab Ascensio, quum priores *Fenectanis*, vel *Fenectariis*, exhibuissent. Ascensius etiam *Senectariis* in margine ostentat. In campanis *Fenetanis* præfert Lov. 1. in campis *Fenetanis* Leid. 2. in campis *Fenestinis* Lov. 5. in campis *Ferentariis* Voss. 2. et Lov. 3. in campis *Ferentanis* Port. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. B. et C. qui in agris *Ferentanis* in cod. L. 1. invenit: quæ lectio non multum a Doujatii campis *Ferentinis* abit. Sed in campis *Fenectanis* servant Voss. 1. Leid. 1. Lov. 2. 4. Harl. uterque, fragm. Hav. et Flor. Tria autem hæc vocabula omisit librarius Klockian. Quamvis alibi campi *Fenectani* non memorentur, eos tamen sollicitare non audeo. Si enim locorum nomina, quorum semel tantum mentio occurrit, in sæpius memorata mutanda forent, quanta non sanissima tentandi fenestra temerariis criticis aperiretur! *Fudere*, pro *fuderunt*, est in Gaertn.

§ 6 *In deditionem accipiente Latinos populos*] In deditionem Lov. 1. in dedicationem Leid. 1. sollemni errore. Vide ad v. 48. § 4. in deditione Voss. ambo, Lov. 3. et fragm. Hav. Male. Vide ad xxxiii. 10. § 5. Præterea accipe te *Latinos populos* Leid. 1. accipit *Latinis populis* Lov. 2. et Oxon. L. 2. apud Hearnium nullo sensu. Paulo ante dictu auspicioque, pro ductu, Voss. 2. Leid. 1. et Lov. 3. et paullo post dixit, pro duxit, Lov. 1. Vide ad xxxviii. 43. § 1. Præterea ubi, pro ibi, Harl. 2. Vide ad xxvii. 5. § 2. Tum ceserat, pro casa erat, Flor. cesserat Klockian.

§ 7 *Pedanos tuebatur Tiburs, Prænestinus, Veliternusque populus*] Pal. 2. tuebantur. Gebh. Ita etiam Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 3. 5. Port. et Gaertn. itaque se in Thuan. Pall. et Voss. an-

tiq. reperisse, Gronov. testatur ad xxxvi. 16. § 6. eamque lectionem jam a. 1644. in contextum recepit. Certum est utrumque, tuebatur et tuebantur, dici posse. Quum autem prius defendant et plures et melioris notæ codd. illud etiam revocandum censui. Præterea *Tiburis* Voss. 1. fragm. Hav. et Lov. 5. a m. pr. in quo *Tibur* est a m. altera. *Tybius* Harl. 2. et pleræque edd. ante Mediolan. 1505. *Tiburtinus* Lov. 4. quo etiam utitur Liv. ix. 30. Quum tamen reliqui codd. constanter alterum servant, idque etiam Romanis, inprimis Livio, frequens sit, eam lectionem non muto. Vide Cluver. Ital. Antiq. iii. 4. p. 958. Tum *Prænestrinus* fragm. Hav. *Penestrinus* Gaertn. *Prænesterinus* Leid. 2. tota hæc vox exsulat a Lov. 3. relicta tamen lacuna. Deinde *Velitrinusque* Voss. 2. Lov. 2. et Gaertn. *Velletrinusque* Lov. 4.

Venerant et ab Lanuvio Antioque auxilia] *Lavinio* ex vet. lib. ut post dicam. *Sigon.* *Venerunt* Voss. 2. et fragm. Hav. Tum *vocula et deficit* in Voss. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. præpositio *ab* in Lov. 5. Illam tamen suo tempore agnovit Priscian. qui probaturus, nomina civitatum cum præpositionibus prolata maxime apud historicos inveniri, inter alia etiam hunc locum laudat Gramm. lib. xv. p. 1007. Ejus præpositionis loco *a* præferunt Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. et Gaertn. Deinde *Lavinio*, ut Sigonius emendavit, Voss. 2. Leid. 2. Lovel. quinque, Harl. 2. Portng. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *ab Janusio* Flor. Vide ad cap. seq. § 5. ubi rationes dedi, cur priscam lectionem *Lanuvio* revocarim.

§ 8 *Quum præliis quidem superior Romanus esset*] *Romanus superior*, trajectis dictionibus, Lov. 2. et 3. sed vox *Romanus* non adparet in Voss. 2.

Castra sociorum populorum, quæ urbi adjuncta erant, dum integer labor re-

staret] *Lego dum tamen integer.* In aliis *τὸ dum* abest, etiam in Ms. *Klock.* *Castraque sorum popul.* Flor. in quo ipsorum populorum a m. sec. correctum erat. *Castraque ipsorum sociorum pop.* fragm. Hav. Tum pronomen *quæ* deficit in Lov. 2. Deinde *verbi adjuncta* Leid. 1. Vide ad vi. 17. § 8. *Ubi adjuncta* Lov. 2. *urbi adjuncti* Harl. 2. *τὸ dum*, quod in vett. edd. erat, non modo Aldus eumque secuti recentiores omiserunt, sed etiam in nullo Msto comparet. Neque caussam video, cur cum Klockio, invitis omnibus codd. vocem *tamen* interponerem. Non perpetuo enim vocem *quidem* particula *tamen* similesve excipere solent. Certe abest etiam xli. 18. 'Consul equo advectus suos quidem a fuga revocavit: ipse, dum incautius ante signa observatur, missili trajectus cecidit.'

§ 9 *Triumphum ante victoriam flagitator Romam rediit*] *Triumphante vict.* *flagit.* Gaertn. *triumphi aut vict.* *flag.* Port. *triumpho ante vict.* *flagitato* Lov. 2. Male. *Flagitator* ut lib. ii. 45. 'Inter primores pugnae flagitator.' Paulo ante *triumphum* deficit in Gaertn.

§ 10 *Qua cupiditate obfensus Patribus, negantibusque*] Procul dubio legendum est *offensis Patribus*: præsertim cum subsequatur *negantibusque*. *Sigon.* Non aliter legunt omnes, quas consului, edd. *Sigonio* priores; ut nesciam, ubi demum *offensus* inveniit: quod mihi in solo Hav. obvium fuit. Deinde *vocula quæ* deficit in Lov. 2. *Mox nisi Pda capto haud dedito*, id est *prædæ*, Leid. 1. *nisi pede capto aut dedito* Harl. 1. *Pedo capto aut debito* Harl. 2. sollemni scribarum aberratione. Vide Nic. Heins. ad Claud. in Eutrop. i. 45. ad Nason. Ep. Her. vii. 103. et Burm. ad Quinctil. Declam. ix. 5. Adde cap. seq. § 15.

Seditiosis tribunatibus similem deinde

consulatum gessit] Ms. Fuld. *seditioni tribunatus similem*. Modius. Modius e Fuldensibus indicavit *seditioni tribunatus similem*. Vulgata scriptura residet in Mss. Pall. Vetustissima tamen ed. *seditionum similem tribunatibus deinde consulatum gessit*: ex interpolatione editoris. Gebh. Ut in vetustissima ed. se invenisse Gebh. testatur, in omnibus obcurrit excusis ante Aldum, qui primus eam lectionem recepit, quæ nunc vulgo exstat. Eam autem firmant omnes codd. excepto solo Harl. 2. qui antiq. edd. consentit. Neque opus est, ut cum Modii Fuld. *seditioni tribunatus similem* legamus. Vide ad VI. 13. § 3. Paulo ante *huic alienatus*, pro *hinc*, Lov. 4. Quomodo sæpe peccatur in Mss. Vide ad XXV. 40. § 2. Tum a senatu Gaetrn.

§ 11 Quoad fuit consul] Quo affuit consul Lov. 1. a m. pr. et Hav. quod affuit consul Voss. 2. et fragm. Hav. quod fuit consul Flor. et Lov. 4. Vide ad VI. 38. § 13. Tum in verbis seqq. *haud quamquam* Lov. 1. 3. 5. et fragm. Hav. Vide ad VII. 26. § 8. Mox vocola et non exstat in Voss. 2. et Lov. 3.

§ 12 Ager in Latino Falernoque agro maligne plebi divisus] Dele τὸ agro. Sic c. 11. 'Bina in Latino iugera, ita ut dodrantem ex Privernati complerent, data.' T. Faber. Scio posse excusari, quum priore loco partem proprie illam designet, quæ sub sortem et perticam venit, posteriore omne territorium eorum populorum. Si tamen τὸ agro vetus aliquis liber excluderet, facile intelligerem illud ipsum, vel τὸ 'solo:' ut cum dicimus, 'in hostico,' 'in pacato.' Lib. III. c. 6. 'Non diutius se in Hernico hostis continuit.' VIII. 34. 'Sine com meatu vagi milites, in pacato, in hostico errent.' J. F. Gron. Omnes mei vocem agro uno ore defendunt. Nec video, cur viris doctis ea vox suspecta esse debeat, qui patienter tulerunt cap. præc. 'Latinus ager, Priverna-

ti addito agro, et Falernus plebi Romanæ dividitur.' Ne repetitio vocis ager obfendat, vide ad I. 3. § 9. Ceterum copula quæ deficit in Port. et Haverk. *Maligni præfert idem Hav. Præterea plebei* edidit Jac. Gronovius, quod firmant Flor. Voss. 1. Leid. 1. Lov. 1. Harl. 1. Gaetrn. et Klockian. Vide ad II. 42. § 2.

Et, postquam senatus, finire imperium consulibus cupiens, dictatorem adversus rebellantes Latinos] Vocula et deficit in Voss. utroque, Leid. utroque, Lov. 1. 2. 3. 5. Portug. Gaetrn. Haverk. et fragm. Haverk. Deinde imperium cupiens consulibus Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 5. Portug. et Hav. imperium consulibus cupiens Voss. 2. De hoc errore scribarum vide ad X. 35. § 4. Post vocem cupiens inseritur nequibat in Lov. 5. a m. sec. Port. Gaetrn. Hav. et fragm. Hav. Tum dictatorem dixit adv. reb. Lat. discussit Flor. pro quo inter versus deinde adscriptum est dici jussit. Tò dixit autem ex § seq. male huc inrepsit. *Adversus rebellantes Latini* Hav. Verba adv. reb., &c. coll. dict. desunt in Leid. 1. Lov. 3. et Harl. 1. libriorum culpa, quibus fraudi fuit repetitio vocis dictatorem. Vide ad IX. 11. § 11.

§ 13 Æmilius, cujus tum fasces erant] Vet. lib. cui, ut II. 1. 'Brutus prior, concedente collega, fasces habuit.' Et alibi III. 70. de eadem re: 'Penes quem summa imperii erat.' [Hæc non probant, cui pro cuius legendum.] Sigon. Pal. 2. Æmilius, cui fasces erant. Gebh. Æmilius tamen, cui successerat Lov. 2. Æmilius tamen, cui facesserant Leid. 2. Lov. 1. et Voss. 1. in quo facesserat a m. sec. emendatur. Æmilius tamen, cui facesserat Voss. 2. et fragm. Hav. a m. pr. in quo manus altera reposuit Æmilius, tum cui fasces erant. Et ita est in Gaetrn. Æmilius, tum cujus fasces erant Lov. 4. Æmilius, cui fasces erant Lov. 5. Port. et Hav. cui,

pro *cujus*, se etiam in Oxon. B. et C. invenisse, Hearnius testatur. Utrumque, cui *tum fasces erant* et *cujus* ferri potest. Prior firmaretur lectio illo ex XXII. 45. 'Varro postero die, cui sors ejus diei imperii erat, signum pugnae proposuit.' Posterior ex eodem lib. XXII. c. 27. 'Se optimum ducere, aut diebus alternis, aut partitis temporibus, alterius summum jus imperiumque esse:' et c. 41. 'Obstitit Paullus, *cujus* eo die imperium erat.' Et pro hac lectione stat optimus Flor. Tò *dixit*, quod sequitur, deest quidem in Flor. sed, ut modo vidimus, hinc migrarat in verba præcedd.

Magister equitum Junius Brutus dictus] Hic est D. Junius Brutus Scæva, qui post consul erit. *Sigon.* *Magistrum equitum* inepte Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Tum *dictus Junius Brutus* Lov. 4. qui ordo suspicionem iniecit, prænomen *D.* a librariis non intellectum, hic culpa eorum excidisse, atque olim scriptum fuisse *D. Junius Brutus dictus*.

§ 14 *Dictatura popularis, et orationibus in Patres criminosis, fuit*] Lego *Dictator popularis*: nam sequitur '*leges tulit*:' alioquin fiet, ut dicamus '*Dictatura leges tulit*.' Sic vet. lib. *Sigon.* Probat Sigonius e suo *Dictator popularis*: quod et ego reperi in Pal. 2. Campanique recensione. Sed vulgata, quia et melioribus rationibus, quas, quia in propatulo cnivis sunt, nihil attinet ingerere, et sincerioribus codd. fulcitur, non erat excludenda luce publica. *Gebh.* Sigonius *Dictator*. Sed vide notas ad XXXIV. 6. *J. F. Gron.* *Dictator popularis* etiam Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 2. 5. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. a m. sec. et Hearnii Oxon. N. B. ac C. Sed recte Gebhardus et Gronovius vulgatum tuentur, quod servant reliqui codd. et inter eos optimi. Non insolentius enim *dictatura* ponitur pro '*dictatore*,' quam

'*Latium et Capua*' pro Latinis et Campanis c. præc. § 12. '*servitium*' pro servis. Vide ad III. 15. § 9. ubi plura alia notavi. Præterea et quod *orationibus*, addita media voce, Gaertn. Male: *fuit* enim, quod sequitur, referendum ad præcedentia. Dictatura fuit popularis primo orationibus in Patres criminosis, deinde quod tres leges, &c. Voces in *Patres* desunt in Hav. Postea *criminosus* non modo plerique codd. qui paullo ante *Dictator* præferebant, sed insuper etiam Leid. 1. Voss. 2. et Lov. 3.

Tres leges secundissimas plebei, adversas nobilitati, tulit] *Fecundissimas* Leid. 2. Sed similitudo literarum *f* et *l* librariorum in errorem abstulit. Vide ad XXII. 28. § 10. Deinde, quum priores editi haberent *plebi*, primus Jac. Gronov. *plebei* substituit. Et ita est in Flor. et Voss. 1. Vide modo hoc cap. ad § 12. Voces *plebei, adversas nobilitati, tulit*: *nam*, ut desunt in Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. et Harl. 1. Iis omittendis caussa exstitit initium vocis seq. *plebiscita*.

Ut plebiscita omnes Quirites teneant] Legem de plebiscitis, omnibus Quiritibus observandis, non a Q. Publio Philone (ita legendum est, non Q. Publio, ut passim errant codd.) dictatore, sed ab Hortensio latam, auctor est Gellius l. xv. c. 27. *Glar.* Contra alii, ut Plinius, Gellius, et jurisconsulti, qui hanc legem primum latam esse a Q. Hortensio dictatore scribunt, ut post dicam in Epitoma lib. XI. *Sigon.* Contra alii, ut Plinius XVI. 10. Agellius XV. 27. Pomponius J. C. in leg. 2. § 8. D. de Orig. Jur. Imperator in § 4. Instit. de Jur. Nat. Gent. et Civ. qui hanc legem post demum a CDLXVII. M. Valerio Maximo, C. Elio Pæto consulibus, a Q. Hortensio dictatore, secessionis a Janiculo reducendæ caussa, latam esse tradunt. *Klock.* Primi M. Horatius et L. Valerius consules legem centuriatis comitiis

tulere proximo, post decemviros abrogatos, anno, ut, quod tributim plebes jussisset, populum teneret. Vide III. 55. Quæ lex quum paulatim in desuetudinem abiisset, eam nunc reduxit Q. Publilius Philo dictator. Verum quum et illam in potentia patriciorum paulatim abrogasset, tertius eam reduxit Q. Hortensius dictator, ut docent loca a viris doctis hic laudata. Vide etiam Pighium in Annal. ad a. CDXV. p. 312. et commentatores ad loc. laud. Gellii; ubi pudendo anachronismo Oiseliu legem Hortensiam latam scribit A. U. C. CCCLXVII. (quum lata sit anno CCCCLXVII.) eamque antiquiorem statuit hac Pubilia, quam CCCXIII. latam tradit. Ceterum *plebescita* Lov. 5. *plebeiscita* Leid. 1. et Harl. 1.

§ 15 *Ante initum suffragium Patres auctores fierent*] De hac lege, ut et Mænia, qua idem postea confirmatum est, vide Pighium in Ann. I. laud. et ad a. CDLXVI. p. 419. sed in primis Gronov. Observ. I. 25. Ceterum hæc vocabula male omittuntur in Gaertn.

§ 16 *Quum eo ventum sit, ut utrumque plebeium fieri liceret*] Miror, non hoc loco notatum esse a Glareano Livium; qui scripserit, 'eo ventum' esse, 'ut utrumque plebeium' censorem 'fieri liceret,' cujus rei nihil ante meminerit. Nam de altero tantum occupato a plebe censuræ loco egit. Hoc tamen si quis fecerit, injuste faciet: legitur enim mendose in vulgatis libris, recte autem in Mss. sic: *cum eo ventum sit, ut utrumque plebeium consulem fieri liceret*: sensus est, ut, quoniam, quod gravius erat, concessum est a Patribus, utrumque consulem ex plebe fieri, concedant id etiam, quod levius esse videtur, ut alter utique censor ex plebe fiat. De utroque autem consule plebeio lata lex a. CDXIII. ut ait Livius I. VII. extremo. *Signon*. Vulgata scriptura fraudi fuit Anton. Augustino, qui in

Delph. et Var. Clas.

libro de Legibus scribit, tertiam legem Publilii fuisse, ut alter ex plebe censor fieret, 'etsi utrumque jam tunc fieri licebat.' Liv. VII. 43. non pro certo refert, jam ante cautum fuisse, ut ambos consules plebeios creare liceret, sed se hoc apud auctores quosdam invenisse dicit. Si verum est, quod hoc loco scribit, res certa est; nec tamen usurpata ante a. ICDXXXVIII. quo primum duos plebeios consules factos tradit I. XXIII. c. 31. quamquam hi neque iisdem comitiis creati sunt, nec simul magistratum gesserunt, quod alter eorum se ex decreto augurum consulatione abdicaverat, in cujus locum patricius subrogatus est. Historia est in I. XXIII. c. 24. et 31. *Duk*. Nolo Sigonio vocem *consulem* addenti adversari. Notandum tamen est, eam non exstare in Flor. Voss. utroque, Leid. utroque, Lov. quinque, Harl. utroque, Klockian. et fragm. Hav. a m. pr. Codicum suorum scripturam non memorat Hearnius; Sigonii autem emendationem perperam J. F. Gronovio adscribit.

§ 17 *Ab consulibus ac dictatore*] *A cons. ac dictatore* Lov. 2. et fragm. Hav. *ab cons. et dictatore* Leid. 2. *a cons. a dictatore* Lov. 4. et Gaertn.

Auctum imperium Patres credebant] *Conventum imperium* Leid. 2. et Lov. 1. Tum *credebant Patres* Hav. sed vox *Patres* non adparet in Port.

CAP. XIII. § 1 *L. Furio Camillo, C. Manio consulibus*] In Diodori Alexandro lib. XVII. p. 562. pro *C. Menio*, *C. Manlius* legitur, quod non placet. Nam oportebat alterum consulem ex plebe esse. Et Plinius XXXIV. 5. *Menium* habet. Quidam, quod *Menius* obscurum sit nomen, *C. Menium* legerunt, qui postea dictator fit libro sequente c. 26. A. U. C. CDXLI. Quidam et lib. sequente *Manium* legunt, non *Menium*. Sed fieri potuit, ut nomen esset obscurum, quia ex plebe erat, et alius postea fuerit

Livius.

24 D

dictator, quapropter cuique libera sit hac de re conjectura. Legendum etiam *T. Furio Camillo II.* Nam primum fit a. cdvī. *Glar.* Plinius xxxiv. 5. *C. Mænium* cum Livio consules edit. Diodorus Δεύκιον Φούριον, Γάϊον Μάλιον. *C. Mænius P. F. P. N.* in censura et dictatura ejus Capitolina

*M. Furius
Camillus Tr.
mil. a. 352.*

*M. Furius Camillus Tr. mil. a. 351.
357. 361. 370. 372. 375. Dictator
359. 365. 367. 387. 388.*

*M. Furius Camillus
mortuus in damna-
tione patris. Liv.
Plut.*

*S. Furius Camilli
dictat. F. Prætor
prius 389.*

*L. Furius Camillus dic-
tatoris F. Dictator 405.
410. Cos. 406.*

*L. Furius Sp. F. M. N. Ca-
millus Cos. 417. 430.*

Sigon.

L. Camillo Furio Klockian. Quæ autem de *L. Furio Camillo* contra Glareanum disputat Sigonius, probantur etiam Pighio in *Annal.* ad a. cdxv. p. 313. Præterea *C. Menenio* male Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. 5. et Hearnii Oxon. L. 2. ac *C. Sæpe* hæc nomina in Mss. confunduntur. Vide ad iv. 53. § 2. v. 18. § 2. vi. 19. § 5. vii. 16. § 1. ix. 16. § 7.

Insignitius ommissa res] *Vet. lib. insignitus.* Sigon. Ita et Hearnii Oxon. L. 2. et B. cum edd. Mediol. 1505. et Ascens. a. 1513. ac 1516. *insignitis* Voss. 2. et fragm. Hav. a m. pr. *insignis* Port. Sed nihil mutandum. Videnda sunt, quæ notantur ad vii. 6. § 6. Tum *emissa res* Voss. 2. et fragm. Hav. a m. pr. *commissa res* Leid. 2. et Lov. 1.

Pedum armis virisque et omni vi expugnandum ac delendum] *Armis viribusque* pro varia lectione præfert Voss. 1. Eadem lectio est in edd. antiqq. usque ad Aldum, qui *virisque* restituit. Interdum hæc vocabula in Mss. permutantur. Vide hoc lib. ad c. ix. § 14. et ix. 19. § 13. Vel etiam *viribus*, pro *viris*, eodem errore scriptum esse potuit, quo ejus generis multa alia, de quibus vide ad xxii. 8. § 7. Deinde *et omni expugnandum*

dicatur: at collega *L. Furius Sp. F. M. N. Camillus.* Ex quo apparet, errare Glareanum, qui hunc iterum consulem esse scribendum putat, quasi vero idem sit, atque ille, qui ante et consul et dictator fuit, cum ille *M. F.* hic *Sp. F. M. N.* sit, hoc modo:

Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. vocula vi intercedente ob similitudinem ultimæ syllabæ vocis præced. *et omnium expugnandum* Flor. et Leid. 1. *et hominum expugnandum* Voss. 2. et Lov. 3. Nihil muto. Infra xxii. 23. 'Ferum ignemque et vim omnem hostium abstinere jussit.' 'Arma' autem et 'vim' jungi, videbimus ad Epit. Liv. lib. lxxix. Denique τὰ ac delendum exsulant a Gaertn.

Coactique novi consules omnibus eam rem præverti, proficiscuntur] Immitenda elegans videtur particula, quam agnoscit Pall. unus, *coactique novi cons. vel omn. eam rem præv.* Gebh. *Coactique novi cons. omn. tum rebus profectis proficis.* Lov. 2. utraque lectione juncta, *coactique novi cons. novi vel eam rem præverti omn. tum rebus perfectis profic.* legit Hav. in quo est etiam particula, quam restitutam volebat Gebhardus. Verum quum eamdem ignorent reliqui omnes codd. utrique huic non adsentiendum existimo.

§ 2 *Pacem ob agri adempti dolorem aspernabantur]* *Pacemque* Lov. 4. Tum ab *agri adempti dolorem* Hav. Hinc suspicio nasci posset, legendum esse ab *agri adempti dolore.* Vide ad xxiv. 30. § 1. Aliis tamen receptam scrip-

turam defendentibus, eam servandam puto. Nam et alibi librarii *ab* et *ob* perperam commutarunt. Vide ad xxvi. 1. § 3. Tum *aspernebantur* Gaertn. Vide ad viii. 28. § 3. Paulo ante vox *rerum* exsulat a fragm. Hav. a m. pr. *pacem* autem non nisi a m. sec. exstat in Flor.

§ 3 *Ut oppidis se tenerent, ne lacessitus Romanus*] Abest a duobus Pall. ut Gebh. Abest etiam a Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. et fragm. Hav. Sed facile excidere potuit ob similitudinem ultimarum literarum vocis præced. Præterea *nec lacessitus* fragm. Hav. a m. pr.

Undique ex omnibus populis obsessis auxilium ferretur] *De omnibus populis* Gaertn. At vox *populis* non adparet in fragm. Hav. Paulo ante *si ejus oppidi*, pro *si cujus*, Hav.

§ 4 *Neque tamen, nisi admodum a paucis populis, Peduni adjuti sunt*] *Ubi ad. a paucis* Gaertn. *nisi ad. paucis* sine præpositione Leid. 2. Lov. 3. Port. et Hav. Vide ad vi. 11. § 4. Optimi tamen præpositionem servant. Tum *sunt adjuti* Gaertn. *adjuncti sunt* Leid. 1. Lov. 3. et fragm. Hav. a m. pr. Vide ad x. 14. § 11.

Tiburtes Prænestinique, quorum ager propior erat] *Tibures* Lov. 4. Tum *Prænesterinique* Leid. 2. *Pestrinique* fragm. Hav. Deinde *ager erat propior* Gaertn. *ager propius erat* Lov. 2.

§ 5 *Aricinos Lanuvinosque*] Quem admodum paulo ante c. 12. 'ab Antio Lavinioque' dixit, sic hoc loco *Aricinos Laviniosque* legendum puto. Me in hanc sententiam adducunt cum libri veteres, tum maxime Capitolini lapides, in quibus hic C. Mæ nii triumphus his verbis descriptus est:

C. MAENIUS. P. F. P. N. COS. DE ANTIATIEUS.

AN. CDXV.

LAVINEIS. VELITERNEIS. PRIDIE.

K. OCT.

Quoniam autem in his duorum oppidorum nominibus tanti errores implicent non Latinorum, sed etiam Græ-

corum auctorum, ut vix *Lavinium* a *Lanuvio* distinguere vel diuturna attentione queas; non alienum ab hoc instituto esse duxi, notas quasdam afferre, quibus alterum ab altero prudens lector internoscere possit. Est autem illa una, quod 'Lavinium' ab Ænea, ut omnes, 'Lanuvium' a Diomede, ut Appianus Bell. Civ. lib. ii. p. 439. ait, conditum est. Altera, quod 'Lavinium' colonia, 'Lanuvium' municipium fuisse traditur. De 'Lavinio' scriptum est in Epitome libro LXXX. 'Marius Antium, et Ariciam, et Lavinium colonias devastavit.' De 'Lanuvio' in oratione pro Milone, pro Murena, et apud Peditianum. Tertia, quod 'Lavinii' consules Vestæ et Penatibus sacra peregerint; 'Lanuvii' vero Sospitæ Junoni. Illius historiæ auctor est Dionysius lib. i. p. 54. et Macrobius iii. 4. 'Consules et prætores et dictatores, cum ineunt magistratum, Lavinii rem divinam faciunt Penatibus pariter et Vestæ:' hujus Cicero pro Murena c. 41. 'Nolite a sacris patriis Junonis Sospitæ, cui omnes consules facere necesse est, domesticum et suum consulem potissimum avellere.' Erat autem Murena e municipio, ut ipse paulo ante eodem cap. ait. Quarta, quod 'Lavinium' longius abest a Roma, quam 'Lanuvium.' Distat enim a mari quatuor stadia, ut ait Dionysius lib. i. p. 43. situm inter Ostium et Antium, auctore Strabone lib. v. p. 232. At 'Lanuvium' abest a Roma stadia CL. ut ait Appian. lib. ii. p. 439. ita ut auctore Strabone p. 239. ab eo mare et Antium prospici possit, haud procul ab Aricia, quæ CLX. stadia abest in Appia via sita. Ipsa tamen inter se non admodum distantia videntur fuisse, quæ res majorem etiam erroris causam præbuisse videtur. Horum etiam oppidorum populos commemorat Dionysius lib. v. p. 326. *Λαυρατίους, Λανυτίους, Λαβιτιδάτας*: id est, *Laurentes*,

Lanuvinos, et Lavinios. At Stephanus quidem etiam *Λαβίνιον, κτίσμα τοῦ Αἰνέλου*, populos edere *Λαβινιάδας* ait. Ubi vero ait *Λαοῦτιον μητρόπολις τῶν Λατίνων. τὸ ἔθνηκδν Λαουντίνας, Διονύσιος εἰ Ρωμαϊκῆς ἱστορίας*, dubitationem affert, quia Dionysii ex libro v. testimonium profert, ne mendose pro *Laurento* aut pro *Lanuvio* sit. Apud Dionys. etiam vox illa *Λαουντίους*, vitiose videtur esse, pro *Λαουντίους*. Verum, ut dixi, mira horum nominum depravatio est. *Sigon.* Sigonio consentiunt Leid. 2. Lov. 1. a m. sec. et Hearnii Oxonienses, uno excepto. Solus enim ejus B. *Latinosque* præfert, cum quo facit Port. At *Laviniosque* habent Voss. 2. fragm. Hav. a m. pr. Lov. 2. 3. et Harl. 1. *Laminosque* Lov. 5. *Lanuinosque* Leid. 1. *Lanuvinosque* Flor. Voss. 1. Lov. 1. a m. pr. Harl. 2. et Klockian. Passim 'Lanuvinium' et 'Lavinium,' quum in aliorum, tum etiam in Livii codd. commutari, vidimus ad III. 29. § 6. Hinc laudandus est conatus Sigonii, qui certa quædam *κρίτηρια* dare voluit, unde colligi possit, utrum 'Lavinium,' an 'Lanuvinium' intelligendum sit, quamvis tamen illa non omnibus locis, in quibus utriusque mentio fit, ex usu esse queant. Quod autem ad hunc locum adtinet, a Sigonio dissentit Cluverius Ital. Ant. lib. III. c. 4. p. 939. qui et hic, et cap. præc. § 7. et cap. seq. § 2. 'Lanuvinium' et 'Lanuvinos' indicari putabat; Fastos autem Capitolinos triumphales, quorum maxime auctoritate nititur emendatio Sigonii, si sic habent, quemadmodum Sigonius laudabat, in nomine errasse, et LANUVINIENS pro LAVINEIS legendum esse. Illam autem sententiam hoc argumento firmavit, quod c. seq. 'Junonis Sospitæ' mentio fiat, quæ non 'Lavinii,' sed 'Lanuvi,' colebatur, quemadmodum ipse etiam Sigonius agnoscit. Id quidem argumentum Sigonio adversari non videtur, qui

cap. præc. et hic 'Lavinii' et 'Laviniorum;' cap. autem seq. ubi 'Junonis Sospitæ' memoratur, 'Lanuvinorum' mentionem fieri existimabat. Sed, cur alios posteriori, quam prioribus locis indicari existimemus, causam non video. Quin contra, quorum nominatum priori et hoc cap. ubi bellum cum Latinis narratur, meminit, eorum itidem nominatum meminisse debet cap. seq. ubi, quemadmodum Romani pro merito cujusque populi statuerint, refert. Id autem Livius observavit, si cap. præc. et hoc loco priscam contra Sigonium lectionem *Lanuvio* et *Lanuvinosque* defendamus. Verum vel sic etiam 'Lavinii' in hoc bello meminit c. 11. § 3. Sed vide ad cap. seq. § 2. Eadem vero Cluverii sententia novo hoc argumento firmari potest, quod incolas Lavinii Livius semper 'Laurentes,' non 'Lavinios,' vocarit. Vide ad VI. 21. § 2. Ab aliis 'Lavinenses' et *Λαοβινιάται* vel *Laviniatæ* vocantur. Neque 'Lavinios' dictos memini, nisi in antea memoratis Fast. Capit. triumph. Priscam igitur scripturam et hic et c. 12. § 7. revocandam censui; a qua etiam optimos codd. stare, adlatæ ex illis variæ lectiones docent. Ceterum *Arcinos* Voss. 1. et Lov. 1. *Atricanos* Leid. 1.

Veliternos Antiatis Volscis se conjungentes] *Velletrinos* Lov. 4. *Velitranos* Voss. 2. et Lov. 3. *Felitrinos* Gaertn. Tum *Antiates et Volscos* Lov. 2. *Antiatis Volscisque* Leid. 2. Perperam. Antium enim caput erat Volscorum, ut Livius inquit VI. 6. Et ita 'Antiates Volsci' memorantur II. 33. 'Antiates Volscos fundit fugatque.' Tandem pronomen *se* deficit in Lov. 4.

Ad Saturæ flumen] Sic plura exemplaria habent. Sed *Asturæ* legendum Plinius auctor est. Et Livius baud multum diverso id loco demonstrat. *Sabell.* Quidam *Saturæ* supposuerant. Plinius autem III. 5. ait, et flumen et

insulam in Latio esse *Asturam*. Sabellicus *Asuræ* legisse videtur. *Glar.* Vet. lib. ad *Saturam flumen*. Ego tamen legendum puto ad *Sturam flumen*. Nam Festus a vocibus incipientibus a litera *S.* ait, 'Stura, fluvius est in agro Laurenti.' Item Strabo lib. v. p. 232. eundem in his locis fluvium Στόραν vocat. *Sigon.* Sed *Astura* idem est qui *Stura*. Vide Cluverium Ital. Ant. lib. III. c. 7. p. 991. *Duk.* Ad *Saturem fluvium* Lov. 2. Vide ad xxxviii. 15. § 7. Ad *Saturum flumen* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. 5. Port. Gaertn. fragm. Hav. et omnes Hearnii Oxonienses, nisi quod codex N. in margine *Asturam* præferat. *Saturam* habet Hav. ad *Saturæ flumen* Flor. Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. Harl. ambo, et Klockian. Ego vero cum Cluverio Ital. Antiq. I. III. c. 7. p. 991. nihil mutandum puto. Non modo enim, ut Cluver. observat, Festus loco, quem *Sigon.* laudat, addit 'quod quidam *Asturam* vocant;' sed etiam facile æque ex *Satura*, (in quam lectionem omnes codd. hic consentiunt,) transpositis literis *Astura*, quam ejecta litera *Stura* effici potest. Accedit plerosque, præsertim vero optimæ notæ codd. infra § 12. in hanc lectionem consentire. Sed nec casum mutari necesse est: genitivum enim optimi Mss. probant. *Flumen Asturæ*, ut XLIII. 4. 'Aquamque ex manubiis Antium ex flumine Loracinæ duceret.' Plura vide ad Livii XL. 19. § 9. Ut autem, Sabellicum *Asuræ* in Livio legisse, Glareanus crediderit, effecerunt vitiosæ Ascensii edd. quæ ita in Sabellici adnotationibus excuderunt. Mox *fudit* deest in Lov. 4. ejus loco *fuit* præferunt Port. a. m. pr. et Hav. quomodo etiam peccatur hoc lib. c. 36. § 8. x. 15. § 1. et alibi.

§ 6 *Camillus ad Pedom cum Tiburtibus* maxime valido exercitu, *major mole*] Præpositionem ad bis jam proprio minoris loci præposuit, id quod in obscuris locis sæpius sit. Cæterum

quod ait *major mole*, haud scio ut intelligatur. *Glar.* *Major mole*, quod Glareanus ait nescire ut intelligatur, est 'major apparatu.' Nam quia de Mænio dixit 'Aricinus improvise adortus fudit;' hinc opponit 'at Camillus Tiburtes majore mole, quamquam æque prospero eventu.' *Sigon.* *Major mole* potius est majore certamine: nam Livius dicit majoris certaminis ac dimicationis fuisse prælium cum his, qui parati instructique hostem expectabant, quam cum illis, quos necopinantes Romani de improvise adgressi fuerant. Lib. vi. c. 2. 'Ut minor moles superantibus vallum in castra Volscorum Romanis, quam transcendentibus sepem incendio absumtam fuerit.' xxvi. 6. 'Apud alios nequaquam tantam molem pugnae invenio.' *Duk.* 'Moles' sæpe pro adparatu belli poni solet. Supra II. 16. Majore inde mole Sabini bellum parabant.' c. 17. 'Quum, vineis reffectis aliaque mole belli, jam in eo esset.' v. 8. 'Etruriam omnem excitam sedibus magna mole adesse, Romani crediderant.' xxi. 41. 'Ubi haberem minorem haud dubie molem belli.' Justin. xxii. 3. 'Victus majore mole reparaturus bellum, Syracusas concessit.' xxix. 4. 'Majori belli mole Macedonia inminebant.' Florus II. 6. § 49. 'Cum exercitu novo, novis viribus, nova belli mole veniebat.' Similiter 'molem' pro pompa, adparatu triumphii sumi, docuit Gronov. Observ. I. 21. Hic tamen sensus Livii exigere videtur, ut per 'molem' intelligamus, quod 'molem pugnae' vocat vii. 32. 'Procedere ante signa, versari media in mole pugnae sciat:' et ita alibi. Ceterum *majori mole* est in edd. Rom. 1472. et Parm. Tum *Camillus apud maxime valido* Flor. ex quo factum postea *apud Pedom*. Inter versus etiam *cum Tiburtibus* adscriptum est. *Cum Tiburtibusque* habet Hav. Sed *maximeque valido* Voss. 1. a. m. pr. Lov. 5.

Port. et Hav. Mox *haud quamquam æque prospero*, addita prima voce, Leid. 2. qui dare voluisse videtur *haudquamquam*. Sed id narrationi Livii adversatur. *Quam æque prospero* Lov. 5. Vide hoc lib. c. 4. § 1. *Quamquam æque prospecto eventu* Hav. 2.

§ 7 *Quum ipsos auxiliaque eorum perculisset*] *Pertulisset* Voss. 2. Lov. 2. 3. 5. et fragm. Hav. sollemni librariorum lapsu. Vide ad xxxv. 27. § 16. *Perpulisset* Hav. An scribendum *pepulisset*? Alibi etiam 'perculi' et 'pepuli' commutari, patet ex illis quæ notat Gronov. ad Livii III. 30. § 4. Paullo ante non *compulit* eos solum Lov. 2. Sed pronomen deest in Harl. 2. *Compul'it*, sive *compulerit*, Gaertn. Vide ad xl. 14. § 10. Deinde *contra mænia*, pro *intra*, Flor. Ita et alibi peccant scribæ. Vide ad vii. 40. § 13.

§ 8 *Placuit inde majore conatu*] *Placuit tñ jam* Port. et Hav. Compendia scribendi iñ, pro *inde*, et *tñ*, pro *tamen*, sæpe commutantur. Vide ad v. 18. § 8. *Tum majore jam conatu* Gaertn.

Ab unius expugnatione urbis] *Ad unius expugnationem urbis* Lov. 5. *ab unius oppugnatione urbis* Voss. 1. et Leid. 2. Vide ad xxi. 57. § 6. Mox *circumvolvere*, pro *circumducere*, Lov. 4.

Nec quievire ante, quam, expugnando aut in deditionem] *Nec querere* Leid. 2. *nec quieverunt* Gaertn. *Tum quam, aut expugnando* idem Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. Mox *subigere*, pro *subegere*, Port. et Hav.

§ 9 *Per recepta oppida*] *Per cepta oppida* Port. a m. pr. et Hav. *præcepta oppida* Lov. 3.

Additus triumpho honos, ut statuæ equestres eis, rara illa ætate res] Vide Noris. ad Cenotaph. Pisana Dissert. III. 8. et Figrel. de Statuis Rom. cap. 18. *Duk.* *Additur* Lov. 2. *Tum ubi statuæ equestres eis* Voss. 2. et Lov. 3. Vide ad xxiv. 15. § 1. An voluerunt *uti statuæ equestres*? *Ubi* enim et *uti* etiam in Mss. confunduntur vii. 34. §

5. *Ut statuæ eis equestres* fragm. Hav. *ei* est in Lov. 5. Præterea *rata illa ætate res* Gaertn. et ed. Mediol. 1480. Vide ad viii. 38. § 15. *Vox res* deficit in fragm. Hav. a m. pr. quemadmodum mox *ponerentur* in Lov. 4.

§ 10 *Prius, quam comitiis in insequentem annum consules rogarent*] *Comitia* edd. antiqq. pro quo *comitiis* reposuit Aldus, quem sequitur ed. Colón. 1525. Inter errata tamen idem Aldus iterum *comitia* probavit: unde Coloniensem secutæ edd. *comitia* servarunt usque ad Frobenium, qui de novo *comitiis* restituit, omnibus scriptis, uno Hal. 2. excepto, consentientibus. Et recte. Vide ad xxxi. 7. § 1. *Tum insequentem* Voss. 2. Port. et Hav. *insequentem* Lov. 3. 4. 5. Vide ad iv. 30. § 12. *Vox annum* etiam perperam omittit Lov. 4. Deinde *rogaret* Hav. *rogarentur* Lov. 2. 5. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. Vide ad xxxix. 22. § 8. Si vulgatum, quod alii codd. defendunt, *servamus, rogarent* alio, quam ad consules, referri nequit. At eorum alteruter tantum comitiis præerat, et novos consules rogabat. Insuper *consulem* edd. Rom. anni 1472. et Parm.

§ 11 *Quod bello armisque in Latio agendum fuit*] *De bello armisque male* Hav. *Tum in Latium* Leid. 2. et Lov. 1. *in Latino* Flor. Vide mox § 15. Paullo post ante voces *ad finem venit* in Lov. 4. adscriptum erat *peractum est*. Sed adpositæ notæ indicant, eas voces delendas esse. Sane ex glossa marginali in contextum receptæ fuerunt.

§ 12 *Ad Pedum Asturamque*] *Asturaque* Leid. 2. *Saturamque* Lov. 4. *Saturemque* Voss. 2. Lov. 2. 3. Gaertn. et fragm. Hav. *Austuramque* Harl. 2. Reliqui recte vulgatum retinent. Vide ad § 5.

Oppida Latina omnia et Antium ex Volscis] Hoc κατὰ σιωπὴν intelligo: nam ipse antea nusquam dixit: quamquam memoriæ lapsus videri poterat,

in tanta cum scriptorum, tum rerum confusione. *Glar.* Quamquam Volsci Latini erant, tamen Latinorum numero haud habiti esse videntur. Caput ergo ait Antium Camillus, quod tamen nomen nominatim supra non est expressum a Livio, nisi cum dixit, 'Nec quievire ante, quam expugnando, aut in deditionem accipiendo singulas urbes, Latium omne subegere.' *Sigon.* Proprie Volsci diversam a Latinis gentem constituunt, et ab illis non modo apud alios, sed etiam apud Livium, distinguuntur. Supra VII. 32. 'Qui omnia circa se, Sabinos, Etruriam, Latinos, Hernicos, Æquos, Volscos, Auruncos, domita armis habeat.' Sæpe tamen sub Latinis comprehenduntur, quod, si non omnes, certe aliqui eorum, fœderis Latini participes erant: et quidem inter eos Ecetranos et Antiates memorat Dionys. lib. IV. p. 250. Supra igitur, quum 'omne Latium' subactum refert, eo nomine etiam Volscos Antiates, Latinorum socios, et a quibus auxilia Pedanis venisse c. 12. dixerat, intellexisse videtur, quos hoc loco inde distinguit. Ceterum *ante*, pro *Antium*, præfert Klockian. Vocem *omnia* ignorant Voss. 2. Lov. 2. 3. et fragm. Hav. *oppida Latinania*, omissa eadem voce, habent Leid. 1. et Harl. 1. At 'Latium omne' modo dixit § 8. Mox *recepta in deditione*, pro *in deditionem*, Lov. 4.

§ 13 *Reliqua consultatio est, quoniam rebellando sæpius nos sollicitant*] *Consultatio est* perperam Flor. nec melius *consultatione* Voss. 2. Lov. 3. et fragm. Hav. a m. pr. Sed non adsecuti sunt librarii compendium scribendi *consultatio* ē, sive continuatis vocibus *consultatioē*. Vide ad IX. 8. § 13. Tum quē, pro *quoniam*, Harl. 1. Præterea nos *sæpius sollicitat* Lov. 4. *sæpius nos sollicitarunt* Gaertn.

§ 14 *Dii immortales ita vos potentes hujus consilii fecerunt*] *Dum immortales* Lov. 3. *Di immortales* Flor. et

Leid. 1. Vide ad V. 14. § 4. Tum *nos potentes* Voss. 1. et Lov. 2. Vide ad XXXIV. 2. § 2. Sed sequens *in vestra manu hic vos requirere* videtur. Deinde *fecerant* Flor.

Sit Latium deinde, an non sit, in vestra manu posuerint] *Siç Latium, deinde Antium in vestra* Lov. 2. *si Latium deinde an non sit* Lov. 5. a m. pr. *sit Latium deinde, an non si* Flor. Vox *deinde* deficit in Lov. 4. Tandem *posuerunt* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. Gaertn. et Hav.

Pacem vobis, quod ad Latinos adtinet, parare in perpetuum] *Quoad Latinos adtinet* Lov. 2. Vide ad VII. 34. § 3. Tum *parare imperium* Hav. sine sensu. Liv. V. 2. 'Remotam in perpetuum et ablegatam ab urbe et ab republica juventutem.' VI. 34. 'Possessionemque honoris recuperasse in perpetuum Patres viderentur.' VII. 30. 'Amicitiam in perpetuum, auxilium præsens a vobis petita:' et alibi sæpe. Mox *serviando*, pro *sæviando*, edd. Rom. 1472. et Parm. Pariter variant codd. II. 52. § 7. Eodem modo etiam commutantur 'sævus' et 'servus.' Vide ad Silii XI. 44.

§ 15 *Crudeliter consulere in deditis*] *In debitos* Harl. 1. Vide ad cap. præc. § 10. *In deditios* ed. Mediol. 1505. *in dediticios* Leid. 2. Ita alibi etiam variant codd. Vide ad VII. 31. § 4. Tacit. in Agric. c. 16. 'Quum arroganter in deditos, et ut suæ quoque injuriæ ultor durius consuleret.' Curtius V. 6. 'Nec in deditos gravius consultum.'

Delere omne Latium, vastas inde solitudines facere] *Omne Latium* Lov. 5. Vide paullo ante ad § 11. Tum *vastas deinde* Port. Gaertn. et Hav. Vide ad XXXVI. 24. § 10. Tò unde, quod mox sequitur, *inde* hoc loco verum esse evincit. Deinde *solitudines* Port. a m. pr. Pari modo variant librarii *sæpius*. Vide I. 11. § 1. ubi quædam dicta sunt IV. 52. § 8. V. 53. § 7. et alibi.

Per multa bella magnaue sæpe usi estis] *Per bella multa* Leid. 2. Lov. 1. 5. Port. et Hav. *Tum magisque sæpe* Voss. 2. *magnaue spe* Hav. Vide ad VII. 7. § 6. *Particulam que omittunt* edd. Rom. 1472. et Parm.

§ 16 *Materia crescendi per summam gloriam subpeditat]* *Materiam crescendi, &c. suppeditat* Lov. 2. cujus librarius videre non potuit *subpeditat* hic poni pro 'suppetit.' Ita VI. 24. 'Quod multitudo subpeditabat, aliquot validas cohortes in castris armatas instructasque reliquerat.' XXVIII. 27. 'Ad vos quemadmodum loquar, nec consilium, nec oratio subpeditat.' Lucret. I. 231. 'Unde mare, ingenui fontes, externaue longe Flumina subpeditant;' ubi videndus est Lambinus. Apud Cic. hoc sensu sæpius occurrit.

Certe id firmissimum longe imperium est, quo obedientes gaudent] *Sæpe id firm.* Lov. 5. Similiter in contextu habet Voss. 1. altera lectione *certe* inter versus adscripta. Sed utraque juncta *certe sæpe id firmissimum* præferunt Leid. 1. et Lov. 1. *subpeditat sæpe: certe id firm.* Oxon. L. 2. apud Hearnium. Vide ad III. 44. § 4. *Tum quod obedientes gaudent* Harl. 1. et Klockian. Vide ad XXXVI. 33. § 3.

§ 17 *Tot populos inter spem metumque suspensos animi habetis]* *Inter metum spemque* Harl. 2. Præterea *tot populorum, &c. suspensos animos* Lov. 2. Vide ad VII. 10. § 9. *Animos etiam* Lov. 4. et Port. *tot populos suspensos animis* Voss. 2. et Lov. 3. Sed nihil muto. Vide Gronov. ad Livii VII. 30. § 22. 'Suspensus animi,' ut 'territus animi' VII. 34. 'Consuli territo animi inquit:' 'sollicitus incertusque rerum' XXIV. 31. 'æger animi;' vide ad XXX. 15. § 9. 'trepidus rerum' XXXVI. 31. et similia passim. Paulo ante *et est deficit* in Leid. 2. *Tum statuerunt, pro statuere*, Gaertn. cujus librarius *statuere* esse tertiam per-

sonam pluralem perfecti perperam sibi persuasit, atque ita in *statuerunt* mutavit.

Et vestram itaque de eis] *Placet antiqua quorundam librorum lectio et vestram utique.* Quæ lectio desiderare videtur, ut verba illa 'tot populos,' &c. parenthesi includantur, atque hoc modo tota sententia colligatur: *Sed maturato opus est, quicquid statuere placet, (tot populos inter spem metumque suspensos animi habetis) et vestram utique de eis curam quam primum absolvi, et illorum animos, dum expectatione stupent, seu pœna, seu beneficio præoccupari placet.* Sigon. Illud utique Sigonii est, præcedentia verba includentis parenthesi. Sed nostri, ut edebatur, *itaque*: longèque melius sic procedit oratio. Dixerat, maturato opus. Id confirmat quasi syllogismo: tot populos suspensos animi tenetis: ergo et vestra et illorum interest, rem confieri: vestra, ut absolvamini tanta cura; illorum, ut vel pœna vel beneficio præveniantur, priusquam se colligere, et ipsi aliquid consilii capere possint. J. F. Gron. *Tò utique* tanto suspectius reddit, quod id in nullo alio meorum, quam Hav. et fragm. Hav. a m. pr. invenerim. Solent autem hæ voces a librariis in Mss. confundi. Vide ad VII. 28. § 3. *Tota illa vox exsulat a* Gaertn.

Seu pœna, seu beneficio, præoccupari oportet] *Occupari* Lov. 3. Male. Vide ad IV. 30. § 3.

§ 18 *Nostrum enim fuit efficere]* Flor. Rott. Helm. uterque Voss. et Mureti libri expungunt *et enim*. Nec facit ad sententiam. J. F. Gron. Si unum excipias Harl. 2. omnes reliqui codd. quibus usus sum, illud *enim* ignorant, quod nec in Oxoniensibus suis se invenisse Hearnius testatus est. Tot itaque testimoniis confossum ex contextu Livii expuli.

Omnium rerum vobis ad consulendum potestas esset] *Vobis defit* in Lov. 3.

cujus loco nobis est in Hav. *omnium rerum consulend'* potestas esset in fragm. Hav. a m. pr. *omnium rerum consulendi potestas esset* in Voss. 2. qua forma viri docti legendum censent xxiv. 23. 'Postero die comitia prætorum creandi habita:' ubi vide. Verum dissentientibus aliis codd. uni huic fidem habendam non existimo; præsertim quum vulgatum hoc *potestas ad consulendum*, pro *potestas consulendi*, adprime Livianum sit, et frequenter apud enim obcurrat. Ita iv. 47. 'Tantus ardor ad dimicandum fuit.' viii. 1. 'Animus ad iterandum periculum fuit.' x. 36. 'Neutris animus est ad pugnandum.' xxiii. 18. 'Videri potuit hic error vires ademisse ad vincendum.' c. 30. 'Antequam vires ad standum in muris ferendaque arma deerant.' xxxv. 45. 'Ut Romani tempus ad comparandum habeant.' xxxvii. 26. 'Eam occasionem Polyxenidæ ad rem gerendam fore:' ubi alia vide. xlii. 52. 'Ut tempus ad comparandum haberent.' Similia sunt 'viæ ad fugam' ii. 11. 'locus ad occasionem' iv. 31. 'tempus ad receptum sententiæ' c. 57. hujusque generis multa alia.

Quod optimum vobis rei que publicæ sit] *Quid optimum* edd. vett. usque ad Froben. qui a. 1535. consentientibus scriptis dedit *quod optimum*. Vide ad xxxviii. 10. § 1. Deinde *reipublicæque* Harl. 2. Male. Supra v. 52. 'Tantum sibi rei que publicæ piaculi contrahet.' Justin. v. 8. 'Naves traderent, resque publica ex semet ipsis triginta rectores acciperet.' Ita *litteris senatusque consulto*, de quo vide ad xxii. 26. § 7.

CAP. XIV. § 1 *Quum aliorum caussa alia esset*] *Quum aliorum tam alia esset* Voss. 2. et Lov. 3. Sæpe cā, id est *caussa*, et tū, id est *tam*, ob similitudinem litterarum c et t in Mss. commutantur. Vide exempla vi. 25. § 2. vii. 5. § 7. viii. 20. § 1. ix. 8. § 3. x. 21. § 13. et alibi. Tum *esset alia* Port. Hav. et

fragm. Hav. *Panllæ ante ad relationem consulis*, addita præpositione, edd. Rom. 1472. et Parm. contra præpositio de exsulat a Voss. 2.

Ita experiri posse consilium dicere] Libri Pall. omnes *expediri*. Gebh. *Experiri* primi ediderunt Paris. 1573. idque servarunt proximi editores usque ad Gruterum, qui a. 1628. *expediri* recte restituit. Ita enim omnes scripti, nisi quod *expedire* sit in Gaertn. Præterea rō ita deficit in Harl. 1. Tum *concilium* Gaertn. Vox *dicere* deerat in Klockian. quemadmodum mox in verbis seqq. *si* in Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *Constitueretur* autem, pro *statueretur*, habet Klockian.

§ 2 *Lanuvinis civitas data*] *Lannuvium* hand dubie aliud est oppidum, quam *Lavinium*, quanquam ea inter se hand multum distant. Apud *Lannuvium* Sospitis Junonis et templum et lucus erat, ut ex Cicerone etiam ante nos annotavit Sabellicus. In Strabonis codice ea ita corrupte leguntur, qui lib. v. pagg. 232. et 239. de utroque, ni fallor, disserit, ut verba ea nec Latine nec Græce allegare ausim. Vide Servium in secundo libri primi *Æneidos* carmen. 'Lavinium' autem 'agrum' Horatius nominat Carm. iii. 27. Tu vide quæ eo in loco Mancinellus. Porro Livius hoc loco 'Lanuviorum' facit mentionem, quos paulo ante bis cum Volscis Antiatibus numeravit: 'Lanuviorum' autem adhuc paulo superius c. 11. ubi Milonis prætoris dictum refert de magna mercede Romanis pro parva via solvenda. Hic autem cum nominatim omnium pœnam referat, 'Lanuviorum' non meminit, ut plane in suspicionem veniam, vel hæc defecta esse, vel Livium quorundam omisisse multam, quod verisimilius est. *Glar.* Quamquam in quibusdam libris est *Laviniiis*, tamen *Lanuvinis* legendum est. Nam de municipio, deque sacris Juno-

nis Sospitæ mentio fit. Hoc autem primum tempore Lanuvini municipes facti sunt una cum aliis Latinis multis, quos numerat Livius. Hac de re Cicero pro Cornelio sic c. 13. 'Itaque ex Latio multi et Tusculani et Lanuvini, et ex cæteris gentibus gentes universæ in civitatem sunt receptæ, ut Sabinorum, Volscorum, Hernicorum.' Neque vero moveat quemquam, quod Lanuvinis civitatem datam scribat, quos ne victos quidem ante tradiderit. Nam, ut dixi, satis habuit dicere, 'Neque ante quiescere, quam, expugnando, aut in deditionem accipiendo singulas urbes, Latium omne subegere.' Sigon. Clarissimus auctor libri de ædilibus coloniarum et municipiorum cum aliunde, tum hinc c. 1. p. 21. ostendit, municipia, quum in civitatem recipiebantur, sacra sua retinuisse. Vellem simul docuisset, quid sit, quod Livius dicit, Lanuvinis 'sacra sua reddita.' Lanuvini una cum ceteris Latinis a consulibus subacti, ac deinde civitate donati, cum ea etiam sacra sua receperunt, ut hic auctor est Livius. Hinc conficitur, Romanos victis hostibus sacra sua ademisse; quod unde probare possim, non habeo. Sed puta *sacra reddita* esse relicta. Vide ad ix. 43. Duk. *Laminiis* et mox *Lamininis*, ac § seq. *Laminii* Voss. 2. *Laminius*, *Lamininis* et *Laminini* Lov. 3. *Lavinis* et *Lavini*, vel *Lavinis* et *Lavinii* ant *Lavinini* Leid. 2. Lov. 2. 4. 5. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. cum Hearnii Oxon. C. Sed *Lanuvinis* servandum esse, præter Sigonium ad hunc locum, docet etiam Cluver. Ital. Antiq. l. iii. c. 4. p. 939. qui tamen male statuere videtur, Sigonium hic *Lavinis* reposuisse, unde frustra etiam Junonis Sospitæ mentione enim refellere conatur. Vide ad cap. præc. § 5. Glareanus, qui c. 11. 'Lavinios' memoratos, hic vero pænæ eorum nullam mentionem fieri miratur,

duo bella cum Latinis gesta confundit. In priori bello 'Laviniorum' Livius meminit; eoque confecto, quum omnes Latini se dedidissent, hanc pænâ victis inpositam refert c. 11. 'Latium' (adeoque etiam Lavinenses, sive Laurentes) 'Capnaque agro multati.' Cum autem Latini 'ob iram agri amissi' rebellassent, alterum inde ortum est bellum. In hoc jam nominatim Lavinensium mentio non fit, adeoque necesse non erat ut nominatim eorum pænâ referretur: sed, quemadmodum comprehendebantur c. 13. nomine generali 'Latinorum,' ita etiam hoc cap. § 10. sub vocibus 'Ceteris Latinis populis.' Verba præcedd. *Relatum igitur de singulis decretumque* desunt in Leid. 2. itaque, pro igitur, habent Port. et Hav.

Ut *ædes lucusque Sospitæ Junonis communis Lanuvinis municipibus*] *Ædes locusque* ed. Mediol. 1480. et quædam aliæ, sollemni operarum lapsu. Vide ad xxi. 48. § 4. De luco Junonis Lanuvii vide Cluver. Ital. Antiq. l. iii. c. 4. p. 937. Deinde *Sospitæ Junonis* constanter omnes codd. pro quo *Sispitæ Junonis* scribendum conjicit Spanhem. de Præst. et Usu Numism. dissert. ii. p. 124. Id tamen ei moram injicere videtur, quod antiquis 'Sispitam Junonem' dictam scribat Fest. quam vulgo *Sospitam* adpellant. Vide etiam Grævium ad Cic. Orat. pro Muren. c. 41. Præterea *communis* deficit in Leid. 2. Tum *municipibus* Lov. 4. *municipiis* Lov. 2. et 5. a m. sec. Vide ad xxi. 60. § 7.

§ 3 *Aricini, Nomentanique, et Pedani*] *Anintini* Voss. 2. Tum *Momentanique* Voss. 1. et Lov. 5. Vide ad iv. 22. § 2. *Momentani*, insuper omisa particula copulante, Leid. 2. *Nomentani* Port. et Hav. Male. Vide ad ii. 31. § 1. Hinc et *Pedæ* Harl. 1.

Eodem jure, quo Lanuvini, civitatem adepti] Non admodum discrepat,

quantum ad sensum attinet, vetus scriptura, eodem jure, quo Lanuvini, in civitatem accepti. Gelen. *Eo de jure Gaertn.* Vide ad vi. 35. § 4. et mox hoc cap. § 11. *In civitatem accepti* autem etiam omnes mei. Et ita ante Gelenium editum est quoque a Mediolan. 1505. et ab Aldo inter errata, quum antea *civitatem*, vel plerumque *in civitatem adepti* vulgaretur. Vide ad iv. 3. § 14.

§ 4 *Tusculanis servata civitas, quam habebant*] Data est civitas Tusculanis, auctore Livio vi. 26. A. U. C. CCCLXXV. ut merito Cic. pro Plancio c. 8. 'municipium antiquissimum' vocet Tusculum. *Sigon.*

Crimenque rebellionis] *Rebellionis* Hav. Vide Pichen. ad Tacit. Annal. xiv. 31. Alibi tamen ea voce vel Livium, vel seculi ejus scriptores alios usos esse, non invenio. *Crimenque religionis rebellionis* Lov. 3.

§ 5 *In Veliternos, veteres cives Romanos, quod toties rebellassent, graviter scævitur*] Velitræ colonia deducta est A. U. C. CCLX. l. ii. c. 31. *Sigon.* *Veliternos* Lov. 3. *Veliternos* Lov. 2. et Gaertn. Vide ad c. 13. § 5. *Ū. cives Flor.* *ceños cives Gaertn.* Deinde *cives Ensuros* Lov. 1. a m. pr. Sed ultima vox deletur a m. altera, quæ nec in Lov. 5. Port. vel Hearnii Oxon. B. superest. Præterea *rebellantes* Lov. 3. Hinc *scævitur* Hav. Vide ad ii. 44. § 10. *scævitur* Lov. 2.

Et senatus inde abductus] Primo Campani ed. omittit *et*. Deinde Pal. 3. legit *et senatus vi abductus*. Tum Pal. 2. *et senatus deinde deductus*. Gebh. Vocula *et* omittitur etiam in Flor. Lov. 4. et fragm. Hav. a m. pr. Tum *senatus deinde* Port. Hav. et Hearnii Oxon. B. *vi*, quod pro *inde* in Pal. 3. Gebhardus invenit, natum est ex compendio scribendi *in*. Vide ad iii. 34. § 10. In hac autem voce desinit Lov. 5. qui a fine lacerus est. Paullo ante *murique dejecti*, pro *et muri*, Lov. 4. In verbis autem seqq.

jussitque, pro jussique, Harl. 1. *missique* Gaertn. Vide ad iii. 4. § 11.

§ 6 *Ut ejus, qui cis Tiberim deprehensus esset*] *Et ejus* Leid. 2. Tum *qui eis Tiberim* Flor. Leid. 1. Lov. 3. et Hav. *qui ex cis Tiberim* Harl. 1. Ceterum quatuor priora vocabula cum duobus præcedentibus desunt in Lov. 1. Cui errori occasionem præbuit vocis *Tiberim* repetitio. Vide ad ix. 11. § 11.

Usque ad mille pondo clarigatio esset] Cæl. Rhodiginus v. 11. ex hoc Livii loco 'Taleam' vulgo dictam, 'clarigationem' existimat dici posse. Budæus in Post. Annot. 'clarigationem' cum Hermolao Barbaro esse voluit, quam Græci *ἀνδροληψίαν* vel *ἀνδρολήψιον* dixere, cujus Jul. Pollux viii. 6. si Græca Latina reddamus, ita meminit: 'Androlipsia est, quando quis homicidas fugientes petens non accipit; licet ex non reddentibus tres abducere.' Eadem fere Suidas. De eadem re et Demosthenes in orat. κατὰ Ἀριστοκράτους p. 738. in eandem fere sententiam: 'Si quis violenta morte obierit, pro hoc gentilibus atque cognatis androlipsiæ sunt, quoad judicio cædis penæque subjecerint, vel necis auctores dederint; androlipsia vero ad tres usque, nec eo amplius esto.' Hæc l. vi. Decretalium Epist. 6. sub titulo de Injur. et Auth. 'sed omnino' Cod. ne uxor pro marito, 'pigneratio' vocatur; interpretet barbari 'represaliam' dicere maluerunt. Vet. Gloss. *ἐνεχυρίασµος*, id est, redemptio pro vita propria, vel pignore: et Novell. l. ii. *ῥήγος*, hoc est, *vades, obses, pignus*; et quoque *ἀρπαγή*, id est, *violentia*; nam reddere nolentibus vi 'pigneratio' seu 'represalia' fiebat. Ego sane, 'clarigationem' pignerationem dici Latine posse, censerem, nisi 'pigneratio' res potius, quam personam, respiceret; 'clarigatio' vero, sicuti 'androlepsia, potius personas, quam res. At 'clarigationem' fuisse per-

sonarum potius, quam rerum, prehensionem, ex ipsius Livii verbis clare percipimus: quæ tamen prehensio cessabat, soluta pœnæ loco pecunia determinata; sicque respectu prehensionis personarum 'androlipsiam,' respectu vero redemptionis solutæ pecuniæ medio, taleam et pignerationem dici posse, et ita scribentium de re hac sententiæ, quæ diversæ videntur, conciliantur. Profecto minus apte Calepinus 'clarigationem' belli denunciationem interpretatus est, sicuti et 'clarigare' bellum indicere, motus forte Plinii auctoritate XXII. 2. ubi habet, 'Legati ad hostem cum clarigatu mitterentur.' At Plinius de fecialibus loquitur, quos et 'legatos' appellat, quique mittebantur ad hostes repetitum quæ illi vi et injuste abstulissent; quod si dicto non paruissem, bellum postea indicebant; quorum repetitionis actio sub clarigatione quoque continebatur. Illud sane non reticendum, Gregorium IX. in concilio Lugdunensi c. unic. de Injur. lib. v. Decret. tit. VIII. prohibere 'androlepsiam' personarum ecclesiasticarum; quam 'represaliam' et 'peregrinationem,' et 'clarigationem' dici posse, non dubitamus. 'Clarigationes' in Gallia vocantur *droict de marque*, uti adnotavit Guido Pap. c. 32. De re hæc plura Bart. in Tract. Represal. q. 1. et Tiraquell. in Com. in l. 'si unquam,' et D. Thom. 2. 2. q. 40. c. 1. ubi adnotatum lector inveniet, quæ 'represaliæ' legitimæ et justæ, et quæ non, sint dicendæ; et de eadem quæstione J. Andreas ad Reg. Jur. 'non debet,' in 6. *M. Donatus*. Vide Turneb. Advers. XXI. 1. Petr. Fabrum ad l. 176. D. de Reg. Juris. *Klock*. Pall. duo *clangatio*. Gebh. De clarigatione post Budæum ad l. 16. § 8. D. de Pœnis, et Turneb. Adv. XXI. 1. egit Salmas. de Modo Usur. c. 13. p. 550. et seqq. Ceterum Hermolaus Barbarus in Glosse-

matibus in Plinium voc. 'Taleas' scribit, in vett. codd. hic non *p.* id est, *pondo*, sed *passuum* fere scriptum esse; se tamen propter ea, quæ potenus consequuntur, 'pondo' intelligere, non 'passus.' Hinc apparet, hæc in Mss. non eodem modo legi, etsi de eo interpretes tacent. Turneb. d. l. et ex eo Vossius in Etymologico citant, 'usque ad mille passuum pondo clarigatio esset.' Non video quomodo hæc conjungi possint. *Mille pondo* sunt, ni fallor, mille æris, sive mille asses, qui, ut notum est ex Varrone de Ling. Lat. lib. IV. in fine, et Plin. Hist. Nat. XXXIII. 3. tum libram pondo erant. *Duk*. *Usque ad mille passus damnatio esset* Hearnii Oxon. L. 2. et N. *usque ad mille passus damnatio, castigatio esset* ejusdem cod. C. *usque ad mille passus damnato clarigatio esset* Lov. 2. Port. et Hav. Reliqui a vulgato non differunt, nisi quod *mille passū* sit in Leid. 1. *mille passum* in Flor. et Harl. 2. contextu; *mille passus* in Harl. 1. *Klockian*. et *Gaertn*. *mille passuum* in Voss. ntroque, Leid. 2. Lov. 1. 3. 4. et fragm. Hav. Et ita edd. vett. nisi quod in Ven. 1495. 1498. et 1506. ut et Ascens. 1510. transpositis dictionibus legatur *mille clarigatio passuum*. Quum autem interim Hermol. Barbar. in Glossem. in Plinium voce 'Taleas' legendum docuisset *ad mille p.* id est, *pondo*, quæ lectio exstat in margine Harl. 2. hinc postea Ascens. 1513. 1516. 1530. Colon. 1525. Cervic. et Paris. 1529. recepta utraque scriptura, dederunt *usque ad mille passuum pondo clarigatio esset*. Id autem, quod nunc vulgo ex Hermol. Barb. emendatione editur, primi receperunt Mogunt. hinc Froben. 1531. et post eos reliqui. Compendium scribendi *p.* quo et *pondo* et *passus* indicantur, a librariis non intellectum tot numero varietates nobis peperit. Mox *ne*, pro *nec*, est in Lov. 2. Vox autem *ære* deficit in Port.

§ 8 *Et Antium nova colonia missa*] Ea primum deducta fuit A. U. C. CCLXXXV. *Sigon.*

Cum eo, ut Antiatis permitteretur] Eruditissimus Norisius ad Cenotaph. Pis. Diss. I. c. 1. p. 15. caussam, cur oppida quædam modo municipia, modo coloniæ, vocentur, hanc fuisse tradit; quod in coloniarum deductione cives veteres a triumviris suis legibus ac sacris uti permitterentur, ut hic veteres Antiates. Nam colonos Roma Antium deductos Romanis sacris ac legibus, veteres vero Antiates cives suis peculiaribus legibus ac propriis sacris usos fuisse. Hoc deinde etiam viro doctissimo placuit lib. de Ædilib. Colon. c. 1. p. 35. Sed sunt in iis quædam non satis liquida: primum quod Antium municipium fuisse; deinde quod veteres Antiates non adscribi voluisse novis colonis Romanis, significat; quorum utrumque Livii testimonio refelli videtur. Hic enim l. III. c. 1. jam olim A. U. CCLXXXV. Antium coloniam deductam auctor est, neque eam, quum non ita multo post a Romanis defecisset, ac deinde omnibus bellis Romanorum cum Volscis aliisque semper contra Romanos stetisset, quod ejusdem libri c. 10. et quamplurimis aliis locis ab eo proditum est, nunquam jure municipii donatum constat; unde etiam 'novam' eo 'coloniam' missam hic dicit Livius. Et Antiates veteres novis colonis adscriptos fuisse, hæc indicio sunt, quod hoc loco 'Antiati populo civitatem datam' scribit, et quod deinde XXVII. 38. et XXXVI. 3. Antium 'coloniam' vocat. Ob has causas malo amplecti interpretationem Sigonii, qui de Ant. Jur. Ital. II. 3. ita putat, Livium, quum 'Antium novam coloniam missam, et Antiatis, si et ipsi adscribi vellent, civitatem datam' ait, nihil aliud sensisse, quam iis jus Quiritium impertitum, id est, Antium coloniam Romanam, sive co-

loniam civium Romanorum factam fuisse. Et sic ex Sigonio episcopus Adriensis in Monum. Veter. Ant. c. 1. Idem sensisse Spanhemium, nec probasse hujus loci interpretationem Norisii, ex cujus sententia, quam ignorare non poterat, Antium partim colonia, partim municipium fuit, ex eo colligo quod in Orbe Rom. exercit. I. c. 7. inter potiora seu nobiliora Volscorum oppida, quæ antiquitus in Romanorum colonias conversa sunt, etiam Antium ex hoc loco Livii numerat; et quod cap. 2. ubi eadem oppida modò municipia, modo colonias, appellari observat, neque eam, quam Norisius, hujus rei rationem adfert, neque hoc testimonio Livii ad id comprobandum utitur. Non nego, ejusdem oppidi cives diverso jure esse potuisse; nam hoc satis ex iis constat, quæ hoc cap. et c. 11. de civitate solis equitibus Campanis data scribit Livius; sed id de Antiatis ostendi non potest. *Duk.* Tùt deficit in Lov. I. et ed. Parm. Ejus loco et habet Voss. I. in contextu. *Aut* Harl. 1. Vide ad IV. 12. § 8. 'Cum eo ut,' 'cum eo ne' inlastrantur ad III. 37. § 7. Tum mitteretur Lov. 2. et 3.

Interdictumque mari Antiati populo] Ita primus edidit Frobenius a. 1535. eamque lectionem optimi meorum Flor. Leid. 1. Harl. 1. et Klockian. probant. Reliqui vero cum edd. antiquioribus *interdictumque mare præferunt*. Utramque locutionem 'interdico rem' et 'interdico re' et Livio et aliis optimis in usu fuisse, vidimus ad V. 3. § 8. Potius itaque melioribus, quam pluribus, scriptis consentio.

§ 9 *Agro mulctati, neque ob recens tantum*] *Agro militati* Leid. 2. *agro multati* Lov. 2. 3. Vide ad III. 67. § 5. Tum nec ob recens Port. Hav. et fragm. Hav. neque tibrecens Lov. 3. Mox *Latinis* exsulat a Leid. 2. *crimine* autem, pro *crimen*, habet Port.

a m. pr. Deinde, transpositis dictionibus, *Romani imperii* Voss. 2.

Arma quondam consociassent] Hac de re libro priore dictum est. *Sigon.* Mediam vocem omittit apud Hearnium Oxon. L. 1.

§ 10 *Connubia commerciaque et concilia*] Habuerunt ergo ea ante hoc bellum, quæ tum demum iis adempta sunt. Viri doctissimi scribunt, Latinos populos ne inter se quidem promiscue habuisse jus connubii 'ex fœdere antiquo.' Intelligunt, credo, 'fœdus antiquum,' quod hoc tempore cum Latinis haud dubie, seâ gravioribus conditionibus, renovatum est. Nam alioqui 'fœdus antiquum' cum Latinis magis dicitur, quod Romani cum iis post pugnam ad lacum Regillum fecerunt. Livius VII. 25. De prohibitis inter Latinos connubiis agit Spanhem. in Orbe Rom. Exercit. II. 22. Concilia Latinorum ad lacum Ferentinæ memorant Livius I. 50. et VII. 25. et Dionys. Halic. multis locis. Ea usque ad P. Decium Murem consulem durasse, prodit e Cincio Festus voce 'Prætor;' quæ Livius hic biennio post, Camillo et Mænio consulibus, sublata narrat. Sed Cincius ad Decii consulatum retulisse potuit, quod tum bellum cum Latinis inchoatum est, et vires eorum maxime fractæ sunt. *Duk.* Ita ediderunt Mediol. 1505. deinde Modius, et post eum recentiores reliqui. Similiter etiam præferunt Flor. Lov. 4. Harl. ambo, et Klockian. quum alii omnes manu et typis descripti *consilia* exhibeant. Sed intelligitur conventus legatorum ex diversis Latii populis, ut in commune consulerent; quod non *consilium*, sed *concilium*, vocari, docet Gronov. ad Livii XLIV. 2. § 5.

Campanis equitibus honoris causa, quia cum Latinis] Nihil in his, quod ad intellectum potest pertinere. Et jam ante c. 11. dixit, Campanis equitibus civitatem datam. Ms. Rott. et alter Voss. *equitum*. Lege *Campanis*,

equitum honoris causa, qui cum Latinis, &c. Quod enim ante diximus de equitibus, iis civitatem datam esse, id de pleno civitatis jure intelligendum: nunc vero omnibus Campanis civitas datur, sed sine suffragio. Id utrumque ita factum esse, sed diversis temporibus, clarum est ex Livio XXIII. 5. in verbis Varronis: 'Adjicite ad hæc, quod fœdus æquum deditis, quod leges vestras, quod ad extremum civitatem nostram magnæ parti vestrum dedimus communicavimusque vobiscum.' lib. XXVI. c. 23. de Campanis: 'Cives Romanos, affinitatibus plerosque et propinquis jam cognationibus, connubio vetusto junctos.' XXXI. 31. de iisdem: 'Hi homines, quum ipsos fœdere primum, deinde connubio, atque inde cognationibus, postremo civitate nobis conjunxissemus.' Ad hoc tempus, quo omnibus Campanis civitas absque suffragio data est, pertinet fragmentum vetus apud Censorinum [sive apud incertum scriptorem, qui Censorino jungi solet, c. 14.] 'Cives Romani tunc facti sunt Campani.' Σταδιοίκααι apud Scaligerum ad Eusebium p. 329. Olymp. ΠΙΔ. κατὰ τὴν Ἰταλίαν τὸ πολίτευμα Ῥωμαϊκὸν Καμπανοῖς ἐδόθη. 'Equitum honoris causa,' ut x. 24. 'Honoris ejus causa.' Cicero ad Atticum, lib. XVI. epist. ad Plancum, 'Ut hoc, quod te tua sponte facturum certo scio, honoris nostri causa liberenter facias.' J. F. Gron. Satis idoneæ sunt hæ rationes, cur scriptura librorum, qui habent *Campanis equitum* vulgatæ præferenda sit. Addi possunt et aliæ. Primum, quod Velleius I. 14. auctor est, Campanis et parti Samnitium civitatem sine suffragio datam, Postumio et Veturio consulibus, id est, quadriennio post Camillum et Mænium hujus anni consules. Hoc ibi Lipsius, ut vulgatam loci Liviani scripturam in concordiam redigat, ita expedire conatur, Camillo et Mænio consulibus

primum tantum equitibus Campanis, deinde autem quatuor post annis omnibus Campanis civitatem datam fuisse. Sed hoc repugnat Livio, qui c. 11. equitibus Campanis biennio ante consulatum Camilli et Mæ nii civitatem datam testis est. Nec verosimile est, Livium, quum c. 17. Postumio et Veturio consulibus Acerranis civitatem sine suffragio datam memoret, idem de Campanis voluisse reticere. Nec quemquam morari debet notatio temporum apud Velleium: nam, in ea contaminatissimum esse locum illum, docet Pighius ad a. ccccxx. Deinde, quod Livius paullo post scribit, ‘Cumanos, Suesulanosque ejusdem juris conditionisque, cujus Capuam, esse placuit.’ Cumanos enim municipes fuisse scimus ex Livio xxiii. 31. Cicerone ad Attic. x. 13. et Festo voce ‘Municipium.’ Accedit quod Livius in his verbis ‘Capuam’ nominat, quod non potuisset, si superiora tantum ad equites Campanos pertinerent. Nam quod Sigonius verba hæc eo refert, quod c. 11. Capua ‘agro multata’ dicitur, longe petatum est; quum ibi de iis quæ biennio ante hoc tempus, hic de iis quæ post rebellionem Latinorum gesta sunt, sermo sit. Ne dicam, hoc genus loquendi fere de jure, quo civitas aliqua publice ntur, deque conditione status publici usurpari. Cic. in Verr. iii. 6. ‘Siciliæ civitates sic in amicitiam fidemque recepimus, ut eodem jure essent, quo fuissent, eadem conditione populo Romano parerent, qua suis antea paruissent.’ Pro Cæcin. c. 35. ‘Jubet enim eodem jure esse’ (Volaterranos,) ‘quo fuerint Ariminenses.’ Livius supra hoc cap. ‘Eodem jure quo Lanuvini in civitatem accepti.’ Idem xxvi. 24. et xxxiv. 62. Nec verbis opus est, quum ipse Sigonius de Antiq. Jur. Ital. ii. 9. ex hoc loco doceat, Cumas et Suessulam municipia fuisse. Denique Campanos om-

nes ante A. U. C. cccclxxiii. et adventum Pyrrhi in Italiam cives Romanos fuisse, satis certum est ex historia de legione Campana, quæ Rhegium occuparat, apud Livium Epit. lib. xii. et xv. Polyb. i. 7. Valer. Max. ii. 7. ex. 15. et alios. Neque enim in legione militare alii, quam cives Romani, poterant, et Valer. Max. diserte hos ‘cives Romanos’ vocat. Quum autem non proditum sit aliud tempus, quo Campani jus civitatis Romanæ nacti fuerint, hoc solum relinquitur, ut putemus, id eo anno, cujus res hic exsequitur Livius, factum. Non dissimulabo tamen, non nihil scrupuli in hoc loco superesse, sive quis *Campanis equitibus*, quia, quod vulgo legitur, retinendum putet, sive cum Gronovio *Campanis equitum*, qui malit. In utraque scriptura nec quia, nec qui, ad alios, quam ad equites referri potest; et tamen neutrum in eos convenit. Non de prima defectione, sed de rebellionem Latinorum hic loquitur Livius. Jam vero, qui non modo cum suis ad Latinos, bellum Romanis moventes, desciscere non voluerunt, ob quam causam et civitas illis data, et populus Campanus vectigalis factus fuerat, c. 11. eos multo minus cum Latinis rebellare voluisse, plane credibile est. Non invenio rationem, qua hic nodus solvi possit. Sed quia satis demonstratum arbitror, vocem *Campanis* non ad equites, sed ad populum Campanum pertinere, suspicor, locum inserta copula ita legendum esse: *Campanis, equitum honoris causa, et quia cum Latinis rebellare noluissent, &c. civitas sine suffragio data.* Nempe Campani, exceptis eorum equitibus, cum Latinis, a fœdere Romano desciscitibus, consilia et arma consociaverant, cap. 2. 3. et 11. et utrique a Romanis victi, deditioe ad eos facta, agro multati fuerant, c. 11. Deinde Latini ob iram agri amissi rebellaverant, c. 12. sed ab illa

rebellione Campani, quorum nulla in ea mentio est, se abstinuerant: quam ob rem, simul equitum Campanorum honoris caussa, civitas data est. *Duk. Equitum honoris caussa*, præter Voss. 1. a Gronovio memoratum, ex meis præferunt Leid. ambo, Lov. 1. Flor. Harl. 1. et Klockian. idque probanti Gronovio consentio, quamvis reliqui, et cum illis Hearnii Oxonienses, alteram lectionem servant. Ita xxxii. 34. 'Romanorum autem honoris caussa Peræam Rhodiis restituam.' Multa exempla, ubi 'honoris mei,' 'tui,' 'illius caussa' occurrit, ex Cic. conlegit Vavass. de Vi et Usu Quorumd. Verb. in voce 'In honorem alicujus;' ubi tamen non bene locutioni 'in honorem alicujus' controversiam movit, qua usus est Valer. Max. iv. 8. ex. 2. 'Fabius in honorem patriæ paupertatem inopia mutavit:' et v. 2. ex. 1. 'In quarum honorem senatus matronarum ordinem benignissimis decretis adornavit:' 'ad honorem' dixit Livius ii. 27. 'Quod facile adparebat, non tam ad honorem ejus factum, quam ad consulum ignominiam.' Id tamen verum est, nondum me locutionis ejus exemplum apud Cic. observasse: *quia* autem, pro quo Gronov. *qui* malebat, constanter servant omnes codd. Ea quidem vocabula sæpe inter se confundi solent. Vide ad xxxvi. 33. § 5. hic tamen, invitis scriptis vulgatum mutare, periculosum puto. Quin et verius videtur, hic cum Dukero, inserta particula, *et quia* legendum esse. Illud autem *quia* hic adjunctum habet sub-junctivum, de quo vide ad ii. 8. § 5. Patris tamen conjecturam probat Jac. Gronovius ad Livii x. 44. § 5. Ceterum per 'Campanos' hic non omnem Campaniæ populum, sed potius urbis Capuæ incolas intelligo, quoniam, quod hic per 'Campanos,' mox per 'Capuam' exprimit, et 'Cum-anos Suessulanosque' Campaniæ populos a Campanis distinguit. Et hoc

nomine cives urbis Capuæ Livium semper adpellasse, observat Gronov. ad xxvii. 3. § 1.

Fundanisque et Formianis, quod per fines eorum tuta pacataque semper fuisset via] *Formanisque et Fundanis* Lov. 2. *Fundanisque et Formidianis* Gaertn. Tum *qui per fines eorum* Hav. *quia per fines eorum* Port. quomodo mutasse videtur scriba ejus cod. quod modo præcesserit 'quia cum Latinis,' cui *quod* non recte subjungi existimabat. Sed male. Infra xxxix. 41. 'Non solum quia indignabantur novum hominem censorem videre, sed etiam quod tristem censuram expectabant.'

§ 11 *Ejusdem juris conditionisque, cujus Capuam]* Campanos agro multatos antea dixit, jussosque equitibus summam quandam solvere; sed de jure conditioneque eorum ne verbo quidem meminit. *Glar.* Capuam agro multatam tantum dixit c. 11. 'Latinis Capnaque agro multatis.' *Sigon.* Id huc non pertinet. Nam pæna hæc inposita est priori bello, quod biennio ante gestum est. Respicit contra ad id quod § præc. dixerat, 'Campanis civitas sine suffragio data.' Per 'Campanos' enim Capuæ urbis cives intelligi, ibi dictum est. Et hoc probe intellexerunt librarii codicum Gaertn. qui, pro *Capuam*, dedit *Campani*, atque Hav. qui ejus loco recepit *Capuani*. Sed utraque illa lectio ex glossa nata videtur. Hic ergo locus etiam docet, § præc. *equitum*, pro *equitibus*, legendum esse. Ea enim emendatione non recepta, de jure conditioneque Campanorum Livius, ut Glareanus inquit, ne verbo quidem meminisset. Ceterum *ejus juris conditionisque* Leid. 2. Vide ad x. 10. § 6. *Ejus de juris conditionisque* Harl. 1. Vide hoc cap. ad § 3. *Ejusdem juris conditionis* Flor. quod Salvinio non displicebat. Verum si vox sequens more antiquo *quoniam* scripta fuit, illud *que* facile ab

ejus initio elidi potuit.

§ 12 *Naves Antiatum partim in navalia*] *Naves Antiatum* Leid. 2. Lov. 3. 4. Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. Male. Vide ad v. 15. § 11. Tum *navilia* Voss. 2. et Lov. 3. Mox in foro extinctum, pro in foro exstructum, Voss. 2. Vide ad x. 24. § 13.

Rostraque id templum adpellatum] Hinc Plinius xvi. 4. 'Antea rostra navium tribunali præfixa fori decus erant, velut populo Romano ipsi corona imposita.' Et Cic. in Vat. c. 10. 'In rostris, in illo, inquam, augurato templo ac loco.' Et pro lege Manilia c. 18. 'In enim ipsum locum ascendere, quem majores exuviis nauticis et classium spoliis ornatum reliquissent.' *Sigon.* Id templum adornatum appell. Voss. 1. Leid. 2. fragm. Hav. a. m. pr. et apud Hearnium Oxon. N. ac C. id templum adornatum adpell. est Lov. 1. id templum appellari Lov. 4. Ceterum rostrorum, quæ hoc tempore demum subgestui fori præfixa fuerunt, jam eo tempore, quo decemviri abrogati sunt, meminit Diod. Sic. Bibl. lib. xii. p. 301. referens, leges duodecim tabularum adfixas fuisse τοῖς πρὸ τοῦ βουλευτηρίου τότε κειμένοις ἐμβόλοις. Nisi ibi per *Rostra* intelligitur ipse subgestus, sive tribunal. De rostris vide Fam. Nardin. Rom. Vet. v. 3.

CAP. XV. § 1 *C. Sulpicio Longo, P. Ælio Peto consulibus*] *Pæto* ex Capitolinis lapidibus et nummis argenteis. *Sigon.* Prioris consulis prænomen deficit in Flor. Lov. 2. et Oxon. L. 1. apud Hearnium; qui in cod. C. reperit *Gneo*. Vide ad c. 37. § 1. Dein *Supplicio* Leid. 1. Vide ad iii. 10. § 5. Tum *Longo* Harl. 2. Sed cognomen omittitur in Harl. 1. Præterea copula et additur inter utriusque consulis nomina in Port. et Hav. Sed vide ad ii. 17. § 1. Hinc posterioris etiam consulis prænomen exsulat a Voss. 2. et Lov. 3. *Plio*, pro *P. Ælio*, habet Klockian. Deni-

Delph. et Var. Clas.

que, *Patus* per diphthongum scribendum esse, constat etiam ex scriptoribus Græcis, quibus Παῖρος vocatur.

Quum omnia non opes magis Romanæ, quam beneficiis parta gratia bona pace obtineret] Pall. duo, 1. et 3. obtinerent. Pal. 2. vero, cum omnia non opes magis Romani, quam beneficiis parta gratia, bona pace obtinerent. Gebh. Obtinerent etiam Voss. 2. Lov. 3. et fragm. Hav. Sed cum omnia non re magis Romani, quam beneficiis parta gratia bona pace obtinerent præferunt insuper Lov. 2. Port. et Hav. obtinuerunt Gaertn. Sed melioris notæ codd. vulgatum recte servant. Mox *Arruncosque*, vel *Aruncosque*, quemadmodum etiam § seqq. Voss. ambo, Lov. 1. 3. Port. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. C. Vide ad vii. 28. § 1.

§ 2 *A T. Manlio consule in deditio-nem accepti*] Præpositionem a ignorant Voss. duo, Leid. duo, Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. duo, Port. Gaertn. Klockian. Hav. fragm. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Vide ad vi. 11. § 4.

Nihil deinde moverant] *Inde* Flor. a. m. pr. Vide ad xxxvi. 24. § 10. *Dein* Gaertn. Vide ad iii. 3. § 6. Tum moverunt Lov. 4. Port. Gaertn. et Hav. Mox *caussa justior fuit Aruncis*, addita ultima voce, Port. et Hav.

§ 3 *Sed prius, quam consules ab urbe (jusserat enim senatus defendi Auruncos) exercitum educerent*] Vetus lectio, *Sed priusquam consules ab urbe (jusserat enim senatus) defendendi Auruncos exercitum educerent*. Gelen. Interpolata ab sciolis lectio: quare legendum, ut habent Pall. duo meliores 1. ac 3. monnitque Gelenius, *Sed priusquam consules ab urbe (jusserat enim senatus) defendendi Auruncos exercitum educerent*. Noto doctis Græcismo. Lib. ix. c. 11. 'Vix pueris dignas ambages senes ac consulares fallendæ fidei exquirere.' Gebh. *Defendendi* etiam Flor. a. m. pr. Voss. 1.

Livius.

24 E

Leid. duo, Løv. 3. Gaertn. Klockian. et fragm. Hav. a m. pr. Alibi sæpe ellipsin vocis *caussa* obcurrere, dicam ad xxxi. 12. § 4. Hic tamen vulgatum præfero, et puto per errorem librariorum literas *end* in media voce geminatas esse, quemadmodum dederunt *amicior*, pro *amicior*; vide ad ii. 15. § 6. *redidit*, pro *redit*; vide ad ii. 47. § 11. *prendidi*, pro *prendi*; vide ad iii. 11. § 2. et similia passim. Deinde *ab urbe exercitum adducerent* Harl. 2. Hearnii Oxon. C. et edd. vett. nempe *ad oppidum Auruncorum*: quod eodem modo dictum esse videri posset, quo ‘advocare ab armis,’ ‘avolare Romam,’ et similia, de quibus vide ad i. 57. § 8. Id quum displiceret illi, qui Livium Mediol. a. 1505. edidit, *ab urbe exercitum abducerent* substituit, Aldus vero *educerent*; quod in reliquis scriptis superest. Et recte. Supra iii. 21. ‘Neque consules ab urbe exercitum educerent:’ ubi similiter turbarunt librarii. Vide quæ ibi notavi, et ad x. 37. § 6.

Fama adfertur, Auruncos oppidum deseruisse] Vetus lectio *fama affertur, Aur. metu oppidum des.* Gelen. Vocem *metu*, quam ab antiq. edd. et uno Harl. 2. exsulantem Gelenius restituit, agnoscunt reliqui omnes scripti: transponitur tamen in Port. et Hav. qui *oppidum metu deseruisse* præferunt. Iidem duo etiam obferunt *fama fertur*. Sed sequor alios in vulgatum conspirantes. Supra iv. 56. ‘Volscos deinde et Æquos, fama adfertur, summa vi ad bellum coortos:’ ubi plura notantur.

§ 4 *Profugosque cum conjugibus ac liberis Suessam communisse*] Vet. lib. *commeasse*. Recte. Nam inquit, Auruncos oppidum antiquum suum deservisse, ac profugisse. Nomen autem ejus oppidi ‘Aurunca’ fortasse fuit, quo deinde nomine Suessa ipsa etiam affecta est. Sic Ansonum fuit oppidum ‘Ausona.’ Sigon. Verum

esse autumat Sigonius *commeasse*; quod et ego reperi in Pal. 2. codice, sui semper simili, et vetere recensione Campani. Sed rationem, quæ motus illud antefert vulgatæ, a libris melioribus ac principe edd. firmatæ, non validam invenio. Gebh. *Commeasse* etiam Port. Hav. et Hearnii Oxon. B. quod recte Gebhardo displicuit: festinationi enim patriam metu deserentium, et cum conjugibus ac liberis profugorum vix convenit. *Commigrasse* præfert Lov. 2. *communivisse* Leid. 2. et Lov. 1. Ceteri codd. vulgatum *communisse* servant. Amat autem Livius has contractiones. Vide ad vi. 18. § 10. De verbo ‘communire’ vide ad iii. 42. § 3. Insuper *profugosque* deficit in Leid. 2. sola tantum particula *que* in Lov. 4. Mox *appellatur*, pro *appellata*, idem Lov. 4. Auruncæ urbis ab Ausone conditæ meminit Fest. voc. ‘Ausoniam.’ ‘Dicta est Ausonia ab eodem duce, a quo etiam conditam fuisse Auruncam urbem ferunt.’

Mœnia antiqua eorum urbemque ab Sidicinis deletam] *Mœnia ant. eorumque urbem* Lov. 2. *mœniaque ant. eorum, urbemque* Lov. 4. *mœnia ant. eorum, urbe a Sid. deleta* Gaertn. a *Sidicinis* etiam Port. et Hav. Tum *deletam* Voss. 2. et Lov. 3. Vide ad ix. 25. § 9. Ceterum locus hic vulgo post Gruterum ita in multis edd. interpungitur: *Suessam communisse (quæ nunc Aurunca adpellata) mœniæ antiqua eorum, urbemque, &c.* Hinc sequi videtur ‘Suessam mœnia antiqua eorum’ per adpositionem dici, et indicari, Auruncorum majores Suessæ habitasse, eodemque nunc posteros eorum reverti. At puto Livium hic narrare, Auruncos Suessam operibus firmasse, Sidicinos vero urbem eorum, unde profugerant, evertisse. Distinctionem itaque mutavi, eamque recepi, quæ ante Gruterum in plerisque edd. exstabat, et ab Hearnio revocata est.

§ 5 *Dictus est Claudius Regillensis*] Vetus lectio *dictus C. Claudius*. Gelen. Lectionem quam Gelenius damnat, unus tuetur Harl. 2. alii omnes Gelenio consentiunt; nisi quod unus item Klockian. recepta utraque lectione, ostendet *dictus est C. Claudius*. Præterea *dictus* deficit in Lov. 4. At *C. Claudius Inregillensis* Flor. Leid. 1. Lov. 2. et Harl. 1. quo quid indicare voluerint librarii, non adsequor; nisi forte illud *In* factum sit ex *M.* atque adscripto *M.* innuerint, se non tantum *Regillensis*, sed et *Megillensis* in codd. suis invenisse. Certe *Mugilensis* est in Port. et Hav. Sed, *Regillensis* Claudiorum circa hoc tempus cognomen esse, indicat Fragm. Fast. Capit. anno CDIV. :-:-:- AVDIVS. P. F. :-:-:-:-:- REGIL. :-:-:- quod Pighius supplet AP. CLAUDIVS. P. F. AP. N. CRASVS. SABIN. REGILLENS.

C. Claudium Hortatorem] *Hortarem* Port. *Horatorem* Voss. 1. a m. sec. *Oratorem* Voss. 2. Leid. duo, et Lov. 1. 2. 3.

§ 6 *Religio inde injecta de dictatore*] *Deinde injecta* fragm. Hav. Vide ad xxxvi. 24. § 10. *Inde jecta* Flor. Scriptum antea fuerat *in injecta*. Postea compendium illud *in* primam syllabam vocis seq. interceptit. Vide ad xxxviii. 31. § 4.

Se magistratu abdicarent] *Magistratū* Leid. 1. Ea vox exsulat a Lov. 4. *Tum abdicaverunt* Hav.

§ 7 *Insimulata deinde apud pontifices ab indice servo, quum decreto eorum iussa esset*] *Insimulata demum* Leid. 2. et Lov. 1. Sæpe hæ voces in Mss. commutantur. Vide ad xl. 22. § 1. *Tum ab iudice servo* Hav. Vide ad v. 26. § 6. *Ab indice servorum decreto* Voss. 2. et Lov. 3. *Deinde cum secreto eorum* Lov. 2. *cum decreta eorum* Harl. 2. et Gaertn. Insuper *visa esset* Lov. 2. quomodo frequenter variant libri scripti. Vide ad ix. 21. § 4. Paullo ante *justo* deerat in Lov. 2. a

m. sec. Male. 'Cultum mundio rem justo' est mundio rem, quam æquum erat, quam Vestalem decebat. Liv. xxi. 59. 'Nisi nobis plus justo nostra placet causa.' Curtius x. 5. 'Gloriæ laudisque justo major cupido.' Plinius xvii. 12. 'Illam inscientiam pudendam esse conveniet, adultas interlucare justo plus.' c. 22. 'Peritiores adfirmant, si justo sæpius fodiatur, in tantum tenerescere acinos, ut rumpantur.' Ovid. Epist. Her. xxi. 5. 30. 'Sed melior justo, quamque mereris, ego;' ubi vide Burm. Et ita 'justum,' pro æquo, recto poni, idem docuit ad Valer. Flacc. v. 499.

§ 8 *Familiamque in potestate habere*] Hoc est, ne manumitteret. Vide Brisson. ad l. Juliam de Adult. c. 26. *Klock*. Id est, prohibita manumittere servos, ut essent ex quibus quæstiones haberi possent. Sic pagg. 749. 750. xxxix. 14. Sigon. de Judic. ii. 14. *H. Vales*. Adde Abramum ad ad Cicer. pro Milone c. 12. *Duk*.

Viva sub terram ad portam Collinam dextra via stratum defossa] Cur 'sub terram stratum' dicat, exponit Plutarch. in Numa p. 67. 'Ἐνταῦθα κατασκευάζεται κατάγειος οἶκος οὐ μέγας. κεῖται δὲ ἐν αὐτῷ κλίνη τε ὑπεστρωμένη. id est, *Eo in loco*, ad portam Collinam, *præparatur sub terram domus* haud admodum magna, in ea vero lectus est stratus. Sigon. Lacte et pane apposito, ne fame necata videretur. Vide G. Canter. Novar. Lect. v. 6. *Klock*. Sigonius *stratum* accommodat lecto strato: ego *viæ stratæ*. *Grut*. Pall. primo duo *viva subterratur*. Deinde Pall. tres *statim, pro stratum*. Vetustissimæ autem edd. *strata*: et ita reposui. Festus: 'Sceleratus campus appellatur proxime portam Collinam, in quo virgines Vestales, quæ incestum fecerunt, defossæ sunt.' *Gebh*. *Dextra via strata* priscae edd. Sigonius *stratum*: et, cur 'terram stratum' dicat Livius,

ait docere Plutarchum; apud quem est, in hypogeo, quo defodiebantur virgines Vestales, lectum stratum fuisse. Ego 'triclinium stratum' facile admitto, in quo lecti sunt strati: 'terram stratum,' sub qua lectus stratus sit, accipere non possum. Nisi et 'stratum mare,' in quo lecti sternuntur. Thuan. *dextra viam strata*. Pall. *dextra via statim*. Voss. *dextra viam stratam*. Helm. *extra viam stratam*: quod aliquem commovere possit. Sed 'dextra via strata,' est ad sinistram munitæ viæ: in campo, ubi a dextra est via strata. Sic II. 49. 'Infelici via dextro Jano portæ Carmentalis.' J. F. Gron. *Vivas sub terram* Flor. a m. pr. *viva sub terra* a m. sec. *viva subterratur* Lov. 3. *viva super terram* Lov. 4. Dein *dextra via statim defossa* Lov. 2. 3. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. a m. sec. et Hearnii Oxon. C. *dextra viam stratam defossa* Flor. a m. pr. Voss. 1. a m. pr. Leid. 1. Harl. 1. fragm. Hav. a m. pr. et Klockian. quomodo etiam Froben. 1535. paucique eum secuti ediderunt. *Dextra viæ strata defossa* Flor. a m. sec. *dextra via stratam defossa* Voss. 1. a m. sec. Voss. 2. Leid. 2. et Lov. 1. Similiter ediderunt Vascos. Curio, pluresque alii. *Dextra via strata defossa* Lov. 4. Harl. 2. et Hearnii Oxon. L. 1. 2. B. atque N. cum edd. principibus. Jac. Gronovius in Diss. Epist. ad Livii loca quæd. Geogr. Epist. II. legendum conjicit *dextra via Salaria defossa*. Rationes conjecturæ peti possunt ex ipsa epistola. Verum haud male Raph. Fabrett. in Apolog. p. 45. et seqq. docuit, id viri celeberr. emendationem evertere, quod testibus Dion. Hal. lib. II. p. 127. Plut. in Num. p. 67. et Serv. ad Virgil. Æn. XI. 216. campus sceleratus, in quo Vestales vivæ defodiebantur, fuerit intra Urbem; via autem Salaria, teste Festo in voce 'Salarium,' demum inceperit ad portam Collinam, adeoque extra Urbem

fuerit. Ipse vero censet, vel cum J. F. Gronovio legendum esse *dextra via strata defossa*, vel cum aliis *dextra viam stratam defossa*, quod exponit 'ad dextram viæ stratæ;' et illustrat hoc Sallustii loco ex Jug. c. 11. 'Dextera Adherbalem adsedit.' Id tamen exemplum minus convenit. Casus quartus enim *Adherbalem* referendus est ad verbum *adsedit*. Vide Cortium ad eum locum. Dispicendum est, an *dextra viam stratam*, pro qua lectione stant optimi codd. dictum sit ea forma qua 'ignarus cetera,' 'planus omnia,' similiaque alia dicuntur, de quibus vide Cortium ad Sall. Jug. c. 19. § 7. et Gronov. ad Senec. Consol. ad Marc. c. 25. Sin, Gronovii *dextra via strata* non displicebit.

Credo ab incesto id ei loco nomen factum] Vet. lib. ab incestu. Festus: 'Sceleratus campus appellatur proxime portam Collinam, in quo virgines Vestales, quæ incestum fecerunt, defossæ sunt.' Sigon. Prima vox a prima ed. abest. Sigonius, dubitans rectum esse incesto, e libro suo præfert incestu, quod in Pal. 2. solo reperi. Probius vero alterum. Gebh. Prima vox non tantum abest a prima, sed etiam a reliquis, quas vidi, edd. Aldina antiquioribus, ut et a cod. Harl. 2. Sed rectius eam Aldus restituit, alique codd. servarunt. Supra IV. 17. 'L. Sergius Fidenas; a bello credo, quod deinde gessit, adpellatum:' ubi plura vide. Deinde ab incestu Klockian. et Port. Utrumque 'incestus' et 'incestum' in usu est: et quidem posterius hoc passim apud Cic. Tacit. Sueton. aliosque obcurrit. Quin et, quod proxime huc accedit, 'incestum' de stupro Vestalium est apud Auct. Epit. Liv. lib. XIV. lib. LXIII. 'Æmilia, Licinia, Marcia, virgines Vestales, incesti damnatæ sunt.' Suet. in Domit. c. 8. 'Incesta Vestalium virginum varie ac severe coërcuit.' Plin. lib.

IV. Ep. 11. de Valerio Liciniano, qui Corneliam Vestalium maximam stuprasse dicebatur: 'Dignum tamen illum, qui hæc ipsa studia incesti scelere maculaverit.' Et paullo post de ipsa Cornelia: 'Absentem inauditamque damnavit incesti.' Patet igitur, quam temerarium foret, si duorum triumve codicum fidem, tot aliorum auctoritate spreta, sequeremur. Tum *id eo loco nomen factum* Leid. 2. *id loco nomen factum* Gaertn.

§ 9 Eodem anno Q. Publius Philo prætor primum de plebe] Paulo ante ad c. 12. § 14. admonuimus, hunc non 'Publium' nominari, sed 'Publilius.' 'Publius' enim prænomen est: nemo autem duo prænomina habuit. Id ut ante sæpe habitum, ita sæpius postea. Scire tamen velim, ut cum miseris Auruncis actum, pro quorum auxilio tam severe dictator creatus, tam leviter deponitur: deinde cum iis quid actum; οὐ δὲ γὰρ narrat nobis Livius. *Glar. Primus* solet dicere Livius. Vide l. vi. c. 42. l. vii. c. 17. c. 22. l. x. c. 8. 'L. Sextius primus de plebe consul est factus, C. Licinius Stolo primus magister equitum, C. Marcius Rutilus primus et dictator et censor, Q. Publius Philo primus prætor.' *Duk. Eodemque anno* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. Deinde Q. P. Philo Lov. 2. Harl. 2. Hav. et Hearnii Oxon. B. ac C. Q. *Publius Philo* ejusdem cod. L. 2. Flor. et Klockian. Q. *Pupilius Philo* Lov. 1. P. Philo Lov. 4. et Gaertn. *Publius Philo* Voss. duo, Leid. duo, Lov. 3. Harl. 1. et fragm. Hav. *Pub. Philo* Port. Vide ad c. 12. § 4. Præterea prætor Romanum primum de plebe Leid. 2. Vox prætor deficit in Hav. sequens primum in Lov. 2.

Qui negabat, rationem ejus se habiturum] Id est, nomen ejus candidati non recepturum: consules enim prætoria comitia habebant. *Sigon.* Vide ad xxxix. 39. § 4.

Senatu, quum in summis imperiis id non obtinuisset, minus in prætura intendente] Vet. lib. *tendente*, ut sæpe usurpat Livius. *Sigon.* Pall. duo, 1. et 3. *senatu, C. in sum. imp. se non obtin., minus in præt. tenente.* Pal. 2. *autem minus in prætura tendente.* Quid, si esset a libris veteribus illa lectio, cujus lectorem compotem facio ex ed. Campani? *Senatus, cum in sum. imp. id non obtin., minus in præt. intendere.* Gebh. *Sane, pro senatu,* Lov. 2. *senatuq; eum in summis imp.* Harl. 2. *senatuque cum in summis imp.* edd. pr. usque ad Aldum, qui voculam que in erratis omittendam monuit. *Senatu cum in summis imperii* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. ac 4. quod eo modo dictum videri posset, quo 'ultima orientis,' 'infima clivi,' et similia; de quibus vide ad xxxvii. 58. § 8. Reliquorum tamen codd. vulgatum servantium auctoritas prævalet. Deinde *se non obtinuisset* Harl. 1. *se non obtulisset* Lov. 3. *se non obtulisset* Voss. 2. Tandem *minus in præt. intend.* Flor. Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. Harl. 2. Port. et fragm. Hav. *minus in præturam tendente* Gaertn. *minus in præturam tendente* Klockian. *minus in prætura tenente* Voss. 2. et Lov. 3. *minus in prætura tendente* Leid. 1. Lov. 2. Harl. 1. et Hav. Et ita fuisse videtur in Oxoniensibus Hearnii, qui, eam lectionem exprimens, et *intendente* ex sola ed. Rom. principe memorans, nihil tamen discrepantis scripturæ ex codd. illis protulit. De verbo 'tendere' hoc sensu vide ad xxxii. 32. § 7. Ceterum *senatus, cum in summis imperiis id non obtinuisset, minus in prætura intendere*, ut fere ex ed. Camp. Gebhardus laudat, præfert Lov. 4. Nec tamen eam lectionem probō.

CAP. XVI. § 1 L. Papirio Crasso, Cæsone Duellio consulibus] K. Dutillo, ut supra. Nota hujus prænominis mendum peperit in epist. Cic. ad Pætum (ad Fam. ix. 21.) cum ait, 'L.

Papirius Crassus quadriennio post, quam dictator fuit, consul factus est cum C. Duilio: cum sit legendum *K. Duilio*, Sigon. Prioris consulis cognomen deficit in Lov. 4. Deinde *Divisio*, pro *Duilio*, Leid. 2. et Lov. 1. De orthographia nominis 'Duilius' vide ad II. 58. § 2. Ultima autem vox non adparet in Lov. 3.

Ausonum magis novo, quam magno, bello] *Ausonium* Lov. 4. *an socium* Leid. 2. *Auxonum* Hearnii Oxon. N. ut et mox § 10. sed in margine *Ausonum*. Similiter IX. 25. aliquoties peccabatur in Voss. 2. Passim literæ s et x permutantur. Vide ad XXVI. 19. § 2.

Ea gens Cales urbem incolebat] *Colles urbem* Harl. 1. *Calles urbem* Harl. 2. Vide ad XXIX. 15. § 5. Tum *urbem colebat* Voss. 1. Flor. IV. 12. 'Ut scilicet jam tum, dum colit terras, ipso nomine et titulo consecraretur.' Gell. IX. 4. 'Sauromatas, qui ultra Borysthenem fluvium longe colunt.' Virgil. Ecl. II. 61. 'Pallas, quas condidit arces, Ipsa colat.' Ovid. Ep. Her. IV. 107. 'Hic tecum Træzena colam, Pittheia regna.' Am. El. II. 13. 7. 'Isi, Parætonium genaliaque arva Canopi Quæ colis, et Memphin, palmiferamque Pharon.' Met. XV. 642. 'Quam colat, explorant, juvenis Phæbeius urbem.' Attamen vulgatum, quod aliorum omnium codd. consensu defenditur, servo. Prima enim syllaba *roû incolebat*, intercepta est a litera finali vocis præced. Vide ad V. 27. § 6. *Urbem incolebāt*, sive *incolebant*, Port. Vide ad verba seqq.

§ 2 *Sidicinis finitimis arma conjunxerat*] *Arma conjunxerant* Leid. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. Voce *gens* alibi sæpe scriptores et cum illis præsertim Livius, collective usi sunt, eique verbum plurale addiderunt. Vide ad Livii I. 3. § 2. Quum tamen optimi codd. huic lectioni adversentur, non tantum hoc loco, sed et in ver-

bis præcedd. vulgatum servandum puto.

Unoque prælio haud sane memorabili] *Uno prælio* Leid. 2. et Lov. 1. *uno quoque prælio* Hav. Vide ad V. 27. § 1. Tum aut sane *memorabili* Leid. 1. ut sane *memorabili* Voss. 2. et Lov. 3. et sane *memorabili* Lov. 2.

Propinquitate urbium et ad fugam pronior, et in fuga ipsa tutior fuit] Vox *urbium* deficit in Port. Prius et in edd. vett. Eam vocem restituit Froben. 1535. et servant omnes codd. Vide ad II. 44. § 3. contra posterius et non adparet in Leid. 2. ut nec *ip-sa* in Lov. 2. nec *fuit* in Port.

§ 3 *Nec tamen ommissa ejus belli cura Patribus*] *Comissa* Voss. 2. contra mentem Livii. Tum *cura ejus belli* Port. et Hav. Mox et *ipsi moverant*, pro aut *ipsi*, Leid. 2.

§ 4 *Itaque omni ope adnixi sunt*] Pall. duo meliores *omni opere annisi sunt*. Et, si dicitur 'summo opere,' 'magno opere,' cur non eadem analogia feratur *omni opere*? *Annisi*, non vero *annixi*, amare Livium, dixi in superioribus. Gebh. *Omni opere* etiam Voss. 2. Male. Supra III. 50. 'Nunciant decemviris, ut omni ope ab seditione milites contineant.' I. IX. c. 26. 'Ipsas expugnare quæstiones omni ope adnisi sunt: quibus etiam locis similiter in quibusdam, sed paucis, codd. peccatur. XXIII. 12. 'Eo magis omni ope juvandum Hannibalem esse.' XLIV. 22. 'Illud adfirmare pro certo habeo audeoque, me omni ope adnisorum esse.' *Omni ope* autem est 'omnibus viribus.' Vide ad II. 21. § 5. Similiter 'summa ope,' quod inlustrabimus ad XLV. 13. § 3. Hac ratione autem sæpe peccarunt librarii, *ope*, vel *op'e*, pro *ope*, scriptum esse credentes. Vide ad XXXII. 21. § 31. Eodem modo confuderunt 'opibus' et 'operibus.' Vide ad Liv. I. 2. § 5. c. 49. § 8. IV. 27. § 7. V. 5. § 2. cap. 10. § 11. c. 22. § 8. c. 24. § 2. VI. 15. § 9. cap.

32. § 3. X. 45. § 13. XXXIX. 51. § 2. Epit. Liv. lib. LII. viros doctos ad Cic. ad Fam. II. 10. ad Valer. Max. II. 10. § 8. Cort. ad Sall. Jug. c. 10. § 1. ad Plin. Ep. IV. 15. § 13. 'ope' et 'opera;' vide ad XXVIII. 9. § 6. Ejusdem generis plures alios errores vide ad XXV. 7. § 4. Deinde *annissi* Voss. 2. *annisi* Leid. 1. Gaertn. et fragm. Hav. *adnisi* Flor. Harl. 1. et Klockian. Vide ad II. 39. § 11.

Maximum ea tempestate imperatorem M. Valerium Corvum] *Ea tunc tempest.* Voss. 2. Sed illud *tunc τῶν ea tempestate* glossema esse videtur. *Max. ea tempest. imperatorum* edd. Med. 1495. et 1505. ac Ven. 1498. Sed vulgatum constanter est in scriptis. Deinde *T. Valerium* edidit Jac. Gronov. sine dubio errore operarum; quem tamen fideliter etiam expressit ed. quæ Clerici cura Amstelædami prodiit. Præterea *Corvinum* Lov. 4. et Harl. 2. quorum posterior etiam mox *Corvino* et *Corvini* exhibet. Vide ad VII. 26. § 12. Mox *consulem quarto* Port. et Hav. Vide ad V. 16. § 1.

§ 5 *Collega additus Corvo M. Attilius Regulus*] *Additur* Lov. 2. Tum *M. Attilius* Leid. 2. Lov. 1. 2. 4. Port. et Hav. Sed vide quæ notantur ad V. 13. § 3.

Et ne forte casu erraretur] Pal. 2. *et ne forte casuve crearetur.* Quod si invenisset in suo Sigonius, nihil certius, quam nos tragico-comœdiam inspectaturos fuisse. Legitimam judico lectionem vulgatam. Gebh. *Ne forte casune* Hav. *ne orte casu* Flor. a m. pr. in quo, adscripta s. litera, factum deinde *ne sorte casu.* Vide ad I. 4. § 4. Deinde *terraretur* Port. a m. pr. *terreretur* a m. sec. *crearetur* Leid. 2. et Lov. 4.

Petitum ab consulibus] *A consulibus* Voss. 2. Leid. duo, Lov. 1. 2. 3. 4. Gaertn. et multæ ex edd. vett. *Ab consule* edidit Sigonius, nimirum M. Atilio Regulo, Corvi collega. Codi-

cum tamen nullus hanc scripturam præfert, sed vel expresse *consulibus*, vel per epitomen *cosſ* exhibent.

§ 6 *Exercitu victore a superioribus consulibus accepto, ad Cales*] *Exercitu victoriae* Hav. Tum *a consulibus super.* Gaertn. Deinde *ad Calles* Lov. 2. Vide hoc cap. § 1. *Ad Tales* Voss. 2. et Lov. 3. Vide etiam mox ad § 10. et § 13.

Ab superioris etiam certaminis memoria pavidos clamore atque inpetu primo] *A sup. etiam cert. mem.* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 2. Gaertn. et Port. *etiam a sup. cert. memoria* Hav. *etiam ab sup. cert. memoria* Voss. 2. et Lov. 3. Deinde *pavido clamore* Harl. 1. Male. 'Ab certaminis memoria pavidos,' id est, propter memoriam. Vide ad XXIV. 30. § 1. Neque *pavido clamori* in his locus esse potest. Contra 'clamor et inpetus primus' in his memorari solent. Vide ad VI. 4. § 9. *Clamore et inpetu* Voss. 2. et Lov. 3.

§ 7 *Militum quidem is erat ardor, ut jam inde*] *Vox quidem* deficit in Port. pronomen *is* in Lov. 3. particula *jam* in Lov. 1.

§ 8 *Quia id arduum factu erat*] *Arduum factum* Voss. 2. Lov. 3. Gaertn. et fragm. Hav. Male. Supra VII. 34. 'Collem aditu arduum inpedito agmini,' expeditis haud difficilem.' Ita Valer. Max. III. 4. in princ. 'In meliorem statum acta mutatio splendidi relatu præbet materiam:.' ubi non opus est ut *splendidam relatu* cum Perizonio legendum conjiciamus.

Itaque aggerem et vineas agit] *Itaque et aggerem et vineas* Harl. 2. et edd. antiqq. usque ad Froben. qui a. 1535. prius et omisit. *Itaque aggeres et vineas* Voss. 2. Lov. 3. Gaertn. fragm. Hav. et apud Hearnium Oxon. L. 1. 2. ac C. Ita XXXII. 23. 'Undique aggeres haud facili aditu ad mœnia admovebantur.' apud Cæs. B. G. VIII. 41. 'Vineas agere adversus montem, et aggeres struere cœpit.' Plerumque tamen 'agger' et

‘vineæ, alterum singulari, alterum plurali numero, junguntur. Supra lib. v. cap. 7. ‘Ingens multitudo facibus maxime armata ignes coniecit; horæque momento simul aggerem ac vineas incendium hausit.’ xxxvii. 26. ‘Vineas et aggerem muro injunxit.’ Cæs. Bell. Gall. ii. 12. ‘Celeriter vineis ad oppidum actis, aggere jacto, turribusque constitutis.’ c. 30. ‘Ubi vineis actis, aggere exstructo, turrim constitui procul viderunt.’ vii. 17. ‘Aggerem adparare, vineas agere, turres duas constituere cœpit.’ viii. 42. ‘Ea vineis et aggere suppressa, comprehendebant id ipsum, quod morabatur.’ Bell. Civ. ii. 1. ‘Aggerem, vineas turresque ad oppidum agere instituit.’ Hirt. Bell. Hisp. c. 7. ‘Aggerem vineasque agere instituit.’ Nihil itaque mutandum. Deinde cœgit Voss. 2.

Quarum usum forte oblata obportunitas prævertit] *Quorum* Port. Haverk. et Hearnii Oxon. B. ut ad aggerem vineas et turres simul referatur. Sed plures et integriores codd. alteram lectionem tuentur. Tum *ablata obportunitas* fragm. Hav. Hic error et alibi a librariis committitur. Vide ad ii. 37. § 9. et vi. 20. § 16. Præterea *avertit* Lov. 4. a m. pr. *pervertit* Hav. Similis varietas notata est iii. 40. § 14. *Prævenit* Voss. 1. in marg. Voss. 2. Leid. 2. Lov. 1. 2. 3. Gaertn. fragm. Hav. et ed. Mediol. a. 1505. quod Ascens. 1513. et 1516. aliæque in margine ostendant. *Prævenerit* edd. Mediol. 1480. 1495. et Ven. 1498. Verum hic etiam vulgatum placet. ‘Prævertere’ enim, pro quo stant alii omnes codd. hoc sensu Livio frequens est. Vide ad ix. 17. § 9. Solent autem librarii voces ‘prævertere’ et ‘prævenire’ in scriptis commutare. Vide ad xxiv. 5. § 6.

§ 9 *Namque M. Fabius, captivus Romanus, cum per negligentiam custodum*] Prima vox deficit in Leid. 2.

quarta in Voss. 2. Lov. 2. 3. et fragm. Hav. a m. pr. Tum *per negligentium* Leid. 1. *per negligentiam* Flor. Vide ad ii. 11. § 4.

Religata ad pinnam muri reste suspensus, manibus se demisisset] *A relig. ad pinnam muri reste* edd. Mediol. 1480. 1495. 1505. Tarvis. utraque, et inde reliquæ usque ad Aldum, qui, consentientibus scriptis, præpositionem omisit. Ita ‘suspendere pisces hamo’ Ovid. Met. xv. 101. et ‘alveus suspensus clavo’ viii. 652. *Religata ad pinnam muri reste* Voss. 2. et Lov. 3. *religata ad pinnam muri recte* Leid. 1. *religata ad pinnam muri resti* Lov. 4. Sed *reste*, quam *resti*, tutius dici, docet Voss. Gramm. iv. 12. Tum *suspensis manibus* Leid. 1. et Gaertn. Quid librariis fraudi fuerit, dictum est ad iv. 44. § 5. Deinde *se dimisisset* Flor. Voss. duo, Leid. duo, Lov. 3. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et ed. Parm. sæpius obvio scribarum errore. Vide ad xxxiv. 50. § 2.

§ 10 *Vino epulisque sopitos hostes adgrederetur*] *Epulisque*, quod omisum erat in Flor. a m. altera adscriptum est: et recte. Supra v. 44. ‘Cibo vinoque raptim hausto repleti:’ ubi alia vide. *Epulisque sopitis* Klockian. Tum *adgrederetur* Flor. a m. pr. Sæpissime *c* et *g* in Mss. confundi, vidimus ad vi. 25. § 6. Mox *majori certamine* Vossian. 2. et Lov. 3.

Præda capta ingens est: præsidioque inposito Calibus] *Præda ingens acta est* Lov. 4. Supra ii. 64. ‘Ingentes tamen prædas hominum pecorumque egere.’ Sed uni testi credere periculosum est. Deinde *inposito Talibus* Lov. 3. Vide ad § 6.

§ 11 *Consul ex senatusconsulto triumphavit*] *Consul ex se triumph.* Voss. 1. et Lov. 1. Sed librarii literas *S. C.* quibus *senatusconsultum* notari solet, non adsecuti sunt. Vide ad l. xxvii. cap. 25. § 3. Eadem voce omissa *Consul ex triumphavit* dederunt scri-

bæ Flor. et Leid. 1. *Consul triumph. est in Lov.* 4. *Consul ex Causonibus triumph.* in Lov. 3. *consul ex Ausonibus triumph.* in Voss. 2. et fragm. Hav. At librarius Gaertn. quum utramque lectionem, alteram in contextu, alteram in margine codicis sui reperisset, eam hoc modo expressit, *Consul ex senatusconsulto de Ausonibus triumphavit.*

Ne Atilius expers gloriæ esset, jussi ambo consules] Atilius fragm. Hav. *Attilius* Lov. 2. 4. Port. Gaertn. Hav. et primæ edd. Vide ad § 5. Tum *expers* Lov. 3. Vide Dausquei. in Orthogr. parte II. in voce 'Expers.' Vox *consules* autem deficit in Voss. 2. et Lov. 3.

§ 12 *Dictatorem ante ex senatusconsulto] Dictatorem aut* Lov. 2. et Gaertn. id est autem. Solent vero voces illæ sæpius in Mss. commutari. Vide ad XXVII. 35. § 7. Præterea *dixē*, id est *dixere*, Lov. 4.

L. Æmiliū Mamercum] Mamercinum ex vet. lib. Quo prænominē multi Æmilii usi sunt. *Sigon. Mamercium* Harl. 1. *Mamertinum* Leid. 1. et Lov. 1. ac 2. Sed recte Sigonius *Mamercinum*; et ita præferunt Flor. Leid. 1. et Klockian. Vide hoc lib. ad c. 12. § 4. Prænomen *L.* etiam deficit in Port. Sed *M. Æmilius* legit Leid. 2.

Q. Publitium Philonem] Publium Philonem Voss. 2. Leid. duo, Lov. 1. Harl. 1. Hav. et fragm. Hav. *P. Philonem* Lov. 2. 3. Port. et Gaertn. *L. Philonem* Lov. 4. *Q. Publium Philonem* Voss. 1. Flor. et Klockian. Ex Harl. solo nihil notatur, ut in eo vulgatum recte exstitisse debeat. Vide ad VIII. 12. § 4.

Consules creati sunt T. Veturius, Sp. Postumius] 'Calvinus' ille, hic 'Albinus' vocatus est. Livius auctor IX. 1. Plutarchus in Parallelis p. 306. *Sigon.* Ne hic quidem nihil ab aliena manu esse, cum quoquam pignus dare ausim. Videtur enim fe-

cisse Livius, *Dict. com. hab., consules creati T. Veturius, Sp. Postumius, etsi belli pars cum Sid. restabat, tamen, ut ben. præv. desid. plebis, de colonia ded. Cales retul.* Multo id quidem rotundius. Vide ad III. 22. *J. F. Gron. T. Vetturius* Port. *T. Verturius* Voss. 2. *T. Venturius* Klockian. *T. Vecenius* fragm. Hav. a m. pr. *T. Veterius* a m. sec. et ita est in Leid. 1. Præterea *P. Postumius* Gaertn. *S. Præpostinnius* Lov. 3. Sine dubio rotundius erit, si *τὸ sunt* cum Gronovio deleatur. Constante tamen superest in omnibus scriptis et editis.

§ 13 *Tamen, ut beneficio prævenirent desiderium plebis, de colonia deducenda Cales retulerunt] Tū ut beneficio* Gaertn. Vide ad XXII. 17. § 5. *Tumen et beneficio* Hav. Vide ad XXI. 28. § 8. *Tum præveniret* Voss. 2. et Lov. 3. Præterea *de colonia deducenda* Leid. 1. et Lov. 1. Male. Vide ad II. 21. § 7. *De colonia traducenda* Leid. 2. Deinde *Tales* Voss. 2. et Lov. 3. Vide ad § 6. *Tandem deduxerunt* Port. Paulo post *etsi belli plus*, pro *belli pars*, Gaertn.

§ 14 *Factoque senatusconsulto, ut duo millia quingenti homines eo scriberentur] Senatu consulto* Port. et Hav. Tum *quingenti* deficit in Lov. 4. *ut ii quingenti homines* habet Lov. 3. At numerus duorum millium scriptus erat per notas hoc modo *II*: id autem facile in pronomen *ii* mutari potuit. Similiter *II*, sive *duo*, et pronomen *ii* commutantur. Vide ad XXXVI. 43. § 11. Deinde *homines conscriberentur* Aldo antiquiores edd. et cum illis Harl. 2. Utraque lectione recepta *homines eo conscriberentur* Gaertn. *homines eo scriberent* Lov. 3. *homines scriberent* Voss. 2. Sed sæpe terminatio verbi passivi *ur*, sive *nota*, qua indicari solet, omittitur. Vide ad X. 10. § 1. Vulgatum servant optimi.

Triumviros coloniæ deducendæ agroque dividundo creaverunt] Tresviros

Harl. 2. et edd. vett. *III viros* est in Flor. et ita edidit Froben. a. 1535. Postea *triumviros* substituit Vascos. quod in multis scriptis superest. Præterea *coloniæ educendæ* Lov. 2. Deinde *dividendæ* Lov. 2. 4. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Tum *creavē*, id est *creavere*, Port. et Hav. Omnia autem hæc verba deerant in Leid. 2. Mox primo triumviro prænomen 'Caii' tribuitur in Lov. 4. Vide ad iv. 54. § 3. tertium autem 'Favium' vocat Klockian. Vide ad vii. 22. § 2.

CAP. XVII. § 1 *Nori deinde consules, a veteribus exercitu accepto*] Nam deinde consules Harl. 2. et edd. Aldo priores. Præterea *consules auctoribus patribus exercitu accepto* Lov. 2. in contextu, altera lectione margini adscripta.

Usque ad mœnia atque urbem pervenerunt] *Ad mœnia atque urbem* Gaertn. a m. sec. Livium præpositiones repetere solitum fuisse, vidimus ad vi. 28. § 6. Hic tamen nihil muto ob dissensum aliorum codd. Vide ad xxi. 32. § 2. Supra iii. 69. 'Bellum ab urbe ac mœnibus propulsari vellent.' xxii. 55. 'Cogantque homines nullam, nisi urbe ac mœnibus salvis, salutem sperare.' Quin etiam optimo ævo atque, pro atque, in lapidibus scriptum obcurrit. Vide Noris. ad Cenot. Pis. Diss. iv. 2. § 2. p. 453. Simili modo *at* et *ad* sæpissime in Mss. commutantur. Vide ad iii. 17. § 3. *Ad mœnia urbem*, omissa particula, Leid. 2.

§ 2 *Ibi, quia, ingenti exercitu comparato, Sidicini et ipsi*] Audeo asserere Livio, quod in unico est Flor. *ingenti exercitu comparando*. Est enim, quale i. 34. 'Officio obendo:' et c. 53. 'Præda dividenda,' et huiusmodi Ciceroni et Livio frequentissima. J. F. Gron. *Ingenti exercitu comperto* Lov. 3. quæ varietas sæpe in scriptis obvia est. Vide ad xxxix. 29. § 3. *Ingenti exercitu comparando*, Flor. consen-

tiens, præfert unus meorum Lov. 4. Vide plura ad i. 53. § 3. *Ex comparando*, sive *comparādo* factum est *comparato* eodem errore, quo commutantur *communicando* et *communicato*, ac similia alia, de quibus vide ad vi. 37. § 4. Insuper *Ubi, quia ingenti* fragm. Hav. a m. sec. Vide ad xxvii. 5. § 2. *Ibique ingenti* Voss. 2. Lov. 2. 3. Port. et Hav. Vide de hoc errore ad v. 19. § 3.

Dimicaturi enixe videbantur] *Enise* fragm. Hav. Vide ad l. ii. c. 50. § 9. *Enixi* Leid. 1. a m. sec. et Lov. 1. quod dictum esse potest, quemadmodum illud ii. 35. 'Adeo infensa erat coorta plebs:' ubi plura vide. Aliorum tamen in vulgatum conspirantium consensus persuadet, nihil mutandum esse. Præterea *videbantur* Flor. et Harl. 1. Sed in eorum priori recte mutatum in *videbantur*.

Samnium fama erat conciri ad bellum] *Samnitum fama erat ad bellum* Port. *Samnitum* etiam Hav. Deinde *exciri* Hearnii Oxon. C. Alterum æque probum est. Liv. i. 8. 'Obscuram atque humilem conciendo ad se multitudinem.' vi. 7. 'Quo ingentem Latinorum Hernicorumque juventutem conciverant.' l. xxv. c. 27. 'Quum et Siculum exercitum ex tota insula conciri videret.' xxxi. 3. 'Per legatos conciret homines ad arma.'

§ 3 *Dictator ab consulibus ex auctoritate senatus dictus P. Cornelius Rufinus*] *A consulibus* Voss. 2. Lov. 3. 4. et Gaertn. *ab cons.* Lov. 1. *ab consule* Hav. Vide ad x. 10. § 2. Tum præpositio *ex* deest in Lov. 2. Præterea *P. Præconelius* Voss. 2. et Lov. 3.

§ 4 *Vitio eos creatos; magistratuque se abdicaverunt*] *Vitio hos creatos* Harl. 2. et edd. ante Aldum: *vitio creatos*, sine pronomine, Lov. 2. Port. et Hav. Tum *abdicarunt* Lov. 4.

Omnibus eo vitio contactis auspiciis res ad interregnum rediit] *Omnibus ex eo vitio cunctatis* Hav. *omnibus eo vitio contractis* fragm. Hav. *omnibus eo vi-*

tio tactis Voss. 2. Nihil mutandum. Vide ad II. 5. § 2. Hinc *ad integrum rediit* Lov. 1. Paulo ante vox quia deficit in Lov. 4.

§ 5 *Ab interregno inito per quintum demum interregem*] Vox *inito* exsulat a Voss. 2. et Lov. 3. Tum *per Quintum demum interregem* Lov. 4. Port. et Gaertn. Vide ad III. 1. § 1. *Per quintum demum interregnum* Leid. 2. et Lov. 1.

Creati consules L. Cornelius iterum et Cn. Domitius] A. Cornelius est scribendum, Cassiodoro, Diodoro lib. XVII. p. 595. et vet. lib. attestantibus. Est autem is qui consul ante fuit a. CDXII. Sigon. Prioris consulis prænomen omittitur in Leid. 1. Antonius Cornelius vocatur in Lov. 2. qui tamen error videtur firmare emendationem Sigonii, A. Cornelius scribentis. A Cornelius præferunt etiam Voss. duo, Leid. 2. Lov. 1. 3. 4. Harl. 1. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Præterea alteri consuli prænomen *Γάιος* non modo datur apud Diodor. Sic. loc. laud. sed ita etiam vocatur in Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. Port. Gaertn. et Hav. Cornelius Pomitius in Lov. 2. Vide ad v. 52. § 3. M. Domitius Voss. 2. et Lov. 3. Vide ad VII. 12. § 1. Causam, unde factum sit, ut in prænominibus consulum non conveniat inter scriptores, indagare conatus est Pighius in Annal. ad a. CDXX. pag. 329. Ceterum, inter A. U. C. secundum Fast. Capit. CDXVIII. et CDXXIV. unum par consulum intercidisse in Livio aliisque, inter chronologos convenit, et quidem esse L. Papirium Sp. F. C. Pætelium C. F. quos memorat Solin. in Polyh. c. 32. Jam vero, eos ante hujus anni consules inserendos esse, censuit Pighius in Annal. l. laud. quos biennio serius, ante consules in initio c. 19. memoratos, restituendos esse arbitratus est Dodwell. de Cycl. Diss. x. § 78. et 79.

§ 6 *Fama Gallici belli pro tumultu valuit*] Illud *pro tumultu* glossema puto: nam vulgo dicebant 'tumultus Gallicus.' Et res notissima est. Itaque ejiciendum arbitror totum illud *pro tumultu*. T. Faber. Libri scripti constanter agnoscunt vocabula, quæ Faber pro glossemate habuit; neque aliud mutant, nisi quod sit, addita una voce, et *pro tumultu valuit* in Port. et Hav. A Fabro dissentit Doujatius, docens Livium velle, solam tumultus Gallici famam veri tumultus loco fuisse; eaque de causa, tamquam Gallis bellum revera moventibus, creatum dictatorem. Similiter etiam ante Doujatium A. Perizonius, qui ad marginem Livii sequentia adscripsit: 'Immo retinendum *pro tumultu*, plano sensu, qui est, cum alias tumultu jam a Gallis arma inferentibus ingruente dictator esset dictus, tunc solam incertam belli Gallici famam tantum valuisse. Vide c. 20.'

Ut dictatorem dici placeret] *Ut et dictatorem* Flor. et Lov. 4. quod sibi non displicere, adposita nota ad marginem editionis, cui varias lectiones cod. Flor. adscripserat, indicavit Salvinus. Mox τὸ et deficit in Lov. 4.

§ 7 *Dum delectus intentius, quam adversus finitima bella, haberetur*] Sic quidem jam et Modiana ed. Sed vetustiores et scripti *cum delectus*. Alioqui *dum habetur* fuisset dicendum. J. F. Gron. *Dum haberetur* primum Francof. 1578. decennio ante Modium ediderunt. Priores recte præferunt *cum haberetur*. Et ita est in Flor. Voss. 2. Leid. utroque, Lov. 1. 2. 3. 4. Port. Klockian. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. L. 2. ac B. quare id recepi. Vide ad I. 40. § 7. Tum *dilectus* Flor. Leid. 1. Lov. 1. Klockian. et fragm. Hav. Vide ad I. XXXVII. c. 51. § 7. Deinde *attentius* Port. Male. IV. 1. 'Bellum armaque vi summa adparari jubent; si quo intentius possit, quam

T. Quinctio consule adparatum sit.' c. 37. 'Nunciabant, non ante umquam Volscos, nec ducibus legendis, nec exercitui scribendo, intentiones fuisse.' xxv. 23. 'Locus ob id ipsum intentius custodiebatur.' xxvii. 38. 'Delectum consules habebant acrius intentiusque.' Vide ad xxvii. 24. § 9. Præterea quam adversa finitima bella Gaertn. Caussam erroris vide ad vi. 3. § 8.

Exploratores missi adtulerunt] *Retulerunt* Lov. 4. Reliqui vulgatum servant; quod cur displiceret, caussam non video. Supra iv. 37. 'Haud vana adtulere.' vi. 10. 'Quum responsum adlatum esset, nihil suæ potestatis esse.' c. 31. 'Trepidid nuncii primo, fuga deinde ex agris, legiones Volscorum ingressas fines adtulere.' xxiii. 32. 'Nuncius adfertur, in Hispania rem male gestam.' xli. 27. 'Quos certamine factionum ad intestinum bellum exarsisse, et ipsorum legati adtulerant.' xlii. 57. 'Trepidid nuncius adfert, hostem magno agmine adesse.' Vide ad xxxix. 6. § 5. Mox quia via esse Gaertn. Sed via corruptum est ex oīa, quomodo per compendium scribitur pro omnia.

§ 8 *Turbari novis consiliis suspectum erat*] *Turbari, consulibus novis suspectum erat* Lov. 2. Sed alibi etiam *tā consules et consilia* in Mss. confunduntur. Vide ad xxxvi. 35. § 8. 'Res novæ' sunt seditiosæ molitiones adversus rempublicam. Eodem autem sensu hoc loco 'nova consilia' sunt consilia de rebus novis, consilia de perturbando pristino statu. Vox erat deficit in Voss. 2. et Lov. 3.

Eo ex agro Sidicino exercitus Romanus non est deductus] *Exercitus Romanus non deductus* Voss. 1. Leid. 1. Lov. 1. 3. Harl. 1. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. ex. Rom. deductus Voss. 2. Leid. 2. et Lov. 2. ac 4. cujus lectionis auctor credidisse videtur, eo

hic poni pro in eam regionem, in Samnium, quum potius accipi debeat pro 'ideo.' Vide ad l. v. c. 16. § 3.

§ 9 *Adversus regem exscensionem a Pæsto facientem*] Vet. lib. omnes *exscensionem* habent; quomodo alio loco locutus est Livius, ut xxii. 20. 'Exscensu e navibus in terram facto:' et xxviii. 8. 'Ad Erythras exscensionem fecit.' Quæ lectio placet, si ad *Pæstum* legamus. At placet aliis *excursionem* legi. Quod etiam probatur, cum paucis ante annis idem Alexander appulisse classem in Italiam c. 3. dicatur. *Sigon.* Nugæ. Quid enim est 'exscendere a Pæsto?' Lego ad *Pæstum*. T. Faber. Sic omnes veteres libri, fatente et Sigonio. Quibus placet *excursionem*, ex eorum genere sunt, qui eandem vocem ter corruerunt apud Livium, correpti Lipsio Epist. Quæst. ii. 20. Adjungas licet xxii. 20. 'Classe profecti exscensu e navibus in terram facto, cum urbem vi cepissent:' nam et ibi legendum *exscensione facta*, significant optimi codd. Nollem istis iterum se aggregasse Sigonium xxix. 28. 'Prædatorias classes quibus exscensiones in agros maritimos factæ erant:' *excursiones*, quod ille inenecat, nos in uno tantum libro, nec eo antiquo aut optimo, invenimus. Memineris autem distinguere inter 'escendere' et 'exscendere:' illud est sursum niti scandendo; hoc e navi descendere. Nec vero opus, quod hic requirit Sigonius, si veterem scripturam retineamus, ad *Pæstum*. Intellegimus exscensionem in Lucaniam ab ea parte ubi est *Pæstum*. Vide quæ ad xxxi. 24. J. F. Gron. *Excursionem* Voss. 2. Lov. 2. in margine, Lov. 3. 4. Harl. 2. Gaertn. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. *discursionem* Port. et Hearnii B. *dissensionem* Hav. *descensionem* Leid. 2. Voss. 1. a m. pr. Lov. 1. et 2. in contextu, cum Hearnii C. et N. *escensionem*

Klockian. *escensione* Flor. Leid. 1. et Harl. 1. Verum 'escendere' est in altum scandere, ut recte Gronov. ad hunc locum notavit. Vide etiam viros doct. ad Valer. Max. 1. 1. ex. 10. at 'exscendere' ex navi descendere. Vide Gronov. ad Livii xxxi. 29. § 6. Exemplis quæ Lips. loc. laud. et Gronov. hic et ad l. xxxi. ex Livio laudarunt, adde hæc duo, ex xxvii. 29. 'Ad Clupeam exscensione facta, agrum late vastabat:' et ex xliv. 10. 'Ab Antigonea classis profecta ad agrum Pallenensem, exscensionem ad populandum fecit.' Præterea a *Pæsto* servant omnes scripti, nisi quod a *Presto* sit in Flor. aperte in Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. Port. et Hearnii Oxon. C. a *Pedo* in Lov. 4. Hi si faverent Sigonio, ejus conjectura ad *Pæstum* recipi posset: nunc vero, illis dissentientibus, vulgatum malo cum Gronov. qui eandem lectionem etiam defendit in pr. ed. notarum ad xxxi. 24. Deinde *faciente* Hav. vel literæ *m* finalis nota neglecta, vel errore ex ea caussa orto, quam indicavi ad vi. 3. § 8. Alii vero, id vitiosum recte judicantes, perperam dederunt *facientes*, ut præfert Lov. 2. quasi duo populi Samnites et Lucani exscensionem a *Pæsto* fecissent, quod est contra veritatem historicam et geographiam. *Pæstum* enim urbs erat Lucanorum.

§ 10 *Incertum, qua fide culturus, si perinde cetera processissent*] *Incertus, qua fide culturus* Leid. 2. Port. Hav. et pro varia lectione in margine Voss. 1. Verum sensus Livii non est, ipsum Alexandrum regem Epiri incertum fuisse, nondum constituisse, qua fide pacem cum Romanis compositam culturus esset, verum vulgo homines id ignorasse; unde patet verius esse impersonale *incertum*. Curtius v. 4. 'Nox quoque et ignota regio ac dux incertum an satis fidus, multiplicabant metum:' ubi simili errore plures codd. præferunt *incertus*. vi.

7. 'Philotas, incertum quam ob causam, substiterat in regia.' ix. 8. 'Græci milites, incertum ob quam causam, lymphatis similes ad arma discurrent.' Suet. in Oth. cap. 1. 'Avus M. Salvius Otho, patre equite Romano, matre humili, incertum an ingenua, senator est factus.' *Incertum quasi desulturus* corrupte Lov. 2. Tum transpositis dictionibus, *si cetera perinde processissent* Lov. 4.

Pacem cum Romanis fecit] Qui potuit cum Romanis facere pacem, qui cum eis nunquam bellum gessit? Sed *pacem* pro 'amicitiam' dixisse fertur, aut 'fœdus,' quod tamen mihi non fit verisimile. Quidam exponunt, a Samnitibus Romanis fuisse pacem, quod Alexander ea pugna superior fuerit: verum Livii verba id non ostendunt. Ut ut exponamus, amphibolus est, non satis clarus. *Glar.* Salvinus margini adscripsit, *τὸ fecit* abundare. Est tamen ea vox constanter in omnibus scriptis, nisi quod inter versus in Flor. recenti manu adscriptum sit *conjungit*, et quod *facit* præferat fragm. Hav.

§ 11 *Eodem anno census actus, novique cives censi*] Lanuvini, Aricini, Nomentani, Pedani, c. 14. nam ceteri, quibus ibidem civitatem sine suffragio datam scribit, ut Forniiani et Fundani, in tribu non censebantur, quod demum anno urbis dclxv. consecuti sunt. Vide Livium xxxviii. 36. Sigonium de Antiq. Jur. Civ. Rom. i. 3. de Ant. Jur. Ital. ii. 6. c. 9. et Spanhem. Orb. Rom. Exercit. i. 7. *Duk.* *Eo anno* Port. et Hav. Vide ad x. 10. § 6. Tum *census auctus* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 2. et Hav. Vide ad xxi. 61. § 4. *Census factus* Hearnii Oxon. C. quod ex glossemate natum videtur. Infra xxix. 37. 'Equitum deinde census agi cæptus est:' et alibi sæpe. Præterea post vocem *censi* in Voss. 2. et Lov. 3. additur *Acerra*, quæ vox ex seq. *Acerrani* hic perperam repetita esse videtur.

Tribus propter eos additæ Mæcia et Scaptia] *Per eos* Leid. 2. sollemni scribarum errore, qui passim hæc vocabula confuderunt. Vide ad Epit. Liv. lib. LXXXIV. Deinde *Metia* Leid. 2. Lov. 1. 4. Hav. et fragm. Hav. *Matia* Lov. 2. et 3. *Macia* Voss. 2. et Leid. 1. Hinc copula deficit in Lov. 3. et Voss. 2. Insuper *Scapcie* Harl. 1. *Scatia* Lovel. 1. *Stacia* Leid. 2.

Censores addiderunt Q. Publius Philo, Sp. Postumius] *Addideruntque P. Philo* Voss. duo, *addideruntque Publio Philo* Lov. 3. *addiderunt P. Philo* Leid. duo, Lov. 1. 4. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. qui *P. Vecturius Philo* in cod. L. 1. invenit: *addiderunt Q. P. Philo* Harl. 1. *addiderunt Q. Philo* Harl. 2. cum editis antiquioribus: *ad id denique L. P. Philo* corruptissime Lov. 2. Vide hoc lib. ad c. 12. § 4. Insuper *Sp. Postumianus* Lov. 3. et Gaertn. *Postumianus*, omisso insuper prænomine, Leid. 2. *Sp. Postumanus* fragm. Hav. *Sp. Postumus* Leid. 1. et Lov. 1.

§ 12 *Romani facti Acerrani, lege ab L. Papirio prætore lata*] *Facti Accerrana lege*, omissa prima voce *Romani*, Lov. 2. *Accerrani* Port. *Accerrani* Harl. 1. *Acerani* fragm. Hav. *Accetrani* Hav. *Ecetrani* Lov. 4. Tum *Papirio p. t. R. lata* Voss. 2. Leid. 1. et Lov. 3. *Papirio lata*, omisso incognito sibi compendio, quo vox *prætoris* scripta erat, librarius Gaertn.

Qua civitas sine suffragio data] Sigonius de Ant. Jur. Ital. c. 9. scribit, Velleium tamen significare, iis etiam suffragium concessum, quum eos a censoribus Sp. Postumio et Philone Publilio in civitatem receptos ait l. 14. 'Insequentibusque consulibus a Sp. Postumio, Philone Publilio censoribus Acerranis data civitas.' Videtur ex eo in hanc opinionem venisse, quod hic consules et censores conjunguntur; nam censores novos cives, qui civitatem cum suffragio acceperant, in tribum et censum refe-

rebant; circa eos, qui sine suffragio, nullâ magnopere eorum partes erant. Verum hoc infirmum est, adversus disertum Livii testimonium. Sed quacumque de causa hoc de censoribus addiderit Velleius, illud animadversione dignum est, quod Acerranis a censoribus civitatem datam dicit: hoc enim non censorum, ac ne senatus quidem, sed solius populi jus erat. Livius xxxviii. 36. Si præpositio a non ab alio quodam in hunc locum venit, parum adcurate loquutus est. Duk.

CAP. XVIII. § 1 *M. Claudio Marcello, T. Valerio consulibus*] Nusquam alias 'Titi' prænomen in gente Valeria comperi. Quare assentior Diodoro lib. xvii. p. 601. et Cassiodoro, qui hunc consulem 'C. Valerium' vocant. *Sigon*. Prioris consulis prænomen omittitur in Lov. 2. secundum vero omnes codd. mei *T. Valerium* vocant; nisi quod, se *C. Valerio* in cod. suo reperisse, Klockius monuerit. Ita autem emendanti Sigonio adsentitur etiam Pighius in Ann. ad a. ccccxxii. p. 333. Præterea *T. Valerio L. consulibus* Voss. 2. et Lov. 2. Ceterum *humani fraude*, pro *humana*, in verbis præcedd. habet Voss. 2.

§ 2 *Flaccum Potitumque varie in annalibus cognomen consulis invenio*] *Putitumque* Flor. *Petitumque* Gaertn. *Poticumque* Hav. Sed *Potitus* Valeriorum cognomen est. Tum in *manibus* Leid. 2. et Lov. 1. Deinde *consulum* Leid. 2. et Gaertn. *consulibus* Harl. 2. et editi ante Froben. qui a. 1531. recte *consulis* reposuit. Errorem inde ortam esse patet, quod indocti librarii notam, qua vox *consulis* perscripta erat, explicare non potuerint. Vide ad x. 10. § 2.

Illud percelim, proditum falso esse] *Percelim illud* Voss. 2. *illud par vellim*, et *velim* a m. sec. Lov. 2. Insuper *false esse* Harl. 1. Paulo ante *referre*, pro *refert*, edd. Rom. 1472. et Parm.

Venenis absumptos, quorum mors infu-

mem annum pestilentia fecerit] *Veneris* Gaertn. *veneras* Voss. 2. et Lov. 3. Tum *absuntum* Klockian. *assuntos* Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. et fragm. Hav. sed in duobus posterioribus recte manus altera *absuntos* restituit. Ita sæpissime in Mss. errari, videbimus ad ix. 17. § 11. Deinde *quorum* primo omissum erat in Flor. mox vero alia manu adscriptum est. Tandem *fecit* Port. a m. sec. et fragm. Hav. Vide ad xl. 14. § 10.

§ 3 *Ne cui auctorum fidem abrogerim, exponenda est*] *Nec cui auct. fidem* Gaertn. repetita in fine primæ vocis litera, quæ sequentis erat initialis. Vide ad iv. 57. § 11. *Ne auctorem fidem* Leid. 2. Sed de τοῖς ‘ne cui,’ ‘ne cuius’ vide ad ii. 37. c. 7. *ne cui fidem auctorum* Port. et Hav. *ne cui auctorum abrogaverim fidem* Harl. 2. et edd. vett. usque ad Froben. 1535. Deinde *abrogaverit* Voss. 2. et Lov. 3. *abrogaverint* Leid. 1. Tandem *ea ponenda est* Voss. 2. ex continua litterarum *a* et *x* commutatione. Vide ad xl. 59. § 8. ‘Exponere’ est narrare, referre. Vide ad vii. 31. § 8.

§ 4 *Eodemque ferme omnes eventum morerentur*] *Eodem ferme* Harl. 2. *eodemque ferme* Lov. 3. *eodemque ferme adventum morerentur* Hav. *morerentur* Gaertn.

Ancilla quædam ad Q. Fabium Maximum] Nisi κατὰ πρόληψιν hæc accipiamus, non video, ut hoc excusandum. Nam hic Fabius ‘Maximi’ nomen ad finem libri noni acquisivit, vicesimo septimo post hunc anno. Fieri autem potest, ut a sciolo aliquo adjectum fuerit. Certe Valerius Max. ii. 2. [7.] ex. 8. ubi Papirii dictatoris meminit, Q. Fabium hunc *Rutilianum* vocat, non *Maximum*: quamquam alibi hoc in eo auctore neglectum, sed errore codicum, ut puto, qui nusquam nobis non facessunt negotium. *Glar*. Adhuc ‘Maximus’ non dicebatur. Nam post in censura id cognomen invenit. [‘Et hoc Glareanus annotavit.’] Sigon. *Ad Fabium Maximum*,

omisso prænomine, Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. Port. et Hearnii Oxon. B. at *Q. Fabium Maximum* Harl. 1. atq; *Fabium Maximum* Flor. et Leid. 1. in quorum priori alia manus interpolavit *adit Q. Fabium Maximum*. Ferre non potuerunt indocti scribæ, Livium, ut sæpe facere amavit, *ad pro apud* posuisse; coherere enim *ad Q. Fabium Maximum professus est*. Vide ad vii. 7. § 4. *Ad Q. Maximum Fabium* Lov. 3. Interdum, etiam ubi prænomina non omittuntur, cognomina nominibus gentis præponi, docuit Cortius ad Sallust. Jug. c. 27. § 4, et, quem laudavit eo loco, Duker. ad Flor. ii. 2. § 11. Hic tamen vulgatum malo, tum quod omnes reliqui codd. in receptum vocabulorum ordinem conspirent, tum quod Livium ita alibi locutum esse non observarim. Quin et hinc suspicio oriri posset, quod jam Glareano visum est, vocem *Maximum* esse a mala manu. Quum tamen eam omnes scripti agnoscant, et satis commode per prolepsin locus accipi possit, nihil muto. De prolepsi autem Livii, qua Fabio adhuc tantum ædili curuli ‘Maximi’ cognomen tribuit, vide ad i. 34. § 10. Ceterum ‘Maximi’ cognomen ei etiam tribuitur in consulatu secundo ab auctoribus Fastor. Capit. ad a. CDXLIII. quum tamen Livius auctor sit, eum id demum accepisse in censura lib. ix. cap. ult. Censuram autem fasti Capit. conferunt in a. CDXLIX.

Fides sibi data esset, haud futurum noxæ indicium] *Fides data esset*, omisso pronomine, Hav. *sibi fides data esset*, eodem transposito, Voss. 2. Lov. 2. 3. Harl. 2. et edd. ante Froben. a. 1535. *fides sibi data est* Leid. 1. Deinde *haud futuræ noxæ ind.* Gaertn. De origine hujus mendi vide ad vi. 3. § 8. *Haud futurum rane ind.* Lov. 2. *haud futurum ind.* Lov. 4. *haud futurum noxæ indictum* Leid. 1.

§ 5 *Fabius confestim rem ad consules, consules ad senatum referunt*] *Conf. ad*

cons., et cons. ad sen. Lov. 1. *conf. rem ad cons., et cons. ad sen.* Voss. 1. Port. et Hav. *conf. rem ad cons. et ad sen.* Leid. 1. *confest. res ad cons., et cons. ad sen.* Leid. 2.

Consensuque ordinis fides indici data [Ordinum Lov. 2. Male. Intelligitur enim senatus, cujus modo mentio facta est. Livius iv. 2. 'In eadem civitate tribunos plebis et Patres esse: aut hunc ordinem, aut illum magistratum tollendum esse.' Cic. pro Cluent. c. 37. 'Fiducianus cujus erat ordinis? Senatorii.' c. 55. 'Equites ordini senatorio dignitate proximos, concordia conjunctissimos esse cupiunt.' pro Flacc. c. 18. 'Princeps legationis Lysanias adeptus est ordinem senatorium.' Ad Fam. i. 2. 'Maximeque visi sumus senatum commemoratione tuæ voluntatis erga illum ordinem commovere.' Tacit. Hist. ii. 86. 'Senatorium ordinem recipiaverat.' In Vit. Agric. cap. 4. 'Pater Julius Græcinus senatorii ordinis.' Simpliciter autem 'ordo' pro senatu est apud Suet. in Cæs. c. 14. 'Obtinuissetque adeo, nisi labantem ordinem confirmasset M. Catonis oratio.' 'Amplissimus ordo' apud eundem sæpius vocatur. Vide Buchner. ad Plinii Epist. x. 3. et ita Livius iv. 26. 'Si adversus consensum amplissimi ordinis ultra tendant.' Vox *fides* deficit in Leid. 1.

§ 6 *Fraude civitatem premi, matronasque ea venena coquere* [Civitas premi Harl. 2. *civitates premi* Voss. 2. et Lov. 3. Tum *matronasque eas venena* Port. a m. pr. et Hav. Deinde *venena quoquere* Voss. 2. et Leid. 2. Vide ad ix. 2. § 15. et mox § seq.

Si sequi extemplo velint, manifesto deprehendi posse [Si qui ext. velint Flor. omissa priori vocis *sequi* syllaba, quæ intercidisse videtur ob similitudinem vocis præced. Si ipsi extemplo velint sequi Lov. 2. si sequi extemplo velint Port. a m. pr. Vide ad xxxiv. 33. § 8. et hoc cap. § 10. Præterea ma-

nifeste Lov. 2. Deinde deprehendi posse Port. Vide ad ii. 29. § 4. mox ad § 8. et § 10. et ad ix. 36. § 5.

§ 7 *Coquentes quasdam medicamenta, et recondita alia invenerunt* [Lego conditanea: quid enim est 'coquere recondita?' T. Faber. Quoquentes Voss. 2. vide modo ad § præc. Coquentis Flor. Leid. 1. et Klockian. hinc *coquæretis* factum in Lov. 3. Tum *quasdam medicamenta* Voss. 2. Lov. 2. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *quasdam menta et recondita vitalia invenerunt* Flor. a m. pr. in quo manus sec. vocalæ et ac duabus prioribus literis vocis seq. adscripsit notas indices aliquid delendum esse; ut legi voluerit *menta conditu vitalia*. Unde suspicio oriri posset, legendum esse *coquentes quasdam medicamenta conditave alia, vel reconditave alia, invenerunt*. Malim tamen nihil mutari. Non enim, ut Faber fecit, jungendum *coquentes recondita*; sed vel cæcus videre potest, sensum Livii esse, consules indicem secutos invenisse matronas quasdam medicamenta coquentes, eosdem etiam consules invenisse alia medicamenta jam recondita. Hanc sententiam deprehendit quoque Doujatius, et receptam lectionem adversus Fabrum defendit. Paulo ante *Sequēti indicem* Klockian. Sed id depravatum est ex *Sequenti. Secuti indicem* Lov. 3. Vide ad v. 26. § 6.

§ 8 *Et viginti matronis* [Vid. Lectt. Varr.] Recte et ad viginti matronis magnus Gronov. emendavit, et in contextum recepit: præter codd. enim, quos memoravit, ita præferunt Port. Lov. 4. Harl. 1. Klockian. Hav. fragm. Hav. a m. pr. et apud Hearnium Oxon. L. 2. B. et N. Proxime accedunt Leid. duo, et Lov. 1. in quibus et a viginti matronis. Quod autem ad edd. adinet, earum antiquissimæ præpositionem ad non agnoscunt, quam demum invenio in Ald. Colon. 1525. Cervic. Froben. 1531.

indeque in omnibus usque ad Francof. 1578. quæ operarum, ut videtur, errore dedit *et ab viginti matronis*. Hanc autem scripturam servarunt reliquæ usque ad ultimam Gruteri, quæ iterum τὸ *ab* expunxit. De ipsa locutione vide ad x. 17. § 8. et quæ Grævius ad loc. laud. Suetonii notavit.

Apud quas prehensa erant, per viatorem aditis] Τὸ *quas* exsulat ab Hav. *depressa erant* est in Lov. 3. Vide ad § 6. *Depressi erant* Port. *depreheni erant* Hav. Deinde *per lictorem* fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. in margine; quod indicat lectionem hanc ex glossemate natam esse. Ut enim aliis magistratibus, ita etiam consularibus 'viatores' adparnerunt. Gellius iv. 10. 'Cæsar consul viatorem vocavit, eumque, quum finem non faceret, prehendi loquentem et in carcerem duci jussit.' 'Viator consularis' memoratur in lapide apud Gruter. p. DCXXVII. num. 2. Eorum autem munus erat, adire, quos magistratus conventos volebant. Supra vi. 15. 'Viatores ad M. Manlium misit; qui, dictatoris jussu vocatus, agmine ingenti ad tribunal venit.'

Duæ ex iis, Cornelia ac Servilia] Quidam *Sergia* pro *Servilia* substituerunt: quod si absque fide vetusti exemplaris fecerunt, haud parvam injuriam in gentem Sergiam commiserunt. *Glar.* Aldus est, qui *Sergia*, pro *Servilia*, substituit. Si autem Glareano codd. scripti ad manus fuissent, facile nosse potuisset, id absque fide vetusti exemplaris non factum, adeoque nullam *Sergię* genti injuriam inlatam esse. Nam, si solum Harl. 2. excipiamus, omnes, quibus usus sum, codd. constanter huic lectioni favent: ita tamen, ut *Corneliam et Sergiam* legant Voss. 2. et Lov. 3. *Cornelia et Sergia* Leid. 2. Port. Gaertn. et Hav. Mox *patricia utraque gentis*, pro *patriciæ*, fragm. Hav. a m. pr. *patricia utraque*, τῇ

Delph. et Var. Clas.

gentis omisso, Lov. 4.

Ea medicamenta salubria esse] *Salutaria* esse Lov. 4. Sed et hoc interpretis expositioni debetur. 'Saluber,' quam vocem reliqui scripti tuentur, Livio frequens est. Lib. i. c. 42. 'Inspec-tum vulnus absterse cruore: omnia salubria esse.' II. 3. 'Leges rem surdam, inexorabilem esse, salubriorem melioremque inopi, quam potenti.' III. 8. 'Defuncta morbis corpora salubriora esse incipere.' VII. 38. 'Jamtum minime salubris militari disciplinæ Capua.'

Ut se falsum commentatam arguerent] Antiqui codd. *commentam* habent, non *commentatam*. Gelen. Idem *commentam* in *commentatam* mutarunt, ubi de ancilla indice loquitur. Sed res est non magni momenti. *Glar.* Falso Port. Gaertn. et Hav. Tum *commentum* est in edd. antiqq. quod servat Lov. 4. Ejus loco *commentatas* substituit Aldus, consentientibus Voss. 1. Leid. 2. Lov. 2. in marg. fragm. Hav. Hav. et Hearnii Oxon. N. Sed *commentatum* præferunt Voss. 2. et Lov. 3. *commentas* Lov. 1. quasi se referendum foret ad *Corneliam* et *Sergiam*. Sed recte Gelenius *commentam* substituit. Et ita erat in Flor. Port. Klockian. et Harl. 2. quam proxime autem accedunt Leid. 1. et Gaertn. quorum prior *commenta*, alter *commentans* exhibent. Deinde *argenti*, pro *arguerent*, Flor. *argueret* fragm. Hav. Paulo ante a *confutante* indice Port. Gaertn. et Lov. 4. a *confutante* indice Lov. 3. et Hav. Insuper *videre* jussit Gaertn. Sed solent passim verba 'videre' et 'bibere' in scriptis commutari. Vide Burm. ad Nemes. Cyneg. vs. 68. Voces ab *confutante*, &c. *arguerent* desiderantur in Harl. 1.

§ 9 *Quum, submoto populo, in conspectu omnium rem ad ceteras retulissent]* Tum *summoto* Voss. 2. et Lov. 3. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa finem. Tum *populo jussu omnium* Gaertn. *populo in conspectum omnium*

Livius.

24 F

Flor. Leid. 1. Harl. 1. Port. et fragm. Hav. quod ob codicum integerrimorum auctoritatem spernere non audeo. Eadem enim forma dictum esse potuit, qua 'esse in potestatem:' de quo vide ad II. 14. § 4. Similia alia dabunt Burm. ad Phædri Fab. v. 1. 15. et viri docti quos ibi laudavit. Deinde ad ceteras retulisset Lov. 3. ad ceteras contulisset Gaertn. Male. 'Referre ad aliquem' est alicui deliberandum proponere, sententiam aliquis exquirere. Vide ad XXI. 6. § 5. Paulo ante *τὸ sumto* non adparet in Leid. 2. Supra II. 4. 'Quod spatium ad vehicula comportanda a consulibus sumsissent.'

Epoto medicamento, suamet ipsæ fraude omnes interierunt] *Epoto medicato* Lov. 1. Hinc *sua et ipsæ fraude* Voss. 2. et Lov. 3. Paulo ante *abnuentibus illis*, omissa media vocula, Lov. 2. *abnuentibus etiam illis* Gaertn.

§ 10 *Comprehensæ extemplo earum comites*] *Comprehensæ* Lov. 3. et Port. Vide modo ad § 6. Tum *exemplo* Leid. 1. Vide ad eundem § 6.

Ad centum septuaginta damnatæ] *Ad LCXXX. damnatæ* Klockian. Ne tamen hujus vestigia secutus emendes *centum octuaginta*. In numerum enim, quem habet vulgata lectio, conspirat etiam Valer. Max. II. 5. ex. 3. 'Unius ancillæ indicio protractæ, pars capitali judicio damnatæ, centum septuaginta numerum expleverunt.' Quin etiam Orosius, licet in centenario dissentiat, minorem tamen ei sub junctum servat III. 10. 'Tanta autem multitudo fuit matronarum, in his facinoribus consciarum, ut trecentæ septuaginta damnatæ ex illis simul fuisse referantur.'

§ 11 *Neque de beneficiis ante eam diem Romæ quæsitus est*] *Nec de ven.* Lov. 3. *Neque beneficiis* Gaertn. *Neque beneficiis* Harl. 1. sollemni literarum *B* et *V* commutatione. Vide Burmann, ad Suet. Calig. c. 3. Plura

alia hujus erroris exempla conlegi ad Livii v. 24. § 5. *Neque de beneficiis* Leid. 1. et Lov. 1. *Neque de beneficiis* ed. Medioli. 1480. Tum ante *Romæ quæsitus est*, omissis duabus vocibus, Port. Mox *prodigii eo loco res habita* Gaertn. *prodigii ea res loco habita est*, addita ultima voce, Leid. 2.

Quam consceleratis, similis visa] *Consceleratis* Gaertn. *sceleratis* Lov. 4. et Hearnii Oxon. C. Male. Supra II. 37. 'Se ut consceleratos contaminatosque ab ludis abactos esse:' ubi alia vide. Tum *similis magis magis visa* Leid. 2.

§ 12 *Itaque, memoria ex annulibus repetita*] *Letique memoria* Voss. 2. et Lov. 3. Deinde *ex ann. reperta* fragm. Hav. a m. pr. Supra VII. 3. 'Repetitum ex seniorum memoria dicitur, pestilentiam quondam clavo ab dictatore fixo sedatam.' Simili lapsu 'repetit' et 'reperit' commutari, docuerunt viri docti ad Curtii VI. 4. § 10. et Livinei. ad Prop. El. III. 22. 17.

In secessionibus quondam plebis clavum ab dictatore fixum] Libro septimo non ita longe ab initio c. 3. de fixo caussa sedandæ pestis clavo mentio est: at de secessione plebis nulla prorsus; quamquam hujusmodi apud Livium multa. *Glar.* Hac de re ante nihil Livius. Secessit primum plebs in montem sacrum; ejus sedandæ caussa dictator M. Valerius creatus est; iterum in Aventinum, per consules reducta est. Denique secessit exercitus; per M. Valerium Corvum dictatorem res composita est. Livius II. III. et VII. Nusquam autem clavi figendi mentio facta est. ['Hæc rursus ex Glareani annotationibus habet.'] *Sigon.* Falsum est, quum primum plebs in sacrum montem secessisset, motus ejus sedandi caussa M. Valerium dictatorem creatum esse. Nam M. Valerius, sive, ut melius vocandum docuerunt Sigonius et alii, M'. Valerius dictatura se abdi-

carat, antequam plebs in montem sacrum secederet; quæ, misso legato Agrippa Menenio, concessisque tribus plebis, in urbem reducta est. Ceterum præpositio in deficit in Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. Port. Hav. et Hearnii Oxon. N. B. et C. quod eodem modo dictum esse posset, quo 'Lndis' II. 36. § 1. id est, tempore secessionum plebis. Sed pro hac præpositione *i*. est in Harl. 1. I^o. in Lov. 2. *l*. in Voss. 2. et Lov. 3. *lege* in Gaertn. et fragm. Hav. At nihil mutandum puto, omnisque lectionum varietas nata videtur ex vocibus continua serie et per compendium hoc modo scriptis *isecessionibus*, quod indocti librarii adsecuti non sunt. Præterea *successionibus* Lov. 3. quo eodem errore *secessus* et *successus* confunduntur II. 50. § 3. Deinde *quendam* Leid. 2. *quemdam* Flor. Tum a dictatore *fixum* Lov. 4. et Gaertn. *ab dictatore est fixum* Port. et Hav. Mox *alienantesque*, pro *alienatasque*, Lov. 2. Sed *alienatas discordia mentes* inuolantur quæ notantur ad III. 48. § 1.

Compotes sui fecisse, dictatorem clavi figendi causa creari placuit] *Computes* Flor. *computes* Leid. 1. Hinc *clava figendi causa* Gaertn. *clavi figendi causa* Lov. 3. Sed, in commutandis verbis 'figere' et 'figere' errasse librarios, vidimus ad VII. 39. § 3. Tum *creari potuit* Lov. 1.

§ 13 *Creatus Cn. Quinctilius*] *M. Quinctilius* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. Port. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. B. L. 2. C. et N. (quorum posterior tamen in margine præfert *Gn. Quinctilius*,) qui error in membranis frequens occurrit. Vide ad VII. 12. § 1. *C. Quinctilius* Lov. 2. quæ lectio sive *G. Quinctilius* etiam superest in quibusdam edd. Vide ad VIII. 3. § 3. *Cum Quinctilius* Lov. 3. quomodo et alibi peccarunt scribæ. Vide ad VII. 16. § 3. IX. 46. § 1. et X. 26. § 15. *An Quinctilius* Klockian. Sed reliqui recte prænomen *Cn.* servarunt,

quod passim librarii, tamquam minus sibi cognitum, vitare soliti sunt. *Cn. Quinctius* Lov. 4. eodem errore quo *Servilius* abibat in *Servius* VI. 19. § 2.

Magistratu se abdicarunt] Ita constanter editi. At ex scriptis lectionem illam tantum tuentur Lov. 4. et Harl. 2. Reliqui præferunt *abdica-verunt*. Alibi sæpe Livius hujusmodi contractionibus in perfectis delectatus est. Vide ad XXI. 44. § 7. Non raro tamen etiam eadem tempora sine contractione protulit. Vide ad XXIX. 37. § 1. Tutius itaque est, ut in his sequamur codicum auctoritatem, et hoc loco *abdica-verunt* recipiamus.

CAP. XIX. § 1 *Creati consules L. Papirius Crassus iterum*] Prænomen Papirii deest in Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. et fragm. Hav. Ceterum ante hos consules par consulum ex sententia Dodwelli interiisse, quos Pighius ante consules c. 17. § 5. memoratos inserendos censebat, jam monitum est ad d. loc. Livii.

L. Plautius Venox] *Venno* scribendum est ex secundo hujus consulatu Capitolino. Nam qui *Venox* est dictus, is et *Caii* prænomen tulit, et multis post annis in censura illud cognomen invenit: sunt autem cognomina duo *Venno* et *Venox*, utrumque Plantiorum: verum librariorum incuria alterum prope ex hominum memoria evulsum est, et a scriptoribus Capit. modo restitutum. *Sigon. Venox* in omnibus scriptis meis superest, nisi quod *Venox* sit in Lov. 3. 4. et Hav. cognomen vero omittatur in Klockian. *Venno* tamen probat etiam Pighius in *Annal.* ad a. CDXXXIII. p. 334. Ceterum, quod Sigonius addat *Venno* ex secundo Plantii consulatu Capit. scribendum esse, vereor ne in eo errarit. In *Fast. Capit.* enim a. CDXXXV. memoratur *L. PLAUTIVS. L. F. L. N. VENNO.* sed iterati consulatus nota adscripta non est; quam etiam omisit Livius IX. 20. Id

Jac. Perizon. permovit, ut codici suo adscriberet, Plautii cognomen *Venno* probari non ex ipsius secundo consulatu Capit. sed ex consulatu Capit. filii ejus. Utrum tamen filius ejus fuerit, admodum dubito. Ea enim ratione inter consulatum patris et filii tantum duodecim anni interfuisent, quod spatium nimis exiguum esse videtur. Sed nihil definio.

Legati ex Volscis Sidicini et Lucani] Pro *Sidicini* quidam restituerunt *Frabaterni*: et sane in vetustioribus exemplaribus ita legitur: et Plin. III. 5. in agro Falerno 'Frabaternos' ponit 'veteres ac novos.' Sed illud *Lucani* magis torquet lectorem. Paulo ante enim c. 17. una cum Samnitibus contra Alexandrum depugnaverunt, nec interea uspiam de inimicitia eorum mentio. Denique quinto post anno 'Lucani' (inquit Livius c. 25.) 'atque Appuli, quibus gentibus nihil ad eam diem cum Romano populo fuerat, in fidem venerunt.' Id si verum est, haud dubie pro *Lucanis* alius populus, qui in Volscis, aut circa Volscos habitavit, substituendus. At, qui substitui debeat, nihil definio. Certe *Lucani* hic non convenit. *Glar.* Vox *Lucani* mendum habet. ['Et hæc ex Glareano notat nulla ejus mentione.'] Neque enim *Lucani* aut Volsci sunt, aut Volscis vicini, neque ita per se invalidi, ut a Samnitibus quicquam timere possent, quibus paullo ante erant amici: præsertim vero cum dicat haud ita multo post c. 25. 'Lucani atque Apuli, quibus gentibus nihil ad eam diem cum populo Romano fuerat, in fidem venerunt.' *Sigon.* Tà ex *Volscis* in Msto primum ab alio adjecta sunt. Mendum autem est in voce *Lucani*. Nullam tamen Glareanus et Sigonius, quam substituunt, invenere: alii legunt *Cluviani*, alii *Lavicani*. Ego transpositionem literarum hic animadverto, et legendum puto vel *Nolani*, pro *Lucani*, vel *Caleni*. Poly-

bins certe III. 91. nominat *Calenos*, *Teanitas*, *Daunios* et *Nolanos*, ut *Campaniæ* mediterranea incolentes. *Caleni* etiam memorantur X. 20. *Klock.* Vox ultima mendosa *Sigonio* videtur. Neque enim *Lucanos* ex *Volscis* esse, aut *Volscis* vicinos; neque ita per se invalidos, ut a Samnitibus quicquam timere possent. Errat componendo quæ dividenda sunt. *Livius* ait, legatos *Lucanos* venisse *Romam*, et ex *Volscis* *Frabaternos*: non simul ex *Volscis* et *Frabaternos* et *Lucanos*. *Fortunæ* autem gentium parvis momentis mutantur, et modo invalidi sunt, qui paullo ante formidabiles. Quod autem non multo post ait *Livius*, cum *Appulis* eos in fidem venisse, quibus gentibus nihil ad eam diem cum populo Romano fuerit; id quidem confirmat hujus loci scripturam. Accepto enim beneficio per legatos in Samnium a Romanis missos hanc gratiam retulerunt. Nec celabo lectorem, si cui forte id magis placeat, *Albertum Rubenium* conjecisse *Polusciani*, quum Πολυσκανῶν χάριτι in *Volscis* commemoret *Dionysius* lib. VIII. p. 509. *Cluverius Ital. Antiq.* III. 8. p. 1046. suspicatur *Frabaterni* et *Arcani*. J. F. Gron. *Sidicini* et *Lucani* Harl. 2. *Hearnii* Oxon. L. 1. et edd. antiqq. pro quo *Frabaterni* et *Lucani* receperunt *Mediol.* 1495. et 1505. idem in marginem rejecit *Ascens.* 1513. et 1516. *Frabaterni* et *Lucani* emendavit *Aldus*. Et ita præferunt alii scripti, nisi quod ex *Volscis* *Fabiteri* et *Lucani* sit in *Lov.* 2. et 3. ex *Volscis* *Fabaterni* et *Lucani* in *Gaertn.* ex *Volscis* et *Frabaterni* et *Lucani* in *fragm. Hav.* ex *Volscis* *Frabaternis* et *Lucanis* in *Voss.* 2. An itaque *Livius* dedit *legati ex Volscis* *Frabaternis* et *Lucani*? De 'Frabateria,' cujus incolæ *Frabaterni* dicti sunt, vide *Cluver. Ital. Antiq.* III. 8. p. 1038.

Orantes, ut in fidem reciperentur] *Acciperentur* Harl. 2. et edd. ante *Al-*

dum, qui primus *reciperentur* substituit. Id autem tuentur reliqui omnes codd. Supra c. 4. 'Sidicinos in fidem receptos, Campanos ab se ad nos descisse audierunt.' Alibi etiam sæpe 'recipere' pro simplici capere vel accipere apud Livium occurrit. xxiii. 48. 'Hoc conloquium abstulit spem Hannibali per proditionem recipiendæ Nolæ.' xxxviii. 23. 'Amynandrum Athamania expulerat, et urbes aliquot receperat:' quibus locis plura notantur.

§ 2 *Fideliter atque obedienter futuros*] *Adque obedienter* Flor. eodem errore quo *at* et *ad* passim in libris manu exaratis confunduntur. Vide ad vi. 24. § 8. *Ac obedienter* Voss. 2. et Lov. 3. Sed vide ad x. 36. § 17. *Atque obedienter* Harl. 1. ut adverbium et adjectivum hic per copulam jungantur, ut ii. 30. 'Effusi et contemtim pugnam iniere.' Vide ad iii. 50. § 6. Sed reliqui codd. nihil mutandum evincunt. Paullo ante ab *Samnitium* armis Lov. 1. Port. Gaetrn. et Hav. Præterea *se pro imperio* Lov. 4.

§ 3 *Missi tum ab senatu legati, denunciatumque Samnitibus*] Tunc ab *senatu* fragm. Hav. a m. pr. Vide ad ii. 12. § 15. *Tum a senatu* Leid. 2. et Lov. 1. Deinde *denunciatum* quoque Voss. 2. Lov. 3. et fragm. Hav. a m. pr. eodem errore quo *hodie quoque*, pro *hodieque*, similiaque hujus generis sæpe data sunt a librariis. Vide ad v. 27. § 1. *Denunciatum Samnitibus*, omisa copulante particula *que*, Port. Hav. fragm. Hav. a m. sec. et Hearnii Oxon. N. et B. ut construendum foret 'missi denunciatum.' De hoc usu supini vide ad xxii. 21. § 3. Integerrimi tamen codd. in vulgatum conspirant: quare nihil mutandum arbitror. Quemadmodum autem hic verbum impersonale 'denunciatum' jungitur personali 'missi,' ita et infra factum hoc cap. 'Pauci in turba fugæ extremæ, quum in castra iuerent, cæsi; pri-

misque tenebris Privernum inde petitum.'

Eorum populorum finibus vim abstinerent] Ita edidit Jac. Gronovius, eumque secutus Clericus, qui tamen ante omnia se operam daturum promiserat, ut Livius ad J. F. Gronovii mentem quam adcuratissime ederet, idque non infelicitè a se præstitum jactavit. Omnes priores, non modo typis exarati, sed et Mss. plerique, præferunt *ut eorum*, nisi quod *ut* etiam a m. pr. desit in fragm. Hav. Voculam igitur perperam ejectam in pristinum locum restitui. Deinde dictio *populorum* omisa erat in Port. et Hav.

Non tam quia pacem volebant Samnites, quam quia nondum parati erant] *Quod pacem volebant* Lovel. 4. Alibi sæpe τῷ quod subjungitur quia, vel contra τῷ quia vox quod. Vide ad xxxix. 41. § 2. Hic tamen nihil mutandum puto ob reliquorum librorum dissensum. Passim autem τὰ quod et quia a scribis confunduntur. Vide ad lib. xxxviii. 36. § 4. Præterea quia non parati erant Port.

§ 4 *Eodem anno Privernas bellum initum*] *Privernans bellum* edd. Rom. 1472. et Parm. *Privernum* Lov. 2. Male. Vide hoc lib. ad c. 1. § 3. *Prevernas* Voss. 2. et Gaetrn. Tum vocabulum *bellum* deficit in Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. Harl. 1. et Gaetrn. Deinde *initium* Flor. et Harl. 1.

Dux etiam Fundanus fuit, Vitruvius Vaccus] Pal. primo vocatur *Viturius Vacius*. Pal. 2. *Victurbius Bacchus*. Pal. 3. *Autubrius Vacius*: alias *Viturbius*. Gebh. *Dux etiam fuit Fundanis* Hav. Reliqui scripti eam vocum trajectionem probant, sed *Fundanus* servant, quorum fidem secutus sum. Ceterum utrumque nomen ducis varie proferunt libri scripti. Et quidem prius effertur vel *Victubrius*, vel *Victurbius*, vel *Vitubrius*, vel *Nitubrius*, vel *Vitrubius*; posterius *Bacius*, *Baccus*, *Bucchus*, *Bactus*, *Bachus*, *Va-*

cius, Vaccus. Apud P. Victor. de Region. Urb. in reg. x. Palatio memorantur 'Prata Bacchii, ubi fuerunt ædes Vitruvii Fundani.' Pierius autem ad Virg. Ecl. III. vs. 90. testatur, ubi hoc loco in vulgatis codd. scriptum est *Vitrubius Bacchus*, in vetusto codice *Vaccus* per *v* digammon haberi, et inferius *Vacci prata*. Quum autem addat, ab Adamantio observatum esse, frequentissime veteres dixisse 'Favium' pro 'Fabio,' in ea opinione fuisse videtur, legendum esse *Vitrubius Baccus*: in quam lectionem consentiunt etiam optimi codd. Flor. Voss. 1. Harl. 1. Lov. 1. et Klockian. neque longe abit Leid. 1. qui habet, transpositis literis, *Vitubrius Baccus*. In scriptis passim obviam esse literarum *B* et *V* commutationem, vidimus ad v. 24. § 5. Quum autem *Vitruvius*, non *Vitrubius*, scribendum esse hodie constet, adeoque optimos codd. immo omnes, quos consului, perperam in ea voce *b* pro *v* dedisse, eo animus inclinatur, ut credam idem etiam in voce seq. commissum, ac scribendum esse *Vaccus*, quoniam optimi libri mox in *Vacci pratis* literam *V* servant. De eo tamen cum quoquam serram ducere nolim. Mox alio vocabulorum ordine non solum domi Leid. 2. et Lov. 1.

Ædes fuere in Palatio ejus, quæ Vacci prata] Hinc Cicero pro Domo c. 38. 'In Vacci pratis domus fuit M. Vacci, quæ publicata est et eversa.' Sigon. Donjatius legendum conjicit *ædes fuere in Palatio; ejusque Vacci prata*. Addit duas rationes; primam quod constructio hæc, sive ordo verborum, *ædes fuere in Palatio ejus*, hand satis adrideret; secundam quod *ejus* has ædes fuisse satis ex ante et post dictis intelligatur. Ego nihil mutandum puto. Hoc enim argumento Livius probat, eum clarum Romæ exstitisse, quod etiam ædes *ejus* in Palatio fuerint. In lectione vero, quam Doujatius repositam voluit,

magis, quam in vulgata, τὸ *ejus* abesse potuit: quum nemo hæc legens dubitaturus sit, utrum *Vacci prata* ab *ejus Vacci*, an ab alterius cognominis nomine adpellata sint. Præterea haud delicati palati esse debet, cui hæc orationis compositio placebit: *ædes fuere in Palatio, ejusque Vacci prata adpellata*. Saltem dedisset *ædes fuere in Palatio, ejus quæ Vacci prata adpellata*. Sed, ut dixi, vulgatum præfero. Præterea qui *Vacci prata* Gaertn. qua *Vacri prata* fragm. Hav. a m. pr. in quo a m. sec. quæ emendabatur: quæ *Bacchi prata* Lov. 2. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm. quæ *Bacci prata* Port. quæ *racet prata* Voss. 2. quæ *Vacti prata* Leid. 1. et Lov. 1. quæ *Vacti pasta* Klockian. Reliqui recte quæ *Vacci prata*. Vide modo ad verba præcedd.

Diruto ædificio publicatoque solo, adpellata] Pall. duo *disrupto*. Pal. 2. *dirupto*. Gebh. *Dirupto* Voss. 1. Lov. 1. Port. et Hav. Vide ad IX. 45. § 17. *Disrupto* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. et fragm. Hav. *disruto* Harl. 1. *dirutæ* Lov. 4. Præterea *adpellata* Leid. 1. sed literam ultimam *a* intercepta prima vocis seq. Vide ad XXXIII. 8. § 9. *Adpellatæ* Hearnii Oxoniensis L. 2. quasi vero quæ *adpellata* potius cum τῇ *ædes*, quam cum τοῖς *Vacci prata* convenire deberent. Aliter locutus est II. 13. 'Agrum dono dedere, quæ postea sunt Mucia prata adpellata.' III. 26. 'Quatuor jugerum colebat agrum, quæ prata Quinctia vocantur.' Incertus etiam hæsisse videri potest librarius Lov. 2. ideoque dedisse *adpellantur*.

§ 5 *Adversus hunc, vastantem effuse Setinum Norbanumque et Coranum agrum*] *Devastantem* Lov. 2. invitis aliis omnibus. Deinde *Seccin* Lov. 1. *Secinum* Lov. 2. *Seccinium* Leid. 2. *Sicinum* Port. *Siccinum* Hav. *Sentinum* Voss. 2. *tinum* Harl. 1. ubi prima syllaba intercepta est ab ultima vocis præced. Vide ad v. 19. § 10. Tum

Norbanum, omissa vocula que, ed. Parm. 1480. Male. Vide ad II. 31. § 1. *Postea atque Coranum* Lov. 4. et *Corbanum* Port. et Hav. Mox *Papirii* prænomen *L.* deest in Hav. Tandem *castris enim consedit*, pro *castris ejus*, Lov. 3.

§ 6 *Vitruvio nec, ut vallo se teneret*] *Victurbio* Port. et Haverk. *Viterbio* Gaertn. *Vitubrio* Voss. 2. et Lov. 3. *Vitrubio* Leid. 2. Reliqui omnes *Vitrubio*. Vide ad § 4. Insuper *ut nec vallo se teneret* Lov. 3.

Sana constare mens] Vet. lib. *sane*. Sigon. Apage Sigonii et Pal. 2. *sane*. Gebh. Sigonius cum maculoso suo libro *sane*. Putaverat enim *sana esse*, aut *constare* solum dicendum. Ut IX. 9. 'An si sana mens fuisset.' XXXIX. 34. 'Ut non color, non vultus ei constaret.' Seneca Epist. XXII. 'Non animus nobis, non color constat.' Sed vulgatum, quod nusquam non nobis recurrit, firmat Plautus Trinummio II. 4. 53. 'Satin' tu sanus mentis aut animi tui, Qui conditionem hanc repudies?' Ovidius Metam. VIII. 35. 'Vix sua, vix sanæ virgo Niseia compos Mentis erat.' Et Cicero, qui Philipp. II. 28. 'Nec vero te unquam, neque vigilantem, neque in somnis, credo mente posse consistere.' idem in Verr. I. 3. 'Religiones vero cærimoniarumque omnium sacrorum fanorumque violatæ consistere ejus animum sine furore atque amentia non sinunt.' J. F. Gron. *Sane* ex meis etiam Port. Gaertn. et Hav. quod recte viri docti rejecerunt. 'Sanus animus' memoratur hoc lib. c. 27. 'Tumultuque etiam sanos consternante animos decernitur.' ubi vide quæ notantur. Ceterum quemadmodum hoc loco non simpliciter 'mens constare,' sed 'mens sana constare' dicitur, ita etiam aliquis dicitur 'consistere mente quieta' apud Cic. de Divin. I. II. cap. ult. 'Ut numquam liceat quieta mente consistere.' Insuper *constaret*, et mox *suppeteret*,

habent Flor. Voss. 2. et Lov. 3. sed in priori libro utroque loco postremum *t* postea fuit erasum. *Suppeterat* Lov. 2. Port. Hav. et Hearnii Oxonienses B. ac C. Præterea *longius castris*, pro *a castris*, Harl. 1.

§ 7 *Fugam magis retro, quam prælium aut hostem, expectante milite*] *Spectante milite* legi debet. Gelen. *Ut fugam magis* Gaertn. aut *fugam magis* Port. Deinde *hostem spectate milites* Leid. 1. *hostem expectare milicie* Lov. 2. *hostem expectate militiæ* Voss. 2. Lov. 3. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. *hostem expectante milite* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. Harl. duo, Port. Hav. fragm. Hav. a m. sec. et edd. Mediol. 1480. Tarvis. duæ, indeque reliquæ usque ad Froben. qui a. 1535. Gelenii emendationem recepit. Gelenio autem ex scriptis favent Flor. et Lov. 4. et ex edd. antiquioribus, quas vidi, Rom. 1472. et Parm. Sollemne fuit librariis, ut voces *spectare* et *expectare* inter se confundant. Vide ad VI. 33. § 1.

§ 8 *Et ut levi momento*] *Et in levi momento* Lov. 2. *ut et levi momento* Lov. 4. Mox *facilique recepta*, pro *receptu*, Gaertn.

§ 9 *Nec fere quisquam in ipso certamine*] *Nec ferre* Leid. 1. *nec ferret* Harl. 1. *nec ferme* Leid. 2. Lov. 1. et Hav. Vide ad XXXVII. 38. § 5. Mox *in castra reverterent*, pro *ruerent*, fragm. a m. pr. Verum hoc verbum, tantum in perfecto, forma activa apud Livium aliosque efferri solet. Vide ad VI. 29. § 8.

Privernum inde petitus] *Petitum* Voss. 2. et Lov. 3. Mox *vallo deficit* in Voss. 2. Deinde *se tutarentur*, pro *sese*, legunt Voss. 2. Lov. 2. 3. et Gaertn.

A Priverno Plautius, alter consul] Propositionem *A* non agnoscit Oxoniensis L. 1. apud Hearnium: sed vocem *alter* omittit Lov. 4. Mox *prevastatis* est in fragm. Hav. Passim *præ* et *per* in verbis compositis

commutantur. Vide ad ix. 10. § 7. Præterea *prædaque adacta*, pro *abacta*, Gaertn. quomodo et alibi scribæ aberrarunt. Vide quæ notavi ad Sili xi. 14.

In agrum Fundanum exercitum inducit] *Exercitum ducit* Lov. 4. Port. Hav. et Hearnii Oxoniensis C. Sed nihil mutandum. Vide ad xl. 25. § 1. Et solet Livius verbo cum præpositione in composito eandem in regimine addere. Vide ad Præfat. § 11. Hic vero prima syllaba vocis *inducit* intercidit ob similitudinem ductuum literæ finalis vocis præced. Vide ad v. 27. § 6.

§ 10 *Senatus Fundanorum obcurrit*; *negant, se pro Vitruvio sectamque ejus*] *Negavit* fragm. Hav. a m. pr. *negat* Hearnii Oxoniensis B. Displicuit, credo, librariis, vocem *senatus* collectivorum more cum verbo plurali construi; quod tamen apud Livium admodum frequens est. Vide ad iv. 58. § 4. Tum *Victurbio* Port. et Hav. *Victurio* Klockian. *Viturbio* Lov. 3. *Vitrubio* reliqui omnes. Vide ad § 4. Deinde *sectamque ei* Harl. 1.

Quem extra culpam belli esse, ipsum Vitruvium indicasse] Scio illud ix. 34. 'Violentos illos censores, C. Furius et M. Geganium, qui, quid iste magistratus in republica male facere posset, indicarunt.' Hic tamen vereor ne scripserit Livius *judicasse*. Sic enim dicuntur eleganter, qui facto aliquo suo præjudicium de re faciunt, et ex eo aliis dant æstimandi oopiam. Cic. Famil. l. xv. ep. 1. 'Et quod genus hoc militum sit, judicavit vir fortissimus M. Bibulus in Asia, qui, quum ei permississetis, delectum habere noluerit.' Pro Quinctio c. 8. 'Clamabat porro ipse Quinctius, sese idcirco nolle satisfacere, ne videretur judicasse, bona sua ex edicto possessa esse.' Et sic 'statuere' in eadem oratione c. 24. 'Quid si tu ipse, Sex. Nævi, statuisti, bona P. Quinctii ex edicto possessa non esse? opinor,

tuum testimonium, quod in aliena re leve esset, id in tua, quoniam contra te est, gravissimum debet esse. Eministi bona Sex. Alpheni, L. Sulla dictatore vendente: socium tibi in hujus bonis edidisti Quinctium.' Suspicio ita fuisse etiam xxviii. 19. 'Ipsos claudendis portis judicasse Hispanos, quid, ut timerent, meriti essent.' Et apud auctorem de Bello Alexandrino c. 54. 'Secundani veriti, ne soli relinquerentur, atque ex eo, quod sensissent, judicaretur, secuti sunt factum superiorum.' Noster ix. 9. in verbis Postumii: 'Et hoc ipsi etiam Samnites judicaverunt, quibus non satis fuit consules spondere,' &c. Hic autem, ut conjeceram, Helm. et duo Voss. J. F. Gron. *Judicasse* præter codd. Gronovio memoratos præferunt etiam Leid. duo, Lov. 3. Harl. duo, Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et edd. Froben. 1535. eamque secutæ aliæ usque ad Basil. 1555. et Sigoniam primam, ubi iterum *indicasse* receptum est. Potuerunt autem verba 'indicare' et 'judicare' ob literarum similitudinem nullo negotio a minus advertente scriba confundi. Exempla vide ad Epit. Liv. l. lxxiii. Præterea ipse *Vitruvius* indicasset Lov. 1. *Victurbium* Hav. *Viturbium* Voss. 2. Lov. 3. Port. et Gaertn. *Vitrubium* reliqui. Vide ad § 4.

Quum receptaculum fugæ Privernum habuerit, non patriam Fundanos] Hoc recte emendarunt alii, *Fundos* legentes, ut est in vetustioribus codd. Est enim 'Fundanus' denominativum a 'Fundis,' ut 'Faliscus' a 'Faleriis.' Glar. *Receptaculum fugæ privernum habuerit* Gaertn. *Privernum habuerit* fragm. Hav. *Privernum habuit* Port. Vide ad xl. 14. § 10. *Fundanos*, quod recte Glareanus rejecit, superest tamen in Flor. Voss. utroque, Leid. utroque, Lov. 3. Harl. utroque, et fragm. Hav. Vox tota deest in Lov. 4. Alii codd. servant *Fundos*, quod primum comparuit in ed. Mediol.

1505. Inde vero in margine Ascens. 1513. mox in contextu Mogunt. Col. 1525. et deinde in ceteris.

§ 11 *Priverni igitur hostes populi Romani*] *Privernos* Port. et Hav. *Privernates* Lov. 2. Mox *persequendos*, pro *persequendosque*, edd. Rom. 1472. et Parm. Hinc *atque Romanis* fragm. Hav. Tum *fecerint* Lov. 3. *defecerunt* Voss. 2. Harl. 2. et edd. Frobeniana 1535. antiquiores.

Fundanis pacem esse, et animos Romanos] Vet. lib. *Fundis*: quod placet: dixit enim 'Priverni hostes esse.' Sigon. Illud *pacem* nihil est. Lege *Fundanis autem esse et* (sine interpunctione omni) *et gratam*. Prius illud *et* more solenni *παρέλκον* est, et figuram facit. T. Faber. Quamvis 'Priverni' præcesserit, optime tamen *Fundanis* subungere potuit Livius, ut hac varietate orationem distingueret: qua ratione etiam dixit Sallust. in Jug. c. 19. 'Magna pars Gætulorum et Numidia,' non *Numidæ*: ubi vide Cortium. Non male tamen *Fundis* probavit Sigonius. Eam enim lectionem tuentur Voss. duo, Leid. duo, Lov. 2. 3. Klockian. Gaetrn. Hav. fragm. Hav. Hearnii Oxon. N. L. 2. B. et ed. Mediol. 1505. pro quo *Fundisque* legit Port. *pacem* vero, quod nihil esse judicat Faber, superest in omnibus scriptis, nisi quod *parcem* sit in Voss. 1. *parcere* in Leid. 2. Neque video causam, ob quam illud *pacem* rejiciendum sit. Præterea *et anus Romanos* Gaetrn. *et amicos Romanos* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. Port. Hav. et Hearnii Oxon. N. B. ac C. quod probari nequit. Quemadmodum enim 'hostis Romanus' non intelligitur de eo, qui hostilem animum in Romanos gerit, sed de ipsis Romanis, qui alii populo vel homini hostes sunt; vide Gronov. ad l. 26. § 4. ita etiam 'amicus Romanus' non is dicitur, qui amicitiam colit cum Romanis, sed ipse populus Romanus, qui alium

amicitia complectitur. Si itaque *amicos*, pro *animos*, tot codicum auctoritate recipiendum sit, vel etiam cum Voss. 2. et Lov. 3. vox sequens *Romanos* deleri, vel in *Romanis* mutari debet; ut illud *Romanos* natum sit ex compendio *Rom.* vel *Ro.* De locutione autem '*amicus Romanis*' vide ad xxxix. 47. § 11. Si *Fundis* legimus, magis *amicos Romanis*; si vero *Fundanis* servamus, *animos Romanos* magis convenire videtur. '*Amicus*' et '*animus*' etiam alibi commutantur. Vide ad ix. 6. § 9.

§ 12 *Orare se consulem, ut bellum ab innoxio populo abstineat*] *Abstineant* Flor. a m. sec. Verum ita dicendum fuisset *Orare se consules*, ut præfert fragm. Hav. Sed non ambo consules exercitum in agrum Fundanum induxerunt, at solus tantum Plautius alter eorum.

Conjugumque, ac liberorum suorum, in potestate populi Romani esse, futuraque] Pall. tres, ut et Camp. ed. *esse futura*. Ob quæ collaudatis *Fundanis* consul. Gebh. *Conjugiumque* Voss. 2. et Lov. 3. Sed usu obtinuit, ut genitivus pluralis *τοῦ* 'conjug' efferatur 'conjugum,' ad differentiam vocis 'conjugium.' Vide Voss. Gramm. iv. 14. *Conjugum ac liberorum* Gaetrn. Male. Vide ad ii. 31. § 1. Deinde *τὰ* in potestate desunt in fragm. Hav. a m. pr. *τὸ* *Romani* in Voss. 2. et Lov. 3. Insuper *esse futura*. Ob quæ collaudatis *Fundanis* Voss. 2. Lov. 2. Port. Gaetrn. et Hav. *esse futura* 3. Ob quæ collaudatis *Fundanis* fragm. Hav. *esse futuraque*. Ob quæ collaudatis *Fundanis* Voss. 1. in margine, Leid. 2. a m. sec. Lov. 3. Hearnii Oxon. N. et ed. Parm. *esse futura*. Ob quæ, duabus proximis vocibus neglectis, Lov. 1. a m. pr. Sed optimi codd. in vulgatum conspirant. Illa Ob quæ nata sunt ex interpolatione eorum, qui sine his Livii orationem male cohærere existimabant.

§ 13 *Conlaudatis Fundanis, consul,*

litterisque Romam missis] *Literis Romam missis* Lov. 1. Voss. 1. Leid. 2. et Port.

Ad Privernum flexit iter] *Vox iter deficit* in Leid. 2. et Lov. 1. Quomodo locutus est Livius III. 8. 'Vastare agros Prænestinum Gabinumque: ex Gabino in Tusculanos flexere colles.' Aliis tamen eam servantibus, ego nihil muto. Infra xxxv. 31. 'Demetriadem iter flexere:' ubi vide J. F. Gronovium, et Jac. Gronovium ad xxix. 33. § 8. Mox *ab consule* Port. Gaertn. et Hav. *ad consules* Voss. 2. et Lov. 3.

§ 14 *Ad trecentos quinquaginta ex conjuratis victos Romam missos*] *Ad trecentos quinque conjuratos victos* Hearnii Oxon. C. a. CCC. L. *ex conjuratis victos* Lov. 1. a m. pr. unde emendandum esse conjici posset *IOCCCL. ex conjuratis victos*. Alibi enim nota numeri quingenarii et littera *a* in Mss. commutantur. Vide ad x. 29. § 17. Quum tamen in eodem cod. a m. sec. emendetur ad *CCCL*. eamque lectionem reliqui codd. servant, receptæ scripturæ controversiam non movendam esse censeo. Præterea *victos* Leid. 1. Vide ad Livii xxx. 12. § 7. Mox *eam deditionem* Port. tum *a senatu* Gaertn. et edd. vett. Denique *rd non deficit* in Lov. 1.

Egentium atque humilium pœna defungi velle Fundanum populum censuerint] *Ac humilium* Lov. 2. Quod cur Livii non sit, dicam ad x. 36. § 17. Hinc *populum* exsulat a Flor. et Lov. 4. Deinde *censuerunt* Lov. 4. et Harl. 2. *censuerant* Port. et Hav.

CAP. XX. § 1 *Comitiorum caussa Romam revocatus*] *Comitiorum tam Romam* rev. Voss. 2. et Lov. 3. Vide hoc lib. ad c. 15. § 1. *Revocatis* Leid. 2.

§ 2 *Carceres eo anno in circo primum statuti*] Varro de Lingua Lat. lib. iv. p. 37. 'In Circo primo, unde mittuntur equi, carceres dicuntur, dicti quod coërcentur equi, ne inde exeant ante,

quam magistratus misit.' Sigon. *Circenses*, pro *Carceres*, Lov. 2.

§ 3 *L. Æmilius Mamercus et Cn. Plautius*] Scribe *L. Æmilius Mamercinus* et *C. Plautius*. De 'Mamercino' testantur et vetera, et Capitolina monumenta: de 'C. Plautio' triumphus ejus Capitolinus, in quo ipse ita describitur: C. PLAVTIVS. P. F. P. N. DECIVS. Sunt enim multi per hæc tempora illustres Plautii, sed diversis cognominibus præditi, 'Proculo,' 'Hypsæo,' 'Vennone,' 'Venocce,' 'Deciano.' Hunc tamen adoptionis cognomine uti censeo, non familiæ. Sigon. Prioris consulis prænomen *L.* omisum est in Leid. 2. Ejusdem cognomen *Mamercius* scribitur in Harl. 1. *Mamertinus* in Voss. 2. Lov. 1. 2. et Hav. *Mamercinus* in Flor. Voss. 1. Leid. 1. Port. a m. pr. Klockian. Lov. 3. 4. et fragm. Hav. *Mamercus* vero, quod editi ante Sigonium exhibent, apud me tantum superest in Leid. 2. Harl. 2. et Gaertn. Vide hoc lib. ad c. 12. § 4. Ex fastis vero Capit. triumphal. constat, hunc secundum Æmilii consulatum esse. Iterum igitur Livius iterati honoris notam omisit. Vide ad II. 16. § 7. Primus autem consulatus memoratur hoc lib. VIII. c. 1. Hic itaque locus junctis fastis triumph. docet, errare ibi codd. qui eum *T.* vel *Titum Æmilium* vocant. Deinde particulam copulantem et omittit Lov. 2. eandem cum vocibus duabus seqq. neglegebat fragm. Hav. a m. pr. sed solum alterius consulis prænomen Voss. 2. Leid. ambo, Lov. 1. 2. 3. Harl. 1. Port. Gaertn. et Hav. Sed *Caïi* prænomen recte ei tribuunt Voss. 1. Lov. 4. Harl. 2. Klockian. fragm. Hav. a m. sec. et edd. Tarvis. utraque, Venet. 1495. et 1506. cum Ascens. 1516. ac quædam aliæ. Paulo ante *Exemplo* Flor. Vide ad xxxiv. 33. § 8.

Eo ipso die, Kalendis Quinctilibus, quo magistratus inierunt] Non displicet *magistratum*, quod ex Sigonio et

scriptis quibusdam adnotat Hearnii. Nam ita fere solet Livius. xxiv. 10. 'Quo die magistratum inierunt consules, senatus in Capitolio est habitus.' Adde xxxiii. 43. et xli. 8. Indicat hic Livius causam festinati decreti senatus de provinciis, nempe terrorem tumultus Gallici: nam alioqui deliberatio de provinciis sæpe differebatur. *Duk. Eo ipse die* Harl. 1. et fragm. Hav. *Vox die* deficit in Leid. 2. et Lov. 1. Deinde *X. Kal. Quintil.* Hearnii Oxon. L. 2. At, si vera sunt, quæ notat Dodwell. in notis ad Chronol. Græco-Rom. subijunctam Dion. Halic. ad ann. ante natum Chr. cccxxx. receptum non fuisse, ut consules aliis diebus, quam Kalendis mensium vel Idibus magistratum inirent, patet, lectionem illam falsam, ac vulgatum servandum esse: siquidem non addatur, hos consules extraordinario die honorem oceperisse, quod ceteroquin alibi Livius notare solitus est. *Idibus Quintilib. quæ nunc Julis sunt* Lov. 4. Sed quatuor postrema verba ex glossa marginali in contextum inrepsisse videntur. Eadem tamen non tantum supersunt etiam in Flor. sed insuper adduntur hæc sententia: *Consules magistratum inisse: adversus tumultus Gallici famam tanta cura exercitum esse conscriptum, ut opifices etiam et sellularii centuriarentur*: quæ omnia ex lemmate marginali in contextum admissa sunt. Hunc autem errorem etiam multis aliis locis in Mss. occurrere, dictum est ad vii. 40. § 4. Deinde *magistratum inierunt* Flor. Voss. 2. Leid. ambo, Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. 1. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. B. ac C. quorum fide id recepi. Passim Livius ita loqui solet. Supra iii. 55. 'Consules creati, qui extemplo magistratum oceperunt.' iv. 37. 'Consules ii, quos diximus, Idibus Decembribus magistratum oceperere.' v. 9. 'Novos tribunos militum creandos esse, qui

Kalendis Octobribus magistratum occiperent.' et mox, 'Comitia tribunorum militum habuere, qui Kalendis Octobribus magistratum occiperent.' c. 32. 'Kalendis Quintilibus magistratum oceperere.' vi. 5. 'Hi ex interregno magistratum oceperere.' vii. 17. 'Duo patricii consules creati sunt, &c. eodemque die magistratum inierunt.' c. 25. 'Priusquam inirent novi consules magistratum.' xxvi. 1. 'Consules quum Idibus Martiis magistratum inissent.' xxvii. 7. 'Idibus Martiis, quo die magistratum inierunt, Italia ambobus' consulibus 'provincia decreta.' xxxi. 50. 'Ædiles curules creati sunt forte ambo, qui statim occipere magistratum non possent.' Mox *comparari*, pro *comparare*, Port. a m. pr. et Hav.

Et Mamercinus, cui Gallicum bellum venerat] Vide Gronov. Obs. i. 10. *Duk.* Vocula et non adparet in Flor. Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. 4. fragm. Hav. et edd. Tarvis. utraque, aliisque ante Aldum. Deinde *Mamertinus* Voss. 2. Lov. 1. 2. et Hav. *Mamercius* Harl. 1. *Mamercus* Leid. 1. Harl. 2. Port. et Gaertn. Alii omnes recte *Mamercinus* præferunt. Vide modo hoc ipso §. Tum *bellum Gallicum* Port. et Hav. Mox *vocationis*, pro *vacationis*, Flor. Harl. 1. et ed. Parm. Vide ad v. 8. § 2.

§ 4 *Sellularii, minime militiæ idoneum genus*] *Fesulani* Voss. 2. et Lov. 3. *suessularii* Port. *sessularii* Leid. 2. Gaertn. et Hav. *sellurus* Flor. Tum *numine militiæ* Lov. 3. *numen militiæ* Gaertn. Mox etiam *exerciti*, pro *exerciti*, ed. Parm. Vide ad x. 33. § 1.

Veiosque ingens exercitus contractus, ut inde] *Veios quoque* Hearnii Oxon. B. Vide ad v. 27. § 1. *Veiosque ingentes* Harl. 2. Tum *exercitus cētus* Lov. 1. *exercitus ductus* Lov. 4. Male. Supra ii. 23. 'Pauci admodum Patrum, quos casus obtulerat, contracti ad consules.' xxvii. 41. 'Undique contracto exercitu, in Lucanos ad

Grumentum venit.' Hinc et inde Hav.

§ 5 *Longius discedi, ne alio itinere hostis falleret ad urbem incedens*] *Discendi* Lov. 1. Pari modo librarii 'discedere' et 'descendere' commutarunt. Vide ad ix. 14. § 7. Deinde *incedens* Flor. et Leid. 1. Vide ad iv. 38. § 4. ix. 23. § 13. et x. 12. § 7. Ita 'incensurum' et 'incessurum' commutantur ix. 9. § 6. 'succedere' et 'succendere.' Vide ad l. ix. c. 27. § 10.

Explorata temporis ejus quiete, a Gallis Privernum omnis conversa vis] *Temporis ipsius quiete* Hav. Deinde ab *Gallis* Port. et Hav. Tum in *Privernum* Lov. 2. Denique *omnis vis conversa* Leid. 2.

§ 6 *Vitruviumque vivum in potestatem venisse*] Pall. omnes et princeps ed. in *potestate venisse*. Indicare memini superius. Sic c. 24. e Pal. 2. 'Regem aut vivum aut mortuum in potestate dedisse:' c. 26. 'Ab sociis in urbe receptis.' *Gebh. In potestate venisse* etiam Voss. 2. Leid. 1. Harl. 3. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Eadem ratione 'in conspectu venire' obferunt plurimi scripti et vetustiores typis excusi vii. 40. § 1. Ceterum *Vitrubiumque* Port. a m. pr. *Victurbiumque* a m. sec. ut et Hav. *Viturbiumque* Gaertn. *Vitrubiumque* reliqui. Et ita fere omnes iidem infra ter hoc cap. exhibent. Vide ad cap. præc. § 4. Tum *vinum* Lov. 3. *victum* Lov. 4. a m. pr. Pariter *vivere* et *vincere* in Mss. commutare consueverunt librarii. Vide viros doctos ad Ovidii Met. xv. 401. et Broekhus. ad Prop. El. iv. 1. 54.

Ipsos se in deditionem consulis caduceum præferentes permisisse] Malim in *ditionem*, id est, 'potestatem.' Solent enim hæc duo vocabula sæpe confundi. Cicero pro Fonteio c. 14. 'Videtur positum in vestra fide ac potestate: atque ita ut commissus sit fidei, permissus potestati.' Cæsar Gall. ii. 3. 'Se suaque omnia in fidem atque

potestatem populi Romani permittere.' J. F. Gron. 'Permittere se in deditionem alicujus' nusquam legitur; 'in ditionem' plus semel dicit Curtius. 'Ditio' et 'deditio' sæpe permutari, alibi Livium ostendit Gronovius. In Justino quoque xxv. 3. 'Atque ita Pyrrhus Macedoniam in deditionem accipit,' idem emendat in *ditionem*. Hoc probat Grævius. Mihi ampliandum videtur. *Duk. In deditione* Klockian. in *deditionem* Lov. 1. in *ditionem*, ut Gronovius conjicit, præferunt Leid. 1. et Harl. 1. Ita 'in ditionem permittere' est xl. 49. 'In ditionem se suaque omnia Romanis permiserunt.' Solent autem librarii hæc vocabula commutare. Vide ad xxvi. 21. § 17. Donjatius tamen, caussatus, qui se dedebant, non in ditionem consulis, sed populi Romani venisse, legendum censet, *se in deditionem consuli permisisse*. Et sane 'in ditionem populi Romani redire,' 'in fidem consulis ditionemque populi Romani se tradere,' 'in fidem ditionemque populi Romani accipere,' 'in ditionem populi Romani venire' Livius dixit xxviii. 11. xxxvii. 45. xxxviii. 31. et xlv. 1. Illud itaque consulis, pro consuli, natum erit ex non intellecto compendio *cons.* vel *cos.* Vide ad x. 10. § 2. Ceterum lectio, quæ nunc vulgo circumfertur, debetur Frobenii editioni 1531. Priores enim omnes præferunt *ipsum se in deditionem consulis caduceum præferentis*. Neque aliter est in Voss. 1. Leid. utroque, Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. 2. Gaertn. et Hav. *ipsum se in deditionem consulis caduceum præferentem* exstat in Voss. 2. et Port. *ipsum se in deditionem consulis caduceum præferentes* in Flor. Harl. 1. Klockian. fragm. Hav. et Hearnii Oxoniensibus; nisi quod quidam in voce *deditionem*, ut notavi, variant. Præterea præmississe Voss. 1. Lov. 1. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Alibi ita sæpe errarunt scribæ. Vide ad iii. 61. § 9. c.

70. § 9. et IX. 43. § 7. Mox verba *Vitruviumque ab suis traditum* non exstant in Lov. 4. sed sola particula *que exsolat* a Voss. 2. a suis legunt Leid. 2. Lov. 1. et Gaetrn.

§ 7 *Dirutis Priverni muris*] Pall. duo meliores *minis*. An 'minæ' hic, quæ Maroni *Æn.* IV. 88. 'pendent opera interrupta, minæque Murorum ingentes, æquataque machina cælo.' *Gebh. Minis* etiam Lov. 3. quod unice erranti librario tribuendum est, qui *litteras ur et in*, iisdem calami ductibus constantes, perperam commutarunt. Hac eadem causa factum esse ut *turbes*, pro *tingas*, scriptum sit apud Statium, existimat Markland. ad ejus *Sylv.* I. 3. 103. Præterea *diruptis* Voss. 1. Lov. 1. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. Vide ad IX. 45. § 17. *Direptis* Leid. 2. Vide ad *Epit. Liv. lib. LXXIX.* Quin et ordine alio *Priverni diruptis*, vel *direptis, muris* Leid. 2. Lov. 1. Port. et Hav. Paulo ante de *Vitruvio Privernatibus consultis* Port. de *Vitruvio Privernatibus consultus* Hav. de *Vitruvio Privernatibusque consultis* ed. Parm.

§ 8 *Bona Semoni Jano censuerunt consecranda*] Quamvis idem sit 'Sangus' Sabinis, qui Romanis 'Janus,' nihil tamen erat necessum, hic pro 'Sango' 'Janum' supponere, reclamantibus antiquæ scripturæ codd. *Gelen.* Hæc lectio placet, quasi dicat 'Jano semihomini,' ut quidam interpretantur. Heros enim erat dimidiatus homo, dimidiatus Deus. Quidam tamen editis exemplaribus *Semonilano* legunt, sed librariorum errore, ut puto, vicinitate *i* et *l*. Quidam *Semoni Sango* legunt, qui idem *Sanctus*, ut diximus in *Dionysium. Glar.* *Bona Semonilano*, ut in quibusdam edd. legi Glareanus auctor est, præfert etiam Harl. 2. *bona Semoni Jano* Lov. 4. et ed. Mediol. 1505. aliæque: *bona Seniojano* edd. Rom. 1472. et Parm. *bona sermonis Anglo* censuerunt consecranda Voss. 1.

Leid. 2. et Lov. 1. *bona sermone Jano censuerunt confiscandas* Lov. 2. *bona semini sano* censuerunt consecranda Harl. 1. *bona Simonis Sango* censuerunt consecrandas fragm. Hav. a m. pr. *bona ejus Summani fano* censuerunt consecrandas a m. sec. *bona ejus Sūmā fano* censuerunt consecranda Gaetrn. *bona Semoni Sango* censuerunt consecranda Flor. et Klockian. *bona ejus Semoni Sango* censuerunt consecranda Portug. Vox *bona* deficit in ceteris codd. qui tamen et ipsi reliqua verba varie exhibent. Nam *Sermoni Sango* censuerunt consecrandas est in Voss. 2. ut nempe referatur ad præcedens 'ædes.' *Sermone sano* censuerunt consecranda in Lov. 3. *sermoni sano* censuerunt consecranda in Leid. 1. *Saemoni sano Sango* censuerunt consecranda in Hav. *Semoni Jano*, monente Hearnio, probat Rhodig. *Antiq. Lect.* II. 3. carpens illos, qui *Sabino Sango* substituerunt. Sed *Semoni Sango* legendum, eundemque esse, qui aliis nominibus 'Dius Fidius' et 'Hercules Sabinus' vocatur, docuit Jos. Castalio *Dec. Observ.* III. 10. ut idem observat Hearnius. Et ita J. F. Gronovius edidit 1667. *Sancum* potius, quam *Sangum*, scribendum esse, docuerunt viri docti, quos laudavi ad *Silii VIII.* 422. Vide etiam ad *XL.* 13. § 1. Paulo ante *in Plaucio*, pro *in Palatio*, habet Hav. *in Pullantio* Port.

Quodque æris ex eis redactum est, ex eo ænei orbes facti] *Quod æris* Hav. *quodque agri* Leid. 2. *quodque agris* Port. Tum *redactum* esset Lov. 4. Deinde *ahenei orbes* edd. Mediolanenses, Tarvisinæ, Venetæ, Ascensianæ, et quædam aliæ, pro quo *ænei* recte Aldus substituit. Neque aliter est in scriptis, nisi quod *ænei orbes* habeat Hav. Vide ad V. 19. § 11. 'Ahenens' et 'aëneus' poetarum potius, quam aliorum scriptorum, propria vox esse dicitur.

Positi in sacello Sanci, versus ædem

Quirini] Vet. lib. *adversus ædem*. Sigon. Pall. duo *positi in sacello Sangi adversum ædem*. Pal. 2. vero *positique in sacello Sangi adversus ædem*. Gebh. *Positique* Lov. 2. Port. Gaertn. et Hav. Tum *in sacellos Angui* Voss. 1. *in sacellos Angi* Lov. 1. *in sacello Angri* Leid. 2. *in sacello Angui* fragm. Hav. a m. pr. in quo postremam vocem manus altera erasit. *In sacello sanus* Leid. 1. Harl. 1. et Gaertn. *in sacello sani*; s. Lov. 3. *in sacello sunt* Lov. 2. *in sacello Jani* Lov. 4. *in sacello Sangus* Klockian. *in sacello Sangis* Voss. 2. *in sacello Sangi* Flor. Port. et Hav. *in sacello Semoniliani* Harl. 2. Editi antiq. partim *in sacello Senionisangui*, vel *Senionisangi*; partim *in sacello Semonilani* dederunt: pro quo iterum J. F. Gronovius *in sacello Sanci* substituit. Vide hoc §. Præterea *adversus ædem* non tantum Voss. duo, Leid. duo, Lov. quatuor, Harl. 2. Port. Klockian. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. sed et omnes edd. usque ad Froben. qui a. 1535. *versus* in contextum recepit, consentiente solo Flor. quæ etiam vera lectio esse videtur. Nam *versus ædem* hic notat, æneis istos orbes positos esse eo latere sacelli istius Dei, ex qua parte ædes Quirini erat, quemadmodum in simili re locutus est Livius VII. 3. 'Fixa fuit dextro lateri ædis Jovis optimi maximi, ex qua parte Minervæ templum est.'

§ 9 *Ut, qui senator Priverni post defectionem ab Romanis mansisset, trans Tiberim lege eadem, qua Veliterni, habitaret*] *Ut senatus Priv. post def. ab Rom. trans Tib. &c. habitaret* Lov. 2. *ut, qui senator prius in defectione a Rom. mansisset* Leid. 2. *ut, qui senator Priv. defectione a Rom. mansisset* Lov. 1. a Romanis mansisset etiam Gaertn. Voss. 1. et Lov. 4. Sed *mansisset* exsulat etiam a Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. et fragm. Hav. a m. pr. Deinde *eadem lege, qua Veliterni* Voss. 1. Leid. 2. Port. Gaertn. et Hav. neque aliter

edd. ante Frobenianam 1535. *legem eadem, qua Veliterni* Leid. 1. *lege eadem, que Veliterni* fragm. Hav. a m. pr. Tum *habitarent* Voss. 2. et fragm. Hav. a m. pr. *haberet* Leid. 2.

§ 10 *His ita decretis, usque ad triumphum Plautii silentium de Privernatibus fuit*] Prior vox deerat in fragm. Hav. a m. pr. *His ita dictis* habet Hav. Deinde *usque et silentium* deficiunt in Leid. 2.

Post triumphum consul, necato Vitruvio] *Postquam tr. consul* Voss. 1. *postquam retriumphum consul* Lov. 1. *post quem triumphum consul* Leid. 2. *post triumphum consulis* Port. Vide ad x. 10. § 2. Mox *nascentium*, pro *nocentium*, Voss. 2. Leid. 1. et Lov. 3. et de *Privernatibus* mentionem, trajectis vocabulis, Lov. 4. *mentionem* Leid. 2.

§ 11 *Et ab Diis immortalibus et a vobis*] *Et ab si Diis* Harl. 1. et a *Diis* Gaertn. Tum et a nobis Lov. 2. Vide ad xxxiv. 2. § 2. Paulo ante *defectionis auctores* alio ordine Harl. 2. Gaertn. et excusi usque ad Froben. qui a. 1535. primus mutavit. In verbis seqq. *quod placet*, pro *quid*, Voss. 2.

§ 12 *Equidem, etsi meæ partes exquirendæ magis sententiæ, quam dandæ sunt*] *Et quidem* Gaertn. Vide ad v. 52. § 3. Tum *etsi deficit* in Lov. 1. *etsi mea parte exquirendæ magis sententiæ* habent Voss. 2. et Lov. 3. *etsi meæ partis exquirendæ* Lov. 2. *meæ partes exequendæ* Hav. Mox *tū*, sive *tum*, pro *tñ*, sive *tamen*, idem Hav. Vide ad Livii xxii. 17. § 5.

Incertissima pax est] *Td est deficit* in Gaertn. Mox *velim relinquì* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. Port. et Hav.

CAP. XXI. § 1 *Prout cuiusque ingenium erat*] Pal. 2. *prout uniuscuiusque ing. erat* ex glossa. Gebh. Eadem etiam lectio est in Voss. 1. Port. et Hearnii Oxon. N. Vide ad xxxviii. 21. § 6. Paulo ante *Quum etiam ipsa per se res* Port. Gaertn. et Hav. *Quum ipsa per te res* Flor. *Quum ipsa per*

sese res Lov. 4.

Tum incertiora omnia unus ex Privernatibus legatis fecit] Tñ vel tamen, pro *tum*, Lov. 2. et Hav. Vide ad xxii. 17. § 5. *Cum* Gaetrn. Vide ad Epit. lib. XLVIII. circa finem. Deinde *certiora* Hav. et transpositis literis *t'ciora* Lov. 2. Insuper *venū*, pro *unus*, Leid. 1. *venus* Lov. 3. *verū* Harl. 1. Hinc *legatus* Harl. 1. et Hav. Sed tota illa vox exsulat a Lov. 1. et Leid. 2.

§ 2 *Quam pœnam meritos Privernates censeret]* *Privernates meritos censeret* Voss. 1. Lov. 1. 2. Port. et Hav. Ita scribere voluisse existimo librarium Leid. 2. qui tamen aberrans *Privernatos censeret* dedit. *Merito Privernates merito censeret* Gaetrn. in quo paullo ante *tristitioris sententiæ* exaratum exstitit. Vide ad iv. 52. § 5. *Sententiæ tristioris* in Lov. 4. Insuper interrogatus quodam, pro a quodam, Flor.

Quam merentur, qui se libertate dignos censent] Pall. 1. ac 3. *qui se libertate dignos censere*: honestissime, ut subintelligatur congruum verbum. Gebh. *Censere* etiam Voss. 2. et Lov. 3. Sæpe quidem Livium aliosque, præsertim historicos, orationem per infinitivum extulisse, idque genus loquendi librariorum, quibus displicebat, passim mutasse, vidimus ad i. 50. § 5. Hic tamen id convenire non posse videtur. Quare, si gravioris auctoritatis codd. ita præferrent, id in censuere commutandum esse, non dubitarem. Nunc nihil muto. *Dignos cessent* habet Gaetrn. *dignoscent* Flor.

§ 3 *Cujus quum feroci responso infestiores factos videret consul eos]* Cui quum Gaetrn. et Hav. *Tum infestos factos videret* Harl. 2. Deinde *consules eos* Gaetrn. Vel error hic natus est ex non intellecto compendio *cos*, aut *cons*. Vide ad x. 10. § 2. vel ex eo fonte quem indicavi ad vi. 3. § 8. In verbis seqq. *Privernatum*,

pro *Privernatium*, Leid. 2. Lov. 4. Port. Gaetrn. et Hav. Ita etiam plures codd. exhibebant apud Valer. Max. vi. 2. ex. 1. ut ibi docti monuerunt. Sed vide ad vii. 16. § 3. Denique *repugnabant*, pro *inpugnabant*, Lov. 3.

Ut ipse benigna interrogatione mitius responsum eliceret] Pal. 1. et 3. *mitius eliceret responsum*. Gebh. *Ipsa benigna interrogatione* Leid. 2. et Lov. 2. eodem errore, quo librarii verbis præcedd. *consules eos* dederunt. Vide ad vi. 3. § 8. Deinde *responsum mitius diceret* Lov. 4. Alibi sæpe *el* in *d* coaluit. Vide ad xl. 28. § 2. *Mitius eliceret responsum* Voss. 2. Gaetrn. et fragm. Hav. *mitius eligeret responsum* Lov. 2. et 3. Sed passim literæ C et G commutari solent. Vide ad vi. 25. § 6.

§ 4 *Qualem nos pacem vobiscum habituros speremus]* *Qualem pacem nos vobiscum* Lov. 2. *qualem vos pacem nobiscum* Voss. 2. et Lov. 3. Vide ad xxxiv. 2. § 2. *Qualemqualem nos pacem vobiscum* Harl. 1. *Tum habituri speremus* fragm. Hav.

Si bonam dederitis, inquit] Idem tradit Valerius vi. 2. ex. 1. *Sigon*. *Si bonam, inquit, dederitis*, ordine vocabulorum inmutato, Port. et Hav. Librarii credidisse videntur, nimium differri voces *inquit, ait*, similesve, si demum post tertiam vocem inferantur. Id tamen sæpe occurrit. Suet. Aug. c. 18. 'Regem se voluisse, ait, videre, non mortuos.' Liv. xxi. 3. 'Et æquum postulare videtur, inquit, Hasdrubal:' quibus locis etiam in ordine dictionum variant scripti et editi.

Et fidam et perpetuam: si malam, haud diuturnam] *Et fidelem et perpetuam* edd. antiqq. usque ad Aldum, qui primus *fidam* recepit, consentientibus omnibus scriptis; nisi quod *fidem* sit in Harl. 2. Supra v. 4. 'Septies rebellarunt; in pace nunquam fida fuerunt:' ubi plura vide.

'Fidus' autem et 'fidelis' etiam alibi commutantur. Vide ad xxxvii. 7. § 9. Prima vocula et deficit in Voss. 2. et Lov. 3. Vide ad ii. 44. § 3. Præterea quatuor posteriores voces male omittuntur in Voss. 2.

§ 5 *Minari, nec id ambigue, Priver-natem quidam*] *Mirari* Hav. Sed *N* et *R* in Mss. sæpe permutari docuit Salmas. ad Solin. p. 147. Inde commutantur etiam *centum* et *certum* viii. 34. § 10. Tum *Priverna quidam* Flor. *Priver-natem quidem* Klockian. Vide ad xxxix. 17. § 5. *Quidam Priver-natem* Leid. 1.

Et illis vocibus ad rebellandum incitari pacatos populos] *Ad reb. citari* Lov. 3. Sed prima syllaba τοῦ incitari intercidit ob literam ultimam vocis præced. Vide ad v. 27. § 6. Tum *paratos populos* Lov. 3.

§ 6 *Pars melior senatus ad meliora responsa trahere*] Forte ad *molliora responsum*; aut ad *mollius responsa trahere*. J. F. Gron. 'In melius' et 'ad melius' satis usitata sunt. Virgil. *Æn.* i. 281. 'Consilia in melius referet:' x. 632. 'in melius tua, qui potes, orsa reflectas.' Sueton. in Cæs. c. 59. 'Verso ad melius omine.' Hic tamen conjectura Gronovii magis convenit sententiæ loci, quæ postulat, ut Livius dicat, partem senatus lenius ac 'mollius,' sive 'in meliorem partem,' ut loquitur Cicero pro Murena c. 31. interpretatam fuisse responsum, quod aliis durum ac ferox videbatur. Tacit. Ann. ii. 30. 'Stolida, vana, si mollius acciperes, miseranda;' et similia alia apud eum. Etiam considerari velim, an pro *pars melior* potius legendum sit *pars mitior*. Nam non opponit 'meliores' deterioribus, sed 'mitiores' atrocibus; ut in principio capituli, 'Prout cuiusque ingenium erat, atrocius mitiusve suadentibus.' Et atrocius oppositum est *miti*. Cicero in Verr. i. 9. Livius xxvi. 32. 'Hæc taliaque quum ad invidiam consulis miserationem-

que Siculorum dicerentur, mitius tamen decreverunt Patres caussa Marcelli.' Denique ante *pars* distinctionem maximam tollendam puto. Ordo enim est, 'quidam dicere Privernatem minari; pars melior senatus,' &c. *Duk.* Donjatius vel exponit vulgatum 'trahere responsa ad meliora,' id est, in meliorem partem; vel priorem Gronovii conjecturam probat. Sane *responsum* in cod. suo invenit Klockius, quod vulgato præferendum puto. Quamvis autem sæpissime Livius eandem vocem, paucissimis interjectis, repetere solitus sit, ut vidimus ad l. i. c. 3. § 9. hic tamen, nescio quomodo, illud *pars melior senatus ad meliora* displicet: quare *molliora* etiam cum Gronovio probarem, si codd. addicerent. Alibi enim 'melior' et 'mollior' a libris confusa sunt. Vide ad iii. 59. § 5. et Modium ad Curtii vi. 3. § 6. 'Ad molliora trahere,' ut 'mollius accipere,' 'interpretari,' apud Tacit. Hist. i. 12. et Hist. ii. 96. 'molliora respondere' Ann. xii. 46. 'Propalam incerta et sæpius molliora respondens' 'in mollius referre' Ann. xiv. 39. 'Cuncta tamen ad imperatorem in mollius relata.'

Et dicere, viri, et liberi, vocem auditam] *Et viri, et liberi vocem, dicere, auditam* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. et Gaertn. et *liberi viri vocem dicere auditam* Port. et Hav. Sed et *viri et liberi* eadem forma qua *quod viros, quod Romanos deceret* habuimus i. 59. ubi pari errore *quod viros Romanos* quidam præferunt. Sensus est vocem hanc non tantum viro, id est viro forti, sed et eodem libero, dignam esse.

An credi posse, ullum populum] *Aut credi posse* Gaertn. et Klockian. Vide ad v. 3. § 7. Vir doctus ad marginem ed. Curion. conjicit *an credi posset*. Sed vellem causam dedisset cur infinita locutio displiceret. Vide ad i. 50. § 5. In verbis seqq. *cum*

pœniteat, pro eumpœn. Leid. 2. Gaertn. et fragm. Hav. Vide ad l. iv. c. 19. § 2.

§ 7 *Ubi voluntarii pacati sint*] *Voluntarie pacati* fragm. Hav. a m. sec. *voluntarie pacata* Voss. 2. *voluntarii pacata* Flor. et Leid. 1. Sed adjectivum *voluntarii* hic pro adverbio ponitur, ut sæpe alibi. Vide ad xxii. 12. § 7. *Sunt* Port. et Gaertn. Ceterum hæc verba et septem sequentes desunt in Lov. 3. in illis vero *neque in illo loco legit Hav.* Mox *τὸ esse* non adparet in Lov. 4.

§ 8 *In hanc sententiam maxime consul ipse inclinavit animos*] *In hac sententia* repræsentant codd. Mss. Pall. 1. et 3. *Gebh.* Ita et Voss. 2. Lov. 3. fragm. Hav. a m. pr. et Gaertn. Male. Supra vi. 39. 'Dictator rem in caussam plebis inclinavit.' vii. 19. 'Inclinavit deinde pars major curæ in Etruscum bellum.' et sæpe alibi. Tum *consul maxime ipse* Gaertn. Sed *ipse* non adparet in Port. et Hav.

Ad principes sententiarum consulares] H. Stephan. Schediasm. iv. 18. suspicatur desiderari *ac seniores*, vel *senioresque*. Vana est suspicio. Supra hoc lib. c. 14. 'Principes senatus relationem consulis de summa rerum laudare.' v. 9. 'Primores Patrum censuere, non exspectandum, &c. in quam sententiam quum pedibus iretur.' Cic. Catil. Or. iii. c. 6. 'Dictæ sunt a principibus acerrimæ ac fortissimæ sententiæ, quos senatus sine ulla varietate est consequutus.' An his aliisque locis, quibus similia leguntur, adsuendus est pannus ille *ac seniores*, vel *senioresque*? 'Principes sententiarum sunt,' qui primi rogantur sententiam. Hi erant primæ dignitatis senatores, et fere consulares: nam tota turba senatorum sententiam rogari non poterat. Vide Gronov. Obs. i. 22. et ad Gell. iv. 10. et Ferratium iii. 7. Quum autem sæpe variæ essent horum principum sententiæ, is, qui auctor cujusque sen-

tentiæ erat, princeps illius dicebatur. Livius xxvi. 32. 'Quum diu sententiis certatum esset, et magna pars senatus, principe ejus sententiæ T. Manlio Torquato, &c. censerent.' Duk.

§ 9 *Qui nihil, præterquam de libertate, cogitant*] *Nihil, quam de libertate* Port. Non sequor. Supra ii. 56. 'Quum Volero nihil, præterquam de lege, loqueretur.' xlii. 14. 'In præsentia nihil, præterquam fuisse in curia regem, scire quisquam potuit.' Deinde *cogitent* Flor. Voss. 2. Leid. duo, Lov. 1. 2. 3. Harl. 1. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. 2. B. ac C. quod in contextum recepi. Mox *τὸ esse* exsulat a Lov. 4.

§ 10 *Itaque et in senatu caussam obtinueret*] Particula *et* deficit in Lov. 4. Male. Vide ad ii. 44. § 3. Mox *ad populum latum est*, trajectis dictionibus, Gaertn.

§ 11 *Anxur trecenti in coloniam missi sunt: bina jugera agri acceperunt*] *Anxur* Hav. *Anxir* Lov. 2. a m. pr. *Ansur* Klockian. Vide ad iv. 59. § 3. Tum *trecenti* Port. Gaertn. et Hav. Vide ad xl. 34. § 8. Hinc *in colonia missi* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. Sed ultima littera vocis *coloniam* intercepta est a prima seq. Vide ad xxiii. 8. § 6. Deinde vox *bina* omittitur in Port. *agri* in Hearnii Oxon. C. Male. Supra vii. 16. 'Decem millibus æris est damnatus, quod mille jugerum agri cum filio possideret.' ubi plura vide.

CAP. XXII. § 1 *P. Plautio Proculo, P. Cornelio Scapula*] Pro *Plautio* Diodorus edit *A. Postumium*. Sic enim est apud eum lib. xvii. p. 608. Ἀδλος Ποστούμιος, Πόπλιος Κορνήλιος. *Sigon.* Pighius in Annal. ad a. cdxv. pag. 337. existimat, priori consuli fuisse prænomen *Caii*, quo adpellatur in ed. chronici Cassiodori, quod Eusebii chronico adjunctum est. Ratio est, quod in tabulis Græcis 'Venox' cog-

nominetur, adeoque is innui videatur, qui postea in censura 'Venocis' cognomen adeptus est. Is autem non *P. Plautius*, sed *C. Plautius*, dicebatur. Præterea censores hujus temporis creabantur plerumque ex consularibus: jam autem *C. Plautius Venox* ante censuram consul non reperitur, nisi ei locus detur hoc anno. Prænomen deest in *Lov. 4.* et *Flor.* Tum posterioris consulis cognomen est *Capula* in *Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3.* et *fragm. Hav. a m. pr.* Insuper paullo ante voces *nulla re* desunt in *Flor.* inverso autem ordine *domi bellive* est in *Lov. 4.*

§ 2 *Præterquam quod Fregellas* [*Siginorum is ager*] Satis apparet ex locorum descriptione, *Sidicinorum* legendum, qui populi fuerunt inter Volscos et Campanos, non *Signinorum*, quæ urbs fuit in Latio. *Sigon. Segniorum* Ms. Lege *Sidicinorum*. Nota autem Livium 'Sidicinos' pro 'Oscis' vel 'Opicis' dixisse. Nam et 'Opici' cum 'Oscis' iidem sunt. Vide *Fulv. Ursinum* ad Festum in 'Oscum.' *Klock. Præter, quod Fregellas* *Klockian. præterquam Fregellas* *Voss. 2. et Lov. 3.* Sed priori loco quam excidit ob sequens *quod*. Vide ad *vii. 15. § 10.* posteriori *quod* ob præcedens *quam*. Vide ad *xxxvii. 54. § 4. Præterquam quod*, ut *vi. 24.* 'Dux, præterquam quod tot insignis triumphis, etiam ætate venerabilis, inter prima signa se obferebat.' Mox hoc lib. cap. 25. 'Præterquam quod, interseptis munimentis hostium, pars parti abscisa erat.' Deinde *Signinorum* servant *Voss. duo, Leid. 2. Lov. 1. 3. 4. Harl. 2. fragm. Hav. Hearnii Oxonienses, et Neapol. Latini.* Ita etiam primitus fuit in *Flor.* pro quo factum deinde *Samnitiorum*, quod postea iterum erasum est. *Segninorum* *Leid. 1. et Gaertn. Seguinorum* *Hav. Signiorum* *Port. Segniorum* *Harl. 1. Servorum* *Lov. 2. Sigonio Sidicinorum* emendenti adsentitur

Cluver. Ital. Antiq. ii. 2. p. 500. iii. 8. pag. 1020. sed plenius pluribusque argumentis emendationem hanc adstruit *ibid. p. 1036.*

Colonia deducta; et populo visceratio data a M. Flavio] *Et colonia deducta* *Leid. 2. et Lov. 1. colonia reducta* *fragm. Hav. a m. sec.* Vide ad *ii. 21. § 7.* Tum *populo miseratio data* *fragm. Hav. a m. pr. populo juste ratio dato* *Lov. 3.* Deinde *ab M. Flavio* *Port. et Hav. a M. Fabio* *Leid. 2. et Lov. 1. ac 4. Sed Q. Flavius Augur* vocatur a *Val. Max. viii. 1. ex. absolutorum 7.* ubi etiam *Q. Fabius* in uno Msto reperiri, viri docti observant. Alibi in his nominibus commutandis peccarunt librarii. Vide hoc lib. ad c. 37. § 8. et ad *Epit. Liv. lib. ix.* De visceratione vide *Kirchmann. de Funer. iv. 5. et Guther. de Jur. Man. ii. 10.*

§ 3 *Erant, qui, per speciem honorandæ parentis, meritam mercedem*] *Erat, qui* *Flor.* Deinde *per speciem honorandi parentis* *Gaertn. per speciem honorandæ matris* *Lov. 4. per speciem honorandæ matris parentis*, utraque lectione juncta, *Voss. 1. et Lov. 1.* in quorum posteriori additæ τῆς matris notæ docent, vocem illam delendam esse. Margini olim adscripta fuerat interpretandi caussa τὸ parentis, unde in contextum inrepsit. Insuper *meritum* deficit in *Lov. 3.*

Quod eum, die dicta ab ædilibus, crimine stupratæ matrisfamilie absolvisset] *Quod cum die dicta* *Lov. 3. et 4.* de quo errore vide ad *iv. 19. § 2.* *Quod enī die dicta* *Port. quod eum diem dicta* *Hav.* Mox *crimine* exsulat a *Lov. 4.* quod ferri posset, si alii codd. consentirent. Damnandi enim et absolvendi verba passim genitivo gaudent. Quum tamen reliqui vulgatum tueantur, id verius esse non dubito; præsertim quum genitivus ille regatur ab omissio nomine *crimine*, aut simili, quod sæpissime etiam addi solet. Ita auctor *Epit.*

Liv. lib. xcii. 'Plurimos ex amicis et secum proscriptis, crimine prodicionis insimulatos, interemit.' Vide Sanctium in Minerva lib. iv. cap. 4. de ellipsi nominum, in voce 'Crimine.' Deinde *sepultæ matrisfamilæ* Voss. 2. et Lov. 3. Denique *absolvissent* Lov. 4. et Port. more conlectivorum. Vide ad x. 13. § 11. Horum tamen codd. auctoritas levior est, quam ut, reliquis adversantibus, tuto iis credi possit. Ceterum qua ratione Flavius absolutus sit, narrat Val. Max. viii. 1. ex. absolutorum 7.

§ 4 *In præteritam iudicii gratiam*] Pal. 2. Ms. *causam*. Sed in exteriore margine, *præter meritam iudicii gratiam*. Gebh. *In præstitam iudicii gratiam* Gaertn. et fragm. Hav. a m. sec. in *præteritum iudicii causam* Hav. in *præteritam iudicii gratiæ* Harl. 1.

Honoris etiam causa fuit, tribunatuque plebis proximis comitiis absens petentibus præfertur] Exemplaria nostra rectius *honoris etiam ei causa fuit, trib. pl. prox. com. absens præsentibus præf.* Gelen. Quidam libri *tribunatum* habebant, ut sit *tribunatum petentibus*: sed videtur coactum: quamquam et *præsentibus* malim, ut quidam habent codd. Glar. Vet. lib. omnes *absens petentibus*: Glar. *præsentibus* mavult, quasi vero non alio loco Livius opponat 'absentes' 'petentibus': quippe cum 'absens' non solum dicatur is qui non adest in urbe, sed etiam qui ne in campo quidem, ut alio loco ostendam. ['Quid ergo tu in tuo codice habes *præsentibus*, non *petentibus*?'] Sigon. Magna in singulis verbis emphasis, eum et absentem et non petentem prensantibus ambitiose præsentibus prælatum ob viscerationem populo in funere matris datam. Neque aliter Pal. 2. vetustissimæque edd. Reliqui Mss. codd. Pall. *tribunatumque plebis proximis comitiis petentibus absens præfertur*. Gebh. Qui dicitur 'tribunatu plebis' aliquid fecisse, aut cui dicitur 'tribunatu ple-

bis' aliquid evenisse, is intelligitur eum jam adeptus, non nunc primum petere. Vide l. v. c. 34. At hic reficiendum est *tribunatumque plebei*, quorum illud duo Pall. meliores, et Voss. alter habent, exigitque verbum *petentibus*, a quo dependet; hoc evidenter membranæ Voss. 1. Helm. Thuanæus, ex eisdem alibi sæpius ab nobis Livio restitutum. Proximis comitiis, inquit, *tribunatum plebei petentibus ipse absens præfertur*. Hic cum coactum nescio quid videtur Glareano, homo bonus ultro clausis oculis errat. Gelenii *præsentibus* et recte et docte hic et ad x. 9. rejecit Sigonius: nisi lateat sub eo *prensantibus*: sed tum et *tribunatusque* faciendum putares, patrio casu, ut ad 'comitia' referatur. J. F. Gron. Ei a Gelenio additum superest in omnibus scriptis, præterquam in Lov. 4. et Harl. qui omiserunt. Deinde *tribunatuque plebis* Leid. 2. Lov. 2. Gaertn. Hav. fragm. Hav. a m. sec. et Hearnii Oxon. N. ac B. *tribunatuque plebi* fragm. Hav. a m. pr. Leid. 1. et edd. Rom. 1472. ac Parm. *tribunatuque plebei* Flor. Lov. 1. et Harl. ambo: *tribunatuque plebeis* Port. et Lov. 3. *tribunatusque plebis* Hearnii Oxon. C. *tribunatumque plebis* Voss. 2. *tribunatumque pl'* ambigue Lov. 4. *tribunatumque plebei* Voss. 1. Klockian. Hearnii Oxon. L. 1. 2. et ed. Mediol. 1505. cum Ascensianis 1513. et 1516. ac Paris. 1529. Insuper *petentibus absens proferitur* Voss. 2. et Lov. 3. Sed 'proferre' et 'præferre' sæpe confunduntur. Vide ad x. 33. § 7. *Absens potentibus* Lov. 1. et 2. Vide ad v. 14. § 5. reliqui mei recte *absens petentibus*; quibus consentiunt etiam Hearnii Oxonienses.

§ 5 *Palæopolis fuit haud procul inde, ubi nunc Neapolis sita est, &c.*] Locus hic Livii mirifice illustratur verbis Strabonis, quæ habentur lib. v. pag. 246. Μετὰ δὲ Δικαιαρχίαν ἐστὶ Νεάπολις Κυμαίων ὕστερον δὲ καὶ Χαλκιδεῖς

ἐπέκησαν, καὶ Πιθηκουσαίων τινὲς καὶ Αἰναρίων, ὥστε καὶ Νεάπολις ἐκλήθη διὰ τοῦτο. Cum autem in vulgatis Strabonis codd. Ἀθηναίων mendose legeretur, nos ex hoc Livii loco Αἰναρίων jam pridem emendavimus; quam emendationem veram esse existimamus. Ursin. *Palæopolis* Port. a m. pr. Gaertn. Hav. et apud Hearnium Oxon. N. ac B. quomodo id nomen etiam scriptum exstat in Fastor. triumph. fragmentis ad a. CDXXVII. Vide etiam c. 23. § 10. et c. 24. § 1. Verum eadem, qua *Palæopolis*, forma etiam *Palæpharsalus* Livius dixit, de quo vide ad xxxii. 13. § 9. Præterea τὸ νunc deficit in Voss. 2. *Palæopolis*, pro *Neapolis*, est in margine Port. Denique ita est Flor. Sed litera prima vocis sita intercepta est ab ultima præced. Vide ad xxx. 3. § 8. Ceterum verba fuit haud procul, &c. duabus urbibus populus desunt in Gaertn.

Duabus urbibus populus idem habitabat] *Idem populus* Hav. Deinde habitat Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. Harl. 2. Flor. fragm. Hav. a m. pr. pluresque ex priscis editis, pro quo Ascensius habitabat reposuit: *habitabat*: at Voss. 1. et Lov. 1. *habitata* Lov. 4.

Cumis erant oriundi] *A Cumis* Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. curis Leid. 2. *cumhis* Klockian. *Cumanis* fragm. Hav. a m. pr. et Lov. 4. Tum *oriundi erant* Gaertn. *erant oriundo* Harl. 1.

§ 6 *Cumani ab Chalcide Euboica originem trahunt*] *Idem* Strabo lib. v. p. 246. *Sigon*. Præpositionem non agnoscunt Th. Voss. 1. Helm. Rott. J. F. Gron. Eamdem præpositionem non modo nesciunt Flor. Leid. 1. Lov. 1. Harl. ambo, et Klockian. sed et omnes editi ante Sigonium, qui ab *Chalcide* primus edidit, consentientibus Leid. 2. Port. Gaertn. et Hav. a *Chalcide* habent Lov. 2. 4. et fragm. Hav. et *Chalcide* Voss. 2. et Lov. 3. *Chalcide Euboicam originem*

Flor. Voss. duo, Leid. duo, Lov. 1. 3. 4. Harl. 1. et fragm. Hav. a m. pr. *Eubæa originem* Lov. 2. *regione Euboica originem* Hearnii Oxon. L. 1. *Euboica regione originem* Gaertn.

Classe, qua advecti ab domo fuerant] *Qua ab domo aucti* Hav. et Portug. a m. pr. in quo *advecti* emendavit manus altera; *qua domo avecti* Leid. 2. *qua avecti ab domo* Lov. 4. Sed 'advectus ab domo' similiter dicitur, qua contra 'avectus domum,' Vide ad lib. ix. cap. 4. § 1. ubi etiam 'avehere' et 'advehere' in scriptis commutari videbimus. *Qua adducti ab domo* Gaertn. Sed et hæ voces sæpius in scriptis confunduntur. Vide ad xxvii. 38. § 12. *Qua advecti a domo* Voss. 1. Deinde fuerunt Lov. 4. Mox in verbis seqq. in ora maris ejusq; accolunt Lov. 2. Passim q; et q, sive que et quod, commutari vidimus ad ii. 41. § 8. in hora maris ejus Klockian. Vide ad v. 37. § 2. Tum quod ac volunt Leid. 1. et Lov. 1.

In insulas Ænariam et Pithecusas egressi] Livius *Ænariam* hic a *Pithecusis* separat, quas Plinius iii. 6. unam facit insulam, ab Homero *Inarimen* dictam (sequitur enim Livius errorem illum, quo Latini poetæ ex duabus unam fecere dictionem, ἐν Ἀρίμοις). Itaque lectori considerandum, ut locus Livii legendus. *Glar*. Plinius has duas insulas unam facit, at Mela duas, cum inquit ii. 7. 'Pithecusa, Leucothea, Ænaria, Sinonia, &c. Italico lateri citra Tiberina ostia objacent.' Hoc torsit valde Glareanum. *Sigon*. Præpositio in deficit in Voss. utroque, Leid. utroque, Lov. 1. 2. 3. Harl. utroque, Portug. Gaertn. Klockian. et fragm. Hav. a m. pr. Sed illa intercepta est a prima syllaba vocis seq. Vide hoc l. ad c. 33. § 6. Hic error vero alterius iterum erroris causa exstitit. Quum enim ratio loquendi non permittat, ut dicamus *insulas egressi*, hinc *aggressi* datum est

in Voss. 2. et Lov. 3. Præterea *insulam Senariam* Lov. 2. 4. *insulam Seuariam* Lov. 3. *insulam Sauariam* Voss. 2. *insulas Senariam* Leid. 2. Port. Gaertn. et Hav. Tum *Pitacusas* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. et Hav. *Pithacusas* Port. *Pitecusas* Leid. 1. Lov. 2. Harl. 1. Gaertn. et fragm. Hav. *Pitecosas* Lov. 3. *Phitecusas* Flor. Lov. 4. et Klockian. De dissensu vero scriptorum, modo *Ænariam* et *Pithecusas* unam eandemque, modo duas diversas insulas statuentium, vide Cluver. Ital. Antiq. iv. 4. pag. 1164. et Salmas. in Plin. Exereit. p. 68. ubi librorum auctoritate vocem *Græcis* ex contextu Pliniano ejiciens efficit, ut is quoque *Ænariam* et *Pithecusas* pro diversis insulis habeat. Mox etiam in verbis seqq. *deinde continentem*, omissa præpositione *in*, Hav. Verum, quum forte *dein in continentem* scriptum fuisset, hic quoque *in* a præced. vocis syllaba finali intercepta est. Vide ad xxxvii. 31. § 4.

§ 7 Quum suis viribus, tum Samnitium *infidæ adversus Romanos societati freta*] Vet. lib. *infida societate*. Quod Latina locutio etiam postulat. *Sigon*. *Infida . . . societate* Sigonius, quia id postulat Latinus sermo. Quid est igitur, quod omnes scripti, ut prius edebatur, *infidæ . . . societati*? Vereor ne sit subditum *in freta*, et Livius scripserit, *quum suis viribus, tum Samn. infidæ adv. Rom. societati, sive pestilentia, quæ Romanam urbem adorta nunciabatur, fidens*. J. F. Gron. Multi quidem codd. *infidæ . . . societati*, non tamen omnes: sed *in fide adversus Romanos societate* Leid. 2. Lov. 1. a m. sec. fragm. Hav. a m. sec. et edd. Rom. 1472. ac Parm. *infida societate* Lov. 2. 4. Harl. 2. Port. Gaertn. Klockian. Hav. Hearnii Oxonienses, et edd. modo laudatis proximæ, usque ad Frobenianam 1535. in qua primum *infidæ . . . societati* obvium fuit. Horum itaque auctoritatem

secutus cum Sigonio *infida . . . societate* malo, quam ut cum Gronov. contra omnium codicum consensum vocem *freta* ejiciam: *infidæ . . . societati* autem, quod in aliis, et quidem nonnullis primæ auctoritatis libris, superest, errori librariorum adscribendum puto, qui et alibi hoc modo lapsi fuerunt. Vide ad iv. 37. § 6. ubi tamen Gronovius fatetur, nullos suos a lectione, quam ex vet. lib. Sigonius adfert, dissentire. Insuper *tum suis viribus* Voss. 1. a m. sec. Leid. 2. Lov. 2. Harl. 2. Hearnii Oxon. N. C. et edd. antiquiores. Similiter etiam a manu admodum recenti in Flor. interpolatum fuit. Vide ad vi. 23. § 3. Denique *Samnitum* Hav. Vide ad xxiii. 11. § 11.

Infida adversus Romanos] Cavillatur Camillus Peregrinus Diss. iv. c. 15. p. 725. J. F. Gron.

Sive pestilentia, quæ Romanam urbem adorta nunciabatur, fidens] *Pestilentiam* fragm. Hav. a m. pr. *pestilentia* a m. sec. Et ita est in Harl. 2. Klockian. Hearnii Oxoniensibus, atque ex interpolatione in Flor. Utrumque dici potest ‘*fidens pestilentia*,’ et ‘*pestilentia*.’ Prius tamen frequentius est, certe apud Livium; pro quo etiam stant plerique codd. Præterea *Romam urbem* Lov. 4. Sed vide ad iii. 7. § 4. Mox *Campanum agrum Falernumque* Gaertn. *agrum Campanum Falerniumque* Lov. 3.

§ 8 L. Cornelio Lentulo, Q. Publilio Philone iterum consulibus] *Lentulo, Q. Publico Philone* Voss. 1. *Lentulo, Q. Publico Philone* Flor. Port. Gaertn. et Hearnii Oxon. L. 1. 2. ac B. *Lentulo, Publico Philone* Lov. 2. *Lentulo, P. Philone* Harl. 2. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. C. *Lentulo, Q. P. Philone* Lov. 4. et Hav. *Lentuloque, Publico Philone* Voss. 2. Leid. duo, et Lov. 1. 3. Vulgatum solum superest in Harl. 1. et Klockian. Vide hoc lib. ad c. 12. § 4. mox § seq. et c. 23. § 1. Præterea vocabulum *consulibus* defi-

cit in Leid. 2. et Lov. 1. Mox *Palæopolim* Port. a m. pr. Gaertn. et Hav. qui iidem etiam *Palæopolitanis* legunt. Vide modo ad § 5.

Relatum esset a Græcis, gente lingua magis strenua, quam factis] *Relatum esset a gregis* Flor. et Leid. 1. *relatum esset Agreos* Lov. 3. *relatum esset agrestis* Klockian. Tum *gente linguam magis strenua* idem Klockian. Sed vocis *linguam* fini male adhæsit litera initialis vocis seq. Vide ad XL. 7. § 8. *Gente magis lingua*, vocibus tractis, Gaertn. Sed *τὸ magis* in Msto Pal. non reperiri, nisi ab aliena manu superne adjectum, monuit Gebhardus ad VII. 20. § 8.

Populus Palæopolitanis bellum fieri, jussit] *Populis Palæp. bellum fieri jussum* Lov. 2. *populis* etiam Flor. a m. interpolatrice, et fragm. Hav.

§ 9 *Bello Græci persequendi Publio evenerunt*] Restat hæc quidem lectio in priscis recensionibus: ideo miror hic variare Mss. quorum Pall. 1. ac 3. *belli Græci proseq. sors Publ. evenit*: ut et Pal. 2. *cum bello Græci perseq. Publ. evenirent*. Gebh. *Belli Græci persequendi Publ. evenit* fragm. Hav. a m. pr. Lov. 2. et Gaertn. ut ex præcedenti repetatur provincia. *Bellum Græcis persequendis Publ. evenit* Lov. 4. et Neapol. Latinii: *belli Græci persequendi sors Publ. evenit* Voss. 2. et Lov. 3. nisi quod is *prosequendi* habeat. Vide ad Epit. Liv. lib. XCIX. *Cum bello Græci perseq. Publ. evenirent* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. Port. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. *evenirent* etiam Leid. 1. *belli* se quoque in Oxon. C. invenisse, Hearnus auctor est. Pleræque harum lectionum tolerari possent. Quum tamen codicum integerrimi Florent. Harl. 1. Klockian. et tantum non Leid. 1. stent pro vulgata, eam etiam loco movere temerarium existimo. ‘*Bello persequi*’ ut xxxi. 31. ‘*Comprobavimus ergo id factum, an bello persecuti sceleratam legionem?*’ Pub-

lio autem, pro *Publilio*, fere omnes Mss. Alterum in solo tantum superest Klockian. Vide modo hoc cap. ad § præc. Mox *si quas emoverent*, inperite in voces distributis literis, olim unica serie scriptis, Lov. 1.

§ 10 *Fama autem erat, defectioni Campanorum imminentes*] *Fama siquidem erat, eos defectioni* Klockian. Sed *τὸ autem* deficit in Leid. 2. Deinde *defectione Campanorum imminente* Lov. 4. Port. a m. sec. fragm. Hav. a m. pr. et Neapol. Latinii. *defectione* etiam Flor. Sed frustra. Supra IV. 25. ‘*Jam diu nequidquam imminentes spei majoris honoris:*’ ubi vide quæ notavi.

Admoturos castra] Ad urbem Capuam: ibi, inter Capuam et Suessulam, ubi stativa Romanorum fuisse indicat cap. seq. *Duk.*

Ibi optimum visum Cornelio stativa habere] *Ubi optimum visum Cornelio* Voss. 1. a m. pr. Leid. 2. et Lov. 1. Vide ad XXVII. 5. § 2. *Et ibi optimum visum Cornelio* Harl. 1. *ibi optimum visum Cornelio* Leid. 1. Vide ad III. 17. § 5. *Ibi optimum visum, Cornelium stativa habere* Port. et Hav. *ibi* autem hic accipio pro ‘*tum.*’ Vide ad II. 35. § 2. et VII. 23. § 4. Non enim Cornelius inter ‘*Capuam Suessulamque,*’ quo Samnites vocarant, consedit, sed ‘*Samnium ingressus*’ fuisse dicitur cap. seq.

Certior fit senatus] *Senatus fit certior* Lov. 4. *certior sit senatus* Voss. 2. Vide ad v. 3. § 8. *Senatus fuit certior* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. Vide ad XL. 15. § 2.

CAP. XXIII. § 1 *Recepta Palæpolin miserat. Romæ compertum est, delectum, &c.*] *Palæpoli* legendum, et millia *Palæpoli* recepta intelligendum. Nam Nolanos Samnitesve a Publilio missos *Palæpolin*, neutiquam quadrat, quippe qui utrique hostes erant: ergo miserat literis ad senatum, hæc millia *Palæpoli* recepta. Est tamen durus sermo. *Glar. Vet. lib. receptu*

Palæpolim miserat. Utrumque recte. Dixit enim Cicero pro Archia c. 3. 'Luculli eum domum suam receperunt.' Et Livius, 'Oppido ac tectis receperunt.' Est enim sensus: Publius ad senatum miserat, duo millia Nolanorum et quatuor millia Samnitium Palæpolim, hostium oppidum, esse recepta. Pro *Romæ compertum est, delectum*, vett. libb. alii habent, *Romæ compertum est, Cornelius delectum*: alii omnino vacat vocibus his, *Romæ compertum est*; habent vero vocem *Cornelius*. Quorum lectionem valde probo. Nam cum ab utroque consule de Samnitium bello certiorum senatum factum dixisset, post subdidit quid Publius nunciasset; hoc vero loco, quid Cornelius: ita: 'Ab utroque consule exiguum spem pacis cum Samnitibus esse, certior fit senatus. Publius, duo millia Nolanorum militum et quatuor Samnitium, magis Nolanis cogentibus, quam voluntate Græcorum, recepta Palæpolim miserat. Cornelius, delectum indictum a magistratibus, universum Samnium erectum, ac vicinos populos, Privernatem, Fundanumque et Formianum haud ambigue sollicitari:' egregie. Nam Publius in Græcos ierat, Cornelius in Samnites. *Sigon*. Fractus locus. Pall. duo, 1. ac 3. *recepta Palæpoliniis erat. Romæ compertum Cornelius delectum indictum*: et mox, pro *ambigue*, legunt *ambigunt*. Si sine invidia versamur in humanitatis artibus, legendum omnino, ut præfert Pal. 2. *recepta Palæpolim miserat. Cornelius delectum indictum a magistratibus*, &c. Quippe ambos vult consules de hostium rebus absentes ad senatum Romanum retulisse: Publilius de Nolanis Samnitibusque Palæpolim receptis; Cornelium vero de delectu a Samnitibus indicto, &c. *Gebh*. Fulvius Ursinus *miserat Romam. Compertum Cornelius delectum*. Sed hæc inanitas: nam et quod Publius mise-

rat, habebat compertum; et quod nuntiabat Cornelius, nuntiabat Romanam. Turpissimo additamento deformata est hæc *περιοχή*, quam Sigonius egregie restituit, quamvis adhuc nemini auditus. Mss. *Romæ compertum est Cornelius delectum*: alii, quos inter unus e Pall. verba illa, *Romæ compertum est*, omnino inficiantur, unde optime censuit ille, a sarcinatore quodam nolenti Livio supposita esse, scribendumque *Palæpolim miserat: Cornelius, delectum indictum*. Sensus est planus: nam cum parum ab utroque consule spei de pace datum esse dixisset, mox subjungit distincte, quid a Publio, quid a Cornelio delatum fuerit. Publio autem Græcos persequendi provincia evenerat, Cornelio Samnium. *Miserat* ad utrumque refertur consulem, estque, miserat nuntios, vel nuntiatum, vel literas hoc nuntio: qui frustra Glauciano durus videtur sermo. Sic xxv. 22. 'Consulibus literæ a prætore missæ, ut, priusquam clauderent Capuam operibus, potestatem Campanis facerent,' &c. xxix. 25. 'Scaphas circummisit, ut ex omnibus navibus gubernatoresque et magistri navium et bini milites in forum convenirent ad imperia accipienda.' xxxiii. 28. 'Literas ad Zeuxippum mittit, servum conscius tolleret:' ut intelligat 'hoc argumento,' vel 'cum his mandatis.' Auctor de Bello Hispaniensi c. 16. 'Tabellarius est missus, ut ea nocte turres aggeremque incenderent.' Sophocles Antigona vs. 169. 'Γυῖς δ' ἐγὼ πομποῖσιν ἐκ πάντων δῖχα' ἔστειλ' ἰκέσθαι. Quodque omnium simillimum est præsentī loco, Livius xxxvi. 8. 'Is exemplo ad M. Bæbium proprætorem misit, Antiochum in Thessaliam impetum fecisse.' Nec Cicero refugit id compendium sermonis. Famil. lib. v. epist. 20. 'Ita existimes velim, me antelaturum fuisse, si ad me misisset, voluntatem tuam commode

meo: 'id est, si me certiore fecisset. xi. 8. 'Eo tempore Polla misit, ut ad te, si quid vellem, darem literarum.' Utrobique ab eadem ignorantia vitium erat ante Victorium, quem vide. *J. F. Gronov.* Varie peccant codd. scripti. Primo *recepit Palæopolim* erat Lov. 2. *recepta Palæopolinus* erat Lov. 3. *accepta* (*recepta* a m. sec.) *Paliopolitanus* erat Gaertn. *recepta Palæpoli miserat* Voss. 1. Leid. 1. et Harl. duo, consentit etiam Voss. 2. nisi quod *miserant* praeferat. *Recepta Paleopolini miserant* Port. in cuius margine *missa*, pro *miserant*, adscribitur. *Recepta Palæopolim miserant* Hav. *recepta Palæopolim miserat* Flor. Leid. 2. Lov. 1. 4. Klockian. et fragm. Hav. Utrumque, *recepta Palæpoli* et *Palæopolim*, dici posse, existimat Sigonius ad hunc loc. Verum quemadmodum 'nunciare Romam,' quam 'Romæ,' potius Livius alique dixerunt, ut videbimus ad xxv. 22. § 1. ita etiam hic *Palæopolim*, quam *Palæpoli*, malo: ut ita ultima litera vocis *Palæopolim* elisa sit a prima seq. *miserat*. Vide ad xxiii. 8. § 9. Optime autem viri docti 'miserat recepta Palæopolim' exponunt, missis nuntiis vel literis indicavit, recepta esse in urbem Palæopolim. Eo sensu 'mittere' apud Nostrum frequens est. vi. 10. 'Mitti tamen ad principes eorum placuit, ut discernere se ab Etruscis.' xxvii. 43. 'Præmissi per agrum Larinatem, &c. ut omnes ex agris urbibusque commeatus paratos militi ad vendendum in viam deferrent.' xliv. 27. 'Ad revocandum, qui pecuniam portabant, misit.' Sed inprimis huc faciunt loca ex viii. 19. 'Literis Romam missis, in officio Fundanos esse, ad Privernum flexit iter.' xxxiii. 7. 'Alios super alios nuncios ad ducem mitterent, premi sese.' xxxvii. 18. 'Misso caduceatore ad Æmilium, velle sese de pace agere.' Etiam Ant. Perizonius maxime huic similem locum

ad marginem adscripsit ex xxiv. 19. 'Nolam ad collegam mittit, altero exercitu opus esse, qui Campanis obponatur.' Vide Gronov. ad xxxiv. 29. § 9. Manut. ad Cic. ad Fam. v. 20. et quæ notavi ad Livii xxxvi. 13. § 7. Πέμπειν quoque apud Græcos eodem modo usurpari, docuit Dukerus ad Thucyd. iv. 93. Neque multum diversa est illa locutio 'nuncius se venturum,' de qua agam ad xxxviii. 1. § 4. Non minus variant codd. in altera parte huius pericopes. *Romæ compertum delectum* habent Flor. Lov. 4. Harl. 1. Hav. et fragm. Hav. a m. pr. in quo postea a m. altera *Romæ compertum est delectum* emendatur. *Interim Romæ compertum delectum* Klockian. *Romæ compertum Cornelius delectum* Voss. 1. Leid. duo, et Lov. 1. ac 3. neque aliter legunt Voss. 2. Gaertn. et Harl. 2. nisi quod, addita voce, *compertum est dederint*. *Romæ compertum Cornelio delectum* Lov. 2. *Cornelium delectum*, ceteris omissis, Port. in contextu, in cuius margine erat *compertum Cornelio*. Sed et hic veram scripturam viri docti restituerunt. Paulo ante *Publius* plerique codd. *Publio* fragm. Hav. *Publius* solus Klockian. Deinde *ad vobis millibus Notanorum* Lov. 2. a m. pr. *a duobus millibus* a m. sec. Unde suspicio nasci posset, legendum esse *ad duo millia*, pro 'circiter duo millia.' Vide ad x. 17. § 8. Eam tamen ob aliorum in vulgatum conspirantium consensum vanam fore existimo. Insuper vox *Græcorum* deficit in Leid. 2. quemadmodum etiam in verbis seqq. *indictum* in eodem Leid. 2. et Lov. 1.

§ 2 *Universum Samnium erectum, ac vicinos populos*] *Universumque Samnium* Voss. duo, Leid. duo, Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. 1. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. quod Livii esse puto, qui infinitis locis, si tria connectenda sunt, primo *que*, tum *et* vel *ac* solitus est adhibere. Vide ad ii. 30. § 1.

Ita mox *Privernatem, Fundanumque, et Formianum*. Præterea ereptum Leid. 2. et Lov. 1. ac 3. Vide ad III. 5. § 7. Mox et *Formianum* deficit in Voss. 2. qui idem cum Lov. 3. *ambigunt, pro ambigue*, præfert; quomodo se etiam in Pall. 1. ac 3. invenisse, Gebhard. ad verba præcedd. monuit.

§ 3 *Ob hæc quum legatos mitti placuisset prius ad Samnites, quam bellum fieret*] *Ob hoc* Voss. 2. Port. Gaertn. et Hav. Vide ad v. 34. § 1. Tum *legatum mitti* Lov. 1. Sane mox quidem § 8. 'Romanus legatus' memoratur. Sed ibi intelligendus unus ex numero legatorum: plures enim missos esse, patet ex § 10. Deinde ad *Samnites*, priusquam bellum Lov. 4. Sed voces ad *Samnites* deficiunt in Klockian. Mox vero a *Samnitibus* Voss. 2. Leid. 2. Lov. 1. 3. 5. Gaertn. fragm. Hav. et edd. ante Jac. Gronovium.

§ 4 *Ultro incusabant injurias Romanorum*] Duæ postremæ voces exsulant a Port. sed margini adscribuntur. Sequentes vero, *neque eo negligentius, &c. purgabant*, neque in contextu, neque in orali libri conspiciuntur. Ceterum *abjicerentur*, pro *objicerentur*, Hav. Vide ad vi. 14. § 12.

§ 5 *Auxiliove juvari Græcos: nec Fundanum Formianumve a se sollicitatos*] *Auxiliove a se sollicitatos*, reliquis omissis, Lov. 2. Tum *ne Fundanum* Voss. 1. et Port. a m. pr. Deinde *ab se sollicitatos* Lov. 4. Port. et Hav.

Minime se pœnitere virium suarum, si bellum placeat] *Pœnitere se* Voss. 1. Lov. 1. Port. et Hav. Tum *virum suarum* Harl. 1. Vide ad II. 1. § 10. Insuper voces *si bellum* desunt in Lov. 4.

§ 6 *Ægre pati civitatem Samnitium, quod Fregellas*] *Ægre civ. pati* Leid. 2. *ægre pati civitates* Port. et Hav. Hinc quæ *Fregellas* Leid. 2. Mox *diruptasque*, pro *dirutas*, Voss. 1. Lov. 2. Hav. et fragm. Hav. *diruptas* Lov. 1.

Vide ad ix. 45. § 17. Præterea a se Voss. 2. et Lov. 3. ac 4. Insuper *restituit Romanus populus*, pro *restituerit*. Vide ad xL. 14. § 10. Ceterum omnia hæc ex *Volscis captas, &c. coloni eorum Fregellas* exsulant a Leid. 2. negligentia librarii, cui fraudi fuit vocis *Fregellas* repetitio. Vide ad ix. 11. § 11.

In Samnitium agro inposuerit, quam coloni eorum Fregellas adpellent] *In Samnicio agro* Voss. 1. in *Samnio agro* Port. in *Samnio*, altera voce omissa, Hav. Deinde *et imposuerint* Harl. 2. *imposuerint* Leid. 1. Lov. 1. 4. Harl. 1. fragm. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm. ut iterum Livius τὰ *Romanus populus* more collectivorum cum verbo plurali construxerit, ut sæpe solitus est. Vide ad x. 13. § 11. Præterea *colonicorum, pro coloni eorum* Voss. 2. et Lov. 3. *coloniiorum* Leid. 1. *coloniæ eorum* Lov. 4. Tandem in *Fregellas adpellant* Port. et Hav. *Fregellas adpellant* Gaertn.

§ 7 *Ni sibi ab iis, qui fecerint, dematur*] Ita primus edidit Aldus. Priores præferunt *nisi ab iis*. Et ita est in Leid. 2. Lov. 1. 2. Harl. utroque, et Klockian. nisi quod in aliis sit *ab is*, in aliis *ab hiis*, in aliis *ab his*. Leid. etiam 1. ita inter versus præfert, quum perperam *hi ab his* in contextu scriptum fuisset. *Nisi his ab iis* legunt Voss. 2. et Lov. 3. *nisi sibi ab his*, vel *iis*, vel *hiis* fragm. Hav. Gaertn. Voss. 1. et Lov. 4. *ni sibi ab his* Flor. Port. et Hav. Tum *fecerit* Gaertn. ac tandem *demerat* Lov. 3. *demant* Gaertn. Vide ad xxxviii. 40. § 1. Paulo post τὸ *se* aberat a Lov. 2.

Ipsos omni vi depulsuros esse] Pall. duo omnino inde *pulsuros esse*. Gebh. Similiter etiam Voss. 2. et Lov. 3. *omni vi pulsuros esse* Gaertn. Vox *ipsos* autem deficit in Lov. 2. Ceterum Doujatius existimat, vel *ipsos* hoc loco, vel paullo ante τὸ *se* redundare, nisi unica vox sit *seipsos*, in duas longiore paullo intervallo dis-

tracta. Quod ultimum verius esse, non dubito.

§ 8 *Quid perplexe agimus, inquit*] Quem habeat nominativum verbum *inquit*, non plane video; sed mutatus est numerus, nisi dicas quædam considerari verba. *Glar.* Subaudiendum est 'Samnis.' Sequitur enim, 'Et Samnis Romanusne imperio Italiam regat, decernamus.' *Sigon.* Subaudiendum est, aliquis eorum, quos ad disceptandum ad communes amicos Romanus legatus vocabat. *Td inquit* inlustrabitur ex illis, quæ dicentur ad lib. xxxiv. cap. 3. § 9. Paulo ante *et communes socios*, pro *ad communes*, Voss. 2. et Lov. 3. Verum 'ad disceptandum ad communes amicos' hic ponitur pro apud communes amicos. Ita Voss. codex præfert xxxviii. 35. § 1. 'Ad consulem inter Achæos Lacedæmoniosque disceptatum est:' ubi vulgo editur *apud consulem*. Ita 'ad prætorem reus fieri,' 'accusari' sæpius apud Livium occurrit. Vide ad xxxviii. 55. § 2. Plura vide ad vii. 7. § 4. Præterea *socios atque amicos animos*, addita ultima voce, Leid. 2. et Lov. 1.

Sed campus Campanus, in quo concurrendum est, et arma] *Sed Campanus campus* Port. et Hav. *sed campus concurrendus et arma*, reliquis deficientibus, Klockian. ita tamen, ut post *voce* campus lacuna sit vocis erasæ, sed exigua adeo, ut vix quatuor litteras capere possit. Paulo ante *non bella legatorum*, pro *verba*, Lov. 4. qui etiam præfert *neque hominum*.

Et communis Mars belli decernet] *Vocula et omittitur* in Voss. 2. Deinde *deceret* Leid. 1. *disceret* Lov. 3. *nos dirimet* Lov. 2. et Hearnii Oxon. L. 2. qui in margine cod. N. se invenisse testatur *dirimet*: in contextu vero ut et in cod. B. *decernent*. Neque aliter mihi obviam fuit in Hav. Utroque numero *decernet* et *decernent* ferri potest. Vide ad iii. 30. § 1. et ad xxxvii. 5. § 3. codd. tamen evincunt,

prius verum esse. De verbo 'decernere' vide ad vii. 9. § 7. id autem cum 'dirimere' hic commutatur, ut et mox § 10.

§ 9 *Proinde inter Capuam Suessulamque*] Deinde Port. in margine, et Hav. quomodo et alibi variant codd. scripti. Vide ad iii. 57. § 5. Præterea *inter Suessulam Capuamque* Lov. 4.

Et Samnis Romanusne imperio Italiam regat, decernamus] *Et Samnisve an Romanus* Lov. 2. *et Samnis Romave* Leid. 2. et Lov. 1. etiam Voss. 1. a m. sec. in quo antea scriptum fuerat *Romanive: et Samnis Romanusve* Port. et fragm. Hav. *et Samnius Romanus ut* Hav. Deinde *Italiam imperio regat* Lov. 4.

§ 10 *Quum se, non quo hostis vocasset*] Multitudinis numero Pall. tres, et vetustissimæ edd. *hostes vocassent*. Gebh. Ita et Voss. 2. Lov. 3. 4. Port. Hav. et fragm. Hav. Ex edd. autem, quas consului, nulla in eam lectionem conspirat. Neque etiam eam probare possum, quamvis *hostis vocassent* exhibeant Flor. Leid. 1. et Gaertn. Vide ad v. 50. § 2. Præterea *tum se, &c. responderunt* multæ ex vetustioribus edd. quæ a vocibus seqq. *jam Publius* novam incipiunt periodum. Sed nulli codd. huic lectioni adsentiuntur.

Sed quo imperatores sui duxissent, ituros esse] *Dixissent* Voss. 2. Leid. ambo, Lov. 2. 3. Harl. 1. et fragm. Hav. a m. pr. Quæ varietas mille locis in Mss. occurrit. Vide ad xxxviii. 43. § 1. *Direxissent* Gaertn. Deinde *td esse* deficit in Gaertn. ejus loco *se* alia manu ad oram cod. Flor. adscriptum est. Sed *se* jam verbis præcedd. præcessit.

Inter Palæpolim Neapolimque loco opportune capto, diremerat] *Inter Palæpolim. L. Neapolimque* Flor. *inter Palæopolim* Port. et Hav. Vide ad cap. præc. § 5. Præterea, licet vulgatæ lectioni controversiam non moveam, si tamen codd. consentirent, mallet

loco opportuno capto : quod etiam Dukero in mentem venit. Vide Jac. Gronovium ad xxiv. 39. § 1. Deinde *decreverat* Hav. Ita modo etiam ‘decernere’ et ‘dirimere’ commutabantur hoc cap. § 8. Paulo ante iterum *Publius*, vel *P.* plerique codd. *Publius* vero soli Leid. 1. et Klockian. Vide hoc lib. ad c. 12. § 4. Eadem diversitas scripturæ passim in Mss. Livii occurrit, quorum paucissimi, modo hi, modo illi, veram lectionem servant. Vide ad i. 55. § 4. et hoc lib. ad c. 12. § 4. In verbis seqq. *quo ut quisque*, pro *qua*, Lov. 2. ut referatur ad præcedens ‘auxilii.’ Quo *haud quisque* Voss. 2. et Lov. 3.

§ 11 *Itaque quum et comitiorum dies instaret*] *Itaque et quum dies com. inst.* Port. *Itaque et dies com. inst.* Hav. Post vocem *Itaque* in Flor. Lov. 4. et fragm. Hav. hæc adduntur : *Publio Philoni ad conficiendum cum Palæpoltanis bellum pro consulare imperium prorogatur*, nisi quod prima vox desit in postremo cod. ejus autem loco sola litera *P.* exstet in Lov. 4. Verum hæc olim pro lemmate ad oram codicis adscripta postea perperam in contextum inrepserunt. Vide ad vii. 40. § 4.

Avocari ab spe capiendæ in dies urbis haud e republica esset] Omnes codd. *advocari*. Gebh. Ita et Voss. 2. Lov. 3. et fragm. Hav. a m. pr. quod accipiendum foret advocari ad urbem comitiorum caussa, et eadem forma dictum esse videri posset, qua contra ‘avolare Romam’ et similia passim inveniuntur; de quibus vide ad i. 57. § 6. Codicum tamen vulgatam lectionem defendentium auctoritas efficit, ut eam veriore existimem. Alibi sæpe hæc verba in Mss. commutantur. Vide ad iv. 61. § 3. et ad viii. 7. § 14. Sed verbum *avocari* male exsulat a Lov. 4. et Port. Tum a *spe* Gaertn. et fragm. Hav. Sed præpositio male deficit in Lov. 3. Deinde *in diebus* Lov. 2. Præterea

haud republica esset Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. et Harl. 1. *haud reip. esset* Lov. 2. *aut remp. esset* Klockian. *e republica est ex utilitate reipublicæ*. Supra hoc lib. c. 4. ‘Ageret diceretque, quæ e republica nominis Latini fideque sua viderentur.’ c. 32. ‘Non videri e republica, in Q. Fabium eo tempore animadverti.’ xxiv. 14. ‘Permissum ipsi erat, faceret, quod e republica duceret esse :’ et alibi sæpe. Ultima vox *esset* non adparet in Port.

§ 12 *Actum cum tribunis est, ad populum ferrent, ut*] *Auctum tribunis est* Klockian. ‘Actus’ et ‘auctus’ sæpe in Mss. permutantur. Vide ad xxi. 61. § 4. Vocola autem *cum* intercidit ob similitudinem ultimæ syllabæ vocis præced. Deinde *ut ad populum ferrent* Port. a m. sec. Sed particula *ut* vel abesse, vel interponi potest. Vide ad i. 17. § 11. Quum itaque alii omnes libri eam ignorent, etiam non recipiendam judico. *Ad populum referri* Hav. Male. Vide Duker. ad Flor. iii. 21. § 9.

Consulatu abisset, proconsul rem gereret] Vet. lib. *pro consule*. Sigon. Omnes codd. *pro consule*. Gebh. Ita et Voss. duo, Lov. 3. Harl. 1. Port. Gaertn. et Hearnii Oxonienses omnes, præter N. et C. Ambigue *procoſ*, vel *proconſ*, Voss. duo, et fragm. Hav. a m. pr. Vide ad xxiii. 30. § 19. Præterea *abiisset* Lov. 4. Port. et Hav.

Quoad debellatum cum Græcis esset] *Quod debellatum* Lov. 4. et ed. Parm. Vide ad vi. 38. § 13. *Ad debellandum* Voss. 2. *quoad debellandum* Lov. 3.

§ 13 *Quia ne eum quidem in Samnium jam ingressum revocari ab inpetu belli*] Prima vox non exstat in Lov. 2. Deinde *nec eum quidem* habent Lov. 3. et utraque ed. Tarvis. Male. Vide ad i. 9. § 3. Tum *Samnium jam ingr.* sine præpositione *in*, Gaertn. Sed eam interceptit ultima litera vocis præced. Vide ad x. 13. § 3. ‘In Samnium’ autem ‘ingressum,’ repetita præpositione, ut iv. 41. ‘In ur-

bem est ingressus.' xxxviii. 27. 'Ingressos in castra ab direptione abstrahere non poterat.' Vide ad Præfat. § 11. Insuper revocari ab *inpetu bellū* male Flor. Mox τὸ ut non adparet in Lov. 4. Tum *eum*, pro *causa*, Gaertn. præfert.

§ 14 *Dixit M. Claudium Marcellum*] *Marcellinum* Hearnii Oxon. N. in margine. Mox *Ne cum a dictatore*, pro *Nec tamen ab dictatore*, Gaertn. *a dictatore* etiam Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. 3. ac 4. *Cū*, sive *cum*, et *tū*, sive *tamen*, etiam alibi commutantur. Exemplum jam habuimus iii. 16. § 1.

Vitōne creatus esset, in discussionem venit] Rectius *in disquisitionem venit*. Gelen. *In discussionem* primum invenio apud Aldum. Et ita est in Voss. 1. in marg. tum in Voss. 2. Leid. utroque, Lov. 1. 2. 3. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. Hearnii Oxon. B. et N. in margine. Reliqui cum prioribus edd. servant *in disquisitionem*. Et ita Livius loquitur xxvi. 31. 'Quid ego fecerim, in disquisitionem venit.' 'Ad disquisitionem trahere' dixit Tacit. Ann. v. 11. Vox *discussio* an hujus ætatis sit, immo an hoc sensu apud probos auctores occurrat, vehementer dubito. Præterea *invenit* Lov. 2. Sed duæ priores literæ natæ sunt ex ultima vocis præced. Vide ad v. 23. § 5. Mox *vitiorum*, pro *vitiosum*, perperam Klockian.

§ 15 *Suspectam infamemque*] *Suspectamque* Port. In verbis seqq. *facile fuisset*, pro *fuisset*, Lov. 3. Tum *id vitium nesci*, pro *nosci*, fragm. Hav. a m. pr.

Quum consul oriente nocte silentio diceret dictatorem] Vet. lib. *ineunte*. Sigon. 'Oriente habent Pall. duo, totidemque cascæ edd. Gebh. *Ineunte nocte* Sigonius: sed edd. antiquæ et omnes scripti *oriente nocte*. Nox quidem perinde oritur, ut dies. Ovidius Fast. vi. 471. 'Delphina videbimus, inquit, Humida cum pulso nox erit orta die.' Sed non principio noctis,

verum post mediam, silentio, surgere moris erat auspicantibus, ut Festus docet in 'Silentio,' et 'Solida sella.' Scribendum, *cum consul oriens nocte silentio diceret dictatorem*. Velius Longus de Orthographia p. 2234. 'Oriri apud antiquos surgere frequenter significabat, ut apparet in eo, quod dicitur, 'consul oriens magistrum populi dicat.' Hæc elegantissima observatio est Alberti Rubenii. J. F. Gron. *Ineunte nocte*, quod Sigonius ex vet. lib. probavit, ex solo Oxon. B. laudat Hearnius. Id vero in nullo meo mihi obvium fuit. Sed *ineunte noctis silentio* Port. Gaertn. et Hav. *oriente noctis silentio* Voss. 2. Lov. 3. et fragm. Hav. *oriente silentio* Lov. 1. *oriente nocte*, ommissa voce *silentio*, Leid. 2. *oriente nocte silentio* Flor. Voss. 1. Leid. 1. Lov. 2. 4. Harl. uterque, et reliqui Oxonienses Hearnii. *Oriente nocte silentio* Klockian. quæ lectio persuadere potest, legendum esse *oriens de nocte silentio*. 'De nocte' est post mediam noctem, tempore nocturno. Horat. Ep. i. 2. 32. 'Ut jugulent homines, surgunt de nocte latrones:' ita 'de tertia vigilia' ix. 44. § 10. ubi plura vide. Si quis tamen Rubenii conjecturam *oriens nocte silentio*, præferat, non adversabor. Vide ad ix. 38. § 14. Ceterum aliquid humani passus est Jensius in Dissert. de Dictat. Pop. Rom. c. v. docens, J. F. Gronovium lectionem hanc *oriente nocte silentio* recte adserere. Insuper vox *dictatorem* deficit in Lov. 4.

Neque ab consule cuiquam publice privatimque de ea re scriptum esse] Rectius *publice privatimve*, non *privatimque*. Gelen. *Nec ab consule* Port. et Hav. *neque a consule* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. ac 4. *neque ab consulibus* Gaertn. Verum ab uno tantum consule L. Cornelio Lentulo dictator dictus est, ut Livius modo narravit. De hoc errore vide ad x. 10. § 2. Deinde vox *cuiquam* deficit in Voss. 2. Tum *privatimve* omnes codd. nisi

quod *privative* sit in Gaertn. Insuper alio ordine *de ea re publice privatimve* Voss. 2. *publice privatimve eade re* Leid. 2. Tandem *esset* Leid. 1. Lov. 2. 4. et fragm. Hav. a m. pr.

§ 16 *Nec quemquam mortalium exstare, qui se vidisse aut audivisse quid dicat*] Flor. Rott. Helm. Voss. uterque, *audisse*. J. F. Gron. Ita et omnes mei, excepto Harl. 2. qui edd. priorum lectioni consentit. Præterea *ne quemquam* Lov. 3. *neque quemquam* Tarvis. ed. prior, ubi ita datum esse videri potuit, quod *neque* et præcesse-rit, et sequatur. Sed vide ad ix. 9. § 14. Tum *vel audisse* Port. et Hav. Deinde *qui dicat* Leid. 1. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. Sed ultima litera *τοῦ* quid intercepta est a prima vocis seq. Vide ad xxiii. 8. § 9. In verbis seqq. *auspicia*, pro *auspiciis*, Port. Hav. et Hearnii Oxon. B. Atque ita Sigonius edidit.

Quid in castris consuli vitii evenisset] *Rectius obvenisset, non evenisset*. Gelen. Eadem lectio mihi quoque in omnibus scriptis obvia fuit, nisi quod *evenisset* in solo restet Harl. 2. *evenisset* in Lov. 4. Insuper *in castris consulis* Leid. 1. Lov. 3. Port. Hav. et Oxon. B. ac N. apud Hearnium. Paullo ante vocabula *neque augures* *divinare* non adparent in Hav.

Cui non adparere, quod plebeius dictator sit dictus] *Dictus* redundat, nec est in antiquis codd. Gelen. Deest etiam in omnibus meis. Ceterum *Cur non apparere* Port. *Cui non appareret* Voss. 2. et Lov. 3.

§ 17 *Hæc aliaque ab tribunis nequidquam jactata*] *Nec aliaque* Hav. Vide ad xxxii. 20. § 7. *Hoc aliaque* Lov. 4. Tum *a tribunis* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 2. 3. 4. Port. Gaertn. et fragm. Hav. Sed præpositio deest in Voss. 2. et Hav. Vide ad viii. 11. § 4. Deinde *nequidquam* Flor. Vide ad xl. 47. § 9. *Nequaquam* Voss. 2. et Lov. 3. Vide ad xxvii. 26. § 2.

Tamen ad interregnum res redit]

Tandem ad interr. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. Passim autem hæc vocabula in Mss. confundi solent. Vide ad xxii. 2. § 11. Tum *rediit* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 4. Harl. 2. Port. Gaertn. et Hav. Vide ad iv. 43. § 7. et ad xxxvi. 35. § 2.

Dilatæque alia atque alia causa comitiis] In antiquis codd. est *alia de causa*, non *alia causa*. Gelen. Præpositionem, quam Gelenius ex Mss. retraxit, agnoscunt etiam omnes mei, exceptis tantum Leid. 2. Port. et Hav. Eam autem defendentium non numerus tantum, sed fides etiam apud me prævalet. Præterea *delatisque* Leid. 2. *dilatatis* Lov. 2.

Quartus decimus demum interrex L. Æmilius consules creat C. Petilius] Hic Petilius antea bis consul fuit a. cccxcv. et cdix. quare hoc loco addendum *III.* quod Cassiodorus non neglexit. Glar. *C. Pæteliū tertium* scribendum esse, censet Glareanus. Putat enim eundem esse cum eo, qui consul fuit a. cccxcv. in quo decipitur: ille enim pater, hic filius est. Quod ex consulatu ejus, et ex dictatura hujus Capitolina cognoscitur, in quibus ille C. POETELIVS. C. F. Q. N. LIBO. VISOLVS, hic C. POETELIVS C. F. C. N. LIBO. VISOLVS appellatur. Est igitur C. hic Pæteliū consul ii. non iii. nam primum fuit anno cdix. [*Glareanus in hoc secutus est Cassiodorum, quem reprehendere debebat: sed Glareanum maluit.*] Sigon. *Quartus decimus* Leid. 1. et Harl. 1. Vide ad ii. 59. § 11. Deinde *L. Æmilius consul creavit* Leid. 2. Port. et Hav. *L. Æmilius creatus* Lov. 2. *L. Æmilius consul creatus* Leid. 1. Lov. 1. Harl. 1. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. *L. Æmilius consul creatus est* Voss. 2. et Lov. 3. qui tamen Pæteliū prænomen omiserunt, ejus locum *ē* vel *est* occupavit. Talis error erat hoc lib. c. 15. § 5. Insuper *Petilius* tantum non omnes codd. et edd. an-

tiquæ ante Sigonium. Vide ad III. 35. § 11. et ad IV. 11. § 3. Ceterum hunc C. Pæteliū filium esse istius C. Pæteli, qui a. CCCXCV. consul fuit, eumque nunc demum consulem secundum esse, Sigonio consentit Pighius in Annal. ad a. CDXXVII. p. 339. In eo vero a sententia ejus dissentit, quod enim diversum faciat a C. Pætelio, qui anno CDIX. sive, ut numerant Fasti Capitolini, CDVII. consul fuit. Consulem enim a. CDIX. vocat Q. F. Q. N. at hujus anni C. F. C. N. et pro primo ejus consulatu habet illum, quem ipse a Livio ante A. Cornelium iterum et Cn. Domitium consules, Dodwell. biennio postea, omissum esse existimarunt. Vide ad VIII. 17. § 5. Verum, quum non tantum Marianus et Cassiodorus, quos Pighius landat, sed etiam Fasti, quos Eccard. publicavit Corp. Hist. Medii Ævi tom. I. p. 4. column. 2. hunc tertium Libonis, id est Pæteli Libonis, consulatum numerent, non video, cur non ipsis fidem habeamus, et pro primo numeremus consulatum a. CDIX. (quod enim ejus anni consulem potius Q. F. Q. N. vocet Pighius, quam C. F. C. N. nullo argumento nititur,) pro secundo illum, quem a Livio omissum esse viri docti statuerunt, hunc denique pro tertio. Non tamen propterea vel iterati vel tertii consulatus notam addendam esse, quasi ex Livii contextu negligentia scribarum excidisset, evincunt quæ notantur ad II. 16. § 7.

L. Papirium Mugillanum. *Cursorem in aliis annalibus invenio*] Quamquam ambigere de cognomine Papirii consulis videtur, *Cursorem* tamen probat magis: quod ex eo intelligi potest, quod eum II. post consulem proficitur, hunc annum enumerans, IX. 7. Idem faciunt Capitolini scriptores. *Sigon.* Hujus etiam consulis prænomen omittitur in Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. et fragm. Hav. Ejus autem cognomen *Mugillanum*, una tan-

tum liquida, scribunt Lov. 2. Port. Gaertn. et Hav. *Mugilianum* Flor. Male. Vide ad IV. 7. § 10. Tum *Cursorem* non adparet in Lov. 2. neque *invenio* in Voss. 2. Lov. 2. 3. et fragm. Hav. a m. pr. Argumentum vero, quo Sigonius probare conatus est, Livium existimasse, hujus anni consulem Papirium potius *Cursorem*, quam *Mugillanum*, vocatum fuisse, evertitur, si vera est sententia Pighii, qui credidit, unum eorum consulum, quos ante A. Cornelium iterum et Cn. Domitium supra h. l. c. 17. § 5. omissos credidit, L. Papirium *Cursorem* dictum esse, consulem autem hujus anni *Mugillanum*. Si enim et hic 'Cnsoris' cognomen habuisset, IX. 7. memoratus 'consul tertium,' non *secundum*, vel *iterum*, fuisset. Majus in eo præsidium foret, si constaret, eum 'quintum consulem' a Livio memorari IX. 28. § 2. ubi tamen multi codd. et edd. quinti consulatus notam omittunt.

CAP. XXIV. § 1 *Eodem anno Alexandriam in Ægypto proditum conditam*] Hoc loco Alexander ædificat Alexandriam, qui non longe ab initio hujus libri c. 3. in alio tractu orbis a fortuna morbo extinctus est. Diodorus Siculus ait, lib. XVII. non longe a fine, Alexandrum extinctum anno primo Olympiadis centesimæ quartæ decimæ. Cassiodorus autem ait, Consulibus C. Petillio III. et L. Papirio Mugillano Alexandriam conditam. *Glar.* Sic Solinus c. 35. (aliis III. 32.) 'L. Papirio Sp. F. C. Pætelio C. F. consulibus Alexandria condita est.' Idem Cassiodorus. *Sigon.* Vide Scaligerum ad Eusebii Chron. num. CIIOCCXXXVII. et Salmas. ad Solin. p. 338. ed. Traject. *Duk.* Pighius in Annal. ad a. CDXX. p. 329. et ad a. CDXXVII. p. 340. existimavit, par consulum L. Papirium et C. Pæteliū antea a Livio omissum esse, eosque inserendos hoc lib. c. 17. § 5. ut jam eo loco et ad cap. præc. § 17. dictum

est; et quidem eodem nomine dictos esse consules hujus anni; quin alterum omissorum Pætelium etiam hoc anno dignitatem illam obtinuisse, alterum vero fuisse Papirium Cursorem, quum hujus anni Papirius consul Mgillanus cognominaretur: jam autem conditæ Alexandriæ epocham non ad hujus anni consules C. Pætelium et L. Papirium, sed alterius omissos referendam esse. Ceterum *Alexandream* legit Flor. Vide ad xxxi. 43. § 5. Præterea *proditur conditum* fragm. Hav. et Hearnii Oxon. C. ut ‘*proditur Alexandriam conditam*’ dicatur eodem modo quo ‘*traditur regem se abdidisse*.’ de qua locutione vide ad i. 31. § 8. Et ita Justinus XLIV. 4. ‘In quibus Titanas bellum adversus Deos gessisse proditur.’ Sed *produnt conditam* Hearnii Oxon. L. 1.

Sortes Dodonæ Jovis eventum adfirmasse] Vox *sortes* perperam deficit in Gaertn. ‘*Sortes Jovis*’ est ejus oraculum, responsum oraculi. Vide ad v. 15. § 12. Tum *Dodonis Jovis* Lov. 2. *Dodonis Jovis* Voss. 2. et Lov. 3. *Dodoneo Jovis eventum* Harl. 1. *Dodonæ regis Jovis eventum* Leid. 2. et Lov. 1.

§ 2 *Adcito ab Tarentinis in Italiam data dictio erat*] Male in scriptis libris reperitur *ditio*. Quippe *dictio* est *χρησμός*. Pacuvius apud Nonium in voce ‘*Autumare*.’ ‘*Flexa, non falsa, autumare dictio Delphis solet*.’ Accius apud Herennium sive auctorem ad Herennium II. 26. ‘*Aperte fatur dictio, si intelligas*.’ Livius Antiopa apud Nonium voce ‘*Sæptuose*.’ ‘*Ita sæptuose dictio abs Deo datur, Quod consecutum sapiens ægre contulit*.’ Gebh. *Ditio* etiam Lov. 3. *dicio* Hav. Sed recte Gebhardus *dictio* exponit *χρησμός*, id est, oraculum. Dno autem priora loca, quæ ex Pacuvio et Accio laudavit, ante eum, una cum hoc loco Livii, jam observavit Turneb. Advers. xxx. 1. Vide etiam Salmas. ad Solin. p. 110. Similiter

dictum et dicere de oraculis usurpari, docuerunt N. Heinsius ad Nason. Ep. Her. v. 33. Fast. i. 539. et Passerat. ad Propert. Eleg. i. 9. 6. Hac ratione Lycurgum leges suas *ῥήτρας* vocasse, auctor est Plutarch. in ejus vit. p. 47. *ὡς παρὰ τοῦ θεοῦ νομιζόμενα, καὶ χρησμούς ὄντα*. Nempe a *ῥέω* dico. Præterea a *Tarentinis* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. et Gaertn. Tum in *Italia* fragm. Hav. sed duo hæc vocabula omittuntur in Gaertn. quemadmodum sequens *data* in Leid. 1.

Caveret Acherusiam aquam Pandosiamque urbem] Oraculum hoc his duobus Græcis versibus expressum est: *Αἰακίδῃ προφίλαξο μολεῖν Ἀχέρουσιον ὕδωρ Πανδοσίαν θ', ὅτι τοι θάνατος πεπραμένος ἐστί*. Eandem rem tradit etiam Strabo lib. vi. p. 256. his verbis: *Περὶ Πανδοσίαν Ἀλέξανδρος ὁ Μολοττὶς διεσθάρη· ἐξηπάτησε δὲ καὶ τοῦτον ὃ ἐν Δωδώνῃ χρησμός, φυλάττεσθαι κελεύων τὸν Ἀχέροντα καὶ τὴν Πανδοσίαν· δεικνυμένων γὰρ ἐν τῇ Θεσπρωτίᾳ ὁμνυμένων τοῖς τοῖς, ἐνταῦθα κατέστρεψε τὸν βίον*. Sigon. Idem hoc oraculum ex commentariis Græcorum ante Sigonium protulit Victor. Var. Lect. xv. 15. Vide etiam Modium ad Justin. xii. 2. § 3. ad quem eundem locum Bernecc. professus est, se haud scire, an oraculum illud *γνήσιον* fuerit, quoniam ab eo diversum referunt Strabo lib. vi. p. 256. et Stephan. Byz. in voce *Πανδοσία*, hoc nempe modo conceptum: *Πανδοσίῃ τρικέλιαν, πολὺν ποτὲ λαὸν ἑλέσσει*. Sed ad verba Strabonis non attendit, qui expresse illis, quæ Sigon. laudat ad § 5. tradit, hoc oraculum ab eo, quo Acherusiam aquam Pandosiamque urbem cavere jubebatur, diversum fuisse. Ceterum *Acerusiam aquam* Leid. 1. Lov. 3. et Harl. 1. *Acerusiam aquam* literis transpositis Flor. *Acherontiam aquam* Lov. 2. Deinde *Pandosiamque urbem* Voss. 2. et Lov. 3. *caveret Acherusia aqua, Pandosiaque urbe* Lov. 4. At nihil mutandum.

§ 3 *Eoque ocius transmisit*] *Neque ocius Gaertn. Eo quia ocius Lov. 2. Vide ad v. 29. § 3. Tum transmisisse Lov. 4.*

Procul abesset urbe Pandosia in Epiro et Acheronte amni] *Procul esset urbe Lov. 2. Utrumque 'procul esse,' et 'procul abesse' in Livio frequens est. Sed unius cod. auctoritatem consensui reliquorum præferre iniquum foret. Tum Acheronte amni Voss. 1. Leid. 2. et fragm. Hav. a m. pr. Acherunte amni a m. sec. Acherunte amni Leid. 1. et Gaertn. Acheronte amne Port. et Hav. Male. Vide ad xxviii. 33. § 1.*

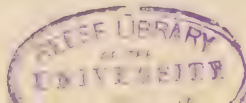
Quem ex Molosside fluentem in stagna inferna accipit Thesprotius sinus] *Pal. 2. ex Molosia defluentem. Andreæ recensio quem ex Molossite defluentem. Veram tamen esse vulgatam lectionem, cernis quam expressit quoque Campanus. Gebh. Quam, pro quem, Lov. 3. et Leid. 1. Tum ex Molosis defluentem Harl. 1. ex Molosa defluentem Gaertn. ex Molossia defluentem Port. et Hav. ex Molossia defluentem fragm. Hav. a m. sec. priori lectione penitus erasa, et Hearnii Oxon. N. ex Molossi defluentem Leid. ambo, et Hearnii C. ex Molosside fluentem Klockian. ex Molossite fluentem edd. Rom. 1472. et Parm. ex Molosside defluentem edd. his ætate proximæ, pro quo Aldus ex Molosside fluentem dedit; quod verum puto. Omnes enim codd. quæ Molosside legunt, simplex fluentem præferunt; ut prima syllaba roû defluentem ex fine vocis præced. nata videatur. Regio autem 'Molossis' etiam memoratur xlv. 26. 'In Molossidem transgressus:' ad quem locum Sigonius docuit, Molosis unica litera sibilante scribendum: cuius orthographiæ vestigia in quibusdam codd. hic deprehenduntur. Sed vide quæ ad eum locum notavi. Hinc voces in stagna deficiunt in Klockian. Deinde accus, pro accipit, Leid. 2. accepit Haverk. Præterea Thesprotius sinus Voss. 1. Thespotius si-*

nus fragm. Haverk. Thesprotius sinus Voss. 2. Cesprotinus sinus Leid. 2. Thesprotinus sinus Flor. et Lov. 4. accipites protius sinus Klockian. Sed mira ac singularis est lectio, quam exhibet Lov. 2. quem Cephisus amnis defluentem in stagna inferna accipit: inde promptissimus ut cæcus ferme fugiendo in media fata ruit. Quod monstrum, undeunde natum, adtentione dignum non est.

§ 4 *Ceterum, ut ferme fugiendo in media fata ruitur*] *Antiquissimarum edd. lectionem disturbant Mss. codd. quorum Pal. 2. Ut ceterum ferme fugiendo in media fata ruit. Perperam, quippe reliqui duo tantum transpositione mutant unius vocula. Gebh. Exhibent nempe Ut ceterum, quomodo etiam est in Voss. utroque, Leid. utroque, Lov. 1. 3. Harl. 1. Port. Gaertn. Klockian. Hav. et fragm. Hav. Præterea ruit etiam Lov. 2. Port. et Hav. ruerit Gaertn. et fragm. Hav. a m. sec. Mox regiones, pro legiones, Lov. 3. Sæpissime L et R in Mss. commutari, videbimus ad xxviii. 36. § 7.*

Heracleam Tarentinorum coloniam, Consentiam ex Lucanis] *Heraciam Lov. 4. de qua scriptura vide Lambin. ad Cic. Orat. pro Arch. poët. c. 4. qui notat, et Græcorum, quæ diphthongo hoc vocabulum scribi solet, a Latinis verti solere vel in e longum, vel in i longum. Vide etiam ad xxxi. 43. § 5. Alii tamen omnes Heracleam legunt; quæ scriptura, certe in hujus urbis nomine, longe frequentior est. Tum Cosentiam fragm. Hav. a m. pr. Conscentiam Hav. Vide ad xxx. 19. § 10. et mox hoc cap. ad § 14. Ceterum quum Consentia non Lucanorum, sed Bruttiorum urbs fuerit, ejus loco Potentiam legendum existimavit Donjatus, quæ urbs in Lucanis sita erat.*

Sipontumque Bruttiorum coloniam Acerinam] *Quidam distinguunt post Sipontumque, ac deinde inferunt Bruttiorum coloniam Acerinam. Sipontum*

AA 000 404 859 1

L 007 625 851 6

SOUTHERN BRANCH
UNIVERSITY OF CALIFORNIA
LIBRARY
LOS ANGELES, CALIF.

